[illegible] 11 [illegible]

[illegible]

[illegible] disciplina, e [illegible]

[illegible] 15 una, levato [illegible]

[illegible] quattro [illegible] con [illegible]

Y 2 ;

40 40
a a
40 40

Tractatus docti & insignes, DE ORDINE IVDICIORVM (VVLGO SPECVLVM AVREVM, & Lumen Aduocatorum) Authore D. Roberto Maranta, Venusio, Iureconsulto clarissimo,

nunc iamiam accuratius & tersius, quàm anteà vsquàm castigati & expoliti.

Summaria adiecta à Ioanne Baptista Zilleto, Veneto, cum duplici Indice. Altero Rerum & Verborum singularium: altero locorum insignium, quos argumentis nunc primùm illustrauimus.

LVGDVNI,
Apud Hæredes Iacobi Giuntæ.
M. D. L.

BIBLIOPOLA CANDIDO
LECTORI S.

CONSILIUM semper fuit, candide Lector, nostrum circa rem literariam studiũ & officium, re potius testari, quàm ambitiosis ac fucatis pollicitationibus, tanquam spe inani & fallaci tuam expectationem alere. Cuius nostri in Rempublicã muneris nullam unquam mercedem aut gloriam aucupati sumus ampliorem, quàm ut tuis publicisq; adeò studijs, nec optatiorem quàm, ut immortalitati nominis nostri aliquando consuleremus: uelis & equis, quod aiunt, fugientes Homericam illam fœdißimam ignauiæ & socordiæ notam: Ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης. En igitur, candide Lector, tibi emittimus D. Robertum Marantam, Venusinum, uirum sine controuersia utriusque iuris disciplina clarißimum: illum quidem ipsum, non qualem anteà gestasti, mutilum & corruptum, sed iamiam suæ pristinæ integritati uiuidóque nitori restitutum: nouis & compendiosis Argumentis in singula Capita, illustratum. Indicem adhæc locorum insignium, qui mirè desiderabatur anteà, concinnandum curauimus: eo ipso nihilominus, qui præerat rerum, uerborum & sententiarum singularium, non reiecto, sed tamen circunspectius elimato. Qua in parte doctiß. hominum opera, atque exemplarium beneficio adiuti, quantam huic Authori lucem & gratiam, quanta publicis studijs adiumenta ipsi attulerimus, tuum ac studiosorum sit iudicium. Certè nec operæ, nec oleo pepercimus. Cæterùm, te uelimus rogatum, ut hasce nostras uigilias, hosce nostros liberales conatus æqui boniq; consulas, dum multò grauiora in tuam unius gratiam molimur.

Bene uale.

INNOCENTII LVCII, MONTELLANI EXASTICHON.

Cur opus inſcribitur, Speculum Aureum.

Reddit vt acceptas Speculũ ſine fraude figuras,
Hoc opus in tetrico ſic obeunda foro.
Et quantò reliquis extat præſtantius Aurum:
Hoc alijs tantò nobile præſtat opus.
Non igitur fruſtrà Cedro tua digna Maranta
Ex auro & ſpeculo pagina nomen habet.

Eiuſdem Innocentij carmen.

Quam tibi tyrones fateor debere Maranta:
Verſatoſq́ diu iuris in arte ſenes.
Illos dum tenebras illuſtras, hóſque labori.
Dum parcũt: Speculo dum cumulata vident.
Et tibi terrarũ domini populúsque regendus,
Munere pro tanto præmia digna ferant.
Hoc tu cauſarum cenſores, ducis ad altum
Iuſtitiæ culmen: ſanctáque iura doces.

Eiuſdem Innocentij Diſtichon.

Vrbs quōdã Flacco viguiſti ſplēdida: ſed nũc
Aucta Marantæo plus Venuſina nites.

Andreæ Siluestrij sacerdotis Andrij carmen.

AD LECTOREM.

Doctorũ specimẽ, legum vox viua, Robertus
Communi gaudens vtilitate virûm:
Ex auro speculum, quo se consultus adornet,
Edidit: obscurum ius erat: ecce nitet.
Gratia cõsulto est prodesse clientibus, ingens:
Inque foro trepidis posse fauere reis.
Quanta refulgenti Speculo tribuẽda Marãtæ
Gloria: patronis quo duce lumen adest.

Eiusdem Andreæ Distichon.

Lumen habes, toto tenebris è iure fugatis:
Intrepidè causas suscipe: lumen habes.

Archipresbyteri Iacobi flori, poëtæ Theologi Carmen.

AD LECTOREM.

O qui hominũ curas prauos depellere mores
Pectoribus, iudex tramite iustitiæ.
Quiq; foro insontes cõtra defendis in hostem,
Tela ferens, istis vtere iudicijs.
Hoc tibi præstat opus Speculũq; aurũq; legẽti
Clarius vt cernas, quæ pretiosa refert.
Magnas ergo tuo grates pleno ore Marantæ,
Pro tam fœcundo munere semper age.

Lenius ad Lectorem.

Lux nitet hîc radians ardenti sole Roberti.
Qui odisti tenebras, huc fuge: lux nitet hîc.

ILLVTR.

Illustrisimo Melficti Principi, DOMINO FERDINANDO GONZAGE, CAESAREAE & Catholicæ Maiestatis in Regno Siciliæ Vicegerenti dignisimo,

E. I. V. D.

D. ROBERTI DE MARANTA *filij omnes, eorumq; nomine Theseus Megha Litiensis.*

S. P. D.

PARENTVM mandata, Illustrisime Princeps, tanta reuerentia tantaq; obseruantia digna sunt: vt nil in terris antiquius, nil filijs charius esse debeat. credimus enim mortuos aliquam eorum habere curam, quæ in hoc mundo gerantur. vel turpisimum existimamus eorum mandatis non obedire, qui nos ex nihilo (Deo fauente) & progenuerunt, & genitos non aluerunt solùm: sed probatisimis quoq; moribus, & institutionibus exornarunt. præsertim si tales fuerint: & talia præceperint, vt non parere vel turpisimum sit, vel periculosum ab illis discedere. Scriberemus profecto quis fuerit E. I. V. D. D. ROBERTVS DE MARANTA Venusinus, pater noster, ni foret tibi

notiſsimus:tu enim pro tua humanitate ſic illum dilexiſti ſemper, ſic veneratus es, vt eius conſilia inſtar Delphici oraculi reſpōſa credideris. Vidiſti inſuper illum in Salernitano Gymnaſio publicè legalem ſcientiam profitentem:& probaſti ſæpius opera in iure ciuili edita, quæ adhuc in manibus extant. Hic igitur quum eſſet in terris, aureum pene opus compoſuit: quod ex eius titulo patet: nam dicitur Speculum aureum: & lumen aduocatorum: quod inuiderunt fata, ne poſſet imprimere: morte enim immatura, vel non expectata potius, eius voluntatem impediuêre, quæ fuerat opus illud excellentiæ tuæ dicare: non iam quòd crederet excellentiam tuam tali indigere munere, quo exornetur, diutius viuat:& fiat immortalis (eſt enim per ſe ſatis ſuperq; nobilis domus Gonzaga: uixit ſemper:& uiuet ſuis fulta radicibus) ſed ſperabat tutius exiturum, nec maleuolorum dentes formidaturum. Mandauit itaque nobis omnibus, & ſic fieri voluit, vt ſi quando eius operis imprimendi facultas data foret, non niſi ſub tuo nomine exiret. Tibi igitur ex mandato patris, opus iſtud dicauimus: quod quidem tutiſsimum exibit. Quis enim audeat tuæ fidei mādata carpere? Quis extimeſcat audaces vel manus vel dentes liuidos obtrectatorum, ſi tuo numine tutum exibit opus? Eſt præterea & alia huius operis tibi dicandi ratio: nam præter neceſsitudinem, quam pater tecum conſtitutam habuit, amorem noſtrum in te à pueritia noſtra conuertimus: maturiore iam ætate, tuo ſtudio & iudicio confirmatum: vt ſi debito noſtro agere vellemus, illud idem, quod pater inſtituit, eſſemus acturi. Quæ quidem & ſi maxima ſunt (quod fateri neceſſe eſt) nullius tamen ponderis æſtimauimus. coëgit profecto nos patris imperium, coëgit amor, quo te proſequimur: ſed tuæ nobilitatis fulgor. & familiæ decus, & clariſsima virtus magis impulit. Nam quis eſt hodie (remota omni adulatione) ſi verum fateri uolumus, quem tecum conferre poſſimus? Tu charus ciuitatibus: charus ſingulis ciuibus: charus finitimis, & exteris populis. Inuictiſsimo Imperatori adeò gratus, vt non ciuitatis vel prouinciæ curam demandarit. ſed Regni &

Siciliæ

Siciliæ potissimùm: in quo tanta te prudentia gessisti:tanta iuris æquitate populos omnes gubernasti:tanta domi militiæ'que prouidentia futura omnia prçuidisti,vt in alterum triennium,& quoad vixeris, tibi fuerit prorogatum imperium. Tu enim consilio prudens:sermone modestus: in rebus agendis promptus atque impiger:tu uitam non in vanis huius seculi oblectamentis:non in aliqua turpitudinis labe conteris: non in voluptatum illecebris: non in vlla denique vitij ac sceleris fœditate:sed in amplectenda colenda'que uirtute:in parandis bonis atque ingenuis artibus:in patrijs laudibus augendis,consumis.Si de iustitia quæritur, Aristidem illum Atheniensem superas:si de fide,Romanos:quorum nomen in terris erat mirabile.In prudentia Solonem refers:in fortitudine Epaminundam Thebanorum Ducem.in te Xenocratis maiestas:Catonis grauitas:& Zenonis apparet patientia.Quid dicam de peritia in re militari,in præripiendis hostium consilijs?in tutandis urbibus?quid de amore in vxorem?de beneuolentia in subditos populos?Profectò si quis quçreret uirum,qui foret dux inclytus,qui princeps magnanimus, qui omnibus ferè & naturæ & fortunæ bonis floreret,qui diuino polleret ingenio,qui res eo animi iudicio ponderaret,quòd decet sapientem,tu solus occurreres.Solus igitur occurristi,quem dignum putaremus,cui paternorum studiorum uigilias,assiduas laborum suorum lucubrationes tutò dicaremus:scimus enim probos uiros opus hoc penè diuinum probaturos Nam quæ vera sunt,docet:obscura interpretatur:ambigua soluit:falsa conuincit:discordantia conciliat:euagantia confirmat:cæcutientibus lumen præbet:laborantibus opitulatur:indigentibus succurrit:& doctos viros errare nō patitur.Nec inuenient obtrectatores & mordaces, quid lanient: nam totum opus est aureum,& in fornace probatum fulget profectò,coruscat,& radiat.Accipe igitur,Princeps illustrissime,hoc nostrum. munus,ea animi bonitate, qua soles omnia,quæ tuæ dignitati se offerunt.præsertim quoniam hoc opus adolescentiam agit:senectutem oblectat:secundas res ornat:aduersis perfugium & sola-

tium præbet: delectat domi:non impedit foris:pernoctat nobiscum:peregrinatur:rusticatur. Quia si fortè hic scribendi modus perinde ac inornatus te ipsum offendet, Pomponio fratri nostro culpam asignabis:qui quum Patauij versaretur in studijs legum, cupiens non degenerare à peritisimo parente nostro, Theseum megha Litiensem delegit:qui nostro omnium nomine hæc qualiacunque, scriberet:quæ tantò tibi gratiora fore putamus, quantò & simpliciora, & ex intimo cordis affectu deducta cognoscimus:voluntatem certè nostram indicabunt: quam tibi notisimam esse voluimus: & si nil noui afferamus: quum iam diu nos omnes illustrisimæ dignitati tuæ deuotisimos noueris. Vale Decus Latij, datum Patauij.

M. D. XXXX.

INDEX ARGVMENTORVM & LOCORVM COMMVNIVM HVIVS OPERIS.

FINIS.

TRACTATVS DOCTI ET INSIGNES, DE ORDINE IVDICIORVM

(vulgò Speculum Aureum, & Lumen Aduocatorum) Authore D. Roberto Maranta, Venusio, Iureconsulto clarissimo, nunc iamiam accuratius & tersius, quàm anteà usquam castigati & expoliti.

PROOEMIVM.

POSTQVAM supremus cœli terræq; dominus totius mundi machinam suo quidẽ miro construxit ordine, hominemq; ad sui imaginem compegit, vt moribus ac legibus humanum genus viueret, desuper statuit, recta cunctis sectari: prauaq; abhominari præcipiens: quod ipsum legem esse testatur Cicero lib. ij. de
1 natura Deorum, † rerumque ordinem, sicut ipse cunctorum plasmator in ipsius orbis molitione composuit: vt habetur

vt habetur Gene c.j. Ita etiam infe-
riora omnia ſuo ordine gubernanda
præcepit:teſte apoſtolo ad Corinth.
j.c.xiiij.vbi inquit: Omnia honeſtè
& ſecundum ordinem fiant vobis: vt
inde boni nihil emergat, vbi ordo
2 deficeret. † Demiſsis itaque diuina
prouidentia legibus, eaſdem in ter-
reſtri iudicio deduci ac vẽtilari opor
tuit.Quod quidem iudicium ſuo ſi-
mul ordine inſtitui conuenit: vt à
diuinis operationibus non diffor-
3 metur. † Cùm igitur de huiuſmodi
legali iudicio aliqua in præſenti Li-
bello pro iuuenum, maximè Aduo-
catorum & iudicum vtilitate, atque
introductione diſcutere, diſcutien-
doq; cumulare decreuerim, meritò
ipſius ordinem ante omnia perqui-
rendum eſſe conſantaneum duxi:cũ
(vt inquit Bal.in trac.ſciſmatis.colũ.
iij.)ordo,ſit modus agendi, ſine quo
4 nihil rectè agitur. †Et ibidem dicit,
quòd omnia, quæ gerimus, niſi legi-
timum initium habeant,inanem no-
ſtrum actum efficiunt l.quæcunque
gerimus ff.de actio.& obliga.
5 † Hinc videmus,quòd ordo verbo-
rum,dat quandoque formã,vt ſi fue-
rit omiſſus, aut peruerſus, annullet
actũ.c.cũ dilecta:& ibi plenè per Fel.
de reſcript.ſimiliter ordo ſubſtãtia-
lis peruerſus,viciat actũ:ſecũdũ Bar.
in l.prolatã.C.de ſentẽ.& Bal.in l.am
6 biguitates C.de teſta.† Itẽ ſeruandus
eſt ordo naturæ.Itẽ ordo inſtructio-
nis diuinæ: & ordo ingenio maiorũ
noſtrorum inuentus:& ordo dans rei
intellectũ:vt dicit Bal.in authẽ. hoc
amplius.co.pe.C.de fideicõ. Itẽ ordo
legis ſeruandus eſt ſecundũ Bal. in l.
7 inteſtato.C.de ſu.& legit.† Similiter
in conſilijs & reformationibus faciẽ
dis debet ordo ſeruari:vt prius prępo
natur:deinde cõſulatur ſuper re ipſa
præpoſita:& deinde fiat reformatio:
vt not.Barto.in l.ij.in prin.ff.ad Vel-
8 leian.& in l.ij.C.de decur.li.x.†Itẽ is,
qui eſt maioris authoritatis & di-
gnior,debet habere primã vocem in
cõſilio:vt no.gl.in c.placuit.xvj.diſt.
& Bal.in c.j.in ver.prius de cõtrouer.
feud.apud par.& dicit Bald.in c. cùm
olim.in prin. de cõſue.ꝙ antiquio-
res clerici & doctores debẽt habere
primũ locũ. Idem tenet Bar.in l.j. ff.
de obſeq.& Bar.in l.fi.C.de tyro. lib.
xij.per illũ tex.& Iaſ.in l. cũ quid. in
9 ij.lect.col.pe.ff.ſi cer.pe.† quæ verba
intelliguntur,vt quãdo ſumus in ha-
bentibus parẽ dignitatẽ,vt in pluri-
bus doctoribus,vel pluribus canoni-
cis:ille debet præferri, qui prius di-
gnitatẽ acquiſiuit:&ſic qui fuit prius
creatus doctor,vel canonicus.tex. eſt
formalis in l.j.& ibi Bar.C.de conſu.
lib.xij.& ſic attenditur ordo tẽporis:
vt not.Bar.in l.ij.§.prius.circa fi.ff.de
vulg. & pup.& in l.j. & ij. ff.de alb.
ſcrib. & tangitur in deciſio. j.concil.
Neap.in fi.& no.glo.in c.fi. xvij. diſt.
10 † Similiter in ſedendo, ſeruatur or-
do:nã maior honor eſt ſedere à dex-
tris principis, quam à ſiniſtris: vnde
ordo eſt, quòd primogenitus Regis,
ſedeat à dextris: & ſic quilibet di-
gnior debet ſedere à dextris: & mi-
nus dignus, à ſiniſtris: ſecundũ Bal.
in l.decernimus.in ij.not.C.de ſacro-
11 ſan. eccle. † Item ſeruatur ordo in-
ter Aduocatos: quia prius debet
præponere & allegare aduocatus
actoris:&

actoris: & posteà aduocatus rei. ita
dicit Bald.in l.Nesennius.ff. de neg.
gest.& idem Bal. in l. qui prior.ff. de
iudi. vbi idem dicit procedere in om
nibus actibus, qui fiũt per actorem,
vt præcedat. Quod facit ad id,quod
dicimus in reconuentione : in qua
fiunt simultanei actus:nam prius de-
bent fieri acta actoris:& posteà im-
mediatè rei : per d.l. qui prior.& ibi
12 Bald.† Item seruatur ordo in execu-
tionibus sententiarum & decreto-
rum:secũdum formam.l. à diuo Pio.
13 §.in venditione. ff.de re iud. † Item
seruatur ordo in interrogando tor-
turã pro veritate eruenda : nã quan-
do plures sunt incriminati de aliquo
delicto , debet incipi tortura à ma-
gis suspecto:sed si omnes æqualiter
suspecti sunt : & tunc si est masculus
& fœmina , debet incipi à fœmina:
quia censetur timidior : & citius di-
cet veritatem : secundum Bart.in l.j.
ff.de quæstio.& Gandi. in tract. ma-
lefi.in tit.de quæst.& tormen. col.ij.
sed si omnes sunt masculi , debet in-
cipi tortura à minori,vel à timidio-
ri,vel à debiliori.text. est in l. vnius
in prin.ff.de quæst.& glo.in c.paruu-
14 li.xxij.q.v. † Item, si de eodem deli-
cto essent incriminati pater & fi-
lius,debet incipi tortura à filio:quia
pater magis cruciatur de tortura fi-
lij,quàm de propria.l. isti quidem.§.
fi.ff.quod me.causa. ita tenet Gandi.
vbi suprà:& super hoc ponit pulchrũ
exemplum And.de Yser.in c.j.§. pu-
blici latrones.de pa. tenent. quòd cũ
pater & filius essent incriminati de
vno delicto,Rex Carolus iussit am-
bos duci ad furcam:& cùm pater vi-
deret filium prope furcam , statim
confessus fuit, quòd ipse pater deli-
ctum commiserat,& non filius:& sic
pater fuit laqueo suspensus : & filius
15 liberatus. † Item, seruatur ordo in-
ter mortuos,ex iuris præsumptione:
nam si in eodem conflictu, in bello,
vel in mari , vel alia ruina simul
mortui sunt pater & filius, vel ma-
ter & filius,pręsumitur de iure prius
mortuus pater:vel mortua mater:&
deinde filius,inspecto ordine naturę:
qui est,vt qui primò nascitur,primò
moriatur.l. scripto. ff. vnde lib. & l.
nam & si parentibus.ff.de inof.testa.
ita de hoc est tex.& ibi Bart.in l.qui
duos.§.cùm in bello. & l.cum pube-
re.ff. de reb. du. quod tamen limita-
tur quando filius esset pubes:secus si
esset impubes:quia tunc præsumitur
prius mortuus filius,quam pater, vel
mater:quia propter imbecillem æta
tem censetur debilior:& citius mori.
tex.est & ibi glo.in l. inter socerum.
in princip.ff.de pac.dot. & in d.l. qui
duos.§.fi.& no.Pau.de ca.in consi.cj.
in prin.in ij.volu. vbi etiam pulchrè
declarat, quòd is,qui agit ad succes-
sionem , & fundat se quòd filius su-
peruixit patri,habet necesse hoc pro
16 bare:aliàs succumbit. † Similiter ser
uatur ordo in conueniendis fideius-
soribus & tertijs possessoribus:quia
prius dicunt conueniri & excuti
principales debitores.auth.præsente.
C.de fideius.& authen. si debilior.C.
de pigno.& not. Alexand.& doc.in l.
17 fin.ff.si cert.pet. † Item seruatur or-
do in legatis & dispositionibus: vt si
testator dicat : vnum ex equis meis
lego Titio , & alium Meuio : nam

Titius

Titius,qui eſt primò nominatus,debet prius eligere: quia attēditur iſte ordo verborum:ſecundū Bar.& Alexand.in l.qui duos.ff.de leg.j.
18 † Item ſeruatur ordo in conueniendis pluribus tutoribus:quia prius debet conueniri ille tutor, qui tutelam adminiſtrauit: & poſteà in ſubſidium is, qui non adminiſtrauit:ſecundū Bar. in l.ſi vt certo.§.ſi duobus. colū. iiij. verſi. tu. dic quòd imò eſt bona,&c. ff.com.& Bal.in l.j.in fin.& ibi communiter doc.C.de tranſac.
19 † Eodem modo in ſtipulatione:quia non valet,niſi in ea ſeruetur ordo interrogationis præcedentis,& reſponſionis ſequentis.l.v.§.ſtipulatio.ff.de verb. oblig.
20 † Item ſeruatur ordo ex iuris præſumptione in ſolutione debitorum:quia in dubio præſumitur quis prius ſoluere debitum proprium, quam fideiuſſorium, & prius debitū pœnale & vſurarium, quàm non pœnale: & prius debitum magis antiquum, quàm minus antiquum. l. & magis.cum .l.ſeq. ff.de ſol. Similiter in eccleſijs & conuentibus religioſorum datur certus ordo viuendi & celebrandi diuina,vt notoriæ liquet. Omnia igitur diuina & humana myſteria ordine reguntur ac celebrantur:
21 † Non ſecus & iudicium ipſum, quod lapis quidam eſt angularis totius legalis doctrinæ, ſummo præcæteris humanis actibus ordine regi oportet. Ad cuius ordinem componendum, accelerans cunctos huius, maximè Siciliæ Regni tyrunculos, Aduocatos, & Iudices rogo, fraternaq; dilectione exhortor, vt quæ in præſenti Opuſculo colligenda decreui, ſedula lucubratione perſpiciant, perlegant, atque menti (quatenus ingenij vires patiuntur) affigant.hîc nanque totius iudicij exorditam telam ſummaq; vigilantia contextam eos quidem inuenturos polliceor. Et prius quid in ſingulis iudiciarijs actibus ex communis iuris diſpoſitione ſeruatur. Succeſsiuè quidem, ex forma conſtitutionum Regni, ac capitulorū, ritum magnæ Curiæ vicariæ:& regiarum denique pragmaticarum. Et in quibus iura hæc regni municipalia à iuris communis regulis diſcrepent: eas'que corrigant: aut ex parte limitent. quod hactenus ab alio ad noſtram tempeſtatem attentatum non extitit.Lætetur ergo iuuenum profeſſorum turba: immortalique Deo gratiam habeat: qui momento quinquennales labores modico pretio emere ſibi tribuit facultatem: errantibus'que in practicæ tenebris oculis lumen & claritatem demittens, viam ſpatioſam aperuit. Perlege dilectiſsime cœtus:frugales'que chartas,quas pro tui vtilitate notaui aſſidua reuolutione contracta: quas quidem, ſi obmiſſo liuoris aculeo, libenti ſtudio relegeris,quæ habuiſſe non pœnitebit, inuenies:me'que de te benemeritum arbitraberis.

TRACTATVS

DIVISIO.

De iudicijs tractaturus, diuidam totum hunc Tractatum in sex partes principales. Prima pars continebit, quot modis sumitur iste terminus: seu istud nomen: Iudicium: in iure. Secunda pars continebit diffinitionem Iudicij: scilicet, quid sit Iudicium. Tertia pars continebit: vnde habuit originem iudicium. Quarta pars continebit: quotuplex est iudiciũ. Quinta pars: Iudicium, lis, instantia, & causa quomodo differãt. Sexta & vltima pars, ex quibus partibus constet Iudiciũ: & quæ sint eius membra. In istis sex partibus consistet tota continentia huius Tractatus. Quibus expeditis, Deo propitio, erit impositus finis huic Speculo aureo.

PRIMA PARS.

ARGVMENTVM.

Iudicium, quot & quibus modis accipiatur.

1 *Iudicium quot modis sumitur: per totũ.*
2 *Testis de ipsius iudicio deponẽs nõ probat.*
3 *Diuinũ iudiciũ. quod erit in fine saeculi.*
4 *Iudicium fit actoris, rei, & iudicis expeditione.*
5 *Sentẽtia etiã venit appellatione iudicij.*

1 Prima pars cõtinet vnam tantum quæstionẽ: videlicet, †iste terminus, iudiciũ. quot modis sumitur in iure. Et breuiter dico: quòd istud nomen, iudiciũ: pluribus modis in iure sumitur. Primo enim modo accipitur pro ipso actu trium personarũ: videlicet, actoris, iudicis, & rei: de quo principalis est materia nostra: & ita accipitur. ff. & C. & extrà de iudi. & in c. forus. de ver. sig. Secundo modo accipitur iudicium, pro ipso iuris ordine: vt est tex. in c. sicut sine iudicio. ij. q. j. Tertio modo ponitur iudicium, pro discretione. l. cùm prætor. §. nõ autẽ. ff. de iud. & in §. præterea. & ibi not. insti. qui. nõ est permis. fa. test. vbi est glo. ordi. nam dicitur pupillus vel furiosus non habere animi iudiciũ, id est discretionẽ. Quarto modo ponitur iudicium, pro iurisdictione. l. ij §. fin. & ibi. not. ff. de iudi. Quinto modo ponitur iudicium, pro actione: vt dicimus de iudicio familiæ erciscundæ: vt insti. de offi. iud. §. si famil. & l. j. ff. cõ. di. & l. sed eius. §. fami. & l. heredes. §. itẽ si plures. ff. fa. er. Sextò ponitur iudiciũ, pro cõdẽnatione. c. timorẽ. de consec. di. ij. & ita accipit Apost. ad Cor. j. c. xj. Qui manducat, & bibit indignè: iudicium sibi mãducat & bibit, id est cõdemnationem: vt no. glo. in c. in iudicijs. de re. iur. lib. vj. & est tex. in c. & purgabit. quinquagesima dis. Septimò ponitur iudiciũ, pro vltima voluntate: vt est tex. & ibi gl. in c. licet. in fi. in ver. iudicare. de sepul. lib. vj. †Octauò poni
2
tur iudiciũ, pro opinione seu credulitate alicuius: vt dicimus in teste deponente de iudicio ipsius testis: quo casu no probat, secundũ Ang. in rep. l. sciendu. col. ij. ff. de ver. ob. & Alex. in cõsi. lxxiiij. col. iij. in prin. in j. vol. Nono

Nonò ponitur iudicium, pro ſententia.c.perſonas.de appel. Item pro inſtantia: vt dicit glo. in d.§. præterea. inſtit.qui.non eſt permiſ. fa.te. Decimò accipitur iudicium,pro deliberatione & examinatione.c. ij. in fin. lix.diſ.Vndecimò ponitur iudicium, pro authoritate, c. nulla. lxij. diſtin. Duodecimò ponitur iudicium, pro arbitrio boni viri: ſecundum Abb. in c. cùm autem. de iure pat.& Bart. in extrauag.ad repri.in verſi.videbitur.licet Bart.in l.ſi ſic. in princ.ff.de dele.j. dicat, quòd importat liberam voluntatem:per l.Thais.§.Lucius.ff.
3 de fideicom.lib. † Decimoteriò ponitur iudicium, pro diuino iudicio vniuerſali, quod erit in fine ſæculi: vt tota die cantat Eccleſia: & erit prope montem Oliueti in valle Ioſaphat,vnde Chriſtus aſcẽdit ad cœlos: inde etiam deſcendet iudicaturus viuos & mortuos: vt declarat B. Tho.iiij.ſent.diſt.xlviij.q.j.artic.iij.
4 ¶ † In toto autem præſenti Speculo accipiam iudicium ſecundum primũ modum: ſcilicet pro tota illa expeditione, quę fit cum illis tribus perſonis: ſcilicet cũ iudice, actore, & reo, à prima citatione vſque ad ſenten-
5 tiam incluſiuè: † quia etiam ſententia includitur in hoc iudicio, eo modo accepto: vt not.Bal.per illum tex. in l.j. in iij. not. C. ſi ad rem iudi. & Abb. in c.j.de plus pet. & glo. in c.ſtatutum.§.inſuper.in verſic. iudicium. & ibi Gem.de reſcri.lib.vj. Pro hoc eſt text.in c.in cauſis.in verſic. iudicio. de re iudi. & in c. ad aures. & c. perſonas.de appell.

Robertus Venuſ. I. V. Doct.

SECVNDA PARS.

ARGVMENTVM.

Iudicij diffinitio: idq; uariè. Tum eius exercendi ratio.

1 Iudicium, quid ſit: & quot modis diffiniatur. & num.9. & 11.

2 Iudiciũ ſine actore quãdoq; eſſe ſolet: & ſine accuſatore: & quandoque ſine reo.

3 Iudice procedente per inquiſitionem, fama loco accuſationis ſuccedit.

4 Legatum factum perſonæ incertæ quæ ex aliquo futuro euentu venit certificanda, valet.

5 Donatio in qua incerta eſt perſona donatarũ: ſed euentu futuro venit certificanda tenet.

6 Diffinitio genus & differentias habere debet: aliàs non valet.

7 Teſtis rationem & cauſam ſcientiæ diuerſam à dicto ſuo aſſignare debet: aliàs non probat.

8 Verbum: contendere in iudicio: ad partes ſolùm refertur.

9 Iudicium, eſt inueſtigatio, quam facit iudex ſecundum iuris ordinem, per varios modos ad veritatem eliciendam: & elicitam cuſtodiendam.

10 Iudiciũ, eſt cauſa in iure reddẽdo neceſſariò poſita, cum perſonarũ interpoſitione.

11 Iudicium, eſt diſcuſſio cauſæ, quæ iuridicè coram iudice fit.

12 Iudicium iuſtitiæ, eſt miniſtratio, quæ fit à iudice in cauſa coram eo poſita. & nume.13. & 14.

13 Iuſtitiam dicitur priuatus proximo facere, ſibi ius ſuum reddendo.

14 Iuſtitia poteſt miniſtrari per iudicem, quandoq; abſq; propoſitione cauſæ.

15 Iudicium conſtat ex conſideratione ſeptem cauſarum.

Cauſa

16 *Causa materialis, quæ dicatur.*
17 *Causa vnde dicitur.*
18 *Statutum vel dispositum in materia, non censetur dispositum in materiato. & non venit appellatione alterius nec econtrà.*
19 *Materiato obligato, non censetur obligata materia.*
20 *Prohibitus vendere frumentum extra territorium, non poterit vendere farinam.*
21 *Causa quæ efficiens dicatur.*
22 *Causa, quæ dicatur formalis. & numer. 25. & 26.*
23 *Scriptura, est actus forma: quando ex legis dispositione actus in scriptis debet celebrari.*
24 *Ordo rescripti, dicitur forma.*
26 *Figura iudicij, quæ sit.*
27 *Causa substantialis, quæ sit.*
28 *Publicatio & conclusio, an sit de substantia processus seu iudicij.*
29 *Naturalis, quæ sit causa, & an illi renuntiari possit. nu. 42.*
30 *Causa accidentalis, quæ sit.*
31 *Causa finalis, quæ dicatur.*
32 *Sententia, est causa finalis iudicij.*
33 *Controuersiæ per sententiam imponitur finis, ad quem iura festinant.*
34 *Ex processu, in quo non est lata sententia, non potest deueniri ad effectum executionis.*
35 *Causa finalis vniuscuiusque actus, est principale hominis intentum, actum illum facientis.*
36 *Causa, quæ sit finalis in contractibus: & quæ in legatis.*
37 *Iustitia, est finalis iudicij causa.*
38 *Iudiciorum formalibus vel substantialibus an possint partes renuntiare. & nu. 39. cum pluribus seq.*
39 *Causæ formali iudicij, partes renuntiare possunt.*
40 *Sententia sine ordine iudiciario de voluntate partium fieri potest: & valebit in vim arbitramenti.*
41 *Partes an facere possint, quòd iudex sine scriptis pronunciet.*
42 *Formalibus neque substātialibus non possunt partes in cōtractibus & vltimis voluntatibus renunciare, vt actus valeat.*
43 *Iudicio pendente coram vno iudice, potest pars aduersarium trahere coram alio iudice: & valet iudicium exceptione litis pendentiæ non opposita.*
44 *Pactum, quòd venditor non teneatur de euictione, valet: & tenetur ad pretij restitutionem.*
45 *Renuntiari potest accidentalibus contractuum: & valet pactum super eis.*
46 *Finali causæ iudicij renuntiari potest.*

1 SEcūda pars principalis continet vnicam. q. videlicet: diffinitionem iudicij: Vnde quæro quid sit iudiciū? Respondeo, quòd varijs modis diffinitur. Et primo modo diffinitur sic: videlicet iudiciū, est actus legitimus trium personarum in iudicio contendentium: videlicet iudicis, actoris, & rei. hanc diffinitionem ponit Bald. in rub. ff. de iudi. & Abb. in rub. extrà de iudi. col. ij. & Alexā. in rub. C. de iud.
2 † Istā, diffinitionē impugnat Card. in rub. extrà eo. & quāplures alij doc. ibi: ex eo, quia non est generalis, & non conuertitur. nam quandoq; solet esse iudicium sine actore: vt quando iudex inquirit ex officio. c. qualiter & quando. el. ij. de acc. quandoque solet esse sine reo: vt quando iudex inquirit generaliter super notorio crimine, ad inueniēdum malefactorem, non contra certam personam: vt declarat Inno. in c. bonæ de elec. & ha-

betur in consti.Regni:si damna clan destina:tamen Abb.in d.rubr. nititur saluare hanc diffinitionem propter duas rationes.Primò,quia debet acci pi iudicium à communiter accidentibus:nam secundum communem cursum causarum, vt plurimùm solent esse tres personę in iudicio.facit tex. in l.nam ad ea.ff.de legib.
3 †Secundò, quia quādo proceditur per inquisitione, saltem fama succedit loco accusatoris;vt d.c.qualiter & quando.& sic ex iuris fictione extat accusator.Verùm ista saluatio Abba.non ex toto euacuat rationes cōtrarias: quia non euacuat illam,quādo proceditur sine reo, super notorio crimine: quæ ap-
4 pellatur inquisitio generalis: † puto tamen saluando Abba.ab ista impugnatione dici posse, & præsuppono subtiliter, quòd vbicunque aliquis actus legitimus requirit ad sui efficatiam interuentum aliquarum personarum,potest dari ille actus validus & efficax:quāuis non omnes illæ personæ interueniāt certę:sed aliqua sit incerta,inspecto præsenti statu:tamē est certa destinatione per rerum naturā:puta:quia venit certificanda ex aliquo futuro euentu: iste est text.in l.quidam relegatus.& ibi Barto.ff.de reb.du.vbi valet legatum factū personæ incertæ, quæ ex aliquo futuro euentu venit certificanda: & tamen non est dubiū ꝙ in legato requiruntur duæ personæ quo ad eius efficaciam.s.persona legantis,& persona le-
5 gatarij: vt patet ad sensum.† similiter in contractibus:nam contractus non pōt per rerū naturam celebrari, nisi interueniat consensus duorum: vel nisi duæ personæ interueniant: vt patet ad sensum: & tamen potest dari aliqua donatio,in qua persona donatarij sit incerta:& veniat certificada ex aliquo futuro euentu. Exemplum in missilibus,quæ proijciuntur in populum: vt in §.pe.insti.de re.di. & tamen non per hoc desinit, quin illud appelletur legatum: & illa donatio. ita in proposito : quando iudex facit generalem inquisitionem super delicto notorio,dico ꝙ reus licet de præsenti sit incertus:tamē est certus per rerum naturam,saltem destinatione; venit enim ex futuro euentu certificandus:nam per inquisitione iudex perquirit indictia:& si contra aliquē inuenerit indictia descedit posteà ad specialem inquisitionem cotra eum: & sic non per hoc desinit esse iudiciū quia imo est reus,saltem destinatione:& ex futuro euentu certificandus: & per hęc posset in totum approba-
6 ri saluatio Abb.† Sed licet ista diffinitio ita saluata,videatur prima facie procedere : tamen puto ex noua consideratione eam non esse bonam: & considero id quod est vulgatum in diffinitionibus: nam omnis diffinitio debet habere genus & differentias:aliàs non valet:sed hîc , si rectè consideretur, ipsummet diffinitum ponitur loco differentiæ : ergo non valet,ratione perplexitatis l.si titius. ff.de condit.institu. Hoc patet :nam dicitur in diffinitione, quòd iudiciū, est actus trium personarum in iudicio contendentium : & sic iudicium est diffinitum : ipsummet ponitur in differentijs. ibi : in iudicio &c. per quod nulla resultat declaratio quidditatis

ditatis iudicij:sicut si quis vellet dif-
finire hominem:& diceret:homo,est
animal in homine cõsistens,nam per
talem diffinitionem nulla habetur
declaratio hominis,cùm differentiæ
se referant ad ipsum diffinitum : sic
in proposito: si quæro scire quid sit
iudicium:malè mihi declaras , si di-
cis,quòd est actus,qui in iudicio fit:
quia nihil plus scio nunc per talem
declarationem,quàm anteà sciebam
7 sine ea.¶ †Quod facit ad id,quod di-
cimus de teste , qui debet assignare
rationem & causam scientiæ diuer-
sam à dicto suo;aliàs si est eadem ra
tio cum dicto,testis non probat:vt si
dicat:scio Titium occidisse hominē:
& interrogatus de caussa scientiæ di-
cat:quia scio:iste testis non probat:se
cundum Bar.in l.fi.ff.de offi. procur.
Cæsa.& Soci.in consi.xcviij.col.fi.in
iiij.vol. vnde per istam diffinitionem
non declaratur quidditas diffiniti ,
prout esse deberet:vt not.Francis. de
are.in l.ij.in prin.in ij.no.ff.de vulg.
8 & pup.ergo non est bona. ¶ †Secun-
dò contra hanc diffinitionem con-
sidero illud verbum:contendentium.
nam refertur pariformiter ad omnes
tres personas : iuxta l.nam hoc iure
& l.Lucius.ff.de vulg. & pupil.& ta-
men inquantum respicit personam
iudicis, videtur ineptè poni : quia
istud verbum:contendere in iudicio:
refertur solùm ad partes:vt in authē.
offeratur.C.de lit.cõtest.partes enim
dicuntur adinuicem cõtendere: & iu
dex est medius inter eas.l.j.C.de nup.
& not.Bart.in l.legatū ciuitati. circa
fi.ff.de vsuf.leg.& est tex.in c.cū ęter
ni.de re iud.lib.vj.& per hæc puto,ꝙ
in puncto iuris hæc diffinitio non
9 est bona.¶ †Secundo modo principa-
liter diffinitur iudicium , secundum
Card.& Imo.in d.rub.extrà de iud.vi
delicet:iudiciū,est inuestigatio , quā
facit iudex secūdū iuris ordinem, per
varios modos ad veritatem elicien-
dam:& elicitā custodiēdam. Et hanc
diffinitionem approbat Abba.ibi. &
Alex.in rubr.C.de iud.Ista diffinitio
posset morderi:quia videtur restrin-
gere iudicium solùm, quando iudex
procedit secundum iuris ordinem:er
go si ex forma statuti vel rescripti
Principis iudex posset procedere iu-
ris ordine nō seruato: prout est,quan
do procedit sine figura iudicij: & so-
la facti veritate inspecta:prout in Re
gno proceditur in causis ciuilibus: se
quereretur , ꝙ ibi non esset iudicium:
quod tamē est falsum:cùm ibi etiam
interueniat persona iudicis,actoris,&
10 rei:vt in c.forus.de verb.sig.¶ †Ter-
tio modo diffinitur iudicium secun-
dū Gasp.de cal.in d.rub.extrà de iud.
videlicet : iudicium,est causa in iure
reddendo necessariò posita cum in-
terpositione personarum.& ista fuit
diffinitio Azo.in summa.c. ti.hāc dif
finitionē pute indubitanter non pro
cedere:nec esse bonā:nam omnis bo
na diffinitio debet habere aliquid lo
co generis:vt habetur in l.j.§.dolū.ff.
de dolo.sed in hac diffinitione loco
generis ponitur ille terminus: causa.
& rectè considerando hunc terminū,
cā:est terminus magis specialis, quā
sit iudiciū,quod probo ad sensum.nā
causa,est ipsa materia,quæ in iudicio
deducitur & agitatur : vt declarant
Alexan.& alij Moder.in l. postquàm

liti.C.de pac.& in l.causas.C.de transf act. & est tex.in d.c.forus.de verbo. sign.vbi ista duo:scilicet,iudicium,& causa:ponuntur vt diuersa.& dicam plenius in v.parte princi.si ergo causa est ipsa materia quæ deducitur in iudicium,sequitur quòd iudicium est continens:causa verò contentum: vnde differunt,vt continens & contentum:sed negari nō potest, quin generalius sit cōtinens,quàm contentum, prætereà:ꝙ iudicium sit generalius, perpenditur clarè ex dictis Alexa. in d.l.postquàm liti.& ibi etiam Ias.vbi facit differētiam inter iudicium, causam,litem,& instātiam.& dicit ꝙ, iudicium dicitur à citatiōe,vsq; ad finē sententiæ:& sic continet sub se litē, & causam,& instantiam.ergo est nomen generalius:vnde male diffinitur per nomen speciei:quia videtur diffiniri per suum indiuiduum,quod fieri non potest:sicut si vellemus diffinire quid est homo:& diceremus: homo, est Petrus,rationalis, mortalis. ista est mala diffinitio:quia loco generis haberet suū indiuiduum scilicet Petrum:& sic non esset bene demōstrata quidditas ipsius diffiniti:& sequeretur vnum inconueniens: ꝙ quot sunt causæ,tot essent iudicia separata in genere: quod non est verum: quia quando diffinimus iudicium, accipimus ipsum tanquam vnum tantùm in abstracto consideratū:& non prout est hoc iudiciū,& illud & illud &c.sicut dicimus de officio iudicis: vt declarat Barto.in l.j.col. ij.&.iij.ff.de iur.omn.iu.pro hoc est text.in l.proponebatur.ff.de iu.& hoc est de mente Arist.in prædicamentis.

11 ¶ † Quarto modo diffinitur secūdum Abb.in d.rub.extrà de iud. videlicet: iudicium,est discussio causæ,quæ coram iudice iuridicè fit.Hanc diffinitionem approbat ipse,per text.in d.c. forus.de verborum significa.& potest esse bona hæc diffinitio : quia bene probatur ,per d. c . forus.& differt à præcedenti,quia illa ponit ipsam causam,vt genus:& ideò non procedit: vt supra dixi impugnando ipsam.ista verò ponit ipsam discussionem causæ genus:quod stare pōt : quia aliud est dicere causam : quod est quid de per se:& aliud discussionē causę:quæ discussio refertur ad personas interuenientes in iudicio:quia causa ipsa de per se non discutitur.

12 ¶ † Putarem tñ vltra prædictas diffinitiones doctorum posse & quinto modo diffiniri iudiciū:videlicet:iudiciū,est iustitiæ ministratio,quę fit à iudice in causa proposita coram eo.Hęc diffinitio est bona & generalis: & conuertitur cum suo diffinito:& constat ex genere & differentijs.nam inquantum dicitur:est iustitiæ ministratio; istud est genus:quia comprehendit sub se plures species.nam potest ministrari iustitia in iudicio:& extra iudicium: vt habetur plenè in decis.xxiiij.cōsil. Neap.& ad hoc sunt prodita illa tria capitula Regni:videlicet:vnū, quod incipit:ad regale fastigiū.aliud quod incipit:omnis prędat o.& aliud,quod incipit:finis præcepti,charitas &c. in quibus locis ponuntur exempla de iustitia ministranda extraiudicialiter.potest etiā poni exēplum in causis breuioribus:& in illis, in quibus proceditur leuato velo : iuxta authen.

authen.nisi breuiores.& ibi Barto.&
doct.C.de senten.ex peric.recip.&.l.
de submersis.& ibi glo.& docto.C.de
naufrag.lib.xj.Item, quòd iudicium
sit ipsa ministratio iustitię colligitur
ex text.in.d.c.forus.inquantum dicit,
quòd ipsa materiā,quę proponitur in
iudicio,dicitur causa:sed dum diffini
tur,dicitur iudiciū,dum finitur.s.per
sententiā dicitur iustitia: sic ergo fi-
nis dicitur iustitia:ipsum discutere di
citur iudicijū:vnde qui iudicium exer
cet,dicitur ministrare iustitiam:quia
quicquid facit est, vt veniat ad finē:
sic ad ipsam iustitiā.i.ad sententiam:
qua sententia lata dicitur iustitia mi
nistrata,sed dum est in fine dicitur iu
stitia ministrari.hoc probatur in.l.ij.
§.pòst originē.ff.de orig.iur.vbi post
originē iuris fuerunt inuenti iudices
& magistratus,qui iura redderent:&
sic qui iustitiā ministrarent:quod ius
proculdubio reddunt,dum iudicium
exercent.Quod patet ex ipsa denomi
natione vocabuli.nam dicitur iudex,
quasi ius dicens.vt in.d.c.forus.&no.
Bart.in.l.j.col.ij.in prin.ff.de iur.om.
iu.inde venit iudicium à iudice:quia
dicitur iudiciū,quasi iurisdictio:sicut
iudex dicitur,quasi ius dicens,ita hęc
omnia dicuntur in.d.c.forus.vnde si-
cut iudex dicitur ius dicere:& sic iu-
stitiā ministrare:vt habetur in.l.pe.
ff.de iusti.& iu.ita & iudicium quod
descendit à iudice,dicitur ipsa iusti-
tiæ ministratio:& sic ipsa dictio iu-
13 tis.¶ † Sequitur in diffinitione:quæ
fit à iudice,&c.hoc verbum pono ad
differentiam priuati:qui sine iudicio
potest facere iustitiam proximo,red-
dendo sibi ius suum: quia tunc dici-
tur seruare iuris præcepta.l.iustitia.
§.j.ff.de iust.& iu.Item ponitur:quia
non potest dari iudicium sine iudice:
cùm ab eo denominetur,tanquam à
14 digniori:vt.d.c.forus.¶ † Sequitur in
diffinitiōe:in causa proposita coram
eo, &c.ista verba pono ad differen-
tiam iustitiæ ministratę per iudicem
sine propositione alicuius causæ.exē
plum, quando iudex emittit banna,
quòd nullus portet arma:vel ambu-
let de nocte:vel blasphemet Deum:
vel simile:nam dicitur iustitiam mi-
nistrare. & tamen non dicitur iudi-
cium: quia nulla causa est proposita
coram eo:nec adest ibi aliqua forma
iudicij.Itē per hoc,quòd dico:in cau-
sa proposita coram eo:apparet,quòd
iudicium non potest dari,vbi non est
aliqua causa ciuilis, vel criminalis:
quia istud nomen:causa:est generale,
comprehendens ciuilem & crimina-
lem:vt dicetur infrà in.v.parte huius
trac.& est tex.& ibi Alex.& doct.in.
l.causas.C.de transac.reprobata glo.
ibi.& in.c.j.de iur.calum.& Cardi.in
cle.j.in.xviij.q.de off.vic.Causa enim
dicitur materia ipsius iudicij: super
qua iudicium radicatur:vt.d.c.forus.
vnde dicitur causa materialis ipsius
iudicij: quia sine ea non posset iudi-
15 cium in esse produci ¶ † Hinc sumpta
occasione opportunum est hîc discu-
tere:quot causæ considerantur in iu-
dicio:super qua.q.dico,quòd septem
causæ considerantur in iudicio:vide-
licet:causa materialis:causa efficiēs:
causa formalis: causa substantialis:
causa naturalis:causa accidentalis:&
16 causa finalis.¶ † Prima causa,dicitur
materialis:& dicitur causa materia-

lis genericè illa, ex qua immediatè aliquid fit:& illud quod fit exea, appellatur materiatum: vt est text. & gloss. & Barto.in.l.si conuenerit.§.si quis.ff.de pi.act.exemplū ponitur in. §.cùm ex aliena.inst.de re.di.vt quando ex argento fit cratera, argentum appellatur causa materialis: cratera vero materiatū.& declarat Bart.in.l. dictam.colū.ij.C.de condi.ob cau.& Abb.in proœ.decr.col.pe.vbi dicunt, quòd causæ cardinales dicuntur esse quatuor.s.materialis:efficiens:formalis:& finalis:&ibi declaratur, quę sint

17 istæ quatuor causæ. † Et dicitur causa, à chaos:quod fuit principium omnium:vt declarat Car.in.cl.dudum.§. ab olim,col.ij.de sepul.causa autem, quæ in iudicio deducitur, dicitur à casu:quia casualiter euenit:vt.d.c.forus de ver.sig.in proposito autem quo ad iudicium, causa materialis ipsius iudicij, dicitur ipsa causa, quæ in eo deducitur:siue sit ciuilis, siue criminalis: vt.d.c.forus.quia ex ipsa causa immediatè fit iudicium:& ipsum potest ap-

18 pellari materiatū.¶ † An autē id quod est statutū vel dispositū in materia, censeatur etiam dispositū in materiato:& an vnum veniat appellatione alterius:& ecōtrà.dic regulariter, quòd non.tex.est in.l.ligni.§.si lignū,& ibi glo.&.l.seruius.ff.de leg.iij.&.l.libro rū.§.chartis.& ibi Bar.&.l.si cui.e.ti. &.d.l.si cōuenerit.§.si quis.ff.de pi.ac.

19 ¶ † Ex quo infertur, ꝙ si debitor pignorat syluam cęduam, non censetur pignorata nauis, quæ fit ex lignis illius syluę:quia obligata materia, non censetur obligatum materiatum.tex. est formalis in.d.l.si conuenerit.§.si quis.& ibi per doc.vbi Bal.mouet pulchrum & quotidianum dubium.s.an creditor possit prohibere debitorem, ne incidat ligna in sylua pignorata: & distinguit: aut sylua est cædua:& non potest prohibere:aut nō est cæ-

20 dua:& tūc secus:vt ibi per eū.¶ † Fallit tamen id, quod suprà dixi, quando eadem est ratio in materiato, quæ est in materia:vt si statutū prohibet vendi frumentum extra territorium:censetur prohibere etiam farinā:vt not. Fel.in.c.ad liberādum.col.4.de iude.

21 ¶ † Secunda causa, quæ cōsideratur in iudicijs, est causa efficiens.dicitur autem causa efficiens illa, quæ facit actum, vel opus mediante materia:vt dicit Bal.in.d.l.dictam.col.ij.ver.modo dubitatur.&c.C.de condi ob cau. & Abb.in proœ.decre.col.fi.vbi plus dicit: ꝙ causa efficiens, potest esse proxima & remota, potest exemplificari in ædificatione. nam ipse faber murarius, dicitur causa proxima, quæ immediatè facit murū:dominus verò, qui facit ædificari, dicitur causa remota.causa ergo efficiens in iudicijs, est iudex:actor,& reus:qa istæ personæ faciunt iudiciū, vt in.d.c.forus.& no.Abb.in rub.de iudi.& ista dicitur causa proxima:ex quo ab istis personis immediatè procedit iudiciū.posset etiā cōsiderari causa remota in iudicijs:vt quādo aliquis litigat per procuratorem.nam procurator, est causa proxima:dominus verò, est causa remota:vel potius procurator posset dici causa efficiens instrumentalis:per ea quæ declarat Abb.in.d.proœ.decr.

22 col.fi.¶ † Tertia causa, quæ considera tur in iudicijs, est causa formalis.dicitur

tur auté causa formalis illa, quæ consistit in ordine vel modo à lege tradito ad faciendū aliquem actum: puta: quando aliquis actus debet fieri cum aliqua solennitate iuris: illa solénitas dicitur in forma ipsius actus: exemplū potest poni in testamento, in quo requiruntur septem testes pro forma: adeò quòd si vnus deficit, testamentum non valet. l. si vnus, & ibi cõmuniter doct. C. de test. Item in stipulatione, in qua est forma, vt præcedat interrogatio, & sequatur responsio. l. v. §. stipulatio. ff. de ver. ob. Item in trāsactione super alimentis, in qua pro forma requiritur decretum prætoris, cum causæ cognitione: qua obmissa vitiatur transactio. l. cum hi. §. si prætor. ff. de trāsactio. idem in alienatione rerum minoris vel ecclesiæ: vt in toto titu. ff. de reb. eorum & C. de præd. min. & in authen. hoc ius por-
23 rectum. C. de sacrosan ecc. † Item, vbi lex vult, quòd aliquis actus celebretur in scriptis: illa scriptura dicitur forma illius actus: secūdum Bal. in. l. fi. col. ij. C. de suis & legit. facit. l. contractus. & ibi Bal. C. de fid. instrumen-
24 to. † Item, vbi Princeps dat certum ordinem in rescripto: ille ordo dicitur forma: qua obmissa vitiatur actus. c. cùm dilecta. & ibi plenè per Fel. de rescr. possunt etiam mille alia exempla inuestigari ex varijs. ll. in corpore iuris: in quibus aliquid requi-
25 ritur pro forma. † Illa dicitur causa formalis, quæ dat esse rei: & obmissa vitiat actum. l. Iulianus. §. sed si quis. ff. ad exhib. & c. super quæstionum. §. verum. & ibi per Fel. & c. prudentiam. in. fi. de offi. delega. & c. sicut. de elect. lib. vj. & Car. in cle. j. §. j. in. x. q.
26 de reb. eccl. non alie. † In proposito autem dicitur causa formalis iudicij, ipse ordo id est, solennitas iudicij: videlicet, quòd præcedat libellus: & sequatur litis contestatio: & posteà fiant probationes: & demum feratur sententia: aliàs sententia non valet, si iste ordo & forma obmittatur: vel peruertatur. l. prolatam. & ibi Bat. C. de sent. Item, quòd iudex sedeat pro tribunali est de forma & solennitate iudicij. c. fi. de re iud. li. vj. & not. Bar. in. l. j. & fi. C. de sen. ex pe. reci. & Spe. in tit. de dila. §. fi. versi. sed cum à procedente. alio vocabulo ista forma appellatur figura iudicij: vt dicit Bal. in l. ne quicquam. §. de plano. col. ij. ver. quid si committitur, &c. ff. de offi. pro con. & declarat Oldra. in consi. cxv. & ita intelligitur gl. in l. iubemus. C. de lib. causa. quæ dicit tunc dici confessionem iudicialē: & præiudicare, quando fit in figura iudicij. & ibi hoc etiā dicit Bald. idem tenet Fel. in. c. quoniam contra. col. xxv. de proba. & glo. & Bar. in. l. cùm scimus. in fi. C. de agr. & cen. li. xj. & ita verificatur illa clausula: sine figura iudicij. quando Princeps ita causam committit. quia censetur sublatus omnis ordo formalis iuris positiui, quo ad solennitatem, non quo ad substantiam probationum: vt not. Barto. in extrauagan. ad reprimen. in versicu. & figura iudicij. & Lanfranc. in clemen. sæpe in versic. & figura. & ibi etiam Cardina. & docto. de verbo. significatio. & Petr. Philippus Corne. in consil. liiij. colum. ij. in litera. f. in. ij. volumi. & Socin. in consil. xcvj colum. ij. in. j. volū

27 ¶†Quarta causa, quæ consideratur in iudicijs, dicitur causa substantialis: & dicitur illa, super qua cōsistit tota virtus, nomē, & effectus ipsius actus. exēplum in cōtractu emptionis & venditionis: substantia ipsius cōtractus, est res & pretiū: nam sine istis non potest celebrari talis contractus, & nullus est. l. fi. C. de contrahē. emp. & l. ij. ff. e. ti. & insti. e. § preciū. sic etiam in iudicijs substantialia iudiciorū, dicuntur, ipsi actus substantiales iudicij: prout est libellus: litis cōtestatio: iuramentū calumniæ: probatio: & alij similes: vt. d. l. prolatam. & ibi Bar. & doct. C. de sent. & habetur in clemen. dispendiosam. de iudi. declarat Abb.
28 in. c. cū. I. & A. col. iiij. de re iudi. † vbi etiam tangit, an publicatio & cōclusio sit de substātia processus seu iudicij. de quo plenè dicā infrà in. vj parte, congruè in suo loco opportuno. Et nō putet aliquis esse vnū & idem exemplum id, quod posui in formalibus iudicij, cū hoc, quod pono in substantialibus: quia imò est diuersum. nam in formalibus considero solum ordinem solēnitatis: vt. d. cle. dispendiosam. & d. l. prolatā. in substantialibus verò considero propriè ipsos actus interuenientes, quos suprà dixi.

29 ¶†Quinta causa, quę consideratur in iudicijs, est causa naturalis. dicuntur enim naturalia alicuius actus ea, quę veniūt tacitè ex natura ipsius actus, absq; eo, quòd dicatur: sicut dicimus in mutuo: in quo tacitè venit ex natura ipsius, vt reddatur æquè bonum. l. cum quid. ff. si cer. pet. Item in contractu venditionis, in quo tacitè venit ex natura ipsius, vt venditor teneatur de euictione. l. non dubitatur. C. de euictionibus. & l. in vendendo. ff. de contrahenda emp. Item vt venditor non teneatur ad dandum: sed tantùm ad tradendum. l. ex empto. ff. de actio. emp. l. si ita. §. j. ff. de contrahen. emptio. & l. clauibus. eod. tit. Item in contractu depositi, venit dolus & lata culpa tantùm ex natura ipsius: in locato verò venit etiā leuis: in commodato etiam leuissima. l. si vt certo. §. nunc vidēdum. ff. commoda. ista dicuntur naturalia actuum: de quibus etiam habetur in. l. pacta conuenta. & ibi glo. ff. de contrahen. emptio. sic etiam in iudicijs considerantur naturalia iudiciorum: & sunt illa, quæ veniunt ex natura iudicij tacitè ex iuris dispositione: & de his potest poni exemplum per quā plures iuris regulas loquētes de natura ipsius iudicij. primum exemplum, est de. l. vbi cœptum. ff. de iudic. hoc enim est de natura iudicij, vt vbi cœptum sit, ibi debeat finē accipere. secundum exemplum, est de. l. in hoc iudicio. ff. fa. er. vbi de natura iudicij est, vt sit indiuiduū. probatur etiā in. l. nulli. C. de iu. & in. c. j. de se. pos. & fru. & Spe. in tit. de arbi. §. sequitur. col. xiiij. ver. quia omne iudiciū, &c. tertium exemplum est de. l. fi. C. de fru. & li. expē. & l. non debet actori. ff. de reg. iu. vbi traditur regula, quòd de natura iudicij est, vt in eo seruetur æqualitas inter actorē & reū, & non claudicet. Quartū exemplū, est de. l. properandū. in princ. C. de iu. vbi de natura iudicij est, quòd instantia eius finiatur triēnio vel biennio, secūdum quod est iudiciū ciuile vel criminale: vt ibi habetur. Quintū exemplum,

exemplū, est de.l.solemus. & ibi glo. & doc.ff.de iud.vbi in iudicio. tacitè venit, quicquid venit ex natura actionis propositę. Sextum exemplum est de.l.ædiles.§.item sciendum.ff.de ædil.edi. vbi omnia accessoria post litem cōtestatam,veniunt ex natura iudicij: etiā si non petantur. Possent etiā & alia exempla poni, quæ per se studiosus inuestigator quærere &
30 adaptare potest.¶† Sexta causa, quæ cōsideratur in iudicijs,est causa accidentalis.& quę sit causa accidentalis, declarat Bald.in l. in vendentis. col. fi.in.iiij.q.in fi.C.de contrah.em. vbi dicit,quod accidentale alicuius actus dicitur,quicquid aduenit ipsi actui iā substantiato: vt habetur in.d.l. pacta conuenta.& ibi.gl.ff. de contrah.em. est enim accidens secundū Dialecticos,quod potest esse & abesse ab aliquo subiecto,præter ipsius, subiecti corruptionem.Omne igitur pactum, quod apponitur in cōtractu emptionis,pręter rem & pretium,dicitur accidētale:quia sine eo potest stare cōtractus:secundū Bal.in.d.l.in vendētis col.fi.sic etiam considero in iudicijs,& dico, quod omnia, quę emergūt in iudicio,puta: per oppositionē alterius partis, præter formā & substantiā iudicij,dicuntur.accidentalia: exēplū pono de l.quoties.C. de iud. & l.j.& ibi Bar.C.de or.iud.vt si porrigo libellū,in quo peto hæreditatē: aduersarius opponit mihi quæstionē status:illa quęstio incidēs,dicitur accidentalis: quia absq; ea iudiciū procedebat in petitione hæreditatis.potest etiam generaliter poni exemplū in omnibus exceptionibus,quas litigator opponit cōtra personā aduersarij:vel cōtra testes:vel cōtra libellū in casibus,in quibus parte nō opponēte ꝓcederet iudiciū,iuxta text. in l.sed si susceperit. ff.de iud. & l.ita demū.& ibi Alex.& doc.C.de procu. & l.Pōponius.§.rati.ff.de ꝓc. & l.fin. C. de excep.ista omnia dicūtur accidētalia:quia sup eis fabricatur quoddam nouū incidēs iudiciū:super quo habet necesse iudex interloqui:& sine eis procederet iudiciū principale: quia non tangūt substantiā neq; for-
31 mā iudicij. ¶†Septima & vltima causa, quæ cōsideratur in iudicijs,est causa finalis:dicitur autē causa finalis illa,ad cuius finē aliquis actus fit:qua cessante cessat effectus illius actus. l.adigere.§.quanuis.ff.de iure pa.& l. cùm te. C. de pac. inter emp. & ven.
32 †sic etiā in iudicio causa finalis,dicitur sentētia diffinitiua:quia ad hunc finem deducitur causa in iudicio, vt per sententiam terminetur.l.properādum.C.de iud.& vt vnusquisq; consequatur quod suū est.c.cum æterni. de re iudi.lib.vj.pro hoc est text.formalis.& ibi no.in l.j.ff.de re iudi.vbi habetur,ꝙ per sententiā imponitur
33 finis cōtrouersiæ. † Ad quē finē iura multū festināt, vt sit litiū finis.l. ij. C.de re iud.& odio habēt, ꝙ lites ex litibus oriātur.l.terminato.C.de fru. & lit.expē.& l.iiij. §.ait prætor.ff.de re iud.& l.non distinguemus.§.quæsitum.ff.de arb.& l.si quis.§.iusiuradū.
34 in fi.C.de re.cre.†& ꝙ ipsa sententia sit causa finalis iudicij.patet,quia ea cessante,cessat effectus iudicij:qui effectus,est ipsa executio:nam ex processu, in quo non est lata sententia,

non potest deueniri ad effectum executionis l.j.& l.fi.& ibi no.C.de exec. rei iu.& l.ii cùm nulla.ff. de re iudi. & l. si pacto, quo pœnam.in fi. C. de
35 pac. † Istud comprobo per vnã pulchram declaratione, quam facit Soc. in consi.ccij.col.vij. ver. cõprobatur &c.in.ij.vo.vbi dicit, ꝙ causa finalis vniuscuiusq; actus,est principale intentum hominis facietis illum actũ. similiter idẽ Soc.in consi.clix. col.vj. ver.confirmantur etiam,&c.in.ij.vo. vbi ponit aliam declarationẽ,dicens: quod causæ quæ cohęrent dispositioni, & quæ inpecta iuris dispositione inducunt & arctant ad ita disponendum,dicũtur esse causę finales:de qua materia tractat Barto.in l.ij.§.fi.ff.de dona.sed in materia iudicij principale propositum prosequentis iudiciũ, est veniendi ad sententiã,& ipsa sententia arctat ad formandum iudiciũ cũ suo ordine:ergo ipsa dicitur causa
36 finalis.† Quę autẽ sit causa finalis in cõtractibus: & q̃ in legatis, declarat Bald.in l.j col.ij.C.de fal.causa adiec. leg.& dicit Bald.in l.generaliter col. ij.in ij.opp.C.de epi.& cle.ꝙ causa finalis, dicitur propriè causa, & non aliè causæ:imo dicitur causa omniũ aliarum causarum,secũdum Aristotel. quem ibi allegat Bal.idem tenet Bal. in rub. C.de insti. & substi. circa
37 prin.†Posset etiam dici causa finalis. iudicij ipsa iustitia: quia per examen iudicij peruenitur ad iustitiæ ministrationem:quæ fit per ipsam sentẽtiam:secundũ Andr.de yser.in consti.
38 cultus iustitiæ. ¶† Vidimus quomodo istæ septem causæ considerantur in iudicio.Quæro pro complemento huius secundæ partis:an posśit saltẽ de voluntate litigantium fieri iudicium,absque interuentu istarum septem causarũ:vel alicuius ex eis: Ista q.continet hoc in effectu.s.an partes posśint renuntiare formalibus vel substantialibus iudiciorum: & sic de alijs causis supra declaratis. Et pro solutione huius.q. reassumo omnes causas prędictas:& primò,quo ad causam materialem,dico, ꝙ huic causæ nõ potest renuntiari: quia cùm iudicium,sit quid materiatũ,ab ipsa causa in iudicio deducta non potest in esse produci,sine eius materia, & sic neque partes,neque iudex possent facere,ꝙ sit iudicium absq; causa materiali:quia esset imposśibile per rerum naturam:sicut si faber vellet facere nauem absque lignis, & tabulis. tex.est in l.per seruum. §.fi.ff.de vsu. & hab. facit l. vbi repugnantia. ff.de reg.iu.Secũdò,capio causam efficiẽtem,& dico idem: ꝙ huic causæ non potest renuntiari.nec produci in esse iudiciũ absque causa efficienti: quia esset ridiculum, sicut nasci filiũ sine patre l.licet.§.ea obligatio.ff.de procur. & per doct. in rub. insti. de act.
39 ¶†Tertiò, est causa formalis:super qua adhibetur talis distinctio: Aut enim est talis forma, quę principaliter respicit fauorẽ partis: & illi formæ potest per partem renuntiari:per regulã l.pe. C.de pact. & valet iudicium. Exemplum in iuramẽto testis. nam testis tenetur iurare pro forma: aliàs eius depositio nõ valet sine iuramento l.iuriusiurandi. C. de testi.e de testibus.& ibi Ab.& doct.& c.tuis. de test.& tamen potest per partes re-

mitti iuramentum testi:& valet eius depositio: vt est tex.in.d.c.tuis.& ibi Abb.in.iij.no.assignat ratione prędictam.s.quia est forma inducta in fauorē partis: Aut est Forma,quæ principaliter respicit ius publicū: & illi non potest renuntiari:prout est ipse ordo iudicij: vt no.gl.in ver. partium,in.c. de causis.de off.deleg.& ibi expressè hoc tenēt Abb.& Io.de Imo. pro hoc est tex. in l.ij.§.sed qa veremur.C.de iur.cal. & in c.j.de lit.cont. & l.nemo

40 potest.ff.de leg.j.†Quod tamē intellige sanè pcedere,quādo partes vellent obmittere formā iudicij,& vellent ꝙ sit iudicium & quod sētētia valeat,vt sententia iudicis: quia hoc facere nō possunt:sed si partes vellēt ex toto tollere ordinē iudiciarium:& vellēt vt iudex procedat, vt arbitrator:tunc id facere possunt:& valebit sententia in vim cuiusdā arbitramēti seu pacti.ita dicit Abb.in.d.c.de causis.col.ij.& ibi etiam Fe.in.iiij. col.& ita debet intelligi,ꝙ no.glo.in.c.fi.in ver.illustrium.de re iudi.li.vj.& tangit plenè Abb.in.c.j.co.iiij.& v.& ibi etiam Io. de Imo.de libel.obla. probatur per ea, quæ habētur in l.ij.C. cō.vtriusque iud.ꝙ partes possunt ratificare sentētiam nullam: & valebit in vim pacti.& ista plenè examinat Mat.de afflic.in suo comen.constitutionum Regni.in prçludijs, in viij.q.

41 principali. ¶ †An autem possint partes facere, ꝙ iudex pronuntiet sine scriptis.In hoc reperio varietates doctorum.nam Barto.in l.quoties.C.de priuileg.schola.li.xij.tenet,quod hoc potest fieri per partes:& valebit sententia sine scriptis.idem tenet Ioan. andreæ.in additio.Spe. in titu. de senten.§.iuxta.versic.item non valet. in additio.quę incipit.versic.iij.&c.Cōtrarium videtur tenere gl.in.d.c.fi.in ver.illustrium.circa fi.de re iudic.lib. vj.putarem ita saluari posse vtranque opi.vt distinguamus modo prædicto.s.aut partes volunt, vt in toto iudicio obmittatur ordo iuris:& tunc potest etiam in sententia obmitti ista solennitas scripturæ:quia tunc iudex censetur quidam arbitrator, per suprà dicta:aut partes volunt, ꝙ iudicialiter procedatur in alijs actibus:& sententia feratur sine scriptis: & tunc fieri nō potest, per ea,quæ no. Spe.in ti.de libel.concep.§. nunc dicendum. ver. ix. ista enim est cōmunis opin. omnium,quod si partes volunt obmittere ordinē iudiciarium, in toto processu possunt hoc facere: secus si in aliquo actu tantùm: vt dicit Geminia.in.d.c.fi.col.iij.in.fi.versi.nota bene istam glo.&c.de re iud.lib.vj.& Abb.& doc.in.d.c.de causis extra de offi.deleg. ¶ Quartò, est causa substantialis, in qua per omnia facias eandem distinctionem, quam feci in causa formali: quia istæ duæ causæ quo ad hoc pari passu ambulant: per ea,que no.Bar. in authen. offeratur. col.fi.C.de lit. cont. vbi format. q.an posit renuntiari substantialibus iudicij.

42 ¶† Et ex prædictis potest declarari illud, quod dicimus in contractibus & in vltimis voluntatibus, in quibus non potest per partes renuntiari formalibus, neque substantialibus: per l. nemo potest. ff. de leg.j.& l.si vnus.C.de testamen.quia ista formalia tendunt in fauorem

publicũ: ad hoc ſcilicet ne falſitates cõmittãtur l.iubemus in fi. C.de teſt. & l.fi.C.de fidei com. not.& Bar.in d. l.nemo poteſt.in ij.q.ita colligitur ex no.per gloſ. & Barto.in j.oppo.in d.l. nemo poteſt. nã illud intelligitur.ſ. vt ille actus factus ſine ſolennitate legis,remaneat propriè ille idem, & cum illo vigore, qui eſſet cum ſolennitate: nõ enim poteſt teſtator facere,quod ſit teſtamentũ:& quod fiat corã quinq; vel paucioribus teſtibus: ſed quod ſit codicillus, ſic:quod erit per clauſulam codicillarẽ appoſitã: de qua plenè per Barto.in l.j.ff.de iu. codi.ſicut non poſſunt partes facere, quod ſit verum iudicium ſine ordine iudiciario:ſed quod ſit quoddã arbitramentũ,ſic:vt ſuprà dixi.¶Quintò. eſt cauſa naturalis: ſuper qua facio hanc diſtinctionem.Quædam veniũt ex natura iudicij propter publicã vtilitatem: vt eſt peremptio inſtantiæ per trienniũ l.properandũ. C. de iud. & iſta naturalia nõ poſſunt tolli per partes.ſ.prorogando tẽpus inſtantiæ: vt no.gl.& Bar.& Alex.in d.l.properãdum.in prin.& ibi cõmuniter doc. & dicã plenè infrà in. v.parte huius trac.Quædam veniunt ex natura iudicij ad vtilitatem partium: & illis poſſunt partes renuntiare, & facere quod nõ veniant: & poteſt poni exẽplum in alijs caſibus ſuprà exemplificatis in iſta cauſa naturali: præter peremptionem inſtantię: vt de regu-
34 la,vbi cœptum eſt iudicium &c.† nã poteſt pars pẽdẽte vno iudicio corã iudice trahere aduerſariũ corã alio iudice, ſi non opponit exceptionem litis pendentię: & valet iudicium: quia ſi non opponit, cenſetur cõſentire, & ſibi imputatur, ſecundũ Abb. & Ioan. de Imo.in c.cũ M.ferrarienſis.col.fi.de conſti. & Bal.in l. nulli. circa.fi.C.de iud.& ibi etiam Iaſ.col. ij. ergo patet,quod de cõſenſu partiũ poteſt tolli iſta naturalitas: & ratio eſt,quia reſpicit fauorẽ ipſarũ partiũ .ſ.ne reus vexetur in diuerſis tribunalibus:vt habetur in d.l.nulli. Similiter in alio exemplo d.l. ſolemus.ff.de iud.vbi eſt glo.quæ ponit verum intellectum.ſ.vt id non veniat in iudicio, de quo nominatim actum eſt inter partes,quod nõ veniat.Sequitur ergo,quod poſsũt partes facere,quod nõ veniat in iudicio id, quod ex eius natura veniret:& idem poſſumus di-
44 cere in alijs ſimilibus exẽplis.†Quod corroboratur ex his,quę in ſimili dicimus in contractibus,in quibus poſſunt naturalia tolli de volũtate partium:nam valet pactum in cõtractu emptionis,quod vẽditor nõ teneatur de euictione l.emptorem.§.qui autẽ. ff.de act.emp.quo caſu non teneatur de euictione ad intereſſe .propter pactum: quia euictio hoc includit ſ. vt venditor teneatur ad intereſſe l.vẽditor hominis.ff.de euic.tamen tenetur tunc venditor ad pretij reſtitutionem:non obſtante pacto,quod nõ teneatur de euictione.ita probat tex. ſing. in d. l.emptorem. §. qui autem. & ibi Bar. & no.plenè Bald.in l.j.col. fi.C.de peri.& cõ.rei.vẽ.& ideò cautela eſt,pro vẽditore,quòd faciat pactum expreſſum,vt nõ teneatur etiã ad pretij reſtitutionem:aliàs teneretur ad pretium: vt ſuprà ſimiliter diximus in teſtamento: de cuius

naturæ

natura est, vt secundum tollat primum.§.posteriore.insti. qui.mo.test. infir.& l j.& ij.ff.de iniu. ru. test.& l. sancimus. C. de testa. & tamen huic naturæ potest derogari per testatorem:quia potest testator in primo testamento ponere talem clausulā derogatoriam, vt nō tollatur per secundum:l. si quis in principio testamenti.& ibi Bart.ff.de leg.iij. & l. si mihi & tibi.§.in legatis.ff.de leg.j.

45 ¶ † Sextò, est causa accidentalis:& in hac nullum est dubium, quòd potest per partes ei renuntiari: quia ex quo per partes emergi,potest per easdem tolli l.eius est nolle.ff.de regu.iur. & hoc est etiā expeditum in contractibus,in quibus potest renuntiari accidentalibus,& valet pactum super eis l. pacta conuenta. & ibi glo. & doct. ff.de cōtrahen.emp.& ratio est, quia tangendo accidentalia, non tangitur in aliquo virtus formalis: nec substantialis actus.

46 ¶ † Septimò & vltimò:est causa finalis: in qua breuiter concludo, ꝙ potest tolli per partes: nam suprà declaraui, ꝙ causa finalis iudicij, est ipsa sententia: & tamen nulli dubiū,est ꝙ possunt partes litigātes renūtiare sentētiæ,& facere ꝙ in causa non feratur sentētia; vt est, quando pendēte lite transigunt:quæ trāsactio regulariter fit super re dubia & lite incerta, aliâs incœpta.l.j. ff.de trāsac. & ibi no. per quā transactionē imponitur finis cōtrouersiæ absq; sententia.l.si fratris.& per totū ti.C.de trāsac. Et ex his remanēt expedita ea, quæ dicēda erāt super hac secūda parte:vnde venio ad tertiam partem.Rober.Venus. V.I. Doct.

TERTIA PARS.

ARGVMENTVM.

Iudicium,unde originem produxerit.

1 *A tempore Adæ, vsq; ad tempus nostrū, nouem fuerunt leges.*

2 *Ius naturale primæuum, tēpore Adæ inuentum.*

3 *Commune ius,quo tempore inuentum sit.*

4 *Obligatio antidotalis,inuenta est de iure naturali.*

5 *Naturale ius secundarium rationis, quo sit inuentum tempore.*

6 *Præceptum quod tibi non vis fieri:alteri ne feceris, est ex lege Mosayca, Euangelica,& apostolica confirmatum.*

7 *Legis naturalis tēpore,omnia erant communia.& leges neq; constitutiones non erant: sed homines naturaliter viuebāt.*

8 *Gentium ius,quod sit.& quid introduxit*

9 *Leges,Mosayca,prophetica,& ciuilis, quo tempore proditæ sint.& nu.12.*

10 *Lex Mosayca, alio vocabulo appellatur lex decalogi.& in quibus consistit.*

11 *Lex Mosayca,continet præcepta moralia & mystica.*

12 *Lex Prophetica,quæ dicatur.*

13 *Lex Mosayca et ꝓphetica hodie seruatur: & allegari potest ad decisionē causarum.*

14 *Lex ciuilis,à regibus originem habuit.*

15 *Reges fuerunt primi domini,qui in mundo inuenti fuerē.*

16 *Primus Imperator quis fuerit.*

17 *Leges ciuiles quis primus dedit.*

18 *Regijs legibus vsq; ad quod tempus vixerunt gentes.*

19 *Tarquinius septimus, ob adulterium per eius filium in personam Lucretiæ commissum,fuit expulsus.*

58 Mosayca lex quo ad matrimonia, inter Iudæos seruatur.
59 Ecclesiæ non sunt subiecti Iudæi, quo ad spiritualia.
60 Iudæus licet facere actus secundum eorum ritus: qui in contemptum fidei Christianæ non tendunt. aliàs Christianorum immunitates perdunt.
61 Iudæi an gaudeant immunitate Christianorum.
62 Quo ad circuncisionem, inter Iudæos lex Mosayca seruatur.
63 Cæremoniæ dicuntur, sacrificia Iudæorũ.
64 Lex prophetica, an hodie sit in vsu.
65 Christo adueniente in mundum, cessauit lex prophetica.
66 Testis, qui falsum testimonium pecunia dicit, Christum vendit, sicut fecit Iudas.
67 Iudex, qui accepta pecunia peruertit iustitiam, iniustam sententiam proferendo, dicitur Christum vendere.
68 Lex ciuilis qualiter hodie seruetur. & in quibus consistat.
69 Euangelica lex, est hodie in obseruantia: & lex vitæ appellatur.
70 Lex Euangelica, in multis correxit legẽ Mosaycam.
71 Apostolica lex est hodie in obseruantia. & legi ciuili præfertur in decisionibus causarum.
72 Ius diuinum potest per principem distingui & limitari: licet non in totum tolli.
73 Lex Canonica seruatur inter Christianos & si in aliquo cõtradicit legi ciuili, quæ lex seruari debeat.
74 Leges ciuiles Canonibus obuiantes, reprobatæ censentur.
75 Ius canonicũ, ius quasi regulatũ dicitur.
76 Canonicum ius seruatur in vtroque foro, in causis miserabilium personarum.
77 In decisionibus causarum lex canonica præfertur dicto cuiuslibet sancti. Secus, quo ad, solam interpretationem diuinæ scripturæ.
78 Dictũ alicuius sancti, authoritati veteris vel noui testamenti conforme, in decisionibus causarum iuri canonico præfertur.
79 Papa potest ius diuinum limitare.
80 Ius diuinum, an sit ius ab alijs iuribus separatum.
81 Ius diuinum, sub se comprehendit ius naturale & gentium.
82 Ius canonicum, vno respectu ciuile appellari potest.
83 Ius feudorum, est consuetudinarium: & numeratur cum iure ciuili.
84 Liber Feudorum, compilatus fuit ab Oberto de Orto, iurisconsulto Mediolanensi. & an dicatur authenticus.
85 Iura Feudorum qualiter sint hodie in obseruantia.
86 Causæ Feudales per quæ iura deciduntur in Regno.
87 Argumentum de emphyteosi ad feudum, valet: & econtra.
88 Consuetudines Feudorum, præferuntur iuri communi in causis feudalibus: quando consuetudo & vsus Feudorum sunt rationabiles, & quando est expressè decisum per vsus Feudorum. & nu. 90. & 91.
89 Appellatio in causa feudali deserta, non dicitur per non apræsentationem processus infra quinquaginta dies: secundum constitutionem Regni.
91 Argumentum à contrario sensu, non sumitur in vsibus Feudorum.
92 Argumentum à contrario sensu, coniectura & subauditus intellectus dicitur.
93 Iura Feudorum seruantur in ecclesiasticis Feudis.
94 Ius longobardum, aggregatur iuri ciuili. & a quibus fuit conditum.

habuit originem.

131 *Adam qualiter & quomodo contrauenit preceptis Dei.*

134 *Iudicium cognitum fuit etiam tempore veteris testamenti, & tempore noui testamenti vsque in hodiernũ diem. & nu.135.*

135 *Iudicium inuentum fuit, ne quis sibi ius propria authoritate decerat.*

TErtia pars principalis cōtinet vnicam quæstionem: videlicet: vnde habuit originem iudicium. Pro huius tamen, quæstionis & dubij resolu-
1 tione † oportet aliquantulum inuestigari originem ipsarum legum & iurium, quæ habuimus in mundo post creationem hominis. Vnde sciendum est, quòd tria tempora considerantur quo ad iuris inuētionem à tempore, quo Deus creauit primum hominem scilicet Adam. In primo tempore, fuerunt prodita tria iura, seu tres leges. In secūdo tempore, tria alia iura, seu tres leges. In tertio tempore, tria alia iura: & sic conclusiuè fuerunt nouem leges à tempore Adæ, vsque ad hoc tempus nostrum: prout sub breuibus verbis declarat Abb. in c. firmiter. col.
2 v. de sum. trini. & fid. catholi. † Quam tamen materiam à melius & plenius declarādo reassumo: & dico sic: quòd in primo tempore cum Deus creasset hominem ad sui imaginem: vt dicit tex. cum glo. in c. hæc imago. xxxiij. q. v. & habetur Gene. c. j. & Sapien. c. ij. statim fuit inuenta prima lex: quæ appellatur lex naturalis: quæ est duplex scilicet lex naturalis communis: & lex naturalis rationis: vt declarat Archidia. in c. ius naturale. & ibi etiam gloss. j. distin. & hæc est in effectu illa distinctio, quam faciunt doct. instit. de iur. natu. in princi. & in §. singulorum. instit. de re. diui. Dum dicunt: quod ius naturale, est duplex scilicet primæuum & secundarium: perinde enim est ac si dicerent, ius naturale commune: & hoc est primæuum: & ius naturale rationis: & hoc est se-
cūdarium. ¶ † Creato igitur homine, 3
& creatis alijs animalibus brutis pro seruitio hominis, vt habetur psal. viij Omnia subiecisti sub pedibus eius, &c. fuit prodita prima lex naturæ, quæ dicitur communis: & ideò appellatur communis: quia est indifferens in omnibus animalibus tam rationalibus, quā brutis: & ista prima lex naturæ: seu ius naturale primæuum, comprehendit in se quoddam naturale institutum: prout est maris & fœminæ coniugatio: liberorum procreatio: & educatio: & prout sunt alij appetitus naturales: qui sunt communes omnium animantium. & de hac lege naturæ loquitur tex. in l. j. §. ius naturale. ff. de iusti. & iud. & instit. de iur. na. in princ. & in d. c. ius naturale.
j. distin. † & ex ista prima lege natu- 4
rali communi oritur obligatio antidoralis: quæ est, vt benefacienti benefaciamus. de qua loquitur glo. in l. sed si lege. §. consuluit. ff. de peti. hære. & in c. cùm in officijs. de testa. & glo. in c. illud. viij. q. ij. quæ gloss. licet dicat, quòd humanum est præbere reuerētiam illi, à quo quis beneficium accepit: vt per hoc videatur sentire, quòd hæc obligatio antidoralis sit iuris humani scilicet quod tantùm hominibus commune est: tamen veritas est, quòd habuit originem ab

isto iure naturali primæuo & communi:quia etiam animalia bruta ex quodam naturali instinctu solent diligere benefacientes sibi,& præstare illis seruitia:vt inquit Nico.de Neap. in stit.de oblig.in princi.& Iaso.in. l.ex hoc iure.col. xj.ff.de iust.& iu. & ibi ponit.xviij .not.effectus quos producit ista obligatio antidoralis. ¶ † Secundò,in eodem tempore post crea-
5 tionem hominis,fuit prodita alia lex naturæ f.rationis:quod dicitur ius naturale secundarium, & ideò dicitur rationis:quia tantùm hominibus est communis,& sic animantibus rationem habentibus:& non brutis: prout est religio erga Deum:vt parentibus & patriæ pareamus:vt vim atq; iniuriam propulsemus:& de hac lege naturali rationis loquitur tex.in.l.veluti.& l.vt vim.ff.de insti.& iu. & ha-
6 betur.v.distin.in prin. ¶ † Item ex hac eadem lege naturali dependet illud naturale præceptum scilicet,quod tibi non vis fieri , alteri ne feceris , & econtrà:quod tibi vis fieri, alteri facias . quod præceptum traditur in c. humanum genus.j.dist.& quòd sit de isto iure naturali,tenet glos.in versi. dispositionem.& ibi etiam Abb.in c. firmiter.de sum.trin.& fi.catho . hoc præceptum fuit etiam confirmatum per legem Mosaycam : vt habetur Thob.c.iiij. item per legem euangelicam.vt habetur Matthæi. c . vij.& Lucæ.c.vj.item per legem apostolicam:vt ait apostolus ad Galatas. c.v. de quibus legibus inferius dicetur. Et istud ius naturale rationis , solet etiam appellari ius gentium : & est ius gentium primæuum : ea ratione attenta:quia solæ gentes , id est soli homines,vtuntur eo iure.l.j. in fine.
7 ff.de iusti.& iure. ¶ † Tempore autem istius legis naturalis nullæ erant proditæ leges seu constitutiones inter homines sed ita naturaliter viuebant:& omnia erant communia: nec erat inuentum : meum & tuum : vt declarat Barto.& doct.in l.si id,quod ff.de condit.indebi . & not. in d.c.ius naturale.prima distin.& est tex. viij. distin.in princip.Et secundum istud ius naturale vixerunt homines certo tempore:dum pauci erant in mundo.
8 ¶ † Deinde adauctis hominibus excreuit etiam malitia hominum,adeò quòd solo hoc iure naturali viuere non valebant:& sic fecerunt gentes inter se quasdam constitutiones & leges : vt quodcunque calcauerit pes tuus,tuum sit:& distinxerunt inter se dominia rerum:& sic fuit inuentum meum & tuum . Item , fecerunt aliquas constitutiones,vt nullus intraret possessionem alterius : & ex hac distinctione fuerunt orta bella,captiuitates,& seruitutes:item cœperunt gentes super rebus diuisis & distinctis contrahere adinuicem : & ista fuit tertia lex:quæ omnia ista introduxit:& fuit appellata ius gentium: de quo loquitur tex.in.l.ex hoc iure. ff.de iusti.& iure.& in c.ius gentium. prima distinc.& declarant Bartol. & moder.in d.l.si id quod ff.de condit. indebi.& Abb.in d.c.firmiter.colum. v.de sum.trinita.& fide catho . & ita cum istis tribus legibus seu iuribus vixerunt gentes à creatione Adæ, vsque ad tempus Moysi exclusiuè.Et istud est primum tempus ,quod appellatur

pellatur tempus ante legem,in quo tempore fuerunt ista tria iura scilicet ius naturale commune,seu primæuum.item ius naturale rationis, quod est secundarium.item ius gentium:quod est similiter secũdarium: quia ius gentium primæuum est idẽ, quod ius naturale: vt suprà dixi.

9 ¶ †Superuenit posteà secunda ætas, seu secundum tempus:quod appellatur tempus sub lege:in quo tempore fuerunt proditæ tres aliæ leges,videlicet,lex Mosayca,lex prophetica: & lex ciuilis.Nã cùm videret Deus malitiam hominum abundare super terram,misit legem in terris:illamq; exprimi fecit in scriptis per Moysen:cui Moysi dictam legem dedit in monte Synai.& ista appellatur lex Mosayca: quæ tota consistit in decem præceptis,quæ colliguntur ex illis versibus: vnum cole Deum &c.

10 †Et ista lex Mosayca,alio vocabulo appellatur lex decalogi,seu decalogus legis:quod idem significat: quasi lex decem præceptorum. prout de prædictis est tex.in c.Moyses:vij. distin.& in c.libenter.in fi.de pœniten. distin.prima & not.gloss.in d.c.firmiter.§.hæc sancta.vbi est etiam text. de summa trinita.& fide catholi.& & Specul.in proœ.sui operis. columna secunda in fin.& habetur Exodi.

11 c.xxxiiij.& c. xxxv. † fuerunt etiam & in lege Moysi alia præcepta, quæ dicũtur mystica.id est figurata: quorum aliqua fuerunt sacramentalia: alia cærimonialia:de quibus habetur per glo.in c.fi.§.his itaq;. vj.dist. & quòd nomen mysticum, significet figuratum,est glo.in c.aurum.in versicul.mystici. xij. questione secunda. illa verò præcepta decalogi, dicũtur moralia: quia mores bene & beatè viuendi respiciunt: & illa nunquàm mutantur: vt not. in d.§.his itaque.

12 ¶ † Deinde huic legi Moysi fuit adiecta alia & secunda lex:quæ appellatur prophetica. Nam deus dedit legem hominibus per Moysen, & per prophetas:vt dicit text.in d.c. firmiter.§.hæc sancta.& dicit Specu. in d. proœ.col.iij.in princi.Et ista est lex, quæ continetur in toto veteri testa-

13 mento.†quę lex Mosayca & prophetica etiam hodie seruatur,quo ad pręcepta moralia scilicet.quo ad alia verò mystica: reperitur in aliquibus mutata:tam per legem euangelicam, quàm canonicã:vt declarat text.in d. §.his itaque.& ibi Archidia.Et quòd lex Mosayca etiam hodie seruetur, & possit allegari in decisionibus causarum,tenet Cald.in consi.xxx.in tit. de testa.& Ioã.de Imo.in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.ob.& in l.iij.ff.de test.& Laso.in l.j.colum.

14 viij.ff.si cert.peta.¶ †Deinde cũ homines in orbe valde creuissent,& malitia similiter cũ his aucta esset:considerauerũt sola se lege Mosayca & prophetica viuere non posse:vnde in eodem tempore superuenit lex ciuilis:quę lex ciuilis habuit primam originem à regibus.nam in primo tempore,quo homines viuebãt iure gen-

15 tium:vt suprà declaraui,† fuerunt ex eodem iure gentium inuenti reges: nã ipsemet populus ad hoc vt cõmodius viuere & regi posset,eligebat sibi regem:cui dabat obedientiam:& per illũ regebatur.& sic reges fuerũt

inuenti originaliter iure gentium:ita declarat Bal.in trac. schismatis. in.x. col.versic.& est notandum,ꝙ duplex est concordia &c.quem trac.ponit in vj.lib.C.in.titu.si quis aliquem testa. prohi.& Oldr.in consil.lxix.col.ij.in fi.Et quòd reges fuerint primi domini,qui fuerunt inuenti in mundo:declarat And.de yser.in rubri.quæ sint rega.col.ij.in princ.& probat text .in l.ij. §.quod ad magistratus. ff.de ori. iur.& dicit And.de yser.in proœ.consti.col.xvj.quòd reges fuerunt omni tempore,etiam ante Christum: imperatores verò nouiter fuerunt inuenti

16 ab ætate Christi in antea.† Nam primus imperator qui fuit in mũdo,fuit Octauianus:qui fuit imperator tempore Christi:secundum eum.sed glo. in l.j.ff.de adult.tenet , quòd primus imperator fuit Iulius Cæsar. idẽ tenet Pet.phil.cor.in consil.j.col. iiij.in iij.vol.s.quòd Iulius Cæsar fuit primus:& Octauianus secũdus:sed And. de yser.vbi supra,tenet,ꝙ Iulius Cæsar non fuit verus imperator: sed rerum.Et ꝙ reges fuerunt ab antiquo, habetur plenè in libro regum in testamento veteri . primus imperator Christianus fuit Constantinus,secundum And.de yser.in proœ.consti.col. xvj.de his tamen me remitto historiographis:quorũ ꝓpria est materia.

17 ¶ † Isti ergo reges ita electi & creati faciebant aliquas leges:& sic dederũt principium legi ciuili.& primus rex qui dedit leges ciuiles græcis,fuit rex Corneus : vnde denominatus est forus , idest locus iudicij. c.forus:de verb.sig.& d.c.Moyses.vij.dist. item. Mercurius trimegistus,rex tradidit leges Atheniẽsibus.Item Lycurgus leges Aegyptijs.Item Solõ rex,fuit primus rex,qui dedit leges Lacædemonis.Item Numa Pompilius rex populo Romano leges edidit :prout hæc omnia traduntur in d.c. Moyses . Et propterea istæ leges appellabãtur ciuiles:quia erat quoddã ius,quo vnaqueque ciuitas prædictarum vtebatur:authoritate dictorum regum: vt habetur in §.sed ius quidem ciuile. insti.de iu.natu.vbi propriè fit mentio de legibus Solonis. & habetur in l.omnes populi.ff.de iusti.& iu.& in

18 c.ius ciuile.j.distin.† Et ita cum istis legibus regijs vixerunt gentes vsq; ad tempus regis Tarquinij septimi.

19 † postmodũ cum esset dictus Tarquinius rex,euenit ꝙ eius filius violenter adulterauit Lucreciam nobilem Romanam & pudicam,vt dicit text. in c.ꝓposito.xxxij.q.v. propter quod iratus populus Romanus dictũ Tarquiniũ regem expulit:& noluit vlterius regem aliquẽ creare:imo omnes leges regias ante factas aboleuit : adeò ꝙ sine lege & sub incerto viuebat:& ita vixit sine lege ferè per annos.xij.vel xx.vt dicit Archid.in d.c. Moyses.in fi.& est text.in l.ij.§. exa-

20 ctis.el.j.ff.de orig.iur.† Verùm aduertens populus ipse romanus,ꝙ non esset expediens vlterius sine lege viuere,quęsiuit habere leges Græcorum. scilicet leges Atheniensium conditas à Solone rege: & cum illis viuere decreuit:vnde cõgregatus ipse populus,elegit x.viros idoneos & bene peritos:quos Athenas misit pro transcribendis legibus Græcorum ex libris Solonis : & vt dictas leges ex

græ

ex græca scriptura in latinã traducerent: vt dicit text.in.d.c.Moyses.in fi. &.c.seq. & in.d.§.exactis. el.j.Qui.x. viri romani fuerũt isti videlicet Appius Claudius, Titus genutius, Publius festius.Lucius vetrurius, Caius Iulius, Aulus Manilius, Publius Sulp. Publius Curiatus, Titus Romulius, & Spurius Posthumius: vt dicit text. in.c.fuerũt. vij.dist. & cùm isti.x.viri accessissent Athenas pro habẽdis legibus, Athenienses noluerunt statim copiam suarum legum eis facere: sed voluerunt prius explorare vtrũ Romani essent capaces, & digni suis legibus. Ad quod explorandũ miserũt quendam sapientem grecum Romã. Quod quidẽ præscientes Romani cũ aduẽtasset dictus sapiens græcus, decreuerunt irridere eum cum omnibus Atheniensibus, qui eum miserũt. Et sic obiecerũt illi quendã stultum Romanũ: ad hoc, vt ille sapiens græcus disputaret cum illo stulto: & derisus recederet. qui sapiẽs græcus credens illum sibi obiectum esse sapientem, cœpit cum eo disputare nutu & signis: & eleuauit vnum digitum: significans in corde suo, quòd vnus esset Deus. At ille stultus credebat, ꝙ volebat sibi eruere vnũ oculum cum illo digito: & ipse eleuauit duos digitos, & etiã pollicem: & sic tres dicens in corde suo, ꝙ si tu vis mihi eruere vnum oculum: ego eruam tibi duos oculos. Sed ille græcus credebat, ꝙ stultus ille intelligebat de trinitate. deinde sapiens græcus ostendit illi stulto manum apertam, significans in corde suo, ꝙ omnia sunt manifesta Deo: stultus autem credebat, ꝙ volebat dare alapam sibi: & incontinenti ostendit, pugnum clausum: significãs ei quòd si vis mihi dare alapam, ego repercutiam te pugno clauso. At grecus sapiens intellexit, ꝙ per pugnum voluit stultus significare, ꝙ Deus omnia manu clauderet. Et sic putauit Romanos esse valde sapientes & dignos legibꝰ. Et reuersus fuit Athenas: & retulit Romanos esse legibus dignos: & sic fuerunt concessæ leges illis decem viris. Qui Decem viri transcripserunt dictas leges in decẽ tabulis eburneis: & attulerũt eas Romam: prout hanc historiam declarat gloss.in.l.ij.§. exactis.el primo.ff. de orig.iuris.in glos.in versic.constitui. His etiam decem viris fuit data potestas per populũ Romanum interpretandi dictas leges, addendi, & minuendi: vigore cuius potestatis videntes, ꝙ aliquid deficiebat in dictis legibus, adiunxerunt duas alias tabulas scriptas. & sic factæ fuerunt duodecim tabulæ: ex quibus causaliter denominata fuit lex duodecim tabularum: vt.d.c.Moyses.in fi.& ibi glo. &.d.§.exactis. Et ista lex duodecim tabularum, fuit principium iuris ciuilis scripti: quo hodie vtimur. Et cum ista lege duodecim tabularum incœpit viuere populus Roma.

21 ¶ † Deinde, quia quandoq; emergebat aliquis casus nouus, qui nõ reperiebatur decisus per legem.xij.tabularum: & erat necesse facere nouam legem super illo casu, populus Romanus expulsis regibus, creauit quosdam alios officiales, qui consules dicebantur, eò quòd habebant consulere reipublicæ: vt dicit text.in.d.l.ij.§. exactis.el.

ij.ff.de origi.iuris.Et consul faciebat congregari populũRomanum:ipsum que informabat, quòd talis casus emerserat,qui per leges non reperiebatur decisus:populus autem Romanus ad interrogationem dicti consulis decidebat illum casum:prout sibi videbatur æquius.& illa decisio erat lex:& deinde in anteà in similibus casibus pro lege seruabatur:vt est text. in.§.lex est.insti.de iure natura.& ibi hoc declarat Ange.de are.& in ista lege condenda interueniebat totus populus connumeratis patritijs & nobilibus,& etiam plebeis:vt in.d.§.lex

22 est.¶† Succeßiuè verò aucto populo Romano superuenit quędam discordia inter patritios & plebem:ex causa,quòd quidam Appius Claudius iudex, captus amore cuiusdam puellæ filiæ cuiusdam Virginij,ciuis Romani,protulit iniustam sententiam contra illam puellam:pronuntiando eam esse ancillam:Dictusq; Virginius pater ex hoc indignatus,erepto gladio dictam eius filiam interemit: & ad suos commilitones incontinenti aufugit:& vnà cum eis seceßit in montem Auentinum ciuitatis Romanæ: vnde tota plebs Romana ad dictum montem conuolauit:& se à patritijs diuisit:ibiq; persistens plebs ipsa officialem suum creauit:qui appellabatur tribunus: & quando emergebat aliquis casus à lege duodecim tabularum non decisus, ille tribunus faciebat totam plebem congregari: & dictum casum proponebat: & plebs ipsum decidebat: & illa decisio erat lex inter ipsos plebeios. & appellabatur plebiscitum: vt in.§.plebiscitum.insti.de iure natura.Et hæc omnia declarantur in.d.l.ij.§.deinde cum esset.&.§.initium.ff.de origin. iur. Et ita stetit plebs per certos annos separata à patritijs.Deinde quia multæ discordiæ nascebantur inter plebem & patritios, superuenit quidam Rex Hortẽsius:qui pacem composuit inter patritios & plebeios: & reuocata plebe à dicto monte Auentino, iterum ipsam plebem cum patritijs vniuit. & fecit vnam legem, quæ dicta fuit lex Hortensia: capto nomine ab ipso authore: per quam legem voluit quòd illa plebiscita haberent vim legis generalis:& sic aggregata fuerunt in compendio aliarum legum ciuilium:& in corpore iuris ciuilis.vt.d.§.plebiscitum.&.d.§. deinde cùm esset.&.c.plebiscita.ij.di

23 stin.& ibi Archi.¶†Deinde,quia plus augebatur populus Romanus, adeò quòd erat impoßibile in vnum congregari,quando nouus casus emergebat: constituit populus ipse centum viros deputatos ad regimen ciuitatis,qui senatores appellabantur:& erant numero centum.l.fi.& ibi glos. in versicu.centum viralis.C.de peti. hære.& glo.in rub.ff.de sena.& quando erat facienda aliqua lex noua,congregabantur solùm illi centum senatores: qui decidebant casum propositum: & illa decisio erat lex: & appellabatur senatusconsultum: & fuit redactum id senatusconsultum similiter in compendio iuris ciuilis. vt in.§.senatusconsultum.institu. de iure natura.&.d.l.ij.§.deinde quia difficile.ff.de origin.iur.&.c.senatuscon

24 sultum.ij.distinctio.¶† Postmodum, quia

quia populus Romanus propter ma-
gna bella,quæ habebat contra finiti-
mas& alias nationes,erat impeditus:
& similiter ipsi consules , erant pro-
pter dicta bella impediti:adeò quòd
erat necesse ipsis consulibus accede-
re quãdoq; extra vrbem super guber
natione bellorũ:& sic ciuitas remane
bat sine rectoribus : quia absentibus
consulibus non erat,qui iura redde-
ret in ciuitate:ideò ne ciuitas recto-
re careret super iustitia ministranda,
populus ipse creauit duos officiales:
qui pretores appellabantur.vnus erat
prætor vrbanus:& alius pretor pere-
grinus.Vrbanus enim prætor audie-
bat causas ciuium Romanorum : sed
peregrinus audiebat causas exterorũ
seu peregrinorum . vt.d.l.ij.§.deinde
cum placuisset.ff.de origi.iur.Et isti
prætores solebant proponere quæ-
dam edicta in albo seu in eorum pa-
latio super iustitia conseruanda : pu-
ta:pacta seruabo: vel quod metus cau
sa factum est , ratum non habebo.&
alia similia . quæ edicta fuerunt po-
steà per populum approbata:& illud
appellatur ius pretorinm:quod simi-
liter fuit incorporatum in iure ciui-
li.vt in.§.prætorum.insti.de iure na-
25 tu.&.d.l.ij.§.eodem tempore.¶ † De-
mum quoniam ex diuina permissio-
ne omne imperium,iurisdictio & po
testas totius mundi erat tunc in po-
pulo Romano , in quo habuit origi-
nem ipsum imperium ex violentia &
potentia : quia violenter ex sua po-
tentia armorum totum orbem sub-
iugauit:vt dicit Abb.in.c.venerabi-
lem.colum.vj.in fin.de elect.& Bald.
in.l.bene à Zenone.in fin.C.de qua-
dri.præscrip.& glo.in.c.j.de pace iur'
firmã.quam ad hoc reputat singula-
rem Ang.in.l.deprecatio.ff.ad.l.Rho.
de iac.& Alber.de rosat.in.l.cunctos
populos.C.de sum.trinita.& fide ca-
tho.& Felyn.in.c.cùm non liceat.co-
lum.x.de præscri.in quibus locis hæc
est magis communis conclusio,quòd
imperium habuit originem à popu-
lo Romano ex violentia,Dei volun-
tate permissa:constituit sibi populus
ipse vnum principem seu regem Ro
manorum:in quem populus ipse tran
stulit omnem suam authoritatem ,
potestatem,& imperium : constituta
prius quadam lege,quę appellata fuit
lex regia . & ex tunc dictus est Rex
Romanorum habere potestatem le-
gis condendæ : quia populus sibi il-
lam potestatem transtulit : vt dicit
text.in.l.ij.§. nouissimè.ff.de origin.
iur.& , in.l.j.ff. de constitu. princi. &
declarat pulchrè Bald.in.d.l.bene à
Zenone.in fi.& est tex.in.§.sed quod
principi.institu.de iure natura.& in.
l.j.§.hoc etiam.C.de veter.iure enu.
& ratio translationis imperij , assi-
gnatur in quadam constitu . Regni:
quæ incipit:Non sine grandi . &c.in.
text.illius constitut.scilicet , quia ex
quo dictus princeps Romanus habe-
bat omne ius imperandi ipsi popu-
lo & subditis , congruum fuit , vt e-
tiam ab eo procederet potestas legis
condendæ : quæ est origo iustitiæ:vt
ab vno , & eodem fonte procedat o-
rigo iustitiæ , à quo procedit pro-
tectio subditorum . & ibi in.d.con-
stitu.tangit Andreas.de yser . an ipse
idem populus qui concessit talem
potestatem principi seu imperatori,

posſit eandem ſibi auocare? de qua per Ang.de are.in.d.§. ſed quod prin
26 cipi.& Bal.in.l.fi.C.de leg. †Vbi tan git etiam ad quem ſpectat deponere imperatorem:& dicit,quòd ad ſolum papam: hæc autem poteſtas tradita per populum Romanũ principi,fuit poſteà approbata per Chriſtũ in teſtamẽto nouo:dum dixit:reddite quę ſunt Cæſaris Cęſari:& quæ ſunt Dei, Deo,vt traditur Matth.c.xxij.& no. Old.in conſ.lxix.col.ij.& Bal. in. d.l. bene à Zenone.in fine. C. de quadri. præſcri.tranſlata igitur poteſtate in principem, ipſe ſolus poterat facere leges: & ſic illud, quod princeps ſtatuebat cauſa faciendi legem, ſeruabatur pro lege:& iſtæ appellãtur cõſtitutiones principum:de quibus habetur in.d.§. ſed quid principi. & in d.l.fi.C.de legi.& in.d. l.j. ff. de conſtit.prin.& ſimiliter ſunt de cõpen-
27 dio iuris ciuilis. ¶†Creato denique principe Romanorũ, & translata poteſtate in eum princeps ipſe elegit quoſdã ſapientes in ciuitate Romana: qui iuriſconſulti appellabantur: quibus dedit poteſtatẽ iura interpretandi & reſpõdẽdi in caſibus dubijs, de quibus conſultabantur: & illa reſponſa & interpretationes erant tantæ authoritatis, ꝙ pro legibus ſeruabantur:& iſta appellãtur reſpõſa prudentũ:vt eſt text.in.§.reſpõſa prudẽtum.inſt.de iu.nat,& in.c.reſpõſa. ij. diſt.Et iſtæ ſunt leges ffor ũ,quæ fuerunt cõditæ ab illis iuriſconſultis authoritate tamen principis:& ſic ſunt etiã de iure ciui. Et cũ iſtis legibus vixerunt gentes in hoc ſecundo tempore,vſq; ad aduentũ Chriſti: in quo ſecundo tẽpore habuimus declaratas tres alias leges:quæ viguerunt.ſ. legẽ Moſaycã,legẽ propheticã, & le
28 gem ciuilẽ. ¶†Iſtæ autẽ leges ciuiles,de quibus ſuperius feci mẽtionẽ, fuerũt per trecẽtos annos ante aduẽtum Chriſti: & ſic tẽpore Paganorũ: vt dicit Bar.in.l.multũ.ff.de ver.obli.& ꝙ iſti iuriſcõſulti qui fecerunt leges,fuerũt Pagani:& ante aduentũ Chriſti tenẽt gl.& Bal. in.l. pridie.ff. de fer.& gl.& Bart.in.l.Titia.§. Seia. ff.de au.& arg.leg.& gl.j.in rub.ff. de iuſt.& iu.& ponit Bart. illec. Nic. de neap.in.l.ſpadonẽ.§.iam tamen.ff. de exc.tut.dicit tamẽ Iaſ.in.d.l, multũ. in fi.col.ꝙ multi iuriſcõſulti fuerũt tẽpore Chriſti: & etiã poſt Chriſtũ: & maximè Vlpianus:vt ibi per eũ:&
29 ibi aſsignat rationem. ¶†Superuenit poſteà tertiũ tẽpus, quod appellatũ fuit tempus gratiæ: in quo tempore Deus glorioſus voluit incarnari in ſacra Virgine:& ſic venit Chriſtus in mundũ, verus Deus, & verus homo: vt in epiſtola: Inter claras.C.de ſumma tri.& fi.cat.in quo tempore fuerunt proditæ tres aliæ leges: videlicet:lex euangelica, lex apoſtolica,& lex canonica.Et prima fuit lex euangelica, quam tradidit ipſe Chriſtus ore proprio: vt habetur in omnibus quatuor Euangelijs:vt dicit Abb.in d.c.firmiter.col.v.de ſum.trini.& per hanc legem euangelicam fuit confirmata poteſtas imperatorum:dum dixit Matth.c. xxij. Reddite quæ ſunt
30 Cæſaris, Cęſari, &c. †Quę poteſtas Imperatorum dicitur ſimiliter procedere ab ipſo Deo: vt teſtatur Chriſtus in euangelio Ioan. c.xviij. dum dixit

dixit Pilato: Non haberes potestatē aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper &c.& Paulus ad Roma. c.xiij.vbi ait.Non est potestas, nisi à Deo.quod qualiter procedat & intel ligatur, vide plenè Abb. in.c. nouit. col.v.& vj.& ibi etiam Fel.de iud. & tangit plenè Oldr. in consi.clxxx.co. pe.vnde Imperatores postea Christia ni fuerunt,prosecuti leges ciuiles: videlicet antiquas leges approbando& compilando: & nouas componendo: prout fecit Iustinianus Imperator:vt l.ij.C.de vete.iu.enuc.& in procœ. insti.& sic habemus leges ciuiles ante & post aduentum Christi: originaliter tamen fuerunt ante aduentum:
31 vt supra declaraui. ¶ † Secunda fuit lex apostolica:nam Christus gloriosus,qui dicitur Rex Regum, & dominus dominantiū: cle. pastoralis.§. fi.de re iud.& que contra mores.viij. dist. vbi appellatur Regnator vniuersæ creaturæ & in consti. post mūdi machinam dicitur Rex regum: cū esset reuersurus ad Patrem, reliquit Apostolis potestatem suam in terris, & signanter Petro, vt principi Apostolorum : quod declarauit tam ante suam passionē,quā post:vt dicit text. in.c.in illis.lxxx.dist. nam ante passionem declarauit:dum dixit: Tu es Petrus:& super hanc petram ędificabo ecclesiam meam:& tibi dabo claues. &c. vt est tex.in.c.in nouo.xxj. dist.& Mat.c.xvj.Item dū aliâs dixit Petro:Pasce oues measvt dicit tex.in c.significasti. in prin. & ibi glo. in ver. pasce. de elec. & in epist. Inter claras.C.de sum.tri.& Ioan.c.vlt. per hęc verba designauit velle,quòd Petrus esset caput & princeps Apostolorum:vt.d.c.in illis.&.d.c. in nouo.Item similiter ante passionē dedit potestatem omnibus Apostolis: dum dixit:Quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlis,&c. vt habetur Matth.c.xviij.Post verò passionem & resurrectionem, expressè eandem potestatem cōtulit Apostolis,dicens: Accipite spiritum sanctū: & quorum remiseritis peccata &c. vt habetur Ioan.c.xx. & dum dixit: Ite, & prædicate euangelium omni creaturæ &c.vt traditur.Matth.c.vlt. & Mar.c.vlt.& no.Abba.in. c. translato.col.ij.de consti. vnde ipsi apostoli ex potestate eis tributa per ipsum redemptorem dominum, cœperunt exequi præ cepta Christi:& suas leges spargere & predicare per orbem : vt habetur in toto testamento
32 nouo. † & illa lex promulgata & scripta per Apostolos præter euāgelicam,appellatur Lex apostolica:quę venit ad interpretationem legis euāgelicę:vt dicit Spec.in procœ.j.par.in. iij. col. & in ista lege euangelica & apostolica consistit totum nouū te-
33 stamentum. ¶†Tertia & vltima lex, fuit lex canonica.nam cum lex euangelica & apostolica non sufficeret ad omnes causas decidendas, summi pontifices ex potestate eis tributa per Christum,per medium beati Petri:vt dicitur in.d.cle.pastoralis. §. fi. de re iud.fecerunt quamplures canones & leges scriptas : qui canones sunt excerpti partim ex lege veteri Mosayca : & partim ex lege ciuili: & partim ex sacra Theologia:vt tam quod ad spiritualia, quam quo ad

temporalia possit bene regi & gubernari Ecclesia Dei:vt dicit Abb.in d.c.firmiter.in fi.illius princi. & ista lex canonica, quæ fuit facta à summis Pontificibus consistit in tribus voluminibus,videlicet in volumine Decretalium, in volumine Sexti, & volumine Clementinarum. Ista enim tria volumina continent leges & canones pontificales,authenticos & approbatos:qui pro legibus indubiè seruantur: cùm sint conditi ab habente potestatem legis condendæ.

34 ¶†Connumeratur etiam inter leges canonicas & liber Decretorum: qui Liber non fuit conditus à summo Pontifice:nec ab habente potestatem legis condendæ:sed fuit compilatus per quẽdam magistrum Gratianum: qui fuit monachus:& sacræ Theologiæ Magister:vt testatur Archiepisc. floren.in iij.parte suęChroni.ti.xvij. c.vj.& fuit monachus Sancti Proculi in Tuscia:& valde fuit exaltatus in ciuitate Bononiæ. qui Gratianus ex Sanctorum Patrum dictis compilauit dictum Opus & volumen Decretorum:& ideo appellatur Liber Decretorum :quia ex decretis Sanctorum Patrum fuit compilatus: nec reperitur, ꝙ fuerit approbatus per summos Pontifices:vnde non potest dici authenticus: vt dicit Abb. in procc. decre.in.c. rex pacificus. col. v. & Io. and.& Anto. de but.in c.ij. de rescri. licet aliqui dicant,ꝙ fuit approbatus per Eugenium Papam: tamen quicquid sit,quia est communiter approbatus à populo, & publicè legitur in scholis,sicut alij libri authentici, ex hoc censetur authenticus: & facit plenam fidem.ita dicit Abb. in d.c.ij. colum.fin.de rescript.

35 ¶†Verùm est aduertendum, ꝙ in libro Decretorum reperiũtur quatuor species authoritatum.videlicet, prima species est authoritas Sanctorum Patrum,prout plurimum omnia ferè capitula ibi existentia sunt extracta à dictis Sanctorum.Secunda species, est authoritas ipsius Gratiani authoris:vt quando ipse loquitur de se,sine authoritate Sanctorum. Tertia species,est authoritas cuiusdam Palææ: vt quando in rub. alicuius capituli Decretorum stat scriptum : Palea: Quarta species,est authoritas Iurisconsultorum & Imperatorum secularium:quoniã sunt multæ leges ciuiles insertæ & canonizatę in decretis.

36 ¶†Quo ad primam speciem,scilicet de authoritate sanctorum Patrũ, verum est, ꝙ ex diuturna approbatione censetur authenticus dictus Liber,& possunt illa decreta Sanctorũ allegari ad decisionem causarum: ita intelligitur Abb. in d.c. ij.col.fi.vbi ita tenet. & ibi etiam Fely.in.xxiij. col.ver.liber decreti.&c. Non autem quo ad alias tres authoritates,secundum eos ibidem. & Archid.in c.quis nesciat.ix. dist. nam authoritas Gratiani,nõ reperitur approbata:neq; est authentica:nec etiam authoritas Paleæ.nam Palea fuit quidam discipulus Gratiani:qui sua authoritate inseruit nonnulla capitula in Decretis quæ nullam faciunt fidem : vt dicit Ioan. Andre. in addi. Specul. in tit. de dispu.& alleg.§.fi.in fi. & Saly. & Imo. in rub. ff. de ver. obli. & Ant. corset. in repert. super. Abb. in ver.

libri Decretorum. ex quo non fuerunt facta ab habente potestatem: sicut etiam dicta & solutiones Gratiani reprehenduntur in aliquibus: vbi non bene fuit loquutus, secundum Archid. in d.c. quis nesciat. † Ex quo patet, quod eius dicta non sunt authentica: sed sunt velut dicta Inno. in suo opere glosarum, quod composuit super Decretalibus. cuius Innoc. dicta non sunt authentica. quia ipse noluit, vt haberentur vt textus, sed vt glosæ. licet præ cæteris sint magnę authoritatis: vt testatur Fely. in d.c. ij. col. xxij. in fi. ver. de diuersorum. & c. de rescript.

37

38 ¶ † Quo ad quartam speciē. s. de legibus ciuilibus insertis in decretis, dic quòd minimè sunt approbatæ, vt per hoc seruentur de iure canonico: ex quo Gratianus, qui inseruit, non habuit talem authoritatem. vnde dictæ leges remanēt iuris ciuilis, prout anteà erant. & perinde habentur, ac si ibi non essent insertæ. & sic non seruantur, vt canones. ita dicit Abb. in d.c. ij. col. fi. de rescri. & And. de yser. in. c. j. col. v. qui succes. tene in vsi. feud. Pro hoc est. glo. in c. j. in gl. ij. de excep. & gl. in c. super eo. el primo. & ibi etiam Abb. de testi. & gl. in c. j. in ver. tractatus de reb. eccle. non alie. lib. vj. & Ioan. And. in c. ex parte in fi. de feud.

39 ¶ † Fuit autem compilatus Liber Decretorum, tempore Papæ Alexandri. iij. sub anno domini. Mil. cl. vt not. gloss. in c. post appellationem. §. forma. in ver. forma. ij. q. vj. & habetur in Chronicis. liber verò decretalium fuit compilatus sub anno domini. M. ccxxij. vt habetur in libro Chronicarum & fasciculi tēporum.

40 ¶ † Habemus ergo ex prædictis collecta tria tempora humanæ vitæ: & nouem leges, quibus homines vixerunt: & quomodo vnaqueque lex venit successiuè ad aliam. Superest pro complemento istius euidentialis, antè, quàm veniam ad decisionem. q. principalis propositæ in hac iij. parte, scilicet vnde habuit originem iudicium, videre: an istæ nouem leges sint omnes hodie in vsu. Et breuiter reuertēdo ad primum tempus, & primam legem, quæ fuit lex naturalis communis: dico, quod illa semper fuit, & est, & erit in obseruantia: quia immutabilis est: vt. §. sed naturalia. insti. de iu. nat. & hoc patet ad sensum: quia dixi: quod talis lex est quidam naturę instinctus: vnde eo ipso quod nascitur homo, vel aliud animal, nascitur cū tali instinctu naturę, vt aliquid appetat: & declinet ea, quæ sibi nocitura esse videntur: vt ait Cice. in j. Officiorum. Item quia dixi, quod obligatio antidoralis est de isto iure naturali primæuo & cōmuni. Similiter dico, quod etiam hodie talis obligatio est in vsu: cùm procedat ex iure immutabili. nam etiam hodie producit illos pulchros effectus: qui sūt xviij. quos ponit Ias. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & idem Ias. in l. si non sortem. §. libertus. ff. de condi. indebi. vbi tractat de ista obligatione antidorali.

41 ¶ † Quo ad secundam legē. s. de iure naturali secūdario, quod dicitur rationis, similiter concludo, quod est immutabile: & etiā hodie est in vsu: put est religio erga Deum, & erga parē-

tes & patriam: & alia similia quod patet ad sensum: & probatur.v. dist. in prin.& in.c.fi.§.is itaque.& ibi no. vj. dist. & in.de.§.sed naturalia.Et ꝙ ista sint hodie in obseruantia, patet: quia omni iure sunt ista pręcepta naturalia confirmata. nam religio erga Deum, confirmatur per legem Mosaycā:vt no.glo.in.c. quid in omnibus. xxxij. q. vij. & habetur Exod. c.xx. & Deute.c..v. Item per legem propheticam: vt habetur Iosuæ.c.ij. vbi ait.Hoc diligentissimè præcauete:vt diligatis dominum Deum vestrum.& Thob.c.iiij. Omni tempore benedic Deū:& pete ab eo, vt vias tuas dirigat:et in Psal. cxvj. Laudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi. Item per legem ciuilem:vt traditur in epistola Inter claras. C. de sum. trini. Item per legem euangelicam,per quam traditur illud præceptum: Dilige dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, &c. vt habetur Mat.c.xxij.& Lucæ.c.x. & Marci.c.xij. Item per legem apostolicam & canonicam, est plusquàm clarum. Item habere religionem erga parentes & patriam, patet: quia etiam hodie filius,qui est inobediens patri vel matri,potest exhæredari ex quatuordecim causis, quæ narrantur in.§.causas.in authen. vt cū de appel.

42 cogno.¶ † Item, quia ciuis derelinquens patriam suam pereclitantem, perdit priuilegia ciuitatis illius secundum Bal.in l.ij.in fi. C.de infan. expo. quem sequitur Alex. in l.velu-

43 ti in add.ad Bar.ff.de iust.& iur.†hinc dicit Casiod.lib.j.epist.xx.vnicuique patria sua, charior est: Deum supra omnia saluum fore quæritur, vbi ab ipsis cunalibus commoratur: feris datum est, agros syluasque quærere: hominibus autem fores patrias super cuncta diligere: aues ipsæ per aera vagantes proprios nidos amant: erratiles ferę cubilia dumosa festinant: voluptuosi pisces cauernas suas perquirunt:cunctaq; animalia ibi se norunt refugere:vbi longissimā cupiūt ętate conitare.

44 ¶ † Quo ad tertiam legem scilicet, de iure gentium, concluditur similiter, ꝙ est ius immutabile: ex quo largo modo appellatur ius naturale: vt in.§. singulorum. insti de rerum diui.vnde etiam hodie seruatur quod patet: quia Princeps, non potest regulariter statuere cōtra ius gentiū puta: quod aliquis sine causa priuetur dominio rei suæ: quod dominium est de iure gentium l. ex hoc iure.ff.de iust.& iu. & ibi glo. in ver. dominia.innuit, ꝙ etiam ius diuinum fauet huic iuri gentium. Item dicitur constitutum ex diuina prouidentia,vt in.§.sed naturalia. insti. de iur.natu qui.§. secundum communē intellectum glos.& docto. ibi intelligitur loqui,etiam de iure gentiū,ꝙ sit immutabile.Et ꝙ Princeps nō possit dispensare contra ius gentium sine causa,tenet Innocē.in c. quia plerique. circa fi. de immu. ecclesia & Archi.in.c.ius ciuile.j.distin. & Bald. in l. rescripta. colum. penulti.in fin. C. de precib. impera. offer. in ver. tertiò quærunt,&c.& glo.Barto. in l. fin. & ibi communiter docto. C. si contra ius vel vtil. pub. & Fely. plenè in c. quæ in ecclesiarum. col. x.

de constit. & ibi etiam Abb. & doct.
idem tenet Ias.in l.iij.§.si is,pro quo.
col.ij.ff.quòd quisque iur. hoc etiam
patet ad sensum:quia omnes ferè con
tractus sunt de iure gentiū:& tamen
hodie sunt in viridi obseruantia : vt
d.l.ex hoc iure. Item bella & serui-
tutes etiam hodie sunt in vsu : vt vi-
demus in quampluribus titulis iuris
ciuilis tractantibus materiam seruo-
rum. Item,distinctio dominiorū,est
ita hodie sicut olim:& sic de alijs ex-
emplis.Bene verū est quòd in quam-
pluribus capitulis iuris gentium, est
distinctum & limitatum per ius ciui
le:vt videmus per vsucapionem,quę
extinguit dominiū.Item,in testamen
tis,in quibus requiruntur septem te-
stes:sed de iure gentium in ore duo-
rum vel trium stat omne verbum:vt
habetur in c. nouit. de judi. & sic de
45 alijs exemplis. ¶ † Item, ex causa po-
test Princeps limitare & dispensare
contra ius gentium in aliquo eius ca
pitulo:licet non tollere in totum:vt
tradit plenè Fel.in d.c. quæ in eccle-
siarum.col.x. cum multis sequent.de
consti.sicut etiam Princeps potest li-
mitare ius diuinum , & illud distin-
guere & modificare : secundum Fel.
plenè in d.c.quæ in ecclesiarum. col.
46 x.cum sex seq. †& Abb. in c. fin. col.
ij.& iij.de consue. vbi tractat etiam,
quando potest induci cōsuetudo con
tra ius diuinum vel gentium.& con-
cludit , quòd semper potest induci
consuetudo,quando non est inducti-
47 ua peccati , secundum eum. ¶†Quo
ad quartam legem scilicet Mosaycā,
an sit hodie in obseruantia. dic quod
in l. Mosayca sunt quędam præcepta
moralia:& quædam mystica,quæ lo-
quuntur in figura. Quo ad præcepta
moralia , est in viridi obseruantia:
quia dicitur lex naturalis,quo ad illa:
& est immutabilis:vt sunt illa decem
præcepta , quæ mores concernunt.
Quo verò ad præcepta mystica, quæ
sunt sacramentalia vel cæremonia-
lia,dicta lex Mosayca est mutabilis:
& vt plurimum non seruatur ex ad-
uentu Christi : ita hæc omnia decla-
rat tex.cum glo.in c.fin.§.his itaque.
vj.dist.& Abb.in c.fin. col.ij. de con-
48 sue. † nam lex Mosayca loquebatur
in figura:deinde per aduentum Chri
sti successit ipsa lux &veritas in mū-
do:quæ omnia velamina veteris te-
stamenti aperuit & illustrauit:vt di-
cit pulchrè Bald.in c.translato.in fin.
de consti. & sic per legem Euangeli-
cam & apostolicam fuit sublata lex
Mosayca in præceptis mysticis:vt in
locis præallega.
49 ¶†Verùm,est aduertendum,quòd di
cta lex Mosayca fuit sublata ab ad-
uētu Christi inter ipsos Christianos:
nam Iudæi adhuc seruant ipsam le-
gem Mosaycam:&viuunt secundum
eam:vt no.Cald.in consi.xxx.in ti.de
testa.vbi dicit, quòd in testamētis &
successionibus Iudæi seruant legem
Mosaycam.Idem tenet Fely.in c.Iu-
dæi.el.ij.col.ij.de Iudæ.vbi dicit,quo
modo lex Mosayca derogat iuri ciui
li in successionibus Iudæorum ab in
testato:& seruatur quod habetur Nu
me.c.xxvj.& dicit Cald.in consil.x.in
tit.de constit. quòd lex Mosayca, est
ius speciale Iudæorum : adeò quòd
illa seruatur principaliter inter eos:
& ea demùm deficiente, seruatur ius

commune:& sic derogat iuri Romano quo ad Iudæos. idem tenet Soci in consi.lxxij.in fin.in j.vol.

50 ¶†Similiter quo ad iuramentum, seruatur lex Mosayca inter Iudęos:quia iurant per legem Moysi,& super decem præceptis:vt declarat Spec.in ti. de iura.cal.§.testat.col.fi.ver.sed pone Iudæus &c.& Fely. in c.fi.col.j. in fin.de Iudæ.& Abb.in c.j.col.iiij.ver. qualiter de iura.calum.& Soc. in consil.lxvj.col.x.in j.vol.& Bar.in l.iusiurandum.§.ait prætor.in fi.ff. de iureiur.& And.de yser.in consti.si quis in posterum.col.pen.& Ioan.de Imo. in cle.j.& ibi etiam Card. in v. q. de testi.& Angel.in consil.xciiij.

51 ¶†Sed quid si Iudęus iurat super contractu inualido, an tale iuramentum confirmet contractum Iudæi, sicut Christiani:iuxta c.cùm contingat.de iureiu.Hanc q.plenè attingit Soci.in consil.lxv.col. antepe. & consi. lxvj. col. antepe. & pe. in j. vol, vbi concludit, quòd tale iuramentum Iudæi non firmat contractũ:mouetur ipse: quia iuramentum contractus confirmatorium tunc seruatur, quando seruari potest sine dispendio salutis æternæ:vt d.cap.cùm contingat. sed in Iudæis illud dispendium non consideratur : quia sunt damnati siue obseruent iuramentũ, siue non:ex quo non sunt baptizati. ergo sequitur, quòd de eorum iuramentis non est curandum.nam dicit ipse,quòd istam obseruantiam introduxerunt canonones, ne perdatur anima iurantis propter periurium:quæ perditio animæ non consideratur in Iudæis:cum sint perditi absque hoc,secundum fidem nostram. Concludit ergo, quòd tale iuramentum Iudæi nihil operatur.Hanc etiam opi. †per eandem rationem tenet Ludo.ro. in consil. clv. incip. præmissum laudum, in fin.vbi concludit,quòd Iudæus non cõpellitur ad obseruantiã iuramenti in cõpromisso appositi,& illud dictum refert simpliciter Ias. in l. iij. §. iurari. col.iiij.ff.de iureiur. idem tenet Pau. de ca.in consi.xc.col.fi.in ij.vol.quod cõsi.incipit:visa quadã scriptura &c.

52 ¶Contrariam partẽ tenet Pet.philip. cor.in consi.xlv.col.iij.in litera.C.in j.volu.vbi expresse tenet,quòd iuramentum Iudæi confirmat contractũ per ipsum celebratũ, q aliàs erat inualidus.idem tenet Ludo.ro.in l. qui superstitis.ff.de acqui.hære. & Bal.in c.j.§.item sacramenta.col.iiij. de pac. iura.firmã.vbi dicit,quòd Imperator arctat eos ad obseruantiã iuramẽti: licet Soci.in d.consi.lxvj.col.pen.in j. vol. det responsum & sensum ad illud dictũ Bal.in d.§. item sacramẽta.

53 ¶†Potest corroborari ista secunda opin. quia Iudæus iurans per legem suam,compellitur per iudicem Christianum ad obseruantiam iuramenti : imò punitur de periurio , sicut Christianus si non obseruet. ita dicit Andre. de Yser. in d. constitu. si quis in posterum. colum. penult. & idem Andre.in constitu.eos, qui scienter.in princip. & tenet idem Soci. in d.consil.lxvj.col.antepenul. versi. primus quidem,&c.in j.volu. vbi dicit,quòd Iudæus periurus potest puniri per Ecclesiam:non pro eius anima : quia ecclesia nõ curat de anima Iudæi:sed vt castigetur eius corpus

ratione delicti:ne remaneat impunitum.l.ita vulneratus.ff.ad l.Aquiã.idẽ tenet Matth.de affli. in consti. eos, qui scienter.col.vj. ver.ix.quæro,&c.

54 ¶ †Hinc videmus,quòd licet aliàs Iudæus non possit iurare per Christum nec per Euangelia : cum hoc dicatur facere in contemptũ Christi, ex quo non credit in Christo, vt declarat Ias.in d.l.iij.§.iurari.col.iiij.ff. de iureiuran.& Bar.& Mod.in rub.ff.de iusti. & iur. & habetur in c. & si Christus.de iureiuran.

55 † Item, quia Iudæus dicitur blasphemia Christi:secundum Soci.in consi.cij.col.iij. in j. vol.si tamen Iudæus iuraret per Christum, cogi potest ad obseruantiam iuramenti.ita tenet Alexan.in d.§. iurari.col.pen.in fi.facit tex. & ibi glo. in c.mouet.xxij.q.j. Conclusiuè ergo videtur dicendum, quòd si Iudæus iurat in contractu inualido, debet compelli per ecclesiam ad obseruantiam iuramenti:non ratione animæ: quia ecclesia non curat de eius anima.c.gaudemus.de diuor.sed vt castigetur eius corpus, ratione delicti: quia si Iudæus non compelleretur ad obseruantiam iuramenti,frustra dicerent doctrinæ præallegatæ Iudæum puniri de periurio: quia licitè periuraret. ¶ In ista varietate puto concordari posse opin. & dico sic: Aut Iudæus contrahit cum alio Iudæo: & tunc procedat prima opi.Soci.scilicet quòd contractus non firmetur iuramento, quando de se est inualidus. Hinc est, quòd donatio inter virum & vxorem, non firmetur iuramento inter Iudæos. Similiter alienatio rei dotalis minimè firmatur iuramento inter Iudæos:tunc enim vendicãt sibi locum rationes Soci.& quod dicit Bal.in d.§.item sacramenta. col. iiij. de pa.iura.firmã.vbi dicit,quòd vincula sacramentalia nõ cadunt in his, qui non sunt de sacro ouili.

56 †nam de iure ciuili quando contractus est inualidus, non valet etiam iuramentũ in eo appositum. l. non dubium. C. de legi. & l. si quis inquilinos. in fin. ff. de legat.j. sed de iure canonico, quod ius habuit respectum ad solam animam, fuit inductum, vt quando potest seruari sine interitu salutis æternæ iuramentum,seruari debeat: ne anima præiudicium patiatur propter periurium : vt.d.ca.cùm contingat.de iureiuran. & cap. licet mulieres.de iureiuran.lib.vj.vbi propriè dicit text. tale iuramentum seruari de iure canonico : vnde quia iuramentum ligat animam,& ius canonicum habuit respectum ad animam : ideò voluit talem contractum inualidum iuramento firmari.

57 †De anima Iudæorum se non impedit ecclesia: vt d. c. gaudemus.de diuor. quia iam damnata est:vt dicit Paul.de ca.in d. consi.xc.col.ij.in ij.volu.ius ergo canonicum relinquit talem contractũ Iudæorum in meram dispositionem iuris ciuilis:quia dẽpto iure canonico remanet dispositio iuris ciuilis: quæ seruatur in Iudæis,quando contrariũ nõ reperitur in lege Moysi:vt suprà dixi:& est tex.in l.Iudæi. la prima.C.de Iudæ. sed per ius ciuile tale iuramentũ est nullum:vt d.l.non dubium.ergo sequitur,ꝙ Iudæus nõ cõpellitur ad obseruantiam eius, cùm nullum sit: & non est obligatorium:

& propterea minimè potest tunc puniri de periurio:quia nō fuit ligatus iuramento:& ita procedunt rationes Socin.in d. suis consil.& Lu. ro. in d. consi.clv.in fin.¶ Ad iura.quæ dicunt Iudæos compelli ad obseruantiam iuramenti,& puniri de periurio,de facili potest responderi : quia loquuntur in iuramento valido,quando est præstitum super actu valido : quia tunc ligat de iure ciuili : & punitur contraueniens ratione delicti:vt quando Iudæus esset testis : secus si iurat super actu inualido : vt in q.proposita. Aut Iudæus contrahit cum Christiano:& tunc procedat opi.contraria:scilicet quòd contractus inualidus firmetur iuramento:non pro salute animæ Iudæi:sed ne Christianum decipiat:& ne sit melioris conditionis Iudæus,quàm Christianus:arg.l.Serui⁹. ff. quod vi aut clàm. & l. non solùm, ff.de noxa.& quod not.glo. in c. post miserabilem.de vsur. & hanc distinc. in effectu tenet Paul.de cast.in d.consil.xc.col. fi. in ij. vol. & ita cum ista concordia pertranseo:quam puto verissimam.

58 ¶†Similiter seruatur lex Mosayca inter Iudæos, quo ad matrimoia : vt habetur in c.gaudemus.§.fina. de diuort.& in c.de infidelibus,de consan. & affi.& not. Abb.in c.fin.qui fil. sint leg.in quibus locis probatur,quòd Iudæi contrahunt matrimonium in gradu prohibito per ius canonicum : & seruant præcepta legis Mosaycæ : & possunt facere diuortia:& sic soluūt matrimonia in vita,per libellum repudij:quia hoc permittitur lege Mosayca:vt habetur Deuteron.c.xxiij.in fi.& declarat Bal.in consi.ccccxxviij. in v.vol.& Soci.in consi.lxvj. col.antepenul.& consil.lxx.col.fi. & consil. lxxj.col.ij.in j.vol.in quibus locis di-

59 citur , †quòd quo ad spiritualia Iudæi non sunt subiecti ecclesiæ:nec iudicantur secundum canones : sed secundum ritus eorum : vnde contrahunt matrimonia in gradu prohibito:& mittunt repudium. idem tenet Fely.in c.adhæc.de Iudę.vbi dicit referendo Floria.quòd inter Iudæos patruus potest ducere neptem in vxorē.

60 ¶†Permittitur ergo Iudæis facere actus, secundū ritus eorum:dummodo non tendant in contemptum fidei Christianæ:vt dicit glo.in c.qui syncera. xlv. dist. & est tex.in l.Iudæos. C.de Iud.facit quod dicit Ioan. And. in c.licet.de regula. in nouel. vbi tenet , quòd si Iudæus facit aliquid in contemptū fidei Christianæ:vt quia ponit crucem ad ignem, vel aliud simile:perdit omnia,quę sunt sibi per-

61 missa de iure nostro. †Quod facit pro limitatione illius.q.an Iudęi gaudeant immunitate Christianorum. quam tangit Ias.in rub. ff. de iusti.& iur.in fin.& Soc.plenè in consil. lxij. & consi.lxx.in j.vol. nam si deprehenderetur Iudęus fecisse aliquid in contemptum fidei Christianæ, debet omni immunitate & priuilegio Christianorum priuari , per illud dictum

62 Ioā. And.¶†Seruatur etiam lex Mosayca inter Iudæos, quo ad circuncisionem.l.circuncidere.ff.ad l. Cor. de sicc.& quo ad alias cæremonias : vt in locis præalleg.plenè traditur.

63 ¶†Dicuntur enim cæremoniæ,propriè, sacrificia Iudæorum : vt declarat

rat glo.in d.c.qui syncera.xlv. dist.in
64 glo.ij.¶ †Quò ad quintam legem. s.
propheticam dicendũ est idem, quod
diximus de Mosayca;quia quatenus
continet præcepta moralia, seruatur
inter Christianos eadem ratióe;quia
est ius immutabile:sed quo ad alia,
est mutabilis,per legem euangelicã:
65 †quia per aduentum Christi succes-
sit ipsa veritas:secundum Bald. in c.
translato.in fi.de constitu.& Bal.in l.
bene à Zenone.in fi.C.de quadri.præ
scrip.ipse enim Christus dicitur, ipsa
veritas.c.in quadam.de cele. miss.&
c.abijt.xj.q.iij.& dicit Christus: ego
sum via,veritas, & vita, vt habetur
Mat.c.xxvj.& Ioan.c.xiiij.& propter
hoc dum fuisset interrogatus Chri-
stus à Pilato: Quid est veritas, no-
luit respondere,ne iactaret seipsum;
quia ipse erat veritas:secũdum Abb.
in c.& si Christus.col.ij.de iureiuran.
66 ¶ †Hinc dicit notab.tex.in d.c.abijt.
xj.q.iij.quòd illi,qui pro pecunia de-
ponunt falsum testimonium, dicun-
tur vendere Christũ pro pretio, sicut
fecit Iudas:ex quo vendunt verita-
tem:quæ est ipse Christus. vnde po-
test dici per illum tex.quòd falsus te
stis,qui pecuniam accipit committit
idem scelus,quod cõmisit Iudas ven-
67 dendo Christum.¶ †Itẽ dico in iudi-
ce,qui pecunia accepta peruertit iu-
stitiam proferendo iniustam senten-
tiam:quia peruertit veritatem: vt in
c.cùm æterni.de re iudic.lib.vj. & sic
tradit & vendit Christũ,qui est sum-
ma veritas & summa iustitia: per.d.
c.abijt.¶ Sic ergo in proposito, adue-
niente veritate & luce in mundo ces
sauerunt figuræ prophetarum quo ad
præcepta mystica:cum illa etiã sint
de lege & testamento veteri:vt plu-
ries fuit dictum suprà per ea,quæ ha
bentur in d.c.fi.§.his itaq;.vj.dist. &
probatur in c.veritate.viij.distin.vbi
probatur,ꝙ veritati omnia cedunt.
68 ¶ †Quo ad Sextam.l.s.de lege Ciui-
li:quomodo & qualiter seruetur lex
ciuilis hodie,patet ex ordine ipsarũ
compilationum: nam totum corpus
iuris ciuilis consistit in his volumi-
nibus,videlicet in quinquaginta.li.
Digestorum:in libro Codicis: in li-
bro Institutionum.& in nouissimo li
bro authẽticorum.Vt declarat Abb.
in c.firmiter.in fi.illius prin. de sum.
trin.& fide Catho.omnes istę ll.iuris
ciuilis hodie seruantur,quatenus vna
per aliã non reperitur correcta;quod
patet:quia publicè in scholis legun-
tur.Poteris addere aliud ius ciuile hu
ius regni:quod consistit in constitu-
tionibus regni:in capitulis & statu-
tis regni,& regijs nouellis pragmati
cis:quæ iura municipalia huius regni
inducunt ius ciuile & obseruantiam
nouam in hoc regno;& quãdoq; cor
rigunt,quandoq; limitant ius cõmu-
ne:prout dicam in processu operis,in
69 suis oportunis locis.¶ †Quoad Septi
mam.l.scilicet euangelicam:nulli est
dubium quòd inter Christianos est
in viridi obseruantia:cùm processe-
rit ab ipso Christo qui est summa ve
ritas.& ea cõtinet ius diuinum & na
turale immutabile:vt est text. & ibi
Glo.& Archi.in c,humanum genus,
prima distin. & appellatur lex vitæ;
quia concernit animam: vt dicit Spe.
in proœ.primæ partis.col.iij.& con-
sistit in illo præcepto naturali: quod

tibi non vis fieri,alteri ne feceris. vt d.c.humanum genus.& habetur Mat
70 thæi.c.vij.& Luc.c.vj.† Item ista lex euangelica correxit in multis legem antiquam Mosaycam:nam Deus antiquitus contulit legem & sacerdotium in ipsum Moysen in monte Sinay.posteà cum complacuerit mittere lucem in mundo & veritatem scilicet Christum,pro redemptione peccatorũ:ipsemet Deus transtulit sacerdotium de Moyse in Christum, vnà cùm ipsa lege:& de Christo fuit trãslatum in Petrum:vt d.c.translato. & ibi Glo.& doc.de consti.per illam igitur translationẽ illa lex antiqua Mosayca fuit translata in legem Christi euãgelicam:vnde nos Christiani,qui sectamur Christum,seruamus dictam legem euãgelicam pro salute animæ nostræ tãquam legem nouam à Deo nobis datam:& quatenus ista lex noua corrigit legem Mosaycam,nõ seruatur lex Mosayca inter Christia-
71 nos.¶ † Quo ad Octauam legem scilicet apostolicam : similiter dicimus eam seruari inter Christianos : cùm dependeat ex volũtate eiusdem Christi,propter potestatem per eum tributam Petro & apostolis:vt d.c.translato.& declaraui suprà,dum feci mentionem de hac . l. apostolica.& cùm veniat hæc lex Apostolica ad declarationem & quandoque ad modificationem legis euangelicæ:vt habetur in c.iam nunc.xxviij.q.j.& not . Specul.in d.procœ.col.iij.Nam ista similiter continet ius diuinũ nouum,& ius naturale immutabile: vt d.c. humanum genus.& ibi Glos.& Archidia.j. distin.& in tantum seruatur ista lex apostolica,quòd dictũ apostoli præfertur legi ciuili in decisionibus causarum.tex.est & ibi Abb.in c pen.de
72 secund.nup.¶ † Verùm,est sciendum, quòd licet dixerim legem Mosaycã quo ad præcepta moralia esse immutabilem:item legem euangelicam & apostolicam similiter immutabilem: verum est,q non potest mutari in totum,tollendo ipsam:tamen potest limitari,& in aliquo capite corrigi per ius positiuum ciuile vel canonicum. Nam princeps potest distinguere & limitare ius diuinum:licet non in totum tollere: vt not.Glo.& Doct.in l. fi.C.si contra ius vel vti.pub.& Abb. pulchrè declarat in c.fi.col.ij.& iij.de consue.& Feli.plenè in c.quæ in ecclesiarum.de constitu . & potest esse exemplum :nam lex diuina dicit:non occidas.& tamen ius ciuile in multis delictis,& casibus occidit hominem. Item lex diuina dicit: habeas in honore parentes.Et tamẽ ius ciuile permisit filio occidere patrem , quando esset hostis & rebellis patriæ suæ.l. minime.ff.de reli.facit quod no.Bar. in l.postliminium. §.filius.ff.de capt, & postlimi.reuer.similiter lex diuina dicit:non furaberis:& tamen lex positiua vult,q ex necessitate famis permissum est furari,c.si quis propter necessitatem.& ibi not.de furtis . & sic
73 de alijs similibus.¶ † Quo ad Nonã & vltimam legem s.canonicam:nulli est dubium,quòd est in viridi obseruantia inter Christianos : cùm sit facta à sacris pontificibus:quibus data fuit potestas à Christo per mediũ beati Petri:vt suprà dixi,& est tex.in Cle.pastoralis.§.fi.de re iudic. tamen.

qua

quo ad eius obseruantiam, recipit illam declarationem, quam facit Abb. in c.j. de oper. no. nun. videlicet, ꝙ si lex canonica contradicit legi ciuili, tunc si sumus in materia concernente peccatum vel animã seruatur lex canonica in vtroque foro: & lex ciuilis remanet correcta. si verò sumus in materia nõ concernente animam, tũc quęlibet lex seruatur in foro suo sed quando est casus decisus à iure ciuili, & dubius de iure canonico, seruatur ius ciuile in vtroque foro. Idem econtrà, quando est decisus de iure canonico, & dubius de iure ciuili, seruatur ius canonicum in vtroque foro: vt ibi plenè dicit Abb. & habetur per Glo. & doc. in c. licet ex suscepto. de foro cõpe. & Bar. in l. priuilegia. & l. omni nouatione. C. de sacrosan. ecc.

74 ¶ † Hinc dicit Archi. in c. si inter. vj. q. iiij. quòd leges ciuiles quando non obuiant canonibus, censentur tacitè approbatæ & cõfirmatę per canones: sed qñ obuiant canonibus censentur reprobatæ per canones: idem tenet

75 Arch. in c. de libellis. xx. dist. ¶ † Dicitur autem ius canonicũ, quasi ius regulatum: nã canon idem est quod regula. c. canon. iij. dist. quod declara vt

76 in c. si quis dogmata. xxv. q. ij ¶ † Adde tamen, quòd in causis miserabiliũ personarum seruatur ius canonicum in vtroque foro: dato quòd canones contrariãtur legibus. Item vbi ius ciuile foueret lucrum odiosum, vel saperet quendam rigorem: non seruatur in foro canonico: licet per canones non reprobetur. Item, vbi ius ciuile statueret æquitatem, Ius canonicum rigorẽ, seruatur ius ciuile, etiam in foro ecclesiastico, & non ius canonicum. ita hæc omnia tenet Fel. in c.

77 in causis. col. j. de testi. ¶ † Et intãtum viget & seruatur lex canonica, quòd præfertur dicto cuiuslibet sancti in decisionibus causarum: nam vbi est canon summi Pontificis, cessat omnis authoritas sanctorum patrum: & ad interpretandum ius diuinum statur dicto summi Pontificis, & non sanctorũ: nec theologorũ: qñ opinio sanctorum vel theologorum contrariaretur legi canonicæ. Ita dicit Abb. in c. tua. in iij. not. de decis. & Feli. plenè in c. ne innitaris. de consti. quod tamẽ intellige sanè procedere in decisionibus causarum, vt suprà dixi. nam quo ad causas decidendas, creditur potius summo Pontifici & eius canoni, quàm sanctis. & est ratio, quia summo Pontifici fuit data potestas legis condendæ, & non sanctis: vt d. Clemen. pastoralis. §. fi. de re iudi. ita dicit Abb. in d. c. tua. in iij. no. & Feli. in d. c. ne innitaris. Pro hoc est tex. in c. per venerabilem. qui filij sint lega. & Abba. in c. qualiter & quando. in j. not. & ij. de accusa. Secus est, quo ad solam interpretationem diuinæ scripturæ: non ad decisionem causarum: quia tunc potius creditur dicto sanctorum, quam summo Pontifici: secundum Glossam in capitu. primo in Gloss. j. xx. distinct. & Abba. in d. c. ne innitaris. circa fin. & ibi etiam Fely. in ij. colum. versi. secundus casus. &c.

78 ¶ † Item, intellige, nisi dictum alicuius sancti esset conforme cum nouo vel veteri testamento: & sic esset munitum authoritate noui vel veteris testamenti: quia tunc prefertur cuicũq;

legi.etiam summi Pontificis in decisionibus causarum.Gl.est,quæ cõmuniter ad hoc allegatur,in c. de libel. xx.dist.& tex.cũ Gio.in c.placuit.§.j. xxxvj.q.ij.& Abb.in c.tua.de deci. & in d.c.qualiter & qñ.el ij.in j.not.de accus.& Alex.in l.j.col.viij.ff.si cert. pet.& Felin.in d.c.ne innitaris. versi. tertius casus.de consti.Et ratio est secundum Doc.in locis prælle.& maximè Abb.in d.c.qualiter & quando. quia tunc papa disponens cõtra testamentũ nouum vel vetus, dicitur disponere contra ius diuinũ:& sic dicitur potius errare, quàm legem facere:vt not.Gloss.in c.à nobis.de decis.

79 ❡†Quod tamen limita,nisi papa disponeret ad limitationẽ iuris diuini: quod facere potest ex causa:vt suprà dixi,per ea,quę not.Abb.& Feli.in c. quæ in ecclesiarum.de cõsti. & Abb. in c.fi.col.ij.&.iij.de consuet.nã tunc creditur potius legi pontificis, & ei nõ derogatur per authoritatẽ sancti, quãuis conformẽ cũ testamẽto veteri vel nouo:quia ipsa authoritas sancti tunc limitatur, sicut limitatur & ipsum ius diuinũ:ita declarat Felin. in d.c.ne innitaris. versiculo tertius casus.ibi. Sed considera. &c.& est de mente Abb.in d.c.qualiter & quando.in j.not.dum allegat Inno. in d.c. quæ in ecclesiarum. Et de hac potestate papæ,vide plenè per Aluar. in c.j.episcopum vel Abb.in vsi.feu.cessante ante dispositione summi Pontificis,possunt dicta sanctorum allegari ad decis.causarum. Ita tenet Abb. in c.cum apostolica.in iij.not.de his quæ fi.à præla.& Ab.in c. certificari. in iij.no.de sepu.& in c.cũ causam. in ver.not.de elec.vbi loquitur de lege diuina.

80 ❡†Vidimus hucusq; declarationem nouẽ legũ,quę fuerũt in tempore à creatiõe hoĩs.Posset modo dubitari,an lex diuina seu ius diuinũ sit aliquod ius separatũ à dictis nouem iuribus?Dic ꝙ nõ:sed includitur in dictis nouem:Nã oẽs leges de mundo distinguũtur in duo mẽbra: Aut enim sunt diuinæ,aut humanæ seu positiuæ.c.oẽs leges.j.distin.Leges diuinæ sunt,quæ diuina prouidẽtia sunt constitutæ:& in hoc mẽbro cõprehendiditur lex Mosayca,lex ꝓphetica, lex euangelica,& lex apostolica:vt patet ad sensum:quia oẽs istæ leges habuerunt originem ab ipso Deo:vt suprà declaraui.

81 ❡†Itẽ sub hoc membro legis diuinę potest cõprehendi etiã ius naturale,& ius gẽtiũ:quia diuina fuit prouidentia constitutũ.§.sed naturalia.insti.de iure nat.& probatur in d. c.oẽs leges.& tenet Abb.in c.fi.in iiij. no,de cõsue.& gl.in c.ius natu.j.dist.

82 ❡†Humanæ verò leges dicuntur leges positiuæ;quæ sunt cõditæ ab hominibus ad eorũ beneplacitum:prout est ius ciuile positiuũ:& ius canonicũ positiuũ.s.quod fuit factũ à Pontificibus:nam tale ius canonicũ inquantũ est positiuũ,potest etiã dici ius ciuile ad differentiã iuris diuini:ex quo est mutabile, sicut ius ciuile.Ita tenet Bal.in c.licet vniuersis.vers.item no. de testi.vbi appellat ius canonicum, esse ciuile,quatenus non continet legẽ antiquã,vel euangelicã.Idẽ tenet gl.in d.c.ius naturale.j.dist.licet quidam dicant,ꝙ lex canonica sit ius diuinum:per.c.filius.de test.& c.minus. de iureiu.& c.j.de iura.calum. tamen

cont

contrarium probat tex.& ibi Abb.in. iij.no.in.c.non debet.de consan.& affi. vbi leges pontificum appellantur statuta humana.¶ Pro concordia tamen istorum iurium,multum placet distinctio,quam facit . al.in.d.c.licet vniuersis.de test.& est de mente Abb. in.d.c.j.col.iij.in.vij.not.de iur.cal.& in.d.c.nimis.col.fi.vt dicamus, quòd lex canonica sit in partem diuina,& in parte positiua. Nam diuina dicitur,quatenus est exacta à lege diuina, mosayca vel noua: & quatenus continet illa diuina pręcepta, quę in nouo & veteri testamento sunt scripta: positiua verò dicatur,quatenus continet illas dispositiones,quæ sunt factæ per Pontifices ad eorum beneplacitum: quæ sunt mutabiles: quia hoc respectu dicitur etiam lex ciuilis: vt suprà dixi. & ita loquatur di-
83 ctum.c.non debet.¶† Quid autem de iure Feudorum,an dicatur ius separatum à dictis nouem iuribus?dic quòd non:sed includitur sub iure ciuili. Nā istud ius Feudorum appellatur ius consuetudinarium:quia leges Feudorum,dicuntur vsus & consuetudines Feudorum:vt patet ex prima rubrica Feudorũm:&no.An de yser.in.proœ. Feu.col.fi.& tangitur per omnes scribentes in præludijs Feu.vnde dicitur ius non scriptum,quia est consuetudinarium:ergo est ius ciuile:vt in.§.constat.&.§.ex non scripto.inst.de iure natu.Et ita hoc ius Feudorum inter leges ciuiles numerat Abb.in.c. firmiter.in fine illius prin.de sum tri.
84 & fide catho.¶† Fuit autem compilatus liber feudorũ à quodā Oberto de orto:qui fuit magnus iurisconsultus: & fuit ciuis mediolanensis:vt inquit text.in.c.j.quæ sit prima causa bene amit.Ita hoc declarat Aluar.in.c.j.in prin.de feud.cogni.& in.c.j.in princ. in qui.cau.feu.ami.Posteà verò,quia liber iste Feudorum fuit semper lectus in scholis publicis, & fuit communiter approbatus, fuit factus ex hoc authenticus:& habet plenam fidem,sicut aliæ leges ciuiles:secūdum Andr.de yser.in prælud.Feu.in.j.q.& Mar.lau.& communiter doct.in prelud.Feud.Idem tenet vir magnę authoritatis Ia.de bel.in.c.j.§.fi.de his, qui Feu.da pos.vbi hoc bene probat per quatuor argumēta:cui Ia.de bel. est valde credendum in materia Feudorum,hinc Ioan.de Imol.in.c.cæterum.col.j.de iudi.dixit,quòd quando in materia feudali sunt varię opi.do. credēdum est potius Ia.de bel.quàm alijs:ex quo Ia.de bel.fuit valde peritus in hac materia:& pluries legit hunc titulum & librum Feudorum. & ipse propriè Ia.de bel.in.d.c.j.§.fin. de his qui feud.dare pos.testatur se legisse librum Feudorum octo vicibus. Et illud dictum Io.de imo.refert Iacobinus in suo trac.Feu.i.ver.dictiq; vaxalli promiserunt non committere fellonia,c.col.xix.hanc etiam op. quòd liber.Feu.sit authenticus,tenet
85 Ial.in præl.Feud.in.j.& ij.col.¶† Qualiter autem hodie sint in obseruantia iura Feudorum?Dic quòd in Regno nostro Siciliæ primò seruatur constitutio regni:& vbi est dicta constit.tractans materiam feudalem præfertur omni iuri tam cōmuni, quàm cōsuetudinario:vt dicit tex in proœ. constit.§.fi.& in constitu.puritatem.

& tenet Andr.de yser.in.c.j.in fin.de feu.cogn.& est text.in const.vt vniuersis.& ibi glo.in versic.aut.cessante autem constitutione, tunc in materia feudali recurrimus ad ius consuetudinarium:& sic ad librum Feudorum:quod ius quo ad hoc præfer-
86 tur iuri communi.† vnde causæ feudales primò deciduntur per iura Feudorum: & posteà quando casus non reperitur decisus per iura Feudorum, recurrimus ad ius commune.text.est & ibi And.de yser.& omnes scribentes in.d.c.j.de feu:cogni.maximè Ia.de bel.ibi & Mar.lau.& Ias.in.l.j.col.xv.C.de iure emphy.& Alex.in cons.lv.col.iiij.in.iiij.vol.Et tunc,quia iura communia non tractant præcisè de feudis,recurrimus ad iura loquentia de vsufructu & emphyteosi, arguendo de similibus ad similia. hoc probatur ex his,quæ dicit Bald.in.d.c.j.colum.ij.super gl.ij.de feu.cogni. vbi dicit, quòd causæ feudales, quæ non reperiuntur decisæ per consuetudines Feudorum,deciduntur per argumenta iuris ciuilis:idem dicit Ale.in cons.v.col.ij.ver.pro hoc facit &c.
87 in.v.vol. † Item probatur per regulam,quæ dicit,quòd validum est argumẽtum de emphyteosi ad feudum, & econtrà: vt declarat plenè Ias.in.d.l.j.col.xiiij.&.xv.C.de iure emphy.& Pe.phi.Corn.in consi.cxvij.colum.vj.in.j.vol.& Lud.Ro.in consi.ccxij.
88 colum.j ¶†Sed quia dixi cessante iure consuetudinario, recurri ad ius commune,quæro de quo iure communi intelligitur:an de ciuili vel de canonico?Ista est pulchra qõ:& posset accidere in aliquo casu in quo ius ciuile variaret à iure canonico:quia declaraui suprà, quòd tunc quodlibet ius seruatur in foro suo:an ita sit dicendum in feudo?Dic quòd non:imò tunc causa feudalis decideretur secundum ius canonicum: non autem secundum ius ciuile: quod ius canonicum seruaretur in vtroq; foro: & hoc propter iuramentũ,quod interponitur in feudo per vasallos. Istud fuit singulare dictum Bald.in.c.imperialem.§.fi.col.iij.versi.quæro si pares sunt suspecti &c.de prohi.feud.alie.per Feud.& illud dictum sequitur Alexand.in.d.consil.v.colum.iiij.in princ.ver.accedit.in.v.vol.& Barba.in addi.ad Abb.in.c.j.de oper.nonun.in addi.quę incipit:An leges &c & Felyn.in.c.in causis.colum.j.Circa fin.de testi.per quod singularissimum dictum possunt decidi multæ
89 quęstiões in materia feudali.¶†Hinc posset inferri per illud dictum,quòd non diceretur deserta appellatio in causa feudali, per non præsentationem processus intra quinquaginta dies: secundum constitu.appellationum tempora. quia habemus ius canonicum contrarium scilicet.text.in clemẽ.sicut.de app.qui dat integrum annum ad prosequendum:& illa constitutio est iuris ciuilis:& non loquitur præcisè de feudis: vnde seruaretur ius canonicum,& idem posset dici in omnibus casibus in quibus differt ius ciuile à canonico. Sed hoc
90 non pono pro constanti.¶ † Item inquantum dixi, quòd consuetudines Feudorũ pręferuntur iuri cõi in causis feudalibus:intellige,quãdo cõsuetudo & vsus feudorũ est rationabilis: secus,

secus, si irrationabilis: quia tunc non
seruatur: nam dicitur potius corrupte
la: vt not. And. de yser. in. c. j. §. mori-
bus. si de feu. fue. contro. & est glo. in.
c. j. in glo. j. de feu. cogni. &. ibi. Andr.
& alij. doct. Idem tenet And. de yser.
in proœ. feu. col. iiij. in j. q. pro hoc est
tex. in. c. cum tanto. de consue. & in. c.
91 non debet. de consang. & affi. ¶ † Item
illud quod dixi, quòd consuetudines
feudorum præferuntur iuri commu-
ni in decisionibus causarum: intelli-
ge, quando casus est expressè decisus
per vsus Feudorum. ita dicit: Bal. in. l.
ij. C. de suis & legi. & in. l. cùm opor-
tet. in fine illius prin. C. de bo. quæ li-
be. Aliàs non sumitur argumentum
à contrario sensu in vsibus Feudo-
rum: sed recurrimus ad ius commu-
92 ne. † quia argumentum à contrario
sensu, non dicitur expressa decisio:
sed potius quędam coniectura l. apud
antiquos. C. de fur. & ibi glo. Et dici-
tur subauditus intellectus: secundum
Bald. & ibi glo. fin. in. l. ij. C. de condi.
inser. ita notabiliter tenet Alexand.
in consil. vij. colum. fi. in. v. vol. & Ias.
93 in. l. j. colū. xv. C. de iu. emphy. ¶ † An
autem iura Feudorum seruentur in
feudis ecclesiasticis? communiter te-
netur, quòd sic. secundum Bald. in. c.
cæterum. col. j. versic. nota ibi ab ec-
clesia, &c. de iud. & Alexā. in consi. x.
col. ij. in. v. vol. & Felyn. in. c. ij. colum.
xxiij. versic. de diuersorum &c. de re-
94 scrip. ¶ † Quid autem de iure longo-
bardo: an sit ius separatum ab illis no
uem legibus? Dic quòd non: sed in-
cluditur etiam sub iure ciuili: cùm
istud ius longobardum fuerit simili-
ter conditum ab imperatoribus & re

gibus: sicut aliæ leges ciuiles. Nam
fuerunt quidam reges Apuliæ qui
condiderunt illud: Qui reges primò
venerunt de Germania in Sardiniam:
& de Sardina in Apuliam, vt testatur
Alexand. in. l. pro hærede. §. fina. ff. de
acquiren. hæred. & erant prout ipse
dicit, quidam reges habentes longam
barbam, & ideò fuit appellatum ius
longobardum. Idem etiam tenet
Odoffre. quem ibi refert Bald. in au-
then. dos data. C. de dona. ante nupt.
fuit autem compilatus dictus liber
longobardorum, à quodam Carolo:
vt sentit gloss. in. c. j. xxxiij. q. j. & dicit
Alexand. in. d. l. pro hærede. §. fin. vn-
de appellatur capitularium Caroli: se
cundum gloss. in. c. quicunque. xij. q.
j. & declarat Aluar. in præludijs feu-
dorum. colū. v. in. iiij. q. principali. Et
quo tempore fuerunt isti longobar-
di, & quanto tempore durauerunt,
& de gestis eorum: habetur plenè
per Archiepiscopum florētinum, in.
xij. libro suorum historialium: in. ij.
95 parte. capitu. vj. ¶ † Sed iuxta hoc pro
complemento, quæro de vtili & ar-
dua questio. videlicet An istud ius
longobardum sit hodie in vsu, ma-
ximè in hoc regno Siciliæ: & an pre-
feratur iuri romano? ista est ardua
questio. & multùm ventilata inter
doctores & aduocatos huius regni.
& sæpius vidi de ea dubitari: & nun-
quàm vidi nec potui claram decisio-
nem inuenire: quia multi doctores
tangunt: & omnes in conclusione
sicco pede pertranseunt: non respon-
dendo ad contraria. vnde postquàm
casualiter euenit, vt ipsam tangerem,
intendo eam plenè discutere: saltem

vt aperiam viam considerandi alijs: & vt tanto tempore dubitatam quęstionem ad aliquam firmam conclusionem pro debilis ingenij qualitate reducam. ¶ Est igitur sciendum, quòd tota dubitatio doctorum super ista. q. processit ex constitutione regni, quæ incipit: puritatem. Quæ vult, qui iudices iurent de sententiando prius secundum consti. regni: deinde secundum consuetudines approbatas: & deinde secũdum iura communia, longobarda, videlicet, & romana: & sic in ordine præmittit ius longobardũ: & posteà romanum: ergo sequitur, ꝙ in hoc regno iudex debet iudicare secundum ius longobardum: & præferre ipsum iuri romano: quia ille ordo verborum datus per illam consti. dat & designat ordinem executionis: per ea, quæ plenè habentur per Abb. & Felyn. in. c. cùm dilecta. de rescrip.

96 ¶ † Nunc procedendo ad examinationem huius. q. referam primò authoritates, quas reperio pro & contrà: & deinde disputando articulum, firmabo conclusionem, quæ videtur mihi verior: & magis obseruata in hoc regno. Et primò, quod ius lõgobardum debeat seruari in hoc regno, adducitur dicta consti. puritatem quæ præponit ipsum iuri romano: vt suprà dixi. intantum, quòd dicit ibi Andr. de yser. quòd illi, qui non vtuntur eo iure, propter consuetudinem, non excusantur: quia esset consuetudo contra constitutiones regni, quæ reprobatur: vt in procœ. const. §. fin. Secundò, adduco authoritatem eiusdem Andr. de yser. in præludijs feu. in. iij. q. j. vbi expressè tenet, quòd in regno Siciliæ seruatur ius longobardum: quia constitutio regni hoc præcipit: & ibidem circa fin. illius q. dicit, quòd illi, qui non seruant dictum ius, non excusantur consuetudine, per rationem prædictam. Tertiò, adduco gloss. in constitu. vt vniuersis. in versi. aut in defectu, &c. quæ in iudicando similiter præponit ius longobardum iuri romano. Quartò, adducitur authoritas Andr. de yser. in constitut. præsenti lege. la. iij. & in constitu. si quando contigerit. vbi similiter dicit, quòd ius longobardum præfertur iuri romano. Quintò, adducitur idem And. in. c. imperialem. §. præterea ducatus. colum. ij. in. fin. de prohi. feudo. alienat. per Fede. vbi expressè dicit, quòd in regno viuitur iure longobardo: & qui allegat ius francorum, debet illud probare, cum sit ius speciale in regno. Sextò, adducitur idem Andr. in. c. j. versicu. bona vacantia. quæ sint rega. in vsi. feu. vbi pluries dicit, quòd in regno seruatur ius longobardum. Septimò, adducitur authoritas Matthæi de afflict. in deci. cc xlviij. consi. neapo. in. ij. colũm. vbi dicit, quòd in regno pręsumitur quælibet ciuitas viuere iure longobardo. Octauò, adducitur authoritas Alexand. in. l. pro hærede. §. fina. ff. de acqui. hær. vbi referendo And. de yser. in præludijs feu. concludit de mente And. ꝙ saltem longobardę leges, quę fuerunt cõditæ ab imperatoribus, seruari debet: cùm sint generales. Nonò, adducitur idem And. in const. vt vniuersis. circa fi. vbi dat ordinẽ, quomodo procedatur in regno. s. vt primò iudicetur secundum constitutiones: deinde

deinde secundum consuetudines : & demum secundum ius lõgobardum: posteà secundum ius romanum. Decimò, adducitur idem And.in consti. speciale vbi dicit, ꝙ prius seruatur ius longobardum, & pesteà ius roma-

97 num.¶† Econtrà verò,ꝙ istud ius lõgobardum non sit in vsu, adducitur primò authoritas Odoffre. in authẽ. dos data. quem ibi refert Bald.C.de dona.ante nupt. vbi dicunt ambo, ꝙ lex longobarda,nõ est lex, neque ra-

98 tio:& ideò recessit ab aula. ¶†Secũdò,adducitur authoritas Bal.in l.si in uita.in fi.C.de nup.vbi dicit, quòd de isto iure longobardo non est curandum:nisi in loco, vbi esset eius obseruantia,secundum consuetudinẽ loci. Sed in hoc regno est potius cõtraria cõnsuetudo:quia non seruatur,vt infrà dicam:ergo de eo nõ est curãdũ.

99 ¶† Tertiò, adducitur And.de yser.in c.j.§.fi.in fi.de notis Feud.vbi dicit,ꝙ ius longobardum,est ius asininum:& caret ratione : & ideò non seruatur vbi libet. ¶ Quartò,adducitur idem And.in c.j.col.j.de Feu.cogni. vbi dicit,quòd iudex cessantibus cõsuetudinibus, debet vti lege romana : vel longobarda,vbi illo iure viuitur: vnde præponit ius romanum iuri longobardo : & dicit ibi seruari debere ius logobardum.vbi eo iure viuitur. vnde innuit, ꝙ est ius speciale:sicut dicimus de iure Francorũ: ergo probari debet ꝙ eo iure viuitur: per ea, quæ not.Andr.de yser.in d.c.imperialem. §. præterea ducatus:dum loqui-

100 tur de iure Francorum.¶† Quintò, adducitur authoritas Archie. in c. quicunque xj.q.j. vbi dicit, quòd lex longobarda,est lex inualida : & non potest cõfirmare aliam legem inualidam. ¶Sextò , adducitur authoritas Aluar.in præludijs fed.col.v. in iiij.q. vbi cõfirmat dictum Bal.in d. authe. dos data.& in.d.l.si inuita.

101 ¶ † Septimò.adducitur Arch. in c. cùm deuotissimam xij.q.ij. vbi dicit. quod ista lex longobarda, appellatur lex vulgaris:prout etiam tex.ibi eam appellat : ex eo quia ab hominibus vulgaribus & rudibus fuit composita : vnde tantò minus debet seruari. ¶Octauò,adducitur authoritas.Lucę de penna. in l. j. C. de conducto. & procur.lib.xj.vbi exppessè dicit,quòd ius longobardum non debet præferri iuri romano : nisi vbi seruatur de consuetudine.¶Nonò adducitur.Bal. in c.trãslato.de consti.vbi dicit,quòd translato regno seu imperio , transfertur etiam lex regni siue imperij. vnde licet illud ius longobardũ potuisset seruari tempore.quo erant illi reges.Apuliæ : quia tamen regnum fuit posteà ab eis translatum , debet censeri translata etiam lex eorum.& sic dicta lex longobarda non deberet seruari : sicut dixi suprà de lege Mosayca : quæ fuit rranslata vnà cũ ipso sacerdotio in Christum:& in legem euangelicam. ¶ Decimò & vltimò,adducitur nouissima authoritas Matth.de afflic. doctoris neapolitani:in suo cõmento super d.consti. puritatem in iiij.col.vbi expressè videtur firmare opi. Lucæ de penna scilicet,quòd ius longobardum non præferatur iuri romano. & ibi dicit, quòd ista opi. semper sibi placuit: & dat bonam expositionem ad d. cõsti.

duritatem.quæ in rei veritate salua ratione recti sermonis nõ potest procedere: vt infra dicam. ¶ Habemus ergo huc vsque decẽ authoritates pro vna parte: & decem pro alia parte cõtraria: vnde quæstio redditur valde dubia. si quis tamen vellet tenere primam partem: quæ videtur fulcita authoritate authentica. s. per tex. in d. const. puritatem. posset respondere ad omnes decem authoritates contrarias. Et primò, ad dictum Bal. & Odof. in d. authen. dos data. ꝙ Odoff. & Bal. non fuerunt regnicolæ, & sic verisimiliter non potuerunt habere notitiam illius consti. puritatem. quæ nõ seruatur in regionibus eorum. Dicta ergo eorum, procedunt de iure communi: fatẽdo, quòd postquàm superuenit ius commune romanũ, recessit illud ius longobardum ab aula. Sed quia ius nostrum municipale huius regni: prout est dicta constit. puritatem. iubet illud seruari: tenemur nos recognicolę obedire illi constitutioni. Eodem modo posset respõderi ad dictũ Bald. in d. l. si inuita. C. de nup. vel potest dici ꝙ illud dictũ Bal. facit ꝓ prima parte. q̃a dicit nõ esse de eo curandum: nisi in loco, vbi viget vsus legis longobardæ: sed in hoc regno necessitamur ad vtendum tali iure: per. d. constititu. puritatem. ergo bene est de eo curandum. ¶ Ad tertium. s. ad dictum Andr. de yser. in c. j. in fi. de notis feu. potest respõderi, quòd And. est sibi contrarius in quam pluribus locis: prout ipsum retuli suprà in j. parte. huius. q. vnde magis est adhærẽdũ dictis suis pro prima parte: quia melius fuit tunc loquutus, cùm habeat tex. illius const. pro illa parte

102 † Nec obstat, quòd illud ius sit asininũ & sine ratione: quia in lege hoc non cõsideratur: nam licet lex aliqua sit dura vel iniusta, tamen seruanda est: quia ita vult legis lator l. prospexit ff. qui & à quibus. sic in proposito ius longobardum seruãdum est: quia ita vult legis lator, per d. const. ¶ Ad quartum. s. ad dictum And. in c. j. de feu. cogni potest responderi, ꝙ non debet inspici ordo scripturæ ipsius And. cùm habeamus ordinem legis: qui est potius attendẽdus. Et si And. dicit, quòd debet seruari, vbi eo iure viuitur, debet concordari cum alijs dictis suis: & facias minorem & consequentiam: videlicet in hoc regno viuitur eo iure: ergo seruari debet in regno. Et si negares minorem. s. quòd non viuatur eo iure in regno, hoc nõ posset esse aliter, nisi ex contraria consuetudine. quæ cũ sit contra constitutionem, est reprobata. per tex. in proœ. cõst. §. fi. & dixi supra in j. parte vnde si ita non viuitur, sufficit ꝙ ita debent homines viuere, & ita necessitantur, per. d. consti.

103 ¶ † Ad quod facit illud, quod dicimus, scire, & scire debere, sunt paria l. quod te. ff. si cer. pe. & gl. in l. pe. C. de peri. tut. & no. Aluar. in c. vasallus si feudum. in primo no. per illũ tex. si de feud. fue. cõtro. ¶ Ad quintum. s. ad dictũ Arch. in d. c. quicunque. xj. q. j. potest respõderi, quòd procedit generaliter de iure communi: non autem in hoc regno, vbi habemus text. expressum: vt suprà dixi de authoritate Bald. Et eodem modo responderi potest ad sextum & septimum dictum.

¶Ad octauum.s.ad dictum Lucæ de pen.in d.l.j.C.de conduc.& procur.li. xj.potest respõderi eodem modo,quo responsum fuit ad quartum dictũ:dicit enim quòd vbi seruatur de consuetudine,prefertur iuri romano.Sed in hoc regno seruatur vel seruari debet:per.d.cõst.ergo præfertur.Præterea in regno est maioris authoritatis And.de yser.qui appellatur legũ euãgelista,quã Lucas de penna:vnde debet præferri dictum And.qui contrarium tenet:maximè: preludijs Feu.in iij.q.& in alijs locis suprà alle.

104 ¶ † Ad nonum.s. ad dictũ Bal.in c. translato.de consti.de facili respõderi potest,fatendo dictum suũ. s. quòd cum translatione regni transferatur etiã lex , nisi nouus regnator legem vetere confirmet:quia tunc seruatur lex vetus ex noua cõfirmatione.quia ita vult nouus dominus ita propriè dicit And.in d.iij.q.in prælud.Feu. Et ibi subdit exemplu de notario vnius comitatus, qui potest facere contractum in alio comitatu, volente domino illius comitatus:sed nouus dominus in regno translato, qui fecit illam consti . voluit confirmare ius longobardum:ergo seruari debet.

¶Ad decimũ.s.ad.d. Matth.de afflict. in d.cõsti.puritatem.potest respõderi , prout fuit responsum suprà ad octauum dictum. s. ad authoritatem Lucæ de penna.ex quo ipse Matth. imitatur & confirmat opinionẽ Lucæ.¶Et dum ipse Mattheus dat nouam expositionem ad dictam consti. puritatem.faciendo vnam extraneã constructionem , dico quòd talis sua constructio viciat penitus literam illius constitu.& non posset saluari salua ratione recti sermonis. Nam verba illius const.sunt hæc formalia:videlicet , Ac demum secundum iura communia longobarda valet ,& romana &c.Et sic primò ponit dictum in genere.s.secundũ iura communia: deinde illud genus exemplificat per dictionem,videlicet.& in illa exemplicatione ponit æqualiter ius longobardum & romanũ,designãs quòd ambo sunt iura communia:& preponit in ordine ius longobardum. illa ergo determinatio.s.iura communia, &c.relata ad ista duo determinabilia scilicet,ad ius longobardũ & romanum,debet ea pariformiter determinare.s. quòd dicãtur iura communia l.nam hoc iure & l.lucius.ff. de vulg.

105 & pup. † Et hoc perpenditur ex illa dictione.videlicet: que est dictio declaratiua & restrictiua precedẽtiũ: secundũ Bar.in l.i.ff. ad l.aquil.& Frã. de are.in l.si fundũ.ff.manda.& no.in c.statutũ.el.ij.& ibi Gem. de her.lib. vj.& est tex.in c.trãsmissa. de eo, qui cog.cõsan. vxo.suæ:& in l. & cũ quidam.§.j.ff.de vsur.& declarat Ias.in l.idẽ in duobus §.personale in.j. not. ff.de pac.& in l.iusiuradũ ꝙ ex conuẽtione.§.procurator. colũ.iiij.ff. de iureiur.vnde cõclusiuè per illam dictionẽ:videlicet illa iura cõmunia:declarãtur:&restrigũtur equaliter ad iura lõgobarda & romana: cum ordine suo,ꝗ colligitur ex ipsa scriptura.per quã declarationẽ,ꝗ est verissima.ꝓut verba & mẽs legislatoris sonãt,apparet nõ ꝓcedere expositionẽ Matthei dũ dicit,ꝙ debent illa verba cõsti.ita cõstrui videlicet Ac demùm secundũ

iura communia, romana & longobarda:& sic vult peruertere ordinem legis. Assignat ipse rationem: quia ius longobardum non est commune: sed est speciale in hoc regno:& ideo illud adiectiuum, communia non potest referri ad ius longobardum. quod non est ius commune: vnde de necessitate refertur ad ius romanum & sic reperitur prius in ordine literæ ius Romanum. Ego dico, quòd talis constructio non procedit: quia procedere non potest, salua ratione recti sermonis, vt suprà dixi:& peruertit ordinem illius constit.cótra mentem legislatoris.

106 † Ad rationem domini Matthei respondeo, quod imò illud adiectiuum, communia. potest referri ad ius longobardum: nam dato quod sit ius speciale in hoc regno: quia tamen seruatur:facit ius cómune in regno: & cum dicta constitutio intendat ponere legem in hoc regno tantùm: quia extra regnum non extendit vires suas:voluit loqui de iuribus seruandis in hoc regno: in quo omne ius municipale seu speciale dicitur ius commune: ex quo derogat iuri communi: ita dicit Alex. in l. post dotem.co.xj.ff.solut.ma. & idē Alex. in addi.ad Bald.in l.constitutionis.in fin. vbi etiam Bal.sent.C.de bo.quæ libe.& Bal.in l.illa institutio.in fi. ff. de hæred.insti. & Ludo. ro.in rub.ff. de arbi.vbi dicunt, quod si est compromissum in arbitrum, ꝙ debeat pronuntiare secundum ius commune,debet talis arbiter pronũtiare secundũ ius municipale illius loci:quia tale ius facit ibi ius commune secundum eos. Sic ergo in proposito, licet ius longobardũ sit speciale in hoc regno:tamen facit in eo ius commune. vnde per prædicta meritò illa verba constit. puritatem. debent intelligi, prout iacet:quia bene possunt referri tam ad ius longobardum, quã ad ius romanum. ¶ Verùm, non obstantibus prædictis, licet hęc prima pars videatur bene defensata ab impugnationibus contrarijs: ego tamē indubitanter teneo hanc secunda partem cõtrariã.s. ꝙ imò in regno ius longobardũ nõ pręferatur iuri romano, sed ꝙ ipsum ius romanũ sit in viridi obseruantia, & præferatur: & eo iure quilibet viuere præsumatur:nisi si & quatenus ex aduerso ius longobardum probaretur. vnde teneo hanc conclusionem: Quòd alleganti ꝙ in regno viuatur iure longobardo, vel in aliqua ciuitate regni, incũbat onus probandi. ¶ Et hãc meam conclusionem probabo non solùm per ius cõmune, & leges iuris communis: sed etiam per ipsasmet cõstitutiones regni, & per alia iura municipalia:necnõ per rationes vrgẽtissimas. Et quia omnes authoritates cõtrariæ quę fouent primam partem, nitũtur ex sola decisione illius consti.puritatem quę videtur esse principale fundamentum opinionis contrariæ, ego prius nitar tale fundamẽtum optimis medijs penitus demoliri:ad hoc, vt totum ædificium desuper eo constructũ corruat:iuxta tex.in.c. cùm paulus.j.q.j. vnde posteà mea opinio luce meridiana clarior & sine aliquo obstaculo apparebit.

107 ¶ † Assumo igitur verba dictę cõsti.

puritatem. Et venio ad ipsius interpretationem & declarationem: per quam apertissimè ostendam, quòd illa constit. non meretur allegari pro illa prima parte: sed potius pro hac secunda parte contraria, quam teneo. Et præsuppono, quòd totum dubium faciebat ille ordo scripturæ in quo ius longobardum prius nominatur, quàm ius Romanũ: vnde debet prius seruari: arg. l. quotiens. ff. de vsufruct. & l. generaliter. §. si quidem. ff. de fideico. lib. Hinc dicit Bald. in l. aduersus. C. de furtis. quòd prior in ordine scripturæ præsumitur prior in tem-
108 pore. † Et dicit Bal. in j. C. de impu. & alijs sub. quod ex ordine scripturę datur regula. & dicunt Bar. & Bal. in prima constit. C. in fin. col. quòd si reperiuntur duo instrumenta scripta in eadem carta, præsumitur prius illud, quod præcedit ex ordine scripturæ. Idem tenent Moder. in l. j. ff. solu. mat. Et dicit Bal. in l. si duas. in princi. ff. de excu. tut. quòd ex ordine scripturæ præsumitur ordo intellectus. Idem plenè tangit Fely. in c. cùm dilecti. de rescrip.

109 ¶ † Ad hoc præsuppositum respondeo, vt incipiam tollere dubium: & dico sic: Vbicunque mens disponentis est certa, non curatur nec inspicitur ordo scripturæ in legibus. Ita tenet Bar. per illum tex. in l. cum pater. §. fidei tuæ committo. ff. de leg. iij. & idem Bart. in l. ij. §. prius in fin. ff. de vulg. & pupillar. & ita intelligitur tex. in l. nec enim. ff. de solu. idem tenet Bald. in dicta l. si duas. ff. de excu. tut. vbi dicit, quòd quando dispositio loquentis est certa, non curamus ordinem verborum. Sed in terminis dictæ consti. puritatem. mens disponentis est certissima, qualiter & quãdo velit seruari ius longobardum, vt modò declarabo: ergo non debemus curare illum ordinem. Et quòd sit certa mens disponentis, probo. Nam verba formalia illius consti. sunt hęc videlicet, Ac demum secundum iura communia, longobarda videlicet & romana, prout qualitas litigantium exegerit, iudicabunt; &c.

110 ¶ † Nota igitur, quòd illud verbum, iudicabunt determinat & perficit totam orationem præcedentem: & tamen antè, quàm oratio sit perfecta, est inserta illa clausula: prout qualitas litigantiũ exegerit, &c. quæ clausula de necessitate debet referri ad hoc vltimũ capitulum, scilicet dum loquitur de iure communi longobardo & romano: pluribus de causis. Primò, quia est inserta, in medio ipsius capituli, scilicet antè, quàm oratio esset cõpleta: quo casu ad ipsum tantùm capitulum refertur: & nõ ad alia præcedentia separata: secundum Barto. in l. talis scriptura. col. ij. circa fin. ff. de leg. j. & Bart. in l. si. ff. de reb. dub. per text. cum glo. in l. filium. ff. quando dies lega. ce. & tenet Philip. Decius in consil. xiiij. colũ. iij. in fin. versi. & cum talis clausula, &c. Secundò, quia suprà in dicta consti. præcesserunt duo alia capitula: videlicet, primũ, quòd iudices iudicẽt secundũ constitutiones. secundũ, quòd in defectu earum iudicent secundũ consuetudines approbatas: ac demum secundum iura communia, &c. Et ad illa duo capitula præcedentia non potest refer

referri dicta clausula:prout qualitas litigantium,&c. quia resultaret legũ contrarietas. Nam legislator vult, quòd omnino seruentur constitutiones regni:& non attendatur qualitas litigantium,nec consuetudo contraria:vt in proœ. consti.§.fin.

111 ¶†Item, vbi est consuetudo approbata in ciuitate,illa habet vim legis: & illam tenẽtur seruare omnes de ciuitate:quia dicitur lex municipij. l.j. C.de emen.libe. & l.de quibus. cum ibi not.ff.de leg.& insti.de iure natu. §.ex non scripto. & c.cum consuetudinis. & c.fi. de consue.vnde non attenditur qualitas litigantis cõtra an-
112 tiquam cõsuetudinem.†Ergo sequitur, quòd stante contrarietate, quæ semper euitanda est,illa clausula nõ potest ad alia capitula referri,nisi ad hoc vltimum: cum possit assignari ratio,quare ad alia non referatur: vt dicunt Bar. Bald.& communiter doct.in l.j.C.de libe.præte.& Barto.in d.l.talis scriptura.ff.de legat.j.& in l. si idem cum eodem.§.fina. ff. de iur. om.iud.& Alex.in consi.xlviij. colũ. iij.versi. sed ita in j. vol. Cùm ergo dicta clausula de necessitate referatur ad hoc vltimum capitulum: satis clarè patet de mente disponentis, quòd non vult iura longobarda præferri præcisè iuri romano:sed illa seruari secundum qualitatem litigantium:prout ibi exponit And.de Yser. scilicet,vt ille qui viuit iure longobardo, iudicetur per ius longobardum.Ille verò, qui viuit iure romano,iudicetur per ius romanum. ergo sequitur, quòd si litigator viueret iure romano, non compellitur iudex iudicare secundum ius longobardum: & sic non præferet ius longobardum romano: quia ergo apparet de mente disponentis,non est curandus nec inspiciendus dictus ordo verborum:sed sola mens.

113 ¶†Secundò, principaliter quòd dictus ordo non sit curandus, adduco aliam regulam:vbicunque ordo ponitur in aliqua dispositione, gratia exempli pro doctrina, nunquam censetur positus pro forma: nec seruari debet:tex. est in c.decernimus. & ibi Car.de iudi. vbi episcopus & Abbas præferuntur in ordine archiepiscopo: & tamen nulli dubium est quòd archiepiscopus est dignior & deberet primò nominari. & non est alia ratio,nisi quia illa nominatio fit gratia exempli. vnde non inspicitur ordo:ita etiam tenet Fely.in d.ca. cùm dilecta.col.vj.versi.ij.declara &c. de rescrip. sed in proposito in d.constit. puritatem. Illa nominatio iurium longobardi & romani, fuit facta gratia exempli:quod patet per illam dictionem:videlicet quę est dictio declaratiua & exemplificatiua: vt suprà dixi.Nam primò dicit secundum iura communia:& posteà exemplificat declarando,quę sint ista iura communia,ergo sequitur, quòd ille ordo non est inspiciendus.

114 ¶†Tertiò,quia vbi constat de ordine intellectus, non curatur nec inspicitur ordo scripturæ.ita dicit Bart. in l.ita tamẽ.§.qui suspecta.& in l.Scæuola circa fin. ff.ad treb.sed ibi constat de ordine intellectus: qui est,vt in viuentibus iure longobardo tantùm seruetur ius longobardum:& nõ in alijs

in alijs:per illam clausulam : prout qualitas, &c. ergo non curatur ordo
115 ¶†scripturæ. Quartò quia,qñ ordo scripturæ perturbat ordinem necessitatis,non attenditur, imò reducitur ad ordinē necessitatis.Ita tenet Bart. in l.Gallus.§.quidam rectè, col. ij.ff. de libe.& posth. & ibi per alios doct. & Bar.in l. j. in fi.C. de exe. rei iudi. sed in d.consti. est ordo necessitatis: quòd in viuentibus iure romano cesset ius longobardum:sed tunc præferatur quando litigantes eo iure viuerent:ergo iste ordo est attendendus: non ordo scripturæ. ¶Quintò, quòd dictus ordo non sit substantialis nec inspiciendus:pondero vnā aliam constit.videlicet, consti. quæ incipit : vt vniuersis . vbi sunt similia verba , & nulla fit mentio de iure longobardo. Nam dicit,quòd iudices iudicent secundum constitutiones:& deinde secundum cōsuetudines,& demum secundū iura,non specificando quæ iura,quo casu in dubio appellatione iuris simpliciter, venit ius romanū per antonomasiam . §. sed quotiens.insti.de iure natu.vnde illa consti. sentit totum contrarium,& sic facit pro parte nostra, quia cessante cōsuetudine,debet iudicari secundū ius romanum,ergo præponitur iuri longobardo.& hanc ponderationē sentit etiā Matthæus,in d.cōsti.puritatem.¶Sed posset aliquis instare & dicere, quòd illa const. vt vniuersis est correcta per consti.puritatem quæ est sequēs, & posterior in ordine. Ad hoc dico, quòd imò non est correcta, quia dicta consti.puritatem. dicit illud idē, nisi quia addit illam limitationem in viuentibus iure longobardo. vnde illa consti.puritatem. est potius limitatiua, quàm correctiua,quia semper in dubio vitanda est legum correctio.l.præcipimus.C.de app.& l. sancimus. C. de test. Dicamus ergo sic, iungendo vtranq; cōsti.qui iudex cessante cōsuetudine,debet iudicare secundū iura scilicet romana.& ita loquatur consti.vt vniuersis.fallit quando qualitas litigantium aliud exigeret.quia tunc procedit consti.puritatem. vnde dicta consti. vt vniuersis. ponit regulam,const. verò, puritatē,
116 ponit limitationē,†Cui regulę standum est,donec probetur limitatio.c. ad decimas. de restit.spo.li.vj.& not. Bart.& docto.in l. ex quacunque.ff.si quis in ius vo.non ierit.¶Sextò,quòd dictus ordo non sit inspiciendus, nec formam inducat , pondero nouiter vnam aliam constitu . ab alijs non ponderatam , quæ incipit,cum circa. quæ mandat iudicibus & officialibus, vt decidant causas iuxta tenorem constitutionum , & iura & consuetudines approbatas:& iste est ordo formalis, quo ad verba illius constitu.cum circa. & sic primò dicit secundum constitutiones : posteà secundum iura , & posteà secundum consuetudines. Certè si vellemus inspicere ordinem verborum,ex quo præcedit ius commune,præfertur ius commune consuetudinibus,quod est falsum : quia imò consuetudines derogant iuri, & præferuntur iuri: vt d. constit. puritatem : & l.de quibus.ff. de legi.& l.j.C.de eman.lib.Patet ergo,quòd ibi non inspicitur ordo scripturæ,prout etiam dicit ibi glo.vnde mini

minimè debet inspici in d.consti.puritatem. cum de eodem casu loquatur. Prætereà, illa const. cum circa. est posterior: & dicit secundum iura simpliciter: vnde intelligitur de iure ro. vt suprà dixi in præcedenti argumento. & sic facilius tollit illud motiuum supra factum: cũ sit posterior.

117 ¶†Septimò, pondero const. quæ incipit: speciale. quæ vult, quòd vnus sit ordo iudicij in omnibus personis: & nominat ibi sigillatim, siue quis fuerit francus, siue romanus, aut longobardus: & sic in ordine nominat vltimo loco longobardum: ergo patet, quòd est minus dignus tanquam vltimò nominatus. Nam primò nominatus, censetur maior & dignior: secundum Bald. in l. cum quidam. col. j. C. de verb. sig. per l. j. ff. de albo scrib. & Bal. in authen. hoc amplius. col. pe. C. de fideicom. facit tex. in l. quotiẽs. ff. de vsuf. longobardus ergo vltimo loco nominatus, censetur minus dignus: vnde meritò est postponendus. ¶Per hæc igitur septem argumenta & ponderationes satis videtur sublatum dubium, quod fiebat ex ordine illius consti. puritatem. quæ septem rationes tollunt & destruunt totum fundamentum tenentiũ partem contrariam: qui omnes se fundant per illam const. Ac firmant rationes prædictæ & corroborant hanc secundam partem, quam teneo. Sublato ergo obstaculo de põderatione illius constit. cõfirmo & corroboro modò hãc secundam partem, tanquam verissimam infrà scriptis alijs fortissimis

118 rationibus & argumentis. ¶†Et primò adduco regulã, quæ se ita habet. Omne id, quod est magis dignum & nobile, debet præferri minus digno & minus nobili. Regula est trita in iure, quæ traditur in §. fi. insti. de iure natura, & in c. quod in dubijs. de conse. eccle. vel alia. facit tex. in c. episco

119 pus. xcv. distin. †Sed negari non potest, quòd ius romanum, est dignius iure longobardo: pluribus de causis. Primò, ratione causæ efficientis: quia ius longobardũ fuit pro maiori parte conditum à quibusdam regibus Apuliæ: vt suprà dixi. in prin. huius. q. Ius verò romanum fuit conditum & compilatum ab Imperatore Iustiniano: qui fuit dominus totius mundi. l. deprecatio. ff. ad l. Rhod. de iac. & tantò dignius & nobilius dicitur opus, quantò à nobiliori & digniori procedit. Vnde dicimus magis dignum eum, qui acquirit dignitatem immediatè à principe, quàm eum, qui acquirit ab inferiore: vt inquit Spec. in tit. de citatione. §. iam de citatione. col. iiij. ver. porrò si sunt plures, &c. pro hoc est tex. in l. ij. ff. de albo scri. & tex. cum glo. in c. per tuas. de maio. & obe. & in cap. cùm in distribu-

120 endis. de tẽp. ordi. †Leges ergo Imperatorum, censentur procedere ab ipso Deo: quia Imperator dicitur diuina gratia constitutus: secundum Andr. de Yser. in rubr. de prohi. feud. alie. per Lothi. & est Imperator in terris, sicut Deus in cœlo: & dicitur habere diuinum numen: secundum And. de Yser. in c. j. versic. ad felicem. quæ sint rega.

121 ¶†Secundò, ratione iustitiæ & melioris rationis. Nam ius romanum, & præsertim leges Iurisconsultorũ,

fue

fuerunt factæ cum tanta iustitia & ratione, vt in eis iniustitia aliqua inueniri non possit: vt testatur And. de yser. in consti. si damna. colum. fin. in prin. hoc etiam probatur insti. de lege Tusia canina tol. per totũ tit. vbi Imperator sustulit illam legem tanquam sine ratione: & in quam pluribus alijs legibus similibus sublatis in corpore iuris: ius verò longobardum est ius iniustum & sine ratione factũ: vnde appellatur ius asininum: secundum Andr. in c. j. §. fin. de notis feu. & Bal. & Odof. in authen. dos data. C. de donatante nup. meritò est postponendum iuri romano: & non præponendum. ¶ Secundò principaliter istam partem confirmo, per d. consti. puritatem. retorquendo ipsam cõtra tenentes primam partem: quam põdero in duobus locis. Primò, dum dicit: prout qualitas litigantium exegerit: exponedo, prout exponit ibi And. de yser. & suprà dixi. Nam per illa verba permittit illa consti. quòd in Regno viuatur iure Romano, & iure longobardo permissiuè & non imperatiuè: vnde nõ imponit necessitatem, quòd quilibet viuat iure longobardo. Item permittit, quòd iudices prẹferant ius romanum iuri longobardo in viuentibus iure romano: sequitur ergo, quòd malè allegatur illa constit. per eos, qui dicunt quòd de necessitate in hoc regno viuatur iure longobardo: & illud præfertur iuri romano: quia si esset ista necessitas, illa constit. loqueretur præcisè, quòd iudices indistinctè seruẽt ius longobardum: siue aliquis viuat eo iure, siue non: sicut dixit præcisam obseruantiam consti-

122 tutionum & consuetudinum. † Sed quia noluit loqui præcisè. sed permissiuè, referendo se ad qualitatem hominum per dictionem: prout quæ est dictio relatiua & limitatiua: secundum Bar. in l. edita. col. pe. C. de eden. & est tex. in l. prout. ff. de sol. & in cle. j. §. volumus. de foro compe. & not. Bar. in extrauag. ad reprimendum. in verb. prout. & Philip. Decius in cons. lxiij. col. iiij. Sequitur ergo, quòd tota obseruantia iuris longobardi, dependet à qualitate viuentium: ergo non est præcisa nec necessaria. Vnde illa consti. puritatem. facit potius pro ista parte, quam teneo. Aliam ponderationem illius consti. dicam infrà.

123 ¶ † Tertiò, istam partem confirmo: quia ritus magnæ curiæ vicariæ dat mundualdum in regno mulieribus, tantum viuentibus iure longobardo: vt dictat ritus magnæ curiæ in nu. xlviij. incipiẽs: Item, quòd curiæ ipsæ &c. Ergo à contrario sensu mulieribus viuentibus iure romano, non dat mundualdum: cum etiam in statuto capiatur argu. à cõtrario sensu: quando disponit super casu non prouiso à iure communi: prout est ille ritus: ita tenet Alex. in l. j. col. xij. ver. Secunda conclusi. ff. de offi. eius, cui manda. est iur. Bald. in l. apud antiquos. C. de fur. & in l. ij. C. de condi. inser. mundualdus est inductus à iure longobardo: & tamen ille ritus, qui facit ius nouissimum, in hoc regno coarctat hãc obseruantiam tantum in mulieribus viuentibus iure longobardo: ergo à contrario sensu permittit mulieres huius regni viuere iure romano, si volunt: & quòd non vtantur mun-

124 dualdo.¶ † Istud tamen de mundualdo mulieris limita procedere, quando mulier cōtrahit nomine proprio: secus si nomine alieno:puta procuratorio vel tutorio nomine:quia tunc valet cōtractus,etiam sine mundualdo:secundum Alexan.in l. quæsitum. colum.fin.ff.de in ius voc.& Pau . de cast.in l.cuicunque. §. si ab alio.ff.de institο.

125 ¶ † Quartò,istam partem confirmo, per id quod fuit decisum in sacro concilio Neapolitano; vt refert Matth. de afflic.in deci.sacri concilij.cclx.scilicet quòd mulier viuens iure longobardo,non possit facere testamētum sine mundualdo;ergo si viuit iure romano,potest facere sine mundualdo. Ergo permittitur viuere iure romano;quia si non permitteretur, fuisset indistinctè decisum,quòd nullum testamentum mulieris in regno valeat sine mundualdo.

126 ¶ † Quintò confirmo per generalem consuetudinem huius regni, & obseruantiam notoriā temporis,cuius non extat memoria in contrarium:quę habet vim legis & priuilegij:secundum Abb.in c.super quibusdam.§.prætereà.de verb.signi.& And.de yser.in c. imperialem.§.præterea ducatus. col. pen.in prin.de prohi.feud.alie.per Fede.& in c.j.versic.flumina nauigabilia.col.ij.quæ sint rega.& in consti.si dubitatio.col.iij.& in constit. quadragenalem.col.j.& habetur in l. hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quot . & æsti.Quæ obseruantia est,vt solo iure romano viuatur: & quòd penitus sit iuri longobardo derogatum : & hoc patet euidenter : quia quamplures dispositiones iuris longobardi nō solùm non seruantur in regno: verùm etiam seruatur totum contrarium. vt videmus in testamentis mulierum:quæ in omnibus ferè ciuitatibus huius regni fiunt sine mundualdo:& hoc est notorium maximè inter omnes tabelliones huius regni;& per schedas tabellionum mortuorum.

127 ¶ † Item de iure longobardo cognati sunt incogniti in successionibus:adeò quòd non succedunt , nec etiam mater filio,tanquam cognata . Item filij naturales non excluduntur totaliter per filias legitimas & naturales de iure longobardo : prout hæc omnia notat glo.& ibi per docto.in c.j. §. hoc autem de his , qui feu. dare pos.Et tamen videmus, quòd in regno ita succedunt cognati,sicut agnati:& ostenditur sola gradus prærogatiua:secundum formam.§.nullam. in authen.de hære.ab inte.& authē. cessante.C.de legi.hære.Item,filij naturales excludūtur per filias legitimas, nisi aliquid sibi relinquatur pro alimētis:iuxta.c.cum haberet.de eo,qui dux.in vxo.quam pol.per adult.& sic sola obseruantia iuris romani viget. Et de hoc reperiuntur infinitæ sententiæ latæ tam in sacro cōcilio,quā in omnibus curijs ciuitatum huius regni:sic etiā & quamplura alia exempla potest studiosus inuestigare , in quibus differt ius romanum à longobardo:& in eis solo romano iure vtimur in regno.Ergo censetur abrogatum ius longobardum,saltem ex generali consuetudine tam antiqua & inueterata in hoc regno:vnde meritò di

tò dicit Bald.in d.authen.dos data.ꝙ
tale ius recessit ab aula:quia abijt in
desuetudinem. Quando ergo esset
disceptatio, quo iure viuatur in re-
gno,sufficeret allegare hanc notoriā
obseruantiam: quia si ius romanum
seruatur in istis exemplis propositis,
præsumptio est,quòd seruetur etiam
in alijs omnibus:quia si ius romanū
seruatur,ergo est ius saltem longissi
mo vsu approbatum:iuxta. l. de qui-
bus.ff.de legi,& nisi contrarium pro-
betur,in alijs exemplis,esset semper
seruandum: prout notoriè seruatur:
128 †per ea,quæ tradit Andr. de yser.in
d.c.imperialem.§.prætereà ducatus.
col.ij.in fi.versi.Sed quomodo proba
bitur &c.vbi dicit,quòd ius Franco-
rum si probandum est,sufficit proba-
re,quòd aliàs illi de domo seruaue-
rūt,quòd primogenitus succedat:quia
ex hoc solo transfunditur onus pro-
bandi contrarium in aduersarium: er
go patet,ꝙ ex sola probatione vnius
capituli iuris Francorum præsumi-
tur & probatur,quòd viuatur iure
Francorum:quantò fortius id dicen-
dum est in iure romano:cuius obser-
uantia probatur notoriè ex mille &
infinitis capitulis: & antiquissimo
tempore:vnde succedit dispositio. l.
129 minimè.ff.de leg.¶ † Et quòd ista ge
neralis obseruātia & consuetudo tan
quam notoria non indigeat probatio
ne,sed sufficiat eam allegari:est deci.
in terminis Bal.in l.j.col.ij.in fi.vers.
Sed hic quæro,&c.C.ad velleia. vbi
expressè dicit,quòd consuetudo no-
toria est, quæ liquet ex inspectione
omnium publicorum instrumentorū,
& non oportet eam probare.¶Sextò,
nunc pondero iterum dictam consti.
puritatē.quā retorqueo pro ista par-
te,quam teneo:& ista est noua pon-
deratio:& ab alijs hactenus non co-
gitata.Nam vult illa consti.quòd pri
mò iudicetur secundum constitutio-
nes:posteà secundum consuetudines
approbatas:& posteà secundum iura
&c.per hoc dico,quòd stante consue
tudine generali in hoc Regno, quòd
causæ decidantur secundum ius Ro-
manum,prout suprà probaui,illa con
stitutio decidit casum nostrum pro
ista parte:quia præponit consuetudi-
130 nem iuri longobardo.†Sed nulla po
test esse fortior & melior consuetu-
do,quàm illa,quæ est conformis iuri
communi: vt est tex.not.in c. sopitæ.
& ibi not.extrà de censi.& in c. cùm
dilectus.de consuetu. & quòd possit
esse consuetudo conformis iuri com
muni,tenet Abb.in c.fina.colum.pe-
nulti.in princip.de consuetu. ista er-
go generalis obseruātia iuris Roma
ni contra ius longobardum, induxit
quandam notoriam & approbatam
consuetudinem cōformem iuri com
muni Romanorum: vnde secundum
hanc consuetudinem debet prius iu
dex iudicare:& ea cessante, tunc de-
mum recurret ad ius longobardum.
& ita subtiliter bis ponderata illa
constit.puritatem.facit pro ista par-
te:imò si aliquid dubij haberet dicta
consuetudo,reciperet interpretatio-
nem à iure communi Romanorum:
quod est ius generale.l.si serui vestri.
C.de noxa.actio.& habetur in dicto
ca.cùm dilectus.non autem reciperet
interpretationem à iure longobar-
do: quod est ius locale: secundum

Bal.in c.j.§.& quia vidimus.col.vj.in fi.de his,qui feu.da.poss.¶ Septimò & vltimò,pro ista parte adduco omnes illas decem authoritates, quas suprà collegi arguendo pro hac secũda parte,quæ omnes remanent in suo robore:quibus,dato quòd suprà disputando voluerim respondere:tamen nunc tangendo veritatem,dico dictas responsiones non esse sufficientes. vnde inquantum ad primam,secundã,quintam,sextam,& septimam authoritates, dicebam eas procedere de iure communi:secus est in Regno : per d. consti.dico quòd est mala responsio: ex quo in Regno nihil reperitur innouatum contra dictas decisiones:vt suprà probaui.& d.consti. puritatem. facit potius pro ista parte : imò est conformis cum dicto Bal.in d.l.si inuita.C.de nupt.qui dicit,quòd de tali iure non est curandum:nisi in loco, vbi seruatur de consuetudine. vnde fateor istud, quòd quando in aliqua parte Regni probaretur, quòd illud ius seruatur,vel quòd eo iure viuitur:ibi esset seruandum,& non alibi: & hoc propriè vult d.consti.vt suprà dixi.tamen onus probãdi semper incumbit alleganti illud ius, cum sit ius locale:vt suprà declaraui.vnde remanent dictæ quinque decisiones in eorum robore & obseruantia : cùm iure communi vtamur.Item.ad tertiam authoritatem And.de yser.in c. j.de notis Feudo.dico non esse bene responsum:quia imò melius fuit loquutus ibi,quã alibi,ex quo tale ius sine ratione non debet seruari:& maximè,cùm dicta decisio sit conformis cum decisione Bal.& aliorum doc.suprà alleg.vnde censetur magis communis,cùm plurium authoritate fulciatur.l.j.versi.& sanè crebrior.ff.de offi.quæsto.nec procedit arg.de l.pro spexit.ff.qui & à quib.quia non reperitur dictum ius præcisè approbatum per Regni consti.nisi in loco, vbi viget.& ita dicit idem Andr.in c. j. de Feu.cogni.& ibi etiam Bal.magis clarè,quàm alius dicit expressè in j.col. quòd inter eos,qui viuunt iure romano,causa deciditur secundum ius romanum:& inter eos,qui viuunt iure longobardo,causa deciditur secundum ius longobardum: vnde habuit Bald.ibi propriè sensum. d. constitu. puritatem.Nec valet responsio data ad quartã authoritatem scilicet.And. in d.c.j.de feu.cogni.quia non est verum,quòd constitutio necessitet homines huius Regni,quòd viuant iure longobardo:imò ponit in eorum arbitrio: vt suprà probaui.Item, ad octauam authoritatem Lucæ de penna reprobatur responsio eodem modo quo præcedẽs.¶ Nec obstat, quòd Andr.est maioris authoritatis : quia cùm sit sibijpsi cõtrarius in pluribus locis,tenenda est eius authoritas,vbi melius dixit. Ad nonam authoritatem.s.Bal.in c.translato.de constitu. minimè valet responsio: quia nego, quòd successores in Regno confirmauerint præcisè & necessariò ius longobardum:sed vt suprà dixi.imò, si placuisset illud ius Imperatoribus, inseruissent illud in voluminibus iuris ciuilis:sed quia non inseruerunt, apparet quòd tale ius reprobauerunt : prout in simili arguit Aluarot.in prælud.Feud.in iiij.quæstione.

Item

Item responsio data ad decimam authoritatem Matth.de affli,qui sequitur Luc.de penna, minimè procedit per easdem rationes: & sic remanet ista pars comprobata & firma.¶ Superest tantum respondere ad decem authoritates cõtrarias adductas pro prima parte:ad quas satis patet responsum ex prædictis: quia quatenus expressè dicunt,quòd ius longobardum præferatur,malè loquuntur:& veriores sunt authoritates contrariȩ:& maximè,cùm,vt plurimùm,sint authoritates And.de yser.qui tenet alibi contrariũ.solùm respondeo ad quintam authoritatem And.in.d.§.prȩtereà ducatus.nam loquitur ibi de iure longobardo &Francorum:non autem de iu

121 re romano. † Et verum est,quòd ius Francorum,est speciale ius & onerosum:& ecõtra ius commune:vt dicit And.in.d.§.præterea ducatus.col.iij. in addi.vnde debet probari per allegantem: aliâs non præsumitur.vnde quando esset differẽtia inter ius Francorum & longobardum,fateor ꝙ potius prȩsumatur ius lõgobardum:maximè in succedendo:ex quo est conforme cum iure cõmuni,in eo ꝙ admittit omnes filios æqualiter ad successionẽ:secus est,quando differentia esset inter iùs longobardum& ius romanum:prout est.q.nostra:quia tunc potius romanũ præfertur,& prosequitur per prȩdicta.¶Vltimò superest respondere ad id,quod dicit Andr.in.d. consti.puritatem.& in prælu.in.iij.q. prin.circa fi.vbi dicit,ꝙ ista cõsuetudo per quã aliqui nõ seruant ius longobardum,non valet:quia est contra cõstitutiones Regni:vnde tales non seruantes:non excusantur consuetudine, secundum eum.in hoc dico indubitanter quòd And.malè loquitur: & dicit contra casum.d.consti.puritatem, ibi:prout qualitas litigantium &c.quia imò.d.consti.approbat hanc consuetudinem:cùm permittat,ꝙ viuatur iure romano:& ꝙ iudex sequatur ius romanum in viuentibus secundum illud.Quod fortificatur ex his, quæ suprà dixi ad corroborationem huius partis. Vnde melius loquutus fuit Andr.in.d.c.i.de feud.cog.& ibi Bal.vbi dicit,ꝙ seruatur,vbi eo iure viuitur.ergo vbi eo iure nõ viuitur, non seruatur:& sic potest esse consuetudo,ꝙ eo iure non viuatur.conclusiuè ergo teneo,ꝙ ius romanum præfertur longobardo:& qui dicit,quòd viuit iure longobardo,debet hoc probare:& similiter incumbit onus probandi ei,qui dicit quòd in regno viuitur iure longobardo:nam præsumitur,ꝙ viuatur iure romano, per ea, quæ superius dixi: & hanc puto esse meram veritatẽ.Et per hæc fit expedita ista not.q.quam nullus hactenus

132 ita plenè examinauit. ¶†Prȩsupposita hac declaratione nouem iurium, vt videremus à quo iure initium habuit ipsum iudicium,superest modò deuenire ad decisionem prin.q.f.vnde habuit originem iudicium.super qua concludo,ꝙ iudicium incœpit tempore iuris naturalis primęui,& iuris

133 diuini.† & sic habuit originem in paradiso, vnde expulsus fuit Adã. nam cum Deus creauit primũ hominem, dedit sibi legem præceptiuam, quòd non deberet comedere de ligno veti to: ipse autem homo fuit inobediẽs,

& venit contra præceptum Dei, & comedit de ligno. quod Deus sentiens, iratus citauit ipsum, dicens: Adam, vbi es? qui comparuit coram Deo. Deus autem increpauit ipsum, ex eo quòd noluit suis præceptis obedire. qui Adam volens se excusare dixit: Mulier, quam dedisti mihi sociam, ipsa me decepit: & comedi. & sic voluit culpam suam retorquere contra Deum: eò quòd malam sociam sibi dederit: & sic tantò magis deliquit: prout hæc omnia habentur Genes. c. j. & c. iij. & est text. in. c. serpens. de pœni. di. j. sic ergo ex istis verbis & replicationibus inter Deum & Adam fuit ortus quidam modus litigandi: qui vulgariter dicitur placitandi: & exinde in anteà inuentum fuit iudicium. vnde conclusiuè iudicium habuit originem in paradiso, secundum Archi. super. j. rub. decre. col. j. & Spe. in proœ. j. partis. col. vj. ver. sanè placitandi &c. ex quo dico, quòd fuit inuentum iudicium de iure naturali primæuo, eo ipso quòd fuerunt creati primi Parentes: & propter illam responsionem, quam fecit Adam. nam cognoscens se errasse propter inobedientiam, fuit motus ex quodam naturali instinctu ad defensionem suijpsius: & in hoc cooperabatur ius naturale commune primæuum: fuit etiam & cooperatio iuris naturalis secundarij. s. rationis: inquantū sciuit abdicare à se culpā, & applicare alij: quia vt se defenderet, inculpauit Euam vxorem suam, quod eum deceperat: & inculpauit serpentem: vt. d. c. serpens. deinde iudicium habuit suam prosequutionē & argumentū de iure gentium: quo iure omnia mandabantur executioni manu regia: & manu principis: quia nondū erant inuentæ actiones: nec magistratus: vt dicit text. in. l. ij.

134 in principio. ff. de origin. iur. † Fuit etiam cognitum iudicium tempore legis veteris Moysi in veteri testamento: qui statuit legem, quòd in ore duorum vel trium stet omne verbum: vt habetur Deuteronom. c. xix. & sic patet, quòd erat tunc iudicium in vsu: quia erat vsus testium. idem probatur per id, quod dicimus de Susanna: vt habetur Dan. c. xiij. vbi Susanna erat damnata ad mortē per depositionem duorum testium deponentium de adulterio per eam patrato: & posteà Daniel inspiratus à Deo examinauit dictos testes semotim: & inuenit eos varios in loco: vnde apparuit eorum falsitas: & fuerunt interfecti: & Susanna tanquam innoxia liberata probatur etiam Leuit. c. xix. vbi dicitur: Non facies iniquum aliquod in iudicio, &c. & Deuteronom. c. xxiiij. vbi dicitur: Non peruertes iudicium aduenæ & pupilli: nec auferes pignoris loco, viduæ vestimentum &c. & Hier. capi. xxij. Facite iudicium & iustitiam: & liberate oppressum de manu calum-

135 niatoris, &c. † Fuit successiuè cognitum iudicium in testamento nouo per legem euangelicam & apostolicam: vt patet de Iesu, qui fuit ductus ad Pilatum: & in iudicio condemnatus: licet iniustè. & habetur. xvj. distinctio. cap j. & ij. & iij. & postea fuit iudicium cognitum & ampliatum, & magis ordinatū per legem ciuilem & canonicam: vt patet in toto titu.

to titu.ff.&.C.& extrà de iudic.& sic successiuè: cum hodie præfatis vtamur legibus, vtimur etiam & iudi-
136 cio. † Fuit autem inuentum iudicium ex necessitate, ne quis diceret sibi ius propriā authoritate:& ne quis propria authoritate audeat sumere vltionem.l.nullus. C. de Iudæ.&.c.ad hoc.xvj.q.j.& text.cum glos.in.c.nisi bella.xxiij.q.j.& no.Spec.in ti.de offi.omn.iudi.§.potest.in prin.& idem Spec.in proœ.iij.partis.habuerunt enim iura valde pro abominabili, quòd quis propria authoritate sibi ius dicat. hinc introduxerunt pœnas amissionis iuris.l.extat.ff.quod met. cau.&.l.si quis in tantam.C.vnde vi. Et per prædicta remaneat expedita hæc tertia pars prin.huius tractatus. Sequitur nunc quarta pars:quæ diuiditur per distinctiones. Robertus de Maranta Venus.Iuris vtriusq; Doctor excellentissimus.

QVARTA PARS.

ARGVMENTVM.

Iudicium, duplex. Et super eo loco uiginti distinctiones, non minus acutæ, quàm copiosæ.

1 *Iudicium aliud ciuile, aliud criminale: aliud mixtum.*

2 *Causa ciuilis quæ dicatur, & quæ criminalis.*

3 *Agi potest ex delicto ciuiliter & criminaliter s. ad inter.sse, & ad pœnam.*

4 *Homicidio commisso, oritur criminalis accusatio ad pœnam: ac etiam actio in factum ad interesse.*

5 *Agi an possit ex eodem delicto criminaliter, ex quo prius actum fuit ciuiliter: & econtra, & .20.*

6 *Pœna in actiōe iniuriarū cui applicetur.*

7 *Pœna iniuriarum, æstimatur per iudicem, quando per querelam agitur.*

8 *Locus & tempus commissi criminis, in libello requiritur.*

9 *Iudex arbitratur pœnam, secundum qualitatem personæ loci & dignitatis, quando pœna iuris petitur quis puniri.*

10 *Iudicium an ciuile vel criminale dicatur, quando agens iniuriarum actione concludit iniuriantem condemnari ad satisfactionem iniuriæ, siue honoris.*

11 *Causa criminalis dicitur, quando de tutore suspecto agitur.*

12 *Libellus, in quo pro æstimatione iniuriæ, & delicti satisfactio in pecunia petitur, non tenet.*

13 *Pœnæ ambæ quando tendunt ad uindictam, vna non tollitur per alteram, quæ non fuit sufficienter irrogata.*

14 *Cautela libellantis vt in eodem libello possit petere æstimationem & satisfactionem iniuriæ, & nu.17.*

15 *Libellus qualiter formetur de duobus reis debendi.*

16 *Validum est argumentum de personis ad res: & econtra.*

17 *Agens iniuriarum actione, iniuriam æstimare potest. & in calce libelli addere, quòd si iudex non punierit sufficienter reum, reseruat sibi petere satisfactionem. & talis libellus procedit.*

18 *Agens redhibitoria, potest protestari de vitiis non apparentibus.*

19 *Iudex laicus, & iudex ecclesiasticus, an possint de vno delicto cognoscere, vbi pœna ciuilis diuersa est à canonica.*

20 *Libellus vt procedat, quando simul ex eodem delicto ciuiliter & criminaliter agitur, debet actor principaliter agere*

consumma

consummatis. & nu.54.
50 *intellectus ad l. lex Iulia. §. hodie. ff. ad l. Iuli. rep.*
51 *Intel. ad l. prim. ff. de fur. Bal. et l. prima §. expillatores in fi. ff. de effract.*
52 *Verbum: moderari. importat diminutionem pœnæ.*
53 *In arbitrarijs quãdo debeat index mitiorem pœnam eligere.*
54 *Affectus hodie generali consuetudine non punitur nisi sequatur effectus.*
55 *Alapam dans officiali, mortis pœna punitur.*
56 *Pœna iniuriarum, est arbitraria iudicij.*
57 *Pœna illa debet imponi, quæ solita est secundum consuetudinem.*
58 *Contra committentem delictum per latã culpam, an possit criminaliter agi.*
59 *Culpa lata non æquiparatur dolo, in criminalibus.*
60 *Homicidium per culpam commissum, pœna arbitraria punitur.*
61 *Delictum principaliter commissum ad iniuriam alterius, mitius punitur.*
62 *Delictum mali exempli commissum lata culpa, non punitur pœna mortis.*
63 *Iudex nõ puniẽs exercentẽ priuatũ carcerẽ, punitur pœna criminis læsæ maiestatis.*
64 *Custos carceris punitur ad mortem, si ex sua lata culpa carceratus aufugit, vel fugam arripuit.*
65 *Iudici hodie omnis pœna est arbitraria: etiam a iure determinata.*
66 *Pœna ordinaria minuitur, propter senectutem, iuuentutẽ, furorem, vel ebrietatem: vel iustum calorem, seu excellentiam hominis.*
67 *Delictum leui culpa commissum, an puniatur.*
68 *Culpa in faciẽdo, differt à culpa in committendo.*
69 *Culpa quando simpliciter fit mentio, de leui intelligitur.*
70 *Leuissima culpa, an criminaliter puniatur.*
71 *Criminalis pœna an locum habeat, vbi habet locum l. Aquiliæ actio.*
72 *Iudex per inquisitionem non procedit pro delicto culpa commisso: nisi dolus vel lata culpa interueniat.*
73 *Iudicium mistum, quod dicatur.*
74 *Libellus quomodo formetur in iudicio misto.*
75 *Pragmatica Regia, incipiens: dispendia quòd in causis ciuilibus vel mistis procedatur sine figura iudicij: an locum habeat, quando pœna venit pro parte fisco, & pro parte parti applicanda: & an tollat solennitatem libellorum. nume. 75.*
77 *Libellus qualiter formari debeat in crimine iniuriarum super iniuriæ æstimatione: vel agendo ciuiliter de aliquo crimine.*

QVARTA PARS.

Deuenio nunc ad quartam partem principalem huius Operis: que continet quotuplex est iudicium. Et super ista parte intendo cumulare quamplures distinctiones iudiciorum. nam iudicium est multiplex: & varijs distinctionibus compartitur.

Iudiciorum prima distinctio.

1 PRIMA igitur distinctio † iudiciorum est: quia iudicium aliud est ciuile: & aliud criminale: & aliud mistum. Iudicium ciuile est, in quo deducitur causa ciuilis. Criminale verò est, in quo deducitur causa criminalis. Verũ pro habẽda aliquali ho-

titia huius distinctionis, opportunũ, est discutere, quæ dicatur causa ciuilis: & quæ criminalis: & quomodo vna ab alia cognoscatur. Hanc materiã tractant plenè Canonistæ in rub. de iud. vbi Abb. in fi. col. ponit vnam doctrinam, quæ communiter reprobatur.

2 † Sed breuiter vera & cõmunis conclusio est ista: q causa ciuilis dicitur illa, quando principaliter in iudicio agitur ad commodum priuatũ: siue talis causa descendat ex delicto: siue ex cõtractu. Causa verò criminalis dicitur, quando principaliter agitur ad commodum publicum: ex delicto tamen: seu ad publicam vindictam. hinc est, quòd si aliquis ex delicto venit puniendus corporaliter ad publicam vindictam, dicitur causa criminalis: quia ex tali pœna corporali nullum cõmodum sentit priuatus. Idem, si aliquis pro delicto veniret puniendus pœna pecuniaria. nam si talis pœna applicatur fisco, dicitur causa criminalis. si verò applicatur parti, dicitur causa ciuilis. Ista cõclusio est verissima & communis: & probatur per text. & ibi Bar. in prin. in l. licitatio. §. quod illicitè ff. de public. Ad hoc pondero nouiter text. meliorem de iure in. §. in summa insti. de iniur. Istam conclusionẽ firmant glo. Bar. & Alex. in addi. in l. prætor ait in prin. ff. de sepul. viol. & ibi Ale. in specie reprobat Abb. aliter tenentem in d. rub. de iud. idẽ. tenet Fran. de ar. in d. rub. de iud. col. fi. vbi dicit hanc esse communẽ opi. & ibi etiam Fely. & Bal. in ij. lect. in j. col. & est tex. iuncta glo. in l. fi. ff. de priua. delic. & ibi Barto. & declarat pulchrè Bal. in cõsil. ccccxcij. col. pe. in iij. vol. & colligitur ex no. per Abb. & doc. in c. tuæ de procu. & per Bar. in l. j. C. quando ciui. acti. crimi. præiu.

3 ¶ † Super hoc tamẽ est sciendum, quòd ex quolibet delicto ex quo oritur accusatio criminalis ad pœnam, oritur etiam actio in factum ad interesse: & sic ad prosecutionem rei familiaris. tex. est & ibi Bar. in l. qui nomine. ff. de fals. & l. hodie. §. j. eo. ti. probatur in d. l. fi. cũ ibi no. ff. de pri. delic. & tenet Ioan. de ana. in c. accedens. col. iiij. in fi. de accu. & est tex. cũ gl. in l. nec quicquã ff. pro soc. ex quo sequitur, quòd est in potestate illius, qui damnũ seu iniuriam passus est, agere criminaliter ad pœnam ordinariam: vel ciuiliter ad interesse: vel vtroque modo copulatiuè. Exemplum si aliquis commisit furtum, potest accusari criminaliter ad pœnam iuris. s. dupli: vel quadrupli, secundum ius cõmune: quæ pœna hodie applicaretur fisco, si locũ haberet, per c. Regni, quod incip. placuit. vel ad pœnam fustigationis: si furtum est ab augustali infrà: ab augustali verò suprà iusque ad vnciam, ad pœnã abscisionis manus: vltra verò vnciã ad pœnã mortis, secũdã formã c. Regni, quod incip. ad hoc, quòd nostrorum. potest etiam contra eum agi ciuiliter cõditione furtiua ad rei ablatæ restitutionẽ l. interdũ. §. qui furem & ibi Bar. & doc. ff. de furt. potest etiã agi ad vtrunq; s. vt puniatur: & vt rẽ restituat: secundum Bar. in d. §. qui furem in fi. & Specul. in titu. de furt. §. j. versi. sed nunquid. quod qualiter procedat, infrà dicam.

4 ¶ † Similiter, si est commissum ho-

micidium, oritur accuſatio criminalis ad pœnam l. Corneliæ de ſicear.& etiam actio in factum ad intereſſe : per quam tenetur occiſor vel vulneratus ad expenſas medicorum, & ad expenſas operarum illius interfecti, vel debilitati: vt eſt tex. in l.fi.ff.de his,qui deie. vel effu. & in l.ex hac lege.ff.ſi quod. pau.fec. dic. & in hac æſtimatione operarum habebitur ratio ad totum tempus, quo ille occiſus potuiſſet viuere & operari ſecundum formam l.hæreditatum ff.ad l.falc. habendo etiam reſpectum ad artem, quam ſolitus erat exercere. ita declarat Spe.in tit. de iniur.& dam.da. §. ſequitur verſi.. ſed nunquid. cum duobus ſeq.ſic etiã poſſumus exẽplificari in crimine falſi:vt d. l. qui nomine. ff. de fal. & in alijs ſimilibus.

5 ¶† Quia tamen ſuprà dixi: quòd poteſt quis agere ciuiliter vel criminaliter ad ſui electionem, poſſet dubitari:an ſi prius actum fuit ciuiliter tantum, poſsit poſteà agi criminaliter ex eodem facto: vel econtrà: Breuiter cõmunis concluſio eſt,quòd ſi actio ciuilis & criminalis tendunt ad diuerſa,tunc poteſt agi altera via: non obſtante, quòd prius actum eſt vna:vt quando criminalis datur ad vindictam,ciuilis verò ad proſequutionẽ rei familiaris: prout ſuprà dixi in furto & homicidio. nam vna per aliã non tollitur.Si verò vtraq; competit ad vindictam tam ciuilis,quàm criminalis.& tunc vna intẽtata altera tollitur. tex. eſt & ibi Barto.in l.j. C quando ciui. act. cri.præiu. & tex. & ibi. Bartol.in l. prætor edixit. § .ſi dicatur ff.de iniur.& Barto.in l.ij.§.j. ff. vi bo. ra. & Abb. in. c. tuæ. de procu. & Specul. in titu. de fur. § .j. verſi.ſed nunquid.& in titu.de iniur. §.j. verſi. ſed quæritur. Exemplum poteſt poni in actione iniuriarum. nam ſi aliquis dat alapam, vel dicit verbum iniurioſum, nullum facit damnum iniuriam paſſo:& tamen ex tali delicto iniuriarum poteſt agi de iure communi ciuiliter & criminaliter : vt d.§.ſi dicatur. & eſt tex. in §. in ſumma. inſti. de iniur. & no. Bartol. in l.lex. Cornelia. §. fi. ff. de iniur.& vtraque actio tam ciuilis, quàm criminalis tendit ad vindictam. quia nullum damnum paſſus fuit agens : tunc vna per aliam tollitur, per prædicta. Dicitur autem agi ciuiliter in actione iniuriarum, quando agens petit pœnam applicari ſibi : vt quia dicit, quòd noluiſſet pati talem iniuriã:potius voluiſſet perdere tantam pecuniam de proprijs bonis, &c. quam petit ſibi dari. ita probatur in l.iniuriarum æſtimatio. & ibi glo.& Bartol. ff. de iniur.& eſt glo. in d. §. in ſumma. in ver. pœna. inſti. de iniu. & tex. in conſt.Regni,quæ incip.varietates.

6 † Et hoc fuit inductum de iure communi romano : ſecundum quòd tota pœna applicabatur parti ciuiliter agenti : vt dicit glo.in dicta conſtit varietates. in verſi. partem. tertiam quæ eſt glo. pe. & ita intelligitur.d.l. iniuriarum æſtimatio.verũ licet pars eſtimet iniuriã:iudex tamẽ taxat ipſã æſtimationẽ: & poſteà dat iuramẽtum actori:& deinde cõdẽnat ad id ꝙ taxauit. ita intelligitur tex.

in l.

in l. constitutionibus.§.j.ff. de iniur. dum dicit,quòd pœna imponitur ęsti matione iudicis : nā debet intelligi: id est taxatione iudicis. æstimatio autem fit per partem ciuiliter agentem. ita intelligit And.de ySer.in d. const. varietates. Pro hoc est alia consti.sequens,quæ incip.vt dignitatum.in fi.ibi taxatione iudicis &c. & glo.no. in versi.damnis in c.si canonici,de offi.ord.lib.vj.& ita debet intelligi glo.in d.l.iniuriarum æstimatio.idem tenet Spe.in tit.de iniur.§.j. in iij.col.& Cy.in l.si non conuitij.in xv.q.C.de iniur, ita etiam debet intelligi quod no.Soc.in cōsi.cxlvj.col. pe. & fi. in j. vol. hodie verò per.d. const.varietates.est inductum, quòd actor æstimat iniuriam, & iudex taxat : & illa pœna taxata applicatur parti pro tertia parte: & pro duabus partibus curiæ : & ita communiter seruatur hodie in Regno : dum fiunt isti libelli iniuriarū:& sic hodie non potest agi merè ciuiliter actione iniuriarū:ita quòd tota pœna applicetur parti:& sic quantum ad hoc est correctus ille. §. in summa. inst. de iniur. per.d.consti. varietates.vt sentit.glo. pe.ibi in versi.cpartem tertiam.

¶ † Ex prædictis infero ad vnam practicam quotidianam ; quam non reperio hactenus ab aliquo declaratā. In Regno est communis stylus curiarum,quod in crimine iniuriarum solet procedi per libellū & per querelam : quando proceditur per libellū, solent accusatores eligere pœnam pecuniariam applicandā sibi pro tertia parte secundum formam dictæ consti.varietates.tūc procedit libellus per. d. const. & censetur tunc intentari iudiciū mistū:vt infrà dicā in iij.memb. de iudicio misto. quando verò proceditur per querelam censetur accusator non habere animum faciendi partē in iudicio:sed vult,quod iudex puniat delinquetē pœna iuris: & tunc dicitur iudicium merè criminale. & de hoc est glo. in l. si quis se iniuriā.C. de accusa.ex hoc sequitur, quòd si in querela aliquis æstimaret iniuriam petendo accusatum pro iniuria puniri ad tot aureos, talis querela non procederet:quia quādo agitur merè criminaliter , nō potest accusator æstimare iniuriam : sed ęstimatio pertinet ad iudicem : vt tenet Bart.in l.iniuriarum æstimatio ff. de iniur.nam ex quo est pœna arbitraria:& sic à iure non determinata : vt l.fin.ff. de iniurijs. relinquitur arbitrio iudicis:& sic ad iudicis æstimationem , non autem partis : ita dicit Bald.in l.j.in fi. C. de apo. pub lib.x. idem si formare libellum, & peteret totam pœnam applicari sibi : quia non procederet libellus hodie , per dictam constitu. varietates. licet de iure communi procederet per dictum.§. in summa.
8 ¶ † Scias tamen, quòd quādo proceditur per viā querelæ,quæ secundum communem obseruantiā solet describi in libro cōmunis.requiritur locus & tēpus commissi criminis, cum solennitate l.libellorum.ff.de accusat. aliàs non procedit:secundum Gandi.in tractat.male.in titu.qualiter fiat accusatio. col. ij. nisi fieret denuntiatio de crimine commisso in diuinam maiestatem: puta de blasphemia dei : quia tunc

tunc non requiruntur istę solennitates: secundum Ang. in §. hin authen. quo. opor. epi. ¶ †Criminaliter verò agitur de iniuria, quando nihil petitur applicari parti: vt quando concluditur siue in libello, siue in querela aliquem puniri pœna iuris: quo casu iudex arbitrabitur pœnam secūdum qualitatem loci, personæ, & dignitatis: & sic est pœna extraordinaria. vt l. fin. ff. de iniurijs. & est bonus tex. in l. Pedius. §. j. ff. de incend. rui. nau. & no. Abb. in c. cum te. col. ij. & vij. de re iudicata. Et de hoc, quando agitur criminaliter de iniuria, quæ pœnæ sint traditæ, est constitutio regni, quę incipit: Vt dignitatū. vbi inter alias pœnas dicitur, quòd si rusticus vel ignobilis verberat militem, punitur

10 pœna manus. ¶ †Sed iuxta hoc quæro: quid si agens actione iniuriarum, concludit iniuriantem cōdemnari ad satisfactionem iniuriæ siue honoris: puta vt mentiatur vel veniam petat & famam restituat: ad quod tenetur iniurians: vt plenè not. Paris in suo tractatu syndi. in vers. cōpositio: col. viij. & Hostien. in summa de pœniten. & remissio. §. quib⁹. & §. qualiter. & §. quid de accusatoribus. an tale iudicium dicatur criminale vel ciuile? hanc quæstionem non reperio tactā ab aliquo. tamen inspectis his quę suprà dixi, posset aliquis dicere, quòd iste dicatur ciuiliter agere: quia nihil venit applicandum fisco: imò illa satisfactio iniuriæ fit parti: ergo debet dici iudicium ciuile. sicut quando pœna pecuniaria applicatur parti: vt suprà fuit dictū. tamen ego teneo contrarium, scilicet quòd imò tale iudicium sit merè criminale. & moueor, quia ista satisfactio iniuriæ dicitur pœna: secundum Azonem in summa de pœnis: quem in hoc sequitur Paris in d. versic. compositio. col. viij. in princip. & plus dicit ibi Paris circa medium illius. viij. col. quòd talis satisfactio, dicitur pœna corporalis ad instar cessionis bonorum, quæ fit cum vituperio: & non posset aliter dici: quia si est pœna cum non sit pecuniaria, nec amissio alicuius iuris, de necessitate erit corporalis. Nunc in proposito: si est pœna corporalis, & descēdit ex delicto: ergo causa est criminalis: hoc probatur ex dictis Bart. in l. fi. versi. quæro quomodo cognoscam & c. ff. de priua. delic. vbi dicit, qđ causa dicitur criminalis, quando imponitur pœna pecuniaria applicanda fisco, vel pœna inferenda parti in corpus. & idem Bar. in l. prætor ait. in princ. ff. de sepul. viola. vnde cū hic inferatur pœna in corpus, prout est satisfactio delicti: & descēdit huiusmodi pœna, ex delicto, sequitur quòd iudicium erit merè criminale. Nec obstat, quòd nihil applicatur fisco: quia etiam quando imponitur pœna mortis, nihil applicatur fisco: sed dicitur satisfactū reipublicæ per legitimam pœnam corporalem: cuius reipublicæ interest, quòd delicta puniantur. l. ita vulneratus. ff. ad legem Aquil. quia ergo pœna prędicta quatenus corpus afficit: respicit publicam vindictam, sicut aliæ pœnæ corporales: licet per quandā consequentiam concernat satisfactionem partis: debet per hoc dici causa merè criminalis. & ita teneo.

¶ †Quod

11 ¶†Quod confirmo per id, quod in simili not.glos.& Barto.in l. planè.ff. de excusa.tut.vbi dicitur,quòd quando agitur de tutore suspecto, dicitur causa criminalis propter pœnam infamiæ:in qua non interuenit procurator. de quo dicto vide Barto. in l.j. §.sciendum.ff.de suspe.tut.

12 ¶†Ex hoc dicto infero ad notabilem practicam,quòd si is,qui format libellum in actione iniuriarum, peteret pecuniam pro æstimatione iniuriæ, & etiam satisfactionem delicti,talis libellus nō procederet:quia cumularet pœnam ciuilem cum criminali,quæ cumulatio non admittitur: cùm utraque tendat ad vindictam:per ea,quæ not.Barto. in l.j. C. quando ciuil.ac criminal. præiud. & in l. prætor edixit.§. si dicatur. & in l.lex Cornelia.§.fin.ff.de iniur.& suprà dixi.Et quacunque istarum pœnarum esset iniurians punitus diceretur sufficienter punitus: nam pro eodem delicto non debet quis bis puniri: quando fuit sufficienter punitus.l.penul.§.fi.ff.nau.cau.stab. & est tex.& ibi glo.in versi.duplici. in c.at si clerici. §. de adulterijs de iudi. & Spec. in titu. de expensis. §. si ante. versi.quid si talis.in fin. & Cardin. in clemen. volentes. §. j. in iij.oppo.de hęre.& Cy.& Bal.in l.qui sepulchra. C.de sepulch.viol.pro hoc est text.in l.senatus.ff. de accus. & not. Fely. in c.quod olim in fin.de Iudæ.& hoc tenet in terminis nostris Paris, in d. versi.compositio.col. ix.in princ. vbi expressè dicit,quòd si iudex sufficiénter puniuit iniuriantem, dando sibi pœnam ordinariam & consuetam: non debet vlterius illum compellere ad satisfactionem: quia duplici pœna puniret. & sic pœna esset maior delicto: contra l. sancimus. C.de pœnis. Modò in proposito, quando accusator in libello æstimat iniuriam pro pecunia:vt quia dicit, quòd potius voluisset amittere tantum de bonis suis, &c. prout habetur in d. constit. varietates. & per Barto. in d. l.iniuriarum æstimatio.ff.de iniurijs. censetur elegisse pœnam sufficientem: quia pro tanto æstimauit:vnde non debet conglutinare pœnam satisfactionis: quia ambæ pœnæ tendunt ad vindictam:& quis puniretur bis pro eodem crimine, contra prædictas doctrinas: & hæc sunt notanda:quia poteris infringere multos libellos accusatorios in similibus casi-

13 bus.¶†Verùm,inquantum dixi,quòd quando ambæ pœnæ tendunt ad vindictam, vna tollitur per aliam:limita notabiliter, quando altera pœna fuit sufficienter irrogata & integra. Secus, si non integra fuit irrogata: quia tunc potest recurri ad aliam:& vna per aliam non tollitur. ita tenet Bal.in l.nullū.versi.sed querit gl. &c. C.de testi. & Alexand. in dicta l. lex Cornelia.§. fina.in additio.& Barto. ff.de iniurijs.ad quod faciunt omnes deci.suprà allegatę:Maximè,Cardin. in dicta. clemen. volentes. §. primo. in tertia opposit.de hæreticis. & Felyn.in dicto cap.quod olim.in fin. de Iudæ.& glosa in dicto ca. at si clerici.§.de adulterijs.de iudicijs. vbi dicunt, quòd quando delictum per vnum pœnam remanet insufficienter punitum, potest iterum puniri

alia

alia pœna.ita etiam tenet Ludo.Roma.in consi.ccclxxv.& Felyn. in cap. j.colum. iiij. de præscript. ¶Ex quo infero, quòd si iudex coram quo actum fuit actione iniuriarum, nimis coarctauit æstimationē iniuriæ, vltra modum taxando secundum eius qualitatem: vel pœnam alterando, & leuius puniendo:posset iterum agi contra iniuriantē, vt teneatur ad satisfactionem: ex quo non fuit sufficienter punitus:per prædicta.

14 ¶†Per hoc puto dari posse cautelam libellanti,qui vult vtrunque petere in libello,scilicet æstimationem iniuriæ & satisfactionem: vt petat vtrunq; cum protestatione: scilicet, quòd contentatur altera pœna tantùm: si ea fuerit integrè irrogata & sufficienter. aliâs quòd vtraque puniatur. & per hanc protestationem saluaretur libellus ab ista cumulatione:per ea,quæ multum egregiè dixit Bald.in l.quod tempore.col.ij.versic. secundò quæro &c. C. de restitutio. milit. vbi dicit, quòd duo remedia, quæ electione tolluntur,possunt cumulari in eodem libello conditionaliter, quando sunt talia: quòd vnum ex altero oritur:quia non dicitur cumulatio:sed potius quædam suborna ta propositio, secundum eum, & illud dictum Bal.sequitur Fely.in c. significantibus.col.pen.de libelli obla tio, pro hoc est glo. in l. cōductores. C.locati.& glo.in l.non ab re.in versic.ordine. C.vnde vi, sic in casu nostro: quia dato,quòd ista duo remedia electione tollantur:tamen vnum subordinatur ad aliud ex futuro euētu, & oritur ex alio: quia si primum non sit sufficienter irrogatum,statim & oritur aliud:ergo admittitur dicta cumulatio ita conditionaliter facta cum dicta protestatione. facit ad prædicta text.in l.j.§.quia autem.ff. quor.lega.

15 ¶†Corroboratur per id, quod dicimus de duobus reis debendi:de quorum natura est,vt vno soluente integrum debitum, alter liberetur.& tamen potest formari libellus cumulando ambos reos debendi: & petēdo in solidum ab vtroq; dummodo apponatur protestatio, quòd vna solutione creditor contentatur: aliâs libellus non procederet:secūdū Bar.in l.iij.§.vbi duo.col.j.ff.de duobus reis.& Ange.de are.in §.j.insti.de duo.reis

16 †nam validum est argumentum de personis ad res: & econtrà. l. qui plures.ff.de vulg.& pup. & l.miles ita.& ibi Bar.ff.de mil.test. & Ias. in l.sed si posses.§. si cùm de hæreditate.col.ij.ff.de iureiu.Vnde sicut admittitur cumulatio personarū in iudicio, cū illa protestatione, sine qua non procederet:ita debet admitti cumulatio rerum seu pœnarum,cū eadem protestatione.

17 ¶†Secunda cautela dari potest pro libellante:quòd æstimet iniuriam, & petat tantum æstimationē iniuriæ secundū formā dictæ consti. varietates.& in calce libelli faciat sibi reseruationem,quòd si iudex non sufficienter puniuerit. reum,reseruat sibi posse petere satisfactionem iniuriæ:de qua satisfactione protestatur. Et hanc reseruationē facere potest similiter semper,quādo petit reū puniri pœna iuris: scilicet, vt si non sit sufficienter punitus, reseruet sibi petere satisfactionem.

† & hoc

18 †& hoc per text.in l.si tamen.§.cum redhibitoria. ff. de ædi. vbi is qui agit redhibitoria pro vno vitio, potest protestari de alijs vitijs nõ apparentibus:de quibus reseruare sibi potest agere quandocunque apparuerint.idem tenet Bald. per illum text. in l.si prædium.col.ij.versi.sed pone, emi seruum,&c. C. de ædil. actio. & istæ cautelæ sunt optimæ pro libellante,& nouæ.

19 ¶†An autem si est aliquod delictũ, de quo potest cognoscere iudex laicus & ecclesiasticus.& est diuersa pœna canonica à pœna ciuili , prout est crimen blasphemiæ vel adulterij:vel vsuræ si quis fuit punitus per vnum iudicem vna pœna , possit per alium puniri alia pœna iterum: vide Abb. & Fely.in c.de his.col.fin. de accu . & Abb.in c.tuæ.col.pe.de procu.& Bal. in l. placet.C.de sacrosan.eccle. & in l.si quis in hoc genus.C.de epis.& clerici. & Lud.Rom.in consi.cclxxv. vbi videntur tenere,quòd sic:per tex.formalem in c.felicis.§. per hoc de pœnis.li.vj.& in c.statuimus.& ibi Abb. de maledict.

20 ¶†Inquantum autem suprà succinctè tenui,quòd ex eodem delicto potest agi in vno libello ciuiliter & criminaliter simul, scilicet vt puniatur, & rem restituat:per ea,quę dicit Bar. in l.interdum.§.qui furem.ff.de furt. intellige hoc sanè procedere,cum aliquali limitatione & declaratione, scilicet vt non intentetur iudicium ciuile & criminale æquè principaliter: sed debet accusator principaliter agere criminaliter, petẽdo reum puniri: & deinde incidenter per officium iudicis petere rei restitutionem : aliâs si æquè principaliter ageret,non procederet libellus:quia esset contra l.interdum cum ibi not. per Barto.& Doct.ff.de pub.iud.ita declarat Bart. in l.ij. § j.colum.ij.in princ.ff.vi bon. rapt.& in l.j. C. quando ciui. ac. cri. præiud.idem tenet Bart.in l.si quis ad se fundum.in fin.C.ad legẽ Iul.de vi.

21 ¶†Quod limita nõ procedere,quando delictum est tale , in quo veniret quis danandus ad mortem:quia tunc potest cumulari iudicium ciuile & criminale æquè principaliter:secundum Bald.in l.j.colũ.ij.C. de appella. quem sequitur Alex. in d.l.ij. §.j. in addi.ad Bart.ff.vi bo.rapt.

22 ¶†Nota tamen pro saluatione libelli,quòd si aliquis peteret Titium puniri & condemnari ad rei restitutionem : non per hoc censetur agere ęquè principaliter:quia copulat vtrũque:sed saluatur libellus:& censetur agere principaliter ad pœnam:& consequenter ad rei restitutionem . ita expressè dicit Bar.in d.l. interdum.§. qui furem. in fin. ff. de furt. vbi ita

23 exemplificat. †Ad quod facit illa vulgaris regula, quòd verba libelli impropriantur , vt saluetur libellus: secundum Barto. & Docto.in l. sed si possessori.§.item si iurauero.ff. de iureiurando.& in l.j. C. de vsufruct. & in l.insulam.ff.de præscrip.verb.cum alijs similibus.quod no. vt sis cautus: quando opponeretur contra libellũ.

24 ¶†Vlterius circa cognitionem causarum criminalium à ciuilibus, datur alia regula, quæ est talis : videlicet, vbicunque ex delicto agitur, vt quis puniatur non pœna ordinaria & naturali

naturali introducta.pro illo delicto sed vt priuetur aliquo officio,beneficio,administratione,vel dignitate: illa causa dicitur ciuilis,non autem criminalis:licet agatur ex delicto: ex quo non agitur ad vindictam publicam:vt quis puniatur pœna condigna.tex.est & ibi Abb.& Felyn.in c.per tuas.de simon.& Abb.& Fely. & Ioan.de ana.in c.super his.de accus.& idem Abb.in c.tuæ.de procu. & not.Pet.Philip.Cor.in consil. xix. col.ij.circa fi.in iij.volu. adeò quòd in tali causa tanquam ciuili potest interuenire procurator, vt dicunt doct.in locis præallegatis.vbi idem dicunt,quãdo de crimine agitur per viam exceptionis,& non per accusationem:quia similiter dicitur causa ciuiliter intentata.secundum Felyn. in d.c.super his.col.ij.in fin.

25 ¶ † Limita tamen prædicta:nisi statutum pro crimine non imponeret aliam pœnam, nisi priuationis:quia tunc dicitur causa criminalis, non autem ciuilis:ex quo illa est pœna naturalis & ordinaria ipsius delicti: secundum Anto.de but.& Abb.in d. c.super his.col.ij.in fin.de accusat.& Fely.in rubri.de iudicijs. licet idem Fely.in d.c.super his.col.ij.in fi.& sequen.videatur firmare contrarium, scilicet quòd tunc etiam sit ciuilis: ex eo quia ista pœna non applicatur fisco. tamen ego puto primam partem veriorem, scilicet quòd sit criminalis:quia agitur ad publicam vindictam, vt quis puniatur pœna ordinaria statuti pro crimine. Nec obstat,quòd talis pœna non applicatur fisco: quia minimè applicatur parti:vnde nõ potest dici ciuilis. sed considerari debet principalis, intentus iudicij, qui est, vt puniat delictum ea pœna,quæ est à lege inducta propter publicam vtilitatem. l. ita vulneratus. ff. ad legem Aquilia.quo principali intentu considerato:iuxta.l.si quis nec causam.ff.si certum petatur.agitur ad publicam vindictam: Ergo causa est criminalis: sicut quando aliquis punitur in corpus:certè tunc ex tali pœna nihil applicatur fisco:& tamen causa est criminalis:secundum Barto.in l.fina.colum.j.ff.de priuat. delict. ¶ Præterea,posset attentari & non temerè dici,quòd imò ista pœna applicatur fisco quia si aliquis priuatur officio vel:beneficio propter crimen: illud officium seu beneficium incipit vacare in mensa fisci:adeò quòd fiscus potest illud alteri conferre:ergo talis pœna applicatur fisco:quia fiscus de ea disponit,alteri conferẽdo, meritò dicitur causa criminalis.

26 ¶ † Et per prædicta infertur, quòd si agatur de adulterio coram iudice ecclesiastico ad solam separationem tori,& non ad pœnam ordinariam, quæ infligitur pro adulterio: talis causa dicitur ciuilis,& non criminalis. vnde potest in ea interuenire procurator.iste est text.in dicto capit.tuæ.& ibi per Abbatem & doctor.de procura. & not. Bartol.in l. non solùm.§.final.ff.de procurat. Et prædictam opinio.quam modò tenui, confirmo: quia quando agitur de crimine per modum exceptionis,non ad pœnam ordinariam, dicitur criminosus priuari beneficio,

non in pœnam:sed priuatur,vt inhabilis ad illud:vnde quia non est pœna,sed quædam inhabilitas: dicitur causa ciuilis,& non criminalis, sed quando agitur, vt priuetur ad pœnam,dicitur causa criminalis: quia tunc delictum pœna coërcetur: ita Franc.de are.in d.c.super his. col.iij. de accusat.

27 ¶ † Quid autem,si agatur per viam inquisitionis ad priuationem beneficij propter crimen,nulla præcedēte accusatione nec exceptione:an dicatur causa ciuilis vel criminalis? Dic quòd communiter tenetur,quòd sit causa ciuilis:ex quo nō agitur ad principalem pœnam delicti:secundum Franc.de are.in d.c. super his.col.iij.in fi.& sequē.& Ioan. and.in c frequens.de restitu. spoliato.libr.vj.& Barto.in l.j. §.sciendum ff.de suspect.tutor.& Bart.in l.j.§. si publico.col.iij.in fin.ff.de adulte. & Abb.in c.fina.col.fina.de purga. canoni.& vide ad hoc Francisc.de are. in capi.quoniam.in j.notabil. de testib.vbi simpliciter dicit,quòd de iure canonico,quando proceditur per inquisitionem,causa est ciuilis.idem tenet Ioan.de ana.in c. cùm dilecti, colum.ij.versic.nota,quòd quis, &c. de accus.mouentur per c.per tuas.de simo.verùm ego intelligerem hoc, quando ageretur ad remotionem: prout loquitur dicto capitulo per tuas.

28 ¶ † Et ex hoc introduxit ius canonicum,quòd quando agitur per viam inquisitionis,mitius punitur delinquens:quia non irrogatur sibi pœna ordinaria delicti,sed alia pœna arbitraria mitior: secus si agatur per viam accusationis: quia tunc datur pœna ordinaria:secundum Abba.in c.inquisitionis.col.j.& in c. qualiter & quando.el.ij.colum. v.de accusat. & in c.per inquisitionem.in fina. de elec.in quibus locis limitat non procedere,quando inquisitus esset conuictus per propriam confessionem: quia tunc ordinariè & acrius punitur:licet secus sit de iure ciuili. quia par pœna imponitur:siue agatur per viam inquisitionis, siue accusationis:secundum Abb.in d.c.inquisitionis.col.j.& fortè ad hoc voluit habere respectum Francisc.de are. in d.c. quoniam.in princip. de testi.dum dixit simpliciter, quòd causa inquisitionis,est ciuilis de iure canonico, scilicet propter illam rationē: quia non irrogat pœnam ordinariam delicti:per ea,quæ suprà dixi.idem videtur tenere Ioan.and.in addi. Spec. in tit.de inquisit.§.nunc videndum. in addi.quæ incipit.Cū dilectis &c.

29 ¶ † Ex prædictis etiam infertur, quòd quando opponuntur crimina contra testes ad repellendum eos à testimonio,talis causa dicitur ciuilis:non autem criminalis:quia agitur de crimine per viam exceptionis: & non ad pœnam ordinariam: sed ad repellendum à testimonio. text.est in cap.super his.ibi:à testificatione &c.de accus.& in cap. cùm dilectus.in fin.de ordi.cogni.& in capitu.super eo.el primo.& capi. testimonium.& ibi per Abba.& doctor. de testibus & capitu. primo in fin. de exceptio.

30 ¶ † Quo verò ad solennitatem libellorum, adhibetur hæc distinctio: quia

quia si crimen obijcitur ciuiliter, siquidem est tale, quod non infamat, dicitur causa ciuilis. & non requiritur solenitas legis libellorum. ff. de accusat. Si verò est tale crimen, quòd infamat: & tunc etiam si ciuiliter agatur: requiritur dicta solennitas, scilicet, vt inseratur locus & tempus. & ista est communis conclusio: quam tenet Barto. in l. j. in princ. in fin. col. ff. de eden. & Bart. in l. prætor edixit. in princip. ff. de iniur. & in l. j. §. sciendum. ff. de suspec. tuto. & in l. item exigitur. ff. de dolo. & Soci. in consil. cxlvj. column. vij. in fin. in j. volu. & Bar. in l. inde Neratius. ff. ad legem Aquilia.

31 ¶ † Item inquantum suprà dixi, quòd quando pœna pecuniaria applicatur fisco, est causa criminalis: intellige procedere, quãdo pœna venit ex delicto: secus, si veniret ex aliquo contractu illicito: quia dato, quòd pœna applicetur fisco: nihilominus dicitur causa ciuilis, puta quando aliquis alienat rem litigiosam: Ita tenet Bald. in l. fina. in versicu. quæro, quando pœna &c. C. de litig. quem sequitur Alexand. in d. l. prætor. ff. de sepulch. vio. in addi. ad Bartol. in additio. quæ incipit. Adde, quòd dominus. &c. in fin.

32 ¶ † An autem in dubio, quando lex introducit pœnam pecuniariam pro delicto applicetur fisco vel parti? tradit plenè Bart. in l. agraria. ff. de ter. moto. & Francis. de are. in rubr. extrà de iud. col. antepen. & pen. & ibi etiã Abb. in fin. & Io. de Imo. in rub. ff. de pub. iud. & ibi videas.

33 ¶ † Quæ autem vtilitas resultat ex huiusmodi cognitione causarum, an sint ciuiles vel criminales? Dic quòd multæ sunt vtilitates. Et prima vtilitas est, quia licet aliâs de iure canonico mulier & laicus non possit esse testis in criminalibus contra clericum: vt habetur in c. forus. de verb. sig. & in c. decætero. de test. tñ quando ciuiliter agitur de crimine, admittitur testimonium laici & mulieris contra clericum. text. est & ibi Abb. & doc. communiter in c. quoniam. de
34 test. & in c. tam literis. eo. tit. ¶ † Secunda vtilitas est: quia quãdo agitur criminaliter, non inducitur vitium litigiosi super aliqua re: vnde non impeditur eius alienatio, sicut quando agitur ciuiliter: iuxta formam. l. fin. C. de litig. & habetur in consti. eorum fraudibus. secundum Bal. in c. ecclesia. el. j. in fi. extrà, vt lite pend.

¶ Tertia vtilitas est circa formam libelli: quia in criminalibus requiritur forma legis libellorum: aliâs nõ procedit secus, quando ciuiliter agitur de crimine: nisi crimen infamaret: vt suprà proximè dixi.

35 ¶ † Quarta vtilitas est: quia quando agitur criminaliter, non admittitur procurator, vbi venit irroganda pœna à relegatione suprà. l. pe. §. ad crimen. & ibi Bar. & doc. ff. de pub. iudi. Hinc dicimus, quòd in crimine iniuriarũ non admittitur procurator. vt est tex. in l. fi. C. de iniur. & ita seruatur in regno per ritum magnæ curiæ vicariæ. in nume. ccx. qui incipit. Item seruat ipsa curia declarare. Et ratio, quare non admittitur procurator in crimine iniuriarum, est: quia pro eo imponitur pœna arbitraria: quum

possset iudex vsq; ad mortem extendere:vt habetur in l.fin. ff. de iniur. & not.in §.in summa.insti. de iniur. ita dicit Abb.in c.fin.in fi.de pur.cano.& hanc rationem etiam sentit
36 Barto.& Bal.in d.l.fi.C.de iniur.† Et corroboratur per singulare dictum Bald.in l.eos.§.super his.versi. extrà quæro,&c.C.de app.vbi dicit, quòd ad dicendum causam esse capitalem consideratur sola aptitudo,scilicet si causa est talis,in qua est pœna arbitraria: quam pœnam potest iudex augere consideratis demeritis rei:& facere capitalẽ.& sic sentit Bal.quod etiam vbi venit pœna arbitraria, potest dici causa capitalis, inspecta aptitudine, vnde non est mirum, si in crimine iniuriarum non admittitur procurator:quia posset esse tam atrox iniuria,quòd iudex posset suũ arbitrarium extendere vsque ad pœnam capitalem:& idẽ esset dicendũ in omnibus criminibus,vbi venit pœna arbitraria: quia iudex potest repellere procuratorem, per eandem rationem:secundum Bald.in d.l.fi.in fi.C.de iniu.de qua materia vide aliqua per Felyn.in c.meminimus. col. pe.& fi.de accusa.& in c.cùm te.col. ij. in prin.de re iudi.
37 ¶ † Limita tamen prædicta procedere,quando de crimine iniuriarũ ageretur criminaliter:quia tunc non admittitur procurator: quia vrget ratio prædicta arbitrij iudicis:& ita loquitur Abb.in d.c.fin.in fi.de pur.cano.qui expresè dicit,quando agitur criminaliter.idem tenet Felyn .in d. c.cùm te.colum.ij.in princ.de re iudic.Secus,si ageretur ciuiliter: puta ad æstimationem iniuriæ pro pœna pecuniaria:quia tunc dico indubitanter,quòd admittitur procurator, per argumẽtum à ratione cessante: quia tũc cessat arbitrium iudicis:ex quo habet sequi æstimationem partis, præcedente sua taxatione: vt suprà dixi,quod probatur ex his,quæ not. Abba.in c.tuæ.in vlti.not.de procurat.& Bald.in l.aduersus.in princip. versi.item nota &c.C.de furt.vbi dicunt,quòd quãdo de crimine agitur ciuiliter,admittitur procurator.

¶ Per hoc infero, quòd quando hodie in regno porrigitur libellus iniuriarum secundum formam consti. varietates.potest interuenire procurator: quia iniuria est æstimata: & cessat arbitrium iudicis.l.adigere.§. quanuis.ff.de iure pat.cum alijs vulgaribus.& ita limitarem illum ritum magnæ curiæ: suprà allegatum:quia loquitur secũdum dictam l.fin.C.de iniur.& certi sumus,quòd imponitur pœna infra relegationẽ.
38 ¶†Nec obstat quia posset deueniri ad pœnam corporalem,quando non haberet in pecunia propter paupertatem per illam tritam regulam: qui nõ habet in ære luat in corpus. &c.l.finali.ff.de in ius vocan.&.l.si quis id,quod.ff.de iur.omn.iudi.& l. quicunque.C.de seru.fug. quia istud non est in consideratione.nam principalis pœna attẽditur:vnde potest interuenire procurator.ita tenet Felyn.in c.meminimus.columna finali versic.vltimò adde &c.de accusa. & Bald.in l.reos.columnn.iij.C.de accu. & Iaso.in l.si quis nec causam. colũ. iiij.versi.vndecimo.ff.si certum pet.

¶†Secun

39 ¶†Secundo,principaliter limita hãc materiam dicti.§.ad crimen.nõ procedere in muliere coniugata:quę in causa criminali potest litigare per procuratorem:idem in vniuersitate. & de hoc est consti.regni.quæ incipit: Generalia. & ibi Andr.de yser.

40 ¶ † Tertiò limita,quando ageretur criminali iudicio contra decem personas simul:quia possunt tales litigare per procuratorem:& de hoc sunt duo capitula regni. vnum in nume. cc.quod incipit:Idem studio.& aliud in nu.ccvij.quod incipit:Statuimus.

41 ¶†Quartò,limita non procedere ex parte accusatoris prosequentis suam vel suorum iniuriam:quia admittitur pro eo procurator: etiam in publicis iudicijs:secundum Barto.in.l.

42 licet.in princ.ff.de procur.¶†Quintò,limita generaliter illam regulam quando procurator vellet suscipere iudicium pleno iure,sicut in ciuilibus:& excusare reum à contumacia: quia hoc fieri non potest. sed bene posset aliquis defensorio nomine assistere ad instruendum iudicem: & probare causas absentiæ & innocentiam rei absentis. & ad hoc admitti debet procurator. Ita pulchrè tenet Petr.Philip.Corne.in consil.cccxxv. quod est vltimum consilium in.iij. vol.Idem notabiliter tenet Cæpol. in consil.xlvij.col.iiij.vbi plus dicit, quòd potest tunc defensor suscipere onus probandi innocentiam rei: & opponere iudici,quòd sibi nõ est ius inquirẽdi,ex quo reus est innocens: quam innocentiam potest se offerre probare:& hunc dicit esse intellectum.l.seruum quoq;. §. publicè.ff. de procur.quod tene menti:quia est bona cautela comparendi pro absente in criminalibus. ¶Plures alias limitationes ad.d.§.ad crimen. vide per Barto.& Ange.ibi & vide etiam Gan.in suo trac.male.sub rub.vtrum procurator in male.inter. col.iij.vbi plures fallẽtias cumulat.vide etiam Marian.Socin.in.d.c.meminimus.de accusa.vbi ponit triginta octo fallentias:quas hîc vltrà extendere nolui: sed sufficiat remissio:ne videar potius transcribere ex exemplari,quàm

43 aliquid noui scribere.¶ † Vnum tamen putaui valde necessarium attingere:de quo solet esse magna varietas & disceptatio inter doc.s.vtrum in criminibus, in quibus irrogatur pœna arbitraria, possit iudex tale suum arbitrium extendere vsq; ad mortem inclusiuè?Ista est alta quæstio,& ferè omnes doc.super eius decisione vacillãt.Ego verò nitar eam plenè discutere: & ponam Dèo duce,veras conclusiones.Et primò,recitabo opiniones hincinde arguendo ad partes.¶Et primò pro parte affirmatiua,scilicet quòd possit imponere pœnam mortis,adducitur glo. quæ ad hoc solet communiter allegari:in.§.in summa.in ver.extraordinaria.instit.de iniur.vbi dicit glo. quòd iudex potest imponere pœnam capitis,si suo arbitrio videtur: & communiter exponitur pro pœna mortis:& illam glos.sequitur Bald. in.c.j.§.iniuria. in primis verbis.de pace iuramen.firman.& Bald.in.l.j. in fin.C.de his, qui latro.& Bartol. in.l.fina.in fin.ff.vbi pupil.edu.deb. & Abb.in.c.ex literis.colum.antepe.

& melius in fi.col.de constitu.& Felyn.in.c.cum te.col.ij.in princ.de re iud.& ibi etiam Abb.& idem Felyn. in.c.inquisitionis.in fin.illius princ. de accu.& in.d.c.ex literis col.ante-pe.Et tenentes istam partem,ponderant tria iura potissimè.Primò videlicet. text.in.l.saccularij . sunt quædam.ff.de extraordin.crimin.vbi dicit tex.quòd illa pœna arbitraria extenditur vsq; ad pœnam capitis:&sic
44 vsq; ad mortem.† Secundò , ponderant text.in.l.ij.ibi non ignaro iudice , &c.in ver.acerrima condemnatione pro arbitrio &c.C.de his , qui latron.vbi pœna arbitraria extendit.
45 †ad accerrimam pœnam,quæ accipitur pro pœna mortis:vt not.in.l.j.C. de seditio.&.l.j.C.nem.li sig . salua &c.Tertiò , ponderant text.in.l.lex Iul.§.hodie.ff.ad legem Iuliam repet.vbi loquitur de pœna extraordi. & dicit,quòd capite puniri debet:& sic patet,quòd pœna extraordinaria extenditur vsq; ad mortem . ¶Contrariam partem,scilicet negatiuam, quòd imò iudex in pœnis arbitrarijs non potest imponere pœnam mortis naturalis , tenet Bald.in.l.& si post tres.in prima le.colū.vij.ver.item facit ad aliam &c.ff.si quis cau.vbi dicit , quòd si potestas vigore statuti potest punire ad pœnam mille , vel ad aliam,prout suo arbitrio videbitur,non potest imponere pœnam decapitationis.idem tenetCard.in.c.de causis.de offi.del.& Lud.Ro.in rub. ff.de arb.versi.item an statutum &c. pro hac parte facit quod not.Bal.in. l.j.C.ne sine ius.princip.&c.& idem Bald.in.capi.primo colum.quinta.in princi.de pace tenen.vbi dicit,quòd iudex vigore arbitrij non potest imponere pœnam publicationis bonorum : ergo minimè pœnam mortis: quæ est maior . hanc etiam partem negatiuam tenet Alexand.in consil. quinto.colum.fin.in primo volumi. & Cardi.in capi.ex literis.de constit. ¶Et isti,qui tenent hanccontrariam partem ponderant tria alia iura potissimè.Primo videlicet,tex.in.l.prima.in versic.temporarij.ff.de furib. balneæ.vbi dicitur , quòd fures nocturni puniuntur extra ordinē. Verùm,eorum pœna non debet excedere opus publicum temporarium.ergo si damnarentur ad mortem excederet pœnam operis publici . Secundò ponderant tex.in.l.j.§.expilatores.ff.de effrac.vbi ponitur primò pœna in liberum arbitrium iudicis: & posteà in fine dicitur,quòd in plebeis non debet excedere pœnam operis publici . In nobilibus verò pœ-
46 nam relegationis. † Tertio ponderant tex.cùm ibi not.per glo.& doc. in.c.inquisitionis . in princip.de accus.vbi est decisum,quòd de iure canonico quando proceditur per inquisitionem,iudex non imponit pœnam ordinariam delicti:sed extraordinariam : & sic arbitrariam : & tamen per hanc pœnam arbitrariam non potest imponere ordinariam, sed minorem : & ita declarat Abb. ibi.in fin.colum.Ergo conclusiuè sequitur de necessitate,quòd non potest imponere pœnam mortis : quia nō est mitior,sed maior,& acerbior cæteris pœnis:Cōfirmari potest hęc opi.ex his,quæ dicit Bal.in.l.quicunque.col.

que.col.iiij.ver.scias etiam,&c.C.de seruis fugit.vbi dicit,quòd iudex in arbitrarijs debet eligere minorem pœnam.¶Si quis vellet tenere hanc secundam opin.tanquam benigniorem,iuxta.l.si præses.&.l.interpretatione.ff.de pœnis.posset respondere ad iura contraria,per quę se fundant

47 tenẽtes primam partem.† Et primò, non obstat gl.in.d.§.in summa.quia illa loquitur de pœna capitis: non autem de pœna mortis naturalis:& in iure est clarum,quòd pœna capitalis intelligitur altero de tribus modis.s.de morte naturali:de morte ciuili:& de amissione ciuitatis:puta per deportationem: vt quia caput eximitur de ciuitate.vt est text.in.l. secunda.in princi.ff.de pœnis.&.l.secunda.ff.de publi.iudic.& tex.iuncta glos.in.l.sed si quis.§.j.ff.si quis cau. & not.glos.in.l.hos accusare.§.omnibus.in versic.capitis.ff.de accusat. In dubio autem quando lex irrogat pœnam capitalem, intelligitur de minori ex illis tribus,scilicet de exilio siue deportatiõe.tex.est iũcta gl. notabili in.l.j.C.de Iudæ.mancipi. Christ.& tenet Bal.in.l.fi.in fi.C.quę res vend.non poss.& Ioan.de Imol. in.d.l.ij.ff.de public.iudic.& Bal.in. d.l.quicunq;.col.iiij.ver.scias etiam

48 &c.¶† Secundò non obstat.d.l.saccularij.§.sunt quædam.ff.de extraordi. crimin.quia ibi non dicitur de pœna mortis: sed quod præsides possunt exequi vsq; ad pœnam capitis.vnde potest intelligi de pœna capitis minori:pro vt modò dixi.imò considero,quòd de necessitate debet ita intelligi ille text.quia si bene ponderetur,loquitur de delicto non consummato.Loquitur enim de illis,qui tenebant quosdam lapides ad offendendum:non tamen sequuta erat offensio.Patet ibi,dum dicit,quòd ipsa

49 res mortem comminatur. † Sed vbi sumus in delictis non consummatis, nunquam imponitur pœna mortis in arbitrarijs.ita notanter tenet Bal. in consilio.ccccxliij. colum.ij.in.iij. vo.quod consili.incipit Cecchus.&c. & Felyn.in.d.capi.ex literis.colum. penulti.versicu.secunda.de constitu. Tertiò,non obstat.d.l.secunda.C.de his,qui latro.quia ibi expressè ex legis dispositione datur potestas illis iudicibus imponẽdi dictam pœnam mortis in illo crimine: vnde tunc cessat dubium,an pœna arbitraria se extendat ad mortem: quia quando lex dat amplum arbitriũ iudici,vsq; ad mortem, non est dubium quòd potest imponere dictã pœnam:quia censetur id facere authoritate legis. Ita dicit Ioan.de Imol.in.d.l.ij.ff.de public.iudic.quem refert & sequitur Ange.de are.in.d.§.in summa.instit. de iniur. sed nos loquimur in casu dubio,scilicet quando simpliciter fit mentio de pœna arbitraria seu extraordinaria.

50 ¶ † Quartò, non obstat text.in.d.l. lex Iulian.§.hodie. ff.ad legem Iuliam repet.quia potest pluribus modis responderi.Primò,quia loquitur de pœna capitis:quæ potest verificari in alia pœna,quàm mortis: vt suprà dixi.Secundò, quia posito,quòd intelligeretur de pœna mortis:tamẽ ibi lex expressè hoc concedit,attenta immanitate criminis: loquitur

enim de iudice, qui iniustè interficit innocentem: vnde est homicida. propterea non est mirum, si morte puniri debet: & sic potest dari eadem responsio, quam dedi ad d.l.ij.C. de his, qui latro. & sic pœna extraordinaria potest cōprehendere mortem, quādo lex hoc dicit expressè: vt ibi. Et sic data responsione ad iura, super quibus se fundant tenentes primam partem, censetur sublata etiam eorum opinio: quia sunt sublata eorum fundamenta.

51 ¶ † Si quis autem vellet tenere primam partem: posset de facili respondere ad iura adducta pro secunda parte. Et primò, non ob. l.j.ff. de furib. balne. quia ibi lex expressè loquitur limitatiuè per dictionem, dummodo &c. Dicit enim illos fures esse puniendos pœna extraordinaria: dummodo non excedat pœnam operis tēporarij: quo casu quia lex dat potestatem limitatam iudici vbi sumus in casu certo: quia iudex non potest præterire formam legis: secundum Felyn. in d.c. ex literis. colum. pen. versicu. quinta declaratio, &c. de constitu. licet ipse non considerauerit hanc responsionem. Plus dico, quòd ille tex. potest retorqueri in contrarium. Nam ex eo, quòd lex restrinxit potestatem iudicis ad opus temporarium, est signum, quòd iudex habuisset largiores habenas procedendi vsq; ad mortem, quando lex specialiter eum non prohibuisset: quia aliàs frustratoria fuisset illa restrictio legis, quando sine ea iudex fuisset restrictus: quod non est dicendum. l. quod labeo. ff. de Carbon. edict. Secundò, non obst. d.l.j.§. expilatores. in fin. ff. de effrac. quia similiter ibi lex loquitur limitatiuè per dictionem, dummodo. vnde tollitur eo modo, quo præcedens.

52 † Tertiò, non obstat dictum. c. inquisitionis. de accusa. quia ibi lex loquitur per verbum, moderari. & vbi lex concedit arbitrium iudici per hoc verbum, quòd habeat moderari pœnas: nunquam potest imponere pœnam mortis: quia illud verbum moderari, importat diminutionem pœnæ: ita tenet Marian. Socin. in d.c. inquisitionis. de accus. & Felyn. in d.c. ex literis. colum. pen. versic. tertia declaratio. &c.

53 † Quartò, non obstat dictum Bal. in d.l. quicunque. C. de seruis fugiti. inquantum dicit, quòd in arbitrijs iudex debet eligere mitiorem pœnam: quia illud intelligitur, nisi qualitas & atrocitas delicti aliud suaderet: vt si quis daret alapam officiali: nam debet puniri pœna mortis: secundum Bald. in .cap.j.§. iniuria. in princip. de pace iur. firman. Non enim esset æquum, quòd tunc stante crimine atroci & enormi iudex imponeret pœnam mitiorem. quia non esset pœna conueniens & æqualis delicto. iuxta. l. sancimus. C. de pœnis. & hoc sentit Alexand. in. consil. cxj. colū. quarta. in j. volum. & Ange. de are. in d.§. in summa institu. de iniur. & Abb. in d. cap. ex literis. colum. fin. ¶ Ex quibus responsionibus apparent sublata fundamenta vtriusque partis. vnde vtraque pars redditur dubia valde: adeò vt Cæsarea decisione opus esset. Quid ergo erit tenendum? Dico in tanta opinionum varietate, quòd prima opin.

affirmatiua

affirmatiua est magis communis:
cum aliquali tamen limitatione &
modificatione. Vnde facio conclu-
sionem, quòd iudex in arbitrijs po
test se extendere vsque ad pœnam
mortis naturalis. Hæc conclusio
probatur, per tex.in l.sacrilegij la
prima.ff.ad legem Iuliam pecul.vbi
narratiuè dicitur, quòd dato, quòd
pœna sacrilegij sit arbitraria: quia
pro qualitate personæ irrogatur:ta-
men quãdoque aliqui sacrilegi com
busti fuerunt:& sic probat, quòd in
pœnis arbitrarijs iudex potest im-
ponere pœnam combustionis: & sic
mortis naturalis: & ita ad hoc il-
lum text. ponderat Abb.in.d.cap. ex
literis.colum. fina. de constitu.& ibi
etiam Felyn.in finalibus verbis.

54 ¶ † Istam conclusionem declara &
limita primò procedere in deli-
ctis consummatis & perfectis: secus
in attentatis tantùm, & non con-
summatis:quia in eis nunquam iu-
dex ex arbitrio potest imponere pœ
nam mortis:ita tenet Bald. in dicto
consil.cccexliiij.incip. Cecchus, &c.
colum. ij. in iij.volu. & Fely.in d.c.
ex literis. colum. pen. ver. secunda
declaratio,&c. Et ratio est in promp-
ptu:quia hodie ex generali consue-
tudine nunquam punitur delictum
attentatum,sicut consummatum:sed
mitius.& sic nõ punitur affectus,nisi
sequatur effectus, etiam in atro-
tioribus. vt no. Alex.& Pau.de ca.
in l.j.§.j.fi.infi.ff. quod quisq; iur.&
Card.Alexan.in c.j.§.si verò volue-
rit.in fin.de capi.qui cur.ven.& Ang.
in consi.xiiij in j. col.vbi dicit,quòd
ista cõsuetudo est approbata per to-
tum mundum: & Bal.in l.si fugitiui.
C.de seruis fugit. & Saly.in l.is, qui
cum telo.ff.ad legem Cor.de sicarijs.
& Barto. in l.j.§. diuus. ff. eod.tit.&
Matthæ.de afflict.in consti. asperi-
tatem.col.iij.in ij.not. vnde si iudex
imponeret pœnã mortis in attẽtatis,
puniret affectũ sicut effectũ:quia ma
ior pœna dari nõ potest,quã sit pœ-
55 na mortis. ¶† Secundò limita:dum-
modò sit delictum ita graue atten-
tis ipsius circunstantijs, ꝙ mereatur
pœnam mortis exemplum potest po
ni in eo, qui dat alapam officiali:nã
iniuria est: verùm attenta circunstã
tia respectu qualitatis personę cen-
setur atrocissima: vnde in hoc casu
iudex potest imponere pœnam mor
tis:secundum Bald.in d.c.j. §. iniuria
in prin.de pace iur.fir.& Io.de ana.in
c.inquisitionis. in fin. illius prin. de
accu.ita etiam tenet Fely.in c. ex li-
teris.co.pe.ver.prima declaratio,&c.
de constit. ita debet intelligi dictũ
Bal.in d.l.j.in fin.C.de his,qui latro.
vbi dicit,quòd potest procedi ad sup
pliciũ: si hoc desiderat criminis ma-
gnitudo:ex hoc sequitur, quòd si ex
modica iniuria verbali iudex vellet
procedere ad mortẽ,non posset:quia
non esset pœna conueniens delicto,
sed maior:per prædicta.& hoc tenet
Ang. de are. in dict.§. in summa.
& Abbas in d. c. ex literis colũ. fin.
aliâs posset appellari: vt no.glos.in
l. si qua pœna.& ibi Barto.in fi.ff. de
ver. signific. & hanc limitationem
tenet in effectu Alex. in consil .cxj.
colũ. iiij.in primo volum.& And.de
yser.in constit.Comite. ¶Tertiò li-
mita,nisi expressè lex vel.statutũ li-

mitaret arbitrium iudicis,vt nō possit excedere talem pœnam:quia tunc non imponit pœnā mortis. Ita procedit tex.in l.j.ff.de furi.balnea.&l.j. §.expilatores.ff.de effrac. prout suprà declaraui. ¶ Quartò limita, nisi lex diceret,quòd iudex possit vel debeat pœnam moderari:quia tunc nō potest imponere pœnam mortis. ita procedit d. c.inquisitionis.cū ibi no.
56 prout suprà declaraui.¶†Quintò limita,quando arbitrium datur iudici in pœnis à iure expressis, prout est in actione iniuriarum: in qua est statuta pœna corporalis & pecuniaria ad arbitrium iudicis l. iniuriarū æstimatio. & l.fina. ff. de iniur. & l. pedius. §.j. ff.de incen.ruin.nau.tunc enim iudex propter enormitatē iniuriæ potest arbitrari mortem:secus est,vbi iudici datur simpliciter arbitrium puniendi in pœnis non à iure expressis:quia tunc nō potest facere crimen capitale,quod non est capitale:nec potest imponere pœnam mortis,vbi crimen non est capitale: ita declarat Fely. in d.c.ex literis. colū.
57 pe.ver.quarta declaratio.&c. ¶†Sextò limita non procedere, quando in similibus delictis esset consuetudo, quòd non imponatur pœna mortis: sed mitior pœna.quia tunc iudex nō potest imponere pœnam mortis:sed tenetur sequi pœnam cōsuetudinariam:& cessat arbitraria.tex. est singularis in l.si quis reum.ff.de custod. reor.facit tex.cum ibi not.in l.hodie ff.de pœnis.ita tenet Bal.in l.quicūque.col.iiij.ver.scias tamen &c.C.de seruis fugitiuis. & Felin. in c.de causis.col.j.de offic. delegat. & Abb. in cap.inquisitionis.col.fin. de accusat. & Alexand.in cōsi.v.col.fi.& cō.cxj. col.iiij.in primo vol.&Paris in trat. synd.in ver.cōpositio.col.xij.in princip.in c.An si delinquens. &c. & idē Paris in dicto tractatu in titu.de officio syndi.co..iiij.& v.in c.an si potestas. &c. vbi multùm notabiliter loquitur,ꝙ si iudex excedit pœnam solitam,dicitur grauare parte:& potest appellari:& tenetur in syndicatu:& per hoc infert,quòd in regno si quis condemnatur ad vnam vnciā, nō solet exigi tota vncia, sed tantū vnus tarenus vel duo:& non vltrà, maximè attenta paupertate condemnati.Et cum istis limitationibus sit expedita præsens notabilis & dubia
58 quæstio.¶†Vltimò super hac materia posset dubitari,an quando delictum est commissum per culpā, & non per dolum, possit criminaliter agi ex tali delicto contra committentem ad aliquā pœnam ad vindictā:Et hic est videdum, quid si delictum est commissum per latā culpam:& quid si per leuissimam. vnde oritur illud dubium, an in casibus in quibus potest agi ciuiliter actione legis Aquiliæ in qua venit leuissima culpa l.in lege.la secunda.ff.ad legem Aquil.&c.si culpa.& ibi Abb. de iniur.possit agi etiam criminaliter ad aliquam pœnam.Volui opportunè attingere hîc istuc dubiū, propter duas regulas,quæ sunt tritæ in iure. Quarum prima est,quòd nullum delictum committitur sine dolo:& nō irrogatur pœna vbi dolosè non fuit cōmissum maleficiū. Alia regula est ꝙ in criminalibꝰ lata cul

pa

pa non æquiparatur dolo. Prima regula probatur per tex in l.j.C. de sicar. vbi dicitur, quòd homicidium commissum sine dolo & sine animo occidendi, non punitur. Itē probatur per l.qui iniuriæ ff.de fur.& l. quod reipublicæ ff. de iniur. vbi dolus & propositum distinguit maleficia hominum. & per l.cùm autem. §.excipitur. ff.de ædili.edic. vbi dicitur, ꝙ is, q nō fuit in dolo, nō potest incidere in pœnam capitalem. idem tenent Bal.& Salyce.in l.ij.C.de noxal.acti.& Alexand.in consilio.cxlv. incipiente: Post redditum.col.fina.in secundo volumine.& Angel.in l.j.& ibi etiam Ias.in iiij.col.ff. de legi.& idem Ias.in l.ij.§.quod prætor. ff. ne quis eū, qui in ius vo.& in l.in astronibus.col. viij. ff. de in litem iur. &
59 Cæpol.in consi.xxxiiij.col.ij.†Secūda regula probatur per tex. & ibi Bar.in l.in lege.ff.de sicar.& in l.j. §. j.& ibi Bar.ff.si quis test.lib.esse iuf. fue. in quibus iuribus probatur, ꝙ lata culpa non æquiparatur dolo in criminalibus.ergo sequitur, ꝙ nō punitur delictum culpa cōmissum: ex quo dolus consideratur in delictis. Pro veritate tamen huius. q. distingue tres culpas.s.latam, leuem, & leuissimam: de quibus plenè per Bar. in l.quod Nerua ff. de po. & Cæpol. in consil.xlj.col.iij.circa fi. Si igitur quæris vtrum delictum commissum lata culpa puniatur ad vindictā: dico, quòd sic. Verum stat dubium in pœna: & veritas est, quòd non punitur eadem pœna, qua puniretur, si dolosè commissum fuisset, & in hoc nullus discrepat. Ita propriè loquitur tex.in d.l.in lege.ff.de sicar.& ita procedat illa regula, quæ se habet, quòd lata culpa non ęquiparatur dolo in criminalibus: quia debet intelligi, quo ad æqualitatem pœnæ Restat tamen dubium circa qualitatē pœnæ.s.posito, quòd mitius puniatur, quam dolosus, prout est veritas: an ista pœna possit esse corporalis seu capitalis? in hoc reperio aliquā diuersitatē opinionum: nā Bar. in d.l.j.ff. si quis testamento lib.esse ius fue dicit, ꝙ non. Idē tenet in d.l. in lege.s. ꝙ quo ad pœnam corporalem lata culpa nō ęquiparatur dolo: Sed Ang.in con.cclxxxvij.col.pe.nixus fuit reprehendere Barto.propter sui generalitatem: in quantum videtur innuere, ꝙ in nullo casu ex lata culpa potest quis corporaliter puniri. Nam dicit ipse, quòd imò multi sunt casus, in quibus ex lata culpa punitur quis capitaliter, etiā ad mortem: allegat tex.in l.j.C. de priua. carcere.& in l.j.iūcta glo.C.nē.lice.sig. salua.&c.& in l.fi.C.ad l.Iul.de vi.Ad idē est text. in l.milites ff. de custo. reo.Ego autē puto, quòd Bar. nō meretur reprehendi: imò bene loquitur: & non est mens sua illa, quam dicit Ange.Nam solùm tenet, quòd quo ad pœnam corporalem lata culpa non ęquiparatur dolo: & bene dicit: quia est ipsa veritas probatur per d.l.in lege.Nam non imponitur eadem pœna corporalis pro culpa quę imponitur pro dolo.Sed ꝙ pro lata culpa non possit irrogari pœna corporalis, hoc nō dicit Bart.& ideò nō meretur reprehendi. Vnde firmo istam conclusionem, tanquā verā &

communem,quòd pro lata culpa po
teſt quis puniri corporaliter:non ta
men eadem pœna corporali, qua pu
niretur pro dolo:ſed mitiori & le-
uiori:ita tenet Cæpol.in cõſi.xxxiij.
col.iiij.& conſil.xxxiiij.colũ.ij. & in
conſi.xlj.col.iij.pro hoc eſt teſt.in l.
lege.§. cum quidam.ff. de ſicarijs:&
in l.j.§.fin.& §.diuus eo.ti.& l.ſi for
60 tuito.ff.de incen.rui.nau. †Hoc pa-
tet:quia homicidium cõmiſſum per
culpam, dicitur crimen extraordina
rium,& punitur pœna arbitraria, ſe
cundum Lud. ro.in l. actionibus. ff.
de in litẽ iur.quem ſequitur Matth.
de affli.in rub.de homicidijs punien
dis. poſt quam rub. ſequitur conſtit.
terminum vitæ. & probatur per l. ſi
adulteriũ.§.imperatores.ff. de adul-
te.vbi ſi maritus occidit vxorem de-
prehenſam in adulterio, nõ punitur
pœna mortis:Sed alia pœna corpo-
rali mitiori:& ratio eſt,quia tale ho
micidium dicitur culpoſum & non
doloſum : ex quo difficile fuit tem-
perare iuſtum calorẽ.ita tenet Bald.
in l.j.in x.q.C.vnde vi.& Alexan.in
conſi.lxxvj.col.j.in j.volu.& Paul.de
caſt.plenè in conſi.cclxxvij.in ij.vo-
lu. Fuit enim in culpa ratione exceſ
ſus in vindicando:& ſic ratione cul-
pæ punitur mitius.Idem tenet Bald.
in c.j.col.ij.de pace tenen.& eſt tex.
in c.olim.el.j.in fi.de reſtit.ſpo. & in
l.ſi quis in graui.§. ſi tamẽ maritus.
ff.ad Silla.& in l.diuus.ff.ad l. Pom-
pe.de parri.& not.Bart.in l. quid er-
go.§.pœna grauior.col.iij.in princi.
ff.de his, qui not.infa. Cum ergo ex
prædictis appareat , quòd homici-
dium culpa commiſſum puniatur
pœna arbitraria & extraordinaria,
ſequitur de neceſſitate quòd non po
teſt iudex imponere pœnam mor-
tis : quæ eſt pœna ordinaria : quia
nunquam iudex in arbitrarijs poteſt
imponere pœnam ſimilem pœnæ
ordinariæ in ſimili delicto : vt eſt
glo.not. quam ad hoc põderat Abb.
ibi in fina.colum. in c.inquiſitionis.
in prin.in verſicu. aliòquin.de accu.
¶Si verò loquimur de pœnis pecu-
niarijs ſimpliciter, & tunc ita puni-
tur delictum per dolum,ſicut per la
tam culpam : quia tunc lata culpa
æquiparatur dolo:ſecundum Barto.
in d.l.j.ff.ſi quis teſtamento lib. eſſe
ius.fue.Pro hoc eſt tex. in l.j.§. hæc
actio . ff. ſi men.fal. mo.dixe. & ita
poteſt intelligi, quod not. Bald.in l.
ij.§.quod prætor.ff.ne quis eum.
61 ¶ † Illud autem , quod dixi ſupra,
quòd delictum culpa commiſſum
punitur mitius,intellige procedere,
quando eſt tale delictum,quod prin
cipaliter committitur ad iniuriam
alterius:prout eſt homicidium,vul-
nus,furtum , & ſimile. Secus autem
in delictis , quæ non committuntur
ad iniuriam alterius:ſed potius pro
expletione libidinis:prout eſt adul-
terium,inceſtus, ſtuprum, & ſimile.
quia huiuſmodi delicta, niſi verè in
teruenerit dolus,non puniuntur ali-
qua pœna : nec mitiori nec maiori:
ſecundum Bart. in d.l. ſi adulterium
cum inceſtu.in fine illius princ.ff.de
62 adul.& in l.in lege.ff.de ſica. ¶ † Itẽ
inquantũ dixi ,quòd delictum com-
miſſum per latam culpam , non pu-
nitur pœna mortis ſeu capitali:ſed
mitiori. Limita primò non proce-
dere,

dere,quando esset aliquod delictum mali exempli:prout est:si quis dederit alicui amatorium poculum : vel aliud:vt abortiuum pareret mulier. nam si ex hoc sequuta fuerit mors hominis punitur pœna mortis, etiã si non fuerit in dolo : text,est in l.si quis aliquid.§.qui abortionis . ff. de pœnis. & hoc est confirmatũ hodie in regno per consti.quę incipit:amatoria pocula. quæ plus vult, scilicet quòd non solùm si fuerit sequuta mors,verùm etiam si is , qui biberit amatoria pocula amiserit sensum, puniatur ille , qui dedit ad pœnam mortis:aliâs si non interuenit mors, nec amissio sensus,punitur ad carcerem per annum , vnà cum publica-
63 tione omniũ bonorũ. †Secundò limita non procedere in casu.l.j. C.de priua.carcer.vbi iudex, qui non punit exercentem priuatũ carcerẽ.punitur pœna criminis læsæ maiestatis:& illud est ideò,quia lex reputat
64 hoc crimen læsæ maiestatis.¶†Tertiò limita nõ procedere in casu l.milites.ff.de custo.reo.vbi custos carceris punitur ad mortem, si ex sua nimia negligentia, id est ex lata culpa carceratus euasit,& fugã arripuit:& ibi hoc no.Bar.scilicet, quòd ex delicto cõmisso sine dolo , quis punitur ad mortẽ.Idem tenet Old.in consil. xcij.vbi hoc extẽdit procedere etiã in custode arcis.Idem tenet Bal.in l. ad Cõmentariensem.C.de cust. reo. hinc dicit Bal.in l.ex diui. C.loca.ꝙ custos carceris,& custos arcis,æquiparantur.Idẽ tenet Ias.in l.in actionibus.col.vij.ff.de in litem iur.
65 ¶†Vnum tamen incidẽter adde hîc, quòd hodie omnis pœna etiã à iure determinata,est arbitraria iudici:adeò quòd potest eam ex causa diminuere vel augere:tex.est iuncta glo. in l. hodie.ff.de pœnis : per quẽ tex. ita tenet Bal.in l.& si seuerior.C. ex qui.cau.infa.irrog. & Pau. de cast.in cõsi.cccxxviij.col.ij.ĩ ij.vol.Et super hoc possent exẽplificari multæ causæ,quas cumulat Bar. in l.quid ergo §.pœna grauior.ff.de his, ꝗ no. infa.
66 puta:†propter senectutẽ,vel iuuentutem:propter furorẽ:vel ebrietatẽ: propter calorem iustũ iracundię:vel propter nimiã excellentiã hominis in aliqua arte vel ingenio : vt dicit Alex. in d.§.pœna grauior. in addi. ad Bart. quæ incipit:Adde hîc,quòd iudex &c.& Ias.in l.j.col.iij.ff. de le
67 gi.¶†De secũda culpa scilicet de leui:si quæratur,an delictũ cõmissum leui culpa puniatur. Dico. quòd in hoc reperitur magna varietas inter doc.quos refert Bal.in l. data opera. col.iij.C.qui accu.nõ pos.& Ange.in trac.male.in ver.incendiario. Nam Cy.in l.si quis non dicam rapere. C. de epi.& cle.tenet,quòd leuis culpa. non punitur:nisi ad refectionẽ damni. Verùm si non habet in ære. luit in corpus l.qui ædes.ff.de incen. rui. nau.Sed contrariũ tenet Bar.in l.respiciendũ.§. delinquunt.ff. de pœnis. vbi dicit , quòd leuis culpa punitur criminaliter.idẽ & Bar.in l.fin.circa fi.ver.quærit gl.&c.ff.de priua.delic. vbi dicit, quòd vbi habet locũ acti. l.Aquiliæ, ibi potest quis criminaliter accusari:pro hac parte facit tex. in l.si fortuito.iuncta glo.in vers.luxurię.ff.de incẽ.rui.nau.vbi expressè

dicitur,

dicitur, ꝙ punitur culpa dolo proxima:& ita est lata, vel luxuriæ, id est latæ proxima:& ista est leuis. Idē tenet Cæpol, in consi. xxxiij. col. iiij. & cons. xij. col. iij. vbi dicit, quòd leuis culpa punitur leuius.
68 ¶ † In hac varietate placet mihi quædam distinctio, quam facit Bald. in d.l. data opera. col. iij. circa medium. videlicet vt distinguamus: Aut culpa leuis consistit in omittendo, seu negligendo:& non punitur nisi ad æstimationem damni. & ita loquatur opi. Cy. Aut consistit in faciendo: & ita loquatur opi. Bar. & sequacium. Hanc distinctionem puto verissimam: & confirmo eam, per duo iura: scilicet, per d.l. qui ædes. ff. de incen. rui. nau. vbi dicitur, quòd si per negligētiam fuerit commissum incendium. tenetur negligens sarcire damnum: & si idoneus non sit, leuius castigatur. & quòd ille tex. loquatur de leui culpa in obmittendo, probatur: quia loquitur de negligentia simpliciter: nam eo ipso, quòd quis negligit, dicitur obmittere. Itē, magna seu nimia negligentia, dicitur lata culpa. l. cedere diem. §. fi. ff. de verb. sig. & l. milites. ff. de cust. reo. Ergo qn̄ ponitur simpliciter sine illo adiectiuo magna,
69 debet intelligi de leui. † Sicut dicimus, quando simpliciter fit mētio de culpa, intelligitur de leui. glo. etiam & ibi Bar. in fi. in l. in vēditione. §. j. ff. de bo. autho. iud. pos. & Alex. in l. si mora. col. iiij. ff. sol. ma. & Alexan. in consi. xlv. in j. vo. Secundò, confirmo per l. capitaliū. §. qui ob inimicitias. in fin. ff. de pœnis. vbi dicitur, quòd fortuita incendia, quę per negligentiam cōmissa fuerunt, ciuiliter exercentur: vel modicè vindicātur. intelligo illam alternatiuam, scilicet quando negligens non habet in ære: tunc luat in corpus: secundū formam. d.l. qui ædes. aliàs contrariaretur illi. l. vbi est similis casus. nā vna lex debet per aliā distingui. l. sed & posteriores. ff. de legi. Sed quādo culpa leuis consistit in faciendo, tūc. punitur:& probatur per d.l. si fortuito. iuncta glo. in ver. luxuriæ, eo modo, quo suprà declaraui:& ita cū ista di-
70 stinctione pertranseo. ¶ † De tertia culpa, scilicet leuissima: an puniatur criminaliter. Breuiter quicquid teneat Bar. in d.l. si. ff. de priu. deli. circa fi. & in d.l. respiciendū. §. delinquunt. veritas est, quòd leuissima culpa nō punitur, nisi ciuiliter ad æstimationē damni: ita tenet Cy. in d.l. si quis nō dicam rapere. C. de epi. & cle. & Bal. in d.l. data opera. col. iij. circa fin. C. qui accu. non pos. & Alexan. in addi. ad Bar. in d. §. delinquunt. & Ange. in trac. male. in vers. incēdiario. col. iij.
71 vbi allegat vnū consi. Saly. ¶ † Nunc ergo si quæris, an vbi habet locum actio. l. Aquiliæ, habeat locū etiam pœna criminalis: potes respōdere ex prædictis: nam si damnū est datū lata vel leui culpa in cōmittendo. potest criminaliter accusar. Si verò est leuis culpa in negligendo, agitur ciuiliter tantū. Verùm, si non habet in ære, luit in corpus: vt d.l. qui ædes & d. §. qui ob inimicitias, Si verò est leuissima culpa, tunc solùm agitur ciuiliter ad damnum: vt suprà. Verùm est aduertendum: quia tunc demum agitur ad damnū ex leuissima culpa,

quando

quando eſt in faciẽdo:ſecus ſi eſt in
omittendo.quia tunc ceſſat actio le
gis Aquiliæ: ſecundũ Alex.in l.do-
mos hæreditarias.ff. de leg.j. & ha-
betur in deci. lvij.concil. Neap.col.
fin.Pro hoc eſt text. formalis in l. ſi
cuius.§.denique conſultus.ff.de vſu.
fru. Et per hoc habes limitationem
ad l.in lege.la ij.ff.ad l.Aquil.vbi di
citur,quòd in l.Aquilia venit leuiſ-
ſima culpa:quia debet intelligi dũ-
modo cõſiſtat in faciẽdo:aliàs ſec⁹.
72 ¶†Prædicta tamen intellige, quòd
licet quis poſsit in aliquibus caſibus
criminaliter puniri pro culpa:hoc ta
men intelligitur mediante accuſa-
tione offenſi:nam per viam inquiſi-
tionis iudex nunquam procedit pro
delicto culpa commiſſo : niſi dolus
vel lata culpa interueniat. vt dicam
infrà in ſexta parte huius tract. in
materia inquiſitionis. verſi. decimò.
73 principaliter,&c. ¶†Vidimus huc
vſque ſatis abũdè duo membra hu-
ius principalis diſtinctionis iudicij,
ſcilicet qñ dicatur iudicium ciuile,
& quando criminale:ſupereſt vide-
re de tertio membro.ſcilicet de iudi
cio miſto : ſuper quo dico , quòd in
terminis noſtris, de quib⁹ loquimur
in hac prima diſtinctione, iudicium
miſtum dicitur illud quod partici-
pat de criminali & de ciuili : vt eſt,
quando pœna venit applicanda pro
parte fiſco,& pro parte parti. Poteſt
poni exemplum in crimine iniuria
rum, quando porrigitur libellus ſe-
cundum formã conſti.varietates, ſci
licet vt pœna æſtimationis iniuriæ
applicetur pro duabus partibus cu-
riæ ſeu fiſco:& pro tertia parte parti
offenſæ. Similiter poteſt poni exem
plum,dictante ſtatuto, quòd quicun
que accuſauerit bannitũ lucretur di
midium pœnæ banni: vt not.Bart.in
l.ſenatus.§.ſenatus.ff.de iure fiſci. &
quòd talis cauſa dicatur miſta,tenet
Alex.in conſi.lxvj.col.j.verſi.vel ve
rius, &c.in j.vol. & Anto. de but.in
rub.de iud.& Alexã.in conſi. lxxxij.
col.fi.in j. volu. & Matth. de afflict
in d.conſti.varietates.colum.iij. pro
hoc allegatur text.in cap.tuæ.in fin.
74 de procur. ¶†Ad vnum tamen eſt
aduertendum , quòd quando agitur
ad pœnam pecuniariam in iſto iudi-
cio miſto , non debet agens conclu-
dere,quòd pœna applicetur pro par-
te ſibi , & pro parte fiſco. Sed quòd
tota applicetur fiſco : & poſtea à
fiſco diuidatur cum ipſa parte:aliàs
non procederet libellus. ita pulchrè
tenet Angel. de are.in §. pœnales
col.iiij.in fi.verſi. vnum tamen. &c.
inſti.de actio. Mouetur per id, quod
dicit Barto.in d.§. ſenatus. & Barto.
in d.l.j.C.de ven.reſiſ.cum priua.lib.
x. vbi habetur , quòd quando fiſcus
habet rem cõmunem cum priuato,
ipſe fiſcus diuidit. Imò ratione par-
tis , quam habet in re, poteſt totam
rem vendere:vt ibi habetur. Et præ
dicta etiam tenet Fely.in l.iij. verſi.
vlterius ab extrà.&c.C.ad l.Falci. fa
tetur tamen Barto. in d.l. j.quòd ſi
quis ſolueret illi priuato agenti eſ-
ſet liberatus:vt vbi per eum.
75 ¶†Supereſt hìc attingere vnum du-
bium valde neceſſarium in hac ma-
teria:& eſt tale:videlicet ſtãte in re
gno regia prag. prima, quæ incipit:
diſpendia.quæ vult,quòd in omnib⁹
cauſis

causis ciuilibus,vel mistis procedatur,sine figura iudicij.Quæro,an intelligatur de istis causis mistis. scilicet,quando pœna venit applicanda pro parte fisco,& pro parte parti? Effectus esset magnus:quia multæ solennitates, quæ requiruntur in libello accusatorio, tollerentur per illam clausulam: sine figura iudicij &c.In hoc præsuppono: quòd causa mista potest considerari dupliciter, scilicet vno modo, quo suprà dixi: quãdo pœna applicatur fisco & parti. Alio modo: quando ex delicto agitur ciuiliter:vt declaraui in præcedentibus: nam tunc causa non potest dici merè ciuilis:quia descendit ex delicto,minimè potest dici merè criminalis,ex quo agitur ciuiliter:& non ad pœnam ordinariam:vnde dicitur mista. Iste est propriè tex. & ibi glo. in c. tuæ in fin. de procur. per quem ita tenet Abb. in rub. de iud.col.ij.versi. Secundò principaliter &c. Primò modo, dicitur causa mista,respectu pœne, quia applicatur fisco,& parti:per ea,quæ habentur per glo.& Bar. in l.prætor. ff. de sepul.vio.& in l.agraria.ff.de ter.moto.Secũdo modo dicitur causa mista, respectu modi agẽdi:ex eo,quia pro crimine agitur ciuiliter.Hoc pręsupposito,dico,quòd in rei veritate vtraque causa dicitur mista. verùm prima magis accedit criminalitati, duabus potissimè rationibus. Primò, quia pœna de directò applicatur tota fisco:& deinde, à fisco applicatur parti: & ob hanc causam posset dici criminalis:secundum Alex in consi. cxxxij.col.fi.in.j. vol.Secundò, quia ex quo pars criminalis censetur potentior & dignior,trahit ad partem ciuilem,tanquam minus potentem & minus dignam:ita tenet. Alexan. in consil. lxxxij.in fin.in j. vol. facit quod no.Bartol. in lege queritur.ff. de sta.ho.& Bal.in con.ccxxvj.in iij. volu. Tamen,quia dicta regia prag. loquitur simpliciter de causis mistis cum prius loquatur de ciuilibus, de necessitate intelligitur de illis, quæ habent misturam ciuitatis & criminalitatis.Vnde cũ ambæ causæ prędictæ dicantur mistę non potest negari. quin dicta prag. loquatur de ambabus: vnde reuertendo ad decisionem quæstionis præpositæ: dico, quòd dicta prag. loquitur de istis causis mistis.Verùm,si quęris,an per hoc sint sublatæ solennitates libellorum:dico,quòd duo ad solennitates formales,quæ non respiciũt probationes,sunt sublatæ: vnde potest porrigi talis qualis petitio per modum simplicis postę in causis mistis, sicut in ciuilibus: propter dictam clausulam:sine figura iudicij, &c. vt no.Paris in trac.synd. in versic. sententia.col.vj.in c.an dictum capitulum,&c.Si verò quæris de solennitatibus substantialibus, quæ respiciunt,probationes,& tunc istę nõ sunt sublatæ. & hoc deducitur in d. prag.in fin.ibi declarantes.&c.

76 ¶†Ex hoc infertur, quòd cum solennitas l.libellorum. ff. de accu. sit solennitas substantialis, respiciens probationes:quia est inducta in fauorem rei.sed ad hoc, vt posit magis facilè suas defensiones producere, coarctando negatiuam loco & tempore

tēpore vt dicit Bal.in l.cū fratre.col. ij.C. de his qui.vt indig. & Paris. in tract. ſynd.in d.verſic.ſentē.col.xj.& xij.c.an per dictum capitulum.&c.ſequitur,quòd dicta ſolennitas nō cenſetur ſublata:& ſic etiam hodie requiritur non obſtante dicta pragmatica.& hoc tenet Lud.Rom.in conſi. cxcj.in fin.

77 ¶ †Secundò infertur,quòd ſi aliquis vellet hodie formare libellum in crimine iniuriarum,ſuper ęſtimatione iniuriæ:vel agere ciuiliter de aliquo crimine,poſſet per modum ſimplicis petitionis & poſſet agere ſine alia ſolennitate libelli:& ſolo verbo facere talemqualem petitionem: & illam per notarium redigi facere in ſcriptis:dummodo apponat ſolennitates legis libellorum:quæ reſpiciūt defenſiones & probationes rei: per ea,quæ not.Bart.in extrauag.ad reprimendam:in verſic.& figura. & Lanfran.in cle.ſæpe.de verb.ſigni.in verſic.& figura & in ver.libellus.Et per hæc ſit expedita hæc prima diſtinctio iudiciorum.

Rob. Venuſ. V. I. D.

Iudiciorum II. diſtinctio.

1 *Iudicium aliud capitale : & aliud non capitale.*

2 *Pœna perpetui carceris vel abſciſsionis membri,an capitalis dicatur.*

3 *Capitalis,ſeu capitis pœna,à lege vel ſtatuto impoſita,de mitiori intelligitur.*

4 *Iudicium capitale, actu & aptitudine conſideratur.*

5 *Fuſtigationis pœna,an dicatur capitalis. & in quibus ſeruetur. & num.9.*

6 *Relegatio,non eſt pœna capitalis.*

7 *Pœna banni,vbi bona non publicantur, æquiparatur pœnæ relegationis.*

8 *Pœna ſtigmatis in facie hominis,eſt à iure prohibita : & ſtatutum illam imponens,non valet.*

9 *Homo cùm factus ſit ad inſtar diuinæ imaginis, non debet pro delicti pœna in faciem bullari : & cicatricibus deformari.*

10 *Pœna banni ex conſuetudine hodie non irrogatur, ſimul cum fuſtigatione pro furto.*

SEcunda Principalis diſtinctio iudiciorum eſt iſta: videlicet.† Iudiciū aliud eſt capitale, & aliud non capitale. Iudicium capitale, eſt illud, in quo agitur de aliquo crimine capitali:ſeu vbi venit irroganda pœna capitalis. Et ad ſciendum, quod dicatur crimen capitale : ſeu quę dicatur pœna capitalis:præmitte ſecundum Bal.in l.reos. colum.ij. C.de accuſſa.quòd homo habet triplex caput.Primum,eſt caput naturale:& quando cōmittitur crimen tale propter quod dictū caput abſcinditur,& ſic perditur vita,illud dicitur crimen capitale. vnde qualitercunque quis damnetur ad mortem naturalem, dicitur pœna capitalis. Secundum, dicitur caput ciuile, prout eſt libertas.quia quādiu homo eſt liber, dicitur habere caput : ſed quando efficitur:ſeruus,dicitur ſine capite:quia ſerui reputātur pro mortuis.l.quod attinet.& l. ſeruitutem. ff.de reg.iur.& l.interdicit.ff.de conditio.& demonſtra.Sic ergo vbicunque quis committit tale crimen pro pter quod efficitur ſeruus pœnæ: pu

ta quia damnatur in metallum, adeò q amittit libertatẽ, illa dicitur pœna capitalis: quia perditur illud caput ciuile. Tertium caput, dicitur ciuitas: vnde quando quis ex delicto amittit ciuitatem: vt quia deportatur: illa dicitur pœna capitalis. ita etiam hos terminos declarat Ioã. de ana. in c. qualiter & quando. §. ad corrigendos. col. vj. in princi. de accus. & ideò dicitur hęc pœna capitalis: quia caput eximitur de ciuitate: & quòd pœna capitalis accipiatur his tribus modis, est tex. in l. ij. in prin. ff. de pœni. & l. ij. & ibi Bar. & Imo. ff. de pub. iud. & l. sed si quis. §. j. iuncta glo. ff. si quis cau. & dixi plenè suprà in præcedenti dist. super illa. q. an pœna in arbitrarijs extẽdatur vsq; ad mortẽ.

2 ¶ † An autem pœna perpetui carceris vel abscisionis membri dicatur capitalis? & de hac, & multis alijs pœnis, vide Bar. in d. l. ij. ff. de pub. iud. &

3 Bald. in d. l. eos. C. de accu. ¶ † In dubio autem, quando lex vel statutum imponit pœnam capitalem seu pœnam capitis, intelligitur de mitiori: & sic de exilio siue deportatione: gl. est notabilis in l. j. C. ne iud. mã. Christiana. &c. & Bal. in l. fi. in fin. C. quæres vend. non pos. & Alexã. in consil. ciiij. in j. vol. vbi tractat de pœna facientis falsam monetam, quę nõ expenditur in illo regno: & Angel. in trac. male. in ver. & ibi: caput à spatulis &c. colũ. vj. & dixi in præcedenti dist. in q. suprà allegata. & tangit plenè Raph. cu. in consil. cxxxviij. & Io. de Imo. in d. l. ij. ff. de pub. iud.

4 ¶ † Potest autem considerari iudicium capitale actu & aptitudine. Actu dicitur, quando habet pœnam ordinariam, alterum de prędictis tribus. Aptitudine verò, omne iudiciũ, in quo venit pœna arbitraria, potest dici capitale: quia iudex potest extendere pœnam vsque ad mortem. ita dicit Bal. in l. eos. §. super his. versic. extrà quęro &c. C. de app. quod quando sit, tetigi plenißimè suprà in præcedenti distin. versic. vnũ tamen &c. ¶ Iudicium verò nõ capitale, dicitur omne iudicium in quo non irrogatur aliqua ex pœnis prædictis tribus: & sic quando caput non eximitur de ciuitate: & per hoc habemus, quòd omne iudicium capitale, est criminale: sed non omne criminale, est capitale: vnde iudicium criminale se habet, vt genus: capitale verò vt species. l. si quid earum. §. interemptum. ff. de legat. iij. ¶ † Sed iuxta hoc 5
vltimò quæro: an pœna fustigationis dicatur capitalis. volui tangere hanc. q. pro vtilitate frequenti: quia in hoc regno extat capitulum: quod incipit: Ad hoc, quòd nostrorum &c. disponens, vt is qui furatur, ab Augustali infrà fustigetur & signetur in fronte: & sæpe videmus in regno inquiri contra fures ad pœnam fustigationis communis tamen conclusio est, quòd non est pœna capitalis: vt tenet Bald. in l. transigere. col. iiij. & ibi etiam Sal. C. de transac. & ex hoc, quia ista pœna non est capitalis. Hactenus ego semper tenui, quòd in crimine furti ab Augustali infrà, non potest aliquis exponi torturæ: ex quo pœna fustigationis est minor relegatione: quod probabam bona ratione. nam pœna relegationis,

nis,irrogat infamiam:secūdum Bartol.in l.eius.§.si cui.in fin.& in l.is, cui.§.si quis ob carmen . ff.de testa. sed fustigatio non infamat. l. ictus fustium.ff.de his,qui not.infa. Secundò,ponderabam doctrinam Bar.in l. imperium.in quarto gradu meri imperij.ff.de iurisdic.omn.iudi. vbi in vno & eodem gradu ponit pœnam relegationis & coërtionis personalis seu torturę datæ ad pœna.ergo sequitur,ꝙ fustigatio,cùm sit coertio personalis,& species torturæ irrogatæ ad pœnā,potest poni in eodē gradu cū relegatione:& sic æquiparatur relegationi.& hanc ęquiparationem facit expresè Spec.in titu.de iurisdi. omn.iudi.colum.iiij.versicu.quid de relegatione , &c . Imò illud minus continet fustigatio : quia non infamat:vt suprà dixi. ¶Modò inducebam capitulum regni,quod incipit. Tormenta.& aliud quod incipit : Si iustè . quibus cauetur,quòd tortura ad eruendam veritatem non irrogatur,nisi in criminibus irrogantibus pœnam vltra relegationem , &
6 sic in criminibus capitalibus:† quia relegatio,non est pœna capitalis:secundum Alexan.in addit.ad Bartol. in l.ij.ff.de pub.iudi.in addi.quæ incipit:Vide Cy . &c . Sequitur ergo, quòd cùm pœna fustigationis non sit vltra relegationem , non potest in ea inferri tortura . & ita pluries patrocinādo obtinui:maximè, quando aliquis inquiritur de furto,& non probatur valor rei subtractę:& sunt indicia sufficientia ad torturam : nam dicebam,quòd non potest torqueri etiam stantibus indicijs : quia non probatur valor rei,vtrum sit vltra Augustalem:& in pœnis sequimur mitiorem partem:quia poterat esse valor infra Augustalem : vnde natura delicti non patitur torturam:& sic recurrendum est ad iuramentum purgationis : quo præstito reus absolui debet:vt not.Ias.in l.iij. in prin.col.v.ff.de iurei.& ita pluries vidi iudicari me patrocinante:& ita etiam tenui aliâs legendo publicè dictam legem imperium in ciuitate Salerni.Et prædicta etiam de intellectu dicti capituli tormenta. tenet Paris in tracta.syndi.in versi.tortura.in c.an in causa pecuniaria,&c. ¶Sed licet hactenus fuerim in ista opin.tamen nunc melius discutiendo materiam,& ponderando dictum capi.regni.Ad hoc,quòd nostrorum. &c.sum in contraria opin.videlicet, quòd imò hodie vbi venit pœna fustigationis pro furto,potest irrogari tortura stantibus indicijs.Et pondero dictum capitulum , quòd non contentatur sola pœna fustigationis.imò irrogat tres pœnas copulatiuè,scilicet,quòd fustigetur . Item, quòd signetur in frōte.Tertiò,quòd de tota prouincia banniatur . Et sic vbicunq; irrogaretur sola pœna fustigationis, faterer primam opi.esse veram:quia non est vltra relegationem:sed quia hic irrogātur tres pœnæ,satis potest dici,ꝙ simul iūctę faciunt pœnā vltra relegationē:& hoc esse verum,probo ratione euidenti.
7 † Nā pœna banni,hodie secundum magis communem opin . vbi bona non publicantur,æquiparatur pœnæ relegationis.ita tenet Andr.de yser.

in c.domino guerram. col.ij.hic finitur lex &c.in vsib.feud. & Bal.in l.j. col.iiij.C.de hær.insti.& gl.in §.relegati.insti.qui.mod.ius pat.pot. sol.& Fely.in c.j.col.pen.ver. quinta declaratio.de offi.dele.tetigi aliquantulũ in repe.meæ.l.is potest.ff.de acquir. hære.in primo requisito,super gl.nume.cxxiiij.ver.quid autem de bannito &c.Quia ergo dictum capitulum: Ad hoc,quòd nostrorum vult, quòd furans infra Augustalem banniatur de tota prouincia, censetur per hoc quidam relegatus. Inquantum verò vult,quòd fustigetur etiam,hæc est
8 pœna vltra relegationem. † De signo in fronte,nõ curo:quia illa pœna est contra iuris dispositionem: & contra tex.in l.si quis in metallum. C.pen.vbi notanter vult imperator,
9 quòd † cùm facies hominis sit facta ad instar diuinę imaginis,non debet cicatricibus deformari:& ibi est gl. quæ vult , quòd non potest aliquis pro pœna bullari in fronte:plus dicit ibi Ang.quòd etiam si per statutum imponeretur huiusmodi pœna stigmatis in fronte nõ tenet nec seruari debet:per illam legem.idem tenet Alex.in addi.ad Bart.in l.cum in diuersis.ff.de relig.& ex hoc teneo, quòd dicta pœna non debet seruari: non obstante , quòd ponatur in d.c. & ita videmus practicari scilicet , quòd dicta pœna stigmatis nũquam irrogatur fustigatis:sed aliç duæ pœnę scilicet fustigationis & bãni,sunt in vsu:& seruari debẽt:& propterea siue æquiparemus bannũ relegationi:reperitur excessus in fustigatiõe, siue ęquiparemus fustigationem relegationi:reperitur excessus in banno:& sic in omnem euentum,est pœna vltra relegationem.Et hanc ponderationem in simili casu reperio, quod facit Alex.in consi.cxvj. incip. Animaduersis statutis &c.colũ.iij.& iiij.maximè in versi.cũ ergo bannitus &c.in ij.volu.vbi propriè loquitur de bannito,cuius bona publicantur.& sic quia patitur duas pœnas.s. vltra bannum,patitur confiscationẽ bonorũ:dicit ibi Alex.quòd ista pœna est supra relegationem.vnde non admittitur procurator.ita etiam est dicendum in casu nostro:vt ratione duplicitatis pœnæ dicatur vltra relegationem:& sic habeat locum tortura:& non admittatur procurator in tali crimine furti.Et hanc secũdam partem nunc melius aduertens,puto veriorem , & ita teneo , quicquid aliàs tenuerim.

10 ¶ † Si quis tamen vellet tenere primam partem posset se fundare super consuetudine:quia ex quadam generali consuetudine solent homines cõmittentes huiusmodi furta, fustigari tantùm,& non banniri : & ideo pœna banni videtur sublata,saltẽ ex cõsuetudine:& sic remanet solũ pœna fustigationis , quæ non est supra relegationem.quę consuetudo multum attẽditur in pœnis.l.si quis reũ. ff.de custod.reo.& l.hodie . cum ibi not.ff.de pœnis.& Bal.in l.quicunq;. col.iiij.vers.scias tamen. C.de seruis fugi.& Abb.in c.inquisitiõis.in prin. col.fi.de accu.& Fely. in c.de causis. colum. j . de offic.delega.& Alexan. in consi.v.col.fin.& consi.cxj.colum. iiij.in primo volu.& Paris in tracta. syndic.

syndic.in tit.de offi.syndi.col.iiij.&c. v.in.c.an si potestas.&c.
Robert.Venus. I. V. D.

Iudiciorum III. distinctio.

1 *Iudicium capitale, aliud personale: & aliud reale: & aliud mistum.*
2 *Actiones in rescriptæ, an dicantur mistæ.*
3 *Agens actione personali, quid in libello probare & deducere habeat & quid agens actione reali.*
4 *Dominium qualiter probatur in rei vendicatione.*
5 *Agens petitione hæreditatis, non habet necesse probare dominium.*
6 *Hipothecaria agens, quid necesse probare habeat.*
7 *Pignorantia actio, an realis vel personalis dicatur.*
8 *Hæreditatis petitio, an sit actio merè realis vel personalis in rem scripta. & n. 9.*
10 *Intellectus ad.l.hæreditatis.C.de hære. petitio.*

1 TErtia Distinctio principalis iudiciorum est:† quia iudicium aliud personale:& aliud reale:& aliud mistum. s. inter reale & personale: ad hoc vt differat ab illo misto inter ciuile & criminale:de quo tractaui suprà in prima distinctione. Iudicium personale, est illud, in quo agitur contra aliquem actione personali:siue sit ciuile siue criminale. Actio autem personalis, dicitur illa, quæ dirigitur contra personam:& non potest ab ossibus eius separari. l. quis ergo casus. ff de pecul.&.l.iij.& ibi glos. ff. pro socio. Iudicium reale, dicitur illud, in quo agitur actione reali:puta rei vendicatione hypothecaria.& hoc iudicium sequitur rem penes quencunq; vadat:& datur etiam contra singularem successorem.l.j. C.de alien.iudi. mut.cau.fac.& habetur plenè per Bartol.in.l.creditores.C.de pigno.& in.l.rem alienam. ff.de pigno.act. Iudicium mistum, dicitur illud, in quo agitur actione mista:quæ sapit naturam actionis per-
2 sonalis & realis. † & potest poni exemplum in actionibus in rem scriptis:quæ sunt quędam actiones, quæ oriuntur ex contractibus vel quasi: ex maleficio vel quasi:& hoc respectu dicuntur personales.quia tamen dantur contra quemlibet possessorem:hoc respectu dicuntur reales:& sic habent mistam naturam: vt est actio ad exhibendum: actio noxalis: actio quod metus causa:& similes:de quibus ponit bonam declarationem. Ias.in rub.ff.si cert.peta.vbi idem dicit de interdictis: potest etiam poni exemplum de illis tribus actionibus scilicet, familiæ erciscundæ. communi diuidundo, & finium regundorum.quæ dicuntur mistę:vt in.§.quędam.institu.de actio.& quæ sit ratio, quare dicantur mistę:vide plenè Iason.in.d.§.quædam.& in.d. rub. ff. si certum. petatur.& vtrobique tractat quid de petitione hęreditatis, an dicatur merè realis, vel in rem scripta? & est text.& ibi Bald.& docto.in. l. hæreditatis. C.de peti.hæredit.& dicam infrà in
3 fine huius distinct.¶ † Quid autem sit necesse deduci in iudicio personali:& quid in reali? Dic quòd in iu-

dicio personali principaliter agens debet habere reum obligatum : ex qua obligatione oriatur actio . l .an eandem.§.actiones.& ibi Barto.ff.de excep.rei iud.aliâs agens sine actione repelleretur à limine iudicij.l.si pupilli.§.videamus.ff.de neg.gest.& not.in.l.vbi pactum.C.de transac.sic ergo producens libellum in actione personali debet talem causam assignare,ex qua appareat,quòd reus sit obligatus.l.ij.§.circa.& vbi gloss.ff. de doli excep.vbi est illa glos.quæ dicit libellum non procedere , si dicatur : peto decem : quia Rex est in Francia:quia ista causa non præsupponit obligationes rei : & habetur in.§.sic itaque.instit.de actio.¶In iudicio verò reali : si loquimur de rei vendicatione , duo tantùm extrema sunt deducenda & probāda.Primum scilicet,dominium ex parte agentis. Secundum,possessio siue detentatio ex parte rei conuenti . His duobus probatis,obtinet agens.l.j.C.de alie. iudi.mu.cau.fa.&.l.in rem &.l.offi-
4 cium.ff.de rei vendica.¶ † Qualiter autem debeat probari dominium in rei vendicatione ? Dic , quòd debet probari directò:& est difficilis probationis:quia non solùm debet probari de titulo : sed est necesse probari de dominio sui authoris : aliâs non obtinet ; secundum Alexand.in consil.xcviij.colum.iij.in.ij. volum. & in consi.xj.colum.j.in.iiij.volum. & habetur in decisi.xl.consil.Neapol.in.j.colum.de quo vide per Bart. in.l.quidam in suo ff.d.conditio.in-
5 stit.¶ †In petitione verò hæreditatis,quæ similiter est actio realis,non est necesse probare de dominio authoris:sed sufficit probare rem fuisse in bonis defuncti:secundum Barto.& docto.in l.hęreditatis.C.de petitio.hæredi.per tex.in l.& non tan-
6 tùm.ff.de petitio.hæred.¶ †Sed si loquimur de actione hypothecaria : tunc est necesse probare debitum, cuius vigore res sit hypothecata,& non habet necesse probare actor dominium debitoris . sed sufficit probare rem fuisse in bonis,& de bonis debitoris.ita deciditur in decis.ccclxxxiij.concil.Neapol.& per Socin. in consil.cxxxiiij.colum.j.in j.volu. & Pau.de cast.in consil.clxviij.in ij. volu.quicquid teneat Barto.in.l.rem alienam.ff.de pigno.actio.Et de hac materia qualiter sit agendum in actione hypothecaria: vide Alexand. in consil.cxxxviij.colum.ij.in ij.volumi.& consil . cviij.in.v. volumi.& consil.xcviij.in ij.volum.& in decisio.xxxvii.& decis.xl.concili . Neapol.& iste modus agendi & probandi debet seruari hodie,quando agitur assistentia vigore instrumenti, maximè secundum formam regiæ
7 pragmaticæ.¶† An autem actio pignoratitia,dicatur realis vel personalis:quilibet fortè prima facie diceret , quòd est actio realis,sicut actio hypothecaria :cum detur ad ipsam rem : scilicet,ad pignus recuperandum.tamen veritas est in contrarium,scilicet,quòd est actio personalis.Pro hoc est text.formalis in. l.fina.C.de distract . pigno . & tenet Barto.in rub.ff.de pigno actio.& de hac materia est glos. magistra. in procæ.digestorum.§.nos verò.in gl.

in ver.

in ver.easdem. quæ ponit differentiam inter actionem pignoratitiam, & hypothecariam: quia illa est personalis, & hæc realis. Item actio pignoratia, est duplex, scilicet directa & contraria? Directa datur debitori ad recuperandum pignus, soluto debito, vel aliter satisfacto. l. si rem. §. omnis. ff. de pigno. actio. Contraria verò competit creditori, quando fuit deceptus in pignore: & datur contra debitorem ad interesse: & semper est personalis. l. j. in fin. & l. tutor. §. contrariam. & ibi Bart. ff. de pign. act. Hypothecaria verò semper competit creditori: tam ad rem immobilem, quàm ad pignus rei mobilis: & datur in rē. l. pigno. ff. de pignor. & l. pignoris. & ibi gl. C. de pig. & l. eos. C. qui pot. in pigno. habe. Quo ad actionem enim hypothecariam nulla est differentia inter pignus & hypothecam. l. res hypothecæ. in fin. & ibi glo. ff. de pigno & est glos. no. in. l. si fundus. §. in vendicatione. eodem. titulo.

8 ¶ † Vltimò, quia sum pollicitus tangere hic illam. q. de qua est magna varietas inter docto. scilicet, an petitio hæreditatis, dicatur merè realis vel in rem scripta? Dico quòd vera & magis communis conclusio est, quòd est merè realis: vt tenet Ias. & cōmuniter Moder. in rub. ff. si cer. peta. & in. §. quædam. institu. de act. per. l. si autem. §. sed & is. ff. de rei vendi. & tenet Bartol. in. l. sed si lege. §. petitio. ff. de peti. hæredi. Contrarium tenet glo. in rub. ff. si cert. peta. quam ibi sequitur Alexand. scilicet, quòd sit in rem scripta: per text. in. d. §. petitio. & hanc opin. tenet Bald. per illum text. in. l. hæreditatis. C. de peti. hæredi. Ego autem in hoc considero & puto, quòd in puncto iuris. op. glo. & Alexan. in. d. rubr. ff. si cert. pe. sit verior & magis sustentabilis. Et præsuppono, quòd ad hoc vt actio dicatur personalis in rem scripta, duo copulatiuè requiruntur. Vnum scilicet, quòd oriatur ex contractu, vel quasi maleficio, vel quasi. Secundum requisitum est, quòd detur contra quemlibet possidentem: vt not. glos. in. l. iij. §. est autem. ff. ad

9 exhib. † Sed petitio hæreditatis oritur ex quasi contractu: quod probo: quia non datur nisi hæredi, qui adiuit hæreditatem: sed eo ipso, quòd hęres adit hæreditatem, censetur quasi contrahere cum debitoribus & creditoribus hæreditarijs. l. apud Iulianum. §. si. ff. ex quibus cau. in pos. ea. & l. ex maleficijs. §. hæres. ff. de actio. & obl. & ibi not. vnde is, qui intentat petitionem hæreditatis, eo ipso quòd adit hæreditatem, quę aditio in solo animo consistit. l. gerit. & ibi Bart. ff. de acquir. hæred. censetur quasi contrahere, cum eo, quem vult petitione hæreditatis conuenire: & propterea hoc respectu potest dici personalis: & quia transit cōtra quemcunque possidentem pro hærede vel pro possessore. l. regulariter. ff. de pe. hęre. hoc respectu potest dici in rem scripta. ¶ Non obstat. d. l. si autem. §. sed & is ff. de rei vendi. quia licet ibi dicatur, quòd est in rem: non tamen per hoc sequitur, quòd sit merè realis: cùm possit exponi in rem scriptam vt dicit in simili text. in. l. metum.

§.cum autem.ff.quod metus causa. maximè cùm habeamus tex.expressum in . d . l . hæreditatis.qui dicit, quòd est actio personalis mista . & iura debent iuribus cócordari.l.non est nouum.ff.de legi.¶ Minimè obstat,quod dicit Barto.in.d.§.petitio. dum dicit,quòd est realis,tamen prę stationes personales veniunt officio iudicis deseruienti illi actioni reali: quia hoc esset destruere text.in.d.l. hæreditatis.ibi cum mistæ personalis actionis ratio hoc respondere cō pellat.&c.vbi probatur,quòd in petitione hæreditatis est admista actio personalis.Ergo non veniunt officio iudicis:sed iure personalis actionis: cùm non sit recedendum à proprio significatu verborum . l .non aliter. ff.de legat.iij ¶ Si quis tamen vellet tenere communem opi.quòd sit realis:posset se fundare:quia petitio hæreditatis est ius vniuersale: in quo possunt esse reales:& personales prę stationes : tamen omnia ista faciunt vnum corpus : & sic vnum ius vniuersale quod appellatur hæreditas. l.nihil.ff.de verbo.signifi.quæ hereditas respectu iuris vniuersalis est quid incorporale . vt institu.de reb. corp.& incorp.§.j.vnde is,qui intentat petitionem hæreditatis , dicit se habere ius in illa re incorporali : & sic in illo iure vniuersali:meritò dicitur actio realis:quia datur ad rem licet incorporalem . vnde licet veniant præstationes personales in ea: tamen veniunt accessoriè:tanquam inclusę in corpus vniuersale:& esset inconueniens , quòd actio sumeret denominationem à suo accessorio:

& hoc expressè probatur ex.d.§.petitio.vbi dicitur,quòd petitio hæreditatis licet sit in rem:& sic præsupponit hoc esse principale : habet tamen quasdam personales præstationes scilicet, eorum quæ à debitoribus sunt exacta.&c.per illa verba patet,quòd veniunt accessoriè in con-
10 sequentiam.¶ † Non obstat.d.l.hæreditatis.C.de petit.hæred.quia debet intelligi & distingui per.d.§.petitio. l.sed & posteriores.ff.de leg.scilicet, quòd habentur admistę personales præstationes:accessoriè tamen:vt supra dixi.Et pro hac opin.communi, est text.in.d.l.si autem.§.sed & is.ff. de rei ven.vbi æquiparat rei vendicationem petitioni hæreditatis . & dicit vtraque esse in rem . Rober. Venus. I. V. D.

Iudiciorum IIII. *distinctio.*

1 *Iudicium aliud vniuersale: aliud generale: & aliud particulare.*

2 *Differentia, quæ sit inter iudicium vniuersale & generale.*

1 QVarta Principalis distinctio iudiciorū est,† Quia iudicium aliud est vniuersale:aliud generale:& aliud particulare.Iudicium vniuersale,dicitur illud,in quo agitur actione vniuersali,prout est iudicium petitionis hæreditatis . nam hæreditas continet vniuersum ius.l.nihil.ff.de ver.sig.Item,iudiciū dotis:nam similiter dos continet ius vniuersale:vt not.Bartol.in rub.ff.solu. matrimo. colum.fina.idem in peculio : & alijs similibus.

similibus. Iudicium generale. est illud, in quo deducitur actio generalis: prout est actio tutelæ. actio pro socio. & similis. & ideo appellatur generalis: quia sub vna actione comprehendit plura capitula: puta administrationem vini, olei, frumenti, & aliorum negotiorum: ita declarat Spec. in titu. de actione seu petitione §. sequitur colũ. xij. ver. & nota. & ver. differt.

2 † Quæ autem sit differentia inter iudiciũ vniuersale. & generale, ponit Spe. in d. ver. differt. & tãgit etiam aliqua in d. §. sequitur in princ. Et in effectu iudiciũ vniuersale comprehendit vnum corpus vniuersum: quod plura iura habet sub se. Generale verò comprehendit plura capitula separata: & vide ibi plenius per eum. Iudicium particulare, est illud, quod comprehendit vnam tantùm rem: prout est rei vendicatio: actio ex empto: ad vnam rem: vel ex deposito, vel similis: ita hæc omnia declarantur per Specul. in d. §. sequitur. & ibi vide. Robert. Venus. Vtriusque Iur. Doc. 28.

Iudiciorum v. distinctio.

1 *Iudicium aliud ordinarium: & aliud delegatum.*

2 *Iudex ordinarius quis dicatur: & quis delegatus: & in quibus differant.*

3 *Iurisdictio originaliter radicata est in principe. & ab eo descẽdunt iudices, sicut riuuli à fonte suo.*

4 *Delegatus iudex quis dicatur. et quomodo cognoscatur ab ordinario: & in quibus differant adinuicem.*

5 *Vicarius seu locum tenens, an dicatur ordinarius vel delegatus. & nume. 9. cum plur. seq.*

6 *Vicariorum tres dicuntur esse species.*

7 *Archidiaconus absente episcopo, vicarius est episcopi, ipso iure.*

8 *Vicarius quomodo cognoscatur à delegato.*

10 *Viceduces, vicereges, & vicecomites, dicuntur iudices ordinarij.*

11 *Barones omnes habent iurisdictionem in baronia sua.*

12 *Vicarius generalis episcopi, dicitur, ordinarius, secus particularis vicarius vnius loci: quia est delegatus.*

13 *Episcopus æquiparatur duci, comiti, vel baroni.*

14 *Vicarius foraneus seu ruralis, quis dicatur.*

15 *Appellari non potest à vicario generali ad episcopum. Secus à vicario foraneo vel rurali.*

16 *Vicarius episcopi, dicitur ordinarius in his, quæ de iure communi in eum transeunt, secus in his, quæ non transeunt: nisi specialiter sibi committantur per episcopum: prout sunt causæ criminales, et collationes beneficiorum: quia in his est delegatus.*

17 *Vicarius rectoris secularis vel præsidis: an dicatur ordinarius vel delegatus.*

18 *Vicarius creatus ab habente potestatem substituendi, dicitur ordinarius.*

19 *Vicarius an posit constitui ab inferiori principe.*

20 *Vicarius seu locumtenens in casu, quo potest de iure constitui, quam potestatem habeat: & de quibus causis posit cognoscere.*

21 *Intell. ad l. C. de offi. eius, qui vi. alter. ge.*

54 *Delegatus inferioris à principe, non potest aliquem capere de persona.*

55 *Delegatus citare debet cum inserto tenore suæ delegationis.*

56 *Iurisdictio delegati expirat per mortem delegantis re integra: & quando dicatur res integra: secus in ordinario.*

57 *Vicarij iurisdictio, extinguitur morte episcopi.*

58 *Delegatus etiam à principe, non potest subdelegare cum potestate subdelegandi: nisi hoc faciat sciente et patiente ordinario: secus est in ordinario.*

59 *Delegatus non potest sententiam suam dubiam interpretari: in ordinario secus est.*

60 *Delegatus, qui non potest exequi non potest sibi taxationem expensarum reseruare.*

61 *Delegatus an & quando cognoscat de causis meri & misti imperij.*

62 *Causæ meri & misti imperij, de iure canonico delegantur.*

63 *Principis delegatus, etiam causas meri & misti imperij subdelegat.*

64 *Delegatus principis, non subdelegat, quando industria personæ est electa: neq; quando ea sunt delegata, quæ principi reseruata sunt.*

65 *Eximens vocatum in ius coram delegato: non tenetur edicto, ne quis eum &c. secus eximens vocatum in ius coram ordinario.*

66 *Capitulum sede vacante, non succedit in iurisdictionem delegatam.*

67 *Delegatus papæ, demandare non potest potestatem absoluendi, nec præiudicandi: nec prouidendi ecclesijs de prælatis: secus est in ordinario.*

63 *Delegatus non potest instituere præsentatum in ecclesia patronata.*

69 *Delegatus an possit mulctare.*

70 *Iurisdictio delegati, non suspenditur per excommunicationem delegantis. Secus est in vicario, si excommunicetur episcopus.*

71 *Princeps solus vtitur in rescriptis clausula: apellatione remota, non autem delegatus Principis, nec operatur in præiudicium tertij.*

72 *Delegatus non dicitur is, cui cõmissa est causa, in qua aliás erat ordinarius: sed in causa illa remanet ordinarius, & solum sua iurisdictio excitata dicitur.*

QVinta principalis distinctio iudiciorũ est: quia iudicium aliud est ordinariũ & aliud delegatũ. Ordinarium, est illud, quod ventilatur coram iudice ordinario: de quo loquitur totus titulus extrà de off. ord. Iudicium verò delegatum est, quòd ventilatur coram iudice delegato: de quo loquitur totus tit. extrà de offi. delega. & ff. de off. eius cui mandat. est iurisdict. per totum.

2 ¶†Quis autem dicatur iudex ordinarius, quis delegatus: & quomodo cognoscatur vnus ab alio: & in quibus differat ordinarius à delegato: quia ista est materia vtilis & quotidiana, quæ quotidie versatur in iudicijs: ideò decreui hîc eam plenè declarare: cũ hîc opportunè cõgruat.

¶Iudex ergo ordinarius, dicitur ille, qui est creatus à principe, papa, imperatore, vel rege: vel ab alio superiore habente potestatem concedendi ordinariam iurisdictionem, vt præsit vniuersali iurisdictioni alicuius ciuitatis, vel prouinciæ: eo enim

enim ipso ꝙ alicui cõmittitur vniuersitas negotiorum per habentem, potestatem, censetur creatus ordinarius: nisi expressè dicatur in cõmissione, ꝙ delegat sibi causas, vel quòd facit eum delegatum: nam tũ cesset delegatus ad vniuersitatẽ causarum. ita declarat Alex. in l. prætor. ff. de iuris. omn. iudi. de mẽte Bar. in l. more. eo. tit. & sic habes bonam doctrinam cognoscendi ordinariũ à delegato ad vniuersitatẽ causarũ. potest tamẽ creari ordinarius nõ solùm cũ territorio: verumetiã sine territorio: vt declarat Fel. in c. post cessionem. in prin. de prob. & est tex. cum glo. & ibi Gem. in c. ordinarij. de off. ordi. li. vj.

5 ¶ † Scias tamẽ, ꝙ omnis iurisdictio plenaria est radicata in principe, & in eo est originaliter: vt probatur in l. j. ff. de cõst. prin. & no. Bar. in l. j. co. fi. ff. de iuris. omniũ iud. & ad solum principem spectat conferre ordinariam iurisdictionem: & creare iudices ordinarios. text. est & ibi glo. & Bal. in c. j. §. iudices. de pace iura. firmam. in vsibus feu. & in l. j. ff. ad legem iul. de ambit. & glo. in c. ij. ne præla. vices suas. ita vt omnes dignitates & omnia officia & gradus ab ipso principe profluat, sicut riuuli à suo fonte: ita dicit Angel. in rub. ff. de iurisd. omn. iud. & Bal. in c. j. in princ. quis dica. dux, co. vel mar. vnde plures gradus iudicum ordinariorum reperiuntur. Quidam enim dicuntur super illustres: quidam illustres: quidam spectabiles. Quidam clarissimi: & quidam infimi. quos gradus ponit glo. & ibi Alex. & ...oder. in l. j. ff. de offi. eius, cui man. est iuris. & Specul. in tit. de iuris. omn. iud. col. j. & ij.

4 ¶ † Delegatus verò, is dicitur, cui à principe vel ab ordinario, vel à delegato principis causa committitur, vices gerens delegantis, & proprium nihil habens l. j. §. qui mandata ff. de offi. eius, cui mand. est iurisd. ita declarat Alexan. in rub. illius tit. col. iij. in fin. & Spec. in tit. de iud. deleg. §. j. Delegatus enim dicitur habere solùm vsum iurisdictionis delegantis, & nihil habet proprium, quo ad iurisdictionem: vt d. §. qui mandatam. & l. & si prætor ff. de offic. eius, cui manda. est iurisdict.

¶ Quomodo autem cognoscatur, an aliquis sic creatus ordinarius, vel delegatus? vltra ea, quæ dicit Alex. in d. l. prætor ff. de iurisd. omn. iud. ponit Barto. in l. more col. ij. ver. iuxta hoc &c. eo. tit. & Abb. & communiter doctor. in c. licet. de offic. ord. videlicet, quando in commissione diceretur: procedas authoritate nostra: vel delego, vel committo tibi talem causam: vel quando additur commissioni aliqua clausula: quæ non spectat ad ordinariam iurisdictionem, vt si dicatur: procedas appellatione remota, vel alia simili clausula vtatur: tunc enim semper præsumitur delegatus: secundum Abbatem. in d. c. licet columna secunda. Si verò hoc non apparet ex circunstantijs, & tunc si vniuersitas causarum conceditur, præsumitur ordinarius l. j. §. cum vrbem ff. de offi. præfec. vr. Si verò vna causa vel plures distinctæ & separatę concedãtur præ-

præſumitur delegatus:ſecundũ Bar. in d.l.more.C.col.ij.verſ. iuxta hoc, &c.& ibi etiam Alex.in iiij.col.in fi. & Bar.in l.ij.§.fi.ff.de optio.lega. & Bar.in l.ambitioſa.col.fi.ff.de decre. ab ordin.faci.

5 ¶†An autem locum tenens, ſeu ſub ſtitutus alicuius officialis,dicatur or dinarius vel delegatus? hæc eſt pulchra.q. & valde difficilis : & multæ quæſtiones quotidianæ poſſunt ex ea decidi : maximè, propter multas differentias , quæ ſunt inter ordinarium & delegatum. vnde pro pleniori diſcutione huius quæſtionis ſubijcio tres alias.q.Prima erit,quis dicatur ſubſtitut⁹,ſeu vicarius,vel locum tenens.Secunda,an talis ſubſtitutus ſit ordinarius vel delegatus. Tertia , vtrum inferior à principe, poſsit ſibi conſtituere vicarium ſeu

6 locum tenentem? ¶†Venio ad primam q.ſuper qua dic. quòd tres reperiuntur ſpecies vicariorum ſeu locatenentium. Primo modo dicitur vicarius is,qui conſtituitur ipſo iure

7 à lege ſine facto hominis:†prout eſt archidiaconus:qui abſente epiſcopo eſt vicarius epiſcopi,ipſo iure.c.j.de offic.archid. Secundo modo, dicitur vicarius ſeu vicegerens is , qui conſtituitur ab eodem ſuperiore , à quo fuit conſtitutus ille ordinarius,in cuius locum ſubrogatur:& de hoc loquitur tex.in l.ij.C.de offic.eius, qui vi.alte.ger.& l.j.§. à præfecto. ff. de leg.iij.Tertio modo dicitur vicarius is, qui ſubſtituitur ab aliquo in locum ſuiipſius ſubſtituentis.& de hoc loquitur tex.in l.aliquando.ff. de officio proconſul.& in authen.de coll. §.ad hoc prohibemus. & in authen. vt nulli iudi.in princ.& Bar.in l.obſeruare.ff.de offic.proconſul. & hæc colliguntur de mente Alex.in rubr. ff.de offi.eius, cui man. eſt iuriſdict.

8 ¶†Quomodo autem cognoſcatur vicarius à delegato?declarat Bart.in l.j.§.j.in fin.ff. quis & à quo app. vbi dicit, quòd ſi vicarius ſedet in eodẽ tribunali,in quo ſedebat cõſtituens; cenſetur vicarius. ſi verò ſedet in alio loco,dicitur delegatus. Ex quo infert ipſe , quòd ſi ordinarius ſcribat alicui , quòd ſit ſuus vicarius in tali cauſa,vel in tali loco particulari, & diſtincto , talis non erit vicarius:ſed delegatus;vt habetur in ca. romana.de app.li.vj.vnde à tali ſubſtituto appellatur ad ſuſtituentem: vt ibi habetur.

9 ¶†Secunda quæſtio eſt,an talis ſubſtitutus dicatur ordinarius vel delegatus?ſuper qua vera concluſio eſt,quòd in primis duabus ſpeciebus vicegerentium : ſcilicet , quando quis conſtituitur à lege vel à ſuperiore : dicitur ordinarius , ex quo lex,& talis ſuperior poterat dare ordinariam iuriſdictionẽ. & hoc non habet dubium, per allegata per Alex.in d.rubrica.ff.de offic.eius. In tertia verò ſpecie , ſcilicet quando conſtituitur ab aliquo officiali in locum ſuiipſius:in hoc conſiſtit omne dubium. vnde pro habenda veritate diſtingue : aut talis vicarius ſubſtituitur ab ipſo principe in locum ſui ipſius:prout eſt vice rex,vel legatus de latere:& ſine dubio talis vicarius habet ordinariam iuriſdictionem . text. eſt in cap.tua. & ibi per docto. de offic.vicar. Ponderando ibi illud verbum

verbum, iurisdictio quæ in dubio intelligitur de ordinaria: secundum Abb. ibi. & dicam infrà in differentijs. nam princeps potest dare ordinariam iurisdictionem: vt suprà dixi. & probatur in l.j. §. cum vrbem.
10 ff. de offic. præfec. vrb. ¶ † Ex quo infero, quòd hodie in regno idem esset dicendum de istis substitutis ducum comitum, & marchionum: quos in regno appellamus viceduces vicecomites, &c. nam isti habent ordinariam iurisdictionem. quia ex forma priuilegiorum omnes barones regni habent merum & mistum imperium sibi concessum à rege cum potestate creandi capitanios ad iustitiam & ordinarios iudices: secũdum And. de Yser. in constit. in locis demanij. la prima. & isti qui habent priuilegium dicuntur exercere iurisdictionem de licentia principis: vt not. And. de Yser. in consti. ea, quę & maximè in prædictis dignitatibus, quæ appellantur regales. secundum Bal. & communiter doct. in c.j. de feu. marc. & Alex. in consi. xxv.
11 col. iij. in v. volu. † & dicit Matth. de afflì. in decisio. lxxvij. consi. Neapol. quòd ratione territorij omnes barones habent iurisdictionem in baro-
12 nia sui. ¶ † Si verò talis substitutus creatur ab inferiore à principe, qui tamen non sit dux, comes, vel marchio, vel baro, habens merum imperium ex priuilegio, vt suprà, puta quia sumus in capitaneo seu rectore ciuitatis, vel pręside: qui vult substituere aliquem in locũ suiipsius: in hoc est differentia inter ius ciuile & canonicum: quia vicarius episcopi habet ordinariam iurisdictionẽ: vt not. Abb. in d. c. tua. de offi. vica. & glo. in d. c. romana. de appella. lib. vj. & habetur in c. ij. de offi. vic. lib. vj. quia lex dat sibi iurisdictionem ordinariam, secundum Alex. in d. rubr. ff. de offic. eius. colũ. iiij. circa fin. sed vicarius rectoris ciuitatis vel præsidis, non habet ordinariam: quia nec lex ei dat, nec ipse dare potest: ex quo talem authoritatem nõ habet: imò prohibetur à lege: per d. §. ad hoc prohibemus. in authen. de colla.
13 ¶ † Confirmatur id, quod dicimus de vicario episcopi, quòd sit ordinarius: quia episcopus ęquiparatur duci comiti, vel baroni: secundum Bar. in l. quinta. in princi. & ibi etiam Alex. ff. de verb. oblig. vnde sicut substitutus comitis, vel baronis, dicitur ordinarius, vt modò dixi: ita & substitutus episcopi: quia ex communi forma bullarum, eandem habet potestatem episcopus in diœcesi à papa sibi concessam: quam habet baro in baronia. & probatur in c. cùm epi
14 scopus. de offic. vica. lib. vj. ¶ † Limita tamen istud, quod dicitur de vicario episcopi, procedere in vicario generali: quia ille dicitur ordinarius: secus in vicario speciali dato in vna terra diœcesis: vel in certa parte causarum tantum: qui dicitur vicarius foraneus vel ruralis: quia ille est delegatus: non ordinarius. glos. est notabilis in clemen. ij. in versic. foraneo. de rescript. & tenet Gemi. in cap. j. in ij. quæst. de offic. ordin. lib. vj. & Felyn. in rub. de offi. deleg. col. fin. & Alexand. in rub. ff. de offic. eius. col. penul. in princ. & Ange. in l. præcipi

15 præcipimus.C. de app. †vnde tunc à
tali vicario foraneo appellaretur ad
episcopum.vel ad vicarium genera-
lem:& habetur in d.c.romana.& ibi
Gemin.de app.lib. vj. & not. Cader.
in consil. ij. in tit.de app. licet secus
sit in vicario generali:quia ab eo nõ
appellatur ad episcopum:ex quo est
idem tribunal.vt d.c.romana.& not.
Bar.in l.j.§.j. ff. quis & à quo app. &
ad prædicta vide etiam Cardin.in d.
cle.ij.in xxiiij.q.de rescript.
16 ¶†Secundò notabilter limita pro-
cedere in his,quæ de iure communi
& generali conceduntur vicario epi
scopi : quia in illis tantùm est ordi-
narius:puta in causis ciuilibus:nam
causas criminales non potest de iure
exercere episcopi vicarius:nisi spe-
cialiter sibi committantur per epi-
scopum:vt est tex.in c.ij.de offi .vi-
ca.lib. vj. Item minimè potest con-
ferre beneficia : nisi specialiter sibi
concedatur potestas conferendi per
episcopum.c.fin.de offic.vica. lib.vj.
& Abb.in c.tua.de offi.vica.vnde se-
quitur,quòd si ista,quæ non veniunt
in generali concessione , concedan-
tur specialiter vicario per episco-
pum , in istis erit delegatus:non or-
dinarius:& appellabitur tunc ab eo
ad episcopum delegantem. ita tenet
Felyn.in cap.licet.col.j.de offic.ord.
& in rub.de offic.deleg.col.fin.quod
nota perpetuò propter differentias,
quæ sunt inter ordinarium & dele-
17 gatum. ¶†Circa vicarium rectoris
secularis vel præsidis, vera conclu-
sio est de iure ciuili,quòd non est or
dinarius, sed delegatus : ita conclu-
dit Alexan.in d.rub.ff. de offic.eius.

Ego tamen considero & intelligo
hoc dictum Alexã. procedere quan-
do officialis vellet facere sibi vica-
rium in casu à iure prohibito:prout
est regulariter:vt dicam infrà in se-
quen.dubio . secus si faceret in casu
permisso : prout est in casu necessi-
tatis:puta causa infirmitatis, vel iu-
stæ absentiæ:nam omnes doct, con-
cludunt,quòd tunc potest facere vi-
carium:secundum Barto.in l. obser-
uare. ff. de offic. proconsul. & Bald.
in cap . si quis decesserit. si de feud.
fue. contro. & probatur in d. §. ad
hoc prohibemus. in authen. de col-
la. vbi permittitur officiali antè,
quàm veniat in officium , destinare
vicarium:& eodem modo postquam
venit,si contingat eum abesse ex ius
sione principis:vt ibi dicitur in fi. &
not.Bald. in l. aliquando. ff.de offic.
proconsul.nã in isto casu puto,quòd
talis substitutus dicatur ordinarius:
quia lex permittens eum substitui,
videtur sibi dare ordinariam iuris-
dictionem:& ita reperio,quòd in ter
minis tenet Barto.in l.nequicquam.
§.vbi decretum. in j. lect. colum. ij.
versi.oppo.& videtur, quòd ista &c.
ff. de offic. proconsul. vbi expres-
sè dicit, quòd substitutus ab eo, qui
se absentat , vel in locum officia-
lis mortui, dicitur ordinarius.
18 ¶†Eodem modo , quando aliquis
esset creatus ordinarius à princi-
pe cum potestate substituendi ,
puto quòd substitutus ab eo , sit
ordinarius : quia videtur creatus
authoritate principis id concedentis.
& ad hoc moueor per ea quæ
not. Paris in tract.synd.in vers.sub-
stitutus

ſtitutus.col.iij.vbi quærit,an ſubſtitutus ab eo,qui habebat poteſtatem ſubſtituendi in ſuo priuilegio, poſſit imponere pœnam mortis? nam ſi non eſſet ordinarius,fruſtra dubitaretur de hoc:cùm certum ſit delegatum non poſſe expedire ea, que ſunt meri imperij.l.j.ff.de offic.eius.

¶Præterea,iſtos duos caſus ego confirmo ratione vrgentiſsima.nam lex expreſsè prohibet officiales facere ſibi ſubſtitutos:niſi in caſu neceſsitatis.vt d.§.ad hoc prohibemus.& in authen.nulli iud.in princip.& tamen permittit cuilibet ordinario poſſe delegare cauſas delegabiles.l.more. ff.de iuriſdict.om.iudi. & hoc procedit,ſiue in caſu neceſsitatis, ſiue nõ: vt probatur in d.l.j. ff. de offic. eius. vbi in caſu neceſsitatis permittitur delegatio meri imperij:ergo in alijs cauſis delegabilibus non conſideratur caſus neceſsitatis. Si ergo lex vetat facere ſubſtitutum,niſi in certis caſibus,ſequitur quòd in illis caſibus exceptuatis erit ordinarius. quia ſi eſſet delegatus, etiam in caſibus non exceptuatis poteſt eſſe delegatus ſine aliqua prohibitione legis. Ad quid ergo lex induceret talem prohibitionem, niſi eſſet ordinarius?Et idem dicimus in poteſtate ſuſtituendi conceſſa:quia abſque tali poteſtate poteſt quilibet ordinarius conſtituere ſibi delegatũ:vt d.l. more ergo talis poteſtas operatur vt poſsit conſtituere ordinarium authoritate principis concedentis.

¶Extra autẽ hos duos caſus ſi ordinarius faceret vicegerẽtem,non dicitur ordinarius:ſed potius delegatus ad vniuerſitatem cauſarum, & ita procedat,quod dicit Alexã. in d. rubri.ff.de offi. eius. & hoc expreſsè tenet Iaſ.in l.ſi eadem.col.ij. ff.de of

19 fic.aſſeſ. ¶†Venio ad tertiam.q. videlicet vtrum inferior à principe, poſsit conſtituere ſibi vicarium? & loquor de rectore ciuitatis; vel de præſide:quia iam de alijs dictum eſt & breuiter concludo quòd non: & hoc regulariter:quia omni iure prohibetur.Primò enim prohibetur per ius commune:per d.§.ad hoc prohibemus. & in authen. vt nulli iud. in princ. Secundò prohibetur in regno Siciliæ per multas conſt. Et primò, per conſti.quæ incipit: officia. quæ imponit pœnam capitalem. Secũdò, per conſti.duram & diram. quæ imponit pœnam publicationis bonorũ contrafacientibus. Tertiò,per capitulum regni:quod incipit: Quia de vicarijs &c.vbi prohibet rex fieri vicarios ſine eius licentia:& factos iubet de ciuitatibus expelli.& dicit Paris in tract.ſynd.in verſi.ſubſtitutus. col.fin.quòd poteſtates terrarum nõ poſſunt facere ſubſtitutum,& ire ad ſolatium.Quod tamen limita,niſi in caſu neceſsitatis:vt dixi in præcedenti dubio:quia leges nouę diſtinguũtur per veteres. l. ſed & poſteriore.

20 ff.de legib. ¶†Quam autem poteſtatem habeat vicarius ſeu locum tenens in caſu, in quo de iure cõſtitui poteſt?dic, quòd ſi eſt conſtitutus à principe vel ab alio ſuperiore, qui habet poteſtatem conſtituendi vicarium ſeu ordinarium,puta in locum ordinarij abſentis vel mortui,& túc vera & cõmunis concluſio eſt,quòd

poteſt

potest facere omnia,quæ poterat ille ordinarius in cuius locum substi-
21 tuitur. † Vnde potest expedire omnes causas meri & misti imperij : vsque ad mortem & membri abscisionem inclusiuè.ita intelligatur.l.ij . C . de offic.eius,qui vi.alte.ger.reprobata gl.ibi quæ dicit,quòd non potest imponere vltimũ supplicium & membri abscisionem : quia hoc non est verum.nam imò potest dictas pœnas imponere:secundum Bart.in l.j.§.hi quibus.ff.de lega.iij.& Bar.in l.j.col. fin.ff.de offi.eius.vbi in specie reprobat glo.in d.l.ij.& ibi etiam Alex. in xv.col.& Bal.in authen.sed nouo iure.C.de ser.fugi.ita etiam tenent Iaco.de bel.& Bar.in d.§.ad hoc prohibemus. ¶ Si verò est constitutus ab inferiore in locum suijpsius : puta à rectore ciuitatis:& tunc omnes causas expedire potest præter vltimum supplicium,& membri abscisionem ita propriè loquitur text . in d.§.ad hoc prohibemus.& ibi Iaco.de bel. & Bar.idem tenet Bal.in l.data opera.colũ.xiij.C.qui accus. non poss.& Bald.in d.c.si qui decesserit.si de feu. fue.contro.& habetur in locis præalleg.& procedit etiam,si capitaneus habeat potestatem substituendi in priuilegio : vt tenet Paris in tracta. syndi.in d.versi.substitutus.col.ij.ad prædicta adde Bal.in authen. & omnino.col.iij.versic.iuxta hoc quæritur.C.ne vxo. pro mari.vbi dicit , ꝙ vicarius potestatis potest expedire omnes causas citra sanguinem.

22 ¶ † An autem posit vnus vicarius alium vicarium sibi substituere? Dic quòd non:vt est tex.in c.clericos. de offic.vica.& not.glo.in c.j,in versic. ipsius.de offic.vica.lib.vj.& Bald.in l.aliquando.ff.de offi.procu. & Fely. in c .C.perpetuus. col.j.de fin.instru. quod procedit etiam in vicario papæ. secundum Cardina.in cle.ij.in ij. quæstio.de rescrip.

¶ Limita hoc, scilicet vt non posit facere vicarium perpetuũ sibi similem:sed ex causa,puta absentiæ potest ad modicum tempus facere vicarium:secundum gl.in cle.j.in versicu.locum.de regula.& Card.in cle. j.in xj.xiiij.& xviij.q.de offi.vica. & Fely.in d.c.C.perpetuus.col.j.

23 ¶ † In quibus autem differat ordinarius à delegato?ad hoc vt ista materia reducatur ad bonam vtilitatem, dico quòd in multis differunt.Et primò,respectu creationis . quia iudex ordinarius constituitur à principe, papa, imperatore , vel rege,populo, lege,vel cõsuetudine.Delegatus verò ab omnibus prædictis & à quolibet ordinario:vt no.glo.in l.& quia. ff.de iur.om.iudic.Item , à delegato principis.l.à iudice.C.de iudi.Item à delegato ad vniuersitatem causarũ. l.j.§.ab eo.& ibi Bart.& doct.ff.quis & à quo appel.

24 ¶ † Secundò,differunt : quia ordinarius habet propriam iurisdictionem, & iure suo illam exequitur. l . more maiorum.ff.de iur.om.iudi.Delegatus verò habet iurisdictionem iure alieno,& nihil habet proprium : sed habet solum vsum alienæ iurisdictionis,scilicet delegantis.l.j.§ . qui mandatam.& l.& si prætor.ff.de offi. eius.& l.solet.ff.de iur.omn.iud.& l. & quia.eo.titu.

25 ¶ † Tertiò, differunt: quia ordinarius potest regulariter delegare. d. l. more maiorum. & l. cognitio. §. cùm pro priam. ff. de offi. eius & c. cùm episco pus. de offi. ordi. lib. vj. Delegatus ve rò subdelegare nullo modo potest: vt d. l. more maiorum. & l. à iudice. C. de iudi. & l. fi. ff. de offi. eius: etiam de consensu partium: secundum Bal. in c. cum Bertoldus. col. iij. vers. quæro vtrum &c. in fi. de re iud. & Ias. in d. l. iudice. col. ij.

26 ¶ † Fallit in delegato principis; quia potest subdelegare: vt d. l. à iudice. & c. pastoralis. & c. venerabili. de of fic. deleg. & c. si duo. de offi. dele. lib. vj. & not. Abb. in c. si pro debilitate. de offi. deleg. & est tex. in l. j. in fi. C. qui pro sua iurisdi. vbi Bal. in vj. not. dicit, quòd etiã causas meri imperij delegare potest. de cuius dicti veritate, vide Alex. in l. j. col. antepen. & pen. de offic. eius. vbi de hoc examinat plenum articulum. Multas alias fallentias vide per Iaso. in d. l. à iudice. vbi plenè attingit hanc materiã.

27 ¶ † Quartò differunt: quia ab ordinario substituto nõ appellatur ad substituentem eum: vt quando sumus in vicario vel alio locum tenente ordinario: quod quando fit, declaraui suprà & dixi etiam in scriptis meis super lectura. ff. de offic. eius. sed appellatur ad eum, ad quem appellaretur, si substituens pronunciasset. l. j. §. j. & ibi Barto. ff. quis & à quo appel. & Barto. in l. præcipimus. in princip. C. de app. & text. in c. romana. & ibi gl. & docto. de appel. libr. vj. & in c. non putamus. de consuetu. libr. vj. sed à delegato appellatur ad delegantem: vt in locis præalle. ¶ Quid autem, si appellaretur à subdelegato in casu, in quo causa subdelegari potest? an sit appellandum ad primum delegantem obmisso medio: vel ad medium subdelegantem? Dic, quòd de iure ciuili à subdelegato principis potest appellari ad subdelegantem. l. j. in fi. C. qui pro sua iurisdi. & habetur per Barto. in d. l. j. §. j. ff. quis & à quo appel. Sed de iure canonico debet appellari ad principem delegãtem obmisso medio. c. si duo, de offi. delega. lib. vj. sed in delegatis ab inferiore à principe, indistinctè appellatur ad primum delegantem: & potest poni exemplum in subdelegato à delegato ad vniuersitatem causarum: qui potest subdelegare. secundum Barto. in d. l. j. §. j. quia quo ad hoc, æquiparatur ordinario. secundum Bald. in l. fina. vt proponis. l. a. j. C. quomodo. & quando iudi. & Bald. in l. fin. C. de iu. ci. & glo. in c. cùm causam. de appel. & tota ista est opi. Bartol. in d. l. j. §. j. qui facit duas differentias vna inter ius canonicum & ciuile, vt suprà retuli. & aliam inter delegatum à principe & ab inferiore. sed ista opinio Bartol. communiter non tenetur: & veritas est, quòd non debent fieri prædictæ differentiæ. sed solùm fit differentia: aut delegatus subdelegat totam causam: aut partem sibi reseruat. Primo casu indistinctè tam de iure canonico, quàm ciuili appellatur ad primum delegantem. text. est in c. super quæstionum. §. porrò. & ibi gloss. & Abb. de officio. delega. & in d. l. j. §. j. ff. quis & à quo appella. Secundò casu, appellatur ad subde

subdelegantem.ita loquatur.d.l.j.in fi.C.qui pro sua iurisdictione.& probatur ibi,dum dicit causas iudicandas &c. vnde sola pronuntiatio videtur delegata, & non tota causa: istam conclusionem tanquam veriorem,tenet Philipp.in c.dilecti.lo.tertio.col.iij.in prin.de appe.& ibi etiã Car.in v.col.in prin.& etiam Abb.& communiter doc.ibid.& in d.§.porro.& cum ista opin.pertranseo contra Barto.

28 ¶ †Quintò differunt:quia delegatus non potest absoluere ab obseruatione iudicij, ante litem contestatam: nec facere præceptum diffinitiuum, secus in ordinario: ita tenet Bald.in l.si reus.in prima lectu.in fin.colum. ff.de procura.

29 ¶ † Sextò differunt.quia ordinarius dicitur habere iurisdictionem fauorabilem: delegatus verò odiosam. gloss.est in c.j.in versi.processus.prope finem.de rescrip.lib.vj.& Alex.in l.j.colum.xv.ff.de offic. eius. & hoc potest esse vtile ad multa. maximè per.c.odia.de regu.iur.lib.vj.& hanc etiam differẽtiam poni: Alex.in l.j. ff.de damn.infect.

20 ¶ †Septimò differunt: quia quando sunt plures iudices ordinarij, potest vnus sine alio ab initio cognoscere, & sententiare.l.j.ff.de offic. consu. & l.pomponius.aliàs incipit:Si vni. & ibi Barto.ff.de re iudic.Ratio est, quia quilibet habet officium insolidum.l.imperator.ff.ad municip. secus in delegatis:quia si vnus sine alio procedit,processus est nullus. l. duo ex tribus.ff.de re iudi.& c.causam. el primo.& c.cum causam.de offic. deleg.adeò,quòd etiam si est proferenda interlocutoria, non potest vnus sine alio eam proferre:secundũ Abb. in d.c.causam.in iij.not.& Bart.in d. l.si vni.

¶ Quod fallit,quando in commissione esset apposita clausula:quòd si nõ omnes, &c. vel alia similis:verùm tunc debent requiri prius collegæ. aliâs sine requisitione & declaratione, quòd non possunt interuenire, non possunt alij soli procedere.tex. est & ibi Abb.& Felyn.in c.prudentiam.in princ.de offic.deleg.in delegatis autem ad vniuersitatem causarum est.Idem quod in ordinarijs: secundum Bartol. in d.l.si vni.& ibi etiam glo.& Alexan.dicit hanc esse communem opin.licet Abba.in d.c. causam.tenuerit contrarium & malè:secundum eum. † Quid autem in arbitris?Dic idem,ꝙ in delegatis.l.si in tres.ff.de arbit.

31

32 ¶ †Octauò differunt: quia iurisdictio ordinarij potest prorogari: cuius prorogationis ratione potest iudicare extra territorium.l.si conuenerit.ff.de iurisdict.omn. iudi.& l.j. & ij.ff.de iud.sed iurisdictio delegati non potest prorogari: nec potest cognoscere delegatus,nisi inter personas contentas in rescripto delegatorio.c.P.&.G.de offi.deleg.& l.priuatorum.C.de iurisd.omn.iud.

33 ¶ † Nonò differunt: quia in pluribus delegatis vno mortuo expirat officium omnium:adeò quòd vlterius ex illa delegatione cognoscere non possunt.c.penul.de offi.dele. secus in pluribus ordinarijs: vt notat Abba.in d.c. penulti. dum refert se

ad ea,quæ dixit in c.prudentiam.in prin.eo.titu.vbi hoc dixit in iiij.col. & glo.in c.vt officium.de hæret.lib. vj.& Bar.in l.j.§.si plures.ff.de exerc. Ad hoc potes adducere omnia ea, quæ dixi suprà in octaua differentia.Et idem dicimus in pluribus arbitris quod in delegatis:vt d.c.pe.

34 ¶ † Decimò differunt: quia in dubio appellatione iurisdictionis, intelligimus de ordinaria:non de delegata:secundũ Abb.in c.pen.versi.quæro,an vicarius. &c.de offic. vica. & Alex.in rub.ff.de iurisdi.om.iudi.

35 ¶ † Vndecimò differunt:quia coram iudice ordinario,qui non potest cognoscere, nisi de certa summa, non fit coaceruatio plurium summarum diuersis actionibus in eodem libello cumulatarum, ad impediendam suam iurisdictionem.l. si idem cum eod.in princip.ff.de iurisdi.om. iudi. secus coram delegato.Hanc differentiam posuit Iaso.in d.l.si idem cum

36 eodem. in j.not.Ratio est:† quia delegata iurisdictio derogat ordinariæ.c.studuisti.de offi.lega.& c.sanè. de offic.delega.Ergo debet restringi pro conseruanda iurisdictione ordinaria.& sic debet fieri coaceruatio.l. si plures.§.fi.ff.de pact.aliàs esset in odium ordinarij:quod fieri non debet.secũdum Bar.in d.l.si idem cum eod.in princip.Item quia iurisdictio delegata,est odiosa:ergo restringenda.c.odia.de regulis iur. libr.vj.& l. cùm quidam.ff.de liberis & posthumis: & dixi suprà in octaua differentia.

37 ¶ † Duodecimò differunt:quia sententia lata per ordinariũ contra ius litigatoris,valet:& transit in rem iudicatam,si non appellatur, vt habetur in c.cum inter.de re iudic.& in l. cùm prolatis.& ibi per Alex. & docto.ff.de re iudi.secus,si est lata per delegatum.ita tenet Hosti.in c.fina. de præben.& in c.j de offi.deleg.lib. vj.& Oldr.in consi.lxxxj.colum.j.& Barba.in additio.ad Abb. in c. cum dilecta. de rescript. in additio.quæ incipit.Ordo iuris,&c.post medium.

38 ¶ † Decimotertiò differunt : quia processus contumaciæ punitiuus per delegatum factus contra citatũ,non comparentem,si in veritate ille non erat delegatus, non valet : quanuis fuisset dubium:secus si fiat per ordinarium:quanuis in veritate non sit ordinarius : dummodo possit esse: quia bene valet:ita dicit Abba. in c. prætereà.col.pen.de dilat.

39 ¶ † Decimoquartò differunt:quia ordinarius potest reuocare sẽtẽtiam secundi decreti:sed delegatus non. Istam differentiam ponit Alexã.in l. quod iussit.col.vj.ff.de re iudi. referens ita tenere Inn.in c.consultationibus.de offi.deleg.

40 ¶ † Decimoquintò differunt : quia delegatus potest in totum recusari vt suspectus:vt remoueatur:sed ordinarius non : sed datur sibi adiunctus:secundum Bartolum & docto. in lege apertissimi. C. de iudic. nisi esset delegatus ad vniuersitatem causarum:quia tunc similiter debet sibi dari adiunctus. gloss.est notat in lege finali in glossa prima. C. de iudic.& quod dixi in delegato, procedit etiam in delegato principis. secundum Abbatem in ca: super quæstionum.

ſtionum.§.quem verò.de offic.dele-
gat.& hoc eſt de iure ciuili : de iure
verò canonico tam ordinarius,quàm
delegatus poteſt in totum recuſari.
c.ſi quis contra clericum.& ibi Abb.
& doct.de foro competenti· & idem
Abb.in.c.cùm ſpeciali in primo no-
tab.de appell . Dummodo cauſa le-
gitima inſeratur & probetur . aliàs
recuſatio non admittitur : vt dicit
Abb.ibidem.& in.d.§.quem verò.&
eſt text.in.c.ſecundò requiris.de ap-
pella . ſecus eſt de iure ciuili : quia
non oportet inſerere cauſam ſuſpi-
tionis:ſecundum Bart.in.d.l.apertiſ-
ſimi.& gloſſ.in.l.quia poterat.ff.ad
trebellia.& gloſſ.in.l.item ſi ſuſpe-
ctus.ff.ad procur.& Iaſ.plenè in.d.l.
apertis ſimi . & quæ ſint iſtæ iuſtæ
cauſæ recuſandi iudicem ſuſpectum,
tangit Specu.in titu.de iudic.deleg.
§.ſupereſt.& ego dicam plenè infra
in tracta . de appellatione.in vltima
parte huius operis,in verſ.recuſatio.
& ibi videas . ¶Hodie autem in re-
gno ſeruatur ius canonicum:ex diſ-
poſitione regiæ pragmaticæ:quæ in
cipit : Item ſi contingat . per quam
diſponitur,quòd tã ordinarius,quàm
delegatus poteſt recuſari , vt ſuſpe-
ctus : & remouetur in totum:& de-
bet allegari & probari iuſta cauſa
ſuſpitionis coram diœceſano loci,
ſeu eius vicario : vt ibi habetur .
41 ¶† Decimoſextò differunt quia or-
dinarius poſtquam eſt recuſatus , vt
ſuſpectus,poteſt cauſam alteri dele-
gare.c.ſi quis contra clericum.de fo
ro compet.&c .cùm ſpeciali . & ibi
Abb.& Philip.de app.delegatus verò
recuſatus,nõ poteſt cauſam commit
tere.c.iudex ab apoſtolica , de offic.
dele.lib.vj.Cum diſtinctione tamen,
de qua ibi : ſcilicet aut nondum eſt
propoſita recuſatio : & poteſt com-
mittere : aut eſt propoſita:ſed non-
dum fuit pronuntiatum ſuper ea : &
tunc non poteſt committere:niſi de
conſenſu partium.Aut eſt pronuntia
tum:& tunc etiam de conſenſu par-
tium nõ poteſt cõmittere:quia poſt
pronuntiationem deſijt eſſe iudex:
vt.d.c.iudex ab apoſtolica.& loquor
de delegato principis:quia in eo ca-
dit hoc dubium : nam delegatus ab
inferiore,ſine dubio non poteſt ſub
delegare:vt ſuprà dixi in tertia dif-
42 ferentia.¶ † Decimoſeptimò diffe-
runt:quia ordinarius poteſt delega-
re totam cauſam,& ſententiam ſibi
reſeruare:dummodo audiat ter cau-
ſam,ſcilicet in principio ideſt.in litis
conteſtatione.in medio:& in fine. vt
C.de iud.authen.adhęc.delegatus ve
rò hoc facere non poteſt : nam aut
totam cauſam committere debet ,
aut nihil:vt not.glo.in dicta authen.
adhæc.in verſic.delegatus.vnde non
poteſt ſententiam ſibi reſeruare , e-
tiam ſi eſſet delegatus principis . &
hoc de iure ciuili.ſecus de iure cano
nico : quia poteſt ſibi reſeruare ſen-
tentiam.c.ſuper quæſtionum.in prin
cip.de offic.deleg.& prædictam dif-
ferentiam ponit Barto.in.l.nequic-
quam.§.vbi decretum.colum. iij .ff.
de offic.proconſul.dum ponit diffe-
rentiam inter decretum & ſenten-
tiam : & Alexand.in rub.ff.de offic.
43 eius.colum.ij.¶†Decimooctauò dif
ferunt : quia ordinarius poteſt ſuam
ſententiam exequi : delegatus verò

non: imò sua sententia mandatur executioni per ordinarium.l.à diuo Pio.in princi.& ibi glos.& Barto.ff. de re iud.& hoc procedit in delegato ab inferiore à principe: vt est tex. etiam in.l.properandum.§.sinautem reus.iuncta glo.in versicu.ad maiorem.C.de iudic.& tenet Alexand.in. d.l.à diuo Pio.colũ.iij.& iiij.& Abb. in.c.si quis contra clericum.colum. fin.de foro competen.secus in delegato principis: quia tam iure ciuili, quàm canonico potest sententiam exequi: secundum Alexan.in.d.l.à diuo Pio.colum.ij.& Abb.in.d.c.si quis contra clericum.colum.penul.& c.significasti.de offi.delegat.quam sententiam potest exequi infra annum tantùm, & non vltra.c.quærenti de offic.delegat.Item potest delegatus à principe, committere ordinario executionem suæ sententiæ: vt.d.c. significasti.&.c.sanè.eo.titu.& tenetur ordinarius sibi obedire, etiam si iniusta sit sententia.text.est in.c.pastoralis.§.quia verò.de offic.delega. & not.in.d.sanè.&.d.c.significasti.de qua materia vide in quadam disputatione mea, quam posui super rub. ff.de offic.eius.dum legi illam rubric.in almo studio ciuitatis Salerni, conductus ad lecturam de mane ordinariam. quæ disputatio incipit: Pro ornamento &c.& tractat materiam.c.si quando.de offic. delegat. Item prædicta de delegato inferioris à principe, procedunt de iure ciuili: secus de iure canonico: quia si delegatus habebat potestatem exequendi, potest etiam delegatus exequi: secundum Abba.in.d.c. si quis contra clericum. colum. penulti. & fin.& ratio est: quia executio est misti imperij: & de iure canonico delegantur ea, quæ sunt misti imperij: secundum glos.in. c. quod sedes.de offi.ordi.& Barto.in l.ne quicquam. §.vbi decretum.ff.de offic.procon. licet secus sit de iure ciuili: vt habetur in l.iubere cauere.ff.de iurisdic. omn. iudic.& in.l.j.ff.de offic.eius.

44 ¶ † Decimononò differunt: quia ordinarius potest ampliare & minuere tempus, quod datur iudicatis ex causa.l.ij.ff.de re iudica.sed delegatus non: quia ex quo ipse non exequitur sententiam suam, vt modò dixi in præcedenti differentia: non potest imponere legẽ superiori exequendi, scilicet ordinario deleganti. c.ex insinuatione.de appel.hanc differentiam posuit Barto.in.d.l.ij.in.j.

45 q.¶ † Vicesima differentia est: quia appellatione magistratus, non venit delegatus, sed tantùm ordinarius: secundum Paul.de cast.quem sequitur Alexand.in.l.eum, qui.ff.de iurisdic.omn.iudi.quod facit secundum eum, pro interpretandis statutis loquentibus de magistratu: vt non comprehendant delegatum: pro quo est text. in l. properandum in princi.in ver.siue in magistratibus.

46 &c.C.de iudi.¶ † Vicesimoprimò differunt: quia ordinarius debet delegare causam suo subdito: quem potest compellere ad acceptandum. c. pastoralis.& ibi Abb.in pen.not.& in. capitu.quod sedes.de offic.ordinar. &.l.j.C. qui pro sua iurisdictio. sed non subdito inuito non potest causam delegare: sed volenti tantùm: secundum

secundum Bar.in.d.l.j.vbi ita limitat dictam legem.& Abb.in.d.c.pastoralis.in.iiij.not.& ita intelligitur text. in.l.& si prætor.ff.de offi.eius.sed delegatus à principe, potest causam subdelegare cuicunq;,etiam suo superiori, & non subdito,etiam inuito.Vnde si delegatus papæ est minimus clericus,potest causam subdelegare archiepiscopo, etiam inuito.c. pastoralis.in princi.& ibi Abb.in pe. not.&.c.sanè quia.de offic.delegat. ¶ Verùm circa hoc scias,quòd delegatus papæ debet subdelegare causas illis personis,quibus delegat papa, scilicet in dignitate constitutis: per.c.statutum.de rescrip.lib.vj.aliàs subdelegatio non valet,& processus factus esset ipso iure nullus:ita tenet Abb.in.d.c.pastoralis.in fi.illius prin. de off.deleg. & Alex.in consi.lxxvij. col.ij.in ij.volu.

47 ¶ † Vicesimosecundò differunt:quia ordinarius si protulit sententiam nullam,potest iterum de causa cognoscere & sententiare.l.si præses.C.quomodo & quando iud.&.l.j.C.de sen.&.l.si accusatoribus.C.de accus.& Barto.in.l.iudex postquàm.ff.de re iudica.delegatus verò qui nulliter pronuntiauit, non potest vlterius de causa cognoscere.l.si vt proponis.C.quomodo & quando iud.etiam si sit delegatus à principe : secundum Bald.in.d.l.si vt proponis.colum.ij.& Alexand.plenè,in rubr.ff.de offic.eius.colum.ij. nisi esset delegatus ad vniuersitatem causarum : quia habetur vt ordinarius:secundum.Bald.in.d.l.si vt proponis.& Felyn.in.c.in literis.colum.i.de offic.delegat.& de prædictis an & quando & qualiter procedant in delegato,vide plenè per Felyn.in.c.qualiter & quando el primo.colum.antepen.& pe.de accus.& qualiter procedat in ordinario,quòd possit iterato cognoscere.vide Abb. in.d.c.in literis.& Barto.in.d.l.iudex postquàm.

48 ¶ † Quo autem ad reuocandum interlocutoriam,non est differentia inter ordinarium & delegatum : quia vterque potest eam reuocare:secundum glos.in.d.l.quod iussit ff.de re iudica.& ibi etiam Alexand.in.j.colum.& est text.in c.cùm cessante.& ibi Abb.in ij.not.de appel.quod limita, vt infrà proxima differentia.

49 ¶ † Vicesimotertiò differunt:quia ordinarius si pronuntiat se non iudicem vel iurisdictionem non habere, potest hanc suam interlocutoriam reuocare:secundum Bald.in.l.si præses. per illum text. C.quomodo & quando iudex. secus in delegato: quia talem interlocutoriam non reuocat.c.significantibus.& ibi Abb.& doct.de offic.delega.hanc differentiam in terminis ponit Ludo.Rom. in consil.cccl viij.in fin.& Barba.in addi.ad Abb.in.d.c. significantibus. quibus adde Barto in repet.l.ij.colū. iij.ff.si quis in ius voc.non ier.& in d.l.quid iussit.ff.de re iudica.

50 ¶ † Vicesimoquartò differunt:quia ordinarius potest delegare vnum articulum causæ iurisdictionalem. vt est gl.in.c super quæstionum.in ver. quicunque.de offic.delegat. quia si potest totam causam, multò magis vnum articulum. delegatus verò non potest etiam vnum articulum

iuriſdictionalem ſubdelegare:ſecundum abb. in.d.c.ſuper quæſtionum. in princ.ſuper dicta gl.in verſi.quicunq;.Sed articulum non iuriſdictionalem poteſt ſubdelegare: ita tenet Alex.in.l.more.colũ.v.ff.de iuriſdi. om.iud.licet Bar.ibi contrarium teneat:& malè: quia communiter reprobatur:ſecundum Abba.in.d.c.ſu-
51 per quæſtionum.¶ † Fallit in delegato ad vniuerſitatem cauſarum:quia ille æquiparatur ordinario: vt pluries dictum eſt ſuprà:ſecũdum Abb. in.d.c.ſuper quæſtionum.colum.iiij. Non tamen poteſt ſubdelegare vniuerſam ſuam delegationem: vt not. Hoſt.in tit.de offi.deleg.§.quis poſſit.quem ſequitur Alex.in.l.à iudice. C.de iudi.quia etiam ordinarius non poſſet totam ſuam iuriſdictionem delegare inconſulto principe.l.pe.&
52 ibi not.ff.de offi.prẹſid.† quis autem dicatur delegatus ad vniuerſitatem cauſarum? vide Iaſo.in.d.l.à iudice. Secundò fallit in delegato principis. vt.d.c.ſuper quæſtionum.& ibi Abb.
53 in.iiij.colũ.¶ † Viceſimoquintò differunt: quia ordinarius poteſt aliquem citare per edicta: & idem in delegato principis.tex.eſt in authen. qui ſemel.C.quomo.& quando iud. & in.§.omne.in authen.de litig.ſed delegatus inferioris hoc facere non poteſt:vt not.gloſſ.in dicta.authen. qui ſemel.in verſic.delegatis.& ibi etiam Barto.verſic.venio ad ſecundam, &c.& Barto.in extrauagan.ad reprimendam.in verſi.per edictum. & Bart.in.l.plerique.ff.de in ius vo-
54 can. ¶ † Viceſimoſextò differunt: quia delegatus inferioris à principe,non poteſt citare aliquem realiter,ſcilicet capiendo ipſum de perſona:ſed ordinarius ſic: & delegatus à principe.Ita tenet Bar.Alex.& communiter docto.in.l.ij.ff.de iuriſdict. omn.iud.contra glo.ibi:ſiue ante litem conteſta.ſiue poſt.& idem Bart. in.l.pleriq; ff.de in ius.voc.& quod dixi in delegato principis,vt ſit idem quod in ordinario, iſta eſt communis concluſio:quam tenet Bar.in dicta authen.qui ſemel.C.quomodo & quando iudex.& Alexã.in.d.l.ij.col. iij.& de prædictis eſt tex.cum gl.in. l.conſentaneum.C.quomodo& quan
55 do iudex.¶ † Viceſimoſeptimò differunt,quia delegatus citans,debet citare cum inſerto tenore ſuæ delegationis.aliâs ſibi non creditur:niſi doceat de commiſſione,& copiam faciat.c.cum in iure.& ibi Abb.& Fely.de offic.deleg.& in.c.præterea.de dilat.& Barto.in.l.ij.ff.ſi quis in ius vo.non ier.Sed ordinarius hoc facere nõ tenetur:ſed ſufficit,quòd mandet nuntio vt aliquem citet ſolo verbo ſine literis.text.eſt in.c.cùm dilecti.ibi viua voce.&c.de don.& contu.& Specu.in ti.de cita.§.ſequitur. verſi. vtrum.& eſt ratio:quia ſemper præſumitur pro iuriſdictione ordinaria:ſecus pro delegata. ita dicit Abb.in.dicto.c.cùm in iure.columna penulti.
56 ¶ † Viceſimooctauò differunt:quia iuriſdictio ordinarij,non expirat per mortem ſuperioris conſtituentis ipſum,etiam re integra:ſecundum Hoſtien.in.c.quoniam abbas.de offi.deleg.& Abb.in.c.relatum.eo.ti.& eſt text.in.l.& quia.ff.de iuriſdict.omn. iudicum.

iudicum. & est etiã tex.clarus in c. legatos.in fi.de offic.lega.lib.vj. sed iurisditio delegati, extinguitur morte delegãtis re integra:vt d.l.& quia & d.c.relatum.& c.gratum. & c.licet vndique. de offi.deleg. & in c. fi. de offi.lega.Dicitur autem res integra, quando nondum est facta citatio. & ista est communis opin.quam tenẽt Bartol. & doc. in d.l.& quia per. d.c. gratum.& d.c.fi.& no.Abb.in d.c.relatum.quòd procedit etiam in delegato principis: per prædicta iura. & not.glo.in ver.principaliter.in d.l.& quia.Et in tãtum extinguitur iurisdictio morte mãdantis,quòd etiã de consensu partiũ nõ posset delegatus ꝓcedere.gl.est in c.cũ venissẽt in ver. egerit.de testi.Itẽ, ꝓcedit.etiã si delegatus ignoret delegantẽ esse mortuum:secundum Barto.in d.l.& quia col.fi.Item, procedit etiam in delegato ad vniuersitatem causarum. nã quo ad hoc non æquiparatur ordinario.Est enim necesse, vt saltẽ vna causa sit cœpta coram eo:vt res desinat esse integra:secundum Bartol. in d.l.& quia.ver.quæro,quid si plures &c.quem ibi sequitur Alexan. & communiter Moder. & Abb.in d.c. relatum.Illud autẽ,quod dixi in delegato principis,limita multis modis:vt per Ias.in d.l.& quia.colũ. iiij.

57 Item illud: quod dixi in ordinario, limita non procedere, quando vna iurisdictio ordinaria cohęret alteri ordinariæ, vt accessoria: sicut dicimus in vicario:qui est ordinarius: & tamen eius iurisdictio finitur morte episcopi,vel alterius constituentis: secundum Alexan.in d.l. & quia co.j.& Hostien.in dicto c. quoniam abbas. & Abb.in c.pen. de offic. vicar.tunc enim iurisdictio deuoluitur ad capitulum, vacante sede c.ij. extrà,ne sede vac.

58 ¶†Vicesimononò differunt:quia iudex ordinarius etiam minimus potest delegare causam cum potestate subdelegandi:vt est gl.in c.is,cui. de offic.deleg.lib.vj.& Bartol.in l. more.& ibi etiam Alex.in v. & vj. col. ff.de iurisd.omn.iud. vbi dicit hanc esse communem opin. & Fely. in c. super quæstionum. §. si verò versi. fallit quartò,&c. de off.deleg. Secus in delegato etiam principis: secundum Alexã. in rubric.ff.de offic.eius col.iij.& glo.in c.super quæstionum §.porrò.ver.transfer totam.de offic. deleg. hanc differentiam sentit Bal. in l.à iudice. & ibi Saly. & communiter doc.C.de iudi.& Abb.in c.cùm Bertoldus.de re iudi.& Bar.in l.solet ff.de iuris.om.iud & Alex. in consil. clvij.col.iij.in ij.volu.vbi dicit hanc esse communem opi.& Ias.in l.j.colum.viij.ff.de offic.eius.

¶Prædicta limita,nisi delegatus subdelegaret sciente & patiente ordinario.quia tunc potest: secundum Alexan in præalleg.consilio.clvij.& Ias. in d. l. à iudice.col.iij. in quarta

59 limitatione.¶†Tricesimò differunt: quia quilibet ordinarius habens merum & mistum imperium,potest suã sententiam dubiam interpretari: & etiam sententiam sui delegati. sed delegatus hoc facere non potest:secundum Bartol.in l.ab executione. vers.veniamus ad secũdam partem. &c.ff.de app.& Alexan. in rub.ff. de

60 off.eius.colum.iij. ¶†Tricesimoprimò differunt:quia ordinarius potest condemnare victum victori ad expensas:reseruata sibi taxatione l.terminatio. C. de fruc. & litis expen.& ibi Bartol.& Bald.sed delegatus hác reseruationem facere non potest: & si fecerit, est nulla, vnde delegans potest posteà taxare.ita dicit Barto. in l.ab executore. colum. pen. ff. de appel. & Bar. in d.l.terminato. quod tamen intellige procedere in tali delegatò:qui non potest sententiam exequi: de quo dixi suprà in xviij. differentia. Secus si potest exequi: ita dicit Bartolus in locis præallegatis.

61 ¶†Tricesimosecundò differunt:quia ordinarius potest cognoscere de causis meri & misti imperij.Intellige tamen de ordinario illustri,spectabili, vel clarissimo l.illi citas §. qui vniuersas ff.de offic.pręf.de quibus habetur per glo.& Moder.in l. j. ff. de offi. eius. quia infimi magistratus. prout sunt defensores ciuitatum nõ habent in huiusmodi causas,nisi modicam coërtioné l.magistratibus ff. de iurisd. omn.iud.& in auth.de defensio.ciui. §. audien. Verùm hodie omnes magistratus municipales,qui capitanei appellantur, cognoscunt de causis meri & misti imperij: quia æquiparantur præsidibus:vt no.glo. in l.fi.in versicu.id est.C.de pręscrip. lon. temp. quod fuit inductum per pacem Constantiæ: secundum Bal. in titu.de pace const. in ver. criminalibus.& Ioan.an.in addi.Specul.in tit.de iuris.om. iud colum.j. & Ang. in l.j.§.solent ff.quando app.sit. Sed delegatus non cognoscit de causis meri & misti imperij: quia talia delegari non possunt l.j.in prin.ff.de offi.eius.& l.iubere cauere ff.de iur. om. iud. & l. ij.C. de peda.iud. & l. nequicquam §.vbi decretum ff. de off.procons. secundum vnum intellectum.

¶Item,prædicta intellige de mero imperio maximo,maiori,magno, & paruo.De minori autem & minimo bene cognoscit delegatus: secundũ, Barto.in l.imperium.col.iij.& iiij.ff. de iurisd.omn.iud. ¶Fallit hoc ratione absentię vel infirmitatis:quia tũc ordinarius delegat merum & mistum imperium: vt d.l.j. ver. huius rei.& ibi Bartol.& Alexan.ff.de offi. eius.nisi quando veniret pœna mortis vel abscisionis membri: quia delegatus non potest huiusmodi causas decidere:vt in auth.de colla.§.ad hoc prohibemus.¶Itẽ,fallit in principe, qui potest huiusmodi causas delegare l.fin.C.vbi sena.vel claris.& Barto.in d.l.j.in.ij.q.ff.de off.eius.

¶Item fallit in causa restitutionis in integ. quæ licet sit misti imperij l. ea,quæ §.j.& ibi no.ff. ad municipa. tamen delegari potest l.fi. C. vbi & apud quem. 62 ¶ † Item, fallit de iure cano. secundũ ꝙ omnes causæ meri & misti imperij delegantur c. quod sedes.& ibi glo. de off.ordi. & glo.in cle.j.de offic.deleg. & Alex.in consi. cvj.col.pen.in ij.vol.

63 ¶†Item fallit in delegato principis: qui potest huiusmodi causas subdelegare. secundum glos.& Bald. in l. vnica.C.qui pro sua iurisdi. & Bart. in d.l.j.in iij. q. quanuis ibi Alexan.

& alij

& alij contrarium teneant : tamen ista est magis communis opin.quam reassumpsit ibi Iaso. in d.l.j. colum. xix. & Abb. in c. venerabili de offic.deleg.

64 ¶†Quod limita,nisi esset electa industria personæ l. inter artifices ff. de solu.& l.nemo.ff. de duo.re. quod quomodo cognoscatur,vide Abb. in c.fi.de offic.deleg & Ias. in l.à iudice.&.C.iudic.

¶Item limita, nisi esset facta delegatio de aliquibus casibus reseruatis principi : quia tunc non subdelegat: vt no. Alex.in d.l.j.col.fi.ff.de offic. eius. & Baldus in l. gesta. C. de re iudic.

65 ¶†Tricesimo tertiò differunt : quia eximens vocatum in ius coram delegato: non tenetur edicto , ne quis eum, & c.l.iij.§.si quis. ff. ne quis eũ & Bald.in rub.extrà de off.dele.col. j.Secus si coram ordinario: vt in toto illo titulo:& inst.de actio.§. pœnales.& ibi per Modern. & prædicta procedunt etiam in delegato principis:secundum Alex.in rub. de offic.

66 eius.col.ij. ¶†Tricesimoquartò differunt:quia capitulum,sede vacante succedit in iurisdictione ordinaria. c.j. de maior. & obedi. lib.vj. & c.ij. ne sede vacan. & no.in c.ij. ne prælat. vic. suas. non tamen succedit in iurisdictione delegata : secundum Cardi.in clemen. j. ver.duro.in viij. q.de hæreti.& Gemin.in d.c.j.de maior. & obedi.lib. vj. & Ioan. and. in c. cùm olim. colum. pen. de maior. & obedi.& habetur in c. ad abolen-

67 dam de hære. ¶† Tricesimoquintò differunt : quia delegatus papæ non potest demandare potestatem absoluendi ab excommunicatione: nec prædicandi:nec prouidendi ecclesijs de prælatis c.is , cui de offic. deleg.lib.vj.& tamẽ ordinarius hæc omnia demandare potest : vt habetur in c.inter cætera & c.fin.de offic. ord.& c.causam.de elect.& c.fi.de of

68 fic. deleg. ¶ † Tricesimosextò differunt:quia ordinarius potest liberè instituere præsentatum in ecclesia per patronos c. ex frequentibus. de institu . secus in delegato : quando coram eo vertitur quæstio inter patronos de iure præsentandi : & ipse fuit delegatus à papa,vt ordinet ecclesiam & prouideat de rectore:quia potest tantùm iudicare quis sit instituendus : & episcopus diocesanus habebit ponere ipsum in ecclesia, & instituere:sed ipse delegatus instituere non posset c. super eo. & ibi Abb.de offic.deleg.

69 ¶ † Tricesimoseptimò differunt: quia ordinarius potest imponere maiores mulctas l. eos. C. de modo mulct.& Alexan.in rubrica ff.de offic.eius.colum.ij.in fi.Delegatus verò licet posit mulctas imponere c. pastoralis & c.de causis.de offic. delegat. non tamen potest excedere summam sex aureorum : si est de personis illustribus , spectabilibus, vel clarissimis. Si verò est de minoribus, non potest excedere tres aureos l.ij.C.de sportul.& Host.in d.c. de causis. & procedit hoc etiam in delegato in principis: vt ibidem dicit Alexan.¶Scias tamen , quòd hodie dipositio dictæ l. eos. C. de modo mulct.nõ est in vsu : & iudices de facto

de facto eam non seruant:sed imponunt mulctas ad eorum arbitrium: ita dixit Spe.in titu.de sent.prolat.§. species. versi.sed nūquid titulus,&c. & Alexā.in consil.xxxv.in ij.vo. col. pen.& Ias.in l.iij.§.quid prætor.in fi.

70 ne quis eum. ¶ † Tricesimò octauò differunt:quia si delegans excōmunicetur,non per hoc suspenditur iurisdictio delegati: secundum glo. & Inno.in c.licet.de of.dele. & Spec.in tit.de iudi.dele.§. restat. ver. quid si super duobus &c.secus est in vicario: qui habet iurisdictionem ordinariā, vt suprà dixi:& tamen excommunicato episcopo suspēditur iurisdictio vicarij c. romana de offi. vic. lib.vj. vide tamen Abb.in d.c.licet.qui non tenet indistinctè illud,quod dixi de delegante excommunicato: nam distinguit,prout in delegante mortuo scilicet, aut excōmunicatus re integra:aut non. Illud tamen quod dixi de vicario, non intelligas procedere in quolibet ordinario:vt per Abb.in d.c.licet.col.fi.quia si iurisdictio ordinarij non finitur morte constituētis,multò minus finitur excommu-

71 nicatione.¶†Tricesimononò differunt:quia ordinarius potest delegare causam cum clausula: appellatione remota.quod intellige de tali ordinario:qui habeat supremam potestatem,prout est princeps,quia solus princeps vtitur ista clausula in delegationibus:vt est gloss.in c.super quęstionum.in prin.in ver.prouocationis.de offi.deleg.& glo.in c.quòd translationem in glo. mag. in fi. de offic. lega.& tex.in l.j.in fi. ff.à quibus app. non licet.& Specul.in ti.de legato.§.nūc ostēdendum. ver.xiiij. sed delegatus principis non potest causam subdelegare,appellatione remota.tex est in d.c.super quæstionū §.nos autem de offi.dele. & Abb. in d.c.super quęstionum.§.si verò.in ij. no.Scias tamen , quòd ista clausula non operatur in præiudicium tertij: quia non impedit tertium appellare. tex: est & ibi Abb. in c. super eo. de

72 off.dele. ¶† Quadragesimò differūt: quia quando committitur ordinario per superiorem aliqua causa,quę spectabat ad eius iurisdictionem,censetur eius iurisdictio excitata:adeò ꝙ non per hoc efficitur delegatus : sed remanet ordinarius etiam in illa causa:& illa commissio,appellatur iussus , & non delegatio.tex. est in authen.vt nulli iud.§. & hoc verò iubemus:per quem ita tenent Bartol. & doc.in l. more.ff.de iur.om.iud.& Fely. plenè in c. licet.de offic. ordi. secus est,quādo fit commissio alicui qui non erat ordinarius in illa causa:quia ille censetur merè delegatus. vt in toto tit. de offic.dele. Illud autem , quod dixi in ordinario, limita nisi in commissione esset in aliquo alterata eius iurisdictio. quia censetur tunc delegatus : & non dicitur tunc iurisdictio excitata : secundum Fely. in d.c.licet. vbi plenè de hoc.

Rober.de Venusio.V.I.D.

Iudiciorum vi. distinctio.

1 *Iudicium aliud conuentionale: & aliud reconuentionale.*

2 *Compensatio locum habet , vbi delictum*

est liquidum: non aliter. Item cessat, vbi delebetur species.

3 *Compensatio fit de liquido ad illiquidum: quando per confessionem facta est liquidatio. & nume. 27.*

4 *Compensatio an similitudinem aliquam habeat cum reconuentione.*

5 *Reconuentio ante litis contesta. fieri debet: vel incontinenti post: aliàs pari passu cum conuentione non ambulant.* 24.

Intellectus ad c. dispendia, §. reus. de rescrip. lib. vj.

6 *Reconuentio pari passu ambulat cũ conuentione: & fit processus simultaneus: sed debet prius reus actori respondere: & postea econtrà.*

7 *Actore non respondente reconuentioni, denegatur audientia super sua conuentione.*

8 *Causa reconuentionis, debet vna & eadem sententia terminari: nisi primò liqueret de vna causa: quia potest vnam tantùm diffinire iudex.*

9 *Appellatio à sententia lata in causa conuentionis, non impedit iudicium procedere in causa reconuentionis: de qua tamen citò liquere non potuit.*

10 *Processus valet, licet iudex causam reconuentionis pari passu non expediat: sed malè facit: & debet appellari.*

11 *Reconuentio an fiat coram delegato: & nume. 20. & 25.*

12 *Reconuentio an coram arbitrio locum habeat.*

13 *Arbitri iuris, an habeant ordinariam vel delegatam potestatem: & ad quem appelletur ab illis.*

14 *Reconuentio an fiat coram iudice prorogato.*

15 *Coram iudice appellationis an reconuentio fiat. & nume. 17. & 18.*

16 *Appellatio reducit causam ad illum statum, in quo erat causa principalis post litem contestatam.*

17 *Appellatio ab interlocutoria, deuoluit causam principalem coram iudice appellationis, quando pronuntiando bene appellatum interlocutoriam retractauit.*

18 *Appellatio extraiudicialis, in quibus differat à iudiciali.*

19 *Reconuentio an locum habeat coram iudicibus particularibus ad certa negotia, vel personas deputatis.*

20 *Prorogari nõ potest iurisdictio delegati.*

21 *Prorogatio iurisdictionis, quædam est voluntaria: & quædam necessaria.*

22 *Delegata causa principali, censetur etiã delegata causa accessoria, & connexa.*

23 *Reconuentio an fiat coram iudice causarum certæ speciei de causa alia speciei diuersæ.*

24 *Intellectus ad l. si idem cum eodem. §. quòd si inuitus. ff. de iu. omn. iud.*

25 *Iudex habens limitatam iurisdictionem accessoriè & incidenter, de causa diuersæ speciei cognoscere potest.*

26 *Iurisdictione ordinaria concessa, id concessum censetur, sine quo illa explicari non potest.*

27 *Reconuentio an fieri possit, quando iudicis officium imploratur.*

28 *Reconuentio non fit, vbi per viam extraiudicialis iurisdictionis proceditur.*

29 *Reconuentio an locum habeat in causis summarijs.*

30 *In causis executiuis an fiat reconuentio.*

31 *Reconuentio non fit, vbi præsentatur instrumentum secundum formam ritus: nec quando creditor petit familiam, vt ingrediatur vigore pacti executiui.*

32 *Reconuentio an & quando locum habeat in causa possessorij. & num. 33. cum*

plur

plur. sequent.

33 *Spoliatus agens, non tenetur aduersario suo respondere: nisi prius restituatur. Quod limita. nume. 35. 38. 39. & nu. 41.*

34 *Priuilegiatus non vtitur priuilegio suo, contra pariter priuilegiatum.*

35 *Possessoria remedia an dicātur ita priuilegiata contra tertios non spoliantes: sicut contra ipsos spoliatores.*

36 *Possessorium retinendæ datur ei, qui molestatur extra iudiciū: secus si in iudicio.*

37 *Causa quælibet possessoria, est summaria.*

40 *Reconuentio an fiat de possessorio, vbi agitur petitorio.*

41 *Spolium an deducantur in iudicio per viam actionis vel exceptionis. & quæ sit differentia.*

42 *Possessorium recuperandæ intentatum, an suspendatur per exceptionem spolij alterius rei: oppositam reo.*

43 *Spoliatus citatus per spoliantem in alia causa: potest contra citationem opponere: & non tenetur comparere nec respondere.*

44 *Clericus reconuenire potest coram iudice laico.*

45 *Clericus succumbens coram iudice laico: potest per eum condemnari ad expensas.*

46 *Recōuentus an possit renuntiare suæ conuentioni, ad impediendā reconuentionē.*

47 *Reconuentio an & quando locū habeat in criminalibus. & nu. 49. cū plu. sequē.*

48 *Accusator non admittitur in regno nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur. & nume. 49.*

49 *Dispositio, l. j. C. qui accus. non poss. est hodie correcta in regno per constitutionem: si ciuiliter agens.*

50 *Nomen rei, quando receptum dicatur inter reos.*

51 *Reconuentio non fit in criminalibus coram iudice in competenti: respectu reconuenti. & num. 56. & 57.*

53 *Reconuentio in Regno hodie in criminalibus nō procedit per ritus magnæ curiæ: per quos multæ leges iuris communis sunt correctæ: & constitutio: si ciuiliter agens, &c.*

54 *Reconuentio an habeat locum, vbi per inquisitionem proceditur.*

55 *Reconuentio de causa ciuili, an fiat per accusatum criminaliter: & econtra.*

SExta Distinctio principa
1 lis iudiciorū est: quia † iu-
dicium aliud dicitur con
uentionale: & aliud recō-
uentionale. Iudicium conuentiona-
le, est illud, in quo prima conuentio
deducitur. Iudiciū reconuentionale,
est in quo deducitur secūda conuen-
tio, quæ fit ex aduerso per reum con
tra actorem. de quo loquitur. l. cum
Papinia. & auth. & consequenter. C.
de sen. & totus tit. extra, de mu. peti.
Est igitur sciendum, quo ad practi-
cam huius iudicij reconuentionalis,
quòd reus conuentus in iudicio, si
debet aliquid consequi ab actore ha
bet duplex remedium repulsandi a-
2 ctorem. † Primū est, per viam com-
pensationis: quam potest sibi op-
ponere, etiam si esset debitor natu-
raliter tantū. l. quòd in diem. §. etiā.
ff. de compensa. Verùm, quia nō sem
per datur sibi hoc remediū, quia ita
demum habet locum cōpensatio, si
debitum est ex vtraq; parte liquidū.
Secus ex vna parte tantùm sit liqui-
dum: vel si ex vna parte debeatur
species, & ex alia quātitas: tūc enim
non

admittitur cópensatio.tex. est & ibi Bald.plenè, in l. fin.C.de compensa.
3 ¶†Illud autem,quod dixi de debito liquido ad illiquidum: vt non fiat compensatio,limitatur nisi debitum actoris esset liquidatum per confessionem rei:quia túc admittitur compensatio de debito rei illiquido, quod venit liquidandum in processu:secundum Bal.in d.l.fin.colú.ij.& Abb.in c.cùm Ioannes.in iij.not. de fid.instru.& ratio est illa, quæ sumitur ex l. eum,qui ff.de iureiuran. In illis ergo casibus, in quibus cessat remedium compensationis, necesse est,reo recurrere ad secundum remedium, scilicet reconuentionis: per
4 quod plenius sibi consulitur.† An autem compensatio habeat aliquam similitudinem cum reconuentione:vide Bal.in d.l.cum Papinianus. in fin.
5 C.de senté.¶†Super hoc iudicio reconuentionali pro aliquali introductione ad practicam, proponā discutiendas tres. quæst. Prima erit,quæ sit natura reconuentionis à principio iudicij,vsque ad finem.Secunda, coram quibus iudicibus posit oppo ni reconuentio. Tertia, de quibus causis opponi potest.

Quæstio prima principalis.

¶REDEO ad primam quæst.super qua puto considerandā esse eius naturam,quo ad tria. Primò, quo ad tempus suæ propositionis. Secundò, quo ad telam suę prosecutionis.Tertiò,quo ad finē suæ determinatiōis. ¶Quo ad primam considerationem: dico,quòd natura recóuentionis est, vt proponatur in principio litis ante litem contestatam in causa conuentionis. tunc enim dicitur vera reconuentio, & pari passu procedit cum ipsa conuentione. & ista est communis opinio omnium docto.& probatur per glos.in clemen. sæpe. §. verùm.in verb.exordio. de verb. signi. ficatio.& per Philip. Deci.in consilio vltimo. quod est in numero cc. col.ij.& Felyn.in cap.j. de mut.petit. quicquid teneat Specu.in titu.de recon.§.sequitur.vbi dicit,quod vsque ad conclusionem in causa potest fieri reconuentio. tamen eius opinio non est vera,scilicet quo ad hoc, vt pari passu ambulet cum conuentione.Nam verum est,quòd potest fieri post litem contestatam,& in quacunq; parte iudicij. tamen tunc non dicitur vera reconuentio: quia non ambulat pari passu. nec per eam retardatur causa conuentionis. secundum Philip.Deci. in dicto consilio vltimo. colum. ij. & ita intelligitur tex. in ca.dispendia §.reus.de rescri. lib. vj. ita etiam declarat Lanfranc. in clemen. sæpe. colum. viij. in fin. versic.sequitur text. in verbo exordio,&c.de verbo.significa.
¶Potest etiam fieri reconuentio post litem contestatam: dummodo fiat incontinenti antè, quàm iuretur de calumnia. ita tenet Bald. in cap.cum venisset.de iudic.& Iaso.in l.non solum.§.morte.colum.vj.ff.de
6 oper.no.nunt. ¶Quo ad secundam considerationem,scilicet circa prosecutionem ipsius recóuentionis:Natura eius est, vt pari passu ambulet cum

cum conuentione : & sic fiat simultaneus processus.videlicet, quia eodem tempore quo lis contestatur in vna,debet contestari in alia:& sic in datione termini probatorij,in publicatione , conclusione , & alijs actis causæ. Verùm prius respondebitur & fiet actus super conuentione : & posteà super reconuentione:immediatè.ita declarat Barto.in dicta authen.& consequenter.col.ij. versi.iij. est videndum, &c. C. de senten. per regulam traditam in l. qui prior. ff.de iudic. & vide Bald. in dicta l. qui prior.vbi pulchrè declarat hanc materiam. Et addit etiam , quòd prius debet allegare aduocatus actoris,& posteà aduocatus rei.& iste ordo adhibetur,etiam in disputationibus : secundum Bald.in l. Nesennius.ff.de nego.gest.

7 ¶†Si autem actor nollet respondere super reconuentione , patitur istam pœnam:quia minimè proceditur in causa conuentionis:& denegatur sibi audientia , donec respondeat super reconuentione.ita dicit Specu.in titu.de recon.§.fina.vbi plures allegat.& habetur in cap.j. & ij.de mutu.peti.& Specul.in tit.de reconuen. §. videndum versicu.sed nunquid si actor,&c.

8 ¶ † Quo ad tertiam considerationem , scilicet quo ad finem reconuentionis : Breuiter natura reconuentionis est.quòd debet eadem sententia determinari cum causa conuentionis:quia iudex debet vtranq; causam inserere in vna & eadem sententia:secundum Bar.in d.authē. & consequenter.col.ij. versicu. item dictæ causæ &c. & licet dicat ibi Barto. quòd primo debet ferri vna sententia,& posteà alia:non per hoc contrariatur : quia eius sensus est, quòd ambæ causæ debent poni in vna sententia scripta in eadem charta.Verū primò scribi debet cap.conuent.& postea recōuentionis:secundum ordinē ipsarū causarū. Sed vnū post aliud immediatè legi , & proferri debet:vnde quo ad iuris dispositionem , duæ dicuntur sententiæ, quia duo sunt capitula.l.etiam. ff.de mino. & l. quædam mulier. ff. fam. ercifcun . sed quo ad vnicam scripturam & vnicam prolationem, dicitur vna sententia . & ita debet intelligi hæc materia. vt declarat Ab. in cap.j.col.iijde mutu. peti. & Specu in titu.de recon.§.videndum. colum.ij.

9 ¶†Istud tamen,quod dicitur de vna sententia,limita procedere, quando de vtraque causa pariter liqueret: secus autem , si prius liquet de vna, quàm de alia:quia iudex potest pronuntiare solùm de ea causa , de qua liquet:& supersedere in alia:nec per hoc facit litem suam:quia lege permittente id facit.Ita tenet Abba. in d.c.j.col.iij.de mutu.peti.& Specul. in d.§. videndum.versic. & si iudex. Hinc est,quòd si appellaretur ab illa prima sententia lata, puta in causa conuentionis:potest nihilominus iudex procedere ad sententiam in causa reconuentionis:& illa appellatio non ligat manus iudicis in causa reconuentionis : quia quo ad hoc,censentur diuersæ causæ,& non vna.ita tenet Specu.in d.§. videndū.

circa

circa fi.ver.sed pone.& habetur per docto.maximè Philip.in fin.col.in c. super eo.el.j.de appel.

10 ¶ †Quid autem, si iudex nollet procedere pari passu in vtraque causa: sed solum in vna procedit prius: vel in vna tantùm pronuntiat,& non in vtraque: an valeat eius processus & sententia? vel debeat ab eo appellari? Dic quòd vera cõclusio est, quòd non per hoc sententia est nulla: nec processus est nullus: sed iudex malè agit: vnde debet appellari. tex. est in l.j.§.fin.ff.quæ sent.sine app.rescind. per quem ita tenet Spec.in tit.de recon.§.videndum.versi.& si iudex.& Abb.in d.c.j.col.iij.in fi.de mut.pet.

Rober.Maranta, Venus. I. V. D.

SECVNDA *Quæstio principalis*

11 est, †coram quibus iudicibus habet locum reconuctio? Et super hoc sunt præponẽdæ aliquæ.q.Sed pro responsione dicas, quòd regulariter coram omni iudice locum habet: nisi expressè reperiatur prohibita: per regulam.c.cuius in agendo.iij.q.viij.& l. cùm Papinianus.in fi.C.de sen.

¶Primò igitur quæro, an coram iudice delegato habeat locum reconuẽtio? Dic quòd sic: nam in hoc non differt delegatus ab ordinario.c.j.& ibi Abb.in j.col.de mutu.pet.& Spe. in titu.de recon.§.j.versi.j.& Bart.in d.authen.& consequenter.col.penul. versi.quæro, vtrum ista autem,&c.& Bar.in l.si.ff.quod quisque iur.& Bal. in l.neque.in fi.C.de compen. Quod intellige, quando delegatus fuit impetratus ad instantiam vnius partis tantùm, puta actoris: quia tunc viget ratio tradita in d.l.cùm Papinianus.in fi.scilicet, quòd ipse actor, qui impetrauit iudicem pro se, nõ debet dedignari habere eundem iudicem contra se. secus est, quando delegatus fuisset electus de consensu vtriusque partis: quia coram eo non habet locum reconuentio: quia cessat dicta ratio. ita tenet Bart.in d.authen. & consequenter.in fi.verbis.& Abb. in d.c.j.col.j.in fi.& col.pen.de mut. peti. Item fallit, quando fuit electus motu proprio principis: quia similiter cessat tunc reconuentio. ita tenet Iaso.in l.iij.in princi.colum.fi.ff. quòd quisque iur. Et ad materiam huius. quæ vide vnum dubium quod tangam infrà, in quinta quæstione.

12 ¶ †Secundò principaliter quæro, an coram arbitro habeat locum reconuentio? Dic quòd communis conclusio est, quòd non: quia ex quo eligitur de consensu vtriusque partis, cessat coram eo ratio.d.l.cùm Papinianus.in fi.tex.est in c.cùm dilectus.de arbit.per quem ita tenet Barto.in d. authen.& consequenter.in fi.& Specul.in tit.de recon.§.j.in prin.& Abba.in d.c.j.col.j.& pen.de mut.pet.& in d.c.cùm dilectus. Quod tamen intellige de arbitro voluntario, electo de communi voluntate partium: secus in arbitro iuris, electo ex necessitate statuti ad totam causam: quia coram eo habet locum reconuentio: secundum Abb.in d.c.cùm dilectus. columnn.iij. vnde stante dispositione regiæ pragmaticæ in regno, quæ incipit: Odia. quòd causæ inter coniunctos compromittantur: tales arbitri dicuntur iuris: & coram eis habet

locum reconuentio.secundum Abb. ibi.licet contrarium videatur tenere Abb.in d.c.j.colū.pen.de mutu.pe. referendo Specu.in titu.de recusa.§. effectus.col.v.ver.sed nunquid. Sed prima opi.verior est:& dictum Specu.procedit in arbitro iuris,deputato ad certum articulum:puta ad cognoscendum de suspitione iudicis: quia verum est,quòd coram eo non habet locum recōuentio.secus,si est deputatus ad totam causam: vt in exemplo præposito.ita etiam tenet Felyn.in c.si col.penulti.in fin.de re iudic.Et ratio patet ad sensum: quia isti arbitri eliguntur ex necessitate iuris:& habent iurisdictionem à lege:nam ita necessitatur actor litigare coram eis,sicut coram iudice: vt not.Abba.in c. suspitionis. de offic. deleg.quicquid dicat Iaso.in l.est receptum.colum.fi.ff.de iurisdi. omn. iudic.

13 ¶ † Quam autem iurisdictionem habeant isti arbitri iuris scilicet ordinariam vel delegatam? Dic quòd veritas est,ꝙ nec ordinariam veram, nec delegatam habēt: sed quandam tertiam speciem iurisdictionis:similem & æquiparatá delegatæ iurisdictioni potius,quàm ordinariæ.ita tenet Bal.in consil.xc.& consi.ccccclxx. in j.vol.& Pet.phi.Cor.in consi.liiij. colum.ij.in litera.m.in ij.vol.& Bal. in l.apertissimi.col.fina. versi.quartò quæro.& in l.fina.in vij.not.C.de iudic.& ibi etiam Barto.& Angel.& tangit Felyn.in c.si.col.penul.in fin. de re iudic.& probatur in c.ab arbitris:& ibi not.de offic.delega.lib.vj. vbi probatur etiam,quòd ab istis arbitris iuris debet appellari ad principem.& sic ad legem animatam.ex quo à lege habent iurisdictionem. Et de materia illius pragmaticæ: odia.vide quod plenè dicam infrà, in sexta parte huius trac. in ij.parte iudicij in verbo,compromissum.

14 ¶ † Tertiò principaliter quęro:an coram iudice prorogato habeat locum reconuentio?glo.Bart.& communiter docto.in l.est receptum.ff.de iur. omn.iud.tenent,quòd sic:per illum text. Ego tamen ita distinguerem. Quædam est prorogatio,quæ fit per submissionem vnius ex litigantibus: vt quando maior vel æqualis sponte se submittit iurisdictioni alicuius iudicis:conueniendo aduersarium suum coram eo:& tunc habet locum reconuentio. Ita procedat.d. l.est receptum.cum ibi not.& ratio patet:quia tunc procedit ratio dictę l.cùm Papinianus.nam actor submittendo se, eligit illum iudicem pro se:non debet dedignari habere eundem iudicem contra se.Quædam verò est prorogatio,quæ fit de communi consensu partium:iuxta.l.si conuenerit.ff.de iur.omn.iud.& l.j.& ij. ff.de iudi.& l.j.C.de iur.omn.iudi.& c.significasti.& ibi Abb.de for.cōpe. & coram tali iudice prorogato,dico quòd non habet locum recōuentio: & licet non inuenerim de hoc decisionem in terminis:tamen per bona similia potest decidi iste casus. Primò,quia cessat ratio dictæ.l.cùm Papiniani.nā talis iudex prorogatus non fuit electus ab actore solùm sed ab vtroq;.Secundò.per ea,quæ dicimus in delegato electo de cōmuni consensu

ſenſu coram quo non habet locum reconuentio,per ea, quæ dixi ſuprà in j.q.huius diſt.Tertiò,per ea, quæ dicimus de arbitro: cora quo ceſſat reconuentio, eo quia de communi conſenſu partium eligitur: ſecũdum Bart.in d.authen.& conſequenter.in fi.& per ea,quę not. Abb.in c.cùm di lectus.de arbi.& cum iſta diſtinctione intelligo ea,quæ notantur in d.l. eſt receptum.maximè per Iaſ.ibi in
15 fin.col. ¶ †Quartò quæro,an coram iudice appellationis habet locum reconuẽtio?Communis concluſio eſt, quòd non:ſecũdum Bar.in d.authen. & conſequenter.col.fina & ibi etiam Bal.col.iij.verſic. quæro nunquid in cauſa & c.Intelligendo ſcilicet,quando iudex appellationis,aditur ex neceſsitate propter iniuriam,quam putat appellans ſibi eſſe factam. idem tenet Innocẽn.in c.j.de mutu.pet. & Bal.in l.per hanc.col.fi.C.de tempo. appel.& domini de ro.in deciſ.lxj.in antiquis.& Bald.in l.ij.§.ei quoque. ff.de iudi.& Spec.in titu.de recon.§. nunc dicamus.verſi.ſed nunquid coram iudice.& mouentur per text.in d.l.ij.§.ei quoque.& l. ad cognitionem.ff.ex quib.cauſ.in poſ.ead.& l.j. ff. eum, qui app.in prouin.de feud. Quod confirmo vrgenti ratione.
16 † Appellatio reducit cauſam ad illum priſtinum ſtatum,in quo erat cauſa principalis poſt litem conteſt. tex.eſt & ibi Bart.& Bal.& communiter doct.in l.ita demum.C.de procur.ſed poſt litem conteſta.non habet locum reconuentio, ſecundum communem opi.vt ſuprà fuit dictũ. ergo ſequitur,quòd coram iudice appellationis non poteſt habere locũ, ſcilicet vt ſortiatur priuilegium & naturam recõuentionis. Minimè poteſt habere locum ſine dicto priuilegio.quia iudex ſecundarum cauſarũ, cenſetur incõpetens quo ad primam cauſam: quæ non eſt ſibi deuoluta parte inuita:vt tenet Bald.in d.l.per hanc colum.fi.& in d.authen.& conſequen.col.iij.¶Limita tamen iſtam communem concluſionem procedere,quando appellatur poſt litem conteſt.puta à diffinitiua ſententia:quia tũc vrget ratio prędicta:Secus eſſet, ſi appellaretur ab aliqua interlocutoria ante litem conteſt.nam tunc diſtingui debet:Aut iudex appellationis confirmauit primam interlocutoriam:& tunc ex quo cauſa remittitur iudici à quo:non habet locum reconuentio coram iudice ad quem: ex quo minimè cauſa conuentionis coram eo remanet.Aut iudex appellationis retractauit interlocutoriam pronuntiando bene appellatũ,& ma
37 lè iudicatum:& † Et tunc ex quo etiã cauſa principalis deuoluitur ad iudicem appellationis: vt eſt text.in c.vt debitus.& ibi Abb.colum.pe.& fi.de app.& ibi etiam Philip.plenè in pen. charta.& fi.& eſt tex.& ibi per doct. in c.cordi.§.poſt hoc.& in c.cum appellationibus.de app.lib.vj.& Bar.in l.eius.in fi.ff.de app.recip. dicendum eſt tunc habere locum recõuentionem:ex quo ſumus ante litem conteſtatam:& ſumus in cauſa principali.Ita ſubtiliter conſiderando tenuit Ioan.andr.in c.j.de mutu.pet.quem ibi ſequitur Abb.in antepe. columm. verſi.iij.quæro.&c.

I 2

18 ¶ †Secundò, limita prædictam conclusionem procedere in appellatione iudiciali. Secus est, quando appellatur extraiudicialiter: quia ex quo ille iudex tunc principaliter aditur, habebit coram eo locum reconuentio. ita tenet Spec. in titu. de recon. §. nunc dicamus. versi. sed nunquid curam. in fi. quem sequitur Abb. in d.c. j. de mutu. peti. in pen. col. in prin. Et de materia huius appellationis extraiudicialis: & in quibus differat à iudiciali: vide plenè per Abb. in c. bonæ memoriæ. col. j. & ij. de app. & ibi etiam Philip. & in c. cùm sit. eo. titu.

19 ¶ †Quintò quæro, vtrum coram iudicibus particularibus ad certa negotia vel personas deputatis per legem vel statutum, habeat locum reconuentio? Exemplum potest poni in iudicibus mercatorum, vel alterius artis, seu negotij: de quibus loquitur. l. fi. C. de iur. om. iud. Similiter potest poni exemplum in iudicibus scholarium qui habent tres iudices speciales: vt in authen. habita. C. ne fili. pro pa. super ista. q. Anto. de but. in c. j. de mutu. pet. j. tenet, quòd non habet locum reconuentio. sed Abba. ibi in pen. & fi. colum. melius loquitur. Nam quo ad istos iudices mercatorum, & alios similes deputatos certo collegio, tenet indistinctè, quòd habet locum recõuentio: quando talis iudex eligitur per actorem. & est ratio: quia eorum iurisdictio est prorogabilis: vt sentit Bart. in l. j. ff. de iudi. vnde tantò facilius prorogatur per reconuentionem: secundum eum: Ego istud confirmo bona similitudine. Nã delegatus ad vnam causam specialem, extendit suam iurisdictionem ad aliam causam per viam reconuentionis: vt dixi suprà in j. q. huius dist. Ergo eodem modo & isti iudices speciales: dato, quòd sint deputati ad certam speciem causarum, debet eorum iurisdictio extendi ad alias causas, per viam reconuentionis. Quo verò ad iudices scholarium: tenet Abb. in d.c. j. col. fin. ꝙ si quis cõuenit scholarem coram rectore: & scholaris patiatur ibi conueniri, poterit reconuenire actorem coram eo. Si verò scholaris non patitur ibi conueniri, sed declinat forum: & petit se remitti ad episcopũ: tunc coram episcopo non poterit actorem reconuenire: ex quo ille iudex nõ fuit electus per actorem: sed per ipsum scholarem conuentum. vnde cessat ratio dictæ. l. cùm Papinianus. in fin. C. de sentent. Et hanc opin. in effectu tenet Bald. in d. authen. habita. col. viij. versic. v. quæritur &c. licet idem Bald. videatur tenere contrarium in d. authen. & consequenter. in fi. tamen opin. Abba. magis placet: cum fundetur per bonam rationem, scilicet cuius in agendo, &c. per d. l. cùm Papinianus.

20 ¶ † Ad vnum tamen volo, quòd aduertant hi, qui habent subtile ingenium. inquantum modò in hac q̃õ. & plenius suprà in j. q. huius distin. dixi, quòd coram iudice delegato ad vnam causam particularem habet locum reconuentio. hîc insurgit difficile contrarium. delegatus habet iurisdictionem limitatam, & non extendibilem nisi ad personas & causas in delegatione contentas: adeò

adeò quòd eius iurisdictio non potest per alios prorogari: nec quo ad alias causas: quia quo ad alias causas & personas remanet priuatus. text. est & ibi Abb. in c. P. & G. de off. del. sed per reconuentionem prorogatur iurisdictio iudicis: secundum Bal. in authen. & cõsequenter. col. ij. in prin. C. de senten. quia per eam fit competens. qui non erat: vt not. Spec. in tit. de iud. dele. §. sequitur. versi. Item ad eius. & in titu. de compe. iud. adi. §. j. ver. nonus. & patet ad sensum per ea maxime, quæ dicimus in clerico reconuento coram iudice laico: vt infrà dicam. Ergo coram delegato non deberet habere locum reconuentio: quia eius iurisdictio prorogari non

21 potest. ¶ † Puto ad hoc contrarium posse responderi dupliciter. Primò, quòd prorogatio iurisdictionis potest considerari duplici modo. Quædam enim est prorogatio voluntaria. & ista non potest fieri coram delegato. ita loquitur dictum. c. P. & G. Quædam est prorogatio necessaria, quæ fit contra inuitum ex necessitate legis: prout est illa, quæ fit per reconuentionem. & ista potest fieri. nam reconuentio inducit quandam necessitatem reconuento, vt respondeat coram iudice non suo: & sic reconuentus prorogat iurisdictionem non sponte: sed ex necessitate. Secundo modo potest responderi: quia causa reconuentionis dicitur esse connexa cum causa reconuentionis: quod patet: quia non potest coram diuersis iudicibus ventilari. vt est text. in d. authen. & consequenter. & l. si idem cum eodem. §. quòd si mutuæ. ff. de iur. omn. iud. vnde ratione istius connexitatis, potest delegatus de ea cognoscere: maximè, quia agitur inter easdem personas. & causa reconuentionis venit consequutiuè ad causam conuentionis & accessoriè. ita expresse tenet Abb. in. d. c. j. col. vj. versicu. item iurisdictio proro

22 gata. & c. de mutu. peti. ¶ † Sed quãdo delegatus alicui aliqua causa principalis, censetur sibi delegata omnis causa, quæ venit accessoriè & consequutiuè ad illam causam delegatam: vt not. Abb. in c. vt debitus. col. ix. in fi. versicu. in glo. pe. & c. de app. & ibi etiam Philipp. in vltima charta. versi. sed dubitatur &c. per tex. in c. prudentiam. in fi. de offi. delega.

23 ¶ † Sextò quæro, vtrum coram iudice deputato ad certam speciem causarum, habeat locum reconuentio de alia causa diuersæ speciei? Exemplum in iudice causarum criminalium, an possit fieri reconuentio de causa ciuili: & econtrà. Coram iudice causarum ciuilium, an possit fieri reconuentio de causa criminali: vel liberali: vel de causa maioris summæ: quàm poterat cognoscere? glos. in. d. authen. & consequenter. in glo. ij. tenet, quòd sic. quam ibi sequitur Bald. per. l. quotiens. C. de iudi. & videtur probari in. l. si idem cum eodem. §. quòd si mutuæ. ff. de iur. om. iud. contrarium tenet Specu. in titu. de recon. §. j. versicu. quid si coram. &. §. nunc dicamus. versi. & trado. Et hanc contrariam partem tenent Innocen. Hostien. Ioan. andr. & Canonistæ in dicto c. j. de mutu. peti. pro quibus facit ratio: quia prorogare

iurisdictionem, est extendere eam: adeò quòd eadem dicitur iurisdictio prorogata, quæ prior erat. l. sed si manente. ff. de preca. & no. Alex. in l. iiij. in prin. ff de dam. infec. & sic quando tractamus de prorogatione iurisdictionis, est necesse quòd præsupponamus iurisdictionem esse talem, qualem ille iudex prorogatus habebat aliàs in suos subditos, in similibus causis. aliàs prorogatio non valet de tali causa quam in suos subditos non poterat expedire. quia quo ad illam, caret omni iurisdictione. & sic iurisdictio, quæ non est, non potest prorogari: ita tenet Alex. in l. testamenta omnia. C. de testa. & Abb. in c. P. & G. col. antepe. versi. venio ad sextam &c. de offi. de leg. & Barto. in l. j. ver. venio ad tertiam &c. ff. de iudi. vbi exemplificant in iudice maleficiorum, cuius iurisdictio non potest prorogari quo ad causas ciuiles: quia sunt causæ diuersæ speciei: & talem iurisdictionem non habet in suos subditos. Et istam partem tenet Ange. in consi. clxij. col. ij. ver. in causis &c. Quid ergo erit tenendum? Bart. in d. authen. & consequenter. colū. ij. circa fi. facit vnam distinctionem inter causas, de quibus poterat fieri prorogatio, partibus volentibus: & de quibus non: vt ibi per eum. Et ipsum de verbo ad verbum sequitur Abb. in d. c. j. colum. xiij. ver. quæro secundò, &c. de mutu. peti. & ante eum ista fuit originalis opinio Iac. but. ¶ Ego autem reassumo plenius veritatem huius questio. per vnam ampliorem distinctionem, per quam habebuntur omnes verę conclusiones. quæ possent cadere in hac materia: & dico sic: Aut iudex non potest cognoscere de aliqua causa propter priuilegium personę litigantis: aut propter priuilegium ipsius causæ: vt quia iurisdictio est limitata iudici, quo ad certas causas tantùm certæ speciei vel summæ: ita quòd ad alias causas diuersæ speciei vel maioris summę se non extendat. Primo casu, vera conclusio est, quòd procedit reconuentio: ex quo persona priuilegiata elegit illum iudicem pro se: debebit eundem habere contra se, non obstante eius priuilegio. quia natura causæ id patitur. hoc probatur in l. est receptum. iuncta gloss. & ibi per doct. ff. de iur. omn. iud. Probatur etiam per id quod dicimus de clerico. nam iudex laicus non cognoscit de causa clerici conuenti propter priuilegium personæ. c. si diligenti. de foro compet. & tamen per viam recōuentionis bene cognoscit: secundum magis communem opin. quam infrà tenebo.

24 ¶ † Secundo casu principali, scilicet quando obstat priuilegium causæ: distinguo aliter, quàm dicit Bart. nam distinctio Bar. & Abb. implicat obscuritatem. dum dicit: aut est talis causa de qua posset iudex cognoscere partibus volentibus: aut non: quia adhuc remanet dubium, quę est illa causa. & Bar. non clarè declarat huiusmodi causas. vnde ego clarius distinguo sic: Aut causa de qua fit reconuentio, est de specie causarum, de quibus potest cognoscere iudex: differt tamen ab illis in sola quantitate: & sic per plus & minus: & tunc habet

locum

locum reconuentio. ita loquitur tex. in d. l. si idem cum eodem. §. quòd si mutuę. nam iudex pedaneus infimus, non cognoscit de causis ciuilibus: & à trecentis aureis suprà, vt in. §. & iu dicare. in authen. de defen. ciui. & tamen per viam reconuentionis potest de illis cognoscere: vt. d. §. quòd si mutuę. quia dato, quòd sit maior cau sa: tamen est de specie causarum ciuilium, de quibus cognoscit: quia est causa pecuniaria. & de re ad rem: seu de quantitate ad quantitatem potest fieri prorogatio iurisdictionis. secundum Abb. in d. c. P. & G. col. iiij. versi. venio ad secundam &c. de offic. dele. & est tex. expressus in l. de qua re. §. j. ff. de iud. tunc enim bene extenditur iurisdictio de simili causa ad simile. Aut causa, de qua fit reconuentio, est de specie aliarum causarum penitus separata ab illis, de quibus potest cognoscere. Exemplum: si coram iudice causarum criminalium fit reconuentio de causa ciuili: vel coram iudice seculari fit reconuentio de causa spirituali: vel coram iudice pedaneo fit reconuentio de causa meri vel mixti imperij: vel de causa liberali: de quibus causis non posset principaliter cognoscere. l. solemus. §. latrunculator. ff. de iud. & l. ij. C. de peda. iudi. & tunc reconuentio locum non habet. Ita procedat opi. Canonistarum in d. c. j. & hoc voluit in effectu Bart. in d. authen. & consequenter. & ratio est illa, quam suprà tetigi per not. per Alexand. in d. l. testamenta omnia. C. de testa. & Abb. in d. c. P. & G. colum. antepenult. versicu. venio ad sextam, quia cum in similibus causis non habeat iurisdictionem in suos subditos: & non potest iurisdictio, quæ non est, prorogari seu extendi: & ex consequenti minimè per reconuentionem extenditur: quæ est species prorogationis: vt dicit Bal. in d. authen. & consequenter. colum. ij. in prin. est etiam & alia ratio. quia huiusmodi causæ sunt præiudiciales. & vna facit alij preiudicium. quia in vna proceditur: & in alia supersedetur. ergo non potest habere locum reconuentio: cuius natura est, vt in vtraq; causa æqualiter procedatur. & hanc rationem ponderat Bartolus & Abb. in d. c. j. colum. antep. in prin.

25 de mutu. peti. ¶ † Sed contra prædicta posset instari. nam iudex habens limitatam iurisdictionem, non potest cognoscere de causa diuersæ speciei: verum est principaliter: sed accessoriè & incidenter bene potest: vt d. l. quotiens. C. de iudi. & not. Bal. & Paul. de cast. in d. l. solemus. §. latrunculator. ff. de iud. & Bart. in l. interdum. §. qui furem. ff. de fur. Sed causa reconuentionis venit incidenter & accessoriè ad causam conuentionis: vt dicit Abb. in d. c. j. colum. vj. versi. item iurisdictio &c. de mutu. peti. Ergo in omnibus prædictis exemplis deberet habere locum reconuentio: ea ratione, attenta, quia venit accessoriè. istud videtur difficile contrarium: cui non reperio dari aliquod responsum per aliquem doct. puto tamen posse sic responde-

26 ri. † Quando conceditur alicui iurisdictio ordinaria, censetur concessum omne id, sine quo iurisdictio illa explicari non potest: etiam si illud

sit maius concesso: dummodo de eadem sit specie. ita tenet Bart. in. l. ij. colum. j. circa fi. ff. de iur. om. iud. vnde si coram iudice infimo ventiletur quæstio de hæreditate: & ex aduerso non per viam reconuentionis, sed per exceptionem opponatur quæstio status: ille iudex cognoscit de ea: quia aliàs non posset decidere quæstionem hæreditatis, nisi prius cognosceret de causa status: & sic cognoscit: sed non pronuntiat super causa status, sed super hæreditate. l. j. C. de ordi. iud. vnde de isto incidenti & accessorio cognoscit ex potestate sibi data à lege. quia aliàs suam iurisdictionem in causa pecuniaria explicare non posset: per. d. l. ij. & hoc est quod voluit innuere Specu. in titu. de recon. §. nunc dicamus. versi. & trado. dum respondet ad. d. l. quotiës. & ita procedit. d. l. quotiens. quia illud est quoddam accessorium seu incidens necessarium: sine quo non posset decidi causa principalis. vnde intrat iurisdictionem iudicis infimi, dato quòd sit maius, quàm sit sua iurisdictio ordinaria: ex quo est eiusdem speciei. intelligo quo ad hoc scilicet, quia est simplicis iurisdictionis, sicut aliæ ca[...]æ pecuniariæ: secundum Barto. in. l. imperium. col. fi. ff. de iur. om. iud. potest tamen dici diuersæ speciei: quia non est causa pecuniaria, sed liberalis & priuilegiata: vt. l. iij. in fin. C. de peda. iudic. Et ita declaro, id quod dixi suprà, dum appellaui hanc causam esse diuersæ speciei: ne videar contrariari dictis Barto. in. d. l. ij. ff. de iur. om. iud. Sed si per viam reconuentionis vellet aliquis obijcere quæstionem status coram iudice pedaneo: non ad effectum excipiendi: hoc non potest fieri: quia non potest ista reconuentio ire pari passu cum causa pecuniaria, ex quo est præiudicialis. Item. tunc sine ea posset iudex decidere causam conuentionis: quia non vrget illa necessitas, de qua suprà. & hæc sit prima conclusio, per quam est datum responsum ad. d. l. quotiens.

¶ Pono secundam conclusionem pro responsione ad alia contraria: Quando incidens oritur ex eodem facto, ex quo oritur principale: tunc iudex incidenter cognoscit de eo, dato quòd sit diuersæ speciei. ita loquitur dictum Bald. & Paul. de cast. in. d. l. solemus. §. latrunculator. ff. de iudi. & Innocen. in c. cùm oporteat. de accus. scilicet, quòd iudex maleficiorum incidenter condemnat ad rei restitutionem: nam illud ciuile oritur ex eodem crimine: & sic iudex, qui cognoscit principaliter de crimine, potest cognoscere de hoc incidenti ciuili, quod habet originem ex eodem fonte: sed reconuentio non habet originem ex eodem fonte: quia venit ex parte contraria. vnde si tu accusas me de furto coram iudice maleficiorum: ego reconuenio te ad decem ex causa mutui, vel ad aliud ciuile: istud habet originem ex diuerso fonte: meritò iurisdictio non se extendit: cùm sit quid separatũ à causa principali cõuentionis: & ideò cessat reconuentio: quia etiam prorogatio cessat: secundum Alexã. in. d. §. latrunculator. in addi. ad Bar. vltra quod viget alia ratio, scilicet præiudicij:

præiudicij:propter quod nõ possent ambæ causæ simul decidi. Illud ergo,quod dicitur,quòd iudex cognoscit incidenter de causa,de qua principaliter cognoscere non potest: intelligo , quando illud incidens erat tale , sine quo causa principalis non posset expediri: vel quando oriebatur ex eodem facto : ex quo oritur principale,per prædicta.

Quæstio III. principalis.

¶Venio ad tertiam q. principalem: quæ est:de quibus causis potest opponi seu fieri reconuentio? Et breuiuiter dico,quòd regulariter de omnibus causis fieri potest , nisi quatenus reperiatur expressè prohibita l. nec non §.quod eis ff.ex qui.cau.maio.vnde expediam hanc materiã per aliquas dubitabiles q.

27 ¶†Primò igitur quæro, vtrum quãdo imploratur officium Iudicis possit implorans coram eodem iudice recõueniri?glo.in l.sed si restituatur ff.de iudi.tenet quòd non habet locum reconuentio . & illam sequitur Lud.ro.ibi: & Ias.in l. ne quicquã §. vbi decretum.col.pe.ff.de offic.procon. In contrarium tamen est veritas.& hanc cõtrariam partem tenet Bar.in d.l.sed si restituatur.& Bar. in authen.& consequenter.colũ.fi.C.de sen.& Abb.in c.j.colum.pe.versi.iiij. quæro de mutu.peti. per text. in l.j. in.ff.de ver & extraor.cog.& Specu. in tit.de recon.§. nunc dicamus.ver. sed nunquid habet locum &c. Quod intellige verum , quando officium iudicis imploratur principaliter ex quo tunc succedit in locum actionis l. quintus ff. de annu lega.& c. fi. de offic.iudi.Secus,si incidenter imploratur.quia tunc non habet locum reconuentio. Ita communiter tenent doct. in locis prælleg. & Ias.in l.j. colum. vij. in princi. ff de iur. omn. iud.

¶Item limita , nisi officium iudicis imploraretur super eo , quod requirit celeritatem: quia tunc suspenditur reconuentio , & expeditur causa requirens celeritatem. ita dicit Bal. in rub. extrà de offi.iud. colum. fin. Non tamen intelligas , quòd reconuentio tollatur in totum : quia imò procedit etiam in causis requirentibus celeritatem,& in causis summarijs quo ad prorogandum iudicem: cùm tamen vt eadem sententia terminentur:quando vna causa est ordinaria , & alia summaria tex. est & ibi Bald.in l.sed & hæ.§. non solùm ff.de procur.& not.Bar. in d.authen. & consequenter col.pe.in fi.& Abb. in d.c.j.col.vij.de mutu.peti.

28 ¶†Item limita notabiliter non procedere,quando officium iudicis imploratur,non in formam iudicij: sed per modũ actus extraiudicialis:quia tunc non habet locum reconuentio. Exemplum si petitur testamentum aperiri : vel donationem insinuari. vel si aliquis petit à iudice familiã, vt possit tutè acquirere, & manutenere sibi possessionẽ:vel aliud simile:ita tenet Bal.in c.j.col. fi. de contro.feud.apud pares.& Soci.in consi. clxvij.colũ.fin. versic. secundò concludo,&c.in ij.volu.

¶Et ex hoc infero ad nouam practicam in regno,quòd si quis spoliatus

ab aliqua persona ecclesiastica, intentaret remedium traditum per capitulum regni: quod incipit: omnis prædatio. & aliud: Ad regale fastigium. & aliud: finis præcepti, charitas. adeundo scilicet iudicem secularem, vt defendat ipsum à tali violentia: & possessionem restituat: in tali casu non haberet locum reconuentio: ex quo iudex aditur non per viã ordinariam nec iudicialem: sed per viam defensionis extraiudicialis: vt plenè traditur in decisi. ij. & deci. xxiiij. consil. neapo Et hanc limitationem repete ad sequentem q.

29 ¶ † Secundò, iuxta hoc quæro, an in causis summarijs habeat locum reconuentio. veritas dependet ab his, quæ modò dixi in q. præcedenti. & breuiter dic, quod sic. sed quo ad prosecutionem fit hæc distinctio: videlicet, Aut ambæ causæ sunt summariæ: & sine dubio procedit reconuentio. Aut vna est summaria, alia plenaria: & tunc valet reconuentio, quo ad iudicem prorogandum: non tamen quo ad hoc, vt ambæ causæ eadem sententia terminentur: nisi parte volente. Ad hoc allega omnes decisiones suprà modò allegatas in præcedenti q. ante fi. maxime Bal. in l. sed & hæ. §. non solùm ff. de procur. & ita debet intelligi, quod not. Spe. in tit. de recon. §. nunc dicamus. versic. sed nec habet. & Bar. in l. j. §. si. ff. de var. & extraor. cog. & Bal. in l. & sine versic. & ideò dicit lex &c. C. ad treb.

30 ¶ † Tertiò successiuè quæro: an in causis executiuis habeat locũ reconuentio: breuiter dico, quòd nõ: secundum Bal. in d. authen. & cõsequenter. colũ. iij. in fi. versic. quæro, nunquid &c. vbi dicit: quòd si petitur executio instrumenti confessionati, non habet locum reconuentio & Spec. in tit. de recon. §. nunc dicamus. versi. sed quid si agebã, &c. vbi idem dicit, quando agitur ex deposito. Adde. Bal. in l. iij. in j. not. C. qui ad lib. procla. non lib. vbi dicit, quòd ille, qui confitetur debitum, non potest actorem reconuenire: & est ratio: quia in confessum partes iudicis non sunt in alio, nisi in præcipiendo vt soluat. habetur enim pro condemnato l. vnica. C. de conf. & quod dixi suprà, quando agitur ex deposito, nõ habet locum recõuentio: adde, quòd idem tenuit Bar. in d. authen. & consequenter col. iiij. in princ. versi. quæro vtrum liceat actori &c. & ratio est: quia instrumentum depositi, habet executionem paratam l. si quis. C. depo. sed contrarium videtur tenere Bal. in d. l. si quis. versi. vlterius no. &c. vbi dicit, quòd quando agitur ex deposito, non habet locum compensatio: sed reconuentio sic: non tamen differtur liquidum propter nõ liquidũ: sed reseruatur id, quod probandum est: puto tamen posse concordari hanc contrarietatem, scilicet: vt non habeat locum reconuentio in deposito: vt pari passu ambulet: quia non debet supersederi liquidum propter illiquidum. bene tamen potest fieri reconuentio, quo ad effectum prorogationis: vt posteà procedatur in ea. & ita loquitur. opin. Bal. prout dixi suprà in præcedenti q.

31 ¶ † Et per prædicta infero, quòd quãdo præsentaretur in regno in

instrumentum criminaliter via extraordinaria secundũ formã & ritus magnæ curiæ, non haberet locum reconuentio:c. cùm illa sit via executiua & extraordinaria : per prædicta. ¶ Secundò infero, quòd quando creditor vigore instrumenti cõtinentis pactum de capiendo, vellet propria authoritate capere possessionem debitoris pro debito : & peteret familiam à iudice pro habenda possessione:ex quo iste est actus executiuus & extraiudicialis, nõ haberet locum recõuentio: per ea quę no. Bal. in c.j. col. fi. de cõtro. feu. apud Par. & Soci. in con. clxvij. col. fi. versi. secundò concludo &c. in ij. vol. & dixi suprà in præcedenti q.

32 ¶ † Quartò quæro, an in causa possessorij, habeat locum reconuentio? Reassume veras conclusiones:& dicas sic:Aut actor agit possessorio recuperandæ:& reus vult eum reconuenire:& tunc aut recõuentio est de possessorio:aut de petitorio : primo casu non admittitur reconuentio: nisi de possessorio pariter priuilegiato:vt quia reus reconuenit actorem de alio possessorio recuperandæ:& sic de spolio paritér priuilegiato alterius rei, non eiusdem: tunc procedit reconuentio c. super spoliatione. de ordi. cogni. & ibi Abb. in j. not. & in iiij. colum. circa fin. Si verò reconuenit de alio possessorio, puta adipiscendæ vel retinendæ non procedit reconuentio : quia non est ita priuilegiatum: vt ibi habetur. ¶ Secundo casu, quando reconuentio fit de petitorio, dicas indistinctè, quòd non procedit : per tex. in d.c. super spoliatione. & no. Abb. in c.j. colum. vij. de mutu peti. & Specul. in tit. de recon. §. nunc dicamus. versi. Item excepta. & ver. seq. Et ita debet intelligi & declarari. quod dicit Barto. in d. authen. & consequenter. col. pe. in princi. vbi dicit simpliciter, quòd agens ex spoliatione, non potest reconueniri, nisi prius restituatur:per l. si quis ad se fundũ. C. ad l. iul. de vi.

33 † Et prædictorũ ratio est: quia agẽs ex spolio, non tenetur in aliquo respondere aduersario suo:nisi prius restituatur c. frequens. de resti. spol. lib. vj. & c. cùm dilectus, de ordi. cogni. & d.c. super spoliatione. & ibi Abba. & d. l. si quis ad se fundum. & propterea non proceditur super reconuentione ante restitutionẽ. Sed quãdo, reconuentio est de alio spolio,

34 tunc ideò procedit: † quia priuilegiatus non vtitur priuilegio suo cõtra pariter priuilegiati : secundum Abb, in d.c. super spoliatione colum. j. versi. ex hoc. &c. vbi plus dicit in iij. not. quòd non solùm debet spoliatus: restitui ad rem, qua fuit spoliatus : verùm etiam debet plenariè restitui ad fructus & expensas litis, antè, quàm teneatur respondere : & idem tenet Abba. per illum text. in c. accedens. col. ij. versic. not. spoliatum &c. extrà. vt lite non conte. Quod nota : quia est quotidia-

35 num in practica. ¶ † Limita tamen prædictam cõclusionem procedere, quando reconuentio opponitur per ipsum spoliatorem : qui immediatè spoliauit vel spoliari mandauit cõtra spoliatum : quia tunc verum est ꝙ non tenetur respondere, nisi prius

restitua-

restituatur: secus est quando ageretur cōtra eum, qui non spoliauit: sed est tertius possessor illius rei, qua fuit quis spoliatus: & cōuenitur possessorio recuperandæ: puta remedio c. reintegranda. vel alio simili: iuxta c. sæpe. de resti. spo. quia tunc procederet omnis reconuentio: & tenetur actor respondere antè, quā restituatur: quia ista remedia possessoria cō tra tertios non spoliantes, non sunt ita priuilegiata, sicut contra ipsos spoliantes. Ita in terminis tenet Abb. in d. c. cùm dilectus. colum. iij. de ordi. cogni. per multas rationes ibi adductas per eum. Sed contrarium videtur tenere Bart. in l. si coloni. C. de agri. & consil. xj. & Alexā. in consil. lxxvij. col. j. versic. & sicut. & col. fi. in fi. in iij. vol. vbi dicit, quòd possessorium recuperandæ est priuilegiatū: siue interuenerit violentia, siue non. & loquitur propriè de remedio dicti c. reintegranda.

¶ Pro prima opin. Abb. ponderatur tex. in d. c. super spoliatione in versi. spoliatoribus. & ibi Abb. in ij. not. vbi dicit, quòd spoliatoribus nō tenetur respondere: ergo alijs possessoribus, qui non spoliauerunt, tenetur. Verùm, ad hoc posset responderi per id, quod dicit Bald. in l. si de proprietate. col. iij. circa fin. versic. & no. & c. C. si à non compe. iudi. vbi dicit, quòd probatur quis spoliatus saltem re ipsa, eo ipso, quòd probat se antiquiorem possessorem: & possessionem esse modò penes aduersarium. Tamen quia sumus in odiosis, & contra regulas iuris communis: puto quòd ille terminus: spoliator debet intelligi in principali & proprio significatu, scilicet de eo, qui spoliauit verè: prout ponderat Abb. in d. c. cùm dilectus. co. iij. vnde puto opin. Abb. esse substentabilem & veram: per iura & rationes suas. Nec obstat dictum Barto. in d. l. si coloni. & Alexan. in d. consi. lxxviij. in iij. vol quia fateor, quòd omne possessoriū recuperādæ est priuilegiatū, quo ad hoc: vt si conuentus obijciat quæstionem dominij, teneatur restituere ante, quàm de dominio cognoscatur, siue interueniat violentia, siue non l. si quis conductionis. C. loca. & d. l. si coloni. & ita procedit contrariū. Sed nos loquimur in recōuentione, quæ regulariter est permissa. Reperitur tamen specialiter prohibita à spoliatore: per d. c. super spoliatione, ergo quando nō est spoliator, sed alius tertius possessor, stamus iuri communi scilicet, vt fiat reconuentio: quia tunc cessat illud odium spoliatoris: quod iura multùm in hoc considerant: vt est tex. in cle, vnica. de causa. pos. & proprie. & no. Abb. in d. c. cùm dilectus. colum. iij. Nunc in proposito quæstio dominij, quæ non potest obijci, cadit in eadem re: & ideò non obijcitur propter priuilegium possessorij. Ita loquūtur Deci. & iura contraria. sed reconuentio cōsideratur in diuersa re: & non in eadem. Quòd patet ad sensum. quia petitorio non potest reconueniri pro eadem re: quia si conuentus possidet: nō potest pro illa re agere rei vendicatione, vel hypothecaria: quia istę actiones pręsupponūt possessionem esse debere penes aduersa-

uersarium: & nō penes agentem eundem que reconuenientem. Possessorio recuperandæ vel adipiscendæ minimè potest reconueniri, eadem ratione: quia ipse possidet: & quia super eadem re prohibetur reconuentio: secundum Ab. in d. c. super spoliatione. col. j. circa fi. vbi assignat rationem. Solum remanet dubium de possessorio retinendæ circa eandem rem: quod videtur posse concurrere: vt si tu conuenis me possessorio recuperandæ: ego recōuenio te interdicto vti possidetis: quia turbas me in possessione eiusdē rei. super quo dico, quòd per spoliatorem non potest contra spoliatū fieri talis reconuentio. quia possidet ab eo vi: & interdictū vti possidetis, non fauet ei, qui possidet ab aduersario vi, clàm, vel precariè: secundum Abb. in c. veniens. col. pe. de præscri. & text. in l. j. in prin. ff. vti pos. Item propter priuilegium spolij & odium spoliatoris, prout suprà dixi: quia non tenetur spoliatus respondere nisi prius restituatur: vt d. c. cùm dilectus. & c. fi. de ordi. cog. si verò reconuentio fieret per tertium possessorem, qui nō spoliauit, qui conuenitur possessorio recuperandæ: puta remedio c. reintegranda. vel dictæ. l. si coloni. & tunc procederet recōuentio in eadem re: per ea, quæ dicit Abb. in d. c. cùm di-
36 lectus. col. iij. ¶ † Istud tamen intelligi, quādo possessoriū retinendæ proponitur ex alia molestatione extraiudiciali: non ex sola conuentione iudiciali super possessorio recuperandæ: quia ex sola molestatione iudiciali non datur interdictum vti possidetis: quia qui vtitur iure suo, nemini facit iniuriā. ita tenet Abb. in c. audita. col. iij. circa fi. de res. spo. ¶ Quod confirmo: quia econtra est decisum in d. c. veniens. & ibi Abb. in iiij. no. de præscri. vbi patet quòd conuentus possessorio retinendæ, potest reconuenire actorem possessorio recuperandæ pro eadem re: & sic admittitur iste concursus in istis duobus possessorijs: verùm qualiter sit pronuntiandum in eis, declarat plenè Abb. in d. c. veniens. col. antepenul. & pen.

37 ¶ † Hanc opi. confirmo alia ratione: scilicet, quia vtraque causa est summaria, cùm sit possessoria: nam quęlibet causa possessoria, est summaria: secundum Alex. in cōsi. lxvj. col. j. in v. vol. & sic potest admitti recōuentio: vt suprà dixi in ij. q. huius partis. Et si tu diceres: quare in spolio non admittitur reconuentio de posse. retinendæ: cùm sit causa summaria. Dico, quòd ibi est alia ratio prohibitiua. s. priuilegium causæ, & odium spoliatoris: vt suprà pluries fuit dictum. vnde nō admittitur reconuentio, nisi de alio spolio pariter priuilegiato alterius rei: sed contra eum, qui non spoliauit, cessat dictū odium. ¶ Ex prædictis ergo colligo & firmo istam cōclusionē, quòd spoliatus agens contra spoliantē remedio recuperandæ, non potest reconueniri nec petitorio nec possessorio: nisi sola causa spolij alterius rei pariter priuilegiatę: & non eiusdē rei: secundum Abb. in d. c. super spoliatione. col. iiij. circa fi. de ordi. cog. Si verò agit contra non spoliantem,

sed

ſed contra tertium poſſeſſorem, poteſt recõueniri tam petitorio, quàm poſſeſſorio alterius rei. ſed pro eadem re, nec petitorio nec poſſeſſorio recuperandæ vel adipiſcendæ: ſed poſſeſſorio retinedæ ſic:per prædicta. Fateor tamen, quòd cauſa conuentionis, ex quo requirit celeritatem, citius expedietur:per ea, quæ dixi ſuprà in j.& ij.quæſt.iſtius partis.

38 ¶ Vnde ſequitur, quod illud priuilegium, quòd ſpoliatus ante omnia reſtituatur, & non teneatur reſpondere, procedit, quando opponitur quæſtio ſuper eadem re:& non ſuper diuerſa. & tunc eſt generale in quolibet poſſeſſorio recuperandæ. Fallit in reconuentione de poſſeſſorio retinendæ:quod poteſt cadere in eadẽ re, quando non agitur contra ſpoliatorem:vt ſuprà dixi. ¶ Item procedit indiſtinctè, quãdo agitur cõtra ſpoliatorẽ:ſiue ſuper eadẽ re, ſiue ſuper diuerſa:in odium ipſius ſpoliatoris. Fallit, quãdo fit quęſtio de alio ſpolio alterius rei:per d.c. ſuper ſpoliatione.& ita cũ iſta declaratione per tranſeo ſuper iſta difficultate.

39 ¶ † Prædictam opi. & limitationem Abb. confirmo per vnam optimam deciſionem, quam faciunt domini de rota in deci. cxlix.in nouis. quæ incipit:ſi inter.vbi habetur, quòd ſi duo litigant ſuper poſſeſſorio recuperandæ, poteſt tertius ſe obijcere pro ſuo intereſſe,& agere petitorio: dummodo ipſe non ſit ſpoliator: & tenetur agens poſſeſſorio illi reſpondere ante reſtitutionem: ex quo reſpectu illius tertij ceſſat odium ſpoliantis.allegat.d.c.fin.de ordi.cog.& pœna debet ſequi ſuos authores. & illud dictum ſequitur & declarat notabiliter Abb.in c.in literis.col.fi.de reſti.ſpo.& idem Abb. in d.c.fi.in ij. not.& Alex. in l.naturaliter.§. nihil commune.col.xj.in xvj.fallentia. ff. de acquir.poſ.& Felyn.in c. cùm ſuper.col.pen.verſi. ſcias etiam, &c de re iudi. Et hæc quo ad poſſeſſorium recuperãdæ. ¶ Si verò actor agit poſſeſſorio adipiſcedæ,& reus vult eum recõuenire:& tunc ſi recõuentio eſt reſpectu diuerſæ rei, procedit indiſtinctè:ſiue fiat de petitorio, ſiue de poſſeſſorio, ſed reſpectu eiuſdẽ rei, nõ procedit, ſi fiat de petitorio:quia is, qui agit remedio adipiſcendę negat ſe poſsidere:vnde nõ cõuenitur, petitorio.l.fin.ff. de rei ven. ita hæc omnia tenet Bart.in d.l. naturaliter. §.nihil commune.col.vij.in v.combinatione.Si verò fiat de poſſeſſorio eiuſdem rei recuperandę vel adipiſcendæ, non procedit eadem ratione: quia agens non poſsidet:ſed de poſſeſſorio retinendę, bene procedit reconuentio pro eadẽ re:quia concurrere poſſunt ambo:per ea, quę habẽtur in d.c.veniens.& ibi Abb de præſcrip.Nam pro ſola moleſtia cõpetit interdictum, vti poſsideris.c.audita. & ibi Abba.in iij .not. de reſti. ſpo. Quod ſemper intelligas de moleſtia extraiudiciali:non de iudiciali:ſecũdum Abb.in d.c.audita.col.iij.in fin. & fuit dictũ ſuprà. ¶ † Si verò actor agit poſſeſſorio retinendæ, tunc reſpectu diuerſæ rei procedit indiſtinctè recõuentio, tã de petitorio quàm de poſſeſſorio:ſecundum Bar.in d.§. nihil commune.in v.cõbinatione.&

Card.

Car.in cle.j.col.ij.in fi.de causa proprie.pos.& sed respectu eiusdem rei de petitorio non procedit. quia primò est discutienda causa possessorij. secundum Barto. vbi suprà per l.ordinarij.C.de rei vend.& l. incerti.C. de interdic.sed de possessorio, puto quòd procederet reconuentio: quia ambæ causæ essent possessoriç.& pariter priuilegiatæ: vt sentit Abb.in d.c.super spoliatione.col.ij.versi.venio more solito &c.de ordi.cog.nam de possessorio retinendæ probatur in l.si duo.ff.vti pos.& in c. licet causam.de proba.de possessorio recuperandæ probatur, in c.veniens. & ibi Abb.de præscrip.de possessorio adipiscendæ patet ad sensum:quia nulla viget cõtrarietas. ¶Vnum tamen addo prædictis pro declaratione:vt in omnibus casibus, in quibus dixi procedere reconuentionem de petitorio,in possessorio debeat intelligi eo modo,quo procedit reconuentio in causa summaria,de causa nõ summaria,vt declaraui suprà in secunda
40 q.huius partis.¶†Hęc,quę hactenus dicta sunt,procedunt, quando actor agit possessorio:& reus vult reconuenire.Quid autem econtra,si actor agit petitorio, & reconuentio fit de possessorio?iste est propriè casus.ca. cùm dilectus. de ordin. cog. & vera conclusio est,quòd respectu diuersæ rei procedit reconuentio:vt d.c.cùm dilectus.& not.Abb.in cap.fin.col.ij. ver.venio &c. de ordi. cog. & Card. in clemen.j.colum.iiij.versic.si verò vnus,&c. de caus. posses. & proprie. sed pro eadem re similiter tenent docto. quòd procedit reconuentio; secundum Abb.in d.cap. fin. colum. ij.& in cap.ex conquestione. colum. iij.in princip.de restitu. spol. in hoc puto aduertendum, quòd si intelligis de possessorio retinendç,clarum est,quòd procedit reconuentio.quia ista se compatiuntur. sed quo ad possessorium adipiscendæ & recuperandæ,nescio quomodo posset concurrere reconuentio in petitorio pro eadem re: nam si conuenis me rei vendicatione ad fundum, præsupponis me possidere: si ego volo te reconuenire possessorio recuperandæ vel adipiscendæ, non cadit reconuentio in eodem fundo: quia si possideo,non competunt mihi dicta remedia.In vno solo casu posset procedere, scilicet in terminis dicti ca. ex conquestione.& de prædictis vide plenè Spec.in titu.de pos. & peti. §.j. ¶Super hac materia est etiam sciendum, quòd intentato petitorio per actorem, potest reus deducere possessorium altero de duobus modis,scilicet per viam actionis:vt per reconuentionem: vt modò dixi: & per viam exceptionis:& de vtroque modo loquitur text. & ibi Abb. in d.cap. cùm dilectus. de ordi. cog. & glos,& Abb.in d.cap.fin.eo.tit.& ibi dicitur,quid est vtilius intentare.

41 ¶ † Et nota pulchram practicam ex d. cap. cùm dilectus. Nam si tu conuenis me petitorio, puta actione reali vel personali ad aliquam rem: ego possum te conuenire, quòd spoliasti me quadam alia re: vel possum excipere contra te de spolio alterius rei:petendo,quòd nõ audiaris in petitorio tuo, nisi prius

restituas

restituas mihi dictam rem. Et differentia est ista: quia si deduco spoliũ per modum reconuentionis, non repellitur actor ab agendo, sed proceditur super vtraq; causa, tanquam super mutuis petitionibus: quia ex quo deducitur spolium per modũ actionis, actio nõ est exclusio alterius actionis: & ideo super vtraq; proceditur: sed si deduco spolium per modũ exceptionis, suspenditur petitorium actoris: & proceditur ad dationem termini ad probãdam exceptionem spolij: qui terminus, est quindecim dierum: vt in c. frequens. de resti. spo. lib. vj. & not. Abb. in d. cap. cùm dilectus. in v. not. Qua exceptione probata interponitur decretũ quòd actor non audiatur in petitorio suo: nisi prius restituat: non tamen condemnatur ad restituendũ: quia exceptio, est solùm actionis exclusio: vnde nõ operatur restitutionem: quia illa venit per viam actionis. iste est text. in d. c. cùm dilectus. & ibi Abb. in vj. nota. Sed quando venit secundum primum modũ per viam actionis: tunc venit restitutio: vt ibidem, & hæc est differentia inter vnum modum & alium. vnde reus potest deliberare, quod magis sibi expediat: nam si melius est incumbere rei actoris aduersarij, opponat exceptionem: quia interim non procedetur super petitorio: & ipse detinebit rem petitam. Si verò magis expedit ei habere restitutionem spolij, agat per viam reconuentionis: quia per eam obtinet restitutionem rei: ita declarat glos. in d. ca. fin. de ordi. cog. Sed quando proponitur possessorium super eadem re, semper est vtilius illud deducere per viam actionis: secundum Abb. in d. ca. fin. col. ij. de ordi. cog. & in c. ex conquestione. col. iij. in prin. de restit. spol.

42 ¶ † Quid autẽ, si actor deducat possessorium recuperãdæ super vna re: & reus excipiat de spolio alterius rei, an suspendat possessorium actoris? Ratio facit, quòd non: quia sunt duo pariter priuilegiata. tamen veritas est in contrarium: quia proceditur super exceptione, quæ est fauorabilior: suspẽso primo possessorio: & nunquam auditur ea probata, nisi prius actor restituat. ita dicit glo. in d. c. fin. de ordin. cog. & ibi Abb. col. iij. circa fin.

¶ Prædicta tamen limita procedere, quando exceptio spolij opponitur contra ipsum spoliatorem: quia tunc repellit eum ab agendo. Secus, si contra eum, qui nõ spoliauit: sed est tertius possessor. ita dicit Abb. in d. ca. cùm dilectus. col. iij. & in c. in literis. col. fi. de resti. spo. & habetur in deci. xix. conci. Neapo. & in l. si te bonis. C. de iure deli. vbi habetur de intellectu dicti c. frequens. de restit. spol. lib. vj. vt procedat etiam de iure ciuili: vt not. Ias. & communiter Moder. in d. l. si te bonis. reprobata ibi opi. Bar. qui aliter dicebat.

43 ¶ † Item ex prædictis verificatur illud, quod dicit Spec. in tit. de cita. §. j. col. v. vers. item, quòd est spoliatus. quòd is, qui est spoliatus, si citatur per spoliantem, in alia causa potest opponere contra citationem: vt non teneatur respondere nec comparere propter dictum spolium: maximè

quando est notorium:secundũ eum.
44 ¶ † Quintò,principaliter super ista parte quæro,an in causa clerici possit fieri reconuentio coram iudice laico?vt si clericus agit contra laicum coram iudice sæculari: an possit ibidem reconueniri?Ista est longa quæstio.quam plenè examinant Abb.& Fely.in c.at si clerici.de iudi. breuiter,quicquid dicat Abb.ibi: veritas est & magis communis opin.ꝙ possit clericus recõueniri.hanc opi. tenet Bar.in d.authen,& consequenter col.fi.C.de sen.& gl.in c.j.de mu tu.pet.& Bal.in l.ij.§.sed si agant.de iudi.vbi plus dicit,quòd ista est prorogatio legalis.Et hæc opi.est hodie expedita in regno per ritum magnæ curiæ vicariæ in nu.cliij.qui incipit: Item,quòd clericus &c.& habetur in decis.clxxiij.concil. Neapoli.& ita communiter seruatur.Et hanc opin. tenet Spe.in tit.de reconuen.§.nunc dicamus.versi.sed pone,clericus &c. vbi limitat hoc non procedere in tribus casibus.Primus,si reconueniretur de causa spirituali:cuius est incapax iudex laicus. Secundus,si reconueniatur de causa criminali,quæ infamat:tertius casus est,si laicus data opera iniuriatur clerico: ad hoc, vt cõuentus coram iudice laico ibidem eum reconueniat:secundũ Specu.eo.titu.§.j.versicu.quid si laicus. & prædictis adde Bal.in d.authen.& consequenter.col.penul.
45 ¶ † Quod facit ad id,quod in simili dicimus de clerico agente contra laicum coram iudice laico:nam si succumbit in causa, potest eum iudex laicus condemnare ad expensas: vt tenet Felyn.in c.at si clerici.col.vij. in fi.de iudi.
46 ¶ † Sed si clericus vel alius agens,si fuerit reconuentus, vult renuntiare iudicio suæ conuentionis,ad hoc vt non reconueniatur,vtrum possit?dic quòd si fuit per recõuentionem præuentus,non potest renũtiare.Ex quo semel est acquisitum ius aduersario: secus, si res esset integra:ita tenet Bal.in d.authen.& consequenter.col. penul.& Specu.in tit.de recon.§.fi.& habetur in decis.clxxiij.conci. Neapoli.facit text.in l.si post mortem.§. fi.ff.de bo.pos.contra tab.& quod no. Iaso.& doct.in l.iij.in princ.col.fi.ff. quod quisq; iur.& Bal.in l.petendæ. C.de temp.in inte.resti.vbi habetur, quòd omnis dilatio,quę datur in causis,est communis reo & actori.vnde si datur reo,est communis etiã actori:& econtrà adeò quòd non potest reus renũtiare illi dilationi iam præstitæ in præiudicium actoris, cui fuit semel ius quæsitum.secundum Bald.ibi.
47 ¶ † Sextò quæro,an in causis criminalibus habeat locum reconuentio? hanc.q.plenius,quã alius tãgit Abb. in c.j.col.ix.cum tribus seq.de mut. peti.Ego autem de mente Abba.& Bart.in d.authen.& consequenter.& reassumendo communem & veriorem opi.docto.declarabo hanc.q.per quatuor mẽbra:& in singulis membris ponam veras conclusiones cum fallentijs:quoniam ista qõ.est valde ardua,difficilis,& intricata.Vnde facio primum membrum principale: videlicet,quandoque accusatur quis merè criminaliter:& ipse reus vult

reaccusare accusatorem de alio crimine:& sic tam etiã causa conuentionis,quã reconuentionis est criminalis.super quo firmo istã conclusionem:videlicet,Accusatus criminaliter potest suum accusatorẽ reaccusare criminaliter.& sic cõcludo,quòd in criminalibus habet locum reconuẽtio:sicut in ciuilibus.ita tenet gl. in d.authen.& consequenter.& probatur in l.j.& l.neganda.C.qui accu. non pos. ¶ Istam cõclusionem limita primò:dummodo reaccusans prosequatur suam vel suorum iniuriam. aliâs reaccusare non potest vt d.l.neganda.& ibi no.& l.is,qui reus.& ibi gl.in versi.accusare.& Bar.ff.de pub. iudi.& procedit tũc reconuentio indistinctè,siue ante nomen receptum inter reos,siue post:vt colligitur ex distinctione Barto.in d.l.is,qui reus. col.ij.in fi.& seq.Item,etiã si vterq; prosequatur suam iniuriam, procedit reconuentio:secundum Bar.in d. l.is,qui reus.col.iij.& Bald.in l.j.col. v.&.vj.C.qui accus.non pos.

48 ¶ † Ex hoc infertur,quòd ex quo hodie in regno nullus admittitur ad accusandum,nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur:vt est ritus magnæ curiæ vicariæ in numero.xiiij. qui incipit:item,quòd nullus laicus &c.sequitur quòd tantò facilius in criminalibus habet locum recõuentio,quod intellige cum alijs declarationibus.quas infrà subijciam.

¶ Secundò,limita prædictam conclusionem procedere indistinctè antè, quàm nomen rei sit receptum inter reos.nam tunc potest fieri reaccusatio,siue prosequatur suam iniuriam, siue non.& hoc est de mente Abb.in d.c.j.col.ix.de mutu.peti.ibi : Primò casu per d.l.is,qui reus &c.licet Bar. in d.l.is,qui reus.distinguat:aut de maiori crimine:aut de pari,vel minori.& Bal.in d.l.j.col.vj.vers.venio ad secundam, &c . C . qui accus.non pos.tamen videtur verior opi. Abb. vt procedat indistinctè:quia si rectè inspiciantur verba Barto.non videtur differentia in effectu , inter nomen receptum inter reos:& non receptum.quam differentiam iura facere videntur.sed pro opi.Bartol.est tex.in d.l.neganda.post verò nomen receptum inter reos , fit reaccusatio de maiori crimine præiudiciali : vt d.l.j.C.qui.accus.non pos.non autem de pari vel minori:secundum Bar.in d.l.is,qui reus.& Gandi.in tract.male.in titu . de filiofa.& vtrum possit accusare,&c.col.ij.& iij.quod intellige ad effectum prosequendi.potest tamen præsentari libellus, & supersederi vsque ad sententiam primæ causæ:vt d.l.neganda.secundũ doct. in locis præalleg.

49 ¶ † Verùm,super istis differentijs nõ satis insisto:quia in regno sunt nullius vtilitatis propter dictum ritum magnæ curiæ:secundum quem nullus accusat,nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur.quo casu semper habet locum reaccusatio:vt suprà dixi.Similiter in regno est correcta dispositio dictæ.l.j.C. qui accus. non pos.per consti.quæ incipit:si ciuiliter agens.vt not.ibi glos.& And. de yser.& Matth.per quám constit. est nouiter inductum,quòd siue accusatus reaccuset de maiori crimine,siue

ne,siue non proceditur indistinctè super vtraq; causa:& per vnam non fit præiudicium alteri:& sic hodie in regno per illam constit.omnia præiudicialia sunt sublata in iudicijs. per quam corrigitur etiam.l.fi.C. de ordi.iudi.adeò quòd omnes causæ, quarum vna sic se habet ad aliam,vt per eam fiat præiudicium alteri:& de iure communi propter præiudicium fit impeditio processus,sunt hodie reductæ ad æqualitatem vt pariter procedatur in eis:& per hoc multæ leges iuris communis reperiuntur correctæ: vt plenè declarat Matth. de affl.ict.in d.constitut. si ciuiliter agens.in vj.not.

50 ¶ † Quando autem dicatur nomen rei receptum inter reos? veritas est vt dicit Bar.in d.l.is,qui reus. col.iij. in fi.& seq.& Abb.in d.c.j.colū.ix.de mut.peti.videlicet,quādo iudex non obstantibus exceptionibus dilatorijs pronuntiauit esse procedendum super accusatione.si autem nihil fuit oppositum,adeò quòd non fuit opus tali pronuntiatione,tūc per litis contesta.dicitur nomen receptum inter reos.Et declarat hoc plenius Bald.in d.l.j.col.ix.in fi.& seq.&Bar.in l.adulterij.C.de adul.& Bal.in l.quāuis.C. si pend.app.mors interue.

51 ¶ † Tertio limita dictam conclusionem procedere, quando ista reconuentio in criminalibus fit coram iudice ordinario ipsius reconuenti. Si enim esset iudex incōpetens respectu reconuenti,vel quia non poterat aliter cognoscere de causa criminali tunc reconuentio de causa criminali non procedit.text.est in l.ij.§.sed si agant.ff.de iudi.secundū Bar.in d.auth.en.& consequenter.col.iij. vbi assignat rationē:quia agēs criminaliter, agit ex necessitate propter iniuriam sibi factam:non autem ex volūtate: sicut in ciuili.Vnde cessat ratio.l. cū Papinia.in fi.C.de sentē.& sic non fit prorogatio iurisdictionis per reconuentionem in causa criminali, sicut in ciuili:secundum Bart.ibi.& tenet And.de yser.in c.j.colū.ij.de contro. feud.apud pares.& est de mente Bal. in l.j.circa fin.C.de iur.omn.iudi.& Alexan.in addi.ad Bartol.in d.l.is,qui reus.colum.ij.

52 ¶ † Et per hæc infert pulchrè Bald. in d.l.j.colum.iij.in v.opp.C.qui accus.non pos.ꝙ si papa delegaret alicui delegato aliquam causam criminalem:non posset coram eo habere locum reconuentio de alia causa criminali:quia iurisdictio delegati ad eam se non extendit:nā in criminalibus secundū eum nō dicitur propriè reconuentio, sicut in ciuilibus.quia non prorogatur iurisdictio: & hoc etiā innuit Bal.in d.authē.& consequenter.col.j.ver.ij.quæro &c.secus esset,qn̄ delegatus impetraretur per ipsum accusantem:quia tunc haberet locū recōuentio.secundū Bar.in d.authen.& consequēter col.iij.& hoc ratione impetrationis:quia videtur eligere impetrādo:secundū eū.

53 ¶ † Adde tn̄ in hac materia,ꝙ in regno habemus tres ritus magnæ curiæ vicariæ disponentes de hac materia: Quorū primus est in nu.69.& incipit: Item si quis vel si qua &c.per quē disponitur,quòd accusatus non potest accusantē reaccusare,nec eius matrē aut

filios,vel fratres,vel nepotes:nisi eadem die & ex nouo delicto:& sic per dictum ritum videtur esse restricta potestas reaccusandi solum in illa die,in qua fit accusatio:& solū in nouo delicto:quod autem dicatur nouum delictū:declara notabiliter per Bar.in l.is,qui reus.col.iij.ver. cōmuniter seruatur &c.ff.de publ.iud.vbi quando plura delicta sunt facta vnico contextu,in eadem rixa:omnia illa reputantur pro vno facto:vnde si tu accusas me de delicto facto in rixa:& ego reaccuso te de delicto facto in eadem rixa:illud delictum nō diceretur nouum,ratione connexitatis.Sed si tu accusas de delicto commisso hodie:&ego reaccuso te de delicto cōmisso heri:illud diceretur nouū:& ita colligitur ex verbis & mēte Bar.ibi.Et aduerte,q̄a ille ritus loquitur copulatiuè:dū dicit:& nisi ex nouo delicto &c.vnde innuit, quòd vtrunque copulatiuè interueniat ad hoc,vt procedat reaccusatio:scilicet quòd fiat eadem die,& ex nouo delicto:& non aliter.l.si is,qui ducenda. §.vtrum.ff.de reb.dub.& l.si quis ita stipulatus fuerit aureos.ff.decem de verb.oblig.

¶ Secundus ritus magnæ curiæ est in nume.180.& incipit:Item seruat ipsa curia,quòd accusator&c.quo cauetur,quòd accusator nō potest pendente accusatione in aliqua curia accusari:dum tamen sit paratus respondere in eadem curia,accusatione durante:vel præstet fideiussionem de respondendo in quacunq; curia competenti,finita accusatione.

¶Tertius ritus est in vltimo ritu, in numero.324.& hoc videtur ius nouissimum in regno:quia cùm sit vltimus, derogat omnibus prioribus, quatenus contradicerent:vt in.§. posteriore,institu.quibus modis testa. infirm.& l.si quis in principio . ff.de lega.iij.& l.hac consultissima.§.fin. C.de testa.& l.pacta nouissima.C.de pact.& per hunc vltimum ritum est correcta.l.j.C.qui accus.non poss. & similiter est correcta illa constitutio.si ciuiliter agens.quam superius allegaui. Vult enim ille ritus,quòd accusator vel eius coniunx,aut filij: parētes,vel fratres vtrinque coniuncti insimul habitantes, non possint aliquo modo reaccusari de aliquo crimine,etiam maiori pendente accusatione per accusatū vel eius coniugem,filios,parentes,aut fratres insimul habitantes:solùm persona reaccusata tenetur præstare fideiussoriam cautionem de stando iuri, finita prima accusatione:& procedit illa dispositio,etiam si suam vel suorum iniuriam prosequantur:vt ibi expressè dicitur : & sic videtur etiam correcta.d.l.neganda.C. qui accus. non poss . Assignatur enim ibi ratio : quòd ista reaccusatio præsumitur calumniosè fieri:ex quo non est verisimile,q̄ accusatus si fuisset offensus,voluisset tardare ad accusandum donec ipse accusaretur prius . vnde præsumitur fieri ista reaccusatio , vt perturbetur accusans: & sic calumniosè.sequitur ergo, q̄ hodie in regno cessat omnino reconuentio vel reaccusatio in criminalibus:etiam si suam vel suorum iniuriam quis prosequatur : per dispositionem dicti

vltimi

vltimi ritus:qui in hoc derogauit toti dispositioni iuris communis, & constitutionis regni.

54 ¶ † An autem cum iudex inquirit contra aliquem, ad instigationem alterius,possit inquisitus petere à iudice, quòd reinquirat contra illum instigantem de alio crimine? vide Spec.in tit.de inquisit.§.j.versicu.item nunquid.&c. vbi tenet, quòd non.Reliqua verò, quo ad hoc primum membrum principale,prosequere de iure communi: vt per Barto.in.d.l.is,qui reus.& dicta authen.& consequenter.col.iij.& Bald.in l.j.C.qui accusa.non poss.& Abb in d.c.j.colum.viij. &.x.de mutu.pet.

55 ¶ † Secundum membrum principale est,quandò aliquis est accusatus criminaliter:& vult reconuenire ciuiliter suum accusatorē,in quo firmo conclusionem : quòd non potest fieri talis reconuentio : & hoc tam de iure communi:per.l.fin.C.de ordi.iudic.& per Abb.in d.c.j.col.xj. versic.secundum &c.de mutu.petit. quàm etiam ex dispositione dicti ritus vltimi.ibi:per quamuis viam in iudicio euocare,&c.& hoc per rationem:quia accusator non elegit sponte iudicem : sed ex necessitate propter iniuriam sibi factam:secundum Abb.ibi.& Barto.in dicta authen.& consequenter . colum.iij ¶ Tertium membrum est econtrà:quandò conuentus ciuiliter vult reconuenire criminaliter.In quo breuiter dico,quòd hodie procedit reconuentio in regno:nec supersedetur in ciuili, propter preiudicium causæ criminalis: etiam si esset crimen læsæ maiestatis.ita propriè dicit text.in illa constitutio. si ciuiliter agens.& ita seruatur in regno:quicquid dicat Abb. in d.c.j.col.xj.circa fin.& Bart.in dicta authen.& consequenter.colū.iij.

56 ¶ † Quod tamen limita procedere, quando talis reconuentio fieret coram iudice competenti ipsius reconuenti : aliàs secus.si esset incompetens : quia non prorogatur quo ad causam criminalem:secundum Abbatem ibi:& Alexand.in additio.ad Bart.in l.is,qui reus.col.j.ff.de publ. iudi.& dixi suprà in primo membro, in tertia limitatione.Et ꝙ in criminalibus non habeat locum prorogatio,tenet Bald.in l.si qui ex consensu.colum.ij.in fin.versic.reuoco &c. C.de episc.audien.& Bal.in l.j.in fin.

57 C.vbi de cri.agi oportet. ¶ † Quartum membrum est,quando conuentus de crimine ciuiliter,vult recōuenire de alio crimine ciuiliter : quod quomodo , & quando sit , declaraui plenè suprà in prima distinctione huius partis:super quo firmo conclusionem,quòd procedit reconuentio coram iudice competenti , scilicet qui est iudex reconuenti:& hoc patet ad sensum:quia si quando agitur merè criminaliter , procedit reconuentio, vbi reconueniens prosequitur suam vel suorum iniuriam : vt suprà fuit conclusum de iure communi:multò fortius quando agitur ciuiliter:quia magis adhæret naturę reconuentionis,quę procedit regulariter in ciuili:per.d.l.cum Papinianus.& authen. & consequenter . Nam tunc suum proprium interesse quis prosequitur, quando ciuiliter agit . sed si vellet reconuenire actorem coram iudice

nō suo, vt prorogetur iurisdictio propter reconuentionem, hoc non posset: quia non obstante quòd ciuiliter agatur, potest dici, quòd actor agit ex necessitate propter delictum sibi commissum: & sic non sponte eligit iudicem: vnde cessat reconuentio: per ea, quæ suprà dixi, & no. Bart. in dicta authen. & consequenter. col. iij. ita tenet Abb. in d. c. j. colū. xij. in fin. extra. de mutu. pet.
Rober. Maranta. V. I. D.

Iudiciorum v11. distinctio.

1 *Iudicium aliud petitorium: & aliud possessorium.*
2 *Possessorium iudicium, triplex est, & quod dicatur.*
3 *Possessio non transit ad hæreditatem, nisi apprehendatur fallit tamen, quando defunctus possidebat per colonum.*
4 *Agens interdicto, quorum bonorum quid narrare & probare debet.*
5 *Possessorium adipiscendæ non datur hæredi, qui quandoq; habuit possessionem & ab ea cecidit.*
6 *Hæreditatis petitio nō datur ei qui quandoq; possessionem habuit, et cecidit ab ea.*
7 *Interdictum, quorum bonorum, reperitur vtile, & directum & habet similitudinem cum petitione hæreditatis. & quando locum habeat. nu. 8.*
8 *Petitio hæreditatis, non solum datur ad vniuersam sed etiā ad rem particularem.*
9 *Interdictum, quorum bonorum in aliquo est vtilius, quàm hæreditatis petitio.*
10 *Interdictum, quorum legatorum, est possessorium adipiscendæ, quando habeat locum.*
11 *Interdictum Saluianum, est possessorium adipiscendæ. & quando locum habeat.*
12 *Possessorium adipiscendæ, est etiam remedium. l. si. C. de edic. diui Adria. tollen.*
13 *Possessorium adipiscendæ, etiam dicitur, quando beneficiatus implorat iudicis officium, vt mittatur in possessionem beneficij nouiter acquisiti.*
14 *Possessorium retinendæ, quod dicatur & quando locum habeat. & nu. 15.*
15 *Possessorium retinendæ, datur ei, qui extra iudicium molestatur. secus, si in iudicio.*
16 *Possessorium retinendæ non datur contra deiectum turbantem suum deiectorem.*
17 *Possessorio retinendæ duobus litigantibus, ille obtinet, qui de antiquiori possessione probat, etiam si aduersarius probarit de titulo: verum debet articulare, quòd habens titulum possidet clam, respectu suæ possessionis.*
18 *Possessio antiquior non prodest agenti possessorio retinendæ: quando ab ea cecidit facto suo ex propria alienatione.*
19 *Articulus de proprietate an admittatur, quando possessorio retinendæ agitur.*
20 *Possessorium retinendæ datur etiam pro iuribus incorporalibus.*
21 *Possessoriū recuperandæ quod dicatur. & quando habeat locum. & nu. 22.*
22 *Interdictum vnde vi, datur violenter expulso de possessione rei immobilis.*
23 *Interdictum, vnde vi competit pro iuribus incorporalibus, & annuis præstationibus.*
24 *Interdictum, vnde vi, an detur ei, qui suspicatur posse repelli.*
25 *Interdictum, vnde vi datur solùm intra annum vtilem.*
25 *Interdictum: vnde vi competit deiecto possidenti tempore spolij.*

Locus

27 *Locus & tempus spolii, requiritur in libello, in quo intentatur interdictum, vnde vi.*

28 *Interdictum, vnde vi non datur contra singularem successorem: sed contra vniuersalem sic & datur hæredi, & non possidenti. & nu. 29.*

30 *Interdictum, vnde vi, datur spoliato qui verè possidebat tempore spolij: secus si tantùm detinebat.*

31 *Condictio triticaria, datur etiam ad possessionem: & est remedium recuperandæ: & quando locum habeat.*

32 *Condictio incerti, ad recuperandam possessionem dari potest.*

33 *Indebiti condictio, datur etiam ad possessionem recuperandam.*

34 *Actio in factum, potest dari etiam ad recuperandam possessionem.*

35 *Officium iudicis, competit etiam ad recuperandam possessionem.*

36 *Condictio ex. l. si me & titium. ff. si cert. petat. habet locum pro recuperanda possessione.*

37 *Condictio ex lege. si coloni. C. de agricol. & cens. datur ad recuperandam possessionem: & quæ requirantur vt competat.*

38 *Seruus fugiens. facit furtum sui ipsius.*

39 *Condictio ex. l. authoritatem. C. vnde vi. est remedium possessorium recuperandæ quando habeat locum.*

Item condictio ex lege. meminerit. C. vnde vi. nume. 40.

Item condictio ex. l. si quis conductionis. C. locati. nume. 41.

Item condictio. l. inuasor. C. vnde. vi. numero. 42.

Item condictio. l. si quis in tanta. C. vnde. vi. nume. 43.

Item condictio ex. l. conductores. C. locati. & lege. non ab re. C. vnde vi.

Item condictio ex. l. cùm à te. ff. de vi & vi arma. nume. 45.

Item condictio ex. l. fi. C. vnde vi. nu. 46.

47 *Condictio ex. c. sæpe de restitutio. spoliatorum. est remedium recuperandæ.*

Item condictio ex. c. frequens. de restitu. spol. lib. vj. nu. 48.

49 *Intellectus. d. c. frequens. remissiuè.*

50 *Condictio ex canon: reintegranda. iij. q. j. est remedium recuperandæ, & est plenius cæteris: & quando locum habeat.*

51 *Condictio ex. l. fi. C. de acquir. poss. est remedium recuperandæ. & quando habeat locum. & quæ vtilitas resultat ex ea.*

52 *Creditor agere potest assistentia contra tertium possessorem vigore precarij, vsq; ad triginta annos.*

53 *Possessoria duo recuperandæ, sunt nouiter inducta in regno. Vnum per constitutionem: Circa violentiarum. & aliud per tria capitula regni, & quando hæc habeant locum. nu. 54.*

SEptima Principalis distinctio iudiciorũ est: † quia iudiciũ aliud petitorium: & aliud possessorium. Petitorium dicitur illud, in quo principaliter agitur de proprietate seu dominio alicuius rei: puta vbi agitur rei vendicatione. l. cùm fundum. §. fina. & ibi glos. ff. de vi & vi armata. c. pastoralis. de causa posses. & propriet. Idem, si agatur publiciana: quia dicitur interdictum petitorium. l. eum, qui. §. sed si quis. ff. de publicia. Idem, si agatur petitione hæreditatis: vt not. gloss. in l. ij. in glos. penult. C. de edict. diui Adrian. tollen. Eodem modo, si agatur ad vsumfructũ: vel vsum: vel aliã seruitutem: dicitur petitorium: quia agẽs 1

ad ista iura incorporalia, censetur dominus istorum iurium: secundum Alexand. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. ij. circa fin. & iij. ff. de acquir. poss. & patet ex his, quæ not. Spec. in tit. de causa poss. & proprie. §. sequitur. &. §. nunc dicēdum. Item, quando agitur actione personali ad rem, dicitur petitorium: secundum Bald. in consi. cccxlix. in tertio volu. & colligitur ex præallegatis.

2 ¶ † Possessorium iudicium est, vbi agitur de mera possessione: & istud iudicium possessorium, est triplex: videlicet, Possessorium adipiscendæ: possessorium retinendę: & possessorium recuperandæ possessionis. Possessorium adipiscendæ, exemplificatur in tribus iudicijs: videlicet, in interdicto quorum bonorum: quod competit ei, cui delata est hæreditas ex testamento, vel ab intestato pro acquirenda possessione rerum hæreditariarum: & ipsius hæreditatis. Et ad hoc vt competat hoc interdictum, sunt consideranda aliqua ex parte actoris, & aliqua ex parte rei.

3 † Et prę suppono id, quod habetur in l. cum hæredes. ff. de acquiren. poss. scilicet, quòd hæres non acquirit possessionem hæreditatis ipso iure, sicut dominium: vnde non transmittitur possessio à defuncto ad hæredem ipso iure, nisi actualiter hæres apprehendat. vt ibi.

¶ Quod tamen fallit, quando defunctus posidebat aliquam rem per colonum suum: quia per medium eiusdem coloni transmittitur possessio ad hęredem sine aliqua apprehensione. Ita notabiliter tenet Alex. in l. qui vniuersas. §. quod per colonum. ff. de acquir. poss. & habetur in deci. clxvij. cōci. Neap. Si enim hæres vult acquirere possessionem rerum hæreditariarum, habet duplex remedium adipiscendę possessionis. s. vnum per istud interdictum, quorū bonorum, & aliud ex l. fi. C. de edi. diui Adri. tol. de quo aliquid inferius dicam.

4 ¶ † Requiritur ergo in hoc interdicto ex parte actoris, quòd ei sit delata hæreditas: & quòd eam adiuerit de iure ciuili: vel agnouerit bonorum possessionem de iure prætorio: vt est tex. in l. j. & ij. C. quorum bonorum. per hoc patet, quòd actor, qui agit tali interdicto, debet in suo libello narrare qualiter hęreditatem adiuit, vel bonorum possessionem sibi delatam agnouit: & nunc agit ad auocandam effectualē possessionem: vt not. Spe. in tit. de testa. §. nunc dicendum. col. j. Ex parte rei requiritur, quòd posideat titulo pro hærede: vel pro possessore: & in hoc ęquiparatur petitioni hęreditatis: quæ non datur contra posidentem alio tit. l. regulariter. ff. de pe. hęr. de hoc est tex. in l. j. ff. quorum bonorum. no. & in l. ij. C. eo. ti. & insti. de interdi. §. sequens.

5 † Item, ad hoc vt competat, est necesse, ꝙ hæres nunquam habuerit possessionem hęreditatis, vel illius rei, quam petit. Secus est, si quandoq; habuit possessionem: & deinde ab ea cecidit: quia non competit sibi vlterius possessorium adipiscendę: & sic hoc interdictum. lex. est in. §. pro hęrede. insti. de interd. vnde tunc debet recurrere ad possessorium recuperandæ: de quo infrà dicetur. & hoc est generale in

omnibus

omnibus possessorijs adipipiscendæ: vt est glo.in c.j.in glo.j.in fi.de confes.lib.vj.& Ias.in l.eius,qui.§.fi.col. pe.ff.si certum petatur.

6 ¶ † Et in hoc habet similitudinem aliam cũ petitione hæreditatis:quia illa similiter non competit hæredi, qui semel acquisiuit possessionem rerum hereditariarum : & posteà ab ea cecidit : vt est glo.& ibi Bar.in l. fi.ff.de fidei com.hære.peti. & tenet Pe.Philip.Cor.in consil.ccliiij.col.fi. in litera.H.in iiij.vol.& ratio patet ad sensum:quia postquã hereditas est semel acquisita,desinit esse hæreditas:& appellatur patrimonium hæredis:vnde non competit ei vlterius petitio hæreditatis,quę non est l.sed si plures.§.filio ff.de vulgar.& pupil. & not.Ludo.Roma.in con.xl.colũ.j. Ex quibus nota pulchram practicã pro reo conuento petitione hæreditatis,vel interdicto quorum bonorum,vt nitatur probare, quòd actor quãdoque fuit in possessione rei petitæ:& posteà ab ea cecidit : quia sic faciet actorem succumbere.

7 ¶†Est sciendum etiam,quòd hoc interdictum reperitur directũ & vtile. directum datur bonorum possessori de iure prætorio : ex quo interdictum est petitorium.Vtile verò datur hæredi de iure ciuili: vt not.glo. in rub.ff.quo bono. & in l.j. in prin. eo.ti.& Bald.in rub.C. eo.titu. Item directum datur ei , qui agit ad vniuersam hæreditatem : quia ad hoc principaliter fuit inductum: vt dicit tex.in d.l.j.§.fi.ff.quo.bo. Vtile verò, datur ei , qui agit ad vnam rem particularem:ita tenet Spe.in tit. de test.§.nunc dicẽdum.ver.quid si res. & no.in d.fi.

8 † & in hoc habet similitudinem cum petitione hæreditatis, quæ non solùm datur ad vniuersam hæreditatem:verùm etiam ad vnam rem particularem l.regulariter.in fi. & l.licet.ff. de peti.her. & not. Spec. in tit.de tutore.§.fi.col.pe.versi quid si quasi:& ad prædicta adde Abba.in c.pastoralis.col. iij. circa fi. de causa pos.& propri.vbi declarat materiam huius interdicti. Conclusiuè igitur illi cõpetit petitio hæreditatis præter,quam in vno casũ, scilicet , quia non datur contra debitorem hæreditarium:sed tantùm contra possessorem alicuius rei particularis : vt est tex.in l. ij. ff.quorum bonorum. sed petitio hæreditatis datur etiam cõtra debitores hæreditarios: vt est tex. in l.etiam.§. fi. ff. de petit. hæredit.& multas alias differentias inter hoc interdictum & petitionem hæreditatis : vide per gloss.& doct. in rubr.C.quorum bon.

9 ¶†Vnam tamen vtilitatem nota : tu aduocate , qui vis formare libellum pro hærede actore : quia vtilius est intentare interdictũ, quorũ bonorũ: ex quo est remedium possessoriũ : & à sententia lata super eo nõ appellatur ad effectũ retardandæ executionis:per ea,quæ habentur in l.j. & ibi Bal.C.si de momenta.posses.fue.app. & per Car.Alex.in c.j. col. j. versi: si ergo quæris &c.quid sit inuestitu. in vsib.feu. Quod secus esset in petitione hæreditatis:quia illud est remedium petitorium:& à sententia lata super eo appellatur. verùm per petitionem hæreditatis acquiritur pin-

guius ius:quia per eã auocatur proprietas:sed per hoc interdictum sola
10 possessio. ¶†Secundò,potest exẽplificari possessoriũ adipiscendæ in interdicto quorum legatorum: quod competit hæredi ad auocandam possessionem legati à legatario,qui occupauit illud propria authoritate.nã de iure prohibetur legatarius capere possessionem legati propria authoritate: sed debet illam capere de manu hæredis: aliàs cadit à iure suo, quando illam caperet non vacantẽ: & si cum vitio l.non est dubium. & ibi Bar.& doct.C.de lega.puta, quãdo hereditas erat adita:sed nondum adita hæreditate, si legatarius occupat possessionẽ vacantem,non cadit à iure suo:sed tenetur per hoc interdictum restituere possessionem hæredi:vt possit detrahere falcidiam:& deinde ipse debet hæredem conuenire l.j.§. rediguntur. & ibi glo. ff. quorum lega.& Bar.in d.l.nõ est dubium. & dicit Bart.in d.l.j.in fine illius princip.quòd nõ aliter datur hęredi hæc actio:nisi quando vult detrahere falcidiam.idẽ tenet Pe.Philip.Cor.in con. xxxvij.col.antepe.in tertio volum.Et sic nota,vt scias libellare in hoc interdicto:de quo vide Abb.in d.c.pastoralis.colũ. iiij. in princ. de causa poss. & proprieta. & Spe.in ti.de test.§.nunc dicendũ ver. verùm,quia. & ad hoc vt competat hoc interdictum , est necesse , quòd reus possideat titulo pro legato l.j.
11 §.quia autẽ ff.quorum leg. ¶† Tertiò,potest exemplificari possessoriũ adipiscendæ in Saluiano interdicto: quod habet locum , quando conductor intulit bona in prædium cõductum:nam illa inuecta & illata censentur tacitè obligata pro pensione domus conductæ l.item , quia.& ibi per docto.ff.de pact.& habetur plenè in §.item Seruiana.& ibi per Iast. instit de actio. Sed si conductor dicta bona inde extraheret,potest cõueniri per dominum prædij conducti,remedio possessorio: scilicet per Saluianum interdictum:vt restituat possessionem dictorum bonorũ ipsi creditori: vt possit incumbere suæ hypothecæ:& sic est remedium adipiscendę possessionis:& datur etiam contra tertios possessores:vt est tex. in l.j.ff.de Salui.interdict.&no.Abb. in d.c.pastoralis.col.iiij.ver.tertium. de causs.poss.& proprieta.& Spec.in tit.de loca.§.postquàm co.pen.versi.
12 ad hoc.¶†Quartò.potest exemplificari possessorium adispiscendæ in remedio l.fin.C. de edic.diui. Adria. tollen. Quod competit hæredi tantùm scripto in testamento: qui producit testamentum in forma bublica nõ abolitum,neque cancellatum: cuius vigore potest petere se mitti in possessionem hæreditatis : & est remedium exequutiuum:quod qualiter & quando procedat , traditur plenè per Bart.& doct.in d.l.fin.
13 ¶†Quintò,potest exemplificari possessorium adipiscendę generaliter in officio iudicis,quod imploratur per eum , cui facta est collatio alicuius beneficij : vt mittatur in possessionem dicti beneficij,quam nunquam habuit : & hoc procedit & seruatur generaliter de iure canonico secundum Abba. in d. c. pastoralis. colũ. iiij.

iiij. versi. & scias de causa poss. & proprie. & habetur in c.accedens. & ibi per Abb.& doct.de accusa.

14 ¶ † Secundum principale possessoriũ est,quod appellatur retinendæ possessionis:quod exẽplificatur in duobus, tantùm interdictis: videlicet, Interdicto vti posidetis, & vtrobique differunt in hoc: quia interdictum vti posidetis, datur pro rebus immobilibus. Interdictum vtrobi. pro rebus mobilibus: vt declarat glo.& Abb.in d.c.pastoralis. colum. quarta versi.tertium de causa posses. & propri. & Specul. in tit. de causa poss.& propri.§.j.colũ. penul. & fin. Competit enim istud possessorium retinendæ ei, qui posidet & turbatur in possessione per aliquem: nam potest petere, quòd imponatur turbanti perpetuum silẽtium: ne decęterò perturbet eũ in sua possessione:& quòd teneatur ad interesse turbationis factæ.Hæc tria debet comprehendere libellus in hoc possessorio:per quod petitur quis conseruari & manuteneri in possessione: vt plenè declarat Barto in l.j.§.interdictum ff.vt posid.vbi ponit formam libellandi.

15 ¶ † Limita tamen & declara hãc materiam procedere, quando aliquis turbatur iniustè & extraiudicialiter: secus,si aliquis turbaretur iudicialiter:vt quia sibi moueretur aliqua lis super re,quam posidet,quia per hoc non datur sibi interdictum vti posidetis:ex quo is,qui vtitur iure suo per viam iudiciariam non facit sibi iniuriam. ita notabiliter declarat Abba. in c. audita. col. iij. circa

16 fin de rest spol. ¶ † Item limita non procedere in eo.qui fuit deiectus de possessione sua.quia potest quandocunque turbare deiectorẽ impunè in dicta possessione:& non potest conueniri prędicto interdicto:& est singularis decisio: & menti tenenda. quia licet aliàs deiectorẽ posit quis deijcere incontinenti,non autem ex interuallo l. j. §. cum igitur. & ibi not.ff.de vi & vi arma.tamen turbare potest quandocunque, etiam ex interuallo. ita tenet Bartol.in l.j.§. quod ait prætor.colum.j. ff. vti posid. & Alexan.in consil.xxxvj.col. ij. versi. non obstat, quòd dicti &c. in primo vol.

¶ Vnde nota bonam practicam ad excludendum aliquem ab isto possessorio:quia poteris excipere exceptionem spolij pro eadem re: per prædicta. Poteris etiam reconuenire eum de spolio eiusdem rei: per tex.in c.veniens.& ibi Abb.in quarto notab.de præscrip.& dixi suprà in præcedenti distin.in quarta q.

17 ¶ † Si verò essent duo, qui litigarent adinuicem super hoc possessorio: & quilibet prætenderet se posidere:tunc obtinet ille, qui probat de antiquiori possessione: quia posessio iunior præsumitur iniusta & clandestina.tex.est & ibi Abb.in iiij. colum.in c.licet de probatio. & Bar. in l. si duo. colum.ij.ff. vti posidetis.& Alexan in consilio.xxxv.colũ. iiij. in quarto volu. & in consilio. cx. in princ. in primo volu. & Pet. Philipp. Corn. in consil. cxxx. colum.j. in primo volu. & in consilio. clxxij.in fina.colum.in tertio volu.

Quod procedit, etiam si habens possessionem iuniorem, probaret de titulo: quia præfertur habens antiquiorem sine titulo: nam ille titulus præsumitur habitus ab iniusto authore stante possessione antiquiori. ita tenet Pau. de cast. in cō. ccccxliij. colum. ij. in secundo volu. vbi plus dicit, quòd id quod dicitur in hoc possessorio, obtinere eum qui probat de titulo, intelligitur stante probatione ęquali in tempore hincinde: secus quando vnus probat de antiquiori possessione: quia tunc non curamus de titulo. Idem tenet Alexan. in con. lxxxviij. col. iij. & consil. lxxxix. & consi. cxxx. in v. volum.

¶ Verùm, in isto casu quando antiquior possessor vult obtinere, debet allegare in suis articulis, quòd eius aduersarius posside t clam, respectu suæ possessionis. ista fuit singularis doctrina Bart. in l. si. de eo. §. fina. ff. de acquir. poss. & ibi ipsum sequitur Alex. & Ioan. de imo. in fin. & Alex. in præallegatis consi. maximè in dicto consi. lxxxviij. colū. iij. in quinto volu. & idem Alexan. in consil. xlv. colū. fi. ver. fateor in tertio volu. aliàs si hoc non articularet, succumberet: quia præfertur is, qui probat de titu. secundum doc. in locis præ-

18 alle. ¶ † Quod tamen limita, nisi is, qui probat de antiquiori possessione cecidisset ab eo facto suo: puta per propriam alienationem: quia tunc non prodest ei antiquior possessio. ita tenet Philip. Decius, in consil. lvj. colum. fi. & ex hoc sume bonam practicam articulandi contra eum, quem suspicaris probaturum de antiquiori possessione.

19 ¶ † An autē in isto possessorio retinendæ admittatur articulus de proprietate? Dic quòd sic: quia non dicitur impertinens, imò pertinens ad causam: ex quo facit obtinere eum, qui probat de titulo, stantibus probationibus æqualibus. vnde non potest repelli. ita determinat Philip. Deci. in consi. clxij. col. iij. in princ.

20 ¶ † Competit etiam hoc interdictum retinendæ pro iuribus incorporalibus: putá pro seruitutibus & annuis præstationibus, in quibus agitur de quasi possessione: secundum Bartol. in l. j. in prin. ff. vti possidetis. & Bar. in l. fin. ff. quorum bon. & Spec. in tit. de causa poss. & propriet. §. j. ver. cæterùm. & ver. si quæritur. & per docto. in c. querelam. de elect. & Bald. in consil. ccccxxv. in iij. volū. & Philip. Decius in consi. cxxxvj. col. j.

21 ¶ † Tertium principale possessorium est, quod appellatur recuperandæ possessionis: in quo duo requiruntur copulatiuè, ad hoc vt competat. Vnū videlicet quòd actor quandoq; possederit: & nūc à possessione ceciderit. Secundū, quòd possessio sit penes aduersariū: vel quòd dolo desierit possidere. Idē, si nō dolo, quando sumus in interdicto vnde vi: secundū Abb. in c. sæpe. col. iij. de restitu. spo. Primū probatur in c. consultationibus. & ibi Abb. in ij. not. de offi. dele. & idem Abba. in c. cum ad sedem. colum. vij. de restit. spol. & in c. olim. el tertio. in v. & vj. no. eo. titu. quod tamen intellige, scilicet vt possideat tempore spolij l. j. §. interdictum autem hoc. & §. hoc interdictum.

dictum. ff.de vi & vi ar.aliâs nõ sufficit probare olim possedisse: nisi præcisè tempore spolij probetur: vt tenet Spec.in titu.depositio.§.septimo. versic. secundò considerandum. Secundum probatur in l. cùm à te. ff. de vi & vi armata. & per ea quæ not.Bald.in l.si de proprietate. colũ. iij.circa fin.C.si à non competen.iudi.Hoc tamen nunc succinctè attingo in genere:quia melius declarabo infrà:in singulis remedijs possessionum ea,quæ sunt specialiter requisita in eis.¶Sciendum est igitur,quòd in hoc possessorio recuperandæ plura fuerunt remedia à iure introducta:de quibus singulis despiciamus: quia hic congruentius cadunt.

22 ¶†Primum igitur remedium, fuit interdictum,vnde vi: de quo loquitur totus titulus.ff. de vi & vi arma. & C.vnde vi: quo remedio prouidit prætor violenter spoliatis, vt recuperent possessionem suam: in quo interdicto ad hoc vt competat, plura requiruntur.Primò enim requiritur,quòd res,pro qua agitur, sit immobilis.l.j.§. & generaliter. & §.illud.ff. de vi & vi arma. nam pro re mobili non competit aliquod interdictum possessorium recuperandæ: sed datur actio vi bonorum raptorum:dantur etiam alia remedia possessoria, quæ non sunt interdicta:de quibus habetur per Barto. Alexã. & docto.in l.rem, quæ nobis. ff. de acquiren. pos. de quibus infrà dicetur. Quod tamen intellige principaliter: sed accessoriè datur hoc interdictũ ad mobilia, quæ erant in illo loco, vnde quis expulsus est.l.j.in princip. & §.si fundus. ff. de vi & vi arma. & notat. Alexand.in l.vendicatio. ff.de rei vendi. & habetur in l. si quando. C.vnde vi.

23 ¶†Competit etiam hoc interdictũ pro iuribus incorporalibus, & annuis præstationibus:secundum Bal. in consi.ccccxxv.in tertio vol.

¶Secundò requiritur,quòd sit illata violentia personę pro re:& sic,quòd quis sit violenter expulsus de possessione.l.j.§.j.& ij. ff. de vi & vi ar. & Alex.in consi.xciiij.col.v. in v.volu.& l.j.§. quid sit vi. ff. quod vi aut clàm. & hoc patet:quia interdictum hoc accipit denominationem à violentia:quia dicitur,vnde vi quis expulsus est, restituam, &c. vnde vbi non interuenit violentia, non competit.sed nunquam dicitur committi violentia, nisi contra personam. vnde est necesse, quòd persona sit præsens:aliâs non diceretur cõmitti violentia.ita declarat Pau.de cast. in consi.ccv.colũ.j. in fin.in ij. volu.

24 †Sed quid si aliquis non fuit vi expulsus,sed suspicatur posse repelli: quo casu perdit possessionem ciuilem.l.clàm possidere.§. qui ad nundinas.ff.de acquiren.poss. Dic, quòd non competit sibi hoc interdictum, vnde vi:scilicet directum: sed vtile sic:secundum glo.& Bar.in l.j.§. siue autem.ff.de vi & vi ar. & Alexan.in addi.ad Bart.in l.j.§. interdictum. ff. vti pos.in addi.quæ incipit.Et sic.

25 ¶Tertiò requiritur, quòd intentetur intra annum vtilem:nam elapso non cõpetit nisi ad id,quod peruenit ad deiectorem. l. vi pulsos. & ibi per doct.C.vnde vi,& l.j.in prin. & §.

& §.annus. & ibi glos. ff. de vi & vi
arma.quod intellige agendo:sed ex-
cipiendo est perpetuum: secundum
glo.in d.l.vi pullos. per tex.in l.pu-
rè.§.fin.ff.de doli excep.
25 ¶ † Quartò requiritur, quòd deie-
ctus possideat tempore spolij:vt d.
l.j.§.interdictum autem hoc.ff.de vi
& vi armata. & habetur in cap.con-
sultationibus.de offici.delega. & su-
prà dixi.
27 ¶†Quintò requiritur, quòd in li-
bello, in quo intentatur hoc interdi
ctum, exprimatur locus & tempus
spolij:secundum Bart.in d.l.j. §. siue
autem. ff. de vi & vi arm.& Alex.in
consi.xciiij.col.v.in v.vol.& in con-
si.vj.col.j.in tertio vol.
28 ¶†Sextò,requiritur,vt detur contra
eum, qui verè spoliauit: vnde si tu
spoliasti, & possessio est penes aliū,
non competit hoc interdictum con
tra illum tertiū, qui non spoliauit.l.
cùm a te.ff.de vi & vi arm. & tenet
Alex.in consi.xciiij. col.vj. in v.vol.
licet illa l.cùm a te.sit correcta,sci-
licet in regno:per consti.Circa vio-
lentiarū.de cuius intellectu dicetur
infrà.Ex hoc sequitur, quòd contra
singularem successorem spoliatoris,
non datur hoc interdictum:secundū
Inno.in c.cùm ad sedem.de resti.spo
liat.vbi est tex.de hoc.& Bald. in l.j.
circa fi.C.de reuoc. his, quæ in frau.
credit.& Lanfr.in repe.rub. de causa
poss.& propriet.col.ij.in prima con-
clusione.Sed cōtra successorem vni-
uersalem bene competit: quatenus
ad eū peruenit l.j.§. fi. ff. de vi & vi
ar.& habetur plenè per Abb. & doc.
in c.quia col.v.de iud.hęredi autē in
distinctè competit.l.j.§.hoc interdi-
ctum.lo vltimo. ff.de vi & vi arma.
& no.Abb.in c.significauerūt. in iij.
29 no.de testi. ¶†Septimò requiritur,
quòd agens hoc interdicto:non pos-
sideat:vt d.l.j.§.non alij autem. ff.de
30 vi & vi armata. ¶†Octauò & vlti-
mò requiritur, quòd tempore spolij
verè possideat. vnde non sufficit, si
detinet tantum:quia non cōpetit si-
bi hoc interdictū:sed habet alia re-
media possessoria. Hinc dicimus, quòd
missus in possessionē ex primo de-
creto, si deijciatur, non habet hoc
interdictum: ex quo non possidet:
sed detinet tantùm causa custodiæ.
ita tenet Spec.in tit. de primo & se-
cundo decreto.§.iam de effectu.ver
sic.sed quid si missus.& idem Spec.in
tit.de eo,qui mit.in poss.versi.por.
31 ¶†Secundum principale remedium
in possessorio recuperandæ est con-
dictio triticaria:quę datur ad posses
sionem,quando quis est deiectus per
vim de possessione sua.l.ij.ff.de con
di.triticar.& sic requiritur, quòd cū
vitio res vadat ad spoliantem:secun
dum Alex.in l.rem,quæ nobis.colū.
iij.in fi.ff.de acquir.pos. Item requi-
ritur,quòd verè possideat:nec suffi-
cit si detinet:secundum Barto.in l.&
ideo.§.Neratius.ff.de condi.fur.dū-
modo nullum ius habeat in re, vt
creditor: quia tunc daretur condi-
ctio incerti:secundum eum. Et da-
tur hæc condictio etiam domino,
qui possessione priuatus est: secun-
dum glos.in d.l.ij.ff.de condictio.tri
ticar.non autem datur contra titulo
possidentem:etiam si actor titulum
habeat:quia in pari causa melior est

condi

condictio posſidentis. ita per hãc rationem dixit Alexan.in dicta.l.rem, quæ nobis.col. iij.in fin. & ſic videtur, quod hæc condictio triticaria concurrat cum interdicto, vnde vi. & prædicta etiam tangit Barto.in l. fina.§.ſed cùm in ſecunda.C.de furt.

32 ¶†Tertium remedium eſt, condictio incerti: quæ competit ad recuperandam poſſeſsionem ei, qui non eſt dominus:ſed habet ius in re: vt quia eſt creditor:& habet rem obligatam,quam poſsidebat:& fuit ſpoliatus:nam ad eam recuperandã habet condictionem incerti. Caſus eſt in l.& ideò.§.Neratius. & ibi Barto. ff de condi.furt.& idem Barto.in l.fi: §.ſed cùm in ſecunda:C. de fur.& in d.l.rem,quæ nobis.& ibi etiam Alexan.in ſecunda col.

33 ¶†Quartum remedium eſt, condictio indebiti: quæ datur vbicunque quis indebitè ſoluit rem alienam,cuius ipſe erat poſſeſſor: & quia tunc non poteſt condicere proprietatem: quam non tranſtulit:condicet poſſeſſionem,caſus eſt in l.indebiti. §. ſed ſi numi.ff.de condictio.indebi.competit etiam hoc remedium, quando minor vel eccleſia contraxit alienando ſine ſolennitatibus:nã transfertur poſſeſsio ex contractu inutili.l.prima.§.ſi vir.ff.de acquiren.poſ. & ibi per Barto. Alexand. & docto. vnde poterit illa poſſeſsio condici per condictionem indebiti:ſecundũ Barto.in dicto §.ſed ſi numi.

34 ¶Quintum remedium eſt, actio in factum: quæ datur detentatori, qui non poſsidet,ſed detinet. vnde ad recuperandam ſuam detentationem, habet actionem in factum, quando fuit detentatione priuatus:ſecundũ Bart.in d.l.fin.§. ſed cùm in ſecunda. C.de furt.& in d.§.Neratius.& in d. l.rem,quæ nobis. & de hoc remedio loquitur Lanfran.in rep.rubricæ. de cauſa poſſeſ.& proprieta.colũ.iiij.in princ.in quinta concluſione.

35 ¶†Sextum remedium eſt, officium iudicis: quod ſimiliter datur ei, qui non poſsidet,ſed detinet: vt eſt commodatarius, & depoſitarius. l. officium.ff.de rei vendi.qui,ſi cadunt ab eorum detentatione,quia nullum remedium habent,eſt ſibi indultum in ſubſidium, vt poſsint implorare officium iudicis ad recuperandam eorum detentationem:maximè,contra vitioſos poſſeſſores.Caſus eſt in l.& non tantùm.& ibi Barto.ff.de petit. hære.& glo.fi.& ibi Bart.in l. Aquilius Regulus.ff.de dona.& in d.§.Neratius.& Bart. & Alexan.in d.l. rem, quæ nobis.

36 ¶†Septimum remedium eſt, ex æquitate.l.ſi me & Titium. ff.ſi certũ peta.quod competit, quãdo res mea peruenit ad te titulo lucratiuo:& ęquum eſt eam mihi reddi,& quod ſolùm habeat locum in tit. lucratiuo: tenet ibi Bart. quem ſequitur Alex. in d.l.rem,quæ nobis. colũ.iij. Item loquitur, quando quis ſine iuſta cauſa cecidit à poſſeſsione: vt probat ibi text. item datur habenti bonam fidem:ſecundum Barto in l. ſi coloni.C.de agrico. & cenſi. libro vndecimo.

37 ¶†Octauum remedium eſt, condictio ex dicta l. ſi coloni. quod ad hoc, vt competat, tria requiruntur.Duo ſcilicet,ex parte actoris: & vnum

vnum ex parte rei. Ex parte actoris requiritur, quòd sit bona fide possessor: vt dicit text.in d.l. si coloni. in versi.bona fide. Secundò requiritur, quòd sine iusta causa ceciderit à possessione: vt probatur ibidem.dum loquitur de amissione possessionis per fugam. Tertiò requiritur ex parte rei, quòd res peruenerit ad eum cũ vitio: vt d. l. si coloni. ibi fugæ vitio,&c.& ibi ista colligit Bart.idem tenet Bar.in d.l.rem,quæ nobis.ff. de acquiren.posses.& ibi etiam Alexã. in ij.colũ.& Alexan.in consil.xciiij. col.vj.in quinto volu. & Lanfran.in rubrica de causa posses.& proprieta. colum.iij.in tertia conclusione.& loquitur propriè ille text.de re affecta vitio reali,scilicet de fuga: quæ

38 æquiparatur furto.†Nam seruus fugiens,facit furtum suijpsius.l.j.C.de seruis fugit. & not. Alexand. in d.l. rem:quæ nobis. colum.ij. & glos. in l.in ciuile. C. de furt.& vide Abb.in c.sæpe.col. iij.de restit. spoliato. qui videtur velle restringere illum tex. solùm quando agitur ad rem animatam.idem sentit Pet.Philip.Corn.in consil.lvj.col.pen.in princ.in secundo volu. tamen magis communis opin.est in cõtrarium, scilicet,quòd remedium.d.l. si coloni. extendatur generaliter ad omnes res. etiam inanimatas. vt colligitur ex dictis Innocen.& Ioan. de Imo.in d. cap.sæpe.& Alexan.in consil.xc.in princip. in quinto volumine, vbi agebatur de spolio cuiusdam terræ:& nihilominus dicit Alexand.competere remedium dictæ l. si coloni. ergo extenditur etiam ad bona stabilia,quæ sunt inanimata.Et omnia ista remedia prædicta, præter interdictum vnde vi, competunt etiam pro re mobili:secundum Barto. in d.l. fina. §.sed cùm in secunda. C. de furt. & in d.l.rem, quæ nobis. & ibi etiam Alexand. in ij.colum. & Barto. in l. indebiti.§. sed si numi. in prima op. ff.de condit. indeb. Differt autem hoc remedium.l.si coloni. ab interdicto, vnde vi:quia illud datur malæ fidei possessori, etiam prædoni deiecto: istud verò non datur nisi bonæ fidei possessori: vt not.Lucas de Penna.in d.l.si coloni.col.vj.in fi. versi.secundò quæritur,&c.

39 ¶ † Nonum remedium est, condictio ex l.authoritatem. C. vnde vi. quæ competit, quando aliquis spoliauit aliquem sua possessione per vim: & deinde impetrat rescriptum à principe pro iustificanda sibi dicta possessione violenta: nam non obstante rescripto impetrato, tenetur ante omnia restituere possessionem condictione ex illa l. secundum Barto.ibi.qui exemplificat etiam in occupante.

40 ¶ †Decimum remedium est,condictio ex l.meminerint. C. vnde vi: quæ competit,quando aliquis authoritate rescripti impetrati vel sententiæ latæ inuadit possessionem alienam propria authoritate:nam cadit à iure suo, si quid habet: & tenetur restituere possessionem condictione ex illa l.& si fuerit tutor vel curator,deportatur perpetuò: & bona eius publicantur:& possessio nihilominus restituitur: vt ibi habetur. Et differt à præcedẽti:quia ibi prius

spolia

ſpoliauit,& poſteà impetrauit reſcriptum:hîc ſecus.

41 ¶ † Vndecimum remedium eſt,condictio ex.l.ſi quis conductionis.C.loca.quæ competit locatori petẽti ſibi reſtitui rem conductam finita locatione.nam ſi conductor vult ſibi referre quæſtionẽ dominij,debet ante omnia ſibi reſtituere poſſeſsionem, per condictionem ex illa.l.& deinde ſuper proprietate litigare. & datur condictio ex illa.l.directa in cõtractu locationis tantùm:ſed vtilis datur pro omnibus cõtractibus,in quibus quis alieno nomine detinet:ſecũdum Bar.in l.commodare.ff.commo. & Alex.plenè in.l.ſi alienam.col.iij. ff.ſol.mat.de cuius intellectu loquitur Alex.in l.ſi aliquam.circa fi.col. ff.de acquir.poſ.vbi ponit,quòd non datur remedium illius.l.quando locatio fuit nulla:vel quando notoriè poteſt excipi de dominio.

42 ¶ † Duodecimum remedium eſt,de l.inuaſor.C.vnde vi.quod remedium eſt nouum:ſecundum Bar.ibi.& competit,quando quis ſine dolo occupat poſſeſsionem vacantem rei alienæ. nam poteſt dominus agere condictione ex illa lege tenetur ei occupator reſtituere poſſeſsionem. & in hoc conſiſtit ſpecialitas illius.l.quia per eam datur remedium poſſeſſorium ei,qui non poſsidebat tempore inuaſionis:quia poſſeſsio erat vacãs. & ideò dixi,ſine dolo:quia ſi doloſè occupaſſet,tunc cõpeteret remediũ. l.ſi.C.vnde vi.& dicit Bart.in d.l.inuaſor.in fine.

43 ¶ † Tertiumdecimum remedium eſt, condictio ex.l.ſi quis in tãtam.C.vnde vi.quæ competit,quando aliquis propria authoritate ingreditur violenter poſſeſsionẽ penes alium conſtitutam:nam ſiquidem ipſe inuaſor erat dominus,cadit à iure ſuo,& poſſeſsionem reſtituit:ſi verò non erat dominus,reſtituit poſſeſsionẽ cum æſtimatione ipſius rei.condictione ex illa.l.cum qua concordat.l. extat. ff.quod metus cauſa.Hodie tamẽ in regno illa.l.ſi quis in tantam.eſt correcta per cõſti.violentias.in eo,quòd punit inuaſorem ad amiſsionem iuris ſui:& ad æſtimationem rei:nam per illam conſtitut. punitur ſolùm ad medietatem æſtimationis & non vltrà.

44 ¶ † Quartũdecimum remedium eſt, condictio ex.l.cõductores.C loca.& l.non ab re.C.vnde vi.vbi habetur, quòd poſsidens rem alieno nomine vt conductor vel precarius,ſi fuerit conuẽtus ad rei reſtitutionem,& voluerit litem inferre:& non reſtituere ante ſententiam,condemnatur vigore dictarum legum ad rei reſtitutionem, & ad æſtimationem ipſius: vt ibi habetur:& iſtud nouum continet plus,quã habetur in l.ſi quis conductionis.C.locati. hoc remedium, ſcilicet,quia vltra rem facit conſequi æſtimationem.

45 ¶ † Quintũdecimũ remediũ eſt,condictio ex.l.cùm à te.ff.de vi & vi armata.vbi ſi tu ſpolias me per vim:& alius ſimiliter te per vim ſpoliat:nõ ago contra illum,qui ſpoliauit: ſed ago contra te,qui ſpoliaſti me(licet nõ poſsideas)interdicto vnde vi.Verùm in regno illa.l.eſt correcta per conſti.Circa violẽtiarum.per quam

datur electio spoliato, vel agendi ad interesse contra spoliatorem nō pos sidentem, vel eius hæredem: vel con tra possessorē ad rei restitutionem.

46 ¶ † Decimumsextum remedium est, condictio ex.l.fi.C.vnde vi.quæ datur contra eum, qui dolosè occupauit possessionem rei alienæ vacantem.nam per talem occupationē res efficitur quasi violenta: & sic vitiosa: secundum Bar.ibi.& datur hoc remedium infra.xxx.annos tantùm: vt ibidem.in fi.& datur tam pro re mobili, quàm immobili: secundum Bar. ibidem.& Alex.in l.rem, quæ nobis. col.ij.ff.de acquir.poss.vnde tenetur condictione ex illa l.ad restitutionem.& differt à l.inuasor.eo.tit.quia illa loquitur in occupante sine dolo: vt dixi, suprà in decimosecūdo remedio possessorio.

47 ¶ † Decimumseptimum remedium est, condictio ex.c.sępe.de resti spol. quod fuit valde necessariū. Competit enim contra quemlibet tertium possessorem: qui non spoliauit: sed scienter habuit rē à spoliante sciens rem esse vitiosam: nam tenetur ad restitutionem cōdictione ex illa decretali: & requiritur omnino scientia: vt dixi. aliàs non competeret: vt not. Lanfr.in rep.rub.de causa pos.& propr.col.ij.in secunda conclusione. & Abb.in d.c.sæpe.col.iiij.vers.nunc quæro &c. Et per illud capitulum est prouisumad id, quod ante deficiebat per d.l.cùm à te.ff.de vi & vi arma.

48 ¶ † Decimumoctauū remedium est, ex dispositione.c.frequens.de restit. spo.lib.vj.per quod est inducta pulchra & notabilis prouisio. Nam si aliquis violenter spoliauit me possessione alicuius rei: & posteà conuenit me in iudicio super alia re vel actione: vel me criminaliter accusat de aliqua iniuria, possum ego opponere ei exceptionem spoliationis illius alterius rei: & petere, quòd non audiatur in actione vel accusatione sua: nisi prius restituat mihi illā possessionem: & sic vigore illius c.frequens.denegatur sibi audientia: nisi prius restituat. Verū prius datur terminus quindecim dierum spoliato conuento ad probandum spolium: & interim supersedetur in causa mota per actorem: quo probato debet fieri restitutio: aliàs non proceditur in sua actione vel accusatione. Super hoc tamen adhibetur istadistinctio: quia siquidem actor agit ciuiliter, potest sibi opponi exceptio illius spoliationis: ita demum si ipse actor fuit, qui spoliauit: & sic qui potest conueniri interdicto vnde vi.secus, si ipse non spoliauit: sed est tertius possessor: quia non opponitur sibi dicta exceptio. Si verò agit criminaliter: & tunc etiam si nonspoliauit: sed est tertius possessor, opponitur sibi dicta exceptio: dummodo spolium sit tunc de omnibus bonis ipsius conuenti: vel saltem de maiori parte bonorum. Ita hæc omnia traduntur in text.d.c.frequens.& ibi Gemi.in iij. col.& in c.fi.de ordi.cogn & Abb.in c.in literis.col.fi.de resti.spol.& in c. cùm dilectus.& ibi Abb.in iij.colū.

49 de ordi.cog. † Et de intellectu illius. c.frequens.traditur plenè in decisio. xix.conci.Neapo.& per Iaso.& doc. in l.si te bonis.C.de iure delib.& per Soci.

Soci.in consil.xij.col.iiij.in j.volu.& fuit dictum plenè supra.in vj.distin. 50 principali.in iij.q.¶ † Decimumnonum remedium est, condictio ex.c. reintegranda.iij.q.j.quod est plenissimum remedium,& magis generale: & vtilius inter omnia remedia possessoria & concurrit cum omnibus alijs remedijs:secundũ Lanfr.in rubr.de causa pos.& prop.colũ.iij.in iij.conclusione.vbi etiam dat cautelam pro libellante in possessorio recuperandæ:vt in fine libelli deducat condictionem ex.d.c.reintegrãda.Et quòd concurrat cum alijs remedijs possessoris:tenet Alex.in cõsi.xciiij. col.fi.in v.volu.& Abb.in c.cùm ad sedem.col.x.in princ.de resti.spol.Et datur istud remedium non solũ pro rebus clericorũ vel ecclesiæ:sed etiã pro rebus laicorum generaliter:siue mobilibus siue immobilibus:& ista est communis conclusio:quæ seruatur in practica:quam tenet Lanfran. vbi suprà.& Alex.in consi.lj. in prin. in j.volu.& idem Alexan.in d.l.rem, quæ nobis.colũ.v.ff.de acquir.pos.& in consi.xciiij.col.fin.in v.volu.& in consi.cxvij.col.ij.versic.& ex forma, &c.in ij.vol.& habetur plenè per Soci.in d.l.rem,quæ nobis.vbi plenius, quàm alibi tractat materiam dicti.c. reintegranda. per.xij.qõ.principales: quamuis contrarium & malè teneat Abba.in c.cùm ad sedem.col. x.circa fin.& in c.sæpe.colum.iij.in princip. de restit.spolia.Competit autem dictum remedium generaliter,ei qui sine iusta causa cecidit à possessione:quæ peruenit ad alium siue bona siue mala fide:siue sciẽter,siue ignoranter: siue cum vitio,siue sine vitio: siue cum titulo,siue non:& sic datur etiam contra titulo posidentem:& iste est verus & communis intellectus,quem posuit Abb.in d.c. cùm ad sedem.colum.x.& Innocen. in capitu.quærelam.de elect.& Alexan.in dicto consil.xciiij.colum.fin. in quinto volu.& consil.vj.columa. iij.versi.& ad hoc.& colum.v.in fin. in iij.volu.licet Bart.in d.l.rem,quæ nobis. teneat,quòd non datur contra titulo posidentem.& idem Bartol.in l.fina.§.sed cùm in secunda.C. de furt.& Alexand.in consi.cxviij.in princip.in ij.volu.per ea,quæ habentur in l.siue autem.§.si duobus.ff.de publicia. Tamen veritas & magis communis conclusio est in contrarium, vt suprà: quam etiam tenet Alexand.in consil.cxvij.colum.ij in secundo volumi.& consi.xcj.colum. fin.in quinto volumi.vbi dicit communem opinio.esse contra Barto.in d.l.rem,quæ nobis.& idem Alexã.in consil.xcij.colum.ij.in fin.& col.iij. in v.volu.& habetur per Matth.in decisio.ccclxj.concil.Neapo. colum. penulti.& Abba.in c.si diligenti.de præscript.

¶Competit etiã hoc remedium malę fidei possessori:secundum Alex.in consi.vj.col.iij.versic.& ad hoc.in fi. & col.iiij.versi.prætereà.in iij.volu. & Alex.in cõsil.cxvij.col.ij.in ij.volu.& Soci.in d.l.rem, quæ nobis.colum.vj.versicu.iiij.& in hoc est pinguius,quàm remediũ.l.si coloni.C.de agrico.& censi.libr.xj.quia illud datur tantùm bonæ fidei possessori. vt dixi suprà in octauo remedio.

Itē illud datur, quando res peruenit ad aliquem cū vitio, vt ibi: istud autem etiam sine vitio: Item, est pinguius quàm interdictū vnde vi: quia illud requirit violentiam: istud non. Item, illud datur tantū ad res immobiles. istud verò etiam ad mobiles: & ad iura incorporalia: vt declarat Soc. in d.l.rē, quæ nobis. col.xj. versi. circa quintam. Item, illud non datur contra singularem successorē: vt l.cum à te.ff. de vi & vi armata. istud verò datur cōtra quenlibet possessorem: secundum Soc. in d.l.rem quæ nobis. col.ix. versic. circa quartam. Item, est pinguius, quàm remedium.c. sæpe. de restit. spolia. quia illud datur contra tertium possessorem cū vitio: istud etiam sine vitio. Item, istud remedium durat perpetuò, & non præcluditur anno: sed durat triginta: secundum Soci. in d.l.rem, quæ nobis. col. xiij. in fi. versi. circa octauam. & Anto. de but. & doc. in c. solicitè. de restit. spol. & Alexan. in consi. vj. col.v. in tertio volu.

51 ¶ † Vicesimum remedium est, conditio ex l.fi.C. de acquiren. possess. per quam est inductū, quòd si is, qui alieno nomine possidet, alienat rem in alium, & sic possessionem interuertit alienādo, potest dominus reuocare possessionem à tertio possessore: cōditione ex illa lege. Ex qua est inducta illa practica quotidiana, qua vtimur in regno, scilicet de petitione assistentiæ contra tertium possessorem. Nam quādo debitor obligat omnia bona sua cum potestate capiendi propria authoritate, iuxta.l. creditores.C. de pign. & cum constitutione precarij, per huiusmodi constitutum transfert possessionem in creditorē: vt habetur in l. quod meo. & l. interdum.ff. de acquire. possess. Si posteà debitor alienat aliquà de rebus suis hypothecatis: censetur interuertere possessionem creditoris. Vnde creditor agit assistentia cōtra tertium possessorē super illa re alienata cōditione ex d.l. fina. ad recuperandam possessionē suam: & in hoc non requiritur aliqua excussio debitoris principalis, propter dictum precarium: Vt tenent Imo. Lud. Roma. & Alexā. in l. exitus controuersiæ.ff. de acquir. pos. & Bal. in d.l.fi. col.j.C. de acquir. pos. & de hoc in regno extat regia pragmatica, quæ incipit:

52 Assistentiam. † Resultat autem magna vtilitas ex d.l.fi. quia si creditor vellet agere actione hypothecaria contra tertium possessorem, excluderetur præscriptione decem vel viginti annorum: per text. in l.j. & ij.C. si aduersus credito. in vij. libro.C. de quarum legum intellectu, vide Alex. in consil. lviij. col. fin. in quinto volumi. sed quando agit assistentia per condictionem ex dicta l. fina. requiruntur triginta anni: ex eo quia est actio personalis in rem scripta, contra quam non præscribitur minori spacio triginta annorum. l. sicut. & l. omnes.C. de præscrip. triginta ann. ita de hoc est decisio. cxxxix. conci. Neapoli. vbi deciditur iste casus in terminis: vnde sequitur conclusio, quòd creditor potest agere assistentia contra tertium possessorem vsque ad triginta annos. Et prædicta intelliguntur, quando is, qui alieno

nomine

nomine possidet, interuertit possessionem alienando tantùm, & nō alio modo: glo. est & ibi Alexan. in l. qui vniuersas. §. fi. ff. de acquiren. posses.
53 ¶ † Vicesimumprimùm remedium in regno, est condictio ex constitutione regni: quæ incipit: Circa violentiarum. Per quam est nouiter inductum, quòd quando deiector cecidit à possessione, est in arbitrio expulsi agere contra ipsum deiectorem, vel eius hæredē ad interesse: dato quòd non possideat: vel agere contra possessorem (etiam si ad mille manus transiuerit possessio) pro illius recuperatione: siue fuerit possessor in bona fide, siue in mala: vt ibi habetur. Et sic per dictam consti. corriguntur duæ leges iuris communis, videlicet. l. cùm à te. ff. de vi & vi. arm. quę prohibebat dari remedium possessorium contra singularē successorem. Secundò corrigitur. c. sæpe. de restit. spo. per quod dabatur iudicium contra singularem successorem malę fidei tantùm, & non bonæfidei. vnde dicta constit. videtur habere plenius ac pinguius remedium: sicut. c. rein-
54 tegranda. ¶ † Vicesimumsecundùm remedium in regno est: per tria capitula regni: quorum vnum incipit: Omnis prædatio. aliud incipit: Ad regale fastigium. & aliud incipit: Finis pręcepti, charitas. quibus nouiter est inductum, quòd quando clericus vel alia ecclesiastica persona spoliaret aliquem laicum sua possessione: potest ille laicus adire iudicem secularem, & implorare officium suum super eius defensione: vt per viam extraiudicialem assistat ad defendendum ipsum: & restituat eum in sua possessione. Qui iudex faciet vnam citationem per edictum: vt quicunq; sua putauerit interesse, compareat infra talē terminum, visurus iuramenta testium, & allegaturus quicquid dicere & allegare voluerit, quare ille spoliatus non debeat restitui & sic capiet informationem de iuribus spoliati per quandam viam extraiudicialem, & summariam: & si compererit qualiter fuit indebitè spoliatus, restituet eum in sua pristina possessione: vt habetur in dict. ca. & est noua prouisio & notabilis. Nec potest dici, quòd clericus citatur coram iudice seculari: quia quando citatur, si sua putauerit interesse, tunc comparens dicitur comparere, vt actor: non vt reus. & sic sua comparitio est voluntaria, nō necessaria: secundum Bald. in l. testamenta omnia. & ibi etiam Alex. in fin. & Pau. de cast. C. de testa: & habetur plenè in deci. ij. & deci. xxiiij. conci. Neapo. & per Lucam de penna in l. si coloni. col. antepenulti. & pe. C. de agri. & censi. lib. xj. in quibus locis plenè tractatur de intellectu dictorū capitulorū regni. Rober. Maranta Venus. V. I. D.

Iudiciorum VIII. distinctio.

Iudicium aliud competens: & aliud incompetens. 1

Iudex competens quis dicatur: & quis incompetens. & ex quibus causis cognoscitur. 2

Iudex incompetens, respectu causæ principalis, potest esse competens quo ad accessoria. quia ad expensas potest con- 3

condemnare,

4 *Clericus inuentus de nocte in prostibulo vel in alio crimine, capi potest per familiam iudicis secularis, & duci ad episcopum.*

5 *Clericus succumbens coram iudice laico, potest per eum ad expensas condemnari.*

OCtaua principalis distin-
1 ctio iudicionū est.†Quia
iudicium aliud compe-
tens: aliud incompetens.
iudicium competens dicitur illud,
quod ventilatur coram iudice com-
petenti. Dicitur autem iudex com
petens, qui habet iurisdictionem,
& eius exercitium super litigantes:
vt declarat Cardina. in cle.ij.in iij.
questio. vt lite pend.etiam si posset
eius iurisdictio elidi per exceptio-
nem:secundum gl.& Cardi.ibidem.
iudicium verò incompetens dicitur,
quod tractatur coram iudice incom
petenti:de quo habetur in toto titu.
C.si à non compe.iud.Dicitur autem
iudex incompetens,non solùm respe
ctu defectus iurisdictionis:sed etiam
ex quāpluribus causis:de quibus per
Cardi.in d.clem.ij.in iij.q.vbi vide.
¶Sunt autem multi casus, in quibus
ratione alicuius causæ specialis iu-
dex aliàs incompetens,efficitur com
petens: & quis sortitur forum iudi-
cis non sui:de quibus casibus speciali
bus tractat plenè Spe.in ti.de comp.
iudi.adi.§.j.vbi cumulat quinquagin
ta duos casus. & plenius per Maria.
Soci.in rub.extrà de fo.compe.quos
breuitatis causa hic non repeto:sed
ad dicta per eos me remitto.quia po
tius esset eorum dicta transcribere,
2 quam aliquid noui dicere.¶†Vnum
tamen scias, quod est notandum in
practica,quòd licet iudex incompe-
tens respectu causæ principalis fue-
rit:tamen potest se intromittere quo
ad accessoria. vnde si quis impetrat
aliquem delegatū per falsum rescri-
ptum, licet ille sit iudex incompe-
tens,quia rescriptum falsum non po
tuit sibi dare iurisdictionem:tamen
potest illum impetrantem condem-
nare in expensis:& etiam ipsum car-
3 cerare.†Et idem in eo,qui temerè a-
dit iudicem incompetentem:quia po
test ab eo condemnari in expensis &
interesse:ita tenet Fely.in c.j.col.iiij.
de iudi.& Abb.in c.dilectus.el.ij.co
lum.i.de præben.& Ioan.de ana.in c.
super eod.col.ij.de cri.fal.vbi etiam
4 tangit illam.q.†An familia iudicis se
cularis posit capere clericum reper
tum de nocte in prostibulo, vel in
alio crimine:& ducere eum ad epis-
5 copum?& tenet quòd sic.†Idem dici
mus in clerico vocāte laicum in ius
coram iudice laico: quia si succum-
bit:condemnatur in expensis per iu-
dicem laicum:ita tenet Fely.in.c.at
si clerici.col.vj.in fi.& ibi etiam Ioā.
de imo de iud.& aliàs dixi suprà.

Rober.Maran. V. I. D.

Iudiciorum IX. distinctio.

1 *Iudicium aliud ordinarium & aliud summarium.*

2 *Causæ summariæ quot modis dici possūt.*

3 *Princeps solus & non inferior, causam summariè committere potest.*

4 *Supplicans causam summariè committi, & princeps*

& princeps dicat: audiat talis, & iustitiam faciat. an summariè impetrasse videatur.

5 Princeps non censetur causam summariè committere, nisi expressè dicat.

6 Clausula: fiat vt petitur. in rescripto posita, quid importet.

7 Absolutio simpliciter concessa à pluribus excommunicationibus, ad omnes refertur.

8 Clausula: summariè, simpliciter, & à plano, sine strepitu & figura iudicij, quid importet.

9 Citatio est iuris naturalis.

10 Probationes sunt de iure diuino.

11 Verba, sine figura iudicij. quid importent. & ponitur intellectus iurium municipalium regni. & nu. 12.

12 Libellus non requiritur, vbi proceditur sine figura iudicij: sed requiritur talis qualis petitio, quæ est de iure naturali: & obmitti non potest. & nu. 11.

13 Libellus generalis & incertus, an admittatur: vbi sine figura iudicij proceditur.

14 Libellus ineptus procedit, vbi proceditur sine figura iudicij.

15 Copia primæ petitionis, datur reo sumptibus actoris in regno.

16 Libellus procedit in regno, etiam si petatur solùm cogi & compelli. Idem, si agatur ex vna causa, & probetur de alia. numero. 17.

18 Libellus in regno non requiritur in ciuilibus: imò causa potest incipere ab articulis.

19 Feriæ inductæ ad honorem hominum, & feriæ messium & vindemiarum, non seruantur in regno.

20 Litis contestatio non requiritur in causis ciuilibus in regno: sed actus ille, qui immediatè sequitur, habet vim litis contestationis.

21 Dilationes sunt breuiandæ, inquantum fieri possunt in causis summarijs.

22 Publicatio non requiritur in causis summarijs. & an in causis ordinarijs dicatur de substantia causæ vel de iustitia.

23 Conclusio non requiritur in causis summarijs.

24 Conclusio in ordinarijs an sit de substantia processus.

25 Sententia, qua iudex condemnauit dominum, & non procuratorem litigantem pro domino, valet.

26 Iudex non habet necesse pronuntiare super incidenti in causis summarijs: sed potest illud decidere vnà cum principali.

27 Sententia lata in causis summarijs pro absente non citato, valet.

28 Iudex an & quando possit interrogare principalem, vel testes, etiam ad instantiam partis, post conclusum in causa, in ordinarijs. Et quid in summarijs. numero. 30. & 31.

29 Iuramentum suppletorium deferri non debet post conclusum in causa, ad instantiam partis: nisi ante petitum fuerit. sed sic ex iudicis officio.

32 Clausula: sola facti veritate inspecta quid importet.

33 Sententia potest ferri non conformis libello, vbi proceditur sola facti veritate inspecta,

34 Testes assignantes causam non concludentem, fidem faciunt in summarijs causis. Idem est in testibus infamibus, & aliàs à iure reprobatis.

35 Iudex ferre potest sententiam diffinitiuam stando, vbi sola veritate facti inspecta proceditur.

36 Sententia diffinitiua fertur contra contumacem, etiam lite non contestata in

causis summariis.

57 *Sententia ferri debet in scriptis, etiam in summarijs.*

38 *Legitimatio personarum, semper requiritur in causis etiam summariis.*

39 *Clausula: sola facti veritate inspecta, intelligitur de tali veritate, cui ius patrocinatur.*

40 *Causa principalis, quando est summaria omnes eius articuli sunt summarij.*

41 *Causa summaria, ab ordinaria quomodo cognoscatur.*

42 *Causa summaria, est omnis causa ecclesiastica, vbi agitur de electione, prebenda seu beneficio ecclesiastico. Quod quando procedat, vide ibidem.*

43 *Causa possessoriũ, dicitur summaria: & an in ea requirantur plenæ probationes & aliæ solemnitates.*

44 *Appellari an & quando possit à sententia lata in possessorio.*

45 *Appellatio ab interlocutoria lata in possessorio, de iure ciuili potest fieri: sed à diffinitiua non appellatur & qua sit ratio.*

46 *Causa summaria, an & quando requirat plenas. & quando semiplenas probationes.*

47 *Agens interdicto retinendæ, tenetur ad petitionem rei, declarare modum turbationis.*

48 *Causa quæ in curia mercatorum ventilatur, dicitur summaria.*

49 *Confessio extraiudicialis parte absente facta, facit plenam probationem in curia mercatorum, de æquitate canonica.*

50 *Vsurarum causa, est summaria in curia ecclesiastica.*

51 *In crimine vsurarum deuenitur ad torturam, stantibus indicijs,*

52 *Alimentorum, causa, dicitur summaria.*

53 *Causa omnis contra confessum, est summarie.*

54 *Causa contra religiosos, est summaria.*

55 *Causa est summaria, quæ de monachatu agitur,*

56 *Matrimonialis causa est summaria.*

57 *Causa restitutiõis dotis, sũmaria dicitur.*

58 *Causa summaria dicitur, quando ad decimas agitur.*

59 *Causa omnis executiua, est summaria.*

60 *Causa dicitur summaria, quando præsentatur instrumentum secundum formam ritus magnæ curiæ in regno.*

61 *Omnis causa, quæ contra absentem agitur, summaria dicitur.*

62 *Causa dicitur summaria, quando tertius venit ad impediendam executionem.*

63 *Testium repulsa non admittitur in causis summarijs: in quibus sufficit semiplena probatio.*

64 *Causa summaria dicitur, vbi agitur ad exhibendum.*

65 *Causa dicitur summaria, quando agitur contra tributorum debitores.*

66 *Quando agitur contra gabellarios indebitè exigentes, causa summaria dicitur.*

67 *Causa est summaria, quando mittitur in poss. ex primo decreto.*

68 *Legatarius quando petit satisdationem ab hærede, dicitur causa summaria.*

69 *Causa dicitur summaria, quando agitur an actio ex testamento præponatur actioni præiudiciali.*

70 *Testes quando examinantur ad perpetuam rei memoriã, causa est summaria.*

71 *Causa naufragorum, summaria dicitur: expeditur leuato velo. & in ea potest iudex ex officio procedere.*

72 *Causæ breues seu modicæ summæ, sunt summariæ.*

73 *Causa, quæ dicantur breues, modicæ: & quæ*

quæ magne.

74 *Statur soli informationi & relationi iudicis in causa modica.*

75 *Testis vnus facit fidem in causis modicis & summariis.*

76 *Fama probat in causis modicis.*

77 *Causæ pauperum & miserabilium, sunt summariæ, & expediuntur de plano, & sine solutione sportularum.*

78 *Miserabiles personæ trahunt aduersarios suos coram imperatore: & laicos coram iudice ecclesiastico.*

79 *Pupillus & vidua, dicuntur miserabiles personæ, quando sunt pauperes: aliàs secus.*

80 *Pauperes litigantes in iudicio, non tenentur soluere sportulas.*

81 *Vbicunq; agitur de salario seu mercede laboris, dicitur causa summaria.*

82 *Causa est summaria, quando agitur de probando impedimento ad obtinendam secundam dilationem.*

83 *Causa dicitur summaria, quando agitur de leuibus delictis.*

84 *Vbi agitur de crimine læsæ maiestatis, causa summariè expeditur.*

85 *Causa summaria dicitur, quando agitur de dando tutore vel curatore pupillo per iudicem.*

86 *Mundualdus dari potest mulieri, etiam à iudice deambulante.*

87 *Processus inordinatus factus ab eo, qui incepit procedere ordinariè prius, an valeat & num. 88. & 89.*

88 *Testamentum quod in scriptis non valet, minimè valet vt nuncupatiuum. & num. 95.*

89 *Arbiter, qui vt arbitrator procedere poterat, si cœpit procedere, vt arbiter. et posteà inordinatè processit, an processus valeat.*

90 *Testamentum in scriptis quando non valuit iure communi, valebit iure militari.*

91 *Nemo videtur viam elegisse, per quam actus & voluntas sua impugnetur.*

92 *Libellus ineptus non vitiat processum in causis, in quibus non requirebatur.*

93 *Informatio capta per testes inhabiles in casibus, in quibus testes non requirebantur, valet.*

94 *Actus, qui sine aliqua solennitate expediri poterat, non vitiatur, si illa solennitas & inutilis interuenit.*

96 *Intellectus ad l. contractus. C. de fide instrumen.*

97 *Causa ordinaria an possit fieri summaria, consensu partium.*

NOna Distinctio principalis iudiciorũ est: † quia iudiciũ aliud dicitur ordinariũ: & aliud summarium. Iudicium ordinariũ dicitur illud, quod ordinariè tractatur, iuris ordine seruato: scilicet præcedente libello interueniente litis contestatione, publicatione, & conclusione: & cùm alijs solennitatibus iuris positiui in iudicio requisitis: de quibus habetur in l. j. & authen. offeratur. C. de litis contest. & in l. prolatam. & ibi Barto. & docto. C. de senten. in c. quoniam contra. de proba. sine quibus solennitatibus iudicium esset nullum, vt ibi habetur. Iudicium summarium est illud, quod summariè tractatur sine solẽnitatibus prædictis. de quo habetur in cle. sæpe. & ibi Card. & doct. de verb. sign. & per Barto. in extrauag. ad reprimendum in versi. summariè. & in ver. & figura. & Bal. in l. iudices. C. de iud.

¶Super hac tamen materia iudicij summarij, quia est valde vtilis, maximè in regno in quo per iura municipalia omnes causæ ciuiles sunt summariæ, puto opportunum esse attingere hic duas q. principales. Et prima quæstio erit: Quot modis causa potest dici summaria seu iudicium summarium? Secunda quæstio erit? Quę specialitates sunt introductę in iudicio summario, in quibus differt
2 ab ordinario: ¶ † Venio ad primam quæstionem: in qua dico, quòd causæ summarię pluribus modis dicuntur. Et primò dico, quòd causa summaria est, quando princeps committit, quòd procedatur summariè & de plano, simpliciter, sine strepitu & figura iudicij: seu leuato velo: vel extraiudicialiter. Et super hoc est sciendum,
3 † quòd talis commissio non potest fieri nisi per solum principem non recognoscentem superiorē: non autem per inferiorem à principe: vt not. glo. in d. cle. sæpe in princ. in ver. mandamus. & ibi etiam Card. in xj. & xij. q. & glo. in c. fin. de hæret. lib. vj. & Card. in cle. dispendiosam. in fi. de iudic. & Ioann. de ana. in c. olim. col. iij. in princ. de accu. & ibi etiam Felyn. in iij. colum. qui dicit, quòd in legato de latere reperitur speciale. quòd de stylo potest causam ita committere, licet non de iure. adde Alex. in consil. cvj. col. v. in princ. in secundo volu. & Sozin. in consi. xcvj. col. ij. in primo vol.
4 ¶ † Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium. Pone, quòd impetrans porrigit supplicationem principi: in qua narrat factum causę: & in fine supplicationis petit causam cōmitti summariè, simpliciter, & de plano. &c. princeps verò in suo rescripto nihil specificat: nisi quia tantùm dicit hæc breuia verba: Audiat talis, & iustitiam faciat. an per hæc videatur causam cōmisisse summariè? Dic quòd non.
5 † quia nunquam princeps censetur causam summariè committere, nisi expressè hoc dicat. ita de hoc est decisio in terminis Rotæ. in decisio. cclviij. quę incipit: Si commissione. in nouis. & illud dictū refert et sequitur Alex. in consi. xciij. col. j. versi. ad hoc. in secundo vol. Nam illa verba: quòd iustitiam faciat, intelliguntur, quòd commissarius seruet iuris ordinem: & veritate cōperta faciat id, quod iuris est. ita dicit Ang. in §. exhęredatos. in authen. de hær. & falci. & Bal. in c. cùm venisset. colū. ij. de testi. & Bald. & Ias. in l. iustitia. colū. j. ff. de iust. & iur. Si enim princeps voluisset procedi summariè, hoc expressisset: secus est, si princeps in rescripto & eius signatura diceret: Audiat talis, & procedat summariè &c. non specificando alias qualitates seu clausulas: quia tunc non omnia impetrata, censentur concessa: ita est decisio in terminis Dominorum de Rota. in deci. lxxvij. incipiēte: Si petitur &c. in nouis. & sequitur Alex. in consi. lxxxiiij. col. fin. in j. vol.
6 † Idem putarem, quādo princeps nihil aliud specificādo diceret in signatura: Fiat vt petitur. Quia per hæc verba censetur velle committere summariè &c. ex quo rescriptum semper adaptatur ad supplicationem: & conces-

sio

ſio ſimpliciter facta in reſcripto:refertur ad omnia ſupplicata: ſecundũ Alexan. in d.conſi.lxxviij. col.fin.in primo vol.& Iaſan l.j.C.de diuer.reſcript.in ij.col.& Pet.Philip.Corn.in cõſi.ccxx.in ij.vol.quod confirmatur ex his,quæ dicit Bald.in c.inter dilectos. colũ. pe. de fide inſtru. vbi dicit, quòd ex forma ſupplicationis declaratur intellectus priuilegij cõceſſi.

7 † Item facit,quod not.Abb.in c. cum pro cauſa.col. fi.de ſenten.excõ. vbi dicit, quòd ſi petatur generalis abſolutio à pluribus excommunicationibus,& cõcedatur ſimpliciter, refertur ad omnes.Pro hoc eſt tex.in l.ſi defenſor.§.qui interrogatus.ff.de interrog. act. & §.preterea inſtit. de inutil.ſtipul. Verùm licet iſta opi. in hoc vltimo dicto videatur ſuſtentabilis:tamen veritas eſt in contrariũ, quòd non videatur commitere ſummariè per illa verba:Fiat,vt petitur. Ex quo committere cauſam ſummariè,eſt contra ius commune: & illa clauſula,fiat vt petitur, quando poteſt ſe referre ad alia ſupplicata,quę ſunt ſecundum ius commune, non refertur ad ea,quæ ſunt ſecundũ ius commune. Ita in proprijs terminis hunc caſum decidit Philipp.Corn.in conſil.v.col.iij in litera. P. & conſil. cxix.col.v.in princ.in ij.vol.&in cõſil.cccxij. in tertio vol. vbi plenè de hoc.Et de iſto verbo:fiat appoſito in reſcriptis,quid importet: vide Bald. in l. cùm apud. C. de communi ſer. manu.vbi dicit,quòd importat conceſſionem gratiæ ſtatim ipſo facto antè,quàm gratia bulletur.

8 ¶ † Quid autẽ importent illa verba: ſummariè ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu. & figura iudicij? Dic quòd per ea cenſentur ſublatæ omnes ſolennitates iuris poſitiui: ſecũdum Alex.in conſi.vj.col.ij.in princ. in tertio vol.adeò quòd ſolùm decidi poteſt cauſa ſecundum merũ ius gentium: ſecundum Bar.in extrauagan.ad reprimendam.in ver.videbitur.vnde poſſunt tunc iudices cauſas expedire manu regia:prout olim tẽpore iuris gentium. ita tenet Ludo. Roma.in cõſi.xx.& Pet. Philip. Cor. in conſi.ccxliij.in iiij. vol.& Socin.in conſi.xij.col.ij.in primo volu. & Iaſ. in l.certi condictio.§.ſi numos.colũ. vij. ff. ſi cert. pet. Poteſt enim iudex propter talia verba expedire cauſas eo ordine, quo poteſt princeps: ſed princeps poteſt ſequi ſolam veritatem obmiſſo ordine iuris ciuilis: ſecundum Bald.in c.j. §. inueſtitura. colum.fina.de noua for.fid.& Bar. in l. Aemilius col. fi. ff. de minor ergo eodem modo iudex propter dictam clauſulam:ex permiſſu principis.pro hoc facit tex. in c.ad petitionem. de accu.

9 † Non tamen poteſt tunc obmitti citatio:quia illa eſt iuris naturalis ſecundum Soc. in dicto conſil. xij.col.ij.in primo volu. & habetur. in cle.paſtoralis.de re iudic.

10 † Nec poteſt iudex obmittere probationes neceſſarias: quia illæ ſunt de iure diuino:quo cauetur,vt in ore duorum vel trium ſtet omne verbum: vt habetur Matthęi cap. xviij. & in cap. nouit de iudic. & hoc eſt expreſsè reſeruatũ in regia pragm. prima:quę incipit:diſpendia.

¶ Poſſem hic congruenter quærere

rere sigillatim de singulis verbis prę dictis: quid importent s. de verbo summarie.de verbo: simpliciter, & sine strepitu.& sic de singulis. absolutè & separatim. tamen quia ista verba sunt plenè declarata per glo. & Card. & alios scribentes in d. cle. sæpe.de verb.sig.& Car.in cle.dispēdiosam.de iudic.& Barto.in d. extrauag.ad reprimendam. & Bald.in l.ne quicquam §.de plano ff.de offic.procon. & Felyn in c. dilecti. de iudic. ideò ad dicta per eos me remitto.

11 ¶ † Solùm hic nitar declarare duo verba ex prędictis:quibus vtimur in regno in causis ciuilibus,scilicet illa verba: sine figura iudicij. quibus vtitur dicta regia pragm. prima. & illa verba:sola facti veritate inspecta. quibus vtitur capitulum regni: detestantes.per quæ duo iura municipalia omnes causæ ciuiles sunt summariæ.

PRIMÒ igitur quæro,quid important illa verba: sine figura iudicij? Dic quòd censetur relaxata omnis forma & figura iudicij:&sic omnis ordo iudiciarius.est enim figura ipsa,facies iudicij:prout est. quando ordinariè proceditur. ita declarat Bald. in l. ne quicquam §. de plano. col. ij. ver. quid si committitur sine figura &c. ff. de offic.procon. & Archid. & doc. in c.indemnitatibus. de elec.li.vj.& glo.in d.cle.sæpe in ver. non exigat.& glo.in c. fin. de hæretic.lib.vj.in ver.figura.Vnde istud solum verbum: sine figura iudicij est tantæ importantiæ vt faciat causam summariam. in qua procedi potest obmissis omnibus substantialibus iudiciorum,& obmisso omni ordine iudicij: adeò quòd sola solennitas iuris gentium seruari, debet: & sic causa expeditur manu regia: vt suprà dixi.secū dum Lanfr.in d.cle.sæpe in ver.& figura & in ver.libellus. & Oldr.in consil.cxv. & Pet.Philip. Cor.in consi.liiij.col.ij.ver.illa enim verba &c.in ij.volu.& Bart.in d. extrauag. ad reprimendam.in vers.& figura.& Card.in d.cle. dispendiosam. col.fin.in xliiij.q. de iud. vbi distinguit inter acta respicietia solēnitatem iudicij,vt illa censeātur sublata per hanc clausulam:& acta respicientia factum causæ:prout sunt probationes per testes vel scripturas, vel confessiones:& aliæ defensiones: & ista nō censentur sublata: & hæc est veritas. & ita disponit dicta regia prag.prima,quæ incipit: Dispendia.

12 ¶ † Importat ergo primò dicta clausula sine figura iudicij, vt in causa non requiratur libellus: & sic est sublata solennitas libellorum: secundum Bar.in d.ver.& figura versi. itē an requiratur petitio,&c.& est text. in d.cle. sæpe.post prin.& in.§. verū: &per hoc apparet,quòd hodie in regno per dicta prag. est correcta authen.offeratur. C. de litis contest. & c.j. de libel. oblat. & l. j. ff. de eden. in eo,quòd ista iura requirunt libelli oblationem:verùm licet non requiratur libellus formalis in scriptis: requiritur tamen talis, qualis petitio per modum simplicis postæ, que contineat solam facti narrationem claram, sine alia conclusione: ex qua reus possit deliberare, an velit cedere vel contendere: secundum

ſecundum Bar.in d.verſi.& figura.& Lanfran.in d.cle.ſæpe.in verſi.libellus.& Paris.in tract.ſynd.in ver.ſententia.colū.iiij.& Barto.in l.ij.C. de ſenten ex peri.reci.& Alex.in conſi.l.col.iij.in ij.vol. & Pet.Philip.Cor. in conſi.lxij.colū.j.in j.volu. Poteſt enim fieri iſta petitio ſolo verbo, & poſteà in actis redigi per notarium: vt habetur in locis præallegatis. & dicit Lanfranc. vbi ſuprà quòd talis petitio eſt de iure naturali:ideo non

13 poteſt omitti. ¶†Itē dicta taliſqualis petitio,poteſt eſſe etiam generalis & incerta, & admittitur:ſecundū Bart.in d.ver.& figura & per hoc eſt correctum in regno illud quod dicit Bar.in l.fin.C.de anna.excep. ſcilicet quòd libellus generalis non procedit,donec declaretur. Quod tamen limita procedere,niſi parte opponēte:quia ſi pars opponit,non admittitur libellus generalis etiam in ſummarijs:ſecundum Alexand.in conſil. xxxij.col. iij.in iiij. volu. & ibi aſsignat differentiam inter cauſas ſummarias & non ſummarias, quantum adhoc. illud tamen dictum Alexan. intelligo,quando eſſet tanta obſcuritas, quòd impediret reo deliberationem: aliâs ſecus:quia procederet etiam parte opponēte:nam ſi aliter diceremus,nulla eſſet differentia inter cauſas ſummarias,& non ſummarias:cùm etiam in cauſis non ſummarijs procedat libellus obſcurus,ſi pars non opponit:vt dicit Barto.in l. edita.col.ij.C.de eden.& eſt tex.cum glo.magna in fi.in d.l.fi.C. de anna. excep.& ſi rectè ponderentur verba Alex.iſtud propriè ſentit in d. conſi.

14 xxxij.¶†Item dicta taliſqualis petitio,etiam ineptè compoſita procedit & admittitur:dūmodo ex ea poſſit diſcerni,quid actor velit : & reus poſsit deliberare : ita dicit Paris in tract.ſynod.in d.verſi.ſententia. colū. iiij.& vj.& Bart.in d.ver.& figura.& per hoc eſt correctum in regno illud,quod not.gloſ. inſti. de oblig.in princ.in glo. in verbo:ſecundum. in fin.quæ dicit,quòd ſententia lata ſit per libello inepto,non valet. & Bal. in l.actori.circa fin.C.de reb.cred.& Bal.in l.ex hoc iure.col.pen. verſi.ij. quęritur &c.ff.de iuſti.& iur.& Cyn. in l.vnica. C. vt quæ deſunt aduoc. & Alexan.in conſi.cxxxvj.col.j.in ij. vol.Nam hodie ex quo cauſæ ciuiles in regno ſunt ſummariè, admittitur libellus ineptus:vt ſuprà, & valet ſententia ſuper eod. ita declarat Alex.in l.vinum.col.fin.in fi.ff.ſi certum peta.& ibi eſt gloſ. idem tenet Bald.in l.& ſi ſine.ver. oppono,libellus,&c.C.ad treb.per gl.in d.l. vinū.

15 ¶†Plus dicit Lanfran.in d.cle.ſæpe. in ver.libellus.poſt princip .quòd de iſta taliquali petitione non datur copia reo ſumptibus actoris : ſed ipſe reus debet illam capere ſuis ſumptibus.& in hoc differt à libello ordinario : cuius copia datur ſumptibus actoris:vt eſt gloſ.in cle. quanuis.in ver. oblatos de app. Tamen de illo dicto Lanfrā. non facio caſum:quia hodie hoc eſt expeditum in hoc regno : in contrarium ſcilicet , quòd etiam talis petitio debet edi ſumptibus actoris,per regiam prag. quæ incipit : Comparente . & ita practicatur . Poſſet autem illud dictum

Lanfr

Lanfranc. procedere in curia ecclesiastica, vbi nõ seruantur regiæ pragmaticæ: si fortè in ea agitaretur aliqua causa summaria.

16 ¶†Item procedit libellus, etiam si in eo petatur primò cogi & compelli aliquem ad soluendum, & non dicatur condemnari: secundum Lanfranc. in d. cle. sæpe. in ver. libellus. in quarta conclusione. & Bartol. in d. ver. & figura. & per hoc apparet esse correctum illud, quod dicit Bar. in l. j. C. de execu. rei iudi. vbi dicit non valere talem libellũ, in quo non petitur condẽnari: sed cogi & cõpelli.

17 ¶†Item procedit libellus, in quo intentatur iudicium ex vna causa: & posteà probatur ex alia: nam sequitur condemnatio super causa probata: maximè, quando proceditur sola facti veritate inspecta: sicut per cap. detestantes. ita tenet Alexand. in l. si ita stipulatus. §. Crisogonus. col. v. in fin. ff. de verb. oblig. & Ias. in l. certi condictio. §. si numos. colum. vij. ff. si certum peta. & per hoc patet esse correctam in regno. l. habebat. ff. de instit. quæ vult, quòd agens ex vna causa, & probans de alia, succumbit: vt is qui agit ex numeratione, si probat de confessione: secundum Bart. in d. §. si numos.

18 ¶†Secundò operatur dicta clausula sine figura iudicij, quòd potest procedi in causa sine aliquo libello & sine petitione: & potest causam incipere ab articulis. & articuli habentur loco petitionis, ita tenet Oldr. in consi. ccxliiij. in princ. & Rota in deci. xxxiij. in nouis.

19 ¶† Tertiò operatur quòd non est necesse seruari ferias inductas ob honorem hominum: secundum Bar. in d. extrauagan. ad reprimendam. in ver. & figura. ver. itẽ an procedi, &c. & est tex. in d. cle. sæpe. & Pet. Phil. Cor. in con. cij. col. fin. in primo vol. prout sunt feriæ vindemiarum & messium. & hoc est expeditum in regno: per glo. in constitu. baiulos. quæ expressè dicit in regno non seruari ferias vindemiarum & messium. & per hoc apparet in regno esse correctam. l. j. ff. de ferijs.

20 ¶†Quartò per illam clausulam censetur sublata litis contestatio: quia non requiritur de necessitate: vt est tex. in d. cle. sæpe. & Bar. in d. ver. & figura. & per hoc patet in regno esse correctam. l. j. C. de litis cõtest. Quo casu ille actus, qui immediatè sequi solet in causis ordinarijs post litis contestationẽ, habet vim litis cõtestationis in causis summarijs: & est præclusiuus exceptionũ dilatoriarũ: & aliorum actuum, qui non possunt fieri post litis contesta. & habet vim litis contestationis: secundum Bar. & Bal. in l. nulla. & in l. nihil. C. de proc. & Car. in cle. constitutionem. §. fi. in fin. de elect. & Ludo. Roma. in consi. clxxiiij. & Abb. in c. insinuante. in fi. de offi. dele. & Fely. in c. olim de acc. & Paris in tract. synd. in vers. senten. col. iiij.

21 ¶†Quintò operatur circa dilationes: quia debet iudex breuiare causam inquantum potest, & dare breuiores dilationes, & eas amputare inquantum potest: vt est tex. in d. cle. sæpe. Item, non debet admittere exceptiones, & appellationes frustratorias: vt ibi habetur.

¶†Sex

22 ¶ † Sextò operatur, vt non requiratur publicatio in causis summarijs: vnde valet processus etiam sine publicatione: licet magis cõmunis opi. sit, quòd etiam in causis ordinarijs publicatio nõ est de substantia processus: vnde eius obmissio non vitiat processum: secundum Barto. & Alexand. in l. prolatam. C. de senten. pro hoc est tex. in c. cùm. I. & A. & ibi Abb. in iij. col. in fin. de re iudic. vbi dicit Abb. quòd publicatio non est de substantia, sed de iustitia: vnde si obmittitur, esset contra ius litigatoris: & non redditur processus nullus propter hoc: sed imputatur litiganti, qui non petit publicationem. & si petit, & iudex nõ vult illam facere, debet appellare: aliâs valet sententia sine publicatione processus. idem tenet Felyn. in d. cap. cum I. & A. in prima. & secũda col. & Philip. Cor. in consi. cij. col. fi. in litera R. in j. vol. & Bal. in c. j. col. iij. si de inuest. inter do. & vasal. lis ori. licet Bart. in d. versi. & figura. in iij. colũ. videatur velle, quòd publicatio etiam in summarijs sit necessaria: quia respicit defensionem: tamen eius dictum ita simpliciter intellectum, non est verum: sed est contra communem opi. vnde vt saluetur, debet intelligi, quòd est necessaria si petatur: ita vt si non concedatur, possit appellari: non autẽ vt reddat processum nullum. ita propriè intelligit Fely. & saluat illud dictum Bar. in d. c. cùm I. & A. col. ij.

23 ¶ † Septimò operatur, vt nõ requiratur cõclusio propter causam summariam. licet Abb. in d. c. cùm. I. & A. in iiij. colũ. teneat, quòd etiã in causis ordinarijs conclusio nõ est de substantia processus. & idem Abb. in c. cùm dilectus. in iij. not. de fide instru. vbi dicit, quòd est de iustitia: vnde eius obmissio non vitiat. Verùm dicit speciale esse in summarijs, vt non requiratur in eis conclusio. pro hoc est tex. in d. cle. sæpe. §. sententiam. dicit tamen Card. in d. cle. sæpe. §. & quia. in fi. xix. q. ꝙ in causis ordinarijs conclusio est de consuetudine: vnde ratione consuetudinis tenetur iudex illam facere: sed in summarijs est in electione iudicis, an velit illam facere, vel non.

24 † Et quòd non requiratur conclusio in summarijs, habetur in deci. cclxxij. conci. Neapol. & tunc ille primus actus, qui solet fieri post conclusionẽ, habet vim cõclusionis. ita tenet Philip. Cor. in consi. ccxxxv. col. iij. in litera F. in iij. vol.

25 ¶ † Octauò operatur, vt si aliquis litigauit per procuratorem, potest iudex in sententia condemnare dominum & non procuratorem: & valet sententia: secundũ Bar. in d. versi. & figura, in fin. & per hoc est correcta in regno dispositio. l. j. C. de senten. quæ vult non valere sententiam, in qua dominus condemnatur, & non procurator.

26 ¶ † Nonò operatur, vt iudex non habeat necesse pronũtiare super emergenti seu incidenti: sed potest incidens decidere simul cum principali: & non est necesse, quòd separatim super eo pronuntiet. ita dicit Bald. in l. ait prætor. §. permittitur. versi. item not. ff. de mino.

27 ¶ † Decimò operatur, vt si lata fuerit sententia pro absente non citato valet sententia: & potest

poteſt per abſentem ratificari:ſecundum Bart.in d.verſi. & figura. in fin. quem in hoc ſequitur Alexã.in l.furioſo.col.ij.ff.de re iu.& Pe.de anch. in d.clem.ſæpe.& per hoc eſt correctum in regno illud,quod tenet glo. in l.ea,quæ. C. quomodo & quando iud.& glo.in d.l.furioſo.& ibi Alex. & docto.vbi dicunt,quòd non valet ſententia lata in fauorem abſentis non citati.

28 ¶† Vndecimò operatur, vt iudex etiam ad inſtantiam partis poſsit interrogare principalem,& teſtes poſt concluſum in cauſa:glo.eſt ſingularis in d.cle.ſæpe.in ver.interrogabit. Pro veritate tamen iſtius dicti,quia eſt valde notandum & quotidianũ, videamus quid obſeruatur in ordinarijs:& poſteà quid ſummarijs. Et primò in ordinarijs reperio Spec. in tit.de poſitio.§.quarto.verſic. quidã tamen dixerunt.& verſic.ſed ſi ante. & ibi Ioan.And.in addi.in ver.interrogare.vbi tenet,quòd iudex ex officio , non ad inſtantiam partis,poteſt partes interrogare ſuper declaratione antiquorum capitulorum:& ſic ſuper iam actitatis:non autem ſuper nouo capitulo.& hoc etiam poſt concluſionem in cauſa , vbicunque ſibi æquum videbitur:per l. vbicunque. ff. de interrog. act. idem tenet Lud.Rom.in conſil.xx.in fi.ſed ſimpliciter loquitur non limitando ſe ad declarationem retro actitatorũ. ſed Innocẽ.in c.cùm Ioannes.de fide inſtru.dicit idem,quòd Spec.ſcilicet, quòd tantùm ad declarationem retro actitatorum poteſt iudex ex officio interrogare:quẽ in hoc ſequitur Ludo.Rom.in l.iiij.§.hoc autem iudicium.ff.de damno infect. & Bal. in l.per hãc.col.ij.verſ.dicit Spe.&c. C.de temp. app. & hanc opini. tenet Felyn.in d.c.cùm Ioannes.col.v. vbi dicit, quòd iſta opin. eſt in practica ſuſtentabilior propter authoritatem Inno.& Felyn.in j.col.ij.de iudi.Tamen alia opi.ſequens dicit, quòd eſt æquior,ſcilicet quòd indiſtinctè poſſit interrogare etiam ſuper nouo capitulo ad fundandam intentionem partis ad priuatã vtilitatem. & hanc ſecundam opin.tenet Alexan.in d.§. hoc autem iudicium.col.iiij. ſequendo Ant. de but. in c.cùm cauſam. de iura.calum.hanc etiã opi. tenet ſimpliciter Abb.in d.c.cùm Ioãnes. col. iiij.ver.not.& tene menti,&c.& Bal. in l.ſi accuſatoribus.colũ.fina. verſi. item propter aliud,&c. C.de accuſa. & iſta ſecunda opin. videtur magis communis,ſcilicet vt etiam ad fundandam intentionem actoris poſsit iudex ex officio partes interrogare poſt concluſionem in cauſa indiſtinctè:nõ autem ad petitionem partis. quam opin.tenet Alex.in d.§.hoc autem iudicium.col.iiij.& Io.de ana.in c.ad petitionem.colũ.iij. de accuſ.& hoc vbicunque ſibi æquum viſum fuerit:per d.l.vbicunque.ff. de interrogatio.actio.

29 ¶† Quod corroboratur ex eo,quod in ſimili dicimus de iuramento ſuppletorio:quod non poteſt deferri ad petitionem partis poſt concluſum in cauſa : niſi fuerit petitum ante concluſionem : & tamen iudex ex officio poteſt illud differre , etiam poſt concluſionem, nemine illud petẽte,

vbicunq;

vbicunq; sibi æquum visum fuerit: secundum Alex.in consi.liij. col.fin. in primo volu.& Bal.in d.l.si accusatoribus.col.fi.versi.item posset. &c. C.de accus.de qua materia vide plenè Iaso.in l.admonendi.in repet.col. cliij.& seq.ff.de iurciur.

30 ¶ † Prędicta autem procedunt in causis ordinarijs. verùm in summarijs hoc est plus: quia potest iudex post conclusionem interrogare partes,& testes non solùm ex officio: verùm etiam ad partis instantiam: per illam glo.in cle.sæpe.in ver.interrogabit. ita tenet Car.in d.cle.sæpe.§.& quia in iiij.oppo.& Fely.in d.c.cùm Ioannes.col.v.de fide instru.& ibi etiam Abb.in iiij.col.versi.not.& tene menti &c.& Fely.in c.cùm dilectus.col. iij.vers.septimò limitat &c.eo.tit.& Lud.Roma.in consil.clxxvj.col.v.& Fely.in c.inquisitionis.§.ad petitionem.col.v.de accu.Vnde quia in regno causæ ciuiles sunt summarię,cessat illa difficultas: vtrum iudex possit interrogare ad instantiam partis: quia est expeditum quòd sic per prædicta.

31 ¶ † Adde tamen,quòd in omnibus casibus in quibus suprà dixi iudicem posse ex officio interrogare, debet hoc intelligi si vult: nam non potest compelli ad hoc: nec facit litē suam, si non interrogat, quia posset dicere quòd non subest æquitas. Ita tenet Barbat.in addit.ad Abba.in d.c.cùm Ioan.in addi.quæ incipit.De hoc vide.&c.circa fi.per l.non quicquid.ff. de iudi.& per hæc habemus expeditam materiam primæ clausulæ.

32 SECVNDÒ † quæro, quid importat illa clausula: sola facti veritate inspecta de qua loquitur capitulum regni: detestantes? Dicit Ant.de but. in c.ij.de iura: calum. quòd ista clausula plus importat, quàm omnes illę clausulæ: summariè, simpliciter, & de plano, sine strepitu & figura iudicij &c. Adeò, quòd cēsentur sublatæ omnes solennitates iuris positiui: idem tenet Fely.in c.olim.col.pe.de accus. intantum, quòd dicit pulchrè Franc.de are.in c.dilecti.col.iij.de iudic.quòd per istam clausulam iudex potest procedere vt Deus: qui soli veritati innititur: & illud dictū Ant. de but.sequitur Alex.in consi.vj.col. ij.in prin.in iij.vol.vnde sequitur ex hoc, quòd dicta clausula importat omnia illa, quę importat clausula: sine figura iudicij: & sic omnes illi vndecim effectus, quos suprà retuli, includuntur sub ista clausula: idem declarat Ias.in l.iustitia.col.j.ff.de iustitia & iur.

33 ¶ † Duodecimò operatur aliud: quia per dictam clausulam potest ferri sententia non conformis libello: & sic super alijs, quàm super petitis: secundum Ias.in l.vinum.col. xvij.ff.si cer.pet.licet per alias clausulas hoc nō esset prouisum: vt probatur in d.cle.sæpe.§.verū.de verb. signi.ibi iuxta petitionis formā &c. & per hoc patet correctam esse in regno l.vt fundus.ff.cōmuni diuid. & l.fi.C.de fideicom.lib.idem tenet Lanfr.in d.cle.sæpe.col.antep.quam correctionem intellige solùm, quo ad regulam, quæ sumitur ex illis legibus, scilicet, quòd sententia debet

34 esse conformis libello. ¶ † Decimotertiò operatur, vt iudex possit ad-

potest per absentem ratificari:secundum Bart.in d.versi. & figura. in fin. quem in hoc sequitur Alexá.in l.furioso.col.ij.ff.de re iu.& Pe.de anch. in d.clem.sæpe.& per hoc est correctum in regno illud,quod tenet glo. in l.ea,quæ. C.quomodo & quando iud.& glo.in d.l.furioso.& ibi Alex. & docto.vbi dicunt,quòd non valet sententia lata in fauorem absentis non citati.

28 ¶ † Vndecimò operatur, vt iudex etiam ad instantiam partis posſit interrogare principalem,& testes post conclusum in causa:glo.est singularis in d.cle.sæpe.in ver.interrogabit. Pro veritate tamen istius dicti,quia est valde notandum & quotidianũ, videamus quid obseruatur in ordinarijs:& posteà quid summarijs. Et primò in ordinarijs reperio Spec. in tit.de positio.§.quarto.versic. quidã tamen dixerunt.& versic.sed si ante. & ibi Ioan.And.in addi.in ver.interrogare.vbi tenet,quòd iudex ex officio , non ad instantiam partis,potest partes interrogare super declaratione antiquorum capitulorum:& sic super iam actitatis:non autem super nouo capitulo.& hoc etiam post conclusionem in causa , vbicunque sibi æquum videbitur:per l. vbicunque. ff. de interrog. act. idem tenet Lud.Rom.in consil.xx.in fi.sed simpliciter loquitur non limitando se ad declarationem retro actitatorũ. sed Innocé.in c.cùm Ioannes.de fide instru.dicit idem,quòd Spec.scilicet, quòd tantùm ad declarationem retro actitatorum potest iudex ex officio interrogare:quẽ in hoc sequitur Ludo.Rom.in l.iiij.§.hoc autem iudicium.ff.de damno infect. & Bal. in l.per hãc.col.ij.vers.dicit Spe.&c. C.de temp. app. & hanc opini. tenet Felyn.in d.c.cùm Ioannes.col.v. vbi dicit, quòd ista opin. est in practica sustentabilior propter authoritatem Inno.& Felyn.in j.col.ij.de iudi.Tamen alia opi.sequens dicit, quòd est æquior,scilicet quòd indistinctè possit interrogare etiam super nouo capitulo ad fundandam intentionem partis ad priuatã vtilitatem. & hanc secundam opin.tenet Alexan.in d.§. hoc autem iudicium.col.iiij. sequendo Ant. de but. in c.cùm causam. de iura.calum.hanc etiã opi. tenet simpliciter Abb.in d.c.cùm Ioãnes. col. iiij.ver.not.& tene menti,&c.& Bal. in l.si accusatoribus.colũ.fina. versi. item propter aliud,&c. C.de accusa. & ista secunda opin. videtur magis communis,scilicet vt etiam ad fundandam intentionem actoris posſit iudex ex officio partes interrogare post conclusionem in causa indistinctè:nõ autem ad petitionem partis. quam opin.tenet Alex.in d.§.hoc autem iudicium.col.iiij.& Io.de ana.in c.ad petitionem.colũ.iij. de accus.& hoc vbicunque sibi æquum visum fuerit:per d.l.vbicunque.ff. de interrogatio.actio.

29 ¶ † Quod corroboratur ex eo,quod in simili dicimus de iuramento suppletorio:quod non potest deferri ad petitionem partis post conclusum in causa : nisi fuerit petitum ante conclusionem : & tamen iudex ex officio potest illud differre , etiam post conclusionem, nemine illud petẽte,

vbicunq;

vbicunq; sibi æquum visum fuerit: secundum Alex.in, consi.liij. col.fin. in primo volu.& Bal.in d.l.si accusatoribus.col.fi.versi.item posset. &c. C.de accus.de qua materia vide plenè Iaso.in l.admonendi.in repet.col. cliij.& seq.ff.de iureiur.

30 ¶ † Prędicta autem procedunt in causis ordinarijs. verùm in summarijs hoc est plus: quia potest iudex post conclusionem interrogare partes,& testes non solùm ex officio: verùm etiam ad partis instantiam: per illam glo.in cle.sæpe.in ver.interrogabit. ita tenet Car.in d.cle.sæpe.§.& quia in iiij.oppo.& Fely.in d.c.cùm Ioannes.col.v.de fide instru.& ibi etiam Abb.in iiij.col.versi.not.& tene menti &c.& Fely.in c.cùm dilectus.col. iij.vers.septimò limitat &c.eo.tit.& Lud.Roma.in consil.clxxvj.col.v.& Fely.in c.inquisitionis.§.ad petitionem.col.v.de accu.Vnde quia in regno causæ ciuiles sunt summarię,cessat illa difficultas:vtrum iudex possit interrogare ad instantiam partis: quia est expeditum quòd sic per prædicta.

31 ¶ † Adde tamen,quòd in omnibus casibus in quibus suprà dixi iudicem posse ex officio interrogare, debet hoc intelligi si vult:nam non potest compelli ad hoc:nec facit litē suam, si non interrogat,quia posset dicere quòd non subest æquitas. Ita tenet Barbat.in addit.ad Abba.in d.c.cùm Ioan.in addi.quæ incipit.De hoc vide.&c.circa fi.per l.non quicquid.ff. de iudi.& per hæc habemus expeditam materiam primæ clausulæ.

32 SECVNDÒ †quæro,quid importat illa clausula: sola facti veritate inspecta de qua loquitur capitulum regni:detestantes?Dicit Ant.de but. in c.ij.de iura:calum.quòd ista clausula plus importat,quàm omnes illę clausulæ:summariè, simpliciter, & de plano,sine strepitu & figura iudicij &c.Adeò,quòd cēsentur sublatæ omnes solennitates iuris positiui: idem tenet Fely.in c.olim.col.pe.de accus. intantum,quòd dicit pulchrè Franc.de are.in c.dilecti.col.iij.de iudic.quòd per istam clausulam iudex potest procedere vt Deus: qui soli veritati innititur:& illud dictū Ant. de but.sequitur Alex.in consi.vj.col. ij.in prin.in iij.vol.vnde sequitur ex hoc, quòd dicta clausula importat omnia illa,quę importat clausula:sine figura iudicij:& sic omnes illi vndecim effectus,quos suprà retuli,includuntur sub ista clausula:idem declarat Ias.in l.iustitia.col.j.ff.de iustitia & iur.

33 ¶ † Duodecimò operatur aliud:quia per dictam clausulam potest ferri sententia non conformis libello: & sic super alijs,quàm super petitis:secundum Ias.in l.vinum.col. xvij.ff.si cer.pet.licet per alias clausulas hoc nō esset prouisum:vt probatur in d.cle.sæpe.§.verū.de verb. signi.ibi iuxta petitionis formā &c. & per hoc patet correctam esse in regno l.vt fundus.ff.cōmuni diuid. & l.fi.C.de fideicom.lib.idem tenet Lanfr.in d.cle.sæpe.col.antep.quam correctionem intellige solùm, quo ad regulam,quæ sumitur ex illis legibus,scilicet,quòd sententia debet esse conformis libello.

34 ¶ † Decimotertiò operatur,vt iudex possit ad-

hibere fidem testibus assignantibus causam verisimilē: licet de iure non concludentem: secundū Fran. de are. in l. cum, qui. §. filius. in ij. not. ff. de acqui. hær. Item potest admittere testes infames, & aliâs de iure ciuili reprobatos: secundū Abba. in c. dilecti. col. ij. in fi. & ibi etiam Fely. de iudi. & Bart. in l. filiusfamiliâs. col. ij. ff. de dona. vbi idem dicit de testibus non

35 iuratis. ¶ † Decimoquartò operatur, quòd iudex potest ferre sententiam diffinitiuam stando: & sic absque eo quòd sedeat protribunali: quia hoc etiam operātur aliæ clausulæ: de quibus suprà, vt est text. in d. cle. sæpe. §. sententiam. ergo à fortiori ista clausula, quæ est maioris importantię, & per hoc patet in regno esse correctum. §. sedebunt. in authen. de iudi. & c. fin. in fi. de re iud. lib. vj.

36 ¶ † Decimoquintò operatur, quòd potest procedi ad diffinitiuam sententiam contra contumacem, etiam lite non contestata: secundum Fely. in c. olim. col. pen. de accusa. & per hoc est correctus in regno. §. si verò etiā quidam iurent. in authen. de exhibē. reis. ibi iudice aliquid facere non valente &c. In eo, quòd vult iudicem non posse procedere ad diffinitiuam sententiam lite non cōtestata: & habetur in l. properandum. §. & siquidem. & §. sequenti. C. de iudic. & in toto titu. extrà vt lite non contesta. & per Soc. in consil. xlvij. colum. j. in quarto volu.

37 ¶ † An autem posſit ferri sententia sine scriptis in causis summarijs? Dic quòd non: quia ita requiritur scriptura in summarijs, sicut in ordinarijs: secundum Abb. in c. Albericus. in prima opposi. & ibi etiam Fely. in prin. de testi. & in specie dicit Frāc. de are. in d. c. Albe. col. ij. versi. ex quibus patet, &c. quòd vbi proceditur sine figura iudicij, debet ferri sentētia in scriptis per ea, quæ habentur in cle. dispendiosam. de iud. Et prędicta ad ea, quæ dicam infrà in vltima parte: in versi. sententia.

38 ¶ † Item in causis quāuis summarijs semper requiritur legitimatio personarum: sicut in ordinarijs: secundum Lanfr. in d. cle. sæpe. in versi. & figura. col. j. circa fi. & Iaso. in rubr. C. qui admit. col. j. & Alex. in l. iudices. C. de

39 iudic. ¶ † Vnum tamen est sciendum pro complemento huius clausulę: sola facti veritate inspecta. Quia intelligi debet de veritate, cui ius patrocinatur. vnde vigore istius clausulæ non posset iudex oriri facere actionem ex pacto nudo: licet veritas sit, quòd factum fuerit pactum nudum. ita tenet Bal. in l. nemo. C. de senten.

40 ¶ † Item, vbicunq; causa principalis est summaria, omnes articuli illius causæ debent summariè expediri. ita dicit Bar. in extrauagā. ad reprimendam. in ver. summariè. col. iij & Iaso. in rub. C. qui admit. col. j. in fin.

41 ¶ † Cognoscitur autem causa summaria ab ordinaria, quādo tractatur sine ordine iudiciario: vt quia non interuenit libellus, nec litis contestatio: vel quia incipit à principio de soluēdo, sicut causæ executiuæ. ita declarat Pau. de cast. in consil. xlviij. col. j. in ij. volu. Et sic hucusque habemus plenè discussum primum modum dicendi causam summariam.

42 SECVNDÒ † Principaliter dicitur causa summaria, quælibet causa ecclesiastica vbi agitur de electione, prębenda, canonicatu, vel alio beneficio ecclesiastico. nam in huiusmodi causis proceditur summariè & sine figura iudicij. text. est in cle. dispẽdiosam. de iud. & ibi Car. in xxxvj. q. Quod tamen intellige, quãdo agitur de titulo beneficij: vt quia sunt duo, qui litigant adinuicem de collatione sibi facta: secus, si ageretur de proprietate ecclesiæ: vt quia episcopus vult vnire aliquam ecclesiã suæ diœcesi, asserens illãesse de sua diœcesi: vel dicat se habere tale ius in tali ecclesia. ista enim non dicitur causa de beneficio ecclesiastico: sed de proprietate ecclesiæ vel iuris. tunc talis causa debet ordinariè tractari: secundũ Car. in d. cle. dispendiosam. in viij. q. & Bal. in l. cùm seruum. ver. item si ageretur. C. de seruis fugi. & de ista differentia inter titulum & proprietatem ecclesiæ, vide glo. in c. eum, qui. in versic. vitiosus. de eo qui mit. in pos. lib. vj. & glos in c. contingit. in gl. magna. vers. sed nunquid. de dolo & contu. & ibi Abba. in iij. col. in fin. & glo. & doct. in c. cura. de iure patron.

43 ¶ † Tertiò dicitur causa summaria, quælibet causa possessorij. l. momentaneæ. & ibi Bar. C. vnde vi. nam causa possessorij, dicitur minima: & sufficiunt in ea semiplenę probationes: ex quo præiudicium potest reparari in petitorio. ita tenet Philip. Decius in consi. xxviij. col. ij. & consi. lvj. col. j. & quòd sit causa summaria, tenet Bar. in extrauag. ad reprimendam. in versi. summariè. col. ij. & Alex. in consil. lxvj. col. j. in v. vol. dicit tamẽ Bar. in d. ver. summariè. quòd imò in possessorio requiruntur plenè probationes quod quomodo intelligatur, vide Bar. in l. j. col. fin. C. quorum bono. In eo, tamẽ quod suprà dicitur, quòd causa possessorij, est minima & leuis præiudicij, reperio multas decisiones contrarias, scilicet, quòd imò est magni præiudicij: quia magnum est commodum possessionis. ita dicit Bald. in l. consentaneum. in vj. no. C. quomodo & quando iud. & glo. in §. retinendæ. insti. de interdi. & Abb. in c. consultationibus. circa fin. de offic. delega. vbi pulchrè dicit, quòd magnum est commodum possessionis: quia releuat ab onere probandi dominium: quod est difficilis probationibus. & ibi plus dicit Abba. quòd in causa possessorij requiritur ordo iuris: & ipsum sequitur ibi Fely. in fin. col. quæ verba videntur contrariari prædictis: quia si requiritur ordo iuris, non videtur quòd sit causa summaria. & dicit Bar. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. pen. ff. de acquiren. poss. quòd falsum est, quòd causa possessionis, sit vilis.

¶ In ista varietate puto concordari posse istas opi. Nam quædam est causa possessorij, quę est modici momenti: quæ potest de facili reparari in petitorio: & ista dicitur causa vilis & modici præiudicij. & in ista sufficerent semiplenæ probationes. potest poni exẽplum in possessione carboniana: prout declarat Bart. in l. iij. §. causæ. ff. de Carbo. edict. Similiter in interdicto quorum bonorum: quod

est modici præiudicij:vnde sufficiũt semiplenæ probationes: secundum Bar.in l.j.col.fi.C.quorum bon.Idem in possessione,quæ datur ventris nomine.l.j.§.si ea.& ibi Bart.ff.de ven. in pos.mit.facit.l.iij. § . sciendum.& ibi gl.ff.ad exhib.Quædam est causa possessorij,quæ parat plenum præiudicium,quæ nõ est reparabilis per petitorium : vt quia deficit petitorium:vel quia est impossibilis probationis:& ista dicitur causa magna & magni præiudicij : & in hac requiritur ordo iuris,& plena probatio.ita procedat opinio.Abba.& sequacium.in dicto capi.consultationibus.& quod habetur in decisio.ccclxxiiij.concil.Neapo.

44 ¶ † Istam concordiam opi.confirmo optimo simili:nam licet aliàs sit in iure regula,quòd à sententia lata super possessorio,non appelletur.l.j.& ibi Bal.& doct.C.si de momenta.possess.fue.app.tamen quando possessorium esset magni præiudicij, adeò quòd non esset reparabile per petitorium,tunc bene potest appellari, sicut in petitorio.ita tenet Bart.in l. ij.col.ij.versic.quæro quæ est ratio, &c.ff.de appella.recip.& Bald.in l.ij. col.fi.versi.vltimo.C.de episco.audi. Intelligitur ergo illud in possessorio momentaneo & leuis præiudicij:quia in eo non appellatur : quod tñ procedit de iure ciuili per d l.j. sed de iure canonico,secus:quia appellatur ab omni possessorio : vt est tex.& ibi Car.in ij.col.in prima oppo.in cle.j.de sequest.pos.& fruc.& gl.in c.cùm ad sedem.in gl.pen.in fi.

45 de test.spon.¶ † Dicit tamẽ notanter Ange.in consil.xlvj. quòd licet aliàs ab interlocutoria non appelletur de iure ciuili:tamen ab interlocutoria lata in possessorio , potest appellari: licet nõ possit appellari à diffinitiua. & est ratio: quia eius grauamen non potest reparari per appellationem à diffinitiua.ex quo à diffinitiua non appellatur:secundum eum.

46 ¶ † Secundò,istam concordiam confirmo per notabilem doctrinã Bart. in l.j.§.fin.col.j.ff.de præto.stipu.vbi ponit regulam generalem , per quã declaratur tota hæc materia : nam quando aliqua causa est summaria, vt quia lex mãdat procedi in ea summatim,distinguitur : aut parat plenum præiudicium:& tunc requiruntur plenæ probationes : sed dicitur summaria quo ad aliquas solennitates iudiciorũ.Si verò non parat plenum præiudicium,& tunc non requiruntur plenæ probationes.& sic est summaria,quo ad solẽnitates & quo ad probationes.Idem tenent Bartol. Bald.Alexand.& Iaso.in l.iudices.C. de iudi.& Barto.in l.iij.§.causæ.in fi. ff.de Carbon.edic.vbi dicit,quòd in primo casu dicitur causa summaria: ex eo,quia dantur breuiores dilationes.Idem tenet Bart.in l.si quis à liberis.§.si quis ex his.ff.de libe.agnoscen.& Abba.in c.dudum. el secundo.colum.viij,versi.in gloss.in versic.irritantur &c.de elect.& Felyn. in c.veniens.el secundo.colum.vj.de testib . illud ergo,quod dicit Abba. in d.c.consultationibus. circa finem. de officio.deleg.quòd in possessorijs requiritur ordo iuris:potest intelligi , quando est tale possessorium,in

quo

quo sententia parat plenum præiudicium:& ponit ius finale in causa.ita tenet Bar.in extrauag.ad reprimendam.in versi.summariè.post princ.& cum ista declaratione possunt dictæ
47 opi.concordari.¶ † Vnum tamē scias pro complemento huius materiæ, quòd licet causa possessorij sit summaria,in qua admittitur libellus generalis:prout dixi suprà in prin.huius distinctionis : tamen quando sumus in possessorio retinendæ in quo agens narrat in libello se fuisse turbatum,vel se turbari:tenetur ad petitionem rei conuenti,declarare modum turbationis:aliâs non procedit libellus:secundum Bal.in.l.ordinarij. col.pen.versic.item quæro,nunquid.&c.C.de rei ven.& idem Bald.in sua disputatione,que incipit:Accusatus de vi turbatiua . in vltima charta.& Bal.in.c.licet causam.col.pen.in fin. ver.opponitur ille,qui intentat.&c. de probation.& Alex.in consil.lxxj.
48 in prima col.in tertio vol.¶ † Quartò dicitur summaria,quęlibet causa, quęventilatur in curia mercatorum: in qua proceditur de mera æquitate obmissis solennitatibus & apicibus iuris:vt not.Bar.in l.fideiussor.§.quędam.& in l.Quintus.ff.manda.& Bal. in l.si pro ea.col.penult.C.manda.& Ias.in l.iurisgentium.§.sed cùm nulla.col.iij.ff.de pact.& Bald.in consil. cccc.col.pen.& consi.cccclxvj.col.ij. in quinto vol.& Socin.in consi.lxv. colum.fi.in quarto volumi.& in hoc æquiparatur curia mercatorum,curiæ ecclesiasticæ : vbi proceditur de æquitate canonica,quod patet:quia de æquitate canonica ex pacto nudo oritur actio:vt habetur in capitulo primo de pact.& not.plenè Ias.in d.§.sed cùm nulla.& similiter in curia mercatorum agitur ex pacto nudo:secundum Barto.in d.l.Quintus. & Bal.in d.l.si pro ea.hinc dicit Spe. in titu.de compe.iud.adi.§.j.versic. xxviij.quòd mercatores dicuntur de
49 foro ecclesiæ.¶ † Et per hanc similitudinem posset inferri,quòd in curia mercatorum confessio extraiudicialis facta parte absente,facit plenam probationem:contra communem regulam.& ratio est,quia de æquitate canonica facit plenam probationem: secundum Franc.de are.in consil.xl. incipiente:excellentissime,&c.colū. j.& consil.lxiiij.colum.j.& docto.in c.si cautio.de fide instrumen.Et prædicta sunt notanda in istis curijs nundinarum:quia sunt curiæ mercatorum:& in eis proceditur summariè. vnde potest dici in eis habere locum id,quod suprà dictum est.
50 ¶ † Quintò dicitur summaria causa, vsurarum scilicet,quandò excipitur contra creditorem,quòd contractus est vsurarius : vel quando agitur de compensatione vsurarum.vel si dicatur testamentum vsurarij non valere:vel non esse sepeliendum in ecclesia.& in multis alijs similibus casibus de quibus per Cardina . in clemen.dispendiosam . in.xxxj.quęstio. cum quinque alijs . quęstio . seq . de iudi . & ibi etiam est text . loquens expressè de vsuris. verùm intelligitur istud,quando quæstio ventilatur coram iudice ecclesiastico , non coram seculari:quia iudex secularis debet seruare leges.Ita dicit Car.in d.

cle.dispendiosam.in.xxxiiij. questio.

51 ¶ † An autem in crimine vsurarum possit deueniri ad torturam, stantibus indicijs? vide Soci.in consi.ccxix. in fi.in ij.volu.vbi tenet, quòd sic.& nota illam deci.quia fortè quis res-

52 ponderet in contrarium.¶ †Sextò dicitur summaria, causa alimentorum: quia expeditur de plano,& etiã in die feriata: vt est text.in l.ij.ff.de ferijs. & no.Ale.in addi.ad Bar.in l.si quis à liberis. §. si quis ex his.ff.de liber. agno.& Bald.in l.si quis in suo.C.de inoff.testa.vbi dicit, quòd causa alimentorum, est summaria. non sic in causa legitimæ: quia non est summaria: non obstante, quòd legitima succedat loco alimentorum.& Bal.in l. nonnunquam.in ij.lect.ff.de iud.& Bart.in l.j.§.fin.in j.col.ff.de præto. stip. Quod tamen declara & limita procedere, quando agitur de alimentis præsentibus vel futuris: secus si de præteritis: quia tunc non est summaria. Ita tenet Bal.in l.j.col.ij.versicu. quæro nunquid in causa &c.C. de fideicom. Item secus, si alimenta debeantur ex contractu: secundum

53 Bald.in d.l.nonnunquam.¶ † Septimò dicitur summaria causa, quæ agitur contra confessum: quia eo ipso, quòd debitor in iudicio confitetur, non requiritur ibi alius ordo iuris. Sed tantùm fit sibi præceptum quòd soluat. ita tenet Bald.in l.si debitori. in j.lect.ff.de iudic. pro hoc est text. cùm ibi not.per Bartol.& docto.in

54 l.vnica.C.de confes.¶ †Octauò dicitur causa summaria, quando agitur contra religiosos: maximè per viam inquisitionis: nam ibi non requiritur ordo iudiciarius: sed de plano agitur tex.est in c.olim.& ibi Franc.de arc.

55 in iiij.col.in vj.not.de accu.¶ † Nonò dicitur causa summaria, quando agitur de monachatu: vt quando monachus postulatur ab aliquo prelato seu abbate alicuius monasterij, vel à seipso: secundum Car.in cle.dispen-

56 diosam.col.iiij.in iiij.q.de iud.¶ † Decimò dicitur summaria, causa matrimonialis: quia expeditur de plano, sine strepitu & figura iudicij tex.est in d.cle.dispendiosam.& ibi glo.& Car. in xxiiij.q.cũ tribus alijs seq.& habetur per Abba.& doc.in c. Albericus.

57 de testi.¶ † Vndecimò dicitur causa summaria, quando agitur de restitutione dotis: puta in casu soluti matrimonij: nam ex quo est causa, quę dependet ex matrimonio, dicitur summaria: sicut causa matrimonij: secundum Car.in dicta cle.dispendiosam.

58 in.xxx.q.¶ †Duodecimo dicitur causa summaria, quando agitur ad decimas: vel quomodocũq; oriatur differentia super decimis. tex.est in d.cle. dispendiosam. & ibi Cardi.in xij.q. cum tribus seq. Idem est, quando ageretur contra aduocatos vel alios potentes, qui fauerent detentatoribus decimarum: quia similiter proceditur summariè contra eos: secundum

59 Cardi.ibidem in xvij.q.¶ † Decimotertiò dicitur summaria, causa executiua: puta si sumus in executione sententiæ. l.à diuo Pio.§.si super rebus.& ibi per docto.ff.de re iudic.& Barto.in l.litibus.colum.penul.C.de agri.& censi.lib.xj.& Lanfran.in cle. sæpe.colum.ij.in.xiij.conclusione.de verbo.signifi.quod tamen intellige & declara,

& declara, secundum Bald. in l. j. §. is videtur. in fina. colũ. ff. si quis ius dic. non obtempe. scilicet, vt procedat quando contra executioné nulla op ponitur exceptio: nam si opponitur, tunc datur instantia in causa executionis: & sic non habet illam naturam summariam. Idem est in executiuis instrumentorum: vt quando est factum pactum de ingrediendo propria authoritate: iuxta formam. l. creditores. C. de pign. nam tunc illud iudicium summariè expeditur: secundum Bar. in d. l. creditores. colum. vi.
60 in fin. versi. aduerte tamen &c. ❡ † Et ex hoc infero idem esse, quando præsentatur instrumentum secundum formã ritus magnæ curiæ in regno: nam talis causa dicitur summaria, ex quo est executiua: & in ea nullus ob seruatur ordo iuris: sed statim deuenitur ad capturam personę: vt dictat ille ritus, qui incipit: Item, si qui debitores. &c. & talis causa appellatur extraordinaria: propterea, quia fit ex-
61 tra ordinem iuris. ❡ † Decimoquartò dicitur summaria omnis causa, quæ agitur contra absentem: ita tenet Felyn. in c. causam, quæ. el. primo. colũ. iiij. ver. quartò restringe. de testi. allegat. not. per glo. Barto. & docto. in lege. j. C. quorum appella. non recipi.
62 ❡ † Decimoquintò dicitur causa summaria, quando tertius venit pro suo interesse ad impediendam executionem sententiæ. Nam summariè examinatur de suo interesse, antè, quàm admittatur; vt est text. & ibi Abbas in quarta colum. in fin. versicu. nunc restat &c. in c. veniens. el secundo. & ibi etiam Felyn. in sexta colum. de testi. & habetur per Barto. in l. à diuo Piò. §. si super rebus. ff. de re iudica. de qua materia tertij comparentis, vide plenè per Barto. in l. si perlusorio. §. j. ff. de appella. & Abb. in c. cùm super. de re iudicata. & in ista summaria cognitione sufficerent semiplenæ probationes: non autem per iuramentum: secundum Barto. in d. §. si super rebus. in prima colum. ex quo est modici præiudicij: & grauamen est reparabile. Quando autem in summaria cognitione requirantur plenæ probationes, & quando semiplenæ: & quando sufficiat solum iuramentum: vide Abb. in dicto. c. veniens. in loco, vbi suprà.
63 ❡ † Vnum tamen scias, quòd in istis causis summarijs, in quibus sufficit semiplena probatio, non admittitur repulsa testiũ. ita tenent Ioan. and. & Anton. de but. in dicto. c. veniens. el secundo. de testi. & sequitur Abb. ibi in quinta. colum. in princip. & Fely. in vj. colum. in quinta conclusione.
64 ❡ † Decimosextò dicitur causa summaria, quando agitur ad exhibendum: nam in tali causa summariè proceditur: & admittuntur probationes leues per solum iuramentum: vt est text. & ibi gloss. in versicu. summatim. in l. iij. §. sciendum. & l. thesaurus. ff. ad exhibendum. & Barto. in l. ne quicquam. §. de plano. in fin. ff. de offic. proconsul.
65 ❡ † Decimoseptimò dicitur causa summaria, quando agitur contra debitores tributorum, & datiorum, & aliarum functionum fiscalium & collectarum. Nam in exigendis istis collectis & tributis publicis,

nullus ordo iuris seruatur: imò etiam nec citatio requiritur: sed solum fieri solet præceptum de soluendo. Solet etiam fieri præceptum generale, vt quicunq; tenetur ad collectas seu ad data publica, debeat soluere sub certa pœna. ita in terminis tenet Bal. in consil. ccccxxxiiij. incipiente: licet
66 &c. in tertio vol. ¶ † Decimooctauò dicitur causa summaria, vbicunque agitur contra gabellatos, passagerios, & platearios: qui indebitè opprimunt aliquem exigendo indebitas gabellas, & extorsiones: nam contra istos proceditur in regno de plano & celeriter: vt est consti. regni, quæ incipit: Authoritatem. & ibi And. de
67 yser. & Matthæ. de afflict. ¶ † Decimononò dicitur causa summaria, quando agitur de mittendo aliquem in possessionem ex primo decreto. Nam sufficit cōstare de debito summatim: & sic semiplenè. etiam per solum iuramentum: secundum Barto. in l. cùm proponas. C. de bonis authorita. iudi. posid. & glo. in l. Fulcinus. §. j. ff. ex quibus causis in possess. ea. in versic. oportet. & Bartol. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. & in. l. j. §. fina. C. vbi. in rem actio. per
68 illum textum. ¶ † Vicesimò dicitur causa summaria, quando legatarius petit satisdationem ab hærede nomine legatorum. Nam si hæres opponit quòd calumniosè petitur talis satisdatio, debet iudex de hoc cognoscere summatim. & sufficiet tunc solum iuramentum legatarij. text. est, iuncta glos. in versicu. summatim. in l. si is, à quo. §. j. ff. vt in poss. lega. & idem procedit in alijs stipulationibus & satisdationibus similibus. l. j. §. fin. & ibi Barto. ff. de prætor. stipu.
69 ¶ † Vicesimoprimò dicitur causa summaria, quando agitur an actio ex testamento sit preponenda actioni seu causæ liberali, siue præiudiciali. tex. est in. l. si quis libertatem. §. planè. ff.
70 de petitio. hæredita. ¶ † Vicesimosecundò dicitur causa summaria, quando aliquis vult examinari facere testes ad perpetuam rei memoriam: nam debet constari facere iudici, quòd dicti testes: sint senes, vel aliàs valetudinarij. adeò quòd verisimile est, quòd de facili possent mori. & super hoc adhibetur summaria cognitio per semiplenas probationes. text. est in l. in lege Aquilia. §. si deletum. & ibi Bartol. & docto. ff. ad legem Aquil. iuncta glos. ibi in versicu. qui testes &c. de qua materia examinandorum testium ad perpetuam rei memoriam ante litem contest. vide gl. & Abb. plenè in. c. quoniam frequenter. §. sunt & alij. vt lite non contest. & Alexand. in consil. ccvj. colum. fin. in ij. volumi. & Abb. in c. significauit. de test. & Bartol. in l. iiij. §. prætor. colum. iij. ff. de dam. infec. In hoc tamen habemus in regno nouam prouisionem per consti. quæ incipit: Probationũ quæ vult, ꝙ tales depositiões testium receptæ ad perpetuam rei memoriã, non faciunt fidem, nisi
71 tantùm infrà annum. ¶ † Vicesimotertiò dicitur summaria causa naufragorum: nã cõtra surripientes aliquid de naufragio, proceditur leuato velo: & sic summariè & de plano. text est & ibi Bartol. & docto. in l. de submersis. C. de naufrag. lib. xj. & est ratio: ne addatur

ne addatur afflictis afflictio: quia passi naufragium, ex quo remanent pauperes & denudati, nō est æquum quòd velint pati iudiciorum anfractus & prolixitates litigantium: sed debent citius expediri: ne aliàs cogãtur iudicium derelinquere, propter inopiam.

72 ¶ † Vicesimoquartò dicitur summaria causa, breuis seu modicæ summę: per textum in authenti. nisi breuiores. & ibi Barto. & Bal. C. de sententijs ex pericu. reci. & no. glo. in. §. necessitatem. in ver. ex non scripto. in authen. vt iud. sine quo suffrag. & tex. in §. sit tibi quoque. in authen. de mādato princi. iuncta glo. ibi in ver. breuiores. Debent enim tales causæ videri de plano, & ex non scripto: vt habetur in locis præallegatis. & sine sportulis: vt est tex. in §. ne autem. in authen. de iud. & in dicto. §. sit tibi

73 quoque. † Quæ autē dicantur causæ modicæ seu breuiores? text. in l. si oleum. §. fi. cum l. sequen. ff. de dolo. dicit quòd causa modica, est infra duos aureos. communiter tamen tenetur, quòd relinquitur arbitrio iudicis: attenta qualitate personarū, & causæ. nam inter magnos dominos causa centum aureorum, esset modica: & econtrà inter personas pauperes, causa vnius bouis vel vnius porcelli, posset dici magna: secundum Bal. in d. authen. nisi breuiores. & not. plenè Ias. in repe. l. admonendi. colū. cxxiij. ff. de iureiur. facit glo. in l. illicitas §. ne tenuis ff. de offic. præsi. & Car. in cle. sæpe. in iij. q. de ver. sign. ¶ Item dicitur causa breuis, quando est talis, in qua plus expenderetur in sportulis, quàm sit valor causę: secundum Bar. in l mediterraneæ. C. de ann. & trib. li. x. & Fely. in c. nonnulli. col. j. & ij. de rescrip. & quòd istud de modicitate causæ remittatur arbitrio iudicis, tenet Barto. in l. sed & si susceperit §. j. ff. de iudic. & in d. l. admonendi col. antepe. & glo. in c. fi. de iudi. lib. vj. & Bald. in l. ij. col. iij. C. de peda. iud. & Felyn. & Canon. in c. in causis. de testi. & Bar. in l. diuus ff. de

74 bon. dam. † Et in tantum est summaria causa modica, quòd statur soli informationi & relationi iudicis super ea: secūdum Bar. in d. authen nisi

75 breuiores. † Itē vnus testis facit plenā probationē: vt not. Ias. in d. repe.

76 l. admonendi col. xcvj. † vbi idem dicit de fama, quæ plenè probat in cau

77 sis modicis. ¶ † Vicesimoquintò dicitur summaria, causa pauperum & miserabilium personarū: prout sunt viduę & pupilli: quia debet talis causa videri de plano & sine scriptis, & sine solutione sportularū: vt est tex. in d. §. sit tibi quoque. in authen. de mand. princ. ibi: vilium &c. & ibi. Bar. & doct. pro hoc est text. iuncta glos. in ver. vel personæ. in l. nonnūquam. la j. ff de iud. & in d. l. illicitas. §. ne tenuis ff. de offi. præsi.

78 † pro hoc facit: qa istę psonę miserabiles possūt trahere aduersarios suos corā imperatore: & facere causas earum decidi ab ipso imperatore l. j. C. quando imperat. inter pupill. & vidu. nec possunt trahi per aduersarios extra prouinciam: vt ibi habetur· Sed imperator decidit causas, sola facti veritate inspecta: secundum Bartol. in l. Aemilius colum. fi. ff. de

mino.& Bal.in c.j.§.inuestitura. col. fin.de noua for.fidel.Ite possunt per sonæ miserabiles trahere laicos coram iudice ecclesiastico. text. est & ibi Abb.& Felyn. in c. significanti-
79 bus.de offi. deleg. ¶ † Illud tamen, quod dicitur de pupillo & vidua, in telligas semper procedere in vidua paupere:& in pupillo paupere:secus si sit diues:quia nõ dicitur tunc miserabilis persona:nec gaudet priuile gio miserabilium.ita tenet Abb.in d. c.significantibus. in primo no. & ibi etiam Ioann. de Imo. & Fely. idem tenet Alex.in consi.cxxj.colum.fi. in
80 primo volum † Et quòd pauperes litigantes non teneantur soluere spor tulas in iudicio : sed eorũ causæ debẽt audiri gratis:tenet Paris in tract.
81 synd in versic.expensæ.col.j. ¶ † Vicesimosextò dicitur summaria causa, vbicunque agitur de salario seu mercede laboris : secundum Bald.in authen nisi breuiores. C. de sent. ex peri.reci.vbi ponit exẽplum de rustico petente mercedulã suam: cũ hoc etiam videatur introductum de iure diuino : per id quod habetur Matthæi c.xx.Voca operarios , & redde singulis mercedẽ suam.& notat glo. in cle.dudũ.§.verum. de sepul. quod patet etiam,quia merces soluẽda est laborantibus in fine diei ante occasum solis : secundum Card. in cle.fi. in.xiij.q.præben.& habetur Deuteronomij c.xxiiij.& Thobiæ c.iiij. &
82 Leuitici c.xxx. ¶ † Vicesimoseptimò dicitur causa summaria,quando agitur de probando impedimento ad obtinendam secundam dilationem: vel ad probandum quòd exceptio de nouo peruenit ad notitiam : nam ista probatio fit summariè & per solum iuramentum : vt est tex.in c.pastoralis in fin.de except.& Bar.in extrauag.ad reprimendam.in ver.summariè.col.iij.An autem aliud impedimentũ in alijs causis probetur per solum iuramentum:vide Bart.Ias. & alios docto.in l.ij.§ quod diximus. si quis cautio.
83 ¶ † Vicesimooctauò dicitur causa summaria, vbicunque agitur de leui bus delictis:quia talia delicta expediuntur de plano l.leuia.&ibi Barto. ff.de accusat.& Lanfranc.in cle.sæpe. in vers.de plano.in secunda conclusione.de verborum signific. que autem dicantur delicta leuia,quantum ad hoc:vide Bar.in d.l.leuia. & Lan-
84 franc. vbi suprà. ¶ † Vicesimononò dicitur causa summaria , vbi agitur de crimine læsæ maiestatis:nam talis causa expeditur summariè & sine strepitu & figura iudicij : vt est tex. in dicta extrauan.ad reprimendam.
85 ¶ † Tricesimò dicitur summaria causa,vbicunque agitur de dando tutorem vel curatorẽ alicui pupillo per iudicem : vel si agitur de filio adoptando vel emancipando:vel de bonorum possessione agnoscẽda:& de alijs similibus:quia ista expediuntur de plano,& à iudice procedente:& qualibet die,etiam feriato.l.ij.ff.de ferijs.& l.qui habet.§.quolibet.ff.de tuto.& l.nec mandante.§.dari.ff.de tuto.& cura.dat.ab his.& l.fin.C.qui admit.& Lanfrã.in dicta clem.sæpe. in versi.de plano.in fi.vbi infert notabiliter ad reprobationẽ cuiusdam practicæ , qua vtuntur quotidie tabelio-

belliones, quãdo faciunt scripturam tutelæ decretę per iudicẽ alicui mulieri: & vadit iudex ad domum mulieris causa honestatis: nam faciunt scribere, quòd iudex eligit illum locum pro suo tribunali mutato loco iudicij ex causa. Nam ista practica est superuacua & inanis: quia in omni loco potest iudex tale decretum interponere: etiam si non sedeat pro tribunali: & ego vidi plures notarios, qui volunt se facere iurisperitos errare in hoc, quando faciunt in regno contractum alicuius mulieris, maximè viduę: solẽt dare illi mulieri mundualdum. Et in aliquo loco seruatur, quòd datur baiulus loco mundualdi: & scribũt, quòd iudex regius ad contractus pro tribunali sedẽs, in domo talis mulieris, dat sibi mundualdum mediante eius decreto: mutato loco iudicij ex causa. Et sic apponunt omnes istas filaterias in instrumento: quas ponere est potius
86 superstitio, quã necessitas: †quia datio talis mũdualdi, cũ sit iurisdictionis voluntarię: potest fieri à iudice etiã deambulãte & in quocunq; loco: etiam in platea vel theatro: sicut dicimus de datione tutoris: per prædicta. Pro hoc est tex. in §. serui verò institu. de liberti. Possent dari etiam multi alij modi, in quibus causa potest dici summaria: quos studiosus quilibet perquirere potest: & multos alios ponit Specul. in titul. de offic. omn. iudic. §. postremo.

87 ¶ † Vnum restat discutere in hac materia: quod est valde vtile & necessarium, maximè in regno: videlicet, Pone quòd partes litigantes in causa ciuili vel alia summaria, porrexerunt libellum in forma: fecerunt litis contestationem, & omnes alios actus iudiciarios: seruãdo ordinem iuris communis: an videantur renuntiasse processui summario. Ita vt causa debeat dici ordinaria de voluntate partium: vt tunc seruetur ius commune & non ius municipale? Dubium est valde vtile: quia tunc si processus pateretur aliquem defectum circa substantialia iudicij, quo ad ordinem, esset nullus, & similiter sententia non valeret: per ea quæ not. in l. vinum. ff. si certum peta. & dixi suprà in princi. huius distinctionis. Nec saluaretur per illas clausulas: sine figura iudicij, & sola facti veritate inspecta, &c. quibus vtũtur iura municipalia huius regni: ex quo obstat voluntas litigantium volentiũ, causam fieri ordinariam. Super ista quæstione reperio varias opinio. nam Bald. in l. diffamari. colum. j. in fin. versic. secundò oppon. &c. C. de ingen. manu. tenet, quòd quando partes possunt procedere summariè, & eligũt viam ordinariã, causa efficitur ordinaria: & sic videtur hoc dependere ex voluntate partium. allegat glo. singularẽ in l. proinde §. notandum. in glo. fin. in fi. ff. ad legem Aquil. & ita per illam gl. tenet Franc. de Curt. in addit. ad Alexand. in l. vinum. colum. fin. ff. si. cer. peta. in additio. quæ incipit: Tamen fallit &c. vnde tunc non valeret sententia lata super libello inepto: secundum eum. Hinc dicit Baldus in l. quod fauore. colum. j.

C. de

C.de legi.& in l.nulla ff.de leg.quòd si princeps mandat iudici,quòd procedat summariè,& ille procedit ordinariè,valet processus, tanquã ordinariè factus. idem tenet Lanfranc. in clemen.sæpe.colum.iij.in prin. de verb.signi.in quintadecima conclu-
88 sione. ¶† Hoc corroboratur ex his, quæ dicimus in simili in testamento: nam testator qui poterat testari sine solennitate, faciendo testamentum nuncupatiuum si elegit viam testãdi in scriptis,& non valuit testamẽtum,minimè valebit vt nuncupatiuum: ex quo illam viam solennem elegit. ita tenet Bar.in l.fin.ff. de iure codicili.facit etiam quod dicimus de contractu in scriptis: nam quando erat in posse contrahentium cõtrahere in scriptis & sine scriptis: & elegerunt viam contrahendi in scriptis, non valet contractus sine scriptura l.contractus.& ibi Bal.col.j.in fin.C.de fide instrument.vbi plus dicit Bal.quòd eo ipso,quòd partes dicunt: habeamus notarium vt conficiat scripturam de contractu. censentur velle contrahere in scriptis: intantum quòd antè, quàm scribatur, potest eas pœnitere: vel alteram partem pœnitere:& nolle contrahere:vt habetur per Matth. in decisio. xxxix. conci. Neapol. versicul. tertio. &c. ita etiam videtur dicendum in casu nostro: quia erat in potestate partium procedere summariè: & elegerunt viam ordinariam, debet eis imputari:vnde si deficit solennitas iudicij in aliquo, non debet valere processus. ¶ Contrarium tenet Bal.in l.iij.ff.de testamen. milit. vbi dicit,quòd si is qui potest procedere summariè & de plano,incipit procedere ordinariè per libellum, potest obmittere viam ordinariam: & reliquum processum expedire summariè:quia eligendo ius commune,non censetur priuilegio renuntiare.
89 †vnde infert ibi Bal. quòd si est cõpromissum in aliquem tanquam in arbitrum & arbitratorem: & ille incepit procedere, vt arbiter: & processit inordinatè: valet nihilominus eius laudum,tanquã arbitratoris: & hoc dictum facit valde ad propositũ quęstionis nostrę:vt si processus fuit initiatus ordinariè: & non fuit ritè compositus, debet valere tanquam summarius: propter dicta iura muni-
90 cipalia.¶Et prædicta tenet Bald. ibi per illum tex. in d.l.iij.vbi miles,qui poterat testari iure speciali,si voluit testari iure communi,& obmisit solennitates: adeò quòd testamentum non potest valere iure communi, valebit saltem iure militari:& sic non videtur renuntiare preuilegio, adeundo viã iurisdictionis. ¶Et ista cõtraria opin.mihi magis placet:intelligendo tamen, quando partes non expressè declarauerunt se velle procedere ordinariè:sed tantũ incœperunt ita ordinariè procedere, ex quo processus potest resultare tacitus consensus.non autẽ expressus: quia iste tacitus consensus nõ debet ita interpretari,vt partes voluerũt facere actum inutilẽ,& iudiciũ frustratoriũ, arg l.quotiẽs:la.ij.ff.de reb.dub.& l.
91 quotiẽs ff.de ver.obli.† Nemo enim videtur elegisse viam.per quã actus & volũtas sua impugnetur:vt d.l.iij. ff.de

ff.de mili.testa.& Alex in l.hac consultissima.§. per nuncupationem.C. de testa.& Socin.in consi. cxlij.colũ. iij.in primo volu.

92 ¶†Hanc secundam partem, quam teneo, confirmo per id, quod dicit Alex.in l.vinum.col.fi. & ibi glo.singularis,in glo.fi.in fin. ff.si cert.pet. vbi dicitur,quòd in causis,in quibus non requiritur libellus, si interueniat & ineptus,nõ vitiat processum, sic etiam possemus dicere in quolibet actu substantiali iudicij:vt si interueniat & ineptus, vel si penitus obmittatur, non habeat vitiare: ex quo non requirebatur de necessitate. Si enim esset vera prima opin. nunquam posset verificari illud dictum glo.& Alexã.in d.l.vinũ. quod est communiter approbatum: quia semper quando quis præsentat libellum, videtur eligere viã ordinariã: & sic essemus in dispositione iuris communis:secundum quam libellus ineptus vitiaret: quod esset contra

93 illud dictum. †Ad quod facit, quod not.Bald.in l. qui testamento. §. per cõtrarium.ff.de testa.vbi dicit,quòd valet informatio capta per testes inhabiles in casibus, in quibus testes non requirebantur:facit etiam text. iuncta glo.in §.serui.instit.de liberti.& ibi glos.in versic. transitu. quæ

94 probat,quòd†quando actus poterat geri sine interuentu alicuius personæ,si ille interueniat & inutilis, nõ vitiat actum.Pro hoc est tex.in l.j.in princ.C.de rei vxo.act.Sic etiam dico in q.nostra:quia causa poterat expediri summariè & sine solennitate iuris,si interuenerunt dictę solennitates & inutiliter, nõ debet per hoc vitiari processus. ¶Præterea, quòd ista pars sit verior,in regno maximè vbi viget dispositio dicti c.detestantes.nõ opus ire per mẽdicata suffragia:quia patet euidenter per d.c.detestantes.vbi mandatur,quòd quando in processu liquet de sola substãtia veritatis,nõ possit opponi aliqua exceptio nullitatis ex defectu obmissæ solennitatis iudicij: & illud mandatum dirigitur iudici:vt patet ibi ex suprascriptione. vnde non est curandum in regno, quomodocunq; partes procedant in causa,siue ordinariè siue summariè: quia dũmodo liqueat de veritate,semper iudex poterit proferre sententiam validam, etiam si aliqua substantialia obmittantur:quia de his non est curãdũ.Et per d.c.detestantes. apparet respõsio ad omnes decisiones cõtrarias adductas pro j.par.quia omnes cessant in regno, vbi habemus ius municipale expressum in contrarium.¶Et vltrà, quòd hęc sola responsio sufficere,potest etiam de iure cõmuni sustentari ista secũda pars:& responderi ad cõtraria.Et primò nõ obstat glo.in d.l. proinde.§.notandũ.in fi.ff. ad legem Aquil.quia illa gl. loquitur in casu, in quo non requirebatur sententia: vt quia sumus in cõfesso:in quo solùm fit præceptũ, vt soluat.l. vnica. C.de cõfes. Verum est,quòd si actor vigore confessionis rei voluerit formare libellum solenniter: & petere id,quod confessus est, tunc requiritur sẽtẽtia:ex quo causa est initiata in forma iudicij: & sententia debet esse conformis libello:& hoc dicit

cit illa gl. Non tamē ibi sit aliquod verbum, quòd si interueniret libellus ineptus, vitiaretur processus: vel si aliter processus fuit non ritè factus: sed solū sentit, quòd si fuit fabricatus processus ordine iuris, vbi non requirebatur, talis processus est solenniter per sententiā determinādus. quod est ex quadam necessitate: quia omnis processus maximè ordinariè factus, expectat diffinitiuā sententiam. ¶ Non obstat dictū Bald. in d. l. diffamari. quia nihil facit ad propositū. Dicit enim, quòd partes possunt procedere ordinariè vbi poterant summariè: & valet processus ordinarius. istud est clarum & expeditum: per tex. in cle. sæpe. §. fi. de verb. sign. quia tunc res reuertitur ad naturam suam: & sic ad ius commune. vnde de facili fit: vt no. in d. §. fi. Nō tamen dicitur, quòd si in aliquo obmitteretur aliud substantiale, vitietur processus: & ita etiam respōdeo ad id, quod dicit Bal. in d. l. quod fauore. C. de legi. & in l. nulla. ff. eo. tit.

95 ¶ † Non obstat, quod dicimus de testamento in scriptis: quia illud procedit, quando testator expressè declamaret, quòd volebat in scriptis testari: tunc si non valet vt testamentū in scriptis, minimè valet vt nuncupatiuum: vt quia interuenerunt requisita in nuncupatiuo: valebit vt nuncupatiuū: Secus, quando hoc expressè non appareret: quia tunc potest valere vt nuncupatiuum: ita sentit Bar. in d. l. fi. ff. de iure codicil. & Cyn. Alex. & Ias. in l. hac consultissima. §. per nuncupationē. C. de testa. & Ang. & Imo. in l. j. §. si autē. ff. de hæred. insti. & Alex. in consi. clxxvj. col. ij. in v. vol. & in consi. cxiij. in tertio vol. & Pau. de cast. in cōsi. ccccxv. in ij. vol. & Socin. in consi. cxlij. in j. vol. & habetur aliquid in decis. lxix. consi. Neapo.

96 † & eodem modo respondeo ad l. contractus. & ibi Bald. C. de fide instru. scilicet quòd loquitur, quando expressè apparet, quòd partes voluerunt contrahere, in scriptis. Et per hoc dico quòd quando expressè partes conuenirent, quod procedatur ordinariè, coram iudice: & renūtiarent illi. c. detestantes. tūc propter expressum consensum dicerē, quòd nō valeret iudiciū, si aliqua solennitas obmitteretur, per prædicta.

97 ¶ † Quid autem econtrà: an possint partes facere, quòd in causa ordinaria procedatur summariè. Spec. in tit. de libell. concep. §. nunc dicendum. versi. nono. tenet quòd sic. Contrariū tenet Car. in cle. sæpe in princ. in xij. q. & Alex. in addi. ad Bar. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. in ij. col. in addi. quæ incipit: Adde ad hoc, &c. Et ratio est, quia quòd ordinariè procedatur, est iuris publici: & partes non possunt iuri publico renuntiare. l. ius publicum. ff. de pact. & idē tenet Lucas de penna in l. de submersis. colū. pen. in fin. & sequen. C. de naufrag. lib. xj. per eandem rationem. dicunt tamen Car. in d. xij. q. & Lucas, vbi suprà, quòd si partes vellent, quòd iudex procedat, tanquā arbitrator possunt hoc facere: & sic per hunc modū possunt facere causam summariam. Et ex prædictis remanet expedita prima q. princi. huius nonæ distin. iudiciorū. ¶ Secunda

quæst

quæstio principalis est, quas specialitates habet iudicium summarium: in quibus differat ab ordinario? super qua non insisto: quia ex supradictis in prima quæstione omnia hæc bene perpenduntur: ex quo nimium me dilataui super prima quæstione: in qua cõprehensa sunt omnia, quæ essent dicenda super vtraque. Vnde trãseamus ad decimam distinctionẽ iudiciorum. Rob. Maran. v. i. d.

Iudiciorum x. distinctio.

1 *Iudicium aliud ordinarium: & aliud extraordinarium.*

2 *Iudicium extraordinarium, dicitur, vbicunque non est prodita actio ad aliquid exequendum: sed prætor ex potestate sua illud exequitur.*

3 *Iudicium est extraordinarium, quando generaliter super causa imploratur iudicis officium in locum dessicientis actionis.*

4 *Pœna extraordinaria seu arbitraria irrogatur, vbi à lege vel statuto non est imposita certa & determinata pœna.*

5 *Iudicium dicitur extraordinarium, vbi agitur per viam inquisitionis sine accusatore. Et processus inquisitionis extraordinarius dicitur.*

6 *Damnatus per viam inquisitionis, non punitur pœna ordinaria à lege inducta: sed mitiori & arbitraria, nisi constet de crimine per confessionem.*

7 *Iudicium dicitur extraordinarium in regno, quando præsentatur instrumentum, secundum formam ritus.*

8 *Iudicium omne criminale, extraordinarium dicitur.*

DEcima principalis distin-
1 ctio iudiciorũ est: † quia iudiciũ aliud est ordinariũ: & aliud extraordinarium. iudiciũ ordinarium, dicitur illud, in quo agitur aliqua causa ciuilis vel criminalis intentata per viã competentis actionis vel accusationis: & in qua venit irroganda pœna ordinaria à lege, vel statuto expresse inducta: omnia ista verba pono ad differentiam iudicij extraordinarij: vt infrà patebit. Iudiciũ verò extraordinarium potest multipliciter intelligi: vt infrà dicam. ¶ Et primò potest dici iudicium extraordinariũ, omne iudiciũ summarium vel executiuum: in quo non seruatur ordo iuris: vt ideo dicitur extraordinariũ: quia fit extra iuris ordinem: vt not. Spe. in ti. de offi. om. iud. §. postremò,
2 ver. quarto loco, &c. ¶ † Secundò dicitur extraordinariũ iudiciũ, vbicunque non est prodita aliquã actio ad aliquid exequendum: sed prætor ex sua potestate & officio illud exequitur: siue manu militari: siue capitis pignoribus: siue mulcta indicta: vel alijs remedijs prætorijs: hoc probatur in l. si quis sepulchrum. ff. de relig. & in l. si quis missus. ff. ne vis fiat ei. & in l. qui restituere. ff. de rei ven. & l. prima. §. quid ergo. ff. de vent. inspi. & Spec. in titu. de offic. omn. iud. §. postremo. col. iij. in fin. versi. secundum genus, &c. ¶ † Tertiò, dicitur extraordinarium iudicium, vbicunque generaliter super aliqua causa imploratur officium iudicis in locum deficientis actionis. Exemplum in l. quintus. ff. de annu. lega. & in l. j.

l.j.ff.de varijs & extraordi.cog. nam quando imploratur officium iudicis, dicitur causa extraordinaria:& quando lex dicit subueniri extra ordinē, 6 ibi censetur concedere officium iudicis:secundum Bart.in l.si cui legatum.ff.de condi.& demonst. & Fran. de are.in l. cùm filius. ff.si cert.peta.

4 ¶†Quartò dicitur iudicium extraordinarium,in quo agitur de tali crimine, in quo venit irroganda pœna arbitraria seu extraordinaria:vt habetur in titu.de extraordin.crimi.ff. per totum.Et tunc imponitur pœna arbitraria,quando à lege vel statuto non est imposita certa & determinata pœna.l. j. §. expilatores. & ibi Bart.ff.de effrac. & l. sanctio legum. ff.de pœnis. & Bald.in rub.C.de fide instrumen.col.viij.in princip. versic. quæro dixi superius &c.& Alex.in l. hodie.ff. de pœnis. & in l. si quis id, quod.ff.de iurisd.om.iud.& Bal. in l. j.C.ne ex delicto defunc.Item gene- 7 raliter vbi lex prohibet aliquid fieri:& vltra non procedit adijciendo pœnam,si contrà factum fuerit:tunc semper imponitur pœna extraordinaria. glos. est notabilis in l.nemo martyres.C.de sacrosanc.eccle.Idem dicimus in crimine iniuriarum, vbi imponitur pœna extraordinaria. l. fin.ff.de iniurijs.& not. Abb. in cap. 8 cùm te.col.ij.& vij.de re iudicata.

5 ¶†Quintò dicitur iudicium extraordinarium, vbi agitur per viam inquisitionis sine accusatore:vnde processus inquisitionis,dicitur extraordinarius.secundum Bal.in l.etiam.C. de fur.& Bal.in.l.j.C.de liber. & eorum libe.& Bal. in l.j. C. quorū app. non reci. & Calde. in consil. primo col.j.in tit.de accusa.& in consil.primo.in titu.de pœnis. Intātum,quòd †ille qui damnatur per viam inquisitionis, non punitur pœna ordinaria inducta à lege pro illo crimine: sed mitiori pœna: & sic pœna arbitraria: secundum Abb. in consilio xxv.col.ij.versi. nunc venio,&c.in j. volu.& Pet. Philipp. Corn.in consil. xix. colum. ij. in litera E. in tertio volu. & Abb. in cap. per inquisitionem.in fin.de elect.pro hoc est text. in cap.inquisitionis,& ibi per docto. & in c.qualiter & quando. el secundo. de accu. limitat tamen Abb. in d.cap. per inquisitionem. in fin. nisi de crimine constaret per confessionem: quia tunc punitur eadem pœna ordinaria, ac si fuisset conuictus per accusationem. De hac materia dixi aliqua suprà in prima distinct. iudiciorum.

¶†Sextò dicitur iudicium extraordinarium in hoc regno, quando præsentatur instrumentum secundū formam ritus:nam ex quo illa causa est executiua, quia debitor statim carceratur, per hoc dicitur hæc causa extraordinaria.ita dicitur in ritu magnæ curiæ in numero 63. qui incipit:Item nota,quòd assignans, &c.

¶†Septimò generaliter potest dici iudicium extraordinarium, omne iudicium criminale:vt probatur in l.j. §.fin. ff. de pœnis. & in l.ordo.cùm ibi not.ff. de pub. iud. tum quia non seruantur in eo antiquæ solennitates.vt d.l.ordo. tum etiam, quia iudex semper potest attenta qualitate personæ & causæ alterare pœnam in cri

in criminalibus: vt plenè habetur per Bart.in l.quid ergo.§.pœna grauior.ff.de his,qui not.infa. & Bald.& Saly.& docto.in l.& si seuerior.C.ex quibus causis infa.irrog.

Rober.Maranta, Venus. I. V. D.

Iudiciorum xi. distinctio.

1 *Iudicium aliud seculare: aliud ecclesiasticum.*

2 *Clericus tam in ciuili,quàm in criminali,& tam in actione reali,quàm personali debet conueniri coram ecclesiastico iudice:& trahens ipsum coram iudice laico,à suo iure cadit:coram quo etiã sponte conueniri non potest.*

3 *Clericorum appellatione,qui veniant quo ad forum.*

4 *Famuli & seruientes clericorum,coram iudice ecclesiastico conueniri debent.*

5 *Clerici coniugati,an gaudeant priuilegio fori.*

6 *Iudex ecclesiasticus cognoscit contra laicum detentatorem alicuius rei ecclesiæ vel clerici.Item,pro legatis pijs contra laicum.*

7 *Iudex ecclesiasticus cognoscit contra laicum tenentem feudum ab ecclesia.*

8 *Iudex ecclesiasticus cognoscit de causis spiritualibus,etiam contra laicos.*

9 *Iudex ecclesiasticus cognoscit de causis miserabilium personarum,etiam laicorum.*

10 *Iudex ecclesiasticus punit laicum de blasphemia Dei.*

11 *Iudex ecclesiasticus cognoscit inter laicos quando iudex secularis negligit iustitiam facere.*

12 *Iudex ecclesiasticus cognoscit, quando laicus detinet alienum debitum cum peccato.*

13 *Iudex ecclesiasticus dat curatorem ad litem minori laico litiganti coram se.*

14 *Iudex ecclesiasticus cognoscit inter laicos,ratione iuramenti.*

15 *Iudex ecclesiasticus cognoscit de pace fracta.*

15 *Iudex ecclesiasticus restituit ecclesiam, quæ contraxit cum laico,etiam de nullitate contractus ecclesiæ contra laicum.*

17 *Iudex ecclesiasticus cognoscit de validitate iuramenti,an liget vel non.*

18 *Iudex ecclesiasticus aditur,vbi petitur reductio à compromisso facto in laicum, & clericum.*

19 *Iudex ecclesiasticus compellit laicum executorè testamenti,adiunctũ cum clerico.*

20 *Appellatur ad Iudicem ecclesiasticum, quando iudex laicus simul cum clerico pronuntiat.*

21 *Hæredes duo,quorum alter est clericus, & alter laicus,ambo conueniri debent coram episcopo:etiam si plures sint laici, quàm clerici.*

22 *Delinquentes quãdo plures sint:quorum vnus est clericus,omnes possunt declinare forum iudicis secularis,& hoc quando conueniuntur vt singuli: secus si vt vniuersi.quia tunc maior pars attenditur. numero. 23.*

23 *Collegia,in quibus sunt clerici & laici, coram quo iudice conueniantur.*

24 *Laicus debitor simul cum clerico non conuenitur coram episcopo,quando causa est diuidua.*

25 *Iudex ecclesiasticus potest punire laicum perseuerantem in excommunicatione.*

26 *Iudex ecclesiasticus procedit contra spoliantem ecclesiam vel prælatum.*

27 *Iudex ecclesiasticus habet iurisdictionem in laicos,in omnibus concernentibus animam.*

28 *Iudex ecclesiasticus punire potest aromatarium laicum, miscentem farinam in cera: & illam vendentem, & similiter omnes vendentes vtensilia: & illa falsificantes.*

29 *Iudex ecclesiasticus potest excommunicare testes laicos, nolentes deponere corã iudice seculari.*

30 *Iudex ecclesiasticus inhibere potest iudici seculari: ne procedat super incidenti spirituali.*

31 *Iudex ecclesiasticus compellit laicum litigantem in foro suo, ad obseruantiam iuris canonici.*

32 *Iudex ecclesiasticus cognoscit in regno de causa suspicionis iudicis secularis.*

33 *Iudex ecclesiasticus sequestrat corpus mortuum vsurarij, donec hæres caueat de restituendis vsuris.*

34 *Iudex secularis in quibus casibus potest suam iurisdictionem exercere contra clericos.*

35 *Iudex laicus condemnat clericum in expensis, quando litigauit coram eo contra laicum, & succubuit.*

36 *Clericus citatur coram iudice laico, si sua putauerit interesse.*

37 *Clericus sequestre electus per iudicem laicum, potest per eum cõpelli, vt sequestrum restituat.*

38 *Iudex laicus se intromittit contra clericum spoliantem laicum sua possessione.*

39 *Curatorem ad litem dat iudex laicus clerico minori litiganti coram se.*

40 *Iudex laicus compellit creditorem laicum ad remittendum, iuramentum turpiter receptum à debitore.*

41 *Iudex laicus cognoscit de causa spirituali inter Iudæos.*

42 *Absolutione à iuramento concessa per iudicem ecclesiasticum, potest iudex laicus de eius nullitate cognoscere.*

43 *Clericus non incedens in habitu & tonsura, captus per familiam iudicis laici non remittitur ad episcopum.*

44 *Verberans clericum in habitu laicali est excommunicatus.*

45 *Clericus degradatus, potest puniri per iudicem secularem.*

45 *Degradatio clericorum, qualiter fiat, & suprà num. 45.*

47 *Clericus degradatus, an celebrando conficiat corpus domini nostri Iesu Christi.*

48 *Iudex laicus non potest etiam de mandato episcopi torquere, vel verberare clericum.*

49 *Clericus ratione feudi, quod tenet à laico sortitur forum iudicis secularis. Idẽ quando est author laudatus.*

50 *Clericus puniri potest per iudicem secularem de assassinio.*

VNdecima distinctio
1 iudiciorum est: † quia
iudicium aliud seculare: aliud ecclesiasticũ.
Iudicium seculare, est illud, quod ventilatur coram iudice seculari. Iudicium ecclesiasticum, est illud, quod ventilatur coram iudice ecclesiastico. Et quia istud dictũ est satis vulgatum & planum, ideo ad hoc vt ex ista distinctio. aliqua habeatur vtilitas, videamus de quibus cognoscit iudex ecclesiasticus: & circa quę potest se intromittere: ad hoc vt sciamus aliquas particularitates iudicij ecclesiastici: & idem videamus successiuè de iudicio seculari.
2 ¶ † In primis igitur cognoscit iudex ecclesiasticus de omnibus causis clericorum,

ricorum,siue ciuilibus siue criminalibus.Intelligendo sanè,quando clerici conueniuntur:non autem quando sunt actores siue accusatores: quia tunc actor sequitur forum rei. c.cùm sit generale.de foro compe.& l.ij.C.de iurisf.omn.iud.Istud principale dictum probatur in authen.statuimus.C.de epis.& cler.& c.si diligenti.de foro compe.licet aliquæ leges ciuiles dicant,quòd in causa criminali clericus cõuenitur coram iudice seculari:vt est tex.in authen.vt cle.apud pro epis.per totum tit.in authen.de san.epis.§.si quis autem pro pecuniaria.& in authen.clericus. C. de epis.& cle.tamen omnes istæ leges sunt correctæ per d.authen.statuimus.Intantum,vt ille qui trahit clericum coram iudice seculari,priuatur iure suo tam in ciuili,quam in criminali causa.vt d.authen. statuimus.Dicitur autẽ trahere clericum per solam citationem:secundũ Abb. in c.significantibus.in ij.no.de libel. oblat.Item intantum est verũ,quòd clericus etiam sponte nõ potest conueniri coram iudice laico,etiam si iurisdictionem prorogaret cum iuramento:vt d.c.si diligenti.imò etiam cum consensu sui episcopi nõ potest prorogare iurisdictionem iudicis laici:vt not.gl.& ibi Abb.in fi.col.in c. significasti.de foro compe.

¶Item procedit hoc nõ solùm,quando clericus conuenitur super actione personali:verùm etiam in actione reali.secundum Abb.in c.ecclesia sanctæ Mariæ.col.antepe.de consti. & Abba.in c.qualiter & quando.de iudi.pro hoc est text.in c.fin.de iudi. & in capi.si clericus laicum.de foro competenti.

3 ¶†Qui autem veniant appellatione clericorum,in isto casu?Dic quòd omnes,qui in ecclesia seruiunt:etiam illi, qui sunt psalmistæ & de prima tonsura:vt in c.cleros.xxj.dist.& gl. in ver.quod in clericũ.in c.si quis suadente.xvij.q.iiij.& Spe.in titu.de instru.edi.§.nũc verò aliqua.col.xxxiij. versi.quid de præpositis.& Cardi.in clem.j.in princi.de offi.ordi.

4 ¶†Sed iuxta hoc cadit dubium:certum est,quòd famuli & seruiẽtes clericorum gaudẽt priuilegio fori,sicut ipsi clerici:quia cõueniuntur coram iudice ecclesiastico,etiam si sunt laici:vt not.gl.in c.cos.xxxij.dist.& gl. in c.iudicatum.lxxxix.dist.& gl.in c. clericum.el primo.xj.q.j.& gl.in c.ecclesiarum seruos.xij.q.ij.& Bald.in l. ij.C.de episco.& cleric.pone modò, quòd aliquis trahit huiusmodi famulos coram iudice seculari:an cadat à iure suo, sicut si traxisset clericum? Dicerem,quòd non:quia hoc non reperitur iure cautum:& pœna priuationis iuris,nunquam irrogatur,nisi quatenus expressè reperitur iure cautum, text.est in §.cùm igitur.in authen.de non eligen.secundo nuben. & tenet Alexan.in l.etiam.§.j.ff.sol. matri.& Abb.in c.fi.de iure patro.& Ias.plenè in l.diuortio.§.si fundum. ff.solu.matri.

5 ¶†Quid autẽ de clericis coniugatis? Dic,ꝙ gaudent similiter eodem priuilegio fori:dũmodo incedant in habitu & tonsura clericali:& dummodo duxerint vxorem vnicam & virginem. Si autem non incedunt in

habitu & tonsura, vel si sunt bigami vt quia duas habuerunt vxores: vel vnam viduam, vel aliter corruptam omne priuilegiũ clericale amittunt. tex. est in c. j. de cler. coniug. lib. vj. & Soci. in consil. xij. col. vij. in j. volu. & inquantum suprà dixi quòd iudex ecclesiasticus cognoscit de causa clerici: ita demum scilicet, quando clericus est reus: secus, si est actor. limita, vt infrà proximo versi.

6 ❡ † Secundò principaliter cognoscit iudex ecclesiasticus de causa clerici etiam actoris contra laicum in casibus infra scriptis: videlicet, Quãdo laicus est detentator alicuius rei ecclesiæ vel rei alicuius clerici: vt quia spoliauit clericum vel ecclesiam possessione alicuius rei nam pro tali re potest corã iudice ecclesiastico conueniri. tex. est & ibi Abb. & Fely. in c. si clericus laicum. de foro compe. & Abb. in c. relatum. de iure patr. Istud enim dicitur crimẽ, quasi sacrilegij: vt ibi habetur. Item, quando agitur pro legatis pijs consequendis à laico potest laicus conueniri coram iudice ecclesiastico: puta, quando sunt legata facta ecclesijs vel pauperibus vel aliter pro anima. gl. est in c. relatum. el primo. & ibi Abb. in fi. de testa. & Bal. in l. nulli. col. fi. C. de episco. & cleri.

7 ❡ † Tertiò, cognoscit iudex ecclesiasticus contra laicum de causa feudali, vbicunq; aliquis laicus tenet feudum ab ecclesia. text. est in c. verum. de fo. compe. & ibi per Abba. & doc.

8 ❡ † Quartò cognoscit iudex ecclesiasticus de omnibus causis spiritualibus & ecclesiasticis ad ecclesiam spectantibus, etiam si inter laicos agitentur: prout est causa vsurarum: causa matrimonialis, & legitimitatis filiorum: & sic de alijs similibus causis: siue causa sit principalis, siue emergens: vt est text. in c. tuam. de ordin. cognit. & ibi per Abba. & in c. lator. qui filij sint legi. & in l. omni nouatione. C. de sacrosan. ecclesia. & not. Barto. in l. Titia. ff. soluto matrimo. & Bartol. l. quotiens. c. de iudi. & in l. ij. ff. de iurisdic. omn. iud. idem tenet Ange. in §. si quis autem pro pecuniaria. in authen. de sanctis. episc. reprobata glo. ibi, quæ aliter sentiebat: Idem in causis spiritualibus annexis: vt habetur in c. quanto. de iud. prout est ius patronatus.

9 ❡ † Quintò, cognoscit iudex ecclesiasticus de omnibus causis miserabilium personarum, etiam laicorum: puta de causis pupillorum, viduarum, & aliorum pauperum: nam tales personæ possunt laicos coram iudice ecclesiastico conuenire: vt habetur per Abba. & docto. in c. significantibus. de offic. delega. & Abb. in c. licet ex suscepto. colum. ij. de foro competen. & Bald in authen. adhæc. col. ij. ver. quæro nunquid. c. de vsur. Quod intellige procedere in pupillo vel vidua paupere. Secus si sit diues: quia tunc non dicitur persona miserabilis: secundum Abb. in d. c. significantibus. in j. notab. & ibi etiam Ioan. de Imo. & Fely. & Alex. in cõsi. cxxj. col. fi. in j. volu.

10 ❡ † Sextò, cognoscit iudex ecclesiasticus, & punit laicum de blasphemia Dei. textus est & ibi Abba. in capitul. statuimus. & ibi etiam Ioan.

de ana.

de ana.de maledi.& hoc eſt,quia dicitur crimen eccleſiaſticum. vnde idem eſſet in omni crimine eccleſiaſtico:per ea,quę habentur in d.c.tuã.
11 de ordi.cog.¶ † Septimò generaliter cognoſcit iudex eccleſiaſticus de omni cauſa inter laicos: vbicunq; iudex ſecularis non vult iuſtitiam facere vel negligit: vel eſt abſens:& ſic in defectum iuſtitiæ efficitur competens iudex eccleſiaſticus:tex.eſt in c. ex tranſmiſſa,& c.licet ex ſuſcep.&. c.ex tenore.de foro compet.& Fely. in c.ſignificauerunt,col.iij.de iudic. & Bal.in l.in contractibus.§.in omni.C.non nu.pec.Pro hoc eſt text.in authen.vt differt. iud.per totum.& ibi Ang.& in authẽ. vt cle.apud pro. epiſ.& Bald.in authen.ad hæc.col.ij.
12 circa.fi.de vſu.¶ † Octauò,cognoſcit iudex eccleſiaſticus inter laicos,vbicunq; aliquis detinet debitum alienum cum peccato vel rem alienam: & eſt tale debitum, ad quod nulla competit actio:& ſic non poteſt aliquo remedio recuperari in curia ſeculari:nam tunc ratione peccati poteſt adiri iudex eccleſiaſticus per viam denuntiationis euangelicę:quę denuntiatio eſt tantæ efficacię,quòd poteſt iudex eccleſiaſticus ratione peccati compellere illum detentorem ad pœnitẽtiam:& conſequenter quia nõ poſſet facere pœnitentiam, niſi reſtituat:poteſt eum compellere etiam ad rei reſtitutionem per excommunicationem:& etiam mittendo denuntiantem in poſſeſsionem bonorum ſuorum:ita valde notabiliter tenet Bal.in authen.ad hæc.col. iij.in prin.C.de vſur.quem refert & ſequitur Fely.in c.nouit.col.fi.de iudic.Et nota perpetuò pulchrum modum recuperandi aliquam rem, ad quam non competit actio de iure ciuili: & ſemper inſpicias, an illa res poſsit detineri ſine peccato:quia eccleſia ſuper peccato ſe fundat principaliter.& inter alia vide vnum exemplum,quod ponit Abb.in c.j.circa fi.de conce.pręben.vbi dicit,quòd ſi quis obtinuit aliquid per ſententiam iniuſtam:quæ tranſiuit in rem iudicatam,poteſt contra eum agi ad recuperationem per viam denuntiationis euangelicę,de qua materia vide aliqua per Abbatem in conſil.lx. in ſecundo volu.& vide Abb.in c.ad
13 noſtram.el ſecundo.de iureiu.¶ † Nonò, iudex eccleſiaſticus poteſt dare curatorem liti,quando minor laicus litigat coram eo: quia talis curator ſemper datur per illum iudicem,coram quo lis vertitur:ſecundnm Bal. in l.fi.poſt princip.C.de adminiſtrat. tut.& eſt text.in c.fin.de iudi.lib.vj. ſicut decimus econtrà:quia iudex laicus dat curatorem minori clerico coram eo litiganti: vt eſt deciſ.Rotæ.
14 ccvij.in antiquis.¶ † Decimò,cognoſcit iudex eccleſiaſticus inter laicos ratione iuramenti,vt quando debitor eſt obligatus per inſtrumentum iuratum:nam poteſt tunc conueniri coram iudice eccleſiaſtico pro obſeruantia iuramenti:vt eſt text.in c. fina.de foro competen.lib. vj. tunc eſt, quòd ſi aliquis petit abſolutionem à iuramento coram iudice eccleſiaſtico,poteſt coram eodem iudice de tota cauſa litigare,quia is,qui fuit iudex cauſæ præparantis, & ſic

absolutionis à iuramento, erit etiam iudex causæ præparatæ. ita dicit Bal. in l. ordinarij. col. j. C. de rei vendi. & Iason in l. nam & postea. §. si minor. col. iij. ff. de iureiurand. Et si lis est ini tiata coram iudice seculari, super debito iurato, potest interim creditor lite pendente adire iudicem ecclesiasticum: vt moneat iudicem secularem, vt acceleret causam: & cogat debitorem ad obseruantiam iuramenti: nec potest sibi obijci exceptio litis pendentiæ: secundum Bald. in l. j.
15 col. fi. C. de rebus cred. ¶ † Vndecimò, cognoscit iudex ecclesiasticus de pace tracta etiam contra laicos. glo. est singularis. & ibi Abb. in c. super quibusdam. in fin. de verbo. sig. assignat ibi Abb. rationem: quia qui frangit pacem, opugnat charitatem: & sic lesum Christum, qui reliquit pacem in
16 terris. ¶ † Duodecimò, cognoscit iudex ecclesiasticus vbicunq; ecclesia, quæ contraxit cum laico fuit læsa, & vult petere restitutionem in integrum: nam talem restitutionem potest petere, etiam coram iudice ecclesiastico. ita decidit Abb. in c. ad nostram. in primo notab. de rebus eccles. non alie. & Innocen. in c. cùm sit generale. de fo. compe. Idem, quando ecclesia vellet dicere de nullitate contractus ad ipsum reuocandum: quia potest adire iudicem ecclesiasticum: secundum Abb. in d. c. ad nostram. colum. ij. ver. nota tamen &c. & sic est casus specialis, in quo actor non sequitur forum rei.
17 ¶ † Decimotertiò cognoscit iudex ecclesiasticus, quando coram iudice seculari vertitur dubium super validitate iuramenti: videlicet, vtrum liget vel non. Nam tunc iudex secularis non potest de hoc cognoscere: sed debet remittere ad iudicem ecclesiasticum. ita singulariter tenet Abb. in c. cùm contingat. col. xij. versi. vnum tamen non obmitto &c. de
18 iureiurando; ¶ † Quartodecimò, si esset factum compromissum in clericum & laicum, & opus est petere reductionem ad arbitrium boni viri: talis reductio debet peti coram iudice ecclesiastico: & ipse de ea cognoscit, non obstante, quòd litigantes sint laici: & alter arbiter est laicus: quia magis dignum trahit ad se minus dignum. ita tenet Bald. in l. præcipimus. in fin. C. de appel. Idem, quod suprà dixi de reductione ad arbitrium boni viri, tenet Ludo. Roma. in consilio. cclxv. & Iason in l. imperium. col. iiij. ver. septimo. ff. de
19 iurisdi. om. iud. † Idem dicimus, quando clericus & laicus essent executores testamenti: nam iudex ecclesiasticus compellit laicum, ratione clerici adiuncti: ita tenet Barba. in rubri. de offi. deleg. colum. ij. quem sequitur Ias. in l. si emancipati. col. iiij.
20 in princ. C. de colla. ¶ † Quintodecimò, idem dicimus in duobus iudicibus, quorum alter est clericus & alter laicus: nam si est appellandum ab eorum sententia, debet appellari ad superiorem ecclesiasticum: & sic iudex ecclesiasticus cognoscit de huiusmodi appellatione. ita tenet Barto. in l. j. §. si quis in appellatione. colum. iij. versicu. quæro, pone. & c. ff. de appella. & Ludoui. Roma. in d. consil. cclxv. & Iason. in d. l. imperium.

21 col.iij.in fi.versi.quarto.¶†Decimosextò,quando sunt duo debitores eiusdem rei, puta duo hæredes,quorum alter est clericus,& alter laicus, ambo conueniuntur coram iudice ecclesiastico,per regulam prædictam: ꝙ maius dignum &c.ita tenet Bart. in l.præcipimus.§.eodem obseruando.C.de appell.intantum,quòd dicit Bar.in l.solent.ff.de alimen.& ciba. lega.& Bal.in l.fi.in.vj.q.C.de edi.di. Adri.tol.quòd quando sunt duo hæredes,qui conueniuntur,vnus laicus, & alter clericus:iudex laicus compellit laicum ad prorogandam iurisdictionem iudicis ecclesiastici: tamen istud dictum impugnat Fely.& bene in c.j.col.iiij.circa fin.ver.non credo &c.de præscrip.scilicet,quòd non sit necesse, quòd iudex compellat laicum ad prorogandum:quia ipso iure laicus ex persona clerici cohæredis sortitur forum iudicis ecclesiastici:cuius opin.confirmat dictum nostrum præcedens,scilicet dictum Barto.in d.§.eodem obseruando. Quod amplia procedere,etiam si essent plures laici,quàm clerici:puta sunt quatuor hæredes:vnus clericus: & tres laici: nam omnes sortiuntur forum ecclesiasticum.ita pulchrè tenet Socin.in consi.xij.colum.vj.in.j.volum. adde prædictis Abb.in c.j.colū.ij.de
22 loca.¶ † Et per prædicta infertur ad vnum pulcherrimum & singulare dictum, quod fuit originaliter Antonij de prato veteri,in l.j.in fin.ff.quę senten.sine appel.rescin.quem refert & sequitur Felyn.in d.c.j.col.iiij.de præscrip.vbi multùm exclamat tale dictum,scilicet, quòd si sunt plures homines reperti in eodem crimine, inter quos est vnus clericus, & alij laici & omnes inquirantur per iudicem secularem,&clericus declinaret forum,possent omnes alij laici similiter petere se remitti ad iudicem ecclesiasticum, contemplatione illius clerici:ne causæ continentia diuidatur:& illud dictum multū commendat Maria.Soci.in c.ij.col.iij.in viij. fallent.de mutu.petit.quod est perpetuò notandum,quia quotidie euenit.
23 ¶† Limita tamen principale dictum præcedens,vt procedat,quando plures conueniuntur,vt singuli:secus si vt vniuersi.vnde si esset aliqua vniuersitas vel collegiū,in qua vel quo essent clerici & laici,si esset conueniendum dictum collegium,debet distingui,an sint plures clerici vel laici:quia si sunt plures clerici,tota vniuersitas conuenietur coram iudice ecclesiastico:si verò sunt plures laici:tunc tota vniuersitas conuenietur corā iudice seculari:quia collegium accipit denominationē à maiori parte.ita tenet Barto.in l.fi.col.iij.ff.de colleg.illic.& Felyn.in c.j.col.iiij.de præscri.& Soc.in d.consi.xij.in primo
24 vo.†Secundò limita procedere,quando causa esset indiuidua:secus si diuidua:quia tunc clericus esset conueniendus in foro suo:& laicus in foro suo:secundum Soc.in d.consi.xij.col.
25 vj.in primo volumi.¶†Decimoseptimò, cognoscit iudex ecclesiasticus contra laicum perseuerantem in excommunicatione:nam potest ipsum muictari & temporaliter punire:secundum Abb. in capitulo. grauem. de pœnis.

26 ¶† Decimooctauò, si aliquis laicus
spoliaret ecclesiam vel prælatum ali
quibus bonis vel reditibus ecclesia-
sticis, potest ipse prælatus ferre sen-
tentiam excommunicationis, vel in-
terdicti contra dictum laicum: non
obstāte quòd videatur vindicare pro
priam iniuriam. tex. est in c. dilecto,
27 de sent. excom. lib. vj. ¶† Decimono-
nò, habet iudex ecclesiasticus iurisdi
ctionem in laicos, in omnibus con-
cernentibus animam: & maximè, vt
saltem semel in anno confiteantur
eorum peccata: & sumant euchari-
stiam, aliàs potest eos arcere ab ec-
clesia: & eis morientibus denegare
ecclesiasticam sepulturam: vt est tex.
& ibi Abb. in capitu. omnis vtriusq;
28 sexus, de pœniten. & remission. ¶† Vi
cesimò, potest iudex ecclesiasticus
punire aromatarium laicum, miscen
tem farinam fabarum in cera, & il-
la vendentem: nam potest ipsum pu-
nire pœna pecuniaria, vel alia arbi-
traria propter peccatum. ita tenet Ab
ba antiquus in c. j. de emp. & vend. &
Fely. in c. ix. irrefragabili. §. certum.
col. ij. in prin. de offi. ordi. Quod po-
tes extendere contra omnes facien-
tes similes misturas & falsificantes
ea quæ vendunt, maximè vtensilia:
sicut faciunt isti venditores croci,
qui solent miscere carnes bouinas in
croco: & isti qui vendunt candelas,
vel vinum, in quo miscent aquam: &
etiam in melle solent miscere fari-
nam: qui etiam per iudices seculares
29 debent atrocius puniri. ¶ † Vicesimo
septimò, potest iudex ecclesiasticus
excommunicare testes laicos nolen-
tes deponere in curia seculari: quia
tacere veritatem, est peccatum: & po
test facere proclama. sub pœna ex-
communicationis: vt quicunq; scit
veritatem, super tali negotio, compa
reat in iudicio ad deponendum. ita te
net Abb. in c. ad nostram. el. ij. colū. j.
3 de iureiur. ¶† Vicesimosecundò, po-
test iudex ecclesiasticus, quando co-
ram se est deductum aliquod inci-
dens spirituale, inhibere iudici secu-
lari, quòd in causa principali non pro
cedat, durante dicto incidenti. Ve-
rùm in hac inhibitione debet adhi-
bere causæ cognitionem: & citare
partem aduersam. ita tenet Alexā. in
l. iiij. §. condemnatum. col. iiij. ff. de re
iudi. & Abb. in c. tuam in vltimo no.
de ordi. cogn. & ibidem Abb. in iiij.
31 col. ver. quæro nunquid. &c. ¶† Vice-
simotertiò, iudex ecclesiasticus po-
test compellere laicum litigantem
in foro suo, ad obseruantiam iuris ca
nonici. Ita tenet Card. per illum tex.
in cle. j. in viij. not. de pœn. & remiss.
per hoc est text. in c. licet de iureiur.
lib. vj. & in c. decernimus. de sent. ex-
com. li. vj. & in c. cùm quidam. de ex-
32 cep. ¶ † Vicesimoquartò, cognoscit
iudex ecclesiasticus hodie in regno
de causa suspicionis iudicis secula-
ris: nam quando iudex allegatur su-
spectus, non auditur allegans, nisi
proponat & probet iustas causas su-
spicionis coram diœcesano illius lo-
ci, vbi causa ventilatur: & sic iudex
ecclesiasticus cognoscet an sit suspe
ctus vel nō: ita de hoc est regia prag
matica: quæ incipit. Item, si contin-
gat. & est posita in j. charta rituum
magnę curię vicariæ. & ita hodie ser
33 uatur. ¶ † Vicesimoquintò, potest
iudex

iudex ecclesiasticus sequestrare corpus mortuum alicuius vsurarij:& facere,quòd non sepeliatur,donec eius hæres caueat de vsuris restituendis. ita tenet Ange.in authen. vt defun. seu funera &c.in princ.

34 SVCCESSIVE †sequitur videre de iudice seculari:circa quę potest se impedire contra clericos.quia cõtra laicos non est dubium . vnde decidamus hîc aliquos casus dubitabiles pro vtilitate huius distinctionis. ¶Primò igitur,iudex laicus impedit se contra clericos per viam reconuentionis:quia si clericus agit cõtra laicum in foro seculari , potest ibidem reconueniri : secundum magis communem opi. quã tenui suprà in vj.dist.in quinta q.tertiæ partis.

35 ¶†Secundò,iudex laicus condemnat clericum in expensis,quãdo litigauit coram eo,cõtra laicum & succubuit: secundũ Imol.in c.at si clerici. & ibi etiam Fely.in vj.colum.in fi.de iudi.

36 ¶†Tertiò:poteit iudex laicus citare clericum coram se , si sua putauerit interesse : & sic in actu voluntario,& valet citatio:secundum Bald. Paul.de cast.& Alex.in l.testamenta omnia.C.de test.& Ang.in ij §.hæc stipulatio.ff si plusquam per.l.falci.

37 ¶† Quartò,quando esset factum sequestrum seu depositum penes clericum per iudicem secularem , potest idem iudex præcipere clerico, quòd restituat:secundum Bald.in l.si fideiussor.§.fi.ff.qui sat.cog.& Bald. in l.acceptam.colum.ij.C.de vsur.& sequitur Ias.in d.§.fi.per text.in l.fi. §.penul.C.de bono . auto. iudi.poss.

38 ¶†Quintò intromittit se iudex laic° contra clericum spoliantem laicum sua possessione:in restituendo laicũ spoliatum in possessione : per viam cuiusdam defensionis extraiudicialis:citando generaliter omnem, qui sua putauerit interesse. & ista est noua prouisio inducta per capitula regni:videlicet,per c. omnis prædatio. & c.ad regale fastigium.& cap. finis præcepti charitas &c. de qua materia habetur in deci.ij.& deci. xxiiij. conci.Neapo.Et dixi suprà in.vij.distin.iudiciorum.circa fin.

39 ¶ † Sextò,iudex laicus dat curatorẽ ad litem clerico minori litiganti coram se:vt est deci.Rotæ.ccvij.in antiquis. Nã semper talis curator datur per illum iudicem coram quo lis vertitur:secundum Bal.in .l.fi. C. de admi.tut.ꝑ hoc est tex.in c.fi.de iud.

40 ¶†Septimò,iudex laicus potest compellere creditorem laicum ad remittendum iuramentum turpiter receptum à debitore.ita tenet. Fely.in c. j.col.vij.in fi.de iureiur.illud tamen putarẽ verũ antè , quàm debitor incidat in periurium per non solutionem:puta ante diem solutionis:quia postquàm venit dies solutionis & debitor in periurium incidit,non potest illud periurium per partem remitti:vnde illa coactio iudicis, nihil operaretur. ita tenet Bal in authen. quod eis.C.de nup.& habetur in deci.xxxvj.conci.Neapo.

41 ¶† Octauò , iudex laicus cognoscit de causa spirituali incidente inter Iudæos vel infideles:quia ex quo ipsi sunt extra ecclesiam, ideo ecclesia non impedit se de eis.ita tenet Ale. xan.in l. Titia col.iij.versicu. vel se

secũdo &c.ff.solu.mat.& Pet. de ancha.in c.ea quæ.in quinta q. de reg. iur.lib.vj.

42 ¶†Nonò, potest iudex secularis cognoscere de nullitate absolutionis à iuraměto concessæ per iudicem ecclesiasticum secundum Fely. in c. j. col.v.in fi.versi.posset etiam secularis &c.de ieiuniis.Allegat Petr. de ancha.in consil.cclxxxij.incipiente: Retento ordine &c.col.iiij.

43 ¶†Decimò potest iudex laicus vel eius familia capere clericum delinquentē deprehensum in crimine vel rixa: non tamen vt ipsum detineat: sed debet eum præsentare iudici ecclesiastico.ita tenet Bald.in l. si qua per calumniam col.ij.in fi.versic. sed quæro. C. de epis.& cle.De qua materia habetur plenè per Abb. Felyn. & communiter doc.in c.cùm non ab homine.de iudi.& Bart.in l.si quis in seruitute ff.de fur.& Ioan.de ana. in c. super eo.col ij. de cri. falsi. Quod procedit,quando clericus incedebat in habitu & tonsura: aliàs secus: quia non tenetur iudex laicus ipsum dimittere ad iudicem ecclesiasticum,nisi prius constet sibi de clericatu, secundum Bal. in d.l. si qua per calumniam. versi.sed ponamus, &c.Verùm de isto incidenti, scilicet super probatione clericatus,non potest cognoscere sæcularis: sed episcopus cognoscet tex.est in c.si iudex laicus.de senten.excom.lib.vj.

44 †Sic dicimus in simili, quod percutiens, clericum non incedentem in habitu & tonsura, non est excommunicatus: secundum Bart.in l.item apud labeonem §.si quis virgines. ff. de iniur.& Bald.in d.l.si qua per calumniam col.j. versic. deinde venio &c.& habetur in c.iiij.de senten.excom.Adde prædictis Bal.in l. si quis curialis.C.de epi.& cle.&Soci.in cõsil.cxxij.colũ.pe.in princ.in j.vol. & Alex.in consi.viij.in j. vol.

45 ¶†Vndecimò,iudex laicus potest punire clericum prius degradatũ per episcopum.nam quando clericus delinquit taliter,quòd meretur mortē, debet processari per episcopum, & posteà degradatur: & deinde traditur curiæ seculari puniendus:vt not. Bar.in l.j.ff.de pœnis:& est tex.& ibi Abb.in c. nouimus. de verb. signi.& Abb.in c.cùm non ab homine. consi. viij.& seq.&in c.at si clericici.de iudi.in §. de adulterijs.& vide plenè per Spe.in tit.de accu §. secundo loco.vbi tractat hanc materiam:videlicet, quando clericus deponitur: & quando suspenditur:& quando degradatur:& qualiter fiat degradatio.De quo etiã est text.in c. degradatio. & ibi per Gemi.de pœnis.lib.vj. Et circa materiam degradationis hæc datur regula:quòd quãdo agitur de degradando episcopum, requiruntur duodecim episcopi vnà cum metropolitano. Si verò est degradandus sacerdos constitutus in sacris, requiruntur sex episcopi. in degradatione verò diaconi vel subdiaconi requiruntur tres episcopi. in clerico verò in minoribus constituto sufficit solus episcopus proprius. ita hæc omnia declarat. Abba. in cap. non potest. & ibi etiam gloss. de re iudi. & gloss.in cap.j.in versic canonibus.de hæretic.lib.vj.& gloss. in d.c.degradatio

datio.& habetur in summa.xv.q. vij. & in c.fœlix.& c.si autem.eade causa & q.¶ Fallit in crimine hæresis: in quo nō requiritur numerus tot episcoporum: sed solus episcopus proprius potest degradare conuocatis prælatis, abbatibus, religiosis, & alijs literatis de sua diœcesi.tex.est in c.j. de hære.lib.vj.& Io.de ana.in c.pe.in j.nota.de hære.

46 ¶ † Item, dictus numerus episcoporū requiritur in verbali degradatione: sed in reali & actuali nō requiritur: secundum Fely.in d.c.nō potest col. iiij.in princ.& col.pe.& ibi etiā Abb. Item, quando aliquis est degradatus verbaliter, adhuc retinet priuilegiū clericale: quia nondum efficitur de foro sæculari: secus postquàm est actualiter degradatus: secundum Io. de ana. in c.ad abolendam col.vj. in fi.de hære. Postquā igitur actualiter degradatus, traditur curiæ seculari puniendus. Verùm debet iudex ecclesiasticus rogare iudicem secularem, vt procedat contra eum, citra pœnā sanguinis: vt est tex.in d.c. nouimus. de ver.sign.

47 † An autem clericus degradatus si de facto celebrat, conficiat corpus Christi? vide glo.& Abb. in c.ij.de cle.excom. vbi tenēt, quòd sic: idem tenet Ioan.de ana. in d.c.ad abolendam.col.vj.in fi.& seq de hęr. Pro quibus autem criminibus potest clericus deponi vel degradari? vide Fel in c.at si clerici, in prin.col. pen.& fi.de iudi.

48 ¶ † Vnū tamen scias hîc, quòd licet iudex laicus posit de mandato episcopi capere clericum: non tamen possunt ipsum torquere vel verberare, etiā de mādato episcopi: aliâs incideret in excōmunicationē. ita tenet Io. de ana.in c.super eod. col.ij. in fin.de cri.falsi.& Pe.de anch.& Abb.in c. vniuersitatis. col.j. de sen.excō.& Arch.& Gemi.in summa xlv.di. De materia autem degradationis suprà dicta, vide plenè per Firmianum in suo trac.de episcopo. in vlt.parte.

49 ¶ † Duodecimò, iudex secularis exercet iurisdictionē in clericum, ratione feudi, quòd tenet clericus ab eo c.cæterū de iudi. & c.ex transmissa.& c.verùm.de fo.comp.& in c.j.§.item si clericus. & ibi And. de ysèr.in ij.col.de cap.Corra.& Soci in consi.xij.col.viij. in prin. in j. vo. Item quādo est author laudatus: per l.venditor.& ibi per doc.ff.de iudi.& Abb.in c. si.de emp.& vend.

50 ¶ † Decimotertiò, iudex secularis potest punire clericū de assassinio: quia propter criminis enormitatem ipso iure censetur degradatus in casu isto. ita tenet Lapus in cap. pro humani. de homi. lib. vj. & Paris in trac. synd.in versic.inquisitio.co. vij.in fi. Rob.Maran.Venus. I. V. D.

Iudiciorum XII. distinctio.

1 *Iudicium aliud ordinarium et aliud prorogatum.*

2 *Prorogatio, in iure multipliciter accipitur.*

3 *Prorogatio iurisdictionis, potest fieri de persona ad personam: de re ad rem: de tempore ad tempus: & de loco ad locum.*

4 *Iurisdictio iudicis habentis illam de iure speciali, prorogari non potest.*

5 *Prorogatio iurisdictionis tacitè & expressè potest fieri.*

6 *Prorogatio iurisdictionis, inducitur per*

per exceptionem dilatoriam oppositam: non autem per petitionem copiæ libelli: neq; per confessionem.num.7.

8 *Prorogatio tacita. non potest fieri in causa criminali, nec etiam expressa.*

9 *Prorogatio de loco ad locum, tacitè fieri non potest: sed expressè sic.*

10 *Iurisdictio per contumaciam non prorogatur.*

11 *Prorogatio per reconuentionem duplici modo inducitur.*

12 *Iurisdictio limitata ad certam speciem causarum, non potest prorogari.*

13 *Iudex prorogatus non potest sententiam suam exequi.*

14 *Iurisdictio delegati prorogari nō potest.*

15 *Prorogatio, an et quando impediatur per errorem.*

16 *Prorogatio non potest fieri in causa appellationis, & quæ sit ratio.*

17 *Prorogari non potest iurisdictio à Deo concessa: prout est potestas excommunicandi vel absoluendi.*

18 *Clericus iurisdictionem alterius episcopi sine consensu sui episcopi prorogare non potest.*

19 *Prorogari an possit iurisdictio alterius iudicis per laicos subditos baronibus, sine consensu ipsorum baronum.*

20 *Barones Regni, habent iurisdictionem à Rege, reseruatam cum priuilegio primarum & secundarum causarum. & ideò reuocant prorogationes factas per eorum vasallos in alios iudices.*

Dvodecima Principalis distinctio iudiciorum est:
1 †Quia iudiciū aliud ordinarium: & aliud prorogatum. Iudicium ordinarium, est illud, quod agitatur corā iudice ordinario competenti, vel delegato à superiore, inter certas personas, vel limitatio in certo territorio, quando agitatur per subditos suæ iurisdictioni. Iudicium verò prorogatum, est illud, quod ventilatur inter partes coram iudice non suo principaliter: tamen adito de consensu partium. de qua materia tractatur plenè in l.j.& ij.ff.de iudi.& in l. si conuenerit ff.de iur.om.iudi. & in c.significasti.de for.compe. & in c.P.&.G. de offic.deleg.

2 ¶†Super hac materia est sciendum, quòd iste terminus, prorogatio. accipitur in iure multipliciter. Quandoque enim, refertur ad terminos & dilationes: & tunc prorogatio nihil aliud est, nisi dilationis labētis nondū lapsę extensio: secundū Bal. in repe.l. Aemilius col. vj. in prin. versic. nota quintò &c.ff. de mino. Exemplum datur dilatio alicui: & in medio vel in fine ipsius dilationis nondum elapsæ prolongatur vlterius. & tunc dicitur eadē dilatio cum prima l.sed si manente ff.de preca.& Bal.in d.l. Aemilius. & Alexan. in l.iuj. in princip.ff.de dam.infec.vbi facit differentiam inter prorogationem & renouationem.& infert ad q.si finita dilatione fuerit dictum, quòd dilatio fuit proroga.an valeat prorogatio, saltem ad vim nouæ dilationis: vide per eum. De qua materia habetur etiam in l.cùm stipulatus sim mihi à Proculo ff.de ver.obli. ¶Quādoque iste terminus, prorogatio. refertur ad compromissa: & est materia, de qua in l.diem proferre ff.de arbi. & ista prorogatio potest fieri

per

per arbitros, quando est eis data potestas per partes: & potest fieri etiam partibus absentibus: vt d.l.diem proferre.in princi. Verùm debet posteà prorogatio notificari partibus: & aliàs non adstringit: ita tenet Alex. in consi.xxxiiij.col.fi.in j.vol.& Bal. in l.j.C.de sen.ex peric.reci.& Felyn. in c.cùm olim.col.ix.versi. Nota tertiò &c.de re iud.

3 ¶ † Quandoque iste terminus, prorogatio. refertur ad iurisdictionem: & ista est materia nostra, super qua dic, quòd prorogatio iurisdictionis fit quatuor modis: videlicet, quandoq; de persona ad personam: quandoq; de re ad rem: quandoq; de tempore ad tempus. & quandoque de loco ad locum: vt not.glo. & Bar.in l.ij.§.sed si iudex.ff. de iud. & Bal.in l.j.versi.tertiò quæro.C. de iurisd.om. iud. & per Bald.in l.si qui ex consensu. C. de epi.audi. Exemplum primæ prorogationis, scilicet, quando fit de persona ad personam, ponitur in l.j.& ij.ff. de iudi.& in l.si conuenerit.ff.de iur.om.iud.vt quando iudex habet limitatam iurisdictionem in vna ciuitate, vel territorio: nam si alij de aliena iurisdictione volunt consentire, quòd causa eorum iudicetur per illum iudicem, cui non sunt subditi, possunt hoc facere. Et sic illa iurisdictio quæ erat limitata inter illas personas illius territorij tantum, modò per consensum partium extenditur ad alias personas sibi non subditas: & ista dicitur prorogatio. ¶ Exemplum de secũda prorogatione: scilicet de re ad rem. puta si vnus iudex habet limitatam iurisdictionem: vt non posit cognoscere nisi de causis à centũ aureis infrà: iuxta l. si idem cũ eodem. & l. cum quædam. §. quotiens. ff.de iu.om.iud.& in authen.de defen. ciui.§.& iudicare. possunt facere partes habẽtes causam maioris summæ, quòd ille iudex cognoscat de tali causa: & sic extenditur iurisdictio de summa minori ad maiorem: & sic de re ad rem.text.est in l.de qua re. §.j. ff.de iudi.& Bald.in d.l.si qui ex consensu.col iij.C.de epis.au. ¶ Exemplũ de tertia prorogatione, scilicet de tempore ad tempus: puta iudex habet limitatam iurisdictionem finiendam certo tempore: puta per annum prout cõmuniter solent creari officiales in Regno: possunt facere partes quòd vltra illud tẽpus iudex cognoscat & iudicet: & sic extenditur iurisdictio de vno tempore ad aliud tex.est in l.ij.§.sed si iudex.ff. de iudi. quod procedit in iudice delegato: sed in ordinario nõ procedit prorogatio in tempus successoris. Ita pulchrè declarat Bal.in d. l. si qui ex consensu.col. iij. versic.secunda species,&c.C.de epi.audi.& vide Bal. in titulo de pace Constan.colũ. xiiij.in prin.super versiculo: consensum. vbi tenet, quòd de consensu partium possunt prorogari tempora appellationis.§. Exemplũ de quarta prorogatione: scilicet, de loco ad locum: de qua tenent doct.quòd non potest fieri: & sunt aliqui, prout est Bal. in d.l. j.ver. tertiò quæro &c.C.de iur.om. iudi.& in d.l. si qui ex consensu. col. pen.& fi.referendo Ia.bu.tamen Bar. in l.quæro.ff.de sol. tenet contrariũ: scilicet, ꝙ valeat prorogatio.& hãc opin

opin.tenet Alex.quem communiter
sequuntur ibi moder.in l.fi.ff.de iu- 5
ris.om.iud. cum limitatione tamen:
scilicet, dummodo iudex illius ter-
ritorij consentiat huic prorogatio-
ni. Exemplum potest poni duplici-
ter,secundũ Bal.in d.l. si qui ex con-
sensu.col.pe.versi. quartã speciẽ &c.
Primo modo quando iudex ex for-
ma statuti vel consuetudinis debe-
ret sedere pro tribunali in tali loco:
puta in palatio: nam possunt facere
partes, quòd sedeat in alio loco eius
dem ciuitatis: pũta in platea: &
valet talis prorogatio sine dubio:
quia sumus loco eiusdem iurisdi-
ctionis. Secundo modo potest poni
exẽplũ extra locũ iurisdictionis: vt
si partes conueniũt,quòd iudex Pe
rusinus cognoscat & pronuntiet in
territorio Bononiensi: & ista proro-
gatio est magis dubia: quàm dicit
Bal.vbi suprà fieri nõ posse. Sed dic,
quòd magis cõmunis opin.est, quòd
valeat: interueniente consensu iu-
dicis illius loci:puta Bononiensis:se
cundum Alex.in d.l.fin.arguendo de
loco ad tempus,iuxta.l. vinum. ff. si
cert.pet.& hanc opi.tenet Abb. in c.
nouit.colum.ij.& c.excommunicatis
4 col.fi.de offi.c.leg. ¶ † Quam opi.li-
mita procedere in iudice habente
iurisdictionem de iure communi:
quia talis iurisdictio potest proro-
gari de consensu partium extra ter-
ritorium,vt suprà:secus in iudice ha
bente iurisdictionem de iure specia-
li:prout est legatus:quia extra terri-
torium non potest cognoscere ex
prorogatione partium:etiã si iudex
illius territorij cõsentiret,ita in ter-
minis tenet Abb.in d.ca. excommu-
nicatis.col.fin.de offic.leg. ¶ † Scias
tamen pro cõplemento huius mate-
riæ, quòd prorogatio iurisdictionis
potest fieri expressè & tacitè,expres
sè fit, quãdo partes per eorũ expres-
sum cõsensum consentiunt in iudicẽ
non suum: & ista est materia dictæ
l.j.& ij.ff.de iud. & d.l.si conuenerit.
ff.de iur.om. iud. & c.significasti. de
foro compe.tacitè verò fit proroga-
tio,quando quis patitur se conueni-
ri coram iudice incompetenti:& nõ
declinat eius forum:& in hoc est va
rietas doctorum in d.l.si conuenerit.
quia glo.ibi dicit,quòd requiritur li
tis contestatio ad hoc, vt inducatur
consensus.sed veritas est illa, quam
tenet ibi Bart.scilicet, quod si quidẽ
conuentus opponit aliquam excep-
tionem dilatoriam ante litem con-
test. quia tunc per talem exceptionẽ
videtur prouocare iudicem,vt super
ea pronuntiet:censetur eo ipso in iu
dicem consentire:nec expectatur li-
tis contestatio. Si verò non opponit
exceptionem aliquam,tunc requiri-
tur litis contestatio:& ita procedat
glo.ibi. Non tamen censetur in iudi
cem consentire, si quis petit copiam
libelli: vel dat satisdationem de iu-
dicio sisti:secundum Barto. in d. l. si
conuenerit.per l.non videtur.la.ij.ff.
6 de iudi.† Et ex prædictis verificatur
illa iuris regula. quæ sic habet:quòd
exceptio declinatoria fori,debet es-
se prima exceptio, quæ opponitur
ante alias dilatorias:quia si opponi-
tur alia prius:per eius oppositionem
inducitur consensus in iudicem: &
non potest posteà opponi declara-
toria,

toria.tex.est in l. sed si susceperit. in princip.ff.de iudi.& in l.fin.C.de excep.& Abb.& doct.in c.inter monasterium. de re iudi. sicut dicimus etiam de recusatione iudicis ex causa suspicionis:quia debet esse prima exceptio, quæ opponitur: vt tenent Bar.Alex.Ioan.de imol.in l. quidam consulebat.ff.de re iudi. & Lanfran. in c.quoniam contra. in versi. recusationes.in princ.de probatio.

7 ¶† An autem per solam confessionem factam coram iudice incompetenti inducatur prorogatio iurisdictionis: Vide Soci. tenentem quòd non in consi.cviij.col.fi.iiij.vol.

8 ¶ Limita illud,quod dicitur de tacita prorogatione, non procedere in causa criminali quia in ea nō prorogatur iurisdictio per oppositionē exceptionis,ita tenet Ias. in d.l.si conuenerit.colum.viij.circa fin. allegat Barto.in l.licet.colū.ij.C. de procur. Et hoc est regulare, quòd in causa criminali non potest prorogari iurisdictio, etiam expresse, in præiudicium iudicis competentis: secundum Bald.in l. si qui ex consensu.colum.ij.in fin.C.de episc.audi. & Fely. in c.P.& G.col.iiij. de offic deleg. & vide Soci.in d.consil. cviij. in fin. in iiij.volu.vbi dicit, quòd quando iudex inquirit ex officio, non potest eius iurisdictio prorogari.

9 ¶† Secundò limita non procedere in prorogatione,quæ fit de loco ad locum:quia illa nō potest fieri tacitè: sed requiritur expressus consensus prorogantium. Ita tenet Francis. de arc.in c.j.col.pen. versic. illud etiam scias,&c.de iudi. allegat text.in cap. statutum.§.in nullo.de rescri.lib. vj.

10 ¶† Tertiò limita non procedere in contumace: quia per contumaciam nunquam prorogatur iurisdictio. vnde in hoc casu non æquiparatur præsens & absens per contumaciam. ita tenet Barto.in l.ij.in lect.colū.ij. & ibi etiam Alex. in ij.col. ff.si quis in ius.vo.non ie.per tex.& ibi Bal.in d.l.si qui ex consensu. & Ludoui. ro. in consi.xlviij.

11 ¶† Inducitur etiam tacita prorogatio per reconuentionem. quod potest intelligi duplici modo:scilicet, ex parte reconuenientis: & ex parte reconuenti. De primo est exemplū: vt si tu conuenis me coram iudice incompetenti:ego qui sum reus, possem declinare eius iurisdictionē si vellem:si tamen non declino:sed statim reconuenio te.coram eodē iudice,ex hoc ipso videor in iudicē consentire: & sic non possum declinare ipsum vlterius in prima causa conuentionis. Ita habetur per Matth.in deci.xxvij.concil. Neapo.De secundo est exemplū: vt si tu es clericus, vel alius non subditus: & conuenis me corā iudice meo seculari,possum te corā eodē reconuenire:per quam reconuentionē tu reconuentus prorogas iurisdictionē illius iudicis ex necessitate iuris:ita tenet Bal.in authen.& consequenter. col.ij. in prin. ibi nam reconuentio &c.C.de sentē. & Spec.in titu.de compe.iudi.adi. in prin. versi.nono.probatum est etiam per l. si idem cum eodem. §. quòd si mutuæ.ff.de iur.om.iud. & dixi plenè suprà in sexta distin.principali.

12 ¶† Limita hanc materiam prorogationis

tionis procedere, quando prorogatur talis iurisdictio, qualem habet ille iudex prorogatus in suos subditos: quia tunc valet prorogatio: vt suprà dixi. Secus est, quando illam iurisdictionem non haberet. Exemplum: si est aliquis iudex maleficiorum deputatus ad cognoscendum solùm de causis criminalibus: modò duo forenses vellent coram eo litigare in causa ciuili: certè non valet prorogatio: quia talem iurisdictionem causarum ciuilium nõ habet iudex ille i suos subditos: & illud quod non est, prorogari non potest: ita per plura tenet Ias. in l. si per errorem. col. j. ff. de iur. om. iudi. Pro hoc est text. in l. solemus. §. latrunculator. ff. de iudicijs. Idem econtrà, quando esset iudex causarum ciuilium: & prorogatio fieret de causa criminali; quia non valet: secundum Bald. in l. j. col. fi. C. de iuri. omn. iud. idem dicimus in omnibus similibus iudicibus habentibus iurisdictionem limitatam ad certam speciem causarum: vt nõ possit fieri prorogatio ad aliã speciem: vt tradit plenè Ias. in d. l. si per errorem. col. j. vbi multos allegat: & habetur per Abb. in c. P. & G. de offic. deleg. adde Bald. in l. testamenta. C. de test.

13 ¶†Secundò limita hanc materiam non procedere, quo ad executionem sententiæ: quia licet iudex prorogatus possit procedere & sententiare: nõ tamen potest suam sententiã exequi: sed executio debet fieri per ordinarium competentem. tex. est in l. episcopale. C. de epis. audi. per quem tex. ita dixit Alex. in l. cùm quædam in pe. not. & ibi etiam Iaso. in iij. no. ff. de iuri. om. iudi.

14 ¶†Tertiò limita non procedere in iudice delegato: quia eius iurisdictio prorogari non potest. tex. est in d. ca. P. & G. de offic. dele. quod quomodo & quãdo procedat, vide omnino ibi Abb. & doct. Sed de tempore ad tempus potest prorogari iurisdictio delegati. c. de causis. & ibi Felyn. in j. not. de offic. deleg.

15 ¶†Quartò limita non procedere, quando interuenerit error in prorogatione: quia error impedit eam fieri. l. si per errorem. & ibi Bar. & doct. ff. de iur. omn. iud. Quod tamen restringe procedere in eo iudice, qui erat penitus incompetens de iure cõmuni: Secus si erat cõpetens de iure cõmuni, tamen poterat aliquo priuilegio exemptionis declinari: quia si fuit prorogatus etiam per errorem, valet prorogatio. ita tenet Bar. in repe. l. ex quacunque. col. iiij. ff. si quis in ius vo. non ie. pro hoc est gl. in l. ij. §. j. in versi. consensus. ff. de iudi. vbi ponit exemplum de scholari. & tenet Ias. in d. l. si per errorem. col. iij.

16 ¶†Quintò limita non procedere in causa appellationis: quia in ea nõ habet locum prorogatio: quia appellatio debet fieri gradatim. vnde non potest fieri ad iudicem incompetentem de consensu partium. ita tenet Bald. in titulo de pace Constantiæ. in xiij. col. in fin. super versic. secundum mores, leges &c. & sequitur Felyn. in d. cap. P. & G. col. iiij. de offic. deleg. versi. item nota. & Spec. in tit. de appel. §. nunc tractemus. versicu. quid si de facto. & Alexander in l. ij.

in prin.

princip.in addi.ad Bartol.ff.de iudic.
17 ¶ †Sextò limita non procedere,quo ad iurisdictionem concessam à Deo: prout est excommunicare vel absol uere:quia talis iurisdictio prorogari non potest:secũdum Bal.in d.l.si qui ex consensu.in fi.verbis.C.de episco. audi.& Alexan.in d.l.ij.ff.de iudic.in addi.quæ incipit:Sed vtrum in fin.
18 ¶ † An autem clericus posiit prorogare iurisdictionẽ alterius episcopi, sine consensu sui episcopi?Dic quòd non:sed requiritur consensus proprij episcopi:text. est in c.significasti.& ibi Abb.& docto.de foro competen. quod intelligitur,quando vellet expresse prorogare.sed contrahẽdo vel delinquendo potest iurisdictionem alterius prorogare absque consensu proprij episcopi.per c.romana.§.contrahentes.de fo.compe.lib.vj.ita tenet Alex.in addi.ad Barto.in l.j.ff.de iudi.in addi.quæ incipit:Adde Abba. &c.& prædictis adde Specu.in tit.de competen.iudi.adi.in prin.colum.ix. versic.in clericis.
19 ¶ † Vltimò quæritur generaliter, quid de laicis subditis dominis suis temporalibus,puta regi vel baroni: an posiint prorogare iurisdictionem alterius iudicis sine consensu sui domini:& si prorogant,an posiit dominus reuocare eos,ne litigent coram alio iudice ? Istam quæstionem tangit Bar.in l.j.§.& post operis.in fi.& ibi cõmuniter doc.ff.de ope.no.nun. & gl.& doct.in c imperialem.§.prætereà si inter duos,de prohib.feud. alien.per Fed.& Abb.in c.cæterum. de iudi.& Bald.in l.decernimus.C.de sac.san.eccle.& in l.si quis in conscribendo.in iiij.not.C.de episc.& cleri. & Bald.in c.j.col.ij.in fi.de inuest.in mari fac.& breuiter ista est magis communis conclusio . Quidam sunt vasalli subditi dominis,ratione feudi,quod tenent ab eis:& isti nullo modo possunt prorogare iurisdictionem alterius iudicis sine consensu dominorum suorum : & si de facto prorogarent,possent domini reuocare prorogationem: & impedire eos litigare:quia de facili posset fieri collusio : & priuare dominos sua proprietate vel iurisdictione,quam habent respectu feudi.Quidam sunt vasalli subditi , non ratione feudi,sed ratione personæ:prout sunt omnes Burgenses:qui recognoscunt dominos suos ratione personæ,quam habent subiectam: non tamen tenent aliquod feudum:& isti possunt prorogare sine consensu dominorum.& per tex.in l.j.ff.de iud.ita tenet And. de yser. in d.c.imperialem. §. prætereà si inter duos.col.vj.in prin.quẽ sequitur ibi.Aluar.in iij.colũ.& hoc videtur sentire Bar.si bene ponderetur in d.§.& post operis.in fi.& Bart. in l.j.col.j.ff.de iudi.
20 ¶ †Prædictam tamen conclusionem limita,nisi iurisdictio esset per principem reseruata:quia tunc non potest fieri prorogatio,etiam per Burgensem.ita tenet Bal.in d.§.prætereà si inter duos.col.pen.vers.in contrarium.quem ibi sequitur Aluar.in iij.col.Ex hoc infero,quòd cùm hodie omnes barones regni,vt plurimùm habeant priuilegia primarum & secundarum causarum : & sic est eis reseruata iurisdictio super vasal-

lis suis Burgensibus per regem:qui est princeps & monarcha in regno: quia non recognoscit superiorem:vt no.And.de yser.in c.j.versic.regis.de his,qui feu.dare poss.& in proœ.constit.col.xj.per hoc dico quòd nõ possent vasalli alicuius baronis habentis tale priuilegium,prorogare iurisdictionem alterius iudicis sine consensu baronis,propter dictam reseruationem:& ita videmus quotidie seruari in regno:quia quando esset facta prorogatio quomodocunque, solēt barones reuocare subditos prorogantes ad suam iurisdictionem.

Rober.Maranta, Venus. I. V. D.

Iudiciorum XIII.distinctio.

1 *Iudicium aliud temporale:& aliud spirituale.*

2 *Causæ spirituales,reperiuntur ciuiles:& criminales:& quæ dicantur.nu.3.4.5.cum sequen.*

3 *Possessorium beneficij,quādo dicatur causa spiritualis.& an possit talis quæstio coram iudice laico ventilari.*

4 *Titulum suæ possessionis seu beneficij an & quando cogatur quis ostendere.*

6 *Causæ spiritualibus annexæ, quæ dicantur.*

7 *Libellus an requiratur in causis spiritualibus.*

1 TErtiadecima principalis distinctio iudiciorũ est:†quia iudiciũ aliud est temporale:& aliud spirituale:& ista est noua distinctio ab vndecima præcedenti.quia ibi fuit distinctum iudicium seculare ab ecclesiastico: hic autem distinguitur iudicium tẽporale à spirituali.Ibi fit differentia inter duas curias,scilicet ecclesiasticam & secularem:hic fit differentia de eo,quòd vtrinque potest accidere in curia ecclesiastica:nam iudicium temporale dicitur,vbi agitur de aliqua re temporali:puta de fundo,equo,pecunia, & simili cuius rei est capax laicus:& hoc iudicium potest esse seculare & ecclesiasticum. Iudicium spirituale est,vbicunq; agitur de aliqua re spirituali: vel annexa spiritualitati: & istud non potest fieri,nisi in curia ecclesiastica:secundum Bar.in l.Titia.ff.sol.mat.& in l.quotiens.C.de iudi.& in l.ij.ff.de iurisd.omn.iud.& Abb.in c.tuam.de ordi.cogn.& in c.lator,
2 qui filij sint legiti.† Super hoc tamẽ est sciendum,quòd causæ spirituales repeiiuntur ciuiles & criminales:& appellatione causarũ ciuilium,comprehenduntur etiã spirituales:secundum Cardi.in cle.j.in iiij.col.in v.q.de offi.deleg.Causæ spirituales ciuiles possunt multipliciter exẽplificari: Primò,vbi agitur de aliquo iure incorporali:puta,de donis Dei & sacramentis ecclesiæ.Item, de officio & administratione ecclesiæ:Item,de aliqua præbenda,dignitate,personatu,seu canonicatu,vel decima.Item, de vestibus & alijs ornamẽtis ecclesiæ:prout hæc omnia habentur per Abb.& Ioã.de ana.in c.consulere.de simo.& in c.ad aures.& c.ad nostrã.eo.tit.Similiter,vbi agitur de matrimonio,vel legitimitate prolis:vt in d.c.tuam.& d.c.lator.Et generaliter, vbicunq; agitur de beneficio ecclesiastico,

siastico,& de omnibus illis,quæ habentur in cle.dispendiosam.de iudic. & in capit.literas.& ibi Abba.de iura.calum.

3 ¶† Limita tamen id,quod dixi de beneficio ecclesiastico, vt procedat quando ageretur petitorio. Secus,si agitur possessorio super aliquo beneficio ecclesiastico:puta ad recuperandum possessionem beneficij:quia ista causa non dicitur spiritualis,sed temporalis:vt not.gl.& Abb.in pen. col.in c.cùm dilecti.de elec.& gloss. & Abb.in c.literas.de iuramento calumn.& Cardi.in d.clemen.dispendiosam.in x.q in fi.de iud.vbi infert, quòd tunc agens non tenetur ostendere titulum beneficij:licet quando agit petitorio, secus.de cuius dicti veritate an possessorium beneficij, dicatur causa spiritualis:& an possit talis quæstio ventilari coram iudice laico:vide plenè per Abb.in d.c.literas.col.ij.& iij.

4 ¶† In eo autem,quod dixi clericum agentem possessorio,non debere probare titulum beneficij:adde quòd licet aliâs regulariter nemo compellatur ostendere titulum suæ possessionis.l.cogi. C. de petitio. hæredi. tamen fallit,quando agitur contra clericum possessorem beneficij:quia semper tenetur ad instantiam iudicis interrogantis ostendere titulum suæ possessionis:secundum Baldum in lege secunda.C.quomodo & quando iud.& in d.l.cogi.colum.ij.& Bal. in l.siue.C.de proba.Sed ad instantiam partis non cogitur:secundum Bald.in l.ciuile.C.de fur.Item,minimè cogitur clericus etiam per iudicem,quando per longum tempus stetit in possessione beneficij:puta per decem annos,concurrente fama:secundum Inn.in c.illud.& ibi Abb.in iiij.colum.de præsump.& Bal.in d.l. siue.C.de proba.

5 ¶† Causæ criminales,spirituales possunt dici,quando agitur de criminibus ecclesiasticis:vt de hæresi,simonia,schismate,apostasia, sortilegijs: & de alijs similibus:de quibus habetur in quinto libro decretalium:puta de vsuris & alijs similibus.non tamen de omnibus,quæ habentur ibi: quia ibi ponuntur aliqui tituli continentes crimina secularia:prout est titulus de furtis, de homicidio, & alijs.Istæ autem causæ possent magis congruenter appellari causæ criminales ecclesiasticæ, quàm causæ spirituales: quia regulariter causæ spirituales includuntur sub appellatione causarum ciuilium: ergo de stricta significatione non possent dici criminales spirituales:per ea,quæ suprà dixi: per dictum Cardina.in clemen.j.in quinta quæstione de officio delega.

6 ¶† Spiritualibus autem annexæ dicuntur causæ iuris patronatus ecclesiæ:vt est text.& ibi per docto.in c. quanto.de iudic.vbi probatur,quòd idem iudicatur de istis,quod de merè spiritualibus.& habetur per Ioan. de ana.in dicto capitu.consulere. de
7 simonia. ¶ † An autem in causis spiritualibus requiratur libellus? Specul.in titul.de libel.concep.§.nunc dicendum.versiculo.xxiij.in fine.tenet, quòd non.sed Ioan.andr.ibi in additio.restringit dictum Specul.ad

casus positos in cle.dispendiosam.de iudi. Et quid si agatur de iuramento apposito in cōtractu, simulato, an dicatur causa spiritualis? vide Bald. tenentē, quòd non, in l.j.C.de ope.lib. Rober. Maranta. V. I. D.

Iudiciorum XIIII. distinctio.

1 *Iudicium aliud iurisdictionale & aliud arbitrarium.*

2 *Arbitrorum tres dicuntur esse species: & qui sunt.*

3 *Arbitramentum, est quædam transactio.*

4 *Compromissum potest fieri per procuratorem, sine speciali mandato: stante statuto, quòd causæ compromittantur: Idem in tutore.*

5 *Prælatus an possit compromittere super rebus ecclesiæ.*

6 *Clausula, compromissi, quòd procedat de iure, & de facto, quid importet.*

7 *Compromissum nunquam valet, nisi ex die quo arbitri illud acceptauerunt.*

8 *Compromittens si læditur, potest intentare remedium. l. secundæ. C. de rescind. vend. etiam si arbitramentum emologasset.*

1 Qvartadecima distinctio iudiciorum est: † quia iudicium aliud est iurisdictionale: & aliud arbitrarium idest coram arbitro. Iurisdictionale est illud, quod agitatur coram iudice habente iurisdictionem: siue sit iudex ordinarius, siue delegatus. Iudicium arbitrarium, dicitur illud, quod ventilatur coram arbitro. Et quia ista materia est plenius tractata in diuersis locis, maximè per Specul. in titu. de arbitro. per totum. & per Lu-do. Roma. in repe. rubr. de arbi. & per Bar. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. ideò non est opus hîc tractare materiam arbitrorum: sed remitto me ad dicta in locis prææallegatis: & maximè, quo ad materiam huius distinctionis: scilicet, in quibus differat iudicium iudicis, à iudicio arbitri: ponit plenè Spe. in d. titu. de arbit. §. differt. per totum. Sed pro aliquali introductiōe, videamus vnā tantùm quæstionem: scilicet, quot sunt genera arbitrorum.

2 ¶ † Et breuiter arbitrorum tres reperiuntur esse species principales in iure. Quidam dicitur arbiter simpliciter. Quidam dicitur arbitrator: & quidam dicitur arbiter iuris. Arbiter simpliciter, dicitur ille, qui de partium cōsensu eligitur: & in eum sub pœnæ stipulatione compromittitur: secundum Specu. in titu. de arbit. §. j. in princi. Arbiter enim æquiparatur iudici: & quo ad processum tenetur seruare iuris ordinem: licet compromissum sit quidam contractus. l. j. & ibi Bald. ff. de arbit. & Specu. in d. §. j. versi. & est etiam &c. Arbitrator verò, est quidam amicabilis cōpositor, qui habet dirimere & diuidere litem de facto potius, quàm de iure: & sine aliquo iuris ordine: vt habetur per Spec. in d. §. j. in ver. arbitrator. & de hac materia tractatur per Bart. & doct. in l. si quis arbitratu. ff. de verb. obli. & in d. l. si societatem. §. arbitrorū. ff. pro socio. & per Abb. in c. quintauallis. de iureiur.

3 ¶ † Et istud arbitramentum, dicitur quædam transactio: secundum Bart. in d.

in d.l.si quis arbitratu.& Alex.in consi.lxxxij.in fi.in primo vol.quod qualiter intelligatur, vide Philip.Deci. in consil.lx.colum.iij.Et hanc differentiam inter arbitrum & arbitratorem, ponit etiam Bar.in d.§.arbitrorum.versi.j.quæro, quæ sit differentia &c. Arbiter iuris, dicitur is, qui eligitur ex necessitate statuti: vt quãdo iudex allegatur suspectus, debent eligi arbitri ad cognoscendum de suspicione ex necessitate iuris.l.fina.& ibi Bar.& doc.C.de iud.& habetur in c.suspicionis.de offic.delega.& in c. de arbitris.de of.del.lib.vj.Similiter, quando extaret statutum, quòd causæ compromittantur inter coniunctos, tales arbitri dicuntur iuris secundum Abb.in c.cùm dilectus.col. vij.de arbi.Et an coram istis arbitris iuris habeat locum reconuentio: & quam iurisdictionem habeant: ordinariam scilicet, vel delegatam: dixi plenè suprà, in vj.dist.principali versi.secundò quæro, an coram arbitro.

4 ¶ † Et quia isti arbitri eliguntur de necessitate legis vel statuti, & non ex propria voluntate partium, infertur, quòd licet aliàs procurator: non possit compromittere nec transigere sine speciali mandato: per tex.in c. per tuas.& ibi Abba.in ij.nota.de arbit.& Philipp.Deci.in consi.lx.col.j. in prin.& Socin.in cons.xviij.col.xv. versic.& ad compromittendum &c. in j.vol.tamen stante statuto vel lege, quòd causa compromittatur: potest compromittere, etiam sine speciali mandato: vt not.Alex.& communiter Moder.in l.si plures.ff.de pact.vbi loquitur de tutore, qui potest compromittere in arbitrum iuris.& vide ad materiam do.in l.præses.C.de transac.

5 ¶ † An autem prælatus possit compromittere super rebus ecclesiæ: vide plenè Alex.in consi.xxxij.in ij.volu.& Socin.in consil. xviij.col.xiiij.in j.vol.Ludo.Rom.in consi.cccl xix.colum.iiij.in fin.versi. tertia ratio, &c.& Petr.Philipp.Cor. in consi.lvij.in litera.A.& litera.P.in tertio vol.Et an tale compromissum transeat in successorem? vide Felyn. in capi.præsentata.colum.j.de testi.

6 ¶ † Quid autem importent illa verba, quæ communiter solent apponi in compromissis, scilicet, vt procedat & iudicet de iure & de facto, &c. Dic quòd per huiusmodi clausulam non potest arbiter lædere aliquã partium contra naturalem æquitatem: sed solùm importat, quòd non teneatur seruare iuris solennitates: sed ꝙ procedat manu regia: secundum ius gentium: debet tamen seruare iustitiam in non lædendo aliquam partem. ita tenet Petr.Philipp.Corn.in consi.cxiiij.colum.iij.in fin.in secundo volu.& Bal.in l.j.ff.de euict.si verò dicatur de iure tantùm, operatur, vt sententia lata contra ius, sit ipso iure nulla: quia excessit formã compromissi: secundum Barto.in l.diem proferre.§.stari.ff.de arbi.

7 ¶ † Vnum tamen scias in hac materia, quòd compromissum nunquam incipit valere, nisi ex die, quo arbitri illud acceptauerunt: & ante acceptationem non currit terminus præfixus compromisso. Ita tenet Bald. per illum text.in l.si cùm dies in princi.in fine illius princi.ff.de arbit.& Alexan.in

consil.xxxiiij.col.fin.versicu.ex quibus:in primo volu.¶ 8 †Vltimò,super hac materia adde vnum pulcherrimum dictum,quòd vbicunque quis ex arbitramento esset læsus vltra dimidiàm iusti pretij,potest intentare remedium l.secunda.C.de resci.ven. etiam si laudum & arbitramentum emologasset, & approbasset.ita tenet Philipp. Decius in consilio. lx. colum.ij.vbi arguit de compromisso ad transactionem : & nota hoc: quia quilibet prima facie responderet in contrarium. Et ad materiam huius distinc.adde,quæ dicam infrà in vltima parte in tractatu de appellatione.in quarta.q.princip. versicu. octauò limita &c. & in prima.q.in versic.reductio. Rober.Maranta. I. V. D.

Iudiciorum xv. distinctio.

1 *Iudicium aliud delegatum:aliud subdelegatum.*

1 QVintadecima distinctio iudiciorum est:†quia iudicium aliud delegatum: aliud subdelegatum.Delegatum,est illud, quod ventilatur coram iudice delegato.de qua materia dixi plenè suprà in quinta distinctio. Subdelegatum verò est illud, quod agitatur coram iudice subdelegato.idest,coram eo,qui fuit delegatus à delegato.de qua materia habetur plenè in l.à iudice.C.de iudic. & ibi per Modern.& per Alexand.in l.j.ff.de offic.eius.& per Canon.in c. venerabili.de offic.delegat. & in l. prima. C. qui pro sua iuris. Et quia hanc materiam plenius attigi suprà in dicta quinta distinct.ideò hic aliter non insisto.vnde deuenio.ad.xvj. distinct.

Iudiciorum xvi. distinctio.

1 *Iudicium aliud validum:& aliud inualidum seu nullum.*

2 *Iudicium quot modis potest dici nullum. & numero.3.cum sequenti vsque in finem.*

3 *Iudicium quando ex defectu iudicis, sit inualidum.*

4 *Processus factus à iudice recusato,est ipso iure nullus.*

5 *Clausula, quòd si omnes,&c.in rescripto apposita:quid importet.*

6 *Delegati plures cum clausula, vt omnes vel vnus procedere possit,si vnus incipit procedere,ille debet finire:aliàs alij nulliter procedunt,*

7 *Exceptio nullitatis sententiæ,vel processus ex defectu iudicis causata,semper potest opponi : etiam stante statuto, quòd contra sententiam nulla opponatur exceptio.*

8 *Delegatus si procedente ante præsentationem rescripti delegatorij,processus,est nullus parte opponente.*

9 *Processus in contumaciam factus, ante nuntij relationem, est ipso iure nullus.*

10 *Citatio obmissa,reddit actum iudicij ipso iure nullum.*

11 *Statutum inducere non potest, vt feratur sententia, contra absentem non citatum.*

12 *Iudiciũ dicitur nullum,& sententia quando iudex procedit ad prolationem sententiæ cum*

tiæ cum magna celeritate · sine percunctatione processus: & sine causæ cognitione.

13 *Procurator falsus, vel substitutus, à non habente potestatem, facit iudicium cum eo agitatum esse nullum.*

14 *Exceptio falsi procuratoris, opponi potest ante & post sententiam, ad annullandum iudicium.*

15 *Falsus procurator, quis dicatur.*

16 *Procurator habens potestatem substituendi, non potest substituere ante litem contestatam: nisi hoc expressè in mandato dicatur.*

17 *Maritus agens vt procurator vxoris, cùm nullum haberet mandatum, facit iudicium esse nullum: licet vt legitimus administrator agere potuisset.*

18 *Filiusfamiliás agens vel conuentus in iudicio, sine consensu patris, facit iudicium esse nullum: & potest opponi tam ante, quàm post sententiam.*

19 *Filiusfamiliás potest esse in iudicio tanquam procurator alterius.*

20 *Filiusfamili. litigare potest super spirituali negotio.*

21 *Statutum, quòd mulier contrahere non posset sine propinquorum consensu, non comprehendit mulierem alieno nomine contrahentem.*

22 *Contractus mulieris in regno Siciliæ contrahentis alieno nomine, valet sine mundualdo.*

23 *Instantia perempta potest iudex ferre absolutoriam ab obseruatione iudicij: & actorem condemnare in expensis.*

24 *Iudicium gestum cum procuratore excommunicato, an valeat.*

25 *Pupillus litigans in iudicio sine tutore, facit iudicium ipso iure nullum: & quando tutorem non habet, eius consanguinei citari debent.*

27 *Sententia lata in fauorem pupilli, valet, sine tutore: quando pupillus est maior infante: aliás secus. & nu. 31.*

27 *Pupillus in actibus concernentibus eius fauorem, habet legitimam personam.*

28 *Alienatio rei ecclesiæ sine solennitate, valet, quando tendit in fauorem ecclesiæ.*

29 *Statutum requirens consensum propinquorum, in contractu mulierum, intelligitur de contractibus damnosis: non autem vtilibus.*

30 *Mundualdus non requiritur, quando mulier facit contractum sibi vtilem.*

32 *Iudicium agitatum sine consensu patris, cum filiofamiliás, tendens in eius fauorem, valet etiam si sit minor.*

33 *Tutor non faciens solennia litigans pupilli nomine, facit iudicium esse nullum: & quæ dicantur ista solemnia: & qualiter practicatur in regno.*

34 *Tutor non potest facere procuratorem ante litem contestatam: sed actorem cum decreto iudicis: aliás non valet iudicium.*

35 *Procurator, qui litem contestatus fuit in causa, ipse in singulis actis citari debet: aliás si citatur dominus, non valent acta: nisi procurator esset impeditus.*

35 *Curator ad litem pupillo qualiter dari debeat, vt iudicium valeat.*

37 *Delegata causa per superiorem, censetur auocata ab ordinario.*

38 *Mortuo delegato, causa non reuertitur ad ordinarium: sed ad principem delegantem.*

39 *Causam captam coram ordinario non potest inferior à principe, ad se auocare.*

40 *Processus factus contra exititios ciuitatis, ad instantiam creditorum in con-*

tumaciam, non valet.

41 *Libellus ineptus in criminali, reddit iudicium nullum.*

42 *Libellus continens indeterminatum locum, valet. & in probationibus suppleri potest.*

43 *Libellus non continens nomen accusati, vel occisi, an procedat.*

44 *Libellus criminalis, an diem commissi criminis continere debeat: & an teneatur accusator illum ad instantiam rei declarare.*

45 *Processus factus contra eum, qui arripuit iter ad papam, est nullus.*

46 *Sententia lata de consilio iurisperiti, non valet: quando lectum est solum consilium: & nulla scribitur sententia post consilium.*

47 *Dilatione pendente iudicium factum, est ipso iure nullum.*

48 *Iudicium agitatum contra mortuum, est ipso iure nullum: licet per vivum defendatur.*

49 *Iudicium nullum dicitur, quando factum est per delegatum impetratum per literas surreptitias: vel quando delegatus non servavit formam rescripti delegatorij.*

50 *Sententia, in qua error iuris est expressus, reddit iudicium nullum.*

51 *Decretum iniustum contra ius litigatoris, est ipso iure nullum. quod secus est in sententia.*

52 *Ingrediens possessionem decreto iniusto, punitur de vi turbativa.*

53 *Hæreticus iudex facit iudicium, & processum nullum.*

54 *Usura, quod sit peccatum.*

55 *Filiusfamilias si conventus est in iudicio criminali, etiam consensu patris, non valet iudicium, quando est minor.*

56 *Minor sine curatore in iudicio criminali esse non potest.*

57 *Iudicium agitatum tempore vel die feriato, nullum est.*

58 *Feriæ inductæ ad honorem Dei, & quæ servantur in iudicijs, quæ sint.*

59 *Processus factus die feriato ad honorem Dei, etiam de consensu partium non valet.*

60 *Die feriata qui actus fieri possint remissivè.*

61 *Feriæ vindemiarũ & messium, nõ servantur in regno: & quæ hodie serventur.*

62 *Die feriato: omnes actus voluntariæ iurisditionis fieri possunt.*

63 *Feriæ ad honorem Dei, an per statutum vel consuetudinem tolli possint, ita quod acta in illis diebus facta, valeant prout fit in curijs nundinarum. & numero. 64.*

65 *Consuetudo vel statutum, an possit tollere ius gentium vel divinum.*

66 *Statutum an tollere possit ferias inductas ad honorem Dei: & nu. 67.*

68 *Debitor fugitivus, capi potest, etiam die feriato ad honorem Dei.*

69 *Argumentum de pacto ad statutum, an valeat. & contra. nu. 64.*

70 *Feriæ inductæ ad honorem Dei, an possint tolli per statutum.*

SExtadecima distinctio iu-
1 diciorum est:†quia iudicium aliud validum: & aliud invalidum, seu nullum. Iudiciũ validum est illud in quo sunt servata omnia solennia & substantialia iudiciorum. Invalidum verò est, vbi aliquid deficit ex dictis solennitatibus: secundum Bar. in l. prolatam. C. de sent. & Lud. Ro. in consi. ccxx. in princi. vel quando agitatum fuit cum

fuit cum persona minus legitima: vt habetur in l.licet.C.de procura.& dicetur plenius infrà.

2 ¶†Super ista distinctione tangã solùm vnam q.quæ videtur necessaria: videlicet. Quot modis dici potest iudiciũ nullũ, seu sententia nulla. & erit q. valde vtilis pro instructione aduocatorum qualiter impugnabũt iudicia. Et quoniam de iure communi possent adduci multæ nullitates, puta ex defectu litis contestationis: vel quia sententia non fertur in personam procuratoris, & multas similes: quæ hodie sunt sublatæ in regno in causis ciuilibus: ex quo proceditur sola facti veritate inspecta: vt pluries suprà fuit dictum. Ideò cùm hoc vtile opusculum destinauerim principaliter ad vtilitatem iudicum & aduocatorum regnicolarum obmittam nullitates sublatas: & ponã tantùm illas, quæ hodie seruantur in regno. bene verum est, quòd in criminalibus, in quibus seruantur iura communia, seruarentur nullitates iuris communis: de quibus tangam aliquas infrà suo ordine.

3 ¶†Primò igitur dicitur iudiciũ nullum seu inualidum, ex defectu iudicis: quod potest multipliciter procedere, scilicet, vel quia iudex non interuenit: quo casu cùm iudiciũ dicatur à iudice, non potest dici sine eius interuentu c.forus.de verb. signi. vel quia interuenit iudex incompetens. quo casu totum iudiciũ ruit, nisi appareat de prorogatione: vt in toto ti.C.si à nõ cõpt.iudic. vel quia interuenit pro iudice aliquis priuatus l.priuatorum. C. de iuris.om.iud. vel quia iudex est incapax ex aliquo defectu: qui defectus in iudice possunt esse plures. Quidam enim sunt defectus naturales: vt quia iudex sit furiosus, mutus, & surdus, vel impubes: & isti defectus quãdocunq; obijciantur reddunt iudicium retro nullũ: etiã si obijciantur post sententiã: & postquã transiuit in rem. iudicatã: vt no.Spec.in ti.de excep.§.d. col. pe.ver.hoc quoque.& §.nunc videndum.ver.sed quæro.& Abb. in c. sciscitatus.col.iij. & iiij. de rescript. & ibi etiã Fely.col.iij. Pro hoc est tex. in l.cùm prætor.§.non autem. & ibi Bal.ff.de iudi. Quidam sunt defectus accidentales: & inducti per ius positiuum, vt quia iudex est infamis, vel seruus; vel excommunicatus: & tunc si isti defectus sunt notorij & manifesti, possunt quandocunque opponi ad iudicium inualidandum. Quod tamen intelligo in illis defectibus, qui ipso iure inualidant iudicium: prout, si iudex est seruus, vel si est excommunicatus: vt habetur in c.ad probandum.de re iud.& in ca.pia.de excep.lib.vj.& in d.c.sciscitatus. Secus est in defectu infamię: quia si nõ opponitur ab initio ante litem contest. valet processus. & iudicium. ita tenet Spe.in ti.de iudici.deleg.§. excipi.col.j.ver.sed nunquid infamis.& Bald.in d c.sciscitatus.colum.ij.vers. quæro, an valeat &c. Si autem isti defectus sunt occulti, tunc distingue, vt per Abb.& Fely.in d.c.sciscitatus.
4 ¶† Secundò dicitur iudicium nullum quando iudex recusatus vt suspectus, procedit ad vlteriora post propositam suspicionem: nam totus

processus, quem posteà facit, est ipso
iure nullus. ita tenet Barto. in l. quia
poterat ff. ad trebel. & Lud. Rom. in
con. ccxx. col. ij. & Pau. de cast. in cō-
sil. cxxj. in ij. volu. & Gemi. in c. iudex
de off. deleg. lib. vj. & Alex. in consi.
lxxxix. in j. vol.
5 ¶†Tertiò dicitur nullum iudicium,
quando causa est commissa pluribus
iudicibus: cum clausula, quòd si non
omnes simul interesse poterint, alij
iudicent: prout communiter solet
ista clausula poni in delegationibus
apostolicis: nam antè, quàm alij pro
cedant, debet eis constare de im-
pedimento collegę: aliâs si procedūt
antè, quàm collega notificauerit eis
suum impedimentum, eorum proces
sus est nullus. ita per illum tex. tenet
Abb. in c. prudentiam. in ij. not. & in
fine illius prin. de offi. deleg. & Bart.
in l. multum. in fin. ff. de condi. & de-
mon. & Fely. in c. sciscitatus col. vij.
ver. oportet notum &c. de rescript.
vbi multum plenè declarat hanc ma
teriam cū nonnullis limitationibus.
& ibi vide: & plenè per Gemi. & doc.
in c. cum plures. de off. deleg. lib. vj.
& prædicta procedunt in illa clau-
sula, quòd si non omnes &c. Et sic
quando conditionaliter loquitur cō
missio: secus, si esset apposita alia
clausula, quæ communiter solet ho-
die apponi in literis apostolicis sci-
licet, vt omnes vel duo: vel vnus pro
cedant & iudicent: & sic non condi-
tionaliter: quia tunc censetur data
iurisdictio singulis insolidum: quo
casu potest vnus procedere, etiam
ante notificationē impedimenti col
legę & absque eius requisitione. tex.
est & ibi gl. in ver. liberè in d. c. cum
plures. & Abb. in d. c. prudētiam. in ij.
no. vide tamen de præcedenti clau-
sula, quòd si non omnes &c. quandā
addi. in deci. clxvj. Dominorū de Ro-
ta. in nouis: quæ incipit: Si duo ex tri
bus &c. vbi tenet de mēte Ioan. quòd
valeret processus factus ante notifi-
cationem impedimenti, dummo-
do in rei veritate impedimentum sit
verum: tamē communiter opi. doct.
est illa, quā suprà dixi: vt tenet Abb.
in d. c. prudentiam in fine illius prin.
6 ¶†Quartò dicitur nullum iudicium,
quando commissa est causa pluribus
iudicibus cū clausula, vt omnes vel
alter procedere posit: quo casu po-
test vnus sine alio procedere: vt mo-
dò dixi in præcedenti: nam tunc si
vnus incipit procedere, censetur
præoccupasse iurisdictionem: & alij
non possunt vlterius impedire. & si
alij posteà procederent, eorum pro-
cessus est nullus: nisi primus ex iusta
causa esset impeditus. Text. est in d.
c. dum plures. de off. deleg. lib. vj. cū
ibi no. per Gemi. in ij. col. versi. in §.
porrò quæro &c. vbi hoc expresè te
net: & Fel. in d. c. sciscitatus colum. fi.
ver. & no. quòd cessante &c.
7 ††Et adde his incidenter, quòd vbi-
cunque exceptio nullitatis processus
vel sententiæ dependet ex defectu
iudicis, semper potest opponi, etiam
si extaret statutum, quòd contra sen
tentiam nulla posit opponi exce-
ptio. ita tenet Lu. Ro. in cōsil. xlij. co.
j Pet. Philip. Corn. in cō. cxliiij. co. ij.
8 in j. vol. ¶†Quintò dicitur iudicium
nullū, quando iudex delegatus proce
dit ante præsentationē rescripti de-

legato

legatorij:licet sciat se esse constitutum delegatū. Et licet procedat post datam rescripti.tame non valet processus:quia ante præsentationem,nō habet exercitium iurisdictionis.tex. est in c.super eo.el.ij.& ibi Philip.in vltimo.de app.& Fely. in c.scіscitat⁹. col.viij.de rescrip.& Bal.in l.eū, qui. ff.de iurisdom.iudi.vnde licet superueniat posteà rescriptum:tamen non validatur processus anteà factus: quia censetur factus à priuato:secūdum Bal.in d.l.eum.qui.ver.iiij.quęro &c.& Bal.in l.falsus.colū.v. versi. sed pone.C.de furt. Quod tamen limita procedere,dummodo pars opponat de rescripto non præsentato secus,si nō opponeret:& sub silentio pertransiret:quia valeret processus. ita tenet Ang.in l.cùm furiosus ff.de iudi.& Bal. in l.nequicquā.§. vbi decretum in fi.verbis.ff.de offi. procōsul.

9 ¶ †Sextò dicitur iudicium nullū, quando iudex procedit in contumaciam alicuius, nō constito sibi prius de contumacia:vt quia citauit eum: & nuntius nondum fecit relationē: & sic non constat ex actis de contumacia:& iudex ante relationem procedit ad sententiam, vel ad alium actum:tunc iudicium, vel actus ita factus,est ipso iure nullus.ita tenent Bart.& Bal.in l.multum ff. de condi. & demonst.& Bar.in l.hæc autem.§. non defendi ff.ex qui.cau.in poss. ea vbi expresse dicit. quòd processus factus in contumaciam ante relationem nuntij,est ipso iure nullus:& sequitur Felyn. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. colum.viij.ver. decimo. de consti. Quod nota: quia millies potest euenire.& sis cautus, quando vides actum factum in contumaciam,vt semper perquiras an in actis sit scripta relatio nuntij.

10 ¶ †Septimò dicitur iudicium nullū, quando fuit factum sine citatione partis:nam citatio,est de iure naturali & diuino:adeò quòd obmitti nō potest. & sic quilibet actus iudiciarius factus sine citatione, est ipso iure nullus:per ea, quæ habentur in cle.pastoralis de re iudi Pro hoc est tex.& ibi per docto.in l.de vnoquoque ff.de re iudi.& l.ea,quæ.C. quomodo & quando iudex.& l.si quando.& ibi Bald. C. de testi. & c. ij. de testi. Et quòd citatio sit de iure naturali,vt non possit obmitti,quia est species defensionis.tenet Bal.in l. cū fratrē.col.fi.versi.dubitari consueuit C.de his,quibus,vt indi.& Bal.in l.j. col.ij. versi. sed hîc quæritur,&c. C. quomodo & quando iudex. vbi plus

11 dicit,quòd etiam †per statutum non potest induci,vt feratur sentētia cōtra absentem nō citatum.& Ioan. de ana in c.quàm pernitiosum.colū.j.de vsur.& Soci.plenè in con.cclxvj.col. xxj. ver. sed tamen præmissis &c. in ij.volum.

12 ¶ † Octauò dicitur iudicium nullū, & sententia,quando iudex procedit ad prolationē sententię,cum magna celeritate sine percunctatione processus & sine causæ cognitione. ita tenet Bar.in l.prolatā in fi.C.de sent. quod dictū plenissimè examinat Fely.in c.ecclesia sanctæ Marię.col. vj. in fi.cū tribus co.seq. de cōsti.& multa similia adducit:& tandē cōcludit, quòd iudiciū est nullū,vt suprà dixi.

& Alex

& Alex.& Iaſ.in l.iudices.C. de iudi. quod tamē limita & declara,vt Abb. in c.cùm ex literis in viij. nota. de in integ.reſti.vbi hoc declarat, procedere, quando iudex prorſus ignarus de meritis cauſæ protulit ſententiam:quia eſt ipſo iure nulla:vt quia de ſero habuit proceſſum: & in mane ſequenti protulit ſententiam: ſecus,quando infra breue tempus protulit ſententiā.quia oritur præſumptio iniuſtitię:non tamen eſt nulla: ſecundum eum.

13 ¶† Nonò dicitur iudicium nullum quādo fuit agitatum cum falſo procuratore,qui nullum habuit mandatum:per ea,quæ not.Bar.& doct.in l. licet.C.de procur.& Abb in c.in noſtra.col.ij.de procura. vbi in tantùm dicit iudicium eſſe nullum,quòd ta-

14 lis. †exceptio falſi procuratoris poteſt opponi ante,& poſt ſententiam ad annullandum iudicium. Idem tenet Ioan.de ana.in conſil. xcvj. & in addi.Ludo.Bolog.poſt dictum conſi. vbi pulchrè & per multas remiſsio-

15 nes declarat.†quis dicatur falſus procurator,& dicitur falſus etiam ille, qui habuit mandatum:& poſteà fuit reuocatum:vt d.c.in noſtra.& ibi per Abba.idem ſi incipit gerere ante habitam notitiam mandati:vt in d. addi. Lud.Bolognini.poſt d.conſi.xcvj. Idem,ſi eſſet procurator ſubſtitutus à non habente poteſtatem ſubſtituendi: puta à procuratore ante litem conteſta.quia antè ſubſtituere non poteſt: ſed poſteà ſic l.quòd quis. & ibi per Moder.C.de procura.& in capitulo primo.de procura.libro vj.& hoc ſentit Ioann.de ana.in d. conſil. xcvj.col.ij.verſic.conſtat autem.

16 ¶†Super hoc autem nota incidenter vnam bonam practicam in regno, in quo extat ritus magnæ curiæ vicariæ,in numero 121.& incipit. Itē ſi procuratori &c.quo cauetur, quòd ſi conſtituens procuratorem dat ſibi poteſtatem ſubſtituendi, non poteſt talis procurator ſubſtituere ante litem conteſt.niſi expreſsè dicatur in mandato,quòd poſsit ante litem cōte.quod dictum tene perpetuò menti in practica: quia multi, qui non habēt notitiam illius ritus, errant in hoc: quia quilibet diceret contrarium, ad hoc, vt verba aliquid operentur: iuxta l. ſi quando ff. de leg.j.& per.d.c. j.de procu.li.vj.quod in hoc videtur corrigi per dictum ritum.& ſic poſſes impugnare & inualidare proceſſum, quando faceret contra te.

17 ¶†Decimò dicitur iudicium nullū, quando maritus egit tanquam procurator vxoris, cum in rei veritaſe non haberet mandatum: nam proceſſus eſt nullus, dato quòd potuiſſet agere, vt maritus & legitimus adminiſtrator: nec ſaluatur illa via,quia maritus: & imputatur ei, quare talem viam elegit agendo, vt procurator. ita ſingulariter tenet Ludo.Rom.in conſi.cccclxvj.

18 ¶†Vndecimò dicitur iudicium nullum,quando filiusfam.agit vel conuenitur in iudicio ſine conſenſu patris: quia talis conſenſus requiritur pro legitimatione ſuæ perſonæ: & ſi nō interuenit.iudicium eſt nullū: de qua nullitate poteſt opponi quādocunq; tam antequā poſt ſententiā.ita tenet

tenet Spec. in titu.de exce. §. dicto. col.v.ver.quid de illa. & in tit. de actore.§.j.col.x.ver.sed & filiusfa.per l.fin. §. necessitate. C.de bonis, quæ liber.& ibi plenè per Bal.

19 ¶†Quod tamen limitatur procedere,quando filius agit proprio nomine.Secus,si interuenit in iudicio,tanquam procurator alterius : quia non requiritur cōsensus patris:vt est tex. in c.qui generaliter.§.j.de procu.lib.

20 vj.†Idem, quādo agit vel conuenitur super aliquo negotio spirituali. tex.est in c.fin.in fi.de iudi.lib.vj. & plures fallentias,in quibus potest filius esse in iudicio sine consensu patris:vide per Spe.in tit.de actore.§.j. versic.vbi suprà. & text.in authenti. quod locū & ibi Iaso. col.vj.in fi. C.

21 de collat.†quod facit ad id,quod in simili dicimus in muliere , quæ est ex forma statuti non potest contrahere sine consensu propinquorum: quia illud intelligitur, quando contrahit nomine proprio : secus,si nomine alieno:puta tutorio vel procuratorio nomine.ita tenet Alex. in d. l.quæ filium.col.ij.ff.de in ius voc.& Pau.de cast.in l.quicūq;.§. si ab alio.

22 ff.de instito. ¶†Et pro hoc infero ad dispositionem ritus magnæ curiæ vicariæ:secundum quem est cōmunis obseruantia in regno, quòd mulier viuens iure longobardo,non potest contrahere sine mūdualdo:nam illum ritum & obseruantiam intelligo procedere,quando mulier contraheret proprio nomine. Secus si alieno:per prædicta.

23 ¶†Duodecimò dicitur iudiciū nullum, quando sententia fuit lata post peremptam instantiam.glo.est & ibi Bart.& Bal. & communiter Moder. in l.properandum.in princi.C.de iudi.pro hoc Bal. allegat ibi text.in l. scire oportet.§.consequens.ff. de excusa.tuto.Idem tenet Alex.in consi. lxxxij.in princip.in iij.vol.plus dicit Bald.in d.l.properandum.col.ij.vers. secundo quæro.quòd etiam in causa appellationis sententia lata,post appellationem desertam , est ipso iure nulla.Quod tamen intellige de sententia diffinitiua ipsius causæ principalis:quia illa nō potest ferri post lapsum instantiæ:sed bene potest iudex ferre sententiam absolutoriam ab obseruatione iudicij,& condemnare partem actricem ad expensas: vel illam partem, cuius culpa instantia fuit perempta:secundum Bart.& communiter docto.in d.l.properandum.§.illo.& Lanfran.in c.quoniam contra in fin.verbis.de prob. & Alexand.in consi.cxxxvj.col.j. in secundo vol.& in consi.lxvj.col.j.in v.vo.

24 ¶ † Tertiodecimò dicitur iudicium nullum , quando fuit gestum cum procuratore excommunicato : quod tamen intellige , quando tempore constitutionis erat excommunicatus : quia tunc ipso iure non tenuit constitutio procuratoris:& per consequens remanet procurator falsus. & sic processus non valet : sicut dixi suprà de procuratore falso. Secus, si post mandatum superuenit excommunicatio procuratori : quia valent acta,si non opponatur:sed ante mandatum non valent ipso iure:siue opponatur siue non.Ita hæc omnia tenet Abb.in cap.post cessionem. col. antep.

antepenul.& penulti.& fin. de prob. & ibi etiam Felyn. qui magis clarè loquitur. Et procedunt prædicta, siue sit procurator ex parte actoris, siue ex parte rei: secundum Abb. in dict.cap.post cessionem. colum. antepenult. in fin. versic. sed dubium est, &c.

25 ¶†Quartodecimò, dicitur iudicium nullum, quando est agitatum cum pupillo sine tutoris authoritate. l. cùm & minores. & ibi Baldus. C.si aduersus rem iudica. & l. j. C. qui legi.person. habent standi in iudi.& l.clarum. C. de autho. præstan. nam quando pupillus habet tutorem, debet iudicium agitari cum tutore. & si non habet, debent citari coniuncti ipsius pupilli, vt constituatur in contumacia. aliàs citatio solius pupilli, nihil valet.l.hæc autem.§. j.ff. ex quibus causis in posses.ead. & ibi Bar.idem tenent Alex.& cõmuniter doct.in l.neque impuberes. ff. de in ius voc.& in l.si ex legati.cum l.seq. ff.de verb.oblig.& in l. contra pupillum.& ibi etiam Io.de Imo. de re iudic. & ita communiter tenetur, reprobata opin.Bar.in l.j.§. sufficit. ff. de admini.tut.qui tenebat posse citari solum pupillum, quem in specie reprobat Alex.in d.l.neque impuberes.Et ad prædicta:scilicet quòd nullum actum iudiciarium potest facere pupillus, est text. & ibi per Moder.in l.iusiurandum.§.pupillus.ff de iureiurando. & vide omnino decis.

26 cclxij.conci.Neapol.¶†Prædicta tamen limita, quãdo iudicium tenderet in damnum pupilli:quia tũc verum est, quòd non valet sine tutore. Secus est, quando tendit ad vtilitatem: quia tunc valet: vt puta, quia fuit lata sentẽtia pro pupillo:ita est text.& ibi Bar.& Bal.& Moder. in l. non eo minus.C.de procur.& Barto. & Bald.in l.si tutor.C.in quibus cau-

27 sis in integ.resti.non est necess. †& est ratio quia in actibus concernentibus fauorem pupilli, dicitur habere legitimam personam: secundum Bal.& Iaso.in l.contra iuris.in princ. ff.de pac.per tex.institu. de authori.

28 tuto.in prin.†& in d.l. contra iuris. infert Bal.idem esse in ecclesia, vt si fuerit alienata res ecclesiæ, sine solennitate, quæ alienatio tendit ad ecclesiæ vtilitatem, valet.Idem tenet Ias.in d.l.iusiurandũ.§. pupillus.col. fin.ff.de iureiuran. vbi idem dicit de gestis ab intruso in fauorem ecclesiæ.de qua materia vide Abb.in cap. causam.col.pen.& fin.de iudicijs.

29 ¶†Similiter per prædicta infertur ad statutum, requirens consensum propinquorum in contractu mulierum quia: intelligitur in contractibus damnosis mulieribus: secus in contractibus vtilibus. Ita tenet Bal. in l.neque.C.de contrahen. & committen.stipul.& Angel.& Imol.in l. mutum.§.fina.ff.de acquiren.hæred.

30 †& per illud dictum Bald. infero ad dispositionem ritus magnæ curiæ requirentis mundualdum in contractu mulieris: quia si aliqua mulier faceret aliquem contractum vtilem sibi, valeret sine mundualdo. quod nota:quia millies potest accidere.

31 ¶† Item illud, quod dixi valere iudicium tendens in fauorem pupilli, sine tutore, intellige procedere, quando

quando pupillus esset maior infante. Secus, si esset infans. quia tunc æquiparatur furioso: ex quo nullum habet intellectum: vnde non valet sententia, etiam in sui fauorem lata Ita tenent Alexan.& Iaso.in d.l.non eo minus.& Alexan. in l. furioso.ff. de re iud.& Bald.in d.l. neque. C. de contrahen.& committen. stipul. per tex.in §.pupillus.insti.de inutil stip.

32 ¶ † Item, prædicta extenduntur procedere etiam in filiofamiliâs: vt si est agitatum iudicium cum eo, sine consensu patris, etiam si esset minor valet in sui fauorem. Ita singulariter tenet Alex.in consi.lix. col.ij. in secundo vol. quod nota pro limitatione.l.fin.§.necessitate. C. de bonis quę liberis:& corũ, quę dixi suprà in

33 xj.nullitate. ¶ † Decimoquintò, dicitur iudicium nullum, quando fuit agitatum cum tutore, qui non fecit solennia: vt quia non satisdedit rem pupilli saluam fore: non fecit inuentarium: non fuit sibi decreta administratio per iudicem: vt dicit Bal.in l. si tutor.C. in quibus causis in integ. resti.non est necess. de quibus solennibus habetur per Barto. in l.legitimos.ff.de legi.tutor. Nam in isto casu, dato quòd talis gerebat se pro tutore: si tamen fuit lata sententia contra eum, talis sententia est ipso iure nulla: & non nocet pupillo.text. est in d.l.si tutor.& ibi Barto.& Bald. & istud dictum tene menti perpetuò: quia poteris mille processus impugnare: quia rarò inuenitur hodie tutor, qui faciat ista solennia.& de hoc est vnus ritus magnæ curiæ vicariæ in num.213.qui incipit: Item, seruat ipsa curia. quòd cũ aliquis tutor,&c. qui vult, quòd tutor non admittatur ad litigandum in iudicio tutorio nomine, nisi prius doceat de solennibus: ad quod docendum datur sibi nouus terminus: ad quod vide deci.

34 cclvj.cõci.Neapol. ¶ † Decimosextò dicitur iudicium nullum: quando esset agitatum cum procuratore constituto ab aliquo tutore, ante litem contest. quia tutor non potest facere procuratorem ante litem contesta. in causa pupilli: sed debet constituere actorem, in quo actore requiritur decretum iudicis: aliâs vitiatur constitutio: & non valet processus, pro hoc est text.& ibi Bart.& docto.in l. neque tutores.C.de procura. & glos. in l.si actor. C. de appella. & text.in §.fina. institu. de curato. & habetur in deci.cclxij. concil. Neapol. versicu.iij.ille,&c. Pupillus verò cum authoritate tutoris potest ante litem contest. constituere procuratorem vt d.l. neque tutores. & hanc materiam plenè tetigi in repet. mea. l. si actor.ff.de procurat.in ij. colum.

35 ¶ † Decimoseptimò dicitur iudiciũ nullum. quando fuit agitatum cum procuratore, vsque ad litis contestationem inclusiuè: & postea in alijs actis citatur dominus, & non procurator: quia si dominus nõ comparet, & fit non processus in cõtumaciam, non valet: quia postquam procurator est contestatus litem, ipse debet citari in actibus successiuis: qui est effectus dominus litis, & non dominus causæ: & si aliter fit, non valet processus.ita tenet Barto.in l.procuratoribus. C. de procur. & Barto. in

l.mu

l.mutari.ff.de procur.& in l.furioso. ff.de re iudi.& Bal. in l. si quando. in vij.q. C.de testi.& Abb.in c.ij. colū. penulti.& ibi etiam Felyn. de testi. quod tamen intelligitur,nisi procurator esset absens vel infirmus:quia tunc potest citari dominus : secundū Alexan.in d.l.procuratoribus. & Gemi.in c.si quidem.§.secus. in vj. not. de procu.lib vj.& dixi in d.l.si actor. ff.de procu.col.ij.in fin.

36 ¶ †Decimooctauò,dicitur iudicium nullum , quando fuit datus curator ad litem pupillo minus legitimè:vt quia pupillus non petijt:quia curator ad litem non datur, nisi pupillo petenti.secundum Barto.in l. qui habet.§. si pupillus. ff. de tutel. verùm aduerte:quia in sacro concilio Neapol.ille text.in d. §. si pupillus. cum ibi not.per Bart. intelligitur procedere in casu speciali,in quo loquitur tantùm:scilicet,quando pupillus haberet litem cum tutore : tunc opus est,vt petat curatorē ad litem : aliàs non datur non petenti. Secus est, quando pupillus haberet litem cum alio extraneo : quia tunc potest iudex sibi etiam non petenti dare curatorem ad litem. Verùm ad instantiam partis aduersæ debet iudex facere mādatum pupillo, quòd veniat ad petendum curatorem ad litem:& si cōparuerit, dabit sibi illum, quem petierit.Si verò non comparet, tunc iudex ex officio dat sibi curatorem ad litem:iuxta formam.l.j.C. qui pe. tuto. Hæc omnia habentur in deci. cclvj.concil.Neapol.& per Bal.in l. ait prætor. §. permittatur. in primo not.ff.de mino. Et prædicta intelliguntur de pupillo maiori infante: vt habetur in d.deci.cclvj. nam si pupillus est infans, non potest sibi dari curator ad litem : sed debet peti sibi dari tutorem: vt tenet Ioan. And. in addi.Spec.in titu.de reo.§.j.colum. v. in addi. quæ incipit Authoritate. & Bald.in cap.j.colum.vj.in fin. versic. de citatione.&c.de mili. vas.qui contu.est & habetur in deci.cclxij. concil.Neapol.vers.ij.dicitur &c.Et iste est alius modus annullandi processum:scilicet, quando esset datus curator ad litem infanti:quia dari non potest:nisi in vno casu:scilicet quando tutor non posset reperiri : vel quando bona pupilli starent sub periculo : secundum Bald. in d. cap. j. versic.de citatione.vbi subdit, quòd tunc debet dari curator , cum internentu consanguineorū pupilli. Hinc dicit Bald.in l. donatarum. in fin. C. de acquirend. possess. quòd quando aliquis litigat cum infante , omnes actus debent fabricari in personam solius tutoris : non autem in personam infantis cum authoritate tutoris.Hodie autem in regno extat dispositio ritus magnæ curiæ in num. 19.qui incipit:Itē,quòd pupillus,&c. per quē disponitur, quòd curia prouidet pupillis de curatore ad litem, asserentibus se carere curatoribus: & talis prouisio fit sine difficultate& sine causæ cognitione.vnde per dispositionem illius ritus iudex potest indistinctè prouidere pupillis de curatore ad litem, siue petant:siue nō: quia dicit sine difficultate & sine causæ cognitione:verū non puto, quòd per illum ritū sit concessum dari curatorem

ratorem infanti:quia dicit : pupillis asserentibus se carere curatoribus, nam talis assertio nō potest fieri per infantem,qui nullum habet intelle-ctum . vnde de necessitate ille ritus intelligitur de pupillo maiore infan te.& ista nota:quia sunt quotidiana.

37 ¶ † Decimononò dicitur iudiciū nullum,quando causa est auocata à iudice inferiore,per superiorē: vt quia princeps delegat aliquā causam spectantem ad ordinarium,alicui delegato:nam per talem delegationem censetur priuasse ordinarium iurisdictione,quo ad illam causam.& censetur causam ad se aduocasse:idem si ipse superior cœpit de causa cognoscere.ita tenet Bal.in c.j.§.ad hoc.co. iiij.de pace iura.fir.& Abb.in c.cùm M.Ferrarien.col.pe.in fi.de consti.& idem Abb.in c.cū dilectus.in vltimò not.de purga.cano.pro hoc videtur text.in c.pastoralis.§.prætereà.& ibi Fely.de offi.dele.& Fely.in c.quoniā Abbas.in fi.eo.ti.& Lud.Rom.in cōs. cccxxx.col.iij.& cōsi.cccxxxv.& Bal. in l.si vt proponis.la prima.colū.iij. ver.quero papa,&c.C.quomo.& quando iud.vbi plus dicit Bal.quòd

38 † mortuo delegato , causa non reuertitur ad ordinarium:sed vadit ad principem delegantem.adde Iaso.in l.more maiorum.col.fi.ff.de iurisdi.omn. iudi.In isto igitur casu,si ordinarius inferior faceret processum in dicta causa.aduocata per superiorem:tale iudicium esset ipso iure nullum:tanquam agitatum à priuato.Tex.est & ibi Abb.& Philip.in c.vt nostrum.de app.& probatur in l.iudicium solui-tur.ff.de iudic.

39 ¶ † An autem inferior à papa,vel à principe , possit indistinctè causam cœptam coram suo inferiore ad se aduocare,puta si archiepiscopus vellet ad se aduocare causam,quæ agitur corā episcopo?Dic quòd non.ita tenet Phil.in d.c.vt nostrum.col.iiij. vers.tertiò quæritur.vbi limitat non procedere in vicario:quia episcopus potest causam cœptam corā suo vicario indistinctè ad se aduocare:& idem tenet ibidem in j.colum.

40 ¶ † Vicesimò dicitur iudicium nullum,quando est factum contra exititios seu expulsos de ciuitate,ad instantiam alicuius creditoris in contumacia, quia ex quo non tenentur comparere:quia locus non est eis tutus,non valet processus factus contra eos.ita tenet Bar in l.fi.colum.ij. versic.sed iuxta hoc quæro &c.ff.de in integ.restitu.de qua materia vide Fely.in c.accedens.el secundo.vt lite non co[...]st.vbi tractat an & quando isti tales teneantur per procuratorem cōparere.

41 ¶ † Vicesimoprimò dicitur iudicium inualidum,& nullum , quando fuit agitatum in causa criminali super libello inepto : vt quia non fuit appositus in eo locus seu tempus,secundum formam.l.libellorum.ff.de accu.vt d.l.libellorū. §.quòd si libelli.& ibi Bar.vbi dicit , quòd ipso iure est libellus ineptus: & iudicium nullum,etiam si non opponatur.de cuius dicti veritate,quia multi tenent cōtrarium.s.quòd opus est,ꝙ opponatur,vide plenè per Soc. in consi.cxlvj.col.vj.& vij.in j.volu.

42 ¶ † Quid autem,si apponeretur locus indeterminatus in libello?dic,quòd

P

valet libellus:& potest suppleri in probationibus : secundum Soci.in d. consi.cxlvj.col.pe.

43 ¶ †Quid autem,si non sit expressum nomen proprium accusati vel hominis occisi:vt puta quia ignorabatur,an procedat libellus? vide plenè per Fely in c.auditis. col.xvj.& xvij.de præscrip.

44 ¶ †Dicit tamen Bar,in d.l.libellorũ. colũ.j.quòd dies commissi criminis non debet apponi in libello.& valet libellus sine eo.Verùm idem Bart.in l.is,qui reus.col.v.in fi.ff.de pub.iud. tenet,qđ si reus petit ędi sibi diẽ com missi criminis,ad hoc vt possit facere suas defensiones, tenetur accusator exprimere diem ad instantiam rei, & illud dictum sequitur Iaso.in l.ij.§. si quis Ephesi.ff.de eo quod cer.lo.Contrarium tamen & melius tenet Ioan.de Imo.in d.l.is,qui reus. colum.xxiij.in fin.[illegible],quòd non teneatur exprimere diem [illegible]sator, etiam ad instãtiam rei,& i[illegible] contrariam partẽ puto veriorem:quam tenet etiam Alex.in d.l.is,qui reus, in addi.ad Barto.

45 ¶ † Vicesimosecundò dicitur iudicium nullum,quãdo est factum contra eum , qui arripuit iter ad sedem apostolicam: nam interim dum vadit ad papam,eximitur ab omni iurisdictione iudicis inferioris:& est sub protectione papæ.vnde processus , qui contra eum fieret,in patria sua,est nullus:text.est & ibi Abb.& doc.in c.meminimus.de appel.

46 ¶ †Vicesimotertiò dicitur iudicium nullum,quo ad sententiam , quando sententia esset lata de consilio alicuius iurisperiti:& reperitur in processu latum solùm cõsilium:& post consilium non esset aliqua sententia iudicis,qui pronunciaret secũdum formam illius consilij : nam processus remanet indecisus perinde,ac si non esset lata aliqua sententia:& sic non potest fieri executio.ita de hoc est vnum pulchrum consi.Ang.in consi. ccxlix.incipiente;domina libertina. & habetur per Fely.in c.cùm venerabilis.colum.xvj.cum tribus seq.de except.& istud nota perpetuò :quia quotidie euenit , maximè in curijs, in quibus sunt isti officiales idiotæ: qui ferunt sententias de consilio iurisperiti:& solùm legunt consilium, & magister actorum scribit,lecta & lata fuit suprà scripta sententia &c. cùm in rei veritate nulla sit sententia lecta:sed solùm consilium , quod non est sententia.vnde poteris opponere & impedire executionem . Et ego bis obtinui non sunt multi dies, quibus impediui duas executiones per dictam oppositionem.vnde sint cauti iudices idiotæ:vt in calce consilij faciant scribi : Nos talis iudex &c.sententiamus & pronunciamus, prout in suprà scripto consilio continetur;& deinde se subscribat:nam ista pauca verba habent vim sententiæ:aliàs nulla esset sententia . Adde prædictis Iaso.in l.nec quicquam.§. vbi decretum.col.xv.ff.de offic.proconsul.& reliqua de hac materia:vide quæ dicam infrà in vltima parte. in versi.sententia.

47 ¶ †Vicesimoquartò dicitur iudicium nullum,quando est agitatum dilatione pendente :quia dilatione pendente officium iudicis conquiescit . & interim

interim attentatum est ipso iure nullum.text.est vbi hoc tenet Bald.in l. siue pars.C.de dila.

48 ¶ † Vicesimoquintò dicitur iudicium nullum,quando est agitatum contra mortuum:licet defendatur per viuũ. vnde si tempore latæ sententiæ is,qui sententiam contra se reportat,reperitur mortuus,est ipso iure nulla.tex. est in l.in summa.§.fi.& ibi per doc. ff.de re iudi.& l.pen.ff.quæ sent.sine appel.rescin.

49 ¶ † Vicesimosextò dicitur iudicium nullum,quando est factum per delegatum impetratum per literas surrepticias: vel quando delegatus non seruauit formam rescripti delegatorij.text.est in c.cùm dilecta.& ibi Abb.in iiij.no.& plenius ibi per Felyn.de rescrip.

50 ¶ † Vicesimoseptimò dicitur nullum iudicium,quo ad sententiam:quãdo in ea est processus error iuris.tex.est in l.ij.C.quando prouo.non est necess.& intelligitur,quando est talis error,qui potest legi oculo corporali.non enim sufficit oculus intellectus.ita declarat Alex.vbi plures limitationes ponit in l.cùm prolatis. col.iij.ff.de re iudi.& Abb.in c.j.col. iij.de re iudi.si tamen est contra ius litigatoris,vt quia error non apparet oculo corporali,valet:licet sit iniqua:vt d.l.cùm prolatis.& habetur per doc.in c.inter cæteras.de re iudi. tamen potest is,qui eam obtinet,denuntiare ecclesiæ per denuntiationẽ euangelicam,vt restituat quod vigore talis sententiæ habuit:quia cum peccato tenet.ita habetur in decisio. xxviij.concil.Neapolita.columna.ij.

51 † tamen hoc limitatur procedere in sententia,secus in decreto:quia si interponitur decretum ex falsa causa cõtra ius litigatoris,est ipso iure nullum:licet error,non exprimatur:secundum Bart.in l.Fulcinius.§.ij.circa fi.ff.quibus ex causis in poss.ea. quem sequitur Alexand.in consil. lxxxv.in princ.in ij.volu.pro hoc est text.in l.j.§.hæc verba.ff.ne vis fiat

52 ei. † idem tenet Soci.in consil.xviij. colum.viij.in j.volu.vbi ponit pulchrum casum de ingrediente possessionem authoritate decreti iniusti: vt possit puniri de vi turbatiua,& decretum non valet.

53 ¶ † Vicesimooctauò dicitur iudicium nullum,quando est agitatum coram iudice hæretico.ita tenet Spec.in tit. de aduo.§.j.col.j.versic.item objici-

54 tur.in fi.† quod nota,quando extaret iudex aliquis,qui non crederet aliquem articulum fidei,vel qui fortè diceret vsuras,non esse peccatũ:quia per hoc censetur hæreticus:& potest opponi contra eius iudicium.ita habetur in cle.j.§.fi.& ibi plenè Cardi. de vsur.vbi hoc limitatur procedere,quando quis pertinaciter id diceret. Secus,si ioco vel lapsu linguæ: quia tunc nõ est hæreticus.& ibi plenè Card.declarat quis dicatur hæreticus.& Old.in consil.cviiij.& per Be.Tho.ij.ij.q.v.articulo iij.& quòd vsura sit peccatum mortale,habetur per eundem Bea.Tho.ij.ij.q.lxxviij. articulo primo.

55 ¶ † Vicesimononò dicitur iudiciũ nullum,quando fuit agitata aliqua causa criminalis contra filiumfamiliâs minorem: quia licet in iudicio tali

valet libellus:& potest suppleri in probationibus : secundum Soci.in d. consi.cxlvj.col.pe.

43 ¶ † Quid autem, si non sit expressum nomen proprium accusati vel hominis occisi: vt puta quia ignorabatur, an procedat libellus? vide plenè per Fely in c.auditis. col.xvj.& xvij.de præscrip.

44 ¶ † Dicit tamen Bar.in d.l.libellorũ. colũ.j.quòd dies commissi criminis non debet apponi in libello.& valet libellus sine eo. Verùm idem Bart.in l.is,qui reus.col.v.in fi.ff.de pub.iud. tenet,q͞d si reus petit ẽdi sibi diẽ commissi criminis,ad hoc vt possit facere suas defensiones, tenetur accusator exprimere diem ad instantiam rei,& illud dictum sequitur Iaso.in l.ij.§. si quis Ephesi.ff.de eo quod cer.lo.Contrarium tamen & melius tenet Ioan.de Imo.in d.l.is,qui reus. colum.xxuj.in fin. [illegible],quòd non teneatur exprimere diem [illegible]sator, etiam ad instatiam rei,& i[illegible]m contrariam partẽ puto veriorem:quam tenet etiam Alex.in d.l.is,qui reus, in addi.ad Barto.

45 ¶ † Vicesimosecundò dicitur iudicium nullum,quãdo est factum contra eum , qui arripuit iter ad sedem apostolicam: nam interim dum vadit ad papam,eximitur ab omni iurisdictione iudicis inferioris:& est sub protectione papæ.vnde processus , qui contra eum fieret,in patria sua,est nullus:text.est & ibi Abb.& doc.in c.meminimus.de appel.

46 ¶ † Vicesimotertiò dicitur iudicium nullum,quo ad sententiam , quando sententia esset lata de consilio alicuius iurisperiti:& reperitur in processu latum solùm cõsilium:& post consilium non esset aliqua sententia iudicis,qui pronuntiaret secũdum formam illius consilij : nam processus remanet indecisus perinde,ac si non esset lata aliqua sententia:& sic non potest fieri executio.ita de hoc est vnum pulchrum consi.Ang.in consi. ccxlix.incipiente;domina libertina. & habetur per Fely.in c.cùm venerabilis.colum.xvj.cum tribus seq.de except.& istud nota perpetuò :quia quotidie euenit , maximè in curijs, in quibus sunt isti officiales idiotæ: qui ferunt sententias de consilio iurisperiti:& solùm legunt consilium, & magister actorum scribit,lecta & lata fuit suprà scripta sententia &c. cùm in rei veritate nulla sit sententia lecta:sed solùm consilium , quod non est sententia.vnde poteris opponere & impedire executionem . Et ego bis obtinui non sunt multi dies, quibus impediui duas executiones per dictam oppositionem.vnde sint cauti iudices idiotæ:vt in calce consilij faciant scribi : Nos talis iudex &c.sententiamus & pronuntiamus, prout in suprà scripto consilio continetur;& deinde se subscribat:nam ista pauca verba habent vim sententiæ:aliâs nulla esset sententia . Adde prædictis Iaso.in l.nec quicquam.§. vbi decretum.col.xv.ff.de offic.proconsul.& reliqua de hac materia:vide quæ dicam infrà in vltima parte. in versi.sententia.

47 ¶ † Vicesimoquartò diciturjudicium nullum,quando est agitatum dilatione pendente :quia dilatione pendente officium iudicis conquiescit . & interim

interim attentatum eſt ipſo iure nullum.text.eſt vbi hoc tenet Bald.in l. ſiue pars.C.de dila.

8 ¶ † Viceſimoquintò dicitur iudicium nullum,quando eſt agitatum contra mortuum:licet defendatur per viuũ. vnde ſi tempore latæ ſentẽtiæ is,qui ſententiam contra ſe reportat,reperitur mortuus,eſt ipſo iure nulla.tex. eſt in l.in ſumma.§.fi.& ibi per doc. ff.de re iudi.& l.pen.ff.quæ ſent.ſine appel.reſcin.

9 ¶ † Viceſimoſextò dicitur iudicium nullum,quando eſt factum per delegatum impetratum per literas ſurreptitias: vel quando delegatus non ſeruauit formam reſcripti delegatorij.text.eſt in c.cùm dilecta. & ibi Abb.in iiij.no.& plenius ibi per Felyn.de reſcrip.

0 ¶ † Viceſimoſeptimò dicitur nullum iudicium,quo ad ſententiam:quãdo in ea eſt proceſſus error iuris.tex.eſt in l.ij.C.quando prouo . non eſt neceſſ.& intelligitur,quando eſt talis error,qui poteſt legi oculo corporali.non enim ſufficit oculus intellectus.ita declarat Alex.vbi plures limitationes ponit in l.cùm prolatis. col.iij.ff.de re iudi.& Abb.in c.j.col. iij.de re iudi.ſi tamen eſt contra ius litigatoris,vt quia error non apparet oculo corporali,valet:licet ſit ini qua:vt d.l.cùm prolatis . & habetur per doc.in c.inter cæteras.de re iudi. tamen poteſt is,qui eam obtinet,denuntiare eccleſiæ per denuntiationẽ euangelicam,vt reſtituat quod vigore talis ſententiæ habuit:quia cum peccato tenet.ita habetur in deciſio. xxviij.concil.Neapolita.columna.ij.

51 † tamen hoc limitatur procedere in ſententia,ſecus in decreto:quia ſi interponitur decretum ex falſa cauſa cõtra ius litigatoris,eſt ipſo iure nullum:licet error,non exprimatur:ſecundum Bart.in l.Fulcinius.§.ij.circa fi.ff.quibus ex cauſis in poſſ.ea. quem ſequitur Alexand. in conſil. lxxxv.in princ.in ij.volu.pro hoc eſt text.in l.j.§.hæc verba.ff.ne vis fiat

52 ei. † idem tenet Soci.in conſil.xviij. colum.viij.in j.volu.vbi ponit pulchrum caſum de ingrediente poſſeſſionem authoritate decreti iniuſti: vt poſsit puniri de vi turbatiua , & decretum non valet.

53 ¶ † Viceſimooctauò dicitur iudicium nullum,quando eſt agitatum coram iudice hæretico.ita tenet Spec.in tit. de aduo.§.j.col.j.verſic.item obijci-

54 tur.in fi.† quod nota,quando extaret iudex aliquis,qui non crederet aliquem articulum fidei,vel qui fortè diceret vſuras,non eſſe peccatũ:quia per hoc cenſetur hæreticus:& poteſt opponi contra eius iudicium.ita habetur in cle.j.§.fi.& ibi plenè Cardi. de vſur.vbi hoc limitatur procedere,quando quis pertinaciter id diceret . Secus,ſi ioco vel lapſu linguæ: quia tunc nõ eſt hæreticus.& ibi plenè Card.declarat quis dicatur hæreticus . & Old.in conſil.cviiij.& per Be.Tho.ij.ij.q.v.articulo iij.& quòd vſura ſit peccatum mortale,habetur per eundem Bea. Tho.ij.ij.q.lxxviij. articulo primo.

55 ¶ † Viceſimononò dicitur iudiciũ nullum,quando fuit agitata aliqua cauſa criminalis contra filiumfamiliâs minorem : quia licet in iudicio tali

interuenerit consensus patris:tamen adhuc processus est ipso iure nullus: quia in criminalibus non sufficit au thoritas patris,quando filius est minor:sed debet sibi dari curator:ita tenet Bal.in consi.ccccviij.incipiente. Factum sic proponitur,&c.in iij.vol. & sentit Bal.in l.si infanti.col.ij.ver. & ideò aduerte &c.C.de iure delibe.
56 †Hinc dicit Bal.in l.clarum.C.de au tho.præstã.in ij.not.quòd minor non potest esse aliquo modo in iudicio criminali sine curatore:& tenet plenè Pet.Philip.Corn.in consi.cxcviij. in iiij.volu. vbi plenè examinat de cõfessione minoris in criminalibus, an valeat:& an possit reuocari.
57 ¶†Tricesimò dicitur iudicium nullum,quando est agitatum in tempore vel die feriato,maximè ad honorem Dei:secundum Specu.in titu.de citatione §.j.col.vij.versi.item excipitur,quòd facta est &c.per tex.in c.
58 fi.de fer.& in l.fi.C.de fer.†quæ autem feriæ sunt in obseruantia ad honorem Dei vide Abba.in c.conquestus.de fer.& inter alia dicit Abb.ibi in iij.colũ.quòd tota septimana sancta:& omnes illi dies infra octauam paschæ,sunt feriati ad honorẽ Dei. Similiter in ferijs inductis ad honorem hominum:prout sunt feriæ messium & vindemiarum,de quibus in l.j.& ij.ff.de ferijs.Verùm illæ feriæ hominum,non sunt ita potẽtes,sicut
59 feriæ ad honorem Dei:†quia ferijs ad honorẽ hominum,potest de consensu partium renuntiari: & valet processus factus de consensu partium:sed ferijs ad honorem Dei non potest renuntiari: nec valet processus factus etiam de cõsensu partium, vt not.Specu.in titu.de renun.& con clu.§.j.in iij.col.& Abba.in d.c.conquestus.col.iiij.versicu.sed quæro.& Bartol.in l.si feriatis.ff.de arbitr. & Bal.in l.j.C.de fer.& Specu.in tit.de
60 fer.§.fin.† Qui autem actus possunt fieri in die feriata,& qui non : vide per Fely.in c.significauerunt.col.iiij. cum tribus seq.de iudi.
61 ¶ † Vnum adde,quòd feriæ vindemiarum & messium,hodie in regno non sunt in vsu:prout expressè dicit glo.in consti.regni.Baiulos & est expeditum per cle.sæpe.de verbo.signi.vbi dicitur,quòd vbi proceditur sine strepitu & figura iudicij : prout in regno in causis ciuilibus,tales feriæ non seruantur.

¶Quæ autem feriæ seruentur hodie in regno in curijs,& quæ non : vide plenè Matth.de affiic.in dicta constitu. Baiulos. in iij.iiij.v.& vj.vbi
62 cumulat.¶†Prædicta tamen intellige procedere in actibus contentiosæ iurisdictio.quia non possunt fieri in die feriato ad honorem Dei:secus in iurisdictione voluntaria:quia actus voluntariæ iurisdictionis possunt expediri die feriato , etiam ad honorem Dei : prout sunt adoptiones & emancipationes . Item,potest notarius facere instrumentum in die feriato:quia similiter hoc est voluntariæ iurisdictionis.ita tenet Specul.in titul.de fer.§.sequitur. versic. quid si in ferijs &c.
63 ¶†Vltimò super hac materia attingo vnam vtilem.q.videlicet:an per statutum vel consuetudinem possit induci,ꝙ feriȩ ad honorem Dei,non

seruentur

ſeruentur in aliquibus caſibus?Et pono caſum in terminis.In regno quotidie videmus fieri iſtas nundinas in diuerſis ciuitatibus & locis : quibus durantibus ſolet creari vnus officialis ad iuſtitiam miniſtrandam de emergentibus in nundinis inter aduenas:qui appellatur magiſter nundinarum.in cuius curia & tribunali celebrantur,vt plurimùm actus in die feriato ad honorem Dei:qui actus tolerantur de antiqua' conſuetudine. Quæro igitur,an valeant huiuſmodi actus?Ego vidi quandoq; fuiſſe oppoſitum per quendam peritum doctorem in ciuitate.Venuſij,in nundinis,quæ celebrantur in feſto ſanctæ Mariæ de menſe Auguſti:qui oppoſuerat non valere acta facta in die ſanctæ Mariæ : adeò quòd fuit magna diſcuſsio inter iuuenes ſtudentes ac profeſſores & doctores,qui ibi aderant in illo die . Quia allegabat præfatus doctor nonnullas coloratas rationes , quæ prima facie duce-
64 bant adſtantes ad hæſitationem.† Et primò dicebat arguendo de pacto ad ſtatutum,ſiue conſuetudinem,iuxta l.non impoſsibile . cum ibi not . per doct.ff.de pac.Nam per pactum non poſſunt partes renuntiare huiuſmodi ferijs : vt ſuprà dixi:ergo minimè poteſt fieri per ſtatutum vel conſue-
65 tudinem . ¶ † Præterea ,conſuetudo vel ſtatutum cum dicatur ius ciuile poſitiuum:vt in.§.ex non ſcripto inſtitu.de iure natu.& in l.omnes populi . ff. de iuſtit.& iure.non poteſt tollere ius diuinum . Nam iſtud , quòd feriæ in honorem Dei ſeruentur,eſt de iure diuino:& ſic de præcepto decalogi:vbi habetur.Sabbata ſanctifices.&c.de qua materia plenè dixi ſuprà in iij.parte principali huius trac.in illa.q.ſcilicet,vnde habuit originem iudicium.Ergo non poteſt tolli per ius poſitiuum:vt not.glo.& docto.in l.fin.C.ſi contra ius vel vti
66 lit.publ.¶ † Præterea,allegabat notata per docto.maximè,per Alexan. in l.milites.C.de teſt.mili.vbi habetur,quòd licet ſtatutum dicat , quòd procedatur nulla iuris ſolennitate ſeruata,non tamen cenſetur tollere ferias inductas ad honorem Dei.vnde in propoſito licet in curia nundinarum procedatur ſummariè,& ſine aliqua iuris ſolennitate:vt declaraui ſuprà in iſta parte,in nona diſtinc.in ver.quartò principaliter : &c.tamen non debent cenſeri ſublatæ ferię inductæ ad honorem Dei.& per huiuſmodi oppoſitiones fecit impediri iuriſdictionem magiſtri nundinarum in procedendo in illa cauſa:adeò q; prius fuit expirata iuriſdictio ſua per lapſum nundinarum,quàm caſus
67 fuiſſet deciſus . † Et licet tunc quia iuuenis eram & tyrunculus profeſſor ac ſtudens , non cogitaſſem congruum reſponſum ad prædicta oppoſita:nec habuiſſem certam concluſionem , quæ tenenda eſſet.nunc tamen poſtquàm incidenter euenit hunc caſum diſcutere,ſum indubitanter in contraria opin.Et teneo concluſiuè,quòd ſtatutum vel conſuetudo poteſt inducere , vt feriæ in honorem Dei non ſeruentur in aliquibus caſibus ex cauſa . Et ſignanter, quòd valeant acta facta coram magiſtris nundinarum tempore feriato:

Et pro defendenda ista contraria opi. assumo vnam solam conclusionem communem & veram, quæ est: quòd ius positiuum licet non possit in totum tollere ius diuinum: potest tamen illud limitare, distinguere, & interpretari: vt habetur per glo. & docto. in d. l. fin. C. si contra ius vel vti. pub. & declarat plenissimè Fely. melius, quàm alius, in c. quæ in ecclesiarum. col. ij. cum quampluribus seq. de consti. vbi ponit quàm plura exempla. Et inter alia in specie in materia feriarum, quòd ius positiuum possit limitare ius diuinum, vt non procedat in aliquibus casibus, tenet Bal. in consi. clxvj. in fi. in. v. vol. pro hoc est text. in l. prouinciarum. C. de fer. vbi in causa latronum insignium potest procedi, etiam in die feriato ad honorem Dei: & sic quo ad hunc casum li-

68 mitatur ius diuinum. ¶ † Similiter limitatur in capiendo debitorem fugitiuum: qui potest capi in die feriato ad honorem Dei, propterea quia periculum est in mora: & processus eodem die feriato contra eum factus valet, & tenet: vt no. Ias. in l. j. § j. colum. fi. ff. de fer. Sunt etiam multi casus, in quibus potest procedi die feriato: quos diligens perquisitor inuestigare poterit: & in illis limitatur ius diuinum. vnde non est mirum, si in casu proposito potest limitari ius diuinum, vt valeant acta in curia nundinarum ex iusta causa: quia iurisdictio est modico tempore duratura: & sumus in causis mercatorum: quæ de plano expediuntur: & multæ aliæ rationes vrgent, quæ de facili considerari possunt: vnde cum in tali obseruantia concurrat tempus, cuius non est memoria in contrarium, certè talis consuetudo habet vim statuti & specialis priuilegij. l. hoc iure. § ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æsti. & Abb. in c. super quibusdam. de ver. si. Vnde potuit limitare ius diuinum, vt non procedat in curia nundinarum, sicut in quampluribus alijs causis ipsum limitat: & sic non ex toto tollit: vt habetur per Fely. in d. c. quæ in ecclesiarum. & tetigi aliquantulum suprà in iij. parte huius trac. ver.

69 quo ad octauam legem &c. ¶ † Non obstant modò rationes contrariæ. Et primò, respondeo ad primam: quòd argumentum de pacto ad statutum, procedit affirmatiuè: non autem negatiuè, tanquam de minori ad maius. Nã id, quòd potest fieri per pactum, potest fieri per statutum: sed non sequitur, quòd potest fieri per pactum, minimè per statutum: quia plus fit per statutum vel consuetudinem, quàm per pactũ. ita decclarat Ias. in

70 d. l. non impossibile. col. fi. † vnde in proposito licet partes nõ possint tollere ferias in honorem Dei: tamen statutum vel consuetudo potest illis derogare, limitando ex maiori potentia: & hoc sentit Alex. in d. l. milites. C. de mili. test. & Ioã. de Imo. in l. filiusfa. col. pe. in fi. ff. de dona. Ad secundam rationem respondeo, ꝙ non tollit ex toto, sed limitat, quod facere potest vt modo dixi. Ad tertiam rationem patet responsum ex his, quæ dicit Alex. in d. l. milites. ¶ Multas alias nullitates possem subnectere, quas causa breuiandi non pono: quas, vt potest quilibet studiosus

inuestigator

inuestigator perquirere. Et de hac materia nullitatis, an & quando,& qualiter dici possit: & vsq; ad quod tempus: vide plenissimè per Phil. in c. dilecto. de app. quod capitulum legit in fine illius ti. & facit bonam repetitionem super eo. & reliqua circa hanc materiam supple, per ea, quę dicam infrà in vlti. parte. in vers. sententia.

Rober. Maran. V. I. D.

Iudiciorum XVII. distinctio.

1 *Iudicium aliud simplex aliud duplex.*

1 Decimaseptima dist. † iudiciorum est: quia iudicium aliud simplex: aliud duplex. Iudicium simplex, est illud, in quo vnus sustinet partem actoris, & alius partē rei: prout est in actione mutui vel ex empto: vel in rei vendicatione vel alia simili. Iudicium duplex, est illud, in quo quilibet litigātium est actor & reus text. est in. §. duplicia. inst. de interd. Exemplum est in iudicio familię ercis. communi diuid. & finium regun. d. l. in tribus. ff. de iud. idem in interdicto vti possidetis. l. si duo. § primo. ff. vti poss. & dicto. §. duplicia. & alio vocabulo ista iudicia appellantur mista. §. quædam. institut. de act. Verùm in huiusmodi iudicijs ille fungitur vice actoris, qui primò ad iudicium prouocat: vt dicta. l. in tribus. de cuius intellectu vide Alexand. & Imo. in l. duo iudices. colum. j. ff. de re iudica.

Rober. Maran. V. I. D.

Iudiciorum XVIII. distinctio.

1 *Iudicium aliud necessarium: aliud voluntarium.*

2 *Notarius, dicitur iudex chartularius: & exercet acta voluntariæ iurisdictionis.*

3 *Emancipatio fieri potest sine alio iudice coram notario & valet.*

4 *Filius renuncians emancipationi, non rē intrat patriam potestatem.*

1 Decimaoctaua dist. iudiciorum est: † quia iudicium aliud necessarium seu contentiosum: & aliud voluntarium. Iudicium contentiosum seu necessarium, dicitur illud, quod habet contradictorem & redditur in inuitum. l. inter stipulantem. §. j. ff. de verb. ob. & ideò dicitur contentiosum: quia actor contendit cōtra reum & econtrà. Necessarium autem dicitur, quia reus tractus in iudicio, tenetur de necessitate ibi respondere: & iudicium redditur in inuitum, vt suprà. ¶ Iudicium voluntarium, est illud, quod expeditur â voluntate: & non habet aliquam necessitatē: prout est adoptio, emācipatio, manumissio, & alij similes actus: isti enim expediuntur coram iudicibus: & dicuntur voluntariæ iurisdictionis: quia non fiunt contra inuitos: sed tantùm à volentibus: & possunt fieri vbiq;, & omni die, nec enim requiritur, quòd iudex sedeat pro tribunali: vt probatur in l. ij. ff. de of. procon. & inst. de lib. §. serui verò. Pōt etiā poni exemplū in agnoscēte bonorū. pos. secundum forma. l. si. C. qui admi. vide licet quando nullus existit contradi-
2 ctor. † Item potest poni exēplum in

contrahente coram notario:quia notarius, dicitur iudex chartularius.& exercet iurisdictionem voluntariam: vt not.Pet.Phil.Cor.in consi.ccxxxviij.in.iij.volum.& Specu.in titu.de fer.§.sequitur.versic.quid si in ferijs
3 &c.¶ †Sed iuxta hoc posset dubitari, an emancipatio facta coram notario, de qua notarius facit publicum instrumentum, valeat sine interuentu alicuius iudicis habentis iurisdictionem contentiosam? dic quòd sic. quia notarius, dicitur iudex chartularius, vt suprà dixi:& habet iurisdictionem voluntariam: vnde coram eo potest fieri emancipatio:& notarius potest eam authorizare:Ita in terminis tenet Pet.Philip.Corn.in d. consil.ccxxxviij.& consi.cclix.in.iij. volum. vbi multa allegat in hac materia.& aliàs habui in facto in causa cuiusdam Franc.de campania: & ita fuit iudicatum.tantò fortius allegabam istud procedere in regno, in quo in contractibus adhibetur iudex regius ad contractus: secundum formam consti.instrumentorum robur. Nam isti iudices regij ad contractus dicuntur meri iudices chartularij: quia habent solam iurisdictionem voluntariam:& habent honorem iurisdictionis sine administratione: vt probatur in l.rem non nouam.iuncta gl.in ver.facultatem.C.de iud.& no.glo.& Bart.in l.fin.C.vbi & apud quem.& Alexã.in l.si cùm dotem.§. eo autem tempore.col.ij.ff.solu.matrimo. vnde proculdubio à fortiori est tenendum in regno, quòd valeat emancipatio facta coram notario,& iudice regio ad contractus:quia ambo habent voluntariam iurisdictionem:per prædicta.
4 ¶ † An autem filius renuntians emancipationi, reintret patriam potestatem? dic quòd non.ita tenet Pet.Phil.Corn.in consilio.ccxxviij.litera.F.in quarto vol.

Iudiciorum xix. distinctio.

1 *Iudicium aliud principale: aliud appellationis.*

1 Decimanona distinc.† iudiciorum est:quia iudicium aliud est principale:& aliud appellationis. Iudicium principale est illud, quod agitatur in prima causa coram iudice primarum causarum: qui dicitur iudex, à quo. Iudicium appellationis, est illud, quod posteà agitatur coram iudice secundarum causarum, quando fuit à sententia appellatum, qui dicitur iudex ad quẽ.iuxta.l.cùm apud, semproniũ. ff. iud.sol.Et quia sub ista distinctione venit examinanda materia appellationis que est valde ampla:quã etiã examinare decreui in vl.parte huius tra.videlicet post sententiam:ideo quia congruentiori ordine cadit ibi: reseruo propterea hanc materiam tractare in d.vl.par.

Iudiciorum xx. distinctio.

1 *Iudicium aliud præiudiciale:& aliud non præiudiciale.*

2 *Iudicia præiudicialia seu præiudiciales actiones, quæ dicuntur absolutè.& quæ respectiuè, vt suprà nume.1.& nume.4. cum sequenti.*

Sententiæ

Sentẽtia lata super principali, parit actionem rei iudicatæ super accessorio.

4 *Contraria allegans, non auditur.*

5 *Criminalis actio ciuili præiudicat, ratione maioritatis.*

6 *Hæreditatis petitio, intentata, præiudicat alijs actionibus: & facit illas quiescere.*

7 *Status quæstione intentata, quiescit omne iudicium prius, siue posteà intentatum: tam ciuile, quàm criminale.*

8 *Actio familiæ erciscundæ impeditur per exceptionem, quòd agens non est hæres.*

9 *Actio communi diuidundo impeditur, per exceptionẽ, quòd res non est communis.*

10 *Hypothecaria actio contra tertiũ possessorem impeditur, per exceptionem excussionis: vbi non est precarij constitum.*

11 *Principalis debet fieri excussio, antè, quã conueniatur fideiussor, vel tertius possessor.*

12 *Vxor vendicans maritum, vel econtra, excluditur per exceptionem consanguinitatis.*

13 *Exceptio excommunicationis, impedit processum: & debet probari infra octo dies.*

14 *Processus impeditur per exceptionẽ, quòd sine actione agitur.*

15 *Exceptio legitimationis personæ impedit processum ad vlteriora.*

16 *Exceptio contra personam iudicis impedit processum.*

17 *Iudicia omnia præiudicialia, in regno hodie sunt sublata: per constitutiones regni, Quod qualiter procedat, vide nume. 18.*

1 Vicesima & vltima distinctio iudiciorũ est: †quia iudiciũ aliud dicitur pręiudiciale & aliud nõ pręiudiciale. Iudicium præiudiciale cõsideratur principaliter duobus modis. Vno modo, scilicet absolutè & de per se. Secundo modo respectiuè ad alia iudicia: seu ad alias actiones. ¶ Iudicium præiudiciale absolutè, dicitur, vbi ventilatur causa magni præiudicij: prout sunt causæ status: scilicet libertatis & seruitutis: item ingenuitatis & libertinitatis: vel vbi agitur de partu agnoscendo: vt quia est quæstio, quòd talis non est filius, vel est filius: istæ tres actiones dicuntur præiudiciales de per se: propter præiudicium personæ: & de his loquitur tex. cũ glo. in §. præiudiciales. inst. de act. Sunt etiam & aliæ actiones pręiudiciales de per se: videlicet, quãdo filius dicit se non esse in potestate, & denegat obedientiam patri: vel quãdo ciuis vel vasallus denegat obedientiã domino, vel monachus abbati. Nam istæ personæ in casibus prædictis compelluntur per actionẽ præiudicialem ciuilem ad obedientiam pręstandam. ita tenet Spe. in tit. de off. ordin. & maio. & obe. ver. vlt. nota &c. Et hanc distinctionẽ inter actiones pręiudiciales absolutè & respectiuè, ponit Bal. in l. per minorẽ ff. de iud.
2 ¶ † Iudicium præiudiciale respectiuè dicitur, quando in eo deducitur aliqua actio priuilegiata: de cuius natura est, vt statim ea intentata faciat cessare alias actiones: & ideò dicitur præiudiciale: quia pręiudicat alijs actionibus: & sic est præiudiciale respectiuè ad alias actiones: & hoc potest contingere altero de quatuor modis. ¶ Primo modo ratione contingentię seu ratione prin-

cipalis & accessorij: vt quia contigit in iudicio intentari duas causas: quarum altera est principalis, & altera accessoria: certe actio principalis, dicitur praeiudicialis: quia facit praeiudicium accessoriae: nam quandiu mouetur & durat principalis, supersedetur super accessoria. Exemplum. si peto à te fundum rei vendicatione: quem meum esse dico: & deinde volo cumulare vnum aliud iudiciũ, & condicere à te fructus eiusdẽ fundi, obstat mihi exceptio praeiudicij: & sic super secunda petitione fructuũ non procedetur: quia ista est accessoria & dependet à prima: nam si pronuntiatur fundum esse meũ, possum posteà conducere fructus: alias secus tex. est in l. fundi ff. de excep. Similiter, si peto à te fundum, & posteà cu
6 mulo actionem confessoriã: & dico illi fundo deberi seruitutem per aliũ fundum tuum, obstat mihi exceptio: quia ista praetensa seruitus dependet à prima causa intentata. tex. est in l. fundum ff. de excep. & sic actio principalis praeiudicat accessoriae.

†Nã sententia lata in principali, parit exceptionẽ rei iudicatae in accessoria. ita declarat Ias. in d. §. praeiudiciales colũ. j. & Bar. in d. l. per minorem. & Bar. Alex. & cõmuniter doct. in l. edita. C. de eden. in materia cu-
4 mulationis. ¶ †Secundo modo dicitur iudicium praeiudiciale, ratione contrarietatis: vt si primò intentatur vna actio, & posteà intentaretur alia contraria illi primae intentatae, non admittitur secunda: quia per primam fit praeiudicium secundae: ex quo allegans contraria, non auditur tex. est in l. j. C. de fur. & in l. eum. qui. & l. contra maiores. C. de inoff. testa. & Bal. in d. l. per minorem ff. de iud.
5 ¶ †Tertio modo dicitur iudiciũ praeiudiciale, ratione maioritatis & praeeminentiae: quod duobus modis contingit. Primò modo, in causis se non contingentibus: prout est causa criminalis & ciuilis. Nam si mouetur vtraq; causa super eodem negotio simul, tunc causa criminalis praeiudicat ciuili: & prius proceditur super criminali, & interim supsedetur sup ciuili: quia criminalis dicitur esse maior, & maioris authoritatis. tex. est in l. fi. C. de ord. iud. & in d. l. per minorem ff. de iud. quod qualiter procedat, & quando: vide tex. & ibi doc. in l. j. C. quando ciui. ac. praeiudi. cri. & Bar. in l. ij. §. j ff. vi. bo. rap. † Secũdo modo consideratur ista maioritas in causis sese contingentibus: prout est, quãdo producũtur in iudicio duae causae ciuiles: & vna est maioris authoritatis. prout est petitio haereditatis, nam etiam ratione qualisqualis praeiudicij petitio haereditatis, quae est iudicium vniuersale, facit quiescere alias actiones particulares. vt habetur in l. fin. C. de pet. haere. & in l. si quis libertatem. & ibi Bart. ff. eo. tit. & Bar. in d. l. per minorem. & Ias. in d. §. praeiudiciales col. ij. insti. de act. Potest etiam poni exemplum in duabus causis criminalibus quarum vna est maior altera. nam super maiori proceditur prius: vt est text. & ibi Bal. in l. j. C. qui accu. non pos.
7 ¶ † Quarto modo dicitur iudicium praeiudiciale, respectiuè etiam, vbi intentatur aliqua actio, quae est praeiudicialis

iudicialis de per se. siue per modum agendi siue excipiendi: prout est quæstio status. nam illa intentata facit quiescere omne iudicium prius, siue postea intentatum: sine sit ciuile siue criminale. De ciuili est tex in l. si de hæreditate. & l. cum status. & l. si res C. de ord. cog. & habetur in l. ordinata ff. de lib. cau. & in l. j. C. de ord. iud. de criminali est text. in l. quoniam Alexandrũ C. de adul. & l. j. & l. si crimen. & l. si status C. de ord. cog. & sic illæ actiones, de quibus suprà feci
9 mentionem in primo membro, quæ dicuntur præiudiciales, absolutè possunt etiam dici præiudiciales respectiuè, quando aliæ actiones intentantur, quas quiescere faciunt. & hoc etiam tangit Bart. in d. l. per minorẽ. & in d. l. si quis libertatem. maximè in pe. col. ff. de pet hær. & vide ad materiam aliqua per Barto. in l. si quæramus ff. de testa.

¶ Vltra prædictos modos, possunt considerari multa alia iudicia præiudicialia, quæ ex vicarijs iuribus colligi possunt. hic tamen solùm ponam aliqua magis quotidiana & frequentata.

¶ Quinto modo, dicitur iudicium præiudiciale, quando in eo deducitur spoliũ & sic possessorium recuperandæ contra spoliatorem: nam interim spoliator nullam litem mouere potest cõtra spoliatum: sed ista quæstio spolij facit præiudicium. & facit cessare omnem litem, etiam si deducatur per modum excipiendi. text. est in c. frequens. de rest. spo. lib. vj. & in c. cùm dilectus. de ord. cog. & in c. super spoliatione. eo. tit. de qua materia vide, quę plenè scripsi suprà in vj. dist. in iiij q. tertiæ. q.
8 principalis. ¶ † Sexto modo dicitur iudicium præiudiciale, quando aliquis litigat in iudicio: & intentat actionem familiæ ercisundæ dicens se cohæredem, cùm non possideat hæreditatem: nam si opponitur contra eum, quòd non est hæres, ista exceptio facit præiudicium actioni intentatæ, donec probet se hæredem: tex. est & ibi Bal. in l. j. ff fam. erc.
¶ † Septimo modo dicitur iudicium præiudiciale, quando aliquis agit communi diuidundo, & opponitur exceptio, quòd res non est communis: nam primò debet probare se dominum, agendo rei vendicatione, si non possidet: & posteà proceditur super iudicio communi diuid. vt no. glo. & Bar. in l. ij. C. communi diui. & habetur in l. si mancipium. §. j. ff. de
10 euic. ¶ † Octauo modo dicitur iudicium præiudiciale, quando creditor agit hypothecaria contra tertium possessorem: quia si opponitur exceptio excusionis, vt fiat excusio cõtra principalem, ista exceptio facit præiudiciũ actioni intẽtatæ: & prius debet exceptio discuti, quàm super principali procedatur. tex. est in authen. hoc. si debitor. C. de pig. Quod tamen non habet locum, quando in instrumento est constitutum precarij, prout cõmuniter apponitur: quia tunc nulla fit excusio: & agitur adsistentia contra tertium, excusione non facta: secundum Ang. & Alex. in l. exitus col. exitus. col. ij. ff. de acqui. pos. & hoc est decisum in regno per regiã prag. quæ incipit: Adsistentiã.

¶ † Nono

11 ¶ † Nono modo dicitur iudiciũ præiudiciale, quando creditor vult agere contra fideiussorem: & opponitur sibi exceptio, quòd excutiat principalem. Nam ista exceptio facit præiudicium actioni intentatæ. text. est in authen. præsente. C. de fideiuss. si tamen non opponitur ista exceptio, procedit iudicium tam in isto casu, quàm in præcedenti: secundũ Bar. in
12 d. l. ij. C. commu. diui. ¶ † Decimò dicitur iudicium preiudiciale, quãdo vxor vendicat maritum, vel ecõtrà: & obijcitur exceptio consanguinitatis: nam prius debet de consanguitate obiecta cognosci: & posteà de principali causa. tex. est in c. j. de ord. cog.
13 ¶ † Vndecimò dicitur iudicium præiudiciale, quando contra agẽtem in iudicio opponitur exceptio excõmunicationis. Nam per talem exceptionem fit præiudicium actioni intentatę & prius debet de hac exceptione cognosci infra octo dies. Tex. est in c. pia. de excep. lib. vj. Verũ hodie in regno est inducta noua prouisio: videlicet, quòd quandocunque in iudicio contra personam litigantis, vel contra testes opponitur excommunicatio, debet incontinenti probari & in ipso instanti per legitima documenta. & est ritus magnę curię. ca. qui incipit: Item, quòd in qui-
14 buscunque causis &c. ¶ † Duodecimò dicitur iudicium preiudiciale, quãdo contra agentem opponitur, quòd sine actione agit: quia nõ proceditur, nisi prius discutiatur, an actionẽ habeat. per l. si pupilli §. videamus. ff. de neg. gest. & Bar. in l. si Titius & Seius ff. de verbo. obl. & glo. & docto. in l. vbi pactum C. de transac. & Bal. in l. papinianus. §. siquis impubes. ff. de
15 inoffic. test. ¶ † Decimo tertiò dicitur iudicium præiudiciale, quando contra agentem opponitur de illegitimitate personę: quia donec persona legitimetur, nõ proceditur in causa: mota etiam in summario iudicio debet fieri plenè legitimatio. glo est & ibi Bartol. & Alexand. in l. ij. C. de edic. diui. Adr. tol. & Ias. in rub. C. qui admit. & habetur in l. licet. C. de procu. & Alex. in l. iudices. C. de iud. Pro hoc est tex. formalis in l. non ignorat. C. qui accu. non pos.
16 ¶ † Decimoquartò, dicitur iudicium præiudiciale, quãdo in iudicio opponitur aliqua exceptio contra personam iudicis: prout est exceptio incõpetentiæ: & exceptio suspicionis: vel alia similis: quia donec excutiatur veritas exceptionis oppositæ, nõ proceditur in principali iudicio: vt habetur in l. apertissimi. C. de iud. & in c. suspicionis. de offi. deleg. & in l. si quis ex aliena ff. de iud. & in l. ex quacunque. & ibi Bartol. ff. si quis iu ius voc non ie. de qua materia vide quæ dixi suprà in viij. disti. & quæ dicam infrà in vlt. parte in materia appellationis in ver. recusatio.
17 ¶ † Decimoquintò dicitur iudicium præiudiciale, in regno, quando aliquis accusat aliquem de aliquo crimine: quia pendente accusatione sua non potest nec ipse nec eius xvor, nec alius de eius domo reaccusari ab ipso accusato: neq; ab alio de eius domo: nisi eadem die, & ex nouo delicto: prout de hoc sunt tres ritus magnæ curiæ: de quibus plenè

plenè feci mentionem suprà in vj.distinct.in vj.q.tertiæ.q.principalis. & ad ibi dicta me remitto. ¶Possunt etiam multi alij casus præiudiciales considerari: vt quando in iudicio opponitur aliqua exceptio, quæ impedit processum ad vlteriora: quos diligens studiosus poterit per varia iu
18 ris volumina inuestigare. ¶†Vnum superest addere, quòd hodie in regno sunt sublata omnia ista iudicia præiudicialia : & qualiter proceditur in omnibus per cõst.regni.quæ incipit: Si ciuiliter agens: & ibi glo. & And. de yser. & Matth. de afflic. maximè in vj.not.vbi plenè demonstrat multas leges iuris ciuilis loquentes de actionibus præiudicialibus, esse hodie correctas in regno per d.constit. per quam possumus dicere, quòd oẽs hi casus suprà narrati, sunt hodie correct.in hoc regno, preterquã in quatuor casibus enumeratis suprà in xij. & xiij.xiiij. & xv. casibus. in quibus patent rationes ad sensum. & de istis præiudicialibus sublatis, tetigi suprà in vj.dist.in vj.q.tertię.q.principalis. & ibi vide, quæ hic deficiunt. ¶Superest modò aliqua tangere de secũdo membro principali huius dist. scilicet de iudicio non præiudiciali. in quo non oportet laborare : quia cognito, quòd dicatur esse iudiciũ præiudiciale, cognoscitur & nõ præiudiciale: & est illud quòd nõ cõmemoratur in iudicio pręiudiciali: quia cõtrariorũ eadem est disciplina. l.j.ff. de his, qui sunt sui vel alie.iur. Et ex his remanet expedita ista.xx. & vlti. dist. iudiciorum. per quam remanet completa tota ista Quarta pars principalis huius tract. vnde venio ad Quintam partem principalem.

Rober.Maran.&c.

QVINTA PARS.

ARGVMENTVM.

Iudicium, lis, instantia, & causa, qualiter accipiantur. Et quid unumquodq; illorum.

1 *Iudicium, lis, causa, & instantia, in quo differant.*
2 *Instantia causæ, quæ dicatur.*
3 *Instantia quando in causis currere incipiat.*
4 *Instantia quando incipiat currere in causis, in quibus lis non contestatur.*
5 *Instantia causarũ, quãto tẽpore durat.*
6 *Instantia currit & perit, vbi proceditur per inquisitionem.*
7 *In causis ciuilibus, vbi proceditur per officium iudicis nobile, currit & perit instantia.*
8 *Instantia perit in causis executiuis & instrumentalibus : in quibus parata est executio.*
9 *Instantia, currit etiam coram iudice delegato.*
10 *Instantia perit coram arbitro, cui nõ est tempus præfixum.*
11 *Instantia coram arbitratore non currit neque perit.*
12 *Instantia cœpta cum defuncto, trãsit ad hæredem.*
13 *Instantia cœpta cum defuncto layco, nõ transit in clericum hæredem.*
14 *Instantia nunquam perit de iure canonico. Quod in foro ecclesiæ seruatur.*
15 *Instantia, in consistorio principis nunquã perit : & quid seruetur in sacro concilio Neapolitano.*

Instan

16 Instantia non perit triennio, quando iudex habet liberum arbitrium in procedendo & sententiando.
17 Instantia per statutum, & per rescriptũ principis breuiari potest.
18 Instãtia breuiata, si petatur dilatio vltra metas instantiæ, an post illam peremptã, possit sententia ferri.
19 Instantia a principe prorogari potest.
20 Instantia nunquam perit in causis fiscalibus.
21 Instantia in causis ecclesiarum nunquã perit. etiam si ventilentur coram iudice laico.
22 Tempus instantiæ potest per partes breuiari.
23 Instantiæ prorogatio, nõ firmatur etiam iuramento.
24 Instantiæ tempus per compromissum nõ potest prorogari.
25 Instantia statutaria breuior triennio, prorogari potest.
26 Instantia breuior triennali tempore in rescripto delegatorio præfixa, potest consensu partium prorogari.
27 Instantia breuiari potest per inferiorem à principe, delegantem causam decidendam infra breue tempus. & quid importet talis breuiatio.
28 Instantia durat vltra triennium, mortuo iudice prope finem triennij.
29 Instantia nunquam perit in emergentibus ante litem contestatam.
30 Litigatori impedito facto aduersarij, nõ currit instantia.
31 Impedito facto iudicis vel tertij, an currat instantia.
32 Instantia quando per principem restituitur, dicitur insufflatio sed an tunc debeant resici expensa vide ibidem.
33 Instantia insufflata per principem, nulla expensarum factæ mentione, potest per partem opponi, quòd expensæ reficiantur.
34 Instantia lapsa facto iudicis, ipso iure restituta censetur: neque necesse est adire Regem, nec sacrum concilium pro insufflatione.
35 Instantia perempta, restituitur absq; refectione expensarum illis personis, quibus restitutio in integrum de iure conceditur.
36 Iudex quilibet tam ordinarius, quàm delegatus potest de restitutione in integrũ cognoscere. & illam concedere.
37 Instantia non perit triennio, quando lite pendente litigator effectus est familiaris illius officialis, corã quo lis agitur. nam successor expectari debet.
38 Instantia non currit in causa, in qua est princeps consultandus.
39 Instantia non currit durante inhibitione superioris vel episcopi.
40 Impedito agere iuris impedimento, non currit instantia.
41 Instantia an currat, donec processus stat penes consultorem.
42 Instantia in causa feudali, durat per annum.
43 Instantia causæ clerici deuolutæ ad iudicem laicum propter impedimentum episcopi, quanto tempore durat.
44 Propter impedimentum episcopi non potest iudex laicus cognoscere de causa clerici coram eo conuenti.
45 Instantia perempta potest inouari, omnia acta de consensu partium repetendo.
46 Instantia perempta, restaurari potest altero de quatuor modis.
47 Instantia perempta non perit causa, neq; ius partis: sed actor potest causam de nouo incipere. & nouam instantiam fabricare

care

care, refectis expensis in causa ciuili, secus in causa criminali & nu. 48.

49 *Instantia euanescit tam per lapsum temporis, quàm per absolutoriam ab obseruatione iudicij.*

50 *Libello malè concepto, absoluitur reus ab instantia iudicij.*

51 *Sententia fertur ab obseruatione iudicij, etiam in causa appellationis, quando iudex causæ principalis protulit sententiam diffinitiuam super processu inualido.*

52 *Absolutoria fertur ab obseruatione iudicij, quando actor lite contestata se absentat, & non prosequitur causam.*

53 *Absolutoria ab obseruatione iudicij, fertur etiam, quando actor semiplenè probauit. & propter eius absentiam non potest sibi iuramentum suppletorium deferri.*

54 *Absolutoria ab obseruatione iudicij, diffinitiua dicitur, quãdo reus soluit debitum pendente iudicio.*

55 *Instantia perempta, quæ acta pereant.*

55 *Acta non publicata in prima instantia non faciunt fidem in secunda.*

57 *Acta non solùm ordinaria, sed etiam probatoria in causa criminali, per lapsum instantiæ pereunt.*

58 *Sententia lata post peremptam instantiam, est ipso iure nulla. & nullum habet effectum.*

59 *Actor perempta instantia in expensis debet condemnari.*

60 *Iudex etiam post peremptam instantiam, potest ferre sententiam contra confessum ex vi notorij.*

61 *Omnes exceptiones dilatoriæ & declinatoriæ possunt opponi in nouo iudicio, quando causa de nouo incipitur post peremptionem instantiæ: ac si nunquam iudicium fuisset intentatum.*

62 *Instantia perempta per absolutoriam ab obseruatione iudicij, an omnia acta pereant.*

63 *Lis, quomodo intelligatur.*

64 *Lis incipit, post litis contestationem. Quod limitatur in quatuor casibus. nume. 65.*

65 *Causa, quæ dicatur.*

67 *Causa, vnde dicatur.*

68 *Causa, in quo differat à lite, controuersia, negotio, & occasione.*

DEVENIO ad quintam partem princ:palẽ huius trac. videlicet, † 1
In qua tractabitur in quo differant isti quatuor termini, scilicet Iudicium, lis, instantia: & causa. Super quo breuiter dic quòd iudicium, est totã illa discussio causę quę durat à citatione vsque ad sententiã, vt declarat Alexand. in l. postquàm liti. C. de pact. & istum terminum: iudiciũ. plenè declaraui quo ad eius quidditatem, suprà in ij. par. princi. huius tract. vbi poteris videre.

2 ¶ † Instantia verò, dicitur illa exercitatio iudicij, quæ fit à litis contest. vsque ad sententiam latam: seu vsq; ad finem triennij, quando nõ fertur sententia infra triennium in causa ciuili: vel infra biennium in causa criminali. l. properandum. C. de iudi. & sic quando dicimus instãtiam esse peremptam, intelligimus de illa exercitatione iudicij, quæ habetur pro non facta: quia super illa non potest dari sententia: non tamen refertur iste sermo ad causam, nec ad iudiciũ: quia

quia perẽpta instantia, non est perempta causa, nec ius partis, nec iudicium, quo ad illam causam, quin possit de nouo agitari: sed solùm illa exercitatio iudicij, id est illa tela iudicij, quæ reperitur incœpta & non completa, efficitur frustratoria: & habetur pro non facta: quia non potest per eam deueniri ad causam finalem iudicij, scilicet ad sententiam nisi de nouo in iudicium deducatur: vt habetur in d.l. properandum. & fuit inducta ista peremptio instantiæ in fauorem publicum, ne lites fierent immortales: vt d.l. properandũ. in prin. & not. Socin. in consi. xxxj. col. iiij. in fin. in j. vol. ¶ Super hac tamen materia opportunũ cadit examinare tres quæst. Quarum prima est, quãdo incipit currere instantia. Secũda quanto tempore durat: & in quibus casibus finitur. Tertia, quis sit effectus peremptionis instantiæ: & quid possit facere iudex ea perempta.

3 ¶ † Quęro igitur primò, quando incipiat currere instãtia in causis? Dic quòd communiter tenetur, quòd incipit currere à contestatione litis. vnde si per mille annos starent litigantes ad contestandum litem: nunquam inciperet instantia: vt d.l. properandum. post princip. & ibi: non vltra triennij metam &c. vbi dicit expresse post litem cõtest. & ibi hoc not. Alexand. in princ. & Iaso. in ij. col. & communiter docto. & Bald. in consi. ccxxvj. in iij. volu. & Socin. in consi. xcv, in princ. in j. volu. Hine dicit pulchrè Bal. in l. & post edictum §. pen. in fin. ff. de iud. quòd in omnibus emergentibus ante litem contesta. nunquàm perit instantia. vnde infert, quod si partes per x. annos litigarent ante litem contest. per legitimationem personarum, nunquàm periret instantia: & illud dictum sequitur Alexan. in d. l. properandum. col. j. in fin. 4 ¶ † Quid autem in causis in quibus lis non contestatur, prout sunt causæ summarię vel executiuę? Dic, quòd in illis currit instantia, quamprimum incœptum est cognosci de meritis causæ; secundum Alexand. in d.l. properandum. col. j. Potes dicere ad maiorem declarationẽ, quòd in huiusmodi causis ille actus, qui solet fieri immediatè post litis contestationem in causis, in quibus lis contestatur, habet vim litis contestationis. vnde ab illo actu inciperet instantia: secundum Bart. Bald. & Doct. in l. nulla. & l. nihil. C. de procur. & Card. in cle. constitutione. §. fi. in fi. de elect. & Abb. in c. insinuante. in fi. de offi. deleg. & Ludo. Roma. in consi. clxxiiij. col. ij. & Felyn. in cap. olim. de accu. & Par. in tract. synd. in ver. sententia. colũ. iiij. & in proprijs terminis hoc tenet Abb. in c. venerabilis. col. fin. de iud. & Ias. qui plenè examinat in d.l. properãdum. col. iij. C. de iud. & Alex. in consil. l. in ij. volu. 5 ¶ † Secundò principaliter quęro, quanto tempore durat instantia: & in quibus causis perit? In hoc facio regulam generalem cum fallentijs. Et regula est, quòd in omnibus causis tam ciuilibus, quàm criminalibus perit instantia: & durat in ciuilibus per triennium: in criminalibus verò per bienniũ. text. est in d.l. properandum. & ibi per omnes doc. C. de

C.de iudi.& hoc est confirmatum in regno per ritum magnæ curiæ.in numero.ccxix.incip.Item seruat ipsa curia,vt instantia &c.
6 ¶ † Amplia primò istam regulam procedere non solùm in causis, in quibus proceditur per viam actionis vel accusationis: verùm etiam vbi proceditur per inquisitionem:quia tunc etiam perit instantia:secundum Bal.in d.l.properandũ. in princ.col.iij.incipit tunc instantia à die dationis capitulorum,secũdum Bald.& ibi adde Abb. in d.c.venerabilis.in fin.verbis.
7 ¶ † Secundò amplia procedere etiam in causis ciuilibus,in quibus proceditur per officium iudicis nobile: quia durat instantia triennio:secundum Abba.in d.c.venerabilis:in fin.verbis.
8 ¶ † Tertiò amplia procedere etiam in causis executiuis & instrumentalibus,in quibus est executio parata: quia durat instantia triennio:secundum Lud.Rom.in consil.clxxiiij.incip.Amplissime doctor,&c.& Socin. in consi.xcv.in j.volu.& Fely in d.c. venerabilis.in fi.& Alex.in consi.l.in ij.volu.& Iaso.in d.l.properandum. colũ.ij.circa fin.adde,quæ dixi suprà post prin.huius.q.
9 ¶ † Quartò amplia procedere non solùm coram iudice ordinario: verùm etiam coram delegato:vt d.l.properandum. ibi sed omnes iudices &c.
10 ¶ † Quintò amplia procedere non solùm coram iudice:verùm etiam coram arbitro.nam secundum communem opi.etiam coram arbitro perit instantia triennio,quando nullũ tempus fuit per partes appositum compromisso.ita tenet Spe.in tit.de arbi. §.differt.col.fi.versicu.item,vt infra triennium &c.& Abb.in d.c.venerabilis.col.pen.& Ias.in d.l.properandum.col.iiij.in vij.not.
11 † Secus est coram arbitratore:quia nulla instantia currit coram eo:secundum Specu.& Abb.vbi suprà.& etiam coram arbitro incipit à die litis contestatæ coram eo:secundum Fely.in d.c.venerabilis.col.fi.
12 ¶ † Sextò amplia procedere,etiam si moriatur litigator pendente lite: quia non perit instantia per mortẽ:sed durat vsq; ad trienniũ, & continuatur in hęredem instantia cœpta cum defuncto.tex.est in l.hæres absens.& l.si petitor & l.si is qui Romæ.ff.de iudic.& l.si eum hominem.& ibi Bart.& Ioan.de Imo.ff.de fideiuss.& in c.quia Gu.& ibi plenè per Abb.Fely.& Maria.Soci.de iudi. & per Socin.in consi.xxxj.col.iiij.in prin.in j.volu.
13 † Quod tamen limita non procedere,quando fuit instantia cœpta cum defuncto laico:cui successit hæres clericus:quia non continuatur in hæredem clericum,quãdo esset:quia ratiõe priuilegij esset finita illa instantia:& debet de nouo inchoari coram iudice ecclesiastico. Ista est magis communis conclusio, quam tenet Abb.in d.c.quia Gu.col. fin.& ibi etiam Fely.in iij.& iiij.col. quicquid tenuerint alij doc.nam pro ista parte sunt rationes magis efficaces.
14 ¶ † Limita primò istam regulam sic ampliatam,procedere de iure ciuili.secus est de iure canonico: quia nunquam perit instantia.text.est & ibi Abba.et docto.in d.c.venerabilis & c.fi.de iud.& habetur per Mod.in d l.properãdum.& ibi gl.in ver.trien

Q

nij.in fi.& Alex.in cõsi.xxiij.col.j.in iij.vol.Ex hoc sequitur,ꝙ in foro ecclesiastico:etiam in omnibus terris subiectis ecclesię,vbi seruatur ius canonicum nunquã perit instantia,siue in ciuilibus siue in criminalibus:per prædicta.& hoc tenet Philip.Cor.in cõsi.ccx.in iiii.vol.in fi.& vide Fely.
15 in d.c.venerabilis.in prin.¶†Secũdò limita non procedere,quando causa vẽtilatur in cõsisterio principis.quia in eo nunquam perit instantia,& sic vltra trienniũ durat:secundũ Bal.in consi.ccxvij.col.fi.in iij.vol.vbi allegat authen.sed Iis.C.de temp.app.& ex hoc potest inferri,ꝙ in sacro regio cõci.Neap.nõ perit instãtia:quia potest dici cõsistorium principis.sed Matth.de afflic.in decis.cclxxxiij.cõcil.Neapo.refert contrarium.s.ꝙ dispositio.l.properandũ.habeat locum etiã in sacro.cõsi.vt etiã in eo pereat instantia.allegat gl.in §.hocquoq;.in authẽ.vt spõ.larg.& gl.in authen.de app.& idem tenet Matth.relatiuè in consti.hac lege.in iij.no.vbi facit differentiã,an causa ventiletur corã rege:& tunc instantia non currit:quia rex habet liberũ arbitrium:an verò in sacro concilio:& tunc currit instantia:quia sacrum consilium nõ habet liberum arbitrium. Ego tamen putò in hac materia,ꝙ dato,ꝙ in sacro concilio curreret instãtia:tamen ex quo sentẽtię in eo proferũtur sub nomine regię maiestatis,possunt ferri etiã post tẽpus instantiæ:& valẽt sentẽtię:quia in effectu in sacro concil.nõ curatur de perẽptione instantiæ:ex quo ista est solẽnitas inducta de iure positiuo:quæ potest obmitti in cõsistorio principis:& talis nullitas,quæ causatur ex defectu solẽnitatis iuris positiui,nõ inualidat sententiam sacri concilij.ita deciditur in d.decis.cclxxxiij.in fin.per ea,quæ no. Inno & Abb.in c.in causis de re iud. Vnde conclusiuè possumus dicere,ꝙ in sacro cõcilio nunquã perit instantia,saltẽ quo ad effectũ:quia potest ferri sententia etiã post triennium.
16 ¶†Tertiò limita non procedere, qñ iudex haberet liberum arbitrium in procedẽdo & sententiando:quia tunc non durat instantia,etiam post triẽniũ.Secus,si haberet arbitriũ,in sententiando tantũ.ita tenet Bar.& Pau. de ca.in l.si in lege.in prin.ff.loca.& Alex.in cõsi.l.col.iij.ver.pro hoc &c. in ij.volu.& Alex.in l.qui Romæ.§. Calimachus.col.fi.ff.de verb. oblig.
17 ¶†Quartò limita nõ procedere, qñ instãtia esset breuiata per statutum, vel per rescriptum principis:vt quia princeps rescribit alicui officiali vel delegato,ꝙ causam expediat infra tres mẽses.nã tunc finito tali tẽpore est perẽpta instantia: & non põt ille iudex vlterius super illa causa procedere:secundũ Bal.in d.l.properandũ. col.iij.& Abb.in d.c.venerabilis.col, pe.& ibi etiã Fely.in vj.col.& Alex. in d.l.properandũ.col.v.circa fi.& Fely.in c.de causis.col.v.de off.dele.Et ꝙ possit breuiari per statutum,tenet Alex.in consi.xlij.in iij.vol.& Bal.in l.si cùm ipse.ff.de excu.tut.Itẽ,quòd possit breuiari per rescriptũ,est text. in c.super eo.el ij.& ibi Phil.& Abb. de app.& in d.c.de causis.Verùm in hoc est differentia:quia quando est breuiata per statutum,tunc incipit à

die

die litis contestatæ:sicut instantia iuris communis.ita tenet Alex.in cõsi. xlij.col.ij.in iij.vol.& Bal.in authẽ. clericus,qui.col.ij.ver.deinde quæritur.C.de epis.& cle.Sed quãdo fit per rescriptũ principis,incipit à die præsentationis rescripti,non autẽ à die datæ ipsius rescripti.ita probat text. in d.c.super eo.& ibi hoc expresse tenet Phil.in ij.col.in iiij.notab.& seq. vbi plus dicit,ꝙ ante præsentationẽ rescripti delegatorij non acquirit de
18 legatus iurisdictionẽ.¶ † Quid autẽ, si litigans haberet testes in longinquis partibus:& peteret dilationem excedentem metam ipsius instantiæ breuiatæ per rescriptũ,an possit post finitã instantiam ferri sententia?Dic ꝙ sic:quia ista iusta causa excusat,vt instantia non pereat & valeat sententia posteà lata:secundum Bal.in d.l.si cum ipse.ff.de excus.tut.& Abb.in d. c.venerabilis.col.iiij.circa fi.de iudi. & Alex.in consi.lxxij.col.j.in iij.vol. & Abb.in consi.lxiij.col.j.in ij.volu.
19 ¶ † Quintò limita non procedere, quãdo instãtia fuisset per principem prorogata:vt quia erat prope finem triennij:& princeps illam prorogauit vltra triẽnium:quia tunc ex prorogatione durat vltra triennium:vt not.Paris in trac.synd.in ver.sententia.c.restat vnum &c.col.fi.& in regno est hoc expeditum per ritum magnæ curiæ in num.ccxix.qui incipit:Item seruat ipsa curia,vt instantia &c.vbi plus dicitur,quòd prodest prorogatio principis,etiam si literæ seu rescriptum prorogationis præsentetur post triennium:dummodò data rescripti sit expedita infra tem-
20 pus instantiæ. ¶ † Sextò limita non procedere in causis fiscalibus: nam vbi agitur de aliqua causa fiscali, nunquàm perit instantia.& sic durat vltra triennium:puta,vbi agitur de tributis seu functionibus publicis. Tex.est in d.l.properandum.in princip. ibi exceptis &c.C.de iudic. & Abbã.in d.c.venerabilis.column.iiij. & habetur in decisio.ccx.conci.Neapolita. Ex hoc infertur,quòd hodie in regno in magna curia cameræ summariæ nunquàm perit instantia: ex quo ibi tractantur causæ fiscales. & ita seruatur ibi de antiqua consuetudine:vt testatur Matth.de Afflic. in constitut.accusatorem. columna secunda in principio.
21 ¶ † Septimò limita nòn procedere in causis ecclesiarum:quia etiam si agitantur coram iudice seculari, nunquam in eis perit instantia.ita intelligitur text. secundũm vnam lect. in d.c.venerabilis.de iudi.& hoc expressè tenet ibi Abb.in v.colum.vbi dicit: secus in causa clerici:quia in hoc non gaudet priuilegio ecclesiæ. Adde decisio.ccx.concil. Neapolita.
22 ¶ † Octauò limita,nisi tempus instantiæ fuisset breuiatum de communi consensu partium: quia tunc perit instantia ante triennium:secundum quòd partibus placuerit.Nam potest tempus instantiæ breuiari per partes ex quo ista breuiatio tendit in fauorem publicum:scilicet,vt lites citius finiantur.ita tenet Ludoui.Roma.in l.ij.ff.de re iudica.& Alexand.in d.l. properandum.in princip.column.penulti.& ibi etiam Iaso.in penul.col. versic.quartò limita &c.

23 ¶ † An autem posſit hoc tempus prorogari per partes.ſicut poteſt breuiari?dic quòd non.gl.eſt in l.ij.§.ſed ſi iudex.ff.de iudi.& gl.& Bar.Alex.& Iaſo.& communiter doct.in d.l.properandum.vbi plus dicunt, quòd nō valet prorogatio,etiam ſi interuenerit iuramentum in ipſa prorogatione:& etiam ſi pœna apponatur:ſecundum Bar.& Alex.in l.Seius & Augerius.ff.ad l.falci.& Abb.& Fely.in d.c.venerabilis.de iudi.& Alexan.in conſi.cxxxviij.col.j.in fi.&. ſeq.in ij.

24 vol. † adeò,quòd nec etiam per compromiſſum poteſt prorogari : & ſic neque tacitè neque expreſsè:ſecundum Lud.Rom.in conſi.clxxiiij.col.j.in fi.& Spec.in tit.de iud.dele.§.reſtat.verſ.ſed nunquid de tempore.& ibi Ioan.and.in addi.licet ſecus ſit in inſtantia appellationis.cle.quandiu.de app.& dicam plenè infrà in vltima parte,in verſi.appellatio.in iij.q.principali.verſic.ſecundò limita,niſi de volūtate &c.& ibi videas ea,quæ hic deficiunt : quia ibi adſignabitur ratio diuerſitatis.

25 ¶ † Prædicta tamen intellige,in tempore inſtantię,de iure communi:ſecus in inſtantia breuiori inducta per ſtatutum.quia illa poteſt de conſenſu partium prororari,vſque ad triennium,& non vltrà . & iſta eſt magis communis concluſio,quam tenet Salyc.in d.l.properandum.quem ibi ſequitur Alex.in ij.colum.in fi.& ſeq. & ibi etiam Iaſo.col.pen.& Felyn.in d.c. venerabilis.col.iiij.in fin.verſ.ij. declaratio, &c.licet contrarium tenuerit Alexan.ſibijpſi contrarius,in conſi.xxiiij.col.fi.in iiij.vol.& malè.

26 Item , minimè procedit in inſtantia breuiori præfixa per principem in reſcripto delegatorio : quia illa poteſt ſimiliter de conſenſu partium prorogari.Tex.eſt & ibi doct.in c.de cauſis aliàs,in cauſis.de offic.delega. & Felyn.in d.c.venerabilis.colū.iiij. in fi.verſi.prima &c.

27 ¶ † Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium . videlicet , vtrum inferior à principe,poſsit committere cauſam decidendam infra minorem terminum triennio : puta infra tres menſes? dic quòd ſic. Verùm in hoc eſt differentia:quia quando tempus breuiatur à principe , perit inſtantia,ſicut per lapſum triennij : adeo quòd ex illis actis non poteſt ferri ſententia:vt dixi ſuprà in quarta limitatione . Sed quando breuiatur per inferiorem à principe,non perit inſtantia per lapſum temporis,quo ad partes:ſed ſolum ſoluitur iudicium quo ad iudicem:quia non habet iuriſdictionem vlterius in illa cauſa:& reuertitur ad delegantem , qui poteſt pronuntiare ex illiſmet actis: quia acta non pereunt , ex quo inſtantia non perit.ita tenet Bald.in d.l.properandum.§.ſinautem vtraque.in fi. & ipſum ſequitur Fely.in c.de cauſis.colum.j.in princi.de offi.delega. Quod nota:quia ſæpius euenit in regno in iſtis baronibus coarctantibus inſtantiam in commiſsionibus cauſarum.

28 ¶ † Nonò limita non procedere , quando iudex coram quo fuit incœpta cauſa , moreretur prope finem triennij : & veniret alius ſucceſſor: quia illi ſucceſſori datur à iure alius

integer

integer annus ad illam causam expediendam:& sic in isto casu prorogatur instantia ex iuris dispositione vltra triennium.tex.est in d.l.properandum.§.sin autem in medio.vbi idem deciditur,quando ex alia iusta causa esset mutatus iudex ab officio,puta propter,absentiam vel infirmitatem.

29 ¶ † Decimò limita procedere in emergentibus ante litem cõtestatam quia in illis nunquam perit instantia:vnde si super aliquo incidenti ante litem cõtestatam esset per decem annos litigatum,puta super legitimatione personarum,nunquàm perit instantia. istud fuit originale dictum Gul.de cu.in d.l. properandum.& sequitur Bal.in l.& post edictum.§.pe. in fi.ff.de iudi.& Ias.in d.l.properandum.col.ij.

30 ¶ †Vndecimò limita non procedere,quando litigator esset impeditus facto aduersarij:puta propter subterfugia & cauillationes rei conuenti : quia non currit sibi instantia in effectu : nam potest iudex etiam post triennium ferre sententiam:secundum Bart.in l.si cùm ipse.per illum tex.ff.de execu.tut.& ibi etiam Bal.plus dicit ibi Bar.ꝙ doc.non fuerũt recordati de illo tex.in cõmẽto. d.l.properandũ.Idẽ tenet Abb.in consi.xvj.col.j.in secundo vol.& Alex. in addi.ad Bartol.in d.l.si cùm ipse. vbi plura allegat in hac materia:scilicet,quòd impedito facto aduersarij nõ currit tempus.cui adde Matth. in consti.Iustitiarij per prouincias. colum.iiij.in princip.& glos.in l.intra vtile.in glo.fina.ff.de minor.Pro hoc est text.& ibi Bald.in.l.fin.C.de adulte. Ad cautelam tamen bonum est semper protestari,quòd non currat terminus instantiæ propter impedimentum.Istæ enim protestationes solent esse valde vtiles in huiusmodi casibus:secundum Bald.& docto. in d.l.properandum.§.sinautem vtraque.& Felyn.in d.c.venerabilis.colum.ij.&.iij.& prædictis Adde Alexand.in consil.lxxj.in princip.& colum.ij.in fi.in v.volum.

31 ¶† Quid autem,si impedimentum censetur facto iudicis vel tertij?vide Alexand. & docto.in d.§.sinautem vtraque.& Ioan.de Imo.in d.c.ex insinuatione. de app.& Philipp.in c.ex ratione.colum.ix.& x.eod.titu.& Felyn.in d.c. venerabilis.colum.ij.& iij.& Barto. & Bald.in authen.item si in appellatione.C.de tempo.app.& Soci.in consil.xxxj.colum.iiij.in primo volu.& Lucam de penna in l.ij.col.antepen. & pe.C.de naufrag.lib.xj.in quibus locis magis communiter concluditur, quòd currit instantia non obstante impedimento. Bonum tamen sæpius protestari,vt saltem obtineri possit restitutio in integrum aduersus lapsum instantiæ.& licet docto. in locis præallegatis hoc firment in instantia appellationis : in qua facilius datur restitutio propter maius præiudicium:tamen in instantia causæ principalis aliter dicunt : vt not. Bartol.in d.authen.item si in appellatione.in fi.licet Bald.ibi teneat dari restitutionem præcedentibus protestationibus:tamen hoc dubium est hodie clarificatum in regno per regiam prag.quæ incipit:Instantia.qua cauetur, quòd quando stetit per iudicem, restituitur ipso iure tempus

instantiæ. Tunc autem dicitur stetisse per iudicem, quando processus fuit conclusus per duos menses ante triennium cum petitione & protestatione, ad expeditionem causæ tunc enim restituitur instantia ipso iure: absque refectione expensarum. si tamen cucurrit instantia per negligentiam partis, tunc non restituitur nisi refectis expensis: vt dicitur in d.prag.in princip.& ex hoc in
32 oleuit practica in regno: † q̃ quando instantia est perempta, solet actor adire regem, vel sacrum regium concilium, vt authoritate regia insufflet spiritum vitæ illi instantiæ. & sic rex insufflat spiritum: & facit instantiam reuiuiscere, perinde ac si perempta non esset: & ista restitutio in regno appellatur insufflatio. vt not.Paris in tract.syndi.in versi.sententia.in c.restat vnum &c.col.j.circa fin.& sequ.& ibi ponit iustas causas, ex quibus rex concedit istam suscitationem instantiæ absq; refectione expensarũ: puta quando stetit per iudicẽ: vel ob infirmitatem vel necessariã absentiã vel ob aliã similẽ causam iustã: vt quia propter multitudinem causarum fuit iudex impeditus. secundum Alex.in d.l.properandũ.§. sinautem vtraq;.& in l.senatus.ff.de off.pręsi. Sed quãdo allegatur aliqua causa colorata, ex qua perpenditur aliqua negligentia partis in prosequendo, vel in protestando, tunc conceditur insufflatio cum refectione expensarum: vt ibidem dicit Paris.& de hac insufflatione facit mentionem Matth.de afflict.in constit.sæpe contingit. circa fi. vbi ponit vnum aliud impedimentum restitutorium instantiæ sine refectione expensarum, videlicet, quando plures erant iudices super cognitione vnius causę: & quia non potuerunt se in vnum congregare, vel concordare, fuit lapsa instantia: quia ex quo non potest imputari parti, restituitur instantia:
33 & non tenetur ad expensas. ¶ † Duodecima limitatio colligitur ex prædictis: scilicet, vt non procedat regula, quando princeps insufflauit instantiam: quia tunc etiam post triẽnium potest ferri sententia: & perinde habetur, ac si instantia perempta non esset. quod qualiter procedat, vide quæ proximè dixi. Ex quibus poteris facere conclusionem, quòd si fortè sacrum concilium insufflaret nulla facta mentione de expensis, potest pars aduersa opponere, quòd non audiatur actor, nisi refectis expensis: quando ex processu argueretur eius negligẽtia: per dictam regiam prag. quæ incipit: Instantia in princi. quia restitutio & priuilegium principis debet intelligi sine præiudicio tertij.l.ij.§.meritò.&.§.si quis à principe.ff.ne quid in loco pub.fecus, si ex processu vel aliter legitimè appareret de aliqua iusta causa. quibus adde decisio.lxx.conci.Neapo.
34 ¶ † Item, per dictam regiam prag. potes inferre quòd quando instantia est lapsa facto iudicis, cum protestatione de qua ibi, non est necesse adire regem, nec sacrum concilium pro insufflatione. quia text. illius prag. vult, quòd ipso iure censeatur instantia restituta. vnde instantia reuiuiscit ex dispositione legis, propter illud

illud verbum: ipso iure &c. & sine facto hominis: vt not. glos. in l. iubemus. §. œconomus. C. iac. sanct. ecclesie. & in c. j. in princip. de rescrip. lib. vj. & in l. in criminali. C. de iurisdic. omn. iudic. in quibus locis tangitur significatio huius verbi, ipso iure. vnde sine alia insufflatione regia potest tunc iudex procedere ad senten-
35 tiam, etiam post triennium. ¶ † Decimotertiò limita non procedere in personis, quibus iura & regni constitutiones concedunt beneficia restitutionis in integrum: prout sunt mulieres, minores, & ecclesia. quia istis conceditur restitutio in integrum aduersus instantiam absque insufflatione, & restitutione expensarum. ita deciditur in dicta regia prag. quæ incipit: Instantia. in fin. & licet ibi non dicatur expresse de expensis, nec de insufflatione: bene tamen colligitur ex litera ibi: quia in principio sui dixerat, quòd quando perit instantia, per negligentiam, debent refici expensæ: & posteà in fine facit illam exceptionem: ergo non debent in exceptione refici expensæ: quia aliàs exceptio non esset de regula. iuxta not. per Barto. in l. in his ff. de leg. & Fely in c. quoniam frequenter. colū. j. ij. & iij. vt lite non contesta. Item, quia dicta pragm. reseruat beneficium restitutionis in integrum aduersus instantiam illis personis, quibus aliàs de iure competit: sequitur quòd dictum beneficium potest peti coram eodem iudice: & non est ne-
36 cesse adire principem: † quia quilibet iudex siue ordinarius siue delegatus, potest de restitutione in integrum cognoscere & illam concedere: maximè incidenter in causis. l. fin. C. vbi & apud quem.

37 ¶ † Decimoquartò limita non procedere, quando aliquis litigator post cœptam instantiam fuit effectus familiaris alicuius officialis, qui præest illi tribunali, in quo illa causa ventilari debebat: quia durante officio dictus officialis non potest de illa causa cognoscere: & interim non currit instantia vsque ad aduentum successoris. de hoc est tex. in constit. regni, quæ incipit: Iustitiarij per prouincias. & ibi hoc not. Matth. in vj. not. vnde etiam post triennium potest successor illam causam decidere: vt ibi habetur.

38 ¶ † Decimoquintò limita procedere in causa, quæ debet principi consultari: quia donec expectatur responsio à principe, non currit interim instantia. ita sentit Lucas de Penna. in l. ij. colum. viij. C. de naufrag. lib. xj. & hoc tenet expresse Matth. in constitu. hac lege. in iij. not. & in constitut. Accusatorem. in secundo not. & probat propriè text. in dicta. constitu. hac lege.

39 ¶ † Decimosextò limita non procedere, quando coram iudice seculari euenit aliquod emergens, cuius causa, fuit sibi inhibitum per superiorem vel per iudicem ecclesiasticum: puta quando orta esset quæstio vsurarum, vel alia similis: iuxta ea, quæ habentur in c. tuam de ordi. cog. nam nunc pro tēpore, quo durauit inhibitio, nō currit instantia: & sic potest in hoc casu ferri sententia post triennium. ita tenet Abb. in d. capi. venerabilis.

col.iiij.in fi.ver.ex hoc arguo &c.de
iud.pro hoc videtur tex.in l.intra vti
40 le.ff.de mino.¶ † Decimoseptimò li-
mita non procedere in casibus,in qui
bus aliquis impeditur agere impedi-
mento iuris:vt quia reus conuentus
est interim effectus priuilegiatus:a-
deò quòd denegatur actori audien-
tia,vt nō possit reum conuenire:nec
litem cœptam coram eo prosequi:
nam interim durante dicto priuile-
gio & iuris impedimento,non currit
instantia.ita tenet Fran.de are.in con
si.c.in prin.& Bal.in l.quotiens.C.de
41 precibus impe.offe.¶ † Decimoocta-
uò limita non procedere,quādo cau-
sa & processus conclusus, est trans-
missus ad consilium sapientis: quia
interim donec stat penes consulto-
rem,non currit instantia.ita consu-
luit quidam Fran.Viterb.in quodam
suo consi.incip. Vtrum dies, quibus
&c.sed ego satis dubito de ista deci-
sione:nam nos videmus,quòd quan-
do stat per ipsum iudicem,vel proce
dit impedimentum facto tertij,cur-
rit instantia:vt tenent doc.communi
ter in d.l.properandum. §. sinautem
vtraq;.multò fortius est idem dicen
dum, quando stat per consultorem:
quia saltem potest dici tertius.Præ-
tereà,considero vnum dictum Fely.
in c.cùm venerabilis.colū.xvij.ver.
fallit tertiò,&c.de excep.quod etiam
tangit:Paul.de cast.in l.j.C.de relat.
vbi dicit, quòd quando iudex videt
labi instantiam,& non potest habe-
re consilium à sapiente infra tempus
potest ferre sententiam,dicens:pro-
nuntio,prout continebitur in consi-
lio ferendo per talem consultorem.
Si enim esset verum,quòd instantia
non curreret interim,non esset opus
ita sententiare:quia posset expectari
consilium absq; lapsu instantiæ.ergo
illud dictum probat, quòd instantia
currit.vnde concludo verius esse,q̄
in casu isto currat instantia:per præ-
dicta.sed esset iusta causa obtinendi
restitutionem absque refectione ex-
pensarum,per ea, quæ dixi suprà in.
42 xj.& xij.limitatione.¶ † Decimono-
nò limita non procedere in causis
feudalibus:in quibus in regno instan
tia durat tātùm per annum:vt est ri
tus magnæ curię,vicarię in nu.5.qui
43 incipit:item quòd instātia.&c.¶ † Vi
cesimò limita non procedere in cau
sa criminali alicuius clerici,quæ est
deuoluta ad iudicem secularem,pro
pter impedimentum episcopi: quia
talis causa debet expediri infra duos
menses:& eatenus durat instantia:&
non se extendit vsque ad biennium.
text.est in authen.vt cle.apud prop.
episco.§.si tamen de criminalibus.&
ibi hoc in terminis tenet Ang in fin.
verbis dicens per illum text.esse cor
rectam. l. properandum.in isto casu
præposito. Verùm istud procedit de
44 iure ciuili.† sed de iure canonico,est
hoc correctum per. c. si diligenti.de
foro competen. quo cauetur, quòd
etiam propter impedimentum epis-
copi, non potest iudex secularis co-
gnoscere de causa clerici conuenti
coram eo.& hoc tenet Iac.de bel.in
authenti.vt cle.apud pro.episc.in v.
oppo. Quod ius canonicum serua-
tur hodie,propter libertatem eccle-
45 siasticam. ¶ † Vicesimoprimò limi-
ta non procedere, quando elapso
triennio

triennio & sic perempta instãtia partes de communi consensu repeterent omnia acta vno contextu, porrigendo libellum: litem contestando: terminum recipiendo: & sic de singulis actis: quia per talem repilogationẽ actorum possunt instantiam restaurare: & habetur posteà, ac si perempta non esset. Ita tenet Bartol. in d. l. properandum. & ibi etiam Alexã. in iiij. colum. circa fi. & Barto. in l. Seius & Augerius ff. ad legem falci. per ea, quæ tradit Bar. in l. quæ omnia. & in l. mutari. & ibi Bal. ff. de procur. idem tenet Fely. in c. venerabilis. colũ. v. ver. quarta declaratio &c. de iud. & Io. de Imo. in c. de causis de off. dele. & Soci. in con. xxxj. col. v. in prin. in j. vo. Et hoc vnum solum remedium considerant doc. in locis præallegatis ad faciendum, quòd instantia per partes renouetur. Verùm hæc nõ est prorogatio instantiæ: sed potest potius dici instauratio & renouatio de

46 nouo. ¶ † Vltimò pro reassumptione prædictorum colligo hîc vnam conclusionem: scilicet, quòd instantia perempta potest altero de quatuor modis instaurari. Primo modo, per insufflationem principis, vt dixi suprà, in xj. & xij. limitatione. & an tũc debeant refici expensæ ibi dixi. Secundò per beneficium restitutionis in integrum: vt dixi suprà, in xiij. limitatione. Tertiò, per reepilogationem actorum de consensu partium: vt modò dixi in. xxj. limitatione.

47 † Quartò, per inceptionem causæ de nouo: quia perempta instantia non perit causa, neque ius partis: sed potest actor de nouo causam incipere, & nouam instantiam fabricare: vt d. l. properandum. §. fin. & ibi glo. in ver. vigorem. & communiter doct. & Bart. in l. petendæ. C. de temp. in integ. rest. & differt iste quartus modus ab alijs tribus præcedentibus: quia in primis tribus restituitur eadem instantia, quæ erat perempta: & illa acta, quæ erant celebrata, remanent in suo robore: & nõ est necesse de nouo illa acta reficere: sed potest ferri sententia ex illis primis actis. sed in isto quarto modo creatur noua instantia. & est necesse, quòd de nouo testes producantur & examinentur: vt dicit glo. in d. §. fin. in ver. vigorem. & ibi per doct. Item in hoc quarto modo, quando actor vult de nouo agere, tenetur indistinctè ante omnia reficere expensas: vt habetur in deci. lxx. conci: Neapo. & probatur ex his, quæ infrà dicam. quia peremta instantia, semper actor condemnatur ad expensas: vt dicit Bal. in d. l. properandum §. illo. in fi. & Lanfran. in repe. c. quoniam contra. in fin. de

48 proba. ¶ † Limita tamen hoc, quod dixi in hoc quarto modo, procedere tantùm in causa ciuili, secus in criminali: quia perempta instantia in causa criminali per lapsum biennij, nõ auditur vlterius accusator ad iterandum: secundum Alex. in d. l. properãdum §. fin. & ibi etiam Saly. idẽ tenet Bald. in l. abolitionem. C. de adult. & probatur in constit. regni. quæ incipit: Accusatorem. & ibi hoc not. Matth. in ij. no. Ioan. de ana. in c. licet colũ. fin. de accu. Et in tantum hoc est verum, quòd etiam si offerat. soluere expensas: non auditur accu-

ſator ad inchoandum nouum iudicium: ſecundum Saly. in l. j. C. vt infra certum tempus. per ea, quæ habentur in l. ſi is. & l. fin. C ad turpi.

49 VENIO † ad tertiam q. principalem: & quæro quis ſit effectus peremptionis inſtantiæ: & quid poſsit facere iudex ea perẽpta? Super quo præſuppono, quòd inſtantia cauſarum poteſt duobus modis euaneſcere. Primo modo, ſcilicet per lapſum tẽporis: de quo plenè dixi in præcedẽti q. Secundo modo, per ſententiã abſolutoriã latam ab obſeruatione iudicij. & hoc poteſt cõtingere multis modis. Primò, vt quando actor fecit citari reum in cauſa ciuili, vel criminali: & in vltimo peremptorio comparet reus & non actor, tũc reus accuſat contumaciam actoris, & petit ſe abſolui ab inſtantia iudicij: & actorem condemnari in expenſis: & ita pronuntiat iudex: per quam pronuntiationem non poteſt dici verè perempta inſtantia, ex quo incœpta non erat ante litem conteſtatam. ſed potius eſt circunductum edictum: & ſic eſt perẽpta citatio. Verùm actor non poteſt iterum agere, niſi ante omnia reficiat expenſas, ſicut quando inſtantia eſt perempta: ita tenet Andr. de yſer. in conſtit. ſponte volentibus. per l. eum, quem temerè ff. de iudic. Et quòd actor poſsit iterum agere, eſt tex. in l. & poſt edictum §. circunductio ff. de iud. vbi dicitur, quòd eſt perempta inſtantia: non autem totius cauſæ: niſi eſſet lata ſententia abſolutoria ab obſeruatione iudicij: vt dicit ibi glo. & ſic æquiparat hunc caſum peremptioni inſtantiæ totius cauſæ, quando fertur abſolutoria. & hæc materia tractatur plenè per doc. in l. properandum §. & ſiquidem C. de iudic.

50 ¶ † Secundo modo fertur abſolutoria ab obſeruatione iudicij, quando fuit in iudicio præſentatus libellus ineptus puta ex carentia actionis: iuxta l. ſi pupilli §. videamus ff. de nego. geſt. vel ex defectu ſolennitatis ſubſtantialis: vel alio modo ſimili. De hoc eſt tex. & ibi Barto. in l. libellorum §. quòd ſi libelli ff. de accu. & Specul. in titu. de offi. omn. iud. §. de ſeruit. colum. v. ver. in ſententiæ, &c. & gloſ. in l. j. in prin. in verſi. nec tenere. in fi. ff. ſi men. fal. mo. dixe. tunc fertur ſententia abſolutoria & reſeruatur ius agendi ex alia cauſa, apta ſecundum Bald. in authen. ſed ſi quis col. pe. verſi. item illa &c. C. de ſecun. nup. & idem Bal. in l. ij. in xiiij. q. C. de reſcin. ven. Ex quibus autem cauſis dicatur libellus ineptus: vide Pet. Philip. Corn. in conſi. cxxi. colũ. iiij. in fin. in litera. I. la ij. in primo volumine. Et procedit hoc tam ante litem conteſtatam, quàm poſt: quia ſi fabricatus eſt proceſſus inualidus, ſuper libello inepto, vel aliter, proceſſus eſt nullus ex aliquo defectu: non poteſt: ſuper tali proceſſu ferri ſententia valida: per ea, quæ no. glo. inſtit de oblig. in prin in ver. ſecundum. in fi. vnde iudex tunc pronuntiat proceſſum nullum, & abſoluit reum ab obſeruatione iudicij, reſeruato actori iure iterum agendi. tex. eſt in c. examinata. & ibi Abba. & Felyn. de iud. & Alexand. in addi. ad Bartol. in d. l. j. ff. ſi men. fal. mo. di.

Et ex

Et ex hoc habes practicam, quòd quando processus est nullus ex aliquo defectu, licet probationes sint receptæ:non tamen fertur sententia diffinitiua,sed absolutoria ab obseruatione iudicij. per d.c. examinata.quæ absolutoria, dicitur interlocutoria,ex eo, quia non diffinit totum negotium:cùm remaneat facultas iterum agendi.glo.est no. in ver. absoluetur.quam ibi ad hoc ponderat Bartol. in l. harum ff.si ser.ven. & Bartol.in l.Titia.ff.de accusa. hodie autem in regno saluantur processus à multis nullitatibus: per c. detestantes.& per regiam prag. primam quæ incipit:Dispendia. ex quo proceditur sine figura iudicij. & sola facti veritate inspecta in causis ciuilibus: de qua materia vide Pari. in tracta.synd.in versi.sententia.vbi per plures col. ponit intellectum dicti c.detestantes.

51 ¶ † Tertio modo fertur absolutoria ab obseruatione iudicij,etiam in causa appellationis: vt quando iudex causæ principalis protulit sententiam diffinitiuam super processu inualido,à quo fuit appellatum: nam iudex appellationis videns sententiam nullam, cassat ipsam:& absoluit reum saluo iure iterum agendi. text.est & ibi glo.&Abba.in c.cū dilecti.de emp.& ven. & not.Bald.in l. ij.in xiiij.q.C.de rescin.vend.& Alexand. in consil. lxxix. incipi.Prospectis verbis &c.in ij.vol.

52 ¶ † Quarto modo fertur absolutoria ab obseruatione iudicij, quando actor lite contestata se absentat, & non prosequitur causam: nam tunc est in potestate rei prosequi causam & producere suas exceptiones: vel instare,quòd absoluatur ab obseruatione iudicij actore non prosequēte: quo casu,si reus eligit hanc viam, vt absoluatur,iudex citabit actorem,vt veniat ad prosequendum: qui si non venerit:poterit reū absoluere ab instantia iudicij:& actorem absentem condemnare in expensis.Si verò reus elegerit aliam viam producēdi suas defensiones,& tunc si illis productis liquet iudici de causa, vt pro reo vel pro actore possit diffinitiuam proferre.& tunc absoluet reum diffinitiuè.Et si liquet pro actore, cōdemnabit reum diffinitiuè actori absenti:& in omnem euentum actor absens condemnatur in expensis: siue vincat,siue succūbat.Si verò de causa non liquet,vt quia neq; actor,neque reus produxit probationes sufficientes: & tunc absoluet reum ab obseruatione iudicij. Ita hæc omnia deciduntur per tex.& ibi Barto. Bal. Alex. & communiter Moder. in d.l. properandum. §.& si quidem. C. de iudi.Et vtilitas est ista:quia quando reus absoluitur ab instantia iudicij, potest actor iterū agere refectis expensis vt habetur in c.examinata.de iudic. & in l.& post edictum §.circunducto.ff.de iud.& patet ex his, quæ suprà dixi.Sed quando absoluitur diffinitiuè, non potest vlterius agere actor: quia obstat sibi exceptio rei iudicatæ:vt declarant Alex. & Ias.in v.& vj col.in d.§. & si quidam. Illud autem: quod dixi suprà, quòd tunc dicitur de causa non liquere,quando probationes non sunt productæ:

productæ:intellige,quando nõ fuit datus actori terminus probatorius: vt quia se absentauit ante dationem termini ad probandum:nã tunc fertur absolutoria ab obseruatione iuiudicij.Si autẽ datus esset terminus: & posteà actor se absentasset, tũc siue fiant probationes,siue non,potest ferre iudex diffinitiuam sententiam pro reo:per l.qui accusare.C. de edẽ. ita declarat Bar.in d.§.& si quidẽ. in iij.oppo.& ibi etiam Ias.in v.col.

53 ¶ † Hoc tamen singulariter limita non procedere,quãdo actor probasset semiplenè,& reus nihil:quo casu esset deferendum iuramentum suppletoriũ actori:quia ex quo propter eius absentiam non potest iuramentum deferri , & reus minimè potest condemnari:quia non est plenè probatũ,absoluetur reus nõ diffinitiuè: sed ab obseruatione iudicij , propter illam semiplenam probationem: ita tenent marti.Sylli.& Saly.in d.§.& si quidẽ,quos ibi sequitur Alexã.in iij.

54 col.¶†Et inquãtum suprà dixi,quòd absoluatoria ab obseruatione iudicij,est interlocutoria : adde vnũ casum , in quo habet vim diffinitiuę, videlicet,quando reus solueret debitum pendente iudicio:quia tunc non absoluitur diffinitiuè , ex quo processus habuit verum principium , & obligatio fuit sublata per solutionẽ posteà factam:sed absoluitur ab obseruatione iudicij:quæ absolutio habebit vim diffinitiuæ:secundũ Bart. in l.Titia ff.de accusa.& Ias.in d.§ & si quidem col.penul.

55 ¶†Istis præsuppositis venio ad decisionẽ huius tertiæ quę.& dico,quòd quando perit instantia secundũ primum modum, scilicet per lapsum tẽporis,effectus est ille : quia pereunt omnia acta iudicij: non autem actæ causæ seu litis.Ita dicit Abb.in c.venerabilis colũ.vj. versi. quæro , quæ acta &c.de iudi.declara istam differentiam.Acta iudicij dicuntur illa, quæ tendunt ad litis ordinationem: prout est libellus , litis contestatio, terminus probatorius, satisdatio , & alij similes actus.Acta causæ dicuntur ea , quæ tendunt ad litis decisionem:prout sunt depositiones testiũ, instrumenta,confessiones,& alia similia acta probatoria. ita declarat glo.in cle.sępe in ver.defensiones.de verb.signi.Ista ergo est vera & communis conclusio : quòd per lapsum instantiæ pereunt omnia acta pendentia ad litis ordinationem,& omnes satisdationes receptæ in iudicio: vt dicitur in d.l.properandum §.& si quidem.Acta verò probatoria non pereunt.Ita tenet Specul.in tit.de iudi.deleg.§. restat. versi. sed nunquid omnia.& Bald. in l.cùm anteà. circa finem C.de arbit.& Bartol. plenè in l.cũ lite mortua ff.iudic.sol.& Alex. in consi.lviij in secundo vol.& Bart. & Alexand.plenè in l.is , apud quem colum. antepe. & pe. C. de eden. & Abba.in cap.causam , quæ de testi. & habetur in decisi. cxlviij. concil. Neapo. vnde sequitur conclusio , quòd quando instantia incipitur,de nouo possunt in vim probationis produci attestationes & probationes receptæ in prima instantia perempta: & facient plenam fidem: vt dicunt doct. in locis præalleg. & Alexan.

Alexand.in consi.lxj.col.iij. in fin.in secundo volu. Solùm ergo requiritur, quòd lis de nouo ordinetur, incipiendo à libelli porrectione, & citatione, & prosequendo alios actus vsque ad finem causæ.

55 ¶† Prædicta tamen intellige & limita, dummodo acta sint publicata in prima instantia: aliâs si non sunt publicata, non facient fidem in alia: vt habetur in l.gesta.C.de re iudi.& per Barto.in d.l. cùm lite mortua.& Alexand.in d.l.is, apud quem.col.vj. in fin.versi.sexta conclusio, &c.C de eden. Sed restat dubium, an posint peti publicari coram iudice secundę instantiæ. In hoc est varietas inter doct.quia Bart.in d.l. cum lite mortua.tenet quòd sic.& multi alij doc. tenent contrarium: quos refert Alexand. in d. l. is, apud quem. tandem Alexã. ibi concludit sequendo opin. Anth. de But.in c. Albericus.de test. vt distinguamus: aut testes sunt viui, adeò quòd possunt iterum produci: & tunc non possunt publicari per iudicem secundæ instantiæ: sed debēt iterũ produci & examinari. Aut sunt mortui, adeò quòd iterum haberi nõ possunt.& tunc poterunt publicari: & plenã fidẽ facient. & hanc op. puto esse verã: quã in effectu tenet expressè glo. quæ nõ fuit ibi ponderata in l.properandum.§.fi.in versic.vigorem.C.de iud.& cum hac distinctione pertranseo,

57 ¶† Prædicta tamen intellige solùm procedere in causa ciuili: nam in criminali per lapsum instantię pereunt non solùm acta ordinatoria, sed etiã probatoria: ita quòd nullo modo potest iterum agi. ita declarat Matt. in consti. accusatorem. in ij.nota. & probatur ex his, quæ tradit Salyc.& Alexand.in d.l.properandum.§. fina. & dixi suprà.in ij.quęst.principali. in fin.versic.limita tamen hoc &c. De alijs autem actis ordinatorijs, an pereant in totum in causa ciuili: & an remaneat aliquis effectus eorum: vide Alexand.in l.is, apud quem. C. de eden.in vj.& vij.col.& Barto.in l. cum lite mortua.ff.iud.sol.

58 ¶† Alius effectus sequitur ex peremptione instantiæ: quia sententia lata post eam peremptam est, ipso iure nulla: & nullum habet effectum: secundum Alexan.in consi.cxxxviij. colũ.j.in ij.volu. & in consil.cxxxvj. col.j.eod.volu.& in consi. xlij.in iij. volu.& Pari in tract. synd. in versic. instantia.col.ij.& glo.Barto.& doct. communiter in d.l. properandum.in princ. vbi hoc limitant: & maximè Alexand.in penul.col.vt procedat in instantia biennij vel triennij inducta à iure communi. & idem in instantia statutaria, quãdo simpliciter est inducta. Secus, si esset adiecta pœna iudici non pronũtianti infra tempus statuti: quia tunc sententia posteà lata, valet: licet iudex incidat in pœnam. & hoc tenet etiam Paul. de cast.in consi.xvj.col.pen.in j.volu.

59 ¶† Intellige tamen prædicta, quòd iudex nõ potest ferre absolutoriam vel condemnatoriam in causa principali: tamen ab obseruatione iudicij potest absoluere reum: & condemnare actorem in expensis, etiam post peremptam instãtiam: quia periculum expensarũ, spectat ad actorem:

rem:cuius negligentia perijt. ita tenet Alexan.in consi.lxvj. post princ. in v.vol.& idem Alex.in d.l. properandum.§.illo.circa fi.& ibi per Bal. & alios doct.& Felyn.in c.de causis. col.v.de offic. deleg. Et Lanfranc.in repet.c.quoniam contra.in fi.verbis. & Alex.in consi.cxxxvj.col.j.& consil.cxxxviij.colum.j.in ij.volu.

60 ¶†Secundò intellige & limita, nisi ex processu appareret confessio rei conuenti: quia ex vi notorij potest iudex ferre sententiam contra confessum, etiam post peremptam instantiam: & valet sententia siue in ciuili,siue in criminali:secundũ Bal. in d.l.properandũ.in fine illius prin. & Abb.in c.venerabilis.col.penu. de Iud.& Felyn.in d.c.de causis. col. v. de offic.delega.& Alexan.in addi.ad Barto.in l. si confessus. ff. de custod. reo.in addi. quæ incipit: An ex inordinato,&c.in fi.

61 ¶† Adde tamen hîc, quando incipitur de nouo causa post peremptionem instantiæ, quòd possunt in nouo iudicio opponi omnes exceptiones dilatoriæ, & declinatoriæ:perinde ac si nunquam vllum iudicium fuisset intentatum: secundũ Ange.in consi.cclxxxviij.in fi.

62 ¶†Vltimò pro complemento huius materiæ,posset dubitari, quid si instantia perit non per lapsum temporis,sed alio modo: puta per absolutoriam ab obseruatione iudicij: vt quia libellus processus fuit nullus: quæ acta pereant tũc? Dic similiter, quòd pereunt ordinatoria litis. Acta verò probatoria, non pereunt: quia possunt produci in alia instantia in vim probationis.Ita tenent Host. & Abb.in fi. verbis. in c. causam, quæ. & ibi etiam Felyn.in pe.col. in fi. & sequen. de testi. reprobata quadam opin.Bal.aliter tenentis:vt ibi refertur.Plus etiam dicit ibi Felyn. quòd est maioris efficaciæ ista peremptio instantiæ per absolutoriam,quia tũc perit omnino effectus actorum ad litis ordinationem,etiam quo ad interrumpendam præscriptionem: & quo ad alios effectus, in quibus durant,quando perit per lapsum triennij:secundum Alexan.in d. l.is, apud quem.& Bar in d.l.cùm lite mortua. Robertus Maranta. V. I. D.

63 SEQVITVR † modò videre de tertio termino:qui dicitur, lis. vt sequar ordinem præpositum in principio huius quintæ partis. Qui terminus,lis.est magis generalis: nam quandoq; ponitur pro instantia causæ:& ita accipitur in d.l.properandũ. in prin.& in d.l. cùm lite mortua.ff. de iudic.sol. quandoque ponitur pro ipsa causa deducta in iudicio:vt habetur in l.nullæ.C.de procur.& in l. litis nomen.ff.de verb.sig. ita declarat Alexan.in l. postquàm liti. col.j. C.de pac.& idem Alex.in consi.xxij. col.j.in fi.in primo volu.vbi per hoc infert,quòd is,qui renuntiat liti,censetur renuntiare instantiæ & causæ. adde glos.in ver. litis.& ibi Gemi.in c.j.§.licet.de procura.lib. vj. & deci. ccxx.concil.Neapol.in fin.

64 ¶† Quando autem dicatur incipere lis?glo.in l.causas.C.de transi. & Bal. etiam ibi dicit,quòd incipit ante litem contest. Tamen veritas est in contrarium:& illa gl. in hoc reprobatur: vnde non incipit, nisi à litis

contesta

conteſtatione. Probatur in ca. ſuper quæſtionum.poſt princ.& ibi glo.in verſi. litis exordium. de offic. deleg. & in l.apertiſsimi.in prin. & ibi glo. in verſi. inchoëtur. C. de iudi. & eſt tex.in cap.ex parte.el tertio.de verb. ſign. & hanc opin. tanquam magis communem tenent Cyn. Bart. Ang. Alexan.& Iaſ.in d.l.cauſas.& Felyn. in d.ca.ſuper quæſtionum. colū. iiij. in fin.& ſequ.

65 ¶†Quod autem limitat ibi Felyn. quatuor modis. Primò, fauore liberationis.Secundò, quo ad inducendū vitium litigioſi. Tertiò, quo ad inducendam litispendētiam. Quartò, quo ad perpetuandam iuriſdictionē: quia in iſtis caſibus incipit lis ante litem conteſtatam:& ſic à ſola citatione:vt ibi per eum.

66 QVARTVS terminus eſt†cauſa.Propriè cauſa dicitur, ipſum ius deductum in iudicio. hinc dicimus cauſam ciuilem vel criminalem, ſecundum quod in iudicio deducitur, actio vel accuſatio:vt declarat Alexand.in d.l.poſtquam liti. colū.j.per allegata ibi per eum. & in dicto conſilio.xxij.col.j.in fin.in j.volu. & incipit cauſa, etiam ante litem conteſtatam.& ſic tam antè, quàm pòſt dicitur cauſa:ſecundum Alex. & doct. in d.l.cauſas.C.de tranſact. & Ange. in §.omnem.col.ij.in authē.de litig. & habetur in c. forus. de verborum ſigni.& comprehendit tam ciuilem, quàm criminalem, ſecundum Card. in cle.j. in xviij.q.deofficio vica.

67 ¶†Vnde autem dicatur cauſa: vide Cardi.in cle.j.§. ab olim in tertia oppoſi.de ſepul.vbi dicitur,quòd cauſa dicitur, à chaos: quod fuit principium omnium in mundo. ita cauſa poteſt dici principium & materia ipſius iudicij:& ibi ponit,in quo differant cauſa ratio & occaſio:& quid ſit cauſa:ponit Card.in cle.j.in xviij. quæſt.de offic. vica.

68 ¶†Quæ autē ſit differētia inter cauſam & controuerſiam? Dic, quòd cauſa non eſt,niſi in iudicio: vt habetur in d. l. cauſas. C. de tranſact. Controuerſia verò, poteſt fieri in iudicio, & extra iudicium:& ſic poteſt eſſe ſine lite: ſecundum Bald. in d. l. cauſas. & ibi communiter docto. Pro hoc eſt text.in l. Lucius. §. tres hæredes. & ibi Barto. ff. ad trebel. & dicitur fieri controuerſia non ſolùm agendo, ſed etiam exceptionem opponendo:vt not.glo.in l.non ſolùm. §. ſi ſtatus. & ibi per docto. ff.de procur. & dicitur controuerſia, ſiue fiat de iure, ſiue fiat de facto: ſecundum Barto. in dict. §. tres hæredes. Item fit controuerſia etiam reſiſtendo:ſecundum Bald. in l. j. C. de teſti. vbi idem dicit de hoc nomine quæſtionis, ſcilicet, quòd ſit quæſtio etiam reſiſtendo: & ſimiliter quæſtio dicitur extra iudicium: ſecundum Bald.in d. l. cauſas. Item, dicitur controuerſia etiam ante litem conteſtatam:ſecundum Bart.in l.diuus. in princip. in primo nota.ff. de petit.hære.& Abb.in c.& ſi Chriſtus de iureiuran.& Alexand.in l.ſtipulatio iſta.§.ſi quis fortè.ff. de verborum oblig. & vide aliqua de prædictis,per Barto.in l.amplius.ff. rem ratam habe. & Felyn. in cap. ſuper quæſtionum.in princip.in iiij. col.in fin.&

fin.& seq.de offic.deleg.& in quo differat causa à negotio, ponitur in ca. forus. de verb.signi. & declarat Car. in cle.j.in quinto not.de procu.Nam causa non dicitur,nisi in iudicio:negotium verò dicitur in iudicio, & extra. Vnde procurator ad negotia, potest agere in iudicio, & tractare extraiudicialia. Sed procurator ad causas non potest tractare extraiudicialia: secundum eum. & vide de prædictis per docto. in l. si quis maior.C.de transact.& hæc de ista quinta parte dicta sufficiant. Rober. Maranta Venus. V. Iur. Doct.

SEXTA PARS.

ARGVMENTVM.

Iudicium trifariàm partitum. Et cuiuslibet partis tempus & usus. Tum decem mẽbra seu potius gradus ad iudicium, ordine & loco distincti, doctè & eleganter. In summa, actuum, qui emergunt in iudicio, sedecim numero, insignis & compendiosa explicatio. Postremò, iudicij decisoria.

1 *Totum iudicium quo ad sui ordinem, tres partes habet.*

2 *Acta omnia, quæ fiunt à citatione, vsque ad litis contestationem inclusiuè, in principio iudicij fieri dicuntur.*

3 *Iudicium, quæ membra seu acta in sui prima parte contineat.*

4 *Quibus modis ad iudicij principium peruenìatur.*

5 *Inquisitio vel accusatio præcedere debet, vt quis de aliquo crimine puniatur.*

6 *Inquisitio prohibetur, nisi in casibus à iure expressis.*

7 *Inquisitio generalis, quæ dicatur. quomodo, & qualiter fiat: & ad quem effectum.*

8 *Copia repertorum non datur inquisito hodie in Regno, sed tantùm capitulorum. quod procedit in foro seculari: secus in ecclesiastico. num. 9. & 10. & ibi ponitur intellectus ad c. Regni. quod incipit: subiungendo.*

11 *Inquisitio generalis præcedere debet, antè, quàm conueniatur vniuersitas ad pœnam damni clandestini.*

12 *Inquisitio specialis contra certã personã, qualiter & quot modis fiat.*

13 *Inquisitio fieri debet per ecclesiasticum iudicem de idoneitate personæ eligendæ vel ordinandæ.*

14 *Prælatus visitans ecclesiam, de vita & moribus clericorum inquirere debet.*

15 *Bona vacantia applicantur fisco: sed contradictor comparens auditur. & datur sibi copia inquisitionis seu defensionis.*

16 *Ad validitatem inquisitionis, quot requirantur.*

17 *Inquisitio specialis non procedit, nisi primò constet delictum esse commissum.*

18 *Confessus occidisse hominem, non habetur pro veridico, nisi primò mittatur ad locum ad inquirendum, an ibi fuerit homo occisus.*

19 *Fama inquisitionem præcedere debet: aliàs inquisitio non valet.*

20 *Iudici non creditur de fama, nisi ex actis appareat probata.*

21 *Fama nisi habuerit originem ab honestis personis, & fide dignis, nihil operatur.*

22 *Inquisitio formatur, extantibus indicijs*

sine fa

sine fama.

23 *Dictum socij criminis, non est sufficiens ad inquirendum, fama non praecedente.*

24 *Iudex inquirere potest ad denuntiam officialis, non praecedente fama.*

25 *Inquisitio formata de mandato principis, valet: fama non praecedente.*

26 *Denuntiatio criminis à viro probo facta sufficiens est indicium ad inquirendum de infamia denuntiati. qua inuenta de crimine inquiritur.*

27 *Inquisitio formata non praecedente infamia, valet existēte inquisito praesente, & non contradicente.*

28 *Inquiritur contra officialem in syndicatu: non praecedente fama.*

29 *Inquisitio generalis formatur, fama non praecedente.*

30 *Inquisitio specialis quam praecessit inquisitio generalis, valet sine alia famae probatione.*

31 *Banna, quae faciunt officiales in principio sui officij, an sint sufficientia, vt iudex inquirere possit in casibus à iure non permissis.*

32 *Inquisitio non ad puniendum, sed ad corrigendum pro animae salute, fama nō praecedente, valet.*

33 *Inquisitio formata ex necessitate officij, non praecedente fama, valet.*

34 *Inquisitio delicti nō commissi dolo vel lata culpa: sed per leuem aut leuissimam culpam, non valet.*

35 *Inquisitio locum & tempus commissi criminis continere debet.*

36 *Inquisitio sine solemnitatibus. l. libellorum. ff. de accusa. valet, quando inquiritur de crimine commisso contra diuinam maiestatem. & de crimine laesae maiestatis.*

37 *Inquisitio omnes delicti speciales circunstantias continere debet, cum loco & tempore.*

38 *Offensus citari debet ad accusandum antè, quam iudex inquirat.*

39 *Inquisitio vigore statuti facta, non tollitur per superuenientem accusatorem. & remedium ordinarium dicitur.*

40 *Inquisitio in quibus casibus permittatur de iure cōmuni. & per capitula Regni.*

41 *Inquisitio non cessat, inquisito affectante vel procurante ab aliquo accusari, coram alio iudice, vt impediatur inquisitio.*

42 *Offensus, qui iudici dixit velle accusare, si demùm inquisitione formata vult, non auditur.*

43 *Inquisitio non impeditur per superuenientem accusationem, quando ex parte rei nihil fuit oppositum.*

44 *Inquisitio non semper laedit, quando accusans prius denuntiat iudici, vt procedat ad inquirendum contra aliquem, quem posteà accusat.*

45 *Collusio inter accusatorem & accusatum non facit cessare inquisitionem.*

46 *Inquisitio non tollitur, si accusator fuit causa permouendi inquisitionem.*

47 *Probationes receptae in processu inquisitionis, non pereunt, superueniente accusatore: sed remanent in suo robore.*

48 *Inquisitio de iure canonico semper est remedium ordinarium, etiā non tollitur per superuenientem accusatorem.*

49 *Inquisitio fieri non potest de crimine: de quo aliàs quis fuit accusatus, vel inquisitus, & legitimè absolutus.*

50 *Inquisitio non prohibetur, quando sententia absolutoria lata est, per collusionem & praeuaricationem.*

51 *Collusio qualiter probetur. & contrà, nu. 45. in fi. & nu. 53.*

R

52 Sententia ab obseruatione iudicij, non impedit de eodem crimine inquiri.

53 Inimici de iure canonico repelluntur ab accusando: secus de iure ciuili.

54 Accusari potest absolutus à tertio, qui suã vel suorum iniuriam prosequitur: & accusationem ab alio institutam ignorat.

55 Transactio criminis, facta cum accusatore, an impediat, quin alius possit accusare vel iudex inquirere.

56 Accusatore remittente iniuriam pẽdente accusatione, an possit iudex procedere, stante indultu principis praecedente.

57 Trãsactio in criminalibus quid operatur maximè in casibus permissis. & suprà numero. 55.

58 Iniuria facta vni, omnibus eius consanguineis facta censetur: & quamuis passus iniuriam remittat, possunt tamen alij accusare.

59 Crimen publicum in regno hodie non differt à priuato, quo ad accusationem.

60 Consanguineus accusare potest de iniuria consanguinei criminaliter tantùm: nõ autem ciuiliter, nisi solus pater & maritus. & nume. 55.

61 Frater non agit ciuiliter pro iniuria fratris: sed criminaliter sic.

62 Consanguinei vsque ad quem gradũ admittantur ad accusandum & prosequendum suorum iniuriam.

63 Iniuria, quae fit diuinae religioni, vel patriae, propria appellari potest. & quilibet potest eam prosequi, tanquam propriam.

64 Spurij, non veniunt appellatione suorum.

65 Libellus iniuriarum ciuiliter fieri non potest ad aestimationem iniuriae quando coniunctus agit pro iniuria coniuncti.

66 Agens pro iniuria illata suo consanguineo, qualiter libellum concipere debeat.

67 Pater remittere potest iniuriam factam filio, eo inuito, nec alij fratres iniuriati accusare possunt tanquam coniuncti.

68 Pater vilis, non potest iniuriam factam filio, remittere.

69 Pater vilis non potest filio pupillariter substituere.

70 Pater dilapidator, priuatur administratione bonorum filij. & tunc filius potest agere contra patrem.

71 Iniuriam illatam à cõiuncta persona filio, non potest pater eo inuito remittere.

72 Coniunctus vltra sextum gradum, volens agere de iniuria coniuncti, non admittitur.

73 Transactio in criminalibus, in quibus casibus est hodie permissa per Regni constitutiões. & qualiter in hoc ius commune restringatur.

74 Transigentibus in criminalibus licitum est aliquid ab accusato accipere, pro expensis & interesse: & pro aestimatione damnorum.

75 Iniuriae enormes & atroces, quae dicantur: & quae leues.

76 Transactione facta in criminalibus, an & quando iudex procedat.

77 Accusator colludens seu praeuaricãs cum accusato, qualiter puniatur. & quando praesumatur collusio.

78 Transactio in ciuilibus, quando sit permissa: per constitutiones regni, & qualiter transigens puniatur.

79 Transactio in ciuili causa facta per contumacem bannitum, & condemnatum, facit illum omnem poenam euitare: secus in criminali.

80 Accusator non comparens, vel desistens ante vel post litem contestatam, qualiter puniatur.

Iudex

109 Vsurarius, punitur per episcopum.
110 Vsurarius an possit hodie inquiri per iudicem secularem ex officio, per constitutionem Regni.
111 Vsurarius de iure canonico quas pœnas patiatur.
112 Iudex ecclesiasticus ex iusta causa sibi visa potest adiuuare canones, addendo nouam pœnam: licet non possit totaliter contra canones statuere.
113 Pœna potest exacerbari, vt alij accipiant exemplum.
114 Vsuræ hodie multum frequentantur: ideò acrius puniri debent.
115 Iudex ecclesiasticus debet & potest pœnam illam irrogare, quæ magis timetur. cuius timoris ratione censendum est delinquentem cessaturum à delinquendo.
116 Vsurarius nulla magis conuenienti pœna puniri potest, quā pecuniaria: propter eius auariciam. & ideò merito constitutio regni induxit pœnam publicationis bonorum.
117 Vsura dicitur crimen.
118 Crimē dicitur, omnis operatio mala: quæ potest in hoc sæculo puniri.
119 Vsura species est rapinæ.
120 Maius malum non reperitur, quàm sit vsura.
121 Pœna arbitraria puniri debet, qui venit contra præceptum legis.
122 Opinio illa in dubio est seruanda, quæ fauet publicæ vtilitati.
123 Vsurarius peccat recipiendo vsuras, etiam à sponte dante.
124 Soluens vsuras, videtur sibi eruere oculum.
125 Intellectus ad c. cùm tu. de vsuris.
126 Vsurarum crimen, est publicum. & potest in regno iudex ex officio inquirere contra vsurarium. & etiam quilibet de populo admittitur ad accusandum de tali crimine.
127 Tortura an possit irrogari in crimine vsurarum.
128 Inquisitio potest fieri ex officio iudicis de omni crimine, quod committitur per conspirationem seu conuenticulam.
129 Pœna, quæ sit contra committentes conuenticulam seu conspirationem.
130 Conuenticulæ licitæ & illicitæ esse possunt. & in dubio semper præsumuntur illicitæ.
131 Ancilla vendita sub pacto, ne prostituatur, aliâs sit libera. emptore pactum non obseruante, potest iudex inquirere: & illam exhiberi facere, vt ad libertatem perueniat.
132 Iudex in causis miserabilium personarum ex officio procedit.
133 Pupillus & vidua, pauperes inter personas miserabiles numerantur. aliâs secus.
134 Iudex potest inquirere in his, quæ notoriè sibi liquent ex actis, etiam parte non petente.
135 Iudex tam ecclesiasticus, quàm secularis potest inquirere ex officio, in omnibus causis pijs & concernentibus animam.
136 Iudex ecclesiasticus inquirere potest, de quolibet matrimonij impedimento, ad faciendum ipsum separari.
137 Iudex ex officio potest inquirere de iuribus principis.
138 In applicanda pecunia fisco, iudex potest ex officio suo procedere.
139 Iudex potest ex officio inquirere ad magnum scandalum vitandum
140 Iudex potest generaliter inquirere cōtra omnes malefactores in prouincia vel ciuitate, quam regit · vt ipsam malis purget hominibus pro publica quiete.

Iudex

141 Iudex ex officio inquirit de omni crimine & iniuria commissa contra ecclesias & ecclesiasticas personas. & de omni crimine in ecclesia commisso.

142 Iniuria illata clerico, est crimen publicum. & quilibet potest accusare. & iudex ex officio inquirit.

143 Iniuria facta clerico, dicitur facta Deo.

144 Inquisitio fit ex officio iudicis de blasphemia Dei. & quilibet accusare potest.

145 Haeres si fecit inuentarium, & creditores dicunt plus esse in bonis, quàm sit in eo conscriptum: iudex instantibus creditoribus inquirit, & accipit probationes de domo haeredis, etiam haeredis seruos torquendo.

145 Iudex inquirit in causa naufragij, & in omnibus causis ab eo dependentibus. & contra surripientes bona naufragorum. & inquisitio talis fit leuato velo.

147 Iudex inquirit in causa suspecti tutoris. & inuentum suspectum ab officio remouet.

148 Iudex inquirit contra producentem falsam scripturam vel suspectam in iudicio. & potest ipsum ex sola suspicione punire: nisi probet illam esse veram.

149 Suspicio sola contra falsam scripturam in iudicio productam, habetur pro plena probatione.

150 Testes vacillantes seu falsum deponentes, possunt inquiri ex officio: & per iudicem puniri.

151 Iudex de quolibet delicto commisso coram se incidenter inquirere potest.

152 Iudex potest inquirere de iuribus ecclesiae, & ecclesiastico beneficio.

153 Iudex per inquisitionem procedere potest in casibus, in quibus accusator excusatur à praesumpta calumnia.

154 Iudex ecclesiasticus inquirit contra tenentes bona, quae debent distribui pauperibus, vel ad pias causas.

155 Iudex ex officio inquirit de probitate vitae, de idoneitate, & moribus alicuius eligendi, promouendi, vel ordinandi.

156 Iudex inquirit de omni crimine, vbi interuenit accusator, qui colludit seu praeuaricatur.

157 Iudex inquirit contra calumniatorem, etiam nemine accusante.

158 Iudex inquirit, quando incidenter de crimine cognouit.

159 Iudex ex officio inquirit de iniuria facta scholari.

160 Iudex quando inquirat de delicto commisso in officio per suum officialem.

161 Iudex inquirit contra facientem iniuriam suis officialibus vel famulis, si crimen est notorium.

162 Iudex inquirit de omni notorio crimine.

163 Iudex specialiter inquirit de omni crimine, super quo primo generalis inquisitio praecessit.

165 Iudex potest cogere subditos ad faciendam pacem.

156 Filius iniurians patri vel matri, potest ex iudicis officio inquiri, & puniri.

165 Iudex inquirit contra carceris custodem pretio corruptum.

167 Lenones, ciuitatum deuastatores dicuntur, & possunt per iudicem inquiri.

168 Inquirit iudex de crimine lenocinij sine accusatore.

169 Lenocinij crimen, est maius adulterio.

170 Iudex an possit ex officio procedere in crimine adulterij sine accusatore.

171 Iudex inquirit contra quencunq; qui fuerit inuentus in flagranti crimine.

172 Iudex in Regno, inquirit contra omnes homines malae vitae.

173 Iudex veniens in ciuitate vel prouincia, edictum facere potest, quod omnes sentientes se offensos, compareant ad querelandum, & testes deponendum.

174 Inquisitio generalis non est sufficiens deueniendi ad specialem, nisi in casibus, in quibus specialiter inquiri potest: & non fit nisi semel in anno.

175 Inquisitio procedit ex officio iudicis de crimine læsæ maiestatis perpetrato contra personam principis, vel suorum collateralium.

176 Iudex ex officio inquirit contra famosos latrones.

377 Iudex inquirit contra inobedientes & turbantes suam iurisdictionem: & contra rebelles & contumaces, ad pœnas legitimas & mulctas imponendas.

178 Inquisitio permittitur contra socios criminis, in casibus, in quibus permissa est de locis interrogatio.

179 Iudex ex forma constitutionum Regni, inquirit de homicidijs & damnis clandestinis, vbi nullus accusator apparet.

180 Accusatore mortuo, iudex prosequitur ex officio contra accusatum.

181 Iudex inquirit super necessitate ciuitatis, & ciuium subditorum.

182 Aduocati & procuratores calumniosi, possunt per iudicem inquiri: & interdici, ne postulent.

183 Iudex inquirit de defensionibus rei, in criminalibus ex suo officio, etiã si reus se non defendat. Et ad hoc tenetur ipse iudex.

184 Iudex inquirit de facto, etiam testes producendo, in omnibus casibus, in quibus procedere potest ad diffinitiuam sententiam, contra absentem, siue in ciuilibus, siue in criminalibus.

185 Iudex inquirit de crimine falsæ monetæ etiam nemine accusante.

186 Pœna falsæ monetæ, est vltimum supplicium, cum publicatione bonorum.

187 Hæreticus inquiritur per iudicem, & punitur ad combustionem, & bonorum publicationem.

188 Iudex inquirit in causis ciuilibus, partes interrogando, quando sibi æquum videtur.

189 Instrumenti producti in iudicio veritas inquiritur per iudicem.

190 Iudex inquirit de conditione testis coram se producti.

191 Iudex inquirit ad denuntiationem officialis ad hoc deputati.

192 Aduocatus dari potest pupillis & miserabilibus personis, ex officio iudicis. & similiter furiosis.

193 Procurator administrans negotia absentis, potest per iudicem remoueri ob suum contemptum, & contumaciam.

194 Procurator compelli potest per iudicem ex officio, vt de mandato doceat.

195 Crimen sacrilegij & plagij, potest per iudicem in, iuri ex officio.

196 Decimas non soluentes, compelluntur officio iudicis ad soluendum, etiam nemine petente.

197 Tutor petitus dari, potest inquiri per iudicem an sit idoneus: & an reperiantur alij magis idonei.

198 Hæres compellitur ex iudicis officio ad sepeliendum defunctum quo negligente potest iudex vendere res hæreditarias pro sepultura.

199 Agens sine actione, potest ex officio iudicis repelli.

200 Iudex habens arbitrales literas, inquirit de omnibus casibus, de quibus hic.

201 Syndicatores inquirunt contra officiales stantes ad syndicatum de commissis & obmissis in officio.

Iudex

SExta & vltima pars principalis huius tractatus est: In quot partes diuiditur iudicium: & quæ sint eius membra. Et super ista sexta parte declarabitur tota tela iudicij exordita per ordinem à principio vsq; ad fi-

1 nem. ¶ † Sciendum est igitur, quòd totum iudicium quo ad sui ordinationem, habet tres partes. Prima pars, durat à citatione, vsque ad litis contestationem inclusiuè. Secunda pars, durat, à litis contestatione exclusiuè, vsque ad conclusionem in causa inclusiuè. Tertia pars, durat à conclusione vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiuè. ita declarat Bartol. in l. ij. colum. ij. ff. de furt. & quælibet istarum partium habet sua membra distincta: quorum vnum sequitur

2 successiuè ad aliud. ¶ † Prima igitur pars, tota, appellatur principium iudicij, vsque ad litis contestationem inclusiuè. & consequenter omnia membra & acta, quæ fiunt in ista prima parte, dicuntur fieri in principio iudicij: secundum Bartol. in d. l. ij. quod patet. quia tunc dicitur esse cœptum iudicium, quando est facta litis contestatio: vt est gloss. in versicu. inchoatam. iuncto text. in l. j. C. de plus petit. & in l. j. iuncta gloss. j. C. de iud. & in l. apertissimi. iuncta gloss. in versic. inchoetur. eod. titu. & text. in. §. si verò apud iudicem initium in authen de litig. facit text. in l. si post acceptum. ff. de rei vendi. & in l. amplius nõ peti. ff. rem ratam habe.

3 ¶ † Videamus ergo quę membra seu quæ acta continentur in hac prima parte iudicij: super quo dico quòd possunt in ea considerari decẽ membra: seu decem actus: qui solent interuenire. videlicet. Citatio: contumacia: libelli oblatio: reconuentio: auctoris laudatio: Nominatio. interrogatio: satisdatio: exceptio: & litis contestatio. de quibus singulis disspiciamus.

4 ¶ † Et antequam ad declarationem dictorum membrorum perueniam: est sciẽdum hoc ꝙ ad principium iudicij peruenitur multis modis. Aut enim per viam actionis: aut accusationis: aut inquisitionis: aut denũciationis: aut per implorationem officij iudicis. Primo modo initiatur iudicium per viam actionis. quando sumus in causa ciuili vbi quis prosequitur id quod sibi debetur ciuiliter agendo: quia tũc propriè dicitur agere: vt no. gl. prima in l. qui accusare. C. de edẽ. & quando dicatur causa ciuilis seu iudicium ciuile: plenè dixi suprà in iiij. parte in j. distinctio. principali.

Secundo modo peruenitur ad iudicium per viam accusationis. vt quando aliquis deducit causam criminalem in iudicio accusando aduersarium per libellum seu querelam de aliquo crimine. de qua materia habetur plenè in suis titulis. ff. & C. & extra de accu. & dixi suprà in quarta parte. in prima & ij. distin.

Rober. Maran. V. I. D.

DE INQVISITIONE.

5 TERTIO † modo, peruenitur ad iudicium per viam inquisitionis. & iste modus habet locum similiter in causis criminalibus regulariter: in quibus inquiritur ad publicam vtilitatem: & procedit, vbicunq; aliquis commisit aliquod crimen: & nullus ipsum accusat: nam tūc iudex ad hoc ne delictum illud pertranseat impunitum, inquit de illo ex mero officio: & ipsum inquisitum repertum culpabilem, punit pœna legitima: nā de iure nō potest aliquis damnari de aliquo crimine, nisi præcedat accusatio vel inquisitio: secūdū Paul. de cas. in cōs. cclxxxiiij. in secūdo vol. ¶ Super hac tamē materia inquisitionis, quia est quotidiana, postquā hîc venit opportunum ipsam attingere. duas. q. proponā examinādas. Prima quęstio est, quot modis, & ad quot effectus potest fieri inquisitio per iudicem? Secunda quæstio est, quæ requirantur in inquisitione ad hoc, vt valeat & fieri posit? ¶

6 † Venio igitur ad primam quæstionem. Et præsuppono primo, ꝙ inquisitio est de generibus prohibitorum: quia regulariter est à iure prohibita: nisi in casibus à iure expressis: secundum Bald. in consil. cxxiiij. colum. ij. in quinto volum. Est enim contra regulas iuris, quæ se habent, quòd nemo sine accusatione damnatur. l. rescripto. §. si quis. ff. de muner. & hono. & not. glo. & docto. in l. ij. §. si publico. ff. de adulter. & Bar. in l. congruit. ff. de offic. præsid. & similiter est contra ius diuinū procedens ex ore Christi relati per Ioan. c. viij. dum dixit: Mulier, vbi sunt, qui te accusant. & deficiente accusatore dixit: Nec ego te cōdēno. Quod tamē intellige de speciali inquisitione, contra certam personam: quia illa est regulariter prohibita, tam de iure communi, vt suprà: quàm etiam per constitutiones regni. vt habetur in constitu. qui. §. de specialibus. & etiam per capitula regni: vt est capitulum, quod incipit. Generales. secus autem in inquisitione generali, quæ fit ad crimina inuenienda non contra certam personam: quia illa est à iure permissa: secundum Bar. in d. l. congruit.

7 ¶ † Hoc præsupposito, venio ad solutionem primæ. q. Et dico, quòd multis modis & ad varios effectus solet fieri inquisitio: quas plenè examinat Bal. in l. iubemus. C. de probatio. & primo modo fit inquisitio generalis, vt quando præses vel alius nouus officialis venit ad gubernationem alicuius prouinciæ vel ciuitatis: solet ac potest generaliter inquirere de omnibus delictis ibi patratis, ad hoc vt purget prouinciam malis hominibus. text. est & ibi Barto. in d. l. congruit. ff. de offi. præsid. & est cautum in regno per dictum. c. generales. vbi

datur

datur ex præcepto omnibus præsidibus, vt saltem semel in anno dictam inquisitionem faciant. Et in ista inquisitione non citatur certa persona: nec per eam aliquis condemnatur: quia nullus fuit cōtradictor nec citatus ad faciendas defensiones. Sed ista generalis inquisitio operatur, vt deueniri posit ad specialem: & sic est præparatoria: & tunc debent testes repeti parte citata: ex illa speciali damnatur. ita hæc omnia tenet Bal. in c.j.§ iniuria. colum.v. ver. pone quòd inuenitur &c. de pace iura. fir. & Barto. in l. fin. in fin. ff. de quæstio. & in d.l. congruit. & Bartol. & Alex. in l.ij.§.si publico ff. de adul. & idem Alex. in consi clxxxiij. col. iij. in secundo vol. & in consil. lxv. col. fin. in primo volu. & Pet. Philip. Cor. in consi. lviij. in primo volu. & Felyn. in c. inquisitionis colum. iij. de accusa. vbi plus dicit, quòd ista generalis inquisitio, fit ad inuestigandū, non ad puniendum, & iste est eius effectus, scilicet, vt per eam posit deueniri ad specialem, nec enim in ea dantur capitula: quia non est cui dentur: secundum Abbatem in c. qualiter & quando. el. ij. in xiij. nota. extrà de accusa.

8 ¶† Ad vnum tamen est aduertēdum, quòd in regno habemus vnum capitulum regni, quod incipit: Subiungendo. quo cauetur, quòd si per quatuor testes receptos in inquisitione generali, quos non potest infamatus repulsare, constet de crimine, de quo etiam esset imponenda pœna mortis naturalis vel ciuilis, vel membri abscisio: potest infamatus condemnari perinde acsi ordinaria inquisitio facta esset. Verùm disponit, quòd in primo detur reo copia repertorum, scilicet nominum & dictorum testium. Et per hoc innuit, quòd debet admitti reus ad defensiones: sed non fiet processus ordinarius: quia si reus poterit illos repulsare, non condēnabitur: sed reseruantur illæ depositiones, vt faciant indicia in alio processu ordinario: vt ibi dicitur in fine illius capituli. Si verò non poterit illos repulsare, condemnabitur sine alio processu: sed ego puto, quòd hodie ex comuni obseruantia & stylo curiarum huius regni, non seruatur dispositio illius capituli: ex quo non datur hodie in regno copia repertorum: sed primò fit inquisitio generalis seu capitur infamatio de crimine: & reperto aliquo infamato & suspecto, formantur contra eum capitula specialis inquisitionis: quę capitula eliciuntur ab illa informatione: & datur eorum copia inquisito: qui si petit copiam repertorum, potest iudex sibi dicere: ego do tibi copiam capitulorum, in quibus continentur omnia reperta: vt posis super illis facere tuas defensiones; & ita cōmuniter practicatur. ita declarat Paris in tractatu syndic. in ver. inquisitio. col. iij. ver. & aduerte &c. Per hoc igitur, quòd nō datur copia repertorum cū nominibus testium: dico, quòd non procederet dispositio illius capituli, subiungēdo: quia reus periret indefensus, si ita ex tali processu ordinato dānaretur. vnde datis capitulis, est necesse, quòd fabricetur processus ordinarius: quia super illis fit litis contestatio: & posteà

facta publicatione admittatur repulsa:&disputetur sup indicijs:vt habetur in d.c.qualiter & quando.el.ij.de accu.& per Ang.in tract.male inver. fama publica.co.v.in fi.ver.item aduertas &c. Et cùm ista obseruantia huius regni reperio conformem decisionem Angel. in l.fin.ff. de quæstio.quem refert & sequitur Franc. Brunus,in suo trac.de indicijs& tortura.col.iij.vbi dicit,quòd iudex nō debet dare copiam reo de his, quæ inuenit ex processu informatiuo: quia illa non dicuntur indicia: nisi demum repetita reo citato. & tunc datur copia: Et hoc potest esse post publicationem.& ita practicatur.

9 ¶†Puto tamen, quòd si iudex qui ex inquisitione generali haberet quatuor testes conformes, vellet seruare dispositionem illius c.subiungendo. & dare eorum copiam reo, cum omnibus alijs repertis, posset eum condemnare sine alio processu ordinario:& si totum hoc dependeat ex arbitrio iudicis,an velit seruare dictum capitulum vel stylum curiarum:quia illud capitulum non reperitur expresse correctum. vnde cur stare prohibetur l. sancimus. C. de test.& l.præcipimus C.de appel. nec possumus dicere,quòd stylus cōtrarius ipsum corrrexit: quia stylus cōtrarius est, vt nō dentur reperta:& si non dantur reperta,non esset conseruare dictum capitulum:quia tolleretur reo defensio:sed si iudex in casu illo speciali,quādo haberet quatuor testes vellet dare reperta:non posset conqueri reus, quòd sit indefensus: quia tunc iudex non seruando stylum,facit potius præiudicium curiæ, quàm reo:& propterea posset reum condemnare sine alio processu:iuxta formam illius c. Et ista est noua cōsideratio & bona, pro intelligentia eorum,quæ dicit Paris in d. ver. inquisitione.col.iij. Et habes declaratam materiam dicti capituli subiungendo.

10 ¶†Restringe tamen prædictā obseruantiam, vt procedat solùm in foro seculari:secus antē in foro ecclesiastico,vel in terris subiectis ecclesiæ: in quibus seruatur ius canonicū:quia in illis debet dari omnino copia repertorū:ex quo illud cauetur expresse per d.c.qualiter & quando.el.ij.§.debet.vbi iubet papa dari inquisito capitula:& ei publicari dicta & nomina testium:vt posit se defendere: & sic non posset dicere tunc iudex ecclesiasticus: Volo tibi dare copiam capitulorum: in quibus sunt omnia reperta:quia summus pontifex dicit expresse vtrunq; debere, scilicet capitula & reperta. vnde non sufficit dare vnum tantùm.

11 ¶†Secūdo modo fit inquisitio generalis,in regno, quando est agendum contra vniuersitatē alicuius ciuitatis, ad æstimationem vel ad pœnam damni clandestini. secundum formā cōsti.regni super incisionibus.& cōstit.si damna,nam antè,quàm agatur contra vniuersitatem, requiritur pro forma.quòd præcedat inquisitio generalis cōtra authores sceleris: & demum illis nō repertis, deuenitur cōtra vniuersitatē.Aliàs si prius ita ex abrupto ageretur cōtra vniuersitatē, nō valeret processus: nec cōdemnari posset

possset vniuersitas.Ita probatur in d. constit.si damna per totam.& maximè circa fin. versi. quæ post inquisitionis &c.& ibi per Andr.de yser.co. viij.& Matt.in viij.no.Et nota istud: quia pluries habui in facto, & feci quamplures processus annullare: & vniuersitates absolui propter dictã
12 inquisitionem non factam. ¶ † Tertio modo fit inquisitio specialis cõtra certam personam ad effectũ puniendi de crimine pro publica vtilitate, de qua loquitur tex.in d.c.qualiter & quãdo el.ij.de acc.& d. l.ij.§. si publico ff.de adult. & ibi glos. & Bartol.& habetur in const.hi, qui §. de specialibus, & de ista inquisitione,quando & in quibus casibus fieri possit,dicam infrà in secunda q.principali. Et ista inquisitio specialis fit altero de tribus modis: videlicet,quãdoque fit ex mero officio,vt quando iudex de se inquirit contra aliquem sine querela & denuntia alicuius: vt declarat Ang. in tract.male in ver. mero officio. Quandoq; fit ad querelam alicuius: vt quando offensus non vult facere partẽ in iudicio per viam accusationis: sed solùm exponit querelã iudici, & instigat ac sollicitat etiam ad inquirendum. & de hac materia tractat plenè Ang.in d trac. in versi.necnõ ad querelam. Quandoque fit ad denuntiam alicuius officialis: prout sunt isti magistri camerarij ciuitatum: & alij nuntij deputati ad capiendum malefactores & denuntiandum curiæ: nam potest iudex inquirere ad denuntiam talis officialis,nulla alia fama præcedente: quia per talem denuntiam excusatur iudex à calumnia.tex.est & ibi Bal. & Saly. in l.ea quidem C.de accu.& no.plenè Ang. in dicto trac.in versi.nec non ad denũtiam.& Paris in trac.synd in ver. inquisitio.in prin.& Barto.in l.diuus
13 ff.de custo.reorum. ¶ † Quarto modo fit inquisitio ciuiliter ad vtilitatem ecclesiæ: vt quando iudex ecclesiasticus inquirit prout inquirere tenetur de qualitate & idoneitate ꝑsonæ eligendæ,ordinandæ, vel confirmandæ. iuxta tex.in c.cum nobis. de elec.& ibi glo & Abb.& idẽ Abb. in c.j.in glo.j de offi.ordi.& Fran. de are.in c.qualiter & quando el.ij. col.
14 ij.de accu.¶ † Quinto modo fit inquisitio per prælatum, quando visitat ecclesiam: nam similiter tunc inquirit ex officio de moribus & idoneitate clericorum: & ista inquisitio fit solùm ad correctionem & pœnitentiam imponendam, non autem ad effectum puniendi tex.est. & ibi Gemin.& doc.in c.j.§.sanè. de cẽsib. lib.vj.& tenet Franc de are. in d.c. qualiter & quãdo.in iij. col. & Abb. in c.j.in glo.j.de offi.or.
15 ¶ † Sexto modo fit inquisitio de bonis vacãtibus fisco deuolutis: in qua inquisitione si contradictor apparet, audietur in suis defensionibus: & datur sibi copia inquisitionis: aliàs bona fisco applicantur: prout hæc omnia plenè declarantur in l. si vacantia. & ibi per Luc. de Pen. C. de bo. vac.lib.x.& de multis formis inquisitionum: vide omnino Bald.in d.l. iubemus C.de probat.
16 SECVNDA † principalis qõ est, quot requirãtur ad validitatẽ inquisitio-

fitionis?Istam materiam plenè examinat Ang.in d.l.si vacãtia.& Ioan. de ana.in d.c. qualiter & quando.el. ij.§.ad corrigendos. de accu.& Bald. & Saly.in l.ea quidē C. de accu. Bar. in l.ij.§.si publico ff.de adult. Ange. in tract.male.in prin.& in ver. fama publica. & Paris in tracta. synd. in versi.inquisitio.& Philip. Decius in consil.clxx.& consil.clxxv.& consil. clxxxix. & Lucas de Penna.in d.l. si vacantia.& Matt. in constit.hi, qui. Ego tamen recolligam nonnulla requisita magis quotidiana in practica succinctè:& de reliquis remitto me ad doct. in locis præallegatis vnde dico,quòd plura requiruntur.

17 ¶†Primò enim ad hoc,vt posit specialiter inquiri contra aliquē,requiritur quòd illud delictū, de quo inquiritur,constet saltem in genere esse commissum:sed nescitur à quo: vt quia reperitur homo occisus vel vulneratus: item reperitur furtū factū, vel rapina, vel aliud simile: de hoc debet ante omnia iudex capere informationem, & facere describi in actis qualitatē delicti:ita tenet Bar. in l.fin.col.j.ff. de quæstio.& Bart.in l.j.§.item illud ff.ad Syllan.vbi monet iudicem: vt faciat videri mortuū vel vulnera,ad hoc vt posit posteà inquirere.idem tenet Angel.in tract. male.in ver.fama publica. colū. xxj. ver.duodecimo&c.& plenè per Pari. in tracta.sindi.in ver.confessio.

18 †vbi in tantū dicit debere constare iudici de delicto:quòd etiam si quis confiteatur se occidisse hominem in nemore,non debet sibi credere, nisi prius mittat ad inquirendum, si homo fuit ibi occisus: & debet etiam facere exhumari hominē ad videndum,si fuit vulneratus, si homicidiū est de recenti: vel si saltem reperiūtur ibi ossa sepulta.facit quod in simili de hac exhumatione hominis dicit Bald.in l.si quis testibus. in fin. C.de testi.vnde nunquã debet iudex formare inquisitionem specialē, nisi plenè cōstet delictum esse commissum.aliâs si faceret inquisitionem,& extarent indicia contra aliquem, nō potest illum torquere:si delictum patratum non constat.ita dicit Ang. in loco præallegato.

19 ¶† Secundò principaliter requiritur, quòd inquirendus si valde notatus per publicã famam de illo crimine:ita quòd præcedat fama ita vehemens contra eū. quòd generet scandalum, nisi fieret inquisitio. ita tenet Bartol.in l.congruit ff.de offi.præsi.& Bartol.in l.fi. per illum tex.C.de offic.præsi. vr. & Ang.in tracta.male.in ij.charta. ver. quartò principaliter.&c. & Gandi.in tract.male.in tit.quomodo de male. cogno.per inqui.colum.ij.& habetur pulchrè per Philip.dec.in consi.clxx. col.ij.in consi.clxxv.colum.ij. ver.ij. principaliter &c.& cōsil.clxxxix.col. fin.ver.non obmitto,&c.pro hoc est text.in c.qualiter & quando.el. ij. de accu. & cap. licet Hely. de simonia. Nam fama præcedens sustinet vicem accusatoris in inquisitione:aliâs iudex inquirere non posset v:t d.cap. qualiter & quando. & ibi Abba. in vj. nota. & Franc. de Are. in vltimo notab.& Felyn.in vltimo nota.& glos.in capitulo primo in glo. j.de offic.ordi.

¶†Et nota

20 ¶ † Et nota, quòd non sufficit, quòd
iudex in inquisitione apponat illa
verba consueta: videlicet fama pu-
blica præcedente &c.sed est necesse,
quòd ex actis & ex ipsa informatio-
ne constet de fama publica:aliâs in-
quisitio posset impugnari:secundum
Fulg.in consil.cxxxvj. & consil. cvij.
vbi expresse dicit, quòd iudici non
creditur de fama, nisi ex actis appa-
reat probata.& ipsum sequitur Phil.
Decius in d.consi.clxx.col.ij.
21 ¶ † Tertiò requiritur, quòd fama ha
buerit originem à personis honestis
& fide dignis: & non à maleuolis:
aliâs nihil operatur. text.est in d.ca.
qualiter & quando. el.ij. & ibi Abb.
col.pen.& Fran.de Are.in vj. notab.
& c.cùm oporteat.& c.cùm in iuuen
tute,de præsump. Aliâs autem,si iu-
dex sine fama inquireret, vltra quòd
inquisitio impugnatur, tenetur ipse
iudex inquisito ad expensas:& præ-
sumitur contra iudicem de calum-
nia:vt declarat Paris in tract.synd.in
ver.inquisitio.col.ij.Et de hoc,quòd
debeat præcedere fama, vide plenè.
Fely.in ca.licet.de accu.& Bald. in l.
sancimus.colum.fin.C.de iudi.
22 ¶ † Limita istud primò, quando exta
rent contra inquisitum indicia suf-
ficientia: nam licet non constet de
fama: potest tamen inquiri ex illis
indicijs:secundum Barto.in d.l. con-
gruit. vbi æquiparat processum in-
quisitionis cum indicijs, & cum fa-
ma publica:& Par.in d.versi.inquisi-
tio.col.ij.& Bal.in l.iubemus.col.pe.
23 versic.quarto &c. C. de proba. † Et
per prædicta potest sustineri illud,
quod tenet Philip.Decius in d.consi.
clxxxix.col.fi.circa fi.vbi dicit,quòd
dictum socij criminis, non est suffi-
ciens ad inquirendum,fama non præ
cedente:nam patet ratio ad sensum:
quia fama debet procedere à perso-
nis fide dignis:sed socij criminis, nõ
sunt personæ honestæ nec fide di-
næ: nec faciunt indicium sufficiens
ad torturam:& inquisitio nõ fit, nisi
præcedente fama vel indicijs:vt su-
prà & nota.Bal.in l.sancimus. col.fi.
24 C. de iud. ¶ † Limita secundò non
procedere, quando iudex inquireret
ad denuntiam officialis.quia tunc po
test inquirere etiam non præceden-
te fama:tex.est in l.ea quidem.& ibi
Bal.& Saly.C.de accu.& Bar.in l.con
gruit.ff.de offic. præsi. & in l.diuus.
ff.de cust.reo. imo tenetur tũc iudex
inquirere:aliâs facit litem suam:se-
cundum Bald.in d.l.iubemus. col. ij.
25 versi.ij. ¶ † Limita.iij.non procede-
re,quando inquisitio fieret de man-
dato principis:quia tunc potest fieri,
etiam non præcedente fama:secun-
dum Bal.in l.nullus.C.ad l.Iul.maie.
Quod tamen intellige & declara,
quando princeps assertiuè dicit in
sua commissione, sibi constare de
crimine, vel quòd fama deuenit ad
eius aures. aliâs si commissio fieret
simpliciter,habet tacitam conditio-
nem:scilicet,dummodo infamia præ
cedat:& tũc iudex debet ante omnia
inquirere de fama: aliâs non potest
procedere ad inquisitionem, ita de-
clarat Felyn. in ca. cùm oporteat in
iiij.not.de accu.& ibi etiam Ioan. de
ana.in ij.not.per glo. in c.ex tenore.
de foro compe. idem tenet Philip.
Decius in d.cõsi.clxx.col.ij.& consil.
clxxxix.

clxxxix.colum.fin.& Alex.in consil. clxxxiij.incip. in causa angelorũ &c. col.fi.versi.non obstat prædictis &c. in ij.vol.

26 ¶ † Limita quartò non procedere, quando aliquis denuntiaretur de crimine per aliquem probum virum:quia tunc ista denuntiatio est sufficiens, vt inquiratur contra eum super infamia tantùm : & non super crimine. sed reperta infamia, potest inquiri de crimine : secundum Abb. in c.licet.in vltimo no.de accu.& ibi etiam Pet.de Anch.& Fely. in ij.col.

27 ¶ † Limita quintò non procedere, quãdo iudex processit ad inquisitionem criminis, præsente inquisito & non contradicente, nec reclamante: quia tunc valet processus, etiam si non probetur infamia:& non potest vlterius opponi contra processum. tex.est formalis in cap.ij.de accu.lib vj.& ita per illum tex.tenet Cæpol. in consil.lxvj. quod nota. & semper facias interponi protestationem pro reo contra inquisitionem.

28 ¶ † Limita sextò non procedere in inquisitione : quæ fit contra officialem in syndicatu:quia potest contra eum inquiri generaliter & specialiter,indistinctè etiam fama non præcedente : & potest inquiri contra ipsum & eius familiam, & officiales & ministros:secundum Pari. in trac. syndi.in xj.charta.in fi.in c.proceditur autem in syndicatu &c.& est hodie decisum in regno per regiã prag. quæ incipit Regiæ dignitati &c. sed considera,quia in d.prag. nullũ verbum fit de fama:sed simpliciter conceditur procedi ad inquisitionem. vnde deberet intelligi secũdum ius commune:scilicet vt procedat infamia, per ea quæ dixi suprà, in iij. limitatione. & hoc expressisè tenet Bald.in l.iubemus.col.ij. versi.modò restat &c. C. de proba. vbi expresè dicit contra officiales fieri inquisitionem, demum fama præcedente. Sed hoc non obstante, teneo hanc limitationem:per d.prag. Et considero,quòd per eam permittitur inquiri generaliter & specialiter:sed quando fit inquisitio generalis,non requiritur fama præcedens: vt dicam modò in sequenti limitatione:& præcedente generali, minimè requiritur infamia in speciali:quia habet inquisitionem generalem,quæ est præparatoria ad specialem: vt not.Bal.in l. obseruare.§.proficisci.in v.& vj.q.de offic.procon.& Bald.in d.l. iubemus. col.ij.versi.& est sciendum &c.& habetur.in l.congruit.& ibi per Bar. & Bal.ff.de offi.præsi.sequitur ergo firma conclusio, quòd contra officialem potest inquiri, etiam fama non præcedente.

29 ¶ † Limita septimò non procedere in inquisitione generali: quia potest fieri etiã sine fama præcedente:secundum Abb.in c.j.col.ij. in glo.j.de offi.ord. & hoc est prouisum in regno expresè, per constit. quæ incipit:Inquisitiones. & per capitulum regni,quod incipit:Generales.per quæ iura municipalia conceditur facultas officialibus faciendi inquisitiones generales sine alia probatione famæ.

30 ¶ † Limita octauò non procedere in casibus,in quibus præcessit inquisitio generalis : quia potest perueniri ad specialem sine alia probatione famæ:

famæ : ex quo inquisitio generalis, est præparatoria ad specialem:quia aliàs frustra fieret, si per eam non perueniretur ad specialem : secundum Bal.in d.l.iubemus.col.ij. versi. & est sciendum &c. C. de probat. & probatur ex his,quæ no.Bar.& Bal. in d.l.congruit. & Fely. in c.inquisitionis.col.iij.de accu.& l.iiij.§.mandatis.& ibi Bar. ff. ad legem Iul.pecul.& Bar.in l.ij.§.si publico.col.ij.in fi.ver.tertia regula &c.ff.de adul. Et ex his datur bonus modus inquirendi de omnibus criminibus : etiam de his,de quibus aliàs de iure inquiri nō posset:videlicet, vt primò præcedat inquisitio generalis:&repertis per eam indiciis contra aliquem, potest contra eum deueniri ad specialem.

31 † Et propterea officiales communiter in principio officij solent facere banna & inquisitiones generales:complectendo varia & diuersa crimina : quibus posteà emergentibus faciunt inquisitiones speciales, vigore bannorum, quod facere possunt. Ita in specie tenet Amodæus in suo tract.synd.col.vj.in fin.& seq. ver.inquisitio generalis,&c. & colū. vij.ver.tertium &c.& sic tenet,quòd vigore dictorum bannorum potest iudex specialiter inquirere,etiam de criminibus , de quibus aliàs de iure inquiri non potest. Et certè , si istud dictum esset verum , esset hæc magna ampliatio ad materiam inquisitionis. Sed ego puto, quòd istud dictum nullam contineat veritatem. & si ita esset, omnia iura prohibentia inquisitionem specialem, seruirent nobis de vento : cùm communiter omnes officiales soleant facere huiusmodi banna generalia : per quæ alterant legum dispositiones, & earum pœnas. Et hæc potestas daretur officialibus, vt destruerēt multas leges : & sic vendicarent sibi potestatem principis. quod non est dicendum:cùm de facili per viam obliquam fieret fraus legibus:vnde melius in hac materia loquutus fuit Paris in d.trac:synd.in ver.tortura. col. j.ver.an in causa pecuniaria,&c. circa medium.vbi expressè dicit , quòd officiales per eorum banna non possunt statuere contra ius:nec alterare pœnas iuris:ex quo iurant in principio officij seruare iura & regni constitutiones , & capitula. vnde infert non valere bannum officialis , quòd quicunque iuerit de nocte , vel portauerit arma , puniatur ad quatuor tractus cordæ: quia non potest mutare pœnam iuris : per prædicta.

¶ Istam opin.contra Amodæum ego confirmo esse verissimam in hoc regno:per d.c.generales.Quō cauetur, quòd officiales faciant inquisitiones generales semel in anno : & illis factis nullo modo descendant ad speciales,nisi de mandato principis:vel nisi in casibus à iure permissis. Sequitur ergo:quòd si banna vel generales inquisitiones complectuntur aliqua crimina,de quibus specialiter inquiri non potest de iure , minimè potest de illis inquiri vigore generalis inquisitionis præcedētis:ne fiat fraus legi:& ita cum ista declaratione intelligo hanc octauam limitationem. ¶ Do etiam & aliam declarationē,scilicet vt procedat, quando per ge

per generalem inquisitionem inuenit iudex aliqua indicia vrgentia super illo crimine, de quo vult postmodum specialiter inquirere: quia tunc vigore illorum repertorum potest deuenire ad specialem: aliâs secus.imo teneretur ad dãna & interesse ipsi inquisito: & præsumeretur omne malum contra iudicem:quando sine indicijs inquireret: vt notat Bald.in l.sancimus.col.fin.C.de iudi. & in l.iubemus.col.ij.versic. quarto. C.de prob.& Paris in d.versic.inquisitio.col.ij.& vj.in fin.

32 ¶ † Limita nonò non procedere, quando fit inquisitio non ad effectũ puniendi, sed ad effectum corrigendi pro salute animæ:vt quando episcopus visitat ecclesiam:vel quando vult se informare de vita & moribus eligendi vel consecrandi,vel alicuius promouendi ad ordines, si est idoneus:quia tunc ex officio inquirit,nulla fama præcedente: secundũ Abb.in c.j.col.ij.in glo.j.de offi.ord. & Spec.in titu.de inquisi.§. quando. versi.licet autem.& §.viso.col.fi.versic.in summa.& probatur ex his,quę habentur in c.ad nostram.el.ij. de iureiur.& in c.cùm nobis.& ibi glo.de elect.& in c.j.§.sanè. de censi. lib.vj. & tenet Franc. de Are. in c. qualiter & quando el.ij.col.ij.& iij. de accus. & Bal.in consilio ccxx. in princip.in iij.volu.& Abb.in cap.postquam. in iij.not. de elect. & in cap.j. in fin.de postu.prælat.

33 ¶ † Limita decimò non procedere, quando iudex inquireret ex necessitate sui officij:vt quia extaret statutum,quòd iudex teneatur inquirere de tali crimine aliâs puniatur: nam tunc potest inquirere etiam sine diffamatione. ita tenet Ange. in tract. male.in iij.charta.versic.quintò fallit &c.Sed aduerte, quia puto hoc dictum ita simpliciter intellectum,nõ procedere: nam certè considerando statutum.non potest loqui,nisi de inquisitione generali respectu personæ:scilicet facienda contra personã incertam:quia de certa persona non potest sentire: quo casu verum est, quòd ista inquisitio generalis potest fieri sine diffamatione,vt dixi suprà in vij.limitatione. & ita intelligendo ista non esset noua fallentia, sed eadem cum septima. sed ad hoc, vt fallentia sit bona & noua, deberet intelligi de speciali: & tunc dico, quòd non procedit: quia tale statutum debet habere tantam conditionem:scilicet si procedit infamia: sicut dicimus in commissione principis:vt dixi suprà in tertia limitatione:aliâs statutum esset contra ius:& daret iudici materiam calumniandi: quia emergente crimine posset de facto vexare aliquem innocentem non diffamatum:& inquirere contra ipsum,authoritate statuti. Posset tamen saluari ista limitatio, vbi præcederent alia indicia contra aliquem: quia tunc vigore indiciorum, iudex potest inquirere:licet fama non præcedat:vt dixi suprà in j.limita. & ita debet intelligi dictum Ang. in d.l.si vacantia.quem refert Ang. in tract. male.in versi.fama publica.colũ. vj. vbi dicit, quòd quando inquisitio permittitur à statuto, est remedium ordinarium:& potest fieri,etiã fama non

non præcedente. hoc intellige, dummodo adsint alia indicia, ne detur iudici materia vexandi iniustè: vt suprà dixi. Et vide quæ dicam infra in ver. vij. requiritur &c.

34 QVARTO † principaliter requiritur, ad validitatē inquisitionis, quòd delictum, de quo inquiritur, sit commissum per dolum vel latā culpam: secus, si per leuem vel leuissimam: quia tunc inquiri non potest: secundum Bal. in l. data opera. col. iij. C. qui accus. non pos. quod intellige & declara, vt ibi per eum. Ego autem hoc plenè attigi suprà in iiij. parte. in prima dist. ver. vltimò super hac &c.

35 ¶ † Quintò requiritur, ꝙ inquisitio contineat locum & tempus cōmissi criminis secundū forma l. libellorū. ff. de accu. aliâs redditur inepta: secundum Ange. in consi. clxxviij. & consi. ccxcvij. col. j. & Bar. in l. ij. §. si publico. col. ver. quæro, vtrū &c. ff. de adul. & Ang. in trac. male. in iij. charta. ver. v. principaliter &c. & Bald. in consil. cccccxc. in iij. vol. & consi. cccccxxviij. in prin. in v. vol. & idem Bal. in cōsil. ccxcvij. in fi. v. vol. & Alex. in consil. clxxviij. col. j. in ij. vol. & Ioā. de ana. in c. qualiter & quando el. ij. §. debet col. ij. in fi. de accu. & Abb. in c. fi. col. penul. & fi. de pur. cano. & Fely. in d. §. debet col. pen. Et hæc solēnitas est confirmata in regno, per constit. hi, qui. §. de specialibus. versic. in prædictis. vbi expresse dicitur, quòd in inquisitionibus debent seruari solennitates inductæ per iura communia super delationibus & delatoribus: & sic innuit de solennitatibus accusatio-

36 num. ¶ † Limita hoc non procedere, quādo inquiritur de crimine cōmisso contra diuinam maiestatem: vt de hæresi, vel blasphemia: quia tunc valet inquisitio sine solennitatibus. l. libellorū secundum Ang. in §. fi. in authen. quo oport. episc. Idē in crimine læsæ maiestatis: quia in eo proceditur summariè & de plano sine strepitu & figura iudicij. vnde nō requiruntur aliquæ solēnitates: vt habetur in extrauaganti. ad reprimendā. Et vide de prædictis vnam addi. post Ang. in trac. male. in d. versi. v. principaliter.

37 ¶ † Sextò requiritur, ꝙ in inquisitione ponantur in specie omnes circunstātiæ delicti: videlicet, quo loco, quo mense, & cū qua persona cōmissum fuit. & contra quē. aliâs inquisitio nō procederet: quia tolleretur reo defensio. secundū Abb. in c. fi. co. pe. de purgatio. cano. vnde non procederet inquisitio specialis, quādo fierent capitula generalia. s. qualiter talis inquisitus est solitus cōmittere furta, homicidia, solitus blasphemare, vel simile: q̄a ista nō diceretur inquisitio specialis: sed potius generalis, quo ad delicta: & reus non posset præparare suas defensiones, propter incertitudinem delictorum. Debent igitur fieri capitula in specie. s. ꝙ commisit tale furtū pecuniæ in tāta quātitate, contra talem: in tali loco, tali mēse, tali anno: & sub tali regnatione. & similiter de alijs similibus criminibus: aliâs diceretur incerta, vaga & obscura inquisitio: & nō procederet parte opponēte. per ea, maximè quę dixi suprà in præcedenti requisito. Pro hoc est tex. in l. prætor edixit. in princi. ff. de iniur. iūctis his, quæ no. Bar. in ex-

trauag.ad reprimendā in ver.per inquisitionem.vbi dicit,quòd in inquisitione requirūtur omnes solennitates quæ requirūtur in accusatione:& dixi in præcedenti requisito. Et ita propriè illum tex.extendit ad inquisitionem,Bal.in consi.cclix.col.j.in j. volu.vbi dicit,ꝙ inquisitio incerta, nō procedit,per illū tex.& colligitur ex his,quæ plenè not. Ang.in l.si va-
38 cantia.C.de bon.vacā.lib.x.¶ †Septimò requiritur,quòd antè, quàm iudex formet inquisitionem,faciat citari offensum ad declarandū,si vult producere accusationē.quia si cōparet accusator,cessat inquisitio:quod est remedium extraordinarium.aliàs offenso declarante se nolle accusare, tunc demum iudex potest inquirere. Et similiter debet facere citari consanguineos proximiores offensi,quibus à iure permittitur ius prosequendi suam vel suorum iniuriam.gl.est no.in c.presbyter si à plebe.ij.qō.iiij. & Bal.in l.senatus.col j.C.qui accus. non poss.& Spec.in tit.de inquisit.§. viso.col.vj. versi.porrò si procedetur &c.& Cępo.in cautela.xxiiij.quæ incipit: Tu scias &c.vbi dicit debere statui terminum ad deliberandum accusare volentibus:& Bal.in l.quāuis adulterij.C.de adul & Alexan.in addi.ad Bar.in l.ij.§.si publico.col.j. in addi.incip.Nota materiam,&c.ff. de adul.Si enim ista citatio prius nō fieret,tunc quandocunque superueniente accusatore cessaret inquisitio quia remedium ordinarium, prout est accusatio,facit cessare extraordinarium , prout est inquisitio:per ea, quæ habentur in l.in prouinciali.ff. de ope.no.nun.secundum Car.in cle. sæpe.§.fi.in iij.q.de verb.signi.quod quando procedat:& quid si superueniat accusator post receptas probationes in inquisitione,vide Bar.in l. iij.§.fi. ff.de adult.& Cy.& Saly.in l. ea quidē.C.de accu.& ibi etiam Bal. & Io.de ana.in d.c.qualiter & quando.el.ij.§.licet.de accus.& ibi etiam Fely.in fi.qui dicit communem opi. esse,quam tenet Salyc.in d.l.ea quidem.& Ange.de are.in tract.male.in versi.hæc est quædam inquisitio.col. x.versic. quæro,an inquisitus,&c. Et in tantum est hoc verum:quòd etiā coram alio iudice potest fieri accusatio:& impedit inquisitionē cœptam coram alio:secundum Bald.in d.l.ea quidem.in fi.& Bar.& Alex.in d.l.iij.
39 §.fi.ff.de adult.¶ †Limita tamē hoc non procedere in casibus,in quibus specialiter permittitur inquisitio de iure,vel per statutum:quia tunc inquisitio est remedium æquè ordinarium,sicut accusatio:& non cessaret per superuenientem accusationem: secundum Bar.in extrauag.ad reprimendam.in vers.denuntiationē.post prin.& per hoc infert Ange.l.d.vers. quæro an inquisitus , &c.quod cùm hodie communiter per statuta permittatur inquiri de criminibus, non tollitur inquisitio per accusationem superuenientem:quia vnum remedium ordinarium,non facit cessare aliud ordinarium:idem tenet Bar.in d.l.iij.§.fi.in col.ij.ff.de adult.
40 ¶ † Ex hoc igitur infertur,quòd in omnibus casibus,in quibus licitū est inquirere de iure communi , prout est in crimine læsæ maiestatis , & in

alijs

alijs casibus qui traduntur per gl.& doct.& in l.ij.§.si publico.ff.de adul. accusator superueniens non facit cessare inquisitionem. Item, quia in regno habemus literas arbitrales impressas in capitulis regni. Quarum vna incipit: Ne tuorum. alia incipit: Si temporum: quibus cauetur, quòd in omnibus criminibus irrogantibus pœnam mortis naturalis vel ciuilis, vel membri abscisionem, potest iudex procedere ex officio per inquisitionem: & in omnibus criminibus & iniurijs commissis contra personam ecclesiasticam, pupillum vel viduam: sequitur quòd si est incœpta inquisitio in casibus prædictis per illos officiales, quibus est facta concessio literarum arbitralium non tolletur per superuenientem accusatorem: quia tunc vigore dicti capituli seu statuti inquisitio, dicitur remedium ordinarium: & per ea, quæ habentur in constitu. hi, qui. licet aliàs regulariter dicatur remedium extraordinarium: vt not. Barba. in addi. ad Abb. in c. per inquisitionem. col. fi. de elect. & Bal. in l.j.C. de libe. & eo. lib. & Abb. & doct. in rubr. de iud. & Dy. in c. actus legitimi. de reg. iur. lib. vj. & Calde. in consil. j. in titu. de pœnis. & ideò dicitur extraordinariũ: quia est contra iuris regulas: vt dixi suprà in princip. huius sextæ partis in ij. col. quod restringe, vt dicam infrà in viij. limitatione.

41 ¶ † Limita secundò non procedere, quando inquisitus data opera hoc affectaret & procuraret, quòd ab aliquo accusaretur coram alio iudice, ad effectum impediendi inquisitionem: quia tunc talis actus affectatus & procuratus sibi non prodest: & talis accusatio procurata non impediret inquisitionem. Ita tenent Bald. & Angel. in l. si seruus plurium. §. ij. ff. de lega. j. facit text. in l. spadonem. §. fina. de excu. tuto. & instit. eo. tit. §. item tria onera. & quod tenent Bart. & Alexand. docto. in l. si verò. ff. qui sat. cog.

42 ¶ † Limita tertiò nõ procedere, quando iudex antè, quàm inquireret, interrogasset offensum, an velit accusare: & ille dixisset, quòd non: quia si iudex incœpit inquirere, non potest posteà offensus accusare & impedire processum inquisitionis: secundum Bald. in l. accusationem. colũ. j. C. qui accus. non poss. & Alexand. in addi. ad Bartol. in d. l. iij. §. fina. ff. de adult. in addi. quæ incipit: Adde Innocen. &c. & Ber. landri. in addi. post Ange. de male. in versi. hęc est quædam inquisitio, &c. colũ. x. in addi. quæ incipit: Ordinarium &c.

43 ¶ † Limita quartò non procedere, quando fuit processum super inquisitione etiam post superuenientem accusationem: & nihil fuit oppositum ex parte rei: quia tunc valet vterque processus: & illud quod dicitur inquisitionem impediri per accusationem, intelligitur si opponatur: aliàs secus. ita tenet Baldus in lege prima in finalibus verbis. C. de furtis.

44 ¶ † Item limita quintò non procedere, quãdo is qui accusat, prius denunciasset iudici, ꝙ procederet ad inquirendũ cõtra talem: quia habet ipsum suspectum de tali crimine: nam non

potest posteà ipsum accusare:ex quo videtur elegisse illam viam denuntiationis vnde non facit supersedere inquisitionem.ita tenet Spec.in titu. de inquisi.§.nunc videndum.versi.vltimò quæritur.

45 ¶ † Limita sextò nō procedere,quando iudex videret accusationem esse suspectam : puta de collusione : quia non debet cessare ab inquisitione.ita colligitur ex not.per Io.an.in addi.Spec.in titu.de inquisi.§.viso.in v.col.in addi.incipiente. Terminum &c.post medium.& Ber.landr.in loco suprà allegato.in iij.limitatione. Et potest colligi collusio in casu isto,ex causis & personis:secundum Bal.in l.ea quidem.col.fi.C.de accus. vbi plus dicit,quòd iudex debet super hoc interloqui,si sibi videbitur. Quomodo autem probatur collusio: vide Abba.in cap.de his.columna.fi. de accusat.

46 ¶ † Limita septimò non procedere, quando accusator fuit causa promouendi inquisitionem:vt quia ad eius instigationem fuit formata inquisitio:nam tunc non admittitur,si vult accusare:ex quo promouendo inquisitionem videtur illā viam elegisse. ita tenet Bald.in d.l.ea quidem.colū. fi.versi.tu dic &c.C.de accus.& Bart, in l.iij.§.si col.ij.ff.de adult.

47 ¶ † Limita octauò non procedere, quo ad probationes receptas super inquisitione;quia si accusatio superuenit post receptas probationes , nō tollit effectum illarum probationū: sed remanent in robore suo ad delictum puniendum.Ita tenet Io.an.in addi.Specu.in titu.de inquisitio.§.vi so.in d.addit.quæ incipit:terminum, &c.& Gandi.in tract.male.sub titul. quomodo de male.cogno.per inqui. col.pen.in fi.& col.fin.

48 ¶ † Limita nonò non procedere de iure canonico: quia secundum canones inquisitio, est remedium ordinarium.vnde non tollitur per superuenientem accusatorem .quia iudex potest inquirere etiam non monito offenso ad accusandum.Ita tenet Cardi.in cle.sæpe. §.fi.in iij.q.de ver.sign.& idem Car. in c.qualiter & quādo.el.ij.de accus. de cuius dicti veritate , vide ibi per Ioā.de ana.

49 ¶ † Octauò principaliter requiritur , vt procedat inquisitio : quòd inquisitus non fuerit aliàs de illo crimine accusatus; vel inquisitus,& absolutus:quia si aliàs fuisset legitimè absolutus,non potest iterū de eodem crimine inquiri:tex.est & ibi Abb.& doc.in c.de his,de accu.& idem Abb.& Io.de ana.in c.fi.de collu.deteg.& text.in l.pen.§.fin.ff.nau. cau.stab,& l.si cui.§.iisdē.& ibi Bart. ff.de accu.& Alex.in consi.xj.col.pe. in j.vol.& vide Cępol.in consi.lxvij. & Lud.Rom.in consi.ccxiij.& l.senatus.& ibi Bar.ff.de accu.idem si fuisset semel condemnatus & punitus: quia nō potest vlterius accusari,neq; inquiri:secundum Alex.in d.cōsi.xj. col.pe.per.l.sepulchri.la prima.ff.de sepul.vio.

50 ¶ † Limita primò hanc regulam non procedere quādo sententia absolutoria esset lata per collusionem & præuaricationē;quia tunc potest iterum inquiri:text.est & ibi Abba.& Io.de ana.in d.c.fi.de collu. deteg. & l.iij.ff.de præuarica.& l.si quis homicidij.C.de accusa.& Ioan.

and.

an.in addi.Spec.in tit.de inquisi.§.vi so.col.v.in.d.addi.quæ incipit:termi
51 num &c.circa medium . † & Abb.in d.c.de his.col.fin.de accusa.vbi pulchrè declarat,quomodo probari possit collusio:& dicit,quòd inter alios modos probandi collusionem , est,si accusator conuersatur cum accusato, præsumitur collusio inter eos . idem tenet Barto.in l.j.§.præuáricatorem. ff.ad turpil.Item,præsumitur collusio,si post litē contestatam non comparēt nec accusatus nec accusator in termino statuto per iudicem:vt not. Matth.in consti.sæpe contingit.col. j.& per illam constit.est statuta pœna in regno contra colludentes in causa criminali,post litem contestatam : & est pœna centum augusta-
52 lium.¶† Limita secundò procedere, quando lata esset sententia , absolutoria diffinitiua.secus,si esset ab obseruatione iudicij : quia potest tunc iterum inquiri & iterum accusari: quia talis sententia non parit exceptionem rei iudicatæ . Ita declarat Abb.in d.c.de his.col.j.de accu.per.l. libellorum.ff.de accu.& Fely.in d.c. de his.col.j.contrarium videtur tenere Specu.in titu.de aboli.§.j.vers. porrò.vbi non facit differentiam,an quis sit absolutus diffinitiuè vel ab obseruatione iudicij : nam vtroque casu dicit non posse iterum accusari.sed dic quòd prima opi.est verior: & dictum Specu . oportet saluari & intelligi secundum limitationem Felyn.in d.c.de his.colum.j.vbi dicit, quòd de iure canonico absolutus ab obseruatione iudicij.non potest iterum accusari ab eodem , qui primò accusauerat:ex quo per primam accusationem fuit effectus inimicus.
53 †Et de iure canonico inimici repelluntur ab accusando:vt habetur in c. repellantur.& in c.cum P.maconella.& in c.oporteat . de accus. Potest tamen accusari ab alio tertio:sed de iure ciuili potest indistinctè iterum accusari tam à primo,quàm ab alio: quia inimici de iure ciuili non repelluntur:secundum Fely.in d.c.de his. vnde pro saluanda opin.Specu.oportet ipsum intelligere de iure canoni.& vt non possit accusari ab eodem.aliàs ita simpliciter malè loquetur.per.d.l.libellorum.§.quòd si li
54 belli.¶†Limita tertiò prędictam regulam procedere,quando quis accusaretur ab eodem,qui primò accusauit vel inquiri fecit : quia obstat illi exceptio rei iudicatæ.Secus,si accusaretur ab alio tertio qui suam vel suorum iniuriam prosequeretur : & ignoraret accusationem fuisse ab alio institutam : quia potest accusare propter eius ignorantiam , non obstante absolutione.Secus,si sciuisset accusationem:quia etiam tertiò obstat exceptio rei iudicatę . ita tenet Bar.per illum text.in d.l.si cui.§.eisdem.ff.de accu.& Abb.in d.c.de his. colum.fin.de accu.& Ludo.ro.in consi.ccxiij.& Alex.in consi.xj.col pe. in j.volum . & ibi declarant quomodo probabitur ista ignorantia vel scien
55 tia. ¶ † Limita quartò non procedere , quando quis esset absolutus per transactionem factam cum parte.& non per sententiam : quia si transactio valuit,licet ipse transigens accusare non possit . tamen alius tertius

poterit de nouo accusare, vel inquiri facere: & si transactio non valuit, potest etiam ipse idem primus accusator iterum accusare. ita tenet Fely. in d.c. de his. colum. j. ver. secundò limita &c. de accus. & ibi etiam Abb. & alij doct. Multò fortius potest iudex inquirere, non obstante transactione in casibus, in quibus transactio fieri non potuit in præiudicium fisci: vt modò dicam. Et in hoc differt sententia à transactione: quia sententia facit ius, quo ad omnes: vt dixi in præcedenti limitatione: sed transactio non facit ius, nisi quo ad transigentem tantùm. ita tenet Bal. in l. transigere. in iiij. & v. oppo. C. de transact. vnde potest alius accusare. l. qui cœtu. §. qui vacantem. ff. ad legem iul. de vi publ. & potest iudex inquirere: vt habetur in c. j. de collu. deteg. & ibi Abb. in fin. colum. ita declarat Alexan in d. l. transigere. col. j. & ibi etiam Ias. in ij. colum. in princ. Verùm in hoc stat differentia: quia quo ad illum processum, & illam instantiam cœptam, transactio facit ius quo ad omnes, etiam quo ad iudicem: adeò quòd tertius accusator non potest eundem processum prosequi: nec iudex inquirens potest ex eodem processu condemnare: sed ille processus remanet penitus extinctus per transactionem: vnde opus est incipere processum de nouo: & hoc in casibus, in quibus transactio est permissa: sed in casibus non permissis à iure potest accusator: & iudex prosequi eundem processum: & iste est effectus transactionis in criminalibus. ita declarat Barto. in d. l. transigere. colum. j. in fin. & colum. ij. in iiij. oppo. & seq. & ibi ipsum sequitur Alexan. in iiij. col. & magis cõmuniter doc. & Abb. in d. c. j. colum. fi. Sed quando sit in casibus non permissis, quòd iudex possit inquirere ex eodem processu: est tex. in l. ij. C. de abol. Qui autem sint casus permissi, & qui prohibiti: traduntur in dicta l. transigere.

56 ¶ † Quid autem, si princeps generaliter facit indultum de omnibus delictis preteritis: quod intelligitur scilicet parte offensa concordata. pone modò, quòd offensus accusat: & pendente accusatione remittit: an iudex posit prosequi ex officio, non obstante indultu? vide Lud. de pen. tenentem quòd sic. in l. si quis. colum. xxv. in v. q. C. de desertorib. lib. xij.

57 ¶ Remanet ergo conclusio, quòd transactio in casibus permissis habet hunc effectum: quia impedit prosequi eundem processum: non alium initiari ad inquisitionem iudicis, vel ad instantiam tertij accusatoris. sed ipse transigens penitus excluditur: vt supra dictum est. & hoc est, quod suprà dixi, quòd transactio ita non potest fieri in præiudicium fisci & reipublicæ, cuius interest quòd delicta puniantur. idest. ita vulneratus. ff. ad. l. aquil. & ideò iudex pro commodo fisci potest iterum inquirere ex nouo processu. Et prædicta procedũt tam in delictis publicis quàm priuatis: nam licet in criminibus priuatis principaliter videatur priuatus offensus & non respublica: tamen exitus & commodum potest spectare ad fiscum propter pœnam criminalem

criminalem:vnde transactio,quæ fit in crimine priuato, præiudicat tantùm ipso offenso transigenti:non tamen prçiudicat fisco:& propterea iudex potest inquirere post transactionem:secundum Bar.in l.j.§.vsque adeò.ff.de iniur.& Bal.in l.fallaciter. C.de aboli.Et similiter alius tertius puta consanguineus, qui passus fuit iniuriam per offensionem consanguinei, potest accusare: ita hæc omnia declarat Barto.in d.l.transigere.col. pe.in fi.& colum.fi.& ibi etiam Bal. qui magis clarè loquitur in pen.col.

58 ¶ † Et ex prædictis infero ad vnam pulchram & quotidianam conclusionem,quòd si aliquis passus fuit iniuriam in suam personam:& ante accusationem vel post,transegit cum offendente:& remisit sibi omnem iniuriam, potest alius consanguineus offensi, accusare criminaliter illum offendentem,non obstante remissione offensi: illa ratione attenta,quia iniuria facta vni,censetur facta omnibus de sua cognatione.l.lex Cornelia.& ibi Barto.ff.de iniur.& Bal. in l.j.col.ij.in prin.C.de rap.virgi.& Bald.in l.j.C.si quacunque præd.pote.& Bart.in.l.cùm scimus.C.de agri. & censi.lib.xj.& Abb.in c.cùm oporteat.colum.ij.de accus.vnde transactio & remissio vnius,non præiudicat alteri accusare volenti per prædicta.ita in terminis tenet Barto.in d.l.transigere.colum.fin.& ibi etiam Bald.colum.pen.circa fin.Nec prodest accusato dicere, quòd ego habui remissionem ab eo,qui fuit principaliter offensus: quia iste agnatus venit pro iniuria propria.item, non potest prodesse dicere,quòd tu fuisti præuentus ab offenso,qui prius accusauit:quia non dicitur prçuenisse,qui destitit per transactionem:secundum Bald.in d.l.transigere.col.fin.& hoc etiam tenet ibi Fran.de are.col.pe.in fi.& seq.dum reprobat opin.Saly.ibi per tex.in d.l.j.§.vsque adeò.ff.de iniur.& prædictis adde Bar.in l.fi.ff.de

59 priua.delic.¶ † Item ex prædictis infero quòd hodie in regno habemus ritum magnæ curiæ num.14.qui incipit: Item, quòd nullus laicus &c. quo cauetur,quòd nullus admittitur ad accusandum siue ad denuntiandum, tanquam vnus de populo,nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur,per quem ritum dico, quòd hodie in regno quo ad accusationem non fit differentia inter crimina publica & priuata:quia solū prosequēs propriam vel suorum iniuriam, admittitur.vnde omnia crimina publica,censentur redacta ad instar priuatorum,quo ad accusationem.per hoc dico,quòd etiam in crimine publico si is: qui est principaliter offensus, trāsigit vel remittit,admittitur suus consanguineus tantùm ad accusandum,qui suam vel suorum iniuriam prosequitur:sicut in crimine priuato:& non admitteretur quilibet extraneus:& ita debet hodie restringi & intelligi dispositio dictæ.l.qui cœtu. §. qui vacantem.ff.ad.l.iul.de vi

60 pub.¶ † Limita tamen prędicta,quòd consanguineus potest accusare pro iniuria consanguinei. s.criminaliter tantum:nō autē ciuiliter:nam ciuiliter potest solùm accusare is,qui fuit principaliter offesus:vel is,qui habet

offensum in sua potestate: vt pater pro offensione filij. Idem in marito, pro offensione vxoris: quia pater & maritus censentur offendi per offensionem filij & vxoris: vnde accusando, vindicant propriam iniuriam: & proprio nomine agunt: Tex. est in l. j. §. fi. cum. l. seq. & ibi Bar. & doc. ff. de iniu. & probatur. in d. l. j. §. vsq; adeò. & tenet Bar. in l. ambitiosa. col. iij. ff. de decre. ab ord. faci. Istæ ergo personæ possunt agere ciuiliter & criminaliter ad earum libitum: prout plenè tetigi suprà in iiij. parte. in j. dist. col. ij. & i ij. Secus est in alijs consanguineis collateralibus: puta in fra-
61 tre: † quia pro iniuria fratris non potest frater agere ꝓprio nomine: quia frater non dicitur propriè offensus: sed dolet tantùm de iniuria fratris: & prætendit aliquod interesse, saltem affectionis. vt sentit Alex. in l. si finita. §. si de vectigalibus. col. x. ff. de dā. infe. & in l. si ita stipulatus. §. Crisogonus. col. pen. ff. de verbo. obl. vnde quia frater & alij collaterales non agunt proprio nomine vt dicit Bart. in d. §. Crisogonus. in fi. & Bal. in c. j. §. similiter. col. j. in fi. quibus mo. feu. amit. sequitur, quòd non possunt agere ciuiliter ad æstimationem iniuriæ. Ita singulariter tenet Bart. in d. l. lex Cornelia. ff. de iniu. vbi ita intelligit, quòd ipsemet Bart. dixit in. l. fi. ff. de priua. delic. & sentit idem Bart. in d. l. j. §. fi. ff. de iniur. in quibus locis dicit, quòd tantùm criminaliter agere possunt consanguinei: non autem ciuiliter: & istud sequendo Bar. tenet etiam Fely. in c. literas. col. ij. in fi. ver. iiij. limita &c. de præsump. ¶ Et per istam distinctionem puto posse reduci ad concordiam multas doctrinas, quæ videntur adinuicem contrariari. Nam Bar. Bal. Alex. & Franc. de are. & omnes communiter doc. in d. l. transigere. col. pe. & si. tenent, quòd si offensus remittat iniuriam, possint alij consanguinei accusare. Idem tenet Bart. in l. fi. ff. de priua. delic. sed Bart, Alex. & Franc. de are. & docto. in d. §. Crisogonus. & Alexā. in d. §. si de vectigalibus. tenent quòd licet frater doleat de iniuria fratris: non tamen agit actione iniuriarum: quia non est de personis numeratis in l. j. §. fi. ff. de iniur. nam per illas tantum personas iniuriam patimur, & non per alias. Idem tenet Socin. in consil. ccxxviij. in iij. col. in fin. in ij. vo. Et si ista opin. vltima esset vera, sequeretur, quòd facta transactione per offensum, nullus alius consanguineus admitteretur ad accusandum: nisi esset pater vel maritus: & sic penitus destrueretur id, quod dicunt doct. in d. l. transigere. vnde ego puto posse istas doctrinas concordari, secundum distinctionem Bart. in d. l. lex Corne. scilicet aut frater vult agere ciuiliter ex delicto, & non potest, quia offensio non est sua propria: vt dicit Bald. in d. c. j. §. similiter. quib. mod. feu. amit. vnde illam æstimare non potest: aut vult agere criminaliter ad vindictam publicam: & tunc potest accusare: quia sua interest fratrem non offendi: & tanquam prosequens iniuriam suorum, admitti debet: & quòd ista fuerit intentio Alexand. & doct. in d. §. Crisogonus. patet, quia loquuntur per verbum; agere:

agere:& non per verbum: accusare. Dicunt enim quòd frater nō agit ex iniuria fratris. vnde debet intelligi ciuiliter:quia hoc importat verbum, agere. vt no. in l.qui accusare. C. de eeden. aliàs autem frustra loquerentur leges dicentes licitum esse prose qui suam vel suorum iniuriam l.neganda.C.qui accus. non pos. & quod disponit ritus magnæ curiæ. 14. incipiens: Item quòd nullus laicus,&c. vbi ꝓhibet omnes accusationes,quæ non fiunt per prosequentes suam vel suorum iniuriam. Illud ergo, quod disponitur in l.j.§.fi.ff.de iniu.loquitur de iniuria propria,quæ potest in iudicium deduci ciuiliter & criminaliter. & tunc dicitur, quis prosequi suam iniuriam. Sed consanguineus prosequitur iniuriam suorum: & ratione interesse sanguinis, permittitur accusare criminaliter: & petere vindictam contra offensorem fratris sui.

62 ¶†Sed hîc cadit opportunum dubiū: vsque ad quem gradum admittūtur consanguinei ad accusandum & prosequendū suorum iniuriam.Bal. in l. petitionē C.de aduoc.diuer.iudi. per illum tex.dicit,ꝙ appellatione suorum,veniunt coniuncti,vsq; ad quartum gradum. Alij dicunt. quòd dicūtur sui vsque ad illum gradum,infra quem non coguntur testificari: qui est septimus gradus: vt l.lege Iulia. ff.de test.ita tenet Spe.in ti.de accus. §.tertio.in prin.& ibi etiā Ioan. and. in addit.qui dicit,quòd appellatione suorū,veniunt illi,qui possunt agere sine mandato: adeò quòd doctores multùm variant super hoc:vt plenè attingit Abb.in c.de cæterò.col. fi.& ibi etiam Fely.de testi.& idem Fely. in c.cùm dilectus.colum.fi.de acc.& Alex.in l.ij.ff.de acc.sed Abb.in c. cū oporteat.colū.ij.de accu.dicit attendendam esse consuetudinem patriæ scilicet vsq; ad quem gradum solet in illa patria durare affectio inter coniunctos.sed Fely.in d.c. cùm dilectus.dicit communem opi. esse, quā tenet Abb.in d.c.de cæterò. Ego puto dubium hoc posse clarè decidi,per tex.in d.l.leg. Cornelia ff. de iniur. vbi enumerantur personæ vsque ad sobrinos.vnde dico,quòd in materia accusandi,appellatione suorum, veniunt coniuncti vsque ad sextū gradum:quia sobrini sunt in sexto gradu:vt instit.de gradi. §. sexto gradu: & miror,quòd alij doc. non pōderarunt ad hoc illum text. per quem in proprijs terminis deciditur istud dubium:& non est opus ire per similitudines & mendicata suffragia.

63 ¶†Adde tamē hîc vnum pulchrum, dictum pro ampliatione prędictorū, quòd omnis iniuria, quæ fit contra diuinam religionem,vel contra patriam, potest appellari iniuria propria. & quilibet potest illam prosequi, tanquam propriā:ita singulariter tenet Ang. in §.fi.in authen. quo opor.epi.

64 ¶ † Item, in terminis istis appellatione suorum, non veniunt spurij: secundum Alex.in consil.lx. col. iiij. in ij.volu.

65 ¶ † Ex prædictis modò infero ad nonnullas vtiles ac quotidianas practicas in regno. Et primò, si aliquis fuit offensus,certum est,quòd potest

formare libellum accusatorium iniuriarum, æstimando iniuriam: secundum formam costi. varietates. Pone modò, quòd eius frater vel alius coniunctus collateralis vult facere aliũ libellum accusatorium: & æstimare illam iniuriam pecunialiter: vtrum possit? dico quòd non: quia non permittitur cõiuncto agere ciuiliter ad æstimationem: vnde talis libellus nõ procederet, per illam auream doctrinam Bar. in d. l. lex Cornelia. sed debet formare libellum criminaliter, petendo eum puniri pœna iuris, tradita in l. fi. ff. de iniu. vel alia pœna: secundum delicti qualitatem. Et nota pulchrum modum reijciendi libellum nouiter ponderatum: quia non puto quòd fuerit hactenus per alios doc. consideratus.

66 ¶ † Secundò infero, quòd in casu prædicto, quando coniunctus vult agere pro iniuria coniuncti, non debet mentionare iniuriam propriam, nec propriam offensam: sed debet dicere, quòd agit pro iniuria coniuncti ratione interesse sanguinis, ad publicam vindictam: quia aliâs libellus non procederet: per id quod dicunt Alexan. & doc. in d. §. Crysogonus. & Bal. in d. c. j. §. similiter. qui mo. Feu.

67 amit. in vsi. feud. ¶ † Tertiò infero, & hæc est quædam limitatio ad ea, quę suprà dixi de cõsanguineis quòd licet aliâs remittente offenso possit alius coniunctus agere criminaliter vt suprà pluries dictum est: tamẽ secus est in patre habẽte plures filios: quorum si vnus est offensus, certum est, quòd actio cõpetit patri: vt d. l. j. §. vsqueadeò. & §. fi. ff. de iniur. & l. sed si vnius §. filio familiâs. eo. ti. Et pater potest etiam filio inuito hanc iniuriam remittere: vt d. §. filio familiâs. & est tex. & ibi glo. & Bartol. & doc. in l. in personam ff. de pac. & Ias. in l. contra iuris §. si filius. col. iij. ff. de pac. adeò, quòd si pater remittit, non potest filius agere: vt no. glos. in c. cùm illorũ in ver. passus est &c. & ibi Abb. & doc. de sen. excom. vnde dico quòd in hoc casu patre remittente non possunt alij filij, qui sunt fratres offensi, agere de dicta iniuria: nec accusare aliquo modo. Et licet hoc dictũ nõ reperiam ab alio decisum: tamen ipsum firmo ratione ineuitali: quia si patre remittente iniuriam filij, non potest filius agere: & potest pater etiam inuito filio remittere: secundum Bar. in d. §. filio fa. & in d. l. in personam. & glo. in d. c. cùm illorum. Certè, si non potest agere ille filius, qui fuit principaliter offensus, multò minus debet posse agere frater illius filij, qui nõ fuit offensus: & qui est sub eiusdẽ patris potestate. Nam si patria potestas, est sufficiens ad repellendum filium offensum, qui suam propriã iniuriam prosequeretur, multò fortius debet operari ad repellendum filium, qui suorum iniuriam prosequitur. & potest addi alia ratio, quia omnes filij cum patre reputantur vna & eadem persona. vt habetur in l. in suis ff. de libe. & posthu. vnde sicut transigens non admittitur ad accusandum: vt suprà dixi: ita nec filius admitti debet facta transactione per patrem: qui vna & eadem persona reputatur cum patre.

¶ † Limita

68 ¶† Limita tamen hoc non procedere, quando pater esset vilis persona, & filius honesta. quia tunc pater vilis non potest remittere iniuriam illatam filio tex. est & ibi Barto. in d. l. sed si vnius §. filiofa. ff. de iniur. & gl. in d. l. in personam. & Bar. in l. Lucius ff. sol. ma. & glo. in d. c. cùm illorum: facit tex. in l. si cùm dotem §. eo au-
69 tem tempore ff. solu. mat. † & per hoc infert notabiliter Barto. in dicto filiofa. quòd pater vilis non potest pupillariter substituere filio suo. & idem tenet Barto. in l. ij. ff. de vulg. & pupil. quia sicut pater non habet administrationem in vita super filio propter eius vtilitatem: ita minimè habebit illam in morte, secundum
70 Bar. ibi. † facit quod not. Bal. in l. quãuis C. de fideicõ. vbi dicit, ꝙ si pater est dilapidator priuatur admininistratione bonorum filij: & tunc filius potest agere contra patrem. Idem tenet Soci. in consi. xxxiiij. col. ix. ver. tertia conclusio. in j. vo. Et nota pulchrum modum annullandi substitutionem pupillarem: quia quotidie euenire potest.

71 ¶† Item limita non procedere, quando iniuria esset illata à persona coniuncta filio: quia tunc pater illam remittere non potest. ita tenent Barto. Ang. Imo. & Lud. ro. in d. l. Lucius ff. solu. matri. & Ias. in d. l. in personã §.
72 de pactis. ¶ † Quartò infero, quòd si aliquis coniunctus vltra sextũ gradum agere vellet de iniuria coniuncti non debet admitti: quia non numeratur in numero suorum: secundum opi. quã suprà tenui: per d. l. lex Cornelia ff. de iniur. vnde obstaret sibi dictus ritus magnæ curiæ: incip. Item, quòd nullus laicus, &c.

73 ¶† Vltimò, quia superius tractatum fuit de trãsactione in criminalibus, quando est permissa, & quando prohibita: secundum formam l. transigere C. de transac. scias, quòd in regno super huiusmodi transactionibus & concordijs est aliquid immutatum & nouiter prouisum per constitutiones & capitula regni. Primò enim super hoc est quædam constitutio, quę incipit: post citationem emissam. Secundo, est alia constit: quæ incipit: priusquã citatę partes, aliàs est in litera: postquã. sed verior litera: priusquã. quia ita concordat cũ alia cõsti. prædicta. Et pondera bene istas cõsti. quia videntur in aliquibus cõtrariæ ad inuicem: & glosæ magis confundunt intellectum ipsarum. Nam d. consti. post citationem emissam. tota loquitur in criminibus ingerentibus pœnam sanguinis: in quibus de iure cõmuni licita est transactio. vt d. l. transigere. & hoc expresse dicitur ibi in fi. versi. quæ omnia &c. Et proptereà duæ glo. que sunt in d. consti. vna in ver. impartimur. & alia in ver. persolnat. faciunt variare intellectũ dictæ consti. & puto quòd malè fuerunt ibi situatæ. nã per exceptiones, quas faciunt dictæ glo. & limitationes, quas ponunt ad tex. innuũt, quòd dicta cõsti. in principio sui loquatur de iniurijs leuibus: quod non est verũ & est cõtra illum tex. in d. versi. quæ omnia. vbi tex. se ipsum declarat: per illud signũ vniuersale: quæ omnia &c. & dicit, quòd omnia contenta in d. constitu. procedunt in criminibus inge-

ingerentibus pœnam sanguinis: ergo non est verum, quòd loquatur in delictis lenibus. vnde pro declaratione huius materiæ, & ad sciendum in quibus corrigatur ius commune per constitutiones regni: capio ex d. constitu. tres conclusiones.

¶Prima conclusio est, quòd in criminibus ingerentibus pœnam sanguinis, est permissa concordia inter partes gratis: non per transactionem scilicet, aliquo dato: & ista permissio durat post citationem accusati, antè, quàm partes compareant coram iudice: & non vltrà: nam post comparitionem accusati non permittitur vltrà talis concordia. Istud colligitur ex principio dictæ consti. Ista conclusio est hodie correcta per aliam consti. quæ incipit: priusquam citatæ partes, qua cauetur, ꝙ in enormibus & atrocibus iniurijs nō licet transigere etiam gratis. vnde cùm dicta cōsti. post citationem. loquatur in criminibus sanguinis, & sic in atrocioribus: sequitur quòd est correcta per aliā constit. quæ licet videatur prior in ordine consti. tamē est posterior, & magis noua: vt dicit d. glo. in ver. persoluat. & And. de yser. in d. consti. post citationem in primis verbis. vnde ex dictis duabus cōsti. simul iunctis cum dicta correctione, colligo nunc veram conclusionem, quæ est, quòd de iure cōsti. regni in atrocioribus iniurijs & criminibus ingerentibus pœnam saguinis, nullo modo licet transigere, neque pacisci gratis in quacunque parte litis: & transactio vel pactum factum non valet, si curia ipsam vel ipsum non acceptat hoc colligitur ex tota illa consti. post citationem. iuncta dicta constit. priusquàm citatæ partes. Et procedit indistinctè ista conclusio tam ante comparitionē partiū, quā post: tam ante litem contestatam, quàm post. Ex ista conclusione sequitur consequentia: quòd iudex nō obstante transactione potest prosequi ex eodem processu: & non est necesse incipere processum de nouo, ex quo transactio non valuit: vt dixi suprà in princi. huius quartæ limitationis principalis ad octauum requisitum. Et per hoc apparet, quòd hodie in regno est correcta dispositio l. transigere C. de transac. in eo, quòd permisit transactionem in pœnis sanguinis.

¶Secunda conclusio. quæ percipitur ex dicta constit. est, quòd si fiat transactio in dictis criminibus aliquo dato accusatori, vt à lite discedat: siquidem fiat antè, quā accusatus citatus compareat: punitur accusator ad duplum eius, quod recepit: quā pœnam fisco persoluit. Si verò fiat post comparitionem accusati, & ante litis contest. punitur accusator ad decem augustales fisco applicandos: Si verò fiat post litis contesta. tunc puniuntur ambo. s. accusatus & accusator: ad duodecim augustales pro quolibet. & nihilominus iudex potest causam prosequi: vt probatur in d. consti. ibi: causa nihilominus suo ordine &c. Sed secundum formam ritus magnæ curiæ si partes concordant sine licentia curiæ, puniuntur ad decem tarenos tantùm: vt est ritus in nu. 228. qui incipit: item, quòd si partes &c.

¶†Tertia

74 ¶ † Tertia conclusio ex dicta consti. est, quòd licitum est transigenti in dictis criminibus accipere aliquid ab accusato pro expensis & interesse, & pro æstimatione damnorum: & tunc non incidit in pœnas prædictas: vt probatur in §.j.illius consti.nō tamē intelligas, quòd tunc valeat transactio in præiudicium fisci: quia nunquam valet: sed solùm tunc euitatur pœna. Et per hoc sis cautus, quando fiunt huiusmodi transactiones in criminalibus aliquo dato, vt exprimatur, quòd illud datur pro damnis & interesse, ad euitandam pœnam.

¶ Quartam conclusionem potest quilibet percipere ex dicta consti. in fi. videlicet quòd in omnibus criminibus publicis non ingerentibus pœnam sanguinis, nō est permissa transactio, nisi in crimine falsi. & in hoc concordat cum iure cōmuni, scilicet cum d.l.trāsigere.in fi. ¶ Quinta conclusio percipitur ex alia consti. quæ incipit: prius quàm citatæ partes, videlicet quòd in omnibus iniurijs leuibus permittitur transactio & pactum antè, quàm partes compareant coram iudice post citationem. post verò comparitionem, non permittitur: vt colligitur ibi à contrario sensu: nam tunc esset quæsitum ius curiæ: & iudex posset posteà procedere ex officio: & per ea, quę not.Bar.in l.

75 j.§.vsqueadeò.ff.de iniur. † Quæ autem dicantur iniurię atroces, & enormes: traditur in §.atrox.instit. de iniur.& in l.prætor.§.fin.ff.de iniur. & no.glo.in c.tanta.de exces.prælat. & habentur in c. cùm illorum. de sent. excō. Et quæ dicantur iniuriæ leues: vide Barto.in l.leuia. ff. de accusa.& Matth.in d.consti. priusquam citatæ partes, quæ consti. quo ad iniuriam atrocem & leuem, remittit se ad ius

76 commune. ¶ † Ex prædictis ergo casuum diuersitatibus, poteris facere singulas consequentias: ad sciendum an & quando iudex possit prosequi vel inquirere ex officio, non obstante transactione partium. Et pro finali cōclusione do istam magistralem regulam, quæ ex prænarratis rectè colligi potest. & est talis: quòd in omnibus casibus, in quibus prohibetur transactio post citationem emissam, iudex potest procedere ex eodē processu. sed si fit trāsactio ante citationem, tunc distingue: aut casus est talis, in quo potest iudex inquirere sine accusatione ex dispositione iuris communis, vel municipalis: & potest inquirere non obstante trāsactione. Aut non potest inquirere, & tunc cessat inquisitio: quia non fuit quæsitum ius curiæ: cùm causa non fuerit præoccupata saltē per citationē. In casibus verò in quibus transactio permittitur, iudex non potest procedere ex eodem processu: sed debet nouum initiare: si casus erat talis, in quo potest ex officio procedi: aliàs secus: quia transactio impedit iudicem penitus. vnde in delictis leuibus, in quibus ex officio procedi non potest, & transactio permittitur ante comparitionem partium post citationem, si fuerit facta transactio, iudex nullo modo potest procedere: secus, si post cōparitionem: & ita habes perfectè declaratā hāc materiā.

77 ¶ † Quid autē, si accusator nō trāsigit

git,ſed colludit cum accuſato, præuaricando? Dic,quod punitur pœna centum auguſtalium·& præſumitur colluſio,quando in termino ſtatuto per iudicem non comparet,nec accuſatus nec accuſator:de hoc eſt conſtitu.quæ incipit:Sæpe contingit.& ibi per Matt.in j.col.in fi. vt dixi ſuprà,
78 in j.limita. ¶ †Eſt etiam & alia conſti. quæ incipit. ſponte volentibus. quæ loquitur in cauſis ciuilibus. & dicit,quòd ante litem conteſt. licita eſt indiſtinctè tranſactio in cauſa ciuili:ſed poſt litem conteſt. non licet tranſigere ſine licentia curiæ : aliàs reus tenetur fiſco ad tertiam partem eius quod ſoluit actori pro tranſactione : & ſi negat ſoluiſſe, & conuincitur de mendacio,punitur ad duplum dictæ tertiæ.Et per illam conſti. corrigitur in aliquo l. poſtquam liti.C.de pact.vt dicit gl.in d.conſti.
79 ¶† Conſidera tamen vnum pulcherrimum dictum ex verbis dictæ conſtit.ſponte volentibus. ibi : Abſque vllius cõtumaciæ pœna,&c.quòd in cauſa ciuili ſi reus citatus, fuit contumax, & accuſatus, & bannitus, & condemnatus ad tertiã partem mobilium:ſi poſtmodũ ante litem conteſt.tranſigat cum aduerſario,eſt immunis ab omni pœna contumaciæ. Et ſic in cauſa ciuili ante litem conteſt.poteſt fieri tranſactio in præiudicium fiſci,cui fuerat ius quæſitum ad pœnam contumaciæ. Et ſic nota ſingulare dictum : quia quilibet diceret contrarium,ſi non videret tex. dictæ conſtitu. & ita ponderat illa verba Matth.ibi in ij.no. licet ſecus ſit in cauſa criminali : quia ſi reus contumax, non ſit tranſactio in præiudiciũ fiſci: vt declarat idem Matt. in conſtit. priuſquam citatæ partes. in j.not.vnde ſis cautus, ſi vis euitare pœnam contumaciæ in cauſa ciuili, vt procures fieri tranſactionem
80 ante litem conteſt.¶†Quid autem, ſi accuſator non colludit ſed non cõparet in vltimo peremptorio:& accuſatus comparet:& eius contumaciam accuſat:in hoc eſt alia conſtit. quæ incipit Accuſatorum temeritatem. qua cauetur, quòd accuſator condemnatur ad ſextam partem mobilium, & ad expenſas taxandas per iudicem præcedente iuramento accuſati. Si verò poſt litem conteſtatã in termino ſibi præfixo per iudicem accuſator non comparuerit ad proſequendum, punitur in tertia parte mobilium : & ſi poſteà vltrà perſeuerauerit in deſiſtendo, punitur ad centum auguſtales, & eandem pœnam patitur, ſi expreſſè poſt litem conteſt. renuntiat accuſationi. & de hoc eſt alia conſti.quæ incipit: Accuſatorem. Verùm iſta pœna eſt correcta per ritum magnæ curiæ : quia ſi accuſator deſiſtit ante litem conteſ. punitur ſolùm ad ſex tarenos, ſi deſiſtit poſt litem cont.punitur ad tarenos duodecim. Sed in cauſa ciuili ſi actor deſiſtit ante litem conteſ.punitur ad tarenos tres : ſed poſt litem conteſt.ad tarenos ſex : prout de his omnibus eſt ritus in nume. 240.ſub rub.de deſiſtentibus.qui incipit:item ſeruat ipſa curia, ꝙ ſi accuſator,&c. & ad hoc ſunt reductæ pœnæ turpilliani:vt dicit And.de Yſer.in d.conſt. accuſatorum temeritatem.

¶†Sed

81 ¶ † Sed ecce, quia dictum est de pœna accusatorum desistentium, quid autem debet facere iudex circa processum causæ: ex quo non apparet transactio nec remissio accusatoris: sed stat in suspenso causa propter eius absentiam: in hoc est prodita noua prouisio per capitulum regni, quod incipit: ad consultarionem. & est in numero capitulorũ. 216. Quo cauetur, quòd iudex debet substituere vnum virum idoneum in locum accusatoris absentis: qui causam accusatoris prosequatur in terminis, in quibus reperitur: & ita iudex quàm citius potest, procedat ad processus decisionem: per condemnationem vel absolutionē: & nihilominus contumaciam accusatoris punire debet.

82 ¶ † Extat etiam aliud capitulum regni, quod incipit: ad audientiam. el. ij. numero capitulorũ. 203. Quo cauetur, quòd in casibus, in quibus non vertitur interesse fisci, licitum est impunè accusatori desistere antè, quàm accusatus citatus compareat: sicut per cõsti. regni prouisum erat: & vult se referre ad illam constitu. prius quàm citatæ partes. Sed vbi vertitur interesse fisci propter aliquam pœnam, iudex non admittit accusatorem: nisi prius obliget se cum iuramento de non desistendo sine licentia curiæ. Et si posteà desistit, punitur de periurio. verùm de isto capitulo fit mentio in dicto ritu magnæ curiæ, sub rubrica de desistentibus. vbi dicitur etiam, quòd magna curia non seruat istud cap. ad audientiam. & verè non seruatur in

83 practica. ¶ † Vt ergo cessent istæ pœnæ impositæ trãsigentibus & desistẽtib⁹ in criminalibus, prouideãt accusatores impetrare abolitionẽ accusationis: quę abolitio nihil aliud est, nisi accusationis peremptio, concessa per interlocutoriã iudicis: vt declarat gl. in ru. C. de abolitio. & Spe. in titu. de abolitio. §. j. in princi. Quam abolitionem iudex concedit causa cognita: vt habetur in l. ij. & l. fin. C. de abolitio. & dicitur in consti. Accusatorum temeritatem. in fin. vbi sentit text. quòd ista abolitio debet peti à solo rege: & dicit ibi Matth. quòd alius inferior à rege, non potest concedere abolitionem: per illam consti. vnde secundum eum essent correctæ omnes leges iuris cõmunis concedentes iudicibus & officialibus, potestatem concedendi abolitionem: sed ego non puto hoc esse verum: quia dicta constit. non dicit, quòd ab alio inferiore concedi non possit abolitio: sed tantùm dicitur, quòd si petijsset à rege, illam concessisset ex iusta causa: vnde potius illa fuit accidentalis loquutio legislatoris pollicentis se concessurum abolitionem ex causa, si ab eo peteretur: quàm quòd voluerit tot leges iuris communis corrigere: videlicet leges positas in ti-

84 tu. C. de abolitio. † Legum enim correctio, nunquam præsumitur, nisi expresè appareat. l. præcipimus. in fin. & ibi Barto. C. de appel. & l. san-

85 cimus. C. de testa. ¶ † Reuertor nunc ad alias limitationes ad istud octauum requisitum: Vnde quintò principaliter limita non procedere, quando de crimine est discussum in iudi

iudicio per viam exceptionis incidenter: vt si in quæstione ciuili opponatur contra testem exceptio falsi: & per viam exceptionis cognoscitur de crimine falsi: nam tunc dato, quòd absoluatur, potest nihilominus iterum accusari vel inquiri ordinariè in casibus, in quibus ex officio inquiri potest. Idē, si fuisset condemnatus de crimine per viam exceptionis: quia potest iterum ordinariè procedi contra eum, & ratio est, quia quando per viam exceptionis agitur de crimine: non irrogatur pœna ordinaria à lege inducta: sed pœna extraordinaria mitior. vnde quia delictum non fuit sufficienter punitum, propterea potest iterum agi, vt puniatur ordinariè. ita tenet Bald. in l. vbi falsi. C. de falsis. & Bal. in l. nullum. C. de testi. & Fely. in c. de his. versi. iij. limita &c. de accus. & in c. quod olim. in fin. de Iudæis. & Ludo. Rom. in consi. ccclxxv. illa enim pœna extraordinaria irrogatur solùm pro contemptu iudicis: & non pro principali delicto: secundum Bald. vbi suprà. sed quandoque solet irrogari pœna ordinaria, etiam per viam exceptionis: & tunc non posset vlterius inquiri: vnde tunc staremus sub regula: Quod quando sit, & quando tale delictum nullo modo est punibile, vide plenè per Abb. in c. cùm dilectus. col. xj. & xij. de ordi. cogni. & plenissimè per Felyn. in c. j. de excep. vbi per octo conclusiones examinat hanc materiam.

85 ¶ † Limita sextò non procedere, quando quis esset absolutus vel condemnatus de crimine per viam denuntiationis Euāgelicæ: quia potest iterum inquiri & condemnari ad pœnam ordinariam. & est ratio, quia per dictam denuntiationem agitur tantùm, vt quis emendetur: non autem vt puniatur: si tamen iudex processit ordinariè, & legitimam pœnā imposuit, tunc stamus sub regula. ita tenet Felyn. in d. c. de his. versi. quartò limita &c. de accu. & Saly. in l. ea quidem. C. de accus. & de materia huius denuntiationis quis sit eius effectus, tradit plenè Abb. in d. c. nouit. in pen. cartha. de iudi. & dicam infrà in materia denuntiationis.

87 ¶ † Limita septimò non procedere, quando quis fuit absolutus in foro pœnitentiæ: nam licet confiteatur delictum sacerdoti, & ab eo recipiat pœnitentiam salutarem: adhuc tamen potest accusari & puniri iterum de illo crimine. Et ratio est: quia per pœnitentiam fit satisfactio Deo & ecclesiæ: sed per pœnam legitimam fit satisfactio reipublicæ: quæ per delictum fuit offensa. ita tenet Felyn. in c. de his. versi. v. limita &c. & ibi etiam Abb. assignat rationem prædictam: & probatur in l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publica. & in l. ancillæ. C. de fur. & l. si pro fure. §. j. ff. de condict. furti. & sic vna per aliā non tollitur. vt ibi habetur.

88 ¶ † Item etiam dicimus in remissione facta in foro animæ: vt si offensus confiteatur sacerdoti, & remittit iniuriam in foro animæ, nam non obstante tali remissione, potest accusare offensorem ad pœnam legitimam: quia censetur solùm remisisse odium & animi rancorē, non autē

ius

ius accusandi:secūdum Bart.in l.non solùm. §.iniuriarum.ff.de iniuria.& Abba.in c.j.de iniur.& Iaso.plenè:in l.si tibi decem.§.quædam.ff.de pact. & Io.de ana.in c.j.col.antepe.in fi.& pen.de maledicis.& Paris in trac.syndic.in versi.compositio.colū.ix.& x. & Fely.in d.c.de his.col.fina.

89 ¶ † Limita octauò, nisi de crimine actum fuerit ciuiliter:puta ad rei restitutionem,seu ad damna: quia adhuc potest agi criminaliter ad pœnam:nisi vtrunq; tenderet ad vindictam:quia tunc vna via tollitur per aliam:text.est in l.quod senatus.& l. prætor edixit.§.j.& ibi Bartol. ff.de iniur.& not.Felyn.in d.c.de his.col. pen.versi.vj.limita.de accusa.vbi limitat hoc, nisi in causa ciuili reus fuisset absolutus: ex eo,quia delictum non fuit commissum.quia tūc ab eodem criminaliter accusari non potest:sed à tertiò sic.secūdum eum. Et prædictis adde Bar.in l.j.C.quando actio ciui.crimi.præiudi. & plenius Bart.in l.ij.§ j.ff.vi bo.rap.

90 ¶ † Et ex prædictis posset formari. q.quotidiana.Quidam commisit homicidiū:vel aggressus fuit aliquem violenter:adeò quòd de iure teneretur pœna legis Corneliæ de sicarijs: vel lege Iulia de vi: vel alia simili pœna maiori.offensusaccusat ipsum de iniuria ciuiliter:& sic de crimine tantùm priuato:vtrum per huiusmodi accusationem & pœnam iniuriæ quæ est extraordinaria,præcludatur pœna.l. Corneliæ:seu.l.Iuliæ? Ratio videtur facere,quòd sic:ex quo vtraque pœna tendit ad vindictam: per ea,quæ superius dicta sunt:econtrà verò videtur dicendum,quòd non: quia de facili reperitur via fraudandi pœnas iuris:si homicida vel alius grauiter criminosus puniretur sola pœna iniuriarum:& sic delictū semper remaneret insufficienter punitū: & esset contra publicam vtilitatem. l.ita vulneratus.ff.ad l.aquil. Pro.j. parte est text.in l.quod senatus.ff.de iniur.Pro.ij.parte,est tex.in l.prętor. §.j.eo.tit.Quid dicendum?Dic,quòd prima pars est vera scilicet quòd si est actum ad vindictam vna via,potest agi alia ad vindictam: per d.l. quòd senatus nam sententia lata in vna parit exceptionem rei iudicatæ in alia:secundum Bart.in d.l.ij.§.j.ff. vi.bo.rap.Hoc tamen intellige cum aliquibus declarationibus.

91 ¶ † Vnde declara & limita.j.hoc non procedere in criminehomicidij:quia in eo non auditur volens agere iniuriarum: & est in eo speciale,vt non præiudicet pœnæ.l.Corneliæ de sicarijs. imò iudex non debet præstare audientiam taliter agenti.ita loquitur tex.in d.l.prætor edixit.§.j.& ibi in specie hoc tenet Bar.& idem Bar. in d.l.j.C.quando ciui.ac.crimi.præiud.imò,potest iudex cogere offensum, vt accuset de homicidio:vt dicit Bar.in l.in eum.ff.de accu.vbi dicit hūc esse casum specialem,in quo iudex potest quem compellere ad accusandum.in alijs autem criminibus est regulariter cōtrà.Adde prædictis Bal.in l.si quis homicidij.C.de accu.

92 ¶ † Secundò declara & intellige prædicta procedere, quando accusatus de iniuria ad vindictam,accusaretur iterum ab codē:quia tūc indistinctè

non admittitur:quia si est sententiatum,obstat sibi exceptio rei iudicatæ:ex quo bis de eodem delicto non debet capi vindicta.imò si penderet adhuc prima accusatio,obstaret exceptio:scilicet,quòd de nouo accusari nõ potest:ex quo fuit aliâs de eodem crimine accusatus:quę exceptio impedit processum super noua accusatione:secundum Bart.in l.senatus. ff.de accus.Item,quia eligẽdo vnam viam tendentem ad vindictam,censetur renuntiasse alteri tendenti ad vindictam:ex quo ius nõ patitur huiusmodi concursum per ea,quæ not. Barto.in l.ij.§.j.ff.vi.bo.rap.& in d.l. prætor.§.j.ff.de iniur.& in d.l.quod senatus.eo.tit.&in l.j.C.quando ciui. ac.crimi.præiud.& Abba.in c.tuæ.de procur.Secus est, quando dictus offendens accusaretur ab alio tertio, qui suam vel suorum iniuriam prosequeretur:& maximè,quando ignorasset primam accusationem: quia tunc potest tertius accusare ad pœnam legitimam & ordinariam:quæ descendit ex illo crimine: vt probatur in l.qui de crimine.& ibi glos.& docto.C.de accus.& per ea,quæ dixi suprà in tertia limitatiõe huius octaui requisiti:& suprà in principio huius.viij.limitat.& not.& Fely.in c.de his.versi.ix.limita.de accu.Verùm in terminis huius quæst.dico quòd siue ignorauerit,siue sciuerit,posset alius tertius iterum accusare,quando accusatus fuit solùm de iniuria leuiter punitus.quia si opponitur exceptio: ego fui aliâs de hoc crimine punitus:possem replicare,quòd non fuisti sufficienter punitus;& sic te accuso: vt iterum puniaris sufficienti pœna:quæ delicto commensuretur: vt not.Bald.in l.nullum.C.de testib. & in l.vbi.C.de fal.& Alexan.in addi.ad Bart.in l.lex Corne.§.si quis librũ.ff.de iniur.vbi dicit,quòd quando non irrogatur pœna integra,potest quis puniri iterum,non obstante,quòd ambæ viæ tendant ad vindictam.Quod corrobora per ea,quę dixi suprà in quinta limitatione huius octaui requisiti.& adde Felyn.in c. quod olim.in fi.de Iudæis.

¶ Ex his oritur tertia declaratio ad decisionem quæst.prædictæ:scilicet, vt procedat,quando quis fuit sufficienter & integrè punitus:tũc enim si actum fuit ciuiliter ad vindictam, non potest agi criminaliter:aliâs secus: quia potest iterum agi,scilicet per tertium : non per eundem : quia electione excluditur, per prædicta. Et sic tollitur obstaculum,quod fiebat in decisione huius quæstio.suprà pro secunda parte:scilicet,de absurdo:quod delictum remaneret insufficienter punitum:quia potest puniri posteà sufficienter per accusationem alterius:vel per inquisitionem iudicis,si delictum erat tale,de quo poterat inquiri:vt infrà dicam.

93 ¶ † Item,quia in propositione huius. q.narraui,quòd offensus egit de iniuria ciuiliter:scilicet,ad æstimationem.¶ Nam si egisset criminaliter de iniuria ad pœnam arbitrariam, est possibile quòd delictum puniatur sufficienter, quia iudex videns delicti qualitatem potest arbitrari pœnam vsque ad mortem inclusiuè: vt tenui & declaraui suprà in quarta parte.

parte.in j.dist.super illa.q.) an iudex in pœnis arbitrarijs possit se extendere vsque ad mortem? vbi fuit hæc quæstio. examinata ad saturitatem. Ex hoc sequitur,quòd si fuisset actũ de iniuria criminaliter:& iudex arbitratus fuisset pœnam delicto consentaneam,non posset vlterius ille offendens accusari etiam per tertium: nec inquiri per iudicem:ex quo fuit semel sufficiẽter punitus:per ea,quæ dixi in prin.huius octaui requisiti:& quæ not.Alex.in consil.xj.col.penul. in primo vol.Sed quando fuit actum ciuiliter per principalem offensum: non impeditur postmodum alius:puta consanguineus,qui suam vel suorum iniuriam prosequitur,agere criminaliter:quia solùm agere criminaliter potest consanguineus:vt dicit Barto.in l.lex Cornelia.ff.de iniur.& sentit idem Bart.in l.j.§.fin.eo.tit.& dixi suprà in quarta fallentia huius octaui requisiti.versic.prædicta tamen limita &c.& actio ciuiliter per alium mota,non potuit suo iuri accusandi præiudicare.

94 ¶ † Ex prædictis facio vnam nouam illationẽ,quæ quotidie euenit,quòd si principalis offensus accusaret aliquem criminaliter de iniuria:& non transegisset, non posset alius vllo modo eundem criminaliter accusare: verùm vt omnes decisiones includam, distinguo tres casus: Aut enim prima accusatio pendet,& non potest alius accusare:quia obstat exceptio impeditiua processus: scilicet,ego sum de hoc crimine ab alio accusatus:secundum Barto.in d.l.senatus.ff.de accusa.Aut fuit lata sententia condemnatoria ad pœnam sufficientem: & minimè potest ab alio accusari:quia semel sufficienter punitus non debet iterum puniri: per superius dicta. Aut fuit absolutus,sciente nouo accusatore:& minimè potest accusari:per ea,quæ habentur in lege si cui.§ hisdem.& ibi Bartolus.ff.de accusa.& dixi suprà in tertia limitatione. Remanent ergo duo tantùm casus,in quibus alius accusare posset: scilicet,quando non sufficienter esset punitus.Item,quando esset absolutus ignorante nouo accusatore: vt colligitur ex prædidictis.& semper loquor de nouo accusatore,qui suam vel suorum iniuriam prosequeretur:quia de alijs non esset dubium:vt plenè dixi suprà in quarta limitatione.

95 ¶ † Nunc reducam istam illationem ad practicam:Quotidie euenit,quòd vnus patitur iniuriam realem vel verbalem in corpus suum: pluries fuit dictum suprà: quòd iniuria facta vni,censetur facta omnibus suis consanguineis.modò iste principalis offensus porrigit querelam seu accusationem criminalem: contra iniuriantem: vadunt etiam consanguinei & porrigunt alias querelas criminales iudici de eadem iniuria contra eundem. Dico indubitanter, quòd istę aliæ querelæ criminales consanguineorum,nõ debent admitti,durante querela offensi: sed bene poterunt assistere in iudicio pro eorum interesse,super querela offensi: vt ille iniurians puniatur sufficienti pœna.Et moueor ista consideratione.Nam per istam iniuriam, ex

quo vnum est delictũ,fuit semel tantùm offensa respublica, quando aliquis accusatur criminaliter: agitur, vt satisfaciat reipublicæ per legitimam vel sufficientẽ pœnam:vt probatur in l.licitatio.§.quod illicitè.ff. de publica. & l.si pro fure.§.j.ff.de condict.furt.& l.ancillæ.C.de furt.& tenet Abb.in c.de his.col.ij.de accusa. Sed eo ipso,quòd aliquis est semel accusatus criminaliter,per hanc vnicam accusationem non intenditur ad aliud,nisi vt satisfiat reipublicæ,cuius interest,vt delicta puniantur.l.si operis.C.de pœn.l.ita vulneratus.ff.ad l.Aquil.vnde si ista satisfactio est facta per pœnam impositam non debet alius accusator idem petere:quia solutione eius,quod debetur omnis tollitur obligatio.Reus enim eo ipso,quòd pœnam legitimam passus est,soluit reipublicæ,quod debebat:vnde est à republica liberatus. Idem, si satisfactio est in fieri: vt quia pendet processus: nam omnes accusationes tendunt ad vnam pœnam:ergo tanquam superuacuę,sunt repellendæ: quia potius vexarent reum indebitè in diuersis litigijs, quàm quòd reipublicæ aliquam vtilitatem facerent:ex quo pro eius satisfactione vnica tantùm accusatio sufficit.Ad hoc facit.l.si plures.ff.de accus.& quod no.Bal.in l.si pluribus. ff.de lega.j.

69 ¶ † Quartò declara regulam & decisionem prædictam,vt non procedat in præiudicium iudicis inquirentis:quia si delictum est tale, de quo potest inquiri ex officio: non obstante,quòd offensus egerit ciuiliter ad vindictam:potest nihilominus iudex inquirere:& ipsum offensorem pœna ordinaria punire.& ratio patet ad sensum:quia per actionem ciuiliter intentatam,non est satisfactum reipublicæ:sed solùm parti.vnde iudex habens potestatem inquirendi,potest delictum punire sufficienter per inquisitionem:per ea, quæ habentur in capitulo primo.de collu.deteg. & per ea,quæ dixi suprà in septimo requisito:in prima & quinta fallentia.Quia sicut per transactionem non potest pars impedire iudicis inquisitionem,vt ibi fuit dictum:ita minimè per actionem ciuiliter institutam:cùm non possit diuersitatis ratio assignari. Secus autem esset, si criminaliter ageret de iniuria:quia tunc iudex potest irrogare pœnam legitimam:illam arbitrando pro qualitate delicti: & sic non est opus alia inquisitione:per ea quæ suprà pluries dixi.

97 ¶ † Limita nonò principaliter dictum requisitum non procedere, quando delictum est tale,de quo potest cognoscere & punire iudex ecclesiasticus, & secularis:vt de blasphemia Dei:vel de vsura:vel simili. quia licet fuerit quis accusatus & punitus coram iudice ecclesiastico - potest tamen adhuc iterum accusari & puniri per iudicem secularem:& econtrà.& vna pœna per aliam non tollitur.text.est & ibi Abba.in c.statuimus.de maledi.& in c.felicis.§.super hoc de pœnis.libr.sexto.& Abba.in c.tuæ. de procura.& Bald.in l. placet. C.de sacrosancta eccle. & in l.si quis in hoc genus.C.de episco. & cleri.

cleri.& Fely.in c.de his.colum.fin. de accu.& Ludo.ro.in consi.ccclxxv. Ex quo enim diuersæ pœnæ imponuntur per diuersas leges, vna pœna non tollit aliam: sed ambæ concurrunt:secundum Abbatem in d.c.tuæ. & est materia, quam plenè ponunt. Cy.Bald.& Salic.in l.qui sepulchra. C.de sepul.viol.& Matth.in constit. multæ leges.in secundo nota.

98 ¶ † Limita decimò non procedere, quando aliquis fuit accusatus de aliquo crimine coram vno iudice,& fuit contumax:nam si iterum accusatur, non potest opponere, quod aliâs fuit de eodem crimine accusatus:quia contumax non opponit exceptionem litis pendentiæ. ita plenè concludit Barto.in l.sepulchri.ff.de sepul.viol. & Barto.in l.vbi cœptum.ff.de iudi. & Alexand.in l.quanuis.ff.de in ius voc.plus dicit Barto.in d.l.sepulchri in fin. quòd si quis pro eodem delicto fuit citatus coram duobus iudicibus,& in vtroque foro fuit contumax:si fuit condemnatus ad pœnam contumaciæ per vtrunque iudicem, potest bis exigi dicta pœna. & sic pro eodem delicto patitur quis duas pœnas contumaciæ:licet contrarium videatur tenere Bal.in l.si pluribus. ff.de legat.primò, vbi dicit, quòd soluendo semel pœnam, liberatur. Mihi videtur quòd opin.Bart.si verior: quia dubium de duabus pœnis pro eodem delicto, procedit in delicto principaliter commisso, quod est vnum. Sed nos loquimur in pœnis contumaciæ: & in rei veritate duæ fuerunt contumaciæ:& sic duo sunt delicta. vnde non est mirum, si duæ pœnæ exiguntur. Nec potest dicere reus, non debuisti facere me contumacem in secundo iudicio:ex quo semel eram præuentus in primo:quia cùm lex deneget sibi huiusmodi exceptiones præiudiciales:vt suprà dixi:sequitur, quòd tenebatur comparere etiam in secundo iudicio. vnde quia non comparuit: hic sunt duo contemptus iudicum, meritò duplici pœna puniri debet.

99 ¶ † Et per illud dictum Barto.in d.l. sepulchri.in fin.infero ad.q.Quotidie euenit, quòd debitor obligat se de soluendo pecuniam ad certum tempus per publicum instrumentum vel obligationem factam penes acta curiæ:& ambæ istæ scripturæ publicæ habent executionem paratam in regno.De obligatione penes acta:tenent Alexand.& docto.in l.eum, pro quo.ff.de in ius vocan.& per Matth. in dec.xxx.concil.Neapo.De instrumento liquido, est ritus magnæ curiæ, qui incipit:item, si qui debitores &c.Et in istis duobus casibus est solitum ferè in omnibus curijs huius regni, exigi pœnas pecuniarias à debitoribus, quando accusantur istæ obligationes vel instrumenta ad rationem tarenorum trium pro qualibet vncia debita.pone modò:Debitor non soluit in termino, creditor accusat sibi obligationem vel instrumentum: propter quam accusationem fuit condemnatus ad pœnam prædictam:postmodum creditor prorogat terminum debitori:quo termino elapso, debitor non soluit.Crediter iterum accusat:quæro an teneatur iteratò soluere aliam pœnam?Et

dico quòd sic: ex quo bis deliquit contraueniendo: vnde bis debet pœnam soluere: per illum dictum Bart.
100 in d.l.sepulch. in fin.¶ † Vnum superest addere pro complemento prædictorum. Quoniam pluries dictum est, quòd quando quis non est sufficienter punitus, potest agi vt iterum puniatur: quomodo erit irroganda ista pœna sufficiens, vt quis non sentiat duplicem pœnam. Barto. tangit istam quæstio. in d.l. senatus. colum. fin. ff. de acc. super illa q. si accusatus aliquis fuit de crimine, non expressa qualitate, quæ crimen grauabat: vtrum poterit iterum accusari cum illa qualitate, vt plus puniatur? & tenet quòd sic. Et si fuit punitus ex prima accusatione, qualiter sit puniendus ex alia? & distinguit. quòd si primò fuit punitus in pecunia: & nunc venit similiter puniendus in pecunia, sed in maiori summa: debet in hac secunda pœna suppleri id, quod defecit in prima. si tamen secunda pœna esset corporalis, & tunc debet pecunia sibi restitui, si ipsam soluerat: & si non soluit, non tenetur eam soluere: sed solam pœnam subibit corporalem. Sed totum dubium stat, quando vtraq; pœna est corporalis: vt si pro secunda accusatione veniret amputanda manus: & pro prima fuit fustigatus: quid erit agendum, ex quo prima non potest restitui Barto. non decidit: sed relinquit cogitandum. Ego pro decisione huius dubij, dico, quòd tunc non punietur in corpus vlterius: ex quo prima non potest restitui: per ea, quæ not. Bart. in l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pig. actio. & Bald. in c. at si clerici. de iudi. & Paris in tract. syndi. in versic. executio. vbi dicunt de condemnato, vt eruatur sibi oculus dexter: si fuit per errorem erutus sinister: non debet sibi vlterius erui dexter: non obstante, quòd non fuit sufficienter punitus, secundum sentētiam: ex quo prima executio restitui non potest: ita etiam concludo in casu nostro. Et hęc decisio videtur esse de mēte Ias. in l. Iulianus. col. ix. in fi. ff. de condic. inde. Puto tamen, quòd si illa pœna corporalis prius irrogata, fuit nimis leuis, attenta qualitate delicti, iudex posset commutare secūdam pœnam corporalem in pecuniariam: ad hoc vt delinquens remaneat sufficienter punitus. & hoc ex arbitrio sibi à iure concesso ex causa per tex. & ibi Bart. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his, qui no. infa. & l. hodie. & ibi glo. ff. de pœni. & l. respiciendum. eod. tit.
101 ¶ † Sed posset adhuc fieri dubium: si ex secunda accusatione veniret irroganda pœna mortis naturalis: tūc videtur dicendum, quòd non est curandum, quòd quis fuit corporaliter punitus. quia reus non indiget in casu isto restitutione pœnæ ex quo mors omnia soluit. & ista vltima & grauissima pœna, omnes pœnas absorbet. vnde videtur dicendum, quòd debeat damnari ad mortem, non obstante prima pœna. In contrarium videtur: quia licet aliquis veniat damnandus ad grauem pœnam: si tamen passus fuit aliquid in corpus: puta longam carcerationem: ista est iusta causa, vt pœna mitigetur glos. est notab. in l. si diutino. ff. de pœnis. in glo.

magna

magna.ibi: quarti dicunt. &c.& fit hoc ex quadam materia: vt dicit ibi glos. vnde ita esset hic dicendum: vt illa pœna corporalis prius irrogata, sit iusta causa alleuiãdi pœnam mortis. Puto tamen, quòd totum hoc relinquatur in arbitrio boni iudicis, attenta qualitate delicti, personæ, loci, & temporis: per.l.aut facta.in prin. &.§.fin.ff.de pœnis.& per dictum.§. pœna grauior.&.d.l.hodie. Quid enim si delinquens esset aliquis homo facinorosus & seditiosus: vel si fuit crimen detestabile: puta lęsæ maiestatis, vel assasini: vel aliud simile: certè non esset tunc pœna mitiganda contra huiusmodi sceleratos: non obstante, quòd aliam pœnam leuiorem in corpus passi fuerint: & econtrà: si esset aliquis homo bonæ vitæ: & casualiter repertus fuit in delicto: puta homicidij: tunc iudex ex causa prioris pœnæ corporalis, posset vti misericordia in mitigando pœnam mortis: per glos. in dicta l. si

102 diutino. ¶ † Nonò principaliter requiritur ad validitatem inquisitionis, quòd fiat per iudicem competentem: aliàs non valet: vt in toto titu-

103 lo: si à non compe. iud. † An autem valeat talis processus coram incõpetenti: & quid de confessione? vide Barto. Albe. de rosa. & Ias. in l. magistratibus. ff. de iur. omn. iudic. & Bart. in l. diuus. ff. de custo. reo. & Abb. & docto. in c. at si clerici. de iud. in quibus locis dicitur, quòd confessio facit indicium ad torturã, coram competenti. & idem tenet Alexan. in consil. xiij. colum. quarta in primo volu. Quod qualiter, & quando procedat:

104 vide Ias. in d.l. magistratibus. ¶ † Sed iuxta hoc moueo vnum dubium. Quotidie quando iudices formant huiusmodi inquisitiones: solent addere vnum coadiutorem ex parte curiæ eligendo vnum ministrum, seu nuntium, vel executorem curiæ, qui adsistat inquisitioni, & causam ex parte curiæ defendat: vtrum hoc sit de substantia inquisitionis: vel ad quem effectum datur talis coadiutor? dic quòd non est de substantia: nam fama habet vim accusatoris: vt suprà dictum fuit: & potest fieri inquisitio sine eo: vt declarat Abb. in c. cùm clamor. de testi. sed fuit inductus iste procedendi modus per capitulum regni in numero. 171. quod incipit: plerunque contingit. quod capitulum, innuit, quòd iudices in inquisitionibus debent adhibere coadiutorẽ curiæ: ad effectum, vt si contingat ferri sententiã absolutoriam, reperiatur dictus coadiutor, qui appellet ad superiorem nomine curiæ: aliàs nemo appellaret. & sic curia posset lædi per iniquam sententiam. Si tamen iudex procederet sine coadiutore, tunc lata sententia tenetur iudex quamprimùm certiorare superiorem de dicta sententia lata. qui superior infra mensem potest iubere iudici, vt mittat ad eum processum, vt causam reuideat: perinde ac si esset appellatum. & si infra mensem superior non rescribit iudici, extunc lapso mense sententia transit in rem iudicatam. Et si iudex non certiorauerit superiorem, punitur arbitrio superioris. Ita hæc omnia deciduntur in dicto. c. plerunque contingit.

vnde dare coadiutorem in inquisitio ne, est vtile propter remedium appellatiōis: & quia releuatur iudex à certiorando superiorem: sed potest facere interponi appellationem sub nomine coadiutoris: & iste coadiutor alio vocabulo in iure communi appellatur promotor inquisitionis: secundum Abb. & Fran. de are. & doct.
105 in d.c. cùm clamor de testi. ¶ † Decimò principaliter requiritur, vt procedat inquisitio, quòd iudex inquirat in casibus à iure permissis, & non in casibus prohibitis. & quia hîc melius, quàm alibi cadit opportunū: ad hoc vt ista materia reddatur magis notabilis, inuestigabimus, qui sunt illi casus, in quibus iudex potest procedere ex officio ad inquirendum absque accusatione partis: quia etiam sciemus casus prohibitos: per regulam quę se habet, quòd contrariorum eadem est disciplina. Et pręsuppono, quòd regulariter inquisitio est prohibita: per regulam iuris, quæ se habet, quòd nemo sine accusatore damnatur. vt dixi suprà in j. q. principali huius sextæ partis. in princi. & non fit, nisi vbi agitur de commodo publico: & sic ad publicam vtilitatem: nam in causa ciuili & ad commodum priuatorum, iudex regulariter non inquirit: vt dicit Ange. in tract. male. in versi. incendiario. columna secunda. vbi plus dicit, quòd inquisitio non potest fieri, nisi delictum sit commissum dolo vel lata culpa. Idem tenet Innocen. in c. ad nostram. de iureiur. & Barto. in l. iiij. §. hoc autem iudicium. colum. j. ff. de damno. infect. istæ regulæ recipiunt nonnullas fallentias in quampluribus casibus, in quibus iudex inquirit ex officio, etiam ad commodum priuatorum: & in criminalibus similiter in quampluribus casibus.
106 ¶ † Primus igitur casus, in quo iudex potest inquirere ex officio, etiam ad commodum priuatorum, est, vbicunq; sumus in aliquo vsurario manifesto: qui extorsit vsuras ab aliquo debitore: & propter eius fortè potentiam non audet debitor repetere ab eo vsuras. Nam tunc iudex etiam nemine petente, potest inquirere contra eum: & ipsum compellere ad restitutionem vsurarum. text. est in c. cùm in diœcesi. & ibi Ioan. de ana. in secundo not. de vsur. & Abba. in c. tuas. in secundo not. eod. titulo. vbi
107 plus dicit Abb. † quòd non solùm potest iudex cogere ad restitutionem vsurarum post vsuras receptas: sed etiam ante solutionem potest ex officio impedire creditorem, ne recipiat seu exigat vsuras: & hoc causa vitandi peccatum. idem tenet Ioan. de ana. in c. tuas in vltimo nota. & est glos. in c. ex literis. de sponsa. & Abb. in c. ad nostram. el secundo. colum. secunda de iureiur. vbi dicit de mente Innoc. quòd iudex ecclesiasticus potest procedere contra eum, quem habet suspectum de vsura ad pœnitentiam imponendam: & erit vtile per consequentiam parti: quia non poterit imponi salutaris pœnitentia, nisi vsuræ restituantur parti. Adde Bald. in consilio. clxxxiij. in fin. in primo volum. & Socin. in consilio. ccxix. in secundo volumi. Et hoc est, quod voluit dicere Bald. in l. ea quidem. colum. antepe. in versicu. item quæritur in ciuili

In ciuili &c. C. de accu. vbi dicit, quòd in ciuili regulariter nō ꝓcedi tur per inquiſitionem, niſi cōtra vſu rarium:& idem Bal. in c. j. §. ſi tres. de pace renen. Nam debent iſta veiba intelligi de iſta inquiſitione, quæ fit per iudicem eccleſiaſticum pro ſalu- te animæ. Non enim poſſunt intel- ligi de inquiſitione facienda per iu-
108 dicem ſecularem: † quia de iure ci- uili communi iudex ſecularis nō ſe intromittit in crimine vſurarum ad puniendum, duplici ratione. Primò, quia de iure ciuili vſuræ ſunt per- miſſæ:& non reperiuntur prohibitæ l. eos C. de vſur. vbi Iuſtinianus im- perator, qui fuit vir catholicus per- miſit vſuras.& hoc tenet Barto. in l. prima col. iij. C. de ſum. tri.& fide ca- tho.& Car. in cle. j. colum. ij. in ij. q. de vſur.& Philippus Decius in con- ſil. clxx. vnde quod fit lege permittē- te nō punitur l. Gracchus. C. de adul.
109 † Secundò, quia eſt crimen eccleſia ſticum : & eius inquiſitio & punitio ſpectat ad epiſcopum: vt per Barr. & doct. in l. quotiens C. de iudi. & in l. Titia. ff. ſolut. mat. & Abb. in c. tuam de ord. cog.& not. Pe. Phi. Cor. in cō- ſilio. xix. col. ij. in litera. e. in iij. volu.
110 ¶ † Sed an criminaliter poſſit iudex inquirere ex officio contra vſu- rarium : & ipſum punire ad aliquam pœnam? iſta eſt pulchra & difficilis q. ſuper qua de iure ciuili romano ſeu communi, eſt dubium· quòd nec inquirendo, nec per accuſationem poteſt iudex procedere ad pœnam: quia non eſt crimen de iure ciuili: ex quo permittuntur vſuræ : vt modò dixi. & tenet Philippus Decius in d. conſil. clxx. colū. iij. ſed ſtat dubium in duobus caſibus. Primus eſt, quid de iure canonico : Secundus, quid de iure conſtitutionum regni : per quas prohibentur vſuræ : & punitur vſu- rarius ad pœnam publicationis bo- borum vt eſt conſti. quæ incipit: vſurariorum. & habetur in ritu ma- gnæ curiæ in numero. 15. qui in- cipit: item, quòd procurator. &c.
111 ¶ † Quo ad primum caſum, ſcilicet, vtrū iudex eccleſiaſticus poſſit in- quirere criminaliter contra vſura- rium, vel ipſum accuſatum punire aliqua pœna criminali: in hoc ſunt opinion. contrariæ. Nam Baldus & Salyce. in l. improbum. C. de his, qni no. infa. tenet, quòd vſurarius nullo modo poteſt criminaliter pu- niri : ex quo nulla lege cauetur: nam recipit vſuras de conſenſu ſol- uentis. Idem tenet Ioan. de ana. in c. quàm pernicioſum. columna quar- ta de vſur. & plenè Philipp. Dec. in dicto conſilio. clxx. vbi plures ratio- nes allegat. Nam ius canonicum introduxit tres pœnas contra vſura- rium. Prima eſt, quòd priuatur com- munione altaris: nam non poteſt re- cipere corpus Chriſti: nec debet ſta- re in eccleſia, quando celebrātur di- uina. Item, non debet ſepeliri in ec- cleſia. Tertio, quia non admittitur ad oblationes faciendas. iſtæ tres pœ næ traduntur in c. quia in omnibus. & ibi per Abb. & Io. de ana. de vſur. Item poteſt compelli ad reſtitutio- nem vſurarum, & ſi non reſtituit, poteſt excommunicari : ſecundum Abba. in c. prætereà. de vſur. vltra ergo iſtas pœnas, non debet vſura-

rius puniri criminaliter: quia nulla lege cauetur contrariam partem tenenet Ia.but.in d.l.improbum.scilicet, quòd vsurarius exigendo vsuras, committit dolum: ergo tenetur pœna criminis stellionatus. vnde puniri potest pœna arbitraria criminaliter propter dolum. & istam partem sequitur Pet. Philipp. Cor. in consil. xix. in tertio volumine. vbi facit de hoc vnum plenum consi. & multas rationes allegat. Et sic habemus duo consilia adinuicem repugnantia. Et certè pro prima parte multum facit tex. in c. cùm tu. in fin. & in versic. illi autem. de vsur. & potest ponderari illud c. in tribus locis: nam in princip. dicitur, quòd pœnæ inductæ per Lateranense concilium, contra vsurarios, habent locum, donec vsuras restituant ergo sequitur, quòd illis restitutis cessant pœnæ. Secundò, in dicto versicul. illi autē. dicitur, quòd vsurarij pauperes, qui vsuras restituere non possunt, non debent vlla pœna mulctari. Tertiò, in fine dicitur: quòd restitutis vsuris, liberatur vsurarius tam à peccato, quàm à pœna. & sic patet per dictum capitulum, quòd tota vis iuris canonici consistit in faciendo restitui vsuras pro salute animæ: & ille, qui non potest restituere, non punitur aliqua pœna. Nam si posset criminaliter puniri si non habet in ære, deberet saltem luere in corpus: cùm obligatio descendat ex delicto: vt habetur in l. si quis id quod ff. de iur. omn. iudic. & in l. quicunque C. de seruis fugi. Sed lex canonica dicit expressè, quod nulla pœna, puniatur: & idem, quādo vsuras restituit, non punitur. vt dicto c. cùm tu. in fin. sed ad illum tex. respondet Petr. Philip. Corn. in dicto suo consilio xix. quod verum est, quod nulla pœna punitur: scilicet, loquendo de pœnis inductis ad restitutionem vsurarum contra non restituentes: quæ sunt pœnæ lateranensis concilij: scilicet traditæ in dicto c. quia in omnibus. de vsur. Non tamen negat, quòd non puniatur vsurarius criminaliter ex delicto per eum patrato in mutuando & recipiendo vsuras. pro secunda parte facit tex. in c. cū in diœcesi. de vsur. vbi probatur, quòd crimen vsurarū, potest in iudicium deduci per viam accusationis: ergo debet puniri aliqua pœna naturali, conuenienti illi delicto. & ita illum tex. pōderat Pet. Philip. Corn. in d. consil xix. vbi etiā considerat, quòd vsurarius pluries delinquit. Primò enim delinquit mutuando sub vsuris: quia facit contra præceptum diuinum & canonicum. quod dicit: mutuum date, nihil inde sperantes c. consuluit: de vsur. Secundò delinquit, vsuras recipiendo: quia tunc exequitur suum malum propositum. Tertiò delinquit, vsuras non restituendo: Sed omnes pœnæ inductæ à lege canonica, tendunt contra hoc tertium delictum: ergo alia duo si non punirentur, remanerent impunita: quod esset contra publicam vtilitatem.

¶ Vt autem ista q. remaneat decisa, & habeatur ipsius vera conclusio: ego adhæreo huic secundæ parti. Et puto opin. Pet. Philip. Corn. esse veriorem magis iuri consonam: scilicet,

licet, quòd vsurarius possit criminaliter inquiri praecedente fama, vel accusari: & vigore talis processus criminaliter inniti, potest puniri pœna pecuniaria ad arbitrium iudicis ecclesiastici. & ad corroborandam istã partem, adduco primò omnes rationes & iura adducta & considerata per Pet. Philip. Cor. in dicto suo cõsi. xix. in tertio volumine, quę bene videntur militare.

112 ¶ † Secundò, vltra rationes per eum consideratas, adduco, quòd iudex ecclesiasticus ex iusta causa sibi visa, potest adiuuare canones, addendo nouam pœnam: licet non possit totaliter statuere contra canones. glos. est notabilis in cle. ne romani. in versi. tolli, & ibi etiam Card. in prin. in iij. q. de elec. & Abb. in c. licet. col. ij. circa fin. in versic. Aut subest statutum, &c. de pœnis. & Fely. in c. irrefragabili §. certum. col. ij. versi. limita hãc conclusionem, &c de offic. ordi. vbi dicit quòd potest addere nouam pœnam pecuniariam. & idem Felyn. in c. quod super his col. v. versic. fallitur septimò, &c. de maio. & obe. vnde in proposito, licet per canones nõ caueatur expresse, quòd vsurarius puniatur criminaliter: nisi solùm ad illas ciuiles pœnas traditas in d. c. quia in omnibus tamẽ dico, quòd episcopus potest addere nouam pœnam, coadiuuando canones: & punire ipsum arbitrio suo: scilicet, ad pœnam pecuniariam ex iusta causa: scilicet ne tale delictum receptionis vsurarum, pertranseat impunitum: & vt alij vsurarij capiant exemplum. & cessent formidine pœnæ à committendis vsuris: vt dicit text. in l. si operis. C. de pœnis. & l. quicunque §. quòd si

113 fecerit. C. de hæreti. † Solent enim pœnæ exacerbari, vt alij capiant exemplum l. aut facta §. fi. l. si quis aliquid §. qui abortionis. ff. de pœnis. & l. j. C. ad l. iul. repet.

114 ¶ † Tertiò hanc partem confirmo: quia hodie multum inoleuit vsurariorum temeritas: & instigante diabolo acrius exercent vsuras nonnulli Christiani, quàm iudæi & infideles. quo casu propter delicti frequẽtiam, est permissum iudici pœnas ordinarias augere: & illas exacerbare, & nouas pœnas addere. tex. est & ibi Bar. in princip. in dicta l. aut facta. §. fin. ff. de pœnis. & l. j. in princi. ff. de abigeis. & tex. cum glos. in l. tertia. in fi. C. de episco. audic. facit tex. in l. hodie. ff. de pœnis. Stante ergo vsurarũ frequentia, dico indubitanter esse permissum episcopo augere pœnas canonicas: & punire vsurarium ad suum arbitrium pœna competenti: iuxta dictam l. hodie.

115 ¶ † Quartò, ad idem adduco: quia iudex ecclesiasticus debet & potest illam pœnam irrogare, quæ magis timetur: ratione cuius timoris censendum est ipsum à delinquendo fore cessaturum. glos. est. in cap. licet. in glos. magna. circa fin. & ibi Abba. de pœnis. & text. in cap. quoniam frequenter. in fin. & ibi. glos. in versicul. magis timeri, &c. vt lite non contest. & glos. in cap. de causis. in versicul. certa in fin. de offic. deleg. & Felyn. in capitulo irrefragabili. § certum. colum. prima. & ibi etiam Abba. in tertio nota. de offic. ordin.

vbi

vbi videntur decidere hunc casum de mente Hosti. Dicunt enim, quòd iudex ecclesiasticus pro crimine ecclesiastico etiam contra laicum potest irrogare pœnam pecuniariam, si illa magis timetur, quàm pœna spi-
116 ritualis. † sed in nullo casu potest magis conuenire pœna pecuniaria, qua contra vsurarium: qui peccat ex rabie auaritiæ & cupiditatis. vnde puniri debet in eo, in quo deliquit: vt pœna sit delicto cõformis l. si fugiti. C. de ser. fugi. facit tex. in l. sancimus C. de pœnis. Ad quod habentes respectum imperatores huius regni, imposuerunt pœnam pecuniariã cõtra vsurarios scilicet, publicationis omnium bonorum: vt dicit constit. quæ incipit: vsurariorum. & semper est credendum, quòd vsurarius nullã pœnam magis timebit, quã pecuniariam: quia semper auarus eget. & ex quo incœpit fabricare in gehennã, non curabit pœnas spirituales: vt tenet Abb. in c. vt clericorum. in fin. de vita & ho. cle. Et propterea vt irrogetur pœna delicto conueniens, & quæ magis timetur, dico quòd episcopus potest ipsum criminaliter punire pœna pecuniaria: quæ debet postmodum irrogari per episcopum in fabricam ecclesię vel in aliũ pium vsum: ne ipse etiam arguatur de vitio cupiditatis: secundũ Abb. in dicto c. vt clericorum in fin. & in d. §. cæterùm. & in c. dilectus. de off. ordi. & in dicto cap. licet.
117 ¶ † Quintò adducitur: quia ius canonicum appellat vsuras, crimẽ: & ille, qui committit vsuras, dicitur committere crimen d. c. quia in omnibus.
118 & c. super eo. de vsur. † Sed crimen dicitur, omnis operatio mala, quę potest accusari & puniri criminaliter in hoc seculo c. apostolus lxxxj. dist. & glo. in c. peccatum. de reg. iur. lib. vj. & Felyn. in c. testimonium. col. iij. de testi. Et quòd vsura dicatur crimen, apparet ex ordine titulorum & rubricarũ in decretalibus: quia post titulum de furtis, est situatus titulus
119 de vsuris immediatè. † & dicit Abb. ibi in continuatione rubricæ, quòd vsura, est species rapinæ: & propterea continuatur cũ rubrica de furtis.
120 ¶ & dicit Ioan. and. in c. peccatum de reg. iur. lib. vj. quòd non reperitur maius malum, quàm sit vsura. & idẽ tenet Ioã. de ana. in c. j. in fin. de vsur. vnde sequitur consequentia necessaria, quòd si est crimẽ, debet aliqua condigna pœna puniri: quia si non puniretur, esset cõtra publicam vtilitatem: & impunitas pararet ausum ad maius malum & delicti multiplicationem: vt inquit Seneca.
121 ¶ † Sextò adducitur: quia omnis ille, qui delinquit contra præceptum legis, debet puniri pœna arbitraria, quando lex non statuit aliam pœnã certam. glo. est & ibi Bar. in l. nemo martyres C. de sacrosan. eccle. & glos. in cle. ij. in fi. in versi. sanctioni. de vita & ho. Cle. & Alexan. in addi. ad Bartol. in l. hodie ff. de pœnis. vbi dicit, quòd venire contra præceptũ legis, est pœna arbitraria: sed certum est, quòd committere vsuras, est facere contra præceptum legis. quia omni iure sunt prohibitæ: vt not. do. in rubr. C. & extrà de vsur ergo debet vsurarius puniri pœna arbitra-

arbitraria: quia venit contra præceptum legis, per prædicta. & not. Bal. in l. legis virtus. ff. de legi. & habetur per Abb. Felyn. & doct. in c. ij. de
122 maio. & obe. ¶ † Septimò adducitur: quia quando casus est dubius, & sunt opiniones hincinde, debemus sequi in dubio illam opin. quæ magis fauet publicæ vtilitati: & magis cohæret regulis iuris communis: vt not. Bar. & doct. in l. j. in princ. ff. sol. mat. & est tex. & ibi Bart. in l. j. §. fin. C. de cadu. tol. Pro hoc est tex. formalis in l. hoc modo. ff. de condi. & demonst. sed hic stantibus istis duabus opin. contrarijs, magis fauet publicæ vtilitati ista opi. quæ tendit ad puniendum delicta pœna condigna, quàm alia opin. quæ inducit impunitatem, & auget materiam delinquendi: ergo ista opi. est amplectenda. quia magis adhæret regulis iuris: quæ sunt, vt omnia crimina habeant suas pœnas. l. sancimus. C. de pœnis. & l. si operis. eod. tit. & tantò magis procederet hæc opin. hodie in regno, vbi iure municipali constitutionum vsuræ criminaliter puniūtur. & sic, quod deficit in pœna iudicis ecclesiastici, potest suppleri per secularem: prout fuit dictum superius. & tenet Gemi. in c. primo de vsu. lib. vj. Et ad prædicta facit text. in c. statuimus. in fin. de maledi. vbi contra blasphemantes. statuitur pœna pecuniaria vltra alias pœnas spirituales.

123 ¶ † Et retenta ista parte, quę videtur verior & magis iuri consona, non obstant ea, quæ in contrarium adducebantur: maximè, per Philipp. Decium in d. suo consi. clxx. Et primò, inquantum dicit, quòd vsurarius petit vsuras ex conuentione & voluntate partis promittentis. vnde non debet dici in dolo, nec in crimine punibili: ex quo nullam iniuriam facit volenti: quia ad hoc de facili respondetur: quia lex prohibens vsuras, prohibet eas recipi etiam à sponte soluente: quia is, qui soluit, non peccat: sed tamen is, qui recipit vsuras. glo. est in c. debitores. in versic. reddere. de iureiur. vnde in materia vsurarum, tota prohibitio legis, est in recipiente. vt in c. consuluit. de vsu. & ideò non consideratur voluntas soluentis: quia siue soluat voluntariè siue nō, semper peccat recipiens: & venit contra præceptum legis. Vnde meritò puniri debet: & tantò magis, quia semper præsumitur de-
124 bitor inuitus soluere. † nam soluendo vsuras, videtur sibi eruere oculū: vt dicit glos. in l. j. ff. de solu. & Bal. in l. indebitas. C. de vsur. Sic in simili videmus in quolibet actu à lege prohibito, quòd non excusat voluntas partium: quin remaneat prohibitio & sortiatur pœna legalis suum effectum. l. non dubium. C. de legi. Non enim excusatur adulter, si dicat se adulterasse mulierem volentem, quin habeat pœnam legalem. Dato enim, quòd non offendat proximum propter eius voluntatem: tamen offendit rempublicam: quia attentat actum à iure prohibitū & pœnalē.

125 ¶ † Non obstat. d. c. cùm tu de vsur. inquantum fuit ponderatum in tribus locis, vt suprà. quia totum illud capitulum loquitur de pœnis Lateranensis concilij, inductis ad restitutionem

tionem vsurarum ciuiliter tamen. vt patet ibi in princip. & illud quod dicitur in d.versi. illi autem scilicet, quòd si vsurarius est pauper, non punitur. Confirmat hunc intellectum: quia si illæ pœnæ sunt inductæ ad compellendum vsurarium ad satisfactionẽ, cessante satisfactione propter paupertatem, cessant etiam illæ pœnę. & similiter facta restitutione, cessant: vt dicitur ibi in fin. quia cessat peccatum, quo ad Deum: & illæ pœnæ solùm respiciunt animam & corruptionem peccatoris: sed quatenus fuit offensa respublica per patrationem delicti & receptionem vsurarum: requiritur alia satisfactio per pœnam criminalem: vt pluries fuit dictum superius: vnde quia illa non est naturalis pœna delicti nec sufficiens: sed solùm tendit in fauorem priuati, vt vsuras acciperet: dicendum est posse irrogari aliam pœnam sufficiẽtem arbitrariam: pro eo, quia fuit contrauentum præceptis iuris diuini & canonici pro satisfactione reipublicæ. l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publica. & per ea, quæ plenè dixi suprà, quòd quando est actum ciuiliter de delicto ad rei restitutionem, potest etiam agi criminaliter.

126 ¶ † Venio ad secundũ dubium principale huius quæst. scilicet, an hodie in regno possit iudex inquirere ex officio contra vsurarium, nemine accusante. Et licet per constit. vsurariorum, istud crimen dicatur esse publicum, adeò quòd quilibet de populo admittitur ad accusandum siue ad denunciandum, vt ibi habetur: tamen hoc est correctum per ritum magnæ curiæ in numero. 14. qui incipit: item quòd nullus laicus &c. quo cauetur, non admitti quem ad accusandum de aliquo crimine, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur. item hodie curia secularis in regno non posset ex officio inquirere de tali crimine, nisi interueniat accusatio in forma: adeò quòd non sufficit sola denuntiatio: vt est alius ritus magnæ curiæ in numero. xv. incipiens. item quòd nullus admittatur, &c. & sic remanet conclusio, quòd hodie in regno iudex secularis non potest ex officio inquirere de crimine vsurarum, nisi appareat accusator: qui suam vel suorum iniuriam prosequatur. & ita tenet Par. in tract. synd. in versic. inquisitio. colũ. iij. ver. & hodie in regno sunt sublatæ, &c.

127 ¶ † An autem in crimine vsurarum stantibus indicijs possit deueniri ad torturam: vide Socin. tenentem, quòd sic in consil. 219. col. fin. in ij. volu. & Ioan. de Ana. in cap. quia in omnibus. col. xix. de vsur. puto tamen, quòd in hoc regno non possit dari tortura in crimine vsurarum: ex quo vbi irrogatur pœna publicationis bonorum, non irrogantur tormenta: quia non censetur pœna vltra relegationem: per c. regni: quod incipit: tormenta. ita tenet Paris in tract. syndi. in versic. tortura in c. an in causa pecuniaria &c. sed pro crimine vsurarum, est pœna publicationis bonorum: vt in constit. vsurariorum. ergo &c.

128 SECVNDVS † Casus principalis, in quo permittitur inquiri ex offi

officio, est in omni delicto, quod cõmittitur per conspirationẽ: vt quando plures conspirant seu coniurant ad aliquod malum simul. text. est & ibi Bal. in l. prima. C. de monopolijs.

129 †Quæ autem sit pœna istorum conspirantium seu facientium conuenticulam. Dic quòd diuersæ pœnæ sunt statutæ per diuersas leges in iure. Primò enim, est pœna exilij & publicationis bonorum, quàm imponit dicta l. prima. C. de monopol. Secundò, est text. in l. denuntiamus. C. de his, qui ad eccles. confug. vbi imponitur pœna vltimi supplicij. Tertiò, est text. in cap. j. §. conuenticulas. de pace iur. fir. vbi singuli coniuratores puniuntur ad vnam libram auri. Quartò, est text. iuncta glos. in l. qui illicitum. ff. de colleg. illici. vbi imponitur pœna legis Iuliæ maiestatis. Quintò, est text. in l. j. ij. C. de seditio. vbi imponitur pœna grauissima: & sic pœna mortis contra istos seditiosos, turbantes publicam pacem: de quibus etiam loquitur text. in l. si quis aliquid. §. authores. ff. de pœnis. & habetur in c. seditionarios. & ibi Archi. xlvj. distinct. Sextò, est text. in l. aut facta in princ. ff. de pœnis. vbi nõ statuitur certa pœna contra coniuratores: sed puniuntur pro qualitate delicti & euentus: vnde innuit ille text. quòd ista sit pœna arbitraria, & variabilis: secundum delicti atrocitatẽ. Et per illum text. puto distingui debere omnes pœnas prædictas, secundum facti accidentiam &

130 qualitatem. ¶ †Scias tamen, quòd quandoque istæ conuenticulæ sunt licitæ: vt quando fiunt ad bonũ finem: & tunc non puniũtur nec possunt inquiri. imò tunc sunt omni iure permissæ: text. est in ca. Sanè. xvj. quæstione septima & tenent Andreas de Yser. Bald. Aluarot. & Car. in d. c. primo. §. conuenticulas. & Archi. in c. coniurationum. & ca. si quis. vndecima quæst. prima & Pet. Phili. Corn. in consilio. 216. in tertio volu. & Ioan. de ana. in rub. extra de schisma. colum. prima in fine. In dubio autem semper præsumitur fieri ad malum, ex quo sunt de genere prohibitorum: secundum doc. in locis præalleg. & Arch. in c. illud. col. pe. xxiij. dist. vbi plus dicit, quòd etiam si contra nocentem sit conspiratum, semper præsumitur ad malum. idem tenet Lucas de penna in l. magistros. col. fi. C. de profes. & medi. lib. x.

131 ¶ †Tertius casus est, quando est vendita ancilla sub pacto, ne prostituatur. aliàs sit libera: nam si emptor nõ obseruat pactum, iudex inquirit ex officio: & facit illam exhiberi: vt perueniat ad libertatẽ. Tex. est & ibi Bal. in l. mulierem. C. si manci. ita venie. ne

132 prostituatur. ¶ †Quartus casus est. in omni causa miserabilium personarum: nam in ea potest ex officio procedere: etiam ad priuatam vtilitatem: secundũ Bald. in d. l. mulierem. & Bart. in l. iiij. §. hoc autem iudicium. col. j. in v. opp. & ibi etiam Alexand. in j. col. ff. de dam. infect. & Alex. in l. j. colum. j. ff. de iur. omn. iudic. & Bald. in cap. primo. §. iniuria. columna penult. de pace iur. fir. & Abb. in cap. ad nostram. columna ij. in fi. e. l. ij. de iureiur. Pro hoc est tex. in l. nec quicquam. §. aduocatos. ff. de offic.

offi.procon.vbi iudex ex officio po-
test dare aduocatos miserabilibus
personis.Quod corroboratur ex his,
quæ habentur in c.regni.quod inci-
pit:ne tuorum.& alio : quod incipit:
si temporum . vbi datur potestas iu-
dicibus inquirendi pro iniuria illata
pupillo & viduæ:& sic miserabilibus
personis. verùm illæ sunt literæ ar-
bitrales.tamē hoc est cautum etiam
133 iure communi:per prædicta.† Hoc
sanè intellige,quando sumus in pu-
pillo & vidua paupere:quia tunc nu
merantur inter personas miserabi-
les : aliàs secus.ita tenet Abb . & ibi
etiam Barba.in addi.in c.significan-
134 tibus.de off.dele.¶† Quintus casus
est in his,quæ notoriè liquent iudi-
ci ex actis.nam in his potest inquire
re & supplere etiam parte non peten
te:secundum Alexan.in l.j.C.vt quæ
desunt aduo.& per docto.in c.signi-
ficauerunt.de testi.& not.Felyn.in c.
ex tenore.colum.fin.de rescrip.& est
tex.cum gl.in l.ij.§.fin.C.de tempo.
app.& glo.in l.filius.§.veterani.ff.de
135 procu.¶ † Sextus casus est in omni
causa pia:potest iudex tam ecclesia-
sticus , quàm secularis inquirere &
procedere ex officio in causis pijs:&
ecclesiarum . nam etiam pro iuribus
ecclesiæ potest iudex inquirere : &
generaliter in omnibus causis con-
cernentibus periculum animæ:vt su
per pœnitentia imponenda,potest iu
dex inquirere : & vt euitetur pecca-
tum:ita hæc omnia tenet Abb.in c.
ad nostrā.el.ij.col.ij.de iureiu.& not.
Bald.in d.l.mulierem.C.si manci.ita
venie.ne prosti.& habentur in c.j.de
136 off.ord.¶† Septimus casus est,quan
do episcopus habet suspicionem de
parentela inter coniuges : quia po-
test iudex ecclesiasticus inquirere de
impedimento quolibet matrimonij
ad faciendum ipsum separari.tex.est
in c.porrò.in fi.& ibi Abb.de diuor,
& no.glo.in c.j.versi.canones.de of-
fi.ordi.& Abb.in d.c.ad materiam.el.
ij.colum.ij.& habentur in c.episco-
137 pus in sinod.xxxv.q.vj. ¶†Octauus
casus est : nam potest iudex ex offi-
cio inquirere de iuribus principis.
tex.est in l.pe.& fi.C.de bo.vacan.li.
x.& Abb.in d.c.ad nostram el.ij.col.
ij.de iureiur.& tex.in l.si quis intra.
138 C.de bo.proscrip.† sic etiam de om
ni pecunia fisco applicanda,inquirit
ex officio:secundum Bart.in l.si quis
reum.in fi.ff.de custo.reo.& Bart.&
Alexand.in l.ij.§.Senatus.ff.de iure
139 fisci.¶†Nonus casus est:nam iudex
propter magnum scandalum euitan-
dum , potest ex officio inquirere &
prohibere,ne scandalum committa-
tur absq; accusatore.ita tenet Cyn.
in l.j.in fin.C.de monopol.& Bald.in
l.mulierem.C.si manci.ita venie.ne
140 prostit.¶ † Decimus casus est:quia
potest iudex generaliter inquirere
in prouincia vel ciuitate , quam re-
git , contra omnes malefactores :vt
purget ipsam malis hominibus pro
quiete publica text.est in l.iij.&.l
congruit.ff.de offi.præsid.
141 ¶†Vndecimò,inquirit iudex ex of-
ficio de omni crimine & iniuria
commissa contra ecclesias & eccle-
siasticas personas:& similiter de om
ni crimine commisso in ecclesia.tex.
est & ibi Bald.in lege si quis in hoc
142 genus.C.de episco.& cleri.† Vnde
in omni

in omni crimine sacrilegij inquiri potest ex officio: per dictum text. nã omnis iniuria facta in clericum, dicitur publicum crimẽ: & quilibet potest accusare: & iudex ex officio inquirere: secundum Bart. in d. l. si quis in hoc genus. & Ias. in l. prouinciali.
143 §. fin. ff. de ope. no. nun. † nam iniuria facta clerico, dicitur facta Deo, & totam ecclesiam tangit: secundum gl. in c. nonnulli. iij. q. j. & habetur in c. accusatio. ij. qõ. vij. & est text. & ibi Abb. in c. ij. de for. cõpe. & Abba. in c.
144 cùm sit generale. col. ij. eo. tit. † vnde patet ex prædictis quòd etiã de blasphemia Dei potest inquiri: & quilibet accusare: quia illa est vera offensio in Deum: vt not. Bar. in l. j. col. ij. ff. de pub. iudi. tex. in authẽ. vt non luxurientur &c. per totum. & in authẽ. alearum vsus. C. de relig.
145 ¶ † Duodecimò, inquirit iudex, quando hæres fecit inuentarium: & creditores dicunt plus esse in bonis, quàm sit descriptum in inuentario: nam potest iudex instantibus creditoribus inquirere & accipere probationes de domo hæredis, torquendo etiam seruos hæredis. text. est, & ibi per doct. in l. fi. §. licentia. elãj. C. de iure deli. Verùm ista inquisitio non est ex mero officio: quia fit ad instantiam creditorum: vt vbi.
146 ¶ † Decimotertiò, inquirit iudex in causa naufragij, & in omnibus causis dependentibus à naufragio: & contra surripientes bona naufragorum: & inquisitio talis, fit leuato velo & summariè. tex. est & ibi per docto. in l. quotiens. & l. de submersis. C. de naufrag. libr. xj.
147 ¶ † Decimoquartò inquirit iudex ex officio, etiam nemine accusante contra tutorem suspectum: & potest ipsum ex officio remouere, si suspectũ inuenerit, tex. est & ibi Bar. in l. iij. §. præterea. ff. de suspe. tut. & potest in ista inquisitione se informare per depositionem seruorum pupilli. l. fi. in princi. ff. de suspe. tut. & iste est casus specialis fauore pupilli: in quo iudex inquirit ad priuatam vtilitatem, vt d. §. preterea. quia regulariter est contrarium scilicet quòd ad priuatam vtilitatem inquiri non potest: secundum Bar. & ibi Ange. in trac. male. in versi. incendiario. col. ij. & not. doc. in c. exhibita. de iud. & fuit dictum suprà in præcedenti charta. versi. decimò principaliter, &c. & Bar. in l. si vacantia. C. de bon. vacan. lib. x.
148 ¶ † Decimoquintò, inquirit iudex ex officio contra producentem scripturam falsam, vel suspectam in iudicio: & potest ipsum punire ex sola suspicione scripturæ: nisi probet illam esse veram text. est & ibi Bal. & Sali. in l. iubemus. C. de proba. & dicit Bal.
149 in l. fi. † quòd scriptura redditur suspecta eo ipso, quòd habet aliquam rasuram in loco suspecto: & nota vnum bonum casum, qui millies euenit in iudicio: quòd iudex potest punire de falso producentem scripturam suspectam: licet non clarè probetur, quòd sit falsa: & hoc est speciale: quia in alijs criminibus debent esse probationes luce clariores. l. fi. C. de proba. Hìc autẽ sola suspicio transfundit onus probandi contrarium, in ipsum producentem: & suspicio pro veritate habetur ita dicit Lucas de

pen.in l.si vacantia.col.ij.versicu.est etiam in eo aliud speciale &c. C.de
150 bo.vaca.libr.x.¶ † Decimosextò, inquirit iudex incidenter contra testes deponentes falsum, vel vacillãtes in iudicio: & potest illos ex officio punire.tex.est & ibi Bald.& docto.in l. nullum.C.de testib.& in c.super his. de pœnis.& not.Bar.in l.iij.§.preterea.ff.de suspec.tuto.& idem esset in producente falsos testes: quòd posit puniri ex officio: per ea, quæ dixi in versi.præcedenti.de producente falsam scripturam.& per ea, quæ dicam infra proximò versicu.

151 ¶ † Decimoseptimò inquirit iudex ex officio generaliter de omni delicto commisso coram se: vel in iudicio incidẽter: dum ipse cognoscit de aliqua principali causa: hoc enim operatur continentia causæ.ita dicit Bal.in d.l.iubemus.col.ij.in fi.versi. v.C.de proba.& Bar.in d.l.iij.§.præterea. & probatur in d.l.nullum & not.Bartol.in l.ij.§.si publico.col.iij. versi.quarta regula,&c.ff.de adult.& in l.si qua pœna.ff.de ver.signi.

152 ¶ † Decimooctauò, inquirit iudex de iuribus ecclesiæ, & de beneficio ecclesiastico: quia potest inquirere contra possessorem beneficij: vt doceat quo titulo posidet: & similiter contra possessorem alterius rei ecclesiasticæ.Ita tenet Innocen.in c.ad nostram.el.ij.de iureiuran.& Bald.in l.ciuile.C.de fur.& Bal.in l.sancimus C.de sacrosan.eccles.& Bald.in l.cogi.colũ. ij.C.de petitio.hæredi.& in l.ij.C.quo.& quando iud.& not.glo. & docto.in c.j.de reg.iur.lib.vj.& potest excõmunicare.c.dilecto.de sen.
153 excom.lib.vj.¶ † Decimononò, inquirit iudex in omnibus casibus, in quibus accusator non probans, excusatur à præsumpta calumnia: qui numerantur per glo.in l.athletas.§.calumniator.ff.de his, qui not.infa.ita dicit Bar.in d.§.calumniator.

154 ¶ † Vigesimò, inquirit iudex ecclesiasticus contra tenentes bona, quæ debent distribui pauperibus: vel ad alias pias causas: secundum Barto.in d.l.si vacantia.& facit hoc contra hæredes non adimplentes legata pias iuxta not.in authen.hoc amplius.C. de fideicommis.& Bart.in l.ne quicquam.§.fin.ff.de offic.procon.& in l. seruo alieno.in princi.ff.de lega.j.& Bar.in l.Quintus.ff.de an.leg.& in l. seruos.ff.de ali.lega.

155 ¶ † Vigesimoprimò, inquirit iudex ex officio de probitate vitæ: de idoneitate & moribus alicuius eligendi promouendi, vel ordinandi.Item, quando visitat episcopus ecclesias, facit huiusmodi inquisitiones contra clericos: prout de his dixi suprà circa principium huius sextæ partis.versiculo quarto modo.& versiculo sequenti.

156 ¶ † Vigesimosecundò, inquirit iudex de omni crimine, vbi interuenit accusator, qui colludit seu præuaricatur.text.est in l.fallaciter.C.de ab oli.per quem ita tenet Bald.in d.l.iubemus.col.j.C.de proba.& vide quod dicam infrà, versi.xlij.

157 ¶ † Vigesimotertiò: inquirit iudex contra calumniatorem, etiam nemine accusante.ita declarat Bart.in l.j. colum.j.ad Turpil.& ibi propriè est text.in §.j.& ratio est, quam suprà dixi,

dixi, scilicet quia istud dictum calumniæ committitur coram iudice. Vnde meritò iudex inquirit: vt dixi suprà, versicu.xvj.& xvij.& ita dicit Barto.in d.l.j.col.j.& tangunt Bal.& doct.in l.j.C.de calum.& Bart.in l.ij. §.si publico.ff.de adult.col.iij. versi. quarta regula &c.

158 ¶ † Vigesimoquartò, inquirit iudex propter incidêtem quæstionem, vbicunque enim incidenter cognouit de crimine, potest de illo inquirere. text.est in l.pen.C.si aduer.liber.per quem ita tenet Bar.in d.§.si publico. col.ij.in fi.versi.secunda regula, &c. & vide omnino Bal.in l.quod euitandi.C.de condi.ob tur.causam.

159 ¶ † Vigesimoquintò, inquirit iudex ex officio de iniuria facta scholari. & in isto casu est speciale, quòd iudex sine accusatore inquirat de priuato crimine. ita tenet Bal.in authé. habita.col.vj.sequitur versi.aliâs sciturus &c.C.ne fil.pro pa.vbi plus dicit, quòd solus rector ciuitatis vel prouinciæ inquirit.non autem episcopus nec doctor legens.

160 ¶ † Vigesimosextò, inquirit iudex de delicto commisso per suum officialem in officio: & tunc indistinctè inquirit. Si verò extra officium deliquit, tunc inquirit ita demum, si est notorium: & non aliter: secundum Bar.in l.si quis fortè.§.j.ff.de pœnis. & vide text.eum ibi not.per doct.in l.ij.C.de spor.& quod not.Barto.in l. senatus.ff.de offic.præsid.

161 ¶ † Vigesimoseptimò, inquirit iudex contra facientem iniuriam suis officialibus vel famulis: dummodo crimen sit notorium: aliâs secus: quia esset suspectus: sed notorietas facit cessare suspicionem. secundum Bartol.in dicta.l.si quis fortè. §. j.ff.de pœnis.

162 ¶ † Vigesimooctauò, inquirit iudex de omni crimine notorio. text.est & ibi plenè Bal.& Saly.in l.ea quidem. C.de accus.& And.de yser.in constit. humanitate.colũ.ij.& habetur in l.j. C.de custo.reo.

163 ¶ † Vigesimononò, inquirit iudex specialiter de omni crimine super quo præcessit primò inquisitio generalis ad inueniendos malefactores, & purgandam prouinciam malis hominibus: iuxta.l.congruit ff.de offic. præsi.nam illa inquisitio, dicitur præparatoria ad specialem: & frustra fieret, nisi contra maleficos repertos deueniretur posteà ad particularem inquisitionem. ita dicit Bal.in l.iubemus.colũ.ij.versicu.& est sciendum. &c.C.de proba.& Bal.in l.ea quidem colum.vij.versic.iij.&c.C.de accu.& Bart.in l.ij.§.si publico.colum.iij.in prin.ver.iij.regula &c.ff.de adul.pro hoc est text.in l.iiij.§.mandatis.ff.ad legem Iulia.pecul.& Bald.in l.congruit.in j.lect.& Abba.in c.bonæ.el j.col.iij.in vj.not.de elect.& prædicta declara & limita, vt infrà versicul.xxxvj.

164 ¶ † Trigesimò, inquirit iudex de inimicitijs & guerris, quæ vigent in ciuitate inter particulares ciues: ex quibus potest turbari respublica: & deueniri ad arma. Nam tunc potest iudex compellere partes ad pacem ex suo officio: secundum Bartol.in l.congruit.in fi.ff.de offic.præsid.& Bald. in l.cùm affirmes. C.de libe.causa.

Et de hac materia,quando iudex posset compellere partes ad cōcordiam in ciuili vel criminali causa: vide Bald.& Mod.in l.quidam æstunauerunt.ff.si cer.pet.& Bal.in l.ex stipulatione.C.de sent.& prædictis adde tex.in l.j.§.quies.ff.de offi.præ.vt & Alex.& Paul.de cast.& doct.in l.qui bo[...].§.si quis iuxta.ff.de dam.infec.

165 ¶ †Trigesimoprimò,inquirit iudex contra filium ,qui impias manus in patrem vel matrem iniecit : vel si ipsos parentes contumelijs affecit: quia tale delictum vindicari spectat ad publicam vtilitatem.text.est in l. j.§.si filius.ff.de obsequijs à libe.pa.

166 præstan. ¶ †Trigesimosecundò,inquirit iudex contra custodem carceris:qui pretio corruptus,dimisit carceratum sine vinculis,vt fugere possit:vel passus fuit introduci ferrum, vel veneum in carcerem.tex.est in l.carceri.ff.de custo reo.

167 ¶ †Trigesimotertiò,inquirit iudex contra lenones:qui nituntur mulieres ad luxuriam allicere:& dicuntur deuastatores castitatis . vnde iudex potest illos de ciuitate expellere & punire:vt in authenti.de leno.§.sancimus.& ibi Angelus vbi plus dicit, quòd is,qui decipit mulierem cum promissione pecuniæ,& sub tali promissione vel datione ipsam adulterat:punitur pœna statuti loquentis de adulterante inuitam mulierem. Nam inuita dicitur mulier,quæ decipitur sub auri promissione.

168 ¶ †Trigesimoquartò,inquirit iudex de crimine lenocinij sine accusatore:per text.in l.ij.§.si publico.ff. de

169 adult.†nam istud crimen reputatur maius adulterio:secundum Ange.in tract.male.in versic. *che me hai adul-*

170 *terato &c.*in fin.†sed pulchrum dubium est,an de crimine adulterij possit inquiri ex officio nemine accusante? Ang.in d.versi. *che me hai adul terata &c.* col.iij.versicu.quæro,an de adulterio &c.tenet quòd sic , ex quo est crimen publicum : per dictū §.si publico : Contrarium dicitur in decis.clxxvj.cōcil.Neap.vbi dicitur, quòd de adulterio non inquiritur ex officio:nisi quando esset notorium. & hanc opi.tenet Matth.de afflic.in constit.legum asperitate.col iiij.vbi distinguit : Aut præcessit accusatio mariti vel alterius:& posteà desistit: & tunc iudex inquirit:aut nulla accusatio præcessit:& non potest inquirere:ne habeat fœdare connubia matrimonij:iuxta.l.cōstante.ff.de adulter.& l.quanuis adulterij.C.de adul. verùm in regno est litera arbitralis, quæ incipit : Ne tuorum,qua cauetur,quòd iudex potest inquirere de omnibus criminibus irrogantibus pœnam mortis naturalis vel ciuilis, vel membri abscissionis.vnde is,qui haberet concessionem literarum arbitralium,posset in regno inquirere de crimine adulterij:cùm pro eo sit pœna mortis:vt d.l.quanuis adulterij.in fi.& no.And.de yser.in d.cōsti. legum asperitate.

171 ¶ †Trigesimoquintò,inquirit iudex de omni crimine,in quo quis reperitur in flagranti per officiales curiæ.puta in actu delinquendi.ita tenet Andr.de yser.in constitu.regni, quæ incipit:humanitate.columna secunda & tertia.

Trigesi

172 ¶ † Trigesimosextò, inquirit iudex generaliter in regno contra homines malæ vitæ: vt dixi suprà versicu.x.& xxix.hoc addito, quòd de iu-
173 re constitutionum regni, † quando venit iudex in prouincia vel ciuitate, potest facere edictum, quòd omnes qui sentiunt se offensos, debeant comparere coram eo infra talem terminum ad querelandum: & similiter omnes testes, qui habent aliquam notitiam de crimine alicuius, & de mala vita alicuius, compareant ad deponendum testimonium veritatis cum comminatione, quòd elapso termi-
174 no non audientur: † & ista inquisitio generalis potest fieri, quotiens iudici placuerit: & per eã deuenit postea ad specialem: vt dixi suprà: versicu.xxix. Ita hęc omnia traduntur in constitu.inquisitiones.& constit.seq. quæ incipit: hi: qui verum: per capitula regni est nouiter prouisum, quòd istæ inquisitiones generales non fiant, nisi semel in anno: & quòd non descendatur posteà ad speciales, nisi in casibus, de quibus licitum est inquiri de iure: & nisi ex mandato principis in alijs non permissis.& de hoc est capitulum regni, per quod datur optima limitatio ad materiam l.congruit.ff.de offic.presid.& ad ea, quæ dixi suprà in versicu.xxix.scilicet, quòd non ad omnia crimina est præparatoria inquisitio generalis. nam si per inquisitionem generalem inueniretur quis in tali delicto, de quo non potest de iure inquiri: nihil prodest dicta inquisitio: quia non erit sufficiens ad deueniendum ad specialem: quia aliàs de facili fieret fraus legi: & de omni leui crimine posset inquiri faciendo primò generalem inquisitionem, prout hoc etiam dixi suprà, in tertio requisito, ad inquisitionem, in octaua limita-
175 tione, in fin. ¶ † Trigesimoseptimò, inquirit iudex de crimine læsæ maiestatis perpetrato contra personam principis vel suorum collateralium. Text. est in constitu.hi, qui.§.de specialibus. & hoc est etiam prouisum de iure communi per extrauag.ad re-
176 primendam. ¶ † Trigesimooctauò, inquirit iudex sine accusatore contra famosos latrones: & fures, aggressores stratarum: latitantes in syluis, & alios similes: & ipsos punit sine ordine iudiciario: vt d.const.regni.quę incipit: iustitiarij non per calendas.& est etiam prouisum de iure communi: per.l.capitalium.§. famosos.&.§.grassatores.ff.de pœnis & l.
177 constitutiones.ff.de app. ¶ † Trigesimonono, inquirit iudex contra inobedientes & turbantes suam iurisdictionem: & contra rebelles & contumaces ad pœnas legitimas, & multas imponendas: vt probatur in l.secunda.C.de spor.& in l.prima per totam.ff.si quis ius di.non obtempe.& per Bald.in dicta l.iubemus columna secunda.in fin.versicu.sexto.C.de probat.& habetur plenè in constitu. pœnam eorum.& ibi per Andræ.de yser.& in l.eos.C.de modo mul.& in toto titu. ff.de requi.reis: & in l.ad dictos.C.de episco.audi.

168 ¶ † Quadragesimò, inquirit iudex contra socios criminis in casibus, in quibus licita est interrogatio de socijs: qui numerantur per glo.in l.fin.

V 3

in fin.C.de accuſ. ita dicit Andre.de yſer.in d.conſti.hi,qui.

179 ¶ † Quadrageſimoprimò, inquirit iudex de homicidijs & damnis clandeſtinis, vbi nullus accuſator apparet.& hoc eſt nouiter prouiſum per duas conſti.regni:videlicet per conſtitu.ſuper inciſionibus. & conſtit.ſi damna.& ibi per And.de yſer.& ſunt duo capitula regni:vnum videlicet, in nume.24.& incipit: clandeſtinis. Aliud in nume.155.& incipit: conſtitutionem diui patris.Eſt etiam aliud capitulum regni limitans & declarans, quando habet locum pœna homicidij clandeſtini:in nume.114. & incipit:item ſtatuimus,quòd pœna &c. quo cauetur dictam pœnam tunc habere locum, quando homo reperitur mortuus:ſecus,ſi reperitur

180 viuus:licet vulneratus.¶ † Quadrageſimoſecũdò,inquirit iudex de omni crimine,in quo interuenit accuſator: & pendente accuſatione in iudicium deducta,moritur.nam iudex proſequitur ex officio,ne delicta remaneant impunita.ita tenet Barto. in l.iij.§.j.col.fin.ff.de li.agno.per.l. defuncto.ff.de pub.iud.& l.penul.in prin.& ibi Bar.eod.titu.& tenet Barto.in ſimili de accuſatore abſente in l.inter accuſatorem.ff.de pub.iud.& habetur in c.j.&.ij.de collu.deteg.& hic potes cumulare omnia,quæ dixi ſuprà de accuſatore deſiſtente, vel colludente,vel tranſigente:&de alijs quam pluribus, quæ plenè cumulaui ſuprà in viij.requiſito ad inquiſi-

181 tionem:cum ſuis fallentijs.¶ † Quadrageſimotertiò, inquirit iudex ſuper neceſsitate ciuitatis & ciuium ſubditorum:maximè tempore cariſtiæ & neceſsitatis:compellendo dominos ad vendendum frumentum & annonam iuſto pretio.l.j.§.fin.ff.de offi.præfec.vr.& ibi Bart.& tradunt Moder.in l.nec emere.C.de iure deli.non tamen poteſt compellere illos, qui habent frumentum ſolùm pro victu ſuo: quia ordinata charitas,incipit à ſeipſo.l.pręſes.C.de ſerui.& aqua,ita dicit Andrę de yſer.in proœ.conſti.colum.j.vbi allegat illud in euang.Matthæi:Ne fortè non ſufficiat nobis & vobis,ite potius ad vendentes,& emite vobis.&c.

182 ¶ † Quadrageſimoquartò,inquirit iudex contra aduocatos & procuratores calumnioſos & tumultuoſos, & malè ſe verſantes in eorum officio:vel ſi ſunt infames.nam poteſt illis interdicere, ne poſtulent & procurent. & poteſt eis prohibere omnes actus forenſes:vt d.l.j.§.fin.ff.de offic.præfect.vr.& in l.moris.in princip.&.§.j.ff. de pœnis. & l.j.§.remouet.ff.de poſtu. & l. quos prohibet.

183 eod.titu.¶ † Quadrageſimoquintò, inquirit iudex de defenſionibus rei in criminalibus ex ſuo officio:etiam ſi reus non defendat,poteſt,imò tenetur iudex perquirere ſuas defenſiones ex officio, ad innocentiam ſuam probandam.text.eſt & ibi Barto.in l.ſi non defendantur.ff.de pœnis.& Barto.in l.j.§.fi.ff.de quæſtio. & in l.iiij.§.hoc autem iudicium.colum.pe.ff.de dam.infe.& plenè in ſua diſputatione,quæ incipit:iudex ma-

184 leficiorum.&c.¶ † Quadrageſimoſextò, inquirit iudex ſupplendo de facto:& teſtes producendo in omnibus

bus casibus, in quibus potest procedere ad diffinitiuam sententiam contra absentem: siue in ciuilibus, siue in criminalibus: secundum Barto. in authen. qui semel. colum. j. per illum text. C. quo. & quando iud. & in l. ampliorem. C. de app. & Barto. plenè in d. l. iiij. §. hoc autē. in iij. q. ff. de dam. infec. Ex quo infero, quòd cùm hodie in regno non requiratur litis contestatio in causis ciuilibus: quia reo citato contumace, proceditur instante actore ad dationem termini probatorij in contumaciam: & proceditur ad diffitiuam etiam contra absentem: vt dictat regia prag. quæ incipit: Relatione. sequitur, quòd in omnibus causis ciuilibus absente reo potest iudex supplere de facto: & ex suo officio inquirere probationes rei absentis, & illas producere: vt veritatem inquirat tam in causa principali, quàm appellationis: text. est in d. authen. qui semel. ibi: veritate perquisita &c. & in d. l. amplio: em. in princip. iuncta glos. in versicu. adimplere. & not. pulchrè Bartol. in d. §. hoc autem. in tertia quæstione principali. & Abb. in c. causam. colum. fi. de dolo & contu. Quod nota perpetuò: quia pauci aduertunt. & per hoc posses saluare iudicem, vt non possit allegari suspectus, quando nimis faueret reo in casu prædicto: quia lege permittente facit.

185 ¶ † Quadragesimoseptimò, inquirit iudex de crimine falsæ monetæ, etiã nemine accusante. l. j. C. de fal. mo

186 ne. & † hodie in regno est prouisum, quòd isti cudentes falsam monetam, damnentur ad vltimum supplicium & publicationem bonorum: per constitu. quæ incipit: adulterinam. & per capitulum regni in numero. 29. quod incipit: vt quæ. &c.

187 ¶ † Quadragesimooctauò, inquirit iudex de crimine hæresis ad instar criminis læsæ maiestatis. & de hoc est prima constitutio regni: quæ incipit: inconsutilē. & imponit pœnam combustionis, & sic vltimi supplicij, & publicationis bonorum. & de materia inquisitionis super tali crimine, est plenissimè tractatum in libro decretalium & sexti, in titulo de hæreticis: quia hoc dicitur crimen ecclesiasticum, & spectat ad forum ec-

188 clesiæ. ¶ † Quadragesimononò, inquirit iudex ex officio. etiam in causis ciuilibus: partes interrogando, quando æquum sibi videtur: iuxta. l. vbicunque. ff. de inter. ac similiter testes obscurè deponentes potest repetere ex officio: vt habetur in c. cùm clamor. de testi. & in c. cùm Ioannes. & ibi Abb. & Felyn. de fide instrum. ita dicit Bartol. in d. l. iiij. §. hoc autem. in iij. quest. principali. ff. de dam. infec. & ibi etiam Alexan. & no. glo. in. §. illud tamen. in authen. de testi.

189 ¶ † Quinquagesimò, inquirit iudex de veritate instrumenti producti in iudicio: text. est, iuncta glo. & ibi Barto. & Ang. in authen. de tabel. in princi. & not. Barto. in d. §. hoc autem. in

190 iij. questio in fin. ¶ † Quinquagesimoprimò, inquirit iudex de conditione testis, qui coram eo producitur: nam potest ab honestis personis interrogare & inquirere de conditione testis, & de inimicitia, & alijs defectibus: vt est gloss. in versicu.

inimicitiæ.& ibi Bald.in l.iij.in prin. ff.de testi.& glo.in versicu.officij.in. §.sancimus.in authen.de testi.& glo. in l.j.§.curatores.ff.de magistra.con ue.& Bart.in d.l.iiij.§.hoc autem.in iij.q.in fin.& Bar.in dicta sua disputa tione incip.iudex maleficiorum.col.
191 iij.ver.iij.&c.¶ † Quinquagesimose cundò,inquirit iudex ad denuntiatio nem sibi factam per officialem deputatum ad crimina deferendum:vt puta quando vadunt officiales perquirendo lusores,portantes arma,& alios similes delinquentes: nam ex quo repetiuntur in flagranti & noto rio crimine, possunt denuntiari iudici: & iudex inquirit ad eorum denuntiam: aliàs facit litem suam:secundum Bal. in l.iubemus.colum.ij. versicu.ij.C.de probat.per.l.fin.C.ne san.baptis.iterum. de hoc est text.in l.ab accusatione.§.nuntiatores. ff.ad turpil.& not.plenè Barto.in l.diuus. ff.de custo. reo.vbi plenè tangit de effectu istius:denuntiationis.& idem Barto.in l.ij.§.si publico.colum.ij.in fin.versicu. Deo regulas. prima est
192 &c.ff.de adulte. ¶ † Quinquagesimotertiò, inquirit iudex ex officio in dando aduocatos pupillis pauperibus, & personis miserabilibus: & maximè,ne à potentibus opprimantur:& similiter furiosis.text.est in l. ne quicquam.§.aduocatos.&ibi Bartol.& docto.ff.de offic.procon.& in l.j.§.ait prætor.& ibi glos.ff.de po-
193 stul.¶ † Quinquagesimoquartò,inquirit iudex de contemptu & contumacia procuratoris, qui administrat negotia absentis.nam potest illum ex officio remouere ab administratione: & sibi interdicere officium procurationis.tex.est in l.eum, qui res.C.de procura. per quem ita dixit Bal.in l.mandatum.colum.iiij. versicu.sexta est,&c.C.mandati.
194 ¶ † Quinquagesimoquintò,inquirit iudex ex officio contra procuratorem,vt doceat de mandato:ne iudicium efficiatur frustratorium.& hoc potest facere iudex etiam post litem contesta.secundum Abb.in c.nulli.de accus. & habetur in c.exceptionem.
195 de except.¶ † Quinquagesimosextò inquirit iudex de crimine sacrilegij & plagij.tex.est & ibi Barto.in l.iiij. §.mandatis.ff.ad.l.iul.pecul.
196 ¶ † Quinquagesimoseptimò,inquirit iudex,ex officio contra non soluentes decimas:& illos compellit ad soluendum, etiam nemine petente. ita tenet Card.in clemen.ij.in xxiiij.
197 q.de iud.¶ † Quinquagesimooctauò,inquirit iudex ex officio de idoneitate tutoris:& quando mater petit dari vnum tutorem filio suo.nam iudex potest ex officio inquirere & videre si sunt alij legitimi tutores magis idonei, quàm ille,quem mater petit: tunc potest repellere petitum à matre:&dare alium magis idoneum.ita tenet Bal.in l.precibus.col. vj.ver.& scias, quòd matri.&c.C.de
198 impub.& alijs substi.¶ † Quinquagesimononò,inquirit iudex ad faciendum sepeliri defunctum:cogendo hęredes ex officio,vt ipsum sepeliant: & potest ex officio vendere res hęreditarias, vel compellere hæredes ad vendendum pro sepultura defuncti, etiam ante aditam hęreditatē.tex.est & ibi Bart.in l.qui erat.ff.fami.ercis.

Sextage-

199 ¶ † Sexagesimò, inquirit iudex contra agentem sine actione, & cui non competit ius agendi: & potest ipsum ex officio repellere à limine iudicij: vt no.glo.Bar.& do.in l. vbi pactum C.de transa.& Soci.in consi.255.col. ij.in fin.ver.ij.&c.in ij.vol. Similiter repellit eum, quē constat calumniosè agere vt dicit idem Soci.in consi. xxxviij.col.penul.in princ.in j.vol.& de hoc vide plenè per Feli.in cap. ad aures.de præscri.

200 ¶ † Sexagesimoprimò, inquirit iudex ex officio, qui habet literas arbitrales in hoc regno de omnibus criminibus irrogantibus pœnā mortis ciuilis, vel naturalis, vel membri abscisionis: & de iniuria illata pupillo, viduæ, vel ecclesiæ: vt est capitulum regni, quod incipit: ne tuorū. & aliud quod incipit: si temporū.& ista duo capitula sunt literæ arbitrales.

201 ¶ † Sexagesimosecundò, inquirit iudex ex officio per syndicatores cōtra officiales ad syndicatum de commissis & obmissis in officio: nam contra eos potest procedi nō solùm ad querelam partium: sed etiam per inquisitionem: vt est regia prag. quæ incipit: regiæ dignitati.

202 ¶ † Sexagesimotertiò, inquirit iudex contra frequentatores tabernarum: contra lusores ad ludos prohibitos: et cōtra frequenter rixantes & portantes arma: & contra homines deambulantes per plateas & vicos, qui sunt iuuenes sine arte, & non laborant: nec habent reditus, & vadūt bene vestiti. nam præsumitur de eis omne malum. omnes enim isti si fuerunt conuicti per decē testes, debent condemnari ad tempus in galeis. ita dicit consti, regni: hi, qui in prin. & ibi plenè hoc declarat Matth.de afflic.in nota. & Paris in trac. synd. in ver.inquisitio col.ij. vbi seipsum inuoluit: allegando plura capitula & cōstitutiones regni: in fine nihil certi concludit. & tenet ibi Paris, quòd ille numerus decem testium, est hodie redactus ad quatuor, per capitulū regni, quod incipit: subiungendo. in hoc puto, quòd male loquatur. nam dictum capitulum, subiungendo, loquitur in alijs terminis & delictis, vbi venit pœna mortis: vel membri

203 abscisio. † Et puto, quòd intentio illius consti.hi, qui. dum requirit probationē decem testium, fuerit: quia id quod probatur per decem testes, efficitur notorium: vt dicit Bald.in authen.quod locum.in fi.versi. decimò quæritur C.de colla. & in notorijs iudex potest inquirere l.ea quidē C.accu. & habetur in l.j.C. de custo.reo.& dixi suprà ver.xxviij.& per istam rationem puto illam cōsti. hi, qui non esse correctam per capitulū regni, quod incipit: generales. de cuius intellectu dixi suprà versi.xxxvj.

204 ¶ † An autē in crimine priuato possit inquiri ex officio, puta in furto vel iniuria: vide Lucam de pen.in l. si vacantia.colum.iiij.versi.in regno autem, &c.C.de bo.vac.lib.x. vbi tenet, quòd non. hoc tamen intellige, nisi delictum esset notoriū: vel esset commissum coram officiali. nam tunc licet sit priuatum, potest de eo inquiri: per ea, quæ dixi suprà versi. xvij.& xxviij not. Paris in trac. syndi.in versi.inquisitio.colū.v.versi. &

adde &c. Eodem modo, si esset commissum vnũ magnum furtum, & nesciretur author, potest iudex inquirere, mittendo pro vicinis: & inuestigando alia indicia pro inueniendo fure: secundum Bar. in l. fi. colũ. j. ff. de quæstio. & vide, quòd not. glo. in d. const. hi, qui. §. de specialibus & gl. & And. de yser. in consti. præsenti lege. ij. & vide Pari. in d. ver. inquisitio. co. iij. in princ. Item, posset limitari, vbi furtum transcenderet summã augustalis, quo casu in regno esset pœna mutilationis manus vel mortis: secundum formam capituli regni: ad hoc quòd nostrorum &c. nam tunc iudex habens literas arbitrales, posset procedere ex officio: per illam literam arbitralem: ne tuorum.

205 ¶ † Vnũ tamẽ scias, quòd licet hodie pro furto sit imposita pœna mortis, & sic sit alterata pœna iuris cõmunis: tamen adhuc dicitur crimen priuatum: & non dicitur publicum: secundum Lucã de penna in quadam sua additione, posita in capitulis regni: post capitulum. 215. quod incipit: cura nobis &c. & declarat Ias. in

206 l. penul. ff. de cõd. ob. causam. ¶ † Sexagesimoquartò, potest iudex inquirere regulariter de omni crimine, de iure canonico. ita tenet Gand. in suo trac. male. in titu. quomodo de male. cogno. per inquisi. colũ. ij. vbi ponit nõnulla requisita, quæ copulatiuè requiruntur, vt procedat inquisitio de iure canonico: de hoc habentur in c. inquisitionis. & in c. qualiter & quãdo. de accu. ¶ Plures autem casus, in quibus inquisitio fieri potest, perquirat studiosus inuestigator. hos auem cumulasse sufficiat, qui in mẽ-

207 tem venerunt. † Cuius autem expensis debeat fieri inquisitio criminosorum? dic quòd expensis fisci: secundum And. de yser. in const. iusti-

208 tiarij. la. iij. ¶ † Vltimò quæritur, quid si inquisitio est inepta, an validetur per confessionẽ inquisiti? vide Ang. in consil. 178. incip. visis actis prędictis, &c. vbi tenet tutius esse, quòd inquisitus absoluatur: & denuò posteà aptè inquiratur. & hoc videtur terminare in Deci. 176. cõcil. neapo.

Maranta. v. 1. D.

De denuntiatione: quæ est modus perueniendi ad iudicium.

1 *Denuntiatio, quotuplex sit.*

2 *Denuntiatio, in quo differat ab accusatione.*

3 *Denuntiatio iudicialis priuata, quæ dicatur.*

4 *Denuntiatio euangelica, quæ & vnde dicatur.*

5 *Euangelica denuntiatio, quando locum habeat.*

6 *Sententia iniustè lata, licet transiuerit in rem iudicatam: rescindi tamen potest, per euangelicam denuntiationem.*

7 *Denuntiatio canonica, quæ dicatur: & quando habeat locum.*

Expedita materia inquisitionis. venio ad quartum modum ingrediendi iudicium: scilicet, ad denuntiationem: prout pollicitus fui prosequi istos modos in principio huius sextę partis. Peruenitur igitur ad iudicium, quandoque per viam denuntiatio-

tiationis:& de hac est sciẽdũ,† quòd denuntiatio,est triplex. s. iudicialis, euangelica, & canonica. Denuntiatio iudicialis,est duplex:scilicet, publica,& priuata. Publica est, quando in iudicio deducitur aliquod crimen ad publicam vindictam ad denuntiã alicuius officialis vel alterius priuati:& iudex præcedẽte tali denuntiatione, inquirit posteà de illo crimine.vt dixi suprà in materia inquisitionis.versi.iij.† & ista denũtiatio,est similis accusationi: vt dicit Andr.de yser in consti.literas. in hoc tamen differt:quia denuntiator non se inscribit: nec facit partem in iudicio, sicut accusator: vt declarat Sali.in l. ea quidẽ in princip.C.de accu.& Ange. in tract.male in versi.nec non ad denuntiam.&c.vbi plenè tangit materiã huius denuntiationis. Et in hac denuntiatione non requiritur aliqua monitio.vt tenet Spe.in tit.de denũtia.§.secundo versi.publica.& de hac loquitur tex.in capitulo primo.§.sanè de censi.lib.vj.& Bartol. plenè in l.diuus.ff.de custo.reo.& Bar.in extrauag. ad reprimendam.in versicul. per denuntiationem. & Ange.in d. versicu.necnon ad denuntiam &c.

3 ¶ † Denuntiatio iudicialis priuata, est illa,quæ fit ad priuatum interesse & commodum:vt quando aliquis filius vel seruus indebitè opprimitur à patre.vel à domino:& idem in omni alio oppresso ab aliquo potentiore:& similiter in personis miserabilibus oppressis:nam possunt hoc denuntiare in iudicio, vt per iudicem releuentur: vt not.Spe.in ti.de denũtia. §. secundo. versicul. priuata. & Bart.in d. versi.per denuntiationem &c.& hanc denuntiationem iudicialem plenè declarat Abba.in capitu. nouit.columna.17.versi : nunc condescendo &c.de iudic.

4 ¶ † Secunda denuntiatio, per quam additur iudicium, est denuntiatio euangelica,& hæc est valde notanda : quia per eam reparantur multa, quæ sunt auxilio iuris ciuilis destituta : vt dicit Bartol.in d.extrauag. ad reprimendam in versicul. per denuntiationem. Et ideò dicitur euangelica,quia habuit originem ab euãgelio : vt dicit Abba.in dicto capi. nouit colum. xvij. versiculo vltimo &c.vt traditur Matthæi cap. xviij.& Lucæ. cap. xvij. Dum dicit: si peccauerit in te frater tuus,corripe eum primò inter te & ipsum. & hæc est prima monitio:& si te non audierit, adhibe tecũ vnum vel duos. & hæc est secunda monitio, quòd si te non audierit, dic ecclesiæ. & ista est denuntiato euangelica: per quam aditur ecclesia : & sic iudex ecclesiasticus:bina prius monitione præcedente : vt loquitur text. in d.cap.nouit. & cap.si peccauerit. ij. q. j. & declarat Bald.in authen.ad hæc.colum. ij. in fi. C. de vsur.& plenissimè Abba. in d. cap. nouit.colum. xj. cum pluribus seq.

5 ¶ † Et breuiter ad hanc denuntiationem recurrimus, vbicunque aliquis tenet indebitè aliquam rem contra conscientiam & cum peccato : nam potest is, qui prætendit interesse, adire iudicẽ ecclesiasticum:formando libellum : narrando qualiter ille tenet dictam rem cum peccato,

peccato,& contra conscientiam:propterea denuntiat ipsum ecclesiæ, vt eum corrigat à peccato:& compellet ipsum consequenter ad rei restitutionem:& debet narrare qualiter præcesit illa bina monitio, secundũ formam euangelij : quia aliâs hæc denuntiatio non procederet : secundum Specul.in titu.de denuntia §. ij. versi. item opponitur. & versi. quod autem.& Bal.in d.versi.per denuntiationem.& Felyn.in d. cap. nouit col. penul.vbi sequitur opin.Frãc.de are: scilicet,quòd etiam in delictis notorijs requiratur illa bina monitio: quicquid tenuerit Archi.in c.si peccauerit ij.q.j.& per hãc denũtiationem iudex principaliter intẽdit corrigere denuntiatum à peccato: quia ista censetur denuntiatio charitatiua.Verùm quia à peccato desistere non potest, nec pœnitentiam agere, nisi rem ablatam restituat:vt declarat pulchrè Abba.in cap.ad nostram. el.ij.de iureiur.ideò per consequentiam necessariam constringit denũtiatum ad rei restitutionem:non solùm per censuras ecclesiasticas : verùm etiam per missionem in possessionem:secundumBald.in d.Authen. adhæc.col.ij.in fin.& seq.C.de vsur. quem sequitur Felyn. in d. cap. nouit colum.fi.& iste est bonus modus recuperandi rem per alium detentam,quando aliud ciuile remedium deficeret.

6 ¶ †Hinc dicimus,quòd si est lata sententia iniusta in fauorem alicuius, & transiuit in rem iudicatam, licet succumbens sit exclusus ab omni ciuili remedio : tamen si is, qui obtinuit,scit se iniustè obtinuisse : pótest denuntiari ecclesiæ per hãc denuntiationem euangelicam:& compellitur restituere id, quod iniustè habuit,vt à peccato desistat : secundum Abb.in c.j.colum.j.fi.de concel. præb.& potest constare de scientia obtinentis, quando fortè confiteretur extra iudicium se iniustè obtinuisse. vt ibi dicit Abba. circa fin. Reliqua de ista denuntiatione dic, vt plenè per Abba. Felyn. & docto. in d.c.nouit.& Bartol. in d.extrauag. ad reprimendam.in versicu. per denuntiationem. & in alijs locis suprà allegatis.

7 ¶ † Tertia principalis denuntiatio, dicitur canonica:ex eo quia à sacris canonibus fuit introducta: & ista est duplex:specialis:scilicet,&generalis. Denuntiatio canonica specialis, fit per eum,cuius interest habere bonũ prælatum,vel administratorem, vel subditum : vt primò bis monitus, si est incorrigibilis,remoueatur ab officio & beneficio:& de hac loquitur tex.in c.j.de offi.custo.& in cap.licet Heli.de simo.Denuntiatio verò generalis,dicitur illa,quæ est publica: vt quando agitur de matrimonio dissoluendo, & de eius impedimentis: & de hac loquitur text. in cap. ad dissoluendum.de despon.impub.& in cap.cùm inhibitio.de clande.despon. vt quando duo volunt contrahere matrimonium : & tertius denũtiat ecclesiæ impedimentum consanguinitatis, vel aliud simile ita declarat Abb.d.in cap.nouit.colum.pe. in fin.& spe.in tit.de denuntia.§.ij.versi.canonica.&c.

De imploratione officij Iudicis.

QVINTVS Modus perueniendi ad iudicium, est per implorationem officij iudicis. Et hic veniret discutiendum quotuplex sit officium iudicis: & qualiter in eo procedatur; an requirat litis contestationem, & alia solennia iudicij? De quibus omnibus remitto me ad ea, quæ not. Barto. & Docto. in l. j. ff. de iur. om. iudi. & per glos. & cano. in cap. fin. de offic. iudi. Vnde venio ad processum huius sextæ partis iuxta ordinem propositum & primò secundum ordinem videamus materiam citationis. Rober. Maranta.

De Citatione, primo membro iudicij.

1 *Citatio iudiciarũ ordinis, est fundamentum: & ab ea iudicium incipit.*

2 *Citari debet vnusquisque prætendens interesse in iudicio. aliàs non valet actus, qui fit sine citatione.*

3 *Citatio, est de iure naturali: nec potest etiam per principem obmitti.*

4 *Citatio in singulis actis iudiciarijs fieri debet.*

5 *Citatio aduersariũ, fieri non debet, qui si præsens esset, non posset actum impedire.*

6 *Citatio nõ requiritur in exigendis tributis, datijs, & collectis, seu functionibus fiscalibus.*

7 *Citatio in omnibus actibus, qui expediuntur per iudicem ante citationem partis, in causa principali non requiritur.*

8 *Partis citatio, non requiritur in concedenda venia vocandi parentes, vel patronos in ius.*

9 *Citatio partis, an requiratur in productione instrumenti.*

10 *Sententia principis, seu imperatoris, vel sacri concilij, an fieri possit sine citatione partis.*

11 *Pactum de capiendo debitorem, vel eius bona, operatur, vt captura fieri possit sine alia partis citatione. etiam potest impetrari familia à iudice, etiam contra tertium possessorem. & num. 38.*

12 *Præsens in iudicio, an debeat aliter citari, vel certiorari.*

13 *Citatus ob vnam causam, qui comparuit, an teneatur respondere pro alia.*

14 *Citatio non requiritur contra debitorem suspectum de fuga.*

15 *Actus expediri potest sine citatione, quando periculum est in mora.*

16 *Sententia criminalis in fauorem absentis, valet: etiam eo non citato. Secus, si contra absentem feratur.*

17 *Sententia lata pro absente non citato, valet, in causa ciuili, vbi proceditur sine figura iudicij.*

18 *Citatio partis, non requiritur in actu, qui fit vltima die termini.*

19 *Citatus qui statim ascendit equum, & recessit: vel dixit nolle comparere, non est vlterius citandus.*

20 *Citatio partis non requiritur in probatione, quæ soli iudici concludit.*

21 *Citatio non requiritur in actu expediendo, secundum conscientiam.*

22 *Executor testamenti, cui datum est arbitrium distribuendi & eligendi pauperes, potest id facere sine citatione hæredum vel alterius.*

23 *Citatio partis, nec præsentia requiritur in relatione agrimensorum missi per iudicem ad mensurandum.*

Calcu

libui, quando debitor est suspectus de fuga.

60 *Iudex non debet aliquem capere, ante summariam fidem, & recessus suspicionem in ciuilibus. Secus in criminalibus.*

61 *Citatio realis sine iudicis commissione fieri non potest.*

62 *Suspectus de fuga, propria authoritate, etiam per priuatum capi potest, sine iudicis commissione.*

63 *Citatio verbalis, quæ dicatur. & quæ continere debeat?*

64 *Locus an & quando in citatione inseri debeat.*

65 *Citatio sine certo die, an & quando valeat.*

66 *Hora, in qua quis comparere tenetur, an requiratur in citatione.*

67 *Citatus quantum tempus habeat ad comparendum. Et quid seruetur in regno.*

68 *Contumacia qualiter & quando accusatur in regno: & quando circunducatur citatio.*

69 *Citatio an & quando valeat sine causa: & an causam continere debeat.*

70 *Citatio ad audiendam intentionem curiæ, non valet.*

71 *Citatio ad respondendum petitioni porrigendæ, an valeat. Et quid si petitio non porrigatur illo die citationis.*

72 *Verbum peremptoriè, an & quando in citatione apponi debeat.*

73 *Citatio per literas, vt valeat, quid continere debeat.*

74 *Citatio de necessitate non requirit scripturam regulariter.*

75 *Delegatus debet copiam sui rescripti in citatione inserere: aliàs citatio non valet.*

76 *Persona illustris & clarissima, in scriptis citari debet.*

77 *Nuntio seu executori ad capiendas bona fisco delata, vel ad exigendas pecunias fiscales, non creditur sine literis.*

78 *Personam neque bona non potest nuntius sine scriptis capere.*

79 *Nuntio specialiter electo, non creditur sine literis. & supra nu. 45.*

80 *Citatio extra prouinciam, sine scriptis facta, non valet.*

81 *Citatio ad domum, & non personaliter sine scriptis, non valet.*

82 *Citatio per edictum, qualiter fiat.*

83 *Citatur per edictum, qui personaliter nõ reperitur, nec habet certam domum.*

84 *Per edictum citatur, qui dolosè latitat, & impedit, ne citatio verbalis vel per literas possit ad eum peruenire.*

85 *Citatio fit per edictum illius, qui degit in loco: qui propter guerras vel inimicitias vel alio modo non est securus.*

86 *Clausus in domo, qui personaliter haberi non potest, citatur per edictum ianuæ domus suæ affixum.*

87 *Actor, qui porrexit libellum, & litem non prosequitur: sed se absentat reo instante, potest per edictum citari.*

88 *Citatio per edictum, secundum constitutiones Regni.*

89 *Citatio fit per edictum, quando actus fiendus habet contradictores incertos.*

90 *Institorem alicui apothecæ præpositum, volens reuocare, edictum ante illam apothecam publicè proponere debet, vt nemo cum illo contrahat.*

91 *Clericus absens citatur per edictum affixum in valuis ecclesiæ sui beneficij.*

92 *Episcopus volens electum in beneficio confirmare, edictum in valuis ecclesiæ exponere debet, contra sua interesse putantes.*

93 *Tenens prædium tributarium, qui se absentauerit, citatur per edictum, & non*

compa

comparens infra sex menses, priuatur prædio.

94 *Vniuersitas potest citari per edictum.*

95 *Citatio in casibus, in quibus lex permittit fieri per proclama, in illis etiam potest fieri per edictum.*

95 *Edictum quanto tempore in loco affixum stare debeat, quando citatio per edictum fit.*

97 *Citatio per proclama, quæ dicatur.*

98 *Inuentarium quando faciendum est per hæredem, fit citatio per proclama.*

99 *Litigator qui post litem contesta. se absentauit, & non habet domum, vel neminem reliquit in domo, per publicum proclama citari potest.*

100 *Citatio per proclama contra certam personam, in quo loco fieri debeat.*

101 *Absens, qui nullibi reperitur, nec habet certam domũ, potest per proclama citari.*

102 *Matrimonia antequàm contrahantur citari debent contradictores per publicum proclama, infra certum terminum: aliàs clandestina dicuntur.*

103 *Minor quando adiuit hæreditatem, & posteà per in integrum restitutionem vult se abstinere & repudiare, tunc citandi sunt omnes creditores incerti, per proclama, cum termino trium mensium.*

104 *Creditor posterior potest citari facere anteriores per proclama, quando rem hypothecatam vendere vult. Et quid talis citatio operetur.*

105 *Episcopus expulsus per proclama in aliena diœcesi, potest expulsores citare: & contra eos procedere.*

106 *Pupillus, quando pati vult permissionem in possessionem ex primo decreto, citari debent eius consanguinei per proclama.*

107 *Missio in possessionem, quando facienda est contra absentem indefensum, eius consanguinei & amici per proclama requiri debent.*

108 *Hæres antequàm adeat hæreditatem, potest citari facere creditores per proclama, vt compareant ad edendum instrumenta debiti.*

109 *Testamentum quando est publicandum, fieri debet citatio per proclama.*

110 *Citatio per proclama vel edictum, semper potest fieri, quando aduersarij sunt incerti.*

111 *Citatio quæ fit per campanã seu tubam, quando locum habeat.*

112 *Vniuersitas an in die veneris sancti citari possit ad sonum tabellæ, ex quo non pulsantur campanæ.*

113 *Citatio fit per campanam, quando eundum est ad bellum.*

114 *Sonus campanæ, quæ signa importet.*

115 *Citatio quando res agitur inter duos litigantes non debet fieri motu proprio iudicis: sed ad instantiam partis.*

116 *Iudex videns instantiam perire, potest ex suo officio ad sententiam citare.*

117 *Citatio, vt quis compareat die lunæ, martis, & mercurij, an sit vna, vel plures.*

118 *Citatio generalis ad totam causam, vt quis compareat singulis diebus & horis vsque ad sententiam, an valeat.*

119 *Citatio quando fieri debeat.*

120 *Citatio an valeat, quando dies termini cadit in diem feriatam. & an teneatur citatus tunc comparere in die sequenti: vel præcedenti. nu. 123.*

121 *Citatio die feriata valet pro tali causa, quæ die feriata expediri potest.*

122 *Princeps citare potest in die feriata ad honorem Dei.*

124 *Citatio in quo loco per nuntium fieri debeat.*

125 *Citatio an fieri possit in apotheca vel in*

porti

porticu.seu stabulo.remißiuè.

126 *Citatio vt valeat, quid seruare debet nuntius, quãdo commissa est, vt fiat personaliter, vel in domo.*

127 *Relatio nuntij, debet esse clara scilicet vt referat se perquisiuisse citatum: & non inuenisse.*

128 *Citatus in domo, mulctatur in regno, si non comparet.*

129 *Citatio an poßit fieri in ecclesia.*

130 *Citatio vbi fieri debeat, quando citandus domum certam non habet.*

131 *Citatus in quo loco teneatur comparere.*

ADNOTATIO.

Author in Operis partitione, suos Tractatus sex Partibus claudere constituit. quod nobis fuerit argumento, illum hic non (tanquam ἐκ διαμέτρου secum pugnantem) subjicere septimum sui corporis membrum: quippe qui patefactis gradibus ad iudicium, iamè re nata occasione ipsius mēbra exactißimè acutißimeq; excutiat. Sunt enim, non ἀγῶνες, sed consequentia.

1 PRopofui † in principio huius.vij.partis, quòd prima pars iudicij continet decem membra: Quorũ primum, est citatio: quæ citatio meritò ꝑponitur in ordine: quia ab ea incipit iudiciũ: vt in §.fi.instit.de pœna teme.liti.& probatur ex ordine titulorũ in ff.veteri.nam Iurisc̃osultus volens tractare de iudicijs, primò posuit iurisdictiones iudicum: & posteà appropinquando ad materiam iudiciorum, posuit titulum de in ius vocando: vt designaret, ꝙ ab eo incipit iudicium vt declarat Bar.in rub.ff.ne quis eũ, qui in ius voc.& dicitur citatio, fundamentum ordinis iudiciarij: secũdum Spec.in tit.de cita.in princ.¶ Et quoniam materia citationis per multos scribentes in suis tractatibus satis habundè est ventilata, ideò ne arroganter videar alienos mihi vendicare labores, breuiter super ea pertransire decreui. Et solùm pro introductione iuuenum in practica, maximè in hoc regno, attingam quod seruatur de iure municipali huius regni in materia citationis: & qualiter ius cõmune limitetur seu corrigatur in hoc regno: quia hoc est principale meum propositum: vt regnicolis, aduocatis, & assessoribus morem geram: Vnde ad materiã citationis appropinquans præsuppono, quòd in qualibet citatione sunt considerãda sex dubia: videlicet, quis, à quo, per quẽ, qualiter, quando, & vbi. quibus sex examinatis breuiter & succinctè erit expedita materia huius primi membri.

2 ¶ † Venio ad primum dubium scilicet, Quis sit citandus: breuiter cõclusio est, quòd is debet citari, qui prætendit interesse, seu potest lædi ex aliquo actu, qui fieret in iudicio: aliâs ille actus non valet. l. de vnoquoq;. ff. de re iud. l. nam ita diuus. ff. de adop.& l. si quando.& ibi Bald. C. de testi.& c.ij.de testib. Sic ergo, qui vult litigare contra aliquem, ante omnia debet citare suũ aduersarium

in iudicio:aliàs processus non valet:
3 †quia citatio est inuenta de iure naturali,& est species defensionis: & nullo modo potest obmitti,etiã per principẽ:vt est tex.in cle.pastoralis. §.cæterùm.de re iud.& not.Bal.in l. cùm fratrẽ.in fi.verbis.C.de his,qui. vt ind.& Soc.in cõsi.xij.co.ij.in j.vo. vbi ponit exẽplum, ꝙ Deus citauit
4 Adam.†Et debet fieri citatio in singulis actis iudiciarijs.vt d.l.de vno-
5 quoq;.¶†Limita primò,istam cõmunem conclusionem non procedere, quando aduersarius esset talis, qui etiam si esset præsens,nõ posset actũ impedire nec contradicere,quia citari non debet:& valet actus etiã sine eius citatione. ita per plura tenet Alex.in l.recusare.in prin.ff.ad treb. & Pau de cast.in consi.xxxiiij.col.pe. in ij.vol.per text in l.iiij.§.j.ff.de fideicõ.libe.& Bal.in l.ne quicquam.§. vbi decretum.ff.de offic.proconsf.& ibi Iaso.in iiij.col.
6 ¶†Secundò,limita non procedere in exigendis tributis,datijs,& collectis seu functionibus fiscalibus: quia proceditur de plano,nullo seruato iuris ordine,& sine citatione:solùm exigendo & compellendo debitores etiam non citatos.ita singulariter tenet Bal.in consi.ccccxxxiiij.incipien
7 te:licet.in iij.volu.¶†Tertiò limita non procedere in omnibus actibus, qui expediũtur per iudicem ante citationem partis in causa principali: quia licet requirant causæ cognitionem:non tamen requiritur in eis citatio partis.ita tenent Bal.& Alexã. in l.sed si hac. §. prætor.ait.ff.de in ius vocan.& ibi ponunt exemplum
8 in concedenda venia vocandi parentes & patronos in ius:nã in tali concessione non requiritur partis citatio:licet fiat cum causæ cognitione. idem tenet Bald.in l.ea,quæ.circa fi. col.C.quo.& quando iudex.Pe.Phili. Cor.in consi.xlvj.col.pen.versi.facit
9 &c.in ij.vol.¶†Et per hoc infero ad bonam practicam:in regno habemus ritum magnæ curiæ, quòd quando hæres vult præsentare instrumentum secundum formam ritus,debet offerre petitionem præambuli,probando se esse hæredem,pro liquidatione instrumẽti:& idem forte esset in cessionario.per ea,quæ not.Alex. in l.si sic.col.fi.ff.de lega.j.de hoc est vnus ritus sub nume.ccxxj.incipiens: item seruat ipsa curia,quòd si fit præsentatio &c.& alius ritus.ccxlix.sub rubrica.de præambulis. Dico,quòd ex quo ista liquidatio præambuli fit ante citationem partis,in causa principali,non requiritur in ea alia citatio:per prædicta:& licet Bald.in l.ij. colũ.fin.versicul.ex his.C.de exe. rei iudic.dicat,quòd in liquidatione instrumenti requiratur partis citatio: intelligo tamen Bald.loqui in tali liquidatione,quæ fit post citationem, non ante:ne contradicat ei,quod dixit ipsemet Bal.in d.§.prætor ait.
10 ¶†Quartò limita, non procedere, quando fertur sentẽtia principis seu imperatoris:quia valet sine citatione,existente tamen iusta causa: secundum Bald.in l.cessante.in princi. C.quomodo & quando iudi.& Bald. in l.nec causas.C.de app.& Alexan. in consil.ij.colum.vij.versic.& quod not.Bald.&c.in primo volu.vbi plus dicit,

dicit, quòd in principe semper præsumitur iusta causa. Regulariter tamen etiam sententia principis non valet, sine citatione: ex quo princeps non potest tollere id, quod est iuris naturalis: vt est tex. & ibi glo. & Bal. in l. fina. C. de legibus. & idem Bald. in consil. lviij. in ij. volu. & Abb. in cap. in causis. de re iudi. tamen hodie in regno de communi stylo sacri cōcilij. Neap. omnes sententiæ sacri concilij feruntur sine citatione: & valent, ex quo proferuntur sub nomine regio. Bene verum est, quòd post conclusum in causa fit citatio partibus, vt veniant ad allegandum verbo, vel in scriptis infra talem terminum: quo elapso fertur sententia sine alia citatione ad audiendum sententiam: & si ista citatio non præcederet, non valeret sentētia regia: prout de hoc stylo attestatur Matthæ. de afflict. in decisio. cclxxxiij. concilio Neapoli. & ratio est: quia post conclusum in causa, citatio non est defensionis: quia nulla potest allegari defensio: sed est potius iuris positiui. & ideò princeps potest illam obmittere. & sic non obstat clem. pastoralis. de re iudic. & hæc ratio potest colligi ex verbis singul. Bald. in l. executorem. colū. antepe. versi. non obstat, quòd defensionis facultas &c. C. de excep. rei iudic. qui dicit, quòd citatio non est de iure naturali principaliter, propter se: sed propter defensionem: ergo vbi non competit defensio, ibi potest obmitti per prin-

11 cipē. ¶ † Quintò limita nō procedere, quando in instrumēto esset pactum, quòd debitor possit capi ad instantiam creditoris ex sola ostensione instrumenti facta iudici. nam tunc potest capi per iudicem. authoritate instrumenti sine alia præcedenti citatione: per ea, quæ not. Angel. & Imo. & ibi etiam Alexand. in secunda colum. in fi. in l. si. sic. ff. de leg. j. & licet loquantur in statuto: tamen idem esset in pacto: vt habetur in l. non impossibile. ff. de pac. Et in specie in pacto tenet hoc Matth. de afflic. in constitu. pacis cultum. colū. vj. quod nota & scias ponderare clausulas instrumentorum: quia vt plurimùm in instrumentis ponuntur istæ clausulæ executiuæ: & hoc corroboratur ex eo, quod in simili concluditur in decisio. cccxxvj. concil. Neap. vbi dicitur, quòd quando in instrumento est pactum de capiendo bona debitoris, potest creditor implorare familiam iudicis ad capiendum bona: & iudex tunc concedit familiam & capturam sine alia citatione partis: vt tenet Alex. in consil. cxxxj. in iiij. vol. & Bald. in l. si aquam. in x. q. C. de serui. & aqua.

12 ¶ † Sextò limita non procedere, quando aduersarius reperitur præsens in iudicio: quia potest actus expediri eo aliter non citato: quia lex solùm ponderat præsentiam partis: vt dicta lege de vnoquoque. in princip. ff. de re iudica. & est text. in l. etiam. §. fin. ff. de mino. vnde præsens etiam fortuito casu, citari non debet. ita tenet Alexan. in d. l. de vnoquoque. colum. prima & Alexan. in rubri. C de in ius vocand. in fine. & Baldus in l. si accusatoribus. columna secunda. C. de accusa. & Bald. in lege. j. ff. de in ius

vocan.& Abba.in c.ecclesia sanctæ Mariæ.col.iij.de constit.& in c.inter quatuor.in iij.not.de maio.& obed. & Bal.in c.j.col.v.de mili.va.qui con tu.est & in l.consentaneum.col.fi.C. quo.& quãdo iud.Verùm licet secundum communem conclusionem citari non debeat præsens:debet tamen per iudicem certiorari de actu, qui fit in causa,aliàs actus non valeret; secũdum Bar.in l.furioso.ff.de re iudi.& Ias.in l.ne quicquam.§. vbi decretum col.vj.ff.de offic. procon.sed contrarium tenẽt Ang.imò & Alex. in d.l.de vnoquoque.in prin.& Ias.in l.j.in fi.ff.de in ius voc.scilicet,quòd non requiritur certioratio:quia præsens præsumitur sciens.& prædictis adde Socin.in consi.xxix.col.ij.in iij. vol.sed in dubio is,qui reperitur præsens in iudicio, præsumitur venisse ad illum actum,qui erat expediendus,seu ad quem fuit vocatus:secundum Alexã.in l.furioso.col.penul.in fi.ff.de re iud.& Alex.in consi.cxxiij. col.ij.in ij.volu.

13 ¶ † Quid autem,si iudex citauit aliquem ad vnam causam: & comparuit ad illam causam, vtrum posit compelli respondere aduersario,vel alteri super alia causa?Bal.in d.l.si accusatoribus.col.ij.in fin.tenet, quòd non.sed potest dicere:facias me citari:quia non veni ad hoc:& idem magis clarè tenet Bal.in l.cùm fratrem. in fin.C.de his,qui.vt indig.vbi adsignat rationem:quòd citatio fit ad duo scilicet ad effectum comparitionis: & præparandæ defensionis: Vnde si ille compelleretur respondere,statim tolleretur sibi defensio,sed Alexã.in d.l.de vnoquoq;.col.j.tenet contra Bald.l.q; indistinctè teneatur respõdere:etiam si ob aliam causam venerit:& certè si opi.Bal.esset vera in d.l.cùm fratrem.quo ad suam rationem nunquam præsens compelleretur respondere:sed semper esset citandus propter prætensam defensionem. Sed ego puto in hoc regno veram esse opinio.Bald.per constit. si quem nostrorum &c. & ibi notat Andr.de yser.vbi dicit:quòd inuentus in iudicio ob causam necessariam,non tenetur respondere in alia causa. Secus, si ob causam voluntariam:sed in proposito is,qui fuit vocatus ad vnam causam per iudicem, censetur comparuisse ob causam necessariam ergo non tenetur respondere in alia causa.Ad rationem Bal. de prætensa defensione, dico,quòd posset dari responsio: quia præsens potest petere inducias deliberatorias:iuxta authen.offeratur.C.de litis contesta.& sic interim potest præparare defensiones:vt dicit Alexã.in d.l.de vnoquoque.in j.col.& sic ratio sua non impedit,quin præsens ex causa voluntaria vel fortuita teneatur respondere.

14 ¶†Septimò limita vbi esset suspicio fugæ debitoris vel criminosi: quia potest tunc procedi contra eum,sine alia citatione:& possunt contra ipsum recipi testes, etiam eo non citato:ne instruatur ad fugam.ita plenè declarat Felynus in capitul.cùm ab homine versiculo limita tertio &c.de iudic. & hoc sentit Baldus in dicta lege cùm fratrem in fin. capitul.de his, quib.vt indigna.& tenet

Bart

Bar.in l.ait prætor.§.si debitorem.ff. quæ in frau.cre.& Bal.in l.creditor.
15 la.ij.ff.si cert.pet.¶ † Octauò limita, vbi periculum est in mora:nam potest tunc expediri actus, etiam parte non citata:secundum Alex.& Ias.in l.si fideiussor.§.si satisdatum.colum. j.ff.qui sat.cog.& Inn.in c.significauit.in fi.de testibus.& Alex.in d.l.de vnoquoq;.colũ.ij. Aliàs autem nunquam iudex potest venire ad capturam personę,nisi prius eam citet,vbi videt non esse periculum in mora, propter fugam:secundum Bal.in l.si quis curialis.in primo nota.c.de epi. & cle.& Bal.in l.si filio.in.fi.ff.solu.
16 ma.¶ † Nonò limita non procedere in causa criminali,quando sententia fertur in fauorem absentis:nam valet,etiam eo non citato.secus,si ferretur contra ipsum.ita tenet Bald.in l.si accusatoribus.col.fin.c.de accu.& Alexan.in l.furioso.col.ij.ff.de re iudi.per.l.quamuis indubitati. C. de a-
17 dul.¶ † Decimò limita, in omnibus causis,in quibus proceditur sine figura iudicij. nam valet sententia lata pro absente non citato:secundũ Bar. in extrauag.ad reprimendam.in versi.& figura in fin.&.Alex.in d.l.furioso.col.ij.& propterea hodie in regno quælibet sententia lata pro absente non citato, valet in causa ciuili: ex quo per iura municipalia sæpius al-
18 legata proceditur.¶ † Vndecimò limita,in omni actu,qui celebrarur vltima die termini:nam potest fieri etiam parte non citata.Hinc dicimus, quòd potest fieri sententia compromissi in vltima die termini ipsius compromissi sine citatione:dummo do terminus sit statutus ab homine. secus,si à lege.ita dicit Bal.in authen. ei,qui appellat.col.ij.C.de temp.app. Item,quando testes examinantur vltima die termini,non requiritur citatio partis ad videndum iuramenta testium:secundum Bald.in l.si quando. colum.ij.in fin. c. de testibus.& Bald.in l.fi.C.qui admit.& Bart.in l. ij.C.de tempo.appe.& in l.item,illa. ff.de consti.pecu. & idem in similibus casibus:de quibus vide plenè per Mod.in l.qui ante calendas.& in l.si quis arbitratu.ff.de verbo.obliga.& Ias.in l.ne quicquam. §. vbi decretum.col.vj.ff.de offi.procon.& in repel. admonendi.colum.xliiij.¶ Adde tamen, quòd in regno istud practicatur aliqualiter, videlicet,quòd licet possit fieri actus in vltima die termini sine citatione: tamen debet absens vocari in curia illa die,& hora quando fit actus:& debet eius contumacia accusari: & ideò sis cautus, vt facias hoc apparere ex actis:ita de hoc sunt duo ritus magnæ curiæ. Vnus in numero 47. & alius in numero 116.& ambo incipiunt:Item,
19 quòd si detur terminus &c.¶ † Duodecimò limita,quando citatus semel personaliter statim ascendit equum, & recessit in partes remotas:vel alio modo verbis declarauit se nolle comparere: quia non est vlterius citandus:secundum Baldum in l.cessante. in fin.C.quomodo & quando iud.& Alexand.in d.l.de vnoquoq;.colum. fin.& in l.contumacia.versicu.quintò fallit,&c.ff.de re iud.et Ias.in dicta l.ne quicquam. §.vbi decretum. colum.vj.ff.de offic.procon.et Abb.

20 in c.cùm parati.de appe.¶† Decimotertiò limita, quando probatio concludit soli iudici: puta ad iudicis instructionem: quia tunc potest recipi sine citatione partis: secundum Bald. in l.certum.col.ij.ver.item opp.quòd imò differant &c.C.vnde legi.& Bal. in l.si qua per calumniam.ver.sed pone, quòd iste &c.c.de epis.& cler.vbi ponit exemplum in iudice seculari, capiente clericum, qui non incedit in habitu: nam si clericus ostendit iudici instrumentum clericatus, debet ipsum remittere statim iudici ecclesiastico sine citatione partis.adde Innocen.in cap.j.de postul.præla.

21 ¶† Decimoquartò.limita, quando aliquis habet expedire actum secundum suam conscientiam: vt quando per sedem apostolicam committitur alicui examinatio alicuius, si est idoneus: vel est commissa potestas sententiandi cum clausula: cōscientiam tuam oneramus: quia tunc potest ille actus expediri sine aliqua citatione partis: secundū Bal.in d.l.si qua per calumniam.versicu.vbi suprà.& in dicta.l.certum versicu.vbi suprà. & Alex.in d.l.de vnoquoq;.colum.ij. in fin.ff.de re iudic.& Ludo.roma.in rub.de arbi.colum.iij.& est glos.in c. j.de offi.deleg.& Bal.in l.neq; nata-

22 les colum.fin.C.de prob.¶† Decimoquintò limita, quando est datum arbitrium & potestas executori testamenti distribuendi, ad pias causas: seu eligendi pauperes: quia in tali electione & arbitrio declarando non requiritur citatio hæredum, nec alterius: secundum Bald.in l.captatorias. in fi.C.de test.mili.& Bal.in l fin.col. ij.versicu.sed nunquid in ista &c.C. commu.de leg.

23 ¶† Decimosextò limita, quando iudex misit expertos ad mensurandum agrum, vel ad aliquam differentiam videndam per aspectum loci: quia in relatione dictorum expertorum non requiritur partis citatio: nec præsentia: licet in electione eorum requiratur: secundum Bartol.in l.Teopompus.circa fi.ff.de dote præleg.& Ange.in l.j.§.Marcellus.ff.si plusquam

24 per legem falcid ¶ † Decimoseptimò, limita non procedere in sententia calculatorum, qui reuident librum rationum alicuius administratoris: puta syndici alicuius vniuersitatis: nam possunt ferre sententiam condemnatoriam contra absentem, aliter non citatum: & valet sine citatione: secundum Bart.in l.ij.§.quod de frumentaria.& ibi etiam glos.ff. de admi.re.ad ciui perti.

25 ¶ † Decimooctauò, limita non procedere in iuramento deferendo alicui pro liquidatione rerum ablatarum in odium delinquentis: iuxta formam.l.si quando.C.vnde vi.&.c.super eo.extrà, quod metus causa.quia in tali taxatione & iuramenti delatione non requiritur citatio partis, ad maius sui odium. Secus, quando ista taxatio est facienda per iudicem. de hoc est decisio rotæ in nouis. in deci. cccxix. incipiente: licet &c.& hoc tenet Ias.in repe.l.admonendi. colum.penulti.& fin.ff.de iureiuran. vbi hoc ampliat in omni iuramento, quod defertur propter delictum seu contumaciam alicuius.

26 ¶† Decimononò, limita, quando aliquis

quis pateretur aliquod damnum in aliquo loco, puta remoto: nam potest ibi testes examinare super damno, quod passus est sine aliqua vocatione partis: & talis examinatio faciet plenam fidem: secundum Luc. de penna, & Bart. in l. ij. in fin. c. de naufrag. lib. xj. quod nota ad practicam eorum, qui patiuntur furta & robatias sylvis: vel alia similia damna. adde Alex. in l. iiij. §. prætor. colum.
27 v. ff. de dam. infec. ¶ † Vicesimò limita, quando iudex vult examinare in testem aliquam honestam mulierem: nam potest mittere ad eius domum pro ea examinanda, sine alia citatione partis: secundum Barto. in l. ad personas egregias. ff. de iureiuran. & And. de yser. in consti. in pecuniarijs. colum. ij. in fi. de quo vide etiam Abb. in c. si qui testium. de testi.
28 ¶ † Vicesimoprimò limita, quando esset examinandus aliquis testis, cuius dicto esset necessariò standum: quia non requiritur partis citatio: secundum Alexandrum in consilio. cxxx. in j. volumi.
29 ¶ † Vicesimosecundò limita, quando esset examinandus aliquis testis, de cuius morte vel festinato recessu timetur: quia potest examinari etiam parte non citata: secundum Innoc. in c. Alberi. circa princip. de testi. & Ias. in repeti. l. admonendi. colum. ciij. in princ. ff. de iureiur.
30 ¶ † Vicesimotertiò, limita non procedere in eo, de cuius præiudicio principaliter agitur: Secus, si per quandam consequentiam actus tangeret præiudicium alicuius: quia potest fieri sine illius citatione: secundum Alexand. in l. de vnoquoq;. colum. fin. ff. de re iudi. & Ias. in l. ne quicquam. §. vbi decretum. colum. viij. de offic. procon. & in l. si quis nec causam. columna secunda. ff. si cer. peta.
31 ¶ † Vicesimoquartò limita, quando iudex vult interdicere administrationem alicui prodigò: quia potest hoc facere sine citatione alicuius, secundum Iaso. in d. §. vbi decretum. colum. nona. & Bald. Ang. & Moder.
32 in l. is qui bonis. ff de ver. obli. ¶ † Vicesimoquintò limita, quando fertur sententia contra principalem debitorem: nam in ea non est citandus fideiussor de iudicato soluendo: licet interesse prætendat: quia ex eodem processu fit executio cõtra eũ: secundum Baldum in l. duobus. §. ergo si quis. & potest esse ratio: quia non agitur principaliter de eius præiudicio: licet per consequentiam: vt suprà in
33 vigesimatertia limitatione. ¶ † Vicesimosextò, limita non procedere, quando iudex protulit aliquam interlocutoriam, à qua succumbens appellauit: quoniam appellatione pendente potest iudex procedere vsq; ad diffinitiuam, antè, quàm sibi inhibeatur: iuxta. c. non solùm. de app. libro. vj. Certè potest omnes actus vsque ad sententiam inclusiuè, expedire sine citatione partis, & valent: nisi appellans suæ appellationi renuntiet: tex. est singularis in c. eum, qui de dolo & contuma. libro sexto.
34 ¶ † Vicesimoseptimò, limita quando aliquis est condemnatus ad expensas propter contumaciam: iuxta. legem sancimus. C. de iudic. nam potest fieri talis condemnatio, etiam

ſine citatione partis:ſecundum Bald. in dicta l.ſancimus.in decima quæſtione.& Anto.de but.& Paul.de liaza.in c.finem litibus.de dolo & contumacia.& Felyn.in c.j.col.ſexta.de
35 iudic. ¶ † Viceſimooctauò limita, quando iudex vult dare tutorem vel curatorē alicui pupillo ,vel furioſo, ſine inquiſitione : quia poteſt ſuum decretum interponere ſine citatione alicuius:ſecūdum Bartolum in l.qui habet.§.quolibet.ff.de tute.& Alexand.in conſilio octuageſimoſexto, incipiente : viſis dubitationibus,&c.
36 in ſecundo volumine.¶† Viceſimonouò limita , quando aliquis doloſè latitat & ſe occultat,ne citari poſsit: quia poteſt expediri actus contra eum,eo aliter non citato:ex quo conſtat de eius contumacia : ſecundum Innoc.in c.ad petitionem.de accuſa. & Abb.in c.ex tuæ.col.pen.de cleri.
37 non reſi.¶† Triceſimò limita generaliter,vbi certum eſt aduerſario nullam competere defenſionem : quia poteſt expediri actus eo non citato: vt not.plenè Cardi.Alexan.in c.cùm ſi romana.columna ſecunda.circa fi. de appel.vbi multos allegat:& hanc fallentiam poteris iungere cum pri-
38 ma. ¶ † Triceſimoprimò limita , quando aliquis haberet inſtrumentum contra debitorem cum pacto de capiendo , & conſtitutione precarij: quia poteſt facere capturam contra tertium poſſeſſorem etiam non citatum:& negotio non liquidato:ita tenet Franc.de are.in conſi.vigeſimoprimo.col.penul.in fi.& col.fi.& Socin.in conſilio . lxxxij.colum.tertia. in tertio volumine.quod nota perpetuò : quia millies euenit in facto:& pluries vidi reſponderi in contrarium.à nonnullis doctoribus,qui dictas deciſiones non viderunt.

39 VENIO † Ad ſecundum dubium: ſcilicet,à quo iudice debet ac poſsit fieri citatio:breuiter communis conclusio eſt quòd omnis iudex competens poteſt citare:ſiue ſit ordinarius, ſiue delegatus:Secus,ſi eſt incompetens : quia non valet citatio.l.fin.& ibi per docto.ff.de iuriſdi.omn.iudi. & habetur in l.ij.ſi quis in ius voca. non ie.Quod tamen intellige,quando certum eſt eum eſſe incompetentem de iure communi:Secus,ſi de iure communi ſit competens:poteſt tamen aliquo priuilegio declinari:quia tunc valet citatio:& tenetur citatus comparere ad ſuum priuilegium allegandum:aliâs poſſet contumax reputari:vt dicta l.ſecunda & l.ſi quis ex aliena.ff.de iud . intellige tamen prædicta de citatione verbali : ſecus in reali,quæ fit per capturam perſonæ : quia illa poteſt expediri ſolùm per ordinarium:non autem per delegatum:vt not.Bar.Alex.& communiter doct.in l.ij.ff.de iur.omn.iud.vbi ita intelligūt text.in.§.ſi verò etiam. in authen.de exhi.reis.& in l.conſentaneum.C.quomodo & quando iud. Similiter & citatio per edictum,poteſt expediri ſolùm per ordinarium: vel per delegatum principis:non autem per delegatum inferioris:vt in. §.omnem.in authen.de litig.& in authen.qui ſemel.C.quo.&quando iud. & ponunt doc.in d.l.ſecunda & Bart. in extrauagan . ad reprimendam . in verſiculo . per edictum . in princip.

An autem

40 ¶ † An autem possit iudex citare suũ subditum existentem extra suum territorium? istam q. tangit Ioan. and. in cap. romana §. contrahentes. de foro compe. libr. vj. & Bartolus in l. omnes C. de epi. & cler. & Angel. & Ias. in l. fi. ff. de iur. omn. iud. vbi dicit, ꝙ ista q. indigeret decisione Cæsarea. Et ibi Iaso. distinguit tres casus. & dic, vt ibi per eum: cui adde, quòd in regno habemus cõstitu. quę incipit: in ciuilibus. quæ cõcedit iudici indistinctè posse citare extra territorium: & ibi Matth. de afflic. in vj. notab. ponderat ad hoc illam constitutionem, per quam habemus decisionem Cæsaream in hoc regno: nã licet communis decisio in iure communi sit, quòd iudex citãs debet scribere literas iudici loci, vbi est citãdus, vt ipsum citari faciat, quando illæ ciuitates non sunt sub eodem domino: secundum distinctionem Bar. in l. prima. §. præsides ff. de requi. reis tamẽ quia rex qui est Dominus vniuersalis regni dedit iudicibus potestatem citandi extra territorium, poterit fieri hæc citatio per nuntium citantis, sine alia licentia iudicis illius loci, vbi citandus degit. verùm, illa constitu. hoc non probat expressè: vnde tutius puto esse id, quod dicit ibi And. de yser. scilicet, quòd requiratur iudex illius loci, vt ipsum citet, & idem And. in consti. edictorum col. ij. in prin. Et id vidi semper obseruari: scilicet, quando ciuitates non subsunt sub eodem barone in hoc regno: solet enim mitti nuntius citantis. vt impetret veniam à iudice illius loci cum literis citantis: vel solet scribere literas ad illum iudicem, vt ipsum citet: secundum Bartolum in dicto §. præsides. vbi ponit ad hoc quinque limitationes.

41 ¶ † Pro hoc facit, quod in simili dicimus, quòd quando aliquis vult exercere iurisdictionem inter suos subditos in alieno territorio, debet habere licentiam Domini illius territorij: aliàs processus non valet: secundum Innocentium in c. at si clerici. de iudi. Pro hoc est tex. & ibi Car. in ij. q. in clemen. j. §. volumus. de foro. compe. Hoc tamen limita non procedere in terris demanij regis: nam officialis alicuius baronis seu aliquis baro potest ius dicere inter suos subditos in terra demanij: puta in ciuitate Neapolis, absque licẽtia regis & suorũ officialium. ita dicit Matth. in constit. de quæstionibus. in primo nota. vbi ad hoc ponderat illam cõstit. quam dicit fuisse ignoratam à nonnullis auditoribus regiæ curiæ: tamen iudicio meo illa consti. si rectè ponderetur, hoc non probat. & de prædictis vide Oldradrum in cõsilio. lxxxviij.

42 VENIO † ad tertium dubium: scilicet, per quem debeat fieri citatio? Dic, quòd cõmunis obseruantia est, quòd citatio fit per nuntios seu iuratos & seruientes curiarum: † qui solent esse viles personæ: vt dicit And. de yser. in constit. citationis. colũ. secunda: solent enim isti nũtij portare aliqua signa, vt cognoscantur: vt no. doct. in cap. cùm parati. & cap. significauit, de appel. & Specul. in titulo de cita. §. sequitur. colum. secunda. & quòd sint viles personæ, tenet

43

Felyn.in c.prudentiam.col.v.de offi. deleg.

44 ¶† Poteſt tamẽ iudex eligere vnum alium priuatum, cui poteſt committere citationem: etiam ſi non ſit publicus nuntius: & valet citatio: imò poteſt iudex eligere famulum ſuũ: & etiã famulum alterius partis, cui poteſt committere citationem. Ita tenet Cardi. Alex. in c.cùm ſit romana.col fi.de app.& ibi etiam Abb. in ſin.col.in prin. Plus dico quòd etiam parti principali poteſt iudex committere citatione, vt citet ſuum aduerſarium.& valet citatio, vbi conſtat de commiſsione iudicis: ſecundum Baldum in l.vt perfectius.colũ. ſin.C.de anna.excep.& Bar.per illum tex.in l.cum, qui §. ſi epiſtola ff. de furt.& idem Bartol.in l.iuſtè. & ibi etiam Alex. in viij.col. ff. de acquir. poſ.& Bal.in authen.& omnino. col. pen.ver.venio ad miniſtros,&c.C.ne vxor pro mari.& Barto.in extrauag. ad reprimendam.in verſic. per nuntium.& verſi.per literas. vbi omnia hæc tractantur.& Spe.in tit. de cita.

45 §. ſequitur. colum. j. † Sicut etiam iudex poteſt dare licentiam parti, ꝙ capiat poſſeſsionem aduerſarij, conſtituendo eum executorem in cauſa propria: vt not. Bar. Alexan.& communiter doct.in d. l.iuſtè & Iaſ. in l. iubere cauere. in ij.& iij. col. ff. de iu.omn.iud. Verùm, in hoc eſt differentia: quia quãdo quis citatur per nuntium publicum, tenetur illi credere ſolo verbo, ſine literis iudicis: ſed nuntio priuato, vel famulo, vel parti non creditur ſine literis iudicis committentis. ita tenet gloſ.in c.prudentiam.in verſicu.per certum nuntium. de offic. deleg.& ibi per doct. idem no.gloſ.in c.cùm parati.in verſicu.nuntius.de app. aliâs non tenetur quis credere, maximè aduerſario ſuo, qui de facili poteſt mentiri: ſecundum Spe.in d.§.ſequitur.colũ.j.& Philip.in d.c.cũ parati.colũ. iiij.in fi. verſi.vj.quæritur &c.Et dicit notanter Bald.in l. ſi vt proponis.la.ij. C. quo.& quando iud.quòd licet iudex poſsit committere citationem parti: non tamẽ creditur ſuæ relationi, niſi probetur: & illud dictum ſequitur Philip.in d.cap.cùm parati.verſic.vj.

46 quæritur &c.† Hoc tamen eſt correctum in regno in citatione per literas: nam citatoria litera non committitur, niſi habenti publicum officium: vt eſt ritus magnæ curiæ in nu. 59. & alius in numero 139. & ambo incipiunt: item, quòd citatoria litera, &c.

47 ¶† Poteſt etiam fieri citatio per magiſtratum actorum, & ſic per tabellionem: ſi habeat commiſsionem iudicis: & ſibi eſt credendum propter bublicam fidem, quam habet. ita tenet Spec.in d.§.ſequitur.poſt prin. & Philipp.in d.c.cùm parati. verſic. vj. quæritur &c.per ea, quæ habentur in l.ſi quis decurio C. de fal. & in c.ad

48 audientiam.de præſc. ¶† Poteſt etiã & ipſemet iudex pro tribunali ſedens, monere ſeu citare partem vt compareat tali die coram ſe.text. eſt & ibi Bald.in l.ceſſante.col.j.C. quo. & quando iud.& Bald.in l. vt perfectius.colum.fin.C. de anna. excep. & Alexand.in l.contumacia.verſic.vij. fallit &c.ff.de re iudi.& not. gloſ.in

c.conſul-

c.consuluit.de off.dele.in quibus lo-
49 cis dicitur,quòd † ista monitio iudicis,est maioris efficaciæ,q̃ citatio nũtij: quia ista sola monitio habet vim perẽptorij & trinę monitionis:& hoc est,quod sæpius notarij actorum scribunt penes acta, quòd talis fuit iudicialiter monitus &c.nam ista monitio plus quàm citatio operatur: & potest expediri actus in contumaciam moniti non comparentis.

50 VENIO † ad quartum dubium.s. qualiter sit faciẽda citatio.super quo dic:quòd citationũ plures reperiuntur species. Quædam enim est citatio realis,seu personalis, quæ fit per capturam personæ.secunda, est citatio verbalis,quæ fit solo verbo.Tertia est citatio, quæ fit per literas. Quarta,est citatio per edictũ.Quinta, est citatio per proclama. Sexta, est citatio per campanã: seu per tu-
51 bam.¶ † Præmitto tamẽ, quòd in omni citatione cuiuscunque sit generis, tria extrema considerantur. Vnum: scilicet,ex parte iudicis: prout est cõmissio de citando: & duo ex parte nuntij: scilicet, ipsa citatio seu executio cõmissionis:& relatio citationis factæ.Et hæc tria requiruntur in omni citatione: aliâs non valet: vt not.Bal.in l.fi.C.de fer.& Felyn.in c. gratum col.iij.de offi.deleg. De primo scilicet, quòd requiratur commissio iudicis,tenent Bar.& Bal.in l. neminẽ C.de exhi.reis.& tradit plenè Felyn.in c.j.col.vj.de iud.& Ioan. and. in c.quoniam contra de proba. & Bald.in l.cum clericis.C.de epis. & cle.& Ias.in §.quadrupli.colum.iij.& iiij.insti.de actio.& Bart.in l.j.§. cura ff.de offic.præ.vr.& Alexand. in l. sciendũ.co.fi.ff.de verb.obli.& Alex. in addi.ad Bar.in l.qui nomine.ff. de
52 fal.† Verũ,de consuetudine toleratur in quàmpluribus locis,vt quãdo sunt nuntij publici & generales, creditur eorum relationibus,quòd citauerunt de commissione iudicis: licet aliter commissio ex actis non appareat: imò plus:possunt ad instantiam partis citare isti nuntij publici in causis ciuilibus,etiam sine commissione iudicis:& hoc toleratur ex generali consuetudine in ciuilibus: vt testatur Bald.in d.l.neminem.& Ias. in d. §.quadrupli.& ibi etiam Ioan.fab. & Bal.in l.si quando.in xij.q.C. de test. & Pe.Philip.Cor.in consi.xcv. col.ij. in fi.in iiij.vo.et ita communiter seruatur in hoc regno ex generali & antiqua consuetudine.

53 ¶ † De secũdo extremo scilicet,quòd fiat executio citationis, hoc patet ad sensum:quia ad hunc effectum committitur citatio,vt cum effectu quis citetur:quo casu an credatur nuntio dicenti se citasse, est trita q.in pluribus locis ventilata: maximè, per Bartol.in d.§.cura. & per Abba.in d.cap.cùm parati.& Iaso. in d.§ quadrupli. col. iij.& iiij.in quibus locis communiter tenetur, quòd nuntio publico creditur, & eius relationi, statur,quo ad citationem. Verùm, si citatus esset persona circunspecta & fide digna, & iuraret se nunquàm citatum fuisse, crederetur sibi potius, quàm nuntio: vt dicit Abba. in dicto capitu. cũ parati col. iiij. in princip. & ibi per alios Moder. Et hanc quæstio. tangit plenè. Spe-

cul.

in tit. de cita.§.sequitur.versicul. sed nunquid & ibi plenius Ioann. And. in addi.vbi notabiliter loquitur: & concludit modo prædicto,licet mul ta verba inserat, & ad ibi dicta me remitto.& habetur per Saly.in l.tres. C.quo & quando iud.& Fely.in c.inquisitionis §.fi.col.ix.de accu.&Philipp.in d.c.cum parati col.vj.in fin.& vij.de app.

54 ¶† De tertio extremo.s.de relatione nūtij,quòd requiratur & debeat apparere,ex quo est actus substantialis: tenet Bal.in l.fi.C.de fer.& ibi etiam Saly.dicit,quòd debet relatio scribi
55 in actis:quia est de processu:†intātū, quòd non potest fieri relatio in die feriato ad honorem Dei.& ipsum in hoc refert & sequitur Alexā. in l.j.§. nūtiatio.co.vij.ff.de ope.no.nū.& tra dit Bar. in l.si finita.§. Iulianus. col. iij. ff.de dam. infect. & est glos. in l. pen.ff.ad trebel.& Bald. in l.iudices. in vltimo nota.C.de fide instr. intan tum,quòd si non reperitur descripta relatio nuntij in actis,nihil valet citatio nec sententia: nec potest aliquis contumax reputari. ita tenet Pau.de cast.in consi.lxxxj.colum.iiij. in secundo volum.& Barto.in l. hæc autem §. primo per illum text.ff.ex qui cau.impos.ea.vbi dicitur, quòd debet liquere iudici de contumacia citati:& non potest aliter liquere, nisi appareat relatio scripta in actis.
56 †& propterea si iudex primò pronūtiat contra contumacem: & posteà recipit relationem nuntij, sententia & processus est nullus:secundum eum.& est notabile verbum, & men ti tenendum:quia vidi plures iudices errasse in hoc,& idem tenet Bar. in l.multum.in fin.ff de condi.& demon.& Alexā. in l.sed si de sua ff. de acqui.hære.

57 ¶†Potest autem ista relatio per nun tium fieri soli notario actorum absque præsentia iudicis. secundum Bartolum,in dicta l.si finita.§. Iulianus. columna tertia.versi.iuxta prædicta quæro, &c.ff. de damn.infect. & ibi Imo. & Alexander idem tenet Salice.in l. eos §. super C. de appella. & in authenti.quæ supplicatio. C.de præci.impera.offi.

¶Hoc etiam de relatione nuntij, est hodie prouisum in regno per regiam pragmati.ij.quæ incipit:quilibet.vbi cauetur de omnibus his tribus extremis:videlicet,de commissione iudicis præcedente: & de ipsa citatione effectuali:& de relatione,quæ debet constare ex actis. Et nota quia illa pragma.loquitur de cōmissione præ cedente per ablatiuum absolutum: qui importat conditionem l.à testatore ff.de condi.& demonst. per quæ verba habemus in regno casum decisum,quòd non valeat citatio nuntij nisi commissio iudicis præcedat. Possemus tamen dicere, quòd per consuetudinem sit derogatum illi pragma. quantùm ad hoc, vt suprà dixi. Vel possemus illā restringere, quando citatio fit per literas, prout loqui videtur dicta pragmatica, & non verbis, non nego quin semper de iure requiratur commissio: vt suprà dixi. sed solùm dico respectu consuetudinis:quæ seruanda est, vbi viget: iuxta l. de quibus ff. leg.
58 ¶†His præmissis,venio nunc ad cita tionem

tionem realem: quæ importat capturam personæ: secundum glo. Bart. & Alex. & doct. in l. ij. ff. de iurisdi. om. iud. & in l. consentaneum. C. quomodo & quando iud. super qua est scien dum, quòd in ciuilibus causis regulariter non fit ista citatio realis. Fallit primò, quando reus esset contumax: vt d. l. consentaneum. & ibi Bar. in ij. colum. & probatur in §. si verò etiam. in authen. de exhi. reis. Item, quando fuit per sententiam condemnatus: quia potest pro executione sententię capi de persona. l. j. & ibi not. C. qui bo. ced. poss. & not. Bal. in l. per diuersas. in xv. q. in fi. C. manda. Quod tamen intellige, seruato ordine. l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudica: prout ibi nota. Alexand. in iij. & iiij. col. scilicet, vt primò fiat excussio in bonis: & postea si bona non reperiuntur, tunc vltimo loco capiatur persona. aliâs non potest incipi à captura personæ: secundum glo. & Bar. in l. iij. §. tutor. ff. de suspe. tuto. & Abba. in c. quo ad consultationem. col. vj. in fi. & seq. de re iudi. & Bal. in c. tuæ. vt lite non contesta. & Bald. in d. l. consentaneum. col. iiij. in fin.

59 ¶ † Fallit etiam, quando debitor esset suspectus de fuga. quia potest fieri ista citatio realis. l. ait pretor. §. si debitorem. & ibi Barto. ff. quæ in frau. cre. & declarant plenè Alexand. & Ias. in d. l. j. ff. de iur. om. iud. & Fely. in c. j. co. vij. de iud. & Ias. in l. si ab arbitro. ff. qui sat. cog. & in l. vinum. colum. quarta & quinta. ff. si cert. pet. & idem Ias. instit. de actio. in princip. colũ. xj. & xij. in quibus locis plenè cumulantur requisita ad capiendum debitorem suspectum de fuga: quæ breuitatis causa hîc obmitto.

60 ¶ † Hinc dicit ad propositum Bald. in l. quòd euitandi. in fin. C. de condi. ob tur. causam. quòd iudex non debet aliquem capere ante summariã fidem & suspicionem de recessu. & hoc in ciuilibus. At in criminalibus potest semper iudex regulariter citare regulariter, capiẽdo personam: secundum Bal. in l. si quis curialis. C. de episco. & cleri. & per docto. in l. plerique. ff. de in ius voc. Pro hoc est text. in l. j. & per totum tit. ff. & C. de custo. reo. & not. Bal. in d. l. consentaneum. colum. iij. princi.

61 ¶ † Scias tamen, quòd ista citatio realis nullo modo potest fieri, nisi præcedente commissione iudicis: vt est tex. & ibi per omnes scribentes in l. neminem. C. de exhi. reis. & not. Bal. in l. si quando. in xij. quęst. C. de testibus. nisi

62 † contra suspectum de fuga, qui potest capi propria authoritate sine alia commissione, etiam per priuatum: vt d. §. si debitorem. & habetur plenè in locis præallegatis.

63 ¶ † Secunda citatio, est verbalis: vt quando iudex viua voce committit nuntio, vt aliquem citet sine literis: vt probatur in c. cùm dilecti. ibi: viua voce &c. & ibi Anto. de But. & Abb. de dolo & cõtuma. & est etiam consti. regni, quæ incipit: edictorum. ibi etiam sine scriptis &c. & ista citatio verbalis & aliæ sequentes citationes, de quibus infrà dicam, debent continere sex requisita ad hoc, vt valeant. Primum, scilicet, nomen iudicis citantis: secundũ, est nomen eius, qui

qui citatur: tertium, nomen eius, ad cuius instãtiam fit citatio: quartum, est causa, ob quam citatur. quintum, est locus, in quo debet comparere. sextum est tempus infra quod debet comparere: Additur etiam septimũ requisitum, quando citatio fit in scriptis: scilicet vt contineat verbum, peremptoriè. hæc omnia probantur in d.constit.edictorum. & ponit aliqua Spe.in tit.de cita. §. iam de citatione.post princip. aliàs citatio esset obscura, & incerta: & non valeret: vt dicitur in d.consti. edictorum. & tenet Bald.in l. hac consultissima. col. ij.C.qui testa.fa. posses. & in l. eum, quem temerè.per illum tex.ff.de iudi.& ibi est glo.idem no.Bald. in l.j. circa fin.ff.de lib.posthu.& Cardi. in cle ij.in quinto notabili.vt lite pen-

64 den. ¶ † Inquantũ autem dixi, quòd citatio debet continere locum, procedit sine dubio in delegato citante: secus est in ordinario: qui habet certum & deputatum tribunal: quia potest citare sine expressione loci: & intelligitur de loco solitæ residentiæ.tex.est in c.cùm parati.& ibi per docto.de appel.& not.Bart.& Ange. in l.si vt proponis.la ij. C. quomodo & quando iud.& Angel.in l.j.§. hæc stipulatio.ff.si plusquam per leg. fal. & Bal.in l. vt perfectius.col.ij.versi. quarto.& c.C.de anna.excep.

65 ¶ † Item, inquantum dixi, quòd citatio debet continere certum diem seu tempus comparendi, aliàs non valet: hoc tenet Barto. in l.liber homo. §. decem.ff.de verb.oblig.& Bald. in l. fin.col.j.per illum tex.C.de iure domi. impe. Contrarium tamen tenet Specu.in tit.de cita.§.sequitur. versi. quid si non præfixeris.& Bald.in d.l. vt perfectius.colũ.ij.versicu.ij.& c.& Abb.in d.c.cùm parati.col. j. per illũ tex.& est text.in c.eos.in fin. de senten.excom.lib. vj.& Bald.in c.j.colũ. iiij.de mili.vas.qui contu.est. Et concludunt præfati docto. quòd valet citatio: & debet comparere quamprimùm potest: quando non est appositus dies in citatione.hanc quæst. plenè attingit Philip.in d.c.cùm parati.col.v.& vj.& ibi concordat opi. per bonam distinctionem: videlicet, aut quęris, vtrum valeat citatio sine die: ad effectũ, vt si citatus non comparet quamprimùm potest, possit mulctari tanquam inobediens: & dicendum est, quòd sic: & ita procedat vna opin. Aut quæris, an valeat citatio, vt si citatus non comparet, possit procedi ad sententiã: vel ad alios actus in contumaciam: & dicendum est, quòd non valet nec procedi potest. & ita loquatur contraria opin. & ista concordia fuit Ange.in d.l.liber homo. §. decem. & idem tenet Angel.in l.per interuallum.ff.de iud. & ita pertranseo.

66 ¶ † An autem sit necesse apponere horam? Dic, quòd nõ: sed debet comparere hora solita causarum: secundum Bald.in l.si vt proponis.la.ij. C. quomodo & quando iud.& Innocen. in c.cùm nobis olim.de elec.& Barba.in addi.ad Abba.in d.c.cùm parati.& ibi etiam Philip.in vj.colum.& Felyn.in cap.consuluit.col.iij de offic.deleg.item debet comparere tali hora, in qua potest: ille actus expediri ante noctis tenebras: secundum Abba.

Abba.in d.cap.consuluit.col.ij. & in cap.cùm super.col.ij.de testi. cogen. si tamen apponeretur hora,& posteà non fieret actus in illa hora, sed in alia,non valeret:secundum Barto.in l.aut qui aliter.§. fin. ff.quod vi, aut clàm.& Felyn.in d.c.consuluit. col.j.

67 ¶† Sed circa hoc de tempore comparitionis, cõmunis practica in hoc regno est,quòd si quidem citatus habitat in eadem ciuitate, vbi iudiciũ agitatur:citatur vna die pro alia immediatè sequenti: & in alia die sequenti hora causarum accusatur sibi prima contumacia,si non comparet: & deinde expectatur per tres alios dies continuos:in quibus currunt etiam dies feriati:& posteà in quarto die sequenti iuridico accusatur sibi vltima contumacia, si non comparet:& illud est vltimum peremptorium. & tunc bannitur & condemnatur ad tertiam partem mobilium:& sic in effectu citatus,à die citationis habet quinque dies ad comparendum. & de hoc est ritus magnæ curiæ in nume. 224. qui incipit: item seruat ipsa curia in primis,&c.& regia prag.tertia,quæ incipit:Relatione.& ista expectatio tridui non habet locum, nisi in primis citationibus. in alijs verò proceditur ad actũ in contumaciam in die immediatè sequenti, nullo triduo expectato. Si verò citatus habitat in alia ciuitate: siquidem est intra regnum,debet inseri tantum tempus in citatione, infra quod possit commodè comparere attenta distantia loci: & in illo vltimo die comparitionis accusatur prima contumacia: & posteà expectatur per triduum: & deinde accusatur vltima:vt suprà dixi:& ita seruatur in curijs Neapolitanis:in citationibus, quas mittunt per diuersa loca huius regni. & hoc colligitur ex verbis dictæ prag. Relatione, si verò citatus degit extra regnum,debet in citatione apponi terminus sexaginta dierum ad comparendum: prout de hoc est text. in d. constitu. edictorum. circa fin. & ibi And. de Yser.& idem And.in cap.j.de consti. inter vas.& alium de bene.vbi dicit, quòd iudex non potest hoc tempus coarctare. vnde tunc in sexagesimo die accusatur prima contumacia: & deinde triduo expectatur: vt suprà dixi. Et quòd in vltimo peremptorio condemnetur ad tertiam partem mobilium,tam in ciuili,quàm in criminali,est ritus magnæ curiæ in numero 202. qui incipit: item seruat dicta curia in citatione &c. & ille est pulcher ritus, qui ponit sub breuibus verbis totã practicam, quam suprà dixi. & est constit.quæ incipit: pœnam nouem &c.adde,quæ dicam infrà in versi.contumacia.in iij.q.

68 ¶† Est etiam sciendum, quòd contumacia prima debet accusari in die iuridico: etiam si illo die curia non regitur,dummodo non sit dies feriatus. & potest accusari in præsentia actorum magistri,etiam absente iudice. de hoc est alius ritus numero 203.qui incipit:item,seruat ipsa curia, vt si die &c. & alius ritus in numero 214.incipiẽs:item nota, quòd in omni &c. cæterum, si ille dies, in quo erat accusanda prima contumacia, esset feriatus, debet accusari in die

die sequenti:& debet fieri mentio in actis de die præcedenti feriato: vt sciatur, quòd non potuit illo die accusari. Idem, si plures dies continui essent feriati, quia elapsis ferijs primo die iuridico accusatur: vt est alius ritus numero 304. incipiens: item, nota quòd vbicunque &c. & si non accusatur prima contumacia in tali die, vt suprà dixi, citatio expirat & circunducitur: nec excusatur actor dicens, quòd non accusauit: quia curia non regebatur: quia poterat accusare: dummodo non fuisset dies feriatus, vt suprà. de hoc est alius ritus in numero 305. incipiens: item, nota quòd tales &c. Ex prædictis ergo vides quomodo est correctum ius commune in regno: nam de iure communi non poterat veniri ad peremptorium: nisi præcedentibus tribus citationibus, cum interuallo triginta dierum. l. ad peremptorium. cum duabus legibus seq. ff. de iud. & l. tres denuntiationes. & authen. qui semel. C. quo. & quãdo iud. hodie autem in regno sufficit. vna, cum illa expectatione tridui post diem comparitionis: vt suprà dixi.

69 ¶ † Item, inquantum dixi, quòd citatio debet continere causam seu articulum, ad quem quis citatur: vide Bal. in l. consentaneum. in quarto notab. C. quomodo & quando iud. vbi hoc tenet. dicit tamen, quòd in ordinario citante, semper præsumitur causa, dummodo fiat citatio ad instantiam: & sic valeret citatio sine causa. Sed Andræas de Yser. in dicta constit. edictorũ. in princ. dicit, quòd debet exprimi causa in citatione, nisi citatus sciat causam. Sed Bart. in extrauag. ad reprimendam. in versi. super dicto crimine &c. tenet, quòd valet citatio sine causa tam in ciuili quàm in criminali. & ita etiam dicitur in deci. ccxciiij. concil. Neapol. Abb. verò in c. prætereà. col. ij. in fin. de dila. ponit vnam distinctionem: videlicet, aut quis citatur de longinquo & debet citari cum causa: vt veniat instructus: Aut citatur de proximo: & non est opus ponere causam, nec certum crimen, vbi citatio est criminalis. & videtur satis æqua distinctio. Quicquid dicant isti docto. ego puto indubitanter, quòd in hoc regno debet exprimi causa in citatione: aliâs non valet, & moueor per duo iura municipalia, quæ hoc expressè dicunt: videlicet, per text. in dicta constit. edictorum. & per regiam prag. ij. quæ incipit: quilibet ibi continentes ipsius citationis causam &c. & posteà subdit: citatio aliter facta, non valeat &c.

70 ¶ † Quid autem, si cùm iudex vellet ferre sententiam citauit aliquem, vt veniat ad audiendum intentionem curiæ seu iudicis, an dicatur sufficiens causa in citatione: & an valeat talis citatio? Dic, quòd non: sed debet exprimi ad sententiam perferendam seu audiendam. ita tenet Felyn. in c. consuluit. col. vj. de offi. deleg. & Ioan. de ana. in c. inquisitionis. §. ad petitionem. col. pen. in princ. de accu. & ibi etiam Felyn. in vij. colum. per tex. in c. ij. & ibi Gemin. de dolo & contuma. libro sexto.

71 ¶ † Quid si aliquis citatur ad respondendum petitioni porrigendæ: & in

vltimo die peremptorij non compa ret:sed actor cõparet & accusat sibi contumaciam : non tamen porrigit illo die petitionem,sed die sequenti:an possit super illa petitione procedi in contumaciam:& an ille citatus possit mulctari,vt cõtumax? Dic quòd non.quia ex quo fuit citatus ad illum actum,est necesse , quòd ille actus porrectionis petitionis fiat illo die peremptorij:aliàs nihil valet, quod agitur.ita eleganter tenet Pet. Philip.Corne.in consi.lvij.col iiij.in litera.h.in tertio volu Si tamen reus comparet,iudex dat terminum actori ad producendum libellum,& reo ad respondendum:vt est ritus magnæ curiæ in numero.clxxxviij.incipiens:item,seruat ipsa curia,quòd si actor &c.Et nota,quòd quando fit ista citatio eo modo:scilicet,ad petitionem porrigendam,non inducitur litis pendentia ad impediendum præuentionem , antè , quàm porrigatur petitio:prout de hoc est decisio ccxciiij.concil.Neapo.& ideò ista practica citandi non est bona:sed melius est , quòd porrigatur primò petitio , & posteà super ea porrecta emanet citatio : & ita practicatur in curijs.

72 ¶ †Item,inquantum dixi,quòd in citatione debet apponi verbum , peremptoriè,hoc tenet And.de yser.in constit.in ciuilibus.& est glo.in cle. sæpe.§.sententiam.in versi.non peremptoriè.de verb.signifi.& Bal.in l. si quando.col.ij.C.de testib.nisi quando fieret monitio per iudicem pro tribunali sedentem:vel nuntius citaret coram iudice : quia illa citatio habet vim peremptorij : secundum Bald.in l.cessante.col.j.C. quomo.& quando iud.& dixi suprà in tertio dubio.in fin.Hodie tamen iu regno,ex quo omnes causæ ciuiles sunt summariæ,vt pluries fuit dictum,non requiritur peremptorium in citationibus:& sic valeret citatio in ciuilibus sine verbo , peremptoriè : ita tenet Ange.in d.l.ad peremptorium.ff.de iud.per tex.in d.§.sententiam.& hoc tenet Matth.in constitu. inconsutilem.col.penult.

73 ¶ † Tertia citatio est,quæ fit per literas.vt quando iudex facit citationem in scriptis:& illam committit nuntio , vt aliquem citet super hoc est data forma per regiam pragma. in regno:videlicet , per prag.secundam,quæ incipit:quilibet.qua cauetur,quòd quando nuntius citat per literas,debet habere commissionem iudicis:& citatio debet cõtinere causam:& debet fieri citatio coram duobus testibus:qui se subscribãt in calce citationis,quando fit in loco,vbi potest haberi copia literatorũ:aliàs sufficit quòd nuntius in relatione dicat se citasse coram tali & tali testibus:& citatio aliter facta,non valet. vt ibi dicitur.& tenet Andr.de yser. in consti.citationis.colũ.j.& ij.si tamen esset facta citatio inualida,& citatus compareret , validatur citatio & comparitio:vt dicitur in d.pragm. ij.& tenet Bal.in l.vt perfectius.col. ij.C.de ana.excep.

74 ¶ †Est tamen sciendum quòd citatio de necessitate non requirit scripturam regulariter:quia est in arbitrio iudicis citare viua voce,vel in scriptis.debet tamẽ in actis

describi, vt appareat ex actis. Hoc probatur ex dicta consti. edictorum, quę dicit: in scriptis, vel sine scriptis. & in c. cùm dilect. ibi: viua voce, &c. de dolo & contu. in aliquibus tamen casibus requirit de necessitate scripturam: aliâs non valet, & primus ca
75 sus est † in iudice delegato: qui debet citare cum inserto tenore suæ commissionis. qui tenor non potest apparere, nisi in scriptis. c. prætereà. & ibi Abb. & doct. de dila. & Bar. in authē. qui semel. C. quom. & quando iud. & Bar. Alex. & Ias. in l. ij. ff. si quis in ius voc. nō ie. Quod limita, vt ibi per Ias.

76 ¶ † Secundus casus est, quando citaretur aliqua persona illustris vel clarissima: quia debet citari in scriptis. ita tenet Ias. in §. quadrupli. col. iiij. in princip. insti. de actio. & est tex. & ibi Barto. in l. quotiens. C. de dignita. libro duodecimo.

77 ¶ † Tertius casus est, quando destinatur aliquis nuntius seu executor ad capienda bona fisco delata: nam non creditur ei sine literis. l. prohibitum. in fin. C. de iure fisci libr. x. similiter, quando aliquis mittitur ad exigendas pecunias fiscales. l. palatinos. C. colla. fun. fisc. lib. xj.

78 ¶ † Quartus casus est, quando aliquis nuntius vellet citare realiter: puta faciendo capturam in bonis vel in persona. tunc enim debet ostendere commissionem in scriptis: secundum Barto. in d. l. palatinos. & Philip in c. cùm parati. col. vij. versicu. sed limita &c. de app.

79 ¶ † Quintus casus est, in omni nuntio specialiter electo: qui non est nuntius consuetus: nam sibi non creditur: nec valet eius citatio sine literis: vt dixi suprà in tertio dubio. versic. plus dico, &c. & ibi dixi, quòd hodie in regno est prouisum per ritus magnæ curiæ ibi allegatos, quòd istæ citationes in scriptis non committuntur, nisi habenti publicum officium. vnde apparet, quòd priuatæ personæ non committerentur.

80 ¶ † Sextus casus est, quando citatio fieret extra prouinciam: quia non valet, si non fiat in scriptis. secundum Barto. in extrauag. ad reprimendam. versic. per nuntium. per tex. in §. eos, in authen. de colla.

81 ¶ † Septimus casus est, quando citatio fit in domo, & non personaliter. nam non valet ad effectum reddendi citatum cōtumacem: nisi fiat cum literis: secundum Bal. & Ang. in l. vt perfectius. col. ij. C. de anna. excep. & Alex. in addi. ad Bar. in d. l. palatinos. C. de colla. fun. fisca. & Andr. de yser. in consti. citationis.

82 ¶ † Quarta citatio, est illa quæ fit per edictum. & est sciendum, quòd ista citatio per edictum non fit, nisi in casu necessitatis scilicet quando alio modo quis citari non potest: puta propter eius absentiam vel latitationem: vel quando citantur personæ incertæ, si sua putauerint interesse, vt inferius dicam. nam si iudex habet modum citandi aliquem voce vel per literas, non debet incipere à citatione per edictum. quia grauaret citatum. & iudex appellationis posset hoc grauamen reparare: secundum Bartol. in extrauagan. ad reprimendam. in versic. per edictum. post princip. vbi plus dicit Bartol. in

princ.

princip.quòd hæc citatio non fit,nisi per ordinarium vel delegatum principis:non autem per inferiorem. de hoc dixi suprà in secundo dubio. Istam materiam citationis per edictum,tractat plenè Felyn.in capitu. quoniam frequenter.§.porrò,vt lite non contesta.& Bartol.in d.versicul.per edictum.& cano.in clem.j. de iudic. Ego autem sub breuitate reassumam aliquos casus,in quibus fieri potest & est necessaria huiusmodi citatio: de reliquis verò remitto me ad dicta per docto.in locis prꝗallegatis.

83 ¶ † Primus igitur est casus,quando citandus non reperitur personaliter: nec habet certam domum:puta,quia est vagabundus: tunc debet scribi eius citatio ad modum edicti:& debet affigi in palatio curiæ vel in platea publica,quando esset laicus: vel in foribus ecclesiæ,quando esset clericus:ita quòd verisimiliter talis citatio veniat in notitiam omnium per modum notorij:quæ citatio continere debet illa septem requisita, de quibus suprà dixi.ita tenet Bald. in l.si accusatoribus.columna fina.in princip.C.de accusat.vbi plus dicit, quòd in tali casu potest fieri etiam citatio per proclama:vt infrà dicam. Idem tenet Bald.in l.consentaneum. in ij.not.C.quomodo & quando.iudex & Bartol.in dicto versiculo per edictum. & debet poni istud edictum in illa ciuitate, & loco, vbi solitus est conuersari ille vagabundus:secundum Bal.in l.vt perfectius. colum.j.circa fin.& col.ij.C.de ann. except.vbi plus dicit,quòd si vagabundus habet domum,debet affigi edictum citatorium in porta suæ domus:& debet hoc fieri in præsentia duorum vel trium testium,vel notarij:vt est tex.in consti.citationis.pro hoc est tex.in l.iiij.§.totiẽs.ff.de dãn. infec.

84 ¶ † Secũdus casus est,quãdo aliquis procurat vel latitat dolosè,vel impedit,ne citatio verbalis vel per literas posit ad eum peruenire.nam tunc potest citari per edictum.text. est in cle.j.de iudi. Verùm in hoc est aduertendum:quòd illa cle.disponit, quòd istud edictum potest apponi in ciuitate romana in papali palatio contra vnumquenque habitãtem in partibus quantuncunque remotis.& propterea,quia talis citatio est multùm præiudicialis, non potest fieri per iudices inferiores,nisi authoritate papæ:vt ibi habetur.sed per iudices inferiores posset fieri in dicto casu:apponendo tamen edictum in loco,vbi solitus est habitare & conuersari citandus,& non alibi:vt dixi suprà in casu præcedenti. facit textus in clemen.causam.§.verùm.de elec. & hoc in regno est expeditum, per dictam constitutio. citationis. vbi in casu prædicto potest quis citari per edictum affixum in ianua domus coram duobus testibus,cum termino dierum triginta vel quadraginta.& not.Andre.de yser.in capitulo primo columan secunda de milit. vas. qui contum. est & de intellectu illius clementi. j.de iudic.vide Felyn.in d.c.quoniam frequenter. §.porrò.vt lite non conte.& Rotam in decisio.ccxxiij.incipiente:si committatur &c.in nouis.& ad prædicta

adde Alexã.in l.j.§.præsides.in addi.
85 ad Bar.ff.de requi.reis.¶ † Tertius casus est, quando locus, vbi degit citandus, non est securus, propter aliquas guerras fortè vel inimicitias, vel alio modo: nam tunc potest fieri citatio per edictum, eo modo, quo in præcedēti casu dixi: per tex.in di.cle. j.de iud.pro hoc etiam est tex.in cle. prima de for.compe.& not.Bar.in d.
86 versic.per edictum.¶ † Quartus casus est, quãdo aliquis stat clausus in domo sua: & non patitur se videri, ad hoc ne citari possit: nam potest tunc affigi edictum citatorium in ianua domus suæ: & perinde habetur, ac si personaliter citatus esset: vt tenet Alex.in l.plerique.col.ij.ff.de in ius voc.pro hoc est tex.in d.consti.cita-
87 tionis.¶ † Quintus casus est, quando actor porrexit libellum: & non vult litem prosequi, & se absentat: nam reo instante citari potest per edictũ: secundum formam authē.qui semel. C.quo.& quando iudi.vide Bal.in l. mandatum.col.fin.C.manda.qui dicit, quòd ista edicta debent poni in frequentiori loco ciuitatis.
88 ¶ † Sextus casus est, quando aliqua persona ecclesiastica spoliat aliquem laicum possessione alicuius rei: nam potest laicus adire iudicem secularem: & per viam defensionis extraiudicialis recuperare posset restitutionem suæ amissæ possessionis: & tunc quia iudex secularis non potest specialiter citare clericum, potest exponere vnam citationem generalem per edictum: vt quicunque sua putauerit interesse compareat ad allegandum, quare ille laicus restitui non debeat: de hoc est quædam specialis prouisio in regno per tria capitula regni: quorum vnum incipit: ad regale fastigium. Aliud: omnis prædatio, &c. & Aliud: finis præcepti, charitas &c. de quorum capitulorum intellectu, traditur plenè in decis.ij. & decis.xxiiij.concil.Neapoli.
89 ¶ † Septimus casus est generaliter, cùm contradictores sunt incerti semper in actu faciendo, potest fieri citatio per edictum: vt not.Abb.in c. cum in tua.column.ij.in princip.extrà, qui matri accus. pos.& Felyn.in d.c.quoniam frequenter.§.porrò.colum.ij.versi.considera in primis &c. vt lite non contesta.per ea, quæ habentur in l.si eo tempore.C.de remis.pigno.& in authen.si omnes.C.si minor se ab hæredi.absti.& Gemi.in c.fin.in fin.de elec.libr.vj. Aliâs autem, vbi certus est aduersarius, nunquam valet citatio per edictum: secundum Fely.in c.cognoscentes, col. vij.de constitu.
90 ¶ † Octauus casus est, quando aliquis proposuit institorem, qui fortè malè administrat, & vult ipsum reuocare: nã debet proponi facere edictum publicè ante illius apothecam, vt nemo cum illo contrahat: iuxta tex.in l.sed si pupillus.§. præscribere.ff.de institо.& ibi Bal.dicit, quòd ista edicta debent exponi in loco publico & patenti: vt ab omnibus legi & videri possint: & non in loco occulto.& ibi etiam vide Pau.de cast.
91 ¶ † Nonus casus est in clerico beneficiato absente: qui non facit residentiam: nam debet citari per tria edicta: quæ debent affigi in valuis

ecclesiæ

ecclesiæ suæ: & posteà expectatur per sex menses: & si non venit ad residendum, priuatur beneficio. tex. est & ibi Abb. & docto. in cap. ex tuæ. de
92 cle. non resid. ¶ † Decimus casus est, quando episcopus vel alius prælatus vult confirmare electum ad aliquam dignitatem, vel beneficium: nam antè, quàm confirmet, debet exponere generalem citationem per edictum in ecclesia: vocando omnes, qui sua interesse putauerint: aliâs confirmatio fieri non posset. tex. est & ibi per cano. in c. fin. de elec. lib. vj. Et hoc extenditur etiam, quando aliquis præsentatur in iure patronatus: quia debet fieri similis citatio per edictum: vt no. glo. j. & fin. in d. c. fin. & ita quotidie videmus practicari in huiusmo
93 di præsentationibus. ¶ † Vndecimus casus est, quando aliquis tenens prædium tributarium, se absentat, vel ipsum deserit: nam potest citari per edictum: & si non comparet infra sex menses, priuatur prædio: & alij locari potest. text. est & ibi Luc. de penna, in l. locorum. C. de omni agro
94 deser. libro. xj. ¶ † Duodecimus casus est, in citanda vniuersitate: nam potest citari per edictum in loco affixum, vbi consueuit congregari. & si ciues clauderent portas ciuitatis, potest affigi edictum in porta ciuitatis, quando nuntius prohiberetur ingredi: & si non esset tutus accessus ad portam ciuitatis, potest edictum affigi in ciuitate conuicina in ecclesia ipsius ciuitatis vicinę. Ita hæc omnia declarat Bald in l. etiam. colum. iiij. C. de exe. rei iudi. pro hoc est glo. in l. non potest dolo. ff. de regu. iur. & vide Bald. in authen. sed cùm testator. colū. ij. C. ad. l. fal. vbi dicit. quòd non sufficit citari præsidentes in eorum domibus: sed debent citari in loco, vbi consueuerunt congregari publicè: adde Ange. in consilio. cxcvj. potest etiam citari vniuersitas per proclama factum in locis publicis ciuitatis, legendo citationem publicè: secundum Barto. in extrauag. ad reprimendam. in versic. citatum. & Lucam de penna in l. prouincialium. C. de erog. mili. anno. lib. xij. & glos. in c. si capitulo. in versic. factam. de conces.
95 prębén. lib. vj. ¶ † Decimustertius casus, est, iudicio meo, in omnibus casibus, in quibus lex permittit fieri citationem per proclama: in illis etiam potest fieri per edictum à fortiori. & moueor per rationem authen. qui semel. C. quomo. & quádo iu. quia vox præconis, paucis innotescit. Sed per edictum res efficitur magis notoria: vt not. Alexan. in addi. ad Barto. in l. prima. §. præsides. ff. de requi. reis: si enim. lex permittit citationem per proclama: vt est illa, quæ fit per prçconem, multò fortius per edictum.
96 ¶ † Sed iuxta hoc quæro, quanto tempore debet stare affixum edictum in loco publico, vel in ianua ciuitatis, quando fit citatio per edictum? Dic quòd non reperitur à iure statutus aliquis terminus: vnde statur arbitrio iudicis: & sufficit, quòd nuntius referat, quòd edictum stetit affixum in loco: licet non declaret: per quantum spatium. Ita tenet Barto. in extrauag. ad reprimendam. in versicu. publicè. vbi plus dicit, quòd antè, quàm affigatur debet publicè legi.

97 & posteà affigi.¶ † Quinta citatio est illa, quæ fit per proclama: dicitur autem proclama, quando præco publicus citat per plateam publicam alta & intelligibili voce aliquem absentem, vel incertos contradictores, si sua interesse putauerint: & est permissa ista citatio in casibus, infrà, scri
98 ptis videlicet. ¶ † Primus casus est, quando hæres vult conficere inuentarium secundum formam.l.fin.C.de iure deli.nam si creditores sunt certi, debet illos citare in specie. Si verò sunt incerti, possunt citari per publicum proclama in locis publicis: secundum Bald.in d.l.fin.§.cùm igitur. colum.iij.& in authen.sed cùm testator.C.ad.l.falc.& Bart.in d.§.cùm igitur.colum.ij.& ibi communiter
99 Mod.¶ † Secundus casus est, quando litigator post litem contestatam se absentat: & est necesse eum citari ad videndum iuramenta testium, vel ad alium actum litis: & non habet domum: vel neminem reliquit in domo: nam tunc potest citari per publicum proclama in locis publicis: secundum Bald.in l.si quando.in xj.q. C.de testi.& Soci.in consi.lvj.colum.
100 ij.in fin.in iiij.volu.† Et nota, quòd tunc quando proclama fit contra certam personam, debet fieri in illa vicinia ciuitatis, vbi consueuerat citatus conuersari: secundum Bald.in c.j. colum.iiij.in fin.de mili.vas.qui contu.est.& ponunt docto.in l.iiij.§.prætor.ff.de dam.infec.
101 ¶ † Tertius casus est generaliter, quando est mouenda aliqua lis contra aliquem absentem, qui nullibi reperitur: nec habet certam domum: potest ipsum iudex citare per proclama: secundum Bald.in l.si accusatoribus.colum.fin.in princi.C.de accusa. & ibi etiam Cy.idem tenet Bald.in l. inter minores.in fin.in j.lect.ff.de in integr.restitu.& Alexand.in l.iiij.§. prętor.colum.ij.versicu.item, inquantum Bartol.&c.ff.de dam.infect.vbi ęquiparat hanc citationem illi, quæ fit, in domo: dummodo non sit de re mobili. & nota illud verbum Alexand.quia fortè iste casus non procederet in prima citatione, vt fiat per proclama in principio litis, quando esset quæstio de re mobili: sed lite incœpta sic.& ita loquitur casus
102 præcedens. ¶ † Quartus casus est, quando est contrahendum aliquod matrimonium, debent citari omnes, qui nouerint aliquod impedimentum subesse, per publicum proclama in ecclesia, cum certo termino: quo elapso non auditur contradicens, nisi iustam causam alleget: & si ista solenitas nō fieret, diceretur matrimonium clandestinū.tex.est & ibi per cano.in c.cùm inhibitio de clande.despon.& in c.cùm tua.qui mat.acc.pos.
103 ¶ † Quintus casus est, quando minor adiuit hæreditatem: & posteà per in integrum restitutionem, vult se abstinere, & illam repudiare: nam in tali restitutione in integrum sunt citandi omnes creditores incerti per proclama, cum termino trium mensium.text.est & ibi Bald.in prima colum, versicu.tertiò quæro.&c.in authen.si omnes.C.fi.mi.se ab hęre.abs.
104 ¶ † Sextus casus est, quando creditor posterior vult vendere rem sibi hypothecatã: nam potest creditores

incertos

incertos anteriores citari facere per publicum proclama, vt veniant ad contradicendum infra certum tempus: quo tempore elapso non audiuntur vlterius. text. est & ibi Bald. & docto. in l. si eo tempore. C. de remiss. pigno. & ibi est glos. quòd in isto casu potest etiam fieri citatio per edictum. & poteris hunc casum addere ad citationem precedentem per edi-
105 ctum. ¶ † Octauus casus est, quando episcopus vult procedere contra eos, qui expulerunt ipsum de sede sua. nam potest accedere ad alienam dioecesim conuicinam: & ibi citare dictos expulsores per publicum proclama in ecclesijs illius dioecesis diebus festiuis, quando populus in ecclesijs congregatur: & hoc, quando non posset illos citare personaliter, propter accessum non tutum: text. est in cle. j. de foro compe.
106 ¶ † Nonus casus est, quando est facienda missio in possessionem contra pupillum indefensum ex primo decreto. nam debent citari eius consanguinei, amici, & affines per publicum proclama: vt veniant ad ipsum defendendum. text. est & ibi Barto. & docto. in l. hæc autem. §. non defendi. ff. ex qui. cau. in pos. ea.
107 ¶ † Decimus casus est, quando est facienda missio in possessionem contra aliquem absentem, qui non defenditur, nam debent requiri eius consanguinei & amici, per proclama. l. item ait prætor. & l. ergo. & ibi Barto. & Bald. & docto. ff. ex qui. cau.
108 maio. ¶ † Vndecimus casus est, quando hæres deliberat, an velit adire hæreditatem: nam potest facere fieri citationem per proclama contra omnes creditores, vt veniant ad edendum instrumenta debiti hæreditarij ipsi hæredi: ad hoc vt possit deliberare: aliàs creditores sibi præiudicant: secundum Barto. in l. Aristo. ff. de iure delibe. pro hoc est text. in l. j. §. cùm dicitur. ff. si cui plus quàm per leg. falcid.
109 ¶ † Duodecimus casus est, quando est publicandum testamentum priuatum, secundum formam l. publicati. C. de testa. nam debet fieri proclama generale contra prætendentes interesse, vt compareant, quando sunt incerti: secundum Bald. in d. l. publicati. in vj. quest.
110 ¶ † Decimustertius casus in agnoscenda bonorum possessione carboniana, vel ventris nomine: quia si aduersarij sunt incerti, debent citari per proclama: secundum Bal. in l. certum. col. iiij. ver. viso. &c. C. vnde legi. & generaliter dicas, quòd in omni casu, in quo aduersarij sunt incerti, potest fieri citatio ista per proclama, vel per edictum: secundum Bart. in extrauaganti: ad reprimendam. in ver. per edictum. lögè post medium. ibi: sic etiam admittitur &c. & probatur per omnes doctrinas suprà alleg.
SEXTA & vltima citatio est, quę
111 fit per † campanam seu per tubam. ista citatio fit: quãdo est cõgreganda vniuersitas, causa faciendi consilium vel reformationem. tex. est cum glo. & ibi Barto. in l. ij. C. de decur. lib. x. Et similiter fit congregatio capituli & canonicorum, ad sonum campanę vt not. glo. in ver. factam. in c. si capitulo. de conces. præben. lib. vj. & gl. &

Car.in cle.ij.in iij.opp.de sent.exco.
Ad hoc etiam est text.& ibi Abb.in
ij.col.in c.in causis.de elec.vbi opti-
mè Abb.declarat hanc materiam sci
licet. quòd in negotijs minoribus,
vel quæ possunt expediri per præsen
tes, sufficit vocari collegium vel vni-
uersitatem per sonum campanæ. Se-
cus, vbi vocandi essent absentes: quia
requiritur citatio per nuntium, vel
112 per literas: secundum eum.¶ † An
autem in die veneris sancti possit
vniuersitas citari ad sonum tabellæ,
ex quo non pulsantur campanę? vide
Barto.in l.fi.C.de prædijs curia.li.x.
& Alex.in addi.ad Bart.in l.non po-
113 test dolo.ff.de reg.iur.¶ † Fit etiam
citatio per campanam, quando est
eundum ad bellum: vt no.Ioan.And.
& Abb.in c.j.de offic.custo.vbi po-
nunt omnia signa, quæ importat so-
114 nus campanæ. ¶ † Et primum, si-
gnum campanæ, est conuocationis
capituli seu vniuersitatis: vt suprà di
xi. Secundum, est signum exeundi ad
bellum. Tertium, est signum hora-
rum. Quartum, est signum gaudij &
gratiarum actionis. vt quando post
victoriam pulsantur campanæ. Quin
tum, est signum salutationis virgi-
nis: vt quando pulsatur campana de
sero: ad dicendum: Aue maria &c. Ali
quando, est signum excommunica-
tionis. Aliquando, est signum alicu-
ius defuncti. Aliquando, est signum
eleuationis corporis Christi. Ali-
quando, est signum processionis. Et
sic de alijs signis: vt per Ioan.And &
Abb.in d.c.j.& Bald.in rub.C.de de-
515 dit libe.tol.¶ † Vltimò. pro comple
mento huius quarti dubij, scias quòd
citatio non debet fieri proprio motu
iudicis: sed ad instantiam partis, quan
do agitur inter duos litigantes: & ma
ximè citatio ad sententiam. ita tenet
Spe.in ti.de cita.§.sequitur.vers.illud
autem nota, &c.& Fely.in c.j.col.j.&c.
ij.de iudi.& Socin.in consil.xcvj.col.
v.versicu.secundo &c.in primo vol.
116 ¶ † Quod limita, nisi iudex videret
perire instantiam: quia tunc ex offi-
cio potest citare ad sententiam: se-
cundum Bart.in l.Seius & Augerius.
ff.ad.l.falci.& Fely.in d.c.j.col.ij.&
Phil.in c.ex ratione.col.xx.versi.quo
ad secundum dic, &c.de app.
117 ¶ † Quid autem, si aliquis citatur vt
compareat die lunæ, martis, & mer-
curij: an sint plures citationes? Dic,
quòd est vna: & debet comparere in
vltimo die: secundum Andr.de yser.
118 in consti.edictorum colum.j.¶ † An
autem possit fieri citatio generalis
ad totam causam, vt aliquis compa-
reat singulis diebus & horis ad om-
nes actus, vsque ad sententiam? Com
munis conclusio est, quòd quando ci
tatur aliquis existens in remotis &
longinquis partibus, valet talis ci-
tatio: aliàs secus: quia in omnibus
actibus requiritur specialis citatio,
quando quis est vicinus & prope lo-
cum iudicij. ita tenet Abb.in capitu.
fin.in iij.colum.de dila.vbi plenè at-
tingit istum articulum. & Innoc.&
docto.in c.consuluit.de offic.delega.
& in c.auditis.de procur.& Alexand.
& omnes scribentes in l.qui ante ca-
lendas.ff.de verbo.obliga.& Iaso.in
l.ne quicquam.§.vbi decretum.co-
lum.ix.versicu.decimò limita, &c.ff.
de officio procon.& Andre.de yser.
in c.j.col.

in c.j.col.ij.& iij.de contro.inter vas. & alium de benefi. quod tamen intellige & declara, secundum Bald.in consi.iiij.in v. volu. scilicet, in casibus, in quibus potest procedi ad sententiam lite non contestata: tunc valet hæc citatio ab initio facta, etiam quo ad sententiam. sed vbi non potest procedi ad sententiam lite non contestata, non posset fieri quo ad sententiam, nisi post litem contestatam. Item intellige, quando citatus fuit semper contumax: & nunquam cōparuit: quia verum est tunc, quòd potest procedi ad alios actus sine noua citatione. Secus est, si semel ad aliquem actum comparuit. quia tunc est de nouo citandus ad alios actus: secundum Alex.& docto. in d. l. qui ante calendas. & Soci. in consi.cxcv.colum.pen.versi.quinimo &c.in ij.volu.& Ant.de but. & Imo. in d.c.consuluit.& de hoc vide bonam declarationem Abb.in d. c. fin. colum.iij.in fin.& sequen.de dila. & Pau.de cast.in consi.lxxxj.colum.iiij. in ij.volum.vbi plus dicit Pau. quòd quando proceditur ad alios actus, vigore talis citationis generalis, debent fieri singulę citationes per edictum: & ibi vide per eum. dicit tamen Bald.in consi.cclxviij. in primo volu.quòd nec de iure canonico nec ciuili talis citatio valere debet. cùm sit incerta & captiosa. nam inducit quandā speciē seruitutis: vt quis debeat in loco iudicij morari singulis diebus & horis: tamen est communis obseruātia: & ex generali vsu & stylo curiarum toleratur, propter distātiam loci: quia valde laboriosum est geminare citationes in partibus remotis. vnde teneamus communem obseruantiam; quicquid dicat Bal.in dicto consi.

VENIO ad quintū dubium principale: scilicet, quando † debeat fieri
119 citatio: Cōmunis conclusio est, quòd debet fieri in die iuridico: nam si fieret in die feriato, nō valeret: per tex. cùm ibi not.in l. ex quacunque ff. si quis in ius vo.nō ie.& de die feriata ad honorem Dei, est expeditū quòd non valet citatio: nec commissio iudicis, nec citatio nuntij: per l.fin.C. de fer. ibi sileat vox &c. ita tenet Bar.in repe.d.l.ex quacunque.col.fin. etiam si dicta citatio fieret pro die non feriato: puta si nuntius citat die dominico, vt compareat die lunæ, nō valet citatio: secundum not.in c. cōquestus. & ibi Abb.in vj. colum. de fer.& Pau.de cast.in consilio cclxx. in primo volu.& ita de hoc extat ritus magnæ curiæ in nume. 193. incipiens item seruat dicta curia, quòd citatus &c.& ponunt plenè doc. in l. j.§.nuntiatio ff.de ope no.nun.

120 † Sed quid si terminus datus alicui ad comparendum, cadat in diem feriatum: an valeat citatio: & an teneatur comparere? Bar.in d.rep.l.ex quacunque.col.penu distinguit. Aut error est expressus in citatione, vt quia iudex dicit: compareas coram me in die dominico, & non valet citatio. Aut non est expressus error: vt quia iudex dicit: compareas hinc ad decē dies: & vltima dies est feriata: & valet citatio: & debet cōparere diē sequenti. sed posteà Bar. refert. ibi Richar.de Senis, qui tenebat quòd etiā

in isto secundo casu non valet citatio.arg. §.loca.insti.de ver.obli. Ego aute in hoc articulo concludo,prout aliàs tenui legendo publicè illam l. ex quacunq;.in almo Gymnasio Salernitano:videlicet,ꝙ iudex dicit:do tibi terminum decem dierum ad cõparendum:tunc valet citatio: & debet comparere die sequenti: secundũ Bal.in d.l.ex quacũque.col.fin. si verò iudex dicit:compareas in decima die præsentis mensis : & illa dies est feriata:non valet citatio.& ita procedat opi. Richar. de Senis.quã ad hoc tenet Abb.in d.c.conquestus.col. pe. in fi. tũc enim videtur error expressus,saltem per relationem ad ipsam diem l. certum ff.si cert.pe.sed si iudex diceret : compareas hinc vsq; ad decẽ dies:tũc valet citatio: quia iste appellatur terminus ad quem:& debet comparere die præcedenti, quãdo vltima est feriata:secundum Bar. in d.l.ex quacunque.col.pen. per.l.ij. §.illud.C.de tẽp.app.& in c.cum dilecti.de dolo & contu.

121 ¶ † Limita prædicta,nisi citatio fieret pro tali causa,quæ potest die feriata expediri:quia tunc valet citatio facta in die feriata. quæ causæ plures sunt, quæ numerantur in l.ij. & iij.ff.de fer.& tunc cogitur citatus comparere:vt no.glo.in d. l. ex quacunque.in glo.fi.& ibi etiam Barto. in repe.col.pe.dum allegat l.miles.§. sexaginta ff.de adulte.

122 ¶ † Secundò limita , non procedere in principe:qui potest citare in die feriata ad honorem Dei : secundum Bartol.in d.l.ex quacunque. in repe. colũ.fin.& Lanfranc.in c. quoniam. contra in versic.citationes in fin. de proba.per c.veniens.de acc.

123 ¶ † Hodie autem in regno est expeditum quòd semper quando citatio cadit in diem feriatam , valet & debet citatus comparere in die sequẽti. ita tenet And.de Yser.in libro cõsti. in rub.de in ius vocan.post quã rub. sequitur consti. si quem nostrorum &c.& de hoc sunt duo ritus magnæ curiæ. Vnus,in numero 17. & alius. 157.& ambo incipiunt: item , quòd tam in criminalibus.&c.

VENIO ad sextum & vltimum 124 dubium principale. s. † vbi debeat fieri citatio.Ista q potest habere duo membra.Vnum scilicet,vbi,id est in quo loco debet quis citari per nuntium.Secundum,vbi,id est,in quo loco debet citatus comparere.& sic expediam ista duo membra per duas q. principales.¶ Primò igitur quæro,in quo loco debet nuntius aliquem citare. dic quòd communis conclusio est,quòd quilibet citari debet personaliter,si reperiri potest: aliàs debet citari in domo suæ solitæ habitationis.ita plenè tradit Bar.& ibi cõmuniter doct.in l.iiij.§.prætor. ff.de dam.infec.& quando est absens , debet citari in illa domo , vbi reliquit familiã:quãdo fortè haberet plures domos:aliàs citatio non valet:secundũ And.de Yser. in const. citationis co.j.vbi plus dicit,quòd debet recipi iuramentũ ab illis de familia de denuntiando citationem citato quamprimũ possunt:& hoc dicitur etiam in tex.illius cõsti.& debet tunc fieri corã duobus testibus,vel tabellatione:vt habetur in d.consti.citationis & ibi

& ibi And.in j.& ij.colū.aliàs citatus in domo sine ista solennitate, nō diceretur contumax: secundum eum: & tenet Bald. in d.l. vt perfectius C. de anna.excep.itē debet citari in illa domo, in qua habitat tēpore citationis:licet anteà fuisset solitus habitare alibi. ita tenet Pet. Philipp. Corn.in cōsil.lij.in iiij.volu.& consi. lvij.colum.iij.in litera h.in fin.in iij. volum. Potest etiam fieri citatio in domo, vbi nulla extat familia:quando quis recedit nemine in domo derelicto: secundum And.in d.constit. citationis.colum.j.Verùm tūc debet affigi chedula citatoria in ostio domus: vt plenè dixi suprà in quarto
125 dubio principali.† An autem posit fieri citatio in apotheca. vel in porticu, vel in stabulo: vide plenissimè per Bar.Alexan.& docto.in d.l.iiij.§. prætor.ff.de dam.infec.

126 ¶†Ex prædictis verificatur illa cōmunis practica citandi aliquem.quia communiter solent committere iudices nuntio, vt citet aliquem personaliter.aliàs si personaliter reperiri nō potest, citet eum in domo solitæ habitationis.Et nota singulariter: quia communiter solent in hoc errare nūtij: & faciunt inualidas citationes: nam hæc forma citandi istud importat:videlicet, quòd nuntius faciat primò omnem suam diligentiā in perquirendo citandum per ciuitatem, vt possit eum citare personaliter:& vltimo loco, quando ipsum reperire non poterit, tunc citet eum in domo: aliàs si ita ex abrupto citaret in domo, non facta prius illa perquisitione, non valet citatio:quia excedit formam commissionis.ita in terminis tenet. Bart. in d.§.prætor. colū. ij.& Alexand.plenè in consi. ij. colū. j.& ij.in iij.volum.& hanc opi. dicit Alexan.esse communem in d.§.prætor colum.j.idem tenet Lud. rom. in consi. 454. colum.ij.& Pet. Philipp. Cor.in consil.lij.colum.ij.in iiij. vol. & Abb. in c.causam.colum.prima in fin.& sequ.de dolo & contu. vbi plenè examinat hanc materiam. & hoc est hodie confirmatum in regno per constit.citationis.in princi.ibi;si eius copia haberi potest &c. Quæ verba innuunt, quòd debet fieri prius diligentia citandi personaliter: & eo nō inuento, vt quia est absens, vel latitat, tunc in subsidium fiat citatio domi.Sed an debeat esse absens à ciuitate, vel solùm à iudicio, vt possit citari domi:vide Bartol.in d.§.prætor. & Abba.in d.c. causam.vbi plenissimè distingunt. dicit tamen Bal. in l. consentaneum.col.pe.in fin.C.quo.& quando iud.quòd sufficit, quòd nuntius de directo vadat ad domum citandi:& interroget familiam, vtrum sit ibi:& si respondetur sibi quòd nō sit ibi, potest dimittere ibi literas citatorias: & non est necesse perquirere per totam ciuitatem. Et istud dictum Baldi ego video communiter seruari in practica in toto hoc regno. nam nunquam isti nuntij citantes, faciunt diligentiam in perquirendo personam:sed directò vadunt ad domū: & ita referunt se citasse domi, sine alia perquisitione:& ita seruatur ex generali consuetudine. Sed prima opinio est verior de iure: sed opin. Bald. est confirmata

hodie

hodie in regno per regiã prag.ij.quę incipit:quilibet. quæ loquitur alternatiuè:scilicet,quòd quis citetur personaliter,vel ad habitationis domũ. quo casu quando lex noua vel statutum loquitur eo modo alternatiuè:sufficit vnum adimpleri. secundũ Bar.in d. §. prætor.& Abb.in d. cap. causam.col.ij.in fin.& sic indistinctè valet hodie in regno citatio facta domi, absq; illa perquisitione. & ex illa prag.inoleuit illa citandi consue tudo,quam dixi. ¶ Inquantum tamẽ de iure communi debet præcedere dicta perquisitio, intellige & limita illud procedere in primis citationibus tantũ:secus in alijs citationibus emergentibus; postquã cõparuit citatus in iudicio:quia tunc potest indistinctè citari in domo,sine alia per quisitione:secundũ Bar.in d.§.prętor col.j.& Ludo.ro.in d.consi.454. col.
127 ij.circa princ.¶†Et similiter de iure communi relatio nuntij debet esse clara.s.vt dicat,quòd perquisiuit per ciuitatem,& non inuenit.vnde citauit ipsum domi.aliâs nõ valeret relatio:secundum Alex. in d.con.ij.in iij.volu.vbi plus dicit in secũda col. quòd debet addere nuntius,quòd citauit in domo solitæ habitationis: Verũ,prout colligitur ex dictis Alex. in d.consil.ij.istud posset procedere, quando iudex simpliciter commisit, quòd citaret personaliter vel in domo quia tunc debet facere illam clarã relationem.Secus,quando dixit: cites personaliter:& si personalis reperiri nõ potest,cites in domo:prout est de cõmuni stylo literarũ citatoriarum:nã tunc sufficeret,si nuntius referret simpliciter se citasse modo & forma sibi commissis:& ita est de communi stylo notariorum scribẽtium relationes nuntiorum : tunc enim intelligitur,seruata forma cõmissa ita tenet Bal.in l.properandũ. §. & siquidem. col. ij. C.de iudi. vbi plus dicit,quòd tunc præsumitur citasse in domo, & non personaliter: accipiendo suam relationem in mitiorem partem:vt nõ dicatur verus contumax:sed potius fictus.quod dictum est menti tenendum: quia quo tidie isti nuntij faciunt istas relationes generales.quo casu si citatus non comparet, non posset mulctari : nec pati illas pœnas,quas patiuntur veri contumaces:vt dicam infrà in sequẽti membro:de contumacia. Consiliũ tamen est, vt nuntius semper declaret suam relationem.secundum Bar. in l.si tamen.in fin.ff.de lega.ij.
128 † Verùm in regno communiter seruatur,quòd etiam citatus in domo, mulctatur,si non comparet. Et hoc puto procedere ex dicta prag.ij. quæ non facit differentiam inter citationem personalem,& in domo.cùm loquatur alternatiuè:vt suprà dixi.
129 ¶†An autem in ecclesia possit fieri citatio.Cõmunis conclusio est, quòd in citatione verbali potest fieri : secundum Bar in l.pleriq; ff. de in ius vo.& Alexan.& doct.in l.ij.eo. tit. & Bartol.in l.præsenti.C.de his,qui ad eccle. confugiunt.in citatione verò reali,est secus.quia non potest regulariter fieri in ecclesia:secundũ Bart. in d.l.pleriq;.in fin. per d.l.præsenti. & nõt.plenè Abb. in c. inter alia de immu.eccl.

Quid

130 † Quid autem, si citandus non habeat aliquam domum certam, & nescitur vbi sit: in quo loco erit tunc citandus. dic, quòd debet tunc citari in illa ciuitate, in qua conuersari solebat; per publicum proclama: vel per edictum. secundum Bald. in l. si quando. in xj. q. C. de testi. & Bal. in l. si accusatoribus. col. fi. C. de accus. & Soc. in consi. lvj. colũ. ij. in fin. in iiij. volu. & vide, quæ dixi suprà de citatione per edictum, & per proclama.

131 †Secundò principaliter quæro, ad quem locum possit & debeat quis citari: & sic vbi tenetur comparere. Dic, quòd in hac materia loci ad quem, plura sunt consideranda. Primò, quòd sit locus iurisdictionis ipsius citantis: aliàs si citaret ad locum non suæ iurisdictionis, non tenetur citatus comparere: secundum Andr. de Yser. in constit. priuilegia. Pro hoc est tex. cùm ibi not. in l. fin. ff. de iur. om. iud. vnde si vnus iudex habet vniuersalem iurisdictionem in prouincia seu in diœcesi potest subditos in quolibet loco suæ prouinciæ vel diœcesis citare: & iustitiã ministrare. tex. est in c. cùm episcopus. de offi. ord. lib. vj. & vide Cald. in consi. ij. in titu. de offi. ord. Secundò, quòd locus sit tutus citato. aliàs si quis citatur ad locum non tutum, non tenetur comparere: secundum And. de Yser. in d. constit. priuilegia. Pro hoc est tex. in cle. j. de foro compe. & no. plenè Old. in consi. xxxxiij. & est tex. & ibi per doct. in c. ex parte de app. & Bart. per illum text. in l. recusare. §. fin. cum l. seq. & l. de ætate. ff. ad treb. & Cardi. in cle. j. in xij. not. de iudi. vbi limitat, nisi quis procuraret, quòd locus ille non sit sibi tutus: quia tunc remanet contumax, si non comparet: & glo. & Barto. in l. metus. ff. ex cui cau. maio. & intelligitur locus non tutus, siue sit propter inimicitias, siue propter pestẽ, vel bella: secundum Abb. & Philip. in d. c. ex parte. & not. docto. in locis præallegatis. & est dec. xxix. concil. Neapol. Tertiò, quòd locus ad quem citatur, sit honestus. vt not. Andr. de Yser. in d. constit. priuilegia. pro hoc est text. in l. si cùm dies. §. si arbiter. ff. de arbi. & ibi Bar. Idem tenet Spe. in titu. de cita. §. j. versic. item, quòd sit ad locum &c. & glo. in c. si episcopus. ij. q. ij. facit tex. in c. statutum. §. cùm verò de rescrip. lib. vj. Quartò quòd locus ad quem quis citatur, nõ distet à loco ipsius citati, vel à finibus diœcesis vltra duas dietas: quia si distet vltra, nõn tenetur comparere. ita declarat Spec. in tit. de cita. §. j. in princ. per tex. & ea, quæ ibi tradũt docto. in c. nonnulli. & cap. ex parte. de rescrip. & dic vt ibi plenè per Felyn. Hodie autem hoc est redactum ad vnam dietam de iure nouo. per text. in c. statutum. § cùm verò. & §. cùm autem de rescript. lib. vj. & hoc tenet Felyn. in d. c. nonnulli. col. j. in princ. & istud habet locum solùm in delegato: quia non potest trahere litigantem vltra dietam. Secus est in ordinario existente intra fines suæ prouinciæ vel diœcesis: quia potest trahere vltra dietam: per generalitatem. d. c. cùm episcopus. de offi. or. lib. vj. non tamen potest committere causam extra suam diœcesim: nisi in

loco

loco suffraganei: quando esset causa appellationis, scilicet, vbi fuit appellatum. c. vt ligantes. de offic. ordi. lib. vj. verùm. vbi causa esset modica, & ordinarius staret in loco multũ remoto à domicilio litigantium, tenetur causam delegare in loco propinquo: aliâs posset appellari, si non delegaret: dato quòd esset intra fines dioecesis. ita tenet Felyn. in d. c. nonnulli. col. j. & ij. Quintò, quòd locus ad quem citat delegatus à sede apostolica vel à legato, sit locus insignis, scilicet ciuitas insignis: in qua sit copia peritorum: & quòd delegatus citans quando est delegatus papæ, sit persona in dignitate constituta. text. est in d. c. statutũ. in princi. de rescrip. lib. vj. Maranta. V. I. D.

De Contumacia, secundo membro iudicij.

1 *Contumax, vt quis dici possit, quæ requirantur. Et quid seruatur in regno.*

2 *Contumax reputari non potest aduersa valetudine impeditus.*

3 *Infirmitas suorum consanguineorum, excusat à contumacia.*

4 *Citatus ad maius tribunal, excusatur in curia minori.*

5 *Pauper excusatur à contumacia.*

6 *Inops & malè vestitus, æquiparatur carcerato.*

7 *Contumax, vnde dicatur.*

8 *Contumacia, quotuplex sit.*

9 *Contumax quas pœnas patiatur.*

10 *Contumax patitur missionem in possessionem ex primo decreto.*

11 *Reo perseuerante in contumacia, contra ipsum proceditur ad missionem in possessionem ex secundo decreto: & illud parat plenum præiudicium.*

12 *Decretum primum & secundum, quid sit. & quod ius tribuant ambo. Quando interponatur, & infra quod tempus. & in quibus causis.*

13 *Contra contumacem nunquam proceditur altera parte non instante.*

14 *Contumax non auditur, nisi refectis expensis.*

15 *Contumaci à iudice denegatur audientia, non solùm in causa illa, in qua est contumax: sed etiam in alia.*

16 *Contumax potest personaliter capi, & carcerari.*

17 *Contumax verus non appellat.*

18 *Contumax in non respondendo positionibus, vel in nolendo iurare de calumnia, habetur pro confesso.*

19 *Contumax potest excommunicari.*

20 *Contumax petens reuocari primum decretum, tenetur satisdare, etiam si immobilia possideat.*

21 *Contumax in non parendo iudici, perdit beneficium iuratoriæ cautionis.*

22 *Vasallus contumax verus, qui citatus dixit nolo venire, statim perdit feudum.*

23 *Contumax in causa criminali, qua pœna afficiatur.*

24 *Contumax non allegat litis pendẽtiam.*

25 *Contumax qui recuperat tenutam concessam ex primo decreto, non potest vlterius declinare forum: dato quòd aliàs haberet declinatoriam exceptionem.*

26 *Iudex mandare potest colonis & inquilinus contumacis, quòd ei non respondeant de pensionibus, & mandare potest quòd nullus vadat ad colendum eius agros.*

27 *Contumax ad torturam exponi potest.*

& quo

& quomodo, & quando: & ad quid.

18 *Contumax habetur pro præsente in sui præiudicium.*

19 *Iudex propter contumaciam sequestrare potest fructus rei petitæ.*

30 *Contumax nolens respondere coram iudice, habetur pro negante, vel confitente: secundum quod est ei maius præiudiciū.*

31 *Iudex contra contumacem potest procedere ad capienda pignora.*

32 *Contumax quando habetur pro confesso, efficitur etiam infamis. & testificari non potest.*

33 *Excommunicatus perseuerans in contumacia per annum, efficitur suspectus de hæresi.*

34 *Contumax pro tali delicto, pro quo non potest ferindicari, quam pœnam patiatur.*

35 *Contumacia actoris, qualiter puniatur.*

36 *Contumax is demum punitur à quo petitur aliquid dari vel fieri. Secus, si citetur, si sua putauerit interesse.*

VER. contumacia. Expedito primo membro iudicij, scilicet de citatione, venio ad secundum, videlicet ad tractatus contumaciæ. Nam plerunque citati solent contendere iudices: & non comparent: & sic redduntur contumaces: ideò de his aliqua dispiciamus. & hanc materiam breuiter expediam per tres quæsti. principales. Prima videlicet erit, quæ requirantur ad hoc, vt aliquis posit dici contumax. Secunda, quotuplex est contumacia. Tertia, quas pœnas patitur contumax.

1 ¶† Venio ad primam. & quæro, quæ requirantur, vt posit quis dici contumax. Dic breuiter, quòd est necesse, quòd sit legitimè citatus, scilicet tribus edictis: vel vno peremptorio pro omnibus. text. est in l. contumacia. ff. de re. iud. & hoc de iure communi: sed hodie in regno per ritus magnæ curiæ & regias prag. seruatur aliter, scilicet quia citatur vna die pro alia: & in die sequenti accusatur prima contumacia: & posteà triduo expectatur: & in quarta die post triduum accusatur vltima contumacia. & extunc reputatur contumax: prout hāc materiam plenè declaraui suprà de citatione: in quarto dubio principali. versi. sed circa hoc de tempore, &c. Item debet in illo vltimo peremptorio accusari contumacia per actorem: aliâs non diceretur reus contumax. ita tenet And. in consti. in pecuniarijs. colum. iij. & Bar. in l. consentaneum. in fi. C. quo. & quando iudi. & est tex. in l. properandum. §. & si quidem. & ibi Bal. in j. col. C. de iud. Aliâs autem, si actor non comparet in vltimo peremptorio, in iudicio esset circunducta citatio, etiam reo non comparente: & deberet de nouo citari. tex. est in l. & post edictum. §. j. ff. de iudi. & not. Bar. in l. ex quacunq;. in prima lect. col. fin. ff. si quis in ius voc. non ie. & Bar. & Alex. in l. fi. §. sed si stipulator. ff. de eo, per quem fac. erit, &c.

¶ Similiter, si in illo vltimo peremptorio curia non regeretur propter absentiam iudicis: quia minimè dicitur contumax reus non comparens: glo. est in d. l. ex quacunque. in glo. fi. per l. arbiter calendis. ff. de arbi. debet tamen comparere die sequenti, reuerso

reuerſo iudice ſine alia citatione:ſecundum And.de Yſer.in c.j. col.pen. de contro. inter vaſ. & alium de inueſt. Et ſic habemus hucuſque duos caſus.in quibus excuſatur quis à con
2 tumacia. ¶ † Tertius caſus eſt, quando aliquis fuit aduerſa valetudine impeditus. nam excuſatur, vt non poſsit contumax reputari.text. eſt in d.l.contumacia.& in l.quæſitum. ff. de re iudi.vbi text. limitat non procedere in leui febricula:ſeu in veteri quartana.& an tunc teneatur mittere procuratorem:vide Bar.Alex.& docto.in d.l. quæſitum. & prædictis adde Alex.in l.ij. ff. ſi quis cautio.in regno autem debet mittere excuſatorem, cum fide vnius medici: vel obſtetricis,ſi eſt mulier grauida: vt eſt ritus magnæ curiæ in num. 176. incipiens:item ſi aliquis,&c.

3 ¶ † Quartus caſus eſt,quando habebat conſanguineum infirmum:quia etiam infirmitas ſuorum excuſat à contumacia: ſecundum Alex. in d.l. quæſitum.col.fin.

4 ¶ † Quintus caſus eſt,quando fuiſſet citatus ad aliud tribunal maius:quia excuſatur à contumacia in minori curia l.contra pupillum.§.j. ff. de re iud.& Alex.ī l.ij.§.j.ff.ſi quis cautio.

5 ¶ † Sextus caſus eſt propter paupertatem:vt ſi fortè aliquis eſſet ita inops & malè veſtitus, vt non poſſet abſque verecundia comparere. nam excuſatur à contumacia: ſecundum Alex.in l.ij.§.ſi quis in iudicio.col.j.
6 ff.ſi quis cau. † nam ille æquiparatur carcerato:vt eſt tex.ſingularis.& ibi glo.in l.in eadem §.fin.ff. ex qui. cau.maio.& glo. in c. ſi qui teſtium. de teſti. & vide quod tenet Abb. in c.cùm dilecti.col.quinta.circa fin.de dolo & contu. ¶ Potes etiam addere omnes caſus,quos poſui ſuprà de citatione.col.fi. & omnes caſus generaliter,in quibus citatio non valet: vel citatus non tenetur comparare: per ea,quæ dixi in princ.huius tract. de contumacia.

¶ † Vnde autem dicatur contumax. 7
dic quòd dicitur à con,& tumeo tumes: propterea quia inflatur, & ſuperbus efficitur in nolendo obedire: & ſic dicitur cõtumeſcere in ſe ipſo: & efficitur iudici iniurioſus. ita declarat Card.in cle.j.col.viij. de dolo
8 & contu. ¶ † Secundò principaliter quæro: quotuplex eſt contumacia: Dic,quòd duplex, ſcilicet vera & ficta.Contumax verus dicitur ille,qui fuit citatus perſonaliter vel ad domum:& citatio peruenit ad eius notitiam: & non vult comparere. Verùm quandoque dicitur verus contumax exiſtẽter & apparenter:quandoque apparenter tantùm: & quandoque exiſtenter tantùm:de qua materia remitto me ad ea, quæ plenè tractat Bart.in l.fi.ff. de in inte.reſti. & Alex.in l.properandum.§. ſinautẽ reus.C.de iudic.& Io.de Imo. in l.ex conſenſu.§.cum,qui.ff.de appel. vbi pleniſsimè tractatur hæc materia.& per Ang.in conſi.186.contumax ſictus eſt ille,qui fuit citatus in domo & dubium eſt, an citatio peruenerit ad eius notitiam: ſecundum Barto. in d.l.fi.colum.penul.ff.de in inte.reſtit.& Ange. in conſil. 186. & prædictis adde Card. in clemen. j. in ix. quæſt.de dolo & contum. vbi plenè.

¶ † Ter

9 ¶ † Tertiò principaliter quæro, quas pœnas patitur quis ob suam cōtumaciam. dic quòd multas pœnas iura introducunt contra contumacem. Et prima est: quia cōtumax propterea ius inobedientiam potest mulctari: vt habetur plenè per docto. in l. j. per totam l. ff. si quis ius di. non obtem. & est tex. in l. ij. ff. si quis in ius vo. non ie. Verùm in hoc est sciendum, quòd mulcta non irrogatur, nisi ob veram contumaciam: nam fictus contumax mulctari non potest: secūdum Alex. & communiter docto. in d. l. j. §. si ff. si quis ius di. non obtem. & Ange. in consi. 8. colum. pen. & Bald. in l. & in mulctis C. de app. & Alexan. in l. iiij. §. prætor. colum. ij. in fi. ff. de dam. infec. Idem concludit Andr. de yser in constit. citationis colum. secunda in fi. & in constit. rei vendicatione. vbi est etiam glo. Ex hoc infertur, quòd mulcta, quæ irrogatur in regno hodie contumaci, est, quia condemnatur ad tertiam partem mobilium: vt dicit constit. pœnam nouem vntiarum & ibi And. de yser. & d. constit: rei vendicatione. & est ritus magnæ curiæ in numero. 239. incipiēs: item seruat ipsa curia ab eo tempore &c. alius ritus. 202. incipiens: item seruat dicta curia in citatione &c. sequitur ergo, quòd ista condemnatio nō fieret contra fictum contumacem: per prædicta. Et hoc videtur esse de mente glo. & And. in d. constitu. rei vendicatione. licet male seruent iudices: Secundum eum ibi. De communi stylo tamen curiarū in aliquibus locis est redacta ista pœna tertię partis mobilium in ciuilibus ad vnum tarenum: & in aliquibus curijs soluitur vnus augustalis. vnde seruandæ essent consuetudines curiarum, vbi vigent.

10 ¶ † Secunda pœna, quam patitur contumax, est, quia patitur missionem in possessionem ex primo decreto l. Furcinius §. j. ff. ex qui cau. in pos. ea. & l. si finita §. Iulianus. & ibi Bart. & docto. ff. de dam. infec. & per totum titu. ff. & C. de bo. autho. iudi. pos. & hodie est decisum in regno per regiam prag. quæ incipit: relatione. vbi dicitur, quòd est in electione actoris accusata vltima contumacia, an velit petere terminum ad probandum: vel petere se mitti in possessionē ex primo decreto: & ita seruatur hodie: & sic potest in causis ciuilibus procedi ad diffinitiuam, lite non contestata: & in hoc est correctum ius commune, prout aliàs dixi in superioribus.

11 ¶ † Tertia pœna est, quia si reus perseuerat in contumacia, proceditur contra ipsum ad missionem in possessionem ex secundo decreto: & illud parat plenum præiudiciū: vt habetur in d. §. Iulianus. & per Bar. in l. cū proponas C. de bo. aut. iudi. pos. & est regia prag. quæ incipit. Reo. &c.

12 ¶ † Sed iuxta hoc pro introductione iuuenum ad practicam, quæro, quid significant isti duo termini. s. primū decretum: & secūdum decretum: dic quòd primum decretum, est prima missio, quæ fit per iudicem in bonis contumacis: eo ipso quòd incipit esse contumax: & fit. pro mensura debiti tantū, quādo agitur actione personali. vt d. l. cùm proponas. & ibi Bart. &

doc.& in d.l.si finita.§.Iulianus.ff.de dam.infec.Sed quando agitur actione reali,mittitur quis in possessionem totius rei petitę.l.si quis emptionis.§.sed si quis.C.de præscrip.xxx. an.& habetur in c.prout.& cap.contingit.de dolo & contu.& est consti. regni,quę incipit:rei vendi.& etiam efficitur verus possessor per primum decretum:vt in iuribus pręallegatis. & habetur per docto.in l.iij.§.fin.ff. de acqui.pos.sed in actione personali non efficitur possessor, sed solam detentationem acquirit causa custodiæ:vt d.l.iij.§.fin.& est tex.in l.l.is, cui.in princ.ff.vt in pos.lega.& in l. cùm legati.ff.ex qui.cau.in pos.ea.& in l.si quis ante.ff.de acqui.pos.& per Bar.in d. l.cùm proponas.Et ad hoc, vt concedatur primum decretũ,non requiritur quòd plenè constet de debito: sed sufficit, quòd summatim vel per iuramentum actoris,ex quo modicum parat præiudicium:secundum Bart.in d.l.cùm proponas.

¶ Secundum decretum, est secunda missio, quæ fit per iudicem contra eundem reum perseuerantem in contumacia: vt dicunt docto.in locis præalleg.& hoc est maioris pręiudicij: quia transfert veram possessionem:vt d.l.iij.§.fin.iuncta gl.in versicul.nobis.ff.de acquiren.poss.Item, transfert dominium,si reus erat dominus: aliâs vsucapiendi condicionem:vt not.glo.& Barto.in l.prætoris in princip.& in l.si finita.§.Iulianus.ff.de damno infecto & glos.in l. ij.in fi.ff.si ex nox.causa aga.Verùm non interponitur,nisi plenè constet de debito per testes vel instrumentum.secundum Bart.in d.l.cùm proponas.& in l.fin.§.sin autem.C de bo. autho.iudic.pos.& Bartol.in l.Fulcinius. §.cum hoc.ff. ex quib.caus. in pos.eadem.Sed per quantum tempus debet reus perseuerare in contumacia:vt perueniatur ad secundum decretum.Communis conclusio est,de iure communi, quòd sit in arbitrio iudicis:secundum Bartol. in d.l.cùm proponas.tamen de æquitate nõ debet iudex procedere ad secũdum decretum, nisi sit lapsus totus annus à die primi decreti.ita dicit Felyn.in c.consultationibus.col.ij.de offi.de lega.vbi dicit hanc esse communem opin. nisi alia iusta causa suaderet. sed hodie in regno est statutum tempus per duas regias pragma.quarum vna incipit.relatione.& alia sequens quę incipit:reo.quibus cauetur,quòd elapsis tribus mensibus,à die primi decreti.potest peti missio ex secundo:& concesso secundo decreto,habet reus alium mensem,infra quem potest recuperare tenutam:dummodò soluat totum debitum, vnà cum expensis: aliâs elapso dicto mense post secundum decretum,creditor efficitur verus dominus & irreuocabilis:cui debet res adiudicari appretiata pro mensura debiti.sed ante secundum decretum,potest reus quandocunq; infra tres menses recuperare tenutam soluendo expensas,& dando satisdationem: & hoc etiam est prouisum de iure communi:per authen.ei,qui iurat.C.de bon.auth.iud. pos.¶ In quibus autem causis interponatur secundum decretum:glos.in l.iubere cauere.ff.de iur.omn.iudic, tenet,

tenet, quòd solùm in causa damni infecti: & non in alijs. sed veritas est in contrarium: quòd imò in omnibus causis locum habet. Verùm in hoc est differentia: quia in causa damni infecti fit adiudicatio totius rei, etiã vltra mensuram debiti. sed in alijs solùm pro mensura debiti: vt suprà dixi: secundum Bart. in d. §. Iulianus. colum. antepen. vbi in specie reprobat illam glo. in d. l. iubere. & hoc tenet etiam Alexand. in d. l. iubere. col. iiij. & est text. in d. authen. ei, qui iurat. & in d. l. Fulcinius. §. j. & ij. & ibi Bart. item in causa damni infecti fit indistinctè adiudicatio: sed in alijs non: sed venditur res: & illud decretum de vendendo, habet vim secundi decreti. secundum Bart. in d. l. iubere. Verùm emptore non reperto tũc vltimo loco adiudicatur in solutum creditori. l. à diuo Pio. §. si pignor. ff. de re iudica. Et scias, quòd etiam in actione reali interponitur secũdum decretum: secundum Alex. in l. iij. §. fi. ff. de acqui. pos.

13 ¶ † Scias tamen, quòd nunquam proceditur contra contumacem ad aliquem actum, nisi altera parte instante: secundum Bar. in authen. ei qui appellat. in fi. C. de temp. appel.

14 ¶ † Quarta pœna, est contra contumacem: quia non auditur nisi refectis expensis: per tex. & ibi Bal. in l. sancimus. C. de iud. & debet etiam satisdare de iudicio sisti, quando vult recuperare tenutam. per authen. ei, qui iurat. C. de bo. aut. iudic. pos. & vide infrà in x. pœna.

15 ¶ † Quinta pœna est, quia contumaci potest iudex denegare audientiam non solùm in illa causa, in qua fuit cõtumax: verùm etiam in omni alia. Tex. est & ibi glo. singularis in l. sed si per prætorem. §. sed & si dum. ff. ex qui. cau. maio. & ibi Ang. idem tenet plenè Ias. in l. iusiurandum & ad pecunias. §. ait prætor. in ij. not. ff. de iureiuran. vbi plus dicit Ias. de mente Bal. quòd tunc ille iudex potest mandare alijs iudicibus, quòd illum non audiat in aliqua causa. & vide etiam de prædictis Ias. in l. j. §. fi. col. iiij. ff. si quis ius di. non obtempe.

16 ¶ † Sexta pœna est, quia contumax potest capi de persona & carcerari, tex. est cum gloss. & Bartol. in l. consentaneum. C. quomodo & quando iud. & in §. si verò etiam quidam. in authen. de exhib. reis & not. And. de ysern. in constitut. si quis post litem. in princip.

17 ¶ † Septima pœna est, quia verus contumax perdit beneficium appellandi. l. ex consensu. §. fi. & ibi glo. Bar. & Imol. ff. de app. & l. j. C. quo. app. non recip. & Alexã. in l. properandum. §. sin autem reus. C. de iudi. vbi plus dicit, quòd etiam si sit contumax ad solam sententiam, non appellat. idem tenet Alex. in l. sæpe. col. xxiiij. ff. de re iud. Amplia hoc procedere, etiam in illa sententia, quæ nunquam transit in rem iudicatam: quia verus contumax non appellat. ita tenent Ant. de but. & Imo. in c. tenor. de re iudic. & Iason. in l. j. §. si procurator. col. v. ff. si quis ius dicen. nõ obtemp. & prædictis adde tex. in l. & post edictum. §. fin. ff. de iudic.

18 ¶ † Octaua pœna est, quia contumax in non respondendo positionibus,

vel in nolendo iurare de calumnia, habetur pro confesso.c.si post præstitum:& ibi per doct.de confes.lib.vj. & l.ij.§.quod si actor.& ibi Barto.& docto.C.de iura.calum,idem in nolente subire iuramentum iudiciale, nec referre.l.manifestè.& ibi per doct.ff.de iureiur.& Luc.de penna.in l.locorum.col.ij.C.de omni agro deser.lib.xj.Et de positionibus habetur in regia prag.quę incipit:quinta die. c.&c. Et communis obseruantia in regno est,quòd quis citetur tribus vicibus,vt veniat responsurus,& ad se examinandum super articulis:& in vltima citatione debet inseri totus tenor articulorum:& posteà interponitur decretum,quòd habeatur pro confesso.ita de hoc est ritus magnæ curiæ in nume.ccl.incipiens:item seruat ipsa curia, quòd si quis &c.vbi etiā dicitur,quòd à tali decreto non appellatur.quod limita,nisi citatus sit absens:quia nō potest haberi pro confesso:vt not.Ias.in l.j.§.fi.col.iiij. ff.si quis iud.non obtemp.

19 ¶ † Nona pœna est,quia contumax potest excommunicari.gloss.est in c. j.de dolo & contu.lib.vj.& glo.in c. constitutus.de sententia excommu. lib.vj.& Bald.in l.iij.in versicu.not. C.de procura.& Fely.in c.j.colum.v. versicu.vtrum excommunicatio,&c. de judic.vbi plus dicit,quòd antè, quàm excommunicetur quis ob contumaciam, debet citari.vide.c.cum contumacia.de hære.lib.vj.

20 ¶ † Decima pœna est: quia contumax petens reuocari tenutam seu primum decretum, tenetur satisdare, etiam si possideat immobilia.& sic perdit priuilegium.l.sciendum.ff.qui satis.cog.glo.est singularis.in §.si vero etiam in fin.in versicu.fideiussorem.in authenti.de exhib.reis.quam glos.sequitur Bartol.in l.hæc autem §.fin.ff.ex quib.caus.in pos.ea.& Ias. in d.l.sciendum.col.ij.vbi plures allegat.& ibi etiam Alexan.& adde,quæ dixi:suprà in iiij.pœna.

21 ¶ † Vndecima pœna est quia contumax in non parendo iudici,perdit beneficium iuratoriç cautionis.glo.est & ibi Bald.in authen.ei,qui iurat.C. de bon.auth.iudi.pos.& glo.& Abb. in c.qua fronte.de app.& Iaso.in l.j. col.penul.versic.quartò fallit &c.ff. qui satis.cog.

22 ¶ † Duodecima pœna est, quia vasallus contumax verus,qui citatus dixit: nolo venire.perdit statim feudum.ita tenet And.de yser.in c.j.colum.ij.in fi.de mili.vasal. qui contumax est.

23 ¶ † Tertiadecima pœna est, quia contumax in causa criminali, primo condemnatur ad tertiam partem mobilium:& reliqua eius bona adnotantur:& si perseuerat in contumacia per annum,foriudicatur scilicet quia habetur pro conuicto & confesso:& pro rebelli:& ab omnibus potest impunè occidi: & omnia eius bona confiscantur elapso anno.De hoc est constit.regni,quæ incipit:pœnam reorū.& ibi plenè per per And.de yser.vbi hanc pœnam de foriudicatione ponit & ibi declarat quòd habet locum solùm in delictis irrogantibus pœnā mortis naturalis vel ciuilis:vel membri abscisionis. & de hoc est capitulum regni,in numero.clij.quod incipit:siue quis &c

idem

idem declarat And.de yser.in c.j.§.si verò violator.colum.j.de pace tenen.& in c.j.in princip.in ij.col.in ti. hîc finitur lex.&c.& vide infrà in.
24 xxiiij.pœna.¶†Decimaquarta pœna est, quia contumax perdit beneficium legis.l.vbi cœptum.ff.de iudi. quia conuentus coram vno iudice, non potest allegare litis pendentiam coram alio iudice, coram quo fuit contumax.ita tenet Bartol.in d.l.vbi cœptum.& Alex.in l.quanuis.ff.de in ius voc.& Bartol.in l.sepulchri.ff.de sepul.vio.& Alexand.in l.ij.col.ij.ff. de re iudi.Et sic remanet conclusio, quòd contumax non potest opponere exceptionem litis pendentiæ.
25 ¶†Decimaquinta pœna est,quia contumax qui recuperat tenutam concessam ex primo decreto,non potest vlterius declinare forùm dato quòd aliàs haberet exceptionem declinatoriam.ita tenet Ange.& Imo.in l.si finita.§.item videamus.ff.de dam.in fec.& Ange.in l.eum,qui.ff.de priui. credi.& Alexand.in l.quidam consulebat.ff.de re iudi.in fin.colum.
26 ¶† Decimasexta pœna est:quia iudex potest mandare colonis & inquilinis contumacis, quòd non respondeant ei de pensionibus: & potest mandare, quòd nullus vadat ad colendum eius agros: & ista est noua pœna & pulchra,& parum cognita à iudicibus. ita tenet Abb. per illum text.in c.grauem.de sent.excommu.
27 ¶ † Decimaseptima pœna est, quia contumax in nolendo respondere libello coram iudice, potest exponi tormentis ad eruendam responsionem affirmatiuam vel negatiuam: non tamen torquetur præcisè,vt confiteatur:sed solùm,vt respondeat.& iste est casus,in quo irrogatur tortura sine indicijs.quia datur ad alium finem.ita singulariter tenet Bald.in l.accusationem.colum. iij.C.qui accu.non pos.& Paris in tract.synd.in versi.tortura.in c.sequitur quæstio, &c.colum.fin.
28 ¶†Decimaoctaua pœna est, quia contumax habetur pro præsente in sui præiudicium.text.est in authen.qua in prouincia.in fin.& & ibi Bald.C.vbi de crimi.agi opor. & glo.in l.de vnoquoque.ff.de re iudi.& Bald.in l.cùm fratrem.columna fin.C.de his,qui.vt indig.
29 ¶ † Decimanona pœna est, quia iudex propter contumaciam potest sequestrare fructus rei petitæ: secundum Abb.in c.olim ex literis.& ibi etiam Felyn.de rescrip.
30 ¶†Vicesima pœna est, quia contumax qui non vult respondere coram iudice,habetur pro negante vel confitente:secundum quod est ei magis preiudicium.text.est & ibi docto.in l.de ętate.§.qui tacuit.ff.de interrog. actio.
31 ¶ † Vicesimaprima pœna est, quia iudex potest procedere contra contumacem ad capienda pignora.l. j.§.quid ergò.ff.de ven.inspi.
32 ¶ † Vicesimasecunda pœna est,quia vbicunque contumax habetur pro confesso,puta vigore statuti:tunc etiam efficitur infamis: & non potest testificari.ita tenet Felyn.in c.super eo.el primo in fin.de testi.
33 ¶ † Vicesimatertia pœna est:quia si quis fuit excommunicatus ob contumaciam: vt dixi suprà in. viij. pœna, & perseuerat per annum in

contumacia,elapſo anno redditur ſuſpectus de hæreſi:Verùm ſi fuit citatus pro crimine hæreſis : & fuit excommunicatus,vt contumax:elapſo anno habetur pro conuicto:& poteſt puniri vt hæreticus.text.eſt in c.excommunicamus.§.qui autem.de hære.& in c.cùm contumacia.de hære. li.vi.ſed ſi fuit citatus ob aliud crimen non habetur pro hæretico . ſed ſolùm redditur ſuſpectus de hæreſi: & poteſt indici ſibi purgatio.ita declarat Abb.in c.grauem.de pœnis:& And.de yſer.in c.j.verſi.poſt annum. de ſta.& conſue.contra lib.eccle.Verùm ſemper habetur pro conuicto de illo crimine,pro quo fuit citatus: vt not.gloſ.in d.c.cùm contumacia. in gloſ.fin.& Spe.in tit.de accu.§.ſequitur.colum . prima.verſicu.porrò. de hoc habemus in regno vnum capitulum in numero . 99 .quod incipit:item ſtatuimus , quòd ſi contingat &c.quo cauetur,quòd ſi quis perſeueret per annum in excommunicatione,debet per prælatum denuntiari curiæ ſeculari,& legitima pœna puniri per iudicem ſecularem.

34 ¶ † Viceſimaquarta pœna eſt,quia ſi quis fuit contumax pro minori delicto,pro quo ſcilicet non poteſt for iudicari , puta quia non irrogat pœnam mortis vel membri abſciſionis: vt dixi ſuprà in xiiij.pœna:iſte bannitur & condemnatur ad tertiam partem mobilium ; & eius bona adnotantur : prout ibi dixi.Verùm elapſo anno non foriudicatur : ſed omnia eius bona publicantur,reſeruato iure liberorum:ſecundum conſt.regni. Et ſi voluerit reuerti ad defendendum ſe,debet dicere cauſam in vinculis:& ſi venit abſoluendus in cauſa principali,adhuc debet ſtare tanto tempore in carcere,quanto tempore durauit in contumacia.ita hæc omnia deciduntur per capitulum regni,in numero.152.quod incipit:ſiue quis &c.

35 ¶ † Prædicta omnia procedunt , vbi agitur de contumacia rei.Quid autem de contumacia actoris : qualiter puniatur actor contumax:Dic,quòd in cauſa ciuili,ſi reus comparuit in vltimo peremptorio, actor verò non comparet,euaneſcit citatio : & edictum circunducitur. text.in l.& poſt edictum.§.j.ff.de iudi . ſed actor non punitur ad aliam pœnam,niſi quia abſoluitur reus ab obſeruatione iudicij : & actor condemnatur in expenſis : quas tenetur reficere,antèquàm iterum agat : ſecundum And.de yſer.in conſti.ſponte volentibus.ſed in cauſa criminali accuſator non comparens,vltra condemnationem expenſarum punitur ad ſextam partem mobilium : vt eſt conſtit.quæ incipit:accuſatorum temeritas.& ibi andr.de yſern.item in ciuili proceditur cõtra actorem contumacem , ſecundum formam authenti . qui ſemel . C . quomodo & quando iud.

36 ¶ † Vltimò adde hîc,quòd is demum punitur , vt contumax,à quo petitur aliquid dari vel fieri:ſecus,ſi citetur, ſi ſua putauerit intereſſe : quia talis citatio nõ arctat ipſum ad comparendum:& ſi non comparet : non poteſt dici contumax , nec puniri:quia iſta dicitur citatio voluntaria:ſecundum Bald.in c.j.colum.v.verſi.& nota &c. de mili.

de mili.vas.qui contu.est & Paul.de cast.& Alexand.in l.testamenta omnia.C.de testa.& habetur in deci.iij. & deci.xxiiij.consi.Neapo.

Rub.Maranta. V. I. D.

Sequitur tertium membrum iudicii.

De libelli oblatione, tertio membro iudicij.

1 *Libellus iudici & parti offerri debet.*

2 *Libellus ita clarus esse debet, vt possit reus deliberare, an velit cedere vel contendere.*

3 *Copia libelli datur reo, sumptibus actoris, in regno.*

4 *Libellus vt procedat, quid continere debeat. & nume.5.*

6 *Libellus criminalis, vt valeat, quid continere debeat.*

7 *Dies commissi criminis, si apponitur in libello, & non probatur, reus absoluitur.*

8 *Accusator ad instantiam rei tenetur declarare diem commissi criminis in libello.*

9 *Clausula, peto mihi ius & iustitiam ministrari, quid operetur in libello.*

10 *Clausula. omni meliori modo, &c. quid in libello operetur.*

11 *Clausula, non se adstringens, quid operatur.*

12 *Clausula, & protestatur de expensis, quid importet in libello.*

13 *Libellus non potest præsentari die feriato ad honorem Dei.*

14 *Libelli porrectio, non est de processu iudicij.*

15 *Libellus præsentari potest etiam die feriato ad honorem Dei, quando periculum est in mora: vel res est tempore peritura.*

16 *Libellus quantumcunque generalis & obscurus admittitur in causis summarijs: nisi tanta sit obscuritas, ex qua reus non posset deliberare.*

17 *Citationem debet libelli oblatio præcedere.*

1 TErtium † membrum iudicij, est libelli oblatio. Nã is, qui vult rectè ordiri telam iudicij, primò facit partem citari, vt veniat ad respondendum petitioni in iudicio: & parte citata comparente, offert libellum iudici & parti: iuxta authen. offeratur.
2 C.de litis cont. † & debet libellus esse ita clarus, vt reus possit ex eo deliberare, an velit cedere vel contendere. l.j.in prin.ff.de eden.& d.authen.offeratur.& not.Bart.in l.si in rem.ff.de
3 rei ven.¶ † Debet autem dari copia libelli reo, expensis actoris: vt est gl. in cle.ij.in ver.oblatos.de app.& est decisum in regno per regiam prag. quæ incipit: comparente &c.
4 ¶ † Et quoniam ista materia libelli est valde trita, & in quãpluribus locis ventilata, maximè per Spe.in ti.de libel. concep.& per Cano.in titu.de libel. obla.& per Bart.& doct.in l.edita.C. de eden.& Ias.in.§.omnium.institu. de actio.& in varijs locis propterea non multum me extendo. solùm pro introductione iuuenum, attingam ea, quæ sunt necessaria in libello. vnde est sciẽdum, quòd libellus ad hoc, vt procedat, debet continere quinque conditiones: videlicet quicquid, coram quo, quo iure petatur, & à quo.
5 ¶ † Primò debet continere: quis: id est nomen actoris, vel accusatoris:

puta Titius agit vel accusat: Secundò, quid: id est rem petitam in libello: quam debet actor designare per duos confines: seu per duas demonstrationes. aliâs posset dici libellus obscurus: secundum Bartolum in d.l. si in rem.ff.de rei vend.& in l.forma. ff.de censi. Tertiò, coram quo: id est nomen iudicis ordinarij, vel delegati: coram quo porrigitur libellus. non tamen est necesse exprimere nomen proprium: licet possit libellator si vult. sed sufficit ipsum mentionare per nomen sui officij, ita vt sit certum de persona. Quartò, quo iure petatur: id est debet continere causam concludentem, puta: peto centum, quia mutuaui &c. vel peto puniri: quia tale delictum commisit, &c. Nam si concludens causa non ponitur, non procedit libellus: vt si dico: peto centum, quia Rex est in Francia: vt not. glos. in l. secunda. §. circa. ff. de doli. excep. & Barto. in d.l. edita. col. ij. non tamen est necesse exprimi nomen actionis in libello: sed sufficit, quòd taliter narretur factũ, quòd ex narratione facti possit elici, quæ actio intentetur. text. est & ibi Abb. & Felyn. in c. delicti. de iudi. debet tamen esse cautus aduocatus in perquirendo, quæ actio sibi competit, ad hoc vt secundum naturam illius actionis sciat adaptare verba libelli: non tamen habet necesse illam exprimere: vt d.c. dilecti. Quintò debet continere à quo, id est nomen rei conuenti. istis ergo quinque conditionibus concurrentibus, erit rectè formatus libellus. vt declarat Specu. in titu. de libel. concep. §. iiij.

6 ¶ † Et prædicta procedunt in ciuilibus: sed in libello criminali accusatorio requiruntur aliæ solennitates, quæ traduntur in l. libellorum. ff. de accu. & per glo in l. in causis. C. de accu. videlicet locus commissi criminis, Annus, mensis, indictio, & regnatio imperatoris. Quæ regnatio licet non requiratur de iure: vt dicit Bart. in d.l. libellorum. in prima colum. tamen de communi consuetudine ponitur in locum consulis, quem hodie non habemus. Dies autem commissi criminis, non debet apponi: secun-
7 dum Bar. ibi. † imò caueat libellator, ne apponat diem: quia si non probaret delictum esse commissum illo die, succumberet. quia sic non probaret. ita per plura tenet Ias. in l. j. in
8 prin. col. fin. ff. de eden. † Si autem ex aduerso reus peteret ab accusatore, vt declarare debeat diem, posset hoc petere, si vult probare contra in coartando negatiuam: vt quòd tota illa die fuit alibi. & tunc tenetur accusator ad instantiam rei declarare diem commissi criminis. ita plenè declarat Iaso. in l. ij. §. si quis Ephesi. ff. de eo, quòd cer. lo. Bart. in l. is, qui reus. colum. v. in fi. ff. de pub. iudi Sed contrarium & melius tenet Imo. in d.l. is, quis reus. col. xxiij. in fin. quem ibi sequitur Alex. in addi. & Bart. de quo articulo, vide omnino Franc. de are. in c. qualiter & quando. §. debet colum. vij. de accu. ¶ Et prædictæ solennitates requiruntur etiam, quando agitur ciuiliter ex delicto: dummodo sit talis actio, quæ infamet: aliâs secus: secundum Bart. in l. prætor edixit. in princ. ff. de iniur. & Barto. in l. j. §. j. ff. de

§.j.ff.de suspe.tuto.& in l.item exi-
9 gitur.ff.de dolo.¶†Solent in calce libelli apponi nonnulllæ clausulæ per aduocatos:quarum quatuor tantùm ego puto esse valde vtiles:& in omni libello apponi debent pro vtilitate libellantis.Et prima est illa: super quibus omnibus, & eorum' singulis peto mihi ius & iusticiam ministrari. quæ clausula saluat libellum ab omni ineptitudine: secundum Abba. in c.j. cū dilectus.col.xvij. de ordin. cog.& Alex.in cōsi.cxxj.colū.pe.in j. vol.& Ias.in §.omniū. col. xx & xxj, de actio. & Pet.Philip.Corn.in cōsil. cccv.& consi.cccij.in iij.volum.

10 ¶ † Secunda clausula vtilis est illa: omni meliori modo &c.quæ operatur, vt in casu dubio libellus interpretetur eo modo, quo fauorabilius est actori libellanti:secundum Alex. in consi.vj col.iij.versi.hoc etiā. &c. in iij.vol.& Ant.de but.in c.literæ.de dila.& in c.examinata.de iudi.de cuius clausulæ virtute vide plura per Fel.in c.cū super col.pen.& fi.de offi.
11 deleg.¶ † Tertia clausula vtilis est illa:nō adstringēs se &c.quę operatur, vt actor non teneatur probare qualitatem deductam in libello:secundū Bar.& doct.in l.diuus ff.de re iudi. & Alex.in consi.vj.col. ij. & iij.ver.iij. respōdeo &c.& versi.nec est necesse &c.in iij.vol.aliâs sine illa clausula succumberet non probando qualitatem dato,quòd probaret factū principale:secundum Bar.in consi. cxvij. incip.accusatio &c. Abb.in cap. licet col.xiiij.de proba.& in c.examinata col.iij.de iudi.& Paul.de cast.in cōsi. ccccv.colum.j.in ij. volum.

12 ¶†Quarta clausula vtilis est illa: Et protestatur de expensis &c. per quā censetur interpellatus iudex, vt condemnet victum victori ad expensas: ad quas non tenetur iudex condemnare si non petantur:licet posset cōdemnare, si vellet : sed quando sunt petitæ,tenetur omnino iudex declarare super expensis : & condemnare condemnandum: aliâs faceret litem suam.ita dicit Bartol in l. properandum §.sin autem alterutra.colum.fi. C.de iudi. & ibi etiam Bal. idem tenent cōmmniter docto.in l.iiij.§. hoc autem iudicium ff.de damn infect. ¶An autem sit necesse dari libellum in sctiptis : & quid seruatur hodie in regno : dixi plenè suprà in quarta parte huius tract.in nona distinctio. ad ibi dicta me remitto.

13 ¶†Vltimò super hac materia, quæro vtrum libellus posit præsentari in die feriata? Dic, quòd in die feriata ad honorem hominum, non est dubium,quòd potest præsentari iudici: per l.miles.§.sexaginta.ff. de adulte. sed dubium est de die feriata ad honorem Dei.Barto.in l. ex quacunque §.fina.in repe.ff si quis in ius vo.non ie.tenet similiter, quòd potest præsentari per gloss.in cap.placita.xv.q. quarta. Verùm idem Bartol.in l. nequicquam.§.de plano ff.de offi. procon.tenet contrarium : & hanc contrariam partem ; scilicet, quòd non posit præsentari,tenet Abba in c.significauerunt.& ibi etiam Fely.col. iiij.de iud.& Alex. in l.j.ff.de fer. vbi tenet pro firmo quòd dispositio d.§. sexaginta. non habet locum in ferijs ad honorem Dei. Idem tenet

Bartol. in extrauag. ad reprimendam. in versiculo, de plano. & hec videtur magis communis opi. sed Lanfranc.in clem.sæpe.versi. de plano. de verb. sig. tenet primam par-
12 tem. † pro qua facit, quòd libelli porrectio non est de processu iudicij:secundum Baldum in d.l. ex quacunque colum.fin.& Bald.in rub. C. de in ius voc.& Bald.& Alexand. in l.prima ff. de in ius voc.& Felyn. in cap.j.colum.j.de libel.obla.Sicut ergo alij actus extraiudiciales possunt expediri die feriata ad honorē Dei, vt habetur in l. fin. C. de fer. ita & ista præsentatio libelli. Sed in iudicando non esset recedendum à communi opin.contraria:quæ rectè videtur comprobari,per d.l.fi.quę prohibet omnes actus qui coram iudice expediuntur.

13 ¶ † Quam opin.communem limita non procedere, quando periculum esset in mora:vel res esset tempore peritura:quia tunc potest præsentari, etiam in die feriato ad honorem Dei: secundum Abba in cap. fin.colum. vj.& ibi etiam Felyn.in iiij.colum.deiudi.& Fede.de Senis, in consil.cxxxix.

¶Secundò limita non procedere, in libello appellatorio: quia indistinctè præsentari potest in die feriato ad honorē dei Secundū Fely. in d.c. fin.col.v.& Bald.in l.j.per illum tex. C.de fer.& glo.in c.appellatio versi. lecta de app.lib.vj.

14 ¶†Vnum tamen scias, quod hodie in regno causæ sunt summariæ: vt pluries dixi.Vnde admitteretur libellus quantumcunque generalis & obscurus:vt not.Bar.in extrauag.ad reprimendam.in versic.& figura. circa medium.Verùm hoc intelligitur,nisi sit tanta obscuritas,ex qua reus nō posset deliberare:quia tunc parte opponente non procedit libellus: quia tolleretur defensio reo. ita pulchrè tenet Alex.in consili.xxxij. col.iij.in quarto volum.

15 ¶†Item non obstante,quòd pręposui citationem in ordine: tamen in practica ordo est,vt primò præsentetur libellus iudici:& posteà super eo expediatur citatio.quia debet iudex primò videre libellum: vt possit deliberare,an sit iustus:vt super eo procedatur.ita declarat Felyn.in c j col. j.de libel. obla. Robertus Maranta. I. V. D.

De reconuentione, quarto membro iudicij.

Reconuentio quando & quomodo fiat. & alia de reconuentione remissiuè. 1

QVartum membrum iudicij,est † reconuentio: 1
nam porrecto libello, & oblato parti, solet reus reconuenire actorem ante litē contest.si aliquid est reciprocè petiturus ab eo: & hîc esset tractanda materia reconuentionis:videlicet,in quibus causis habet locum: & quæ sit eius natura:& coram quibus iudicibus proponi potest.Verùm. quia istam materiam satis copiosè tractaui suprà in quarta parte huius tract.in sexta distinc.principali. ideò

ad ibi

ad ibi dicta me remitto: quæ habeantur hîc pro repetitis. Sequitur quintum membrum iudicij.

De laudatione, quinto membro iudicij.

1 *Author laudatus, quis dicatur. & ad quem effectum sibi lis denuntiatur.*

2 *Euictio per hypothecariam operatur, vt emptor agat ad interesse, etiam sine denuntiatione.*

3 *Author quando & quo tempore litis laudari debet*

4 *Durante termino dato reo ad denuntiandum authori, an debeat superſederi in cauſa.*

5 *Authorem authoris sui an poſſit quis laudare. & an teneatur sibi de euictione sine ceſſione.*

6 *Author laudati, non poteſt ex ſua perſona declinare forum.*

7 *Authori laudato, qualiter fiat denuntiatio.*

8 *Author laudatus an teneatur ſubminiſtrare expenſas pendente iudicio ante rem euictam.*

QVintum membrum iudicij ſucceſsiuum, eſt
1 laudatio. † Dicitur autem authoris, à quo quis habet cauſam l. Pomponius. §. cùm quis ff. de acqui. poſ. & l. an vitium ff. de diuer. & tēp. præſcript. & l. authore C. de euic. Nā ſi aliquis conuenitur aliqua actione reali, ad aliquem rem, debet cōuentus laudare ſuum authorem: & ſibi litem denuntiare ad effectum, vt poſſit contra eum habere recurſum de euictione l. emptor. C. de euic. de qua materia vide plenè And. de yſer. in c. j. ſi pro feu. val. ab aliquo interp. fue. & Alex. in l. non ſolùm §. morte. col. antepe. & pen. de ope. no. nun ff. & in l. ij. §. voluntate colū. iij. in fi. & ſeq. ff. ſolu. mat. in quibus locis cumulat multos caſus, in quibus abſq; denūciatione habetur recurſus de euictione contra authorem.

2 ¶ † Quibus adde aliū caſum, ſcilicet, vbi res eſſet euicta per hypothecariam: nam poteſt emptor agere ad intereſſe contra venditorem ex illo capite: quia res non fuit ſibi tradita libera: & agit tunc etiam ſine denūtiatione. ita tenet Iac. bu. in l. ſit tibi C. de euic. & Alex. in conſilio. lxvij. in iij. volu. & Angel. in l. j. §. ſi hæres ff. ad trebel. & habetur per doct. in l. ex prædijs C. de euic.

3 ¶ † Quando autem debeat aliquis laudari in authorem: vtrum ante litem cōteſtatam: vel etiam poſt: Dic, quòd in quacunque parte iudicij laudari poteſt & ſibi lis denuntiari: dūmodo fiat ante publicationem proceſſus. Text. eſt & ibi glo. & Bal. in l. ſi rem, quam §. fi. ff. de euic. intellige tamen, quando conuentus habet cauſam onerosam: ſecus, ſi lucratiuam: quia tunc debet denuntiare ante litem conteſtatam: ſecundum Barto. in l. qui concubinam §. ſi hæres. ff. de lega. iij.

4 ¶ † An autem debeat ſuperſederi in cauſa durante termino dato reo ad denuntiandum authori? Dic quòd hodie in regno eſt prouiſum per regiam prag. quæ incipit. dubitationem &c. per quā diſtinguitur, quòd ſiquidem

siquidem author laudatus, est præsens in loco iudicij: non retardatur causa: sed proceditur: si veró est absens, supersedetur durante termino ad denuntiandum. & per eandē prag. fuit prouisum, quòd lata sententia contra possessorem, mandatur executioni contra authorem laudatum ex eodem processu.

5 ¶†Quid autē, si conuentus vult laudare authorē authoris sui, an debeat audiri: & an possit agere cōtra ipsum de euictione? Dic quòd nō: nisi actio cedatur sibi per authorem suum contra illum. tex. est in l. si res. ff. de euic. per quem ita tenet Bal. in l. j. col. ij. C. comu. de lega. & dictam cessionem cogitur author facere: quia sibi non nocet l. in creditore ff. de euict.

6 ¶†Quid autem, si author laudatus, sit persona priuilegiata in illo foro, an possit declinare forū: puta si venditor est clericus: & emptor conuentus sit laicus: Dic, quòd non. sed tenetur defendere emptorem in foro ipsius emptoris. Tex. est in l. venditor ff. de iudi. & l j. C. vbi in rem ac. & hoc est propter cōnexitatem iudicij. Hinc dicimus in simili, quòd licet delegatus non possit extendere suā iurisdictionem ad personas non cōprehensas in rescript. capitulo P. & G. de offi. deleg. tamen potest citare authorem laudatum licet non comprehensum in rescripto: & hoc propter connexitatem causæ. ita habetur in deci. cccxxvij. conci. Neapo. Item, si author laudatus, est minor vel mulier, potest petere restitutionem in integrum, etiam post conclusum in causa: vt habetur in decis. xv. concil. Neapo.

7 ¶† Qualiter autem debeat fieri denūtiatio authori laudato? Dic, quòd ista non est denuntiatio simplex: sed appellatur incitatoria: scilicet, vt veniat ad aliquid faciendum: quo casu non sufficit, quòd simpliciter denuntientur venditori hęc verba: scias, quòd mihi est mota lis super tali re, &c. Sed debet eum certiorare ostendendo sibi copiam libelli, vel instrumenti: & requirere, quòd veniat ad defendēdum, & litem suscipiendum &c. aliâs denuntiatio non arctaret. ita pulchrè declarat Bartol. in l. non solum §. morte. colum. viij. in fin. versicul. circa primum &c. ff. de ope. not. nun. & Bartol. in l. qui absentem ff. de procur. & in l. denuntiasse ff. de adult.

8 ¶†An autē author laudatus teneatur subministrare expensas litis, pendente iudicio ante rem euictam: & an possit ad illas conueniri per emptorem? Dic quòd si sunt promissæ in instrumento venditionis: prout communiter solent notarij apponere, nō est dubium: sed si non sunt promissæ tunc est sciendū, quòd venditor ex iuris dispositione tenetur ad duo copulatiuè ex natura cōtractus: videlicet, de euictione ad interesse l. non dubitatur C. de euic. & l. venditor hominis ff. eodem tit. Item, tenetur litem defendere. vt est tex. in l. si plus §. meta ff. de euic. in qua defensione includitur, ꝙ expensas subministret. vnde licet ex capite primo euictionis nō possit agi ad expēsas, nisi solū re euicta, quando succubuit emptor l. venditores ff. de verbo. oblig. tamen

tamen potest agi ex secundo capite: scilicet, quia rem defendere tenetur. & sic emptor etiam lite pendente, & re nondum euicta, potest compelli facere venditorem, vt reficiat & sub ministret expensas litis. Ita declarat Barto. in d. l. qui absentem. ff. de procur. Rober. Maran. I. V. D.

De nomine authoris, sexto membro iudicij.

1 *Nominatio domini in iudicio, quando debeat fieri. & quid operatur. & in quo differt a laudatione authoris. Et an locum habeat in possessorio. & num. 3.*

2 *Domino an praeiudicet reus, qui illum non nominauit: sed voluit litem defendere & succubuit, vel contumax fuit.*

SExtum membrum iudi-
cij, est nominatio autho-
1 ris. † Et in hoc differt à
praecedenti: scilicet à lau-
datione authoris: quia author lau-
datur ab eo, qui conuentus possidet
nomine proprio: & sic pro domino.
sed nominatio fit ab eo, qui possidet
nomine alieno: vt quando conueni-
tur is, qui tenet rem conductam vel
depositam, vel commodatam, vel
precariam: nam iste conuentus sta-
tim in principio litis debet nomina-
re dominum in iudicio: & dicere se
possidere nomine alieno. vnde diri-
gitur iudicium contra dominum, vt
ipse defensare debeat causam suam:
& hoc ipso absoluitur reus ab instan
tia iudicij: & transfunditur contra
dominum nominatum: nec est neces
se probare, quòd conuentus possidet
nomine alieno: sed per solam nomi-
nationem absoluitur. Verũ, si actor
vult, potest in se adsumere onus pro
bandi: quòd reus possidet nomine
proprio: quo casu si probat, potest ad
se aduocare possessionem: iuxta for-
mam l. fin. ff. de rei vend. & sic reus
efficeretur petitor. ita haec omnia
declarat Barto. in l. ij. C. vbi in rem
ac. & de ista materia nominationis.
vide plenè Abba. in c. quoniam fre-
quenter. col. penult. & fi. vt lite non
contesta. Et quòd ista nominatio de-
beat fieri ante litem contestatam,
est decis. 126. concil. Neapol. aliâs
reus, qui non opposuit antè, condem
natur tanquàm liti se offerens: citra
tamen praeiudicium domini: vt ibi
habetur: per l. is, qui se obtulit. ff. de
rei vendi. & not. Bar. in d. l. ij.
2 ¶ † An autem si reus nominauit do-
minum, sed voluit litem defendere
& succubuit: vel fuit contumax, prae
iudicet domino? vide Socinũ in con-
silio decimooctauo. colũ. duodeci. in
primo volumine. vbi tenet, quòd nõ.
& per Alex. & docto. in l. peregrè. §.
quibus. ff. de acquirend. posses. & Bar.
in d. l. ij. De reliquis autem pertinen
tibus ad hanc materiam: dic vt per
Bartolum & Bald. in dicta. l. ij. & per
Abbatem in dicto cap. quoniam fre-
quenter. columna penultima. & fin.
& Innocen. in c. quàm sit. de elect. &
Barto. in l. officium. ff. de rei vendi.
& per Specu. plenè in titulo de pri-
mo decreto. §. restat. columna quin-
3 ta, & sexta, & septima. † An autem
in possessorio recuperandae, habeat
locũ nominatio domini in iudicio:
vide

vide deci.217.conci.Neapol.vbi distinguitur inter modos agendi.

De interrogatione, septimo membro iudicij.

1 *Interrogationes an & quando, & qualiter fiant in iudicijs. & nu.2. & 3.*
2 *Victor quandoque patitur expensarum condemnationem.*
3 *Interrogationes fiunt in iudicijs, tam antè quam post litis contestationem. & conuictus de mendacio priuatur possessione.*
4 *Interrogationi respondere non tenetur is, qui per aliquam exceptionem potest iudicium euitare.*
5 *Reus interrogatus, de iuribus suis respondere non tenetur: nec etiam si interrogatur de negotio principali. nume.6.*
6 *Interrogans non fatetur, sed ponens sic. & propterea post litem contestatam fieri debent positiones, & non interrogationes.*
7 *Positioni criminosæ seu continenti turpitudinem, an & quando sit respondẽdum. & nume.9.*
8 *Interrogatus de crimine, propter quod remouetur à beneficio, tenetur respondere.*
9 *Periurus non dicitur, qui negat cum iuramento se commisisse delictum: licet mendacium dicat.*
10 *Interrogatus super eo quòd aliàs fuit iuramento decisum, respondere non tenetur.*
11 *Positioni de facto alieno in criminalibus non debet responderi.*
12 *Interrogari non possunt creditores vel legatarij, ad hæredis instantiã: an hæreditas sit soluẽdo. sed sic, ex iudicis officio.*
13 *Interrogationi: an agens rei vendicatione sit dominus, non tenetur conuentus respondere.*
14 *Interrogatus de proposito suo in mente retento, respondere non debet.*
15 *Interrogatus de impertinentibus ad causam, non tenetur respondere.*
16 *Testis interrogari non potest, an quis bona vel mala fide possideat.*
17 *Positioni iuris non est respondẽdum.*
18 *Interrogatoria fiunt testibus ad detegẽdam falsitatem: & dicuntur esse de actis.*
19 *Testes non interrogati super interrogatorijs, debent iterum repeti, & interrogari etiam post publicationem.*
20 *Interrogatoriorum copia, parti dari non debet.*

SEptimum membrum iudicij, est interrogatio.
1 † De qua est sciendum quòd istæ interrogationes solet fieri in omni parte iudicij: & fiunt quandoque parti: & quandoq; testibus, adeò quòd etiam post conclusionem fieri possunt: maximè in causis summarijs: vt plenè declaraui suprà in iiij. parte principali. in ix. distinct. in ij. charta versi. x. operatur &c. verùm principalis materia nostra est tractare de interrogationibus, quæ fiunt ante litem contest. quæ dicuntur. præparatoriæ: cum adhuc simus in j. parte iudicij: de qua materia tractat principaliter titulus. ff. de inter. actio. Et est sciendum, quòd istæ interrogationes præparatoriæ fiunt. implorato iudicis officio: & possunt fieri etiam ante porrectionem libelli: vt not. glo. in rub. ff. de inter. actio. & Bal. in l. si curatoris.

tis. C. de iure deli. vt si actor vult agere contra aliquem tanquam hæredem, poteſt ipſum interrogari facere in principio litis, an ſit hæres: & ex quota parte ſit hæres: ad hoc vt iudicium poſsit contra eum fundari: vt l. de ætate. §. j. & ij. ff. de inter. ac. Item, volens agere petitione hæreditatis poteſt interrogari facere reũ poſſeſſorem, quo tit. poſsideat. l. cogi. & ibi Bald. & Bart. & communiter doct. C. de peti. hære. & l. qui interrogatus. ff. de peti. hæred. & ratio eſt, quia poſsidens cum titulo, non conuenitur petitione hæreditatis. l. regulariter. ff. eod. titu. propterea ad validationem iudicij, debet hoc diſcuti

2 in principio. † Quo caſu, ſi reus non vult dicere titulum, & fuit proceſſum ad vlteriora, & poſteà in fine cauſæ vult opponere titulum ad excludendum actorem, poteſt hoc facere. verùm ipſe actor obtinebit in expenſis: quia reus opponens, dato quòd obtineat ſuper principali oppoſitione propter titulum, cùm hæc ſit exceptio peremptoria: tamen condemnatur ad expenſas, ex eo, quia doloſè protelauit cauſam: & ſic iſte eſt caſus notabilis, in quo victor condemnatur ad expenſas. ita tenet Bal. in d. l. cogi. col. penul.

3 ¶ † In iſtis ergo interrogationibus præparatorijs pono regulam: quòd iudex vbicunque æquitas ſuggerit, poteſt regulariter partem interrogare ad inſtantiam alterius partis. l. vbicunque. & per totum tit. ff. de interd. act. & iſta interrogatio, ſi non fuit facta ante litem conteſt. poteſt fieri etiam pòſt quandocunque: ſecundum Bart. in l. qui petitorio. ff. de rei vend. & ibi glo. & ſi ille, qui fuit interrogatus, an ſit heres, dicat, quòd non: poteſt interrogari denuò, an ſit poſſeſſor hæreditatis: ſecundum Bar. in l. controuerſia. ff. de tranſ. & ſemper iſtæ interrogationes fiunt officio iudicis: ſiue ante litem conteſt. ſiue poſt: ſecundum Barto in l. j. ff. de inter. act. & de hac materia interrogationis, habemus in regno ritum magnæ curiæ in nume. 241. incip. item ſeruat ipſa curia hanc practicam &c. qui decidit multos caſus. & inter alios ponit circa materiam. l. fin. ff de rei vend. quòd reus conuentus rei vendicatione, poteſt interrogari an poſsideat: & ſi negat, poteſt interrogari actor, an velit probare mendacium, vt transferatur poſſeſſio. & ſi dicit, quòd ſic, datur ſibi terminus ad producendũ libellum mendacij: aliàs proceditur ad vlteriora: vt habetur in dicto ritu. Et in iſta interrogatione poteſt iudex ponere comminationem, quòd ſi dicet mendacium, priuabit eum poſſeſsione: ſecundum Barto. in d. l. fin. ff. de rei

4 vend. ¶ † Limita primò iſtam regulam nõ procedere in caſibus, in quibus aliquis non compellitur iudicium pati: puta ratione priuilegij fori, vel alio modo: quia minimè tunc compellitur reſpondere interrogationi & ſic non poteſt interrogari: nec compelli iurare. text. eſt in l. ſed ſi reſtituatur. §. ex quibus. & ibi Bal. ff. de iudic.

5 ¶ † Secundò limita procedere, quando reus interrogatur de iuribus actoris. Secus, ſi interrogatur de iure ipſius

ipsius rei: quia non cogitur respondere. Text. est in l. in speciali. ff. de rei vend. & tenet Bald. in l. cogi. in princip. C. de peti. hære. Et solùm speciale in petitione hæreditatis: vt habetur in d. l. cogi.

6 ¶† Tertiò limita, quando litigans interrogatur super principali negotio, de quo lis vertitur: quia non tenetur respondere, si aduersarius format suam interrogationem per modum interrogatorij, & non per modum positionis: quia ad hoc vt pars cogatur respondere super facto principali, est necesse, quòd aduersarius faciat positionem, & non interrogationem: quia is, qui ponit fatetur suam positionem: non autem is, qui interrogat. ita tenet Bald. in l. data opera. col. xj. circa fin. C. qui accusa. non poss. & Ias. in l. iudices. col. fin. C. de iud. & ibi etiã Paul. de cast. Quod intellige, quando hoc euenit in iudicio post litem contestatã: quia tunc fiunt interrogationes de facto principalis causæ, vt dicunt prærallegati docto. Et quòd is, qui ponit fatetur, non is, qui interrogat: tenet Bar. in l. ij. §. quod obseruari. col. ij. circa fin. versicu. iuxta prædicta &c. C. de iura. calum. & Bald. in l. sicut. in fin. C. de rep. hære.

7 ¶† Quartò limita, quando fieret interrogatio de aliquo, quod continet crimen, vel turpitudinem respondentis: quia non cogitur quis respondere. Text. est & ibi Bart. & docto. in l. qui iurasse. §. si pater. ff. de iureiur. licet contra hoc videatur tenere Bart. in l. qui petitorio. ff. de rei vend. vbi dicit, quòd potest quis interrogari an dolo desierit possidere. Tamen ista contrarietas concordatur, per Bar. in l. Marcellus. ff. re. amo. & in d. §. quod obseruari. col. fi. quia aut quis interrogatur super eo, sup quo, si nõ respõderet, locupletaretur cum aliena iactura: quia posset rem alienam indebitè detinere. & tunc cogitur respondere super positione vel interrogatione criminosa. ita procedat. d. l. qui petitorio. & ibi Bar.

8 † & similiter, quando quis interrogatur de tali crimine, propter quod remouetur à beneficio, cogitur similiter respondere. Ita procedat, quod habetur in c. dudum. el. ij. de elect. & in c. inquisitionis. de accu. & tenet Bart. in d. l. Marcellus. ita etiam procedit, quod not. Bart. in l. fin. ff. de his, quibus vt indig. & in l. non intelligitur. §. tacita. ff. de iure fisci. vbi dicit, quòd tenetur quis respondere interrogationi, an accomodauerit tacitam fidem defuncto de restituendo fideicommissum incapaci. Aut occultando illud crimen non locupletatur quis cum aliena iactura: & tunc non tenetur respondere: vt si interrogatur quis an sit infamis vel excommunicatus, vel de alio simili: & de ista materia vide Specu. in titu. de positio. §. septimo. vers. xix. & Bar. Bal. & doct. iu l. transactione. C. de transact. & in d. §. si pater. & Franc. de Are. in l. fin. circa fi. C. de eden. & Felyn. in c. cùm dilectus. de accusa.

9 ¶† Ex prædictis infertur, quòd si inquisitus de crimine, fuerit cum iuramento interrogatus, an delictũ commiserit, non dicitur periurus, si negat & mendacium dicat. ita pulchrè tenet

tenet Alex.in addi.ad Bar.in l.j.ff.de bonis eorum, qui ante. sentent.sibi mor.consciue.

10 ¶ †Quintò limita, quando quis interrogatur super eo quod aliâs fuit decisum: quia non tenetur respondere & venire contra proprium iuramentum aliâs præstitum.ita tenet Barto. in d.l.Marcellus.ff.re.amo.per l.qui iurasse.§.si pater. & quod ibi notatur.ff.de iureiur.& l.si à te.ff.de excep.rei iudi.& not.Bartol.in d.l.ij.§. quod obseruari.circa fin.C.de iuraméto calum.& Spec.in tit.de positio. §.vij.versicu.decimo.

11 ¶ †Sextò limita, quãdo quis in facto proprio interrogatur de facto alieno: quia non tenetur respondere.tex. est & ibi Bart.& doc.in l.Marcellus. §.iurare.ff.rerum amo.& hoc indistinctè procedit in criminali: sed in ciuili debet responderi per verbum: credit. Potest tamen responsurus petere terminum ad deliberandum: secundum Bart.in d.§.quod obseruari. col.iij.versi.sed pro eius declaratione &c.& ibi etiam Bal.in iiij.colum. versicul.iiij.&c.de quo vide gloss.& docto.in c.j.& ij.de confes.libr.vj.& Specul.in titu.de positio.§.v.versicu, & nota &c.

12 ¶ † Septimò limita, quando hæres, qui non confecit inuentarium, vult interrogari facere legatarios & creditores, an hæreditas sit soluẽdo vel non: quia non tenentur respondere ad instantiam hæredis: licet iudex ex officio possit interrogare.ita tenet Bal.in l.filium quem habentem. col.pen.C.fami.ercis.

13 ¶ †Octauò limita, quando agens rei vendicatione contra possessorẽ vult ipsum interrogare, an ipse agens sit dominus: quia non tenetur responde re: etiam si sciat ipsum esse dominum: quia præiudicaret sibi in recursu contra authorem laudatum.ita tenet Bar.in l.at qui natura.§.cùm me absente. ff. de nego.gest. facit text. cum ibi not.per doct.in l.speciali.ff. de rei vendi.

14 ¶ †Nonò limita, quando quis interrogatur de eo, quod consistit in mero animo suo factis non declarato, neque verbis: puta de proposito in mente retento: quia non tenetur respondere: secundum Bald.& Paul.de cast.in l.potuit.in ix.q.c.de iure deli. & Ange.in l.gerit.column.j.ff.de acquiren.hæredi.

15 ¶ †Decimò limita, quãdo quis interrogatur de eo, quod est impertinens ad causam: quia non tenetur respondere.gl.est & ibi per doct.in c.si post præstitum.de confes.lib.vj.& Bar.& Bal.in d.l.ij.§.quod obseruari.

18 ¶ † Vndecimò limita, quando quis interrogatur, vtrum possideat bona vel mala fide: quia non tenetur respondere: nec etiam testis potest de hoc interrogari: secundum Bald.in l. mala fide.in fi.C.de condi.ex lege.

17 ¶ †Duodecimò limita, quando quis interrogatur de aliquo, quod cõsistit in iure: quia non tenetur respondere tex.est & ibi Bar.in l.ornamẽtorum, ff.de au.&, arg. lega.& glos.in d.c.si post præstitum.& Bald.in d.§.quod obseruari.& per Bart.& docto.in l.j. ff.si cer.pet.Et de multis alijs fallentijs remitto me ad Spec.in tit.de positio.§.vij.per totum. & per Bald.ibi

18 in addi. ¶ † Solent etiam fieri interrogationes testibus per partem aduersam ad detegendam falsitatem: quæ vulgo appellantur interrogatoria: quæ qualiter fiant, & quando admitti debeant, remitto me ad ea, quę plenè tradit Spec. in titu. de teste. §. iam de interrogatorijs. & per Cano. in c. præsentium. de test. lib. vj. & ista interrogatoria postquã sunt admissa, dicuntur esse de actis, sicut alia acta iudicij: secundum Bald. in l. generaliter. §. sed iuramento. C. de reb. cred.

19 ¶ † Scias tamen, quòd si testes nõ fuerunt interrogati super interrogatorijs, possunt iterum repeti & interrogari etiam post publicationem. secundum Alex. in consi. clxxiiij. colũ. pen. in ij. volu. & consi. xlj. col. fin. in fi. in iiij. volu. sicut etiam super articulo obmisso possunt examinari post publicationem: vt notat Specu. in titulo de teste. §. nunc videndum. in fin. verbis.

20 ¶ † An autem debeat dari copia interrogatoriorum parti? Vera conclusio est, quòd non, ne instruãtur testes ad falsum. ita tenent Abb. & Fely. in c. per tuas. de testi. & Alex. & doct. in l. is, apud quem. C. de eden. & Bald. in margarita, in versiculo interrogatoria. versiculo primo.

Rober. Maranta. I. V. D.

De Satisdatione, octauo membro iudicij.

1 *Satisdationũ multæ sunt species. & cum fideiussore intelliguntur.*

2 *Satisdatio de iudicio sisti, præstatur à reo conuento, siue in ciuili, siue in criminali, & ad quem effectum sit inuenta.*

3 *Poßidens immobilia, non tenetur satisdare: quia cessat præsumptio fugæ.*

4 *Satisdatio de præsentãdo in iudicio, quando locum habeat.*

5 *Fideiussor de præsentando statim, incidit in pœnã, cùm reus fuerit requisitus absque requisitione ipsius fideiussoris.*

6 *Fideiussor præsentando, non tenetur nec ipse, nec principalis iurare in ciuilibus.*

7 *Duo ad minus fideiussores recipi debent de præsentando, pro quolibet accusato. qui non sint clerici neque filijfamiliàs se obligãtes insolidum: quæ fideiusßio omni die, per solum actorum magistrum accipitur: sed si est dies feriata, qualiter accipiatur.*

8 *Fideiussores in criminalibus, pro quanta pœna in regno recipi debeant.*

9 *Inquisiti an & quando poßint: simul fideiubere: & quid seruetur in regno.*

10 *Carceratus an & quando sit fideiussoribus relaxandus.*

11 *Fideiusßionem de iudicato soluendo, quis præstare teneatur.*

12 *Fideiussor de iudicato soluendo coram ordinario, tenetur soluere iudicatum per eius delegatum.*

18 *Satisdatio de non offendendo, in quibus casibus dari debeat.*

14 *Fideiussor de non offendendo, non tenetur ad pœnam, ad quam fuit condemnatus principalis, qui ob eius contumaciam habitus fuit pro confesso.*

15 *Satisdatio de rato, in quibus casibus præstari debeat.*

16 *Satisdatio de expensis, quando & à quo debeat præstari.*

17 *Fideiussor de expẽsis in casu succumbentiæ nõ tenetur ad expensas, ad quas fuit actor condemnatus, perempta instantia.*

Sati

18 *Satisdatio de re non baratanda, quando præstetur.*
19 *Satisdatio indemnitatis, quæ sit: & quando locum habeat.*
20 *Satisdatio de securo carcere, quando præstatur.*
21 *Satisdatio conuentionalis, quæ dicatur.*
22 *Satisdatio præstari debet per debitorem in diem vergentem ad inopiam.*
23 *Satisdatio debet præstari à debitore impetrante moratorias.*
24 *Hæres satisdare tenetur de soluendo legato in diem, vel sub conditione.*
25 *Satisdationes multæ in iure reperiuntur de quibus remißiuè.*
26 *Fideiussor non obligatur, nisi primò obligetur principalis.*

OCtauum membrũm iudicij, est satisdatio.
1 †Nam in iudicijs maximè in eorum principio, emergunt multæ species satisdationum quæ fiunt pro assecuratione iudicij, & partis: quarum aliquæ præstantur ab actore: & aliquæ à reo. vnde hic opportunum est inuestigare, quot reperiuntur satisdationũ species? Et dic, quòd mũltæ sunt. Et semper intelligitur satisdatio cum fideiussore: iuxta. l. sancimus. C. de verb. signi.

2 ¶†Prima igitur satisdatio, quæ præstatur in iudicio, est illa, quæ appellatur de stando iuri seu de iudicio sisti & ista præstatur solùm à reo conuento siue in ciuili, siue in criminali: & fuit inuenta principaliter propter suspicionem fugæ: ad hoc, vt reus assecuret iudicium: quia aliâs posset fugere & iudicium eludere: cùm reorum sit fugere: iuxta. l. properandum. §. sin autem reus. C. de iudi. ita declarant Barto. & communiter doct. in l. sciendum. in princ. ff. qui sat. cog. †&
3 propterea is, qui possidet immobilia, releuatur ab ista satisdatiõe: quia cessat illa suspicio fugæ: vt dicunt doc. in d. l. sciendum. & de ista satisdatione loquitur principaliter titulus. ff. qui satis. cog. & authen. offeratur. C. de litis conte. & no. Bar. & doc. in l. j. ff. si quis in ius vo. non ie.

4 ¶Secunda species fideiussionis iudicialis, est illa, de veniendo seu de se præsentando in iudicio: & ista est quotidiè in vsu in criminalibus. Nã quando aliquis capitur à iudice, vel familia cum armis, vel inquiritur de aliquo crimine, potest ad euitandos carceres offerre & præstare hanc satisdationem de se præsentando, & de veniendo in iudicium: & sic liberatur à carcere. imò si iudex tunc non liberat eum, tenetur actione iniuriarum. l. si verò. §. j. ff. qui satisda. cog. & not. Iason. in l. j. colum. j. ff. si quis in ius voc. non ie. Et de ista fideiusione loquitur text. in d. l. j. & totus. titu. ff. in ius voc. vt eant. & l. j. & ibi Barto. ff. de custo. reo. & constitu. regni. quæ incipit: humanitate. super qua satisdatione est tradita in regno communis forma per ritum magnæ curiæ vicariæ in numero. 293. quæ incipit: in primis &c. & alium in nu. 303. quæ incipit: item eodem
5 sero &c. videlicet, quòd† fideiussores promittunt præsentare, reum totiens, quotiens fuerit ipse reus requisitus: quo casu si reus requiratur, & non comparet, statim incidunt

fideiussores in pœnam, sine alia requisitione fideiussorum. & possunt ad pœnam condemnari sine citatione propter formam obligationis. ita deciditur in dicto ritu.cccxxx.& est alius ritus in nu.317.incipiens: Nota, quòd hæc dictio &c. & hæc dicitur in regno forma consueta, quãdo notarius stipulatur hanc satisdationem in forma consueta, &c. vt dicitur in dicto ritu.303.incip.item eodem sero &c.& alijs suprà allegatis. Item, est de communi stylo curiarum, vt isti fideiussores renuntient beneficio legis sancimus.C.de fideius.quæ statuit tempus sex mensium fideiussoribus ad perquirendum & præsentandum principalem reum.

6 †Fit etiam differentia per dictos ritus inter hanc fideiussionem, quæ recipitur in ciuilibus: & quando in criminalibus: quia in ciuilibus nõ tenetur iurare, nec principalis, nec fideiussor: sed in criminalibus vterque iurat: vt habetur in dicto ritu.293. & in dicto ritu.317.inci.Nota, quòd

7 hæc dictio, &c.† Item debent recipi ad minus duo fideiussores pro quolibet accusato: qui non debent esse neque clerici neque filijfamiliâs. vt est alius ritus in nu.298.incipiens, item pro quolibet &c. Et dicti fideiussores obligant se & bona eorum in solidum: vt est alius ritus in num.316. incipiens: item, quòd à bannitis &c. Item, potest recipi hęc fideiussio per solum magistrum actorum sine iudice omni die & omni hora: etiam si curia non regatur dummodò non sit dies feriata: vt est alius ritus in numer.296.incipiens: item, quòd quælibet &c. verum debet notarius actorum stipulari nomine curiæ: vt ibi habetur. Sed si esset dies feriata, adhibetur ista cautela: videlicet, quòd iudex adsignat reum fideiussoribus per chlamydem, tanquam captiuum: & ipsi promittunt: illum præsentare primo die iuridico: & tunc recipitur satisdatio: & de hac adsignatione conficitur publicum instrumentum: vt est alius ritus in numero 297.incipiens: item, si esset &c.

8 †Sub qua autem pœna recipiantur fideiussores? Dic quòd in regno est obseruantia, quòd pro homicidio recipiuntur pro vncijs centum. pro crimine falsitatis, vel priuati carceris, pro vncijs quinquaginta, pro alijs verò criminibus recipiuntur pro vncijs vigintiquinque: vt est alius ritus, magnæ curiæ in numero 294.incipiens: item nota, quòd in criminalibus &c. & alius ritus in nume.316.incipiens: item, quòd à bannitis &c.

9 ¶ † Si autem esset magnus numerus inquisitorum, à quibus esset capienda fideiussio? tunc seruatur, quòd curia recipit fideiussores pro medietate tãtùm modo prædicto: & pro alia medietate recipit fideiussionem vicariam scilicet, quòd dicti inquisiti adinuicem fideiubeãt vnus pro alio: vt est alius ritus in nume.298.incipiens: item, pro quolibet &c. in fin. & hoc etiam cautũ est de iure communi, scilicet ꝙ vnus inquisitus, in totũ fideiubeat pro alio: vt dicit Bartol. in l.romanus. ff.de tuto.& cu.da.ab his. Sed per dictum ritum est facta limitatio ad medietatem. Verùm hoc limitatur, quando inquisiti essent paupe

pauperes vel aliter suspecti: quia tunc non admittitur dicta vicaria fideiussio:secundum Bart.in dicta l.romanus.& ibi etiam Alex.in addi.cui Adde Bald.in l.omnes,qui.C.de episc. & cler.& Ias.in l.j.col.ij.ff.si quis in
10 ius voc.non ie.¶ † An autem indistinctè pro quolibet crimine carceratus debet relaxari sub fideiussoribus? Dic,quòd hodie in regno est cautum per constitu. humanitate.quòd in omnibus criminibus etiam capitalibus, excepto solo crimine læsæ maiestatis,contra personam imperatoris & suorum collateralium liberatur carceratus sub fideiussoribus: fallit in tribus casibus: primus est, quando est confessus.secundus,quando est deprehensus in flagranti crimine.Tertius,quando facta inquisitione crimen est notorium:ita quòd verisimiliter reus nullam habeat defensionem; & hoc est confirmatum per capitulum regni:in numero.41. incipiens:item caueant &c.per quod imponitur pœna officiali contrafacienti ad arbitrium principis:&quòd amittat medietatem suorum gagiorum vnius anni.Similiter hoc est confirmatum per regiam prag.quæ incipit:inoleuit.qua cauetur,quòd antequam incipit constare de crimine, non detineatur volens satisdare idoneè:& officialis contrafaciens punitur ad decem vncias: & tenetur in syndicatu ad iniuriam parti læsæ. Item, hoc est declaratum per ritum magnæ curiæ in numero.162.incip. item si accusatur aliquis &c.quo cauetur, quòd tunc detinetur reus in criminalibus, quando constat per vnum testem de visu, de crimine,& persona sit suspecta per famam publicam.Quod restringit ad casus, in quibus potest irrogari tortura:ergo non procederet in leuibus criminibus: in quibus non irrogatur tortura:prout sunt crimina irrogantia pœnam infra relegationem:vt dicit capitulum regni, quod incipit: tortu-
11 menta.¶ † Tertia species fideiussionis iudicialis est, quæ dicitur de iudicato soluendo:quam tenetur præstare id ciuilibus quilibet defendens litem alienam ex parte rei conuenti: aliàs non est idoneus defensor.l.qui proprio.§.qui alium.ff.de procur.& l.exigendi.C.eod.titu.& ibi notatur. Non tamen tenetur ad eam conuentus nomine proprio:vt institu.de satisda.§.sed hodie.& ab ista satisdatione non releuat possessio immobilium.l.minor.§.fina.cum.l.sequen.ff. de procura.& de hac satisdatione loquuntur iura prædicta.& totus titu. ff.iudi.sol. Et ex hoc inoleuit illa practica,qua quotidie vtuntur notarij in mandatis procuratorijs: nam ponunt in eis illam clausulam: videlicet, quòd dominus releuat suum procuratorem ab omni onere satisdandi. nam per hæc verba dominus fideiubet pro eo.& tunc defensor non tenetur aliter satisdare. vt not. Bartol.in rub.ff.iudi.sol.in j.colum. quod tamen limitatur sanè procedere,quando dominus esset soluendo, & possideret immobilia: aliàs illa clausula nihil releuat: ex quo tunc dominus non est idoneus fideiussor. vnde tenetur defensor satisdare iterum.ita tenet Franc.de are.in consi

cxxxiiij.& Angel.& Iaſ.in l.filiusfa. ff.qui ſat.cog.& ibi communiter docto.Pro hoc eſt glo.in l.fi.C.de prin. agen.in reb.lib.xij. hinc datur pulchra cautela, quàm poſuit Angel.in dicta l.filiusfamiliàs.& illam ſequitur Alexand.in l.ſciendum.§.poſſeſſor. ff. qui ſati.cog. videlicet, quòd quando aliquis mittit vnum procuratorem de longinquis partibus: puta de Francia, poterit ſibi opponi quòd ſatiſdet de ſtando iuri,& de iudicato ſoluendo in cauſa reconuentionis.& tenetur illam præſtare,non obſtante quòd dominus fideiuſſerit in inſtrumento mandati:ex quo non poſſidet immobilia in loco propinquo.& ad hoc ſolet allegari gloſ.in dicta l.fin.& iſta ſatiſdatio de iudicato ſoluendo,continet tria: videlicet dolum malum abeſſe, rem defendi. & ſolui id, quod fuit per curiam iudicatum.l.iudicatum ſolui.ff. iudic.ſol.

12 ¶ † An autem promittens ſoluere iudicatum coram iudice ordinario,teneatur ad iudicatum per eius delegatum in eadem cauſa.vide Franciſ.de are. tenentem quòd ſic. in conſilio. lxxxvij.columna.fin.

13 ¶ † Quarta ſpecies ſatiſdationis iudicialis, eſt illa de non offendendo: vt quando aliquis timet offendi ab aliquo,poteſt implorare officium iudicis,vt compellat illum ad dandum ſibi fideiuſſores de non offendendo, nec in perſona, nec in rebus: & de hac loquitur plenè Bartol.in l.illicitas.§.ne potentiores.ff.de offic.preſi. &.Fely.in rub.de treuga & pace.& ſi quis tunc fuit ſimul offenſus in perſona, & in rebus an teneatur offendens ad duas pœnas: vide Baldum optimè declarantem in conſil.ccclxxxviij.in quarto volumi.Que autem requirantur ad hoc,vt poſſit peti talis fideiuſſio.vide Fely.in d.rubri.de treuga & pa.vbi inter alia,dicit, quòd debent probari minæ: & quòd quis ſit ſolitus minas executioni mandare:& dic vt ibi.

14 ¶ † Quid autem,ſi iudex inquirit contra principalem, qui promittit non offendere: qui non comparet:iudex procedit in contumaciam, & habet eum pro confeſſo, fortè vigore ſtatuti:& condemnat ipſum ad pœnam, tanquam contrauenientem, an poſſit exigere à fideiuſſoribus? Dic quod non: quia non apparet de vera contrauentione.illa autem ficta confeſſio,quæ reſultat ex contumacia,non nocet fideiuſſoribus. ita eleganter tenet Petr.Philip.Corn.in conſilio. ccxj.in tertio volum.quod eſt notandum per conſtitutionem regni:quæ incipit:pœnam eorum:quæ loquitur de foriudicatis, qui habentur pro confeſſis.nam talis foriudicatio non noceret fideiuſſoribus in caſu prædicto.reliqua autem ad hanc materiam,dic vt per Bart.& Fely.vbi ſuprà.

15 ¶ † Quinta ſpecies ſatiſdationis iudicialis,eſt de rato, quæ præſtatur ab eo, qui comparet pro actore ad agendum: & eſt dubium de mandato.de qua loquitur text.in l.j.C.de procu.l.pomponius.§.rati.ff.de procur.& totus titulus. ff. rem ra.habe. Similiter,quando aliquis agit,vt coniuncta perſona debet cauere de rato.l.maritus.C.de proc.& generaliter quilibet

quilibet agens alieno nomine.l.non solùm . §. qui alieno.ff.de procur.& lege.Pomponius. §. sed & is.eodem titulo.

16 ¶ † Sexta species satisdationis iudicialis est,de expensis in casu succumbentiæ:quam tenetur præstare actor in initio litis. de qua loquitur authen.generaliter.C.de episco.& cleri.&.§.ad excludendas.in authen.de litigio. & hanc satisdationem præstat actor,etiam si possideat immobilia:secundum abba.in capitu.quoniam frequenter.§.in alijs colum.ij. vt lite non contest.& Barto.& Alexan.in l.de die.§.qui mulierem.in fi. ff.qui sat.cog.

17 ¶ † Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium. pone, quòd actor dedit fideiussores de soluendis expensis in casu, quo succubuerit. euenit,quòd reus fuit absolutus ab instantia iudicij. actor condemnatus ad expensas:quia instantia est perempta:an fideiussores teneantur?Dic quòd non. ita tenet Bald.in consilio.cvj.in secundo volum.& mouetur, quia non dicitur actor succubuisse,ex quo potest iterum agere ad eandem causam:secundum eum ibi.

18 ¶† Septima species satisdationis dicitur,de re non baractanda:& præstatur à conuento super aliqua re mobili, qui est persona suspecta, quæ de facili potest rem interuertere: nam tenetur ad instantiam actoris dare fideiussores de re non baractanda:id est de non consumendo nec occultando, nec aliàs interuertendo illam rem:sed de exhibendo eam, si & quotiens opus fuerit:aliàs illa res sequestratur.& de hac loquitur text. in lege. si fideiussor. §.si satisdatum.&ibi glos. ff. qui sat.cog.& lege.senatusconsulto. in fin.ff.de offi. præsi.

19 ¶ † Octaua species satisdationis iudicialis, est fideiussio indemnitatis. & hæc potest præstari, etiam extra iudicium. vt quando aliquis permittit extrahere aliquem indemnem ab aliqua obligatione: vel permittit ipsum conseruare indemnem: quo casu semper requiritur excussio, antequam deueniatur ad fideiussorem, etiam si fideiussor renunciasset omnibus beneficijs de fideiussoribus: vt tenet Ludoui. roma. in consilio. ccxj.columna. prima.& Bartol.in l.prima. C. de conue.fisci debi.lib. x. & Alexand.in.l.fina.colum.iiij.& ibi Ias. ff. si certum.peta. & Fely.in c. ex rescripto. columna penultima in fin.de iureiuran.& ratio est secundum doct.in locis præallega. quia hæc excussio in casu isto venit ex natura actus conditionaliter:& ex beneficio de fideiussoribus. idem tenet Alexand.in consi.xxxij. colum.j.in iiij.vol.

20 ¶ † Nona species satisdationis iudicialis est, quæ dicitur de securo carcere: vt quando aliquis carceratur in acri carcere, & carceratus petit se habilitari & mitti in carcerem leniorem, & dat fideiussores de nō recedendo ab illo carcere.ista fideiussio solet esse valde in vsu in hoc regno.& hoc facit iudex ex causa.attenta qualitate personæ & delicti.l.j.ff.de cust.reo.& per ea,quę tradit Paris in trac.syndi.in ver.carcer.

vbi plura dicit de hac materia.& maximè,quòd nobili potest iudex assignare totum palatium,vel totam ciuitatem pro carcere.& tunc solet recipere fideiussionem de securo carcere,& non tenetur iudex,si fugit:vt
21 ibi per eum. ¶ † Decima species satisdationis, est illa conuentionalis, quæ communiter præstatur in contractibus.& hæc potest præstari tam in iudicio,quàm extrà.de qua loquitur totus titulus.ff.&.C.de fideiuf.
22 ¶ † Vndecima species satisdationis est,quando debitor mutat suam conditionem in deterius:quia vergit ad inopiam.& est debitor in diem:nam tenetur satisdare de soluendo adueniente die.de qua loquitur tex.& ibi Ange.& docto.in l.in omnibus.ff.de iudi.tradit Alex.in l.si finita.§.eleganter.ff.de dam.infect.
23 ¶ † Duodecima species satisdationis est,quę præstatur ab eo,qui impetrat dilatoriam seu moratoriam à principe.nam tenetur interim dare fideiussores de soluendo: aliâs rescriptum non valet,nec sibi prodest tex. in l.vniuersa.C.de prec.impera.offe.
24 ¶ † Decimatertia satisdatio est,quando testator legat aliquid in diem vel sub conditione. nam tenetur hæres præstare fideiussores de soluendo,ad ueniente tempore. de hac loquitur totus titu.ff.vt leg.not.caue.& si non vult satisdare mittitur legatarius in possessionem rei legatæ.& de hac missione loquitur totus titu.ff.vt in
25 pos.lega. ¶ † Reperiuntur multæ aliæ satisdationes:prout est illa, de dam. infe.& de ista loquitur totus.tit.ff.de dam. infect.Item,illa quam præstat vsufructuarius de vtendo, fruendo arbitrio boui viri.de qua loquitur titu.ff.vsufr. quemad. caue.Item illa, de opere demoliendo.de qua loquitur ti.de ope.no.nun.Item illa,de restituendo id,quod quis habuit vltra legem falcidiā de qua loquitur totus titu.ff.si cui plus, quàm per.l.falcid. Item illa,quam præstat petens executionem,quando potest supplicari: de qua loquitur authen.quæ supplicatio.C.de pre.impe.offe.& dicam infrà in ver.appellatio.in vltima parte iudicij.versicu.supplicatio.Similiter multæ aliæ de quibus in toto titu.ff.de præto.stipu.& per diuersas. ll.& titulos iuris ciuilis,quas studiosus inuestigator inuenire poterit.
26 ¶ † Scias tamen, quòd in omnibus fideiussionibus prædictis,& alijs debet in primis obligari principalis,& posteà fideiussor: aliâs non valeret obligatio fideiussoris. quia cùm sit accessoria,non potest stare sine principali. ita dicit Bald.in consil.261. colum.ij.in primo volumi. allegat glos.in l.sciendum.ff.de verbo.obliga.& glos.in l.si hæres pecuniam.ff. ad treb. Robertus Maranta.

De exceptione, ix. membro iudicij.

1 *Exceptiones dilatoriæ, tripliciter considerantur.*

2 *Exceptio respiciens personam litigantis, quæ dicatur.*

3 *Tutor ante omnia de solemnitatibus in iudicio docere debet. Et post datum terminum ad probandum,hæc exceptio opponi potest.*

Exceptio

4 *Exceptio excommunicationis, est anomala. & in quacunque parte iudicij potest opponi.*

5 *Exceptio malæ agis: quia ante diē agis opponi potest ante, & post litem contestatam. & quid importet.*

6 *Exceptio intentionis, & facti dilatoria dicitur. & ante litem contestatam opponi debet.*

7 *Exceptiones dilatoriæ opponi debent ante litem contestatam.*

8 *Exceptio dilatoria opponi potest post litem contestatam, quando facto aduersarij superuenit.*

9 *Exceptio dilatoria, quæ reddit processum retrò nullum, opponi potest, etiam post litem contestatam.*

10 *Aduocatus opponens exceptionem dilatoriam, post litem contesta. quam antè opponi debebat, ad vnam libram auri punitur.*

11 *Exceptiones peremptoriæ quæ, & quare ita dicantur.*

12 *Exceptiones litis finitæ quãdoq; sunt declinatoriæ, & quandoq; peremptoriæ.*

13 *Exceptiones peremptoriæ quando requirunt altiorem indaginem, reseruantur ad merita. Et quid operetur ista reseruatio. num. 14. & 15.*

16 *Exceptiones peremptoriæ vsque ad quod tempus opponi possunt: & quid seruetur in regno.*

17 *Exceptiones quæ opponi possunt post sententiam.*

18 *Exceptio hostica quæ dicatur. & quando locum habeat.*

NOnum membrum huius primæ partis iudicij, est exceptio. † Nã
1 solet reus conuentus ante litem conte. opponere aliquas exceptiones contra actorem ad impediendam litis contestationem. nã exceptio nihil aliud est, nisi actionis exclusio. Et super hoc est sciendum, quòd exceptionũ aliquę dicuntur dilatoriæ & aliquæ peréptoriæ. Dilatoriæ dicuntur illę, q̃ differunt causam: modò tamẽ perimũt negotiũ principale. & istæ possunt considerari tripliciter. nã quædã respiciunt personam iudicis: quędam personam litigantis: & quædam respiciunt libellum seu ipsam causam. Exceptio respiciens personam iudicis, est exceptio declinatoria fori seu incompetentiæ: vel exceptio recusationis. & ista debet esse prima, quę opponitur ante omnes exceptiones l. fin. C. de except. & ratio est, quia si alia prius opponeretur, censetur opponens interpellare iudicem. vt super illa pronuntiet: & sic induceretur consensus in iudicem seu prorogatio: & nõ posset vlterius declinari nec recusari: secunndum Bar. & doc. in l. quidam consulebat. ff. de re iu. & maximè Io. de Imo. & Alex. ibi. & idem tenet Bart. in l. si conuenerit. ff. de iur. om. iud. ꝓ hoc est tex. in l. sed & si susceperit ff. de iud. & habetur in c. inter monasterium de re iud. & dicam infrà in vltima parte iudicij in versi. recusatio. in tract. appel.

2 ¶ † Exceptio respiciens personam litigantis, dicitur omnis exceptio legitimationis personæ: vt si compareat pupillus sine tutore, vel minor sine curatore: vt C. qui legi. perso. ha. stan. in iudi. vel filiusfa. sine consensu patris: iuxta l. fi. §. necessitate C. de

bo.quæ libe.& ibi Bar.& Bal.vel ꝓcurator sine mādato l.iij. §. defendi. & ibi Bar.ff.ex q cau.in pos.ea. vel si cōparet aliquis substitutus à procuratore nō habēte potestatē substituendi, maximè ante litē cōte. iuxta tex. in c.j.de procu.li ;.&habetur in l.ꝙ quis.C.de procur.vel si cōparet procurator cū mandato dubio, quo casu tenetur satisdare de rato. l.j. & ibi
3 Bar.& doc.C.de procu.†Eodē modò, si comparet aliquis, vt tutor, potest sibi opponi,vt doceat de solennibus, de quibus habetur per l.legitimos ff. de legi.& tut.& hoc est hodie in regno prouisum ꝑ ritū magnę curię in nu.213.q incipit: itē seruat ipsa curia,ꝙ cū aliqs &c.licet hæc exceptio de solēnibus possit opponi etiā post datū terminū ad probandū:& sic post litē cōte.vt habetur in dicto.ritu. Et hoc generaliter potest extēdi ad omnes cōparantes in iudicio, vt tales: quia ante omnia debent probare se esse tales parte opponēte l.nō ignorat C.qui accu.non pos. Et similiter quādo petitur aliqua satisdatio iudicialis de his,quas posui suprà in prę cedēti mēbro, dicitur exceptio dilatoria respiciēs personā litigantis.ista enim ante omnia discutiūtur in iudicijs:quia etiā in summarijs ante omnia discuti debet de legitimatione ꝑsonarū.& de ea debet plenè cognosci:secūdū Bal.in l.fi.col.xj.C.de edic. diui.And.tol.& Alex.in cōs. 52.col.j. in ij.vo.& Ias.in ru.C.qui admit. col.
4 j.& ij.¶ † Potest etiā in hoc nu.poni exceptio excommunicationis,in qua hodie est prouisum in regno per ritū magnæ curiæ in nu.150.incip.itē,ꝙ in quibuscunq; &c.quo cauetur, ꝙ is qui eā opponit debet offerre se paratū illā probare incōtinenti legitimè aliâs non auditur.Verū ista exceptio dicitur anomala.nā potest opponi in quacūq; parte iudicij:vt est tex.in c. j.de excep.lib.vj.per ꝙ statuitur termius octo dierū ad illā probandā. & ita illud verbū:incōtinenti. positū in dicto ritu,omnis bonus iudex deberet interpretari adhærēdo iuri cōmuni,prout potest:vt nō statuat minorē terminū octo dierū ad illā probandā. & hoc in foro ecclesiastico haberet locū sine dubio.vbi nō seruātur ritus magnæ curiæ.Et ꝙ ista dicatur exceptio anomala,tenet Spec.in ti.de excep.§. j.versi. anomale.& de materia huius exceptionis excōmunicationis,vide plenè Felyn.in c.exceptionē
5 col.v.& seq.de excep.¶†Tertiò, sunt quædā exceptiones.quę respiciūt causam:vt est exceptio libelli inepti vel obscuri:vel.malè agis:quia ante diē agis,&c.l.j in fi.ff.quando dies vsufr. leg.cedit. Verū ista exceptio : malè agis, &c.potest opponi etiā post litē conte.& in hoc est differentia : quia si opponitur ante litem conte. reus absoluitur ab obseruatione iudicij, & induciæ duplicātur:sed si post opponatur, reus absoluitur diffinitiuè: & inducię similiter duplicātur.ita declarat Bal.in l.exceptionē col.j.C. de prob.Potest etiā in hoc numero poni exceptio litis pendentiæ , quæ similiter est dilatoria:& debet opponi ante litem contest.secundū Bal. in l. peremptorias.in fin.C.senten.rescin. non pos.& in l. senatus C. qui accu. non pos.& Felyn.in c.exceptionem. de excep.

de exceptio. De cuius materia vide Soc.in consi.xxxviij.in primo volum.

6 ¶†Quid autem de exceptione intentionis & facti: vt quando aliquis sine actione experitur? Dic, quod habet vim dilatoriæ: & impedit litem contestari. & debet opponi ante litem contest. secundum Bar.in l. pater decedens ff.de inoff.test.& Bar.in l.Papin.§.si quis impubes.eo.tit. Verùm, si non fuit opposita ista exceptio, iudex ex officio potest in quacũque parte iudicij repellere agentem sine actione: vt est glos. & ibi cõmuniter doc.in l.vbi pactum C. de transac. & glo.in l.ij.§.quòd si actor.in ver.rei. C.de iura.calum. per quam ita tenet Pau.de cast.in consi.250.colũ.j.in ij. vol.& ad prædicta est tex.in l.si pupilli §.videamus.& ibi Barto.& doc. ff.de neg.ge.

7 ¶† Istæ autem exceptiones omnes dilatoriæ, debent regulariter opponi ante litẽ contest.vt suprà dixi: vt no. glo.& Bal.& doc.in l.exceptionẽ. C. de prob.& tex.in l.Põponius.§. rati. ff. de procura. & l.ita demum. & ibi per scribentes C.de procurato.

8 ¶†Fallit primo hæc regula, quando exceptio superuenisset post litẽ cõtest.quia in quacunque parte iudicij superuenit exceptio, opponi potest. vt not.Alex.& doct.in l.si mulier ff. solu.mat.& Pau.de ca.in l.fi.C.de excep.& gl.& Bart. in l. ij.C.de consor. eiusd.litis.quod tamẽ intellige, quãdo ex facto aduersarij superuenit post litem contestatem: secus, si ex facto ipsius opponentis sine facto aduersarij: quia opponi tunc non potest: secundum Barto.in l.ij.§.numerum ff.de excu.tuto.& moder.in d.l. si mulier.

9 ¶†Secundò limita, nisi esset exceptio dilatoria, quę reddit processum retrò nullum: quia tũc opponi potest, etiã post litem conte.l.licet.& ibi Barto. & doc.C.de procur.& Saly.in l. quod quis C.eo.ti.& Bal.in l.j.colũ. j. C.de iur.& fac. igno.& Fely.in c.exceptionem.col.ix.versic.fallit octauò, &c. de excep. Reliquas verò fallentias, per quas exceptio dilatoria opponitur post litem conte.vide plenissimè per Felyn.in d.c.exceptionem. & per Alex.& moder.in d.l.ita demũ C. de procura.quas breuitatis causa hîc nõ

10 refero. ¶†Si autẽ exceptio dilatoria quæ debet ante litem contestatam opponi, fuerit oppsita pôst, punitur aduocatus opponens ad vnam librã auri.tex.est in l.pe.C.de excep.& tenet Pau.de castr.in consilio 276.col. j.in primo.vol.

11 ¶ † Exceptiones verò peremptoriæ, dicuntur illæ, quæ in totum perimũt ius agentis: prout est exceptio solutionis, iurisiurandi, pacti, transactionis, & rei iudicatæ, & sic de alijs similibus: & istæ possunt opponi quandocunque tam ante litem contestatam, quàm post vsque ad conclusionem in causa l. peremptorias. & ibi Bald. C. sen. rescin.non poss. quarum exceptionum tres dicuntur esse litis finitæ, quæ impediunt litis ingressum, prout est exceptio iurisiurandi, transactionis, & rei iudicatæ, & ideò appellantur litis finitæ: quia sunt inductæ vt sit litium finis: vt declarant docto. communiter in l.fratris. C. de transa.

De ex

deleg.& est decisum in deci. lxiij. in concil. Neapoli. hodie tamen in regno est facta prouisio circa istas exceptiones: vt si quis opponat eas ante litem cōtestatam, debeat illas liquidare, & probare infra quinque dies: aliàs cēlentur reseruatę ad merita causæ: vt est decisum per regiā prag. quæ incipit: comparante. & sic illud verbum, incontinenti. quod est de iure communi, est hodie in regno declaratum per quinq; dies. est etiam & alia noua prouisio per aliam prag. quæ incipit: quicunq; qua cauetur, quòd opponens aliquam ex prædictis exceptionibus, si illam non probat saltem semiplenè, punitur pro qualibet vice ad decem tarenos.

16 ¶ † Istud autem, quod dicitur, quòd exceptiones perēptoriæ possunt opponi vsque ad sententiam, est de iure communi. sed per regni constitutionē, quæ incipit: lite legitimè &c. debent opponi infra biduum post litem contestatam. & sic est correcta in regno illa. l. peremptorias. C. sen. rescin. non pos. vt dicit glo. in d. constitu. tamen communiter hodie de communi stylo curiarum non seruatur illa constit. quantum ad hoc. sed potius seruatur contrarium: scilicet illud, quod dictat ius cōmune: quod est ęquius. & sic iste exceptiones peremptoriæ opponuntur vsque ad conclusionem. & similiter instrumenta, iura, & aliæ cautelę produci possunt vsque ad conclusionem: secundum formam. c. cum dilectus. de fide inst. & hoc potest colligi ex regia prag. quæ incipit: cursu dilationum. quæ concedit vltimo loco post repulsam, terminum ad producendū iura, cautelas, & scripturas. & per dictā prag. tanquam nouissimam videtur alterata dispositio dictæ constitu. & ita seruatur.

17 ¶ † Sunt etiam quædam exceptiones quæ possunt opponi etiam post sententiam: & sunt illæ quæ non in totum eneruant sententiam: sed illam modificant: prout est exceptio: ne quis conueniatur, & exigatur, nisi in quantum facere potest. Item, exceptio inuentarij facti in hæreditate. vt nota. Barto. in l. j. C. de iur. & fac. igno. & Bar. Alex. & docto. in l. ex diuerso. §. fi. ff. sol. matr. & Bald. in l. exceptionum. col. pen. versic. sunt quædam, &c. C. de proba. & Pau. de cast. in consi. clxvj. col. iij. versi. sed si quęritur & in ij. volu. Sunt etiam multi alij casus, in quibus peremptoria exceptio potest opponi etiam post sententiam, quos numerat glos. & ibi etiam Bal. in l. j. C. de iur. & fac. igno.

18 ¶ † Vltimò in hac materia est sciendum, quòd in regno habemus vnam exceptionem, quæ appellatur exceptio hostica. & habet locum, quando aliquis est submonitus ex parte regis, vt vadat in exercitum regis ad pugnandum contra hostes: nam si contingat interim hunc ab aliquo conueniri vel citari, siue in causa ciuili, siue criminali, habet spatium quindecim dierum antè, quàm vadat in exercitum: & quindecim post reuersionem: & totum illud tempus, quo stat in exercitu. & infrà hoc tempus supersedetur in causa. & non proceditur contra eum: nec potest contumax reputari: sed si aliquis sponte

ſponte acceſsit ad exercitum ſine vocatione, habet ſolùm illud tempus, quo ſtat in exercitu:& nõ illos quindecim dies. Vnde ſi interim citatur, poteſt quilibet ſuus conſanguineus comparere,& allegare qualiter citatus degit in exercitu regis pro expeditione militiæ: & opponere poteſt exceptionem hoſticam: & probato hoc gaudebit inducijs prædictis. de hoc eſt conſti.regni,quæ incipit:hoſtici. & ibi Andr. de Yſer. & moder. Cætera in materia exceptionis, dic vt per Spec.in titu. de excep. per totum.& per Angel.de Are. inſtitu. de excep.per totum. & per Abb. & Felyn.extrà de excep.per totum. Hæc ſolùm pauca volui attingere pro colligendis aliquibus floribus magis quotidianis in practica: præſertim ad introductionem iuuenum. Sequitur decimum & vltimũ membrum huius primæ partis:ſcilicet litis conteſtatio.

Rober. Maran. V. I. D.

De litis conteſtatione, x. membro iudicij.

1 *Litis conteſtatio dicitur lapis angularis iudicij, & non poteſt obmitti de iure communi.*

2 *Litis conteſtatio non requiritur in cauſis ciuilibus in regno: ſed actus, qui immediatè ſequitur, habet vim litis conteſtationis.*

3 *Litis conteſtatio, quid ſit.*

4 *Litis conteſtatio, qualiter, & per quæ verba fiat.*

5 *Litis conteſtatio non inducitur per exceptionem peremptoriam oppoſitam.*

6 *Litis conteſtatio fit etiam per verbum ignoro.*

7 *Litis conteſtatio non poteſt fieri in iudicio abſente actore.*

8 *Litem conteſtari quis poteſt præcisè compelli.*

9 *Litis conteſtationis qui ſint effectus.*

19 *Proteſtatio, quòd non animo conteſtandi litem quis reſpondet, an impediat litem conteſtari.*

DEcimum & vltimũ membrum huius primę partis iudicij, eſt litis conteſtatio. † Nam poſtquàm eſt
1 diſputatum de iſtis præparatorijs iudiciorum,congruum eſt,quòd iudex procedat ad vlteriora :videlicet ad litis conteſtationem:ſuper qua radicatur totum iudicium.Dicitur enim lapis angularis totius iudicij:ſecundum Bald.in c.j.col.j.de litis conteſt. & de iure communi. eſt vnum de ſubſtantialibus iudicij:adeò quòd ſi obmittatur , vitiat totũ proceſſum: vt tenet glo.in c.dudum.el ij. de ele. & habetur per Bar. & doct.in l. prolatam.C.de ſenten.& Cardi.in clem. ſæpe. in princ. in iiij. oppo. de verb. ſign.ſed in cauſis ſummarijs non re-
2 quiritur:ſecundũ Car.ibidem.† vnde hodie in regno cum omnes cauſæ ciuiles & miſtæ, ſint ſummariæ ex forma regiæ prag. primæ:& c.deteſtantes. poteſt obmitti litis conteſtatio, & valet proceſſus : quia omnia ſubſtantialia iudicij ſunt ſublata. & ſolùm attenditur mera diſpoſitio iuris gentium. & ad ſolas probationes reſpicitur:quo caſu ille primus actus qui ſolet immediatè fieri poſt litis

conteſta

contestationem in causis, in quibus lis contestatur, habet vim litis contestationis in causis, in quibus lis nõ contestatur: videlicet, eo ipso, quòd iudex incipit cognoscere de meritis causæ: ita tenet Ludo.Rom.in consi. 164.col.ij.& Bar.& Bal. in d.l.nulla. & in l.nihil.C.de procur.& Cardi. in cle.constitutionem.§.fi.in fi.de elec. & Abb.in c.insinuante.in fi.de offic. deleg.& Felyn.in c.olim. de accu. & in c.exceptionem.col.v.versic.iij.intellige,&c.de excep. & Paris in trac. syndi.in versic. sententia.col.iiij.

¶Super hac tamen materia tangam breuiter quatuor q.Primò,quid sit litis contestatio.Secundò,per quæ verba fiat. Tertiò,an possit quis ad eam præcisè compelli. Quartò, quis sit eius effectus?

3 ¶†Quærò igitur primò, quid sit litis contestatio:dic breuiter,quòd litis contestatio, est principalis negotij apud competentem iudicem facta narratio : & ad eam sequuta responsio.Ita colligitur ex c.j. de litis contest.& c.dudum.el ij. de elect. & c.prout.de dolo & contu.& cap.cum causam.de iura.calum.& not. Specu. in titu.de litis contest.§.j.

4 ¶†Secundò quæro, per quæ verba fiat litis contestatio:& qualiter:dic, quòd fit per negationem vel per confessionem:vel per verbum dubitatiuum:videlicet, ignoro. sic enim primò per negationem,quando reus in iudicio negat simpliciter narrata per actorem:secundum Bar.in l.j. C. de litis contest.& in l.si dubitetur.§. ita demum ff. de fideiusso. & communis practica cõtestandi litem est, vt reus dicat posita,prout ponuntur, & narrata prout narrantur vera non esse,saluis iuribus & defensionibus suis,suo loco & tempore producendis &c.& ista verba sunt magni effectus:quia reus ita respondens nõ potest incurrere pœnam negantium: de qua habetur in l.fi.ff. de rei vend. & l.contra negantem.C. ad l.Aquil. & in alijs similibus legibus:sicut pateretur, quando simpliciter negaret: secundum Bar.in d.l. si dubitetur. §. ita demum,quem ibi sequitur Ioan. de Imo.& Pau.de cast. & idem Imo. & Pau.in l.sed hoc ita.ff.de re iudic. & Alex.in l.etiã.§.licet.col.fin.ff.sol. mat.& Iaſ.in l.eum.qui col.iiij.ff. de iureiur. vbi dicit hanc opin.esse veriorem,licet contrarium & malè teneat Felyn.in c.cæterùm. col.vij. de iudicijs. ¶Inducitur etiam litis contestatio non solùm negãdo, sed etiã per verbum dubitatiuum credulitatis:puta si reus dicit:non credo narrata vera esse,secundum Bald. in l.si debitor.ff.de peti.hære. Pro hoc est glo.in c.cùm ad sedem. in versi. credere de resti.spo.& Abb.in c.j. & ibi etiam Felyn.in fi.col. de litis contes. & Bal.in l.iij.C.qui.ad lib.procla. nõ licet. Item, inducitur litis contestatio,etiam si reus dicat: tu mentiris per gulam. secundum Bald. in l.turpia.ff. de leg.j. fit etiam litis contestatio per confessionem:vt plenè tradit Felyn.in c.j.col.j.in fin. & seq. de litis contest. & dic vt ibi per eum. & And.de Yser. in consti. quæ incipit: regiæ maiestatis.& in consti. constitutionum.

5 ¶†An autem per oppositionem exceptio

ceptionis peremptoriæ inducatur litis conteſtatio: vide Pet. Philip. Cor. tenentem, quòd non in conſil. 332. in j. vol. & conſi. 244. col. j. circa fin. in iij. volu. & Bald. in l. rem non nouam. C. de iudi. de quo vide Barto. & Bal. & doct. in l. j. C. de litis conteſt.

6 ¶ † Fit etiam litis conteſtatio, per verbum, ignoro. & ita communiter ſeruatur, quando fit litis conteſtatio per procuratores vel hæredes, & alios, qui iuſtam prætendunt ignorantiam in facto alieno. l. quanquam. ff. ad velleia. & Bar. in l. qui in alterius. ff. de reg. iur. & Bart. in l. ſi quis infiſciatus. ff. de po. & vide plenè de hac materia: Spec. in titu. de litis conteſ. §. ij.

7 ¶ † An autem poſsit fieri litis conteſtatio in iudicio abſente actore, & ſic abſente parte: dic quòd non quia litis conteſtatio, dicitur quaſi ſimul teſtatio: & ideò ambæ partes debent eſſe præſentes in iudicio. ſecundum Bald. in l. j. col. fin. C. de litis conteſt.

8 ¶ † Tertiò quæro, an poſsit quis præcisè compelli ad litem conteſtandã: dic quòd communis concluſio eſt, quòd ſic quia cùm ſit actus iudiciarius. & iudicium redditur in inuitũ. l. inter ſtipulantem. §. j. ff. de verbo. oblig. poteſt reus inuitus compelli captis pignoribus, & etiam per detentionem perſonæ. ita tenet Bald. in d. l. j. in v. q. C. de litis conteſta. & Alexã. in l. ſi finita. §. Iulianus. col. x. ff. de dam. infect. & Franc. de Are. in l. qui in aliena. §. fin. colum. penul. ff. de acquiren. hære.

9 ¶ † Quartò quæro, quis ſit litis conteſtationis effectus: Dic quòd multi ſunt, & inter alios ſunt iſti: videlicet primò, quia præcludit vias opponendi dilatorias. l. Pomponius. §. rati. ff. de procura. & c. inter monaſterium. de re iudi. Secundò, quia perpetuat actionem: vt no. plenè Alex. & doct. in l. ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cautio. pro hoc eſt text. in l. ordinata. in prin. ff. de libe. cau. Tertiò, quia conſtituit aduerſarium in mala fide, quantum ad fructus. l. certum. & l. more. C. de rei vend. & Bart. in l. litigator. C. de fruct. & lit. expen. Quartò, quia conſtituit in mora: ſecundũ Alex. in conſi. xlviij. col. fi. in iiij. vol. & maximè, in his, quæ debentur officio iudicis. l. cùm poſtulaſſem. ff. de dam. infect. Quintò, quia operatur, vt poſsit procedi ad diffinitiuam ſententiam de iure communi: ad quam ſine ea procedi non poteſt: vt in §. ſi verò etiam. in authen. de exhi. reis. licet hodie in regno non requiratur in cauſis ciuilibus: vt pluries fuit dictum ſuprà. Sextò, operatur interruptionem præſcriptionis: vt d. l. more. C. de rei vendi. & l. ſicut. & ibi Bald. C. de præſcrip. xxx. ann. & not. plenè in l. naturaliter. ff. de vſucap. multos alios operatur effectus: de quibus remitto me ad dicta per Spe. in titu. de litis conte. §. penul. & fin.

10 ¶ † Vltimò moueo hic vnum dubiũ, quod ſæpius in facto euenit. Aliquis reſpõdet libello cum proteſtatione, quòd non animo litem conteſtandi, &c. An talis proteſtatio aliquid operetur: ſcilicet vt lis non habeatur pro conteſtata, ſi vtitur talibus verbis, per quæ aliâs induceretur litis conteſtatio: Cõmunis concluſio

eſt

est,quòd lis non sit cõtestata:& quòd talis protestatio releuet: nisi iudex prius iusserit litem contestari : nam tunc cum simus in casu necessario, protestatio nihil releuat.l.alimenta. C.de neg.gest.ita tenet Franc.de are. in l.qui in aliena.§.fi.col.penul.ff.de acquir.hære.& Alexan.in consil.xlij. col.ij.in fin.in iij.volu.& Abb.in c.j. col.viij.& ibi etiam Fely.in ij.col.de litis contest.& vide Bar.& Bal.in l.j. C.de lit.cõte.Et per hæc sit expedita ista prima pars iudicij. Veniamus ad secundã partẽ principalem.Lausdeo. Rob.Maran.Venus. I. V. D.

Ad secundam iudicij Partem præfatio.

EXpedita prima parte iudicij quæ durat vsque ad litis contestationem inclusiuè,consequẽs est sequendo ordinem propositum vt adgrediamur secundam partem:quæ durat à litis contestatione,vsque ad conclusionem in causa inclusiuè:vt dixi in principio huius sextæ partis : Et in ista secunda parte licet plures actus considerari possint:declarabo tamen super ea sexdecim actus principaliores,qui solent in hac secunda parte in iudicijs ventilari.Et sunt isti: videlicet,iuramentum calumniæ,compromissum,dilatio,seu terminus ad probandum , positio, siue articulus, confessio,testium productio,interrogatorium , instrumentorum productio, iuramentum , actorum editio, publicatio , accusatio incidens , re- 1 pulsa , tortura , conclusio, allegatio seu disputatio:de quibus singulis dispiciamus.

De iuramento.

1 *Iuratur de calumnia:facta litis contestatione,tam per actorem,quam per reum.*

2 *Iuramẽtum calumniæ potest tacitè obmitti de consensu partium.*

3 *Iuramentum calumniæ exigitur etiã post conclusum in causa.*

4 *Iuramentum calumniæ,an præstetur in causa criminali.remissiuè.*

5 *In his,quæ emergunt ante litem contestatam,in qualibet exceptione , iuratur de calumnia.*

6 *Actor non iurans de calumnia,cadit ab actione:reus verò nolens iurare,habetur pro confesso.*

7 *Iuramentum calumniæ in quo differat à iuramento malitiæ & veritatis.*

8 *Procurator an iuret de calumnia : & qualiter.*

9 *Iuramentum calumniæ præstatur in causa appellationis.*

10 *Iuramentum calumniæ , quid comprehendat.*

11 *Iuramentum calumniæ hodie vno obolo non æstimatur. & litigantes potius iurant de calumnia committenda , quàm vitanda.*

12 *Iuramentum calumniæ excusat à tacita & præsumpta calumnia·non autem ab euidenti.*

13 *Cõmittẽs calũniam,etiam in causa ciuili potest criminaliter accusari.finita causa.*

PRimus actus qui sequi solet in iudicijs , post litis contestationem est iuramentum calũniæ.† Nam

facta litis contestatione iuratur de calumnia, tam per actoré, quàm per reum. c. cùm causam. in fi. de iura. calum. c. dudum. el. ij. de elec. & no. Spe. in titu. de iura calum. §. j. in princip.
2 † quod iurametum est adeò substantiale iudicij, quòd non potest per partes expresse remitti. & si obmitteretur, processus esset ipso iure nullus. l. ij. §. sed quia veremur. & ibi Barto. Bal. & doc. C. de iura. calum. tacitè autem obmitti potest: & valet processus: vt quia iuramentum nõ fuit exactum ab altera partiũ: & sic non fuit iuratum in toto processu: quo casu censetur tacitè obmissum: quod fieri potest, vt est text. in c. j de iura. calũ. lib. vj. & tenet And. de yser. in consti. lite legitimè. col. j. & in cõsti. vniuersos.
3 ¶ † Istud autem iuramentum calumniæ potest exigi per iudicem in quacunque parte iudicij: etiam post conclusum in causa: secundum Bald. in l. j. circa fi. versi. sed nunquid. C. de iura. calum. per d. c. j. extrà eo. libr. vj.
4 † & an præstetur in causa criminali, declarat Bal. in d. l. j.
5 ¶ † Item in his, quæ emergunt ante litem contestatam in qualibet exceptione, iuratur de calumnia: secundum Bart. in authen. hoc sacramentum. C. de iura. calum.
6 † & si actor nõ vult iurare, cadit ab actione sua. Reus verò noles iurare, habetur pro confesso. l. ij. §. quòd si actor. & ibi Bartol. C. de iura. calum. & Specu. in §. superest. in princ.
7 ¶ † In quo autem differat iuramentum calumniæ, à iuramento malitię, & iuramento veritatis: vide Specu. eo. titu. §. j. col. ij. & iij. & est tex. cum gl. in c. ij. de iura. calum. lib. vj.
8 ¶ † An autem procurator iuret de calumnia & qualiter? dic quòd tenetur iurare nomine proprio: & si habet speciale mandatum, iurabit etiam pro domino: aliàs sine speciali mandato non iurat: sed principalis iurare debet: Verùm, quando procurator iurat proprio nomine, iurabit in anima suam: sed quòd iurat pro domino, iurabit in animam constituentis. ita hæc omnia declarant Bart. & communiter docto. in l. ij. §. fi. C. de iura. calum. & habetur plenè per Spec. eo. titu. §. restat. vbi ponit omnes personas, quæ administratorio nomine iurant.
9 ¶ † Sed quid in causa appellationis, an sit in ea iurandum de calumnia? Dic, quòd sic: etiam si in principali causa iuratum fuerit. tex. est in c. j. in prin. de iura. calum. lib. vj.
10 ¶ † Quid autem comprehendat hoc iurametum calumniæ? dic, quòd multa. Primò enim, quòd actor credit se iustè petere, & nõ calumniosè, Item, quòd respondebit veritatem super omnibus, de quibus interrogabitur. Tertiò, quòd non vtetur falsa probatione: Quartò, quòd non corrumpet iudicem nec tabellionem: Quintò, quòd calumniosam dilationem non petet: vt not. Specu. in titu. de iura. calum. §. nunc dicamus. in princip. & tangitur aliquid per Barto. & doc. in authen. principales. C. eod. titu. Et similiter potes extendere in reo.
11 † dicit tamen notabiliter Bald. in l. si potest. C. de euict. quòd istud iuramentum calumniæ hodie non ęstimatur vnum obolum: quia facti sumus contemptores Dei: & religionis eius: vnde

vnde ego puto, quòd litigatores nostri temporis potius iurant de calumnia committenda quam vitanda: & ideò melius esset, quòd istud iuramentum ex toto tolleretur: à iudicio causa vitandi tot periuria: non obstante quod hoc iuramentum sit inuentum ob publicam vtilitatem: ne veritas occultetur: vt d.l.ij.§.sed quia veremur.tamen istud parum curant iurantes: argumento illius dicti per poëtam Aquinatem: Quid enim saluis infamia numis &c.

12 ¶ † Operatur autem hoc iuramentũ, vt quis excusetur à tacita & præsumpta calumnia, non autem ab euidenti & expressa: secundum Barto.in l.si quis.§.stellionatus.ff.ad turp.& Bal. in l.si tibi.C.de lib.causa.& Alex.in l.ait prætor.in princip.ff.de iure.iur.

13 † Hinc est, quòd si committens calumniam etiam in causa ciuili, potest criminaliter accusari finita causa: vt not.glos.in l.& in priuatis.ff.ad turpil.& Bald.in d.l.si tibi. Vnde si calumnia est euidens, non excusatur per iuramentum: aliâs sic: secundum Baldum ibi.

Robertus Maranta. V. I. D.

De Compromißo.

1 *Compromittitur hodie in regno, inter coniunctos sanguine vel affinitate, vsque ad quartum gradum, computandum secundum ius ciuile.*

2 *Compromissum, quòd fit inter affines ex forma statuti, habet locum etiam inter maritum & vxorem inter sponsum & sponsam.num.3.*

3 *Compromissum etiam si millies expirat, millies debet reuocari, quando à statuto inducitur. Et quid seruetur in Regno. & & an verò lis fiat.*

5 *Compromissum secundum pragmaticam an fiat inter consanguineos spurios. & nu.10. & 11.*

5 *Compromissum durat etiam post tempus pragmaticæ quando expirauit: quia pars petijt nimis longam dilationem.*

7 *Compromissum fit secundum pragmaticam regiam, etiam quando author laudati est coniunctus: licet principalis litigator coniunctus non sit.*

8 *Procurator compromittere potest secundum regiam pragmaticam: licet non habeat speciale mandatum.*

9 *Compromissum secundum regiam pragmaticã potest fieri, etiam inter minores.*

10 *Filiusfa. etiam sine consensu patris, potest se compromittere ex forma Regiæ pragmaticæ.*

11 *Mulier potest compromittere sine mũdualdo secundum Regiam pragmaticam.*

12 *Compromissum fit per solum iudicem eligentem arbitros, discordantibus partibus.*

13 *Compromissum secundum pragmaticam Regiam fit altera parte illud petente: sed non aliter.*

14 *Compromissum prædictum fit solùm in causis ciuilibus, vel mistis.*

15 *Compromissum ex regia pragmatica forma, non fit, quando affinitas est dissoluta per mortem.*

16 *Compromissum prædictũ cessat inter priuignum & nouercam, mortuo patre.*

17 *Compromissum fieri non potest, altera parte inuita, habente exceptionem litis finitæ seu impedientem litis ingressum.*

18 *Statutum, quòd fiat compromissum inter*

affines, non comprehendit habentem instrumentum, sententiam, vel obligationem liquidam.

19 *Habens scripturam iuratam, non tenetur ad compromissum secundum pragmaticam.*

20 *Spurius non dicitur coniunctus. & litigando cum consanguineo, non potest secundum pragmaticam petere compromissum.*

21 *Compromissum an fieri debeat, si spurius petit compromissum contra aliũ spurium sibi coniunctum.*

22 *Compromissum non fit in causa feudali, etiam inter coniunctos.*

23 *Causa, in qua agitur de vita & militia, aequiparatur feudali. & super ea nõ compromittitur secundum pragmaticam.*

24 *Compromissum, quod fieret cum cedente coniuncto, non fit cum cessionario non coniuncto.*

25 *Compromissum secundum regiam pragmaticam, non fit inter consanguineos legitimatos.*

26 *Compromissum non potest peti contra clericum coniunctum: sed sic à clerico contra laicum.*

27 *Clerici actiuè gaudent statutis laicorum.*

28 *Clericus contra clericum coniunctũ, non potest petere compromissum secundũ pragmaticam regiam.*

29 *Compromissum secundum pragmaticam non fit de articulo iuris: nisi quando esset probabiliter dubius.*

30 *Causa tutelae cõpromitti nõ potest, etiam stante pragmatica, quòd causae omnes compromittantur.*

31 *Compromissum non petitum in causa principali, non potest peti in causa appellationis.*

32 *Causae mixti imperij, non comprehenduntur à pragmatica, quòd omnes causae compromittantur.*

33 *Compromittitur secundum regiam pragmaticam inter affines coniunctos per legitimum matrimonium. Secus, si per simplicem fornicationem.*

34 *Compromissum non fit secundum pragmaticam, quando altera tantum ex partibus læderetur.*

Secundus actus, qui solet quãdoq; in iudicijs emergere est, †compromissum & loquor præcisè propter regiam pragmaticam, quę viget in hoc regno, quæ incipit: odia. per quam est cautum, quòd si litigantes sunt cõiuncti adinuicem per consanguinitatem vel affinitatem vsque ad quartũ gradum computãdum secundum ius ciuile, debet iudex altera parte petente compellere ipsos litigantes ad compromissum. verùm potest peti à principio litis vsq; ad dationem termini probatorij, & non vltra: vt dicitur in dicta prag. Et hac de causa ego posui hunc actum compromissi ante dationem termini: non tamen nego, quin etiam potuerit poni suprà in prima parte iudicij. & quoniam istam materiam compromissi & arbitrorum tractaui aliquatenus suprà in iiij. parte principali huius trac. in xiiij. distinctione: & aliqua dicam infrà in materia appellationis in iij. parte iudi. in j.q. principali. in ver. reductio, & in iiij. qõ principali. ver. vij. limita &c. ideò hîc solùm reseruo tangere materiam cõpromissi prout emergit in iudicio: & sic materiam dictæ regiæ pragmaticæ. & primò pono regulã quæ sumitur ex dicta pragma. quam suprà dixi. 1

¶† Amplia

2 ¶† Amplia primò dictam prag. procedere etiam inter maritum & vxorem: qui licet non sunt affines: tamen principium & causa affinitatis sunt. ita tenet Bald. in l. affinitatis. C. comm. de succes. ¶† Secundo amplia
3 dictam prag. procedere etiam inter sponsum & spõsam: ita tenet Ias. in l. quid Seruius. colum. ij. ff. de condi. ob causam. ¶ † Tertiò amplia, etiam si
4 millies expiraret cõpromissum: millies deberet renouari & iterum compromitti: ex quo dicta prag. semper loquitur. ita per plura tenet Ias. in l. si quis ex argentarijs. §. prætor ait. col. ij. ff. de edẽ. vbi etiam dicit, quòd hæc prag. est fauorabilis: idem tenet Alex. in consi. lxx. col. ij. in ij. volu. & Bal. in cons. ccccl xxxvij. in iiij. volu. Verùm reperio, quòd Matthæus de afflict. insignis doctor Neapolitanus in suis decisionibus sacri concilij. in deci. xlvj. vult, quòd si bis factum fuit compromissum iuxta formam dictæ prag. & fuit bis expiratum, non debet vlterius altera parte inuita compromitti: & ita dicit fuisse pronuntiatum in sacro concilio: ponderando verba dictæ pragmaticæ, & certè si dictę decisiones habentur in regno pro authenticis: possumus dicere, quòd in regno sit correctum ius commune in terminis dictæ prag. quia sententia sacri concilij fertur sub nomine regis. vnde habet vim legis in hoc regno. l. fi. C. de legi. Aliâs autem haberet illa decisio vim authoritatis vnius doctoris: & essent ponderandæ rationes, quibus
5 mouetur. ¶† Quartò amplia procedere etiam inter consanguineos spurios: quando agitur inter coniunctos ex parte matris. ita tenet Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. colũ. xv. ff. ad trebel. secus, ex parte patris: vt dicam infrà in limitationibus. ¶† Quin- 6
tò amplia, etiam si lapsum esset tempus pragmaticæ. s. trium mensium, ex causa, quia altera pars petijt nimis longã dilationem ad producendum testes: nam potest tunc nihilominus causa decidi post tempus: & sic post tres menses. ita tenet Alex. in consi. lxxij. col. j. in iij. vol. ¶† Sextò amplia 6
non solùm quando principalis litigator est coniunctus: sed etiam quando author est coniunctus: licet principalis sit extraneus: quia debet causa compromitti cum authore laudato iudicium suscipiente. ita plenè hanc quęs. examinat Bar in sua. ij. disp. quæ incipit: pisanæ ciuitatis &c. vbi ita concludit. & idem Bar. in l. procuratoris. ij. ff. rem ra. ha. ¶† Septimò am- 7
plia procedere, etiam in tutore, & procuratore. Nam licet aliâs istæ personæ non possint compromittere sine speciali mandato. l. transactionis. & ibi per omnes doc. C. de transa. tamen stante dicta prag. possunt cõpromittere, quando eorũ principales sunt coniuncti: ex quo non faciunt hoc voluntariè, sed ex necessitate statuti: ita concludunt Pau. de ca. Bal. & Alex. in l. si plures. ff. de pac. & Ias. in d. l. transactionis. & Ang. in l. non solùm. §. interdum. ff. de procur. ¶† Octauò am- 8
plia procedere, etiam inter minores: secundum Paul. de cast. in l. nam & posteà. § si minor. ff. de iureiu. ¶† No- 9
nò amplia, etiam si extaret statutum, quòd filius nõ possit se obligare sine

consensu patris:nam potest nihilominus compromittere authoritate dictæ pragmaticæ,etiam sine consensu patris.quia dicta prag.est magis specialis,quàm illud statutum.ita tenet Bal.in l.fi.§.necessitate col.iiij.versi. sed pone : duo sunt statuta ,&c.C.de bo.quę libe.& Alex.in consi.xxix.col. j.in fi.versi.& expressius &c.in.j.vol.
11 † Et per hoc dico,quòd in regno est communis obseruantia per ritum magnæ curiæ,quòd mulieres longobardo iure viuentes , non possunt contrahere sine consensu mundualdi:nam si esset lis aliqua cum muliere coniuncta , puto quòd dicta mulier posset compromittere , secundum formam dictæ prag.etiam sine mundualdo : per illud dictum Bald.
12 quod est notandum.¶ †Decimò amplia procedere , etiam si partes sint discordes in eligendis arbitris : quia tunc iudex solus eligit:& fit compromissum.tex.est in l.si.§.electione.C. de iudi.& Barto.in l.in venditione.§ fi.ff.de bo.autho.iudi.pos.& Bar.in l. j.§.ex hoc rescripto.ff.de ven.insp .. & Alex.in l.de die in princ.in ij.not.
13 ff.qui sat.cog.¶ † Istam pragmaticam sic ampliatam limita primò procedere,dummodo compromissum petatur ab altera partium : aliâs si non petitur iudex non debet per se compellere partes ad compromissum.& quando petitur ab vna parte , debet alia pars citari : secundum Alexã.in consi.lxxxij.colum.ij.in primo volu. & hoc sentit expressè dicta pragma. odia.post prin.ibi ad petitionem cu-
14 iuslibet.&c.¶ † Secundò limita eam procedere solùm in causis ciuilibus vel mistis : secus in criminalibus: quia in eis non fit compromissum. ita expressè dicitur in dicta prag.ibi in causis ciuilibus vel mistis &c. quę autem dicantur causæ mistę:declaraui suprà in quarta parte princi-
15 pali,in prima dist.circa fi.¶ † Tertiò limita eam procedere inter affines durante affinitate tantùm:secus autem,si affinitas sit dissoluta per mortem : quia licet remaneat vinculum quo ad impedimentum matrimonij: tamen non remanet quo ad compromissum.ita tenet Barto.in l.cui eorum.§.affinitates.& ibi etiam Bal & docto.ff.de postul.& est glos.& ibi Alex.& doct.in l.sed hoc ita.ff.de re iudi.& Bald.in l.fin.versi.modò quæritur &c.C.de ver.sign.& Pau.de cas. in l.rei iudicatæ.§.fina.in fin.ff.solu.
16 ma.† Et per hoc cessaret dicta prag. inter priuignum & nouercam mortuo patre,ex quo est dissoluta affinitas:secundum Bal.in l.affinitatis.C. commu.de succes.& Paul.de cast.in
17 consi.lxxx.in ij.volu.¶ † Quartò limita non procedere , quando altera pars haberet aliquam exceptionem litis finitæ,seu impedientem litis ingressum : quia non potest ea inuita fieri compromissum:ita tenent Bald. Alexan.& doct.in l.fratris.C.de transact.& Bald.in l.si iudex.ff.de his qui sunt sui vel alie.iur.& Socin.in consil.100.colum.iiij.versic.primò quia
18 &c.in ij.volumi.¶ † Quintò limita non procedere , quando altera pars haberet scripturam publicam liquidam : puta , instrumentum , sententiam , vel obligationem . ita deciditur in dicta pragma . odia.in fin .& per Socin.

per Socin.in consil.iiij.in primo volum.Nam dicta pragm.seu statutum non comprehendit res liquidas. ita dicit Petr.Philipp.Cor.in consil.lxij. in litera.d.in iiij.volum.& Soci.in d. consi.300.colum.iiij.in fi.in ij.volu. & Barto.in l.eleganter.in princ.ff.de
19 cond.inde.¶†Sextò limita non procedere, quando extaret aliqua scriptura iurata: quia propter iuramentum non fit compromissum. ita tenet Alexand.in consilio.xxxvij.colum.antepen.in ij.volum.& Ias.in l. fratris.C.de transac.vbi plures allegat.& Paul.de cast.in consil.xiiij.in
20 ij.volu.¶† Septimò limita non procedere in spurio: qui litigans cum consanguineo suo,non potest petere compromissum:ex quo non dicitur coniunctus:vt not.Bald.in l.id quod pauperibus.col.fin.C.de epi.& cle.& Bald.in l.cùm acutissimi.C.de fideicom.& glo.in cle.j.in versi.liberi.de baptis.& Innoc.in c.nonnulli.§.sunt & alij de rescriptis:& Pau.de cast.in consil.clxxviij.in ij.volumi.& Alexand.in consil.lx.colum.iij. &.iiij.in ij.volum vbi hoc etiam singulariter declarat,quando spurius petit compromissum, eo quia est coniunctus: quia tunc non auditur: secus si consanguineus legitimus petat contra spurium: quia tunc fit compromissum in damnum spurij: secundum eum.Item intellige.hoc,quando ageretur inter coniunctos ex parte patris:secus,si ex parte matris:quia tunc etiam spurius dicitur coniunctus:& petit compromissum:secundum Alexand.in l.ex facto.§.si quis rogatus colum.xv.ff.ad trebel.& dixi suprà in iiij.ampliatione ad hanc regulam. & de prædictis vide etiam Paul.de cast.in d.§.si quis rogatus.& Ioan.de
21 de imo.ibidem.¶ †Sed posset occurrere dubium,quid si vnus spurius peteret compromissum contra alium spurium sibi coniunctum,an debeat fieri?& certè si isti duo spurij attingunt se ex linea matris,puta quia essent duo fratres spurij nati ex eadem matre,vel duo consobrini spurij nati ex duabus sororibus,non facerem dubium,quòd fieri deberet compromissum:per ea,quæ dicit Alexand.in d.§.si quis rogatus. sed tota dubitatio consistit, quando essent coniuncti ex linea patris:& hanc.quest.non inuenio ab aliquo tactam.sed saluo meliori iudicio dicerem,quòd etiam in isto casu habet locum compromissum altero spurio petente:& pondero rationem,qua vtitur Alexand. in d.consili.lx.colum.iiij.versi.quintus casus,&c.in ij.vol.vbi dicit,quòd spurij veniunt appellatione filiorum, quando tractatur de eorum præiudicio: secus si de fauore.alleg.glos. in d.cle.j.de baptis.& idem tenet Paul.de cast.in dicto.§.si quis rogatus.sed sic est, quòd si spurius petit compromissum: & alter spurius opponeret sibi,quod ego non sum tibi coniunctus, quia sum spurius: tunc allegaret spurietatem in sui fauorem:vnde non debet audiri: & si diceret: non potes petere: quia tu es spurius, petens replicaret:& tu quæ pars es vnde nil Iudæus Iudæo nil Catilina cethego.per ea quæ habentur per Bald.& docto.in l.viro.& in l.cùm mulier.ff.solu.matr.& per In-

no.& doct.in cap.intelleximus.de adul.& ibi in terminis Ioan.de ana.in vltimo.not.dicit per illum text.Nota,quòd in exceptione doli vel criminis,turpis persona non potest à se eijcere turpem. vnde ex consequenti per illa iura,dico quòd spurius conuentus super compromisso non posset à se eijcere spurium : allegando spurietatem,quæ contra eundem retorquetur.& sic tunc compromissum

22 fieri debet. ¶ † Octauò limita non procedere in causa feudali:quia illa compromitti non potest:non obstante dicta prag.ita deciditur expressè in d.prag.odia.in fine.& tenet And. de yser.in c.j.§.si inter.de lege Cor. & est.text.in consti.regni,quæ incipit:constitutionem diuæ memoriæ. quæ annullat omnem transactionem & compromissum in causa feudali.

23 ¶ † Nonò limita non procedere in causa, in qua agitur de vita & militia : quia non compromittitur. nam æquiparatur feudali:vt tenet Matth. de afflict.in deci.xliiij.consi. neapo.

24 ¶ † Decimò limita non procedere, quando coniunctus cederet suam actionem non coniuncto : quia licet compromissum fieret cum cedente: non tamen fiet cum cessionario.quia est mutata qualitas.ita habetur in deci.74.concil.Neap.& per Imo.& Alexand.in l.si post diuortium.in fin.ff. solu.matrimo.facit text.in l.Paulus respondit per procuratorem.ff.de ac

25 quir.hære.¶† Vndecimò limita non procedere inter consanguineos legitimatos:secundum Paul.de cast.in consi.clxviij.in ij.volumi.& Alexan. in consil.lx.colum.ij.&.iij.in ij.vo-

26 lum.¶ † Duodecimò limita non procedere,cõtra clericum coniunctum quia cùm sit statutum principis secularis,non potest ligare clericos.ita tenet Socin.in consili.lxxj.in iiij.volum.& Bald.in c.cùm venissent.colum.iij.de eo,qui mit.in pos.sed ipse clericus actiuè posset petere compromissum contra laicum coniun-

27 ctum.† quia clerici gaudent statutis laicorum pro se:non autem contra se:vt habetur per Abb.& Moder. in c.ecclesia sanctæ Mariæ de consitu.& per Barto.& docto.in l cunctos populos.C.de sum.tri.& fide catho.

28 † an autem clericus contra clericum coniunctum petere posSit compromissum? dico quòd non. quia in eo est diuersa ratio, quàm in spurio:ex quo clericus passiuè non ligatur statutis laicorum : per prædicta. vnde semper potest excipere,à quocunque conueniatur : nam clericatus est fauor & ideò allegari potest in fauorem excipientis:spurietas est odium: & ideò non potest allegari in fauo-

29 rem.¶ † Decimotertiò, limita non procedere in articulo iuris:quia vbicunque vertitur de aliquo dubio, quod in numero iure consistit, non debet compromitti : ex quo in iure omnia sunt certa & liquida. ita tenet Bald.in l. ancillæ.colum.j.C.de fur.& Alexan.in consi.lxij.colum.ij. in ij.vol.& Bal.in l.cum proponas.C. de reb.cre.vbi etiam declarat Bald. quid si causa principalis non sit compromittibilis:an possit saltem compromitti vnus articulus illius causę? & tenet quòd sic.idem tenet Barto. in l.si quis in conscribendo.col.fina.

C.de pac

C.de pac. & Soc. in consil. lj. in primo vol. contrarium tamen tenet idẽ Soci. in cõsi. ccc. col. v. & vj. in ij. vol. vbi adducit bonas rationes: & ibi videas. ¶ Limita tamen hoc primum dictum, quando articulus iuris esset probabiliter dubius: quia tunc æquiparatur dubio facti: & debet compromitti: ita per plura tenet Ias. in l. j. col. penul. ff. de transac.

30 ¶ † Decimoquartò limita, nõ procedere in causa dandi tutelam: quia nõ potest compromitti: secundum Bar. & Bal. in l. prætor ff. de tut. & cura. & da. ab his.

31 ¶ † Decimoquintò limita non procedere in causa appellationis: quia in ea non potest peti compromissum non petitum in causa principali, secundum Pau. de cast. in consi. 320. in prin. in primo volu.

32 ¶ † Decimosextò limita non procedere in causis misti imperij: quia de iure non compromittũtur. non obstante dicta pragmatica: secundum Bart. in l. non distinguemus. §. de liberali. ff. de arbi. & Bar. in d. l. prætor. ff. de tu. & cu. & datis ab his, &c.

33 ¶ Decimoseptimò limita nõ procedere inter affines cõiunctos per legitimũ matrimoniũ: secus per simplicẽ fornicationẽ: ita tenet Io. an. in c. fi. de cõsangui. & affi.

34 ¶ † Decimooctauò limita non procedere, quãdo altera tantũ ex partibus læderetur. ita tenet Pau. de ca. in consi. 320. col. ij. ver. item & ea ratione. & c. in j. volu.

Robertus Maranta. V. I. D.

De dilatione.

1 *Dilatio quomodo & quando detur.*

2 *Dilatio omnis, est peremptoria. & nõ datur nisi semel in causa ciuili, nec potest prorogari sed in causa criminali potest pluribus dari. & num. 4.*

3 *Dilatio defensoria in criminalibus potest dari etiam post inclusum in causa.*

5 *Dilationes plures dari possunt, vbi est iustum impedimentum in prima.*

6 *Dilatio noua datur, quando superuenerunt noua probationes. & statur iuramento petentis dilationem. quòd sibi de nouo superuenerunt probationes.*

7 *Dilationes nouæ dantur, quando causa examinatur in consistorio principis.*

8 *Litigans quando impeditur facto aduersarij, datur noua dilatio.*

9 *Dilatio noua datur, quando aliquid additur in libello.*

10 *Noua dilatio datur, quando noua actio cumulatur.*

11 *Dilatio noua peti potest, quando in iudicio emergit noua exceptio: vel aliud incidens.*

12 *Dilatio, quæ dari non debet, & datur, vtraq; parte præsente & non contradicente, valet & de vtriusque voluntate data censetur.*

13 *Dilatione nulla data, valent probationes receptæ.*

14 *Dilatio data absenti, nõ currit, nisi à die quo fuit intimata.*

15 *Dilatio, quæ datur in causis, quanta esse debet.*

16 *Dilationem legalem potest interbreuiare & prorogare.*

17 *Dilationem breuiorem recipiens, contradicere & protestari debet, alias sibi præiudicat. sed si protestatur, an possit aliam obtinere.*

18 *Dilatio probatoria semper est communis vtrique parti. & est continua & non vtilis, nisi quando feriæ absorbe-*

rent totam vel maiorem partem.
19 *Testes an examinari debeant infra termi num datum ad probandum.*
20 *Quid si detur ad probandum habendum.*
21 *Quid in causis repulsæ.*

1 TErtius actus qui solet
in hac secũda parte iu
dicij emergere,est di-
latio: seu terminus ad
probandum:Nã facta
litis cõtestatione:& iuramẽto de ca-
lũnia,si altera partiũ non petit com
promissum,vt suprà,iudex procedit
ordine successiuo ad dationem ter-
mini probatorij.& quoniam hac ma
teriam dilationis plenè tractat Spec.
in tit.de dila.per totum.& alij doct.
repetentes rub.de dila.propterea con
tentus ero tangere hic duas tantùm.
q.facientes ad materiam practicæ:vt
videamus qualiter se habeant iura
municipalia huius regni,ad iura com
munia in materia dilationis.de reli-
quis verò remitto me ad dicta per
doc.in locis præallegatis.Et j.q.erit,
quot dilationes potest iudex dare in
vna causa.Secunda quæst.erit,quan-
ta debeat esse dilatio,quæ datur in
2 causis:& quot dierum:¶ † Venio ad
primam.q.super qua dico,quòd de iu
re communi omnis dilatio probato
ria,est peremptoria:& non potest da
ri nisi semel:& sic vnica tantùm dila
tio dari debet:adeò quòd etiã si non
apponatur verbum,perẽptoriè:sub-
intelligitur ex iuris dispositione:ita
tenet Alex.per illum tex.in l.fi.in pri
mo not.ff.de ferijs:& ibi cõmuniter
doc.& Barto.in l.mancipiorum.ff.de
optio.leg.& Bar.in l.cessante.C.quo.
& quando iud.& Abba.in c.licet in
iiij.no.de proba. Fel. in c. pastorali
col.j.de excep.pro hoc est tex.& ibi
Bar.& doc.in l.j.C.de dila.& procedit
hoc indistinctè in causis pecuniarijs:
per d.l.fi.& nulla fit differentia inter
actorem & reum,quantũ ad vnitatẽ
dilationis. Solùm in hoc differunt:
quia iudex potest dare lõgiorem di-
lationem reo , quàm actori glos.est
singularis in l.sicuti §.si quæratur ff.
si serui vend.quã gl.ad hoc sequitur
Alex.in d.l.fin.col.ij.& ibi etiã Iasõ in
vj.colum.ver.v.sed in causis crimina
libus dantur duæ dilationes accusa-
tori: & tres reo : vt d.l.fi. quæ licet
loquatur de causis capitalibus tantũ:
tamen de consuetudine extenditur
ad omnes causas criminales: vt dicit
ibi Bal.Ang.& Pau.de Ca.Ias.referẽ-
do gloss.ibi quæ istud tenet : de qua
materia vide ibi per doct.
3 ¶ † Plus dico, quòd in criminalibus
ad defensionem rei possunt quando-
cunque,etiã post conclusiõnẽ in cau-
sa recipi,testes & defensiones ad pro
bandã innocentiã.ita tenet Bar.in l.j.
§.fi.ff.de q.& Bar.in l.diui fratres ff.
de pœnis.& Alex.in authe.iubemus.
circa.fi.col.C.de iud.& Bar.in l.ij.§.fi
publico colũ.iiij.ff.de adul.& Abba.
in cap.suborta.colum.fina.de re iu-
dica.& Pau.de cast.in consil.cccxxv.
& Franc.de are. in consil. cxliiij.
vnde puto , quòd non peccat iu-
dex , si quandocunque ante senten-
tiam concederet reo in criminalibus
dilationem ad se defendendum.
4 ¶ † Et hoc,quod dicimus de dilatione pe
rẽptoria & vnica in causis ciuilibus
est conforme cùm dispositione regiæ
pragmaticæ:

pragmaticæ:quæ incipit:post prædictas quæ similiter concedit vnum terminum ad probandum: & vult, quòd non possit prorogari sine iusta causa:vel absque consensu vtriusque partis:aliàs iudex prorogans punitur ad duas vncias.Si ergo nō potest prorogari,multò fortius nō potest multiplicari:quia facilius prorogatur dilatio:cùm sit eadē l. sed si manente ff. de preca. quàm noua detur. facit quòd no.Alex.in l.iiij.in princi.ff.de
5 dam.iufec. ¶† Hanc regulam, quòd vnica tantū dilatio datur limita non procedere,quādo extaret iustum impedimentum in prima dilatione: nā potest dari secunda l. oratione ff. de ferijs.& quomodo hoc procedat: vide Bar.& Moder.in l.fi.eo.tit. & Bal.
6 in consil.xxxiij.in v.volu. ¶†Secūdò limita,nisi elapsa prima dilatione sui peruenissent litiganti nouæ probationes:quia ad illas producendas potest dari noua dilatio:secundū Bart. in l.admonendi.col.ij.ff.de iureiu. & Salyn.in l.j. C. de dila.& Ias.in d.l.fi. colū.viij.ff.de ferijs.& de hoc statur iuramento petētis dilationē:scilicet, quòd de nouo superuenerunt sibi probationes: vt habetur in c. pasto-
7 ralis.de excep.¶†Tertiò limita,quādo causa examinatur in consistorio Principis:quia tunc possunt dari plures dilationes l. in offerendis. & ibi Bar.in fin.C.de app.quòd declara, vt ibi per eum.
8 ¶†Quartò limita,quando is,qui habuit dilationem , impediretur facto aduersarij: vt si est datus terminus actori ad probandum:& reus opponit multas exceptiones & subterfugia: nam interim non currit dilatio actori:secundum Alex. in cōsi. lxxij. col. j. in iij.vol.& Ias.plenè in l. si eū §. qui iniuriarum.col.iij.& iiij. ff. si quis cau. Cautela tamen est,vt actor protestetur:& ita sum solitus practicare quando casus mihi euenit.
9 ¶† Quintò limita,quando actor adderet aliqd libello:quia ad illud debet noua dilatio dari.ita tenet Ang. in l.j.§.si quis stipulāti ff.de ver.obli.
10 †Et idem quādo noua actio cumulatur:vt not.glo.& Bar.in l.ædita. C. de edem.& habetur per gl.in c. lite-
11 ræ.de dila ¶†Sextò limita , quando in iudicio emergit aliqua noua exceptio, vel aliud incidens:quia semper peti potest dilatio noua ad probandum id , quòd consistit in facto super illo emergenti: vt habetur in c.pastoralis.de excep.nam ea.quæ de nouo emergunt , nouo indigent auxilio l.de ætate §. ex causa ff. de inter.actio.
12 ¶†Septimò limita,quando iudex daret secundam dilationem presente vtraque parte,& non contradicente: quia censetur tūc data de voluntate ambarū partiū:& valet.ita tenet Bal. in d.l.fi. ff. de ferijs. Et ideò semper quādo iudex dat secundā dilationē, vel eam prorogat,debet altera pars cōtradicere vel protestari: aliàs cēsetur consentire.vt inquit Bar.in l.j.C. de rela.quo casu,quando altera pars cōtradicit,nō valet ipso iure dilatio, & probationes infra eā recepte nihil valet:secundū Alex.in d.l.fi. quē cōmuniter sequūtur ibi Alex.& Mod. idē tenet Bal.in cōsi.xxxiii.col. fi. in
13 v.vol.†sed si probationes recipiūtur in iudicio

in iudicio sine dilatione, valent: secundum Bar. Bal. Alb. & Mod. in d. l. fin. & præsertim Ias. ibi in pen. col. & habetur in deci. lv. concil. Neap. Similiter est cautela pro iudice, vt semper in dilationibus faciat scribi in actis præsentibus ambabus partibus & non contradicentibus. vel, nihil dicentibus. quia ex non contradictione inducitur consensus in iudicialibus: per ea, quæ dicit Bartol. in d. l. j. C. de rela.

14 ¶ †Octauò limita, quando dilatio est data absenti: quia non currit, nisi à die, quo fuerit absenti intimata: & ille dies, quo intimatur, non imputatur. ita tenet Bar. & Alex. & Mod. in l. Labeo. in fi. ff. de iureiur. & Bal. in l. si ea. col. fi. C. qui accu. non pos. & in l. j. in fi. C. de tempo. app.

15 ¶ †Secundò principaliter quæro, quãta debeat esse dilatio, quàm iudex concedit ad probandũ? Dic, quòd de iure communi omnis dilatio est arbitraria iudici: nam habito respectu ad distãtiam loci, ad qualitatem personarum, & causæ potest breuiorem vel longiorem dilationem concedere. ita tenet Spec. in ti. de cita. §. nũc de temporum. in fin. & §. fi. in fi. vbi plura allegat. & habetur in cap. quod ad consultationẽ. de re iud. pro hoc est tex. & ibi Bar. in l. j. C. de dila.

16 †Imò etiam dilationem legalem potest ex causa iudex breuiare vel prorogare: vt no. Alexand. & docto. in l. ij. ff. de re iudic. & Abb. in c. cùm sit de app. Verùm in causis summarijs debent dilationes breuiari, prout est possibile: vt habetur in cle. sepe, de verb. sign. Sed hodie in regno est statuta certa dilatio ad probandum per regiam prag. quæ incipit: post prędictas, videlicet dierum quindecim. si per partes declaratũ fuerit se habere testes infra viginti millia: aliâs si nihil partes declarẽt de testibus: dilatio est viginti dierum. Et iste est terminus, quem iudices appellat terminum iuris. Et si partes declarauerint se habere testes in remotioribus partibus intra regnum, iudex potest dare longiorem dilationem: dũmodò non excedat tres menses. Sed si testes sunt extra regnum, iudex promotu animi sui potest longiori dilationem statuere. Et prædicta dilatio censetur data ipso iure, etiam sine ministerio iudicis, facta litis contestatione. Ita hæc omnia deciduntur in d. prag. post prædictas. sed dilatio, quæ datur ad repulsam, est medietas primę dilationis in causa principali præstitæ: datur etiam dilatio ad repulsam repulsæ: & est medietas dilationis datæ ad repulsam. vt habetur in alia regia pragm. quæ incipit: cursu dilationum. Ex causa tamen posset iudex has dilationes breuiare & prorogare, vt suprà dixi. †Sed quã- 17
do iudex sine causa daret breuiorem dilationem: sit cautus litigans vt contradicat & protestetur: aliâs si sponte recipit dilationem breuiorem censetur iuri suo renuntiare: secundum Abba. in d. c. quod ad consultationem per illum text. in iij. colum. in penul. not. de re iudic. Et est vtile cõtra dicere ad hoc præsertim: quia potest posteà petere secundam dilationem: quæ de iure dari debet sine alia causæ cognitione: quando prima

prima non fuit integra:quia ista secunda non videtur noua dilatio:sed potius reintegratio & suppletio primæ. Ita tenet Innocē.in c.vltra tertiam de testi.& Bart.in l.j.in fi. C.de dila.& Iaſ.in l,fi.col.ix.in prin.ff. de ferijs. Et hāc potes addere pro nona limitatione ad alias fallentias quas posui modò in præcedenti.q. videlicet,quòd quando prima non fuit integra, potest peti secunda dilatio: dummodo sit contradictum:vt dixi.

18 ¶ † Ista autem dilatio probatoria, quę datur in iudicio,semper est communis:adeò quòd si datur vni parti, prodest etiam & alij.l.petendæ.C.de temp.in inte.resti.& ibi Bald. & not. Felyn.in c.prudentiam.col.j. de mutu. peti. & est ritus magnæ curiæ in nume.210. qui incipit : item seruat ipsa curia declarare,&c.in fi.item est continua regulariter:quia in ea currunt etiam dies feriati : secundum Bal.in l.j.C.de ferijs : & glo.in rubr. & l.j.ff.de diuer.& tēpo. præscript.& gl.& Bal. in l.fi.ff. de ferijs. Pro hoc est tex.in l.siue pars.in fin.C.,de dila. Quod tamen intellige, nisi feriæ absorberent totam dilationem:vel maiorem partem : quia tunc feriæ non computantur in dilatione.Vnde si in sabbato palmarum daretur dilatio dierum quindecim, talis dilatio inciperet post octauā paschæ : quia omnes illi quindecim dies sunt feriati: secundum Bald.in l.si quando.in iiij. q.C.de testi.& Hostien.in c.licet causam.de proba.& Lanfranc.in c. quoniam contra.in versi.dilationes. col. ij.de proba.

19 ¶†Vltimò,super hac materia posset dubitari, an infra terminum datum ad probandum. debent testes omnino examinari? Dic quòd iste terminus datur duplici modo. Quandoq; enim datur ad probandum simpliciter:& quandoque ad probandum, & probatum habendum. Primò casu, quando datur ad probādum, sufficit quòd testes sint iurati & citati infra terminum:nam possunt posteà examinari:etiam lapso termino:& censentur eorum depositiones factæ infra terminum : quia depositio testis retro trahitur ad tempus iuramenti: secundum Lud. Ro.in cōsi.ccccxliij. col.ij.& Abb.in c.licet causam.colū. vj. de prob. & ita quotidie videmus seruari in practica : & super hoc est ritus magnæ curiæ in num.cxlix.qui incipit:item,quòd in quibuscunque. qui de æquitate concedit., quòd testes posſint per tres dies post terminum iurare:& deinde inantea examinari.& vide aliquid per Bar.in l.mancipiorum. ff. de optio.lega.Secundò casu:scilicet,quando datur terminus ad probandum, & probatum habendum:& tūc debent testes etiam examinari infra terminum : aliâs posteà nō admittūtur:ita plenè tenet Abb. in d.c.licet causam. colū.vj.& vij. & Soci. in consi.xlvij.col.iij.in iiij.vol. & Bal.in consi.cxxxiij.in v.vol.

20 ¶ † Solet etiam elapso termino ad probandū concedi terminus ad examinari faciendum:dommodo testes sint iurati infrà terminum : aliâs secus:quo termino elapso vlterius nō admittūtur testes.& de hoc est alius ritus magnæ curiæ in num.clxvj.incipiens : item si aliquid &c. & alius ritus

ritus in nu.cclxxxij.incipiens: item, quòd cùm datur,&c. & alius ritus in num.209.incipiens:item, seruat ipsa curia rarò, &c. & potest dari dictus terminus etiam in die feriata: vt dicitur in d.ritu.282.

21 ¶ † Sed in termino dato ad repulsam, fallit primum dictũ: quia etiam si detur simpliciter,& non dicatur ad probatum habendum: debent testes examinari infra terminũ. Ita de hoc est alius ritus magnæ curiæ in num. 256. qui incipit: itẽ, quòd facta, &c. & hoc potest fortificari ex his, quæ dicit Abb. in c.licet dilectus.in fi. de testi. vbi dicit, quòd repulsa est odiosa: & dilatio ad eam debet dari breuis,& cũ maxima causæ cognitione. Rober.Maranta. Venu. I. V. D.

De positione, seu articulorum productione.

1 *Positio, articulus, & capitulum, quid sint. & qualiter inter se differant: & nume.2.3.& 6.*
2 *Capitulum, est nomen generale: & potest positionẽ & articulum cõprehẽdere.*
3 *Positio, in quo differat a libello.*
4 *Causa ciuilis, in regno ab articulis incipere potest.*
5 *Iudex in causis summarijs vnum & eundem terminum ad ponendum & articulandum dare potest.*
6 *Positionem faciens, censetur fateri, quod ponit. Secus, si interrogat. & nu.12.*
7 *Articulus non censetur fateri, quod narrat in articulis.*
8 *Confessio facta in positionibus, reuocari videtur, nisi de errore doceatur. & quando & qualiter hoc procedat.nu.9.*
9 *Positiones faciens fateri, non videtur incipiendo à negatiua.*
10 *Positiones infra terminum datum ad probandum, debent fieri, non autem post.*
11 *Positionibus & articulis post terminum productis, pars respondere non tenetur.*
12 *Positio obscura siue articulus obscurus, declarari possunt post terminum, vsque ad conclusionem in causa.*
13 *Positiones fieri debent positiuè: non autem interrogatiuè, & quæ sit ratio.*
14 *Verbum, credit est veritatis expressiuum in respondente positionibus.*
15 *Aduocatus nec procurator respondenti positionibus adesse non debet, quando illis respondetur.*
16 *Rusticus & idiota respondent positionibus præsente suo aduocato, vel procuratore.*
17 *Periurus non est principalis, qui deponit falsum cum iuramento: sed solùm Deum habet vltorem.*
18 *Iudex potest imponere pœnam litiganti, vt veritatem dicat: & illam exigere.*
19 *Copia articulorum parti dari debet: non autem interrogatoriorum. & nu.21.*
20 *Articuli præsentari possunt etiam die quo curia non regitur: dummodo non sit dies feriatus: & soli magistro actorum sine iudice præsentari possunt.*
22 *Positionibus respondere nolens, an possit petere terminum ad deliberandum.*
23 *Clausula salvo iure impertinẽtium. quid operetur.*

Quartus actus, qui successiuè emergit, est positio, siue articulorum productio. Et quonia hæc materia positionum, est plenè tacta per Spec. in titu de po

de positio. ideò non valdè me exten do: sed solùm pro introductione iuuenum, videbimus istos tres terminos qualiter differant: videlicet, positio, articulus, & c. deinde. tangam aliquas additiones circa obseruantiam in regno in actu practico.

¶ † Sciēdum est igitur, quòd isti tres termini ita differunt. Nam positio genericè ita diffinitur: videlicet, positio, est breuis narratio factum cōtinens, ad eliciendam veritatem concepta: secundum Bald. in l. ij. §. quod obseruari. col. fi. C. de iura. calum. & Spe. in tit. de positio. §. j. sed magis in
2 specie ita diffinitur: Positio, est pars intentionis, continens id, super quo quis petit ab aduersario responderi: secundum Bald. in l. generaliter. §. sed iuramento. C. de reb. cred. Articulus verò est pars intentionis, continens id, quod quis probare intendit: puta per testes vel scripturas: vt not. Bal. in d. §. sed iuramento. & Spe. in titu. de teste. §. nunc videndum. col. j. versicu. sciendum est igitur. & Card. in cle. sæpe. §. & quia. in iij. not. & in j. q. de verb. signi. & not. glos. & doct. plenè in c. præsentium. de test. lib. vj. vnde in effectu positio respicit solam confessionem partis: & fit per verbum ponit. & fit ad effectum, vt ponens releuetur ab onere probandi, si pars confitetur. cap. statuimus de confes. lib. vj. & Spe. in tit. de positio. §. ij. Articulus verò fit per verbū: probare intēdit. & respicit probationes faciendas per testes vel scripturas, in casu quo positiones negantur. vnde ordo est vt prius
3 fiant positiones: & ad eas producendas detur vnus terminus: & posteà detur alius terminus ad producendū articulos: secundum Card. in d. cle. & quia. in vj. & vij. q. & Bal. in d. §. quod obseruari circa fi. & probatur ex his, quæ tradit Spec. in d. §. nunc videndum. col. j. colligitur etiam hæc differentia ex verbis Alex. in l. inter stipulantem. in princ ff. de verb. oblig. vbi plus dicit, quòd positio potest fieri merè negatiua: & tenetur pars illi respondere: sed non articulus sit negatiuè: quia esset improbabilis: nisi coarctaretur loco & tempore: secundum eum. † Capitulum autem, est nomen magis generale: & potest comprehendere vtrunq;, scilicet positionem & articulum: vt tenet Bal. in d. §. sed iuramento: vbi dicit, quòd terminus datus ad capitulandū, censetur datus ad ponendum & articulandum: sed terminus datus ad ponendum, non censetur datus ad articulandum: nec econtrà: & ita vt plurimùm in iure, articuli vocantur capitula: vt dicit text. & Abb. in c. per tuas. col. fi. de testi. ¶ Et hoc est illud vocabulum, quo vtuntur communiter iudices inquirentes in criminalibus: nam solent reo dare capitula, super quibus formatur inquisitio: nam illa capitula succedunt locò positionum & articulorum, super quibus curia inquirens, intendit probare suam intentionem contra reum inquisitum, vel per cōfessionem vel per testes: vt habetur in c. qualiter & quando. el. ij. §. debet de accusa. vbi est text. de hoc.

¶ † Differt autem positio à libello: quia libellus habet conclusionem: sed

ſed poſitio non: vnde reſpondens libello, cenſetur litem conteſtari: vt dixi ſuprà in præcedenti parte: in tractatu de litis conteſtatione: ſed reſpondens poſitionibus, non cenſetur litem conteſtari: ſecundum Bal. in d. l.ij.§.quod obſeruari. circa fin. C. de iura.calum. Quod tamen non procederet in cauſis ſummarijs, in quibus
4 non requiritur libellus † ſed cauſa poteſt incipere à poſitionibus & articulis: qui ſuccedunt loco libelli: vt tenet Old.in conſi. cexliiij. in princ. Nam tunc reſponſio haberet vim litis conteſtationis ex identitate rationis.l. à Titio. ff. de verb. oblig.l.
5 illud. ff. ad l.Aquil. † Item, in cauſis ſummarijs iudex poteſt dare vnum & eundem terminum ad ponendum & articulandum: vt inquit Cardi.in d.cle. ſæpe.§. & quia. in octauo not. & vij.q.de verb.ſigni. Et hoc ſeruatur cõmuniter hodie in regno: quia vnus terminus datur ad probãdum: & infra illum terminum fiunt poſitiones & articuli ſine diſtinctione: vt probat regia prag. quæ incipit: quinta die.&c. vnde inoleuit cõmunis practica aduocatorum, qui dicũt in articulis: item ponit, & probare intendit,&c. Nam per hæc verba intentio articulantis eſt, vt ſi pars confitetur id, quod eſt articulatum, tales articuli ſuccedũt loco poſitionum. Si verò negat, & tunc ſuccedunt loco articulorum: vt ſuper eis poſſint teſtes examinari: vt not.Card.in d.§. & quia in viij.not.& Spe.in tit.de teſte.§.nunc videndum.poſt princ.
6 ¶ † Differunt etiam poſitiones ab articulis: quia is qui ponit., cenſetur fateri illud, quod poni: vt not. Alex. in conſi.lxxj.col.j.in iij.volu. in tantum, quòd non poteſt talem confeſſionem reuocare: niſi doceat de errore: & talis confeſſio præiudicat ſibi, ſiue poſitio ſit ſcripta, ſiue non: vt not.Spec.in tit.de poſitio.§.x.col.j.& ij.verſi.quid ſi actor.& verſic.item, ſi ponens. † Sed is, qui articulat, non 7
cenſetur fateri id, quod dicit in articulis: vt not.Abb.in c. cùm venerabilis.in fin.de excep.& Ioan. And. in c. fin.de iureiur.lib.vj.& Anto. de But & doct.in c.fi.de confeſ.& Bart.in d. l.ij.§.quod obſeruari.& Bald.in l. ſicut.in fin.C.de repu.hære.& Alex.in cõſi.lxx.col.pen.verſ.præterea.ij.vo.
8 ¶ † Illud autem, quod dixi confeſſionem in poſitione reuocari nõ poſſe, ad inſtar confeſſionis, quæ inducitur per libellum. iuxta.l. cum precũ. & ibi Bald. C. de li. cauſa. intellige procedere ſanè, poſtquàm poſitio fuit in iudicio præſentata: & per iudicem approbata & admiſſa. nam tunc fit de actis: ſecus ſi ante: quia nondum eſt facta de actis, nec concludit parti: vnde tunc poſſet reuocari: per ea, quæ not.Bal.in l.generaliter.§.ſed iuramento.col.j.verſi.nota ſuper verbo.&c.C.de reb. cred. & not.in c.cum contingat.de offi.dele.
9 ¶ † Limita etiam hoc dictum de confeſſione non procedere, quando fieret poſitio præcedente negatiua per modum exceptionis: vt puta: ſi pars aduerſa tale quid poſuerit, quod negatur, &c. excipiendo ponitur. &c. Nam tunc ponens non videtur fateri: vt eſt glo.in l.ſiquidem. in verſic. coteſtatione. C. de excep. & gloſ. &

Bartol.in l.non vtique.ff.de excep.&
And.de yser.in c.j.§.insuper.circa fi.
col.de conten.inter do.& fide.de in-
uest.& Ias.in l.Iulianus.col.viij.ff.de
10 condi.indeb.¶ † Quando autem fieri
& præsentari debeant positiones siue
articuli,tractat Spe.in tit.de positio.
§.iiij. Et breuiter dicas,quòd debent
fieri infra terminum datum ad pro-
bandum:aliâs elapso termino vlte-
rius produci non possunt, vt tenet
Spec.in tit.de dila.§.fi.versi.itē,quid
si datus.& Bal.in l.in contractibus.§.
11 illo.C.de non nu.pecun.† Nec tene-
tur illis post terminū productis pars
respondere:secundum Bal.ibi & Bal.
in addi.Specu.in tit.de dila.ver.lapso
12 termino &c.cl.ij.† Quod tamen in-
telligas, nisi positio esset obscura
siue articulus obscurus: quia potest
declarari post terminum vsque ad
conclusionem in causa:secundū Bal.
in l.tres denuntiationes.in fi.C quo-
modo & quando iud.Et de prædictis
vide vnum pulchrum consi. Oldr.in
consil.ccxliij.
13 ¶ † Debent autem fieri positiones po
sitiuè:non interrogatiuè : aliâs pars
non tenetur illis respondere:secun-
dum Bal.in l.data opera.col.xj.C.qui
accus.non pos.& Paul.de cast.& Ias.
in l.iudices.C.de iudic.& Gemi.in c.
j.col.pen.de cōfes.lib.vj.vbi adsigna-
tur ratio:quia is,qui ponit , fatetur:
vt suprà dixi:non is,qui interrogat:
secundum Bar.in d.§.quod obserua-
ri.Quia.n.ponens vult vt aduersa-
rius respondeat , ad hoc ,vt per eius
confessionē releuetur ab onere pro-
bandi:ita etiam æquum est,vt ipse
ponens per suam confessionem rele
uet aduersarium ab onere probandi
ad hoc vt iudicium clauderet.
14 ¶ † Responsio autem positionibus po
test fieri per verbum:credit.vt dici.
tur in d.prag.quinta die. Quod ver-
bum,est veritatis expresiuū in prin
cipali respondente:secundum Bal.in
l.j in fin.C.de fal.causa adiec.lega.&
Spec.in tit.de positio.§.vj.ver.hoc ta
men.de quo vide Gemi.in c.j.col.iij.
de confes.lib.vj.Nam ita præiudicat
confessio facta per verbum : credit:
sicut de veritate : vt tenet Pet.Phil.
Cor.in consi.clxxxvj.col.j.in iij.vol.
15 ¶ † Et debet fieri responsio in secre-
to,sine præsentia aduocati vel procu
ratoris: & sine eorum consi.vt est ri-
tus magnæ curiæ,in numer.273.in-
cipiens:item,quòd quandocunque.
16 ¶ † Quod tamen singulariter limita
non procedere in rustico vel idiota:
quia quando examinatur vt princi-
palis,potest in suo examine interes-
se eius aduocatus vel procurator: ad
hoc ne propter eius simplicitatē de-
cipiatur in respōdendo.ita tenet Ho
sti.in c.dilecti.de iud.quem refert &
sequitur Soci.in repe.l.j.col.iiij.ff.de
17 vulg.& pupil.¶ † Item,si principalis
examinatus cum iuramēto deponat
falsum,non punitur de periurio:sed
solum Deum habet vltorem.ita di-
cit dictus ritus.273.& in isto casu
potest verificari dispositio.l.ij . C.de
18 reb.credi.† Posset tamen iudex face
re præceptum principali volenti se
examinare,vt verum dicat sub certa
pœna:quo casu authoritate præce-
pti posset illum puuire,si falsum di-
cit:secundum Bar.in l.ius alimento-
rum.ff.vbi pupil.edu.debeat.

19 ¶ † An autem debeat dari copia articulorum parti? Dic quòd sic: tam de iure comuni, quàm per d. regiã prag. Quinta die. vt no. Abb. in c. per tuas. col. ii. de testi. & Bal. in l. ij. C. vt lite pen. Verùm debet prius pars petens copiam, examinari & respondere: & postea habere copiam: secundũ Bald. ibi & probatur in d. prag. quinta die.
20 vbi plus dicitur: † quòd si is, qui habuit copiã, vult nouos articulos producere, potest illos præsentare infra tres dies à die acceptæ copiæ: itẽ possunt præsentari articuli etiam in die quo curia nõ regitur: dummodo non sit dies feriatus: sufficit, quòd soli actorum magistro præsentetur sine presentia iudicis: vt est ritus magnæ curiæ in nume. 203. qui incipit: item
21 seruat ipsa curia, quòd dato. &c. † copia autem interrogatoriorum nõ datur: secundum Abb. in d. c. per tuas. & Alexã. in l. ij. C. de eden. Et hoc ideò, ne instruantur testes ad falsum.
22 ¶ † An autem volens respondere positionibus, possit petere terminum ad deliberandum: vt quia non bene recordatur? Spec. in titu. de positio. §. vj. versic. quid si interrogatus. tenet, quòd sic: quando vult respondere de veritate. verùm, quia hodie in regno per d. prag. quinta die. est permissum respondere per verbum: credit: puto, quòd nõ debet dari terminus ad deliberandum. vt dicit Spec. ibidem. Et hoc sentit propriè dicta prag. dum dicit: quòd partes debent respondere vicissim, & sine temporis interuallo.
23 ¶ † Quid autem operatur illa clausula, quando iudex admittit articulos, saluo iure impertinentium & nõ admittendorũ? Dic quòd si in futurum apparet, quòd non debebant admitti, habentur pro non admissis: & reijciuntur etiam depositiones testium receptæ super illis: ita tenent Io. and. & Ioan. de imo. & communiter doct. in c. cùm contingat. de offic. delega. Reliqua in hac materia positionum dic, vt per Specu. in d. titu. de positio. & per Bar. Bald. Franc. de are. & doct. in l. ij. §. quod obseruari. C. de iura. calum. & per Bart. Alexã. & docto. in l. si duo. §. idem Iulianus. ff. de iureiurã. Sequitur quintus actus, scilicet confessio.

Rober. Maranta. V. I. D.

De Confeßione.

1 *Confeßio, inter genera probationum numeratur.*
2 *Confeßio extraiudicialis parte absente, semiplenè probat: sed parte præsente plenè. & num. 12.*
3 *Confeßio extraiudicialis in criminali non facit indicium ad torturam.*
4 *Confeßio per verba dispositiua vel enuntiatiua, non probat, nisi sit iurata.*
5 *Confeßio probata per testes contra instrumentum in scriptis, non nocet.*
6 *Confeßio sine causa non plenè probat, nisi fiat ad liberandum.*
7 *Confeßio prælati, non nocet ecclesiæ, nisi aliter veritas probetur.*
8 *Cõfeßio inter personas prohibitas, est suspecta: & non probat.*
9 *Confeßio ex causa mutui, non probat infra biennium.*
10 *Confeßio facta calore iracundiæ, non nocet, nisi detur perseuerantia.*
11 *Testi dicenti se falsum testimonium dixisse,*

misisse, non creditur ad infringendum eius depositionem.

13 *Confessio parte absente, probata per vnũ testem, nullam facit probationem.*

14 *Confessio probari debet per duos testes, de eadem confessione deponentes.*

15 *Confessio extraiudicialis geminata, plenè probat.*

16 *Confessio extraiudicialis parte absente facta ad exonerationem conscientiæ, facit plenam probationem.*

17 *Confessio extraiudicialis emanans super eo, quod dependet ex mera voluntate confitentis, valet.*

18 *Confessio absente parte acceptata per aliquem nomine absentis, plenè probat.*

19 *Confessio parte absente facta, valet iure canonico.*

20 *Confessio facta in apocha, parte absente, valet.*

21 *Confessio iudicialis habet vim sententiæ & superat omne genus probationis. infringitque omnes probationes factas per testes vel instrumẽta, in fauorem confitentis. nec reducitur ad concordiam cum dictis testium.*

22 *Confessio iudicialis, tollit omnem præsumptionem iuris: & de iure.*

23 *Confessio post conclusionem in causa, plenè probat.*

24 *Confessio facta in processu inualido, sufficiens est ad condemnandum.*

25 *Confessio se referens ad instrumentum inualidum, an probet.*

26 *Confessus in ciuili, habetur pro condemnato: secus in criminali.*

27 *Confessio qualificata an & quando possit pro parte acceptari & pro parte repudiari.*

28 *Debitor, qui non potest probare solutionem mutui in secreto soluti: qualiter respondere debeat positionibus in quibus creditor intendit velle mutuum sibi restitui.*

29 *Confitens occidisse ad sui deffensionẽ eam non probando, non punitur, vt homicida: sed mitius punitur.*

30 *Confessio vt iudicialis dicatur, an necessariò coram iudice pro tribunali sedente fieri debeat.*

31 *Confessio coram arbitro vel arbitratore recepta, an dicatur iudicialis vel extraiudicialis: & an coram iudice fidem faciat & qualiter.*

32 *Confessio dubia, interpretatur in fauorem confitentis.*

QVintus actus successiuè emergens in hac secunda parte iudicij: est † confes- 1
sio: nam dato termino ad probandum: & præsentatis articulis siue positionibus, proceditur ad examinationem principalis: qui solet quandoque confiteri: & sua cõfessio releuat partem ab onere probandi. Et quoniam vario modo producuntur confessiones in iudicijs, quia numeratur confessio inter genera probationum: vt not. gl. in l. j. C. de eden. ideò videamus breuiter aliqua de eius materia. Vnde est sciendum, quòd confessio alia dicitur iudicialis: alia extraiudicialis. Confessio iudicialis dicitur, quæ fit in iudicio: extraiudicialis, quæ fit extra iu-
2 dicium. ¶ † Videamus primò de extraiudiciali, quæ non fit in iudicio, nec coram iudice. Et si quæris quem effectum habet, si producitur in iudicio in vim probationis? Dic quòd in ciuilibus, si fit parte præsente

probata per duos testes, facit plenam probationẽ: & præiudicat etiam hæredi confitentis: secundum Bal. in l. j. col. fin. versi. de vno quæro &c. C. ex delic. defun. & Soc. in consi. ccxxviij. col. j. in ij. vol. & Ioan. an. in rubr. extrà de proba. & Alex. in cõsi. xix. col. j. in iiij. vol. Et licet Alex. in cõsil. xx. col. j. in iiij. volu. teneat, quòd vltra præsentiam partis requiratur etiam acceptatio: tamen communiter tenetur contrarium scilicet quòd non requiritur acceptatio: quia ex quo confessio tendit in fauorem præsentis, præsumitur acceptatio ex eius parte. l. qui patitur. ff. manda. & per ea, quæ plenè tradunt Bart. & Mod. in l. quæ dotis. ff. solu. matr. ita in specie tenet Alex. ibi cõtrarius in l. iij. C. de repu. hære. & ad prædicta est text. in l. Publia. §. fi. ff. depositi.

¶ Si verò confessio extraiudicialis fiat parte absente, tunc probata per duos testes facit solam præsumptionem, id est semiplenã probationem: secundum gl. & Abb. in c. fi. col. v. de succes. ab inte. & Alex. in consi. xxiiij. col. pen. in princi. in ij. volu. & consil. xxxvj. col. ij. in fi. in v. vol. & habetur per Matt. de afflic. in decis. xij. & decisio. cccxxxvij. & decisio. ccclxxxv. consi. Neapo. & per Alexan. in consi. clij. colum. fin. in v. volu. & Pet. Phil. Corn. in cõsi. cxiij. in litera. s. in j. vol.

3 ¶ † Sed in criminalibus talis confessio extraiudicialis facit indicium ad torturam: secundum glo. & Bart. in l. capite quinto. ff. de adul. & Lud. Roma. in consi. clxxvij. col. ij. & Bar. in l. quoniã. ff. de his, qui no. infa. & Bald. in l. ictus fustium. co. titu. & Alex. in l. magistratibus. ff. de iur. omn. iudic. Quod tamen limita multis modis: quos plenè tradit Felyn. in c. olim. de rescrip. & in c. at si clerici. colũ. vj. de iudic. vbi cumulat multos casus, in quibus confessio extra iudicium plenè probat: etiam in criminalibus: Et illud quod dixi in criminalibus, intellige siue parte præsente, siue absente: vt d. l. capite quinto. & tenet Pet. Phil. Cor. in consil. cclx. in litera. d. in iij. volumi.

4 ¶ † Super prædictis ergo firmo duas conclusiones. Prima est, quòd confessio extraiudicialis parte præsente, plenè probat: vt suprà. quam limita procedere, quando fit per verba dispositiua: secus, si per verba enuntiatiua: quia tunc non probat: per text. in c. fina. & ibi Abb. & docto. de succes. ab intest. & habetur in decisio. cv. concil. Neapol. nisi esset confessio iurata: vt est alia decis. clxiiij. concil. Neapoli.

5 ¶ † Secũdò limita, quando testes producerentur ad probandam confessionem contra instrumentum celebratum in scriptis continens debitum: quia tunc non omnis probatio confessiõis parte præsente, facit plenam probationem: sed est necesse, quòd probetur per quinq; testes rogatos: iuxta formam. l. testium. C. de testi. cum authen. ibi posita. & est gloss. in c. testes. in glo. magna. in fi. iij. q. viij. & habetur in d. decis. cv. concil. Neapoli. in fin.

6 ¶ † Tertiò limita, quando confessio fuit facta cum causa: puta, confiteor me debere ex causa mutui: aliàs non nocet, licet probetur: gloss. est in d. c. testes.

in glo.magna circa fin.iij.quęst.ix.& est text.& ibi Alexand.in l.cùm de indebito.§.fina.ff.de proba.intellige tamen,quòd non nocet quo ad plenam probationem:sed facit semiplenam:& causa debet tunc saltem allegari per eum,qui innititur confessioni:secundum Alexan.in consi.iiij.colum.penul.& consi.lxxxiij.colum.fin. in j.volum.& Specu.in titu.de confess.§.nunc videndum.colum.iij.versicu.sed quæ est ratio.& versicu.seq. & Ioan.de imo.in c.si cautio.de fide instrumen.vbi vide plenè per Felyn. Item intellige,quando confessio fieret ad obligandum : secus,si ad deliberandum:vt si dico:confiteor te mihi non teneri.quia plenè probat liberationem.text.est & ibi communiter docto.maximè Ias.in l.tale pa-
7 ctum.in princ.ff.de pactis.¶ † Quartò limita in confessione prælati,quę non præiudicat ecclesiæ, nisi aliter probetur veritas : vt habetur in decisio.clxviij. concil. Neapo.de qua materia vide plenè per Felyn.in c.
8 edoceri.de rescrip.¶ † Quintò limita, quando talis confessio fieret inter personas prohibitas & suspectas: quia non probat:vnde non creditur prælato dicenti se donare seruitoribus propter merita & seruitia, quæ ab eis recepit,nisi aliter probentur: vt not.Ioan.and.in addi.Specu.in titu.de reb.eccle.non alie.super rub.& Bald.in l.iubemus.colum iij.versicu. deinde vide &c.C.de sacrosanct.eccle.Et similiter,quando maritus donaret vxori, vel pater filio, propter merita:& idem in similibus casibus, qui sunt in iure innumerabiles : de quibus habetur per Barto.& docto. in l.post contractum.ff.de dona.& in l.per diuersas.C.manda.& in l.si donatione.C.de colla.& in l.j.§.nec castrense.ff.de colla. bon.& Angel.in consi.v.colum.fin.& plenè Matth.de afflic.in consti.diuæ memoriæ.colũ. xxv. pro hoc est text.in l.qui testa-
9 mentum.ff.de prob.¶ †Sextò limita in confessione ex causa mutui : quia non probat infra biennium,nisi aliter probetur vera numeratio. in toto titu.C.de non nu.pecu.& insti.de
10 lite.obliga.per totum.¶ †Septimò limita,nisi confessio esset facta calore iracundiæ:quia non nocet,nisi detur perseuerantia.gloss.est in versicu.ad monita in fin.& ibi Abb.in c.ex li-
11 teris. de diuor. ¶ † Octauò limita non procedere in depositione testis, dicentis extra iudicium se falsum deposuisse in iudicio : quia non per hoc tollitur eius depositio, & idem in iudice dicente se venalem sententiam tulisse,& subductum secundum Angel.in consi.cccviij.versic.descen
12 do ad tertium eorum. ¶ † Secunda conclusio est, quòd confessio facta parte absente, probat tantùm semiplenè:quod intellige,etiam si fiat ad liberandum : secundum Pau.de cast. in consil.lxxix. in secundo volumi.
13 ¶ † Limita primò, dummodo talis confessio probetur ad minus per duos testes.nã si probatur per vnum testem, nullam facit probationem: nec plenam nec semiplenam, nec etiam indicium : secundum Alexand. in consil.cxxxij.colum. penulti.versi.non obstat etiam,&c.in v.volumi.
14 ¶ † Secundò limita,dummodo duo

testes deponant in indiuiduo de eadem confessione:secus si vnus testis dicit de vna confessione, facta vno die:& alius de alia:quia etiam si mille essent testes,non probant, etiam semiplenè:ex quo sunt singulares:& non iunguntur:secundum Alexan.in consi.xxxvj.colu.ij.& consil.xxxix.in
15 v.volum.¶ † Tertiò limita,nisi ista confessio extraiudicialis esset geminata:quia tunc æquiparatur iudiciali confessioni:vt plenè probat:secundum Bart.in l.cum scimus.C.de agri.& censi.lib.xj.& Ludo.rom.in consi.ccxc.colum.ij.& Pau.de cast.in l.Publia.§.fi.ff.depo.& Ias.in.§.in personam.colum.ix.insti.de actio.vbi plura cumulat de materia geminationis.& Felyn.in c.olim.de rescript.& in c.si cautio. de fi.instrumen.& ibi etiam Abb.in fin.& habetur in deci.
16 cccxxxvij.concil.Neapo.¶ † Quartò limita, quando talis confessio fieret ad exonerationem conscientiæ:vt si quis parte absente bonam fidem agnoscens,& pro suæ conscientiæ,exoneratione, fatetur se extorsisse vsuras: vel habere tale depositum: vel simile:nam ista confessio plenè probat:secundum Bald.in l.generaliter.in.x.quæstio.C.de non nume.pecu.& Petr.Philip.Corn.in consil.ccxj.col.ij.in iij.volumi.& habetur in deci.clxiiij.in fin.concil.Neapo.Pro hoc solet allegari glos.in c.quotiens cor
17 dis.j.questio.septima.¶ † Quintò limita, quando confessio emanat super eo, quod dependet ex mera voluntate confitentis:vt est aditio hæreditatis vel ratihabitio: vel aliud simile:quia tunc plenè probat,etiam absente parte: secundum Barto.in l.certum.§.si quis absente.ff.de confe. Pro hoc est gl.in l.Pōpo.la.j.ff.de ne.gest.& Bal.in.d.l.generaliter.in xj.q.
18 ¶ † Sextò limita,nisi talis confessio esset acceptata per aliquem nomine absentis: quia plenè probat: vt not.glos.& Pau.de cast.in l.tale pactum.in princ.ff.de pact.pro hoc est glo.in versicu.legatum.& ibi per doct.in l.huiusmodi.in princ.ff.de legat.j.
19 ¶ † Septimò limita non procedere, de æquitate canonica: secundum quam plenè probat talis confessio parte absente.ita tenet Franc.de are.in consi. lx.& consil.lxiiij.colum.ij.& præsertim, quando extaret iuramentum;vt not.Petr.Philip.Corn.in consil.cxiij.colum.iij.in j.volumi.& habetur in dicta decisio.clxiiij.concil.Neapo.in fin.de qua materia vide Mod.maximè Ias.in d.l.tale pactum.in princ.ff.de pac.& Moder.in d.c. si cautio. quia multi in hoc tenent contrarium,non facientes differentiam inter ius canonicum & ciuile,quantum ad hoc.
20 ¶†Octauò limita,nisi confessio esset facta in apocha, parte absente: quia quandocunq; illa apocha peruenit ad creditorem, plenè probat illa confessio legitimè probata: secundum Bald.in consil.ccclxxx.in v.volumi.de quo vide in d.l.tale pactum.in princip.plures alias limitationes, & dicta ad hanc materiam confessionis extraiudicialis,vide per Fely.in d.c.si cautio.de fide instrumen.& in d.c.olim.de rescrip.
21 ¶ † Venio nunc ad secundum membrum principale:videlicet de confessione iu-

ſione iudiciali:ſcilicet,quæ fit in iudicio:quæ eſt tantæ efficaciæ, quòd habet vim ſententiæ & rei iudicatæ in ciuilibus,adeò quòd non expectat aliud,niſi præceptum de ſoluendo.l.vnica C.de confeſ.nam nulla eſt maior probatio, quàm proprij oris confeſsio.& dicitur pleniſsima probatio : vt not. Petr.Philip. Corn.in conſil.cclxj.colum.ij.in iiij.volumi. Item facit in rem notoriam:vt dicit idem Pet.Philip.Corn.in conſi.xliiij. colum.j.in iiij.volumi.& in conſilio. ccxxiiij.in litera.e.in eodem volumi.vbi dicit,quòd ſuperat omne genus probationis,intantum,quòd confeſsio infringit omnes probationes factas per teſtes vel inſtrumenta in fauorem confitentis contrarium : & nunquam reducuntur ad concordiam teſtium dicta,cum confeſsione producentis.ita pulchrè tenet Ludo.ro

22 ma.in conſil. cccxcj.in fin. † Item, confeſsio tollit præſumptionem iuris,& de iure:licet alia probatio non admittatur.vt not.gloſ.Bartol.Bald. & docto.in aut.ſed iam neceſſe.C.de dona.ante nupt.& Petr.Philip.Corn. in conſi.xxxix.colum.fina.in litera.g. in iiij.volumi.& conſil.ccxxxv.in litera.c.in iij.volumi.& Alexand.in l. non eſt veriſimile. ff. quòd metus cauſa,& ibi etiam Barto.& Felyn.in

23 c.iiij.colum.ij.de præſumpt. † Item licet poſt concluſum in cauſa, non admittatur alia probatio:tamen admittitur probatiò per confeſsionem: ſecundum Bald.in rub.C.de proba. colum.iij.ver.ego aliter probo,&c. quod tamen intelligit ibi Pau.de ca. quando confeſsio ſponte fieret:non quòd inuitus poſsit quis compelli ad confitendum & Anto.de but.in c.licet cauſam. de proba.vbi idem dicit poſt terminum ad probandum,& pro batum habendum.prout eſt gloſ.in c.primo de confeſ.libro ſexto. Idem, poſt publicationem proceſſus:ſecundum Cardinalem in clemen.prima. xciij.queſt.de cauſa poſ.& proprie.& Bal.in authen.ſed nouo iure.C.ſi cer

24 tum peta.¶ † Item,eſt tantæ potentiæ iſta confeſsio iudicialis, quòd etiam ſi fiat in proceſſu inualido,poteſt ex ea ferri ſententia,non obſtante inepto proceſſu:ſecundum Barto. in l.ſi confeſſus.ff.de cuſt.reo.& dic, vt ibi per eum,& Flo.in l.proinde.§. notandum.ff.ad.l.aquiliam & Alex. in conſi.xxxiiij colum.ij.in iij.volu. & Bald.in l.ictus fuſtium.ff.de his, qui not. infam. & habetur in deciſ.

25 cclxxiij.circa fi.conci.Neap.† Quid autem, ſi confeſsio ſe referat ad inſtrumentum inualidum, an probet? vide Ludo.ro.in.conſ.294.¶ † Item,

26 in ciuili confeſſus habetur pro condemnato : vnde non requiritur alia ſententia, vt ſupra dixi : per. l. primam C.de confe.ſed in criminali,eſt ſecus:quia non habetur pro condemnato:vnde requiritur ſententia:vt d. l.ſi confeſſus,& ibi Barto.ff.de cuſto. reo.& not.Petr.Philip.Corn.in conſi.lv.colum.ij.in quarto volum.& in conſil.cclx.in altera.d.in iiij.volumi.

27 ¶ † Super hac materia confeſsionis, eſt ſciendum, quòd quandoque fit ſimpliciter : & quandoque qualificate:ſimpliciter, fit confeſsio,quando reus confitetur debitum vel crimen purè ac ſine aliqua qualitate : tunc

enim est fundata intentio actoris, vt dixi. sed quando adijcitur aliqua qualitas, tunc dicitur qualificata: & tunc stat dubium, an possit acceptari pro parte: & pro parte repudiari? super qua conclusione adhibetur talis distinctio: videlicet, aut contra qualitatem annexam confessioni, est aliqua præsumptio iuris: & tunc potest acceptari pro parte: vt si reus confitetur se occidisse ad sui defensionem: vel dixisse verba opprobriosa, non animo iniuriandi: nam statur suę confessioni contra se: & non creditur sibi quo ad illam qualitatem: nisi illa qualitas probetur: & est ratio: quia contra illam qualitatem vrget præsumptio iuris: quæ est, vt quilibet occidens, vel dicens verba iniuriosa, censeatur habere animum offendendi: nisi contrarium probetur. l. prima. C. de sicar. & l. si non conuicij. C. de iniur. & tunc non fit distinctio, an sit vnum capitulum in confessione: vel plura. Ita hæc omnia declarat Abba. in capi. bonæ. el. ij. colum. penulti. de prælat. & Petr. Philip. Corn. in consili. xciiij. colum. secunda & tertia. maximè in litera. i. in iij. volumi. Aut contra illam qualitatem nulla est præsumptio iuris, & tunc aut confessio qualificata continet vnum capitulum, & debet tota acceptari: vel tota repudiari: & non potest diuidi: vt si reus confitetur se promisisse sub conditione: vel si dicat: verum est, quòd recepi à te centum, quæ mihi debebas ex causa mutui, istud est vnicum capitulum: & confessio in isto casu non præiudicat confitenti: secundum Abb. in d. c. bonæ. colum. penulti. & Barto. in l. Aurelius. §. idem quæsijt. ff. de libe. lega. Aut continet plura capitula: vt si dicit: verum est, quòd mutuasti mihi centum: sed fecisti mihi pactum de non petendo. & tunc potest acceptari pro parte: & tenetur reus probare pactum de non petendo: aliâs condemnatur: secundum Abb. in d. c. bonæ. & Barto. in d. §. idem quęsijt. & prædictis adde Andr. de yser. in consti. terminum vitæ: in fin. & in c. j. §. si verò violator. colum. ij. versicu. probare: de pace tenen.

28 ¶ † Vnde super hoc nota bonam cautelam, quando creditor mutuauit tibi pecuniam, quam tu in secreto restituisti: nam si facit positionem quòd mutuauit, & tu respondes verum esse: sed sibi restituisti, quam restitutionem probare non potes, certè iudex te condemnaret: Vnde cautela est, quòd respondeas: nihil mihi mutuasti, propter quod sim tibi obligatus: & sic non eris periurus nec incides in laqueum: quia solutione debiti fuit sublata obligatio: ita no. tenet Fran. de are. in l. prima. colum. secunda. in fin. ff. si cert. peta. ¶ † Vnum 29
tamen tene menti, pro declaratione eorum, quæ suprà dixi: nam licet is, qui confitetur occidisse ad sui defensionem, veniat condemnandus, nisi probet defensionem, vt supra dixi: tamen ex tali confessione non potest condemnari, vt homicida, ad pœnam mortis naturalis: sed mitius: puta pœna relegationis: & hoc propter illam qualitatem. ita tenet Abb. in c. auditis. colum. penulti. & ibi etiam Fely. de præscript. & Alexand.

in l. non

in l.non solùm §.sciendum in lec. ff. de ope.no.nun.& Soci.in repe. l.primæ ff.de vul.& pupil.in xj.col. quod nota pro limitatione cõstitu. termino vitæ quæ vult, vt occidens occidatur.

30 ¶†Sed posset dubitari, quomodo cognoscitur confessio iudicialis: an sit necesse, quòd fiat coram iudice pro tribunali sedente? magis communis opin. quòd sic: in causis requirentibus plenam causæ cognitionem: vt no. Ioan.and.in addi.Spec.in tit. de positio §.ij.& Abba.in c.at si clerici. colũ.ij. & ibi etiam Felyn.de iudi.& Abb.in c.fi.de confes.& glos.& Bart. in l. cùm scimus C. de agri. & cen. lib.xj. vbi dicitur, quòd si fieret coram notario, non diceretur confessio iudicialis, de quo dicto vide gloss.& Bald.in l.iubemus.& in l. interrogatum C.de libe.cau. & Felyn.in c.quoniam contra falsam.col.xxv. de proba.& Cald.in consi.ij.in tit. de offic. ordin.& Bartol.in l.iiij.§.hoc autem in vj.& vij.oppo.ff.de damn.infec. & Alexan.in l.si confessus ff. de custo. reo.& hebetur in decis.ccxlv.concil. Neapoli.in iij.col vbi dicitur, quòd notarius.nõ potest recipere cõfessionẽ, nisi pręsente iudice, vel cõmittente: aliàs confessio non præiudicat.

31 ¶†Quid autem, si confessio fiat coram arbitro, an dicatur iudicialis vel extraiudicialis? dic quòd in arbitratore non est dubium: & omnes tenẽt communiter, quòd sit extraiudicialis: secundum Alexand.in consi. xiij. colum. iij.& consil.xcvj. colum. iiij. versicul.si ergo &c.in primo volum. & Lud.Roma.in cõsi.cccxlvj.col.ij. & habetur in decis. clxxviij. concil. Neapoli.in vj.dubio: sed in arbitro, est varietas inter docto.nam.Ioan.de imo.in c.præsentia, de testi. tenet, quòd valet vt iudicialis: sed Cyn.in l.prima C.de confess.tenet quòd valet, vt extraiudicialis.& illud quod dicitur: in l. penulti.in fi. C. de arbit. quòd confessio recepta coram arbitro, facit fidem coram iudice: intelligitur secundum eum, vt confessio extraiudicialis: vt dicitur in dicta decisio. clxxviij.in vij.dubio & videtur esse de mente Bald.in l.pe.in fi. licet loquatur solùm, quo ad vnum effectũ: scilicet, infamiæ: sed Bartol. in l.j. in fin.C.de confess.tenet, quòd valet, vt iudicialis: & hanc opin.Bartol. puto veriorem in casu, in quo ponimus arbitrum processisse iuris ordine seruato ad instar iudicis: & ita confessionem recepisse: cùm arbitria sint redacta ad instar iudiciorum l.prima & ibi Bar.ff. de arbi. de qua materia vide Alexand.in consil.xix.col.iij. in iiij. volum.& Felyn. in d. cap. præsentia.

32 ¶†Vltimò super hac materia est sciendum, quòd cõfessio dubia semper interpretatur in fauorem cõfitentis. ita tenet Philipp.Decius in consilio. clxxxix.colum.vij.in fin.quod nota, quia in alijs actibus & probationibus dicimus contrariũ: scilicet, quòd probatio dubia interpretatur contra producentem c.in præsentia. de proba. & habetur in l. veteribus ff. de pac.tamen rectè intuendo idem dicimus in confessione: quia confessio producitur per partem aduersam in sui fauorem. vnde interpretatur

contra eam:ex quo interpretatur in fauorem confitentis:scilicet, aduersarij.¶Reliqua de materia confessionis.dic vt per Spe.in titu. de confess. per totum.& per Lanfran.in c. quoniam contra.in versicu.confessiones. de proba.& Bartol.Bald. & doct.in l. vnica.C.de confess.& Cano in c.fi.& per totum eo.ti.

Rob.Marant. I. V. D.

De testium productione.

1 *Testium examinationes, quo ordine fiant & quid seruetur in regno.*

2 *Testium depositio non valet, parte non citata, nec præsente iuramento.*

3 *Testium rubrica, quid continere debeat.*

4 *Testes examinari possunt die feriata, dummodo iurent in die iuridica. & nu,7.*

5 *Testes vltra septem examinari non possunt super vnoquoque articulo.*

6 *Testes in loco iudicij examinari debent: nisi sint personæ ægregiæ, mulieres, infirmi, vel alio modo impediti.*

8 *Testes citati infra terminum, iurare possunt infra tres dies post terminum.*

9 *Testis deponens sine bona causa scientiæ, si fuit interrogatus, non probat.*

10 *Ratio testis saluat & destruit eius dictum.*

11 *Ratio testis à dicto diuersa esse debet: aliâs non probat.*

12 *Testis non assignans causam scientiæ, etiam non interrogatus, in causis criminalibus non probat.*

13 *Testis etiam non interrogatus causam scientiæ reddere debet in his, quæ iudicio intellectus percipiuntur: aliâs non probat.*

14 *Iuramentum suppletorium non defertur ex vno teste non assignante causam scientiæ: licet non sit interrogatus.*

15 *Testis assignans causam remotam à sensu, proprio, non probat.*

16 *Testis de credulitate, probat contra producentem.*

17 *Testis depositio, per verbum videtur: non valet.*

18 *Testis de auditu, non probat, nisi in factis antiquis.*

19 *Testis depositio non iurata, non probat.*

20 *Testis iurare debet dicere veritatem pro vtraque parte.*

21 *Testis deponens falsum, non iuratus, punitur extraordinaria pœna.*

22 *Testes produci possunt vsque ad publicationem in causa, & non vltra: nisi super nouis articulis dependentibus à veteribus.*

SExtus actus, qui emergit in iudicio successiuè, est testium productio: nam dato termino ad probandum:& præsentatis articulis siue positionibus: & habita responsione partis, quę negauit positiones, necesse est, probare id, quod in articulis continetur: Et quia potissimus probandi modus est per testes, ideò solent produci. Quæ materia testium est totiens ventilata per quamplures tractatus scribentium: maximè per Bar.in suo tracta.testium.per Alber. de mádectis:& per Tindarum in suo trac.per Specul.in titulo de teste.per Lanfranc.in c.quoniã contra.in ver. testium.de proba.& per quamplures alios Moder.maximè per Car.extrà, de testi.per totum. ideò superuacuũ mihi

mihi visum fuit hanc materiam plenè hîc cumulare: cùm sit ita ampla materia, quæ sola de per se requireret vnum magnum trac. Solùm igitur pro introductione iuuenum in actu practico succinctè attingam tres quæstiones: & de reliquis remitto me ad dictos trac. ¶ Prima igitur q. erit, quo ordine sint testes producēdi vel examinandi? Secunda q. erit, qualiter debent testes deponere ad hoc, vt probent? Tertia, vsque ad quod tempus possunt testes produci?

1 ¶ † Reuertor ad primā: & dico, quòd talis ordo seruandus est: videlicet, quia dato termino ad probandum, pars quæ facit articulos, facit citari testes, vt veniant prima die iuridica coram iudice ad iurandum & deponendum testimonium veritatis super articulis præsentatis, vel præsentandis: nec non facit citari aduersarium: vt in eodem die compareat visurus testium iuramenta. Et ista citatio testium requiritur, ad hoc vt appareat, quòd non sponte se ingerunt, sed rogati: quia aliàs si vltro se ingererēt, essent suspecti de falso: secundum Bar. in l. post legatum §. his, verò ff. de his, quæ vt indig. & Alex. in consi. lxviij. col. ij & . vj. in ij. volu. Requiritur etiā citatio partis, ad videndum iurare testes. quia tota substantia depositionis testium cōsistit in iuramēto l. iurisiurandi. C. de testi.

2 † adeò ꝙ si pars nō esset citata, nec aliter præsens iuramento, nihil valet eorum depositio. c. ij. & ibi Abba. de testi. & l. si quando. & ibi Bald. C. de testi.

3 † Et pro hoc habemus ritum magnæ curiæ, qui incipit: item, si in rubrica & &c. quo cauetur, quòd actorum magister in rubrica testium debet scribere, qualiter fuerunt examinati parte præsente & vidente eorum iuramenta: vel absente per contumaciam: aliàs depositiones nō probant. Et facta dicta citatione in prima die iuridica, datur iuramentū de veritate dicenda testibus comparentibus: parte citata præsente, vel in eius contumaciam.

4 Si verò testes non comparent, accusatur eius contumacia? & interponitur decretum fore procedendum ad eorum examinationem contumacia non obstante. & ex tunc in anteà possunt examinari quandocunque, etiā parte absente, & in die feriata ad honorem Dei. vt no. glo. in clemen. j. de offic. deleg. & dicam infrà: & etiam post terminum probatorium: quia eorum depositio refertur ad tempus iuramenti: vt tenet Ludo. Rom. in consil. ccccxliij. col. ij. & Abb. in c. licet causam. colum. vj. de proba. & dixi suprà in ver. dilatio circa fi. & præ dicta tenet Barto. in repe. l. ij. colum. fi. ff. si quis in ius vo. non ie.

5 ¶ † Est tamen statutum in regno circa refrenationem testium: quia non est indistinctè permissum tot testes examinari quotcūque quis producere vult: nam non potest quis examinare vltra septem testes, super vnoquoque articulo: nisi aliter videatur æquum iudici: vel nisi essemus in factis antiquis: quia tunc est permissum vsque ad decem pro quolibet articulo: vt est regia pragmati. quæ incipit: statuimus.

Debent

destruit totum eius dictum: vt melius esset, si notarius ipsum non interrogaret. & millies mihi occurrerunt varij processus cũ talibus depositionibus ita inaduertenter, & (vt loquar cum reuerentia notariorum) bestialiter scriptis: & pluries opposui in allegationibus iuris & obtinui, quòd tales depositiones fidem non faciunt: propter illam causam scientiæ relatiuam ad suprà dicta: quæ facit vt sit eadem cum dicto.

12 ¶ † Illud tamen, quod dixi, quòd testis non interrogatus de causa scientiæ probat: limita primò non procedere in causis criminalibus: in quibus debent testes etiam non interrogati adsignare causam: aliàs nõ probant. ita tenet Alex. in consil. xv. col. v. in j. vol.

13 ¶ † Secundò limita in omnibus factis perceptibilibus solo iudicio intellectus: sicut in probando aliquem furiosum, vel dominum, vel diuitem, vel mortuum, vel aliud simile, quod non percipitur sensu corporis: nam etiam non interrogatus debet testis deponere de causa scientiæ: aliàs non probat: secundũ Abb. in d. c. cùm causam. col. iij. de testi. & Bar. in l. qui testamento. §. fi. ff. de testa. & Bal. in d. l. solam. col. j. & Alex. in consi. lxxxv. col. & Bal. & Ias. in l. furiosum. C. qui testa. face. poss.

14 ¶ † Tertiò limita, quando per vnum testem est deferendum iuramentum suppletorium: quia est necesse, quòd ille testis etiam nõ interrogatus reddiderit causam: aliàs non facit semiplenam probationem: secũdum Bal. in c. j. §. sacramentum. col. ij. de consue. rec. feu. & Alex. in consi. xxxij. in j. vol. & Ias. in repe. l. admonendi. col. xciiij. versic. iiij. ff. de iureiur. plures alias limitationes vide per Bald. & doct. in d. l. solam. & per Moder. Cano. in d. c. cùm causam. de testi.

15 ¶ † Ex prædictis ergo concluditur, quòd vbicunque testis deponit & adsignat causam remotam à sensu proprio ipsius testis, non probat. Hinc est, quòd testis de credulitate non probat: quia non deponit per sensum proprium: vt not. plenè Ias. in rub. ff. de iureiuran.

16 † Quod tamen limita, quando testis deponit aliquid contra producentem per verbum, credit. quia tunc plenè probat contra eum: ex quo ab eo approbatur. ita pulchrè tenet Ludo. Rom. in consilio. ciiij. in fin.

17 † Similiter, quando deponit per verbum videtur, vel iudicio suo non probat: quia nõ deponit de vero sensu: secundum Bar. in l. quid tamen. §. si arbiter. ff. de arbi. & Alex. in consi. lxxiiij. col. iij. in princ. in j. vol. & consi. x. col. fi. in ij. vol.

18 † Eodem modo quando testis deponit de auditu alieno, non probat. puta, scio, quia audiui dici à tali &c. quia non deponit de sensu proprio: vt est glo. in versi. præstò. in l. testium. C. de testi. & plenè per Felyn. & Franc. de are. in c. tam literis. de testi. nisi in factis antiquis: vt habetur in l. si arbiter. ff. de prob.

18 ¶ † Requiritur etiã in teste ad hoc, vt probet, vt deponat cum iuramento: aliàs non valet eius depositio. l. iurisiurãdi. C. de testi. & l. si quando. eodem titu. & debet iurare in iudicio, non extrà l. tertia. §. Sabino. cum glo. ff. de testi.

20 † & debet iurare dicere veritatem pro vtraque parte: vt est

est glos.& Bar. in authen. sed iudex. 3
C.de episco. & cle. & glos. & Bal.&
communiter Moderni in l. ij. C. de 4
eden.& glo.in c.fraternitatis.de test.
21 † & si aliquis testis deponeret falsum sine iuramento,nõ punitur pœna falsi, sed extraordinaria : secundũ Bald.in consi.cvj.in j.vol.& Ange. in consi.cxciiij. col.ij. in fin. quod nota 1
pro limitatione consti.eos, qui scienter.
22 ¶ † Super tertia q.principali communis conclusio est, quòd testes possunt produci vsque ad publicationẽ in causa,& non vltrà:nisi super articulis nouis dependentibus à veteribus : & habet locum tam in causa principali, quàm appellationis, propter timorem subornationis.Tex.est in cle.ij.de testi.& habetur per Bart. 2
in l. per hanc. C.de tempo. appel. & quoniam materia ista est plenè ventilata per Bart.& doct. in authen. at 3
qui semel.C.de proba. & per Abb.& Felyn.& cano.in c. fraternitatis in c. cùm clamor.& c.feries. & c.vltra tertiam.de testi.& est conformis consti. quæ incipit:iurisperitorum. ideò suf 4
ficiat pro nunc remissio ad loca præallegata:reliqua in materia testium dicam infrà in vers.repulsa.Sequitur septimus actus, de interrogatorijs. Robertus Maranta. I. V. D.

De interrogatoriorum productione.

1 *Interrogatoria quomodo & quando præsententur.*

2 *Interrogatoria testium, ad quem effectum fiant.*

3 *Interrogatoriorum copia parti dari non debet.*

4 *Iudex qui obmisit interrogare testes, super interrogatorijs à parte productis; an inualidet examen.*

SEptimus actus, est interrogatoriorum productio. †præsentatis enim articulis,& vocatis testibus, solet altera pars petere copiam articulorum ad affectum præsentandi interrogatoria contra testes ad veritatem indagandam.c.præsentium.de testi.lib.vj.& debet ipsi parti petenti concedi terminus ad producendum interrogatoria : vt not.Spec. in titu. de teste. §. iam de interrogatorijs. col.j.† & fiunt ad effectum faciendi variare testes in altero ex illis decem prædicamentis, quæ ponit Bald.in l.testium. C. de testi.† quorum copia non datur parti,ne instruantur testes ad falsum. vt not. Abb. in c.per tuas.col.fin.de testi.& Alex. in l.ij.C.de eden.

¶ † Quid autem, si pars producit interrogatoria : & iudex obmittit interrogare testes super illis : an per hoc inualidetur examen? Dic quòd non, sed remanet facultas parti faciendi repeti testes super interrogatorijs, etiam post publicationẽ processus.ita tenet Alex.in consi. xlj. in fin.col.in iiij.volu.& consil. clxxiiij. col.pe.in ij.vol .Reliqua de hac materia, dic vt dixi suprà in prima parte iudicij : scilicet huius sextæ partis in versic.interrogatio. & habetur vt per Spec.in d.§.iam de interrogatorijs.in tit.de teste.

Instru

De instrumentorũ productione.

1 *Instrumentorum appellatione, venit omnis scriptura instruens causam.*

2 *Instrumentum secundum formam ritus, qualiter præsentetur in iudicijs.*

3 *Mulier carceratur pro debito, quando instrumentum secundum formam ritus præsentatur.*

4 *Instrumentum vt præsentari possit, secundum formam ritus, iuramentum & pœnam continere debet. & liquidum debet esse. & nume.5.*

6 *Instrumentum secundum formam ritus, post viginti annos præsentari non potest.*

7 *Instrumentum secundum formam ritus, præsentari non potest contra hæredem debitoris. sed creditoris hæres illud præsentat.*

8 *Instrumentum continens debitum valoris vltra vnciam, præsentatur secundum formam ritus.*

9 *Præuentio facta per debitorem, facit non posse instrumentum contra eum præsentari, secundum formam ritus, & qualiter fieri debeat.*

10 *Instrumentum secundum formam ritus, non potest præsentari per procuratorem.*

11 *Instrumentum secundum formam ritus, non præsentatur contra debitorem, qui contraxit per procuratorem. & non iurauit ipse debitor, sed procurator.*

12 *Instrumento præsentato secundum formam ritus, si debitor est contumax, potest de persona capi.*

13 *Instrumentum super adsistentia impetranda, quando & qualiter præsentetur.*

14 *Creditor, qui elegit viam vrbanius agendi in iudicio, nõ potest vlterius extra iudicium via executiua agere.*

15 *Instrumentum vt fidem faciat, in membrana charta scribi debet. & quæ continere debeat. & nu.21. cum seq.*

16 *Scriptura priuata in charta, de proprio, potest præsentari.*

17 *Scriptura priuata de se non facit fidem, nisi quatenus per testes comprobatur.*

18 *Citari debet pars, quando producuntur instrumẽta, vel scripturæ in iudicio. aliâs non probant.*

19 *Instrumenti copia collationata, potest in actis relinqui, retento originali.*

20 *Falsam scripturam producens in iudicio, interrogari potest, an velit vti. & qualiter respondere debeat.*

21 *Instrumentum, vt fidem faciat, locum celebrati contractus vel instrumenti continere debet.*

22 *Instrumentum carens signo notarij, in eo apponi consueto, non valet.*

23 *Indictionis obmissio vitiat instrumentũ.*

24 *Scripturarum præsentatio, an sit actus iudiciarius.*

25 *Datio termini, est actus iudiciarius.*

26 *Scripturæ vsque ad quod tempus possunt in iudicio præsentari.*

27 *Testes simul cum scriptura, post publicationem possunt produci.*

28 *Scriptura præsentata post conclusionem, videtur extra processum. & iudex illam recipere ad solam sui instructionem.*

OCtauus actus, qui successiuè sequitur in iudicijs, est, quia solent produci instrumenta & aliæ scripturæ publicæ vel priuatæ in vim probatio-
1 nis. † nam appellatione instrumentorũ, venit omnis scriptura instruens causam. l.j.ff. de fide instru. & not. glo.& doct.in rub. C. de eden. super hoc

hoc pro introductione iuuenum declarabo breuiter duas q. Prima est, qualiter instrumenta præsentari debeant in iudicijs? Secunda, vsque ad quod tempus produci possunt.

2 ¶†Ad primam q. respondendo præsuppono, quòd in regno instrumenta præsentatur altero de tribus modis: videlicet, vno modo via excutiua & criminaliter: vt quando instrumentum præsentatur secundum formam ritus magnę curiæ, qui incipit: item, si qui debitores &c. & tunc requiritur, quòd instrumentum sit ex omni sui parte liquidũ: & quòd contineat iuramentum & pœnam. quo casu non est necesse, quòd præcedat libellus nec requiritur alius ordo iudiciarius. sed præsentato instrumento, liquidatur per creditorem pro quanta summa ipsum præsentat: & citatur debitor, vt veniat responsurus super tenore instrumenti: qui in vltimo peremptorio comparens interrogatur super tenore instrumenti: & si aliquam exceptionem allegat, statim carceratur. & debet illam exceptionem probare in vinculis: & vt dicitur in dicto ritu: & si nõ probauerit, tenetur soluere debitum & pœnam fisco: quæ est redacta hodie secundum communem obseruantiã ad rationem tarenorum trium pro qualibet vncia petita: imò, propter pœnam periurij posset curia procedere contra debitorem ad pœnam corporalem: scilicet: ad mutilationẽ manus: vt est ritus magnæ curiæ in nu. lvj. incipiens: nota, quòd ille qui carceratur &c. & alius ritus, in numero 179. incipiẽs. item seruat ipsa curia, quòd si aliquis, &c. Verùm ista pœna corporalis hodie non est in obseruantia: & de facto non seruatur: sed sola pœna pecuniaria. Et quoniã etiam in ista via executiua debet accusari prima & vltima contumacia, vt est alius ritus in numẽ. 276. qui incipit. item, quòd vbi, &c. Si tamen reus venerit in vltimo peremptorio cum sacco paratus ad soluendum, euitat omnem pœnam de æquitate: vt est alius ritus in nume. 70. incipiens: item, quòd si aliquis, &c. sed si reus defendendo se. in termino sibi præfixo ad probandum suam exceptionem probauerit solutionem, vel falsitatem instrũmenti, tunc creditor punitur in vno augustali pro qualibet vncia petita: vt dicitur in dicto ritu. lxj. incipiente: item, sequi debitores &c. in fi. Similiter si debitor in vltimo peremptorio comparens, doceat in promptu de solutione vel alia satisfactione non carceratur: sed creditor carceratur tunc & punitur vt calumniator & periurus: vt est alius ritus in num. 169. incipiens: item, in casu præmisso.

3 ¶†Potest etiam fieri talis præsentatio instrumenti cõtra mulierem debitricem. & per hoc est correcta in isto casu dispositio authen. sed nouo iure. C. de custo reo. & authen. sed hodie. C. de offi. diuer. iudi. vbi habetur, quòd mulier non potest carcerari, maximè pro debito vt not. plenè Alex. & Ias. in l. plerique. ff. de in ius voc. Nam hodie in regno potest mulier carcerari pro debito, quando eo modo secundum formam ritus præsentatur instrumentum contra eam.

eam.& hoc dictat expressè dictus ri
tus.lxj.dum dicit,item si qui debito-
res , aut debitrices . &c.qui loquitur
etiam contra fideiussores:vt ibi ex-
4 pressè dicitur.¶ † Limita tamen pri-
mò hãc dispositionem ritus & viam
executiuam procedere,dummodo in
strumentum contineat iuramentum
& pœnam,vt in eo dicitur:quia aliàs
debitor nõ esset periurus nec posset
criminaliter conueniri.
5 ¶ † Secundò limita,dummodo instru
mentum sit liquidum ex omni sui
parte . Quod procedit,etiam si esset
liquidum per relationem ad aliud in
strumentum:& sic sufficit , dummo-
do aliud instrumentum producatur:
vt est alius ritus in numer.62 . inci-
piens:nota,quòd ille ritus.&c.in fin.
6 ¶ † Tertiò limita,nisi à die natiuita-
tis actionis in instrumẽto contentæ
fuerint transacti anni viginti : quia
tanto tempore esset prescriptum hu
iusmodi præsentationi executiuæ:&
posset tunc solùm præsentari instru
mentum via ordinaria:vt dictat ex-
pressè dictus ritus.lxij.incipiens:no-
ta,quòd ille ritus &c.
7 ¶ † Quartò limita,dummodo debi-
tor contra quem præsentatur,sit vi-
uus:Secus,si esset mortuus:nam con
tra eius hæredes non potest eo mo-
do instrumentum præsentari:sed so-
lùm via ordinaria,præsumitur habe
re iustam ignorantiam:vnde nõ in-
terrogatur super tenore instrumen-
ti:vt est alius ritus in numero.178.
incipiẽs:item seruat ipsa curia,quòd
si debitor.sed è conuerso hæres cre-
ditoris potest præsentare eo modo
instrumentum:debet tamẽ anteà fa-
cere preambulum,& probare,se hæ-
redem pro liquidatione instrumẽti:
vt dicitur in dicto ritu.clxxviij.& est
alius ritus in numero.221.incipiens,
item seruat ipsa curia,quòd si fit præ
sentatio &c.& alius in num.249.in-
cipiens:item seruat curia,quòd quan
8 do &c.¶ † Quintò limita,dummodo
instrumentum cõtineat debitum va
loris vltra vnciam:aliàs si est ab vn
cia infrà.non potest eo modo præ-
sentari:vt est alius ritus.272 . inci-
piens:item quæcunque &c.
9 ¶ † Sextò limita, nisi creditor esset
antè præuentus à debitore,vt rum-
pat sibi instrumentum ex aliqua iu-
sta causa:quia interim pendente di-
cta præuentione non potest instru-
mentum præsentari,secundum for-
mam ritus:nec proceditur ad inter-
rogationem:vt est alius ritus.lxiiij.
incipiens:nota , quòd ille ritus &c.
Ista autem præuentio est limitata
hodie per regiam prag.quæ incipit:
malitijs . qua cauetur,quòd debitor
nõ potest præuenire creditorem,nisi
præstita prius fideiussoria cautione
sub pœna vnciarũ decem de soluen-
do debitum in casu succumbentię.&
tempore publicationis processus de-
bet personaliter debitor præueniens
comparere:vt si non probauerit præ
uentionem,possit detineri de perso-
10 na.¶ † Septimò limita,dummodo in-
strumentum præsentetur & liquide-
tur per principalem creditorem per-
sonaliter,nõ per eius procuratorem:
nam in hoc processu executiuo &
extraordinario non admittitur pro-
curator etiam ad media:nec ex par-
te actoris , nec ex parte rei: vt est

alius ritus magnæ curiæ.182. incipiens:item, seruat dicta curia, quòd
11 in causis &c. ¶ † Octauò limita, quando instrumẽtum fuit celebratũ cum aliquo procuratore nomine debitoris:& ipse procurator iurauit:nã tale instrumentum non potest præsentari:secundum formam ritus:quia iuramentum non est præstitum de facie ad faciem:& ideò contra dominum qui non iurauit personaliter, præsentari non potest;minimè contra procuratorem;quia licet cõdemnari possit procurator:non tamen fit executio contra eum, sed cõtra dominum: vt not. Ang.& doc. in l. plautius. ff. de procu. vnde non esset æquum, quòd procurator detineretur de persona: quia fieret actus executiuus contra eum. ita de hoc est deci. lxiiij. concil.
12 Neapo. ¶ † Si tamen debitor citatus eo modo super tenore instrumenti, esset contumax,& non compareret in vltimo peremptorio: ex tunc in antea capi potest de persona, tanquã suspectus. de hoc est alius ritus. lxxvij. incipiens: item, quòd si debitores citati &c.& isto modo prædicto instrumentum præsentatur personaliter.
13 ¶ † Secundo principali modo præsentantur instrumenta in regno realiter super adsistentia impetranda:& hoc procedit similiter, quando instrumẽtum est liquidum,& habet pactum de capiendo: constitutum precarij:& hypothecam bonorum. nam isto casu habet creditor electionem scilicet agendi via extraiudiciaria executiua authoritate dicti pacti de capiendo:quia potest authoritate propria capere tantum de bonis debitoris, quòd ascendat ad summam debiti:per ea, quæ plenè tenet Bar. in repe. l. creditores. C. de pigno. vel agendo vrbanius scilicet via iudiciaria, petendo adsistentiam citata parte. quo casu si innititur hypothecę bonorum, censetur intentare hypothecaria, quæ est actio realis. Si verò innititur constituto precarij existenti in instrumẽto,& censetur intentare condictionem ex l. fina. C. de acquiren. pos. quando agit contra tertium possessorem: vt habetur in decisio. 139. concil. Neapo. sed agendo contra ipsum principalem debitorem, cẽsetur agere ad reuocationem precarij ad recuperandum naturalem possessionem ratione ciuilis in eum translatæ per precarium: vt habetur per Bartol. & docto. in l. quod meo.& in l. interdum. ff. de acquiren. posses.& ita illi rei adsistit sibi hypothecatæ:& ideò adsistentia dicitur quam tunc vrbanius agendo impetras à iudice:& vnà cum ea iudex cõcedit suum decretum propter clausulas instrumentales: vt res illa hypothecata cum præcarij constitutione,& pacto de capiendo capiatur:& publicis subhastationibus exponatur de pretio creditori satisfiat:& ita
14 quotidie practicatur. † Si tamen creditor elegit hanc viam agendi vrbanius in iudicio, non potest vlterius agere via executiua extra iudicium vt tenet Bal. in l. j. col. v. versicu. decimò, quæro &c. C. de seruitu.& aqua. Et quid si inuenit resistentem, an possit illum expellere propria authoritate:& de multis alijs pertinentibus ad hanc materiam: vide Bart.& Saly.

Saly.in d.l.creditores. & Francis.de are.in consil. xxij. & Matth. de afflic.in constit.pacis cultum.colum.v. cum duabus seq.

25 ¶ † Tertio modo presentantur instrumenta & scripturæ via ordinaria: videlicet, præcedente petitione, & litis contestatione, & dato termino ad probandum: tunc in meritis probationum producũtur scripturæ ad probandum intentionem producentis. quo casu de iure constitutionum regni si est instrumentum, debet produci in charta membrana: aliâs non facit fidem: vt est constitu. quæ incipit consuetudinem, quam olim &c. Item, si instrumentum cõtineat summam vltra libram auri, debet habere subscriptionem iudicis ad contractus, & trium testium probatæ vitæ vltra notarium. sed infra libram auri sufficiunt duo testes cum notario, & iudice. Et debent illi testes esse literati, scientes scribere: si in illo loco vbi celebratur contractus, esset copia literatorum: aliâs sufficiunt illiterati: qui per signum crucis se subscribant. Ita hæc omnia traduntur in constitut. instrumentorum robur.

16 † sed si est scriptura priuata, potest produci etiam in charta de papyro: secundum Lucam de penna. in l. ad inferiorum. col. iij. versicu. item scias

17 &c. C. de apo. pub. lib. x. † Verùm talis scriptura priuata de se non facit fidem, nisi quatenus per testes comprobatur: vt habetur per Bart. & docto. in authenti. & si contractus. C. de fide instrum. & in l. scripturas. C. qui po. in pign. habe. & in l. admonendi. ff. de iureiurando. & in l. publicati.

18 C. de testa. ¶ † Verùm, quando producuntur instrumenta vel scripturæ in iudicio in vim probationis, debet pars citari: aliâs non probarent: vt not. Bal. in l. si quando in fin. C. de testib. & Ludo. Roma. in consil. clxxvj. colũ. ij. nisi producerentur ad solam instructionem iudicis: quia tunc non requiritur partis citatio: secundum Bal. in l. si qua per calumniam. versi. sed pone &c. C. de epis. & cle.

19 ¶ † Et licet sit dictum, quòd instrumenta debent præsentari in forma probante in charta membrana, cum subscriptionibus testium: hoc est verum in ipsa ostensione & productione, quæ fit in curia. tamen post ipsa producta potest pars producens relinquere in actis copiam collationatam, & retinere originale, penes se, ne aliquo casu in actis perdatur vel surripiatur. & ita quotidie practicatur in regno. de hoc est ritus magnæ curiæ in nume. 168. incipiens: item seruat ipsa curia, quòd quanuis &c.

20 ¶ † Quid autem, si producatur instrumentum falsum, & altera pars petit interrogari producentem, an velit eo vti, ad hoc vt possit ipsum accusare de falso: an teneatur respondere simpliciter: vel sufficiat quòd respõdeat conditionaliter: scilicet volo vti, quatenus verum esse apparebit, & non aliter? Dic, quòd debet respondere simpliciter: & si dubitat, datur sibi terminus ad deliberandum. & de hoc est decisio. 289. concil. Neapol. & ita debet intelligi regia pragma. quæ incipit: testem falsum. & idem dicimus in attestationibus testium: vt habetur in dicta decis. clxxxvj.

21 ¶†Requiritur etiam in instrumento pręsentato locus celebrati cõtractus seu instrumenti:aliàs si in eo nõ est descriptus,non valet:nec probat:vt not.Pet.Phi.Corn.in cõsi.216.col.ij. in litera.b.in iiij.vol.& no.gl.& Bar.
22 in l.generali.C.de tabu.lib.x.†Idem dicimus de signo notarij.quia si non apponatur in instrumento,quãdo est consuetum apponi,instrumentũ non valet : vt per plura tenet idem Petr. Philip.Corn.in consi.cxviij.col.ij.in
23 litera.d.in iiij.volu.†vbi idem dicit de obmissione indictionis,quòd vitiet instrumẽtum.& hoc ponit in d. consi.cxviij.in litera.f.& consi.xciij. col.j.litera.c.in eo.iiij.volu.& tenet Bart.in l.si librarius.ff.de regu.iur.& in l.nominatim.ff.de condi.& demõ.
24 ¶ † An autem præsentare istas scripturas in iudicio, sit actus iudiciarius?dic quòd non:vnde etiam in die feriata pręsentari possunt.vt no.Spe. in tit.de dila.§.j.versi.sed pone iudex
25 &c.circa fin.† sed datio termini est actus iudiciarius,vt tenet idem Spe. in tit.de dila.§.nunc videamus.vers. sed pone ecce &c.

VENIO Ad secundam quæst.prin
26 cipalem:†scilicet,vsq; ad quod,tempus præsentari possunt scripturæ?dic quòd de iure communi possunt præsentari non solùm in termino probatorio,sed etiam quandocunque post, vsque ad conclusionem in causa exclusiuè.c.cùm dilectus.de fide instr. nam in hoc casu productionis,scripturarum,cessat timor subornatio-
27 nis.†hinc dicimus,quòd quando testes producuntur, post publicationem vnà cum scriptura possunt produci:vt not.Bal. & do.in l.certi condictio.§ quoniam.ff.si certum peta. & Bald.in l.ampliorem.C.de app.& Alexand.in l.si ita scriptum.ff.de libe.& posthum.& cano.in c.series.de testi.quod tamen declara & limita, nisi aliqua iusta causa subsit : quia tunc potest iudex stante iusta causa, etiam post conclusionem in causa, admittere scripturas:vt tenet Andr. de yser.in constitu. iurisperitorum. col.j.deinde superuenit consti.regni. quæ incipit:lite legitimè.quæ secundum vnum intellectum glos.& And. ibi:vult, quòd scripturæ producantur infra terminum probatorium,& non post.verùm,quo ad hoc illa constitu.non seruatur. Nam superuenit regia pragma.quæ incipit:cursu dilationum,qua cauetur,quòd scripturæ producantur infra quatuor dies vtiles à die publicationis, quando nulla fuit petita repulsa : sed si repulsa facta est,tunc isti quatuor dies currunt à die publicationis in causa repulsæ:& ita seruandum esset,cùm illa pragma.faciat in regno ius nouissimum.Et vide quæ dixi suprà in versi.exceptio.Ego tamen semper vidi obseruari,quòd scripturę recipiuntur in curijs vsque ad conclusionem exclusiuè:& sic de facto & de communi stylo curiarum seruatur dispositio iuris comunis scilicet.d.c.cùm dilectus.de fide instru.& ex hoc dico non seruari ritũ magnę curiæ in nume.21.qui incipit:itẽ,ꝙ post terminum &c.qui vult,ꝙ non recipiantur aliquæ scripturæ post terminum probatorium,vt ponantur in processu: nam contrarium est in viridi obseruantia:

uantia:& maximè per.d.regiam pragma.quæ contradicit illi ritui.& similiter est correctus alius ritus in nume.159.incip.item seruat ipsa curia, quòd post terminum &c.qui in effectu dicit idem, quod præcedens, saluo eo, quòd dicit in fine sui scilicet. quòd post conclusionem est hodie in
28 obseruantia, scilicet quòd † quando producitur scriptura post conclusionem, tunc actorum magister facit in illa scriptura præsentari, denotando quòd post conclusionem producta fuit:& non ponit illam in processu, sed, extra processum:& iudex potest illam videre solùm ad sui instructionem, & non in vim probationis: & ita seruatur. Reliqua in hac materia dic, vt dixi suprà in versi.dilatio & vt habetur per Specu.in titu.de instr. edi.per totum.& per Moder.in c.cùm dilectus.& in c.scripta verò. & in c. cùm Ioannes de fide instrumento.

Robertus Maranta. V. I. D.

De iuramento, eius differentia & usu.

1 *Iuramentum, quotuplex sit.*
2 *Iuramentum necessarium, aliàs suppletorium, quod dicatur.*
3 *Iuramẽtum supeletorium defertur, etiam post conclusum in causa: dummodo ante conclusionem petitum sit. & nume.10.*
4 *Iuramentum suppletorium, quot & quæ requirantur vt deferatur. & numeris.5.6.7.8.9.& .10.*
5 *Iuramentum suppletorium non defertur hæredi.*
6 *Personæ vili & suspectæ de periurio, non defertur iuramentum suppletorium.*
7 *Iuramentum suppletorium, non defertur in causa ardua & criminali.*
8 *Causa parua vel magna dicitur, secundum personarum conditionem.*
9 *Iuramentum non defertur in supplementum, quando semiplena probatio est elisa per probationes contrarias.*
11 *Iuramentum litis decisorium, quod dicatur. & qualiter deferatur.*
12 *Probatio an admittatur contra iuramentum litis decisorium.*
13 *Iuramentum quod defertur in iudicio alicui aduersario, vt principaliori & legaliori, veritatis appellatur.*
14 *Testis de mera veritate iurare debet: aliàs non probat.*
15 *Iuramentum calumniæ, credulitatis appellatur.*
16 *Iuramentum in litem quotuplex sit. & quando & qualiter differatur.*
17 *Iuramentum purgationis, quod dicatur & quando deferatur.*
18 *Purgatio canonica, quæ dicatur: & quæ vulgaris.*
19 *Iuramentum pro enormitate criminis, secundum.l.si quando.C.vnde vi.qualiter differatur.*
20 *Iuramentum damnum passi, an & quando faciat plenam fidem.*
21 *Præsumitur pro secreto seu sententia iudicis maioris. Secus in iudice inferiori, & pedaneo.*
22 *Expensarum taxatio fit mediante iuramento litigatoris.*
23 *Iuramentum prouisorium, quod dicatur. Et an inducat obligationem.*
24 *Pactum nudum, an firmetur iuramento.*
25 *Iuramentum essertorium, quod dicatur & quis sit eius effectus.*
26 *Iuramentum confirmatorium, quod dicatur, & qui sint effectus eius.*

NOnus actus, qui successiuè emergit in iudicio, est iuramentum. Pro cuius euidentia est sciendum,
1 † quod iuramentum in genere sumptum, est duplex scilicet. iudiciale & extraiudiciale. Iudiciale, dicitur propriè illud, quod præstatur in iudicio:
2 cuius multæ sunt species.¶ † Et prima est species iuramenti, quod appellatur necessarium, alio vocabulo dicitur suppletorium: & est illud, quod defertur in supplementum probationis: vt quando actor vel reus probauit semiplenè: nam potest iudex parte petente deferre iuramentum semiplenè probanti: per cuius iuramentum erit suppleta probatio sufficiens ad condemnationem vel absolutionem, & ideò dicitur necessariũ: quia ex necessitate defertur parte petente: etiam altera parte inuita: vt probatur in l. in bonæ fidei. in ver. oportet.
3 C. de reb. cred. † & potest deferri etiam post conclusum in causa: dummodo sit petitũ ante conclusionem: secundum Alex. in consi. liij. col. fi. in primo vol. & Ias. plenè tangit in rep. l. admonendi. col. cliij. & seq. ff. de iureiu. & de isto iuramento traditur plenè per Bart. & doc. in d. l. admonendi. & in d. l. in bonæ fidei. & ibi Bald. & Saly. & per cano. in c. cap. fin. de iureiurand.
4 ¶ † Et ad hoc vt deferri possit hoc iuramentum, requiruntur sex copulatiuè: quorum si aliquod deficit, non defertur. Primò enim requiritur, quòd sit semiplenè probatum per vnum

vnum testem omni exceptione maiorem: secundum Alex. in consi. xxxij. in j. volu. & consi. xix. col. pen. in iiij. vo. & consi. xviij. col. ij. & iij. in ij. vo. & Pet. Phi. Cor. in consi. cxciiij. col. ij. in ij. vol. aliàs non faceret in isto casu semiplenam probationẽ: vel quòd sit probatum semiplenè per alias species probationum: de quibus habetur

5 per mod. in d. l. admonendi. ¶ † Secundò requiritur, quòd ille, cui defertur tale iuramentum, sciat verisimiliter veritatem per sensum corporeum: quia in hoc æquiparatur testi iure no. gl. in d. l. admonendi. in ver. exacto. & ibi Bar. circa fi. col. & gl. in d. l. in bonæ fidei. C. de reb. cre. & ideò non defertur hęredi: quia verisimiliter ignorat

6 veritatem negotij. ¶ † Tertiò requiritur, quòd is, cui defertur, sit persona honesta & bonę vitæ: quia aliàs personæ vili & suspectæ de periurio, non defertur: secundum Abb. in d. c. fi. §. sanè. col. iiij. de iureiu. & Bal. in l. qui accusare. C. de eden. & Bar. in d. l.

7 admonendi. col. fi. ¶ † Quartò requiritur, quòd causa nõ sit magna sed modica: nam in causa ardua vel criminali non defertur: secundum glo. in d. l. admonendi. in versi. exacto. & ibi per omnes docto. & in d. l. in bonæ fidei.

8 † dicitur autem parua vel magna: secundum conditionem personarum: secundum Bart. in authen. nisi breuiores. C. de sen. experi. reci. & Pet. Phil. Cor. in consi. lviij. col. iij. in iij. vol. & Alex. in consil. xxxix. in fi. in v. volu.

9 ¶ † Quintò requiritur, quòd dicta semiplena probatio non sit in aliquo elisa per probationes contrarias: quia tunc non defertur: vt no. gl. & Bal. in l. j. C. qui & aduer. quos. & Ludo. rom.

10 in consi. xcj. col. pe. ¶ † Sextò requiritur quòd iuramentum fuerit petitum ante cõclusionem in causa. nam tunc potest deferri pòst: vt suprà dixi: aliàs secus, ad instantiam partis: secundum Alex. in consil. liij. in j. volu. vnde practica communis est, quòd facta publicatione compareat litigator, & dicat qualiter credit ex processatis, plenè suam intentionem probasse: ita quòd debet victoriam reportare. Si tamen eum semiplenè probasse contigerit, petit sibi deferri iuramentum suppletorium. aliàs protestatur, &c. nam si iudex non daret iuramentum, tunc concurrentibus dictis sex requisitis faceret litẽ suam: reliqua de hac materia dic, vt per docto. maximè Ias. in d. l. admonendi.

11 ¶ † Secunda species iuramenti iudicialis, est iuramentum litis decisorium. & tale iuramentum ab initio dicitur voluntarium, respectu deferentis: quia defertur ex voluntate partis, iudice tamen approbante. item is, cui defertur, non tenetur præcisè iurare: sed potest iuramentum referre: vt habetur in l. manifestè. ff. de iureiur. Exemplum est, quando alter ex litigatoribus non potest probare suam intentionem. & dicit alteri parti: ego volo stare iuramento tuo: nam tenetur pars vel iurare, vel iuramentum referre: dicendo iures tu: aliàs habetur pro confesso: vt d. l. manifestè. & not. in d. l. in bonæfidei. Quod tamen intellige, quando iudex approbat tale iuramentum: aliàs posset per partem vitè recusari, nec referri: secundum Barto.

in d.l.manifestè.& Abb.in c.fina.colum.iij.de iureiur.& Andr.de yfern. in c.j.in versicu.& cùm datur.de con sue.rec.feu.& habetur in l.generaliter.C.de reb.cre.Dicitur autem decisorium,quia per ipsum deciditur lis, sicut per sententiam, adeò quòd vltrà non admittitur alia probatio in contrarium.l.ij.& l.non erit.§.dato. ff.de iureiur.& l.j.& ibi per doct.C.
12 de reb.credi.¶ † Quod intellige non admitti probationem ad retractandum iuramentum ciuiliter.sed bene admittitur probatio ad puniendum criminaliter iurantem de periurio. Ita tenet Andr.de yser.in d.c.j.§.similiter.versicu.sacramentum. in fin.de consue. rec. feu. vbi hoc intelligit, quando quis scienter iurauit:& iuramentum fuit alteri nociuum.
13 ¶ † Tertia species iuramenti iudicialis,est illud, quod defertur in iudicio alicui aduersario,vt principali & legaliori: vt quando quis examinatur super positionibus medio iuramento: vt dixi suprà in versicu. positio. & hoc appellatur iuramentum veritatis:dato quòd fiat per verbum credulitatis: vt ibi dixi. & est voluntarium ex parte deferentis.differt tamen hoc iuramentum à præcedenti.quia hoc delato potest nihilominus probari contrarium.verùm is,qui iurauit,non punitur de periurio:sed solum Deum habet vltorem. l.ij.C.de reb.credi.& Andr.de ysern. in d. §.similiter. & de hoc est ritus magnæ curiæ in numero.283.incipiens:item,quòd quandocunque &c.
14 in fin.¶Quarta species iuramenti iudicialis, est iuramentum veritatis, quòd defertur testibus. nam testis debet iurare de mera veritate: aliâs non probat: vt dixi suprà in versicu. testis.nec sufficit,si diceret ita est, si bene recordor.vt tenet Petr.Philip. Corn.in consi.xciiij.colum.j.in litera.c.in iij.volumi.
15 ¶ † Quinta species iuramenti iudicialis, est iuramentum calumniæ:de quo plenè dixi suprà in versicu. iuramentum calumniæ.& istud appellatur iuramentum credulitatis:vt.l.ij.§.quod obseruari. & ibi Barto.& doc.C.de iura.calum. & de eius materia, vide aliqua per Andr.de ysern.in consti.vniuersos.& consti.lite legitimè.
16 ¶ † Sexta species iuramenti iudicialis,est iuramentum in litem: de quo loquitur totus titulus.ff.de in litem iur.& istud defertur per iudicem:non autem per partem.& defertur actori.l.ij.& l.videamus.§.deferre.ff.eod. titu.item defertur ob solum dolum aduersarij,non ob latam culpam.l.in actionibus.eod.titu.& istud iuramentum,est triplex:videlicet, iuramentum in litem affectionis:in quo consideratur interesse singulare affectionis: vt habeam affectionem ad librum, ad quem es mihi condemnatus, possum iurare de illo interesse affectionis, propter dolum tuum: & potest hoc interesse excedere verum ac iustum valorem: in quo tria requiruntur copulatiuè. Primùm, quòd sit actio bonæ fidei vel stricti iuris arbitraria,Secundùm,quòd condemnatus sit in dolo,nolendo restituere. Tertiũ, quòd sit res,in qua verisimiliter cadat affectio: sicut in libro:aliâs secus:vt in numis.l.nummis.ff.de

mis ff. de in. litem iur. ita hæc omnia tangit Ias. in rub. ff. eo. tit. Secundum est, iuramētum in litem de interesse singulari, vt si deposui pecuniam: & quia eam mihi non restituisti, fui cō demnatus ad pœnam: vel pignus meū fuit venditum à creditore meo, possum iurare de isto interesse singulari extra rem: vt d. l. numis. Tertium, est iuramentum in litem de interesse communi, & de veritate: vt si fuisti in mora dandi mihi seruum, qui mortuus est, possum iurare ob dolum tuum de vera æstimatione, quanti valebat ille seruus: & eatenus mihi condemnaberis: vt d. l. in actionibus §. planè. cum l. seq. & not. Ias. in d. rub. eo. titu.

17 ¶ † Septima species iuramenti iudicialis, est iuramentum purgationis, quod defertur reo in caußis arduis & criminalibus. & etiam in ciuilibus: puta, quādo contra reum sunt aliqua indicia vel semiplena probatio: ita, quòd non potest diffinitiuè condemnari: tunc iudex potest sibi deferre iuramentum purgationis: per quod iurabit reus se non teneri ad debitū: vel non commisisse tale delictum: & sic diffinitiuè absoluetur. Et de isto iuramento loquitur propriè text. in d. l. admonendi. & in authen. nouo iure. C. de pœna iudi. qui malè iudi. & l. v. C. de fal. & gloss. in l. j. C. de sic. & Bar. in consil. cxiij. in fi. incip. visis testibus &c. & Ias. in l. iij. in prin. col.

18 v. ff. de iureiu. † Item, de isto iuramēto loquitur totus tit. extrà de purga. cano. vbi si aliquis est infamatus de crimine, quod non potest plenè probari, compellitur se purgare per iuramentum. Est quædam alia purgatio, quæ dicitur vulgaris: de qua loquitur titulus extrà, de purga. vulga. quæ loquitur de duello: vt quando litigātes volunt se purgare per duellum: quæ purgatio est omni iure prohibita quia per eam videtur tentari Deus: vt in cap. j. & ibi Abba. de pur. vulga. & habetur in consti. regni monarchiam. Et de hoc iuramento purgationis loquitur Andr. de Yser. in c. j. §. si verò fuerit. de contro. inuest.

19 ¶ † Octaua species iuramenti iudicialis est, quādo propter enormitatē criminis, defertur iuramentum contra violētum spoliatorem: vt si quis spoliat me possessione seu domo mea, possum probare per iuramentū meū de rebus mobilibus ibi existentibus: & hoc in odium spoliatoris: iuxta l. si quando. cùm ibi nu. C. vnde vi. & cap. fi. extrà quòd metus causa. & hoc potest dici iuramentum in litem: & non datur contra vniuersitatem in damno clandestino pro valore rerū amissarum: vt no. glo. in constitu. si damna. & ibi etiam Andr. de yser. in penultima columna.

20 ¶ † Nona species iuramenti iudicialis est, quando extaret statutū, quòd stetur iuramento damnū paßi, prout est hodie in regno regia pragma. quę incipit: statuimus, qua cauetur, quòd quando damnum passus, habet animalia damnum dantia in posse suo, statur suo iuramento. Idem etiam, si officialis deprehendit animalia: quia statur soli iuramento officialis denuntiatis. aliàs est necesse, quòd probetur ad minus per vnum testem cum iuramēto damnum paßi quādo

non habet animalia in manu. & iudex qui aliter pronuntiat punitur ad quinque vncias applicandas fisco: & agitantur istæ quæstiones coram baiulis: vt habetur in dicta prag.

21 † Scias tamen, quòd licet alias præsumatur pro decreto iudicis l. Herennius §. Caia. & ibi glo. & Bar. ff. de euic. tamen intelligitur de iudicibus maioribus: non autem de istis baiulis, & iudicibus minimis & pedaneis: quia pro eorum sentētijs & decreto non præsumitur. ita tenet Bal. in l. tutores ff. de confir. tuto. & Ias. in rub. C. qui admit. colum. iij. in princ.

22 ¶ † Decima species iuramenti iudicialis, est iuramentum, quod præstatur in taxatione expensarum: nam expensæ factæ in iudicio prius taxātur per iudicem: & posteà datur iuramentum victori, qui fecit expensas: & posteà interponitur declaratoria per iudicem: vt habetur in authen. post iusiurādum & authen. nouo iure. & ibi Bald. C. de iudi. & hoc fuit introductum ex causa: quia grauatur victor in eo, quòd non recuperat omnes expensas propter taxationem: releuatur in alio: vt stetur suo iuramento. vnde si vellet plenè probare per testes omnes expensas, non fieret earum taxatio per iudicem, vt dicunt doct. in d. authen. & hæc quo ad iuramentum iudiciale dicta, sufficiant.

23 SECVNDVM. Principale † iuramentum, est extraiudiciale. & ideò sic dicitur, quia extra iudicium præstatur. Cuius similiter multæ sunt species: & primò reperitur vnum iuramentum, quod appellatur promissorium: vt quando aliquis iurat se daturum, vel facturum aliquid simpliciter sine aliqua causa vel stipulatione: & sic continet compromissionem de futuro. & de isto loquitur tex. in l. si quis pro eo ff. de fideiuss. & c. debitores. de iureiur. & istud iuramentum non producit actionem de iure ciuili: nec obligat iurantem: nisi in vno casu: scilicet quando libertus iurat præstare operas patrono l. vt iurisiurandi ff. de ope. liber. & nota Bar. in d. l. si quis pro eo. col. j. & ij. & Io. de imo: in repet. c. cùm contingat. col. xxiij. cum tribus sequen. versic. circa tertiam &c. de iureiur. sed de iure canonico est secus: quia potest agi ex tali iuramento, saltem implorando officium iudicis: vt dicit Imo in d. c. cùm cōtingat. colum. xxvj. in fi. & seq. & hanc conclusionē firmat Beatus Tho. in sua summa, secunda secundæ q. lxxxix. articulo. vij. vbi tenet, quòd talis promittens tenetur ad obseruantiam iuramenti, si cum eo concurrat iudicium & iustitia. vnde dicerem in isto casu, quòd posset adiri iudex ecclesiasticus per viam denuntiationis euangelicę: per ea, quæ dixi suprà in trac. de denuntiatione. in princ. huius sextæ partis.

24 ¶ † Et ex prædictis potest solui illud dubium: scilicet, vtrum pactum nudum firmetur iuramento. nam de iure canonico non est dubium: quia etiam sine iuramento ex pacto nudo oritur actio, vt est cōmunis opin. omnium scribentium in ca. j. de pac. multò fortius, quando iuramentum interuenit. sed de iure ciuili non producit actionem pactum nudum iuratum:

ratum vt no. Inno. in c. j. de eo, quod metus causa. & Bald. in l. fi. colū. ij. C. de fideicom. & Bald. in l. j. C. de ope. liber. & idem Bald. in authen. sacramenta. C. si aduer. vendi. de qua materia vide Ias. in l. iurisgentium §. sed cùm nulla col. v. ff de pac. & in l. si quis maior. C. de transac.

25 ¶ † Secunda species iuramenti extraiudicialis, est illud, quód appellatur iuramentum assertorium: vt quando quis asserit aliquid esse de præsenti vel de præterito, & iurat: vt quando iurat quis se esse maiorē: vel regem habuisse victoriā: vel simile. de hoc loquitur tex. in c. omne. & cap. vt nouueritis. xxij. q. j. & per totam & l. si alterius. in fi. C. si minor se maio. dixe. & not. Imo. in d. c. cùm contingat col. lxxv. in fi. & colum. cvij. in prin. de iureiur. Verùm in minore fit differentia: quia si iurat verbaliter, se maiorem, potest probare cōtrarium. Secus si realiter tactis scripturis: vt d. l. si alterius. & de hoc iuramento assertorio similiter tractat Beatus Tho. in summa, secunda secundæ q. lxxxix. articulo. vij.

26 ¶ †. Tertia species iuramenti extraiudicialis est, quod dicitur confirmatorium: vt quando apponitur iuramentum in aliquo actu de se inualido: & per iuramentum firmatur. Exēplum est in authen. sacramenta C. si aduer. ven. & in c. cùm contingat. de iureiuran. Similiter in donatione inter virum & vxorem: quæ non valet l. j. & per totum ff. de do. inter vi. & vxo. & tamen firmatur iuramento: secundum Bartol. & Alexand. in l. Seius & Augerius. ff. ad l. falc. & Abba. in cap. donatio. de dona. inter virum & vx. & Pau. de ca. in consil. lxxv. colum. ij. in ij. volum. & de isto iuramento tractat plenè Bartol. in d. l. si quis pro eo. & Imo. in d. cap. cùm contingat. vbi plura exempla ponit, & Alexand. in consil. xliij. & consil. lix. in j. volum. & consi. liij. in iij. volum. & Franc. de are. in consi. ij. & cōsil. xxij. & consi. 74. & Andr. de yser. in cap. j. §. item, sacramenta. de pace iur. fir.

27 ¶ † Quarta species iuramenti extraiudicialis, est iuramentum fidelitatis quod tenetur præstare vasallus domino suo, siue sit vasallus. feudatarius siue Burgensis, secūdum And. de yser. in c. j. colum. j. qua vas. iura.

28 deb. fide. † in quo iuramento sex continentur. Primùm: scilicet, quòd iuret seruare dominum incolumem, tutum, honestum, vtilem, facilem, & præstare auxilium. quæ sex numerantur in cap. j. de noua for. fidel. & ibi per And. de yser. & habetur plenè in deci. 265. concil. Neapo. in iiij. &

29 v. col. † Item, quandò tale iuramentum præstatur domino baroni, debet iurans excipere personam imperatoris seu regis, quæ semper censetur exceptuata: scilicet, vt promittat dominum suum defendere aduersus quamcunque personam, præterquam contra regem. cap. imperialem §. fin. & ibi Andr. de ysern. de prohi. feu. alie. per Fede. & in d. cap. j. in prin-

30 cip. de noua for. fidel. † Et hoc iuramentum potest præstari etiam per tutorem vel curatorem & procuratorem: secundum Alexand. in consil. x. col. iij. in fi. vol. † Item non potest

test Bart. exigere hoc iuramentum à vasallis sine mandato regis, vel literis regis, aliâs punitur priuatione feudi, & publicatione bonorum: vt est consti. regni, quæ incipit: comite vel barone &c. & tenet And. de yser. in cap. si minori. circa. fi. si de feu. fue. contro. & habetur in d. deci. 265. cõci. Neapo. versi. vicesimo. &c.

32 ¶ † Est aliud iuramentum fidelitatis. quod appellatur iuramentum ligij. & propriè est illud, quod præstatur soli imperatori vel regi: non autem inferiori. & in hoc differt iuramentum ligij à iuramento fidelitatis. & tunc quando vasallus iurat regi, iurat indistinctè ipsum defendere cõtra omnem personam, neminem exceptuãdo. & de hoc est alia deci. cõcil. Nea-
33 poli. in numero 307. † vbi declaratur quis dicatur ligius: nam exponitur quasi ligatus & adstrictus regi. vel dicitur, à legalitate quam tenetur seruare regi contra omnem personam: vt not. Bald. in l. j. §. in j. colũ. pen. C. de cadu. tol. & And. de yser. in constit. domini à vasallis. & in d. c. j. de noua for. fidel. & Ioã. And. in cle. pastoralis §. rursus. versi. ligius. de re iudi. & Franc. de are. in consi. clj. vbi etiam examinat de iuramento fidelitatis, quod tenetur præstare episcopus archiepiscopo. & quid si episcopus sit exemptus. de qua materia tractatur in cap. dilecti. de maio. & obe. & in c. cùm olim el. ij. & cap. antiqua. & ibi glo de priuil.

34 ¶ † Quinta species iuramenti extraiudicialis est iuramentum temerarium: vt quando aliquis calore iracundiæ iurat. nam si iuramentum est aliâs illicitũ, non valet. si verò esset licitum, vt si quis iuraret non exire domum, vel non ludere, vel aliud simile: tunc propter iracundiam non ligat: nec est periurus contraueniẽs. Tutius tamen est petere absolutionem ad cautelam, quæ de facili conceditur. secundum Abba. in cap. sicut. de iureiuran. & de hoc iuramento habetur Deuteronomij. cap. vj. & Ecclesiasti. cap. xxiij. & per Ioan.
35 Chryso. super Matthæ. cap. v. † de eo tamen, quod dixi de iurante non ludere, si tale iuramentum fieret sine iracundia, ita esset periurus, ludendendo sicut videndo ludere, vel mutuando pecuniam ludenti: & ita punitur æqualiter pœna contra ludentes inducta, tam is, qui ludit quàm is, qui videt ludere vel pecuniam mutuat. ita tenet Bald. in authen. interdicimus. in prin. C. de epis. & cle. vbi idem dicit in eo, qui docet ludentem. Multa alia exempla possent dari de hoc iuramento temerario: præsertim, quando quis ex praua consuetudine iurat: vt habetur in c. iurauit xxij. q. iiij.

36 ¶ † Sexta species iuramenti extraiudicialis, est iuramentum illicitum de quo loquitur tex. in cap. innocens. & per totam illam q. xxi. quæstio. iiij. & no. glo. ibidem. in summa super hoc est sciendũ, quòd iuramẽtum potest dici illicitum altero de tribus modis: vt habetur in d. c. innocens. j. modo ex eo, quod iuratur. ij. modo ex causa extrà veniente. iij. ex modo iurandi: exemplum primi est, quando illud iuramentum de se est prohi-
37 bitum, & vitiosum. † vt si quis iurat

commitere

committere vnum delictum:quo casu non tenetur ad obseruātiam:quia tale iuramentum non ligat. c.si aliquid.& c.nō est.& c. actione. & c.inter cætera.xxij.q. iiij. & habetur per Abb.& Docto.in c.intimauit. de te-
38 sti.† Idem etiam, quando quis iurat non ferre testimonium. quia nō obstante iuramento,potest examinari: secūdum Abb.in d.c.intimauit.idem in eo,qui iurat non esse de consi.l.fi.
39 in princip.ff.ad municipa. †Idem in eo,qui iurat non fideiubere:quia potest non obstante iuramento fideiubere pro proximo in periculo constituto:vt not.Ioan.And.in addi.Spe. in tit.de iureiur.in rubr. de quo vide omnino Old.in consi.xc.Et de his & alijs similibus exemplis,tractat plenè Ias.in §. item, si quis postulante. col.xij.& seq.instit.de actio. & Paul. de cast.in consil.cccxlv.in j. volu. & Card.in consi.viij.in titu.de iureiur.
40 † & quod iuramentum in malè promissis non sit seruandum,tenet And. de Yser.in c.j.colū. vj. qui succes.teneantur.in feud.
41 ¶†Exemplum secundi est, quando quis post votum castitatis iurat du-
42 cere vxorem. † idem, quando iurat adimplere omnia, quæ ab eo petentur:quia si petatur aliquid turpe, nō tenetur implere iuramentum. c.cum iuramento.de homi.& c.est etiam.& c.vnusquisque.xxij.q.iiij.
43 ¶ † Exemplum tertij est, vt si quis iurat per viscera Christi,vel per ventrem,vel per capillos, vel per membra pudibunda Christi:nam tale iuramētum, dicitur blasphemia:vt inquit Bald.in l.ij.in fin.c.de reb. cred. & Bald.in l.j.C.si quis impe.male. & in l.accusationem.col.iij.C.qui accu. non poss.vbi plus dicit,quòd tale iumentum est species hæresis: vt est tex.in authen.vt non luxu. consi.natu.in rubro & nigro. & c. si quis per capillum.xxij.q.j.
44 ¶†Eodem modo si quis iurat per dæmones, vel aliam creaturam, est iuramentum illicitū:& peccat iurans: debet tamen seruare iuramentum,si id,quod iurat,non est prohibitum.c. mouet. xxij. q. j. & not. Alexand. in consi.xxvij.col.pen.in j.vol.& habetur in c.& si Christus. de iureiur. reliqua circa hanc materiam dic, vt per Spec.in titu.de iura.dela.per totum. & per mod. repetentes rubr. de iureiur.& per docto.in locis superius allegatis.
45 ¶ † An autem iuramentum possit præstari per procuratorem habentem speciale mandatum? dic quòd sic, in animam constituentis:secundum Bart. & Alex.in l.qui bona.§. si alieno.ff.de dam.infect.& Alex. in l. ad egregias.in princ.ff.de iureiur. & in l.vulgo.ff.de in litem iur.

Robertus.Maranta.

De actorum æditione.

1 *Actorum appellatione, quæ scripturæ veniant.*
2 *Instrumenta & scripturæ productæ in iudicio,an dicantur esse de actis. & nume. 3.*
4 *Exemplum scripturæ in actis registrate, non facit fidem: nisi sit collationatum parte præsente vel citata.*

Acta

5 *Acta iudicij voluntarij, veniunt actorum appellatione.*
6 *Acta iudicij, & acta litis siue causæ, quæ dicantur.*
7 *Actorum genus, triplex reperitur.*
8 *Acta, gesta & monumenta, qualiter inter se differant.*
9 *Acta iudicij fieri debent parte præsente, vel citata, & absente per contumaciã: aliâs non probant: nec alteri parti præiudicant, in casu, in quo sumus in contradictorio iudicio.*
10 *Acta iudicij ad alterius partis instantiã debent fieri: aliâs non valent.*
11 *Acta iudicij coram iudice vel eo mandante fieri debent, vt faciant fidem.*
12 *Obligatio penes acta curiæ recipi debet coram iudice, vel iudice mandante: aliâs recepta extra locum iudicij, non valet: nec habet executionem paratam. & numero 13.*
13 *Obligatio penes acta curiæ potest recipi, etiam absente creditore.*
14 *Acta per notarium deputatum scribi debent: nec possunt per alium prosequi.*
15 *Acta iudicij scribi debent per notarium à Rege creatum: vel per duos scriptores priuatos de iure communi. Et quid seruetur in regno.*
16 *Princeps sine causa iuri gentium detrahere non potest.*
17 *Acta scripta per priuatum in loco, vbi priuatus actorum magister esse consueuit, an faciant publicam fidem. & an iste communis error ius faciat. & num. 18. 19.*
18 *Consuetudo tanti temporis, cuius initij non est memoria, habet vim priuilegij.*
19 *Acta reciproca scripta per priuatum, per alteram partem impugnari non possunt.*
20 *Scriptura inhabilis vtens, non potest similem contra se productam impugnare.*
21 *Dicto vnius statur de voluntate partium.*
22 *Acta iudicij in scriptis celebrari debent: aliâs non valent. nisi in causis breuioribus.*
23 *Acta iudicij, an per testes probari possint.*
24 *Acta coram iudice, non requirunt testes: sed sic coram arbitro.*
25 *Acta ante publicationem, publicam fidem non habent.*
26 *Attestationes non publicatæ, etiam semiplenè non probant.*
27 *Acta non publicata, æquiparantur imbreuiaturæ notarij.*
28 *Acta iudicij non possunt fieri in die feriato.*
29 *Libellus potest præsentari, & recipi die feriato etiam ad honorem Dei.*
30 *Latro insignis potest mitti ad furcas, etiã die feriato ad honorem Dei.*
31 *Acta voluntariæ iurisdictionis, die feriato exerceri possunt.*
32 *Testes etiam die feriato ad honorem Dei Examinari possunt.*
33 *Acta pia & requirentia celeritatem fieri possunt die feriato.*
34 *Decretum super alienatione rerum minoris, die feriato interponi non potest.*
35 *Debitor fugitiuus capi potest, etiam die feriato ad honorem Dei.*
36 *Confessio etiam in die feriato, potest in iudicio recipi.*
38 *Processus factus die feriato, ad honorem Dei, valet: quando iudicis iurisdictio erat tempore peritura.*
38 *Processus potest fieri die feriato ad honorem Dei, in curia principis.*
39 *Excommunicationis sententia die feriato ferri potest.*
40 *In causis carceratorum die feriato proceditur.*

Actus

41 *Actus omnes iudiciarij expediri possunt in ferijs messium, & vindemiarum.*

42 *Acta de die, & non de nocte, fieri debet.*

43 *Acta iudicij, locum, mensem, diem, & annum, in quo celebrantur, continere debent: aliàs non valent.*

44 *Actis deperditis, & alijs de nouo confectis, si prima posteà reperiantur, quibus potius debet fides adhiberi: & secundum quæ debet iudicari.*

45 *Acta omnia regulariter sunt edenda: aliàs potest appellari. & non edens præsumitur in dolo.*

46 *Actorum editio, est species defensionis.*

47 *Actorum editio, per notarium iudice mandante fieri debet, & non aliter.*

48 *Attestationes testium, ante publicationem edi non debent parti.*

40 *Interrogatoriorū copia parti dari nō debet*

50 *Allegationes iuris, an debeant edi parti.*

51 *Notarius acta edere non tenetur sine salario.*

52 *Nomina testium non tenetur quis edere parti ante publicationem.*

53 *Acta debent edi cuicunque prætendenti interesse, etiam si non sint ad eius instantiam celebrata, secus in instrumentis.*

54 *Acta debent edi sumptibus petentis.*

55 *Copia libelli, sūptibus actoris dari debet.*

55 *Acta originalia non debent edi: sed solùm copia sub pœna falsi.*

57 *Acta edi debent, cum die, consule, loco, & tempore.*

58 *Acta semel edita, possunt millies peti vt iterum edantur. Secus in instrumento: quia regulariter non editur, nisi semel.*

DEcimus actus, qui successiuè consideratur in iudicijs, est actorum editio. super quo breuiter examinabo tres q. principales. Prima erit, quòd veniat appellatione actorum. Secunda, an indistinctè omnia acta iudicij faciant plenā fidem. & qualiter. Tertia q. erit. qualiter ista acta sint edenda petentibus.

VENIO Ad primam q. super
qua concludo, †quòd acta dicuntur 1
omnes scripturæ in iudicio factæ coram iudice, & scriptæ manu officialis: scilicet tabellionis ad hoc deputati: vt declarat Alexand. in l. acta. & in l. actorum. ff. de re iud. vbi dicit, quòd etiam sententia venit appellatione actorum. idem tenet Abb. in c. quoniam contra. col. ij. in fin. de proba. vbi vide Bal. plenè declarantem, quæ scripturæ veniant appellatione actorum. hoc etiam declarat Bald. in authen. quæ supplicatio. col. j. versic. item licet scriptura, &c. C. de pre. impe. offe. vbi dicit, quòd non ex eo solo, quòd scriptura est facta per tabellionem actorum, dicitur de actis iudicij: nisi fiat coram iudice vel iudice mandante. adde Bald. in l. interrogatam. C. de liber. causa. & Bart. in l. illud. col. ij. versic. deinde nota, &c. & ibi etiam Bar. C. de sac. sanct. eccle. & Card. in cle. sæpe. §. & quia. in ix. q. de verb. sign. & Alex. in l. j. in prin. ff. de verb. oblig. & Bald. in c. j. §. item sacramenta. col. pen. in fin. verb. quærit insuper &c. de pace iur. fir. & quòd sententia venit appellatione actorū: est text. cum glo. & Bart. in l. in fraudem. §. neque. ff. de iure fisci.

2 ¶ †An autem instrumenta & aliæ scripturæ productæ in iudicio, dicantur effecta de actis, eo ipso quòd sunt producta. Innoc. in c. cùm in iure. in fin. de offic. deleg. tenet, quòd ipsum

ipſum inſtrumentum quantum ad contractum & obligationem in eo contentam,non eſt de actis:ſed ſola productio inſtrumentorum & ſcripturarum, eſt de actis. Idem tenet Bald.in l.ij. colũ. iij.verb. iuxta hoc quæritur,&c.C de eden. vbi per hoc infert, quòd inſtrumentum productum in actis,editur ſine die & conſule: ſed ſolùm editur dies productionis:quia quantum ad productionem, eſt effectum commune inſtrumentum. iuxta .l. j. §. edenda. ff. de eden. ſed certè,ſi iſta opin. Innoc.& Bald. ita ſimpliciter intelligeretur, reſultare poſſent aliqua abſurda: & maximè,quia altera pars non poſſet petere copiam tenoris inſtrumenti producti in actis: ſed ſolam copiam præſentationis ipſius. nam ſi tenor non eſt de actis, ergo non eſt effectus communis:& ſic non eſſet edendus.quod eſt contra d.§.edenda. Præterea, ſi in tenore inſtrumenti eſſet aliquod verbum faciens contra producentem,& in fauorem aduerſarij, non poſſet aduerſarius eo vti pro ſe: quia non eſt de actis.quod eſt contrà not.per glo.& moder.in l.j.§.editiones. ff de eden.vbi habetur communiter, quòd producens inſtrumentũ in iudicio, cẽſetur approbare omnia contenta in eo, etiam contra ſe facientia. & aduerſarius poteſt eo vti pro ſe.ſicut dicimus in teſtibus, qui deponere debent pro vtraque parte: ita plenè declarat Iaſ.in d. §. editiones. vnde cauſa vitandi iſta contrariã,videtur eſſe dicẽdum, quòd tam productio, quàm tenor inſtrumenti producti ſit de actis: maximè, cùm tota die videamus communiter practicari, quòd eo ipſo, quòd inſtrumentum vel alia ſcriptura producitur in iudicio poteſt aduerſarius petere eius copiam: & ſibi editur cum die & conſule, & cum toto tenore ſcripturæ:ergo tota eſt effecta de actis,& tota communis.

3 ¶† Puto in iſta varietate poſſe dari iſtam declarationem:videlicet,quando aliquis producit inſtrumentum in iudicio:& non facit illud regiſtrari in actis de verbo ad verbum: ſed ſolùm notarius ſcribit in actis: die tali,&c. talis produxit vnum inſtrumentum procurationis, vel debiti vel aliud ſimile, quod incipit ſic: & finit ſic,&c.ſed eius tenor non apparet ex ſenſu in actis: puta quia producens retinuit ſibi inſtrumentum penes ſe:& tunc verum dicit Innoc. & Bald.quòd ſola productio, eſt de actis, & non tenor inſtrumenti: ex quo tenor non reperitur in actis. & dato, quòd notarius fecerit de eo mentionem, quod viderit, non tamen in hoc ſibi creditur:vt not. Alexand in conſi.vj.colũ.ij.in fin.in iiij. vol.& per Moder.in authen. ſi quis in aliquo.C.de eden.nam ſi tenor eſſet de actis,faceret publicam fidem: ſicut alia acta abſque eo, quòd originale producatur, quod eſt falſum: ſecundum Alex ibi & doct. in d. authen.ſi quis in aliquo. ſed ſi quæris, an iſto caſu poſsit aduerſarius petere copiam tenoris inſtrumenti? dic, quòd ſic. nam licet non ſit de actis propter deficientiam regiſtrationis: tamen quia pars cepit eo vti in iudicio per productionem:ratione huius

vſus

huius vſus tenetur illud edere.ita tenet Bal.& Alex.in l.ij.ff.de eden.per d.§.edenda ſunt omnia.& tunc poſſet procedere opi.Bald.in d.l.ij.C.de eden.ſcilicet quòd edatur ſine die & cõſule.Nec ſemper ſequitur illa conſequentia: iſta ſcriptura non eſt de actis:ergo nõ debet edi.Nam ſi quis facit mentionem de inſtrumento in libello,per dictionem limitatiuam: tenetur illud edere ante litem conteſtatam:& tamen non eſt de actis: vt not.Barto.& doct.in l.edita.C.de eden.quandoque producens inſtrumentum, facit ipſum regiſtrari in actis:vel quia relinquit ipſum originale authenticum in actis cum præſentata ſub tali die &c vel quia facit ipſum exemplari authoritate iudicis:& facit ipſum collationari per actorum notarium,cum fide ſua in calce,quòd ipſum collationauit ſcilicet exemplum cum originali.& concordat de verbo ad verbum: & illa copia collationata relinquitur in actis,continens totum tenorem inſtrumenti:originale autem recipitur per producentem:ne fortè aliquo caſu perdatur:& iſtud quotidie videmus ſeruari in iudicijs.Et tunc dico, quòd totus tenor inſtrumenti eſt de actis non ſolum ipſa productio:adeò quòd illa productio illius copiæ regiſtratę & collationatæ facit dictam copiam habere publicam fidem abſque eo,quòd producatur originale. ita tenet Bald.in l.fina.in v.qõ.C.de edic.diui.adri.to..& de mente Specu. in tit.de inſtru.edi.§.nunc dicamus. col.iiij.verſicu.illud autem ſcias,&c. pro hoc eſt gloſſ.in dicta authenti.ſi quis in aliquo.& ibi etiã Bar.& communiter doct.& gl.& Bar.in l.chirographis.ff.de adm.tut.& Ang.in §.illud in authenti.vt fra.filij &c.

4 ¶ † Hoc tamen intellige & declara, dummodo talis regiſtratio ſit facta parte præſente & non cõtradicente: vel parte citata:aliâs nullam fidem faceret talis copia,quanuis collationata.ita tenet Alex.in d.conſi.vj.col. fin.in prin.in iiij.vol.& eſt de mente Bar.& docto.in dicta authen.ſi quis in aliquo.quod nota perpetuò: quia rarò hoc aduertunt litigãtes,& actorum notarij:vnde in allegationibus iuris poſſes talem ſcripturã deſtruere.¶ De reliquis autem,quæ veniunt appellatione actorum,traditur plenè in d.c.quoniam contra.de proba. tam in tex.quàm in glo.& per doct.

5 ibi,†inter quæ adde,quòd nõ ſolùm acta,quæ fiunt in iudicio contentioſo,& contradictorio,veniunt appellatione actorum: ſed etiam omnia alia,quę fiunt in iudicio voluntario: in quibus decretum iudicis interponitur:prout ſunt tutelæ & emancipationes,& alia ſimilia:ſecundum Inn. in c.j.col.j.de proba.quæ alio vocabulo dicuntur acta forenſia: ſecundum eum ibi.ex eo,quia in foro agitantur.& not.etiam Bal.in l.comparationes.col.iij.verſicu.quærit etiam de forenſi,&c.C.de fide inſtru.

6 ¶ †Iſta autem acta,quæ fiunt in iudicijs,quædam dicuntur acta iudicij propriè:& quędam acta litis ſiue cauſæ.& differunt inter ſe:quia acta iudicij ſunt illa,quæ tendunt ad iudiciorum ſolennitatem & ordinem: prout ſunt citationes, libelli, ſatiſ-

dationes,& litis conteſtatio,publicatio,& concluſio,& alij ſimiles actus. Acta verò cauſæ ſeu litis ſunt, quæ reſpiciunt factum pro victoria cauſæ obtinenda:prout ſunt atteſtationes,confeſsiones, ſcripturæ, & aliæ probationes.ita declarat gl.in cle.ſæpe.in verſi.defenſiones.& ibi etiam Car.in tertio not.& in ij.q.de verbo. ſignifica.& Abb.in c.cauſam,quæ in
7 primo notab.de teſtib.† & propterea in materia actorum ſolet fieri diſtinctio trimembris: videlicet, quædam ſunt acta,quæ reſpiciunt litis ordinationem:& ſunt illa,quæ modo appellaui acta iudicij.Quædam ſunt,quæ reſpiciunt veritatis indaginē:& ſunt illa,quæ modo appellaui acta litis ſeu cauſæ.Quædam ſunt,quæ reſpiciunt litis deciſionē:& ſunt ſententiæ diffinitiuæ:de quibus plenè per Bartol.in l.is,apud quem.C.de eden. & in l.cùm lite mortua. ff.iudic.& Abb.Felyn.& communiter docto.in d.c.cauſam,quæ.in quibus locis plenè declaratur,quæ acta pereant perempta inſtantia.& ad ibi dicta me remitto.& aliqua dixi in materia inſtantiæ,ſupra in quinta parte principali huius tract.
8 ¶ † Quæ autem ſit differentia inter acta,geſta,& monumenta: Dic quòd acta,propriè ſunt illa,quæ ſunt ſcripta coram notario & iudice:ſcilicet, per ipſum notarium actorum.Geſta, poſſunt dici ea,quæ ſunt facta ſed non ſcripta.Item,geſta cenſentur facta magnorum principum:& omnia regiſtrata in archiuijs publicarum perſonarum,poſſunt appellari geſta. Sed monumenta,dicuntur,ſcripturæ publicæ & priuatæ:quas quis habet penes ſe extra iudicium: ex eo quia cauſam ipſius muniunt,quæ alio vocabulo appellantur documenta: vt habetur in.c.cordi.de appel.lib.vj.& in authē.ſi quis in aliquo.C.de eden. & ita hanc differētiam declarat Cardi.in cle.ſæpe.§.& quia in viij.q̄o.de verb.ſignific.Aliquando tamen acta & geſta confunduntur: & vnum & idem important:vt eſt tex.in l.geſta. C.de re iudi.& not.Bar.in l.j.ff.de offic.procur.ceſa.

VENIO Ad ſecūdam quæſtionem
9 principalem:videlicet,† an indiſtinctè omnia acta iudicij,faciant plenam fidē:& qualiter?Super qua oportet inueſtigare,quæ requirantur ad validitatem actorum,ad hoc,vt tanquam publica faciant plenam fidem: & dic quòd plura requiruntur.
10 ¶ † Et primò requiritur,quòd fiant parte præſente vel citata,& abſente per contumaciam:aliàs non probāt: nec alteri parti præiudicant.in caſu, in quo ſumus in contradictorio iudicio.l.de vnoquoq;.ff.de re iud.l.nam ita diuus.ff.de adop.l.ſi quando.C.de
11 teſtibus.& c.ij.de teſtib.¶ † Secundò requiritur,quòd acta fiant altera parte inſtante:adeò quòd debet apparere ex actis,ad cuius inſtantiam actus celebratur:aliàs acta non valent.ita tenet Ang.in conſil.cclxvj.col.ij.vbi præcipuè loquitur de ſententia lata: quòd non valeat,niſi appareat ad cuius inſtantiam lata fuit.vnde ſententia nūquam debet ferri,niſi vna pars faciat inſtantiam,& faciat aliam partem citari ad ſententiam: aliàs non valet.ita tenet Imol in d.l.de vnoquoque.

quoque.ff.de re iud.& Bar.in l.j.C.vt . quæ desi.aduo.Pau.de cast.in l.j.C.de iudi.& Iaso.in l.properandum.§.& si quidem.col.j.C.de iudi.

11 ¶ † Tertiò requiritur, quòd fiant coram iudice, vel iudice mandante: vt not.Alex.& Imo.in l.acta.ff.de re iudic.glo.& Bald.in l.illud.C.de sacrosan.eccl.& Bal.in l.interrogatam.C. de lib.causa.& Luc.de penna in l.in-

12 star.C.de iure fis.lib.x. † vbi per hoc infert non valere obligationem receptam penes acta curiæ, nisi sit recepta coram iudice. Adde etiam, vel nisi recepta sit iudice mandante: vt habetur in decis.cxxxv.concil.Neap.

13 vbi plus dicitur, † quòd ratione iuramenti in ea appositi, potest recipi talis obligatio penes acta, etiam absente creditore. Et per hoc patet, quòd istæ obligationes quas quotidie recipiunt notarij extra locum iudicij, & sine præsentia iudicis: & dicunt illas recepisse penes acta: non valent, nec habent executionem paratam. vt est de mente Lucæ de penna in d.l.instar.& expressius tenet Matth.de afflic.in constitu. magistri camerarij. col.pen.& constitu.cordi nobis.col. pen.in prin.quod nota: quia quotidie notarij actorum errant in hoc.

14 ¶ † Quartò requiritur, quòd acta scribantur per notarium actorum deputatum, adeò quòd ille notarius, qui incepit scribere acta vnius processus, ille debet scribere reliqua: aliâs acta non probant, nisi iste esset impeditus: quia tunc potest alius surrogari. ita tenet Bald.per illum tex.in l.j. C.de sportul.& Bald.in l.ij C.quom. & quando iud.& Bar.in l.j.ff.de offi. consul.& Bald. in l.repetita. C.de episco. & cleri.& Ludoui.Roma.in consilio.cclxxxj.& Bald.& Paulus de castro in l.testamenta omnia. C.de testamento.

15 ¶ † Quintò requiritur, quòd ille, qui scribit acta, sit notarius creatus à rege: aliâs acta scripta ab alia persona, non valent in hoc regno: secus esset de iure communi: quia vbi non potest haberi notarius, possunt adhiberi duo scriptores, etiam priuati ad scribendum acta: quorum scripta faciunt publicam fidem in iudicio: vt est textus in capitulo quoniam contra.de proba.imò dicit simpliciter Bald.in l.comparationes.colum. tertia versic.quæritur etiam de forensi &c.C.de fide instrumē.quòd de mandato iudicis possunt scribi per alium quàm per tabellionem. Sed hodie in regno est iuri communi derogatum per constitutiones regni: quibus inductum est, vt acta non fiant per aliam personam, nisi per notarium creatum à rege: & sic in hoc est correcta dispositio dicti capitu.quoniam contra.vt est constitut.quæ incipit: magistri camerarij.& ita illam constitutionem intelligit ibi Matt. in pen.colum.scilicet quòd per eam sit derogatum iuri communi. Sed certè ego puto, quòd non fuit ista mens illius constit.scilicet velle corrigere dictum capit.quoniam contra. Nam legum correctio semper est euitāda, vbi non apparet expressè.l. præcipimus.C.de appel. & l.sancimus.C.de testa.sed dico, quòd potius illa constitu.est conformis cum iure communi. Nam ius cōmune ponit duos

casus scilicet quòd magister actorũ, debet esse notarius, vbi haberi potest: sed vbi deest copia notariorum, possunt adhiberi duo probi & idonei viri ad scribendum acta: quorum fides æquiparatur fidei tabellionis. Sed constitutio regni prouidit solùm in vnum casum: scilicet, quòd magister actorum sit notarius: & in hoc est conformis cum iure communi: & vltra non progreditur corrigendo ius commune de duobus scriptoribus: Ergo ille secundus casus, tanquam obmissus per regni constitutionem debet remanere in dispositione iuris communis. l. si cùm dotem. in principio. ff. soluto matrimo. & l. commodissimè. ff. de libe. & posthu. vt euitetur legum correctio. Præterea, illa constitut. non dicit, quòd siue possit haberi copia notariorum, siue non: semper magister actorum debeat esse notarius creatus à rege: aliàs acta non valeant: merito debet declarari & limitari per legem antiquam iuris cõmunis: scilicet, quòd adhibeatur notarius creatus à rege, vbi copia notarij haberi potest: aliàs sufficiant duo scriptores priuati viri idonei: vt lex noua distinguatur per veterem. l. sed & posteriores. ff. de legi. cùm debeat lædere ius commune in minus, quàm potest. Præterea, ius commune in hoc fuit cõforme cum iure gentium, secundum quod in ore duorum vel trium stat omne verbum. capitulo nouit. de iudi. l. vbi numerus. ff. de testib. Vnde satis iniusta fuisset illa constitu. quando in defectũ notarij voluisset detrahere fidei duorum testium: quos lex cõmunis in hoc adhibuit vt scriptores & testes: æquiparando eos fidei notarij: quia videretur detrahere iuri gen-
16 tium: † quod sine causa princeps huius sęculi facere non potest: vt plenè tradit Fely. c. quę in ecclesiarum. col. ij. & l. col. x. & seq. de consti. Ex quibus rationibus firmo hanc conclusionem, quòd dispositio dicti c. quoniam contra. non est hodie correcta in regno: imò est in viridi obseruantia. Vnde etiam hodie in defectum notarij possunt adhiberi duo scripto-
17 res. ¶ † Sed iuxta hoc cadit quotidianum dubium, in multis locis, terris, & ciuitatibus huius regni, est quædam antiqua obseruantia, quòd in curijs solet esse vnus actorum magister priuatus, & non notarius: qui tolerante populo scribit acta iudicij: & coram eo partes litigant sine contradictione aliqua: quæro an acta scripta ab isto, faciant publicam fidem: si fortè altera pars videns se succumbere vult venire ad hoc refugium miserorum: & allegare nullitatem actorum & processus? prout pluries hîc casus mihi euenit in facto. Et certè nulli est dubium, quòd scriptor talis nec de iure communi, cùm sit solus, nec per regni constitutionem, habet publicam fidem. vnde eius acta non valent: solùm posset esse dubiũ, an ille cõmunis error populi, qui tenuit eum, vt actorum magistrum, faciat ius: iuxta ea, quæ tradũtur in l. Barbarius. ff. de off. præto. Super isto casu pro decisione pono hanc conclusionẽ negatiuã: quòd talia acta non habeant publicã fidem. quia iste est casus expressus

contra

contra constitutionem regni prædictam:quæ vult,quòd quando magister actorum est vnus,debet esse notarius: & consuetudo contraria non posset tollere illam constitu.quia in procemio constitutionum,in fine,imperator tollit omnes consuetudines, etiam futuras, quæ facerent contra illam constitu.vt not.ibi glo.& probatur in alia constitu.quæ incipit:puritatem. vbi mandat primò seruari constitutiones regni:& in defectum earum tunc seruentur consuetudines.vnde dato,quòd populus per consuetudinem introduxisset,quòd priuatus scriptor posiit esse actorũ magister: non tamen potuit derogare constitutioni regni.Nec obstat,quòd communis error facit ius:quia in contrarium est veritas in casu isto: ex quo communis error non potest facere notarium eum,qui non est.vnde acta facta per talem notarium putatiuum, non valent.ita plenè concludit Ias.in d.l.Barbarius.col.xij.super illa q. an instrumenta gesta per notarium putatiuum,valeant?& concludit quòd nõ:& plures allegat:tantò fortius in casu isto, vbi populus scit eum non esse notarium.vnde cessat ille communis error,in titulo notariatus:nam populus vellet tunc vendicare sibi authoritatem regiam:scilicet,creandi tabelliones & publicas personas:quorum & quarum scripturis detur plena fides: quod fieri non

18 potest:vbi per Ias.¶† Istam conclusionem limito duobus modis:Primò, nisi esset consuetudo,cuius initij non esset memoria, quòd semper in tali loco & ciuitate fuerunt magistri actorum priuati:& non reperitur memoria interruptionis huius consuetudinis:nam tunc ex quo talis consuedo habet vim specialis priuilegij Principis, puto quòd talia facerent plenam fidem ex præsumpto priuilegio Principis:per ea,quæ not. Abb.in c.super quibusdam.§.præterea.de verbo.signifi.Pro hoc est tex.in l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quot.& æsti.& tenet And.de yser.in c.imperialem.§.præterea ducatus.colũ.pen. in princ.de prohi.feud.alie.per Fede. & in consti.si dubitatio.columna.iij. Nam per tantum tempus, cuius initij non est memoria,&c.præscribuntur omnia regalia,& principi reseruata:vt tenet idem Andr.de ysern.in consti.quadragenalem.columna prima.& in c.primo.versicu.flumina nauigabilia.columna secunda.quæ sint

19 rega.¶†Secundò limito,quando duo litigauerunt coram iudice, vbi erat scriptor priuatus:& ambo produxerunt sua iura coram illo priuato actorum magistro:& fecerunt pariformiter per illum scribi reciprocos actus in iudicio, nulla ipsarum partium discrepante:nam si in fine causæ vellet altera partium annullare processum,tãquam scriptum per non publicam personam: dico quòd non debet audiri: quia censetur dictum scriptorem & eius fidem approbasse, pariẽdo ab eo examinari suos testes: & alia sua acta scribi. vnde non potest modò illius fidem impugnare:& moueor per ea, quæ plenè cumulat Ias.in l.j.§.editiones.colum.tertia & quarta.ff.de eden.& idem Ias.in l.j.in princ.colum.iij.ff.quod quisque iur.

20 †vbi plura exempla ponit de eo,qui vtitur aliqua scriprura inhabili pro se: vel approbat aliquam personā in aliquo officio:nam non poteſt vlterius dictam ſcripruram vel perſonam in eodem vel ſimili officio impugnare:vbi mulros docto.allegat:&ad ibi allegata me remitto.Nec poſſet obſtare,quòd priuati vellent creare tabellionē:quia dico:quòd non creant, nec officium publicum ſibi vendi-
21 cant:†ſed ſolùm dant fidem vni viro priuato:quod poteſt fieri per partes l.Theopompus.& ibi Bar.& doct. ff.de dote præleg.& Bar.in l.Lucius. ff.de fideiuſſ.ſicut dicimus etiam in arbitro electo per partes: cui per compromiſſum datur fides,vt ſtetur dicto ipſius. Eodem modo poſſunt partes eligere vnum ſcriptorem,cuius ſcriptis habeant dare plenam fidem in earum præiudicium:cùm nihil repugnet: nec in aliquo lædatur hic publica vtilitas:imò in hoc caſu ſuggerit æquitas illius edicti, quod quiſque iuris &c.Nam eo ipſo,quòd ego produco iura mea coram tali ſcriptore,& facio per eum examinari meos teſtes, & ſcribi omnia acta mea in proceſſu,videor habere hanc intentionem,vt illa acta mea faciant publicam fidem. & proſint mihi ad victoriam obtinendam contra aduerſarium meum:vnde non poſſum poſteà impugnare proceſſum,quem ſemel approbaui:quia debeo pati,quòd ſimiliter acta aduerſarij mei per eundem ſcriptorem recepta, faciant fidem contra me, propter æquitatem dicti edicti.per ea,quę no.laſ.in d.l.j.
22 & in d.§.editiones.¶†Sextò requiritur,quòd acta reducantur in ſcriptis: niſi cauſæ eſſent breuiores:quia tunc non requiritur ſcriprura.per authen. niſi breuiores.& ibi Bar.C.de ſent.ex peri.reci.ita tenet Abb.in d.c.quoniam contra.in tertio notab.per illum text.& ibi etiam Fely.de proba. & declarat Anto.de but.in c cùm ad
23 ſedem de reſti.ſpo.†& ſuper hoc poteſt cadere illud dubium:an acta iudicij poſsint probari per teſtes:& ſic aliter.quàm per ſcripturam.Nam ſecundum communem concluſionem, acta curiæ non requirunt teſtes:quia ſine teſtibus habent publicam fidem. Bar.in l.emancipatione.C.de fide inſtrumento.& Bald.in l.geſta.verſicu. quæro,nunquid acta,&c.C.de re iu-
24 di.†Quod tamen notabiliter intellige, de actis factis coram iudice: ſecus,ſi fiant coram arbitro: quia non valent ſine teſtibus,etiam ſi per notarium ſcribantur.ita tenet Alexan. in conſi.xiij.in quarta colum.in primo volu.& conſ.xix.col.iij.in iiij.volu.Quod nota perpetuò:quia poteris annullare multos proceſſus arbitrorum:quia nunquam vel rarò aduertunt in adhibendo teſtes in eorum actis. vnde ad.q.incidenter motam, dico, quòd acta poſſunt probari per teſtes:dummodo deponant de tenore ipſorum.text.eſt in.l.quoniam.C. de hæret.& Bald.in l.ne in arbitris. col.ij.verſic.venio ad verſi.ſi autem, &c.C.de arbi.quod tamen intellige, quando acta requirentia ſcripturam, fuerunt celebrata in ſcriptis,& ſunt deperdita.tunc enim poſſunt probari per teſtes:ſecus,ſi nūquam fuerunt ſcripta:quia ex quo non valent:non

oportet

oportet ea probari per testes. Sed si
sunt talia acta, quæ de necessitate
non requirunt scripturam, possunt in
distinctè probari per testes. ita decla
rat Bal. in d.l.emancipatione.& Lan-
franc. in dicto.c.quoniam contrà.co-
lum.iiij.& habetur per Cano.in c.
25 Albericus.de testibus.¶ † Septimò re
quiritur, quòd acta sint in iudicio,
publicata: nam ante publicationem
non habent publicam fidem.l.gesta.
C.de re iudi.& Bald.in l.publicati.in
26 v.q.C.de testa.† Et dicit Bald.in l.in
bonæ fidei.col.iij.ver.item quæritur.
C.de reb.cred.quòd etiam semiplenè
non probant attestationes non publi
27 cata.† Acta enim non publicata, sunt
ad instar imbreuiaturæ notarij non
solennis: vt not.gl.& Barr.in l.fidei-
commissa.§.j.ff.de leg.iij.& hoc re-
quisitum posset referri solùm ad atte
stationes. Verùm magis cõmunis cõ-
clusio est in cõtrarium: scilicet, quòd
coram eodem iudice vel surrogato
in eius locum, acta faciunt fidem, e-
tiam sine publicatione: quia aliâs se-
queretur, quòd non valeret sententia
lata obmissa publicatione. cuius con
trarium tenet Bar.in l.prolatam.C.de
sent.& hoc tenet Abb.c.causam, quæ
colũ.ij.de testi.vbi optimè declarat
hanc materiam.& ibi etiam Fran.de
28 are.in j.& ij.colum.¶ † Octauò requi
ritur, quòd acta scribãtur & recipian
tur in die non feriato: aliâs non va-
lent: maximè, si est dies feriatus ad
honorem Dei.l.fi.C.de ferijs.& c.fi.
de fer. sunt tamẽ multi actus, qui pos
sunt celebrari die feriato, qui signan
tur pro fallentijs ad hanc regulam.
29 ¶ † Et primò limita non procedere in
porrectione libelli: quia potest offer
ri & recipi in die feriato, etiã ad ho-
norem Dei.l.miles.§.sexaginta.ff.de
adul.& idem in libello appellatorio.
l.j.& ibi Bal.C.de fer.& not.Bar.in l.
ij.ff.si quis in ius voc.non ie. Et vide,
quæ dixi suprà in c.de libelli oblatio
ne.in hac sexta parte.vbi tractaui ple
30 nè de veritate huius dicti.¶ † Secun-
dò limita in executione faciẽda con
tra latronem insignem: quia potest
mitti ad furcas, etiam in die feriato.
l.prouinciarum.& ibi Bar.& Bald.C.
31 de fer.¶ † Tertiò limita in omnibus
actis voluntariæ iurisdictionis: quia
possunt exerceri die feriato: prout
est emancipare, adoptare, tutores da
re, & instrumenta ac testamenta con
ficere: & alia similia. ita tenet Specu.
in titu.de fer.§.sequitur.versic.quid
si inferijs, &c.& versic.porro.& Abb.
in c.conquestus colum.v.de ferijs.&
est text.in l.actus.C.de ferijs.
32 ¶ † Quartò limita non procedere in
examinatione testium: quia possunt
examinari in die feriato ad honorem
Dei: dummodo iurauerint in die non
feriato.glos.est in clemen.j.de offic.
delegat.& est ritus magnæ curiæ in
numero 47. incipiens.item, quòd si
detur &c.& dixi suprà in versicu.te-
stium productio.& tenet Specu.in ti-
tu.de fer.§.sequitur, versicu.quid si
33 tunc testis &c.¶ † Quintò limita, in
omnibus actis pijs, & requirentibus
celeritatem.de quibus in l.j & .ij.ff.
34 de fer.† An autem decretum in alie
natione rerum minoris, possit inter-
poni die feriata? dic quòd non: se-
cundum Specu.in d.§.sequitur in fin.
35 ¶ † Sextò limita in captura debitoris

suspecti de fuga:qui potest capi,etiã in die feriato ad honorem Dei.glos. est singularis in l.fi.C de fer.& Albe. & communiter doc.in l.si feriatis.ff. de fer.& Bald.in c.fi.extrà de fer.& Ias.in l.ij.col.vj.in prin.ff.de iur.om.
36 iud.¶† Septimò limita in confessione partis, quia potest recipi in iudicio etiam in die feriato: secundum Baldum in marga.in versi.feriæ ver. vlti.& Inno.in c.vltra tertiam.de te-
37 sti.¶†Octauò limita,quando iurisdictio iudicis esset tempore peritura: quia tunc potest procedere tempore feriato ad honorẽ Dei & hominum: secundum Abb.in c.fi.colum.fi.de iu di.& Spe.in tit.de fer.§.sequitur.ver.
38 si.pe.¶†Nonò limita in curia principis: quia in ea procedi potest die feriato:vt tenet Spe.in titulo.de fer.§.
39 j.versi.est autem.¶†Decimò limita in sẽtẽtia excommunicationis,quæ potest ferri die feriato: secundum Spec.in titu.de fer.§.sequitur.versic. porrò ea.& Fede.de senis in consi.xj.
40 ¶† Vndecimò limita in causis carceratorum: quia in eis procedi potest die feriato.l.diuus.& ibi Alexand.& docto.ff.de ferijs.& habetur in l.cu-
41 stodias.ff.de pub.iud.¶†Duodecimò generaliter limita hodie in regno, quoad ferias messium & vindemiarum:quia omnes actus iudiciarij possunt in talibus ferijs expediri: ex quo in regno de consuetudine sunt sublatæ, & non seruantur.glo.est in constitu.regni, quæ incipit: baiulos
42 omnes.¶ † Nonò principaliter requiritur, quòd acta fiant de die, & non de nocte.capitu.consuluit.& ibi glos.& Abb.in fina.colum.de offic. delegat. & præsertim sententia non potest ferri de nocte: vt not.docto. in l.non minorem.C.de transa.Quid autem,si extaret consuetudo contraria,in quibus casibus valeant acta.de nocte? vide Ias.in d.l.non minorem. & Felyn.in dicto capitu. consuluit.
43 colum.antepenult.¶†Decimò principaliter requiritur pro validatione actorum,quòd in eis singulis inseratur locus,dies,& mensis,& annus,in quo celebratur. text.est in capitulo quoniam contra.& ibi glos.in versicu.tempora. de proba.& habetur in capitu.abbate sanè.circa fin.de re iu-
44 dica.lib.vj.¶ † Sed iuxta hoc posset cadere dubium: quid si sunt facta acta alicuius processus,& posteà perditur processus:adeò quòd est necesse facere acta de nouo: deinde celebratis nouis actis reperitur primus processus: cui est danda fides: & an credatur primis vel secundis actis? dic, quòd si nondum est lata sententia super secundo processu, creditur primo tantùm,& non secundo.& secundum prima acta debet ferri sententia.Secus,si esset sententiatum super secundis actis,antè,quàm essent inuenta prima.ita tenet And.de yser. in constitu.cordi nobis.

VENIO ad tertiam quæstionem
45 principalem: scilicet, † qualiter sunt edenda acta. super qua firmo nonnullas conclusiones veras,& communes. Et prima conclusio generalis est,quòd omnia acta iudicialia siue causæ ciuilis siue criminalis, debent edi litigantibus petentibus l. ij.cum sua materia.C.de eden.in tantum, quòd si non edantur, potest

appellari.

appellari l.ij.C.vt lite pen.& c.g.per petuus.de fide instru. Probatur etiã in l.j.§.edenda.ff.de eden.ea præsertim ratione attenta:quia actus iudiciarius eo ipso,quòd factus est, censetur communis alteri parti.& ideò potest petere copiam : vt suprà dixi. & habetur in dic §.edẽda & §.editiones & ibi notatur eodẽ titulo. Item is,qui iudice mãdante non vult acta edere,præsumitur in dolo:secundum Alexandrum in l. vbi.ff.de eden. pro hoc est tex.in l.non potest dolo ff.de

46 reg.iur.†Potest etiã adsignari ratio: quia editio actorum, est species defensionis.Patet,quia fit ad effectum, vt petens possit deliberare, an velit cedere an contẽdere l.prima in princip.ff.de eden.& authẽ. offeratur. C. de litis contesta.Item , fit ad effectũ veritatis inuestigandæ:vt dicit text. in dicta l.is, apud quem.nam habita copia facilius potest quis respondere confitendo vel obijciendo.& sic merita causarum partium assertione pãduntur l.fin.C.si per vim vel alio modo. vnde iudex poterit de veritate causæ facilius iudicare,& ipsam veritatem inquirere visis allegationibus

47 vtriusque partis. ¶† Limita hanc cõclusionem,dũmodo talis editio fiat iudice mandante:aliàs sine mandato iudicis non tenetur notarius actorũ edere acta:secundũ Bal.in d.l.is,apud quem col.j.in princi.per illum tex.in versi.iubebit.vbi etiam Paul.de cast. C.de eden.

48 ¶†Secundò limita non procedere in attestationibus testium: quæ ante publicationem edi non debent parti: sed debent esse secretæ penes iudicẽ, & actorum notariũ,timore subornationis.gl.est in d.l.is,apud quem per illum tex.secundum quintam le.C.de eden.& ibi Bal.hoc expresse tenet in secunda col.ver.venio ad quintã &c. per §. quia verò. in authen. de testi.

49 ¶ † Tertiò limita in interrogatorijs testium:quæ licet sint de actis : non tamen debent edi alteri parti ad euitandum subornationem testium : vt not.Abb.& do.in c.per tuas.de testi. & Alexan.in d.l.is,apud quem.

50 ¶ † Quartò limita in allegationibus iuris,quæ licet sint in actis productæ:tamen non debent edi alteri parti:ex quo fiunt ad meram instructionem iudicis.ita tenet Inno.in d.c.per tuas.de testi.& Alex.in authen.iubemus C.de iud.contrarium tamen tenuit Ias.in d.l.is,apud quem.col.ij. & in d.l.j.§.edenda.ff.de eden. & ratio est secundũ eum , quia postquam allegationes sunt registratæ in actis, sunt effectæ communes : vnde debẽt edi,sicut alia communia.sed Matth. de afflic.doctor Neapolitanus in cõsti.si dam.col.xij.tenet primam partem:scilicet,quòd nõ datur copia allegationum: & dicit , quòd hoc iure vtimur.Ego puto esse distinguendũ. Aut is,qui producit allegationes,facit scribi in eis præsentatam: & facit illas registrari in actis:& tunc teneo opinionẽ Ias.quòd edi debẽt.per d.§. edenda.Aut nõ præsentat illas in modum actorum in processu:sed dat illas in manica iudicis , ad meram iudicis instructionẽ,& nõ vult , ꝙ sint de actis:& tũc procedat alia opi.s.ꝙ nõ edatur.& ita quotidie video seruari in practica : quia tunc pars non

potest petere copiã:ex quo non sunt effectæ communes:cum sint producta extra processum. vnde finita causa, potest producens illas sibi reacipere:quia de necessitate non debent in processu remanere: cùm non sint de processu.

51 ¶ † Quintò limita, dummodo offeratur salariũ actorũ magistro: aliás sine mercede nõ tenetur edere acta. text.est in l.argentarius.in princi. & ibi communiter doc.ff.de eden.

52 ¶†Sextò limita in nominibus testiũ, in iudicio productorũ,& examinãdorum:quia ante eorum publicationẽ nã tenetur pars,quæ vult aliquos testes examinare,edere nomina eorum alteri parti:ne subducantur vel subornentur: sed soli iudici nominare tenetur ita tenet Spe.in ti.de teste.§. qualiter versi.post hoc & Alex.in l.j. §.edictione col.pe.ff.de edend.

53 ¶ † Secunda principalis conclusio in hac q.est. quòd acta publica iudicij debet edi indistinctè cuicunque suũ interesse prætendenti:etiã si ad eius instantiã,non sunt ista acta celebrata: licet secus sit in instrumento.ita tenet Alexã.in d.l.is,apud quẽ.C. de edẽ.& Bar.& Mod.in l.j.§. editiones. ff.de eden.& Ang.in §.pręcepta.in fi.

54 in authen.de defen.ciui.¶†Tertia cõclusio est,quòd acta debẽt edi sumptibus petentis regulariter: secundũ Car.in cle.causam l.xxij.q.de elec. &

55 & per doc.in d.l.is,apud quẽ † fallit in copia libelli primi:quę debet dari sumptibus actoris:vt est gl.in le.ij.in ver.oblatos.de app.& Car.in cle.sępe in princ.in xvij.q.de verbo.sig.& est regia prag.quæ incipit: comparente.

56 ¶†Quarta conclusio est, quòd acta originalia nullo modo debent edi parti nec iudici appellationis:sed tãtùm copia actorum edenda est.& ibi per omnes doc.in c.quoniam contrà. de proba.& glo.Bart.& doct.in l.eos §.super his. C. de app. & habetur in regia prag.quæ incipit: conclusione. vbi imponitur pœna falsi notario edenti originalem processum.

57 ¶†Quinta conclusio est, quòd acta debent edi cum die,& consule, loco, & tempore:vt d.c.quoniam cõtrà.& ibi glo.in ver.tempora.& ibi cõmuniter doc.ponũt.& not.Bal.& doc. in l.ij.C.de eden.& Alex.in l.j.§.editiones.col.ij.ff.de eden.de practica autẽ, qualiter sit facienda ista editio per notarium:vide Specul.in tit.de instr. edi.§.postquã in fi.versi.postremò.& de multis alijs in materia editionis, vide plenè per Fely.in c.j. de probatio.& per Bald.& Moder.in d.l.is, apud quem C.de eden. vbi est pro-

58 pria materia. ¶†Sexta conclusio est, quòd acta debent edi totiens, quotiẽs quis petit sibi edi: etiam millies, siue amiserit prima acta edita, siue non.Et in hoc differt ista editio ab editione instrumenti:quæ non fit nisi semel: nisi probetur amissio. ita tenet Pau. de cast.in l. veluti §.hæc vox.& ibi cõmuniter doct.ff. de edẽ. & Alexã.in l.ij. C. eo.ti. illud autem quòd dixi de editione instrumenti, intelligas quando instrumentũ continet tale,quòd dependet ex voluntate duorum.secus,si dependet ex voluntate vnius. s. petentis editionem. quia millies potest peti,vt edatur:siue sit amissum,siue nõ,& sine aliqua authoritate

authoritate iudicis. ita tenet Spe. in ti.de instru. edi.§.postquã versi. j. & versi.sed nunquid.& Bal.in l. ne casu C.de discus.lib.x.& Alex.& doc.in d. §.hæc vox.& Iaso.in l.si quis §.prætor ait in v. not.ff. de eden. pro hoc est text. in l. vnum ff.de test. & in l. Sempronius Proculo ff.de leg.ij.& l. fi.ff.de his,quæ in test.dele.
Rob.Maran.Venus. V. I. D.

De Processus publicatione.

1 *Publicatio processus,quare & qualiter fiat. & quis sit effectus eius. & an sit de ordine iudicij.*

2 *Decretum primum,præambulum, est ad secundum.*

3 *Publicatio processus fit ipso iure in regno, eo ipso quòd labitur terminus probatorius.*

4 *Publicatio omissa vel facta die feriato, non vitiat processum.*

5 *Publicatio facta de voluntate partium, non validat depositiones testium non ritè examinatorum.*

7 *Delegatus,cui commissa est testium receptio,non potest illorum attestationes publicare.*

7 *Publicatio non requiritur,quando testes vtraq; parte præsente sunt examinati sed solùm,quando in secreto.*

8 *Publicatio solum potest fieri in attestationibus vnius partis, quando citius expeditæ fuerunt, & posteà alterius.*

VNdecimus actus, qui successiuè emergit in iudicio, est † publicatio processus:nã elapso termino probatorio siue sint productę probationes siue nõ potest altera partium instare, vt fiat publicatio in causa:& fit ad effectũ, vt partes possint recipere copiã examinis testium ex tunc in anteà.Item fit,vt seruetur ordo iudicij:quia publicatio est de ordine:secũdum Bartolum in l. prolatam. C. de senten. Item.per eam datur maius robur attestationibus : vt habetur in l.gesta & ibi per Bal.& docto.C. de re iudic. & per Can.in c.causam,quæ.de testi. & Bar.in l.solam.C.de testi.Est enim enim ordo præambulus ad conclusionem in causa,quæ posteà sequitur.
2 † sicut dicimus de primo decreto, quod est pręambulum ad secundum: vt tradũt Mod.in l.iubere cauere ff. de iur.omn.iudi.& Barto.in l.si finita §.Iulianus ff.de dam.infec. Fit autẽ ista publicatio partibus præsentibus vel altera parte citata, & cõtumace, aliàs non valet:ex quo pars per eam potest lędi:per regulam l.de vnoquoque ff.de re iud.Notarius ergo actorum de mandato iudicis scribit in processu: dic tali &c.facta est publicatio in præsenti causa,seu processu, præsentibus partibus,vel altera parte absente,citata tamẽ,ac relata &c. ita hæc omnia declarat Bald.in d.l. gesta.colum.secunda.versicul.quæro qualiter &c.& ex tunc censetur pręclusa via producendorum testiũ, nisi in casibus,quos ponit Bar.in authen. at qui semel.C.de proba.& Abba. & docto.in cap.fraternitatis.de testi.
3 ¶ † Hodie autem in regno fit publicatio ipso iure.eo ipso.quòd labitur terminus probatorius siue sint testes examinati,siue non : nisi pars infra quatuor dies post lapsũ termini probauerit

probauerit aliquod iustū impedimētum: quia debet allegare, quòd publicatio habeatur pro non facta, ob tale impedimentum &c. De hoc est regia prag. quę incipit: cursu dilationum. in princi. vnde lapso termino non oportet petere publicationem fieri: sed instare, vt declaretur ipsam
4 esse factā ipso iure. ¶† An autē possit obmitti ista publicatio: & si procedatur ad vlteriora ea, non facta an valeat processus? Cōmunis cōclusio est ꝙ sic. ita plenè tenent Abb. & Fely. in c. cū. i. &. a. de re iudi. & Bar. in l. prolatam C. de sen. & Pet. Philipp. Cor. in consi. cij. col. fi. in litera. ℞. in j. volum. Plus etiam dicit Pet. Philip. Cor. ibidem, quòd etiā si publicatio in die feriato, non per hoc vitiatur processus: tātò magis hodie in regno per iura municipalia sępius allegata, sunt sublata omnia substantialia iudiciorum iuris positiui: & sic potest sine dubio obmitti publicatio: imò nunquā potest dici obmissa, ex quo semper tacitè fit ipso iure per dictam
5 pragmaticā. ¶† Quid autem, si testes in processu fuerunt non ritè recepti, deinde sunt publicati de cōsensu vtriusque partis: an per hoc validetur eorum depositio? dic quòd nō. ita tenet Bal. in authen. si quis in aliquo. col. j. vers. iuxta primam rationem &c. C. de eden & tenet Innocen. in c. significauit. &. c. cùm causam. de testi. quod nota, quia prima facie quilibet diceret contrarium: sicut dicimus in exēplo publicato de communi cōsensu, quòd facit fidem: secundum Bald. ibidem: sed in testibus est contrarium.

6 ¶† Sed quæritur, pone quòd iudex cōmisit seu delegauit alicui testiū receptionem & examinationem, an ipse idem delegatus possit eos publicare? dic quòd non. sed debet examē clausum remittere ad delegātem: & coram ipso delegante fiet publicatio secundum Bartol. in l. cùm ab initio. circa fi. ff. quemad. testa. ape.
7 ¶† Requiritur autem ista publicatio, quādo testes sunt recepti in secreto: secus, si vtraq; parte præsente, prout solent quādoque iudices summatim cognoscendo: tunc non requiritur alia publicatio: secundum Bald. in authen. si quis in aliquo. colum. iij. in fi. versic. sed adu̇erte &c. C. de eden. Reliqua de materia publicationis testium, vide per Spe. in ti. de teste §.
8 satis vtiliter per totū. ¶† Quid autē, si citius sint expeditę examinationes testium vnius partis, quā alterius: an possit peti fieri publicationē, quoad illas tātùm: & posteà completis alijs fiat iterum alia publicatio in alijs? dic quòd sic. de hoc est ritus magnæ curiæ in numero cxc. incipiens. item, seruat ipsa curia, quòd si examinationes &c. licet in fine illius ritus dicatur, quòd ista non sunt in vsu.

Rob. Marant. Venus. I. V. D.

De incidenti criminali, contra aduersarium quid falsò producentem.

1 *Criminale incidens vtrum & qualiter possit exerceri in iudicio ciuili. Quod reducitur ad practicam prout in numero 3.*
2 *Testis punitur de falso à iudice, coram quo falsum deposuit.*

4 *Clericus falsum deponens coram iudice laico, non potest per eum puniri.*
5 *Clericus etiam de mandato sui episcopi non potest puniri, neque torqueri per iudicem laicum.*
6 *Laicus examinatus, qui coram iudice ecclesiastico falsum deposuit, per iudicem ecclesiasticum & secularē puniri potest.*

DVodecimus actus, qui successiuè emergit in
1 iudicijs est:† quia plerunque facta publicatione, & recepta copia processus, altera partium aduertit in processu esse aliquam falcitatem in testibus, vel scripturis: & vult aduersarium accusare de falso: vtrum & qualiter possit istud incidens criminale exerceri in iudicio ciuili: videamus. & Certè ista accusatio potest obijci lite pendente: vt habetur in l. nullum.C.de testi.& per Abb. & Io. de Ana.in c.j.de fal.& Bal.& doct.in l.fin.C.de fide instru. & est ritus magnæ curiæ in nume. 165. incipiens: item, seruat dicta curia non concedere,&c. Verùm, si quæris an faciat supersederi in causa principaliter intentata? dic, si quæstio falsi mouetur contra testes, proceditur interim in causa: secus, si mouetur contra principalem, qui testes vel scripturam falsam produxit. ita tenet Bald. in d. l.fin circa fin.& Bald. in l. si quis testibus.col.ij.in fin.versi.quæro.positio,&c.C.de testi. de qua materia vide aliqua per Matth.de afflic.in constitu.Si ciuiliter agens col.pen. & si. vbi allegat quandam nouellam con
2 stit.regis catholici. † Et potest tunc testis falsus puniri per iudicem, coram quo deposuit, etiā si aliâs esset suus incompetens iudex: quia ratione suæ falsę depositionis efficitur de eius foro: vt d.l. nullum. & ibi Bald. & Saly.& habetur in d.c. j. de crimi.
3 fal.† Ex hoc autem inoleuit practica, quòd facta publicatione in causa, pars quæ vult aduersarium accusare de falso, solet ipsum interrogari facere, si vult vti testibus & scriptura per eū productis: & si ille dicit: quòd sic: potest tunc accusare & falsitatem probare: qua probata punitur ad amissionem causæ. & est regia prag. quæ incipit: testem falsum. vltra quam pœnam punitur etiam pœna falsi: vt ibi dicitur: & probatur etiam in l.in fraudem.§.quotiens.ff.de iure fisci. Dicta autem interrogatio fit ad effectum, vt si aduersarius dicit se velle vti, non possit posteà renuntiare testibus infra octo dies post publicationem, & euitare pœnam. vt dicitur in dicta prag. & de hac materia qualiter debeat fieri responsio ad istam interrogationem. videlicet, simpliciter vel conditionatè: tractatur in decis.clxxxix. concil. Neapol. & dixi de instrumenti productione: scilicet in viij.actu.versicu. quid autem, si producatur instrumentum
4 falsum,&c. ¶† Sed quid si fuit productus clericus in testem coram iudice laico,& falsum deponit: an possit puniri per iudicem laicum? Bal.in d.l. nullum. tenet, quòd sic. Sed magis communis opin. est in contrarium: per c.si diligenti.de foro compe. nam si clericus deliquit coram iudice ecclesiastico nō suo, verum est, quòd

quòd potest per eum puniri: secus per secularem. ita tenent Inno. Ioan. And. & Anto. de but. in c. verùm. de foro compe. & Io. de ana. in d. c. j. col. j. de cri. fal. & habetur. in deci. ccxxx. concil. Neapo.
5 † iudex enim secularis non potest imponere manum in clericum, causa puniendi, etiam de mandato sui episcopi, adeò quòd etiam si episcopus mandaret iudici laico, quòd clericum torqueret, vel verberaret: nõ posset hoc facere: sed capere tantum potest ex suo mandato: scilicet episcopi: & remittere cũ episcopo. ita tenet Io. de ana. in c. ij. col. ij. in fin. de cri. fal. & Pet. de anch. in c. vniuersitatis. in fin. de sent. excõ.

6 ¶ † Quid autem econtrà. pone, quòd laicus fuit examinatus coram iudice ecclesiastico, & falsum deposuit: an possit puniri per iudicem ecclesiasticum & secularem? dic, quòd potest per vtrunque iudicem puniri: & habet locum præuentio: scilicet is, coram quo prius accusatur, procedit cõtra eum. ita habetur in deci. ccxix. concil. Neapol. vbi plures allegantur, Vbi etiam plus dicitur, quòd dato quòd laicus procedat cõtra talem testem, & puniat eum, potest nihilominus etiã iudex ecclesiasticus procedere & punire eum pœna ecclesiastica: per ea, quæ habentur in c. felicis. de pœnis. libr. vj. & in alijs locis ibi allegatis. Robertus Maranta Venus. v. i. d.

De testiũ repulsa. Et quæ, quot'ue sint ad eius usum necessaria. Et quibus illa contingat.

1 *Repulsa testium, qualiter & quando petatur. & quis terminus detur ad eam: & quid de repulsa repulsæ.*

2 *Repulsa testium, fit contra personas vel contra dicta: & vt concedatur alterum de tribus, requiritur, maximè protestatio.*

3 *Repulsa contra testes, debet crimina in specie continere. nec sufficit probare in genere, quòd quis sit criminosus.*

4 *Testis deponens in fauorem partis aduersæ, non facit fidem, quando fuit contra iuramentum protestata causa ipsum repulsandi.*

5 *Repulsam petens, & non probans saltem semiplenè, punitur ad x. tarenos. Idem, si producit articulos impertinentes.*

6 *Testes debent citari, & etiam examinari infra terminum datum ad repulsam: & eo elapso non admittuntur.*

7 *Repulsa testium, dicitur odiosa.*

8 *Repulsa testium, an possit simul fieri in primis capitulis causæ principalis.*

9 *Repulsa non fit contra scripturas: sed solùm contra testes.*

10 *Producens testem pro se, non potest illum reprobare: etiam in alia causa.*

11 *Producens testem, potest illum repulsare, ex superuenienti causa.*

12 *Producens testem, potest illum, quo ad eius dicta, repulsare.*

13 *Repulsa an & quando admittatur in causa appellationis.*

14 *Repulsa an admittatur in causa attentatorum.*

15 *Repulsam opponens, & non probans contra testes, an teneatur iniuriarum.*

16 *Repulsa non permittitur in testibus per producentem approbatis.*

17 *Repulsa non conceditur in crimine læsæ maiestatis.*

18 *Repulsa non admittitur in causa blas-*

phemiæ

phemiæ Dei.

19 *Repulsa in causis summarijs, vbi semiplenæ probationes sufficiunt, non admittitur.*

Tertiusdecimus actus, qui successiuè emergit in iudicio est repulsa testium. † Nam facta publicatione processus, si aliqua partium habet testes contrarios, qui valde vrgent contra eam, potest in iudicio petere terminum ad repulsam: qui terminus conceditur per iudicem: & est medietas primi termini probatorij: vt deciditur per regiã prag. cursu dilationum. & petitur iste terminus immediatè post lapsos octo dies, concessos per dictam prag. ad percunctãdum processum: quo termino dato ad repulsam elapso, ipso iure censetur publicatum in causa repulsæ. Sic diximus suprà de publicatione in causa principali. Et facta dicta publicatione, si altera pars videt se grauari per dictam repulsam, id est, quia sui testes fuerunt reprobati, potest petere nouum terminum ad repulsam repulsę: & datur sibi medietas termini dati ad repulsam: & elapso hoc termino, fit publicatio super ista repulsa repulsæ: & vlterius non datur alia repulsa, ne procedatur in infinitum. ita hæc omnia habentur in dicta prag. cursu dilationũ. ¶ Pro aliquali tamen introductione iuuenum, ad hanc materiam formo tres q. Prima erit, qualiter debeat fieri ista repulsa testium? Secunda, an possit quis reprobare testes per eum productos. Tertia erit, an testes possint repulsari in causa appellationis, qui non fuerũt reprobati in causa principali?

2 ¶ † Ad primam q. est sciendum, quòd repulsa fit altero de duobus modis: videlicet, vno modo contra personas: alio modo contra dicta testium. Item præsuppono, quòd repulsa non conceditur petenti, nisi concurrat alterum de tribus requisitis, quæ traduntur in c. præsentium. de testibus. Primum est. quòd ante publicationem sit protestatus se velle reprobare testes. & ex hoc inoleuit illa practica, qua quotidie vtuntur procuratores, vt tempore quo comparent visuri iuramenta testium, protestentur contra personas testium, & dicenda per eos. non tamen nego, quin quandocunque in alio actu ante publicationem possit fieri dicta protestatio: vt d. c. pręsentium. de testi. vbi vide Francis. de Are. de veritate huius dicti. Hoc tamen intellige, quando testis haberet aliquem deiectum, per quem reprobatur fauore ipsius reprobantis: quia tunc requiritur protestatio: aliàs videtur consentire & testem approbare. Secus, si defectus esset in odium ipsius testis: vt quia esset excommunicatus vel bannitus: quia tunc etiam sine protestatione potest repulsari. ita declarat Bal. in l. si quis testibus. col. ij. in fin. versi. dubitatur hic &c. C. de testi. licet subdat, quòd cauti aduocati semper interponũt dictam protestationem eo modo, quo suprà. Secundum requisitum est, quando probat, quòd post publicationem habuit notitiam de defectibus & exceptionibus

tibus contra testes, idē si fortè fuisset absens tempore receptionis testium, vsque ad publicationem: secundum Bald. in d. l. si quis testibus. versic. dubitatur hîc, &c. circa fin. & not. glo. & Bal. in l. laudabilem. C. de aduoc. diuer. iudi. Tertium requisitū est, quando non fuit protestatus, iuret se non petere repulsam ex malitia: aliâs sibi non conceditur: vt in d. c. præsentiū. de testi. vbi ista traduntur.
3 ¶ † Reuertor nunc ad primum modum repulsandi: scilicet contra personas testium: quo casu non sufficit allegare crimina in genere: dicendo qualiter sunt homines malæ vitæ, fures, adulteri, vel quid simile: sed est necesse, quòd crimina opponantur in specie: puta quòd fecerunt tale crimen: tale furtum, vel simile. ita tenet Bar. in l. testium. §. lege Iulia ff. de testi. & Bal. in authen. si dicatur. in fi. C. de testi. & Bart. in l. j. in fin. C. de testa. pro hoc est text. in c. præsentium. §. testes. de testi. lib. vj. & similiter, quando vult quis repulsare dicta testium, debet in specie obijcere, quòd sunt falsarij: quia falsum deposuerunt ob talem rationē: & in tali loco examinis. Item, sunt varij in eorū dictis in tali loco examinis, &c. iuxta l. qui falsa aut varia. ff. de testi. & no. per Bart. in l. eos. ff. de fal. Item, quia sunt singulares: iuxta not. per Bal. plenè in l. testium. C. de testi. Item, quia non deponunt de sensu proprio: iuxta. no. per Alexand. & Mod. in l. j. ff. si certum pe. & dixi suprà de testium productione, & sic de alijs similibus. Pars verò contraria eodem tempore facit articulos cōprobatorios, probādo quòd sunt homines bonæ vitæ, & emendatæ: & quòd per triennium perseuerarunt in eorum bonis moribus & emendatione: quo casu per tantū tempus præsumuntur boni & emendati. tex. est & ibi Ang. in fin. in auth. de monachis. §. j. Item. potest articulare, quòd non sunt varij: sed reducibiles ad concordiam: iuxta. not. per Alexan. & doct. in l. ij. §. creditum. ff. si cert. pet. & Felyn. in c. cùm tut. & c. in nostra. & ibi glo. de testi. & Bar. in l. Gallus. §. ille casus. ff. de libe. & posth. & sic patet ex prædictis, quando repulsantur testes, quo ad personas, & quando quoad dicta.

4 ¶ † Vnum tamē scias, quòd illa protestatio, quæ fit contra testes habet vnum mirabilem effectum: qui est talis: videlicet. quòd si contingat testes deponere aliquid in fauorem alterius partis protestantis, non faciūt fidem in eius fauorem: & ratio est, quia per dictam protestationem censetur declarare se nolle eis fidem adhibere. ita de hoc est tex. in d. c. præsentium. in fi. de testi. vbi hoc expresse tenet Felyn. in vlti. not. quod est menti tenendum: quia quotidie in singulis causis fiunt istæ protestationes, & pauci aduertunt: nam ex hoc possunt esse damnosæ protestantibus. vnde caueant procuratores, ne passim faciant istas protestationes: nisi quando omnino sunt certi, quòd volunt testes repulsare. De cuius tamen dicti declaratione & veritate, vide omnino Franc. de are. in d. c. præsentium. col. antepe. & pen.

5 ¶ † Ad euitandas tamen malitias petentium

tentium repulsas, est in regno prodita vna regia pragma. quæ incipit: crimina. quæ irrogat pœnam decem tarenorum opponenti crimina contra testes: si illa non probauerit saltem semiplenè: vel per famam publicam: & similiter si quis sub colore repulsæ producit nouos articulos impertinentes: qui post publicationem produci non poterant: obstantibus regulis traditis in authen. at qui semel. & ibi per Bar. C. de proba. punitur pro quolibet articulo impertinenti producto in causa repulsæ ad quinq; tarenos, si fuerit principalis: sed procurator punitur duplicata pœna: vt est alia prag. quę incipit: contingit sæpe
6 &c. ¶ † Super hac repulsa est sciendum, quod testes debent citari & etiam examinari infra terminum datum ad repulsam: aliâs elapso termino non admittuntur: vt est ritus magnæ curiæ in nume. 256. qui incipit: item
7 quòd facta &c. & est ratio: † quia repulsa est odiosa & restringenda: & dilationes in ea concedūtur cum grandi causę cognitione: secundum Abb. in c. licet dilectus. in fi. de testi. licet secus sit in causa principali: vbi non viget tale odium: quia testes citati & iurati infra terminū possunt examinari post terminum: vt dixi suprà in versi. dilatio. circa fi. & in versi. testium productio.
8 ¶ † Quid autem, si quis in primis articulis vellet repulsare testes: & facere suas probationes simul cum repulsa: an posset? Dic quòd non: quia sunt articuli impertinentes tunc: vnde non admittuntur nisi post publicationem: nisi vellet quis repulsare ex causa inimicitiæ: quia potest ante publicationem & non ex alia causa. de hoc est alius ritus magnæ curiæ in numero. 235. qui incipit: item, seruat ipsa curia, quòd in exceptiōibus.
9 ¶ † Fuit autem introducta repulsa solùm contra testes: sed contra scripturas non conceditur: sed bene datur facultas parti accusandi vtentē falsis scripturis: vt dixi suprà in actu pręcedenti. & de hoc est ritus magnæ curiæ, in nume. 165. incipiens: item seruat dicta curia non concedere. &c.
10 ¶ † Ad secundam. q. principalem dico, quòd cōmunis cōclusio est, quòd producens testem pro se, non potest illum reprobare: quia per productionem censetur approbatus. vnde non auditur volendo illum repulsare, tanquam sibi ipsi contrarius. text. est & ibi Bald. in l. si quis testibus. C. de testi. & in c. de testib. & ibi Abb. & Felyn. extrà, de testi. & Ludo. Roma. in consil. ciiij. in fi. & Lanfran. in c. quoniam contra. in versicul. testium. colum. xiij. versic. vnum non obmitto. &c. de proba. & Bar. in consi. xcij. col. penult. & Iaso. in l. j. §. editiones. col. iij. in fin. versicul. adde fortius &c. ff. de eden. vbi hoc ampliat, etiam si producatur posteà contra eum in alia causa: & per aliam personam. ita tenet Ioan. andr. in addi. Spec. in titu. de teste. §. sæpe. versicu. quid si produxit, &c. Et censetur approbatus testis per solam productionem: licet aliàs producens eo non vtatur: secundum Fely. in d. c. præsentium. col. iij. & versi. habet locum &c. de testib. & hanc opi. tenet Ioan. andr. in d. §. sæpe. versicul. sed quid si eum, &c. licet

11 Spec.ibi aliter distinguat.¶ † Limita
tamen hoc,quando post productio-
nē nasceretur noua causa:puta , quia
superuenirēt inimicitiæ:quia potest
repulsari ex noua causa:vt est text.
in l.si quis testibus.C.de testibus.
12 ¶ †Secundò limita,quo ad repulsam
personarum, procedere istud : secus
quo ad repulsam dictorū per testes.
quia potest producēs reprobare testes
quo ad eorum dicta:puta probādo,ꝙ
falsum deposuerunt.ita tenet Abba.
in d.c.præsentium.col . iij.& iiij.fa-
teor tamen ,quòd si facta publicatio
ne producens taceret:& non repro-
baret dicta testium : censeretur ap-
probasse:& ita posset producere di-
ctum Ludo.Roma.in consil . ciiij.in
fi.vbi videtur contrariari huic dicto
13 Abb.¶ † Ad tertiam quæst.principa-
lem respondeo,quòd ista quæst.deci
ditur per And.de yser.in const.iuris-
peritorum.vbi tenet , quòd in causa
appellationis non admittitur repul-
sa,nisi ex sola causa falsitatis : & ita
seruatur in regno.vnde quilibet liti
gator nitatur reprobare testes in cau
sa principali:quia posteà non admit-
titur in causa appellationis,nisi vel-
let eos redarguere de falso . Verùm
ego restringo istud dictum procede-
re in testibus iam examinatis in cau
sa principali:secus est , si quis nouos
testes produxit in causa appellatio-
nis:quia puto,quòd aduersarius po-
test illos reprobare:ex quo non po-
tuerunt repulsari in causa principali
quia non fuerant producti,arguēdo
14 à ratione cessante. ¶ †Quid autem
in causa attentatorum an admitta-
tur repulsa: vide decisio.cccl j.consil.
15 Neapo.†Et quid si opponens crimi-
na cōtra testes non probat:an tenea
tur actione iniuriarum ipsis testibus:
& quid si fuerit protestatus,quòd nō
animo iniuriandi &c.vide vnum pul
chrum consi.Soc.in consi.cxviij.col.
16 iij.& iiij.in j.vol. ¶† Vltimò ex ij.q.
præcedenti potest colligi vna limita
tio ad regulam,quæ se habet , quòd
repulsa testium est regulariter per-
missa:nam fallit in testibus approba
tis per producētem:vt ibi fuit dictū.
& not.Card.in cle.in fi.de testi.
17 ¶ †Secundò limita in causa criminis
læsæ maiestatis:nam in ea nō habet
locum repulsa testium.l.famosi.& l.
in quæstionibus.& ibi Bart.ff.ad leg.
18 Iul.maiest.¶†Tertiò limita in causa
blasphemiæ Dei:quia non admitti-
tur repulsa:quia hęc æquiparatur cri
mini læsæ maiesta.ita tenet Paris in
trac.synd.in versi.condemnatio.col.
19 iiij.in fi. ¶ † Quartò limita in causis
summarijs:vbi sufficiunt semiplenæ
probationes:quia non admittitur in
eis repulsa:vt not.Abb.in c.veniens.
el ij.col.v.in princ.de testi.& ibi etiā
Fely.in vj.col.de cuius dicti verita-
te vide Franc.de aret.in d.c.veniens.
col.ix.vbi distinguit. Rober.Ma-
ranta.Venus. V. I. D.

De quæstione:quæ duplici nomine admittitur.In quibus locum illa habeat.Et quo ordine ad eam perueniatur.

Tortura quandoque datur ad pœnam. quandoque ad veritatem eruendam. numero.4.

Tortura

2 *Tortura ad pœnam,est meri imperij.*

3 *Banna facta ab officialibus sub torturæ pœna,an valeant.*

5 *Tortura pro quibus criminibus irrogari potest.*

6 *Tortura irrogari potest testibus vacillantibus tam in causa ciuili,quàm in criminali.*

7 *Tortura an possit irrogari in crimine vsurarum.*

8 *Tortura an possit in causa appellationis irrogari.*

9 *Tortura quandoque datur ad eruendam solam responsionem affirmatiuam vel negatiuam.& tunc ad eam deuenitur sine indicijs.*

10 *Processus criminalis qualiter:& quo ordine debet à iudice fabricari,vt possit ad torturam deuenire.*

11 *Iudex habens aliunde plenas probationes, peccat mortaliter, torquendo reum.*

12 *Tortura inuenta est ad veritatẽ inuestigandam,ob defectum probationum.*

13 *Tortus in membris corporis,læsionem pati non debet.*

14 *Iudices cauti clàm interponant decretum de torquendo reum,ne detur materia appellandi.*

15 *Confessio in tortura ratificari debet extra tormenta,cum breui termino ad producendum defensiones.*

16 *Indicia purgata sunt,reo in tortura non confitente.*

QVartus decimus actus, qui successiuè emergit in iudicijs,est tortura:
1 †quæ datur ad duplicem effectum:quando que enim datur ad pœnam:& quandoque ad veritatem eruendam . De primo casu non est materia nostra: quia illa est potius executio sententiæ:nam datur tortura ad pœnam in omnibus criminibus , in quibus est pœna arbitraria:in quibus permittitur iudici acriter verberare in corpus:iuxta.l.fi.ff.de iniur.& in quàmpluribus alijs legibus iuris ciuilis hoc cauetur:vt not.Barto.& Moder. in lege imperium.ff.de iur.omn . iudic.& Bartol.in l.interdum.§.qui furem.ff.de furt.& in l.cùm seruus . ff. de condic.ob causam in quibus lo-
2 cis dicit Bartol . quòd tunc† tortura est meri imperij , ex quo irrogatur
3 pro pœna criminis.†potest etiā poni exemplum in bannis officialium: qui vt plurimùm faciunt bāna,quòd nullus ambulet de nocte , vel portet arma,ad pœnā quatuor tractuum chordæ:quæ banna quando fiunt per istos officiales inferiores non habentes potestatem statuendi , non valent:quia non possunt alterare pœnas legales.ita declarat Paris in trac. syndic.in versicul.tortura.in c.an in causa pecuniaria &c.Solùmergo ista banna valerent in criminibus,in quibus esset pœna arbitraria : vt suprà dixi . quia potest iudex tunc ex suo arbitrio eligere istam pœnam.

4 ¶† De secundo effectu , haberemus nos tractare:scilicet,quando irrogatur ad veritatem eruendam . & quia hæc est materia multùm prolixa:& in multis libris & tractatibus ventilata:nam plenè eam tractat Paris in d.versicu.tortura.& Angel.de are.in tracta.malè.in versicu.fama publica &c.& Gand.in tracta.malè.in titul.

de quęstionibus & tormētis.& Fran. bennus in suo solenni tract.de indicijs & tortura:& Cæpol.in quamplu ribus suis consijs& nouissimè tracta tur satis copiosè per sublimis ingenij modernum Hyppolitum de mar silijs in sua lec.super titu.ff.de quæstionibus:adeò quòd si vellemus hîc ponere tractatum suo ordine non esset aliquid addendũ:sed solùm transcribendum:quod putaui superuacuũ. ideò quantum ad hunc tract.ero sola remissione contentus ad loca ptæ allegata : Solùm pro introductione iuuenum ad actum practicæ,tãgam duas breues quæstio.Et prima erit, in quibus causis habet locum,& potest irrogari tortura ? Secunda erit. quo ordine sit deueniendum ad tor-
5 turam?¶ † Ad primam quæstio.dico, quòd tortura quandoque datur principali:quandoque testibus.primo casu,quando datur principali ad veritatem eruendam irrogatur solùm in causis criminalibus irrogantibus pœnam vltra relegationem : & non in alijs criminibus.& ita seruatur in regno:prout de hoc est capitulum regni:quod incipit:tormenta.& aliud, quod incipit:si iustè.potest etiam de iure irrogari tortura in causis ciuilibus habentibus crimen annexum: vt est tex.& ibi Abb.in c.grauis.depositi.& tenet Soci.in consi.ccxix.in ij.volumi.in causis autem merè ciuilibus non deuenitur ad torturam: quia in illis succedit regula : actore non probante , &c.l.qui accusare.C. de edendo. & cap. fin.de iureiurand.
6 †Secundo casu,quando sumus in testibus,possunt torqueri testes tam in causa ciuili,quàm criminali,quando variant seu vacillant propter suspitionem falsi, vt in authenti.de testi.§.si vero ignoti.& not.Bald.in l. presbyteri columna prima.C.de episco.& cleri.& Barto.in l.j.§.qui quæstionem.ff.de quæstio.& Alexand.in consi.lxiij.in primo vol.& Cæpol.in consi.lx.& Andr.de yser.in constit.si damna clandestina.& Bald.in l.milites.C.de quæst.

7 ¶ † An autem in crimine vsurarum possit irrogari tortura? vide Soci.tenentem quòd sic in consi.ccxix.in fi. in secundo volumi.
8 †& quid in causa appellationis, an possit, irrogari tortura? vide Ioan.de ana.in consil. primo in fin.

9 ¶†Scias tamen,quòd quandoque potest irrogari tortura non ad eruendam veritatem:sed ad eruendam solam responsionem affirmatiuam,vel negatiuam.& tunc datur sine alijs indicijs:vt quando accusatus vel inquisitus non vult respondere iudici super accusatione vel inquisitione: nam potest torqueri ad hoc , vt respondeat.ita tenet Bal.in l.accusationem in iij.column.C.qui accus.non pos.& ipsum sequitur Paris in tract. syndi.in versicul.tortura.in c.sequitur,quo &c.in fin.
10 ¶ † Ad secundam quæstio.principalem,dico quòd iste est communis ordo,qui seruatur in criminalibus ad aliquem torquendum:nam si proceditur per accusationem,& crimen est tale,ꝙ si probaretur,veniret irroganda pœna vltra relegationem.citatur accusatus,& datur sibi copia libelli sumptibus accusatoris:& super eo lis contestatur:

& da

& datur terminus ad probandum:& fiunt articuli & probationes,ficut in ciuilibus.Sed si proceditur per inquisitionem, iudex volens cautius agere,ne instruat reum ad fugam,debet prius capere informationem honesto modo:& clam parte non citata:& si videt extare indicia per illam informationem,tunc capit reum de persona,ne fugiat:& si extat fama publica contra eum,formabit capitula inquisitionis:nam illa fama succedit loco accusatoris: & sine ea non posset regulariter fieri inquisitio: quod dic vt plenè dixi suprà circa princip.huius sextæ partis in versi.inquisitio.& not.Philip. Decius in consilio.clxx. columna secunda.& consil.clxxv.colum. secunda & consil. clxxxix.colum.fina. deinde formatis capitulis iudex facit reum citari ad recipiendum copiam capitulorum:quæ capitula sunt sicut articuli in ciuilibus: nam continere debent omnia crimina,quæ inquirendo probare intendit iudex contra reum. & comparente reo in termino, interrogabit primò iudex ipsum sigillatim super vnoquoque capitulo: & eius responsionem facit per notarium actorum annotari in calce vniuscuiusque capituli:& illa responsio habet vim litis contestationis: deinde dat sibi copiam capitulorum & responsionum suarum: ad hoc vt possit formare suas exceptiones: & facere suas defensiones: & dat sibi terminum ad probandum & defendendum,qui terminus est communis etiam curiæ inquirenti & infra illum terminum iudex repetit testes parte citata: quia aliàs non facerent indicium:vt dicit Bartol.in l.fin.in fin.ff.de quæstio.& fabricato processu siue per accusationem,siue per inquisitionem,vt suprà iudex facit citari reum ad publicationem, sicut in ciuilibus:& dat copiam processus reo,si vult: sumptibus tamen ipsius rei: ad hoc vt possit consulere aduocatum, & facere allegationes,& disputationes ad euacuanda indicia: & si vult terminum ad repulsam reus, conceditur sibi. Et facta publicatione super repulsa & admissis allegationibus rei: Iudex maturè videt,si ex processatis extant plenæ probationes, condemnabit reum seruato iuris ordine, ad pœnam legitimam sine alia tortura.

11 ¶ † Nam peccat mortaliter iudex, tunc torquendo reum:si habet aliun de plenas probationes: vt dicit Andre.de ysern.in d.constitu.si damna.

12 columna septima. † Nam tortura fuit inuenta ob defectum probationum ad veritatem inuestigandam: vt dicit idem Andr.de yser.in capitu. j.§.insuper.colum. prima.de conten. inter do.& fide.de inuest.si verò non est plenè probatum, & tunc si indicia, quæ extant,non sunt sufficientia:liberabit reum præstito sibi prius iuramento purgationis: vt declarat Ias.in l.tertia in princip.colum.v.de iureiurañ.iudices tamen pro maiori securitate curiæ solent in isto casu liberare reum cum fideiussoria cautione ad effectum, vt si in futurum emergant noua indicia, possit iterum procedi contra eum: ne delictum remaneat impunitum: si verò indicia sunt sufficientia ad torturam,

& tunc Iudex potest reum tormētis subijcere & ipsum torquere sufficienter & moderatè, habito respectu ad complexionem & robustitatem ipsius rei:ita vt non detur per eum in
13 aliquo membro:† nam in tortura debet adhiberi hoc moderamen, vt tortus non patiatur læsionem in membris corporis: vt inquit And. de ysern. in d. constitu. si damna. colum. vj. Et quæ & qualia sint ista indicia sufficientia, non pono hîc: quia declarantur plenè per doct. in locis præalleg.
14 ¶ † Solent hîc cauti iudices non interponere decretum palam de torquendo reum: ne detur materia appellandi. nam cùm ista sit executio irretractabilis, ligarentur manus iudicis per solam appellationem ante inhibitionem: vt diceretur infrà in materia appellationis: sed ducto reo in pede tonduli, statim cùm incipit ligari, solent interponere decretum de torquendo: & eo interpo-
15 sito immediatè torquetur. † qui reus, si confitetur in tortura, iudex antè, quàm condemnet, debet illam confessionem ratificari facere extra tormenta: puta in die sequenti: aliàs nõn posset condemnare: secundum Bartol. in l. j. ff. de custo. reo. & Abb. in capitulo. qualiter & quando. el. ij. in fin. de accus. & est text. in l. ij. C. de custo. reo. & facta ratificatione extra tormenta debet iudex dare vnum breuem terminum reo ad producendum omnes suas defensiones aduersus suam confessionem, puta duorum dierum: qui terminus est de communi obseruantia: vt ex nulla parte remaneat reus indefensus: vt not. Salicet. in d. l. C. de custo. reo. & habetur per Matth. in constitu. si damna. colum. ix. per l. quarta. §. si ad diem. ff. de re mili. & l. si non defen-
16 dãtur. ff. de pœnis. † si verò reus non confitetur in tormentis: tunc per torturam sunt purgata indicia: & debet absolui: sed si facta publicatione videt iudex, quòd ex processu non sunt indicia sufficientia, tunc non expectata sententia debet statim liberare reum: à carcere sub fideiussoribus: vt est capitulum regni: quod incipit: Ab illo inchoandum.

Rober. Maran. V. I. D.

ARGVM.

De conclusione in causa, & de eius uerbi energia.

1 *Conclusio in causa qualiter fiat de iure communi. & qualiter secundum iura municipalia Regni. & quid importet.*
2 *Allegari in iure potest post conclusionem in causa,*
3 *Restitutio in integrum post conclusionem in causa peti potest.*
4 *Conclusione facta in causa, defertur iuramentum suppletorium.*
5 *Probatio per confessionem admittitur, conclusione facta in causa.*
6 *Probatio per rei euidentiam, & loci aspectum admittitur, post conclusionem in causa.*
7 *Interrogatio potest fieri post conclusum in causa ad instantiam partis, in summarijs.*
8 *Probatio ad defensionem rei, admittitur in criminalibus, conclusione facta in causa.*

Conclusio

9 *Conclusio in causa, an sit de substantia iudicij.*

Quintusdecimus actus,qui
succeßiuè in iudicijs con
sideratur,est conclusio in
1 causa.†nam facta publi-
catione, & lapsis omnibus terminis,
ipso iure censetur in causa conclu-
sum hodie in regno,per regiam prag
ma.quæ incipit:cursu dilationum.vn
de non est opus instare,quòd fiat con
clusio:sed solùm quòd declaretur es-
se facta ipso iure.sed de iure commu
ni deberet fieri conclusio, per quam
conclusionem imponitur finis produ
ctionis actorum,adeò quòd ea facta
nihil aliud produci potest in causa:&
non expectatur nisi sola sententia:Et
hoc significat iste terminus:conclu-
sio:id est renuntiatio omnibus pro-
bationibus & defensionibus produ-
cendis:vt est glos.in c.cùm dilectus.
2 de fide instrum.¶†Sed in iure potest
allegari post conclusionem : secun-
dum Bald.in authen. iubemus.C.de
3 iudi.† Item.potest peti restitutio in
integrum per minores, mulieres,&
ecclesias:quia eo ipso,quòd est con-
clusum, inducitur læsio contra tales
personas.vnde restitui debent:vt te-
net And.de yser.in consti.obscurita-
tem.& habetur per docto.in c.audi-
4 tis.de in inte.resti.† Item,potest de-
ferri iuramentum suppletorium:dum
modo sit petitum ante conclusio-
nem:vt declarat Ias.in repe.l.admo-
nendi.col.154.ff.de iureiur.& ibi per
alios doc.& ita debet intelligi,quod
dicit Alex.in consi.liij.col.fi.iiij.vol.
5 † Item,admittitur probatio per con
fessionem partis post conclusionem:
vt tenet Bald.in rub.C.de proba.col.
iij.versicu.ego aliter &c.& ibi etiam
6 Paul.de cast.† Item,admittitur pro-
batio per rei euidentiam,&aspectum
loci:quia ista probatio superat om-
ne genus probationis:secundum Bal.
in l.contra negantem.in fin.C.ad.l.
aquil.& Bald.in l.si quis testibus.in
7 fin.C.de testi.† Item,potest fieri in-
terrogatio,etiam ad instantiam par-
tis, maximè in summarijs post con-
clusum in causa:vt not.glo.in versi-
cu.interrogabit.in cle.sæpe.de verb.
signi.& abb.in c.cùm Ioannes.& ibi
etiam Felyn.de fide instru.& Alex.
in l.iiij.§.hoc autem iudicium. co-
lum.iiij.ff.de damn. infecto.de qua
materia plenè dixi suprà, in quarta
8 parte huius tract. † Item,admittitur
omnis probatio ad defensionem rei
in criminalibus : secundum Bartol.
in l.diui fratres.ff.de pœnis.& in l.
9 prima.§.fin.ff.de quæstio.¶† An au-
tem conclusio in causa, sit de sub-
stantia iudicij,ita quòd obmitti non
possit:vide Abb.& Felyn.in c.cùm.j.
&.a.de re iudica.& Cardi.in cle.sæ-
pe.§.& quia.in.xix.quæstio.de verbo.
signi.vbi.dicunt,quòd conclusio non
est de substantia : sed potius ex qua-
dam consuetudine.vnde si obmitta-
tur,non vitiat processum:tantò ma-
gis in causis summarijs:in quibus de
necessitate non requiritur:vt est tex.
in d.clemen.sæpe.§.& quia.idem te-
net Ioan.andr.in addi.Specu.in titu.
de renun.& conclu.in princip.& ibi
vide per Specu.de reliquis facienti-
bus ad hanc materiam.

Robertus Maranta Venus. V. I. D.

De allegatione, & disputatione super dubijs causæ.

1 *Terminus an & quando detur partibus ad allegandum.*

2 *Aduocatus actoris debet prius proponere & allegare, quàm aduocatus rei.*

1 SExtus decimus & vltimus actus qui emergit in iudicijs in hac secunda parte, est allegatio & disputatio. nam facta cõclusione solet iudex statuere terminum ambabus partibus ad allegandum in iure: pro instructione causæ & iudicis: & quandoq; conuocat aduocatos vtriusque partis ad disputandum super dubijs causæ coram iudice antè, quàm proferatur sententia: prout communiter seruatur in sacro conci. Neap. quia disputando & merita causæ discutiendo, veritas magis elucescit. & hæc materia tractatur per Spec. in tit. de dispu. & allega. per totum. An autem de istis allegationibus iuris debeat dari copia parti: tetigi suprà in versi. actorum editio. & ad ibi dicta me remitto.

2 ¶ † Quis autem ex aduocatis debet prius incipere ad allegandum in disputationibus? dic quòd aduocatus actoris, debet esse prior in dicendo & allegando iura sui clientuli: & posteà aduocatus rei, quia iste est ordo iudicij: vt primò præcedant acta actoris: & posteà sequantur acta rei. ita dixit Bald. in l. Nesennius. ff. de nego. gest. & in l. qui prior. ff. de iudi. Et ex his remanent expedita ea, quæ dicenda erant super ista secunda parte huius sextæ partis. veniamus igitur ad tertiam & vltimam partem. Robertus Maran. Venusinus. V. I. D.

Decisoria iudicij, tribus membris distincta: nempe Sententia, Appellatione, & Executione.

PRIMVS ACTVS.

1 *Sententia, quid sit: vnde dicatur: & in quo differat ab interlocutoria. nu. 2. et. 3.*

3 *Sententia diffinitiua condemnationem vel absolutionem seu æquipollens continere debet. & nu. 122.*

4 *Sententia interlocutoria lata super crimine, non infamat secus in diffinitiua.*

5 *Sententiæ appellatione, venit diffinitiua: non autem interlocutoria, nisi in materia indifferenti: & quando absurditas non resultat.*

6 *A sententia interlocutoria non appellatur. & si appellatur, non suspenditur executio ante inhibitionem.*

7 *Sententia interlocutoria potest quandocunq; per iudicem reuocari: etiam in calculo diffinitiuæ sententiæ. & per iudicem appellationis à diffinitiua.*

8 *Sententia diffinitiua lata super officio iudicis nobili potest per eundem iudicem eodem imperio reuocari.*

9 *Sententia interlocutoria per alias duas sententias confirmata, non potest vlterius reuocari.*

10 *Sententia interlocutoria potest in causa appellationis, ex primis actis tantùm, & non ex nouis remideri. Secus, in diffinitiua.*

11 *Sententia interlocutoria, fertur in aliquibus casibus sine partis citatione: secus diffinitiua.*

12 *Sententia diffinitiua debet ferri & recitari*

tari in scriptis: interlocutoria verò valet sine scriptis: sed posteà debet in scriptis redigi. & nu. 16.

13 Sententia lata de consilio iurisperiti, non valet: quando solùm consilium lectum est: & nulla scribitur sententia post consilium.

14 Sententia relata ad consilium, quod non apparet in actis, non valet.

15 Sententia in qua iudex pronuntiat quem esse condemnandum vel absoluendum, an valeat. & quid si dicat: pronuntio prout in tali consilio continetur, quando in cōsilio cauebatur, quem esse condemnandum vel absoluendum de futuro. & num. 125. & 126.

16 Capitul. detestantes non tollit solennitates sententiæ. sed processus tantùm.

17 Sententia, etiam in summarijs in scriptis ferri debet.

18 Appellatio ab interlocutoria, quòd sit fienda in scriptis.

19 Condemnatio pœnalis facta per diffinitiuam sententiam, durat perpetuò: secus, si per interlocutoriam, quæ durat durante officio iudicis interloquentis.

20 Sententia interlocutoria non requirit ordinem iudiciarium, sicut diffinitiua.

21 Sententia interlocutoria potest per iudicē corrigi. & in ea addi et minui. secus diffinitiua.

22 Sententia interlocutoria nullam producit actionem.

23 Sententia duplex est: scilicet, diffinitiua & interlocutoria.

24 Sententia, per quam pronuntiatur instrumentum fore exequendum, est diffinitiua.

25 Sententia qua pronuntiatur sententiam exequendam esse, interlocutoria dicitur.

26 Sententia, per quam pronuntiatur appellationem fore desertam, seu fatalia elapsa esse, vel non licere tertiò prouocare, dicitur interlocutoria.

27 Præceptum de soluendo, an sit sententia interlocutoria vel diffiniua.

28 Præceptum, quòd fit in confessum, an dicatur sententia, vel non.

29 Decretum an habeat vim diffinitiuæ, vel interlocutoriæ.

30 Bannum, sententia interlocutoria dicitur.

31 Sententia mulctæ, est interlocutoria: & potest sic alia interlocutoria reuocari.

32 Sentētia banni & mulctæ, æquiperātur.

33 Absolutoria ab obseruatione iudicij, quòd sit interlocutoria.

34 Sententia super instantia secundum l. diffamari. C. de inge. manu. an sit interlocutoria.

35 Sententia super possessorio, an sit diffinitiua, vel interlocutoria.

36 Condemnatio expensarum, an dicatur interlocutoria vel diffinitiua.

37 Sentētia interlocutoria, quæ fertur simul cum diffinitiua, reuocari non potest.

38 Expensarum condemnatio in interlocutoria obmissa, potest per iudicē addi, quādocunq; vsque ad diffinitiuam. secus, si est obmissa in diffinitiua: quia non potest nisi eadem die addi.

39 Sententia super exceptione peremptoria, qualis dicatur.

40 Sententia lata super excommunicatione, est interlocutoria.

41 Excommunicatio ab homine diffinitiuè pro pœna delicti irrogari non potest: sed solùm ob contumaciam.

42 Sententia interlocutoria, aliam post se sententiam habere non sperans, interlocutoria dicitur.

43 Interlocuria, per quam finitur officium

Index

81 Iudex appellationis potest in domo sua, et loco honesto iustitiam regere, & sententiam ferre.

82 Vicarius generalis potest in omni loco suæ prouinciæ ius reddere,

83 Sententia fertur in loco non solito, quando locus solitus non est tutus.

84 Episcopus expulsus potest in aliena diœcesi conuitina, contra expulsores & eorum fautores procedere.

85 Sententia lata in alio loco solito maiorũ, valet in causis summariis.

86 Causæ voluntariæ iurictionis, in omni loco, etiam in itinere deambulando expediri possunt.

87 Iudex non tenetur seruare locum maiorum in actis respicientibus litis ordinationem.

88 Sententia die feriato lata, non valet.

89 Sentẽtia in die & hora, in qua facta est citatio, ferri debet. non ante vel post: nisi citatus contumax sit.

90 Sententia iudicis lata post instãtiam vel appellationem desertam, non valet.

91 Sententia arbitri post compromissum expiratum, lata, non valet.

92 Sentẽtia iudicis, an possit ferri de nocte.

93 Sentẽtia lata dilatione pẽdente, nõ valet.

94 Sententia lata ante habitum consilium sapientis, non valet.

95 Sententia vtraq; parte absente lata, nõ valet: etiam si se absentant, postquàm iudex incepit legere sentẽtiam, ante, quã compleat.

96 Sententia lata à persona priuata, non valet.

97 Sententia à iudice incompetenti lata, non tenet.

98 Furiosus, surdus, mutus, impubes, seruus & mulier, iudices esse non possunt.

99 Excõmunicati iudicis sentẽtia, est nulla.

100 Sententia iudicis publicè infamis, non valet.

101 Sententia lata à iudice, qui ignorat se iudicem, vel aliter dubitat, nulla est.

102 Sententia lata à iudice, postquàm detulit appellationi, nihil valet.

103 Sententia lata à iudice post inhibitionẽ superioris, non tenet.

104 Causa formalis consideratur in sententia, respectu litigantium. & hoc multis respectibus.

105 Sententia lata cõtra minorẽ indefensum non valet. sed pro eo, sic. secus in furioso vel infante: quia etiam pro eo non valet, & num. 106.

107 Sententia lata contra mortuum, vel grauiter infirmum, non valet.

108 Procurator litigantis mortui, potest condemnari.

109 Procurator prælati vel rectoris ecclesiæ, quamuis sit litis effectus vt dominus eius tamen mandatum extinguitur, quandocunque per mortem prælati vel rectoris.

110 Sententia lata contra defensorem, non legitimum seu falsum procuratorem, nõ valet.

111 Sententia lata in iudicio agitato nomine mortui, qui viuere putabatur, nulla est.

112 Sententia lata contra dominum, nõ valet: quando lis agitata fuit cum procuratore.

113 Sententia lata contra tutorem inhabilem, est ipso iure nulla.

114 Sententia lata contra carceratum vel alio modo simili impeditum, non valet: si iudex impedimentum sciuit.

115 Causa formalis in sententia principaliter consideratur multipliciter. & num. 116. 117. 118. 119. 120. & 121.

Sententia

Sententia

153 *Sententia nulla, nunquam transit in rem iudicatam.*

154 *Nullitas sententiæ vsque ad triginta annos potest proponi & allegari.*

155 *Querela intentari potest contra sententias, quæ non transeunt in rem iudicatam: quando ab eis infra decem dies non est appellatum.*

EXpedita Secunda parte huius sextæ partis iudicij: capio tertiam & vltimam partē, quæ continet decisoria iudicij. Nam fabricata tela processus per ordinem, vt suprà dictum est: consequens est, vt veniatur ad finē ipsius processus: qui finis imponitur per diffinitiuam sententiam. vnde in ista vltima parte habemus considerare solùm tres actus principales: videlicet primus est, sententia. Secundus est, appellatio, Tertius, executio. & licet in rei veritate duo tantum actus essent considerandi: scilicet sententia, & executio: quia isti duo tantùm
1 clauduntur sub eodem iudicio incœpto per citationem, secundum ordinem præpositum: appellatio verò nō clauditur sub eodem iudicio: imò inducit nouum iudicium: quia tamen ista appellatio emergit post senten-
2 tiam, & dependet ab eodem processu, vt saltem habeatur de ea aliqua notitia, volui ipsam inserere in hac vltima parte. quia hîc congruentius cadit: nam plerunq; executio suspenditur per appellationem: & sic est actus, qui pręcedit executionem: vnde cùm habeamus tractare de executione, quæ est quid consequens: opportunum erit tractare de appellatione, quæ solet præcedere: vt habeamus totam materiam iudicij completam.

VENIO Igitur ad primū actū: scilicet ad sententiam. Et quoniam ista materia est valde copiosa & prolixa, quam si vellem attingere per ordinem, opus esset facere de hoc vnum longum tractactum: propterea non nimis me extendam: sed solùm examinabo breuiter tres quæst. principales, pro aliquali introductione: & de reliquis remittam me ad suos congruentes titulos, vbi hæc materia ventilatur. videlicet. C. de senten. per totum. & ff. de re iudi. per totum. & extrà. de senten. & re iudi. per totum. & ibi per doct. & per spe. in tit. de senten. ¶ †Prima igitur q. erit, quid sit sententia: & quotuplex sit. Secunda q. erit, qualiter sententia ferri debet: & quid debet continere, vt valeat. Tertia, in quibus casibus sententia non transit in rem iudicatam, vt possit quādocunq; retractari.

¶ †Venio ad primā q. in qua dicas, quòd sententia, est diffinitio iudicialis, controuersiæ finem imponens: continens absolutionem vel condemnationem. ita diffinit Abb. in rub. extrà, de Re iud. col. pe. & Spec. in ti. de senten. prola. §. j. †dicitur autem sententia, à sentiendo: ex eo, quia iudex iudicat, secundum quod sentit. l. sicuti. §. sed si quæratur. ff. si serui. vendi. Et ista diffinitio conuenit soli sententiæ diffinitiuæ: quia illa est quæ imponit finem controuersiæ: vt infrà dicetur: interloquutoria autem alio modo describitur. Nam est sententia iudicis, quæ fertur inter principium & finem causæ super aliquo inci-

incidenti vel emergenti:vt not. glo. in cle.j.in versi.diffinitiua. de seque. poss.& fruct.& Spe.in tit. de senten. prola.§.ij.in princ.in ij.parte Spec.& declarat Alex.in rub.ff.de re iud.col. ij.vbi dicit,quòd omnis vox iudicis, faciens ad causam,dicitur interlocutoria.& idem dicit Bald.in l. arbitro. ff.qui sat.cog.& Angel.in l.ex stipulatione.C.de sen.pro hoc est text. in c.significantibus.de offic. deleg.& c. significauerunt.de testi.

3 ¶†In hoc ergo differt sententia diffinitiua ab interlocutoria, & in hoc cognoscitur: quia per diffinitiuam diffinitur negotium principale:scilicet,illud,quod principaliter in iudicio deductum fuit:cōdemnando vel absoluendo.aliàs non diceretur sententia,si non contineret condemnationem vel absolutionem. l. præses. C.de senten.& l.j.ff.de re iudi. & tenet Spe.in tit.de senten.§.ij.versi.diffinitiua. sed interloquutoria nō tangit negotium principale:sed diffinit aliquam exceptionem in iudicio emergentem;& per eam non imponitur finis controuersiæ principali. ita hanc differentiam declarat Ange. in consi.cxiiij. & consi. cxv. & Alexan. in d.rubri.ff.de re iudi.

4 ¶†Secundò differt:quia condemnatus per sententiam diffinitiuam in aliquo crimime, efficitur infamis. l. j.§.qui in iudicio.ff. de his, qui not. infa.& .l.infamem.ff. de pub. iudi.& not.Pet.Phil.cor.in consi.lv.col.ij.in litera.e. in iiij.volu. & probatur per const.regni,quæ incipit:cordi nobis. Sed per interlocutoriam nunquam quis efficitur infamis:secundū Alex. in l.sæpe.col.xx.in prin.ff. de re iudi. alleg.tex.cum glo. in l. quid ergo.§. quantum.ff.de his,qui not.infa.

5 ¶†Tertiò differt:quia in dubio appellatione sententiæ, in statuto vel in alia materia, intelligitur solùm de diffinitiua:nō de interlocutoria: vbi aliud non apparet:ita declarat Alex.in rub.ff.de re iudi.in prin.& in l.quod iussit.In prin.eo.tit. & Felyn. in rub.de re iudi.in v.col.quod limita, nisi essemus in materia indifferenti:quia tunc venit etiam interlocutoria:secundum Alexā. in consi.l. col.pen.in ij. vol. idem quando non resultat absurditas:secūdum Abb. in c.causam matrimonij de offi. deleg.

6 ¶†Quartò differt : quia à sententia diffinitiua potest appellari : & sola appellatio suspendit executionem absque inhibitione superioris:sed ab interlocutoria de iure ciuili non appellatur:vt habetur in l.ij. ff. de app. recip. & si appellatur, non suspenditur executio ante inhibitionem. c. non solùm.de appel.lib.vj.quod dic, vt plenè dicam infrà in secūdo actu, vbi plenè tangam materiam appellationis:& ibi tangentur plures differentiæ vnà cum ista ad saturitatē.

7 ¶†Quintò differt:quia sententia diffinitiua, postquam est lata per iudicem,non potest illam vlterius reuocare:quia functus est officio suo.Iudex postquàm.ff.de re iud.sed interlocutoria potest reuocari quandocunque per iudicem ante diffinitiuam:& quo ad eum , nunquā transit in rem iudicatā. l. quod iussit. & ibi Bart.Alex.& Doct. ff.de re iudi.cap. cùm cessante.de appel. & glo.in c.fi. de appel.

de appel.lib.vj. in tantum, quòd iudex: qui tulit vnam iniustam interlocutoriam: puta non admittendo quod admittere debebat, vel econtrà, potest etiam in calculo ferendæ sententiæ diffinitiuæ habere de illa rationem circa ipsius reuocationem, emendando, quòd malè fecerat: vt declarat Phi. Decius in cõsi. lxxxiiij. col.pen. & Car. in cle. sæpe. §. & quia. in vij. not. de verb. signi. de qua materia vide plenè per Phil. in c. cùm cessante. de app. maximè in x. col. vbi plus dicit: scilicet, quòd iudex appellationis, potest reuocare interlocutoriam, à qua non fuit appellatum: sed solùm fuit appellatum à diffini-
8 tiua. ¶† Limita primum membrum huius differentiæ multùm singulariter, quando aliquid esset petitum officio iudicis nobili: & super eo est lata sententia: nam licet sit diffinitiua, ex quo diffinit principale negotium: tamen potest eodem officio nobili reuocari: ita tenet Bart. in l. j. §. fin. ff. de præto. stip. & Alex. in d. l. iudex postquam. col. j. circa fin. ff. de re iudi. vbi ponit nonnullas alias fallentias, ad quas sufficiat relatio.
9 ¶† Limita etiam secundum membrum differentiæ non procedere, quando interlocutoria iudicis fuit per duas alias sententias confirmata, in causa appellationis: quia non potest vlterius reuocari: nam sicut non licet tertiò prouocare: ita non licet reuocare tunc dictam sententiam. ita tenet Phil. in c. directè. col. iij. in fin. de appel. alias autem fallentias collige ex dictis Alex. & doct. in d. l. quod iussit. & in d. c. cùm cessante. & ibi per Philip. qui plenissimè cumulat.
10 ¶† Sextò differt: quia diffinitiua potest in causa appellationis iustificari ex eisdem & ex nouis actis: sed interlocutoria secus: quia nõ potest ex nouis, sed tantùm ex primis actis reuideri. text. est ibi. Cardi. in cle. appellanti. de appel. & Bar. in l. iij. ff. de appel. recip. & habetur in deci. 79. conci. Neapol. de diffinitiua probatur in l. per hanc. C. de
11 tempo. app. ¶ † Septimò differt: quia diffinitiua non potest ferri, nisi parte citata: aliàs non valet: vt not. Car. in cle. ij. §. denique. in j. oppo. de re iudi. & Inno. in c. dudum. Io. ij. de elect. per regulam. l. de vnoquoque. ff. de re iud. sed interlocutoria potest ferri, & valet etiam sine citatione partis: vt est glo. in l. nequicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. procons. & glos. in l. diem proferre. in prin. ff. de arbi. & glo. in l. recusare. ff. ad trebel. Quod sanè intelligas, quando interlocutoria esset leuis præiudicij: secus si esset magni præiudicij: quia tunc non valet sine citatione partis, sicut diffinitiua. ita tenent Bar. Imo. & doct. in l. si opus. ff. de ope. no. nun. & Bar. in d. §. vbi decretum. & ibi etiam Ias. in v. & vj. colũ. vbi multos docto. allegat. & ibi etiam declarat Ias. quando interlocutoria sit modici, & quando magni præiudicij.
12 ¶ † Octauò differt: quia sententia diffinitiua non valet, nisi feratur in scriptis, & de scripti recitatione. l. fi. C. de senten. & peri. reci. & ibi Bar. & doc. & Spe. in ti. de sent. §. iuxta. col. iiij. in fi. versi. non valet etiam. & de hoc est consti. regni: quæ incipit: ab

omnis

omnis. Secus est in interlocutoria: quia potest ferri sine scriptis: debet tamen in scriptis posteà redigi, vt appareat ex actis.ita tenet glos. in c. quoniam contra.in versi. interlocutiones.de proba.& Spe. in d.§. iuxta. col.vj.in prin.versi. quid de interlocutoria.& glo.in l.ij.ff.de appel.reci. & Bar.in d.l.ne quicquam.§. vbi decretum.ff.de offi.procon.& glo. in c. fin.de re iudi.lib.vj. & Bald.in l.hac consultissima.C.qui testa.fa.poss. & hanc conclusionem tanquam communem refert Ias.in d.§. vbi decretum.col.xiiij.vbi multos doct.alleg.

13 ¶†Sed iuxta hoc moueo vnum pulchrum & quotidianũ dubium. quotidie solet euenire in istis terris & ciuitatibus, vbi sunt iudices idiotæ, quòd quando volunt diffinire aliquem processum, mittunt ad iurisperitum pro consilio: & secundum illud consilium proferunt sententiã: legendo solùm illud consilium:quęro an valeat talis sententia: & an censeatur esse lata de scripti recitatione:dicas quòd non valet:Imò nulla sententia reperitur esse lata. quia legendo consilium,illud non est sententia:cùm sit votum vnius doctoris priuati carentis iurisdictione:sed est necesse, quòd antè, quàm legatur consilium,iudex scribat in calce ipsius:nos talis iudex,pronuntiamus prout in tali suprà scripto consilio continetur.& ista pauca verba relata ad consilium,faciunt sententiam. ita notabiliter tenet Ang. in consil.

14 ccxlix. incip.domina &c.† Et debet tunc consilium apparere scriptum in actis:aliàs sententia relata ad consilium,quod non apparet scriptum,nõ valet:secundum Abb.in c.illa. in fin. de accu.Item ideò, dixi, quòd antè, quàm legatur consilium, debet iudex scribere sententiam:quia postea vtrunque: scilicet consilium & sententia legitur de scripti recitatione: aliàs non valeret:per prædicta.vnde si iudex primò legeret consilium, & posteà notarius scriberet in calce, quòd talis iudex pronuntiauit,prout in tali consilio continetur,adhuc nõ valeret sentẽtia:quia hæc verba demonstrant,quòd iudex ore tenus pronuntiauit:& nõ de scripti recitatione.ita declarat Ias.in d.l. ne quicquã §.vbi decretum.colũ.xv. ff. de offic. procon. de mente Ange. in d. con-

15 sil.ccxlix. ¶† Item est aduertendum ad aliud,quòd vt plurimùm isti consulentes non condemnant nec absoluunt in eorum consilijs, ex quo carent iurisdictione, non possunt hoc facere:sed solùm consulunt talem litigatorem esse absoluendum vel condemnandum per iudicem:& sic verba consilij habent tractum in futurum. vnde tunc iudex in sua sententia in calce consilij debet ponere verbum: condemnamus vel absoluimus: aliàs si simpliciter diceret: pronunciamus, prout in tali consilio continetur. videtur declarare illum litigatorem esse absoluendum vel condemnandum, prout in consilio dicitur: & sic non esset cõdemnatus nec absolutus:quia ista sententia expectaret aliam sententiam post se:per ea,quæ tenet Alex. in l.j.§.si quis ita.col.iiij.ff. de verb. obli.vbi concludit, quòd iudex pronuntians

nuntians Titium esse condénandum vel absoluendum, non censetur condemnare nec absoluere: Quod etiam tenet Bar. in l.j.C.si aduer.libe.& ista sunt notanda perpetuò: quia multotiens mihi euenerũt in facto: & multas sentẽtias annullari feci: per illud consi. Ang. & per illam doct. Alex. in d.§.si quis ita. De veritate tamen huius vltimi dicti, vide infrà.ij.q.circa
16 fi.¶ † Verùm super illa nullitate sententiæ diffinitiuæ, quando non fertur in scriptis, fuit mihi quandoque obiectum, quòd talis sentẽtia potest in regno substentari: per c.detestantes. per quod sunt sublatæ omnes solennitates iudiciorum iuris positiui. vnde censetur etiam sublata solennitas.l.j.& ij.C.de sent.ex peri.reci. & dictæ constitu.ab omnibus. pro quo facit quod not. Bald. in l.diuus. ff. de in integ. restitu. vbi dicitur, quòd si statutum dicit, quòd procedatur omni solẽnitate obmissa potest sententia ferri viua voce & sine scriptis. Tamen ego dixi, semper, quòd illud c.detestantes. non tollit solennitates sententiæ, sed processus tantùm: vt patet ex tota eius serie. imò in fine sui expressè reseruat solennitates sententiæ: dum dicit in additione sui: dummodo aliàs ritè & rectè sententia proferatur &c. & sic non tollit, imò reseruat solennitates sententiæ, per illud verbum: ritè.l. non putauit.§.non quæuis.ff.de bonorum poss.contra tabu.& per Cardi.in clem.ij.in princi.de testi.& Bar. in l.lecta.ff.si certum peta.& Francis.de aret.in l.iustè.ff.de acquirenda posses.& hanc opinio.videtur tenere Paris in tracta.syndi.in versicu.sen-
17 tentia.colum.ij.& v.in fin.† & probatur ex his, quæ dicit Mat.in d.const. ab omnibus. vbi tenet, quòd etiam in causis summarijs, in quibus non requiritur libellus, debet sententia ferri in scriptis. pro hoc est text.in cle.sæpe.§.sententiã.de verbo signi. vbi mandat sententiam ferri in scriptis, non obstante, quòd procedatur summariè & sine figura iudicij. Et licet Bartol.in extrauag.ad reprimendam.in versic.& figura.circa fi. videatur sentire, quòd illa cle.non procedat de iure ciuili in casibus, in quibus proceditur sine figura iudicij: tamen puto verius esse, quòd habeat locum de iure ciuili: cùm non habeamus legem ciuilem. contrariam: vnde in vtroque foro debet stari iuri canonico: per ea. quæ not. Abba. in c.j.de ope.no.nun. tanto magis, quia per hoc minus læditur ius commune scilicet d.l.j.& ij.C.de sentent.ex peri.reci.& similiter illa constitu.ab omnibus. Prætereà, quòd sententia proferatur in scriptis, fuit inductum, ne veritas occultetur: quia posset posteà alio modo scribi, quam fuit voce dictum: vt dicit glo.in d.cle.sæpe.§.sententiam.in versic.in scriptis. vnde non est credendum hanc fuisse mentem iuris municipalis scilicet velle tollere illam solẽnitatem quæ fuit inducta ad veritatem conseruandam: cùm ipsum ius laboret super ipsa veritate: & vult, quòd ad solam veritatem attendatur. vnde teneo, quòd etiam hodie in regno sentẽtia sit ferenda in scriptis: aliàs nõ valet.
18 ¶ † Nonò differt: quia ab interlocu-

toria semper debet appellari in scriptis:& cũ expressione causarum grauaminis:aliàs non valet appellatio. c.cord. nobis.de app.li.vj.& per Bar. in l.iiij.ff.de appel.recip.Secus à diffinitiua: quia si appellatur statim tempore quo fertur.potest appellari viua voce & sine expressione grauaminum:sed si appellatur,posteà infra decẽ dies,debet appellari in scriptis:tex.est & ibi Bar.& Imo.in l.j.§. libelli.ff.de app.& dicam plenius infrà in ij.actu in materia appellationis.

19 ¶ † Decimò differt:quia condemnatio pœnalis facta per diffinitiuam durat perpetuò:secus si per interlocutoriam:quia non durat,nisi durante officio iudicis interloquẽtis.ita tenet Fely.in c.ex literis.col.x.versi.cæterum.de consti.per l.fi.ff.de pœnis.

20 ¶ † Vndecimò differt:quia in sententia diffinitiua requiritur ordo iudiciarius:qui traditur in l.prolatam.C. de sentent.& in l.j.& ij.C.de senten. ex peri.recip.sed in interlocutoria talis ordo non requiritur.ita colligitur ex dictis Ange.in consil.cxiiij.& consilio cxv.

21 ¶ † Duodecimò differt:quia iudex postquàm pronuntiauit,non potest sententiam diffinitiuam circa principale negotiũ corrigere:nec aliquid illi addere veldiminuere:secus in interlocutoria.ita tenet Alex.in consi. cxix.in iij.volu.& maximè in ij.col. versi.non obstat quod not.Bald.&c. vbi loquitur de interlocutoria. de qua materia vide Alexan.& doc.in l. Paulus.la j.ff.de re iudic.

22 ¶ † Tertiodecimò differt:quia diffinitiua producit actionem in factum.l. miles.§.iudicati.& ibi Alex.& doct. ff.de re iud.sed interlocutoria nõ habens vim diffiuitiuæ,nullam producit actionem:secundum Alex.in l.j. §.fin.col.j.ff.si quis ius di.non obtẽp.

23 ¶ † Superest modò respondere ad secundum membrum huius quæst.videlicet,quotuplex sit sententia,super quo licet docto.in rubr.de re iudi.in decretalibus plures species ac membra faciant.& Spec.in titu.de senten. §.species.nam aliqui dicũt,quòd sentẽtia alia dicitur diffinitiua:alia interlocutoria simpliciter.alia interlocutoria,habens vim diffinitiuæ. alia est sententia præcepti:alia sententia decreti: alia sententia mulctæ:alia sententia banni,vel similis. Tamen ego breuius facio duo tantùm membra:videlicet,quòd sententia est duplex scilicet diffinitiua & interlocutoria.& ad hanc bimembrem distinctionem possunt omnia alia membra reduci:prout ex infrà dicẽdis apparebit.Quæ autem dicatur diffinitiua,& quæ interlocutoria:& in quo differant adinuicem, satis patet ex prædictis.Solùm restat:hîc examinare nonnullas quæstiones dubias, de quibusdam sententijs:de quibus dubitari potest an sint diffinitiuæ vel interlocutoriæ. & hoc est vtile scire propter tot differentias,quæ sunt inter eas.

24 ¶ † Primò igitur quæro:vtrum sententia, per quam iudex pronuntiat instrumentum esse executioni mandandum contra aliquem,dicatur interlocutoria vel diffinitiua: rationes sunt pro & contra.nam videtur diffinitiua:ex quo imponit finem negotio pri

tio principali:vt dictum fuit suprà in prima differentia:econtrà videtur interlocutoria: quia in tali processu nullus seruatur ordo iuris:vt dictum fuit suprà in xj.differētia.Istam q.tangit Ang. in cōsi.cxiiij.& cōsi cxv.vbi cōcludit, quòd est interlocutoria:nō autem diffinitiua:ex eo quia nō seruatur ordo iuris, vnde tenet eam posse reuocari per iudicem:iuxta.l.quod iussit.ff.de re iudi.Breuiter quicquid dicat Angel.teneo contrarium scilicet quòd talis sententia sit diffinitiua.nam omnis sententia,quæ diffinit principale negotium,dicitur diffinitiua,etiam si ibi non seruetur ordo iuris.glo.est notabilis & ibi Bal.in l. qui restituere.ff.de rei vendi.probatur in cle.sæpe.circa fi.de verb.signi. sed ista sentētia est huiusmodi.ergo &c.hoc tenet in terminis Lud.Rom. in cōsi.clxxiiij.incip. amplissime doctor &c.in princi.& in consi.cccl vij. Idē in proprijs terminis contra Ang. tenet Alex.in consi.l.col.penul.in ij. volu.idem tenet Ang.sibi contrarius in d.l.qui restituere.& Bartol.in l.si cum exceptione.§.hæc autem actio.
25 ff.quod metus causa.†Secus esset in sententia,qua pronuntiatur sententiam esse exequendam:quia illa potest dici interlocutoria,ex quo tendit ad executionem sententiæ diffinitiuę prius latę.ita tenet Io.de Imo. in l.ab executore.col.j.ff.de appel.& Bal.in l.ab executione.C.quo.app.nō recip.& Bal.in l.actori.C.de reb.credi.& Pet.Phili.Corn.in consil.ccxxj.
26 in fin.in iiij.vol.¶†Secundò, quæro, quid de sententia per quam pronuntiatur appellationem esse desertam, seu fatalia esse elapsa:vel non licere tertiò prouocare?Dic quòd est interlocutoria:licet non speret aliam sententiam post se,& imponat finem liti.Ita tenet Bald.in l.ij.col.peu.in fi. C.de epis.audi.vbi dicit,quòd est interlocutoria habens vim diffinitiuę: & ideò ab ea potest appellari. idem tenet Pet.Phil.Corn.in consi.xiiij.in litera.b.cōsi.cclxij.in litera.h.in iiij.
27 volu.¶†Tertiò quæro,quid de præcepto de soluendo:an dicatur interlocutoria vel diffinitiua?dicas quòd si tale præceptum est factum sine causæ cognitione,& cum clausula iustificata:videlicet,si senseris te grauatum,compareas &c. non est dubium,quòd est sententia interlocutoria,quia comparente reo resoluitur in vim citationis:vt not.Barto.in l.j. C.de exec.rei iudi.& plenè Alexā.in l.de pupillo.§.meminisse.ff.de oper. no. nun. & Iason. in l.ne quicquam. §.vbi decretum.col.iij.ff.de offi.proconsul.Nam quælibet citatio,est interlocutoria:ex quo omnis vox iudicis faciens ad causam,est interlocutoria.vt habetur in l.ex stipulatione.C.de sententia.& fuit dictum suprà.Sed si reus non comparet, & accusatur sibi contumacia,præceptum remanet firmum:vt habetur in deci.
28 clxvij.concil.Neapo.¶†Sed dubium est de pręcepto.quod fit per iudicem in confessum,vt soluat,quod non requirit clausulam iustitiæ:quia fit causa cognita:& dubium facit,quia diffinit principale negotium, & non sperat aliam sententiam post se:vnde deberet dici sententia diffinitiua.& propter hoc doctores multum

variant super decisione huius.q.communiter.Tamen omnes doct.inclinant,quòd sit interlocutoria.ita tenet Bal.in addi.Spec.in tit.de senten. circa princi.suæ addi.& in ij.colum. versi.sed an valeat præceptum &c.& Fely.in c.quærenti.col.fi.de off.dele. & Ang.in §.illud.in authen.de hære. & falci.& Fely.in rub.de re iudi.col. iiij.& Lanfr.in c.quoniam contrà.in versic. interlocutiones.col.xix.versi. vlterius adijcitur &c.de proba.& Ange.in l.si debitori.ff.de iudi.& ideò, quia est interlocutoria,dicit Lanfrā. vbi suprà.& Angel.in d.l.si debitori. quòd potest per iudicem reuocari.& idem tenet Matth.de afflict.in constit.regiæ maiestati.col.fin.sed Fely. in d.c.quærenti.tenet contrarium scilicet quòd non potest reuocari. & istud tangit Fely.in d.rub.de re iudi. col.iiij.& v.referendo plures authoritates doct.variantes super hoc.sed pro conclusione & veritate dicerem, quòd aut processus habet aliquam formam: puta quia datus est libellus:& reus in litis contestatione confessus est:& tunc istud præceptum habet instar diffinitiuæ sententiæ, adeò quòd potius adhæret diffinitiuæ,quàm interlocutoriæ.ita colligitur ex dictis Alex.in cōsi.J.col.pe. in ij.vol.& tunc sine dubio reuocari non potest:sicut nec diffinitiua reuocatur.Aut non est datus libellus,sed ore tenus fuit reus conuentus:qui in prima responsione confitetur:& iudex præcipit sibi causa cognita, vt soluat:iuxta.l.si debitori.ff.de iud.& ista dicitur interlocutoria propter formam non seruatam:tamen habet vim diffinitiuæ:ex quo diffinit principale negotium:secundum Ange.in d.§.illud in authen.de hære.& falci. Verùm ex quo factum est causa cognita.& quia habet vim diffinitiuæ, dico quòd reuocari non potest.ita tenet Philip.in c.cùm cessante.colum. iiij.de app.Si verò esset factum sine causæ cognitione, ita ex abrupto, prout est, quando habet clausulam iustificatam:& tunc potest reuocari, sicut quælibet interlocutoria:secundum Philip.ibidem.& ita puto concordari posse istas opi.contrarias.

29 ¶ † Quartò quæro,quid de decreto: an dicatur diffinitiua vel interlocutoria?dic quòd istud nomen decretū, potest sumi largè & strictè. quando sumitur largè,est nomen generale: comprehendens omne id, quod decernitur per iudicem:& sic comprehendit diffinitiuam & interlocutoriam:vt plenè declarat Iaso. in l.ne quicquam.§.vbi decretum.colū.j.ff. de offic.proconsul.sed quando sumitur strictè,differt à diffinitiua in pluribus,quæ cumulat Iaso.ibidem colum.j.& ij.& tunc dicitur omne id, quod decernitur per iudicem cum causæ cognitione circa absolutionem,vel condemnationem:& hac ratione attenta non potest dici diffinitiua: vt quando declarat aliquem mittendum in possessionem:vel alimēta pupillo decernit:vel super alienatione rerum minoris:vel in integrum restituendo:vel aliud simile. vnde communis conclusio est, quòd decretum dicitur interlocutoria: vt not.Philip in c.cùm cessante.colum. antepenul.versic.xv.extrà de appel.

& gl.

& glos.in.§.si quis autem.in authen. de hære.& falci.pro hoc est text.in l. qualem.in fi.ff.de arbi.&Fran.de are. in l.si is,ad quem.ff.de acqui.hæred. & probatur in const.regni,quæ incipit:dubitationem.intantum,quòd etiam secundum decretum,dicitur sententia interlocutoria:vt tenet Bal.in l.cùm & minores.in ij.oppo.C.si aduer.rem iudi.& glos.in l.præsenti.§. cùm autem.C.de his,qui ad eccl.con fug. habet tamen vim diffinitiuæ: quia imponit finē negotio:licet non determinet principale negotiū:quia ad vnum agitur:& ad aliud deuenitur per secundum decretum:vt not. Feli.in cap.consultationibus.col.ij.& iij.de offic.deleg.& Petr.Phil.Cor.in consi.lxv.colum.fi.in j.vol.& Bart.in l.non videtur.ff.de iudi.& in l.si finita.§.si fortè.ff.de dam.infec.& Bald. in l.si præses.C.quo.& quando iud. & in l.ij.C.de epis̄c.audi.& an possit reuocari:vide Alexā.tenentem,quòd sic,in l.quod iussit.colum.vj.ff.de re

30 iudi.¶ † Quintò quærò,quid de sententia banni?dic quòd est interlocutoria:secundum Bal.in d.l.cùm & mi nores.col.ij.versi.& per hoc dico,&c. & Bald.in addi.Specu.in titu.de senten.col.ij.versi.sententia banni.&c.& Alexan.in consi.cxix.colum.ij.in fin. in.iij.volum.& consil.xc.colum.iiij. in prin.in j.volu.similiter possumus dicere,quòd sententia foriudicationis,qua vtimur in regno in criminalibus secundum formam constit.regni, quæ incipit: pœnam eorum.& consti.grandis vtilitas potest dici interlocutoria. ex quo non diffinit principale negotium. tamen habet, vim diffinitiuæ:quia operatur plusquàm diffinitiua. nam producit septem mirabiles effectus: qui colligi possunt ex.d.consti.pœnam eorum. quos ibi numerat Matth.in j.colum.

31 ¶ † Sextò quæro, quid de sententia per quam irrogatur mulcta.dic quòd est interlocutoria:cùm non diffiniat negotium principale.sed venit incidenter propter inobedientiam, seu contumaciam.l.j.ff.si quis ius di.non obtemp.ita tenet Alexand.in d.l.j.§. fi.colum.j.vbi plus dicit,quòd potest reuocari,sicut quælibet alia interlocutoria:per.l.illicitas.§.fin.ff.de offi. præsi.& Bald.in addi.Spec.in titu.de senten.colum. ij .versicu. sententia

32 banni,&c.†nam æquiparatur sententiæ banni:quia vtraque irrogatur ob contumaciam:secundum Barto.in d. l.illicitas.§.fin.sed certè ex quo ista sententia mulctæ continet aliquid dari vel fieri,habet vim diffinitiuæ, vt infrà dicam.& de iure,quando interlocutoria habet vim diffinitiuæ, reuocari non potest,sicut nec diffinitiua.ista est cōmunis conclusio:quam tenet Abb.in c.cùm cessante.col.ij.in fi.& ibi etiam Philip.in iiij.col.versi. sed tamen limita,&c.de app.& Bart. in l.Titia.in fin.ff.de accu.quod tamen qualiter intelligatur,vide omnino,quæ dicam infrà in fine huius primæ.q.principalis.Super hoc igitur de mulcta ego aliter dicerem:videlicet, quòd ista sententia mulctæ non est ideò reuocabilis:quia est interlocutoria:sed quia à lege habet hanc naturam,vt irrogetur secundū diuitias & paupertatē contumacis:nam pauper debet leuius mulctari, quàm diues.

prȩtereà, illa l. illicitas. §. fi. non dicit, quòd reuocetur ista sententia, sed quòd mulcta remittitur ob paupertatem: & iste est quidem actus liberalitatis, quo vtitur lex causa miserationis: quia donat mulctam pauperi: vnde iudicio meo ista non est propriè reuocatio: intelligendo eo modo, quo reuocantur aliæ interlocutoriæ: sed potius est quædam impeditio executionis: quia talis sententia nõ mandatur executioni contra pauperem: quia lex permittit sibi fieri remissio
33 nem mulctæ. ¶ † Septimò quȩro, quid de absolutoria ab obseruatione iudicij: videtur quòd sit diffinitiua: quia continet absolutionem. sed dic, quòd est interlocutoria: ex quo non diffinit principale negotium: quod patet: quia de nouo potest iudicium inchoari gl. est in l. & harum. ff. si ser. vendi. & Bal. in l. properandum. §. & si quidem. C. de iudi. & in l. ij. C. de epi. audi. & declarat pulchrè Philip. in d. c. cùm cessante. colum. fin. de app. vbi etiam ponit, quando talis absolutoria potest esse diffinitiua. & est de mente Bartol. in d. l. Titia. de accusa.
34 ¶ † Octauò quȩro, quid de sententia, quȩ fertur in iudicio intentato secundum formam. l. diffamari. C. de inge. manu. dic, quòd si lis non contestatur: puta quia citatus cui statuitur terminus ad agendum, non agit infra terminum. quo casu iudex imponit sibi silentium perpetuum: tunc talis sententia est interlocutoria. secus, si comparet & litem contestatur: quia tunc esset diffinitiua. ita tenet Bald. & Salice. in d. l. diffamari. & Philip. in d. capitu. cùm cessante. colum. fina.

35 ¶ † Nonò quæro, quid de sententia lata super possessorio. Feli. in c. consultationibus. de offic. dele. in iij. col. tenet, quòd non est vera diffinitiua, nec vera interlocutoria: sed quasi diffinitiua: vnde videtur ponere tertiam speciem sententiæ: Sed quia ego dixi suprà, quòd omnes sententiæ de mundo possunt reduci ad illam bimembrem distinctionem, quam feci: propterea in hoc puto, quòd melius loquitur Philip. in d. c. cùm cessante. colum. pe. versi. xxj. vbi dicit: & ista est veritas, quòd quando principaliter agitur possessorio, & super eo lis contestatur: talis sententia, quæ fertur super eo, est merè diffinitiua: quia diffinit causam possessorij principaliter intentatam: non obstante, quòd super petitorio posset reuocari: quia illud esset nouum iudicium: sed quando possessorium reduceretur incidenter, tunc est interlocutoria. & ita tenet etiam Cardi. Alexandrinus. in d. c. cùm cessante. colum. vij. ver. habe-
36 tis etiam &c. ¶ † Decimò quæro, an condemnatio expensarum dicatur interlocutoria, vel diffinitiua? Communis conclusio est, quòd si fiat in processu causæ ante sententiam diffinitiuam, est interlocutoria. Secus, si fiat vnà cum sententia diffinitiua: quia tunc censetur pars sententiæ diffinitiuæ. ita tenet Philip. in d. c. cùm cessante. col. antepe. versi. xvij. de app. & Ang. in l. qui agnitis. ff. de exceptio. & Felyn. in rub. de re iudi. colum. ix.
37 † Ex hoc sequitur notabilis conclusio, quòd illa, quȩ fertur ante diffinitiuã, potest reuocari quãdocunq;, sicut quælibet alia interlocutoria: sed illa, quæ fertur

quę fertur simul cum diffinitiua,non potest reuocari etiam eadem die,sicut nec diffinitiua:secundum Philip. in d.c.cùm cessante.col.ix.versi.vndecimo limita &c.& col.antepe.ver. xvij.
38 †imò si iudex in interlocutoria obmisisset condemnationem expensarum, potest illam facere quandocunq; vsque ad sententiam diffinitiuam, etiam ad instantiam partis:ex quo ante diffinitiuam semper durat eius officium:Secus, si obmisit condemnationem expensarum in diffinitiua:quia non potest illam addere,nisi eadem die:vt habetur in l.Paulus. ff.de re iudica.ita notabiliter tenet. Abb.in c.sæpe.in fi.sequendo Innoc. ibi de app.& Paul.de cast.in l.sancimus.C.de iudi.& Philip.in d.c.sæpe. col.xiiij.versic.octauò quæritur &c. vbi ita limitat.l.terminato.C.de fru. & lit. expen. & ita debet intelligi quod tenet Bald.in l.patris & filij.in
39 fin.ff.de vulg.& pupil.¶† Vndecimò quæro, quid de sententia lata super exceptione peremptoria?dic quòd si quidem iudex pronuntiat eam admittendam vel non admittendam, est interlocutoria: ex quo sperat aliam sententiam post se.si,verò pronuntiet, vtrum obstet exceptio vel non:& tunc si quidē pronuntiat eam non obstare,est interlocutoria:quia sperat aliam sententiam post se.si vero pronuntiat eam obstare: & eius contemplatione imponit silentium actori,vel reum absoluit,tunc est diffinitiua.ita declarat Fel.in rub.de re
40 iudica.in vij.colum.¶ † Duodecimò quæro, quid de sententia excommunicationis? dic quòd est interlocutoria:vt not.glo.& doct.in summa ij.q.j.& Felyn.in d.rub.de re iud.col. ix.vbi idem dicit de sententia interdicti, quòd est interlocutoria. idem tenet Bald.in l.j.C.de postul.& Bald. in addi.Spec.in titu.de senten.colum. iij.versicu.sententia excommu. &c.
41 †Quod potest corroborari:quia excommunicatio ab homine non potest irrogari ad pœnam delicti diffinitiuè,nisi solùm pro contumacia:vt declarat Philip.in.c.qua fronte in ij. notab.& c.reprehensibilis. in j.&.ij. notab.de app.ergo est interlocutoria:quia venit incidenter ob contumaciam. sicut dicimus de banno & mulcta.Multos alios casus dubios,in quibus potest dubitari,an aliqua pronuntiatio sit diffinitiua,vel interlocutoria: vide cumulatos plenissimè per Bald.in addi.Specu.in titu.de senten.& per Philip.& Cardi.in d.c.cùm cessante.& Felyn.in rub.de re iudica.Ego tamen volui istos. xij. casus declarare per has. xij. quæstio.tanquam magis dubitabiles & quotidia-
42 nos.¶†Vltimò,super ista prima.quæstio.principali,quæro ex quibus cognosci possit, quando interlocutoria habet vim diffinitiuæ:& quando non?dic quòd ex multis cognoscitur: quæ declarabo per singulas conclusiones, quas modò subijciam. ¶Prima igitur conclusio est,quòd omnis interlocutoria,quæ non sperat aliam sententiam post se, dicitur habere vim diffinitiuæ : quia videtur facere effectum.quem facit diffinitiua:quia imponit finem illi instantiæ. ita declarat Phili.in d.c.cùm cessante.col. iiij.& ibi etiam Anto.de but.Imo.

& Abb.de app.& Bart.in l.quod iussit.ff.de re iud.Exemplum potest esse de sententia absolutoria ab obseruatione iudicij. Item,de illa,per quam pronuntiatur appellationem esse desertam.Item,de præcepto de soluendo.Item,de secundo decreto.Item,de sententia mulctæ:& de alijs simili-
43 bus.¶ †Secunda conclusio est,omnis interlocutoria per quam finitur officium iudicis,dicitur habere vim diffinitiuæ:secundum Barto.in d.l.quod iussit.potest esse exemplum,quando iudex pronuntiat se esse incompetentem: vt colligitur ex dictis Alex.in d.l.quod iussit colum.vij.versicu.xij.
44 ¶ † Tertia conclusio est:Omnis interlocutoria,quæ diffinit vnum articulum substantialem causæ principalis,dicitur habere vim diffinitiuę.gl. est in clem.fi.in glos.j.in fi.de app.& in cle.j.de causa pos.&propriè.& Bal. in l j.C.quando prouo.non est necesse.& Alex.in l.v.colum.ij.ff.de verbo.obli.Pro hoc est tex.in l.intra vtile.ff.de mino.vt quando minor petit restitutionem in integrum,& iudex pronuntiat super ætate:scilicet eum non esse minorem.nam tacitè excluditur à restitutione petita: & sic deciditur articulus substantialis causæ.& hoc tenet in specie Alexand.in rub.ff.de.re iudica.in fin.colum.Posses hanc conclusionem exemplificare in infinitis casibus:vt quando repellitur exceptio peremptoria: vel admittitur:vt in d.clemen.fin.Item, quando iudex nollet admittere aliquas probationes,sine quibus producens illas,non posset obtinere:& sic
45 de alijs simili.¶ † Quarta conclusio est:Omnis interlocutoria continens aliquid dari vel fieri,habet vim diffinitiuæ:secundum Bar.in l.ne quicquam.§.vbi decretum.in princi.ff.de offic.procon.Et adde prædictis,quòd sicut reperitur interlocutoria habens vim diffinitiuæ:ita etiam reperitur diffitiua habens vim interlocutoriæ.Exemplum ponit Bald.in l. cùm & minores.colum.ij. C. si aduer. rem iudi.vt quando iudex pro-
46 nuntiat malè appellatum.¶ † An autem indistinctè non possint reuocari interlocutoriæ habentes vim diffinitiuæ?dic quòd illæ,quæ non sperant aliam sententiam post se, non possunt reuocari:aliæ verò,quę dantur in medio processus, quæ sperant diffinitiuam post se, reuocari possunt. ita declarat Alexand.in l.quod iussit.colum.v.de re iudica.& ita intelligas id.quod dixi suprà,in.vj.quęstio.Et ex his remanet expedita prima.quęstio.principalis,

SECVNDÒ Principaliter quæro,
47 † qualiter sententia ferri debet: & quid debet continere ad hoc,vt valeat?dic quòd multa requiruntur.Primò enim,debet continere nomen iudicis proferentis:& dicat,an sit ordinarius vel delegatus:item, nomina litigantium:item,tenorem primæ petitionis: super qua fundatum est iudicium.Item, debet facere mentionem de substantialibus processus:puta,visa litis contestatione:iuramento calumniæ,testium depositionibus:& alijs processus meritis &c.Itē,debet continere absolutionem vel condemnationē.Item,quòd feratur partibus præsentibus,vel absentibus,per contumaciam.

tumaciam.& hoc vltimum solet scribi in litera lata per notariū actorū. ita tenet Spe.in tit.de senten.§. qualiter in fin.item sententia debet recitari in scriptis,& de scripti recitatione: vt supra dixi.& habetur in l.j & l.fin.& ibi Bar.& doc.de senten.ex peri.reci.& in consti.ab omnibus. & fuit dictum in q. præcedenti. in viij.
48 differentia.† Item,debet iudex sedere pro tribunali.aliàs non valet sentētia:secundum Bart.& Bal.in d.l. pri-
49 ma.C.de senten.ex peric.reci.† Item, debet ipse iudex legere sententiam: non autem potest alij mandare lectionem sententiæ: nisi sit persona illustris,vel episcopus.vt not.Specul. in titu.de senten.§.sequitur. in prin. & Alexan. in rub.ff.de offic.eius,cui man.est iuris.colum.penul.& est tex. in cap.fi.de re iudi. lib.vj. & habetur in dicta constitu. ab omnibus.& ibi per Matthæum in prima colum.
50 ¶ † An autem requiratur, quòd iudex exprimat causam, qua mouetur in sententia?dic quòd regulariter nō requiritur. vnde valet sententia.etiā sine expressione causæ: potest tamen illam apponere, si vult.tex. est & ibi Abba. & doct. in cap. sicut. de re iudic. Fallit tamen in nonnullis casibus quos ponit Abba. in dicto c. sicut.in vltimo notab.& ibi vide.
51 Item, debet ferri causa cognita, aliàs non valet:vt habetur in l.prolatam. C. de senten. & in l.ne quicquam. §. vbi decretum ff. de offic.
52 procons. † Ego autem pro clariori intelligentia, & vt faciam magis ordinatum compendium, intendo prædicta & quàmplura alia requisita ad validitatem sententiæ, examinare per quatuor causas. Sicut enim, secundum philosophos, in omni actu humano, vt plurimùm considerantur quatuor causæ: videlicet,causa efficiens,materialis, formalis,& finalis:prout aliàs in iudicio cōsideraui illas in principio huius operis: ita etiam dico, quòd in sententia debent concurrere istæ quatuor causæ: ita quòd appareant ex prolatione ipsius.
53 ¶ † Primò igitur debet esse in sententia,causa efficiēs.& hoc est quod dixi suprà in primo requisito: scilicet,quòd sententia debet continere nomen iudicis: nam ipse iudex est causa efficiens: quia ipse componit sentētiam:& illū in esse producit.& debet exprimere, an sit ordinarius vel delegatus:vt no.Spe.in d. §. qua-
54 liter. in fin. † quia si iudex ignorat fundamentum suæ potestatis, non valet sententia:vt no.Bart.in l. multum ff.de conditio. & demonst. & in l.ij.ff.de iudi.& in l.hæc autem ff. ex quib.cau.in pos. ea. & Abba. in cap. prudentiam. in princi. in fin. colum. de offic.delega.in qua causa efficiente,si esset aliquis defectus, non valeret sententia: vt quia iudex esset mutus, vel furiosus, vel infans, vel excomunicatus,vel similis: quos defectus ponit Specul. in titul. de senten.§.iuxta.colum. j. & ij. & habentur in l.cùm prætor.ff.de iudi.Et per hoc infero contra prauam obseruantiam nonnullorum iudicum: qui quando formant sententias, incipiunt:in Dei nomine &c. vnde nos, qui suprà &c. & suprà nullam fece-

runt mentionem de nomine suo proprio, nec dignitatis: sed parcendo labori, causa breuitatis, obmittunt nomen proprium: & dicunt vnde nos, qui supra. nam per hoc puto, quod dicta sententia, quæ ita scripta reperitur, posset dici nulla: quia peccat in expressione causæ efficientis: non obstante, quòd in lectione sententiæ exprimeretur nomẽ iudicis: quia sententia debet tota scribi, & posteà de scripti recitatione legi: & non sufficit, quòd voce proferatur: vt dixi suprà in viij. differentia. præcedentis q. per ea, quæ dicit Angel.

55 ¶ † Dixi etiam suprà, quòd iudex debet sedere pro tribunali: vt in §. sedebunt in authen. de iud. & c. fi. de re iudi. lib. vj. & ista etiam est qualitas addita & annexa huic causæ efficienti: vt no. Bar. Bal. & doct. in d. l. j. C. de senten. ex peri. reci. vbi limitant hoc non procedere in interlocutoria, quę non requirit plenam causæ cognitionem. Item, limitant non procedere in iudice timente potentiam alicuius: quia potest super equo, vel ex turri ferre sententiam, vt citò possit fugere. vt no. gl. in d. l. j. & gl. in c. fin. de re iudi. li. vj. de quo vide Spe. in titul. de senten. §. iuxta. ver. itẽ est nulla, ratione modi &c. & Lanfranc. in c. quoniam cõtra. in ver. interlocutiones. col. iiij. de proba. & Gemi. in d. c. fi. Et propter hoc poni solet in sententijs: Nos talis iudex, sedentes pro tribunali &c. hoc tamen nõ procedit in causis summarijs, in quibus potest iudex etiã stando & non sedẽdo ferre sententiã: vt in cle. sæpe. §. sententiam. de verb. sig. & ex hoc patet, quòd hodie in regno non oportet, quòd iudex sedeat: cùm causæ ciuiles omnes sint summariæ: vt suprà pluries fuit dictum

56 ¶ † Item dixi, quòd iudex debet per se legere sententiã, & nõ per alium: nisi sit persona illustris, vel episcopus: vt dicto c. fi. de re iudi. li. vj. de quo dicto vide Felyn. in c. super quæstionum. in prin. in fi. col. de offi. deleg. Certè si istud esset verum hodie nulla sententia valeret, maximè in hoc regno: cũ generaliter omnes sententiæ tam maiorum: quàm minorum iudicum legantur per alios, scilicet, per actorum magistros: & nõ per ipsosmet iudices: vnde nõ posset aliud dici, nisi quòd hoc toleratur ex generali consuetudine, quæ potest in hac solennitate derogare iuri positiuo: vt dicit Gemi. in d. c. fi. col. ij. ver. in ea. glo. ibi: Italię &c. de re iudi. lib. vj. & tenet in simili Archi. in c. statutis. ij. q. j. & Bald. & Salyce. in l. hac consultissima. C. qui testamen. facere poss.

57 ¶ † Item dixi, quòd sententiam ferat in scriptis. hoc debet intelligi, quòd scriptura præcedat recitationem. nec sufficeret, si iudex scribẽdo vnico cõtextu voce proferret: vt declarat Gemi. in d. c. fin. in ij. & iij. notab.

48 ¶ † Secundò consideratur in sententia causa materialis. & est illa, quam in iudicijs consideraui in principio huius tractatus. Materia enim dicitur, ex qua aliquid fit. vnde in proposito causa materialis sententiæ est ipsa causa deducta in iudicium per primum libellum: & ex consequenti totus processus super ea fabricatus: quia ex ipso processu, & causa

causa in eo contenta, fit sententia diffinitiua, & propterea dixi suprà de mente Specul. quòd in sententia debet inseri tenor libelli: ad hoc vt ipsa causa materialis appareat expressa in sententia. Verùm istud non est omnino necessarium: imò valet sententia, etiam si tenor libelli non exprimatur in ea: secundum Bartol. in l.ij.C.de senté.sufficit enim, quòd sub epilogo fiat mentio de libello actoris,& responsione rei: puta visa petitione actoris continente istud & istud &c.vt tenet Specul.in d.§. qualiter versicul. cæterum. & ita communiter seruatur in practica. imò etiam si iudex nullam faceret mentionem de libello,sed simpliciter diceret:super præsenti processu ita pro nuntio,condemnando vel absoluendo,&c.puto sententiam valere. Nec istud contradicit his,quæ paulò antè dixi:inquantum dixi exprimendam esse causam materialem: quia totus processus est causa materialis:& bene fit mentio de ipsa causa, saltem per relationem:quia sententia refertur ad acta: & per illa declaratur.& habetur in l.iij.C.de sen.quę sine cer. quantita.& per Alexã.in l.præses.ff. de re iudi. & in l.ait prætor §. si iudex.eodem titu.Paria enim sunt:aliqua esse certa de se, vel per relationem ad aliud l.certum.ff.si cer.pet. l. asse.toto.ff.de hær.insti.

59 ¶ † Hinc est, quòd dicimus, vt suprà dixi, non valere sententiam latam sine causæ cognitione & sic sine processu: vt habetur in dicta l. prolatam. C. de senten. & ibi Bartol. & in l.ex stipulatione in fi.eodem titu. & in l.in causæ.§.causa cognita ff.de mino. Pro hoc est text. apertus in c. quoniam contra.de proba:vbi declaratur,quo ordine iudex debet causas diffinire: quia primò debet acta & processum facere in scriptis:aliàs pro eius sententia non præsumitur, quando processus per legitima documenta non apparet.Hinc etiam dicimus, quòd iudex debet iudicare secundũ allegata & probata: & sic secundum processum: vt habetur in l.illicitas §.veritas ff.de offic. præsi. ergo sententia,quę non habet processum,dicitur carere materia:& sic est nulla: quia secundum philosophum, ex nihilo nihil fit.

60 ¶ † Quid autem,si feratur sententia sine probationibus, an valeat? vide Socinũ in consi.cxxxiiij.col.ij.in fi.&

61 iij in primo volum.¶ † Ex hoc etiam oritur quædam solennitas materialis,quæ est, vt sententia feratur conformis libello: iuxta l. vt fundus ff. cõmuni diui.& c.licet Hely.de simo. & l.fin. C. de fideicom. lib. vbi dicit Bald.quòd fatuus est iudex,qui super alijs,quàm super petitis pronuntiat. vnde sententia aliter lata, non valet: quia habita relatione sententiæ ad eius materiam, non potest esse conformitas:vnde sententia reperiretur facta ex nihilo. Nam si peto bouem & processus fabricatur super boue:& sententia fertur super equo, talis sententia videtur esse sine processu: quia nullus processus est factus super equo: & sic non haberet materiam præexistentem correspondentem, meritò est nulla: sicut quando aliquis vult facere librum:& habet

habet chartas, & non vult librũ conficere ex chartis:& vult quòd ſit liber:iſtud continet in ſe repugnantiã: quia non poteſt eſſe liber ſine chartis. vnde iſte liber nõ poſſet eſſe niſi imaginarius:ſcilicet,mente conſideratus:& in eſſe nõ productus. ita iſta ſententia eſſe imaginaria eſt nullius momenti l.imaginaria ff. de regulis iuris.

62 ¶†Hoc tamen limitatur non procedere in cauſis, in quibus proceditur ſola facti veritate inſpecta:quia poteſt tunc iudex ferre ſententiam non conformem libello: vt declarat Iaſ. in l. vinum. columna. xvij.ff. ſi cert. peta. vnde hodie in Regno per cap. deteſtantes, poſſet indiſtinctè hoc fieri:& valeret ſententia: & ſic quoad hoc eſſet correcta regula dictę l. vt fundus.Idem,quando vnum petitur,& aliud cõſtat per confeſsionem partis:quia poteſt iudex ad illud cõdemnare,non obſtante,quòd non ſit petitum:vt habetur in deciſ.xxxij.in

63 fin concil.Neapol.†Item, poteſt iudex petentem debitum condemnare ad reſtitutionem pignoris, non obſtante,quòd pignus non ſit petitum: vt not.Bartol.in l.eum,qui §.qui ita. ff.de verbo.obliga. & Bald.in l.cùm eorum.C.de ſenté. & habetur in deciſione trigeſimaſecũda conci. Neapol.& ratio eſt, quia dicta reſtitutio pignoris venit ex natura actionis intentatæ. plures alias fallentias ad l. vt fundus.vide pleniſsimè per Fely. in d.cap.licet Hely.colum.antepe. & pe. & fin. vbi cumulat. xxxj. fallentias:& aliquas etiam ponit Iaſ.in.d. l.vinum. colum. xvj. & xvij. & in §. curare.colum.v.inſti.de actio.

64 ¶†Verùm,quia ſuperius dixi, quòd ex nihilo nihil fit, & eius imitatur naturam §.minorem.inſtit.de adop. quomodo ergo poteſt ſubſiſtere ſententia in iſtis & alijs fallentijs,ſi caret materia? Ad hoc reſpondeo: & do vnam generalem declarationem prędictis, quòd iſtæ fallentiæ procedunt, quando vnum fuit petitum in libello: & pendente iudicio incipit conſtare de alio:vel per probationes vel per confeſsionem:nam iudex qui habet ſequi veritatem, poteſt condemnare ad aliud in iſtis caſibus ſpecialibus: ex quo ſibi liquet ex eodem proceſſu: vel ex natura actionis intentatæ:vel ex virtute probationis, ad hoc, vt veritas ſortiatur effectum,obmiſsis ſcrupuloſitatibus iuris poſitiui generalis:volẽtis quòd non feratur ſententia, niſi ſuper eo, ſuper quo eſt facta litis conteſtatio: vt dicit Barto.in dicta l.prolatam.C. de ſenten. & ſic bene formatur ſententia ex aliquo: quia ſubeſt materia, quæ naſcitur pendente iudicio: ſed quando vnum eſſet petitum, & ſuper eo fabricatus totus proceſſus, vſque ad cõcluſionem:& nihil aliud conſtaret ex illo proceſſu de alia re: tunc indubitanter dico, quòd etiam in iſtis fallentijs non valeret ſententia non conformis libello, quia nullam haberet materiam: ſecundum exemplum præpoſitum.& ita debent prædicta declarari.

65 ¶ † Conſideratur etiam in iſta cauſa materiali nõ ſolũ, ꝙ ſubſit materia: ſed etiã ꝙ ſit apta materia:vnde ſi libellus eſſet ineptus, ſentẽtia ſup eo lata,non

lata,non valet: vt no.glo. in versicu. secundum.in fi insti.de oblig.in princip.& Abb.in c.cùm dilecti. de emp. & vend.& Ant. de but. in c. examinata.de re iud. & Bal.in l.ex hoc iure.& in l.fi.ff. de iusti.& iure. & in l. actori.in fin.C.de reb.cred.Sic etiam dicimus de toto processu: quia debet aptè & secundum iuris ordinem fabricari:aliâs sententia est nulla:vt d. l. prolatam. Verùm in casibus, in quibus nõ requiritur libellus, prout in summarijs: & præsertim hodie in regno,valeret sententia lata super libello inepto:vt declarat Alex. in d.l. vinum.col.fi.& ibi est glo. ff. si cert. pet.& Fely.in c.cùm ordinem.de rescrip.quia per iura municipalia sunt sublatæ solennitates libellorum in ciuilibus. vnde illa materia inepta, est reducta ad aptitudinem: quia nõ inspicimus aliud, nisi quòd appareat intentio actoris quibuscunque verbis declarata, vel per talemqualem petitionem,vel per articulos,& alia merita processus: vt pluries fuit dictum suprà in processu huius tracta-
66 tus.¶ † Sed iuxta hoc cadit pulchrũ dubium.Pone,quòd aliquis produxit libellum bene conceptum, tamen in eo intentauit actionem,quę sibi non competebat:& sic egit sine actione. Reus non opposuit: iudex protulit sententiam pro actore super illa actione,quæ non competebat:an valeat talis sententia? Certè videretur esse dicendum,quòd non: quia caret materia.nam vbi nulla est actio, nulla potest esse sententia:& hoc in specie tenet glo.insti.de oblig.in princ.
67 d.glo.in vers.secundũ in fi.†quæ expressè dicit, quòd solutio debet fieri per competentes actiones & iudices: aliâs non valet sententia. & illa glo. communiter approbatur. Pro hoc etiam est regula trita,quòd nemo sine actione experitur.l.si pupilli.§.videamus.ff.de neg. gest. vbi per Bart.
68 & doct. †Imò iudex ex officio potest repellere agentem sine actione: vt not.glo. & doct.in l. vbi pactum. C.de transact.contrarium tenet Bar. in consi.c.incip. A domino Cyn. &c. vers.super quarto,&c.vbi dicit,quòd valet processus: licet actor omni actione careat:& potest super eo ferri sententia valida:per l.j. C.de condi.inde. cum alijs allegatis per eum ibi.Pro hoc est text.& ibi Albe.in l. cùm putarem. ff. fami.er. & vide omnino. Ias. in l. nam & posteà. §. si damnetur.col.ij.ff.de iureiur. ¶Puto in ista varietate posse ita distingui: quandoque aliquis agit narrando talem causam in libello, quòd ex ea apparet non competere sibi ius agendi,vt quia dicit:peto talem fundum: quia Rex est in Francia:& tunc quia communis conclusio est, quòd talis libellus est ineptus, etiam parte non opponente:vt tenent Barto.& Alex. in l.edita.C. de eden.& glos.in l.ij.§. circa. ff. de doli excep. & communiter Moder.in l.j.in princ.ff. de eden. dico, quòd sententia lata super tali processu & libello,non valet:quia ex forma ipsius apparet calumnia manifesta: & quòd sine actione agitur posset etiam poni exemplum, quando aliquis agit rei vendicatione contra Titium, narrando ipsum Titium non possidere:quia seipsum exclu

excludit à iure agendi: vnde si in isto casu iudex ferret sententiam contra Titium, talis sententia esset nulla: nec posset habere executionem contra Titium: quem ipsemet actor asserit non possidere: & sic ex ipso libello apparet, quòd non competit ius agendi. hoc probatur ex his, quæ dicit Abb. in c. cùm dilecti in iij. no. de emp. & vend. vbi etiam dicit, quòd talis ineptitudo potest opponi post sententiam, ergo reddit processum nullum: per ea, quæ nota. Bar. & doc. in l. licet. C. de procu. idem tenet Alexan. in d. l. j. in prin. col. v. ff. de eden.

69 ¶† Quandoque aliquis agit narrando aptam causam in libello: sed exprimit ineptam actionem: vt quia dicit, quòd mutuaui Titio centū: ideò peto ipsum mihi condemnari, actione ex locato. & tunc communis opi. doct. est, quòd talis libellus valet: & similiter sententia valebit inspecta narratione apta: ex quo nomen actionis non est necesse exprimi in libello. c. dilecti. de iudi. vnde si fuit expressa & ineptè, non vitiat. ita tenet Alex. in d. l. j. col. fi. ff. de eden. vbi plures allegat: & tenent Innoc. Ant. But. & Cano. in c. examinata de iudi. Dato ergo, quòd non competat actio ex locato, potest tamen ferri sententia super mutuo, quod perpenditur ex narratione apta: quæ concludit in mutuo. Et hunc intellectum puto esse de necessitate dandum ad illam glos. quæ reputatur singularis. instit. de oblig. in prin. quam suprà allegaui. & ita in terminis illam glo. intelligit ibi Ioan. fab. vbi dicit ista formalia verba: videlicet, caue: quia si esset competens iudex, quamuis inepta actio, teneret sententia, &c. & sic videtur reprehendere illam glo. quæ dicit per competentes actiones &c. posset tamen saluari, intelligendo eo modo, quo dixi in primo membro, scilicet, quando ex facie libelli apparet, quòd nullo modo competit ius agendi: sed secundum dicta in secundo membro, loquitur bene Ioan.

70 fab. ¶† Tertia causa principalis, quæ consideratur in sententia, est causa formalis. & hinc est sciendum, quòd ista causa potest considerari tripliciter. vno modo, respectu iudicis proferentis. Secundo modo, respectu litigantium. Tertio modo, respectu ipsius sententiæ. Primo modo, dixi respectu iudicis. istud similiter inspicitur tribus modis: videlicet, respectu loci, temporis, & personæ ipsius iudicis. Primo modo: scilicet respe-

71 ctu loci, hoc ideò dixi: † quia iudex quando fert sententiam, debet stare in loco solito maiorum suorum: vbi sui prædecessores soliti sunt reddere ius: aliâs sententia non valeret: tex. est & ibi Bal. & doct. in l. cum sententiam. C. de senten. & not. Bar. in l. si vt proponis. la ij. C. quom. & quando iud. & in l. j. C. de senten. ex peri. reci. & Bart. Bald. Ias. & communiter doct. in l. pen. per illum tex. ff. de iust. & iure. & Ang. in tract. malefi. in versicu. Ad nostrum solitum banchum iuris, &c. Et propterea in sententijs solet apponi illa clausula: Nos talis iudex, &c. sedentes pro tribunali in tali loco &c. vbi curia regi solet, & ius reddi petentibus, &c. ad demonstrandum, quòd ista solennitas formalis

malis interuenit in sententia.

72 ¶† Limita tamen non procedere in iudice ordinario: qui habet certam sedem & locum reddendæ iustitiæ: secus in delegato: quia ex quo non habet certam sedem deputatam, potest sibi eligere locum, vbi vult: etiã in camera sua: secundum Bald. in d.l. cùm sententiam & Bal. in d.l. penult. in ij. lect. circa fin. ff. de iusti. & iu. vbi hoc intelligit in delegato ad vnam

73 causam particularem: † secus in delegato ad vniuersitatẽ causarum: quia tenetur seruare locum delegantis: secundum eum. & ita debet intelligi text. in l. si locus. ff. de iudi. vt declarat Bal. ibi scilicet, quòd delegatus particularis potest sibi eligere locũ: dummodo sit congruus litigantibus & honestus: aliàs secus: per l. si cùm dies. §. si arbiter. ff. de arbit. quicquid dicat Paul. de cast. in d.l. si locus. qui tenet, quòd delegatus debet ferre sententiam in tribunali delegantis: quia intelligendo de particulari nõ est verum. nam non est idem tribunal. Quod patet: quia ab eo appellatur ad delegantem: vt per Barto. & doct. in l. j. §. si. ff. quis. & à quo app.

74 † & ibi probatur secus esse in vicario: quia cùm eius tribunal sit idem cum tribunali principalis, debet sedere in tribunali principalis: fateor tamen, quòd postquàm iudex delegatus elegit sibi locum, semper debet ad illum locum facere citationes: & ibi ferre sententiam: secundum Bart. & Paul. de cast. in d.l. si vt proponis. la ij. C. quo. & quando iud. & in l. j. in fi. C. de sentẽ. ex peri. reci.

75 ¶† Sed iuxta hoc cadit pulchrũ dubium: videlicet, an delegatus ad vnã causam, possit procedere & sentẽtiare extra locũ iurisdictiõis delegationis: & an possit ibi eligere sibi locũ iurisdictiõis delegationis: & an possit ibi eligere sibi locum scilicet in loco non subdito deleganti. Et cùm iste casus quandoque mihi euenisset in facto, quia illustrisi. Dux Suessæ delegauit mihi vnam causam suorum subditorum: & tamen tunc residebam in ciuitate Melphiæ, qui est locus extra suam iurisdictionem: & litigantes faciebant dubium, quòd procedere non poteram. tamen vt eis morem gererem, feci supplicationem illustrisimo Principi dictæ ciuitatis Melphiæ, vt deberet concedere mihi suum assensum. qui fuit mihi in scriptis concessus ad tollendum omnem ambiguitatem. Dico, tamen, quòd non fuit necesse obtinere dictũ assensum: sed potius fuit cautela superabundans. Et tunc respondeo ad q. præpositam: & dico, quòd si ambæ partes consentiant, quòd delegatus procedat extra territorium delegantis, valet processus & sententia: absque eo, quòd consentiat dominus illius territorij: tex. est singularis in c. statutum. §. in nullo.

76 de rescrip. li. vj. † per quem ita in terminis tenet Abb. in c. p. & g. col. v. versi. venio ad quartam, &c. de offic. deleg. vbi tenet, quòd in delegato potest fieri prorogatio de loco ad lo

77 cum: & ratio potest esse. † quia iurisdictio delegati, non cohæret nec terminatur territorio: sicut iurisdictio ordinarij: vt dicit Abb. ibidem licet secus esset in ordinario: secundum eum,

eum, quia ordinarius nõ poteſt procedere extra territorium, niſi interueniat conſenſus domini illius loci, vltra conſenſum partium. idem tenet Bal.in l.ſi qui ex conſenſu. C. de epiſc.audien.& Bar.& doc. in l.quæro. ff. de ſolu. & vide remiſsiuè per Iaſ.in d.l.pe.ff.de iuſti.& iure. in fin. col.

78 ¶† Secundò principaliter limita prædictã regulam non procedere in epiſcopo habente plures terras & caſtra in ſua diœceſi. quia in quolibet loco de diœceſi,vbi reperitur,poteſt curiam regere & citare, ac ſententias ferre.tex.eſt in c.cum epiſcopus. de offi.ordi.lib.vj.per quem ita tenet Bal.in d.l.pe.in j.lect.verſi.ſed an epiſcopi,&c.& ibi etiam Ange. & Paul. de caſt.in l.fin.ff. de iuſtit. & iure.& Bal.in l.teſtamenta omnia.C.de teſt.

79 ¶† Tertiò limita, niſi iudex de conſenſu partium ferret ſententiam in alio loco non ſolito:quia valet propter prorogationem,dummodo non egrediatur territorium ſuum:ita tenet Abb.in d.c.p.& g.col.v.verſi.venio ad quartam,&c.de offi. deleg. & Bar.in d.l.pen.circa fi.ff.de iuſti.& iure.& glo.fin. in l. cùm non eo dic. C. quando prouo.non eſt neceſ.

80 ¶† Quartò limita non procedere in arbitro, qui poteſt eligere ſibi locũ: dummodo honeſtum. l. ſi cum dies. §.ſi arbiter.ff.de arbi.& Bal.in l.cùm ſententiam.C.de ſenten. in dubio autem quando arbiter non eligit locũ, intelligitur de loco, vbi factum eſt compromiſſum : vt tenet Alex. poſt Bar.in d.§. ſi arbiter. per illum text. & Bald.in d.l.pen.in ij.lect. circa fin. ff.de iuſt.& iure.

81 ¶† Quintò limita non procedere in iudice appellationis:qui poteſt etiam in domo ſua, & in omni alio loco honeſto iuſtitiam regere : & ſententiam ferre. gloſ.eſt notabilis in d.l. cùm ſententiam. C. de ſenten.& ibi Bal.in j.lect. & Paul. de caſt.& communiter doct.ibidem.

82 ¶† Sextò limita in iſtis vicarijs generalibus & præſidibus prouinciarũ, qui vadunt diſcurrrendo per prouinciam,inquirendo maleficia, & prouidendo oppreſsis,& alia faciendo,quę ſpectant ad cultum iuſtitiæ : quia in quolibet loco illius prouinciæ poſſunt ius reddere ad eorum electionem.ita tenẽt Albe.de roſa. & Mod. in d.l.pen.ff.de iuſti.& iure. & Ange. in tract.malẽ.in verſi. ad noſtrum ſolitum bannum iuris, &c.in fi. & Bal. in l.teſtamenta omnia.C.de teſt.

83 ¶† Septimò limita,quando locus ſolitus nõ eſſet tutus:vel propter metum tyranni:vel propter guerras,vel peſtem : vel quia minatur ruinam: nam tunc poteſt iudex eligere alium locum,& ibi ſententiare. Debet tamen proteſtari, quòd propter illam neceſsitatem elegit talem locum.ita tenet Bald.in d.l.j.colum.ij.verſic.in glo.ibi:vel equo &c.de ſen. ex peric. reci.pro hoc eſt. text. in c.ſtatuimus. de offi.deleg.lib.vj.

84 ¶ † Octauò limita in epiſcopo expulſo à ſua ſede & diœceſi per vim: nam poteſt in aliena diœceſi conuicina exercere iuriſdictionem,procedendo contra expulſores, & eorum fautores:ſecundum formam cle.j. de foro competen.

85 ¶ † Nonò limita in cauſis,in quibus proceditur de plano. nam valet ſententia

tentia lata in alio loco solito maiorum: secúdum Bar. in l. ne quicquam. §. de plano. ff. de offi. procon. & Bald. in l. testamenta omnia. C. de testa. & Bar. in l. j. col. j. C. de confes. & habetur in l. ij. §. dies. ff quis ordo in bon. poss. seruetur: prout sunt ea, quæ non requirunt plenam causæ cognitionem: vt est tex. cum gl. in l. voluit. §. fi. ff. de inter actio.

86 ¶ † Decimò limita non procedere in causis volūtariæ iurisdictionis: quia in omni loco, etiam in itinere & deambulando possunt expediri. ita tenet Bal. in d. l. testamenta omnia. col. j. C. de test. Bar. in d. l. j. col j. C. de confes. & est tex. in l. ij. ff. de offi. procon. & in §. serui verò. insti. de libertinis.

87 ¶ † Vndecimò limita in omnibus actis respicientibus litis ordinationē: quia in illis non tenetur iudex seruare locum maiorum: secundum Bar. in d. l. j. col. j. C. de confes. per d. l. voluit. ff.

88 de inter actio. ¶ † Reuertendo ad causam formalē, dixi suprà, quòd in hac causa, quæ respicit iudicem, consideratur secundo loco tempus. hoc ideò dixi: quia sententia debet ferri congruo tempore: scilicet, vt sit dies iuridicus: & nō feriatus: quia aliâs non valeret. l. fi. C. de ferijs. & not. Bart. & doct. in l. ij. ff. si quis in ius vo. non ie. & l. si vt proponis. l. j. C. quo. & quan-

89 do iud. ¶ † Item consideratur tempus congruum: scilicet, vt feratur sententia in die & hora, in qua facta est citatio: aliâs si ferretur ante vel post terminum citationis, non valet, tanquam lata parte non citata. text. est notabilis in l. aut qui aliter. in princ. & in l. si vitem. §. fi. & vtrobique per Bar. ff. quod vi aut clam. & in l. cùm non eo die. C. quando prouo. non est necess. & habetur per doct. in c. consuluit. de offi. deleg. Quod tamen intellige, quando citatus non fuit contumax: aliâs secus. quia si fuit cōtumax in non comparendo, in termino potest iudex ferre sententiam post terminum, quandocunque sine alia citatione, ex quo propter contumaciam semper est in mora: vnde non debet amplius citari. ita notāter tenet Bal. in d. l. cùm non eo die.

90 ¶ † Tertiò consideratur tempus congruum, respectu instantiæ: quia si iudex fert sententiam perempta instantia, puta post triennium, non valet sententia: secundum Bart. in l. properandum, in prin. in fine illius prin. C. de iudi. & ibi etiam Bald. in ij. q. Vbi

91 idem dicit de sententia lata post desertam appellationem, vt nō valeat. Idem tenet Alexā. in consil. lxxxij. in princi. in iij. volu. † Idem dicimus de sententia arbitri: quia si est lata post tempus præfixum compromisso, non valet. l. si cùm dies. §. si intra. & l. non distinguemus. §. compromisso. & §. fi. ff. de arbit. & Bal. in c. quintauallis. de iureiurando.

92 ¶ † Quartò consideratur tempus congruum: vt sententia feratur de die & nonde nocte: aliâs lata de nocte, non valet: vt not. gl. Bar. Pau. de cast. Iaso. & communiter doct. in l. more Romano. ff. de fer. & est tex. & ibi Abb. & Fely. in c. consuluit. de offi. delega. & per Mod. in l. non minorem. C. de transac. & Pet. Philip. Corn. in consi. liiij. col. pen. in ij. volu. vbi dicit hanc esse magis communem opinio. quod

tamen limita, nisi consuetudo aliter se haberet: scilicet, vt ferãtur sententiæ de nocte: quia tunc valet sententia. idem si ambæ partes sint præsentes: & nõ contradicant: secundũ Pau. de cast. & Mod. in d.l. more romano & Fely. in d.c. consuluit. in quibus locis tradũtur plures aliç limitationes: de quibus me remitto ad dicta ibi.

93 ¶ † Quintò consideratur tempus congruum: vt non feratur sententia pendente dilatione. l. siue pars. C. de dila. aliâs est nulla: sicut, si esset lata die feriato: secundum Bal. in l. pen. col. fi. versic. considera &c. & ibi etiam Cy. C. de arbit.

94 ¶ † Sextò consideratur tempus congruum: vt si causa est commissa consilio sapientis. nam interim non potest ferri sentẽtia ante habitum consilium: secundum Bald. in l. ex illo. C. de app. & Barto. in l. prima in princi. C. de rela. & Philip. in c. intimasti. de appel. si tamen feratur de facto, debet appellari: secundum Bart. in d.l.j.

95 ¶ † Septimò cõsideratur tempus congruum: vt iudex pronuntiet tempore, quo vtraque pars est præsens, vel altera tantùm absens per contumaciam. l. de vnoquoque. ff. de re iudic. aliâs si vtraque pars est absens, non valet sententia ita tenet Bald. in l.j. col. v. versicu. & prædicta faciunt ad quæst. &c. & versicu. quæsitum fuit, &c. C. de his, quæ pœnæ not. vbi plus dicit multùm singulariter, quòd si iudex incœpit legere sentẽtiam, & ante completam lectionem sententiæ ambæ partes se absentant, non valet sentẽtia: quod dictum nota: quia fortè prima facie quilibet diceret contrarium. Et prædictis adde gloss. in l. properandum. §. sin autem alterutra. in glo. j. C. de iudi. quod limita, nisi in casibus, in quibus iudex procedit ex officio: quia tunc valet sententia vtraque parte absente: secundum Ange. in l. si quis libertatem. ff. de petitio. hæredi. & gloss. in c. cupientes. §. quòd si per. xx. de elect. lib. vj.

96 ¶ † Tertiò dixi suprà, quòd consideratur solennitas formalis respectu ipsius iudicis, quoad suam personam. hoc potest intelligi multipliciter: Primò, quòd sit iudex, & non priuatus: aliâs sententia non valet. l. priuatorum. C. de iur. omn. iudic. l. eum,

97 qui. & ibi gloss. ff. eodem titu. † Item requiritur, quòd sit competens iudex: aliâs sententia non valet vt toto titulo. C. si à non competen. iudic.

98 † Item, quòd sit sanus mente: secus si esset furiosus, surdus, vel mutus: vt l. cùm prçtor. §. non autem. & l. iudex datus. ff. de iudi. Idem, si esset impubes, vel seruus, vel mulier: vt d. §. non autem. item debet iudex sedere pro tribunali: vt not. Bartol. in l.j. C. de sentent. ex pericu. reci. & dixi su-

99 prà pluries. † Item, si esset iudex excommunicatus, non valet eius sententia: vt habetur in c. pia. de excep. libr. vj. & not. gloss. xxxv. quæst. ix. in summa. & Bald. in l.j. colum. penul. in fin. versi. vnum obmisi, &c. C. de iur. & fac. igno. & Bartol. in l. si arbiter. C. de sentẽ. vbi hoc intelligit in publicè excommunicato: aliâs secus.

100 † Idem, si iudex est publicè infamis: quia non valet eius sententia: secundum Barto. in d.l. si arbiter. & Barto. in l. quidam consulebat. ff. de re iudi.

† Idem,

101 † Idem, si iudex ignoret se iudicem: vel aliter dubitet: quia nõ valet eius sententia: secundũ Barto. in l. quæro. in lect. Nicolai de Neapo. de eo, qui pro tuto. ff. & docto. in l. sed si de sua.
102 ff. acquir. hære. † Idẽ, si iudex detulit appellationi: quia si posteà procedit, vel sententiã ferat, nihil valet quod agit: secundum gl. & Cardi. in cle. j. in
103 j. q. de dolo & contu. † Et similiter, quando sibi esset inhibitum per superiorem. c. non solùm. de app. libr. vj. possunt etiã multa & varia exempla poni de impedimentis respicientibus personam iudicis, quæ diligens scrutator perquirere potent: & breuitatis causa obmitto.
104 ¶ † Secundò principaliter consideratur causa formalis in sententia, respectu litigantium. Et hoc similiter dicitur multis respectibus. primò, quia nomina litigantium debent exprimi in sẽtẽtia, vt sciatur inter quos ventilatur negotium: & quis sit absolutus vel condẽpnatus: vt dixi suprà in princip. huius. ij. quæstio. principalis. Item, quia est necesse, quòd litigantes sint habiles ad comparendum in iudicio. nam si aliquis eorum esset pupillus, vel furiosus, & litigaret sine tutore vel curatore, nõ valet sententia. l. acta. §. fin. & l. contra pupillum. & ibi Barto. & Alexan. ff. de re iudic.
105 † vbi idem dicitur de sententia lata contra minorem indefensum, vt non valeat ipso iure: Pro hoc est text. in l. cum & minores. C. si aduer. rem iudic. & l. si præses. & ibi Barto. C. quomodo & quando iud. De furioso autem, quòd non valet sententia: est tex. in l. furioso. & ibi Bar. & Alexan. ff. de re iudic. quod procedit, etiam in sententia lata in causa appellationis: secundum Bald. in l. alienam. C.
106 de procur. ¶ † Illud autem, quod dixi non valere sententiam, intellige, quando fertur contra minores indefensos. secus, si pro eis: quia tunc bene valet. l. non eo minus. & ibi Alex. & communiter doct. C. de procur. & Alexan. in d. l. furioso. col. j. sed in furioso non valet sententia, etiam pro eo lata: quia pro absente reputatur: vt d. l. furioso. & ibi Alexan. & doct. Et per hoc infert Alex. in d. l. furioso. quòd idem esset in pupillo nullum habente intellectum: puta quia est infans: quia minimè valet pro eo sententia: & sic est pulchra limitatio ad d. l. non eo minus.
107 ¶ † Similiter non valet sententia, quando fertur contra eum, qui est mortuus tempore prolationis sententiæ. l. in summa. §. fi. ff. de re iudi. & l. j. §. fi. aliàs est l. ij. ff. quę sen. sine app. rescin. imò etiam in fauorẽ mortui, non valet sententia: secundum Bart. in d. l. in summa, & ibi etiam Alex. in fi. & ibi vide per doct. idem, quando sententia fertur contra infirmũ graui infirmitate. l. quæsitũ. ff. de re iudi. verùm in hoc datur cautela, vt infirmus citatus mittat excusatorem, ad significandũ iudici, qualiter est infirmus: quia tunc: si non obstante infirmitate iudex profert sententiam, talis sententia est nulla: secundũ Alex. in d. l. quæsitum. col. fi. & ibi vide per doct. an teneatur mittere procurato-
108 rem. ¶ † Quid autẽ, si quis litigat per procuratorem, & facta litis contestatiõe dominus moritur: an possit ferri

ſententia contra procuratorem? dic quòd ſic.quia tale mandatum morte non extinguitur:ex quo procurator eſt effectus dominus litis.ſed qualiter ſint concipienda verba ſententiæ: quia ſi nominatur mortuus,videtur ſententia non valere:per prædicta. Bar.tangit hãc q.in l.nulla.C.de procur.& relinquit eam indeciſam.Veritas eſt,quam tenet Alex.in d.l.nulla. vbi elicit communem & magis tutam opi.ſcilicet,vt iudex dicat:condemno talem procuratorem, quondam Titij defuncti,procuratorio nomine hæredum,vel eorum,ad quos ea res pertinet:& ita valebit ſenten-
109 tia:Sed hoc ceſſaret in procuratore prælati vel rectoris eccleſiæ: quia quanuis efficiatur dominus litis:tamen extinguitur mandatum quandocunque per mortem prælati, vel rectoris.tex.eſt in cle.fi.de procur.& not.Iaſo.in d.l.nulla.vnde tunc non valeret ſententia cõtra illum procuratorem,niſi haberet nouum mandatum à ſucceſſore.
110 ¶ † Similiter non valet ſententia, quando fertur contra eũ,qui non eſt legitimus defenſor,tam in agendo, quàm in defendendo: puta in falſo procuratore non habente mãdatum. l.licet.& ibi per docto.C.de procura.
111 † & idem dicimus de eo,qui ſuſcepit iudicium pro aliquo abſente, quem credebat viuere,cũ eſſet mortuus:nam non valet ſententia lata in tali cauſa: vt eſt text.in l.de qua re.
112 §.fi.ff.de iud.¶ † Eodem modo,quando lis eſſet agitata cum procuratore:& iudex feret ſententiam in perſonam domini.iam nõ valet.tex.eſt in l.j.C.de ſent.tamẽ iſta ſolennitas hodie in regno hoc nõ curatur: ex quo proceditur ſine figura iudicij in cauſis ciuilibus.vnde valeret talis ſententia:ſecundũ Bar.in extrauag.ad repri
113 mendam.in verſic.& figura.¶ † Similiter, quando ſententia eſſet lata contra tutorem inhabilem,& minus legitimè conſtitutum,non valet.tex. eſt in l.ſi tutor.C.in qui.cau.in inte.
114 reſti.non eſt neceſ.¶ † Similiter non valet ſententia lata contra carceratũ,vel alio modo ſimili impedimento impeditum,ſi iudex ſciuit impedimentum:ſecundum Alex.in l.quæſi-
115 tum.col.j.in fi.ff.de re iudi.¶ † Tertiò principaliter conſideratur cauſa formalis,reſpectu ipſius ſententiæ.& hoc multipliciter euenit.Primò,quia debet ſcribi & recitari de ſcripti recitatione.l.fi.&ibi Bar.& doc.C.de ſen. ex peri.reci.& dixi ſuprà plenè.quod limita pluribus modis,de quibus per Iaſ.in.§. curare.colum.fin.inſti.de actio.& in l.ne quicquam. §. vbi decretum.colum.xiiij.&.xv.ff.de offic.
116 procon.¶ † Secundò,quia debet ſententia continere iuſtitiam. aliàs ſi continet manifeſtam iniquitatem, eſt ipſo iure nulla.c.inter cæteras.& ibi per Abb.& Felyn.de re iudic.Secus, ſi iniquitas non eſt manifeſta: quia tunc valet & debet reſcindi per appellationem:nam tunc dicitur eſſe contra ius litigatoris.ita habetur per doct.in l.j.§.item cùm contra ſacras. ff.quæ ſen.ſine appella.reſcin.& Alexand.in l.cùm prolatis.ff.de re iudic. & per Barto.& docto.in l.j.C.de erro.cal.& Abb.& docto.in capi.j.de re iudica. de hoc articulo vide plenè Philip.

Philip.in c.dilecto.in.lv.quęſ.de app.
117 ¶ † Tertiò,peccat ſententia in ſe ipſa , quando continet expreſſum iuris errorem:qui poteſt legi oculo corporali:quo caſu eſt nulla.l.ij.C.quando prouo.non eſt neceſ.Secus , quando error iuris non poteſt legi oculo corporali.de quo vide plenè per Alex.in add.ad Bart.in d.l.ij.& in d.l.cùm prolatis.ff.de re iud.& Abb.& Fely.in d.c.j.de re iudi.& Alex.in conſil.lxxix.
118 in fin.in ij.volu.¶ † Quartò,dicitur ſententia continere expreſſum errorem,quando iudex exprimit cauſam in ſententia,ex qua mouetur ad ſententiandum : & illa cauſa relata ad acta,eſt falſa ſeu erronea : quo caſu ſententia eſt nulla.ita tenet Rapha.cu.in l.j.§.item cùm contra ſacras.ff.quæ ſen.ſine app.reſcin.& Pe.Philip.Corn.in conſil.xiiij.in.litera.f.in iiij.vo.nam licet aliàs in ſententia non debeat exprimi cauſa:tamen ſi exprimatur falſa & erronea:ſententia vitiatur & non valet . ita tenent Abb.& docto.in c.ſicut.vbi eſt ſua mate-
119 ria.de re iud.& dic vt ibi.¶ †Quintò,non valet ſententia lata contra aliam ſententiam , que tranſiuit in rem iudicatam.l.j.& ibi Barto.& docto. C . quando prouo.non eſt neceſ.
120 ¶ †Sextò,peccat ſententia in ſeipſa, quando eſt incerta : & non valet regulariter:quod dic,vt habetur in l.j.ſecunda & tertia.C.de ſen . quæ ſine cer.quanti.profe.& per Iaſo.in.§.curare.inſtit.de actionibus.& per Barto.& docto.in l.ait prætor.§.ſi iu-
121 dex.ff.de re iudicata. ¶ † Septimò, non valet ſententia , quando facit mentionem de aliquo procuratore litigante:de cuius mandato nón apparet : Ita tenent Andr.& Matth.in conſtitu.vniuerſos.concluſiuè debet ſententia continere ea,de quibus feci mentionem ſuprà in prin.huius ſecundæ.quęſt.principalis.& vide,quæ
122 ſuprà dixi.¶ † Quarta cauſa principalis,quæ conſideratur in ſententia, eſt cauſa finalis : quæ cauſa conſiſtit in vno ſolo verbo ſententiæ:videlicet,in.verſicu.condemno:vel abſoluo.nam ad hunc finem fit tota lis inter litigantes,vt per eam ſententiam mediante iudice obtineatur condemnatio vel abſolutio : & quantum ad hunc effectum poteſt dici cauſa finalis,ipſa condemnatio vel abſolutio: ſed quantum ad verba,poteſt dici cauſa formalis & ſubſtantialis ipſius ſententiæ quia ſi ſentẽtia non continet verbum:condemno,vel abſoluo,vel æquipollẽs,eſt ipſo iure nulla,& non dicitur ſententia:vt colligitur ex diſfinitione ipſius : quam tradidi ſuprà in j.q.principali.& de hoc eſt text.in
121 l.j.ff.de re iudi.¶ †Quod autem poteſt eſſe verbum æquipollens condemnationi,vel abſolutioni : declatat Alexan.in d.l.j.colum.ſecunda.in
124 fin.ff.de re iudic. † Inter alia nota vnum,quòd ſi iudex declarat in ſententia Titium teneri mihi ad centum,perinde eſt , ac ſi condemnaſſet eum ad centum . ita tenet Petr.Philip.Corn.in conſil.cccij.in litera.f.in iij.volu.& eſt gloſ.in l.diem profer-
125 re.§.ſi plures.ff.de arbit.¶ † Quid autem,ſi iudex diceret:pronuntio Titium condemnandum : an cenſeatur condemnare?dic quòd non:quia tráctus futuri temporis non ſpectat ad

iudicem.l.non quemadmodum.ff.de iudi.l.j.in princ.ff.de vſur.gloſ.eſt & ibi Bart.& docto.in l.j.C.ſi aduer.liber.Iſtam.q.tangit Alexand.in l.j.§.ſi quis ita.col.iiij.ff.de verbo.obliga.& plures allegat.Tandem firmat hac opin.tanquam veriorem:per iura allegata ibi per eum.Tangit etiam Alexan.in d.l.j.colum.ij.in fi.ff.de re iudi.Aliud enim eſt condemnare,& aliud pronuntiare condemnandum: nã talis pronuntiatio expectat aliam
126 ſententiam poſt ſe.¶ † Sed ſtat dubium:quid ſi iudex mittit proceſſum ad conſilium ſapientis:& ſapiens ſcribit votum ſuũ: ſcilicet,Titium eſſe condemnandum, &c.& iudex dicit, pronuntio,prout in tali conſilio continetur:an videatur condemnaſſe?decíſio præcedens facit,quòd non.Tamen communiter doc.tenent contrarium.quia talis eſt mens iudicis relata ad conſilium ſcilicet.vt condemnet.& ita debet interpretari:vt actus magis valeat, quàm pereat.ita concludit Alexan.in l.j.in fin.ff.de re iudi.Quod ſanè intellige, quando iudex ſimpliciter diceret:&ego ita pronuntio,prout in tali conſilio continetur.Secus,ſi adderet:pronuntio condemnandum:prout in dicto conſilio, &c.quia tunc non cenſetur condemnaſſe de præſenti.ita declarat Bal.in l.cum iudex.circa fin.C.de ſenten.& ita reſtringe & declara id quod dixi ſuprà in j.q.principali huius vltimæ partis.in.viij.differentia.verſicu.ſed iuxta hoc moueo &c.& verſicu.ſeq.
127 vbi de hoc.¶ †Quid autem,ſi iudex dicit: condemno,ſi eſt probatum:an valeat ſententia? vide plenè de his & alijs ſimilibus Alexand.in l.ait prætor.§.ſi iudex.colum.iij.cum duabus ſeq.ff.de re iud.Et quid ſi dicat:condemno:imò abſoluo? vide Alexand.in l.actorum.eo.titu.& quid ſi dicat: pronuntio,prout talis iudex pronuntiauit in tali cauſa? vide Alexã.in l.ſi conuenerit.in fi.ff.de re iudi.Et quid ſi dicat:condemno vel abſoluo?Tunc non valet:ſecundum Alexand.in l.iudex poſtquàm. colum.ij.eod.titu.Et quid ſi dicat: condemno: ſaluo eo, quod infra dicam? vide Alexand.in d.l.iudex poſtquàm.colum.ij.

VENIO Ad tertiam quæſtio.principalem: & quæro ſequendo ordi-
128 nem præpoſitum:† in quibus caſibus ſententia non tranſit in rem iudicatam?Et quia multi & quaſi infiniti ſunt iſti caſus,colligam aliquos magis quotidianos:Tamen prius volo declarare hunc terminum: quid eſt hoc dicere, quòd ſententia tranſit in rem iudicatã?hoc declarat Abbas,qui plenè tangit in rub.extrà de re iudi. Et concluſio vera eſt, quòd quãdo dicimus ſimpliciter rem iudicatam,poteſt accipi largo modo,pro ſententia,quæ imponit finem controuerſię per abſolutionem vel condemnationem: vt.l.j.ff.de re iudi.& l.litigatoribus.& ibi gloſ.& Barto.C.de appel.Iaſ.in l.& poſt rem.ff.de tranſa.Sed quando dicimus,quòd ſententia tranſiuit in rem iudicatam:intelligitur,id eſt,quia accepit authoritatem & vires rei iudicatæ, quę pro veritate accipitur & pro.l.habetur.l.res iudicata.ff.de reg.iur.quod eſt,quando per lapſum decem dierum ſententia firma remanet,ſi ab ea nõ fuit

appellatum

appellatum infra decem dies.c.quo-
ad consultationem.de re iudi.& au-
then.hodie.C.de app.Idem, quando
fuit appellatum,& appellatio est de-
serta.authenti.ci, qui appellat.C.de
tempo.appel.& habetur in consti.ap
129 pellationum tempora.† & est tantæ
authoritatis sententia, quòd facit de
non ente ens:& de falso verum:& de
albo nigrum, secundum Iaso.in l.Iu-
lianus.in ij.ff.de condi.inde. Primò
igitur dicitur res iudicata, largo mo-
do, inhęrendo solis verbis: ex eo quia
per iudicem iudicatum est.nō tamen
assumit authoritatem rei iudicatę ni
si elapsis decem diebus:& posteà di-
citur transiuisse in rem iudicatam:
scilicet irreuocabiliter.quia vlterius
per remedium appellationis reuocari
non potest:nec causa reuideri.de qua
materia remitto me ad dicta per Ab
130 ba.in d.rub.extrà de re iudi.¶ † Hoc
præsupposito, dico, quòd multi sunt
casus, in quibus sententia non tran-
sit in rem iudicatam. Et primus ca-
sus est, quando sententia est lata de
consilio alicuius doctoris seu iuris-
periti.nam nunquam transit in rem
iudicatam: imò semper potest retra-
ctari, quandocunque apparebit con-
silium alterius doctoris rectius sen-
tientis.ita tenet Ludo.roma.in con-
si.ccxxviij.colum.fina. & Anton.de
but.in c.proposuisti.de proba.& Ale-
xand.in l.si ab hostibus.colum.iij.ff.
solut.matrimo.& Philipp.in c.inti-
masti.in fin.de app.& Ias.in repe.l.
admonendi. colum. xxj.de iureiur.
Verùm hunc casum & omnes se-
quentes declara & limita, vt dicam
infrà in fine huius tertię & vltimę.q.

131 ¶ † Secundus casus est in sententia
lata ex iudicio expertorum seu peri-
torum in arte: quia nunquam transit
in rem iudicatam: secundum Bald.&
Alexand.in d.l.si ab hostibus.colum.
iij.ff.solu. matrimo.& Felyn.in d.c.
proposuisti.colum.penul.versi.quar-
ta conclusio,&c.de proba.& Philip.
in c.cùm cessante. & .c. intimasti.de
app.& Ange.in l.quòd si nolit.§.si
mancipium.ff.de ædil.edic.& Ias.in
d.rep.l.admonendi.col.xx.quod limi
ta, nisi illi periti in arte seu experti
essent assumpti de voluntate vtrius
que partis.quia tunc non potest vlte
rius retractari: secundum Ias.ibidem.
132 col.xxij.¶ † Tertius casus est in sen
tentia mercatorum: quia non transit
in rem iudicatam, ex quo censetur
sententia expertorum.ita habetur in
133 decis.xxxiij.concil.Neap.¶ † Quar-
tus casus est in sententia lata ex iu-
ris præsumptione:& sic ex probatio-
nibus præsumptiuis.tex.est in l.si qui
adulteri.C.de adult.& Ludo.ro.in l.
cùm quidam.§. quod dicitur. ff.de
acquir.hære.& Alex.in d.l.si ab ho-
stibus. vbi idem generaliter dicunt
in omni sententia lata ex probatio-
nibus priuilegiatis: vt quandocunq;
retractari possit. idem tenet Fely.in
d.c.proposuisti.col.pe.& Ias.in d.rep.
134 l.admonendi.colū.xix.¶ † Quintus
casus est in sententia lata per testes
deponentes de credulitate. Ita tenet
Ant.de but.in d.c.proposuisti.& Ias.
135 in rub.ff.de iureiur.col.fi.¶ † Sextus
casus est in sentētia lata in causa ma
trimoniali.gl.est in l.iij.§.pe.in vers.
agatur.ff.de iureiu.& text.& Abb.&
Felyn.in c.lator.&.c.consanguinei,

&c.c.tenor.de re iudi.& Abb.in c.j.colum.ij.extrà vt lite non contesta.

136 ¶ † Septimus casus est in sententia lata super ętate ex aspectu:quia cum sit probatio præsumptiua,non transit in rem iudicatam:secundum Bal. in l.si minorem.C.de in integ.restit. & Bald.in l.ij.colum.ij.in fi.versi.sed hîc dubitatur &c . C . quando fis.vel priua.& Barto.in l.minor.xxv.annis adito.& in l.de ætate.ff.de mino.

137 ¶ † Octauus casus est in sententia lata super excussione:per quam pronuntiatur bona debitoris extare,vel non extare:secundum Bal.in d.l.ij.columna secunda.circa fi.C.quando fis.

138 vel priua.¶ † Nonus casus est,quando victor fatetur sententiam per se latam,esse iniquam:quia non transit in rem iudicatam.&potest esse ratio: quia illa præsumptio iuris & de iure,quam facit sententia,tollitur per confessionem victoris.ita tenet Inno.in c.quia plerique.colum.prima. de immu.eccle.& Abb . & Anton.de butri.in c.is , qui fidem.de sponsa.& Abb.in c.quanto de præsumpt.& in c.j.in fin.de conces.præb.& Ias.in d. rep.l.admonendi.colum.xxiiij.versic. ego inter alios , &c.& in l.si duo.§. idem Iulianus.in.vi.no.ff.de iureiur.

139 ¶ † Decimus casus est,quando sententia est lata ex probationibus à iure reprobatis : puta per duellum:seu per experientiam ferri cãdentis.nam tunc non solùm non transit in rem iudicatam:imò est penitus nulla:secundum Bal.in l.libertorum.C.de te

140 stibus.¶ † Vndecimus casus est,quã do iudex condemnaret delinquentem ad confiscationem bonorum in casibus prohibitis:per authent.bona damnatorum.C.de bo.proscrip.quia talis sententia non transit in rem iudicatam:secundum Bal.in c.j.colum. iiij.ver.sed pone iudex , &c.de pace

141 tenen.in vsi.feu.¶ † Duodecimus casus est , quando sententia est taliter lata,quòd ex eius tenore perpenditur iniquitas:secundum Innoc.in c.cùm Bertoldus.de re iudi.Pro hoc est tex. in c.inter cæteras.& ibi per doct.eo.

142 tit.¶ † Tertiusdecimus casus est,in sententia lata in causa vsuraria : secundum Alber.de rosa.in rub.C. de vsur.col.pe.& sequitur Ias.in d.repe. l.admonendi.col.xxiij.in fin.& in l.j. §.si procurator.colum.v.ff.si quis ius

143 di.non ob.¶ † Quartusdecimus casus est ,quando sententia fertur per testes assignantes causam scientiæ: quia sum vicinus,vel consanguineus: & ratio est , quia talis probatio est præsumptiua & priuilegiata . ita tenet Ias.in l.j.colum.vi.in fin.ff.si cer. pet.vnde hoc censetur potius exemplum eorum,quę dixi suprà in quar-

144 to casu.¶ † Quintusdecimus casus est,quando per euidentia facti apparet de iniquitate sententiæ:quia potest quandocunque retractari:secundum Bald.in l.j.C.de sen.rescin.non pos.& Inn.& Cano.in c.fraternitatis. de frig.& malefi.&Bal.in l.contra negantem.in fin.C.de.l.aqui.& Ias.in l. cum qui.§.in popularibus.col.iiij.circa fi.ff.de iureiur.& Alexan.in consi.

145 lij.in iiij.vol.¶ † Sextusdecimus casus est , quando sententia esset lata ex falsis testibus , vel instrumentis: vt probatur in l.iij.& per totum.C.si ex falc.instru.& per Alexand . in l.si ab hostibus.

ab hostibus.co.iij.ff.solu.matrimo.& Iaſ.in d.rep.l.admonẽdi co.iij.&Alex.
146 & do.in l.diuus ff.de re iu.¶†Decimus ſeptimus caſus eſt in ſententia lata prætextu iuramenti neceſſarij falſi,vt eſt tex.in d.l.admonẽdi.& ibi Iaſ.in rep.col.iij.& col.xix.xx.& xxj. Secus in iuramẽto volũtario.& quæ
147 ſit ratio:vide ibi.¶†Decimusoctauus caſus eſt,quãdo ſi ſentẽtia ſeruaretur,tractaretur de periculo animę: quia nunquã tranſit in rem iudicatã. glo.eſt in c.inter monaſterium.in gl. ff.de re iudi.& Iaſ.in d.repe.l. admo-
148 nẽdi.col.xxv. ¶†Decimusnonus caſus eſt,quãdo cauſa redit ad non cauſam: vt ſi fullo cõducit veſtimenta: & his amiſsis condemnatur per ſentiam ad ſoluendum pretium locatori ſeu domino. nam ſi poſteà dominus inuenit veſtimẽta quandocunq;, poteſt ſententia retractari, vt fullo recuperet ſolutum pretium.caſus eſt in l.ſi fullo.ff.de cond.ſine cauſa.
149 ¶† Viceſimus caſus eſt in ſententia venali: vt quando iudex corruptus pecunia, malã profert ſententiam: nam non tranſit in rem iudicatam l. venales. C. quando prouo. non eſt neceſ.
150 ¶ † Viceſimusprimus caſus eſt, in cauſa beneficiali:nam ſententia lata in cauſa beneficij eccleſiaſtici, non tranſit in rem iudicatam,quoad præiudicium ſuperioris c.cùm Bartol. & ibi docto. de re iudi. ſed bene tranſit quoad præiudicium ipſarum partium:vt eſt glo.& Abb.in c.j.de conceſ.præb.& habetur in c.cùm dilectus.de elec.& in cap.ad audientiam. de reſcritp.

151 ¶ † Viceſimusſecundus caſus eſt in ſententia excommunicationis: quæ nunquam tranſit in rem iudicatam, propter periculũ animæ:& hoc quoad publicam vtilitatem, quæ concernit animas : ſed quoad priuatam, bene tranſit.ita declarat Abb.in cap. conſanguinei.de re iudi.in pen. colũ. vbi etiam loquitur de omnibus ſententijs cenſurarum,& interdictis eccleſiaſticis, vt idem ſit.Pro hoc eſt text. & ibi per doct. in cap.ad reprimendam.de offi.ordi.& in c.ſacro de ſenten.excom.& in c. venerabilibus. de ſenten.excom.lib.vj.& eſt glo. in verſic.ſuſpendatur.in d.cap.ad reprimendam.& Philipp.in c.qua fronte. de appel.
152 ¶ † Viceſimustertius caſus eſt, in ſententia lata contra minorem ex falſis allegationibus : quia eſt nulla ipſo iure,& non tranſit in rem iudicatam l.j.& ibi Bar.C.ſi tutor ex fal. alleg.Idem,ſi cõtra abſentem ex iuſta cauſa l.ſi prætor.§. Marcellus. ff. de iudi.& Socin.in conſil.xviij. colũ.
253 viij.in primo.vo.¶†Viceſimuſquartus caſus eſt,generaliter in omni ſententia nulla,quę nunquam tranſit in rem iudicatã:imò ſemper poteſt retractari.tex.eſt cum glo.& ibi plenè
154 Bar.in l.ſi expreſsim ff.de app.† ſed vſq; ad quod tẽpus poteſt retractari: & dici de nullitate. Vera concluſio eſt,quòd vſq; ad.xxx.annos:& nõ vltra:vbi nõ vertitur periculũ animę: aliàs poſſet agi, etiã vltra in perpetuũ.ita declarat Card.in cle.j.in xiiij. q.de re iudi & Sali.in l.ſi præſes. C. quo.& quando iud.& Spe.in titul.de ſenten.§.iuxta. in fin.& Philipp.in c.

dilecto.co.v.ver.quintò quęritur,&c. de app.& Bal.in l.data opera.col. xv. in fi. versi. sed quid si bannitus. &c.
155 C.qui accus.nō pos. ¶† Vltimò super hac materia est sciendū quòd in omnibus casibus, in quibus sententia non transit in rem iudicatā, debet ab ea appellari infra decē dies, si est ab ea appellandū: sicut ab alijs sentētijs. aliâs elapso decendio appellari non potest: sed solùm per viam querelæ possunt tales sententiæ reuocari: & non potest adiri iudex appellationis: quia per lapsum decem dierū tollitur remedium deuolutiuum.glo. est singularis & ibi Abb.in c.ad reprimē dam.in ver.suspendatur.de offi. ord. & idem Abb.in c. consanguinei. col. pe.& fi.de re iud.& Abb.in c.ex parte colum.iiij.versic.concludo breuiter,&c.de resti.spo.& Fely.in c.lator. colum.iiij.& v.versic.tertia declaratio,&c.de re iud.& Philip. in c. directè. colum. pen. de appel. vbi plus dicit, quòd si ab istis sententijs contingat appellari,& appellatio deseritur, remanet sententia firma : sicut in alijs causis.Vnde conclusiuè quoad remedium appellationis, in nihilum differūt istæ ab alijs causis: imò dicunt docto.in locis pręalleg.maximè Abb.& Fely.quòd quando iudex aditur per viam querelæ, non debet simpliciter admittere querelantem: sed debet prius summariè saltem se informare de iniustitia vel errore commisso in sententia, de qua materia vide, quod dixi suprà in.iiij. parte in xx.dist. vbi remisi me ad ea , quæ dicturus sum in seq. actu de appellatione. Rob.Maran. V. I. D.

De Appellatione. Eius diffinitio. Tum unde, quando, qualiter, quibus, & ad quem usum, ea compe tat. Iudicis item à quo , & Iudicis ad quem, munus. Itidem & termini suspensiui causarum.

SECVNDVS ACTVS.

1 *Appellatio, quid sit.*
2 *Prouocatio, quid sit. et in quo differat ab appellatione, & num. 6.*
3 *Appellatio fit à minori iudice, ad maiorē: non econtrà.*
4 *Appellatio à grauamine illato & inferēdo, fieri potest.*
5 *Appellatio, quid propriè dicatur.*
7 *Relatio, quid sit, & quot modis accipiatur. & num. 8.*
8 *Consilium quando habendum est à iurisperito, debet iudex formare punctum seu casum in præsentia vtriusq; partis: & illius datur copia partibus.*
9 *Copia literarum iudicis, in quibus scribitur casus transmittendus iurisperito pro consilio petenti dari debet non autem nominis iudicis seu iurisperiti.*
10 *Relatio, est actus suspensiuus, sicut appellatio. & ea pendente nihil potest innouari.*
11 *Reclamatio , quid sit. & quando locum habeat.*
12 *Supplicatio, quid sit.*
13 *Remedium extraordinarium supplicationis admittitur, vbi cessat remedium ordinarium appellationis.*
14 *Verus contumax non appellat , neq; potest supplicare.*
15 *Supplicatio in quibus differat ab appellatione: & in quibus conueniat. & num. 16. cum plu. seq.*

Supplicationis

16 *Supplicatione pendente, fit executio cum satisdatione.*
17 *Supplicatio fit ad eundem iudicem.*
18 *Supplicatio concernit gratiam. & conceditur ex mera principis benignitate.*
19 *Supplicans non tenetur reficere expensas: quanuis nihil probauerit.*
20 *Supplicari non potest ante diffinitiuam sententiam.*
21 *Supplicare non licet, nisi semel tantùm.*
22 *Supplicans, negligētiā suā vel aduersarij circumuentionem allegare debet: sed non iudicis iniquitatem.*
23 *Supplicatio eadem die potest fieri viua voce, qua fertur sententia: sed posteà non nisi in scriptis.*
24 *Recusatio iudicis suspecti, quando locum habeat. & ex quibus causis potest, iudicis suspicio allegari.*
25 *Exceptio recusationis iudicis, ante litem contestatam: opponi debet. & ante omnes dilatorias exceptiones.*
26 *Causæ ex quibus iudex vt suspectus recusatur. & 28. vsq; ad nu.*
27 *Iudex recusatur ratione magnæ familiaritatis.*
28 *Vicarius potest recusari, vt suspectus, ex sola suspicione sui ordinarij.*
29 *Iudex consanguineus vel affinis alterius partis, recusatur.*
30 *Iudex æqualiter coniunctus vtriq; parti, vt suspectus recusari non potest.*
31 *Familia recusatur, vt suspecta, ex suspicione sui domini.*
32 *Iudex in causa propria quis esse non potest.*
33 *Imperator vel rex non debet esse iudex in causa propria: sed debet illam delegare.*
34 *Princeps potest esse iudex in causa propria, quam habet cum suo subdito. Secus, si cum non subdito.*
35 *Inimicitia, est iusta causa suspicionis iudicis.*
36 *Iudex consanguineus inimici mei, recusatur.*
37 *Inimicus meus dicitur, qui copulat parentelam vel amicitiam cum inimico meo.*
38 *Iudex commensalis alterius partis, vel inimici alterius partis, repellitur*
39 *Iudex alterius partis conterraneus, an recusari possit.*
40 *Subditus aduersarij, repellitur à iudicando.*
41 *Iudex subditus inimici mei, etiam mecū non contendentis, recusatur.*
42 *Aduocatus non potest esse index in eadem causa, sed in alia sic.*
43 *Amicitia modica non sufficit ad recusandum iudicem.*
44 *Iudex, cui pars in aure secretè alloquitur, ab altera parte potest recusari.*
45 *Iudex, qui animosè et iniustè seu extraiudicialiter contra aliquem procedit, recusari potest.*
45 *Iudex habens causam consimilem causæ quam habet iudicare, à iudicando remouetur.*
47 *Inimicitia ad recusandum iudicem causatur ex lite, quam quis habet cum eodem iudice, tanquam priuato.*
48 *Inimicus censetur etiam is, qui non vult aliquem admittere ad osculum pacis, maximè in ecclesia.*
49 *Minæ iudicis indicant iustam causam ipsum recusandi.*
50 *Inimicus censetur, qui non salutat.*
51 *Prælatus in causa suæ ecclesiæ potest vt suspectus recusari.*
52 *Iudex qui in vna causa fuit consultus, & votum suum pro vna parte propalauit.*

integrum

ctis, ad quem, licet quis simpliciter dicat: appello. vel, appello ad iudicem competentem. valet.

121 *Appellatio per appellantem coram iudice, à quo, præsentari debet infra dies decem, si eius copia haberi potest. aliàs potest interponi coram honestis personis, vel coram iudice, ad quem.*

122 *Appellatio potest præsentari iudici, etiam non sedenti pro tribunali: & in omni loco: imò soli actorum magistro.*

123 *Appellatio fit etiam per verba: submitto me protectioni talis iudicis.*

124 *Appellatio à diffinitiua, potest viua voce incontinenti fieri: ex interuallo verò non, nisi in scriptis.*

125 *Appellatio quando dicatur fieri incontinenti: & quando ex interuallo.*

126 *Appellatio ab interlocutoria in scriptis fieri debet.*

127 *Appellatio in scriptis qualiter, & quando dicatur fieri. & num. 129.*

128 *Appellatio viua voce, quæ incontinenti fit, debet fieri iudice præsente & pro tribunali sedente: aliàs non valet.*

130 *Appellatio ab interlocutoria habente vim diffinitiuæ, fit sicut à diffinitiua, viua voce incontinenti: & sine expressione causæ grauaminis. & nu. 145.*

131 *Appellatio semper potest fieri in causis breuioribus viua voce, etiam ex interuallo.*

132 *Appellatione viua voce facta cum reseruatione appellandi in scriptis, & appellatur in scriptis, quæ prosequenda sit. nu. 133 vsque ad nu. 140.*

133 *Dilatio finitur, finita causa dilationis.*

134 *Appellanti ad vnum iudicem, permittitur variare, & appellare ad alium infra x. dies. & prima appellatio reuocata censetur. & nu. 139.*

135 *Mandatum geminatum de eodem alicui factum, nihil valet secundum: sed tantùm primum.*

137 *Protestatio facta de actu, cuius nihil operatur euentus, nihil valet.*

138 *Intellectus l. qui aliena. §. fin. ff. de acqui ren. hære.*

141 *Appellatio ab interlocutoria, continere debet causas grauaminis in specie nominatas: & non in genere. nec per relationem ad processum. & coram iudice à quo, omnes causæ exprimi debent: etiam si notoriæ sint.*

142 *Notorium non releuat ab onere proponendi: licet releuet ab onere probandi.*

143 *Appellatio à diffinitiua, causas grauaminis continere debet in omnibus casibus, in quibus appellatio est prohibita à lege, vel ab homine.*

144 *Appellatio ab interlocutoria, valet sine causa grauaminis: quando dicta causa in mero iure consistit.*

146 *Appellatio extraiudicialis, an requirat expressionem causæ grauaminis.*

147 *Appellatio ab interlocutoria, iustificatur ex eisdem causis antiquis: sed à diffinitiua etiam ex nouis. & nu. 149.*

148 *Appellari potest à diffinitiua sententia, etiam si sit iustè lata.*

149 *Appellatio à diffinitiua ex nouis actis, potest iustificari.*

150 *Appellans, producere non potest testes super eisdem articulis: sed solùm super nouis dependentibus à veteribus. & solùm super re in causa principali deducta: non autem super alia. & nume. 151.*

151 *Appellans, eandem rem ex noua causa prosequi potest.*

152 *Agens ex testamento, vt hæres, & succumbens propter testamentum inualidũ, potest in causa appellationis agere ab intestato.*

Appel

153 *Appellans ab interlocutoria, nouas probationes producere potest, super causa antiqua expressa in appellatione probationem requirente.*

154 *Appellans ab interlocutoria, potest se iustificare ex noua causa, quae sibi de nouo superuenit.*

155 *Appellans ab interlocutoria, nouas causas coram iudice appellationis deducere potest, quando ad illas per iudicem à quo, non fuit admissus.*

156 *Appellans à diffinitiua, potest in eadem appellatione deducere grauamen sibi illatum per interlocutoriam: etiam ex nouis causis.*

157 *Appellatio ab interlocutoria contra contumacem, potest ex nouis causis & ex nouis probationibus iustificari.*

158 *Appellans ab interlocutoria, continens grauamen irreparabile, potest iustificari ex nouis probationibus.*

159 *Appellans ab interlocutoria habente vim diffinitiuae, potest per acta noua iustificare.*

160 *Appellatio à diffinitiua, suspendit iurisdictionem iudicis, à quo. Idem pendente decendio dato ad appellandum. & numero. 152.*

161 *Appellatio ab interlocutoria, non suspendit manus iudicis ante inhibitionem. & potest procedere vsque ad diffinitiuam, parte non citata, & num. 195.*

153 *Appellatione pendente iudex non innouat contra appellantem: sed sic contra tertium. vnde pendente appellatione, vnius ex reis debendi, potest alius conueniri.*

164 *Appellatione pendente, potest iudex compellere litigantem ad cauendum.*

165 *Appellatione pendente, potest patronus qui appellantem praesentauit in beneficio, alium praesentare. & iudex à quo, illum admittit.*

166 *Debitor suspectus de fuga, capi potest, pendente appellatione.*

167 *Appellari non potest à sententia excommunicationis, vel interdicti. & nu. 340.*

168 *Excommunicatus beneficii fructibus & distributionibus quotidianis priuari debet. etiam si appellat.*

169 *Excommunicatus appellare potest à declaratoria iudicis.*

170 *Appellatione pendente, à censura futura excommunicatio postea lata, est ipso iure nulla.*

171 *Appellatione manifeste friuola, & frustratoria contra leges interposita, potest iudex innouare, & procedere ad executionem.*

172 *Appellatio non ligat manus iudicis, in omnibus casibus, in quibus appellare non licet.*

173 *Appellatio à possessorio, non tardat executionem.*

174 *Appellatio à decreto affirmatiuo, non impedit executionem, & nu. 310.*

175 *Appellatio in factis notoriis non impedit executionem.*

176 *Appellare non potest notorie criminosus.*

177 *Fructuum sequestratio, appellatione pendente fieri potest.*

178 *Carceratus appellans, nihilominus detinetur.*

179 *Carceratus ad superiorem mittendus, ad ipsius carcerati expensas cum custodibus mitti debet.*

180 *Absolui potest excommunicatus, appellatione pendente.*

181 *Appellatione pendente, potest iudex pro appellante innouare.*

182 *Appellatione pendente, potest iudex beneficium sequestrare.*

183 *Appellatione pendente, iudex attentata*

per

253 *Iuramentum in compromisso appositum, quid operetur.*

254 *Iudaeorum cōpromissum, mandatur executioni, sine alia emologatione.*

255 *Sententia arbitri rem illicitam, vel manifestam iniquitatem continens, rescinditur per doli exceptionem: quae impedit executionem, etiam post. x. dies, & exigit poenam & interesse.*

256 *Reductio habet locum solum in sentētia arbitratoris, & non arbitri.*

258 *Compromissum bene clausulatū, prout hodie fit à notarijs in Regno, viget: nisi laudum manifestam contineat iniquitatem.*

259 *Appellare non licet hodie ab arbitri sententia.*

260 *Intell. l. si ita societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio.*

261 *A sententia arbitri iuris, appellatur.*

262 *Arbitri electi secundum regiam pragmaticam, arbitri iuris dicuntur: sed qualiter ab eis appelletur, & ad quem.*

263 *Arbitrorum sententiae hodie in Regno reuideri possunt à iudice loci, per viam reclamationis,*

264 *Appellari non potest à iudice, qui reuocauit grauamen, quod fuerat comminatus.*

265 *Appellari potest ad papam ab omnibus sententijs manifestam iniquitatem continentibus supremorum iudicum.*

266 *Appellari potest à vicarijs supremorum iudicum quamuis ab ipsis principalibus appellari nequeat.*

267 *Appellari potest non solùm ab actibus iudicialibus: sed etiam extraiudicialiter factis tam à iudice, quam à parte.*

268 *Appellatio extraiudicialis, quae fit in causa beneficiali, habet vim citationis. & est mirabilis effectus.*

269 *Appellare non potest tertio super eisdem, qui in duplici appellatione succubuit.*

270 *Appellari potest tertiò, quādo per tertiam sententiam infertur nouum grauamen.*

271 *Appellatio quaelibet, est cōmunis vtriusque partis: intantū, quòd licet appellatus non possit per se appellare: potest tamen appellationi aduersarij inhaerere.*

272 *Appellatio licet tertiò fieri non possit: potest tamen de nullitate sententiae dici. & succūbens super ista nullitate, potest iterū appellare, tanquam à nouo grauamine.*

273 *Contumax verus non appellat.*

274 *Contumax verus quis dicatur. & quis fictus. nu. 277. & 279.*

275 *Cōtumax peremptoriè citatus ad sententiam audiendam, non auditur appellans.*

276 *Contumax verus non allegat litis pendentiam, nec potest supplicare.*

277 *Contumax fictus an mulctari possit. & quid seruetur in Regno.*

278 *Poena contumaciae in vno tareno vel augustali, iuxta Regni consuetudinem, intelligitur contra verum contumacem: & non contra fictum damnificatum.*

280 *Contumax verus non appellat à cōdemnatione, neque taxatione expensarum.*

281 *Conuictus & sponte confessus non appellat. secus, si sit conuictus, sed nō confessus. vel confessus non tamen sponte, sed formidine tormentorum.*

282 *Appellatio in factis notorijs non admittitur, nisi inferatur causa rationabilis.*

283 *Fabricantes falsam monetam, puniendi sunt vltimo supplicio sine appellandi remedio.*

284 *Damnatus de raptu virginis, appellare non potest.*

285 *Latro insignis & famosus, seditiosus, vel alicuius factionis author, nō auditur appellans.*

286 *Appellatio non admittitur in crimine laesa maiestatis.*

Condem

321 Appellari non potest, quando causa decisa est per iuramentũ delatum, vel relatum.
322 Clericus regularis non potest appellari à correctione abbatis.
323 Clericus secularis appellat à correctione.
324 Abbatis maior est potestas in monachum regularem, quam episcopi in clericum secularem.
325 Appellari non potest, quando causa cõmissa est per principem, appellatione remota. & qualiter hoc procedat.
326 Princeps solus in rescriptus clausula: appellatione remota. vtitur.
327 Clausulæ: appellatione remota. qui sint effectus. & quid operatur.
328 Clausula: appellatione remota. nihil operatur in præiudicium tertij.
329 Princeps potest appellationem tollere.
330 Appellationi potest tacitè & expreßè renuntiari: etiam infra decem dies. & per dictam renũtiationem non potest quis vlterius appellare.
331 Litigans coram iudice à quo, post appellationem interpositam, appellationi renuntiare videtur. & nu. 413.
332 Reductioni ante sententiam renũtiari non potest. Secus in appellatione.
333 Appellationi renuntiari non potest, nolente appellato.
334 Appellatio friuola est ab omni actu prohibita. & qui friuolè appellat potest vt contumax excommunicari. & alias pœnas patitur.
335 Limitatio ad glo. in l. j. §. fi. ff. à qui. app. non li.
336 Appellatio friuola, seu frustratoria, vel temeraria, quæ dicatur.
337 Appellans temerè & friuolè, iniuriam iudici facere dicitur. Secus, si iustè.
338 Limitatio l. & in maioribus C. de appellatio.
339 Appellari non potest à iuramẽto in litem, de iure ciuili: Secus de iure canonico,
341 Appellari non potest à sententia nulla.
342 Appellans, qui nihil produxit in causa principali, non auditur, nisi refectis expensis.
343 Appellatio generalis ab omni grauamine quod posset alicui irrogari, non valet.
344 Appellari non potest à mãdato, quòd quis in ecclesia sua resideat.
345 Appellatio non permittitur ab actu, secundum leges facto.
346 Appellari non potest à breuitate termini ad probandum in causa feudali.
347 Appellatio non est permissa à decreto, quòd quis fuit habitus pro confesso. ex eo, quia voluit se examinare, vt principalem.
348 Conuictus de furto manifesto, appellare non potest.
349 Punitus de crimine pœna legitima: quia confessus est delictum, non appellat.
350 Appellari non potest à mandato facto, vt quis declaret an scriptura sit sua.
351 A reuocatione delegationis causæ non potest appellari.
352 Appellari non potest ab eo, cui est commissa causa secundum conscientiam.
353 A iudice habente potestatem iudicandi, secundum eius arbitrium, quòd poßit appellari.
354 Appellari non potest ab omni actu à lege in potestate iudicis commisso, & non in necessitate.
355 Appellatio ab omni interlocutoria, est permissa in omnibus casibus, in quibus non est permissum appellare à diffinitiua. & quæ sit ratio.
356 Leges prohibentes appellationem, sunt odiosæ & restringendæ.
357 Appellatio debet fieri ad superiorem proximum

proximum: non autem ad distantem, obmisso medio.

358 *Appellatur à quocunq; principe, ad papam obmisso medio: de iure canonico. sed de iure ciuili non appellatur ad principem, obmisso medio.*

359 *Appellari non potest ad papam à subdelegato, quando subdelegans aliquid sibi reseruauit. sed debet appellari ad proximum subdelegantem. & hoc procedit si excipiatur. aliàs secus. & numero. 367.*

360 *Appellatur ad legatum papæ. & etiam ad patriarcham, obmisso medio.*

361 *Scholaris appellare potest ad principem, obmisso medio: & ab omni grauamine.*

362 *Appellatio ad superiorem, obmisso medio, valet, si non opponitur.*

363 *Consuetudo inducere potest, vt appelletur ad superiorem obmisso medio.*

364 *Appellatur ad superiorem, obmisso medio, quando medius est inhabilis, vel suspectus.*

365 *Arbitri eliguntur, quando episcopus cum subdito suo litigat. & ab eis ad papam appellatur. Idem, quando appellatur ab arbitris electis super recusatione suspecti.*

366 *Appellari hodie potest in Regno, à quocunq; iudice, ad Regem, vel ad magnam curiam vicariæ, obmisso medio.*

367 *Appellari potest ad principem, obmisso medio, à subdelegato principis, quando subdelegatus nihil sibi reseruauit: aliàs secus. & nume. 375.*

368 *Appellatur obmisso medio, quando proximus superior est impeditus: vel cum inferior à quo appellatur, iudicauit.*

369 *A vicario non appellatur ad eum, qui eum dedit vicarium. sed ad superiorem ipsius dantis.*

370 *Appellari non potest à vicario generali ad episcopum. secus à vicario foraneo vel rurali.*

371 *Restitutio in integrum, peti potest contra sententiam episcopi, coram eius vicario: & econtrà.*

372 *Appellatur à vicario principis, ad ipsum principem.*

373 *Vicarius episcopi, ordinarius dicitur in his, quæ de iure communi in eum transeunt. secus in his, quæ non transeunt, nisi specialiter sibi per episcopum committantur. prout sunt causæ criminales. & beneficiorum collationes. quia in his est delegatus. & ab eo appellatur ad episcopum committentem.*

374 *Appellari potest à delegato episcopi, ad vicarium suum.*

375 *Appellatur ad delegantem à sententia delegati. & nõ ad alium superiorem. Quid autem de subdelegato.*

376 *Appellari non potest ad delegantem, qui ob suam suspicionem delegauit.*

377 *Imperio vacante appellatur ad papam, obmisso medio.*

378 *Appellatur ad decuriones ciuitatis, quando abest iudex appellationis.*

379 *Episcopus ciuitatis adiri potest, si iudex iniustitiam facit.*

380 *Appellatur ad delegantem laicum, quando causam commisit episcopo: non autem ad papam.*

381 *Appellatur ad superiorem ecclesiasticum, quando iudex ecclesiasticus & secularis super eadem causa iudicauerunt.*

382 *Reductio fit ad superiorem ecclesiasticum, quando clericus & laicus sunt arbitratores.*

383 *Laici inquisiti simul cum clerico, à iudice seculari, omnes debent remiti ad iudicem ecclesiasticum.*

384 *Appellatur ad capitaneum ciuitatis, ab*

iniusto decreto decurionum.

385 *Appellationis iudex esse non potest, qui merum & mistum imperium non habet.*

386 *Appellatio fit ad episcopum à iudice laico, pronuntiante se competentem in causa spirituali.*

387 *Appellari potest ad magnam curiam vicariæ ab omnibus sententijs omnium iudicum ordinariorum Regni. & etiam à delegato Regis.*

388 *Iudex, a quo, tenetur omnem appellationem admittere. aliás punitur de iure ciuili & canonico.*

389 *Iudex à quo nihil potest innouare, appellatione pendente: vel decendio dato ad appellandum: & innouata reuocantur per remedium attentatorum.*

390 *Attentata pendente appellatione iudiciali, aliter reuocantur, quàm in extra iudiciali.*

391 *Attentata vt reuocentur, debet appellatio esse intimata iudici & parti, nam attentata ab ignorantibus appellationem, non reuocantur. & reuocatio parte citata fieri debet.*

392 *Attentatorum reuocatio petitur vsque ad conclusionem in causa.*

393 *Excommunicationis exceptio, non obstat petenti reuocationem attentatorum,*

394 *Petenti reuocationem attentatorum, non potest opponi proprietatis exceptio.*

395 *Attentans appellatione pendente, tenetur ad fructuum restitutionem.*

396 *Attentata duplici via reuocantur.*

397 *Iudex in dubio pronuntiare debet appellationem non esse desertam.*

398 *Appellationem esse desertam potest iudex pronuntiare ex officio, absque exceptione.*

399 *Appellatio deserta efficitur ob non prosecutionem infra legitima tempora.*

400 *Appellatio efficitur deserta, si appellans non præsentat processum iudici ad quem, infra quinquaginta dies: Verùm in sacro concilio est stylus, quòd causa reuidetur ex eisdem actis: etiam post quinquaginta dies.*

401 *Restitutio in integrum peti potest aduersus temporis lapsum: appellatione deserta infra quadriennium,*

403 *Appellans impeditus à iudice, qui voluit infra terminum literas expedire, potest appellationem prosequi vltra terminum decursum.*

404 *Appellatio in causis beneficialibus non efficitur deserta per lapsum termini dati à iudice: nec vnquam est deserta, quoad iudicem.*

405 *Appellatio an & quando efficiatur deserta, ob non petitionem Apostolorum.*

406 *Appellans quos actus implere debet, vt appellatio non efficiatur deserta.*

407 *Apostolos hodie in Regno, non est necesse petere instanter & instantissimè: sed sufficit simpliciter, & semel.*

408 *Appellatio non efficitur deserta, per lapsum quinquaginta dierum, quando appellans suam fecit diligentiam: & per iudicem stetit. sed cessante impedimento, deseritur, si non solicitat. & suprà numero. 403.*

409 *Appellatio deserta efficitur, appellante non comparente in die statuto per iudicem ad recipiendos Apostolos, etiam si iudex non venerit ad locum.*

410 *Appellatio ab interlocutoria, efficitur deserta, eo ipso, quòd non admittitur. & appellans non appellat iterum à non admissione.*

411 *Appellatio censetur deserta eo ipso, quòd appellans aliquid contra aduersarium innouat: vt quia ipsum spoliat.*

Appellationi

412 *Appellationi renuntiat, petens dilationem ad soluendum.*

413 *Faciens actum incompatibilem cum appellatione, appellationi renuntiat.*

SEcundus actus principalis qui emergit in hac vltima parte iudicij, est appellatio. nam lata sententia diffinitiua illa pars, quæ sentit se grauatam, potest appellare ad superiorem infra decem dies: vt in authen. hodie. C. de app. Et quoniam ista materia appellationis est quotidiana & prolixa, quę in rei veritate exigeret vnum magnum tractatũ: ideò obmissis superfluis, nitar hîc pro aliquali introductione practicantium, prout breuius potero eam attingere. & ipsam examinabo per octo quæstiones principales: referendo dicta magis notabilia & quotidiana. Et prima q. erit, quid sit appellatio. Secunda, qualiter fiat appellatio? Tertia, quando fiat appellatio? Quarta, à quibus iudicibus & actibus appelletur? Quinta, ad quē iudicem appellari debeat: Sexta, quibus appellationibus sit deferendum vel non? Septima, quid possit facere iudex appellatione pendente? Octaua & vltima, quando & ex quibus causis appellatio dicatur deserta.

VENIO ad primam. Et quæro quid
1 † sit appellatio. hanc diffinitionem ponit Barto. in l. j. in prin. ff. de app. & Abb. in rub. extrà de app. & ibi etiam Philip. similiter Bald. ponit in rub. C. eod. titu. Et breuiter obmissis alijs diffinitionibus, placet mihi illa diffinitio: videlicet, appellatio, est prouocatio ad maiorem iudicem ratione grauaminis illati vel inferendi. in hac diffinitione ille terminus, prouocatio. ponitur loco generalis: quia plus continet prouocatio, quàm
2 appellatio. † nam prouocatio, est omnis actus, per quem iudicis officium seu auxilium imploratur: vt dicit Barto. in l. si minoris. col. ij. versic. tertio modo legitur, &c. ff. de admi. tut. intantum, quòd prouocatio continet appellationem iudicialem & extraiudicialem. sed appellatio ex proprio significatu continet iudicialem tantùm: non extraiudicialem: vt habetur in c. cùm sit romana. & ibi Abb. in versi. not. & Philip. in vltimo not. de appel. & idem Abb. in c. fi. in j. not. de seq. pos. & fruc. vbi plus dicit, quòd omnis appellatio potest dici prouocatio: sed non econtrà: & sequitur Feli. in rub. de app. in princ. ergo prouocatio est genus. l. inter agnatos. ff. vnde legi. & l. si quid earum. §. interem-
3 ptum. ff. de legat. iij. ¶ † Sequitur in diffinitione. ad maiorem iudicem &c. hoc ideò ponitur: quia de natura appellationis est, vt fiat de minori iudice ad maiorē: non enim est ęquum, vt minor corrigat errorem maioris iudicis: sed potius econtrà: vt nota. gloss. in c. de consue. lib. vj. vbi plus dicit, quòd non potest etiam consuetudine induci, vt appelletur à maiori ad minorem, vel ad parem. & sequitur Philip. in rub. de appel. & ibi
4 communiter docto. ¶ † Sequitur in diffinitione: ratione grauaminis illati vel inferendi. hoc ideò dicitur: quia non solùm ab illato, verùm etiam à futuro grauamine potest appellari: vt habetur per docto. in c. vt

debitus.de app.& dicam infrà in iiij. q.quando hoc habeat locum.¶Super ista.q.quia hîc congruentius accidit, est sciendum,quòd in iure habemus plures terminos suspensiuos causarum.qui sunt isti: videlicet,appellatio,prouocatio, relatio, reclamatio, supplicatio,recusatio,restitutio,que-
5 rela,reductio,& dilatio.¶ † Appellatio propriè dicitur,quando aliquis in iudicio se aggrauat ab aliquo actu iudiciario tendente in eius læsionem, habendo recursum ad superiorem:vt suprà declaraui in diffinitiõe appellationis:& de hoc termino loquitur to
6 tus tit.ff.& extrà de app.¶† Prouocatio,est nomen magis generale comprehendens appellationem iudicialem & extraiudicialem: vt habetur in d.c.cùm sit romana.de appel.dicitur enim actus, per quem auxilium iudicis imploratur: vt suprà dixi. & no.Barto.in d.l.si minoris.col.ij.ff.de admi.tu quicunq; enim auxilium iudicis implorat,dicitur iudicem prouocare.quandocunq; tamen isti duo termini scilicet.appellatio & prouocatio,confunduntur:& vnus pro alio ponitur:vt habetur in l.tale pactum. §.qui prouocauit.ff.de pact.& l.si actor.& l.si apud.& l.si quis prouoca-
7 tiõe.C.de app.¶†Relatio potest multipliciter intelligi.primò enim dicitur relatio, quando iudex consulit principem: puta in aliqua causa ardua: & expectat responsionem principis in illa causa,qualiter habeat in ea procedere:vt not.Specu.in titu.de rela.in princi.& de hac relatione loquitur text.in l.j.& fi.& ibi Barto.& Bald.C.de rela.& in c.intimasti.& ibi per Philip.& docto.de app.secundo modo dicitur relatio, quæ fit ex necessitate delegationis.vt quãdo princeps vel alius superior delegat aliquam causam alicui cum potestate procedendi vsque ad sententiam exclusiuè:& completo processu lapsum trãsmittat ipsi principi decidendum. nam illa transmissio processus dicitur relatio. & de hac tractatur in c. constitutus. de app.& tangunt Abb. Philip.& Cardi.in c.intimasti.eod.titu.vbi plus dicunt,quòd si est statutum tempus procedendi per principem:puta vt procedat infra duos menses: & posteà processum referat non potest delegatus referre, nisi finito termino:quia processus debet expediri infra terminum:relatio verò debet fieri post terminum: aliàs non valet:nisi de consensu vtriusque partis.ita tenet Philip.in dicto capitulo intimasti. columna tertia versiculo secundò fit relatio &c. & ibi etiam Cardi. in prima columna. ¶ Tertio modo dicitur relatio, quæ fit ex natura causæ: vt quia est aliqua causa maior, puta feudalis: de qua iudex inferior cognoscere non potest:nam debet eam referre ad superiorem iudicem competentem: vt habetur in capitulo maiores. de baptism.& in dicto capitulo vt debitus & dicto capitulo intimasti.& ibi etiam Philip. in tertia columna de appella. ¶ Quarto modo dicitur relatio,quæ fit in regno communiter in sacro concilio:& in magna curia vicariæ: videlicet,quando vice protonotarius committit causam in concilio deuolutam vni ex regijs consiliarijs,

vt fabricato

vt fabricato processu, in sacro concilio referat. Similiter quando regens magnæ curię committit causam alicui iurisperito, vel vni ex iudicibus: vt fabricato processu referat votum suum. nam in isto casu ille commissarius procedit solus in causa: & facit processum vsque ad conclusionẽ inclusiuè: & deinde scribit votum suum, & ipsum refert concilio vel in magna curia, vnà cũ toto processu: & secundum eius votum profertur sententia per totum concilium: quatenus ipsi sacro consilio iustum videtur: & figuratur sententia sub nomine concilij seu regię maiestatis. & de hac relatione est ritus magnæ curiæ in numero. 161. qui incipit: item seruat dicta curia cõmittere causas &c. & de hac relatione loquuntur duæ decisiones concil. Neap. quarum vna est in num. 28. & alía in nume. 47.

8 ¶ † Quinto modo dicitur relatio, quãdo petitur consilium iurisperiti in aliqua causa: puta quãdo iudex idiota vult ferre sententiam secundum consilium iurisperiti: nam transmittit processum iurisperito vnà cum literis relationis: in quibus literis narrat casum, super quo consulit ipsum. ista appellatur relatio: quia refert se ad consilium iurisperiti & tenetur in narratione casus referre totam causam pro vtraque parte: aliâs pars, quę læditur, posset appellare ab illa formatione puncti. ita plenę tenet Philipp. in d c. intimasti. in iij. nota. vbi plus dicit, quòd quando iudex vult figurare casum seu punctum transmittendum iurisperito, debet illum formare in præsentia vtriusque partis: & de eo debet dare copiam partibus, si voluerint: & talis copia debet esse in forma authentica cum sigillo notarij. & hoc fit, ne aliqua partium lædatur in formatione casus, si fortè tacerẽtur iura alterius partis. Si autẽ partes discordarent in formatione puncti, tunc iudex ex suo officio in contumaciam partium potest punctum formare. ita hæc omnia dicit Philipp. in d. c. intimasti. & ibi etiam Abb. & Car.

9 ¶ † Ex quibus elicio bonam practicã in casu quotidiano: quòd quando iudex vult transmittere processum ad consilium iurisperiti: vel vult referre casum vel punctum pro habendo concilio potest litigator requirere iudicẽ, quòd antè, quã trãsmittat processum vel formationem casus, debeat sibi dare copiam literarũ, quas mittit iurisperito ad videndum, vtrũ sit grauatus in aliquo super formatione casus: & tenetur iudex dare dictam copiam ad requisitionem litigantis: aliâs posset appellari: per prędicta. Puto tamen, quòd iudex non debeat dare copiam nominis iurisperiti: quando secretò mittitur ad iurisperitum, allegatis alijs suspectis: ad hoc ne ille iurisperitus posit subornari vel trahi ad votum alterius partis: sed quando publicè mittitur: puta de voluntate partium, tunc debet edi etiã nomen iurisperiti. Quod nota: quia quotidie euenit iste casus: & pauci aduertunt in petendo copiam dictarum literarum. & vt plurimùm isti iudices idiotæ pendent pro aliqua parte: & solent scribere literas comendatitias in fauorẽ alterius.

quæ literæ ſolent mouere animum aliquorum conſultorum in præiudicium alterius partis: & mihi id pluries euenit, quádo fuerunt mihi trãſmiſsi aliqui proceſſus per iudices idiotas diuerſorum locorum: nam fuerunt mihi trãſmiſſæ literæ commendatitiæ in fauorem alterius. Verùm non abſtraxerunt animum meũ à recto iudicio: & idem rogo, quòd omnes conſultores faciant, & prædicta etiam tenet Specul. in titul. de rela. §. qualiter.

10 ¶ † Scias etiam ad propoſitum materiæ noſtræ, quòd relatio eſt actus ſuſpenſiuus, ſicut appellatio: nam relatione pendente nihil poteſt innouari. tex. eſt & ibi Bal. in l. fin. C. de rela. vbi infert, quòd quandiu cauſa tranſmiſſa eſt ad conſilium iuriſperiti, iudex non poteſt interim ferre ſententiam ante conſilium habitum ab illo iuriſperito: & habetur in l. ex illo. & ibi Bald. & doct. C. de app. & per Bar. in l. j. C. de rela. & Bald. in c. intimaſti. de app. An autem ſi iudex procederet relatione pendente, proceſſus ſit nullus: vel eſt opus appellatione: vide pulchrè per Car. in d. cap. intimaſti col. pe. & fi. vbi relatis omnibus opin. aliorum, finaliter ponit bonam diſtinctionem cũ veris cõcluſionibus, ad cuius dicta me remitto.

11 RECLAMATIO, † Eſt quidam terminus generalis, & refertur ad illas ſententias, à quibus de iure non appellatur. vnde poteſt referri ad ſententias arbitrorum: & tunc reclamatio eſt idem, quod reductio ad arbitrium boni viri: vt habetur per Sali. in l. cùm anteà §. j. C. de arbi. & Abb. in conſi. ij. col. fi. in primo volu. vbi iudicium reductionis, appellat iudicium reclamationis: & ſic æquiuocat iſta duo vocabula. Item, poteſt referri ad ſententias principum vel præfecti prætorio: & tunc reclamatio eſt idẽ, quod ſupplicatio: de qua habetur in l. j. C. de ſen. præfec. præto. & per Spe. in toto tit. de ſupplicatione. & ita accipitur hodie in ſacro cõcilio Neapol. à cuius ſententia non licet appellare, ſed reclamari poteſt: & idẽ importat iſta reclamatio, quod ſupplicatio: de qua habetur & fit mẽtio in deciſio. 231. concil. Neapo. iſta enim reclamatio fit ad idem conſilium: quia profert ſententias ſub nomine regiæ maieſtatis. de cuius materia plenè dicam infrà proximè, in verſic. ſupplicatio.

12 SVPPLICATIO, † Dicitur propriè, quando aliquis reclamat à ſententia principis, vel à ſententia præfecti prætorio: nam ab huiuſmodi ſententijs propter excellentiã iudicum non poteſt de iure appellari: ſed ſolùm is, qui ſentit ſe grauatum, poteſt ſupplicare apud eundem principem vel præfectum: vt ipſe idẽ cauſam reuideat: & ſuo grauamini prouideat. & ita fit hodie in ſacro concilio. & iſta appellatur ſupplicatio, quæ alio vocabulo dicitur reclamatio: vt dixi ſuprà proximo verſic. ita habetur in d. l. j. C. de ſententen. præfect. præto. & in l. ſi quis. & authen. quę ſupplicatio. C. de pre. imp. offe. & not. Spe. in tit. de ſupplicatione. §. j. & per totum. & eſt tex. in l. j. in prin. ff. à qui. app. non licet. & in l. præfecti. ff. de mino. & habetur in cap. ex literis. & ibi

& ibi per Abb.de in inte.resti.

13 ¶ † Amplia hoc procedere non solùm in sententia principis & præfecti prę torro: verùm etiã in sententijs aliorum inferiorum admittitur supplicatio, quãdo prohibetur appellatio: vt puta, si prohibetur appellatio per statutum, vel per principem committentem causam appellatione remota: nã tunc ex quo cessat remediũ ordinariũ: scilicet, appellationis, admittitur extraordinariũ: scilicet, supplicationis. ita tenet Abb. in d.c. ex litteris. in iiij. not. & in glo. in ver. supplicauit. aliàs autem nunquã admittitur supplicatio, vbi potest habere locũ appellatio: vt ibi habetur: & ibi etiã Abb. in d.c. ex literis. in vltimo nota. ponit descriptionem & diffinitionem supplicationis: dicens, quòd supplicatio, est quædam precum porrectio facta principi: per quã ex quadam benignitate superior restituit supplicantem aduersus sententiam, cõtra quam non cõpetit remedium ordinarium: scilicet, appellationis.

¶ Non tamen intelligas indistinctè, quòd in omnibus casibus in quibus remouetur appellatio, habeat locum supplicatio: quia imò in multis casibus, in quibus quis non potest appellare minimè potest supplicare: vt ecce.

14 † verus contumax non appellat l. ex consensu. §. fi. ff. de appel. & l. j. C. quo. app. non recip. & sicut nõ potest appellare: ita minimè potest supplicare: secundum Ioan. de imo. in d. l. ex consensu. §. fin. & Philip. Decium in consil. xxxiiij. colum. j. in princ. & super hoc tradit vnam magistralem regulam Iason. in authen. quæ supplicatio. colum. ij. in fin. C. de preci. imp. offe. quòd vbi quis prohibetur appellare propter excellentiam iudicis, & sic in priuilegium sententiæ latę: tũc potest supplicare. Sed vbi non potest appellare de iure communi, nunimè potest supplicare.

15 ¶ † Differt autem supplicatio ab appellatione in pluribus. & primò, quia appellatio debet fieri infra decem dies: vt in authen. hodie. C. de appel. Supplicatio verò potest fieri infra decem dies: & etiam infra duos annos. Verùm in hoc est differẽtia: quia quando fit infra decem dies, si pars victrix vult petere executionem sententiæ non aliter fit executio, nisi præstiterit satisdationem de restituẽdo executionem in casu, quo sententia fuerit retractata: vt est text. in d. authen. quæ supplicatio. sed quando fit infra duos annos, fit executio, etiã sine dicta satisdatione. ita declarat Abb. in d.c. ex literis. colum. pen. ver. & in fine glo. & c. de in inte. resti. & Specu. in tit. de supplica. §. j. versicul. solus tamen &c.

16 ¶ † Secundò differt: quia appellatione pendente, non potest fieri executio: vt toto tit. nihil nouari appellatione pend. sed pendente supplicatione, fit executio cum dicta satisdatione: eo modo, quo suprà dixi: vt d. authẽ. quę supplicatio. & not. Spe. in tit. de supplica. §. differt. & not. Bal. in d. authẽ. quæ supplicatio. in ij. not. Verùm in hoc est prodita in regno noua declaratio per ritũ magnæ curiæ: scilicet, quòd licet fiat executio per iudicem pendente supplicatione: intelligitur tamen quoad causam principalem

cipalem:non autem quoad expensas. Nam in expensis non fit executio pendente supplicatione:etiam si victor offerat satisdationem. de hoc est ritus magnæ curiæ in numero. x. qui incipit: item si contingat causas &c. & est de decisio. 231. concil. Neapol.

17 ¶ † Tertiò differt:quia appellatio fit ad alium iudicem superiorem : non autem ad eundem,qui pronuntiauit. l.eos. C. de app. Supplicatio verò fit ad eundem iudicem,qui pronuntiauit. vt d. authen. quæ supplicatio. & ibi gloss. & docto. & Specul.in d. tit.de supplica.§.j.versi.solus tamen. Et ita seruatur hodie in sacro concilio:quia supplicatur ab eius sententia eidem sacro concilio : vt eam reuideri faciat.& interim non fit executio in expensis:vt habetur in deci. 231.concil.Neapol.

18 ¶ † Quartò differt:quia appellatio,est remedium ordinarium, & concernit meram iustitiam.quia est species defensionis.c. cùm speciali.§.porro. de app.& Soc.in consi.cxcv.col.iij.versi. confirmatur. nam appellatio &c. in ij.vol.supplicatio verò cõcernit gratiam : & est remedium extraordinarium : conceditur enim ex mera benignitate & gratia principis: vt colligitur ex nota.per Abb.in d.c.ex literis. in vltima not.de in inte.resti.

19 ¶ † Quintò differt : quia appellans, qui nihil posuit, nec probauit in causa principali , non auditur , nisi ante omnia reficiat expensas:vt dictat regia prag. quæ incipit : qui in causa. Secus est in eo,qui supplicat:quia nõ tenetur reficere expẽsas,etiã si nihil posuit nec probauit. ita de hoc est deci.concil.Neapo.numero.231.

20 ¶ † Sextò differt:quia lite pendente potest à quocunque grauamine appellari ante diffinitiuam sententiam c.vt debitus.de app.& habetur in l.ij. & iij.ff.de app.reci.& ibi per Bartol. sed supplicare non licet ante diffinitiuam sententiam l.ij.C.vt lite penden.& not.Spec.in tit. de supplica.§. differt.versic.item ante &c.

21 ¶ † Septimò differt:quia appellare permittitur his à qualibet sententia: vt habetur in l.j.C.ne.lib.ter.prouo. sed supplicari non potest,nisi semel: vt est tex.& ibi Bald.in l.si quis C.de prec.impe.offe.& not.Specul. in d.§. differt in fina.verbis.& habetur in d. deci.235.concil.Neapo.in fi.

22 ¶ † Octauò differt:quia qui appellat, conqueritur de iudice,quòd iniquam tulerit sententiam. sed qui supplicat, non debet conqueri de iudice: quia turpe esset allegare iniquitatẽ tam magni iudicis:sed debet allegare negligentiam suam propriam : & petere veniam proprij erroris : vel allegare circumuentionem aduersarij:vt habetur in l.præfecti.ff.de mino.& not.Azo.in summa. C. de senten.præfect. præto. & Matth. de afflic.in præludijs consti.in x. q.in iiij. fallentia.

23 ¶ † Conueniunt autem supplicatio & appellatio:quia si fit eadem die, qua fertur,sententia,potest tam supplicatio,quã appellatio fieri viua voce: sed si fieret posteà, nõ valet : nisi fiat in scriptis.ita declarat Iason.in d.authen.quæ supplicatio.in fina.col.

24 RECVSATIO,† Est sext⁹ actus suspensiuus,

ſuſpenſiuus.& habet locum, quando iudex ex aliqua iuſta cauſa redditur ſuſpectus:nam poteſt recuſari:& interim ſuſpenditur eius iuriſdictio: quia recuſatione pendente non poteſt ad aliquem actum procedere in illa cauſa:& ſi procedit:proceſſus eſt nullus:ſecundũ Bar. & doc. in l.quia poterat.ff. ad trebel. & dixi ſuprà in quarta parte:in xvj.diſt.verſi.ij.dicitur iudicium nullum,&c.¶Qualiter autem hodie proponatur iſta recuſatio iudicis,maximè in regno : & an iudex recuſatus poſsit cauſam alteri delegare. Dixi ſuprà in iiij. parte in quinta diſt.verſi.xv.differunt, &c.& verſi.ſeq.De hac materia iudicis ſuſpecti & eius recuſationis, tractatur plenè per Lanfr. in c.quoniam contra.in verſi.recuſationes.de proba.& per doct.in c.ſuſpicionis. de offi.deleg.& in c.poſtremò.& c.ij. requiris. & c. cùm ſpecialis. de appella.& per doct.maximè Iaſ.in l.apertiſsimi. C. de iudi.

25 ¶† Et inter alia dicta nota vnum , quòd exceptio recuſationis debet opponi, non ſolùm ante litem cõteſtatam:verùm etiam debet eſſe prima exceptio , quæ opponi debet ante omnes dilatorias:quia ſi opponitur alia dilatoria, cenſetur prouocari iudex, vt ſuper ea pronunciet:& ſic inducitur conſenſus in iudicem: vnde poſteà non poteſt recuſari. ita dicit Lanfr.in d. verſic.recuſationes. in prin.per ea, quæ notant Bartol.& doct.in l.quidam conſulebat.ff.de re iudi.& glo.& doct.in c. inter monaſterium. de re iudic. & dixi ſuprà in xij.dſtin.verſi.ſcias tamen pro complemento &c. & vide quæ dicã infrà in fine ſequentium cauſarum.

26 ¶† Vnam tantùm q. puto hîc attingendã pro vtilitate huius materiæ, poſt quàm hîc incidit eam tractari: videlicet , quæ ſint cauſæ ex quibus poteſt iudex,vt ſuſpectus recuſari:& dic,quòd multæ ſunt:quarum aliqua quas recolo hîc ſubijciam.

27 ¶ † Prima igitur cauſa iuſtæ ſuſpicionis eſt,quando iudex eſt familiaris alterius partis : quæ familiaritas debet eſſe magna : quia modica non ſufficit.tex.eſt in c.inſinuante. & ibi Abb.& Felyn.& etiam gloſ.de offic. dele.& ibi declaratur plenè per doc. maximè in fin.colũ.quis dicatur domeſticus : & quis familiaris : & per Spec.in tit.de iudi.deleg.§. ſupereſt. verſic.item ſi eſt nimis &c.

28 ¶† Secunda cauſa ſuſpicionis eſt, quando iudex ordinarius eſt ex aliqua iuſta cauſa ſuſpectus:nam poteſt ex eadem cauſa recuſari eius vicarius : licet in ſpecie contra vicarium nulla alia ſit ſuſpicio:ſecũdum Abb. & Felyn.in d.c. inſinuante. colum.j. de offic.deleg.

29 ¶ † Tertia cauſa eſt , quando iudex eſt conſanguineus alterius partis:vt habetur in c.poſtremò. de app. & in c.accedens.el. ij. vt lite non conteſt. Idem, ſi eſt affinis:vt habetur in dictis iuribus.& in l.qui iuriſdictioni. ff.de iuriſdict.om.iud.† quod tamen non procedit, quando iudex eſſet æqualiter coniunctus vtrique parti: quia nõ poteſt tũc vt ſuſpectus recuſari:ſecundum Bar.in d.l.qui iuriſdictioni.in prima lect. & per prædicta infert Abb. in d. c. inſinuante.col.ij. in prin.ver.nota ibi,&c. quòd quãdo iudex

30 iudex est consanguineus prælati ali
cuius ecclesiæ, potest recusari, vt su-
spectus in causa illius ecclesiæ. Adde
prædictis Phili.in d.c.postremò. col.
31 vj. de appel. ¶ † Quarta causa est,
quando dominus est suspectus: nam
propter suspicionem domini potest
tota eius familia allegari suspecta:
secundum Abb.in d.c. insinuate. col.
ij.in fi.de offi.dele. & ibi etiam Feli.
32 Quinta causa est, quãdo quis vellet
esse iudex in causa propria: vt d.l.qui
iurisdictioni.ff.de iur.om.iudi. & j.l.
33 C.ne quis in sua causa. † intantum,
quòd etiam Rex vel Imperator non
debet esse iudex in causa propria:
sed debet illam delegare: vt plenè
declarat And. de yser. in c.imperia-
lem.§. prætereà si inter.colũ. vij. &
34 viij.de prohi.feu.alie.per Fede.† Ve-
rùm si vellet princeps non recogno-
scens superiorem, esse iudex in causa
propria, quam habet cum suo subdi-
to, posset esse iudex. Secus, si haberet
causam cum non subdito. ita tenet
Soci.in consi.cxx.col. ix. in princi.in
35 j.vol. ¶ † Sexta causa est, quando iu-
dex est inimicus capitalis alterius
partis: vt not.Spe.in tit.de iudi. dele.
§.superest.versi.item, si est inimicus.
& not.Abb.& Feli.in c. accedens.el.
ij.vt lite non conte. & habetur in c.
cùm.R.de offi.dele.Adde Phili. in c.
postremò.col.ix.vers.xxxij.de appel.
vbi dicit sufficere quamlibet inimi-
citiam, etiam non capitalem.
36 ¶ † Septima causa est, quando iudex
est consanguineus inimici alterius
partis: ita dicit Abb.in d.c. accedens.
in primo no.& Bal. in l. quoniam li-
37 berti.C.de testi.vbi dicit, quòd † qui
copulat parentelam vel amicitiam
cum inimico meo, dicitur mihi ini-
micus: quia censetur esse eiusdem in
tentionis. Idem tenet expressè Feli.
in d.c.accedens.col.j.& Phil.in c.po-
stremò.in iij.q.de appel.
38 ¶ † Octaua causa est, quando iudex
est commensalis alterius partis, vel
inimici alterius partis: secundũ Abb.
in d.c.accedens col.j. versic. secunda
causa &c.& Philip.in cap. postremò.
col.vij.versic.xij.de appel.
39 ¶ † Nona causa est, si iudex est con-
terraneus alterius partis: vt quia est
oriundus de eadem ciuitate, de qua
est altera pars: secundum Abb.in d.
c.accedens.col.j.versi.iij.causa &c.&
in ij.col.versi.ij.hæc glo. quærit &c.
quod tamen intelligitur indistinctè,
secundum Abb.ibi: quando sunt duo
conciues, qui reperiuntur extra eorũ
patriam: ex quo solent se vt fratres
diligere, quando sunt in remotis par
tibus: & sequitur Feli.ibi.in ij.col.in
prin.sed quando essent in eadem pa-
tria, est iusta causa suspicionis in de-
legato: non autem in ordinario: vt
declarat Abb.in d.c.accedens. col.ij.
40 circa fin. ¶ † Decima causa est, quan-
do iudex est subditus ratione iuris-
dictionis aduersarij mei: puta, quia
est suffraganeus, vel vasallus: nam
ex hac causa possum ipsum allegare
suspectum.tex.est & ibi Abb.& com
muniter doc.in c.accedens.el.j.extrà
41 vt lite non conte. ¶ † Idem, quando
iudex est subditus inimici mei: non
contendentis mecum: quia timore
superioris sui posset à recto tramite
deuiare: ita dicit Abb. in c.accedens.
el.ij.col.j.versi. quarta causa, &c. vt

lite non contest. & Philip. in c. postremò. col. vij. versi. xiij. & versi. x v.
42 de appel. ¶ † Vndecima causa est, quando iudex fuit aduocatus alterius partis in illa causa, in qua vult iudicare: vt est text. & ibi Alexan. & doct. in l. præto. ff. de his omn. iudi. & in c. postremò. & ibi Abb. & Philip. de appella. Secus tamen est, quando fuit aduocatus in alia causa penitus separata: quia aduocatus meus in vna causa, potest esse iudex in alia causa mea penitus separata: & non per hoc potest per aduersarium meũ refutari. ita tenet Philip. in d. c. postremò. col. j.
43 ¶ † Duodecima causa est, si iudex nimis fauet alteri parti, demõstrando ei nimiam amicitiam: & alteram partem grauando. & intelligitur de nimio fauore: nam modica amicitia nõ sufficit ad iudicem recusandum. ita dicit Abb. in d. c. accedẽs. el. ij. col. j. in fi. & col. ij. in fi. vt litem non contest. & habetur in c. causam quę. el. ij. de iudi. & per Phili. in d. c. postremò. col. viij. versi. xxj. de appel.
44 ¶ † Decimatertia causa est, si altera pars alloquitur iudicem secretè in aure: potest ex hoc per alteram partem recusari secundum Abb. in d. c. accedens. col. iij. versi. & aduerte &c. & Lanfranc. in c. quoniam contra. in versic. recusationes col. fin. circa finem: de proba.
45 ¶ † Decimaquarta causa est, si iudex animosè & iniustè seu extraiudicialiter procedit contra aliquem: secundum Abb. in c. conquerente. col. ij. de resti. spo. & Abb. in c. cùm venissent. in v. nota. de restit. in integ. & Phili. in d. c. postremò. col. viij. versi. xxvij.
46 ¶ † Decimaquinta causa est, si iudex habet consimilem causam cum illa, in qua vult iudicare: quia ex hoc redditur suspectus: quia præsumitur iudicare taliter, prout vellet in sua causa iudicari. glo. est & ibi Abb. & doc. in c. causam, quæ el. ij. de iudi.
47 ¶ † Decimasexta causa est, si pars recusans habet aliquam causam cum iudice tanquam cũ priuato: vt quia litigat cum iudice in alia causa. nam ex tali litigio causatur quædam inimicitia: quæ est sufficiens ad iudicem recusandum. ita dicit Abb. in c. cùm super. in iij. not. de offic. deleg.
48 ¶ † Decimaseptima causa est, si iudex noluit exercere actum humanitatis cum parte: vt quia noluit partem admittere ad osculum pacis: quia ex hoc præsumitur inimicus: & potest recusari: secundum Abb. in d. c. cùm super. colum. j. versic. secunda causa, &c. vbi infert notanter ad vnũ modum probandi inimicitias: scilicet quando in ecclesia solitum est dari osculum pacis: quia si aliquis non vult admittere alterũ ad osculũ pacis, præsumitur ex hoc inimicus.
49 ¶ † Decimaoctaua causa est, quando iudex fuit minatus alteri parti, quòd ei noceret: secundum Abb. in d. cap. cùm super. col. j. ver. tertia causa, &c. extrà de offic. deleg.
50 ¶ † Decimanona causa est, quando iudex non vult aliquem salutare: quia ex hoc censetur inimicus: secundum Abb. in d. c. cùm super. col. j. versic. adde quartum, &c. & Ias. in l. apertissimi. col. ij. C. de iudi.
51 ¶ † Vicesima causa est, quando prælatus

latus vellet esse iudex in causa suæ ecclesiæ, quia licet de iure possit esse iudex: tamen potest vt suspectus recusari propter præsumptam affectionem: secundum Philip. in c. postremò. col. v. versic. v. quæritur &c. de appel. vbi multos allegat pro & contrà: & concludit hanc opin. esse veriorem.

52 ¶ † Vicesimaprima causa est, quando iudex fuit consultor tantùm in aliqua causa: vt quia fuit consultus, & propalauit votũ suum pro vna parte. nam redditur suspectus in illa causa: lato, quòd non fuerit aduocatus. Secus, si non propalauit votum: licet fuerit consultus: quia non redditur suspectus: secundum Philip. in d.c. postremò. col. vij. versi. vij. &c. de appe. & doct. in l. prẹto. ff. de iur. om.

53 iudi. ¶ † Vicesimasecũda causa est, si iudex fuit datus ad petitionem alterius partis: quia ex hoc solo potest per alteram partem recusari. l. obseruandum. ff. de iud. & habetur in c. insinuante. de offi. deleg. & Phili. in d. c. postremò. col. viij. versi. xxij.

54 ¶ † Vicesimatertia causa est, si iudex fuit testis in eadem causa, in qua modò vult iudicare. l. fin. ff. de testib. & Spec. in tit. de iudi. deleg. §. superest.

55 versic. item, si fuit testis, &c. † Quid autem, si filius vel alter consanguineus, vel commensalis iudicis fuit aduocatus in aliqua causa. an ex hoc possit iudex, vt suspectus recusari? dic quòd non. ita tenet Philip. in d.c. postremò. columna secunda. versic. in glo. in versic. aduocati, &c. de app. quod nota: quia prima facie quis diceret contrarium.

56 ¶ † Vicesimaquarta causa est, si iudex est canonicus: & coram eo litigaret concanonicus eiusdem ecclesiæ: quia potest per aduersam partem recusari: vt habetur in cap. cùm R. de offic. deleg. & not. Spec. in tit. de iudice deleg. §. superest. versicu. item si est concanonicus. & Philip. in dicto capitulo postremò. colum.

57 vij. versiculo vndecimo. † vbi limitat, nisi ambo litigantes essent canonici: quia par ratio affectionis suspicionem excludit.

58 ¶ † Vicesimaquinta causa est, si litigator impetrauit sibi iudicem in causa sua eum, qui erat suus dominus. quia altera pars potest eum recusare. tex. est in c. causam, quæ. de of

59 fic. dele. ¶ † Vicesimasexta causa est, si iudex est socius alterius partis: vel habitat in eadem domo cum altera parte: vt not. Spe. in tit. de iudi. dele. §. superest. versi. quid si sit socius. & Philip. in d.c. postremò. colũ. viij. in princ. versi. xviij. de appel.

60 ¶ † Vicesimaseptima causa est, si ipse iudex se impetrari procurauit: secundum Spec. in d. §. superest. versi. item si ipse. per l. quæ omnia. ff. de procur.

61 ¶ † Vicesimaoctaua causa est, quando est appellatum à sententia iudicis, quia partem grauauit: nam appellatione pendente, redditur suspectus appellanti, tam in illa causa, quàm in omni alia: & potest recusari: secundum Phili. in d.c. postremò.

62 col. viij in fi. versi. xxvij. ¶ † Vicesimanona causa est, quando iudex accepit aliquam donationem ab altera partium: secundum Philip. in d.c. postremò. col. ix. versi. xxviij.

¶ † Tri

63 ¶ † Tricesima causa est, quādo iudex à quo, est surrogatus iudex in causa appellatiōis: quia redditur suspectus in illa causa, in qua pronuntiauit: secundum Philip. in d.c. postremò. col.
64 ix. versicul. xxix. ¶ † Tricesimaprima causa est, si iudex fuit quondam inimicus alterius partis. nam licet modò sit reconciliatus: potest tamen vt suspectus allegari: secundum Philip. in d.c. postremò. col. ix. versicu. xxxv. inimicus enim reconciliatus, adhuc remanet suspectus: & etiam à testimonio repellitur: secundum Abb. in c. cùm oporteat. col. iij. de accus.
65 ¶ † Tricesima secunda causa est, quando causa spectaret aliquo respectu ad commodum vel incommodum iudicis: vt quia tenetur de euictione rei, pro qua agitur: vel esset fideiussor alterius partis: secundum Philippum in d.c. postremò. col. ix. versicul.
66 xxx. & versi. xxxj. de app. ¶ † Tricesimatertia causa est, si iudex fuit ab altera parte corruptus prece vel pretio: vel si timet aduersarium meum: vel si ex aliqua causa eum nimis diligit: secundum Spec. in titu. de iudice deleg. §. superest. versi. item si sit inimicus. in penul. col.
67 ¶ † Tricesimaquarta causa est, si iudex est homo illiteratus vel imperitus, & grossus: & causa est ardua & subtilis: quia causæ subtiles non sunt committendæ grossis iudicibus: secundum Bald. in l. fi. in xvj. quæst. C. de hæredi. institu. & Felyn. in c. sciscitatus. colum. vij. in prin. versicu. dicit etiam Bald. &c. de rescript. vbi dicit hanc esse iustam causam suspitionis. & Iaso. in l. apertissimi. versic. secun-
68 da causa, &c. C. de iudi. ¶ † Tricesima quinta causa est, si iudex esset nimis seuerus & crudelis: secundum Iaso. in d.l. apertissimi. col. ij. in fi. versicu. tertia causa &c. per ea, quæ not. Bald. in l. ij. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. vbi dicit, quòd potest iudici tolli iurisdictio propter nimiam eius cru-
69 delitatem. ¶ † Tricesimasexta causa est, si iudex est indiscretus: quia potest recusari, sicut si esset iniquus: secundum Bald. in c. ad nostram. in fin. per illum tex. extrà de probatio.
70 ¶ † Tricesimaseptima causa est, si iudex consueuit esse iniquus: secūdum Bal. in d.c. ad nostram. in fi. de proba.
71 ¶ † Tricesimaoctaua causa est, si iudex est compater alterius partis: secundum Imo. in c. prudentiam. de offic. deleg. & Iason. in d.l. apertissimi. col. iij. in prin. de iud. C. & per glo. in c. cùm. i. & a. de re iudi.
72 ¶ † Tricesimanona causa est, si iudex non vult audire aduocatum in causa licet causa sit clara: potest ex hoc recusari, vt suspectus: secundum Lanfr. in clem. sæpe. in versi. de plano. col. j.
73 de verb. signi. ¶ † Quadragesima causa est, omnis causa, quæ est sufficiens ad remouendum procuratorem vel arbitrum: illa eadem sufficit ad remouendum iudicem: secundum Abbatem in c. postremò de appel. & ibi etiam Philip. in iiij. vol. versi. sed pro declaratione. &c. & col. vij. versicu. x.
74 ¶ † Vltimò pro complemento huius materiæ, adde, quòd inquantum dixi suprà in principio huius recusationis, quòd hæc exceptio debet opponi ante litem contestatam. limita, nisi de nouo superueniret: quia potest in

quacunque parte litis opponi:etiam post conclusionem,si post superuenit:secundum Felyn.in c.insinuante. col.pen.in fi.de offic.deleg.& de hoc habemus capitulũ regni,in nu.213. quod incipit:prolixitatem.disponens quòd exceptio recusationis post litem contestatam,ita demùm opponitur:si notoriè & euidenter constat iudici,quòd denouo superuenit:aliâs non admittitur.

75 ¶ † Item adde,quòd si quis post oppositam recusationem litigat coram iudice recusato,videtur per hoc renunciare recusationi:secundum Abba.in c.inter monasterium.in iij.notab.de

76 re iudi.† Item iudex impetratus per aliquem,non potest per eundem recusari:nisi noua causa superueniat: vt est gloss.& ibi Abb.in fi.in d.c.insinuãte.de offi.deleg.& ad materiam vide Pau.de cast.in cõsil.ccccxlij.col. pen.in ij.volu.

77 RESTITVTIO,† est septimus actus suspensiuus:& nihil aliud est restitutio,nisi in pristinum statum repositio.l.quòd si minor.§.restitutio.& ibi Bar.ff.de mino.& Bart.in l. Gallus.§.& quid si tantum colum.ij. vers.quæro,quid si filius,&c.ff.de libe.& posthu.& Barto.in l.interdum. col.j.ff.de cõdi.indeb.& Card.in cle. j.in iij.notab.de restitu.in integ.per hanc enim restitutionem reducitur quis in illum statum pristinũ,in quo

78 erat ante læsionũ.¶ † Est igitur sciendum,quòd multis personis conceditur ista restitutio.Primò enim conceditur minoribus.& intelligitur minor de iure communi is,qui est minor.xxv.annis: vt in toto titulo.ff.

79 de mino.† illa enim ætas.xxv.annorum,dicitur ætas legitima.l.fin.C.de his,qui ve.æta.impe.hodie tamen in Regno est correcta ista ætas per constitu.regni,quæ incipit:minorum iura.in fin.quæ vult,quòd ætas minor tam in masculo,quam in fœmina dicitur,vsque ad xviij.annos.& infra istud tempus datur restitutio in integrum,tam in iudicijs,quàm in con-

80 tractibus.¶ † Secũdò datur restitutio maioribus.xxv.annis,ex clausula generali:si qua mihi iusta causa esse videbitur. de qua habetur in l.j.& per totum tit.ff.ex quib.cau.maio.& in l. Pantonius.ff.de acqui.hær.& Spec.in tit.de locato.§.vj.versic.xv.& versic. seq.& Alex.in consi.xx.& consi.lxxj.

81 in.j.volu.¶ † Tertiò datur restitutio læsis, vltra dimidiam iusti pretij in contractu:puta in venditione:& datur etiam maioribus:iuxta.l.ij.C.de rescin.vẽdi.& c.cùm dilecti.& c.cùm causa.de empt.& vẽd.quo casu,quando venditor agit ex deceptione, est in arbitrio emptoris conuenti velle rescindere contractũ:vel iustum pretium supplere:vt dicto.c.cùm dilecti. adeò quòd si vẽditor peteret præcisè vnum,succumberet:quia tolleret electionem emptori:vt ibi habetur:&

82 in d.l.ij.† Differt autem ista restitutio ab alijs,quoad tempus petendi: quia aliæ restitutiones petuntur infra quadriennium continuum à tempore,quo minor effectus est maior.l. fi.C.de tempo.in integ.restit.Ista verò,quæ datur deceptis vltra dimidiam,competit vsque ad xxx.annos. quia est ciuilis actio & perpetua:secundum Bald.in d.l.ij.column.iij.in princ.

princip.& Abb.in d.c.cum causa.col. iij.istud autem quadriennium,est vti le in principio:quia non incipit currere nisi à die scientiæ : secundum Philippum Decium in consilio xlij. in fine.

83 ¶ † Quartò datur restitutio ecclesiæ: & maximè,quando fuit læsa per negligentiam procuratoris:vt est text. in c.cùm venissent. & ibi Abba.in sexta not.& in quinta colum.in princip.de restitu.in integ.Nam ecclesia restituitur tam in cōtractibus,quàm in iudicijs.Quòd restituatur in contractibus,probatur in c.constitutus. & ibi Abb.de restitu.in integ.Quòd restituatur in iudicijs, probatur in c.auditis.eodem titu.& ibi per Abb. maximè in viij. not.vbi tenet,quòd ecclesia restituitur aduersus probationem obmissam absque probatione læsionis.& sic licet aliàs quando petitur restitutio debeat probari læsio:tamen secus est in isto casu,quando petitur aduersus obmissam probationem:quia eo ipso,quòd probatio non est producta,probatur & apparet læsio.quod nota:quia idem esset dicendum in minore & muliere. Item,probatur in capitulo primo de restitu.in Integ.libro sexto,vbi ecclesia restituitur aduersus sententiam: & sic in iudicio.Item, restituitur ecclesia etiam contra aliam ecclesiam: vt dicto capitu.auditis.& sic priuilegiatus vtitur priuilegio suo contra priuilegiatum:secundum Abba.in d. c.auditis.col.ij.in fin.Item, restituitur ecclesia etiam aduersus præscriptionem.xl.annorum:vt habetur plenè per Philip.Deci.in consil. xxix.& Card.in clem.j.in ix.qō.de restitu.in inte.vbi plenè attingit,& declarat illud argumentum:scilicet, quòd si datur restitutio ecclesiæ contra præscriptionem,sequitur quòd lex inducens præscriptionem, esset frustrà imposita.& respondet,quòd nō est frustra quia finita præscriptione potest ecclesia infra solum quadriennium petere restitutionem:quo elapso penitus excluditur:vt ibi per eū.per text. in c.j.de restitu.in integ.lib.vj.Item, restituitur ecclesia aduersus omnem lapsum temporis:vt si lapsa sunt tempora appellandi vel probandi, vel alia similia:vt est tex.& ibi Cardi.in d.clem.j.de resti.in integ.

84 ¶ † Quintò datur restitutio etiam capitulo alicuius ecclesiæ,quando ipsi capitulo collegiato emersit aliqua læsio.ita dicit Abb.in c.j.col.v.in fin. de resti.in integ.& Inn.in c.nisi.in fi. de præb.quod tamen intellige,quando læsio resultat in toto collegio:nō autem in aliquo particulari de capitulo:secundum Abb.ibi.& idem dicimus de ecclesia, vt tunc restituatur,quando ecclesia patitur læsionem:non quando eius rector patitur vel eius canonicus.quod declara, vt per Card.in d.cle.j.in vj.q.de resti.in inte.& Abb.in d.c.j.

85 ¶ † Sextò datur restitutio omnibus hospitalibus & pijs locis:& omnibus collegijs & congregationibus pijs. ita tenet Bald.in consil.ccccl xv.in j. volumine,& Ioan.And.in capi.ij.de resti.in integ.libr.vj.& Abba.in c.ij. in ij.notab.de consue.& Lud.Roma. in consi.ccccvij.Alia autem collegia non pia non restituuntur:secundum

Abb.in d.c.j.col.v.in fi.de resti.in integ.vbi limitat in collegio scholarium:quod restituitur:secundũ eum, ex eo , quia solent in eo esse quamplures minores.¶†Septimò datur restitutio rustico,qui non potuit consulere peritiores.ita tenet Alex.in consi.xiiij.in fin.ij.volu.faciunt not.per Mod.in l.iuris ignorantia.C.qui admit.& in l.vbi.ff.de eden.¶† Octauò datur resti.vniuersitati alicuius ciuitatis seu reipub.vt habetur plenè per Ale.in consi.j.col.iiij.in iiij.vol.Pro hoc est tex.in l.respub.C.ex qui.cau.maio . & l.rempublicam. C . de iure reipub.lib.xj .An autem intelligantur ista iura de sola republica & ciuitate romana:an verò de omnibus ciuitatibus?glo.in d.l.respublica.videtur tenere,quòd procedat in sola ciuitate romana:& nõ in alijs:quod plenè disputat Spe.in tit.de resti.in integ.§.ij.vers.idem quoq. iuris.vbi nihil clarè firmat.Tamen,quicquid dicat ibi,veritas est,quòd quælibet ciuitas & respublica restituitur.imò etiam omne castrum & villa,quæ regitur per syndicos & administratores restituitur in inte.siue sit magna, siue parua:secundum Barto.& Bal.& communiter doc.in d.l.respublica.& ista est communis conclusio , quam tenet Philip Decius in consil.xlij.in fi.Aliud seruatur in villa,in qua sunt pauci homines , puta sex vel decem: qui singuli reguntur per se:quia verum est,quòd talis villa non restituitur:secundum Bart.in d.l.respublica. nam cessat ratio,quæ militat in alijs ciuitatibus & castris,vbi est multitudo hominum:scilicet , quia vbi sunt pupilli,viduæ,& aliæ personæ miserabiles,quarum causa & contemplatione conceditur restitutio vniuersitatibus . Et istud tenet & firmat per plura Matth.de afflict.in præludijs consti.in v.q.principali.& Albe.de rosa.in d.l.respublica.vbi etiam refert fuisse iudicatum in consilio,quòd villa , quæ erat triginta focalariorum fuit in integrum restituta.Idem firmat Pau.de cast.in cons.xxxvij.quod incipit:vt bene attingatur , &c.in ij. volum.vbi etiam addit in fine,quòd vna respublica restituitur contra aliam.

86 (Septimò) — 87 (Octauò)

88 ¶ † Nonò datur restitutio militibus ex priuilegio militiæ.quod tamen intellige procedere,quandiu sunt occupati in expeditione militiæ:aliàs autem si non sunt in expeditione , non restituũtur.tex.est & ibi per doc.in l.
89 fi.C.de restit.mili.¶ † Decimò datur hodie in Regno restitutio mulieribus.siue minoribus,siue maioribus, tam in iudicijs , quàm in contractibus:vt est consti.quæ incipit:obscuritatem.& ibi And.de yser.vbi dicit,quod etiam post conclusum in causa , potest mulier petere restitutionem in iudicijs : per ea,quæ habentur in l.si iudex.ff.de mino.quia eo ipso quòd concluditur,lęditur per renuntiationem.Et datur dicta restitutio,etiam si mulier veniat,vt authrix laudata: vt est deci.xv.conci.Neap.& non datur in vna causa,nisi bis.& prima restitutio appellatur primum beneficium:secũda verò,dicitur secundum
90 beneficium.†Est si fuerit concessa in causa principali,non datur in accessorijs . ita de his omnibus habetur in decis.

decis.xxxv.& decis.cxiiij.concil.Neapo.& per And.de yser.in consti.licentiam in fin.& in c.imperialem.§.prætereà,si quis.de prohi.feu.alie.per Fe
91 de.¶†Quid autem,si contrahat cum iuramento is,qui poterat petere restitutionem in integrum: an posit eam petere stante iuramento? dic quòd in minore est expeditum,quòd non:vt not.Bar.& doct.in authen.sacramenta.C.si aduer.vendi.nam iuramentum repræsentat eum maiorem. vnde non potest in integrum restitui.ita plenè declarat Alex.in consil. xxvij.& consi.xlij.inj.volum.& Philippus Decius in consi.xxxj.colum.ij. versicu. sed his.vbi plus dicit,quòd minimè potest petere absolutionem
92 à iuramento.† Et ex hoc infert Bar. in l.minor.xxv.annis obmissam.ff.de mino.quòd si minor litigauit in iudicio per procuratorem cum iuramento constitutum,non potest petere restitui in integrum,si lædatur per procuratorem:ex quo promisit cum iuramento habere ratum id, quod ge-
93 stum erit per procuratorem.¶ † Per hoc etiam infert notabiliter Bald.in l.generaliter.columna secunda.versicu.pone enim, &c. C. de reb.cred. quòd si ciuitas constituit vnum procuratorem seu syndicum ad contrahendum cum iuramento:& ille syndicus contrahit nomine vniuersitatis & iurat,tale iuramentum nō operatur,vt si contraueniatur,vniuersitas sit periura: quia vniuersitas non habet animam:vnde non potest incidere in periurium:sed bene operatur, vt aduersus talem contractum non posit vniuersitas petere restitutionem propter iuramentum.quod dictum teneas menti: quia est nota-
94 bile & quotidianum.¶ †Quid autem in muliere litigante per procuratorem cum iuramento constitutum:an posit restitutionem petere?hoc non inuenio ab alijs decisum:tamen dictum est quotidianum. nam semper mulieres constituunt procuratores in iudicijs:quia ipsę propter verecundiam sexus,non possunt personaliter interesse. & in omni procuratione quam faciunt notarij communiter, apponunt iuramentum.vnde si idem diceremus in muliere quod in minore, rarò aut nunquam mulier restitueretur in iudicijs:& sic illa constitu. obscuritatem. seruiret nobis de vento.vnde volens hunc casum decidere,puto quòd mulier restituatur, non obstante quòd procuratorem cum iuramento constituerit.& sic diuersum sit in muliere, & in minore:
95 & moueor ista consideratione. † is, qui petit in integrum restitutionem, dicitur ratum habere gestum per procuratorem: & non dicitur contrauenire.text.est & ibi glo.in versi. stipulationem.in l.cùm minor.ff.rem rat.haberi.vbi non committitur stipulatio rem ratam haberi ex eo quia promittens,petit restitutionem in integrum:ergo in proposito,licet mulier fecerit procuratorem,& promiserit habere rata gesta per eum:& iurauerit, non dicitur contrauenire,si petit rèstitui in integrum:ergo non dicitur periura:& consequenter potest illam petere,non obstante iuramento in mandato apposito:quia iuramentū semper regulatur secundum

naturam dispositionis, super qua apponitur: secundum Abb. in c. quemadmodum. col. ij. versic. nota in versicu. non obstante, &c. de iureiur. sed tu posses dicere: ergo idem esset dicendum in minore: quia si non dicitur contrauenire, deberet posse petere restitutionem contra id, quod dicit Barto. in d. l. minor. xxv. annis. Ad hoc respondeo, quòd in minore potest cōsiderari alia ratio: scilicet, quia iuramentum repræsentat eum maiorem: vt probatur in d. authen. sacramenta. & ibi per doctor. & nota. glo. in l. ij. C. de rescin. ven. Vnde sicut maior non restituitur: ita & minor, qui iurauit: quod non est in muliere, quæ siue sit maior, siue minor, restituitur in iudicijs: per consti. obscuritatem. puto tamen, quòd si mulier constituisset procuratorem ad contrahendum & iurandum, & ille procurator contraheret & iuraret, non posset tunc mulier petere restitutionem: sicut dicimus in vniuersitate: per illud dictum Bal. in d. l. generaliter. Et ita cum accidisset in facto, respondebam cuidam obiectioni mihi factæ per quendam peritum doctorem Botolinum: qui erat doctor antiquus & magnus practicus. & volebat extendere illud dictum Bartoli in dicta l. minor. xxv. annis obmissam. vt procederet etiam in muliere litigāte per procuratorem cum iuramento constitutum: ego sustentaui contrarium per rationes prædictas: & illi meo consilio quamplures doctores Neapolitani & prouinciales se subscripserunt:

96 & ita posteà fuit iudicatum. ¶ † An autem restitutio in integrum impediat executionem: ita vt ea pendente nihil innouari possit, sicut pendente appellatione? dic quòd sic. text. est in l. vnica. C. in integ. resti. postul. &c. & ibi Bald. & habetur plenè in deci. ccclxvj. concil. Neapol. & Bald. in l. fi. colum. ij. versic. item quæro &c. C. si ex. fal. instru. & Bald. in authen. quę supplicatio. in ij. no. C. de prec. impe. offe. & Bal. in l. si causa in iij. no. C. de transac. & per Alexand. in l. iiij. §. con

97 demnatum. ff. de re iudi. ¶ † Quod tamen limita non procedere, quando peteretur restitutio aduersus sententiam principis: quia tunc non impedit executionem: præstita tamen satisdatione per alteram partem de restituēdo in casu retractationis: prout dixi suprà de supplicatione. casus est in c. suscitata. & ibi Abb. de in integ. restitu. & habetur in d. decis. ccclvj. Quomodo autem procedit, quòd possit peti restitutio aduersus sententiam principis: vide Abb. in c. cùm ex literis. colum. vj. de restit. in integr.

98 ¶ † Secundò limita, quando apparet quòd malitiosè peteretur restitutio: vt quia esset præsumptio contra petentem. ita est text. in d. c. suscitata. & ibi per Abb. in penul. col. Tunc enim non impeditur executio: vt ibi. hanc tamen limitationem & præcedentem limita & declara, nisi executio contineret præiudicium irretractabile: vt quia tractaretur de carcerando, vel affligendo aliquem in corpus. tunc enim indistinctè impeditur executio per restitutionem in integrum. ita dicit Abb. in d. c. suscitata. colum. penult. & Bald. in d. l. vnica. C. in integ. restitu. postul. &c. & habetur

in d. decis.

in d.decis.cclvj.concil.Neapol.in fi.
99 ¶ † Tertiò limita non procedere, quando peteretur restitutio aduersus decretum affirmatiuum:quia non suspenditur executio:sicut minimè impeditur per appellationem per ritum magnæ curiæ vicariæ.ita habetur in d.decis.cclvj.concil.Neapol.
100 ¶ †Quid autem,si sententia sit bis confirmata per remedium appellationis, adeò quòd non potest tertiò prouocari:an possit saltem peti restitutio in integrum?vide Abb.in d.c. cùm ex literis in vij.not.de rest.in in
101 teg.vbi sentit,quòd sic.¶ † Vltimò posset hic dubitari:coram quo iudice potest peti restitutio? & pone exemplum. clericus contraxit cum laico:fuit deceptus.vult petere restitutionem: an debet adire iudicem suum ecclesiasticum: vel iudicem secularem aduersarij? dic quòd regula est,quòd petens restitutionem,debet adire iudicē rei:non autem iudicem proprium.text.est in l.ij.C.vbi & apud quem.& ibi Bar.fallit hoc in clerico & ecclesia: quia ecclesia habet hoc priuilegium,vt quando petit restitutionem,possit adire iudicem ecclesiasticum:& sic iudicem proprium: & idem in clerico:& sic in istis casibus actor non sequitur forum rei. text.est & ibi Abb.in j.not.in c.constitutus.de rest.in integ.

QVERELA, Est octauus actus
102 suspensiuus:super quo dicas,† quòd querela potest accipi largo modo, & strictè,& propriè.Quando accipitur largo modo,ponitur pro omni remedio,per quod quis recurrit ad superiorem per viam grauaminis: & tunc includit appellationem & restitutionem.tex.est & ibi gl.in ver.querelam.in l.ab eo.C.quo.& quādo iud. & ita illam gl.declarat Abb.in c.querelam.col.ij.in gl.j.de procu.& Fely. in c.querelam.colum.pen.de iureiur. Idem etiam tenet gl.in vers.querela. in l.si ab arbitro.& ibi Barto.Alex.& do.ff.qui sat.cog.& Soc.in cons.xcvj. col.iij.in fin.in j.vol.Secundo modo accipitur strictè:& tunc differt ab appellatione:secundum gl & Abb.in d. c.querelam.de procur.& Fely.in d.c. querelam.col.penul.de iureiur.Nam ille dicitur adire iudicem per querelam, qui non potest appellare propter aliquod impedimentum iuris:& sic tunc dicitur propriè querela:quando circa remedium appellationis iudex aditur:vt habetur in locis prææallegatis.Est enim querela,quando oppressus reclamat,vt sibi per viam iuris succurratur. ita dicit Philip.Decius in consi.cxxv.colum.fi.in j.volu. & habet locū querela vt plurimùm, quando quis grauatur in actibus extraiudicialibus: vel per aliquam interlocutoriam sine causæ cognitione prolatam:in quibus casibus si aliquis appellauit:& appellationem deseruit,potest recurrere ad querelam: & sic desertio appellationis non præcludit viam querelæ.ita pulchrè declarat Cardi.Alexandrinus in c.cùm sit romana.colum.j.in fin.&.ij.de appella.vbi etiam allegat dominos de rota in suis decisionibus. nam fatalia,quæ currunt in appellatione,non habent locum in querela:secundum Alexand.in lege si arbitro.in fin.verbis.ff.qui satis.cog.pro hoc est text.

in c.concertationi.& ibi per doct.de appel.lib.vj.Idem tenet Matth.de af flict.in const.appellationum tempora.col.j.xj.Est enim ista querela quę dam,implorare officium iudicis sine appellatione pro grauamine:secundum Alexan.in d.l.si ab arbitro.in fi.

103 ¶ † Nota tamen inter alios vnum casum,in quo est necessaria ista querela:nam in omnibus casibus,in quibus sententia lata, nunquam transit in rem iudicatam:prout est,quando fertur in causa matrimonij: vt not. Abb.& docto.in c.consanguinei.de re iudica.& in c.sicut.de testi.Item, quando fertur ex consilio doctoris: vt not.Abb.in c.proposuisti.de proba.& Alex.in l.si ab hostibus.col.iij. ff.solu.matri.& Philip.in c.intimasti. in fi.de appel.& Ludo.roma.in consi.ccxxviij.& idem in sententia lata ex iudicio expertorum: vt habetur in decis.xxxiij. concil.Neapol. & in quampluribus alijs casibus: de quibus plenè dixi suprà in versi.sententia.in iij.quæst.principali.Si contingat in dictis casibus aliquem prætendere grauamen de tali sententia, si vult per appellationem contradicere, debet appellare infra decem dies.& tunc deuoluet causam ad superiorem:aliâs elapsis decem diebus, non potest vlterius appellare: debet enim contradicere per viam querelę:si vult se grauare post decem dies. glo.est singularis in.capitu.ad reprimendam.versicu.suspendatur.de offici. ordin.quam valde exclamat ibi Abb.& idem Abb.in d.c.consanguinei.colum.penult.in fin.de re iudi.& Philip.in c.directe.colum.penulti.de app.& Felyn.in c.lator.col.iiij.de re

104 iudi.† Verùm tunc non potest adiri superior:sed debet querela proponi coram eodem iudice.ita dicit Abba.in d.c.ad reprimendam.& in d.c. consanguinei. & in hoc videtur differre querela ab appellatione:prout hoc plenè declarat Paul.de cast.in l. fin.C.de edic.diui Adria.tol.& ibi etiam Alexan.in xj.col.circa fi.& seq.

105 & Ias.etiam ibi colum.pen.¶ † Similiter circa reuocationem attentatorum.quando aliquid est attentatum appellatione pendente in tali causa, in qua non poterat appellari:quo casu non ligantur manus iudicis ante inhibitionem. c. non solùm.de app. lib.vj.nam isto casu attentata tenēt: ex quo lege permittente fiunt: vnde non reuocantur ex priuilegio attentatorum: sed possunt reuocari per viam querelæ: & tunc fit reuocatio per superiorem.ita dicit Abb.in capitulo pastoralis.colum.iiij.versicu. tertius effectus.& in versicu.in tertia quæst.&c.& ibi etiam Philip.in

106 iij.colum.de app.¶ † Plus etiam dicit Abb.in d.c.pastoralis.in d.versic. in tertia.q.&c.quòd etiam in casibus, in quibus prohibita est appellatio:si aliquis appellat,operatur hæc appellatio quoad iudicem,ad quem vt si videt grauamen,possit illud emandare & corrigere:licet non operetur aliquem effectum suspensiuum respectu iudicis, à quo.& ad hoc ponderat glos.sing.in clemen.j.in glos.in versicu. oneramus.de iure patrona.

107 ¶ † Competit etiam ista querela, vbicunq; iudex tardaret circa expeditionem causę:nam tunc ab ista tardatione

datione non poteſt appellari:ſed poteſt exponi querela ſuperiori.ita tenet Bal.in l.fi.§.illud.per illum text.
108 C.de tempo.appel.¶†Plures alias ſignificationes habet iſte terminus, querela.quia quandoque ponitur pro querela criminali:vt no.gloſ. in cap. Maximianus.lxxxj.diſtin.& eſt text. in l.querela.C.de falſis.& not.glo. in l.ſi quis ſe iniuriam.C.de accuſ.& de hoc dixi ſuprà in quarta parte : in j. diſt,verſic.Ex prædictis infero, &c. Item,quandoque ponitur pro querela inofficioſi teſtamenti : vel inofficioſæ donationis. & hoc non eſt materia noſtra : ideò remitto me ad
109 ſuos titulos.¶†Quæ autem ſit differentia inter lamentationem,querelã, querimoniam,& quęſtionẽ?dic quòd lamentatio,eſt extraiudicialis. querela verò iudicialis.tex.eſt in conſt.regni, que incipit : peſsimam. & ibi Matth.in j.notab.Querimonia verò, eſt ante litem conteſtatam, quæſtio, dicitur poſt litem conteſtatam : ſecundum Felyn.in c.j.in fin.de app. & declarat Abb.in cap. quia iudicante. col.pen.de preſcript.
110 REDVCTIO,† eſt nonus actus ſuſpenſiuus : quæ dicitur eſſe ſpecies appellationis:licet non ſit vera appellatio.l. non diſtinguemus.§. cùm quidã.& ibi not.ff.de arbi. hinc dicit Specul.in titu.de arbi. §.j. verſi. quid ſi à tempore.quòd reductio ad arbitrium boni viri,non dicitur propriè appellatio : ſed potius quædam atteſtatio.habet tamen quandam ſimilitudinem cum appellatione:quia ſicut appellatio impedit executionem : ita etiam reductio : ſecundum Bald.in c.fi.col.j.verſi. & nota, quòd tria ſunt &c.lata ſententia ſuper reductione : ſecundum Ang. in conſil. clxxij.vbi in fi.vbi etiam ſentit Ang. quòd nõ obſtante reductione poteſt fieri executio,præſtita cautione per petentem:ſicut dicimus in reſtitutione in integrum:de qua materia dixi ſuprà in ver.reſtitutio.circa fi.& per Bar.in l.defendẽte.in fi.ff.de auto.tu. ſed Bald.in l.tale pactum §.qui prouocauit colum.fin.in penultima.q.ff. de pac.tenet indiſtinctè, quòd reductio impedit executionẽ laudi: adeò quòd ea pẽdente nullo modo poteſt fieri executio:Sicut dicimus in appellatione.idem tenet Abba.in c.quintaualis.colũ.xxiij. verſic. ſed hîc annecto dubiũ.&c.de iure iur. vbi etiã dicit,quòd iſta reductio,eſt quædam querela.Verùm Salyc.in l.j.C. quando prouo.non eſt neceſ. tenet, quòd non impedit executionem.& ſic. videtur varietas opin. inter docto. ſed in tanta varietate puto veriorẽ eſſe opin.Bald.& Abb.& ſequacium: ſcilicet,quòd impediat executionẽ, ſicut appellatio : & hoc probatur ex tex.in d.l. non diſtinguemus. §. cùm quidam.rectè ponderando illum tex. hãc etiam opin.in effectu tenet Soc. in conſil.xxvij.colum.penul.in quarto volum. vbi dicit æquiparari iſta duo:ſcilicet,eſſe factum compromiſſum:& eſſe petitam reductionẽ. vnde ſicut non poteſt fieri executio pẽdente compromiſſo:ita nec pendente reductione: & cum hac opin pertranſeo:quæ videtur tutior.
111 ¶† Super hac tamen materia reductionis:quæ quotidiana eſt, breuiter

attingam tres q.de reliquis autem ad materiam faciētibus,remitto me ad ea quæ plenè ponit Abb.in d. cap. quintauallis.& Bartol.in l.si societatem.§.arbitrorum ff.pro socio. & Ludoui.Roma.in rub.de arbit. & Lanfranc.in tracta.de arbi.quorum dicta esset superuacuū repilogare. Solùm attingam istas tres quæstiones, quæ videntur habere opinio.docto.hincinde:ad hoc vt ponam veram & cōmunem decisionem.Et prima q.erit: vsque ad quod tēpus potest peti ista reductio.Secunda,coram quo iudice peti potest. Tertia,quid si per pactū est renuntiatum huic reductioni & iuratum,an possit peti,non obstante iuramento absque alia absolutione?

112 ¶ † Primò igitur quæro vsque ad quod tēpus peti potest reductio? dic quòd communis conclusio est,& vera,quòd potest peti vsque ad.xxx.annos:quicquid dicant alij docto. hanc opin.tenet Barto.in d.§.arbitrorum. & Sozi. in consi. ccxx. colum. iiij.in ij. volumi.& est decisum in decisio. cxxxij.concil.Neap.idem tenet Angel.in consilio. ccxxiiij. in princ. vbi dicit,quòd est ius personale : & ideò non præscribitur nisi spacio.xxx.annorum.idem tenet Bald.in l.fin.versicul.quæro vsque ad quantum tempus &c.C.de contrahen.empt. & Alexan.in consilio. xcv. colum. fin.in ij. volum. & Philipp. Decius in consil. xxxix.colum.pen.in fi.vbi plures allegat.& dicit hanc esse communem

113 opin. † Nec obstat l.cùm anteà.C. de arbit.vbi dicitur,quòd taciturnitate decem dierum emologatur sententia arbitri,si non fuerit contradictum:quia illa l.loquitur in arbitro, qui habetur instar iudicis:nos autem loquimur in reductione ad arbitriū boni viri,quæ fit contra sententiam arbitratoris:qui est velut amicabilis compositor:& procedit de facto potius,quam de iure.ista enim sententia non emologatur,nisi spacio. xxx. annorum.ita declarat Abb.in d. cap. quintauallis.colum.vj.versic.octaua differentia.

114 ¶ † Secundò quæro, quis erit iudex adeundus in ista reductione? super hoc reperio varietatem opin. nā Bar.in d.§.arbitrorum.col.iiij.versic. quæro,quis erit iudex.&c.ff. pro socio.tenet quòd debet adiri iudex rei: & sic ille,qui esset futurus iudex, si actor voluisset in iudicio litigare. idem videtur tenere Alex. in consil. cxxxj.in prin.in ij.vol.vbi dicit,quòd iudex ordinarius litigantium,est iudex in causa reductionis:non autem iudex appellationis.Idem tenet Soc. in cōsi.xviij.col.xiij.in j.vol.& Paul. de cast.in l.cùm hi.§.transactione ff. de transa.& Abb.in d. c. quintauallis co.xxj.in fi. ver.sed dubitabatur quis iudex &c.de iure iur.Contrarium tenet Ludo.ro.in consi.cclxv.vbi dicit, quòd debet peti reductio coram illo iudice, qui est iudex arbitratoris ad instar appellationis.& hanc partem tenet Matth.de afflic.doctor Neapolitanus in decisi.lj.concil.Neapol.verùm dicit, quòd non fuit hoc decisum per sacrum consilium. Breuiter ego teneo primam partem: scilicet, quòd petatur coram iudice ordinario, qui esset futurus iudex causæ: per decisiones prędictas:quę vidētur

facere

facere opin.magis cõmunem. Quod poteſt corroborari:quia arbitramentum,eſt quædam tranſactio: & ſicut ille,qui vult agere contra tranſactionem,debet adire iudicem rei:ita etiã & veniens contra arbitramentum. quod tamen declara & limita,niſi ex forma alicuius ſtatuti haberent lauda executionem & actionem: quia tunc ad iudicem arbitratoris eſt recurrendum,per ea,quæ dicit Bart. in l.ij.C.vbi & apud quem &c.

115 ¶ † Tertiò quæro,an contra laudũ iuratum,quando eſt renũtiatum reductioni,poſsit peti reductio: & an ſaltem ſit neceſſaria abſolutio à iuramento? Breuiter vera & communis concluſio eſt,quòd ſi læſio eſt modica & ſupportabilis: non poteſt peti reductio:& tunc illa renuntiatio cũ iuramento,operatur,vt non reducatur ad arbitrium boni viri. ita tenet Paul.de caſt.in conſil.cclx.colũ. ij. in j. volu. Si autem læſio eſt magna & enormis,vel enormiſsima, tunc poteſt peti reductio non obſtante renuntiatione & iuramento.quia dato, ꝙ ampla verba ponantur in cõpromiſſo:non tamẽ poteſt fieri quin reductio habeat locũ,ſtante enormiſſima læſione:& ſẽper iuramẽtũ intelligitur,ſi æquè arbitratus fuerit arbitrator:& enormiſsima læſio nõ præſumitur cogitata: & iuramẽtũ non extenditur ad incogitata. ita tenet Alex.in conſi.cxxxj.colum. pen.in ij. vol.& Soc.in conſi.ccxx.colum. v. in ij. volum. & in conſil. ciiij. colum. iiij. in fin. in iiij. volum. & Philipp. Decius in conſil.xj.colum.vj. verſic. iiij.principaliter &c.& conſil.lx. col. ij.vbi dicit,quòd nõ poteſt dari clauſula,per quam non petatur reductio. Sequitur ergo,quòd vbi eſt enormis læſio,non requiritur abſolutio à iuramento:ſed poteſt indiſtinctè peti reductio:quia nõ detegitur periuriũ, vbi iuramentum ſe non extendit ad illud.Idẽ tenet Ang.in conſil. clxxij. conſiliũ tamẽ theologorũ eſt, quòd petatur abſolutio ad cautelã,à tali iuramento: quam de facili concedet epiſcopus: licet hoc non ſit de præcepto. ita tenet Bald. in l. fina. C.de non nu.pecu.Reliqua de materia reductionis,dic vt habetur in d.c.quintauallis:& in d. §.arbitrorum. & ibi per docto.& dicam infrà in hoc tracta.de appellatione.in. iiij.q. principali.verſi.octauò limita,&c.

116 DILATIO,† Eſt decimus & vltimus actus ſuſpenſiuus. nã impedit proceſſum ad vlteriora:quia dilatione pendente, officium iudicis conquieſcit l.ſiue pars C.de dila.c.ſignificante.de appel.Et quia hanc materiam dilationis plenè tractaui ſuprà in ſecunda parte iudicij, in tractatu de dilatione: ideò ad ibi dicta me remitto.Et per hæc ſit expedita prima.q.principalis.

SECVNDO, Principaliter ſequendo ordinem præpoſitum, quæ-
117 ro qualiter fiat appellatio.† Dic quòd fit à iudice inferiore, à quo lata eſt ſententia ad iudicem ſuperiorem:nam ad inferiorem vel parem appellari non poteſt l.j. §. ſi quis in appellatione.ff.de app.in tantũ,quòd non valeret conſuetudo permittens appellare de maiori ad minorem,vel æqualem:ſecundum Abba. & Felyn.

in rub.

118 in rub.extrà de app.col.j.† Item,debet appellatio continere nomen appellantis & appellati: & continentiam sententiæ,à quo appellatur: vt est tex.& ibi Bartol.& doc.in l.j.§.fi.
119 ff.de app.† Item,debent in ipsa appellatione peti Apostoli: aliàs non valet appellatio sine petitione Apostolorum: secundum Inno.in c.j.de app.pro hoc est tex.in l.eos §.apostolos.& ibi Barto.& doc.& in l.quoniã la.j.C.de app.& debent apostoli peti instantius & instantissumè,ac sæpius: & sufficit, quòd vnico actu sæpius petantur in vno & eodem libello: vt est tex.in cle.quamuis.de app. & habetur in cap.ab eo.& cap. vt super.de app.lib.vj.
120 ¶† An autem valeat appellatio simpliciter facta,& generaliter,non expresso proprio nomine iudicis, ad quem appellatur, vt si aliquis dicat simpliciter:appello,vel si dicit,appello ad iudicem cõpetentem? Dic quòd sic.& ita communiter tenetur: per. l.ij.ff.de app.ita tenet Bart.in l.j.§. si quis versic.quæro.quid si aliquis,&c. ff.de appe.& Bald.in l.apertissimi.C. de iudi.in j.col.& Abb.in c.inter cætera.de app.vbi limitat hoc procedere de iure ciuili:secus de iure canonico:secundum eum.& per Philip.in c.dilecti.el.iij.in xvj.q.de app.
121 ¶† Debet autem appellatio præsentari per appellantem coram iudice, à quo: vt not.Philip.in c.si iustus.col. iiij.de app.& infra decem dies à die latæ sententiæ: vt.C. de app. authen. hodie.& posteà prosecutio fit coram iudice ad quem: præsentando coram eo supplicationem:& narrando materiam causæ & sententiæ cõtra se latæ:& instãdo pro literis inhibitorialibus.Verùm,si non potest haberi copia iudicis,à quo, vt quia est absens: vel per metum nõ potest corã eo appellari,tunc potest appellari coram honestis personis vel potest adire iudicem ad quem,& coram eo porrigere supplicationem appellatoriam, absque eo, quòd aliter appellatum fuerit coram iudice à quo. ita dicit Bal.in d.l.apertissimi.col.j.C.de iud. & in l.ij.C.de his,qui per metum iudi.non app.& de hoc est glo.expressa in versic.maiori.in cle.j.de app.& declarat plenè Socin.in consil. xlv. in j. co.in j.vol.Erit ergo practica in casu isto, quando quis non potest appellare coram iudice,à quo, vel propter absentiam,vel propter metum: vt adhibeat secum iudicem,notariũ, & testes: & coram illis declaret ac protestetur, quòd intentio sua erat appellandi in iudicio à tali grauamine per talem iudicẽ sibi illato. Verũ quia propter eius absentiã vel propter iustũ metũ non potuit iudicialiter appellare,nunc appellat extraiudicialiter corã honestis personis: & de dicta appellatione faciat scribi actum publicũ.Ad quod facit, quòd habetur in cap. si iustus metus. & ibi per doc.de app.& not.Barto. in l.j. §. dies ff.quando app.sit.Et nota, quòd vltra iudicem, notarium, & testes, debent adesse aliæ honestæ personæ:coram quibus appelletur. & hoc quando ista appellatio esset probanda per instrumentum: quia tunc iudex, notarius, & testes omnes simul iuncti,faciũt fidẽ de illo actu:

& non

& non possunt repræsentare duas vices: scilicet testium & personarum, coram quibus appellatur: ita declarat Pet. Philip. Corn. in consi. ccxcij. col. ij. versi. ij. in iij vol. & Abb. in d. c. si iustus. col. j. vbi plus dicit, quòd sufficit, quòd sit vnus probus vir, coram quo appelletur.

122 ¶ † An autem sit necesse præsentare appellationem iudici sedenti pro tribunali? dic quòd non: sed potest vbique præsentari: imò potest præsentari solùm actorum magistro, seu notario absque iudice, & valet: secundum Bal. in authen. quæ supplicatio. in prin. C. de pre. impe. offe. & sequitur Alexan. in l. j. §. libelli. in addi. ad Bart. quæ incipit: cui detur, &c. ff. de appel. & idem Alexan. in l. j. § dies. ff. quando appel. sit. Et quòd in omni loco possit præsentari, quoad effectum, vt sententia non transeat in rem iudicatam, tenet Cardi. in cle. ij. §. similiter. in ij. q. in fi. de appel. cùm possit etiã die feriata appellari: cùm non sit actus iudicialis, appellatio: secundũ Car. ibidẽ: & no. Bar. in d. l. j. §.

123 dies. ¶ † Fit etiã appellatio p hęc verba: submitto me protectioni & tuitioni talis iudicis. nam ista verba important vim appellationis: secundũ Bald. in l. j. in fi. C. si quacumque præ di. pote. & est tex. in c. ad audiẽtiam. & ibi Car. Alexand. de appel.

124 ¶ † Vtrum sit necesse, quòd semper appellatio fiat in scriptis: an verò sufficiat, quòd viua voce appelletur. Communis conclusio est, vt distinguatur inter appellationem à diffinitiua & ab interlocutoria. Nã à diffinitiua, si quidem appellatur incontinenti, scilicet eodem instanti post latam sententiam, potest appellari viua voce: & sufficit quòd grauatus dicat: appello, & faciat hoc scribi in actis per notarium. Si verò appelletur ex interuallo post latam sentẽtiam, tunc debet appellari in scriptis: aliâs non valet appellatio. de hoc est tex. in l. j. in fin. cum l. seq. de app. & in l. litigatoribus. & ibi glo. Bar. & Bald. C. de app. & no. Specu. in tit. de appel. §. qualiter in prin. & Pet. Philip. Cor. in consil. xcv. colum. j. in fin. & seq. in quarto volumine.

125 ¶ † Sed quando dicatur appellari incontinenti, & quando ex interuallo. Dic quòd communis conclusio est, quòd incontinenti dicitur, dum iudex sedet pro tribunali in illo sero, & non diuertit ad extraneos actus. Secus est, si iudex iret ad prandium, vel ad alium actum extraneum à iudicio: & posteà reuerteretur ad tribunal: quia propter actum extraneũ inter medium nõ diceretur vlterius incontinenti fieri. & idem, si appellans diuerteret ad extraneos actus: & posteà appellaret: ita dicit Specul. in tit. de app. §. qualiter. in prin. & ibi Ioan. And. in addi. super verbo: diuerterit. sed Bal. in d. l. litigatoribus. tenet, quòd iudice sedente pro tribunali, dicitur incontinenti: non distinguendo vtrum diuerterit ad extraneos actus, vel nõ. imò Bar. expressè tenet in d. l. litigatoribus. quòd etiã si diuerterit ad extraneos actus, dicitur fieri incontinenti: dũmodo eadẽ die fiat: & iudice sedente pro tribunali. l. diuus. ff. de in inte. resti. idem tenet Bart. in l. eos. §. si autem. C. de

appel

appel. & glos. magis expressa in l.ij. ff.de appe.& Bar.in l.j.§.libelli.col.j. eo.titu.& hoc videtur esse de mente Bal.in d.l.diuus. in ij.lect. in fin. vbi propriè loquitur de iudice surgente, & statim reuertente. idem videtur sentire Philip.in c.si iustus.versic.vj. quæritur.in fin.de appel.

In ista varietate, quæ videtur esse inter Spec.& Ioannem Andr. ex vna parte,& glo.Bar.& Bal.ex alia parte, ego ita corcordarem opin.vt distinguamus. Aut iudex processit ad actus extraneos:scilicet ab illa causa, quam sententiauit: vt quia post expeditam illam causam incœpit expedire alias in eodem tribunali:& tunc procedat opi.Bar. & sequacium:quia si tota illa die sederet pro tribunali, posset appellari viua voce: quia isti actus non videntur omnino extranei,ex quo sunt de iudicio, & pertinentes ad illud tribunal:licet videantur extranei ab illa causa decisa. & ita pondero verba Bartol. in d.§. libelli. vbi super isto puncto refert tres opi.quas etiam refert Bal.in d.l. litigatoribus.Prima est generalis:scilicet, quòd tota illa die sit permissum per d.l.ij.ff.de appel.vbi fit mentio de die. Secunda opin. est strictissima:scilicet, vt intelligatur inconti nenti:scilicet antè, quàm iudex procedat ad àlia facienda:quod intelligo:scilicet ad alias causas expediendas:non autem ad actus penitus extraneos, qui fiunt extra tribunal. & hoc est de mente glo.in d.l.litigatoribus.in versi.illico.quæ relata prius ista stricta opi. refert posteà vltimã opin.Hug. quæ communiter approbatur per Barto. & Bald. ibi. scilicet quòd dicitur illico,dum iudex sedet pro tribunali. vnde innuit subtiliter intuenti, quòd illa facienda, ad quæ diuerterat,erant negotia,quæ expediebãtur in tribunali. & hoc etiã est de mente Bal.in d.l. diuus.in j.lec.in j.notab.ff.de in inte.resti.vbi dicitur incontinenti comparere ille,qui venit iudice pro tribunali sedente: licet ad alia iam diuerterit. Et dicitur diuertisse ad alia,quando habuit sen tentiam pro lata & absoluta. vnde illa verba respiciunt alia negotia eiusdem tribunalis. & ita intelligo Bar.in d. l. litigatoribus. qui fundat se per d.l.diuus. & de ista diuersione non curamus. Tertia opin.relata per Bar.in d.§.libelli. est mediocris:quæ eligit mediam viam: scilicet, quòd dicitur incõtinenti, donec iudex sedet pro tribunali: & ista communiter approbatur.quam tenet Lanfran. in c.quoniam contra.in versi.interlocutiones & appellationes. colũ. xvj. versic.sequitur aliqua videre,&c. de proba.& Philip.in d.c.si iustus.versi. vj.quæritur. in fi. Aut iudex processit ad actus penitus extraneos, surgendo a tribunali causa faciendi aliud negotium extraneum: & tunc aut surrexit cum animo statim reuertendi, non reliquendo totaliter tribunal pro illo sero:vt quia dimisit ibi actorum magistrum negotiantem in actis interim. & tunc si statim reuertitur, habetur ac si non recessisset: & potest adhuc appellare viua voce. per ea, quæ dicit Bald.in l.diuus.in ij.lect.in fin.Ad quod facit tex.in l.iij.ff.de diuor.& in l. plerique.

ff.de

ff.de ritu.nup.& per ea, quæ habentur per Alex. & doct.in l. cùm antiquitas.C. de testa. aut surrexit iudex à bancho cum tota eius curia, causà eundi ad prandium vel ad deambulandum : ita quòd non apparebat de animo reuertedi pro illo sero. & tūc dato, quòd posteà reuerteretur, non dicitur fieri incontinenti : quia illa videtur alia rectio curiæ propter illam interruptionem. vnde tunc esset appellandum in scriptis. & ita puto procedere opin.Spec.in d.§. qualiter in princip.quam ad hoc sequitur Philip.in d.c.vt debitus.col. viij. versic. vij.queritur &c.de app.& gemi.in c. cordi.col.iiij.in prin.de appel.lib. vj.

126 ¶ † Et prædicta procedunt, quando appellatur à diffinitiua. si verò appellatur ab interlocutoria, & tunc siue statim, siue ex interuallo, semper debet appellari in scriptis: aliàs non valet appellatio. Tex.est in c.cordi nobis.de app.li.vj.& no.Spe.in tit.de appel.§.qualiter.post princ.& Bar. in l. eius.ff.de appel.reci. & Phil. in c. vt debitus.col.vij.versi. secundò quæritur &c.de appel.vbi dicit illud communiter seruari, tam de iure ciuili, quàm canonico. & Paul. de castr. in consi.cclxx.in prin.in ij.vol.& bal.& Ange.in l.patris & filij. ff.de vulg.& pupil.& Lud.ro.in consi.xlj.

127 ¶ † Quando dicatur fieri appellatio in scriptis:& an sufficiat comparere in iudicio, & dicere notario : scribe qualiter ego appello à tali sentētia, ex tali causa, &c. dic quòd non : sed tunc dicitur in scriptis, quando porrigitur libellus scriptus appellatorius : aliàs si viua voce dictaret appellatus, & notarius redigeret in scriptis, non diceretur appellatio in scriptis:& elapsis decem diebus sententia transiret in rem iudicatam: non obstante tali appellatione inualida. ita in terminis tenet Phili. in d. c.vt debitus.in vij.col.versi.iij. quæritur,&c.de app. & plenè hoc tangit Pet.Phi.Cor.in consi.xcv.col.j. in fi. & seq.in iiij.volu.pro hoc est glo. & ibi Bar.in l.in sacris.C.de prox.sacro. scri.lib.xij.& Ias.in l.j.col.iij.in prin.

128 ff.de eden. ¶ † Ex prædictis huc usq; habemus vnam differentiam inter appellationem à diffinitiua, & ab interlocutoria: ex qua habes colligere duas practicas pro aduocato appellati contra appellantem: scilicet, vt aduertat, quando quis appellat viua voce à diffinitiua in eadem die : si ibi extat iudex præsens & pro tribunali sedens, quia licet aliæ appellationes in scriptis possint porrigi quacūque hora, loco, & die, & etiā soli notario, vt suprà dixi : & dicetur infra in sequenti q. principali, quærit. iij. q. huius principalis distin. seu trac.de app. tamen ista appellatio viua voce non valet aliter, nisi fiat iudice præsente & pro tribunali sedēte: per ea, quæ suprà dixi. vnde si à tali appellatione viua voce facta, iudice absente, vel pro tribunali sedente laberentur decem dies: sententia transiuisset in rem iudicatam. & posset peti executio.

129 ¶ † Secūda practica est: si in casibus, vbi est appellandum in scriptis, compareret appellans:& diceret notario actorum: scribe, qualiter ego appello, &c. sit cautus aduocat' appellati, vt non

vt non opponat, quòd appellatio nō valet: sed taceat donec labantur decem dies: & posteà petat executionē sententiæ, quæ transiuit in rem iudicatam: quia multos vidi in hoc errare.

130 ¶ † Limita tamen id, quod dixi de interlocutoria, non procedere, quando habet vim diffinitiuæ: quia ab ea potest appellari viua voce incontinenti, sicut à diffinitiua: & omnes solennitates in ea seruantur, quæ seruari debent in appellatione à diffinitiua: secundum Phili. in d. c. vt debitus. col. viij. versi. vij. quæritur, &c. & Ange. in consil. ccxcvij. & Lud. Rom. in consi. xlj. in princ. sicut in simili dicimus, quòd licet aliâs in appellatione ab interlocutoria sit necesse inseri causam grauaminis: vt dicam infrà in ij. differentia: tamen quando interlocutoria habet vim diffinitiuæ, nō est necesse, quòd inseratur causa: sicut nō est necesse, quando appellatur à diffinitiua: secundum Bald. in l. minoribus. col. ij. C. de his, qui. vt indig. & Abb. in c. peruenit. col. ij. de app. & Phil. in d. c. vt debitus. in xiiij. q. de appel.

131 ¶ † Item illud, quod dixi à sententia diffinitiua debere appellari in scriptis ex interuallo, limita non procedere in causis breuioribus: in quibus potest appellari viua voce: secundū Bal. in l. & maioribus. in fi. C. de app. Quæ autem dicantur causæ breuiores: remittit se ad ea, quæ habentur in authen. nisi breuiores. C. de sentē. ex peri. reci. Hodie autem in regno habemus ritum magnę curiæ, in numero clxiiij. qui incipit: item in causis, &c. quo cauetur, quòd in causis duarum vnciarum ciuiliter petitarum non appellatur. verùm nunquā vidi seruari illum ritum.

132 ¶ † Sed iuxta prędicta quęro de vna q. quæ quotidie euenit: quid si aliquis appellat viua voce cum reseruatione appellandi in scriptis: & deinde appellat in scriptis: quæ appellatio dicatur valida, prima, an secunda? & hoc est vtile scire: vt sciamus, quando incipiat currere tempus prosequendi: an à prima appellatione: vel à die secundæ appellationis: hāc q. mouet Bar. in l. cùm procurator. §. si dominus. ff. de ope. no. nun. vbi inuolutè loquitur. Tamen eius intentio videtur esse, quòd prima appellatio teneat. & istam opin. tanquam veriorem cōmuniter sequuntur doc. ibi, maximè Ioan. de Imo. idem magis clarè firmat Pau. de cast. in consi. vij. in j. vol. & in consi. cclxx. eo. vol. vbi dicit, quòd primam appellationem debet prosequi appellans: & ab illa prima currit tēpus prosequendi. Idem tenet Lud. rom. in consi. xlj. & videtur magis communis opi. vbicunq; prima appellatio valuit. quia secunda videtur frustratoria: & nullum effectum potest importare: nisi quia per secundam censetur prima redacta in scriptis: & sic secunda trahitur ad primam. Sed quando prima non valeret, vt quia ab interlocutoria fuit appellatum viua voce, tunc secunda in scriptis valet: & ab ea incipit currere tempus prosequendi: dummodo sit facta infra decē dies. ita declarat Phili. in c. tua nobis. col. v. versi. secunda conclusio, &c. de ap. & ibi ponit septem conclusiones super

ſuper iſta quæſtio.& plenè declarat
ipſam de mente Bal.in l.appellatio-
ne.C.de appel.& in c.ſancimus. quo
tẽpore mili.ſed Alex.in d.§.ſi domi-
nus.col.pen.& fi.videtur tenere con-
trarium ſcilicet,quòd ſi aliter nõ ap
paret de mente appellantis,debet at
tendi ſecũda appellatio,propter eius
proteſtationem:per quam reſeruauit
ſibi ius appellandi in ſcriptis.& hanc
contrariam opin.tenet Salyce.in l.ſi
quis libellos.C.de app. Mihi tamen
videtur,quòd verior ſit prima opin.
Bart.Lud.& Pau.de caſt.non obſtan-
te,quòd etiam Iaſ.in d.§.ſi dominus.
ſequatur opi.Alex.& Pau.de caſt.ibi-
dem.ſibi ipſi contrarius ab eo,ꝙ te-
nuit in conſilijs.Et volẽdo corrobo
rare iſtam primam opi.Bar.& ſequa-
cium,quam habeo pro vera & indu-
bitata,maximè hodie in Regno,per
ea,quæ inſtà dicam,conſidero quòd
totum fundamentum Alex.& Iaſo.
& aliorum tenentium contrariam
partem,cõſiſtit in eo:videlicet,quòd
per dictam reſeruationem videtur
eſſe facta proteſtatio,quòd ſi contin
gat me appellare in ſcriptis, volo
quòd prima appellatio habeatur pro
non facta:& in his, quæ dependent
ex mera voluntate proteſtantis,ſta-
tur ſuæ proteſtationi in l.qui in alie
na.§.fi.& ibi Bar.& doct.ff.de acqui.
hæredi.item quia in dubio debet ita
interpretari illa proteſtatio,ex quo
eſt vtilius pro poteſtate:quia maio-
rem habebit dilationem ad proſe-
quendum. & hanc rationem etiam
ſentit Io.de Imol.in d.§.ſi dominus.
Tertiò mouentur per.l.ſi quis libel-
los.C.de app.vbi Ang.per illum tex.
tenet illam opin.contra Bar.nam ibi
dicitur,quòd permittitur appellanti
reuocare ſuam appellationem per
pœnitẽtiam:& ſuum arbitrium com
mutare.Iſtis ergo rationibus in effe-
ctu mouentur præfati doct.ad tenen
dum contra Bart.Ego autem ſequor
opi.Barto.& Lud.quam etiam tenet
Abba.in c.dilecto.col.fin.de app.pro
qua facio vnum nouum & vrgens
133 fundamentum:†Et capio hoc aſſum
ptum:vbicunque dilatio legalis da-
tur aliquibus ob aliquam cauſam, ſi
illa cauſa finit ante finitam dilatio-
nem,finitur etiam & dilatio.text.eſt
& ibi Bart.in l.à filia.§.alumno.ff.ad
trebel.& in l.ſi quis hæres.la.ij.& ibi
per Franciſ.de aret.ff.de acquirenda
hæreditate.quæ iura ſolent commu
niter allegari,quòd finita cauſa dila
tionis,finitur dilatio.idem tenet Bar.
in l.ſiue pars.C.de dila.quod proce-
dit,etiam in dilatione legali: vt eſt
tex.in l.j.§.ſi intra.ff.de ſucceſ.edict.
& in l.ſi maritus.§.ſi negauerit.ff.de
adul.& glo.in c.fi.in glo.pen.de con
ſue.libr.vj.ſed appellanti datur dila-
tio decem dierum à lege ad appel-
landum:vt in authẽ.hodie.C.de app.
& ſic ob hanc cauſam datur,vt appel
let.Ergo ſi appellauit viua voce,&
appellatio valuit incontinẽti,eſt fini
ta cauſa dilationis: ſcilicet ad illud
idem: ergo debet eſſe finita dilatio:
ſcilicet:vt nõ poſsit iterum eandem
appellationem facere:nam dicta ap-
pellatio viua voce facta,ex quo per-
mittitur de iure incontinenti fieri,
fuit ſortita ſuũ effectum,ſcilicet ſu-
ſpenſiuum & deuolutiuum cauſæ ad
ſuperiorẽ:vt dicit Abb.in d.c.dilecto.

col.fi.& Lud.Rom.in d.consil.xxxxj. & Paul.de cast.in dictis consil.vij.& cclxx.in j.vol.vnde alia appellatione opus non est circa idem:arg.l.qui bis idem.ff.de verb.oblig.Et per hoc non immeritò posset attentari,quòd secunda appellatio si fit ad eundem iudicem,& continet idem,quod prima,debet censeri facta extra terminum,& sic non valet:quia statim facta prima appellatione viua voce, fuit finita dilatio decem dierum ad appellandum ad eundem iudicem. vnde de necessitate tẽpus prosequen

134 di,currit à prima appellatiõe.¶ †Sed contra hoc posset instari de.l.si quis libellos,de app.C.secundum intellectum Barto.& Ang.& Saly.ibi.Nam vult illa l.quòd post interpositam vnam appellationem,permittitur variari & appellari ad alium iudicem infra decem dies;vt plenè declarat Philipp.in d.c.tua nobis.column.v. versicul.quinta conclusio,&c.de appel.Ergo non erat finita dilatio.quia si esset finita,non valeret secunda appellatio.Ad hoc respondeo & dico, quòd facta appellatione viua voce ad vnum iudicem,est finita causa dilationis, respectu eiusdem iudicis. Quod patet ad sensum:quia secunda appellatio ad eundem iudicem facta nullum habet effectũ: quia omnem effectum appellationis sortita fuit prima appellatio:vt suprà dixi.argu. d.l.qui bis idem.vnde frustrà duraret dilatio respectu eiusdem.verũ quia appellanti permittitur variare infra decem dies,& alium iudicem adire, quoad hoc non est extincta dilatio: ex quo ista appellatio est alia à prima:& aliam personam continens:& tunc verum est,quòd videtur esse à prima recessum: quia videtur quodammodo quædam nouatio à iure permissa:ex quo secũda continet ali-

135 quid noui à prima.¶ †Et hoc dictum corroboro per bonum simile. nam quando fit aliud vnum mandatum alicui,& posteà fit eidẽ,& de eodem, nihil valet secundum:sed tantùm primum:vt gloss.in l.licet.§.ea obligatio.in fin.de procur.& Bal.in rubr.de procu.& per Mod.in d.l.qui bis idem. dicunt de venditione geminata,& de stipulatione,& de alijs contracti-

136 bus.¶ †Non obstant modò rationes Alexã.& sequacium.& primò ad id, quod dicunt de protestatione: ego non video vnde possit elici,illa appellatio conditionalis ex illa reseruatione:cum appellatio viua voce appareat facta purè & liberè:potius est dicendum,quòd illa reseruatio iterum appellandi,sit facta ad exaggerationem animi appellantis:qui vult quòd dicta sua appellatio viua voce facta,reducatur postmodum in scriptis:vt sentit Ioan.de imo.in d.l.cùm procurator.§.si dominus.ff.de oper. no.nun.quàm quòd sit facta sub illa conditione:cum hoc non sonent verba appellantis:arg.l.non aliter.ff.de

137 lega.iij.†Preterea,protestatio seu reseruatio facta de illo actu,cuius nihil operatur euentus, nihil valet.l. hæc stipulatio.§.diuus.ff.vt lega.no. caue.& l.non cogendum.§.fin. ff.de procu.& l.iij.§.ibidem.ff.ad exhi.sed in proposito,euentus secundæ appellationis nihil operatur,quãdo prima valuit.ergo reseruatio fuit frustratoria.

138 toria.¶ † Nō obstat, quòd statur pro restationi in his, quæ dependent ex animo &c. quia fateor: quando protestatio est clara & specificat animum protestantis, ita loquatur dicta. l. qui aliena. §. fin. ff. de acqui. hære. sed hæc protestatio non sonat id, quod dicunt Alex. & sequaces. Similiter non obstat, quòd verba debent intelligi secundum intentionē proferētis: prout est ei vtilius, quia verum est, quando verba sunt vndique ambigua: & possunt pati illam interpretationem: sed in casu nostro verba appellationis voce factæ, sunt clara, ex quo simpliciter & purè fuit appellatum. vnde non sunt trahenda ad alium sensum:
139 non obstat. d. l. si quis libellos. † quia fateor, quòd appellando ad alium iudicem, potest variare: & tunc secunda inspicitur appellatio: sed quando appellatur ad eundem, & ex eadem causa, non reperitur iure cautum, quòd admittatur ista variatio frustratoria: quia hoc esset contra. d. l. quibus idem. cum sua materia. ff. de ver.
140 oblig. ¶ † Ex quibus omnibus cōcludo veram esse opinio. Barto. Ludo. & Abb. & istam firmo. quam opin. puto hodie in regno esse indubitatam: per consti. appellationum tempora. quæ vult, quòd appellator habeat quinquaginta dies ad prosequēdum à die interpositæ appellationis. & sic non dicit, quòd post decem dies dantur illi quinquaginta: sed quòd currunt à die interpositæ appellationis: vnde eo ipso, quod quis appellat viua voce à diffinitiua incontinenti, dicitur appellatio interposita: meritò ab illo die currunt sibi alij quinquaginta ad prosequendum, non obstante frustratoria reseruatione: quia si appellans haberet animum appellandi in scriptis, non deberet appellare viua voce: sed sufficeret sibi dicere: ego reseruo mihi ius appellandi in scriptis: & tunc tempus prosequendi curreret à
141 die appellatiōis in scriptis. ¶ † Secunda differētia inter appellationem ab interlocutoria, & à diffinitiua est, quia appellatio à diffinitiua non habet necesse, quòd contineat causas grauaminis in specie: sed sufficit, quòd appellans in genere dicat se grauatum: & quòd dicat sententiam iniustam sine alia causa: vt est tex. in l. ij. ff. de app. & not. gl. & Abb. & Philipp. in c. cùm in ecclesia de appel. & Barto. in l. j. §. fin. ff. de app. & gloss. in c. quod ad consultationem. in ver. non exprimens. de re iudi. sed appellatio ab interlocutoria, non valet: aliter nisi exprimatur causa grauaminis in ipsa appellatione. tex. est & ibi Gemi. in c. cordi nobis. de app. lib. vj. & not. Abb. & Philipp. in d. c. cùm in ecclesia. & Barto. in l. eius, qui. colū. j. ff. de app. reip. & est text. & ibi communiter doct. in c. vt debitus. de app. & Card. Alexā. in c. cùm sit romana. col. penul. eo. tit. Et tunc causæ grauaminis debēt exprimi in specie, & nō sufficit in genere: & si plures causæ sint, omnes debent exprimi nominatim: & nō sufficit facere relationem ad acta: secundum Philip. in c. consuluit. el. ij. in ij. colum. de appe. per tex. in clem. appellanti. de app. & Socin. in consi. xlv. colum. iiij. in j. volum. & Cardi. in d. cle. appellanti. in iiij. not. & in iij. & iiij. quæstio. & Philipp. in

d.c.vt debitus.col.v.in xij.q.& Bald. in l.minoribus.colũ.j.C.de his qui.vt indig.vnde non sufficeret dicere:appello ex tali causa,& ex alijs suo loco & tempore proponendis:nam ista clausula generalis nihil operatur:secundum Cardi.in d.cle.appellanti.in iiij.quæst.& Philip.in d.c.consuluit. Idem,si diceret:ex alijs causis ex processu,& ex actis apparentibus: quia nihil valet:secundum Bal.in d.l.minoribus.& Philip.vbi suprà.Item,talis expresio causæ debet fieri coram iudice à quo:non autem coram iudice,ad quem:vt est tex.in d.c.vt debitus.& ibi Abb.in ij.colum.versi.vlterius nota,&c.& Bart.in l.ait prætor. ff.de mino.quod nota:quia sæpe vidi nonnullos aduocatos errare:qui appellant simpliciter coram iudice à quo:& posteà exprimunt causas grauaminis coram iudice,ad quem.nam talis appellatio ab interlocutoria, non valet:per d.c.vt debitus.ibi coram eodem iudice causa probabili appellationis exposita &c.& prædictis adde decisio.Rotæ.vij.in nouis. vbi plenè.Item debet exprimi causa grauaminis ,, etiam si sit notoria :

142 † quia licet notorium releuet ab onere probandi:non tamen releuat ab onere proponendi & allegandi: vt est gloss.in versiculo iudicis.in dicta clem.appellanti.& ibi etiam Cardina.in v.quæstione & Philip.in d.c. vt debitus.colum. xix.in ix.quæstio. & Gemi.in c.j.col.ij.in princ.de app. libr.vj.Si ergo non fuerint istæ solẽnitates seruatæ in appellatione ab interlocutoria,transit in rem iudicatam per lapsum decem dierũ:secundum Ange.in consil.ccxvij.col.iij.& Socin.in d.consil. xlv.columna.iiij.

¶ Vnum tamen scias,quòd licet causæ grauaminis non sint specificatæ in ipso libello appellatorio: possunt tamen quandocunque posteà specificari coram iudice à quo:dummodo infra decem dies.aliàs secus. ita declarat Philip.in dicto cap.vt debitus. colum.xj.in xv.quæstione.

¶ Ex ista secunda differentia habes colligere duas regulas. Prima est, quòd appellatio à diffinitiua, valet sine expresione causæ.Secunda regula est,quòd non valet appellatio ab interlocutoria sine expresione causæ grauaminis.

143 ¶ †Primam regulam limita generaliter non procedere in omnibus causis,in quibus de iure prohibetur appellatio à diffinitiua:nam tunc si appellatur,debet exprimi causa grauaminis:aliàs non valet appellatio.ita dicit Spec.in tit.de exe.sent. §.nunc dicendum.versi.sed nunquid. Pro hoc est glo.in versic.mandetur. in c.Romana.§.si autem. & ibi Gemi.in fin.colum.de app.lib.vj.& Philip.in c.cùm speciali.§.porrò.colum. iij.versicu.ex prædictis.&c.de app.& Lud.Rom.in cõsi.cccxxiiij.quod procedit,siue appellatio sit prohibita à lege,siue ab homine:vt quando committitur causa appellatione remota: secundum Gemin.in d.c.Romana.§. si autem in fin.& Philipp.in c.iij.de app.& in d.c.vt debitus.colum. x.in xiiij.quęst.vbi ponit quatuor notabiles fallentias ad hanc regulam,quas poteris ibi videre.Adde Felyn.in c. quod ad consultationem.columu.x. & xj.de re iudicata. Et ratio huius

fallentiæ

fallentiæ patet ad sensum:quia cùm appellatio sit prohibita,appellans habet iuris præsumptionem contra se: vnde iudex non tenetur eius appellationi deferre:sed quando allegat iustam causam,cessat illa iuris præsumptio:& iudex deferre tenetur:vt dicit Lud.rom.in dicto consi.cccxxiiij. & ista fallentia seruire potest ad infinitos casus:qui in iure reperiuntur: in quibus appellatio prohibetur: quod studiosus poterit de se scrutari.

144 ¶ † Secundam regulam limita non procedere,quando causa grauaminis consisteret in mero iure : adeò quòd nullam requirit probationem in facto:quia tunc valet appellatio ab interlocutoria sine expresione causæ: quia in allegationibus iuris deduci potest.ita tenet Bald.in d.l.minoribus.C.de his,qui.vt indig.& in l.per hanc.col.pe.in fin.C.de tempo.appel. & Gem.in d.c.cordi nobis. colũ.ij.& Cardi.in d.cle.appellanti.colũ.j.in j. opp.& Phil.in d.c.vt debitus.in xj.q.

145 ¶ † Secundò limità non procedere in interlocutoria habente vim diffinitiuæ:quia non requiritur expressio causæ : secundum Bald.in d.l.minoribus.& Abb.in c.peruenit.col.ij. de app.& Philip.in d.c.vt debitus.in xiiij.q.& Cardi.Alex.in d.c.peruenit.

146 ¶ † An autem in appellatione extra iudiciali requiratur expressio causæ? vide eundem Philip.in c.consuluit. el.ij.in ij.colum.de app.& in c.bonæ. col.vi.in prin.versic.& permitte &c. eo.tit.vbi tenet,quòd sic.& Abb.in d.

147 c.consuluit.¶ † Tertia differentia inter appellationem à diffinitiua,& ab interlocutoria,est : quia appellatio à diffinitiua,potest iustificari ex nouis causis , & ex nouis probationibus : quia dicit appellans : non probatum probabo:& non producta producam. d.l.per hanc & ibi Barto.& docto.C. de tempo.ap.& habetur in c.fraternitatis.de test.& no.Barto.in l.eius,qui. colum.ij.in fin.ff.de appel.recip. Ad idem est tex.in l.eos.§.si quid autem. C.de app.sed appellatio ab interlocutoria.non potest iustificari,nisi ex eisdem causis antiquis,& in appellatione expressis:& nihil de nouo produci potest:vt est tex.in d.cle.appellanti.de app.& not.Barto.in d.l.eius,qui. colum.ij.in fin.& Bar.in l.ait prætor. colum.j.in fin.ff.de mino.& Barto.in d.l.eos . § . si quid autem . vbi dicit, quòd appellatio ab interlocutoria, iustificatur ex eisdem actis.& in d.l. per hanc.& habetur in decisi.lxxix. concil.Neapo . Et ratio diuersitatis declaratur notabiliter per Barto . in

148 d.l.ait prætor . † nam à diffinitiua potest appellari , etiam si iustè lata fuerit:& etiam si iudex nullam iniuriam fecerit:quia is,qui appellat,sperat ex nouis causis & probationibus vincere in causa appellationis.vnde si de iure permittitur appellatio , etiam à sententia iusta , fuit concessum appellanti , vt nouas causas deducat:quia aliâs ex eisdem actis vincere non posset . sed ab interlocutoria non appellatur , nisi iudex iniuriam fecerit , & sic ista iniuria non potest detegi,nisi ex eisdem actis & ex antiquis causis coram iudice à quo,expressis:& non ex nouis deducendis:quia non potest imputari iudici à quo,quando appellans obtinet

ex nouis causis:tunc enim,non dete-
149 gitur iniuria iudicis, à quo.¶ † Ex ista tertia differentia habemus colligere duas regulas.Prima est,quòd appellatio à diffinitiua,potest iustificari ex nouis actis.vnde stat in arbitrio appellantis,an velit appellare ex eisdem actis:quod est,quando per diffinitiuam patitur iniuriam:an verò ex nouis deducendis. quod est,quando ex primis probationibus diffinitiua fuit iustè lata. Secunda regula est,quòd appellatio ab interlocutoria,non potest iustificari ex nouis actis, nisi ex primis.

150 ¶† Primam regulam limita procedere, dummodo nouæ probationes, quæ producuntur per testes,non sint super eisdem articulis, vel directo contrarijs, propter timorem subornationis:sed super nouis articulis dependentibus à veteribus & facientibus ad causam:vt est text.in cle.ij.de test. & not.Barto.in d.l.per hanc.& Abb.& Felyn.in d.c.fraternitatis.de testi.& Bartol.& docto.in authen.at qui semel.C.de proba.in quibus locis plenè declaratur materia istorum articulorum.sed probationes per scripturas possunt produci. quia in scripturis non potest timeri subornatio.

151 ¶ † Secundò limita,dummodo nouæ probationes recipiantur & producantur super re petita & deducta in causa principali: & non super noua re & nouo libello. nam si in causa principali petij bouem, non possum in causa appellationis petere equum:& producere probationes super equo. Similiter si petij rem vna actione & succubui: non possum in causa appellationis prosequi eandem alia actione:quia est nouum capitulum:Secus, quando in appellatione mutatur causa, quæ potest includi sub generalitate primi libelli: vt si petij rem ad me spectare iure dominij,non adstringendo me ad aliquam causam specialem: & deinde in primo processu sum prosecutus causam emptionis & succubui:possum in appellatione prosequi causam legati, vel aliam ex qua dominium potest acquiri: quia ista noua causa potest includi sub primo libello generaliter loquente de dominio.ita hæc omnia declarat Bald.in addi.Specu.in titul.de appel.in.xv.colum.circa fin. & Philip.in cap. cum in ecclesia.colum.fin. de appel. nam iudex causæ appellationis non cognoscit nisi de eo, de quo cognouit iudex causæ principalis.ita dicit Barto.in l.j.C.si
152 aduer.liber.¶ † Hoc tamen limita, nisi quis egisset ex testamento,vt hęres:quod testamentum fuit pronuntiatum inualidum:quia potest in causa appellationis agere:Et idem ab intestato.quia iuri quod ignorabat sibi competere,non videtur renuntiasse: per.l.mater.ff.de inoffic.testa.ita deciditur in deci.liij.concil.Neapol.

153 ¶† Secundam regulam restringe,& limita, vt procedat & intelligatur, quòd appellans ab interlocutoria, non potest deducere nouas causas coram iudice ad quē:nec potest probationes facere super alia causa,quā super deducta in causa principali:tamen bene potest producere nouas probationes super causa antiqua expressa in appellatione: quando illa

causa

causa requirit probationes in facto. vnde dispositio.l.per hanc.C.de tempo.app.habet locum etiam in appellatione ab interlocutoria, quoad probandum causas deductas. ita tenet Cyn.in d.l.per hanc.in prima & ij.q. & Philip.in d.c.cùm in ecclesia.colū. ij.versicu.scias tamen, &c.de app.& est glos.in d.cle.appellanti.in versic. probandis:quod nota:quia multi errant super hoc:qui putant appellationem ab interlocutoria,non posse iustificari,nisi ex eisdem actis:quia hoc non debet ita generaliter intelligi:
154 sed vt modò suprà dixi.¶ † Secundò limita, nisi causa noua superueniat de nouo:in qua nulla potest imputari culpa appellanti,quare ipsam non deduxit in appellatione:ex quo tunc non suberat: nam potest tunc interlocutoria iustificari ex ista noua causa:secundum Oldr. in consil. cxxx.colum.fi.& Bal.in l.inuitus.col. fin.C.de procu.& Bal.in d.l.per hanc. colum.penul.in fin.C.de tempo.app.
155 ¶ † Tertiò limita.nisi appellans obtulisset causa grauaminis, & probationes coram iudice à quo: & non fuit admissus:quia potuerit deducere & probare coram iudice appellationis: ex quo non stetit per eum, sed per iudicem.ita tenet Barto.in l. eius,qui. colum.fin.ff.de app.recip.& Bald.in d.l.per hanc.colum.penulti. in fin.per.l.ait prætor.§.quid tamen.
156 ff.de mino.¶ † Quartò limita non procedere, quando appellatur à diffinitiua: nam in ea potest reparari grauamen, etiam illatum per interlocutoriam ex nouis causis & probationibus: ex quo non directò tunc appellatur ab interlocutoria.ita tenet Bald.in l.generaliter.§.sed iuramento.col.ij.versi.item nota,in verbo non audiant &c.de reb.cre.& Inno.in c.quod ad consultationem.col.
157 ij.de re iudi.¶ † Quintò limita non procedere,quando interlocutoria esset lata contra contumacem: quia tunc potest iustificari ex nouis causis,& ex nouis probationibus:secundum Barto.in l.ait prætor.colum.j.in fin.ff.de mino.& Alex.in d.l.eius,qui. in addi ad Barto.in vltima colum.ff.
158 de app.recip.¶ † Sextò limita,quando interlocutoria continet grauamen irreparabile: quia tunc potest ex nouis causis iustificari:puta si iudex interloqueretur aliquem esse torquendum:vel aliud simile.ita tenet Bald. in d.l.per hanc.col.se.C.de
159 tempo.app.¶ † Septimò limita,nisi essemus in interlocutoria habente vim diffinitiuæ:quia potest ex nouis actis iustificari:secundum Card.in d. cle.appellanti.col.fin.in ix.q.de app. vbi ponit exemplum in interlocutoria lata super attentatis.& Bald.in l. minoribus.C.de his,qui.vt indig.facit quod not.Bald.in l.j.colum.pen. versicu.denuò quæro &c.c.quando
160 prouo.non est neces.¶ † Quarta differentia inter appellationem à diffinitiua, & ab interlocutoria.est,quia appellatio à diffinitiua statim cùm fuit interposita, ligat manus iudicis à quo vt non possit procedere ad aliquem actū vlterius in illa causa.tex. est.in l.appellatione.C.de app.& in l. j.in princi.ff.nil no.app.pend.& in c. non solùm.in princip.de app.lib.vj.
161 † Sed appellatio ab interlocutoria,

non ligat manus iudicis à quo, quin possit procedere ad vlteriora, donec per iudicem appellationis fuerit inhibitum. prout est text. in d.c. non solùm. circa fin. & not. Barto. in l. eius, qui colum. ij. ff. de app. recip. & Bart. in l. intra vtile. col. ij. ff. de min. & Ange. in consi. ccxvij. colũ. v. adeò quòd vsq; ad diffinitiuam inclusiuè procedere potest ante inhibitionem, non obstante appellatione: & tunc non requiritur aliqua citatio partis: sed iudex potest procedere ad omnem actum vsq; ad sententiam parte non citata: ex quo appellando videtur se facere contumacem, & declarare animum suum, quòd non vult compare re. text. est in c. eum, qui. de dolo & contu. lib. vj. & cle. j. eo. tit. & no. Bar. in d. l. intra vtile. colum. ij. Verùm, quando iudex appellationis pronuntiat bene appellatum, omnia attentata reuocantur: secundum Bartol. ibi. & Barto. in d. l. eius, qui. colum. ij. & prædictis adde Bald. in l. ij. versic. sed incidenter quæro. &c. C. de episc.

162 audi. ¶ † Ex ista quarta differentia habemus colligere duas regulas. Prima est, quòd appellatio à diffinitiua, suspendit iurisdictionem iudicis, à quo, sine alia inhibitione: adeò quòd nihil potest facere appellatione pendente. Adde, quòd idem est ante interpositam appellationem infra decem dies: vt est tex. in d.c. non solùm de app. lib. vj. & not. Alexan. in l. iij. §. si seruus. col. pen. ff. de acquir. pos. Secunda regula est, quòd pendente appellatione ab interlocutoria non ligantur manus iudicis, quin possit procedere antè, quàm inhibeatur. ex quo sequitur à fortiori, quòd si potest procedere post appellationem, multò magis ante appellationem infra. x. dies. glos. est & ibi Bald. in l. à procedente. C. de dila. & idem Bald. in l. ita demum. versicu. sed hic quæritur. &c.

163 C. de procur. ¶ † Primam regulam limita procedere inter ipsos principales litigantes: inter quos non potest aliquid innouari pendente appellatione. Secus est contra tertium: licet sit de eadem re: vnde si sunt duo rei debendi insolidum, & vnus conuenitur: & condemnatus appellat: pendente appellatione potest conueniri alius: & iudex à quo potest contra eum procedere. text. est singularis in l. creditor. in princip. ff. manda. per quem text. dixit notabiliter Bar. in l. iij. §. vbi duo. ff. de duo. reis: quòd pendente iudicio contra vnum ex reis debendi, potest alius

164 conueniri. ¶ † Secundò limita non procedere, quoad illos actus, qui poterant fieri & innouari pendente causa principali: quia possunt fieri etiam pendente causa appellationis: prout est compellere litigantem ad cauendum. ita tenet Barto. per illum text. in l. postquàm. §. imperator. in pri. opp. ff. vt legat. no. ca. & Bartol. in l. furti. §. j. in princi. ff. de his, qui not. infa. & Alexand. in rub. ff. nil no. app.

165 pend. ¶ † Tertiò limita non procedere in patrono præsentante duos in beneficio: nam si primò presentauit vnum: & ille appellauit, vt non præsentetur alius: potest nihilominus patronus alium præsentare appellatione pendente: & iudex à quo, admittit talem præsentationem: & ratio est,

ratio est, quia ante appellationem permittebatur sibi huiusmodi præsentatio, non debet hac facultate priuari per dictam appellationem. ita tenet Abb. in c. pastoralis. in ij. not. de iure patro. Et hęc limitatio in effectu recidit in idem, quod precedens.

166 ¶† Quartò limita non procedere, quando debitor qui appellauit, fuit ex noua causa factus suspectus de fuga: quia etiam appellatione pendẽte, potest capi per creditorem propria authoritate, sicut antè: per ea, quæ not. Angel. in repe l. nemo carcerem. versicu. item quæro, quid si lite pendente &c. C. de exac. trib. lib. x. & sequitur Alexand. in consi. cvj. col. fin. in iij. volum. & Ias. in l. si ab arbitro. col. iij. ff. qui sat. cog. vbi dicunt, quòd lite pendente potest capi debitor suspectus: ergo etiam appellatione pendente. per tex. & ibi Bartol. in l. postquàm §. imperator. ff. vt lega. no. caue. & hanc q. decidit in terminis Philip. in c. cùm teneamur. co. iij. de app.

167 ¶† Quintò limita nõ procedere in appellatione à sententia excommunicationis: quia ea non obstante potest iudex à quo: denuntiare & publicare excommunicatum, vt ab omnibus euitetur: tex. est in c. pastoralis. §. verùm. & ibi Abba. & Philip. in pri-

168 mo not. de app. † Item potest iudex priuare interim excommunicatum fructibus sui beneficij & distributionibus quotidianis: secũdum Abb. in §. verùm. colum. v. super gloss. fin. & ibi etiam Ioan. de imo. & Philipp. colum. antepen. Nam excommunicatus, qui est exemptus à communione ecclesiæ, non debet de fructibus ecclesiæ alimentari. vnde ipso iure est priuatus fructibus, etiam si nihil dicatur in sententia. prædictis adde Spec. in tit. de app. §. in quibus. versic. xvij. & ibi plus declarat quid operatur appellatio ab excommunicatione. & habetur in c. per tuas. de senten. excom. & per glo. in versicul. suspendatur. & ibi Abb. in cap ad repri-

169 mendam. de offi. ordi. † hoc tamen intellige & declara, quando appellatur ab ipsa sententia excommunicationis. Secus, si appellatur à declaratoria iudicis: per quam declarat aliquem incidisse in sententiam excommunicationis: quia tunc appellatio suspendit: & iudex nihil potest interim innouare. ita tenet Felyn. in c. cũ non ab homine. colum. fin. de iudi. & ratio est, quia est possibile, quòd iudex malè declarauit: & ideò à declaratoria permittitur appellari: licet non appellaretur à sententia: secundum Abba. in c. fin. colum. v. de iura. calum. Item, potest innouare iudex absoluendo ab excommunicatione, non obstante appellatione: secundũ Abba. & Philip. in c. qua fronte. & c. quæstioni. de app. etiam si appellans non renuntiet appellationi: vt ibi ha-

170 betur. † Item, prædicta intellige, quando quis appellat à sententia excommunicationis iam lata. Secus, quando appellat à futuro grauamine, & sic à censura futura: quia tunc excommnnicatio posteà lata, est ipso iure nulla. tex. est & ibi Abb. & Philipp. in j. not. in c. dilecti. el. ij. de app. & in cap. solet. de senten. excom. lib. vj. & Ang. in consil. clxxxviij. quod procedit etiam in appellatione ex-

traiudiciali:vt in d.cap.dilecti.

171 ¶ †Sextò limita non procedere,quãdo appellatio esset manifestè friuola & frustratoria:interposita contra leges:quia tunc ea non obstante potest iudex procedere ad executionem & innouare:dummodo non deferat appellationi: ex quo iusticia nõ defert tali appellationi:vnde habet effectũ suspensiuum.tex.est in cap. cùm appellationibus.de app.lib.vj.& ibi Gemi.& Abb in c.consuluit.el.iij. de appel.& Specul.in tit.de appella.§. nũc dicamus.versicul.item, appellatione pendente &c.& Socin.in consi.xxxix. colum.vj.in iiij.volum.ad quod facit tex.in l.tutor.ff.de vsur.& quòd not. gloss.Bartol.& doc.in l.ij.C.de vsur. rei.iud.& Socin. lxxvj. colum.ij.in j. volu.in quibus locis habetur, quòd quando appellatio est frustratoria, non impedit cursum vsurarum: & tẽpora currunt à prima sententia perinde,ac si appellatum non esset.

172 ¶ † Septimò limita non procedere in omnibus casibus,in quibusde iure appellari non licet: quia tunc appellatio non suspendit effectum sententiæ:& potest iudex à quo innouare: secundum Inno.in c.pastoralis.de off. dele.& est gloss.in versi.casibus in c. non solùm.de app.lib.vj. & toto. tit. C.quo.app.non recip.& Bald.in c.sancimus.colũ.j.quo temp.mil. quod tamen limita, nisi in talibus casibus prohibitis appellans allegaret aliquam iustam causam, ex qua debet admitti eius appellatio:quia tunc iudex tenetur eius appellationi deferre:& nõ debet interim innouare. gloss. est in cap. romana.§. si autem & ibi Gemi.in fin.de appel.lib. vj. & Lud.rom.in consil.cccxxiiij. & Abb. in c.consuluit.el.iij.in j.no. de app.

173 †Et sub ista fallentia potest includi appellatio à possessorio:quæ non retardat executionẽ,per ea,quæ plenè no.Bal.in l.j.C.si de momen. pos. fue.app.& Ang.in consil.cvij.

174 † & similiter appellatio à decreto affirmatiuo prout est,quando iudex concedit assistentiam vigore instrumenti:quia à tali decreto non appellatur in regno:scilicet, ad effectum retardandæ executionis: per ritum magnæ curiæ vicariæ.sed de nullitate dici potest:& talis nullitas opposita, retardat executionem.vt est regia prag.quæ incipit: magnæ curiæ. & vide deci.261.concil.Neapol.

175 ¶ † Octauò limita non procedere in factis notorijs: nã in illis appellatio non suspendit executionem: secundum Old.in consil. xviij. colum. ij.& Ludo. rom.in consi.cccxxiiij. & per doc.in c.cùm sit romana. §. præterea.de appel.& glo.in c.romana.§. si autem.in versicu. casibus.de appel.

176 lib.vj.† hinc dicimus quòd notorie criminosus non auditur appellans:& eius appellatio non suspendit vt habetur in c.proposuit.de appel.& in d. §.si autem.& Specu.in titul.de noto. crimine.§.j.ver.quid si auditis.&c.

177 ¶ † Nonò limita non procedere, quãdo timetur de dilapidatione fructuum:quia potest iudex etiam pendẽte appellatione,fructus sequestrare l.imperatores.§.fi.ff.de app.&.c.fi. de seq.pos.& fruc.& no.Spe.in tit. de app.§.& nouissimè in prin.& habetur in l.ab executore.C.quo.app.non recip.&

recip.& per Philip.in cap.cùm tenea mur.colum.ij.de app. sed per quem iudicem fiat hæc sequestratio? quicquid dicat Bar.in d.l.imperatores.dic quòd communis conclusio est, quòd si petitur antè, quàm appellatio sit præsentata iudici, ad quem, & per eum recepta,debet fieri per iudicem à quo.sed si posteà,debet fieri per iudicem,ad quem.ita tenent Io. an.& Abb.in d.c.fin.in fine:& Phili.in c.cū teneamur.colū.iij.de app. & Alex.in addi.ad Bar.in d.l.imperatores.§. fin.

178 ¶ † Decimò limita non procedere in eo, qui detinetur in carcere pro crimine,pro quo fuit cōdēnatus.quia licet appellet à sententia:tamen adhuc potest detineri.& sic iudex à quo innouat detinendo in futurū: & non liberat ipsum:vt not.Bald.in l.ij.ver. sed incidenter.C.de epi.audi.& Spe. in tit.de appel. §.nouissimè.colum.j. versic.tertius &c.& Alexā.in.addi.ad Bar.in l.j.ff.de cust.reo.& Bar.in l. ab executione. C. quo.app.non recip.& vide in l.eos.§. super his.C.de appel.

179 & in l.minimè.eo.tit.† & si iste carceratus esset remittēdus ad iudicem appellationis, debet mitti cum custodibus ad expēsas ipsius carcerati: secundum Bal.in l.generaliter.§. his de præsentibus.C.de reb.cre.

180 ¶†Vndecimò limita non procedere,quo ad impediendam absolutionem ab excommunicatione, nō obstāte appellatione.tex.est & ibi Abb. in tertia colum.& Philip. & Card. in c.qua fronte.de appel.

181 ¶†Duodecimò limita, vt non possit iudex appellatione pendente innouare contra appellantē:sed pro eo potest innouare: secundum Inn.in c. quia propter.de elec.& Socin.in cō. xlv.colum.iij.in fi.pri.vol.

182 ¶†Decimotertiò limita non procedere,quando sententia fuit lata cōtra possessorem beneficij in curia romana:quia tunc interim si fuerit appellatum, beneficium sequestratur per ordinarium loci iuxta cle. j. de seq.pos.& fruct.nam tunc etiam,si ab ordinario appelletur,potest interim procedere ad sequestrum, non obstante appellatione:secundum Card. in d.cle.j.in nono not.

183 ¶†Decimoquartò limita, quando appellatus attentaret aliquid in præiudicium appellationis. nam potest iudex à quo,se intromittere & reparare,non obstāte appellatione. puta, si appellās turbaretur in possessione per aduersarium appellatione pendēte:nam potest iudex,à quo,reformare sibi possessionem.casus est in c.cū teneamur.& ibi Abba. in fina. col.& per alios docto.& ibi de app.

184 ¶†Decimoquintò limita non procedere in eo,cui factum est mandatum,vt veniat ad residendum in loco beneficij.quia si interim appellat, potest iudex à quo, pendente appellatione ponere vnum substitutum in dicto beneficio: qui interim nutrietur de fructibus illius beneficij. tex.est in c.peruenit.el.ij.de app.

185 ¶†Decimosextò limita generaliter:quia iudex à quo,potest pendente appellatione attentare omnia illa, quæ tendunt in faciliorem exitum causæ appellationis:dummodo se nō impediat de ipsa appellatione. ita tenet Abb.per illū text.in c.ex literis. de matri.

de matri.contracto con.interdic. ecclesiæ:& in c.cùm teneamur. in pri-
186 mo not.de app.¶† Decimoseptimò limita non procedere, quoad taxationem expēsarum:quia iudex à quo, potest pendente appellatione taxare expensas,ad quas condemnauit:quia non dicitur innouare:sed potius declarare pronuntiata.ita tenet Lapus in allegationibus suis, in alleg. 72. iucip.in causa matrimoniali &c.
187 ¶† Decimooctauò limita non procedere contra administratorem alicuius loci pij:qui si fuit cōdemnatus ad reddēdum rationes,& appellauit: potest interim iudex à quo ipsum constringere ad reddendum rationes, non obstante appellatione. ita pulchrè tenet Ange. in §. œconomos.in fin.in authen.de san.episc.
188 ¶† Decimononò limita,nisi appellatio sit deserta: quia tunc non obstante appellatione, potest iudex à quo,procedere ad executionem:quia habetur ac si appellatū non esset: vt est decisum hodie in regno per cōsti.
189 appellationum tempora.† Verùm super illo dubio,an iudex à quo pronuntiet desertā, vel iudex ad quem? scias,quòd si appellatio deserta efficitur ex non prosequutione, siquidē nunquam sit aditus iudex ad quem, & nullus actus est factus coram eo: & tunc nō est opus alia pronūtia:nisi quia pars appellata potest adire iudicem a quo,vt sententiam exequatur,& si ille videt lapsum terminum iuris vel hominis ad prosequendum, pronuntiabit illam desertā,& condēnabit appellantē ad expensas: & ob hoc est vtile, vt pronuntietur, propter condemnationem expensarum? secundum Abb.in cap. sæpe.col.iij.de app.Verùm potest, si vult exequi sine alia pronuntia. & hoc etiam est vtile, vt causa citius expediatur, ne detur materia vlterius appellandi.Si verò fuit aditus iudex ad quem, & appellatio fuit corā eo introducta? & tunc ipse debet pronūtiare super desertione.& nō iudex à quo.ita distinguit notabiliter Philip.in c.ex ratione.col.xix.in fin.versi.circa septimum &c.de app.& Fel.in c.ex parte. el.ij.co.vj.in fi.& seq.& col.pe.de rescrip.Adde tex.& ibi Bald.in l.si contra.& in l. præcipimus.§. officijs. C. de app.& ibi per Bartol. adde etiam Alexand.in l.præses ff.de re.iudi.
190 † Et ꝙ possit appellari à sententia, per quā pronuntiatur,appellationem esse desertam:tenet Philip.in d.cap. ex ratione.colum.xxiij. versicul. circa nouū &c.vnde causa vitādi appellationem,cautius est,vt iudex à quo, exequatur sine alia pronuntia iudicis,ad quem:vt declarat plenè Philipp.in d.cap.ex ratione. col. antepe. in fin.& colum.penul.& Ange.in cōsil.cxl. & Bald.in consil. cccxc.in iij.
191 volum.† hodie tamen communiter seruatur in regno, quòd quando est deserta appellatio, quæ erat introducta coram iudice:ad quem, solet pars appellata adire iudicem ad quem,& instare,vt rescribat iudici à quo, vt exequatur sententiam, ex quo appellatio est deserta: qui iudex ad quem, reuiso calendario processus, si liquet sibi ex eo, quòd appellatio est deserta, non facit aliam pronuntiam, nisi quia rescribit per literas

per literas iudici à quo, vt sententiā exequatur:ex quo liquet sibi appellationem esse desertā. & sic iudex à quo, ad literas iudicis ad quem exequitur sententiam.& ista est communis practica quam vidi seruari in hoc regno : & tenet And. de yser.in consti. appellationum tempora. col. iij.in princ.& ibi etiam Matth. in v.
192 col.in prin.† Imò quando iudex ad quem, pronuntiat appellationē esse desertam,non requiritur citatio partis:secundum Phili.in c.sępe.col.vij. de appel. & est hodie cautum in regno , quòd fit decretum qualiter est deserta:sed non legitur : vt est ritus magnæ curiæ in numero.229 incip. item seruat ipsa curia &c. sub rubrica de appellationibus.
193 ¶† Vicesimò limita non procedere in sententia lata contra officialem in syndicatu. quia non suspenditur per appellationē : vt est regia prag. quæ incipit:regiæ dignitati.quod intellige de diffinitiua.sed ab interlocutoria & grauamine incidenti potest appellari:secundū Pari.in tract. synd.in versi.appellatio.col.viij.Itē, à sententia ferenda potest appellari: secundū Pari.ibidem.col. vij. in fin.
194 ¶†Vicesimoprimò limita non procedere,quando iudex à quo,vult statuere terminum appellanti ad prosequendum , vel ad se repræsentandum coram iudice ad quem:nam licet pendente appellatione cēseātur ligatæ manus iudicis : non tamen censentur ligatę quoad hoc.quia potest iudex à quo, statuere terminum competentem : & breuiare tempus iuris : infra quem terminū si appellans nō se pręsentat iudici ad quem, vel non prosequitur appellationem, remanet appellatio deserta:& potest sententiam exequi.tex. est in c. personas & ibi Abb.& Phil.& in c.cùm sit romana.& in c.oblatæ. & in c. reprehensibilis. & in c.sæpe. de appel. & Spec.in tit.de appel. §.nouissimè. versi.xv.& versi.xvj.& Card.in cle.j. in xxij.q.de appel.& Bar.in l.præses. C.de appel.In hoc tamen si vis scire qualem terminum potest iudex adsignare appellanti : vide notabiliter Philip. in d.c. personas. colum.ij. de app. vbi declarat nouem modos dandi terminum in hac materia. Et primus est,ad iter arripiendum ad iudicem appellationis. quem terminum dat iudex à quo.c. peruenit. el. ij. de appel.Secundus est,ad se præsentandum coram iudice ad quem : & iste similiter dari potest:vt d.c.personas. Tertius , est terminus ad se præsentandum cum Apostolis. de hoc habetur in d. l. præses. & ibi per Bald. & hic similiter dari potest, vt ibi. Quartus, est terminus ad recipiendū Apostolos petitos:nam potest iudex à quo statuere certum terminum appellanti,infra quem debeat recipere Apostolos.quo elapso si non recipit, appellatio est deserta:vt in cle.ij. de appel.Quintus,est terminus ad prosequendam appellationem . & iste etiā dari potest.c. cū causa. de re. iudi.& c.ad hæc.el. iij. de appel. quicquid tenuerit Bartol. in d. l. præses. cuius opi.in hoc reprobatur. Sextus, est terminus ad se præsentandum & redeundum cum literis impetratis. & hoc fieri non potest per iudicem à quo

à quo:quia esset imponere legem superiorem. c. ex insinuatione. & ibi Abb.de app. Septimus, est terminus ad præsentandum vel prosequendũ, & faciendum fidem de ipsa prosecutione.& hoc minimè fieri potest ad faciendum desertam appellationem elapso termino:alius terminus est ad finiendam appellationem coram iudice ad quem. & hoc minimè fieri potest:quia imponeret legem superiori:vt d.c. ex insinuatione. quæ omnia prosequere:vt per Philip. in d. c. personas. & decis. Rotæ. xciiij. in

195 nouis. ¶ † Vicesimosecundò limita: quia iudex à quo,potest pendente appellatione examinare testes senes, vel valitudinarios ad perpetuam rei memoriam:& non dicitur innouare. ita per plura tenet Matth. de afflict. in consti. probationum incursibus. colum.ij.in fin.

196 ¶ † Secũdam regulam principalem: scilicet de appellatione ab interlocutoria, limita primò non procedere, quando fuit iudici à quo, inhibitum per superiorem. quia tunc non potest vlterius procedere in illa causa:vt est tex.in d.c.non solùm.de appel.lib.vj.& no.Ang.in consi.ccxvij. Quod tamen intellige, quando inhibitio fuit legitimè interposita, & cum causæ cognitione, & parte citata. nam quando est appellatum in casu, in quo non debuit appellari: vel quia causa est iniusta,vel appellatio est friuola, & frustratoria:tunc nunquam debet iudex ad quem, inhibere, nisi prius adhibeat causæ cognitionẽ super iustitia appellationis:aliàs inhibitio non valet:vt not. Specu.in titu. de appel.§. de officio. versi. sed quæritur. & Felyn.in c.dilectus.el.ij. colũ. penult. de rescript. Pro hoc est tex.in c.romana.§. si verò.& §. si autem. & ibi Gemi.de appel. lib.vj. Item, quòd debeat fieri parte citata inhibitio, aliâs non valet:tenet Alexand.in consil.xcj.colũ. penult.in ij.volu.& Franc.de aret.in consil.xx.colum.pen.versic. circa secũdum, &c.& consi.xxxiij.colum.iij. & Alexand.in l.Titia. in fin.ff.solut. matri. Vbi dicit hanc esse communem opin. & idem Alexand. in l.iiij. §. condemnatum. colum. iiij. in fin. ff.de re iudi. & Alexand. in consi.ix. in iiij.volu.& Ias.in l.si opus.colũ.ij. in fin.ff.de oper. no. nun. vnde dicit notabiliter Abb.in c.cùm venissent. colũ.ij. in iiij.not.de restit. in integ.

197 † quòd inhibitio iudicis contra ius facta, non inducit nullitatem actus posteà gesti.

198 ¶ † Secũdò limita,nisi iudex à quo, detulit appellationi coram eo interpositæ ab interlocutoria:quia deferendo seu admittendo ipsam, ligat manus sibi ipsi: & ipsemet tunc sibi inhibet. vnde non potest vlterius in causa procedere.tex.est in c.cùm appellationibus. & ibi Gem. de appel. lib.vj.& Bart.in l.eius,qui colũ.ij. de appel.recip.& Barto.in l. intra vtile. col.ij. ff.de mino. & Socin.in consil. xxxviij.col.vij.in fi.j. volu.

199 ¶ † An autem teneatur deferre iudex appellationi: Dic quòd sic.si est interposita ex iusta causa: aliâs punitur.tex.est in c.de priore. de appel. & in l.quoniam iudices.C. de appel. & circa istam pœnam est varietas inter

inter ius canonicum & ciuile: quia de iure canonico, si causa est criminalis, iudex non admittens deponendus est: si verò est ciuilis: punitur pœna arbitraria. sed de iure ciuili, si causa est criminalis, punitur pœna arbitraria: si ciuilis, punitur ad xxx. libras auri. vt d. l. quoniam iudices. ita declarat Philip. in d. c. de priore. col. fin. & Lud. ro. in consi. 501. col j. Verùm aduerte: quia Philip. in d. c. de priore. in fin. dicit, quòd istæ pœnæ cessant, vbicunque appellatur à mera interlocutoria, ex quo iudex potest procedere antè, quàm sit ei inhibitum. Ex hoc sequitur, quòd non tenetur deferre. in hoc ego puto, quòd non bene loquitur Philip. quia si appellās ab interlocutoria mera, adsignat aliquam rationabilem causam, ex qua si vera esset, apparet grauamen tenetur iudex appellationem admittere: quia ad hunc effectum voluerunt iura, quòd causæ grauaminis exprimantur: vt si videantur iustæ, debeat iudex admittere appellationem: aut specificare causam rationabilem, quare non admittit: vt dicit text. in c. cordi. de appel. lib. vj. vnde si iudex repellit appellationē ab interlocutoria ex rationabili causa interpositam, puto quòd ita punitur, ac si repulisset appellationē à diffinitiua. & ita in effectu concludit Card. in d. c. de priore. in fin. qui melius loqui videtur & lud. Ro. in consi. ccccci. col. j. & ij.

200 ¶ † Quid autem, si iudex non admisit simpliciter appellationem: sed cum illa clausula: si & inquantum: prout cōmuniter scribi solet admissio per actorum magistros: an per illa verba habeatur pro admissa, vel pro non admissa. Lu. ro. tangit hanc q. in d. consi. ccccci. col. ij. & concludit, quòd si appellatio erat iusta, & ex rationabili causa interposita, quæ de iure admittēda erat: habetur pro admissa: aliàs si admittenda nō erat, habetur pro non admissa: & sic illa clausula refertur ad iuris dispositionem. Idem tenet Felyn. in c. cùm contingat. col. pen. de offi. deleg. & Phil. & Card. in c. sæpe. in ij. not. de app. & Bal. in l. edita. in repet. Paduana. col. xvij. versi. itē dubitatur, si iudex &c. C. de eden. & Bar. in l. ambitiosa. col. pen. in fin. ff. de decre. ab or. faci. & Ang. in consi. ccxvij. in v. col. & ista est veritas.

101 ¶ † Tertiò limita, nisi appellaretur à tali interlocutoria, quæ continet grauamen irreparabile, & executionem irretractabilem: vt si iudex interloqueretur aliquem esse torquendum, quia tunc pendente appellatione statim ligantur manus iudicis ante aliam inhibitionem, sicut quando appellatur à diffinitiua: secundum Bald. in l. generaliter. §. sed. iuramento. col. ij. versi. sed quid si est talis &c. C. de reb. cre. facit quod no. Bar. in l. ij. col. iij. ff. de appel. recip. & Bal. in l. ij. col. ij. C. de episc. aud. & in l. si quis in prouocatione. C. de app. et in l. ante sentētiæ. co. j. C. quo. app. nō recip. & Paris in tract. synd. in versic. tortura. in vltima charta. versi. an ab interlocutoria &c. & And. de Yser. in constit. intentionis. & hoc hodie est prouisum in regno per capitulū regni, quod incipit: si iustè. quo cauetur recipiendam esse appellationem

à tor

à tortura:& si iudex noluerit admittere, sed processit ad torturam post appellationem:si quidem tortus fuit mortuus, vel in tormentis, vel per condemnationem ad mortem, tunc iudex debet vltimo supplicio damnari, si verò non fuit mortuus in tormentis, nec aliter condemnatus adhuc, tunc iudex debet damnari ad pœnam carceris biennalis,& ad publicationem tertiæ partis suorũ bonorum.Si verò tortus fuit condẽnatus ad aliam pœnam per iudicem præter mortem, tunc iudex eandem pœnam subire debet.ita hæc omnia decidũtur in d.c.si iustè. & est in nu. capitulorum.regni.143.

TERTIÒ,Principaliter sequen-
202 do ordinẽ prępositũ,quęro†quando fiat appellatio. dic quòd debet fieri infra decem dies, à die latæ sententiæ:vt est tex.sæpius alleg. in authẽ. hodie. C.de app. & in c.cũ dilecti.in fi.de elect.& in c. significauerunt de testi.& in c. quoad consultationem. de re iudi. Quod amplia procedere non solùm,quando appellatur à diffinitiua:sed etiam ab interlocutoria debet appellari infra decẽ dies. text. est & ibi glo.in ver.dies.in d.c.significauerunt.& in d.c.cum dilecti.in fi. glo.in c.cùm cessante.de app. & Bal. & Ias.in l.si ab arbitro. ff.:q sat. cog. imò etiam à quocunq; grauamine, & actu etiã extraiudiciali debet appellari infra decem dies à die illati grauaminis:vt not.Socin.in cõsi.xlv.
203 col.iiij.in fi.in j.vol.†sed de iure digestorum & C. erat minus tempus, scilicet quia in causa propria poterat quis appellare solùm infra biduũ: in causa aliena, infra triduum:& nõ vltra:vt est tex.in l.eos.§. sinautem, C.de app.& in l.j.§. biduũ. & §.dies. & §.in propria.ff.quando app. sit.Hodie verò per ius Authenticorum,est auctum tempus vsq, ad decem dies: vt suprà quo termino elapso si non appelletur, sententia transit in rem iudicatam, & executioni mandatur: vt d.c.quod ad consultationẽ.& currit istud tempus de momẽto ad momentum à die latæ sententiæ:vt est glo.& ibi etiam Bar.in d.§.dies.

204 ¶†Limita tamen hoc dummodo appellans sciuerit latam esse sententiã contra se: quia tunc currunt decem dies à tempore latæ sententię.Secus, si ignorauit:quia etiã si stetisset per mensem,vel annum & vltra,semper potest appellare, postquàm scire incœpit,à die scientiæ currunt sibi decem dies.c.concertationi.de app.lib. vj.& glo.& Bar.in d.authẽ. hodie.C. de app.& glo.in c.ab eo. de app. lib. vj.& tex.in l.j.§.fi.ff.quãdo appel.sit. Ex hoc ergo sequitur, quòd istud tempus est vtile in principio: quia nunquam incipit currere impedito, sed posteà efficitur cõtinuum:vt est tex. & ibi Bart.in d.l.j.§. dies.quibus adde Spe.in tit.de appe.§.restat.vers. sed nunquid. tamen bonum est, vt protestetur appellans,quando videt se impeditum : maximè,quando fiat per iudicem:secundũ Bar.in d.§.dies:
205 ¶† Secundò limita; nisi grauamen illatum haberet tractum successiuũ: quia tunc semper potest appellari, quãdiu durat grauamen, etiam post decem dies: ita tenet Ioan. And. in c.dilectus.el.ij.de rescrip. & Bald. in l.

in l.ij.col.ij.in fi.versi.secundo quæro.C.de epis.audi.& Specu.in titu.de app.§.restat.versi.& nota secundum Vincen.idem tenet Ang.in d.authen. hodie.& Paris in tract.syndi.versic. appellatio.col.ij.in quibus locis ponitur exemplum de eo,qui detinetur in carcere.nam semper potest appellare:quia semper grauatur.ita etiam tenet Philip.in c.super eo.el.ij.col.j. de appe.& in c.ex parte.el.j.columni. ij.eod.titu.vbi notanter limitat hoc de mente Bald.in c.de testibus.extrà de testib.non procedere, quando iudex expresse fuisset interlocutus illum fuisse iustè carceratum:quia tūc debet appellari infra decem dies à die prolationis interlocutoriæ:aliâs transiret in rem iudicatam,& vlterius appellare non posset.quibus adde Alexā.in l.inficiando.§.infans.in addi.ad Barto.ff.de furt.& Alexan.in l.j.§.j.ff.de fer.& in l.eum, qui.§.in popularibus.ff.de iureiuran.

206 ¶ †Et potest ista appellatio præsentari etiam in die feriata ad honorem Dei. secundum Bartol.in l.j.§. dies.ff.quando appel.sit. & Cardi.in cle.ij.§.similiter. in ij.quæstione.in fin.de appel.& est gloss.in c.appellatio.in versicu.lecta.de appel.lib.sexto.& Bald.in l.prima per illum text. C.de ferijs.& Felyn.in c.fin.colum. quinta de ferijs.

207 ¶ †Ex prædictis infertur, quòd si aliquis sine mandato,alieno nomine appellauit ab aliqua sententia,debet illam appellationem ratificari facere à domino litis infra decem dies, computandos à die,quo sciuit latam esse sententiam contra se:aliâs elapsis decem diebus nō posset ratificare:& sententia transiret in rem iudicatam:quia ratificatio debet fieri infra tempus habile.l.bonorum.ff.rem ra.hab. ita tenet Specu.in titu.de appel.§.j.versicu.porrò.& Pet.Philipp. Corne.in consil.cclxxxxij.colū.ij.in litera.a.in iij.volu.nam actus iudiciarij debēt fieri per legitimam personam habentem speciale mādatum l.licet.C.de procur.& si fuerint facti sine mandato,debent ratificari infra tempus habile:aliâs non valet:vt dicit ibi Pet.Philip.Corn.Et pondera, quòd verba Specu. vbi suprà,dicunt quòd debet appellationem ratificare infra decem dies à tempore, quo sciuit appellatum : & non dicit à tempore scientiæ latæ sententiæ. ego puto quòd debet ratificare infra decem dies à tempore, quo sciuit sententiam esse latam:per ea,quę habentur in d.authenti.hodie : quia ex illo tempore currunt sibi x.dies ad appellādum:ergo illimet dies currunt sibi ad ratificandum.quia illud censetur tempus habile:per d.l.bonorum.& ista est pura veritas.

208 ¶ †Viso primo tempore appellandi,videamus nunc de secundo tempore scilicet petendi Apostolos.& scias,quòd de iure communi Apostoli debent peti infra.xxx. dies, & etiam recipi: vt est text.in l.iudicibus.C.de appel. & in c.ab eo.de app.libr.vj.adeò ꝙ si appellans infra dictum tempus non petat vel recipiat Apostolos,cēsetur appellationi renuntiasse.& efficitur appellatio deserta : vt d.c.ab eo. & cle. quanuis.de app.& quando staretur per iudicem, qui requisitus non

dat Apostolos,debet appellans protestari:vt habetur in d.cle . quanuis.&
209 per gl.in l.j.ff.de libel.dimiss.¶ †Sed dubitatur,quando incipiant currere isti.xxx.dies.vtrum à die sententiæ latæ,vel à die appellationis?in hoc magna fuit varietas docto.quos refert decisio Rotæ.xxix . in nouis.& Card.in c.vt debitus.col.xxij.de app. nam aliqui tenent , quòd currunt à die sententiæ latæ:per text . qui hoc dicit expresse in d.l.iudicibus. Alij tenent , quòd currunt à die appellationis interpositæ.& hanc opi.tenet Hosti.in c.j.de app.lib.vj.sed Card.in d.cle.quanuis.in princi.in iiij.quæst. tenet simpliciter primam opin.per d. l.iudicibus.sed quicquid teneāt alij, magis communis & æqua opin.est; vt dicamus,quòd si appellans habuit notitiam sententiæ latæ,currat sibi tempus à die sententiæ latæ : & ita procedat d.l.iudicibus . Si verò non habuit notitiam,quādo fuit lata sententia:& tunc triginta dies currant sibi à die scientiæ,à quo die habuit facultatem appellandi:quia si aliter diceremus,sequeretur vnum inconueniens,quòd posset appellans ignorare per.xxx.dies.& sic esset sibi ignoranti lapsum tempus petendi Apostolos:cui non esset lapsum tempus appellandi:per ea,quæ not.glo.& Bart. in d.authen.hodie.& tex.in d.c.concertationi.de appel.libr.vj.& istam opin.tanquam æquiorem & iuri consonam teneo:quam tenet gloss.in d. c.ab eo.& ibi etiam Gemi.& est de mente Ioan.and.ibi & dictæ decisio. Rotæ.xxix.in nouis.

210 ¶ †Sed istud tempus petendi Apostolos infra.xxx.dies,est de iure communi;vt dixi:posset tamen dubitari an hodie in regno seruetur:cum constitu.appellationum tempora.statuerit simpliciter terminum quinquaginta dierum ad prosequendum coram iudice,ad quē post interpositam appellationē?dic quòd in regno non seruatur : sed istud tempus.xxx.dierum,includitur in tempore quinquaginta dierum:vnde sufficit,quòd appellās petierit Apostolos infra quinquaginta dies,& illos presentauerit,iudici ad quem , vnà cum processu:& sic quo ad hoc est correcta d.l.iudicibus.ita tenet Andr.de yser.in c.si autem.colum.ij.in fi.& seq.quo tempore mil.& idem Andr.in d.constit.appellationum tempora.in princ.& ibi etiam est gloss.& hoc est confirmatum per ritum magnæ curiæ in numer.189.incip.item seruat ipsa curia,quòd quando &c.& magis clarè firmatur per regiam prag.quæ incipit:appellationum tempora.& est in num.prag.23.quę expresse cōfirmat temporis inductum per consti.regni. in prosequenda appellatione.Sic ergo in regno in curia seculari seruatur dispositio constit.regni & regiæ pragmaticæ:sed in curia ecclesiastica seruatur dispositio iuris canonici. scilicet dicti c.ab eo.& d.cle.quanuis.vt recipiātur Apostoli infra.xxx. dies:quia in hoc non reperitur corre
211 ctum ius canonicum.¶ †Ex hoc infertur,quòd in regno in curia seculari superuacua est illa quæst.superius facta:scilicet, ex quo tempore incipiant currere triginta dies ad petēdū Apostolos : quia habemus constitu. expresse

expressè loquentem, quòd quinquaginta dies currunt à die interpositæ appellationis: vnde ab illo die habet idem tempus ad petendum Apostolos: secundum Andræam de ysér. vbi suprà. Bene verum est, quòd procedit illa quæst. de iure canonico: & sic
212 in curia ecclesiastica. ¶ † Prædicta limita: scilicet de iure canonico: nisi iudex statuerit certum terminum appellanti ad recipiendum Apostolos: quia si infra illum terminum statutum nõ recipit, vel petit illos, & non protestatur, appellatio remanet deserta: non expectato aliter lapsu. xxx. dierum: quia iudex à quo, posset specialem & breuiorem terminum ad hoc statuere: vt est tex. in d. cle. quanuis. de appel. & ibi per Cardi. & doct.
213 ¶ † Sed cuius expensis debeant mitti seu præstari apostoli: vtrum expẽsis appellantis & petentis, vel iudicis? Cõmunis conclusio est & vera, quòd dentur expensis appellantis. gloss. est in versic. oblatos. in d. cle. quanuis. de appella. & ibi Cardin. in §. verùm. iij. not. & in §. similiter. in v. quæstio. & Bald. in l. eos. §. Apostolos. colum. iij. versic. quæri consueuit &c. C. de app. & Alex. in addi. ad Bart. in l. si postu-
214 lauerit. ff. de adul. ¶ † Istorum autem Apostolorum plures sunt species: quas omnes numerat Specu. in tertia parte Spec. in titu. de app. §. sequitur. per totum. Sed quantum ad materiam nostram, tres tantùm species sunt in frequentiori vsu: videlicet, Apostoli dimissorij, & isti dicuntur quando iudex admittit appellationem, & scribit literas dimissorias: cum quibus dimittit appellantem iudici ad quem. ille literæ significantes, quòd admisit appellationem, dicũtur Apostoli dimissorij. de quibus loquitur l. j. ff. de libel. dimis. & c. ab eo. de app. libr. vj. & c. ab eo. ij. q. vj. Alij dicuntur Apostoli refutatorij: vt quando iudex à quo, non vult admittere appellationem: tunc scribit literas significantes qualiter refutauit & non admisit appellationem. & de istis loquitur tex. in l. fi. §. in refutatorijs. C. de app. Alij dicuntur Apostoli reuerentiales: vt quando appellatio non erat admittenda: sed iudex eam admisit ob reuerentiam superioris. de quibus habetur in l. eos. §. super his. C. de app. & in c. cordi. de appel. lib. vj. & de istis tribus speciebus Apostolorum, vide Card. Alexã. in c. vt debitus. col. xxj. in fin. & seq. de appel. & Specu. plenè in d. §. sequitur. vbi ponit formam omnium istorum Apostolorum. & vide Abba. in c. bonæ. colum. ij. versicu. quinta differentia &c. de appella.
215 ¶ † Vnde autem dicantur Apostoli? dic ab ἀπὸ quod est suprà, & στολή: id est missio: quasi literæ missæ ad superiorem. ita declarat Cardi. in d. cle. quanuis. in princip. in ij. quæstio. de appel. & vide gloss. in versicu. petat.
216 in d. c. cordi. ¶ † An autem in appellatione extraiudiciali debeant peti Apostoli? glo. in d. c. cordi. in versicu. vel extrà. videtur tenere quòd non, sed gloss. in c. vt super. in versicu. ille iudex, de appel. lib. vj. tenet, quòd debent peti sub conditione: scilicet, si est qui illos dare posit. Super hoc concludo, quòd quando appellatur à iudice extraiudicialiter procedẽte,

ſemper debent peti Apoſtoli: quia eſt,qui illos dare poſsit ſcilicet iudex. ſed quando appellatur à parte, non puto quòd ſit neceſſarium illos pete re.quia non eſt qui illos det.Tamen tutius eſt,quòd tunc petantur ſub illa conditione: vt dicit gloſ.in d.c.vt ſuper.& ita tenet Philip.in c.bonæ. colum.vj.in fi.verſi.vj.requiritur &c. de app.& ibi etiam ſentit Abb.in ſecunda.col.in quarta & quinta diffe-
217 rentijs.¶†Sequitur modò videre de tertio tempore:ſcilicet proſequendi appellationem.ſuper quo ſcias,quòd eſt varietas inter ius commune & ius conſtitutionum:nam de iure communi appellans poſt interpoſitã appellationem,habet vnum annum de proſequendum coram iudice ad quem: & iſtud appellatur primum fatale:& ſi eſt impeditus, habet ex cauſa ſecundum fatale:vt eſt text.in authen. ei,qui appellat.C.de tempo.appel.& habetur in c.ex ratione. de appel.& eſt text.in clemen.ſicut.de appel.vbi dicitur hoc procedere tam in appellatione iudiciali,quàm extraiudiciali.Si verò etiam in ſecũdo fatali fuit impeditus,ſolet ei dari etiam tertius annus, ex iuſtiſsima tamen cauſa & iuſto impedimento:vt probatur in d. c.ex ratione.& ibi Cardin.& no.Spe. in ti.de app.§.nunc breuiter.ver.præ miſſa.Quod tamẽ intellige quãdo in toto ſecundo anno fuiſſet impeditus aliâs reſtituitur ſibi non annus integer,ſed tantum tempus,infra quantum durauit impedimentum.ita declarat Abb.in d.c.ex ratione.in quarta columna & iſtud tempus quod datur poſt ſecundum fatale, datur ſolùm per viam reſtitutionis in integrum,& non ipſo iure:ſed primus & ſecundus annus dantur ipſo iure à lege:ſecundum Innocen.Abba.& docto.in dicto capitu.ex ratione.& glo. & Barto.& docto.in dicta authenti. ei,qui appellat.ſed de iure conſtitu. Regni eſt additum iſtud plus: quia poſt interpoſitã appellationem dantur quinquaginta dies appellanti, infra quos debet recipere Apoſtolos & præſentare proceſſum coram iudice ad quem:& facere citari partem & licentiatus recedere.aliâs appellatio eſſet deſerta.hæc omnia probantur in conſti.appellationum tempora.& ibi Andr.de yſer.Deinde in anteà præſentato proceſſu & facta citatione partis, infra quinquaginta dies,habet appellans primum fatale,& ſic primum annum ſeruata forma iuris cõmunis:quia conſti.regni, non corrigit fatalia:ſed ſolùm interponit,illud tẽpus quinquaginta dierum:Verùm eſt ſciendũ,quòd fatalia incipiũt currere à die interpoſitæ appellationis:vt eſt tex.in dicta clemẽ. ſicut de appel.& not.Abb.in dicto.c. ex ratione. in primo nota. vnde per hoc dico,quòd illi quinquaginta dies interpoſiti per conſt.includuntur:& ſic à die interpoſitæ appellationis, etiam hodie in regno currit annus ad proſequendum:cùm in hoc iura communia non reperiantur correcta:arg.
218 l.ſancimus. C.de teſt. ¶† Iſta autem obſeruantia de quinquaginta diebus, procederet ſolùm in Regno in curia ſeculari: quia Rex qui fuit author illius conſtit.non potuit imponere legem eccleſiæ & eccleſia ſticis

sticis personis:per ea,quæ plenè habentur per Abba.& Fely.in c.ecclesia sanctæ Mariæ.de consti.vnde in curia ecclesiastica seruaretur mera dispositio clemen.sicut.& cle.quanuis.de appel.scilicet,vt Apostoli infra.xxx.dies,& prosecutio fiat infra annum à die appellationis:& stante impedimento,datur secundus annus.

219 ¶†Sed iuxta hoc quæritur,an sit necesse,quòd appellans protestetur de impedimento, ad hoc vt restituatur sibi tempus: in hoc vera conclusio est, quòd si stat per iudicem, debet protestari: & non sufficit vna protestatio:sed debet pluries protestari.ita dicit Alex.in consil.xix.columna secunda.in primo volumine. & ponunt docto.in l.properandum. §.sin autem vtraq;.C.de iud.& Baldus in dicto.c.ex ratione.in fin.Si verò impeditur alio impedimento, quàm facto iudicis, non requiritur de necessitate protestatio:sed sufficit quòd posteà impedimentum probetur.Cautius tamen est,quòd semper protestetur de impedimento:ita pulchrè distinguit Philip.in dicto.c. ex ratione.col.iiij.in fin.& seq.versi. sed dubitatur ad hoc,&c.& ita intelligitur glos.in c.cupientes.§.quòd si per viginti.& ibi Gemi.& Pe.de Ancha.de elect.lib.vj.& Barto.in l.j.§. dies.ff.quando appel.sit.& vide omnino Cardin.in dicto . c . ex ratione.

220 in quarta colum.¶ †Vlterius super ista quæstio.dubitatur:vtrum elapso primo anno possit iudex indistinctè sententiam exequi tanquam appellatione deserta,si non constat aliter sibi de impedimento:docto.communiter tenent quòd non : quia si non sit lapsum biennium,iudex non potest exequi :quia sententia non confirmatur ex solo lapsu primi anni,nisi etiam labatur secundus annus.dicit text.in d.authen.ei , qui appellat. & ita expressè tenet ibi Barto.in fin. & idem Barto.in l.j.in fin.ff.nil not. app.pend.& Bald.in l.eos.in princip. columna secunda . versicu : scias tamen &c.C.de app.& Philip.in d.c.ex ratione .colum.xxiiij.versicu. secundò quæritur &c.nam secundum Baldum in d.l.eos.elapso primo anno,est dubium propter impedimenta , quæ potuerunt interuenire : & sic solus lapsus primi anni non clarificat iudicem de desertione,nisi labatur etiam secundus.¶Et licet ista opin.videatur esse magis communis:tamen mihi videtur,quòd ita simpliciter intellecta non procedat:& primò pondero , quòd lex non dat secundum annum appellanti simpliciter:sed conditionariè : scilicet existente iusta causa impedimenti.ita dicit text . in dicta authen.ei,qui appellat.Ergo intentio legislatoris fuit,quòd in primo anno appellatio sit deserta,si non probatur de iusta causa habendi secundum annum,scilicet de impedimento . Cùm ergo impedimentum consistat in facto , oportet probari per eum,qui se fundat in illo:per ea, quæ habentur in l.ij.ff.si quis cau.& per Bartol.in l.hoc iure.ff.de verbo. obliga . Si ergo non apparet de impedimento,iudex habet suam intentionem fundatam ex lapsu primi anni : vnde poterit sententiam exequi non expectato lapsu secundi anni.

Et per hoc non videtur obstare illud, quod dicit Bald. in dicta l. eos. scilicet, quòd in primo anno est dubium propter impedimenta, quæ poterunt accidere: quia hoc esset præsumere impedimentum, vbi non probatur. quod est contra omnia iura: cùm impedimentum sit facti: & facta non præsumuntur, nisi probentur. l. iii bel lo. § factæ. ff. de capti. & c. j. de consti. lib. vj. & not. Pet. Phili. Cor. in consilio. clxxxj. colum. viij. in litera. r. in secundo volumine. ¶ Secundò pondero ordinem legis, quæ primò dat primum annum: & posteà ex causa dat secundum: nam si opinio illorum, qui tenent esse necesse labi biennium, esset vera, iste ordo fuisset frustratorius: quia debuisset dicere lex, quòd appellanti datur biennium ad prosequendum: quo elapso appellatio efficiatur deserta: & non oportebat dari primum annum, & posteà secundum: & lex nihil operatur frustrà. § .qui-
221 bus. in prima consti. ¶ † Tertiò pondero: quia lex appellat primum annum. primum fatale: & secundum annum. secundum fatale: vt est text. & ibi glo. in l. ij. in princ. C. de temp. appel. & dicuntur ista fatalia, à fato, id est morte: quia sicut mors extinguit hominem, ita lapsus fatalium seu vniuscuiusq; fatalis extinguit appellationem. ita declarat Abb. in d. c. ex ratione. colum. iij. & sentit glos. in d. l. ij. in princip. & Bald. in l. fi. in princip. in ij. colum. versicu. modò restat, &c. C. de tempo. appel. Si enim primus annus non extingueret appellationem, non diceretur fatale: sed quia lex ita appellat fatale, primum annum, sicut secundum: quod patet ex text. in dicta l. secunda. in princip. quæ dicit tempora fatalium, &c. & sic loquitur in numero plurali de pluribus fatalibus. Ergo ita extinguit appellationem lapsus primi anni, non dato impedimento: sicut lapsus secundi anni. adde Philip. in dicto. cap. ex ratione. columna. ij. ¶ Quartò pro 22
hoc do text. formalem in dicta clem. sicut. de appel. cui non puto posse dari rectum responsum. nam ibi claré dicitur, quòd per lapsum anni appellatio debet censeri deserta cessante iusto impedimento: ergo non est opus expectare biennium, quando non liquet de impedimento. ¶ Quintò pondero tex. in l. fi. § illud. C. de tempo. app. qui expresse sentit, quòd elapso anno, & sic primo fatali, mandatur sententia executioni, nisi appellans doceat de impedimento. ¶ Sextò ad hoc pondero dictum Bald. in dicto c. ex ratione. colum. ij. in fi. vbi dicit, quòd appellans debet esse diligens in primo anno: diligentior in 2
secundo: & diligentissimus in tertio. Si ergo requiritur diligentia in primo anno, sequitur quòd si fuit negligens sine aliquo impedimento, appellatio remanet deserta. & hanc opi. tenent Innoc. Anton. de but. & Imo. in, dicto c. ex ratione. & Ang. in consil. cccix. vbi dicit, quòd ista opinio est vera sicut euangelium. ¶ Septimò, ad idem adduco text. in c. cùm sit romana. de appel. vbi est text. clarus, quòd appellanti datur annus ad prosequendum: & ex iusta & necessaria causa, scilicet impedimenti, datur biennium. Ergo sequitur, quòd

vbi non

vbi non apparet iusta & necessaria causa, non datur biennium. vnde sequitur, quòd iudex potest sententiam exequi elapso anno, si non constat de impedimento, & hoc videtur sentire Barto. in authen. item si appellatione. C. de appe. vbi ponderat impedimentum primi anni: vt detur se-
222 cundus. ¶ † Octauò pondero: quia omnes docto. communiter in dicto c. ex ratione. & in dicta authenti. ei qui appellat. concludunt, quòd quando stat per iudicem, debet appellans in primo anno protestari: ad quid ergo requiritur ista protestatio, si non diceremus, quòd elapso anno appellatio sit deserta? certè frustrà fieret: si in omnem euentum daretur biennium. Et sic per istas rationes & iura concludo, quòd si elapso primo anno non constat de aliquo impedimento: nec apparet aliqua protestatio, intentio iudicis est fundata ipso iure in exequendo. vnde poterit sententiam exequi: per d. l. cle. sicut. tanquam ap-
223 pellatione deserta. † Fateor tamen, quòd antè quàm exequatur, debet citare appellantem ad dicendum quare sententia executioni mandari non debeat. quia posset pars citata docere de impedimento: & sic daretur sibi secundus annus: aliàs si non docet, poterit exequi. Et quòd debeat pars citari super executione facienda tenet Bartol. in l. j. in fin. ff. nil. no. appe. pend. & Alexan. in l. præses. colum. fi. ff. de re iudica. & Abb. in c. ex ratione. colum. fin. vbi tenet in effectu istam opinio. quam modò tenui, scilicet quòd elapso primo anno, iudex potest exequi parte tamen citata.

Idem, scilicet quòd debeat pars citari, tenet Bald. in l. si contra. C. de appel. & Bald. in l. ij. in fin. C. de tempo. app. vbi dicit esse ibi text. ad hoc meliorem de iure. & Philip. in d. c. ex ratione. colum. xxiiij. versi. quartò quæritur &c. ¶ Ex prædictis ergo habes declaratos tres terminos, qui considerantur in appellatione: & remanet conclusio, quod vltimus terminus, scilicet prosequendi, est vnius anni: vel duorum annorum, stante impedimen-
224 to. ¶ † Limita tamen hoc, nisi iudex à quo, statuerit breuiorem terminum ad prosequendum: quia eo elapso remanet appellatio deserta, & potest sententiam exequi. vt c. cùm sit romana. & c. personas. & ibi Philip. & docto. de appel. & dixi plenè suprà in præcedenti. quæstio. principali. in xxj. fallentia. & sic non est necesse tunc expectare lapsum anni vel biennij.
225 ¶ † Secundò limita nisi de voluntate partium fuisset prorogatus terminus prosequendi appellationem: quia tunc potest durare vltra biennium, prout partibus placuerit: quia iste terminus prosequendi appellationem, potest consensu partium prorogari: & etiam breuiari: secundum Baldum in l. fin. §. fina. colum. j. C. de tempo. appel. & ibi etiam Bartol. idem videtur tenere Alexand. in l. properandum. in princip. C. de iudic. & Alexand. in addit. ad Bartol. in authenti. ei, qui appellat. C. de tempo. appel. & ibi etiam Bald. in fin. columna, & Philip. in capi. ex ratione. colum. v. in fin. versicu. sed dubitatio est, & c. de appel. & ibi etiam Fely. in ij. colum. pro hoc est text. quem

ponderat Bal.ad hoc in l.quòd si nolit.§.si quid ita.ff.de ædil.edict. vbi de consensu partium potest prorogari tempus redhibitoriæ:quod est legale.Sed contrarium tenet Bar.in auth.si tamen.C.de temp.app.vbi dicit,quòd tacitè per viam compromissi potest elongari tempus:sed expressè prorogari non potest: sicut non potest prorogari tempus instantiæ primæ causæ:vt est glo.Bart.& communiter docto.in l.properandum.in prin.C.de iudi.& Ludo.rom.in consi. clxxiiij.in fi.& hanc contrariam partem tenet Ioan.andr.in addi.Spec.in tit.de app.§.nunc breuiter.versic.licet autem.in addi.magna.circa.fin.& Abb.in d. c. ex ratione.colum. iij.& Ludo.rom.in l.ij.ff.de re iudi.& Car. alexand.in d.c.ex ratione.colum.xv. versic.quartadecima est quæstio &c. vbi se inuoluit,& nesciuit decidere. ¶ In ista tamen varietate mihi plus placet prima opinio, scilicet, quòd possit tempus exercendæ appellationis prorogari per expressum consensum partium:quam opi.tenet etiam Cyn.in d.authen.ei, qui appellat.& istam partem firmo per text.in l.fin. §.fin.C.de tempo.app.vbi dicit text. quòd possunt partes pacisci, quòd nullum fatale seruetur in appellatione:ergo clarè patet,quòd per pactum partium possunt alterari,& tolli fatalia iuris.Si ergo possunt partes prosequi appellationem sine fatalibus,sequitur quòd possunt ipsa elongare,vel breuiare ad earum libitum. hoc enim patet ad sensum:quòd si in appellatione non seruantur fatalia, potest durare vlteriori tempore de consensu partium:& ita tenet ibi Barto.¶ Secundò moueor per tex.in d.l. quandiu.de appel. vbi dicitur,quòd non currit tempus appellanti,quando de consensu expresso ipsarum partium prosecutio appellationis differtur:ergo possunt facere partes per earum pactum,quòd fatalia non currant.Et licet tenentes contrarium,respondeant ad illum tex.quòd loquitur de suspensione & non de prorogatione:prout dicit Abb.in d.c.ex ratione.colum.iij.Ego non video in effectu, quæ differentia resultat inter suspendere & prorogare,cùm vtroq; casu habeatur idem effectus:prout inferius dicam. ¶ Tertiò moueor per text.in d.l.quòd si nolit.§.si quid ita. ff.de ædil.edi.vbi partes per pactum possunt prorogare tempus legale,vt duret in perpetuũ.¶ Quartò adduco tex.in c.in causis.de offic.delega.vbi terminus datus in rescripto delegatorio,infra quem causa debebat finiri,potest de consensu partium prorogari: & sic possunt partes prorogare iurisdictionem, quæ certo tempore finiri debebat. ¶ Quintò considero, quòd omnes docto.tenentes contrariam partem, fundant se super duobus fundamẽtis:Primum est,arguendo à simili:de instantia primæ causę: vt sicut illa non potest prorogari:vt not.in d.l.properandum.in prin.C.de iudi.ita etiam non potest prorogari instantia appellationis: Secundum est,quia ista tempora respiciunt publicam vtilitatẽ,vt citius lites finiantur:vnde non possunt prorogari per partes in præiudicium reipublicę:vt dicit Abb.in d.c.ex ratione.colum.ij.

¶†Ego

226 ¶ † Ego autẽ volens sustinere opin. quam tenui, tollo de facili ista duo fundamenta: quibus sublatis corruit opinio contraria: & tãtò magis elucescit illa, quam teneo. Et primum fundamentum, quod fit à simili, tollo per bonam instantiam: iuxta. not. per glo. in c. sicut vrgeri. j. q. j. nam instantia causæ principalis, non est aliquo modo prorogari nec tacitè nec expressè per partes: adeò quòd etiam per compromissum non suspenditur: secundum Abb. in c. pe. colũ. vj. & ibi etiam Felyn. in v. colum. versic. tertia declaratio, &c. de iudi. & plenius per Maria. Soci. in d. c. pe. in. xvj. argumento. & per Soc. in consil. xxxj. col. iiij. in j. volum. & Petr. de ancha. in consil. cclxxxiiij. & Philipp. in d. c. ex ratione. colum. vj. ver. secundò quæritur. & tamen instantia causę appellationis, prorogatur & suspenditur per compromissum: vt d. clem. quandiu. & d. authen. si tamen. C. de tempo. appel. ergo non est bonum arguere ab vna instantia, ad aliam.

227 ¶ † Ad secundum fundamentum, inquantum consideratur publica vtilitas, dico quòd si hoc esset in consideratione minimè deberet per compromissum suspẽdi: quia possent partes millies cõpromittendo facere, ꝙ nunquàm labantur fatalia: & sic lites essent immortales, & offenderetur publica vtilitas: sed quia lex hoc non considerauit in instantia appellationis: ex quo permisit illam suspẽdit per compromissum: vt d. clemen. quandiu. ergo istud præiudicium publicæ vtilitatis, non fuit in consideratione in tempore appellationis, sicut tempore principalis causæ. Et ratio diuersitatis est, quam ponit Abb. in d. c. pe. colum. vj. de iudi. vbi dicit, quòd maius præiudicium partium, vertitur in causa appellationis, quam in causa principali: quia perempta instantia principalis causæ pereunt solùm acta: & non perimitur ius partis. sed perempta instantia appellationis, perit tota causa: vt in cle. si appellationem. de app. & notat. Bart. in l. pendente. C. de tempo. in integ. resti. & Bartol. in authen. item, si appellatione. in fi. C. de tempo. appel. Et ideò, quia agitur de maiori præiudicio, iura tolerant, quòd illa instantia possit per partes suspendi & prorogari: Et ex his remanent elisa fundamenta tenentium contrariam partem. ¶ Superest modo respondere ad duo iura, quæ ponderant tenentes dictam partem: videlicet, ad c. oblatæ. de app. ibi: sed ne valeat prorogari &c. & ad l. nemo. C. de tempo. app. Et primò ad cap. oblatæ. dico, quòd si rectè ponderetur intentio summi Pontificis ibi fuit, habendo respectum ad iudicem: nam concessit iudici, quòd possit breuiare terminum appellationis: vt ibi. & cap. cùm sit romana. & cap. personas. eodem titulo. sed non concessit, quòd possit ipsum elongare sine partium consensu. & ita illum text. declarat ibi glos. in versicul. prorogari. quæ dicit, nisi ex iusta causa. vt in c. ex ratione &c. vnde sentit, quòd text. ille loquitur de iudice, qui ex iusta, scilicet impedimenti, prorogat tempus appellationis: & ita loquitur. d. c. ex ratione. allegatum ibi per glos. quæ debet

intelligi.Secundum text.quem allegat:secundum Bartolum in l.non solùm.§.si liberationis verbo. ff. de libe.lega.Nos autem loquimur,quando ambo litigantes de communi consensu volunt prorogare:quòd facere possunt:per d.cle.quandiu.

228 ¶†Ad l.nemo.respondeo,quòd non loquitur de prorogatione: sed de reparatione,quæ fit finito tempore. vnde vult illa lex,quòd transactis fatalibus nemo potest impetrare reparationem temporis.postquàm appellatio remansit deserta.Nos autem loquimur de prorogatione,quæ fit durante tempore, l.sed si manente.ff.de preca. & ita expressè colligitur ex tex.in d.l. nemo. qui facit expressam mentionem de reparatione.& ita ibi illum tex.intelligit Paulus de castro, & est de mēte Bart.ibi in primo not.

229 ¶†Et ex prædictis ergo remanet de fensata ista conclusio, quòd partes possunt prorogare de communi cōsensu tempora appellationis prosequendæ:& hanc opi.tenet Archi.in c. anteriorum.ij.q.vj.& Franc.de are.in c.pe.de iudi.& licet Felyn.in d. c. pe. in vj.colum.tenuerit contrarium:per d.l. nemo.cui dicit nō posse respōderi: tamen satis patet illud responsum ex prædictis:& cōtrarium & melius tenuit idem Felyn.in d.c.ex ratione. vbi ponderat rationem, quam superius attigit succinctè, scilicet, quòd non posit dari recta differentia inter suspendere & prorogare: quia ita potest effici immortalis lis, suspendendo sicut prorogando: & miror quare doctores ita elaborarunt in faciendo huiusmodi differentiam, cùm nullius sit effectus: imò rectè considerando facilius admitti deberet prorogatio, quàm suspensio: per ea,quæ dicit glo.in authen.si tamen. C.de tempo.quæ dicit,quòd non currit tempus ei,qui semper litigat. Sic ergo prorogantes semper litigant: vnde facilius debēt sibi tempora indulgeri:sed suspendentes videntur in lite supersedere:vnde videntur negligere:& tantò minus deberet eis cōcedi terminus:per d.l.nemo quę vult quòd appellantes debēt vigilare.vnde illud quod ponderat Abba.in d.c. ex ratione.colum. iij. ego retorqueo contra ipsum. & si aliter diceremus, quòd esset permissa suspensio & non prorogatio, lex esset imposita verbis,& non rebus:contra l.ij.in fin. C. commu.de lega.quia de facili inueniretur via,quæ idem induceret, quod prorogatio.

230 ¶ †Et prædicta procedunt in temporibus prosequendi appellationem: secus est in tempore appellandi, scilicet decem dierū: quia tale tempus non potest vllo modo nec per iudicem nec per partes prorogari tacitè nec expressè:nec etiam per viam cōpromissi:vt est glo.in authen. offeratur.C. de litis conte.& Philip.in d.c. ex ratione.col.vj. versi. iij. quæritur &c.& Bald.in authen. hodie. colū.ij. versic.quæro, quid si est appellatum &c. C. de appel. vbi plus dicit Bald. quòd si lata etiam sententia in causa appellationis interpositæ,post decem dies de consensu partiū,non valet.Idem tenet Bal.in d.authē.ei,qui appellat.col.fi.versic.quæro nunquid &c.& ibi etiam Alex.in addi.ad Bar.

& Abb.

& Abb.in cõsi.lxxvij.col.ij.in ij.vol. & Car. in cle.quandiu in v.q.de ap- & Fel. d.c.pe.colũ. v.in fin.versic.secunda declaratio.&c.de iudi.

231 ¶ † Tertiò principaliter:limita,nisi partes durante appellatione compromisissẽt causam penes arbitros:quia durante compromisso non currunt fatalia:& sic tempora appellationis possunt durare vltra biennium.text. est in dicta clem.quãdiu.& in authẽ. si tamen.C.de tempo.appel. & patet ex his,quæ proximè dixi in præcedenti limitatione. Quod tamen intellige,quando est factum compromissum in arbitros. Secus si in arbitratores: quia tunc non suspenditur instantia appellationis:secundum Petrum de ancha.in consi.cclxxxiiij. & ibi adsignat rationem.

232 ¶ † Vltimò,quia superius dixi,quòd in Regno primum tempus prosequẽdi,est quinquaginta dierum: per cõsti. appellationem tempora. quæro, an istud tempus quinquaginta dierũ, seruetur etiam quãdo appellatur ab interlocutoria?dic quòd non:quia dicta consti.regni,loquitur præcisè de appellatione à diffinitiua:dum dicit: appellationum tempora:per quas diffinitiuæ sententiæ suspenduntur &c. & sic intentio legislatoris est ibi limitare tempore appellationum à diffinitiuis sententijs.vnde non extenditur ad interlocutorias:& nulla fuit alia ratio, nisi quia interlocutoriæ non suspenduntur per appellationẽ: vt in c.non solùm,de appella.lib.vj. & per Barto.in l.iij.ff.de appella. recip.Et intentio illius constit.fuit limitare tempora illarum appellationum, quæ suspendunt sententias: ad hoc vt magis vigilet appellãs in expediendo causam citius: ne ita diutius in suspẽso remaneat:iuxta l.nemo.C.de tempo.app.sed quando appellatur ab interlocutoria: quia iudex potest procedere, non obstante appellatione.ideò non fuit opus limitare ista tempora: vnde tunc staremus dispositioni iuris cõmunis,scilicet,vt peti debeãt apostoli infra.xxx. dies:& prosequutio fiat per annum, vel biennium: iuxta dispositionem. c.cùm sit romana.de app.& authen. ei,qui appellat.C.de tempo.appel. in casu tamen, in quo permittitur de iure ciuili appellari ab interlocutoria,vt quando habet vim diffinitiuę, quo casu appellatio suspendit sententiam: vt fuit dictum suprà in q.præcedenti principali:tunc haberet locũ dicta consti.ex identitate rationis.& ita etiam tenet Matth. de affli. in d. const.appellationum tempora. colũ. vij.in fi.versi.sed hîc quęro &c.

233 ¶ † Scias etiam in hac materia, vnã correctionem seu limitationem iuris communis in Regno:nam de iure cõmuni si appellans non prosequitur causam,non potest appellatus statim illam prosequi: nisi in fine anni vel biennij,scilicet cũ vnus tantùm mensis superest de anno vel biennio:quia ante posset dicere appellans:ego volo gaudere de tẽpore mihi à iure cõcesso:& de hoc est text. in d.authen. ei,qui appellat.& ibi Bartol. Ang.& doct.& Abb.Philip.& Card.plenè in c.oblatæ.de appel. sed hodie in Regno est prouisum per ritum magnæ curiæ in nume.9.& incipit: item; si appellans

appellans.quòd si appellans non prosequitur causam infra mensam post præsentatũ processum,potest appellatus comparere, & prosequi elapso mense:& sic non est opus expectare finem anni vel biennij.

234 ¶†Plus etiam est cautũ in Regno, quod in causa appellationis non requiritur libellus nec litis cõtestatio: sed incipit ipsa causa ab apertura processus.ita de hoc est ritus magnæ curiæ in numero.52.incipiens:item,in eisdem curijs &c.& alius ritus in numero.127.incipiens:item, in curia ipsa &c.& alius in numero.141.incipiens:item,quòd causa &c.& alius in num.155.incipiens:item,in appellationum causis &c.

235 QVARTO, Principaliter sequendo ordinem præpositum, † quæro, à quibus iudicibus,& à quibus actibus appellari possit? Ista.q.habet duo mẽbra.Primum est à quibus iudicibus potest appellari? Secũdum est,à quibus causis & actibus appelletur? super primo facias regulam affirmatiuam:scilicet, quòd regulariter ab omnibus iudicibus tam delegatis,quã ordinarijs potest appellari. c.omnis. &.c.ad romanam.ij.q.vj.& not.Spec. in titu.de appel.§.videndum.in prin. Non enim facit iudici iniuriam is, qui ab eius sententia appellat,l.& in

236 maioribus C.de app.† Cùm enim appellatio,sit quædam defensio,quæ datur oppresis contra iniuriam iudicis l.j.ff.de appel.& d.c.ad romanam. debet regulariter omnibus censeri permissa. Et quòd sit defensio: est tex.in cap. cùm speciali.§. porrò. de appella. & tenet Soci.in consil.cxcv. colum.iij.in.ij.volum.

237 ¶†Istam regulã limita primò,quãdo est lata sententia à principe non recognoscente superiorem: quia ab eius sententia non appellatur.tex.est in l.j.ff.à qui.appel.non li.& in c.cuncta per mundum.ix.q. iij. vbi loquitur de sententia papę.hinc dicit And. de yser.in c.imperialem.§. prætereà si inter duos.colũ.vj. in fin.de prohi. feud.alie. per Fede. quòd hoc habet locum non solùm in sentẽtia imperatoris,vel papæ:sed etiam cuiuslibet regis non recognoscentis superiorẽ.

238 † prout est Rex Siciliæ:qui dicitur monarcha:secundum eum.

239 ¶†Secundò limita non procedere in sententia lata à pręfecto prętorio: quia ab ea non appellatur.l.præfecti. ff.de mino.& l. j. §. his cunabulis.ff. de offic.præfe.præto.& l.j. C. de sen. præfe.præto.

240 ¶†Tertiò limita non procedere in sententia lata in sacro regio cõsilio: quia ab ea non appellatur:ex quo cẽsetur sententia regis:nam fertur sub nomine regiæ maiestatis:& ita seruatur in Regno:quia à sentẽtia sacri concilij non appellatur: sed tantùm reclamatur seu supplicatur.& non retardatur executio:iuxta ea, quæ habentur in authen.quæ supplcatio. C. de pre.impe.offe.& dixi plenè suprà in præambulis huius tract.de appel.

241 † & quòd sententiæ sacri concilij habeant vim legis:quia proferuntur sub nomine regiæ maiestis in Regno,traditur in decis.383.in fi.cõcil. Neap.& per Bal.in l.fi. C. de legi. & Hostiẽ.& Ant.de bur.in c.cũ Bartoldus.de re iud.& quòd non retardetur

executio, præſtita tamen ſatiſdatio-
ne in caſu retractationis: habetur
plenè in deciſ.ccxxxj.concil. Neapo.
& dixi ſuprà in præambulis huius
partis de appel.in verſi. ſupplicatio.
242 Hoc poteſt comprobari:† quia iſti
Domini in concil. æquiparantur ſe-
natoribus, à quorum ſententia non
appellatur:ſecundum Spec.in titu.de
appel.§.videndum.& eſt tex.in l.j.ff.
à quib.appel.non licet.
243 ¶ † Quartò limita non procedere
in ſententia lata à Duce Venetiarũ:
quia ab ea non appellatur:ſecũdum
Cyn.in l.fi.C.de peti.hære. & in l.fi.
C.de don.inter vi.& vxo. & ratio po
teſt eſſe:quia non recognoſcit ſupe-
245 riorem. ¶†Quintò limita non pro
cedere in ſentẽtia lata ab epiſcopo:
cuius iuriſdictio fuit prorogata:quia
ab ea non appellatur. Caſus eſt ſing.
in l.epiſcopale.C. de epiſc.audi. & in
hoc epiſcopus æquiparatur præfe-
cto prætorio: ſecundum Bald. ibi &
236 eſt ſpeciale in epiſcopo:†quia ſecus
eſt in alio iudice prorogato:vel da-
to de communi conſenſu partium:
quia poteſt ab eius ſententia appel-
lari.l.ex conſenſu.in prin.& ibi Bart.
ff.de app.& Spec.in tit.de compe.iu-
di.ade.§ j.verſi.ſed an à ſententia. &
verſic.ſed ad quem.& glo.in c. ſuper
quæſtionum.§.verùm.in verſi. aſſen
ſu.de offi.deleg. vbi dicit,quòd talis
iudex non poteſt recuſari vt ſuſpe-
ctus:ſed bene poteſt ab eius ſenten-
tia appellari.& Lu.ro.in conſi. ccxx-
246 viij.col.pe.in fi.¶†Sextò limita non
procedere in ſententia ſortis ſeu for
tunæ:vt quando fit aliqua diuiſio iu-
dicio ſortis.quia à tali ſententia non
appellatur:ſecundum Bal. in l.fin. in
princi.C.commu. de leg.& Philip.in
rub.de appel.colũ.iij.& Pet.phi. cor.
in conſil.cxliij.in fin.in iiij. volumi.
247 †Item,non poteſt peti reſtitutio in
integrum aduerſus iudicium ſortis:
quod vulgò dicitur, per loſcas:ita te
net Bal.in l.ait prætor.§.fi.ff.de min.
248 ¶† Septimò limita non procedere,
quando iudex eſt merus executor:
quia ab executione facti non appel-
latur.l.ab executore.& ibi Bart.ff.de
appel.& l.ab executione.C. quo.app.
non recip. Quod tamẽ intellige,niſi
modum excedat:quia tunc poteſt ap
pellari,& debet exprimi cauſa in ap
pellatione: ſecundum Bart.in d.l.ab
executore. & vide multas alias fal-
lentias,in quibus poteſt appellari ab
executore:quas cumulat Spec.in tit.
249 de appel.§.in quibus.verſic.v. † An
autem appellari poſsit à pronuntia
de exequendo.Bart. in d.l.ab execu-
tione. tenet quòd ſic. ſed in d.l. ab
executore.ſentit contrarium.& hanc
contrariam partem:ſcilicet, quòd e-
tiam à pronuntia de exequendo,non
appellatur:tenet Pet.phi.cor.in con-
ſi.lxxj.col.iiij.in litera u.in j.vol.vbi
dicit hanc eſſe communem opin. &
plures allegat pro iſta parte:pro qua
etiam adducit rationem:quia prohi-
bito vno,cẽſetur prohibitum omne
id,per quod peruenitur ad illud.
250 ¶ † Octauò limita non procedere
in ſententia arbitri: quia ab arbitro
non appellatur: ſed eius ſententiæ
pareri debet metu pœnæ.l.diem pro
ferre.§.ſtari.ff.de arbi.& l.j.C.de ar-
bit. & hæc quando pœna fuit adie-
cta cõpromiſſo. Si autem nõ fuiſſet
adie

adiecta pœna, tunc agitur ad interesse: vt d.l. diem proferre. §. fi. & not. Abb. in c. per tuas. colū. ij. nota quòd arbitrium &c. de arbi. & vide Bald. in l. ij. ff. de arbit. & ratio adsignatur
251 per doct. in locis præalleg. †quia ex sententia arbitri non oritur actio neque exceptio: vt d.l. ij. & ibi Bald. & docto. sed solùm illi paretur metu pœnæ. vnde cùm non producat actionem, non est necesse ab ea appellare. illud autem quod dixi, quòd quando non est adiecta pœna, agitur ad interesse, habet locum, quando compromissum est stipulatione vallatum: & non aliter: quia secus si pacto nudo: secundum Barto. Bald. & doct. in d.l. diem proferre. §. fi. & hoc de iure ciuili: sed de iure canonico agitur ad interesse, etiam ex pacto nudo: secūdum Abb. in d. c. per tuas. colum. ij. in fin, sed hodie est inductum, quòd si compromissum fuit factum pacto nudo sine stipulatione & sine pœna, si fuit sententia arbitri emologata expressè vel tacitè, producit actionem post emologationē: & censetur tacitè approbata seu emologata, quando partes tacent per decem dies, & non improbant sententiam, nec de ea conqueruntur, etiam extraiudicialiter: tunc enim sententia arbitri mandatur executioni post decem dies: & non potest vlterius per partem improbari. text. est & ibi Bald. & docto. in l. cùm anteà. C. de arbit. & illa est lex noua. & not. Abb. in d.c. per tuas. col. iij. Nota ergo, quòd ad hoc vt habeat locum d.l. cùm anteà. est necesse, quòd compromissum sit factum sine stipulatione & sine pœna. & ratio est: quia vbi est stipulatio & pœna, non est opus emologatione: quia si altera pars contrauenit, agitur ad pœnam. l. j. C. de arbi. item vbi est stipulatio sine pœna, minimè est opus emologatione: quia agitur ad interesse, quod succedit in locum pœnæ: per text. & ibi Bald. in d.l. diem proferre. §. fin. quod dic, vt infrà dicam.

252 ¶†Quod tamen limita, nisi in compromisso pœnali esset apposita clausula, rato manentè pacto: quia tunc ista censentur duo compromissa: vnum cum pœna, & aliud sine pœna. quo casu habet locum emologatio in compromisso, & oritur actio: per d.l. cùm anteà. ita tenent glo. & Bald. in d.l. ij. ff. de arbi.

253 ¶†Et per hoc infero, quòd vbi esset adpositum iuramentum in compromisso, efficeretur emologabile per iuramentum: & produceret actionem: ex quo iuramentum habet vim illius clausulæ: rato manente pacto: secundum Bart. & communiter Docto. in l. si quis maior. C. de transact. & Anto. corse. in repe. rubr. de iureiu. in vj. priuilegio. quod est valde notandum: quia communiter hodie in compromissis adponitur iuramentum. ¶Sed posset in hoc aliquis dubitare: quia de iure nouissimo prohibetur adponi iuramentum in compromissis: per authen. decernimus. C. de arbit. ergo iuramentum tale non debet aliquid operari. sed dic, quòd de iure canonico est prouisum, quòd tale iuramentum valeat & seruetur: quia seruari potest sine interitu salutis æternæ, quādo compromis-

promissum est super re licita: vt est tex. & ibi Abb. in c.ij.col. iij. & in c. cum tempore. de arbi. Verùm aduerte, quòd Bal. in d. authē. decernimus. tenet expressè, quòd ex compromisso iurato non detur actio: quia dicit quòd quo ad priuilegiū actionis remanet dispositio iuris ciuilis: ex quo actio fuit inducta de iure ciuili: scilicet, per dictā l. cùm anteà. sed quo ad censuram ecclesiasticam, vt iuramentum seruetur, stamus iuri canonico. & illud dictum Bal. refert simpliciter Abb. in d.c.ij.col. iij. Verùm posteà concludit, quòd de iure canonico producitur actio vigore iuramenti. vnde ista præcedens illatio, quàm feci, sine dubio procederet in foro ecclesiastico: vbi seruatur ius canonicum. sed in foro seculari, satis dubito. & potius putarem tenendum contrarium: per illud dictum Bal. in d. authen. decernimus. nam ex quo iuramentum est reprobatum à iure ciuili: non videtur quòd in foro seculari, vbi seruatur ius ciuile, possit iuramentū reprobatū importare clausulam: rato manēte pacto. & sic producere actionem: quia quod nullum est, non potest aliquem effectū producere. Nec obstat, si diceretur, quòd vbi tractatur de iuramento, stamus iuri canonico in vtroq; foro: per ea quæ not. Abb. in d.c.j. de ope. no. nun. & in c. cùm cōtingat. de iureiur. quia fateor quo ad obseruantiā ipsius iuramenti. & ita stamus hîc iuramento in vtroque foro: ne iurans incidat in periurium: quia quo ad hoc, tantùm concernitur periculum animarum. sed ad inducendum alium effectum: scilicet, actionis, quæ ad hoc prodita fuit de iure ciuili: non est absonū dicere, quòd quo ad hoc vnum quodque ius seruetur in foro suo: cùm non vertatur aliquod peccatū: vt dicit Abb. in d.c.j. de ope. no. nun. hoc tamē intelligo & declaro quando quis vellet agere de iure ciuili: vigore. l. ne in arbitris. C. de arbit. quæ induxit actionem de iure ciuili in cōpromisso iurato: & posteà fuit correcta per d. auth. decernimus. sed vigore iuramenti dico, quòd etiam in foro seculari posset adire iudicem, & facere compelli partem ad obseruantiam iuramenti. & sic habebit intentum. ita dicit Abb. in d.c. per tuas. col. iiij. vbi ita limitat Bal. in d. auth. & ita cū hac declaratione pertrāseo.

254 ¶ † Illud aūt, ꝙ dixi, quòd requiritur emologatio tacita vel expressa, ad hoc vt sententia arbitri mandetur executioni: per d. l. cùm anteà. limita non procedere in compromisso Iudæorum: quia illud executioni mandatur sine alia emologatione, etiam ante decem dies elapsos. text. est & ibi hoc tenet Guido de suza, in l. Iudæi. la j. C. de iudę. & Alex. in addi. & Bar. in d. l. cùm anteà.

255 ¶ † Item illud, quod dixi suprà, quòd quando est apposita stipulatio, agitur ad interesse vel ad pœnam: & quòd quando est emologata per lapsum decem dierum, potest executioni mandari: per d. l. cùm anteà. limita procedere: nisi laudum contineret rem illicitam & peccatum: quia tunc est ipso iure nullum: & ex eo non agitur, nec ad pœnam nec ad interesse. Idem quando conti

contineret manifestam iniquitatem: quia tunc contra ipsum datur exceptio doli: quę habet instar cuiusdam appellationis. l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. de arbi. & talis exceptio doli, oriens ex manifesta iniquitate, impedit laudũ executioni mandari, etiam post decem dies. Item, impedit exigi pœnam & interesse. ita pulchrè declarat Abb. in d. c. ij. col. fi. de arbi. & in c. per tuas. col. iij. eo. tit. & Lud. ro. in consi. xc. & sic tunc per viam istius exceptionis potest haberi recursus ad iudicem: qui iudex cognita iniquitate manifesta, poterit laudum retractare. Secus, quando nõ cõtineret iniquitatem manifestam: quia tunc nõ obstat aliqua exceptio, nec appellari potest. vnde debet stari sententiæ arbitri: & imputatur ei, qui compromisit. ita procedit tex. in d. l. diem proferre. §. stari. licet aliter
256 dicatur in arbitramento: †quia in eo semper habet locum reductio ad arbitrium boni viri, vsque ad xxx. annos, vt plenè dixi suprà in præãbulis huius tract. de app. versi. reductio est nonus &c. quæ reductio non habet locum in sẽtẽtia arbitri: vt declarat Abb. in d. c. ij. in finalibus verbis. Et hæc est vna de differẽtijs inter arbitrum & arbitratorem. quod nota: quia multi decipiuntur: putantes in omni sententia tam arbitri, quàm arbitratoris habere locum reductionem ad arbitrium boni viri: quod non est verum: secũdum Abb.
257 in d. c. ij. col. fi. in prin. & in fi. ¶ †Ex prædictis ergo, quia materia arbitrorum est quotidiana, elicio tutã practicam sub compẽdio. Aut enim sumus in arbitro: aut in arbitratore. Primo casu, si quidem cõpromissum est factum pacto nudo sine iuramento & pœna: & tunc quia nullũ aliud remedium potest habere locũ, recurrimus ad emologationẽ. nam si fuit laudũ approbatũ expressè per partes mandatur executioni statim, nõ expectato lapsu decem dierum. Si verò expressè non fuit emologatũ, & tũc si partes nõ conqueruntur infra decẽ dies, mandatur executioni post decẽ dies: quia censetur tacitè emologatum: per d. l. cũ anteà. & ibi Bart. Bal. & doct. C. de arbi. si verò aliqua partium contradixit infra decẽ dies: & tunc non emulogatur, nec producit aliquam actione, nec mandatur executioni: quia pactũ nudũ non potuit aliquem effectũ operari, nõ accedente consensu partiũ expresso vel tacito. Ita expressè deciditur in d. l. cùm anteà. & hoc procedit de iure ciuili, & in foro seculari. Secus est de iure canonico. quia ex quo secundũ illud ius pactum nudũ producit actionẽ, vt habetur in c. j. de pact. tunc ex tali compromisso ageretur ad interesse sine alia emologatione: secundum Abb. in d. c. per tuas. col. ij. in fi. Si verò compromissum sit factum pacto nudo cum pœna: & tunc ex tali laudo non oritur actio: quia non habet locum emologatio, vbi est pœna: ex quo prouisio hominis, facit cessare prouisionem illius. l. cùm anteà. & quia pactum remanet nudum, & nulla lege fomentatum, nõ datur actio, nec ad pœnam nec ad contenta in laudo: vnde erit inutile, nisi esset adposita clausula: rato manente pacto.

ita

ita dicit Bart.in d.l.cùm anteà.Si verò sit factum cõpromissum cum stipulatione & pœna:& tunc cessat dicta l.cùm anteà.& habet locum lex. j.C.de arbi.& d.l.diem proferre.§.stari.quia si pars contrauenit,incidit in pœnam.fallit,vbi est iniquitas manifesta:per ea,quæ suprà dixi.& hanc fallentiam etiam poteris dare ad casus præcedentes:vt superius declaraui.Si verò sit factum cum stipulatione sine pœna:& tunc minimè habet locum d.l.cùm anteà.& sic non fit emologatio,ex quo agitur ad interesse.per d.l.diem proferre.§.fi.ita dicit Bart.in d.l.cùm anteà.Fallit similiter,vbi esset iniquitas manifesta: per supra dicta.sed Abba.in d.c.per tuas.col.iiij.tenet contra Bar.scilicet quòd etiam quando compromissum fuit factum cũ stipulatione sine pœna,habet locum emologatio . & ita extendit dictam l.cùm anteà.quæ in rei veritate non loquitur de pacto nudo:sed solùm prouidit in illis compromissis in quibus nõ est adposita pœna:neque sunt facta ex decreto iudicis:vt apparet ex principio illius. l.vnde non videtur excludere compromissa facta per stipulationem.& ita videtur quòd opi.Abba.sit magis vera.Si verò sit factũ cum iuramento,stipulatione,& pœna,prout communiter fieri solet,maximè hodie in Regno , quando ista compromissa fiunt per notarios:nam communiter in eis adponunt stipulationem.pœnam & iuramentum,& clausulam: rato manente pacto:& aliâs quãplures clausulas:& tũc propter illã clausulam:rato manẽte pacto:dico quòd habet locum emologatio:per ea,quę dicit Bart.de ista clausula in d.l.cùm anteà.iuncta illa opi.Abb.quam modò approbaui in d.c.per tuas.col.iiij. dum tenuit,quòd d.l.cùm anteà.habet locum etiã in stipulatione.Item dico,quòd propter iuramentum potest adiri iudex,vt compellat partem ad obseruantiam iuramenti: secundum Abb.in d.c.per tuas.col.iiij.vbi limitat Bal.in d.authen.decernimus. vnde concludo,quòd hodie in istis compromissis ita vallatis & clausulatis habet locum d.l.cùm anteà.licet Barto.dicat ibi,quòd raro hodie habebit locum.Ego dico totum contrarium:quòd hodie semper habebit locum:maximè,propter dictam clausulam ,:quæ communiter adponitur in compromissis:& sic habemus bonam extensionem ad d.l.cùm anteà. per ea,quæ not.Bald.de illa clausula in l.ij.ff.de arbi.& superius dixi.

258 ¶ † Hoc tamen limita,nisi laudum contineret manifestam iniquitatem: quia tunc petita absolutione à iuramento,quæ de facili concedi debet in tali casu , posset opponi exceptio doli:de qua in d.l.non distinguemus. §.cùm quidam.& sic reduceretur reuisio laudi per viam illius exceptionis,coram iudice : per ea,quæ superius dicta sunt.

259 ¶ † Et in isto casu, quando sumus in arbitro,non potest appellari à sententia àrbitri:nec reduci ad arbitriũ boni viri:nec reclamari:per d.l.j.C.de arbit.& d.§.stari. nisi vbi est iniquitas manifesta,tunc opponitur exceptio:vt suprà.& tenet Lud.Ro.in consi.xxvij.col.ij.Et licet hodie per d.l.cũ anteà.oriatur actio

Nn

ex compromisso:tamen vera & communis conclusio doct.est,quòd etiam hodie non appellatur à sententia arbitri.ita tenet Bal.in d.l.j.C.de arbit. & Alex.& communiter doct.in l.arbitro.ff.qui satis.cog.& in l.nemo potest.ff.de leg.j.licet Bar.in istis locis teneat contrarium:scilicet,quòd hodie posit appellari:tamen communi
260 ter reprobatur.¶ †Secũdo casu principali,scilicet quando sumus in arbitratore:& tunc in eius sententia non habet locum emologatio tacita:nisi per lapsum xxx.annorum:vt dixi suprà in præambulis huius tract.de appel.versic.venio ad nonum,&c.ante verò dictum tempus,semper potest peti reductio ad arbitrium boni viri.ita loquitur.l.si societatem.§.arbitrorum.& ibi Bart.ff.pro socio.& c.quintauallis.cum sua materia.de iureiur.& petitur dicta reductio quomodocunque,& per quęcunque verba sit factum compromissum:secundum Abb.& doct.in d.c.quintauallis.
261 ¶ † Illud autem,quod dixi,quòd à sententia arbitri non appellatur, limita non procedere in sententia arbitri iuris:qui eligitur ex necesitate legis vel statuti:de quo tractatur in c.suspitionis.& ibi per Abb.& docto.de offic.deleg.& in l.fi.C.de iud. nam à sententia talis arbitri potest appellari:vt est text.in c.ab arbitris. de officio delega.libr.vj.& not. docto.in l.arbitro.ff.qui satis.cog.Et ratio est,quia isti arbitri æquiparantur iudicibus.de qua materia vide, quæ plenè dixi suprà in vj.distin.in quarta parte principali.versicu.ij.quæro, an coram arbitro &c.vbi declaraui, quam iurisdictionem habent huius-
262 modi arbitri.¶ † Ex hoc sequitur, quòd cùm hodie per regiam pragm. quæ incipit,odia.sit prouisum, quòd causæ inter coniunctos compromittuntur à sentẽtia talium arbitrorum bene posset appellari,ex quo dicuntur arbitri iuris.& in Regno est prouisum in specie super ista appellatione seu reclamatione per aliã regiam prag.quę incipit:& si aliqua partium qua cauetur,quòd is qui sentit se grauatum per sententiam arbitri iuris, potest adire iudicem illius loci.& si quidem dicit se læsum ex dolo ipsius arbitri,ex proposito,vel re ipsa,causa reuidetur per iudicem ex eisdem actis.Si verò allegat aliunde læsionem,& tunc iudex potest admittere nouas probationes,& iustificare sententiam:ita tamen,quòd causam expediat infra mensem:vel ad plus infra duos mẽses:& nõ vltra.Et si post sententiam latam per iudicem altera partium voluerit se grauare,non auditur vlterius ad impediendam executionem : sed fit executio realis,& cum effectu:præstita tamen fideiussoria cautione per vincentem de restituendo in casu retractationis:& tunc causa reuidetur solùm in sacro regio concilio:vel in magna curia vicariæ vel coram deputãdo ab eis,tertio loco,& non in alia curia.Et hæc omnia decidũtur in dicta regia prag. ex qua habes limitationẽ in Regno ad d.c.ab arbitris.quo cauetur,quòd ab arbitris iuris,appellatur ad principem:non autem ad inferiorem: ex quo habet iurisdictionẽ à lege ideò ab eis appellatur ad legem animatam:

tam:vt dixi in dicta sexta dist.Nam in Regno hoc est correctum in arbitris inter coniunctos electis:quia ab eis reclamatur ad iudicem loci:& sic ad inferiorem,à principe.

263 ¶ † Secundò limita non procedere hodie in Regno generaliter in omnibus arbitris, etiam inter extraneos electis:quia ab eis potest reclamari hodie ad iudicem loci:& causa debet expediri infra duos mēses:post quam expeditionem non admittitur alia reclamatio:nisi eo modo,quo suprà:scilicet,quia fit executio præstita satisdatione.ita deciditur in d.prag.quæ incipit : & si aliqua &c.in finalibus verbis . vnde per hoc habes nouam correctionem in Regno ad l.j.C.de arbit.& ad l.diem proferre.§.stari.ff. de arbit.& ista omnia dicta in hac octaua limitatione poteris addere ad ea,quæ dixi suprà in xiiij.distinct.in quarta parte:vbi est principalis ma-

264 teria arbitrorum.¶†Nonò principaliter limita non procedere in iudice,qui reuocauit grauamē,quod fuerat comminatus:quia ab eius grauamine,quod reuocauit non potest appellari:nisi alio modo esset suspectus.c.cùm cessante.de appel.

265 ¶†Vnum tamen adde pro complemento huius materię,quòd in omnibus casibus,in quibus suprà dixi non posse appellari à sententia maiorum iudicum propter authoritatem personæ:prout est à sententia principis & aliorum non recognoscentium superiorem : semper potest ab eorum sententia appellari ad papam,quando contineret manifestam iniquitatem:nam papa est iudex competens contra omnes non recognoscentes superiorem,ratione iniustitiæ manifestæ & peccati.glo.est in c.ex transmissa.de foro comp.& And.de yser. in c.imperialem.§.prætereà si inter. col.vij.de prohib.feud.alie.per Fede. & not.Hosti.& Ioan.and.in c.nouit. de iudi.& Philipp.in rub.de appel.in iiij.colum.& in c.si duobus.column. fin.eodem titu.

266 ¶†Item , licet non possit ab eis appellari : potest tamen appellari ab eorum vicarijs : secundum Bartol.& Bald.in l.à proconsulibus.C.de app. & Philipp.in c.dilecti.el.iij.in sexta quæst.de appel.

VENIO ad secundum membrum huius quartę.q.principalis:super quo facio aliam regulam affirmatiuam:

267 scilicet,† quod regulariter in omni causa appellatur:& ab omnibus grauaminibus tam iudicialibus,quā extraiudicialibus:vt est gl.l.qui restituere ff.de rei ven.& not.Philip.in rub.de appe.col.iiij.in fi.cùm appellatio,sit quædam defensio,quæ nemini debet denegari:vt not.Soci.in consil.cxcv. colum.iij.in ij.vol.& est tex.in l.j.in prin.ff.de app.& in c.cùm speciali.§. porrò.eo.tit.Et quòd ab actibus etiā extraiudicialibus appellari possit,est tex.& ibi plenè per Philip.in c.bonæ memoriæ.de app.vbi plenissimè attingit naturam appellationis extraiudicialis.& ibi per Abb.& in c.cùm sit romana.eo.titu.Et ista appellatio extraiudicialis nō solū fit à iudice extraiudicialiter procedente:sed etiam à parte faciente aliquod grauamen alteri parti:secundum Philip.in d.c. bonæ memoriæ.colum.vj.in princi.

268 ¶ † Et inter alios effectus huius appellationis extraiudicialis, quādo fit à parte nota magnum effectum: quia quando fit in causa beneficiali, habet vim citationis: & tenetur pars appellata comparere corā iudice ad quem sine alia citatione: aliâs producitur in illa causa in eius contumaciam. Et dantur in hoc duo termini. Primus, est terminus vnius mensis ad iter arripiendum à die interpositæ appellationis: Deinde post aduentum appellantis expectatur appellatus per viginti dies alios: infra quos si nō comparuerit, proceditur in eius contumaciam: tex. est & ibi glo. in versicu. absentia. in c. j. de elect. libr. vj. in alijs autem causis non beneficialibus non operatur hunc effectum sine citatione: vt not. Abb. in d. c. cùm sit romana. col. penul. Et nota hunc mirabilem effectum: quia de facili potes decipere aduersarium, qui te molestat super aliquo beneficio, appellādo ab eius molestia, ad sedē Apostolicam: & deinde producere omnia acta tua: quæ faciunt pro victoria tuæ causæ: nam pars appellata non aduertet in comparendo, quia expectat se citari. & sic poteris fabricare processum: & de facili obtinere: cùm non habeas contradictorem. & ita vidi pluries obseruari: & plures processus huiusmodi venire de romana curia in partibus nostris. De alijs autem effectibus huius appellationis extraiudicialis, & in quibus differat à iudiciali remitto me ad plenè dicta per Abb. Philipp. & communiter scribentes in d. c. bonæ memoriæ.

269 ¶ † Istam regulam affirmatiuam quæ se habet, quòd ab omni causa & actu grauatorio potest appellari: limita primò non procedere, quando quis bis appellasset in vna & eadem causa: quia non potest vlterius ab eadem sententia tertiò appellare. l. j. C. ne li. ter. prouoc. & Specu. in titul. de app. §. quotiens. in princip. & per gloss. & docto. in c. directè. & c. sua nobis. de app. quod procedit tam in diffinitiua, quàm in interlocutoria. item procedit super vno & eodem articulo non licet tertio prouocare: nam si aliquis millies grauaretur in vna causa super diuersis capitulis, semper potest bis appellare super vnoquoque capitulo. ita hæc omnia tenet Philip. in dicto capitu. directè. columna tertia in princip. Item procedit, quando vnus & idem vult tertio prouocare: secus, si altera pars, quæ bis obtinuit, posteà tertio loco succubuit: quia ipsa etiam poterit bis appellare: & sic possunt concurrere quatuor appellationes in eadem causa: duæ scilicet, pro qualibet parte. ita dicit Philip. in d. c. directè. colum. iij. versic. secunda conclusio &c. & Abb.

270 in d. cap. sua nobis. † Item, procedit quando per tertiam sententiam non infertur nouum grauamen, secus si infertur: vt quia iudex tertiæ causæ condemnat ad expensas, ad quas alij iudices non condemnarunt: nam ab isto capitulo expensarum potest tertiò prouocari, ex quo est nouum grauamen: secundum Angel. in dicta lege prima. C. ne li. ter. prouoc. & Philipp. in d. cap. directè. columna tertia

271 versic. tertia conclusio &c. ¶ † Item intellige & declara, quòd licet quis

non

non poſsit tertiò prouocare : tamen ſi aduerſarius appellat, poteſt inhærere appellationi aduerſarij : & producere iura ſua, perinde ac ſi ipſemet appellaſſet: quia quælibet appellatio eſt communis vtriuſque partis: ſecundum Philip. in d.c. directè. col. pe. ver
272 ſi. quinta concluſio. &c. † Item, intellige & declara, quòd licet quis non poſsit tertiò prouocare: poteſt tamen dicere de nullitate tertiæ ſententiæ. & ſi ſuccumbit ſuper iſta nullitate poteſt iterum appellare, tanquam à nouo grauamine: ſecundum Ioan. de Imo. in d.c. ſua nobis. de app. & Philip. in c. directè. circa fi. verſicu. nona concluſio. &c. & ibi vide plenè per eum de reliquis ſpectantibus ad hanc
273 materiam. ¶ † Secundò limita non procedere in cauſa, in qua aliquis fuit verus contumax: quia non auditur appellans l.j.C. quo. appe. non recip. & l. ex conſenſu. §. fi. ff. de appel.
274 & ibi Bar. Imo. & docto. † Quis autem dicatur verus contumax: tradit plenè Barto. in l. fi. ff. de in inte. reſti. & Barto. & Alexan. in d.l. ex conſenſu. §. fina. & Alexand. in l. properandum. §. ſin autem reus. C. de iudic. tamen vera concluſio, quantum ad propoſitum noſtrum, eſt quòd ille dicitur verus contumax, qui fuit citatus perſonaliter, & potuit venire in termino, & non venit: vel ſi fuit citatus in domo, & poſteà citatio peruenit ad eius notitiam: & potuit comparere in termino, & non venit: Quod intellige, quando legitimè venit ad ſui notitiam: puta per ſcripturam citationis viſam poſteà per eum: vel per relationem nuntij. ſecus ſi per relationem vxoris, vel aliorum de domo: quia tunc non eſt verus contumax: quia poteſt dicere: ego nolui habere fidem vxori vel alij domeſtico. ita hæc omnia concludit Alex. in dicto §. ſin autem reus. colum. ij. & iij. & ſunt de mente Barto. in d. §. fin. item requiritur copulatiuè, vt dixi, quòd citatus potuerit comparere: quia ſi fuit impeditus, non dicitur verus contumax, ex quo per eum non ſtetit: ſecundum Alexand. in l. ij. §. ſi quis. ff. ſi quis cautio. & habetur in
275 dec. xxx. concil. Neapol. ¶ † Et adde hîc, quòd ad effectum, vt verus contumax non audiatur appellans, ſufficit quòd fuerit contumax ad ſententiam audiendam tantùm: licet in toto proceſſu non fuerit contumax. ita tenet Alex. in l. ſæpe. col. xxiiij. ff. de re iud. & idem Alex. in d. §. ſin autem reus. col. iij. in fi. verſi. octaua concluſio. &c. Et pro iſta opi. pondero text. formalem in l. & poſt edictum. §. fin. ff. de iudi. ibi: abſentem ex peremptorio condemnatum &c. quod tamen intellige & declara, dummodo ſit citatus peremptoriè: aliâs poſſet appellare: vt probatur in d.l. & poſt editum. §. fin. & tenet expreſsè Alexan. in d. §. ſin autem reus. verſicu. tertia concluſio. &c. Vnde quoad hunc effectum, ſemper eſt inſpicienda citatio: videlicet an in ea ſit poſitum
276 verbum: peremptoriè &c. ¶ † Item adde, quòd ſicut verus contumax non poteſt appellare: ita minimè poteſt allegare litis pendentiam: ſecundum Alex. in l. ij. col. ij. ff. de re iudic. nec poteſt ſupplicare: ſecundum Philip. Decium, in conſi. xxxiiij. colum. j.

277 ¶ † Ille ergo, qui fuit alio modo citatus, puta in domo: & non habuit legitimè notitiam citationis, dicitur fictus contumax: & potest appellare: secundum Bald. in l. ea, quæ. C. quo. & quãdo iud. & Bar. in d. l. ii. ff. de in inte. rest. & Alex. in d. §. sin autem reus. versi. secunda conclusio, &c. Et sic nota, quòd fictus contumax non punitur. quia in eo non arguitur dolus: sicut in vero contumace. vnde minimè potest mulctari: quia mulcta non irrogatur, nisi propter veram contumaciam: secundum Bal. in l. & in mulctis. C. de appel. & Bart. Bald. & Alex. in l. j. §. fi. ff. si quis ius di. non obtem.

278 † Et per hoc infero, quòd in regno per consti. regni, contumax condemnatur ad tertiam partem mobilium: & ex quadam generali consuetudine nonnullarum curiarum in regno exigitur vnus tarenus pro pœna contumaciæ: & in nonnullis curijs diuersarum terrarum, exigitur vnus augustalis: dico quòd ista exactio pœnæ debet fieri contra verum contumacem: & non contra fictum: per

279 prædicta. ¶ † Quibus etiam adde, quòd non solùm is, qui fuit personaliter innentus, dicitur verus contumax: sed etiam is, qui procurauit, ne citatio perueniret ad eius notitiam: vt quia latitauit vel aliter se absentauit: iste enim habetur pro vero contumace: secundum Alexan. in d. §. sin autem reus. versicu. quinta conclusio &c. per ea, quæ habentur in clemen.

280 j. vt lite pend. ¶ † Vltimò super hac materia scias, quòd verus contumax non appellat scilicet. à causa principali. Secus est, si condemnatur in expensis ratione contumaciæ: quia si in ista condemnatione comparet potest ab ea appellare secundum Bald. in l. sancimus. col. fin. C. de iudi. & in l. terminato. col. pen. C. de fruc. & lit. expen. & in authen. generaliter. C. de episc. & cleri. & Philip. in c. sæpe. col. xv. in xj. & xij. quæstio. de appel. vbi etiam ponit, an verus contumax possit appellare à taxatione expensa-

281 rum. ¶ † Tertiò principaliter limita non procedere in causa, in qua aliquis est confessus & conuictus: quia appellare non potest. l. ij. C. quo appel. non recip. & habetur plenè per Philip. in c. cùm speciali. §. porrò. colum. ij. de appel. vbi limitat, quando quis est sponte confessus. Secus, si per tormenta. quia tunc appellat. Item limita, quando probatio per quam est conuictus, est clara: Secus, si dubia: Idem etiam tenet plenè Ioan. de Imo. in l. fin. §. iussus. ff. de appel. & Bald. in d. l. ij. colum. ij. & ibi etiam glos. si autem esset solùm confessus, & non conuictus. vel solùm conuictus, & non confessus potest appellare: quia ista duo requiruntur copulatiuè: vt not. glos. & Imo. in antepen. col. in d. §. iussus. & Bald. in d. l. ij. col. ij. licet contra hoc videatur facere text. & ibi not. in c. romana. §. si autem. de appe. li. vj. vbi innuitur, quòd confessus non auditur appellans: licet non sit etiam conuictus. & ratio est, quia confessio in iudicio, inducit notorium. & in notorijs non appellatur: vt dicam in sequenti limitatione, aliqui faciunt differentiam inter ius canonicum & ciuile scilicet vt de iure ciuili requirantur illa duo

copulatiuè:

copulatiuè:sed de iure canonico sufficiat,quòd sit solùm confessus:per. d.§.si autem . tamen veritas est ista, quòd de vtroq; iure nulla sit differentia : & requiritur copulatiuè tam in ciuilibus , quàm in criminalibus, quòd sit confessus & conuictus : vt non appellet,ad hunc effectum scilicet.vt eius appellatio non admittatur,nec per iudicem à quo,nec per iudicem ad quem.sed indistinctè fiat executio.sed quando aliquis est confessus tantùm , potest appellare ad hunc effectum,vt eius appellatio recipiatur per iudicem ad quem:& inhibeatur iudici à quo : quia iudex à quo,non tenetur deferre tali appellationi , quæ induxit notorium contra se per confessionem:&potest ante inhibitionem exequi sententiam.& ita loquitur d.§.si autem . sed iudex ad quem,admittit illam:& potest discutere de errore cõfessionis,& interim inhibere:quia istud operatur appellatio in confesso:quia potest coram iudice ad quẽ,reuocare confessionem, docendo de errore:secundum Bar.in d.l.ij.in fi.C.quo.app.non reci.& hoc procedit,quando quis appellat nulla expressa causa.sed quando inserit causam in appellatione,vt quia allegat errorem confessionis,tunc etiam iudex à quo,tenetur illi deferre:& non potest exequi etiam ante inhibitionem.ita hæc omnia concludit in effectu Abb.in d.c.cum speciali.§.porrò. col.iij.& ibi etiam Philip.vbi ita concordant opin.& vtrunq; ius.& est de mente Bar.in d.l.ij.ver.tu dic verius &c.vbi dicit,quòd si non concurrunt illa duo , tenet appellatio.potest tamen iudex à quo,non deferre,& exequi sententiam &c.& sic sub breuibus verbis Bal.concludit opi.prædictam,quam tenent doc.in d.§.porrò. & hoc propriè innuit tex.in d.§.si autẽ.vbi dicitur,quòd iudex ad quem debet inhibere , ne sententia executioni mandetur &c . & est de mente doc.maximè Imo.in d.l.fin.§.iussus.

282 ff.de appe.¶ † Quartò,principaliter limita non procedere in factis notorijs : quia in illis non admittitur appellatio.tex.est in c.cùm sit.in fi.&.c. peruenit.&.c.consuluit.el.j.de app.& not.Philip.& Abb.in c.cùm speciali. §.porrò.colum.ij.de appe.& est text. cum glos.in c.romana.§.si autem.de appel.lib.vj.Quod tamen intellige, nisi in appellatione inseratur causa rationabilis : quia tunc etiam in notorijs admmittitur appellatio:vt est glos.in versic.mandetur.in d.§.si autem.& Phil.in d.§.porrò.col.iij.& in d.c. consuluit aliâs regulariter non admittitur:vt suprà.& tenet Lud.ro. in consil.cccxxiiij.& de hac materia vide,quæ dixi suprà in ij.q.principali.versicu.viij.limita &c.

283 ¶ † Quintò limita nõ procedere,quando quis fuit comdemnatus de crimine falsæ monetæ : quia non potest appellare: sed damnatur vltimo supplicio , sine appellandi remedio.text.est in l.j.C. de fal.mone.

284 ¶ † Sextò limita non procedere in eo , qui est condemnatus de raptu virginis:quia damnatur vltimo supplicio,& non potest appellare,propter immanitatem criminis. text . est in l.j.§.si autem.C.de rapt. virg.& Andr.de vser.in tit.quæ sint rega.versicu.& bona.colum.xix.in fi.

285 ¶ † Septimò limita non procedere in latrone insigni,& famoso.Item in seditioso & authore alicuius factionis:quia quicunq; dãnatur de huiusmodi criminibus,vel altero ipsorum non appellat : nec supersedetur executio.tex.est in l.constitutiones.ff.de app.& in l.si quis filio exhæredato.§. hi autem.ff.de iniust.rup.test.& And.
286 de yser.vbi suprà.col.x.¶ † Octauò limita non procedere in crimine læsæ maiestatis.quia in eo condemnatus non appellat.text.est in d.l.constitutiones.secundum intellectum Bar. ibi.dum loquitur intelligendo illam. l.de proditore:qui dicitur dux factionum:per l. quisquis.C.ad l.Iul.maiest. & istam limitationem tenet in specie.Feli.in c.sicut.el.j.de simonia. & vide And.de yser.in c.j.versic.& bo-
287 na.col.ix.quę sint rega.¶ † Nonò limita non procedere in crimine simonie.nam condemnatus de eo,non appellat : ex quo æquiparatur crimini læsæ maiestatis & hæresis : vt not. glo.in c.j.de testi.li.vj.in glo.fi.ita tenet Feli.in d.c.sicut.el primo.de simo . per illum text . qui dicit , quod mox debet sententia executioni man
288 dari in crimine simonie. ¶ † Decimò limita non procedere in crimine hæresis:quia condemnatus in tali crimine non appellat . c . vt inquisitionis.de hære.lib.vj.& Felin.in d.c.sicut . vbi limitat in omnibus prædictis criminibus , nisi.quis appellaret anté sententiam : quia tunc potest, secundum eum . & vide ad hoc pulchré Angel . in consil.clxxxviij . vbi multum singulariter loquitur.item omnes prædicti casus intelliguntur etiam,si fuit quis conuictus tantùm, vel confessus tantùm : & sic non vtrúque concurrit copulatiué:secundum Barto.in d.l.constitutiones.
289 ¶ † Vndecimò limita non procedere in eo , qui fuit condemnatus pro debito publico seu fiscali : quia non potest appellare:tex.est & ibi per docto.in l.abstinendum.& l.fin.C.quo. app.non recip.& in c.ei,qui appellat. §.quotiens.ij.q.vi.& Spe.in tit.de appe.§.in quibus.versi.iiij.quod intellige,quando fiscus tractat de damno vitando : Secus si de lucro:vt in pœnis pecuniarijs : quia tunc potest appellari ? secundum Andr.de ysern.in constitu . intentionis.columna fina.
290 ¶ † Duodecimò limita non procedere in officiali alicuius iudicis : qui si pro gestis in officio fuit condemnatus,à suo iudice non appellat:prę-sumitur enim ex quo suus erat iudex,quòd eum iusté condemnauerit. Exemplum ponitur in nuntio seu famulo alicuius officialis:vel in actorum magistro seu assessore condemnato à suo officiali pro gestis in officio.l.nulli.& ibi Barto.C.quo.appel. non recip.& in ca.ei,qui.§.nulli.ij.q. vj.& Specu.in titu.de appel.§.in qui-
291 bus.versicu.iij. ¶ † Decimotertiò, limita non procedere in quolibet officiali condemnato in syndicatu:quia non appellat ad effectum retardandæ executionis : vt dictat in hoc regno regia prag.quę incipit:regiæ dignitati . quod declara , vt dixi suprà in ij.quęstio . principali.versicu . xx.
292 limita &c.¶ † Decimoquartò,limita non procedere in sententia interlocutoria:quia ab ea non appellatur regulariter

regulariter de iure ciuili l.penul. C. quo.appel. non recip.quod dic,vt ibi per Barto.& in l.ij.& iij. ff. de appel. recip.Secus de iure canonico: quia à quolibet grauamine appellari potest:vt habetur in cap.vt debitus. de app.de qua materia vide, quæ plenè dixi suprà in ij.q. principali: & per Ang.in consi.cxv.& consi.cvij.

293 ¶† Decimoquintò limita non procedere in causa, vbi agitur de decima.quia non appellatur à sententia lata in tali causa.tex. est in c.tua nobis.& ibi glo.de decim. & Specul. in titul.de appel.§.in quibus.versi.iiij.

294 ¶† Decimosextò limita non procedere in causa possessorij: quia à sententia lata in possessorio,non appellatur l.j. C. si demomen. pos. fue. app.& habet locum in omni possessorio siue adipiscendæ siue retinendæ,siue recuperandæ:secundum Bar. ibi & not.in l.quisquis.C.quo. appel. non recip.& plenè per Bar.in l.ij.col. ij.versic.quæro, quæ est ratio &c. ff. de app.recip.& Angel.in cõsilio.cvij: quod tamen ideò est,quia sententia super possessorio, parit modicũ præiudicium: ex quo grauamen potest reparari super petitorio: secundum Bar.ibi.Verùm istud declaratur hoc modo:scilicet, vt non possit appellari ad effectum retardandæ executionis.Ita dicit tex.in d.l.j.& ibi Bal. quia non obstante appellatione, fit executio:tamen potest appellari: & valet appellatio in effectu, quoad deuoluendum negotium coram iudice,ad quem.ita declarat Bartol.in d. l.ij.colum.iij.ff.de app.recip.& Bald. in d.l.j.& Abb.in cap.cùm ad sedem colum.antep.& pe.de rest.spo. & tãgit plenè Philipp. Decius in consil. xxviij.licet ibi in.iij.col. dicat, quòd indistinctè non appellatur à possessorio:tamen magis communis conclusio est,quòd intelligatur ad effectum retardandæ executionis. & ità seruatur in practica:maximè in hoc regno: vt habetur in decisio.77. in fi.concil.Neapo.& tenet Abb.in cõsil.lv.col.j.in ij.vol.

295 ¶† Quod tamen limita primò procedere de iure ciuili:secus de iure canonico:quia potest appellari à possessorio.ita tenet Lud.rom.in consil. cccxxiiij.in prin.& Spe.in tit.de app. §.in quibus.versicul.vj.& Archi.in §. sunt,quorum.ij.q.vj.& Abb.in c.cùm ad sedem.colum.pen.Pro hoc est tex. in cle.j.in fi.de seq. pos. & fruc. & in c.ex conquestione.de rest.spo.& in c. significauerunt.de testi. & Abba. in consil.lv.col.j.in ij.vol.

296 ¶† Secundò, limita non procedere in sententia sequestri faciendi: quia licet sit super possessione: potest tamen ab ea appellari:secundum Ang. in consi.cvij.col.ij.

297 ¶† Tertiò limita procedere in ipsa diffinitiua lata in possessorio : secus in interlocutoria: quia ab omni interlocutoria lata in possessorio ante sententiam,potest appellari.& ratio est, quia grauamen tale non potest reparari per appellationẽ à diffinitiua:ex quo ab ea nõ appellatur: vt suprà. ita singulariter tenet Ang. in consi.xlvj.col.fi.& consi.188.

298 ¶† Quartò notabiliter limita procedere respectu ipsius possessionis principalis,de qua litigatur:quia quo

ad illam non suspenditur executio: secus autem, si vltra possessionẽ fuit quis condemnatus ad expensas, fructus, & interesse: quia quoad ista accessoria, valet appellatio, etiam de iure ciuili: & suspeditur executio. Ita tenet Bartol. in l. fin. ff. iussus. in fin. ff. de appel. & Bald. in d. l. j. colum. ij. in fin. versicul. sed pone &c. C. si de momen. pos. fue. appel. & est decisum expresse in deci. 77. concil. Neapol. in fin.

299 ¶ † Quintò limita, nisi grauamen illatum per possessorium, esset tale, quòd non posset reparari in petitorio: vt si essemus in casu, in quo non esset alicui consultum, nisi per retentionem rei. secus, per exceptionem: tunc enim etiam de iure ciuili appellatur à possessorio: & impeditur executio. ita tenet Bar. in l. ij. colum. ij. ff. de app. recip. & Abb. in d. cap. cùm ad sedem. colum pe. in prin. de resti. spo. & Ang. in l. j. C. si de momen. pos. fue. app. & Philip. Decius in consi. xxviij. colum. ij. per l. qui exceptionem. §. si pars. ff. de condi. inde.

300 ¶ † Sextò limita, quando iniustè & sine causa aufertur alicui possessio: quia potest appellare: secundũ Abb. in consil. lv. col. j. in ij. vol. & Ange. in consi. cxij. in ij. colum.

301 ¶ † Septimò per illationem ex praedictis ego nouiter limito, vt ista prohibitio appellationis in possessorio, procedat generaliter, vbi causa est modici praeiudicij: & tractatur de possessione momẽtanea: scilicet quae momento est duratura penes vincentem: vt quia sunt in promptu probationes super petitorio. Secus autem, vbi probatio petitorij esset difficilis: & sententia super possessorio traheret secum effectum perpetuum: quia tunc tractatur de magno praeiudicio: & potest indistinctè appellari ad impediendam executionem. ita sentit Abba. in d. consi. lv. colũ. j. in ij. volũ. & Philipp. deci. in d. consil. xxvlij. & Bartol. in d. l. ij. col. ij. & iij. ff. de app. recip. & Abb. in d. cap. cùm ad sedem col. pe. & Ange. & docto. in d. l. j. C. si de momen. pos. fue appe. in quibus locis doc. communiter ponderant modicitatem praeiudicij in possessorio. Itẽ, tota schola ciuilistarum se fundat super d. l. j. quae loquitur de possessione momentanea. vnde innuit, quòd sit talis possessio, quae de facili possit reuocari per probationes in petitorio. & per hoc ego nouiter infero, & credo dicere verum in istis litibus, quae agitantur inter vniuersitates terrarũ super possessorijs herbarum, nemorum, & aquarũ, & aliarum rerum similium: quia vt plurimùm propter temporis antiquitatem non solent haberi instrumenta distinctionis territoriorum: vt per illa possit probari petitorium, solùm fundant se super possessione: quia ita antiquitus fuit possessum, quo casu si succumbit vna vniuersitas in possessorio, est sibi impossibile habere probationes in petitorio. & sic ista sentẽtia haberet effectum petitorij: & est maximi preiudicij. per hoc dico indubitãter, quòd à tali sententia potest appellari: & impeditur executio: sequendo maximè aequitatem iuris canonici, quod permittit appellationem indistinctè in possessorio: nam

nam per ius ciuile debet restringi in
minus,quàm potest:vt pulchrè dicit
Abb.in d.consi.lv.sed per ius ciuile
non reperitur restrictum,nisi in pos-
sessione momētanea:ergo nō debet
extendi ad possessionem longiori tē
pore duraturam:& hæc est noua &
pulchra consideratio in terminis in
casu , qui quotidie euenit : licet per
inaduertentiam aliqui iudices in re-
gno malè id seruari faciant: accipien
tes valde generaliter & extensiuè il-
lud dictum:quòd à possessorio non
appellatur.& malè & iniustè faciunt:
per prædicta.
302 ¶†Octauò,limita non procedere,
quando missio in possessionem , est
talis , quòd missus interim lucratur
fructus:quia potest appellari, sicut à
sententia lata in petitorio : secundū
393 Ange.in consi.cclij.¶†Nonò,limi-
ta non procedere in possessorio mi-
sto:secundum Bald.in consil.ccclxvj.
304 in iij.vol.¶†Decimò limita,quādo
sententia super possessorio esset lata
ex dolo,vel lata culpa iudicis,vel ꝓ-
pter inimicitias:quia tunc potest ap-
pellari:secundū Bald.in consi. ccxvij.
305 in fi.in.ij.vol.¶†Vndecimò limita,
quādo de possessorio tractaretur per
viam contractus,& non per momen
taneum iudicium : quia tunc potest
appellari: secundum Bald. in consil.
306 ccx.in fi.in v.vol. ¶†Decimoseptī-
mò principaliter limita regulā prin-
cipalem nō procedere in actu, quem
quis approbauit:quia ab eo appellare
non potest l.ab eo.C.quo. & quando
iud.& l.fin.C.de tempo.appel.& not.
Socin.in cōsi.xlv.col.pe.in fi.in j.vol.
pro hoc est tex.in l.ad solutionem C.
de re.iud.vt quando accipit terminū
ad soluendum:secundum Ludo.rom.
307 in consi.ix.in fi.¶ † Decimooctauò
limita non procedere,quando credi-
tor agit hypothecaria ad auocandum
pignus : quia si iudex pronuntiat pi-
gnus debere restitui, non appellatur
à tali pronuntia : ex quo est modici
præiudicij:quia soluto pretio pignus
reuocatur in pristinum statum:secun
dum Abb.in c.cùm ad sedem.colum.
398 antepe.in fi.de resti.spo.†licet agēs
hypothecaria,dicatur agere petito-
rio,& non possessorio:secūdum Pet.
Phili.Corn.in consil.cxc.col.ij.in pri
309 mo.vol.†vbi idem dicit,quādo agi
tur Saluiano interdicto:quia non ap
pellatur. & de huius dicti veritate,
vide Iaso.in §.item Seruiano.colum.
xv.insti.de actio.& Bartol.in l.j.ff.de
Sal.interdic.& Bal.in consil.ccx.in fi.
310 in v.vol.†adde tamen,quòd hodie
in regno hoc est expressè decisum,
quando agitur in decreto adsistētię,
vigore instrumenti: quia si concedi-
tur adsistentia , non appellatur à tali
decreto affirmatiuo: vt est ritus ma-
gnæ curiæ in num.64. incipiens:itē,
in causis duarum vnciarum,&c.& est
confirmatum per regiam prag. quæ
incipit : magnæ curiæ quæ declarat
hoc procedere ad effectum retardan
dæ executionis;quia non obstante ap
pellatione,fit executio : vt habetur
plenè in deci.261.concil.Neapo.vbi
extēditur dispositio dictę prag.& ri-
tus magnæ curiæ non solùm in de-
creto adsistentiæ: verū etiam in om-
nibus alijs decretis affirmatiuis:quia
ab illis nō appellatur & quę sint ista
decreta:numerantur in d. deci. 261.
sed de

ſed de nullitate poteſt dici ad effe-
ctum retardãdæ executionis: vt dici
tur in d.prag.adde tamen,quòd à ſe-
cundo decreto appellatur: licet non
à primo:ſecundum Ange.in conſil.
311 xlvj.& conſil.cvij. ¶† Decimononò
limita non procedere in pronuntia
de aperiendo teſtamentum; vel de
mittendo ſcriptum hæredem in poſ-
ſeſsionem:quia ab ea non appellatur
l.quiſquis.C.quo.app.non recip.
312 †ſicut dicimus in interdicto,quorũ
bonorum,in quo non appellatur:ſe-
cundum Bar.in l.j.in fin.C.quo bono.
313 ¶† Viceſimò,limita non procedere
in cauſa nominationis publici mune
ris,quod eſt vtilitate priuatum: vt ſi
quis nominatur ad aliquam tutelam
ſuſcipiendã,vel ad aliud publicũ mu
nus:quia non poteſt appellare à tali
nominatione:ſecundum Spe. in titu.
de appel.§.in quibus.verſicul. ſepti-
mo.& eſt tex.in l.j.§.ſi quis ff. quan-
do app.ſit.poteſt tamen nominatus,
ſi habet iuſtam excuſationem,ſe ex-
cuſare infra quinquaginta dies: & ſi
non admittatur excuſatio, tunc po-
teſt appellare:vt d.§.ſi quis.& ita in-
telligitur tex.in l. cùm in vna.§.tu-
tor.ff.de app.vt not.glo.in d.§. ſi quis
& glo.in §. qui enim inſti.de execu.
tuto.quod tamen intelligitur in illis
muneribus,quæ ſunt authoritate pu
blica,& vtilitate priuata:vt ſuprà.Se
cus autem in muneribus publicis au
thoritate & vtilitate.quia in his po-
teſt appellari.l.ij.C.de decur.lib.x. &
l.hi qui.C.de app.& l.j. C. de tempo.
appel.& not.gloſſ.in d.§.qui enim.&
Spec.in d.§.in quibus.verſic.ſeptimo.
adeò quòd ſi non appellat infra de-
cem dies,non poteſt vlterius cõtra-
dicere:ſecundum Ange.in d.§.ſi quis.
314 vbi pulchrè infert,† quòd ſi aliquis
habet immunitatem & exemptio-
nem à collectis,eo ipſo,quòd deſcri-
bitur in libro ſoluentium collectas,
ſtatim ad cũ ſcit ſe deſcribi,debet ap
pellare infra decem dies:aliàs ſi ſcit,
& non appellat,cenſetur conſentire,
& ſuo priuilegio renuntiare. & non
poteſt vlterius contradicere: & illud
dictum refert & ſequitur Alexan. in
conſi.cj.col.6.circa fin.in primo vol.
Quod nota:quia eſt ſingulariter di-
ctum:vnde poteris extrahere bonam
cautelam in fauorẽ vniuerſitatis, ad
operãdum quòd ciuis exemptus per-
dat ſuam exceptionem:procuret vni
uerſitas quòd deſcribatur in libro ſol
uentium,& notificet ſibi,qualiter eſt
deſcriptus:& ſi non appellat infra. x.
dies à die notitiæ perdit priuilegiũ:
& ipſe fortè non aduertet in appel-
lando:quia confidit ſuo priuilegio,
credens ſe poſſe illud quandocunq;
producere:& ſic remanebit deceptus.
315 ¶† Viceſimoſeptimò limita nõ pro
cedere in cauſis minimis & breuiori-
bus: quia in illis non appellatur de
iure ciuili.ſecus de iure canonico:ſe-
cundum Abb.Philip.& Card.in c.de
appellationibus.extrà,de appel.& ibi
tangunt rationem diuerſitatis.& per
tex.in cap. anteriorum. ij. quæſtio.
vj. & in authentica niſi breuiores
C. de ſenten. ex pericul. recip. Et
quoad hoc,quæ dicantur cauſæ bre-
uiores: vide docto.in locis præalleg.
& adde, quòd hodie eſt deciſum
in regno, quòd in cauſis duarum
vnciarum ciuiliter petitarum, non
appellatur

non appellatur: vt est ritus magnæ curiæ in nume. 164. incipiens:item, in causis &c.licet nunquam viderim illum ritum esse in obseruantia:imò
316 totum contrarium seruari. † Nec obstat l.&in maioribus.C.de ap.quia ibi exponitur,Maioribus: id est criminalibus.Minoribus: id est ciuilibus.secundum glo.ibi.

317 ¶ † Vicesimosecundò, limita non procedere in sententia absolutoria lata in causa criminali ex mero officio, vel in processu facto ad denuntiam:quia non appellatur ab huiusmodi sententia: vt dicit præallegatus ritus magnæ curiæ. 164. qui incipit:item in causis &c.

318 ¶ † Vicesimotértiò,limita non procedere in sententia torturæ irrogandæ in crimine, de quo constat per vnum testem devisu:& per publicam famam:quia non appellatur. ita habetur in dicto ritu magnæ curiæ. 164. qui incipit: item in causis &c. iuncto ritu antè præcedēti.162. qui incipit:item,si accusatur &c.

319 ¶ † Vicesimoquartò,limita nō procedere in omnibus causis requirentibus celeritatem:quę sine dilatione expediuntur:quia in his non admittitur appellatio ad impediendam executionem:vt no.Specu.in tit.de app. §.in quibus.ver.viij.& Ias. in l.j.col.
320 j.ff.de ferijs.¶ † Vicesimoquintò limita in eo,qui condemnatur super actione ad exhibēdum:quia non potest appellare:secundum Spec.in d.§. in quibus.ver.sed nunquid in actione. quod intellige & declara, vt ibi
321 per eum.¶ † Vicesimosextò limita, quādo causa est decisa per iuramentum delatū vel relatum:quia non potest appellari.tex.est & ibi Bar.& docto.in l.generaliter.§.sed iuramento.C.de reb.cre.& Ias.in rep.l.admonendi.colum.xxj.ff.de iureiur.

322 ¶ † Vicesimoseptimò limita, quando Abb.vel alius superior regularis vult corrigere subditum suum regularem de aliquo excessu: quia à tali correctione non potest appellari:ex quo fit pro salute animæ ipsius correcti.c. licet.de offi.ordi.&.c.ad nostram.&c.reprehensibilis.in fin.& c. cùm speciali.in fi.de app.quod intellige,nisi corrigens excedat modum in corrigendo: quia tunc appellari potest expressa causa grauaminis:secūdum gl.& Phil.in d.c.ad nostram.
323 & est tex.in c.de priore.eo.tit.† Itē, prædicta procedunt in clerico regulari:sed in clerico sęculari est secus: quia ille potest appellare à correctione:vt not.Spec.in d.§.in quibus.
324 versi.Vndecimo.† nam maior dicitur potestas Abbatis in monachum regularem, quàm episcopi in clericum, sęcularem:vt not.Abb.& Phili.in d.c.ad nostram.& in d.c. reprehensibilis.& prædictis adde Felyn.in c.super literis.colum.xj.versicu.decima regula &c.de rescript.& Card.
325 in consi.iij.in tit.de appel ¶ † Vicesimooctauò, limita non procedere in causis, in quibus appellatio est prohibita per rescriptum principis: vt quando princeps committit causam appellatione remota:quia tunc nō potest appellari.l.j.in fi.& ibi gl. & Bar.ff.à quibus app.non licet.& c. pastoralis.de app.intantum,quòd licet appelletur à sententia diffinitiua:

potest

poteſt tamen interim appellatione remota vel pendente, executioni demandari? ſecundum Phil. in d. c. paſtoralis. colum. ij. verſi. quartò operatur &c. per text. in c. paſtoralis. §. præterea. de offi. dele.
326 † Nullus autem poteſt hanc clauſulam in reſcriptis ponere: niſi ſolus princeps: vt dicit tex. in d. l. j. in fin. quod tamen intelligitur, quando remouetur appellatio à diffinitiua. Secus, ſi ab interlocutoria: quia tunc etiam inferior à principe, poteſt vti dicta clauſula: & poteſt tollere appellationem: ſecundũ Bar. in l. fin. C. de ſenten. & Bar. in d. l. j. §. ſi. ff. à qui. app. non licet. Verùm dicit Bart. ibi quòd friuola tantùm appellatio cenſetur remota: prout etiam tenet Iaſ. in l. iij. §. ſi is, pro quo. col. j. ff. quod quiſq; iur. & ſecundum hoc iſta clauſula videtur fruſtratoria: quia ſine ea appellatione friuola remouetur à iure: per tex. in c. cùm ap-
327 pellationibus. de app. li. vj. ¶ † Quis autem ſit effectus huius clauſulæ: appellatione remota: & quid operatur: vide plenè per Phili. in d. c. paſtoralis. de appe. vbi plures effectus enumerat. & vide pleniſsimè per Ioã. de imo. in d. l. j. §. ſi. ff. à qui. app. non licet. vbi per. xxiiij. col. tangit plenè hanc materiam melius, quàm alibi. & aliquid per Fely. in c. cauſam, quæ. col. penul. de reſcri. & Spec. in tit. de appel. §. in quibus. ver. verùm quia.
328 † & inter alia eſt ſciendum, quòd iſta clauſula, appellatione remota, nihil operatur in præiudicium tertij: vt eſt text. in c. ſuper eo. & ibi Abb. de off. dele. & Bar. in d. l. j. §. ſi. & Phi. in d. c. paſtoralis. colum. ſin. in vij. q.
329 ¶ † Et ſi opponeretur cõtra pdicta, quòd appellatio, eſt defenſio. c. cum ſpeciali. §. porrò. de app. & princeps non poteſt tollere defenſiones: per ea, quæ habentur in cle. paſtoralis. de re iudi. poteris reſpondere, quòd contrarium procedit in defenſione inducta à iure naturali: prout eſt citatio. ſed appellatio, eſt defenſio iuris poſitiui: vnde poteſt tolli p principem. ita declarat Phi. in d. c. paſtoralis. colum. vij. in fin. verſicu. quartò quæritur &c. & Io. de Imol. in d. l. j. §. ſi. & Fely. in rub. de app. col. iij. in ſi. & in c. j. de reſcrip.
330 ¶ † Viceſimonono, limita non procedere, quando quis renuntiauit appellationi: quæ renuntiatio poteſt fieri expreſſe & tacitè. Expreſſè fit, per verba expreſſa & ſpecifica, declarantia ipſam renuntiationem appellationis: & non inducitur renuntiatio eo ipſo, quòd quis promittit ſtare ſententiæ iudicis: ſecundum Philip. in c. ad hæc. el. ij. de app. & quòd poſsit fieri renuntiatio appellationi: eſt tex. in l. fin. in ſi. C. de tempo. app. & in l. ſi quis libellos. C. de appel. & in c. ſolicitudinem, de app. & not. And. de yſer. in c. j. §. item ſacramenta. colum. v. in fin. de pace iur. fir. & Socin. in conſi. xlv. col. v. & vj. in primo volum. renuntiatio verò tacita, põt pluribus modis induci. Primo enim per deſertionem appellationis: & hic potes cumulare omnes modos, quos referam
331 infrà in vltima q. principali. † Secundo modo, inducitur renuntiatiò eo ipſo, ꝙ appellans poſt interpoſitã appellationem litigat adhuc coram iudice à quo: quia redeũdo ad ipſum,

cenſetur

censetur appellationi renũtiare.tex. est & ibi per Philipp.in d.c. solicitudinem.& in c.gratum.de offic.deleg. quod tamen limita sex notabilibus modis,quos ponit Philip.in d.c.solicitudinem. & tangit idem Philip.in c.cùm teneamur.in vltimo not. de app.Eodem modo inducitur renuntiatio eo ipso, quòd appellans post appellationem adit alium iudicem superiorem,& nõ iudicem ad quem: secũdum Abba.in d.c.solicitudinem. col.ij. versic.vltimò nota vnam re-
332 gulam &c.† Et ex prædictis apparet differentia inter reductionem ad arbitrium boni viri,& appellationẽ: quia ante sententiam non potest renuntiari reductioni:per ea,quæ plenè habentur in c.quintauallis.de iureiur.sed appellationi potest renuntiari ante sententiam, vt d.l.fi.in fine.C.de tempo.app.vt refert Philip. in d.c.ad hæc:el .ij.circa fin. & habetur per Bald. & Angel.in l. tale pactum.§.qui prouocauit.ff. de pac.plenè per Ange.in consil.clxxxvij. vbi pulchrè loquitur. & Paul.de cast.in consi.cclx. col.j.in primo volumi.& in tantum procedit dicta renuntiatio,quòd etiam si renuntians adhuc est infra decem dies datos ad appellandum,non potest vlterius appellare: secundum Card.in cle.ij.§.j.in fi.de app. & Io.de ana.in consil.50.
333 colum.j.† An autem possit renuntiari nolente appellato?vide Fely.tenentem,quòd non:in c. ex parte,§.co
334 lumna.ij.de scrip.¶†Tricesimò limita non procedere in appellatione friuola:quia ab omni actu est prohibita: nõ debet admitti per iudicem: neq; lex ipsam admittit.c. cùm appellationibus. de appel.lib. vj.& not. Ange.in consil.cxl. imò de iure canonico ille,qui friuolè appellat ab actu , potest per iudicem à quo,excommunicari , vt contumax:secundum Abb.in c.solicitudinem.in primo not.de appel.vbi plus dicit,quòd potest etiam mulctari.& licet contra hoc videatur glos.in l.j.§.fin.ff.à qui.appel.non li.quæ facit differentiam inter ius canonicum & ciuile. Dicit enim, quòd de iure canonico non punitur temerè appellans , nisi in expensis:secus de iure ciuili.& illam glo. sequuntur Abb.& Philip.& communiter docto. in c.ij.de appel.
335 †tamen debet illa glo.limitari.s.vt non puniatur pœna extrinseca : sed bene potest excommunicari ob contumaciam:quia temerè appellando, arguit se contumacem. Item, debet limitari,vt non puniatur , nisi iudici videbitur ob eius calumniam,& manifestam temeritatem.ita pulchrè distinguit & declarat Abb.in d.c.ij.in primo not.de appella.& ita debet intelligi & limitari, quod not. Bald.in l.ij.colum.j.C.de epis.audi. vbi dicit, quòd de iure canonico temerè appellans,non punitur.quod debet intelligi.s.pœna apposita in illa l.quæ est quinquaginta librarum argenti: sed bene potest alia pœna mitiori puniri ad arbitrium iudicis: per ea, quæ dicit Abb.in d.c.ij.sed de iure ciuili appellans friuolè,pũnitur pœna quinquaginta librarum argenti: vt est tex.& ibi Bald.in d.l.ij.C.de episco.audien.& text.in l.ab executione.in fin.C.quo.appel.non recipien.

¶Super

¶Super hoc est sciendum, ꝙ reperio tres pœnas in hac materia proditas à iure ciuili: vna est quinquaginta librarum argenti: vt modò dixi: alia est pœna extraordinaria ad arbitriũ iudicis. l. eos. §. ne temerè. C. de app. Alia est pœna amissionis causæ: & nota infamiæ. l. à proconsulibus. C. de app. quomodo autem debeant irrogari dictæ pœnæ, ne videãtur istæ leges ad inuicem contrariari? Barto. in d. l. à proconsulibus. facit vnam distinctionem: videlicet, aut appellatio recipitur per iudicem à quo: & punitur extra ordinem. per d. §. ne temerè. Aut non recipitur: & punitur nota infamiæ: & amissione causæ per d. l. à proconsulibus. Aut quis appellat ab executione: & punitur pœna quinquaginta librarum argenti: per d. l. ab executione. ista distinctio Bar. est defectiua. quia in. l. ij. C. de epi. audi. non dicitur de appellante ab executione. & tamen irrogatur illa pœna. vnde ego magis clarè concordando istas ll. ita distinguo. Aut quis appellat ab interlocutoria friuolè: aut à diffinitiua. Primo casu, punitur pœna quinquaginta librarum argenti: per tex. in d. l. ij. vbi expressè loquitur imperator de appellatione ante sententiam: & refert se ad decisa per d. l. ab executione. & declarat ibi glos. in versicu. sanctio. Idem probatur in d. l. ab executione. vbi loquitur de appellante ab executione, vel ab articulo: & sic innuit de appellatione ab interlocutoria. Secundo casu. s. quando appellat à diffinitiua. & tunc subdistinguo, aut appellatio recipitur, aut non: secundũ Barto. in d. l. à proconsulibus. vt su-
336 prà retuli. ¶ † Quæ autem dicatur appellatio friuola, seu frustratoria: vel temeraria? dic quòd dicitur illa, quæ interponitur sine legitima causa: vt quando quis appellat, vbi non est grauatus iniustè: & sic idem est dicere friuolam, quod vanam & inanem, & sine causa iusta interpositã: quæ nullum poterit sortiri iuris effectum. ita declarat Gemi. in d. c. cùm appellationibus. colum. ij. ver. quæro quid importet, &c. de app. lib. vj.
337 † & intantum lex habet odio huiusmodi appellatiões friuolas, quòd non solùm introduxit pœnas supra dictas: verùm etiam censetur fieri iniuria iudici, à quo, quando friuolè appellatur: adeò quòd potest iudex agere actione iniuriarum: vt est glo. sing. in l. fi. in glo. fin. c. quando prouoc. non est neces. & illam glo. sequitur Gemi. in d. c. cùm appellationibus. col. ij. & Felyn. in c. ij. colum. prima. de appel. & est glo. expressa in c. si quis præpostera. in glos. ij. l. distin.
338 † & hoc nota pro limitatione l. & in maioribus. C. de appel. quæ dicit, quòd is qui appellat, non facit iniuriam iudici. quia debet intelligi, quãdo iustè appellat: non autem friuolè, ita dicit glo. in d. l. fin.
339 ¶ † Tricesimoprimò, limita nõ procedere in causa iuramenti in litem: quia à iuramento in litem, non appellatur: secundùm Bar. in. l. in actionibus. in fin. ff. de in litem iur. & ibi Salyc. & Ias. & communiter Moder. & Inno. Anto. de butr. & Imol. in. c. fin. quod metus causa. quod tamen limitat Ias. in d. l. in actionibus. in fin.

ſin.colū.procedere de iure ciuili.Secus de iure canonico:quia poteſt appellari:ſicut poteſt ab omni grauamine appellari eo iure.c.vt debitus.
340 de app.¶ †Triceſimoſecundò,limita non procedere in ſententia excommunicationis:quia ab ea non appellatur ad effectum retardandæ executionis.Idem in ſententia interdicti: ſecundum Spec.in tit.de app.§.in quibus.verſi.xvij.& per Abb.& Philipp. in c.paſtoralis.§.verùm.de app.& gl. in verſicu.ſuſpendatur.& ibi Abb.in c.ad reprimendam.de offi.ordi.& habetur in c.qua fronte.& c.quæſtioni. de appel.& in c.per tuas.de ſent.excom.& hanc materiam declara & limita,vt plenè dixi ſuprà in ij.quæſt. principali,in iiij.differentia.verſicu.
341 quintò limita.&c.¶ †Triceſimotertiò,limita non procedere,quādo ſententia eſt ipſo iure nulla: quia ab ea non appellatur,ſed de nullitate dicitur:vt in toto titu.C.quando prouo. non eſt neceſ.& Specu.in d.§.in qui-
342 bus:verſi.xviij.¶ †Triceſimoquartò,limita non procedere in eo, qui in cauſa principali nihil produxit, neque probauit: quia ſi ſuccumbit, non poteſt appellare,niſi ante omnia reficiat expēſas aduerſario:aliàs non auditur appellans:niſi probauerit ſe iuſtè impeditum:& ita ſeruatur in regno.& de hoc eſt regia pragma. in numero.27.quæ incipit:qui in cauſa.vbi plus cauetur:ſcilicet quòd victor debet ſatiſdare de ſoluendis illis expenſis,quas recipit quandocunque iudex appellationis hoc iudicauerit.Item,limitatur hoc non procedere in miſerabilibus perſonis:vt ibi
343 habetur.¶ †Triceſimoquintò,limita non procedere,quando quis generaliter appellat ab omni grauamine, quod poſſet ei irrogari in aliqua cauſa,vel in alijs cauſis, quæ poterunt contra eum intentari:nam iſta dicitur appellatio generalis & vaga,quę nihil valet:& non admittitur.tex.eſt in c.ij.& c.conſuluit.el ij.de app.& licet de iure antiquo valuiſſet appellatio generalis, facta reſpectu vnius cauſæ,vt dicitur in d.c.conſuluit.tamen hodie eſt correctum per cle.appellanti.de appel.qua cauetur, quòd in appellatione à grauamine, debet inſeri cauſa:& illam ſolam cauſam expreſſam poteſt appellans proſequi. vnde ſi appellatur generaliter, iſta appellatio non prodeſt, niſi quoad cauſas grauaminis expreſſas.ita tenet Philip.in d.c.conſuluit.el ij.quod nota:quia quotidie euenit,quòd aliqui faciunt iſtas appellationes generales ab omni grauamine,nulla cauſa expreſſa:quia illas non poſſunt de iure poſteà proſequi:nam à grauamine non illato nec communicato,non poteſt appellari:ſecundum Angel.in conſil.clxxxviij.
344 ¶ †Triceſimoſextò,limita non procedere in mādato facto alicui,quòd in ſua eccleſia reſideat: quia à tali mandato non appellat,niſi iuſta cauſa & iuſtum impedimentum exprimatur in appellatione.text.eſt & ibi glo.& docto.in c.peruenit.el ij.de ap-
345 pella.¶ †Triceſimoſeptimò, limita non procedere in omni actu, qui fit ſecundum iuris diſpoſitionem & canonicas ſanctiones: quia à tali actu ſecundū leges celebrato non appel-

latur.nam à iudice iuris dispositionem & decretum exequente non potest appellari: quia talis appellatio est contra leges.tex.est in c.cōsuluit. el iij.de appel.& ista etiam est ratio præcedentis limitationis. quod tamen limita & declara,nisi in appellatione insereretur talis causa rationabilis,per quam specialiter in illo casu admitti deberet: quia tunc valet appellatio, & debet admitti:secundum Philip.in d.c.consuluit.el iij.& in c.de priore.eo.titu.

346 ¶ † Tricesimooctauò, limita non procedere in declaratione dationis termini ad producendum testes & instrumenta:& ad probandum in causa feudali:quia à breuiatione & modificatione dicti termini non potest appellari in regno:imò appellans punitur ad pœnam quinquaginta florenorum auri:& appellatio non valet: nec retardat executionem.ita de hoc est ritus magnæ curiæ in numero 6. qui incipit:item, quòd termini &c. iuncto ritu præcedenti:qui expresè loquitur in causa feudali.

347 ¶ † Tricesimononò limita non procedere in decreto,quo iudex pronuntiat aliquem haberi pro confesso ex quo noluit comparere ad se examinandum, vt principalem,facto sibi mandato sub pœna confessi.nam à tali decreto non potest appellari in regno. Verùm in vltima citatione, quæ fit,debet inseri totus tenor articulorum.ita de hoc est ritus magnæ curiæ in numero. 250.qui incipit: item seruat ipsa curia, quòd si quis &c.Quid autem sit de iure communi:vide Philipp. Decium in consil.

348 xxxiiij.col.ij.in prin.¶ † Quadragesimò,limita non procedere in eo,qui est conuictus de furto manifesto: quia non potest appellare:secundum And.de yser.in ti.quę sint rega.versi. & bona &c.col.ix.

349 ¶ † Quadragesimoprimò, limita non procedere,quando certa pœna irrogatur à lege pro aliquo delicto: & condemnatus de illo delicto fatetur se deliquisse:sed dicit se grauari quia est nimis magna pœna:& proptereà appellat:nam talis appellatio non admittitur secundum Andr. de yser.in constitu.intentionis.columm. fin.vbi ponit exemplū,de pœna portationis armorū.Et potest hoc suaderi ratione:quia tunc iudex exequitur legem:quo casu non appellatur: vt dixi suprà proximè in xxxvij.fallentia: & est generalis regula in iure, quòd à lege generali appellari non potest:facit l.prospexit.ff. qui & à quibus.& vide Felyn. in c.cùm non ab homine.col.pen.& fi.de iudicijs.

350 ¶ † Quadragesimosecundò limita non procedere in mandato facto alicui,vt declaret an scriptura sit sua: quia appellare non potest:secundum Bald.in consi.cccxxxv.in iiij.volum.

351 ¶ † Quadragesimotertiò,limita non procedere,quando ordinarius delegauit aliquam causam:& posteà talem delegationem reuocat:quia à tali reuocatione non potest appellari: ex quo istud dependet ex mero arbitrio & authoritate delegantis.l.iudicium soluitur.ff.de iud.ita tenet Bal. in consi.iij.in v.volu.

352 ¶ † Quadragesimoquartò, limita non procedere,quando aliqua causa est

est commissa conscientiæ alicuius: quia ab eius sententia lata secundum suam conscientiam, non potest appel lari: gloss. est in c. statutum. §. assesso rem. de rescript. libr. vj. & tenet Pet. Philip. Corne. in consil. clxxxviij. co lumn. ij. in litera C. in iij. volū. de cu ius tamen dicti veritate, vide Bald. in l. j. C. de rebus credi. & Pet. Philip. Corne. in decisio. consi. clxxxvij. circa finem: & vide plenè per Felyn. in c. super his. columna quinta de accusa.

353 † vbi etiam plenè tangit, quid si cau sa cōmittitur arbitrio iudicis: vtrum tunc possit appellari ab eius senten tia? & ponit regulam quòd sic, cum nonnullis fallentijs: de quibus ibi per eum. & per eundem Fely. in c. si gnificasti. el j. de homicidio.

354 ¶ † Quadragesimoquintò limita ge neraliter in omnibus casibus, in qui bus aliquid committitur à lege, vel à superiore in potestate iudicis, & non in necessitate: vt quia potest ali quid facere si vult: non tamen tene tur: iuxta l. non quicquid. ff. de iudic. quia tunc si iudex illud nō facit, non potest appellari: ex quo facere nō te nebatur: secundum Felyn. in c. super

355 his. column. v. de accusa. ¶ † Vltimò pro complemento huius materiæ, scias, quòd in omnibus casibus præ dictis & alijs, qui in iure reperiri possunt, in quibus non potest appella ri à sententia diffinitiua, semper po test appellari ab interlocutorijs, quæ emergunt ante sententiam diffiniti uam, etiam de iure ciuili: & ratio est, quia earum grauamen non speratur posse reparari per appellationem à diffinitiua: cùm ab illa non possit ap pellari. ita multùm notanter tenet Ang. in consi. xlvj. & consi. clxxxviij.

356 ¶ † Item, omnes leges, quæ prohi bent appellationem, sunt odiosæ: cùm sint contra regulas iuris com munis, quæ permittunt regulariter ab omni actu appellari: & ideò re stringi debent: prout possunt: secun dum Andræ. de yser. in capitu. primo versiculo & bona. &c. columna deci ma, quæ rega. sequitur quinta quæ stio principalis.

VENIO Ad quintam quæstionem principalem: & quæro, iuxta ordinem

357 præpositum: † ad quem iudicem ap pellari debeat? super hac quæst. pono regulam generalem: quòd appella tio debet fieri à minori iudice, ad ma iorem, proximum, & immediatum: non autem potest fieri ad æqualem, nec ad inferiorem, nec ad alium su periorem distantem & non proxi mum: quia non potest appellari regu lariter, obmisso medio. ita hæc o mnia tenet Specu. in titu. de appel. §. nunc tractemus. in princip. & dixi su prà in ij. quæst. principali. in prin. pro hoc est text. in l. imperatores. ff. de appel. & not. Ioan. de ana. in consil. lj. ista ergo sit prima regula, quòd ap pellari debeat gradatim: & sic ad pro ximum superiorem: vt plenè tradi tur in c. dilecti. el iij. de app. & in con

358 sti. capitaneorū. ¶ † Istam regulam li mita primò non procedere, quando appellatur ad papam: quia semper po test appellari à quocunque iudice ad papam, obmisso medio: & hoc de iu re canonico. text. est in c. ad roma nam secunda quæst. vj. & in c. si duo bus. & c. solicitudinem. de appella. &

not.Specu.in d.§.nunc tractemus.in princi.& Philip.in d.c.si duobus.col. penul.& in d.c.dilecti.el.iij.vbi plenè. Secus est de iure ciuili.quia non potest appellari ad principem obmisso medio.per d.l.imperatores. ff.de appel.& tenet Ioan.de ana.in d.consil.lj.& Socin.in consil.xxxix.colum. iiij.in iiij.volu.& docto.in d.c.si duobus.& d.c.dilecti.imò,quando fit appellatio,obmisso medio de iure ciuili,censetur facta ad proximum superiorem:secundum Bal.in consi.xcix. in iij.volu.& Socin.in d.consi.xxxix. colum.iiij.per l.j.§.si quis in appellatione.ff.de appel.& Philip.in d.c.dilecti.in iiij.colum.versicul.conclude &c.& per And.de yser.in d.constitu.

359 capitaneorum.¶ † Istud tamẽ,quod dixi posse appellari ad papam,obmisso medio,limita in vno casu scilicet, quando delegatus papæ causam subdelegat:aliquid sibi reseruando:quia tunc à sententia subdelegati non potest appellari ad papam.sed debet appellari ad delegantem.text.est & ibi Gemi.in c.si delegatus.§.fin.de offi. delega.lib.vj.& habetur in c.cùm te. & c.super quæstionum.§.porrò.de offic.delega.& per Philipp.in c.si duobus.colum.penul. versicu.sed limita &c.de app.¶ Quæ autem sit ratio diuersitatis inter ius ciuile & ius canonicum:quare alterum permittit appellari ad principem obmisso medio & alterum non? vide Specu.in titu.de appel.§.nunc tractemus.colum.j.

¶ Et prædictam limitationem intellige & declara,dummodo excipiatur quia tunc non valet appellatio ad papam obmisso medio in casu præposito:nec deuoluit negotium, stante exceptione opposita:Secus,si non opponitur:quia tunc tenet appellatio, etiam in dicto casu ad papam:secundum Philip.in c.dilecti.el iij.colum. vj.versicul.decima,&c.cum sequen. de appel.& Archidia.in c.si delegatus.& ibi etiam Gemi.col.iij. versic. sed quid si.&c.de offic.delega.lib.vj. & per doc.de rota in deci.ccclxxxvij. quæ incipit:si tres sunt &c.in nouis. & vide sex pulchras declarationes datas ad d.c.si delegatus.& ad hanc proximam limitationem per Philip. in d.c.dilecti.colum.vj.

360 ¶ † Secundò principaliter limita non procedere in legato papæ: quia similiter ad eum potest appellari,obmisso medio:secundum Abb.in d.c. dilecti.col.pen.versi.extrà glo.& c.& ibi etiam Philipp.columnn.vj.versicu. octaua limitatio &c.& Philipp.in d. c.si duobus.columnn.penul.de appel. vbi idem dicit in Patriarcha:ad quem potest appellari obmisso medio. & idem tenet in d.c.dilecti.columnn.vj. versiculo nona limitatio &c.secundum Innocen.in c.antiqua.de priuil. & Spec.in d.§.nunc tractemus.versi. & nunquid &c.

361 ¶ † Tertiò limita non procedere in scholari:quia ex speciali priuilegio sibi concesso per imperatorem, per authen.habita.C.ne fil.pro pa.potest scholaris appellare à quocunq; iudice inferiori,ad imperatorem,obmisso medio,etiam de iure ciuili.ita tenet Bal.in d.auth.habita.col.iiij.ver. deinde sequitur &c.vbi dat duas specialitates scholaribus cõtra ius commune: Prima est,vt posint ab omni

graua

grauamine appellare:quod iure ciuili regulariter est prohibitum : per l. ij.ff. de app.recip.Secunda est,vt possint appellare ad principem,obmissis medijs:& istud dictum sequitur Philip.in d.c.si duobus col.pen.in fin.& Alexan.in l.j.§.si quis in addi.ad Bar
362 to.ff.de app.¶ † Quartò limita non procedere,quando fieret appellatio, obmisso medio,& non opponeretur. quia procedit appellatio, & valet processus.quia videntur partes consentire,& iurisdictionem prorogare: secundum Philip.in d.c.dilecti.colũ. iij.ver.in eadem &c.& ibi etiam Abba.in iij.col.ver.excipitur,&c.& Gemi.in c.si delegatus.col.iij.de off.deleg.lib.vj.& Rota in deci.387.incip.
363 si tres.in nouis.¶ † Quintò limita non procedere, vbi extaret consuetudo appellandi,obmisso medio:quia tunc valet appellatio authoritate consuetudinis. text.est in c.romana. §.j.de appel.lib.vj.& est glos.in d.c. dilecti.& ibi Philip.in iiij.columna
364 versi.secunda limitatio &c.¶ †Sextò limita in omnibus casibus,in quibus proximior medius esset inhabilis vel ratione suspicionis vel excommunicationis, vel alterius inhabilitatis : quia tunc eo obmisso potest appellari ad alium superiorem:& potest esse exemplum, quando episcopus recusatus, vt suspectus, delegat causam:quia tunc à delegato non appellatur ad eundem episcopum delegantem, propter suspicionem:sed potest adiri alius superior, obmisso medio : secundum Abb.in c.dilecti. colum.penul.versi.nonus casus.& ibi etiam Philip.colum.v.versicu.sexta.
365 & versicu.seq.¶ † Septimò limita, quando episcopus litigaret cum eius subdito : quo casu eliguntur arbitri: nam à sententia istorum arbitrorum, non appellatur gradatim,sed ad papam.glo.est in c.ab arbitris.de offic. deleg.lib.vj.& not.Abb.in d.c.dilecti.col.pe.& ibi etiam Philip.in iiij. colum. versicu.tertia &c. Idem est, quando appellatur ab arbitris electis super recusatione suspecti:vt d.c.ab arbitris.& c. cum cessante.de appel.
366 ¶ † Octauò limita,non procedere hodie in regno : quia potest à quocunque iudice appellari ad regiam vel ad magnam curiam vicariæ,obmisso medio:vt est consti.regni:quæ incipit:cum noua.& ibi glo.& Matt. de afflict.in fin.col.Probatur etiam in consti.appellationum tempora.& per hoc videtur esse in regno correcta dispositio.l.imperatores.ff.de appel.vt dicit glos.in d.consti.cum noua.& not.And.de yser.in consti.offi-
367 ciorum.¶ † Nonò limita non procedere, quando delegatus principis subdelegat totam causam,nihil sibi reseruando:quia tunc à sententia sub delegati appellatur ad principem,obmisso medio:Secus, si subdelegans aliquid sibi reseruat.text.est in c.super quæstionum.§.porrò.& ibi Abb. & do.de offic.deleg.Secus est in subdelegato inferioris à principe : quia tunc appellatur ad ipsum subdelegantem : secundum Felyn.& docto. in d.§.porrò.& Specu.plenè in titu. de appel.§.nunc tractemus.colum.ij. &.iij.quod an sit verum, & quomodo procedat, vide quæ dixi suprà in iiij.parte.in v.distin.iudiciorum.ver.

iiij. differunt, &c. vbi posui veram
368 cōclusionem in hac materia.¶ † Decimò limita non procedere, quando proximus superior esset absens, longo impedimēto impeditus: vel quando simul cum inferiore iudicauit. quia tunc appellatur ad alium superiorem, obmisso medio: secundum Barto. in l.j.§.si quis. colum.fin.ff.de appe. plures alias limitationes poteris videre per Abb.& Phil.in d.c.dilecti.& per Felyn.in d.§.porrò.col.fi.

SECVNDA Principalis regula
369 in hac materia est, quòd † à sententia vicarij seu substituti, non appellatur ad substituentem: puta episcopum, ex quo est idem tribunal: sed appellatur ad superiorem substituentis: vt est tex. secundum vnum intellectum in l.j.§.ab eo.& ibi Barto.ff. quis & à quo app.& Barto.in l.præcipimus.in princip.C.de appel.& text. cum gloss.in c.romana.de appel.lib. vj.&in c.non putamus.de consue.lib. vj.& per Andr.de ysern.in constitu.
370 officiorum. ¶ † Limita primò hoc procedere in vicario generali: quia ille dicitur habere ordinariam iurisdictionem, quam habet episcopus. Secus, si esset aliquis deputatus vicarius particularis in vna causa tantùm: vel in vno loco particulari diœcesis: qui dicitur vicarius foraneus seu ruralis. quia tunc dicitur iste vicarius habere delegatam iurisdictionem: & ab eo potest appellari ad episcopum: vel ad alium substituentem: seu ad vicarium generalem: vt not. Cald.in consil.ij.in titu.de appel.& habetur in d.c.romana.& ibi Gemi.& docto.& not.Card.in clem. ij.in xxiiij.q.de rescript.per ea quæ not.gloss.in d.clem.ij.in ver.foraneo. & Gemi.in c.j.in ij.q.de offic.ordin. lib.vj.& Fely.in rub.de offic.delega. colum.fin.& Alexan.in rub.ff.de offic.eius, cui man.est iurisdi.in penult. col.in princ.& Ange.in d.l.præcipimus.& dixi plenè suprà in v.distinc.
371 iudiciorum.& ibi vide.¶ † Secundò, limita procedere in appellatione: secus in restitutione in integrum, vel nullitate: quia potest intentari coram episcopo: & econtrà à sententia episcopi coram vicario: secundum Philippum.in d.c.dilecti.in x.&.xj.q.
372 ¶ † Tertiò, limita non procedere in vicario principis: quia ab eius sententia appellatur ad principem. ex quo non reperitur alius superior: secundum Philip.in d.c.dilecti.in vij.q.
373 ¶ † Quartò, limita procedere in his, quæ de iure communi spectant ad vicarium: quia dicitur ordinarius. Secus in his, quæ non veniunt in generali commissione vicariatus: nisi specialiter committantur: prout sunt causæ criminales, & conferre beneficia, & similia. quia in his dicitur delegatus: & ab eo appellatur ad episcopum committentem. ita dicit Fely.in c.licet.colum.j.de offic.ordi.& in rub.de offic.delega.colum.fin.per ea, quæ habentur in c.ij.& c.fina.de offic.vica.li.vj.& dixi plenè suprà in v.distin.iudiciorum.in j.&.ij.char.
374 ¶ † Et quia suprà in præcedenti limitatione dixi, quòd à vicario particulari potest appellari ad vicarium generalem: per hoc videtur extare conclusio, quòd à delegato episcopi potest appellari ad vicariū episcopi.

Quod

Quod tamen intellige procedere, quando episcopus esset absens à dioecesi:secus,si esset præsens:quia tunc esset omnino appellandum ad episcopum:& non ad vicarium.ita declarat Abb.in c.dilecti.el iij.col.ij.de appel.Sed verior est opi.quòd indistinctè possit appellari ad vicarium:vel ad episcopum ad arbitrium appellantis:siue sit absens,siue præsens episcopus:vt est decisio Rotæ.cccl.in nouis.& Philip.in dicto.c.dilecti.in ij.q.

TERTIA Principalis regula
375 sit in hac materia,† quòd à sententia delegati appellatur ad delegantem,& non ad alium superiorem.tex. est in l.j.in prin.ff.quis & à quo app. & in l.imperatores.§.j.ff.de appel.& ibi glos.in l.præcipimus.§.hæc si.& ibi glo.C.de app.& not.Barto.in d.l. j.§.ab eo.sed à sententia subdelegati, ad quem appelletur? dic quòd fit differentia, si delegatus subdelegat totam causam,appellatur ad primum delegantem,obmisso medio.Si verò non delegat totam, sed aliquid sibi reseruat:& tunc appellatur ad ipsum subdelegantem proximum. Ista est communis conclusio, quæ traditur per gl.& doc.in c.super quæstionum. §.porrò.de off.deleg.quam tenui suprà in quinta distin.iudiciorum.ver. quartò differunt &c.& est glo.in c.si
376 is,cui.de offi.dele.lib.vj.¶ † Prædictam regulam limita non procedere in casu,quando delegans esset suspectus, & ratione suspicionis causam delegauit alteri non suspecto:iuxta ea,quæ traduntur in c.iudex ab apostolica. de offic.delegat. lib. vj.quia tunc non appellatur ad delegantem: sed ad alium superiorem, obmisso medio:vt habetur plenè per doct.in c. si quis contra clericum. de foro competen.& per glo.in c.si is,cui.de offic.delegat.lib.vj.& Philip.in c.dilecti.el ij.colum.v.versic.vj.limitatio &c.de appel.

377 QVARTA Regula sit,† quòd vacante imperio,appellatur indistinctè ad papam,obmisso medio.ita tenet Abba.in c.licet ex suscepto.& ibi etiam Fely.in ij.colum.de foro competenti.

378 QVINTA Regula sit, † quòd si in aliqua ciuitate deest, vel abest iudex appellationis potest appellari ad decuriones & primates illius ciuitatis:secundum Bart.in l.vbi absunt. ff.de tuto.& cu.da.ab his.& Bart.in l. quotiens.ff.ad municipa.& Bald.in l. ij.C.quando fis.vel priua.in ij.col.per text.quem dicit ad hoc esse singularem in §.& hoc peruenit in authen. vt nulli iud.& Felyn.in c.querelam. col.fi.de iureiur.de cuius dicti veritate,vide plenè Fely.in rub.de appe.
379 col.iiij.&.v. † Et nota illum tex.in d.§.& hoc peruenit.per quem habes quotidianam practicam,quando officialis ciuitatis facit aliquam iniustitiam prohibendo aliquid fieri, quod de iure prohiberi non potest. nam tunc potest haberi recursus ad episcopum ciuitatis: vel ad decuriones: vt prohibeant iudicem, & prouideant huic iniustitiæ.

380 SEXTA Regula sit,† quòd si iudex laicus committit causam episcopo,à sentẽtia nõ appellatur ad papã: sed ad ipsum delegantem laicum,vel ad eius superiorem laicum:secũdum

Bald.in l.si qui litigantium.circa fin. C.de epis.audien.

381 ¶ † SEPTIMA Regula seu conclusio.fit, quòd quando duo iudices pronuntiauerunt super eadem causa, quorum vnus est laicus, & alter clericus, appellari debet ad superiorem ecclesiasticum, attento digniori.ita dicit Barto.in l.prima.§.si quis. colum.fina.ff.de appella.& Alexand. in consi.clxxxvj.incip.viso processu causæ vertentis &c.in prima colum. in ij.volum.& Saly.in l.præcipimus. C.de appel.& Ias.in l.imperium.colum.iij.versicu.quartò facit &c.ff.de iur.omn.iudi.& Bald.in rub.extrà de

382 appel.† & idem est, quando clericus & laicus essent arbitratores.quia reductio fit ad superiorem ecclesiasticum: vt not.Ludo.ro.in consil.cclxv. & Ias.in d. l. imperium. colum.iiij.

383 † & prædictis adde, quæ in simili no.Socin.in consil.xij.colum.vj.in.j. volum.& Ias.in l.si emancipati.C.de colla.& Felyn.in c.j.col.iiij.de præscript. vbi singulariter dicit Felyn. quòd si sunt plures inquisiti per iudicem secularem de aliquo crimine, inter quos est vnus clericus, qui petit se remitti ad episcopum, possunt omnes alij inquisiti laici petere se remitti ad episcopum, occasione clerici.& est notabile dictum.licet subdat Felyn.ibi, quòd si episcopus non puniuit laicos sufficienter posset post eà iudex secularis iterum eos punire.

384 ¶ † OCTAVA Regula est, quòd à decreto decurionum seu priorum ciuitatis potest appellari ad capitaneum, seu officialem ipsius ciuitatis: dummodo habeat merum & mistum imperium: & non sit creatus ab ipsis decurionibus: sed ab alio superiore. ita tenet Bart.in l.j.§.solent.ff.quan-

385 do appel.sit.& ibi tenet Bart.† quòd nemo potest esse iudex appellationis, nisi habeat merum & mistum imperium: quia appellatio est misti imperij.

386 ¶ † NONA Regula est, si iudex laicus pronūtiat se competentem in aliqua causa spirituali: debet à tali pronuntia appellari ad episcopum, & non ad superiorem laicum: secundum Baldum in consil.xliiij.in tertio volumine.

387 ¶ † DECIMA Regula est, quòd in Regno à sententijs omnium iudicum ordinariorum, quaruncunq; ciuitatum, potest appellari ad magnam curiam vicariæ: & similiter à sententia regis, appellatur ad magnam curiam: dummodo non sit de consiliarijs.quia si delegatus est de consiliarijs, appellatur ad sacrum concilium, & non ad magnam curiam.hoc probatur in consti.statuimus.la ij.& ibi hoc expresse tenet Matth.de affli.in quinto notab.& in consti.cum noua.

SEXTÒ, Principaliter sequen-

388 do ordinem præpositum, † quæro, quibus appellationibus sit deferendum vel non? Super hac quæstione facias regulam generalem, quæ est affirmatiua: quòd regulariter iudex à quo, tenetur quamlibet appellationem admittere: secundum Alexandrum in lege prima.columna penultima. ff. si quis cautio.& si ipsam non admittit, seu non defert illi, punitur ad pœnam triginta librarum auri.text.est in l. quoniam iudices.

C.de

G.de appella.& in cap.priore. & ibi Philipp.de appella.vbi de iure canonico iudex non deferens mittitur ad superiorem ad puniendũ,arbitrio superioris:sed de iure ciuili est statuta pœna.xxx.librarum auri: vt d.l.quoniam iudices & l.iudicibus.C. de appel.& not.Spe.in tit.de appel.§. nunc dicamus.in prin.

¶Istam regulam limita non procedere in omnibus casibus,in quibus appellatio est prohibita à iure.& in quibus iudex potest procedere appellatione pendente. quia in illis non tenetur appellationi deferre.c.cum appellationibus.de appel.lib. vj. & per ea.quæ not.doct.in d. c. de priore. & qui sint isti casus,potest satis apertè colligi ex his,quæ dixi suprà in ij. q. principali.versi. iiij.differentia.in limitationibus primæ regulæ.& suprà in iiij.q.principali.per totam, cumulaui omnes casus,in quibus prohibetur appellatio.

389 SEPTIMO, Principaliter quæro,quid posit facere iudex appellatione pendente?dic quòd regula est negatiua,quòd iudex à quo,pendente appellatione,vel pendente decennio dato ad appellãdũ,nihil potest innouare in causa:vt est.text.in l.j. & ibi Bartol.ff.nil.no app.pend.& in c.non solùm.de appel.lib.vj. imò innouata reuocantur per remedium attentatorum:vt no.plenè Philip.in c. consuluit.el ij.& cap.bonæ de appel.

390 †Et circa istam materiam attentatorum , scias vnam pulchram differentiam inter appellationem iudicialem,& extraiudicialem:quia quãdo sumus in appellatione iudiciali, reuocantur omnia attentata , etiam quæ non sunt directò contra appellationem:sed in extraiudiciali reuocantur solùm ea,quæ sunt contra appellationem:& non alia.ita pulchrè tenet Phili. in c.j. in vit.not. de app.

391 ¶†Item adde,ꝙ ad hoc vt attentata reuocentur,est necesse , quòd appellatio fuerit intimata iudici & parti.aliàs iudex & pars semper possunt de iure procedere in causa , quando non habent notitiam appellationis: & ista attentata ab ignorantibus appellationem,non reuocantur. ita tenent Ant.de but. & Imo in c.fi.colũ. fi.de app.& ibi etiam Philip. antepe. colum.versic.vlt. quæritur &c.

392 †& potest peti reuocatio attentatorum,vsque ad cõclusionem in causa,& non vltra:secundum Philipp.in c.dilecti.el iij. colum.ij.de app.& ibi ponit aliquas limitationes.in quibus attentata non reuocantur. Et de multis priuilegijs attentatorum,vide plenè per eundem Phil.in c. bonæ memoriæ.colum.iiij. & v. de appel. vbi etiam tenet,quòd non potest fieri reuocatio attentat[illegible]um, nisi causa cognita,& parte citata.& Phili. Decius in consil.cc. ¶ Item illud,quòd dixi, quod debet apppellatio esse intimata iudici & parti,ad hoc vt attentata reuocentur , intellige in appellatione iudiciali:secus in extraiudiciali:quia in ea reuocantur,etiam si non fuerit intimata:secundum Phi.in cap.bonæ memoriæ.col.xiij.versi.nona conclusio &c.de app.

393 ¶†Item adde ꝙ intãtũ est priuilegiatũ remediũ attentatorum,quòd agenti vt attentata reuocentur,non potest opponi exce-

ptio excommunicationis: secundum Phili:deci.in consil.cc.col.fi.ver.ij.
394 † Nec etiam potest opponi exceptio proprietatis: secundum Car.in d. c.bonæ.col.iij.versic.nota ex tex.ibi:
395 proprietatis &c.de app. † Item tenetur is, qui attentauit, ad restitutionē fructuu medio tempore perceptorū à die interpositę appellationis: secundum eundem Card.in d.c. bonæ. col. iij.ver.nota ex tex. ibi. tempore. &c.
396 † item ista attentata reuocantur duplici via. Vno modo intentando principaliter officium iudicis, super ipsorum reuocatione: Secūdo modo, accessoriè, prosequendo appellationē: vt declarat Car.in c.dilecti. el iij. co.j.in fi.app. ¶ Istam regulam huius. q.limita non procedere in omnibus casibus, quos numeraui suprà in ij. q. principali.ver.iiij.differentia, &c.vbi plures limitationes cumulaui, in quibus iudex potest attentare & procedere pendente appellatione. Et similiter potes limitare in omnibus casibus, in quibus appellatio de iure est prohibita: quia non tenetur iudex illi deferre: prout plenè istos casus cumulaui supra in iiij. q. principali. & ad ibi dicta me remitto.

OCTAVO Et vltimò, sequendo ordinem præpositum, quæro,
397 † quando & ex quibus causis appellatio dicatur deserta? In hoc facias primò regulam generalem, quæ se habet, quòd iudex in dubio debet semper pronuntiare appellationem non esse desertam: quia debet eligere viam mitiorem, per quā ius nō remaneat peręptum litiganti. ita tenet Pau.de ca.& ibi etiā Alex. in pe.col. & Ias.in l.j.ff.si quis cautio.& Philip. dec.in l.quoties nihil.ff.de reg.iur.& Fely. in c.significauerūt.co.j.de testi.
398 ¶ † Quis autē iudex pronuntiet super desertione appellationis: vtrū iudex à quo, vel iudex ad quē: suprà dixi in ij.q.principali in iiij. differētia. xix. limitatione. & ibi vide. Sed vbi casus est clarus, quòd appellatio sit deserta: tunc iudex pronuntiabit illā desertam: & perinde habetur, ac si appellatum non esset: vt habetur in cō sti.appellationum tēpora.& not. glo. in versi.executioni.in l.ij.C. de tēpo. app.& Car.in cle.si appellationē in j. q.de app.Nec est necesse, ꝙ opponatur de desertione: quia iudex potest ex officio etiam parte non opponente, opponere & pronuntiare appellationem esse desertam: vt no.Phi.in c. ex ratione.col.xx. ver. quoad secundū dic &c.de app.vbi allegat Bald.in addi.Spe.in tit.de appel.ver.iudex ex
399 officio &c. ¶ † Qui autem dicantur casus, in quibus appellatio efficitur deserta? dic quòd multi sunt qui possunt colligi ex varijs librorum reuolutionibus. Et primus casus est, quando appellans nō fuit prosequutus appellationem infra annū vel bienniū: secundum formam authen.ei, qui appellat.C.de tempo.appel.&c. cùm sit romana.& c.ex ratione. & ibi plenè per doc.de app.& dixi plenè suprà, in iij.q.principali.ver.sequitur modò videre de tertio tēpore &c.nisi excusaretur aliqua iusta causa, vel impedi-
400 mento: vt ibi dixi. ¶ † Secūdus casus est, quādo appellans nō præsentauit processum iudici, ad quē, infra quinquaginta dies, & citari fecit partem: quia in

quia in Regno appellatio est deserta:per d.const.appellationum tempora.& ibi And.de yser.de quo dic, vt plenè dixi suprà in d.iij.q.principali. ver. sequitur modò videre de tertio tẽpore,&c.& habetur in deci.clxxxv. concil.Neap.Adde tamen circa hoc, quòd in sacro concili.Neapol.est stylus, quòd si processus præsentatur post quinquaginta dies,antè, quã sit pronuntiatum appellationẽ esse desertam,reuidetur causa ex eisdẽ actis de æquitate: & pronuntiatur bene vel malè iudicatum.ita de hoc est decisio. ccxliiij. in fina.concil. Neapolitan. & deci. lxxix. Vnde cautela est,quòd appellatus statim cũ videt elapsos quinquaginta dies, compareat.& petat appellationem pronuntiari desertam,coram iudice ad quẽ: quia si posteà præsentatur processus, appelatio reperitur deserta ipso iure, & iurisdictio deuoluta est iudici, à quo.ita tenet Matth.de afffli. in d.ca. const. appellationum tẽpora.col.iiij.

401 in fi.¶†Tertius casus est si iudex à quo statuit breuiorem terminum ad prosequendum: quod potest facere vt est tex.in c.personas.& in c.cũ sit romana.& in c.oblatæ.& in c.reprehensibilis. & c.sæpe.& ibi per do. de app.& probatur in d.const. appellationũ tempora.ver.cæterum. nam si infra terminum statutum non prosequitur, appellatio remanet deserta. de quo vide quæ plenè dixi suprà in ij.q.principali.ver. vicesimoprimò limita &c.vbi plenè distinxi. & an & quãdo iudex possit breuiare terminũ prosequendi:ibi vide.Et per d.versic. cæterũ. est cautum hodie in Regno, quòd iudex ad quem, potest pro locorũ distantia statuere terminũ appellandi ad præsentandũ processum coram se:& sic potest breuiare tẽpus quinquaginta dierum:non autẽ prorogare:vt ibi dicitur in tex.& elapso tempore breuiato remanet appellatio deserta:licet nondum sint cõpleti quinquaginta dies,ex quo iste terminus iudicis succedit in locũ termini legalis:quia lex dat hanc potestatem iudici.ita tenet Matth.in d.const.appellationũ tempora.col. ij. & prædictis adde Car.in cle. constitutionem.

402 §. insuper.in j.q.de ele. ¶ † Limita tamen prędicta nõ procedere in persona,quæ potest petere restitutionẽ in integrũ: quia licet nõ fuerit prosequuta appellationẽ infra quinquaginta dies.vel infra tempus sibi statutum à iudice: potest tamen infra quadriennium continuũ petere restitutionem in integrũ aduersus tẽporis lapsum:& restituetur ad tantum tempus,infra quantũ fit læsio. & de hoc est deci.clxxv.cõcil.Neap.& tex. in cle.j.de rest.in inte.

403 ¶† Secundò limita non procedere, quando apellans fecit suam diligentiam infra quinquaginta dies:sed stetit per iudicẽ appellationis, vel per eius secretarium,vel auditorem: qui noluit expedire literas infra terminũ.quia tunc stante dicto impedimẽto,potest appellationem prosequi.de hoc est deci.lxxix.concil.Neapo.

404 ¶†Tertiò limita non procedere in causis beneficialibus:quia in illis iudex nõ potest breuiare terminũ iuris,nisi vtraq; parte volẽte.& si breuiauit de facto:& labitur tempus à

iudice statutum, nõ censetur deserta appellatio: nisi totus terminus iuris labatur. ita pulchrè dicit Phil. in c. cũ sit. in fi. co. de app. & in c. cõstitutus. el ij. co. j. eo. tit. vbi plus dicit in hac materia, ꝙ licet appellatio sit deserta per negligentiã partis in causis beneficialibus: tamẽ nunquã censetur deserta quoad iudicẽ: & semper iudex potest supplere & procedere ex officio: & inquirere de meritis causæ.

405 ¶ † Quartus casus est, quando, appellans non petijt Apostolos infra. xxx. dies: quia nõ obstante ꝙ aliâs legitimè appellauerit, remanet appellatio deserta ob nõ petitionẽ Apostolorũ. tex. est in cle. quãuis. de app. & in c. ab eo. de app. li. vj. & in l. iudicibus. C. de app. & Bart. in l. j. ff. de libel. dimis. & Lud. ro. in consi. ij. Et hoc est de iure cõmuni. sed in regno in curia seculari debent peti Apostoli: sed nõ de necessitate infra. xxx. dies: sed sufficit, ꝙ petantur & præsententur infra quinquaginta dies datos ad prosequendũ: per cõst. regni. ita tenet And. de yser. in d. const. appella. tẽpora. & ibi etiã Matt. in vij. co. in prin. vnde remanet conclusio, ꝙ hodie in regno remanet appellatio deserta, si nõ fuerint petiti Apostoli, saltẽ infra quinquaginta dies. de qua materia dic, vt plenè dixi suprà in vij. quę. prĩcipali. ver. viso

406 primo tẽpore appellãdi. &c. ¶ † Collige ergo sub cõpendio ꝙ hodie in regno appellãs debet omnia ista expedire copulatiuè, infra quinquaginta dies: videlicet præsentare appellationẽ, & processũ & Apostolos iudici, ad quẽ: & facere citari partem ad prosequẽdũ: & habere responsum cõgruũ à iudice appellationis: & licentiatus recedere: vt dicit And. de yser. ibidẽ. in pe. & fi. col. Aliâs si vnum ex istis deficit, appellatio remanet deserta: vt declarat Matt. in d. cõst. appellationũ tempora. in x. not. & ibi probatur in tex. in fi. iuncta declaratione, quã facit ibi And. de yser. Et prædictis adde Fel. in c. personas. de appel. vbi dicit Apostolos esse partẽ appellationis: & sic nõ videtur appellasse,

407 qui Apostolos nõ petit. † Adde tamẽ, ꝙ hodie in Regno nõ est necesse petere Apostolos instãter & instãtissimè: prout dicit cle. quanuis. de app. sed sufficit, ꝙ simpliciter & semel petantur: secundũ Matt. in d. cõst. appellationũ tempora. col. vij. in prin. in ix.

408 notab. ¶ † Quintus casus est, si appellãs fecit diligentiã in prosequendo, & adiuit iudicẽ appellationis: & nõ potuit prosequi propter absentiã iudicis: nã licet fecerit quicquid potuit, & fuerit protestatus ꝙ per eum non stabat: prodest tamen sibi hoc impedimentum durante absentia. Si tamen iudex reuersus fuit, debet appellans iterum instare & cũ importunitate solicitare iudicem: aliâs eo reuerso, si nõ solicitetur, ex tunc efficitur deserta appellatio nõ obstante priori impedimẽto. ita tenet Alex. in consi. xix. colũ. ij. & iij. in j. vol. vbi idem dicit, quãdo statutum dictaret, quòd causa appellationis cõmittatur & decidatur infra tot dies: quia si appellans nõ solicitat causam cõmitti, censetur deserta appellatio cui adde Pau. de ca. in cõs. 135. in ij. vol. & Per. Phil. Cor. in cõs. xliiij. co. ij. in iij. vol.

490 ¶ † Sextus casus est, si iudex statuit

terminum

terminũ appellanti ad recipiendum
Apostolos pro tali die:& appellãs nõ
comparuit in illa die,censetur deser
ta appellatio,etiam si iudex non ve-
nerit illa die ad locum:quo casu etiã
si comparuisset appellans,nõ potuis-
set illos habere.nam non curatur de
præsentia iudicis.sed tantũ lex con-
siderat diligentiã appellantis,qui de
bet summa ope niti.vnde debet cõ-
parere & protestari,quòd per eũ non
stat:aliâs appellatio efficitur deser-
ta.ita tenet Card.in cle.quanuis.§.fi.
in.j.q.de app.quod nota:quia prima
facie quilibet responderet in cõtra-
410 riũ propter iudicis absentiã.¶†Se-
ptimus casus est, quando aliquis ap-
pellauit ab interlocutoria:& iudex
non admisit appellationem:nam de-
bet etiam ab ista non admissione ap
pellare:aliâs appellatio censetur de-
serta:& non potest grauamen repara
ri per appellationem à diffinitiua.se
cundũ Car.in cle.j.col.iiij.ver.& ex
hac gl.&c.de dolo & contu.& Inno.
in.c.pastoralis.col. j.super gl.in ver.
suspendatur.de offi.deleg.& Matthe
sil.in suis nota.in.xxij.no.quod nota
quia poteris per hoc sæpius appellã-
411 tem illaqueari facere. ¶†Octauus
casus est,quando appellans penden-
te appellatione aliquid innouat seu
attentat,in præiudiciu[m a]duersarij:
vt quia ipsum spoliat.nam ex hoc
ipso censetur appellationem desere-
re,& illi renuntiare, ex quo suęmet
appellationi non desert?vnde quali-
tercunque faciat actum contra ap-
pellationem, censetur illam deserē-
re.ita tenet Bal.in.c.ex parte.Adæ.
col.pe.versi.item scias &c.de testi.&
Abb.in c.ex parte.S.col.ij. versi.pro
declaratione &c.de rescrip.& Ange.
in l.fi.C.de tempo.app.& Matthesil.
in suis not.in xxvij.not.est tex.& ibi
per doct.in c.an sit.de appel.
412 ¶†Nonus casus est, quando appel-
lans post interpositam appellationẽ
accipit terminum ad soluendum id,
quod erat in sententia pronuntiatũ,
vt solueret: quia hoc ipso censetur
appellationem deserere,& sententię
acquiescere. Casus est in l.ad solu-
tionem & ibi Bal.C.de re iud. & Lu.
Ro.in consi.ix.in fin.
413 ¶†Decimus casus est,quandò is qui
appellat post interpositam appella-
tionem, litigat adhuc coram iudice
à quo:quia per hoc censetur appel-
lationem deserere,& illi renuntiare.
tex.est in c. solicitudinem. de appel.
& not.Abb.in c.gratum.de offic. de-
leg.in ij. col. Quod tamen intellige
& declara,quandò litigat post appel
lationem:secus si ante appellationẽ:
puta infra tempus appellandi:secun-
414 dum Abb.in d.c.gratum.† Item in-
tellige, quando facit actum incom-
patibilem & contrarium appellatio-
ni:secus, si facit aliquem actum co-
ram iudice,à quo, tendentem ad ma
iorem corroborationem suę appella
tionis:vt quia requirit ipsum: vt nõ
procedat ad executionem:quia tunc
non censetur renuntiare appellatio-
ni.ita de hoc est decis.Rotę in nouis:
in decis. cccclxxv. incip. si ille,qui à
sententia &c.& tenet Abb.in c.quæ-
stioni. de app. & in c.cùm venissent.
de eo, qui mit. in poss. & plenè per
Phil.in d.c. solicitudinem.col. iiij.&
v. Et generaliter, quando appellans
adit

adit iudicem à quo, super innouatis & attentatis, non videtur renuntiare appellationi: secundū Abb. in c. cùm teneamur. in ij. no. de appel. Plures alios casus potest diligens perquisitor inuestigare assiduo studio: sed pro nunc istos decem tanquam magis quotidianos dixisse sufficiat. Et per hæc remaneat expeditus iste secundus actus huius vltimę partis iudicij: in quo fuit copiosè tractata materia appellationis, quoad capita magis principalia. Sequitur tertius & vltimus actus scilicet de executione. Laus Deo.

Robertus Maranta Venus. v. i. d.

De Executione sententiæ, summo actu iudicij. Quādo huic sit locus: à quo: quo'ue ordine. In quibus rebus, & contra quas personas competat. In summa, ex quibus causis ea poßit impediri.

TERTIVS ACTVS.

1 *Sententia mandatur executioni, postquam transiuit in rem iudicatam.*

2 *Sententia executioni mandatur ab eodem iudice, qui eam tulit.*

3 *Sententia valida, executioni mandatur: sed non inualida.*

4 *Iudex ordinarius exequitur sententiam ab eo delegati.*

5 *Sententiam suam arbiter non exequitur: sed iudex ordinarius.*

6 *Iudex appellationis mandat executioni sententiam appellationis.*

7 *Sententia exequitur per iudicem, à quo, appellatione deserta.*

8 *Sententiæ executio, quo ordine fiat.*

9 *Debitor non habens bona sufficientia, carceratur.*

10 *Sententia mandatur executioni secundum statuta loci.*

11 *Bona minus damnosa in executione capi debent.*

12 *Debitor fiscalis, sine alia excusatione personaliter capitur.*

13 *Ordo l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudi. in actione personali solùm seruatur. Secus in hypothecaria.*

14 *Iudex executione sententiæ interlocutoriæ non seruatur ordo d. §. in venditione.*

15 *Executio fienda contra pupillum, primò in nominibus debitorum fieri debet.*

16 *Citatio requiritur in executione sententiæ per appellationem desertæ.*

17 *Citatio non requiritur super executione fienda super eadem re, super qua lata fuit sententia, nisi fiat appellatione deserta.*

18 *Citatio requiritur in executione, quæ fit contra condemnati successorem seu per iudicem in officio successorem.*

19 *Executio sententiæ in ciuilibus qualiter fiat.*

20 *Datio in solutum in aliqua parte plus debito facta, in totum vitiatur. Fallit in tenuta vigore pacti executiui data & quando actione reali agitur.*

21 *Citatio partis in taxatione expensarum requiritur.*

22 *Appellatur ab immoderata expensarum taxatione.*

23 *Capi potest persona in executione sententiæ, vt bona sua indicet.*

24 *Iudex in modicis causis potest sine libello, & sine aliquo iuris ordine compellere quem ad soluendum.*

25 *Executio in criminalibus contra damnatum ad mortem, vel ad membri mutilatio*

tionem, qualiter sit facienda.

26 *Iudex pro iustitia exequenda, potest asinum seu currum alicuius mediante mercede capere, ut cum eo malefactor ad supplicium ducatur.*

27 *Barones indebitè anguriant vasallos sine salario, tam in personam, quàm in bonis.*

28 *Executio non potest fieri in lecto, vestibus & suppellectilibus domus: nisi quando alia bona non extant.*

29 *Vestes cedenti bonis sunt relinquendae.*

30 *Damnatis ad mortem vestes non auferuntur.*

31 *Boues aratorij, & alia instrumenta ad agriculturam deputata, non possunt pro executione sententiae capi.*

32 *Sententia non exequitur contra tertium non nominatum in iudicio.*

33 *Instrumenti executio potest fieri contra tertium possessorem non citatum, & negotio non liquidato, quando continet precarium, & pactum de capiendo.*

34 *Executio pro debito vel delicto patris, non potest fieri in peculio profectitio filij.*

35 *Filio condemnato non fit executio in peculio aduentitio, etiam super proprietate, quae est tota filij.*

36 *Peculium castrense filij condemnati, non debetur executioni.*

37 *Vsusfructus aduentitiorum filij, an pro debito vel delicto patris publicetur.*

38 *Executio pro condemnatione pupilli non fit in bonis tutoris, nisi pro expensis.*

39 *Tutor qui iustam causam litigandi non habuit, debet in expensis condemnari. & contra eius bona fit executio.*

40 *Executio expensarum litis factae cum procuratore, an & quando fiat contra procuratorem vel dominum.*

41 *Sententia lata contra emptorem, mandatur executioni contra authorem laudatum ex eodem processu.*

42 *Executio an in bonis singulorum fieri possit pro debito vniuersitatis.*

43 *Executio non fit in bonis monasterij pro debito monachi, nisi sint bona, quaesita monasterio per medium ipsius monachi.*

44 *Fructus beneficij ecclesiastici, pro debito clerici capi non possunt, nisi quando alia bona non habet.*

45 *Executio fieri non potest in stipendijs neque in armis militum: neque etiam doctorum.*

46 *Executio non fit in libris scholarium, nisi quando non habet alia bona.*

47 *Libri scholarium, retineri possunt pro expensis eius funeralis.*

48 *Scholaris qui cessit bonis, & posteà libros emit, non debet illis priuari.*

49 *Fructus feudi, pro debito capi non possunt, nisi in subsidium.*

50 *Executio pro debito vasalli defuncti an fiat in fructibus feudi, contra successorē.*

51 *Executio an fieri possit in vijs publicis & theatris, & alijs similibus pro vniuersitatis debito.*

52 *Executio non fit in bonis mariti pro debito vxoris, vel econtrà.*

53 *Tutrice secundò nubente, non reddita ratione, bona secundi viri sunt obligata. & in eis pro tutelari debito fit executio.*

54 *Executio sententiae vsq; ad triginta annos peti potest.*

55 *Appellari non potest ab executione, nisi modus in exequendo excedatur.*

56 *Executio in personam non fit contra personas priuilegiatas.*

57 *Executio impeditur per exceptionem nullitatis, nisi coram inferiori iudice opponatur.*

58 *Petitio restitutionis in integrum, impedit exe*

dit executionem sententiæ, nisi malitiosè petatur.

59 *Exceptio litis pendentiæ non impedit sententiæ executionem.*

60 *Executio in criminalibus suspenditur ob excellentiam delinquentis in arte sua. & quando delictum est antiquum, vel quando carcerem habuit pro delicto.*

61 *Restitutio in integ. ex clausula generali peti potest aduersus sententiam latam contra ius litigatoris, quæ transiuit in rem iudicatam.*

62 *Sententia non potest continere pœnam in casu, quo illi non paretur.*

63 *Exceptio requirens altiorem indaginem, quæ incontinenti probari non potest non impedit executionem sententiæ.*

64 *Sententiæ executio, an impediat per denuntiationem Euangelicam: vel per compensationis exceptionem.*

TErtius † & vltimus actus principalis, qui in iudicio emergit, est executio. nam lata sententia & ea transacta in rem iudicatam, debet fieri ipsius executio: quia aliâs frustra ferrentur sententiæ, nisi debitè mandarentur executioni. c. quod ad consultationē. de re iud. & not. glo. in rub. C. de exe. rei iud. & And. de Yser. in const. dilationes. col. ij. circa fi. Et quia hæc materia longa est, & per varios iuris titulos ac leges dispersa, solùm reassumam ipsam breuiter & succinctè per quatuor q. principales: quantū ad casus magis quotidianos in practica: quibus expeditis imponetur finis huic tractatui. Et prima q. erit, quæ sententiæ mereantur executioni demandari: & à quibus iudicibus. Secūda q. erit, quo ordine: & qualiter sit facienda executio? Tertia, q. erit, in quibus rebus, & contra quas personas possit fieri executio? Quarta & vl. q. erit, ex quibus causis executio impediri potest? ¶ † Venio ad primā q. principalem. Et quæro, quæ sententiæ mereantur executioni demandari, & à quibus iudicibus? ista q. est bimembris. vnde pono responsionem & regulam ad vtrunq; membrum: videlicet. Regula est, quòd omnis sententia potest executioni demādari, postquàm transiuit in rem iudicatam, & ab eodem iudice, qui eam tulit: vt d. c. quod ad consultationem. l. cùm quædam puella. ff. de iur. om. iud. Nam sententiā habet executionem paratam. l. minor. xxv. annis, cui fideicommissum. ff. de mino. 3 4 2

¶ † Limita primò hanc regulam procedere in sententia valida, secus in sententia nulla: quia non meretur executionem. l. iiij. §. condemnatum. & ibi Bar. Alex. & doct. ff. de re iud. & l. si cùm nulla. eo. ti. & est glo. in l. ij. C. de edic. diui Adr. tol. & Bart. in l. j. C. de exec. rei iudi. & Bald. in authē. quæ supplicatio C. de pre. impe. off. & ang. in l. j. ff. nil. no. app. pēd. & dic, vt habetur plenè per Moder. in d. §. condemnatum. ¶ † Secundò limita procedere in iudice ordinario: secus in sententia delegati: quia nō potest executioni mādari per ipsum delegatum: sed debet eius executio fieri per delegātem. l. à diuo Pio. in prin. & ibi Bar. & docto. ff. de re iudi. & l. propterādum. §. sin autem reus. C. de iud. & not. Abb. in c. si quis cōtra clericum. colum. fi.

colum.fina.de foro competen.& dixi plenius suprà in quarta parte.in quinta distin.versic.decimooctauò differunt,&c. vbi limitatur non procedere in delegato principis.
5 ¶†Tertiò limita non procedere in sententia arbitri:quia nõ potest executioni mandari per ipsum arbitrum:sed per iudicem ordinarium qui est iudex rei conuenti.text.est in l.cùm anteà. & ibi Bald.columnn.fin.versicu.vlteriùs nota &c.C.de arbitr.& not.Barto.in l.non ex omnibus.ff.de arbit.& gloss. & docto.in d.l.à diuo Pio.in princip. Quòd procedit etiam in sententia arbitrorum iuris:secundum Bal.in l.fi. in vj.not.C.de iudi.
6 ¶†Quartò limita in sententia,à qua est appellatum:quia si confirmatur, non mandatur executioni per primum iudicem à quo:sed per iudicem ad quem. & sic iudex appellationis exequitur:secundum Bartol.in l.eos. in fine illius princip.& in l.præcipimus.§.officijs.C.de iudic.
7 †nisi appellatio sit deserta:quia tunc executio fit per iudicem à quo:secundum Bar. Bal.& docto.in l.si contra.C.de app. & in d.§.officijs.& Bald.in authen.si quis litigantium.C.de epi.audien.Reliqua pertinentia ad materiam huius quæst.dicam infrà,in quarta & vltima.principali.

SECVNDÒ, Principaliter quæro,
8 †quo ordine & qualiter sit facienda executio?in hoc est sciendum, quòd executio petitur altero de duobus modis:scilicet,vel per actionem in factum orientem ex sententia:iuxta text.cum ibi not.per docto.in l.miles.§.iudicati.ff.de re iudi.vel per officium iudicis:vt declarat Andr.de ysèr.in constitu.dilationes.colum.ij. in fin.& ibi dicit,quòd melius est petere eam officio iudicis: quia tunc non requiritur libellus neque litis contestatio:secus,quando petitur iure actionis:quia esset necesse formare nouum processum.& not.Alexan. in consil.l. columm.iij.in princip.in secundo volum.

¶ Hoc præsupposito dicendum est, quoad responsionem quæstioni faciendam,quòd in executione sententiæ in ciuilibus debet seruari ordo traditus per l.à diuo Pio.§.in venditione.ff.de re iudic.scilicet,vt primò capiantur mobilia, & deinde stabilia,& posteà nomina debitorum, & his deficientibus:vltimo loco deuenitur ad capturam personæ: 9
† non enim debet capi persona pro debito, nisi prius excussis bonis: secundum Bartol.in l.iij.§.tutores.& ibi etiam gloss.ff.de suspec.tuto.scilicet,quando facta excussione bona non reperiuntur sufficientia:vt not.Abba.in c.quòd ad consultationem.colum.vj. in fin.de re iudi.& Bald.in l.j.in fin. C.de iur.& fac.igno.& Pari.in tract. syndic.in versicu.captura.in princip. & Bald.in cap.tuæ.vt lite non contesta.& Alexand.in d.§.in venditione.colum.iij.& iiij.Aliàs autem non valet executio, si peruertitur ordo prædictus:secundum Ioan.de imo.& Alexan.in d.§.in venditione.colum. v.& Felyn.in d.c.quod ad consultationem.colum.ix.de re iud.quicquid dicat Abba.ibi:qui dicit valere executionem,nisi appelletur. & Bartol, in d.§.venditione.nam verius est,vt

dicamus, quòd ille. §. in venditione. ponit formam, à qua recedi non debet: secundum Alexan. & Imol. ibi & Felyn. vbi suprà. & habetur in decis. ccclviij. conci. Neapol.

10 ¶ † Item, quando fit executio, debent seruari statuta loci, vbi fit: vt not. Iaso. in l. cùm quædam puella. col. fi. ff. de iur. omn. iudic. vide tamen And. de yser. in constit. dilationes. colum. iij. in fin. vbi tenet, quòd valet executio non seruato ordine: sed debet appellari. potest tamen intelligi, quando nuntius peruertit ordinem. Secus, si iudex in commissione peruertit: quia propter expressum iuris errorem, esset nulla executio. quod etiam tenet Matth. in d. constit. dilationes. col. x.

11 ¶ † Item, debet in tali executione adhiberi alius ordo: scilicet, vt capiantur ea prius, quæ sunt debitori minus damnosa. glo. est in d. §. in venditione. in versicul. animalia. & licet illa gloss. quæ communiter approbatur, ibi loquatur tantùm de mobilibus: tamen Alex. ibi extendit eam etiam ad immobilia: vt in his etiam habeatur ratio ad minus damnosa: quod tenet etiam Bald. in l. ordo. C. de exec. rei iudic. & gloss. in l. quandiu. C. de distract. pigno. Quod tamen intellige, quando executio fit coactè post sententiam. sed quando debitor ante sententiam offerret sponte dare bona sua in solutum creditori, tunc posset creditor eligere meliorem: ita loquitur authenti. hoc nisi. C. de solu. prout declarat Alex. in d. §. in venditione. colum. & potest tunc compelli creditor accipere: secundum Bald. in d. l. ordo. versi. quæro, quid si creditore.

12 ¶ † Limita tamen prædicta non procedere in debitore fiscali: quia potest capi de persona, etiam nulla facta execusione in bonis. text. est in l. nemo. C. de exac. trib. libr. x.

13 ¶ † Secundò limita non procedere, quando agitur actione hypothecaria: quia tūc in executione non seruatur dictus ordo, sed solū seruatur in actione personali. ita tenet Saly. in l. nomen. C. quæ res pigno. oblig. possit: & Soci. in consi. clviij. colum. viij. in fi. in ij. volu.

14 ¶ † Tertiò limita non procedere, quando executio fieret authoritate sententiæ interlocutoriæ: puta propter cōtumaciam: quia tunc non seruatur talis ordo illius. §. in venditione. gloss. est in §. si verò. in authen. de exhib. reis: & Bald. in l. ij. colum. iij. versicu. tertiò quæritur. ff. si ex nox. causa aga. & Bal. in l. ij. col. j. in fin. versicu. deinde reuoco &c. C. quando fisc. vel priua.

15 ¶ † Quartò limita in executione facienda in vendendis rebus pupillaribus: quia primò capiuntur nomina debitorum, & sic non seruatur ordo. l. magis puto. §. nō passim. versi. quærere. & ibi Bart. ff. de rebus eo.

16 ¶ † An autem in executione facienda requiratur partis citatio? doctores vario modo loquuntur. tamen ego soluam istud dubium per aliquas veras conclusiones. Et pono primam conclusionem, quæ est talis: Quando à sententia fuit appellatum, & est deserta appellatio, tunc in executione debet pars citari: aliâs non valet executio. ita tenet Bartol. in l. j. ff. nil. no. app. pend. & Bald. & communiter docto. in l. si contra. C. de appel. & Philippus

lippus Decius in consi.xcvij.colum. ij.& Bald.in l.ij.§.fin.C.de tempo.appella.& Alexand.in d.§.venditione. colum.antepenul.

17 ¶ † Secunda conclusio est, quando executio fieret in eadem re, super qua fuit lata sententia,non requiritur partis citatio:secundum Bartol. in dicto.§.in venditione.& ibi etiam Alex.in antepenul.col.nisi fieret appellatione deserta:quia tunc semper requiritur: vt ibi per ea,quæ modò

18 dixi.¶†Tertia conclusio est,quando executio fit contra successorem condemnati,seu per iudicem successorem in officio,semper requiritur citatio:secundum Alex.in d.§.in venditione.columm.antepen.per iura ibi

19 allegata per eum.¶†Super est modò vnus casus:videlicet.quando executio fit in alia re:vt quia quis cōdemnatur ad pecuniam,& fit executio in bonis per eundem iudicem:& contra ipsum condemnatum:& non sumus in appellatione deserta?iste est casus dubius.in quo doct.variant.nam Bar. in d.§.in venditione.sentit.quòd requiratur citatio:& eum simpliciter sequitur Lanfr.in c.quoniam contra. in versic.interlocutiones.colum.xij. versicu.quæro nunquid &c.& Barto. in l.meminerint.C.vnde vi.vnde debet fieri citatio,vt compareat ad allegandum quare sententia executioni mandari non debeat.& hanc practicam ponit Bartol.in l.defendente.ff.de autho.tuto.sed multi docto. quos refert Alexand. in dicto §.in venditione,tenent contrarium. And. de yser.tangit istam quæstio.in constit.dilationes.columna tertia & ibi etiam Matth.in septima columna in fin.& sequen.

¶ Pro solutione tamen istius quæst. & dubij, puto considerandum,quòd in executione sententiæ plures actus interueniunt. Primò enim pignora cadunt in causam iudicati:& posteà subhastantur:& vltimo loco emptore non reperto,adiudicantur creditori pro iusto pretio.l.ordo.C.de exec. rei iudi.l.ij.C.si in causam iudi.& l.à diuo Pio.§.si pignora.& ibi per omnes docto.ff.de re iudica.& ponit de hac materia practicam Soci.in consi. xxxvij.columna tertia in fin.& seq. in quarto volumi.nunc in proposito quoad primum & secundum actum: scilicet de captura pignorum, & de subhastatione,non requiritur de necessitate citatio: ex quo non est actus præiudicialis: sed reparabilis: sed quādo iudex procedit ad vltimū actum.s.interponendo decretum super alienatione seu iudicatione,tunc debet pars citari:quia tractatur de magno præiudicio & de translatione dominij.ita tenet Alberi.de rosa. per illum textum.in l.creditor.C. de distrac.pign.& habetur in decis.ccclviij.concil.Neap.& ita vidi semper practicari in iudicijs.nā lata sententia & ea transacta in rem iudicatam, victor facit extrahi literas executoriales:& iudex committit nuntio,vt authoritate illarum literarum capiat tantùm de bonis debitoris cōdemnati,qꝫ ascendat ad summam debiti,seruando ordinem dicti.§.in venditione.& illa bona capta subhastare.debeat, & plus offerenti vendere: & emptore nō reperto,creditori tradere

in solutum pro iusto pretio æstimando per expertos: & sic nuntius exequitur illos duos actus sine alia citatione. sed antè, quàm exequatur tertium & vltimum, iudex facit vnam citationem parti, vt infra duos dies veniat ad reluendum pignus & soluendum debitum, aliâs ad allegandum causam, quare plus offerenti vendi non debeat, vel creditori tradi in solutum seu adiudicari: & hanc practicam semper vidi obseruari: & videtur tuta: & potest capi ex his, quæ habentur in d.deci.358.concil.Neapo.

20 ¶ † Nota tamen, quòd adiudicatio, quæ fit creditori in solutum, debet fieri pro mensura debiti: aliâs si fieret plus debito, vitiatur in totum: secundum Barto.in l.si non sortem §.si centum.ff.de condi.indeb.& hoc est multùm vtile: vt refert ibi Ias.in prima col. quia fructus interim percepti computabuntur in sortem. cui adde Alexand. vbi plenè tractat. in l.iustè possidet.col.v.&.vj.ff.de acquir. pos. ¶ Hoc tamen limita, quando sumus in tenuta, quæ datur vigore pacti executiui. quia illa non vitiatur: secundum Franc.de aret.in l.j.§.pen. ff.de verbo.obliga.per l.j.§.si duæ.ff. quo.lega.& sequitur Ias.in d.§.si centum.colum.ij.in princ. ¶ Secundò limita, quando ageretur actione reali seu hypothecaria: quia non vitiatur, licet plus detur: vt not.glos.in l.iij. C.de procur.& Alexand.in l.iij.§.fin.

21 colum.vj.ff.de acquiren.possess. ¶ † Et quid in taxatione expensarum, an requiratur citatio partis? vide Bald.in l.terminato.colum.ij.C.de fru.& litis expen.& Ias.in l. nequicquam.§. vbi decretum.colum. x. ff. de offic. procon. vbi Ias.tenet, quòd non. tamen non refert fideliter Bald. quia Bald.in d.l.terminato.distinguit. sed posset dictum Ias.intelligi, quando eadem die esset facienda taxatio, qua fuit facta condemnatio. tunc enim non requiritur citatio. secus, si posteà fiat: secundum Bald.ibi.& hoc tenet Philip.in c.sæpe.in xiij.quæstio. de appel. ex hoc sequitur, quòd cùm hodie taxatio nunquam fit eadem die, sed iudex reseruat sibi illam: vt in d. l.terminato. semper deberet pars ci-

22 tari: quod patet etiam: quia † à taxatione potest appellari. scilicet. quando exceditur modus in taxando: secundum Barto.in l.ab executore.colum.fin.ff.de appe. pro hoc est text.in l.fina.& ibi Barto.C.quando prouoca.non est neces.& Ias.in l.properandum. §. sin autem alterutra.colum. antepen.in fin.C.de iudi.& Philip.in d.c.sæpe.in xij.quæstio. vbi optimè declarat, quòd tunc debet exprimi causa excessus in appellatione. aliâs

23 nõ procedit. ¶ † Prædictis adde, quòd licet in exequendo non sit incipiendum à captura personæ: tamen potest nuntius & executor incipere à captura, compellendo debitorem personaliter, vt indicet bona sua, in quibus erit facienda excussio. ita tenet Paris in tract.synd.in versicu. executio.col.iij.per glo.in l.pe.ff.de cessio. bono. nam potest dicere executor: ego nescio si habes bona, vbi faciam executionem: exhibeas illa. aliâs exequar in personam tuam, carcerando te. & ibi etiam dicit Paris,

24 quòd † iudex in modicis causis potest

sine

ſine libello,& ſine aliquo iuris ordi-
ne compellere quem ad ſoluendum:
25 arg.l.fi.& ibi glo.ff.de iudi.¶ †Qua-
liter autem ſit facienda executio in
criminalibus? vt quando aliquis eſt
damnatus ad mortem, vel ad mem-
bri mutilationem? dic quòd ſi iudex
non habet certum carnificem depu-
tatum,poteſt capere vnum hominem
vilem, puta mendicantem: & illum
compellere ad exequendum,cui dari
debet ſalarium quinq; aureorum: &
ſi damnatus habet veſtes & anulos,
debent dari carnifici ſeu ſpiculatori
vſque ad dictam ſummam aureorum
quinque:per l.diuus.ff.de bo.damna.
Item, quando iudex non inueniret
hominem vilem ad hoc deputan-
dum,poteſt capere vnum de carcera-
tis,qui fortè erat condemnandus ad
mortem,vel ad deportationem,& re
mittere illi pœnam, & compellere
eum quòd hanc executionem faciat:
imò poſſet iudex illum condemnare
vt ſit perpetuus executor: quia cen-
ſetur tunc damnatus ad opus publi-
cum:& eſt ſeruus pœnæ:& hoc ſi de
lictum ſuum erat tale,quòd ad opus
publicum damnari potuiſſet.ita hæc
omnia declarat Paris in tracta. ſyn-
di.in verſiculo,maniuoltus.vbi plu-
ra allegat:& ibi vide per eum.tamen
ego ſemper putarem hoc vltimum
procedere in perſonis vilibus: & ſic
iudex in pœnis irrogandis debet ſem
per habere reſpectum ad qualitatem
perſonarum.l.fi.ff.de iniur.& l.capi-
talium.§.non omnes.ff.de pœnis.&
l.pedius.§.j.ff.incen.rui.naufra.& prę
dictis adde Bald.& docto.in l.fina.§.
Titius.ff.de pigno.actio.& quod ha-
betur in euangelio: Angariauerunt
quendam Simonem cyrenęum &c.
26 ¶ †Similiter poteſt iudex pro iuſti-
tia exequenda capere aſinum vel e-
quum,vel currum à ſubdito,vt cum
eo ducatur malefactor ad ſuppli-
cium:verùm debet ſibi dare ſalarium
ſeu penſionem de publico.& ſic non
debet capere gratis.ita tenet Bartol.
in l.iubemus nullam nauem.in prin.
C.de ſacroſan.eccle.Bald.& Albe.de
roſa.in l.fin.§.Titius.ff.de pigno.act.
& Paris in tracta.ſyndi.in verſiculo
captura.colum.pen.verſicu.an officia
lis poſſit capere &c.& tradit Matth.
in conſtit.omnes officiales. & ibi e-
27 tiam declaratur, † quando officialis
pro ſeruitio publico poſſit capere iu
mentum alienum: puta pro mitten-
dis victualijs in exercitum: vel pro
ſeruitio regis vel baronis:vel facere
mandatum de perſona:& ſemper de-
bet dari ſalarium angariato: per il-
lam conſti.& etiam de hoc extat ca-
pitulum regni:tamen hoc malè ſer-
uant barones noſtri temporis:& ne-
mo eſt qui eorum facta diiudicet:&
dicit And.de yſer.in titulo, quæ ſint
rega.in ver.flumina nauigabilia.

Guay chi la leua.

Hinc optimè inuehit Iuuenalis aquinas,
Satyra.iij. Libertas pauperis hæc eſt,
Pulſatus rogat,& pugnis conciſus a-
dorat:vt liceat paucis cum dentibus
inde reuerti.

TERTIÒ Principaliter quæ-
28 ro, † in quibus rebus,& contra quas
perſonas poſſit fieri executio?& hîc
facias regulam, quòd.contra omnes
& in omnibus rebus poteſt regulari-
ter executio,fieri,niſi à iure reperia-

tur prohibita:& hoc per generalem regulam iuris,quæ se habet,quòd in iure omnia censentur permissa, nisi reperiantur prohibita. l. nec non.§. quod eis.ff.ex qui.cau.maio.¶ Limita primò non procedere in vestibus, lecto,& alijs similibus ad vsum necessarium deputatis: prout sunt vasa fictilia,& alia supellectilia deputata ad quotidianum vsum: nam in istis non fit executio:quia ista minimè transeunt in hypotheca: secundum Bartolum Bald. & docto. in l. prima. C.quæ res pigno.oblig.poss.

29 Quod corroboratur: † quia vestes etiam cedenti bonis sunt relinquendæ:secundum Bartolum & docto.in

30 l.penultima.ff.de cessio.bono.† quia etiam damnatis ad mortem non auferuntur vestes. l. diuus.ff.de bon. damna.Idem tenet Io.fa.& Ias.in §. fin.colum.penult.insti.de actio.prædicta autem intelligo,vt alijs bonis existentibus non fiat executio in istis suppellectilibus,adeò quòd non erraret nuntius, quòd istis obmissis deuenisset ad stabilia: sed quando aliud non haberet debitor, possunt capi etiam suppellectilia, & lectus & vestes: debent tamen solùm derelinqui vestes, quibus cooperitur: per ea, quæ in simili dicam infrà in sequenti limitatione.

31 ¶ † Limita secundò, non procedere in bobus aratorijs, & instrumentis ad agriculturam deputatis.text. est in l.executores.& authenti.agricultores.C.quæ res pigno. obliga.poss. & hoc hodie est prouisum in regno per duo capitula regni. Vnum videlicet in numero.4. quod incipit:pridem contra in solertiam. quo cauetur,quòd etiam si alia bona debitor non habeat, non fit executio in bobus aratorijs.Aliud capitulum est in numero.153.& incipit:constitutioni boues &c.quod restringit ac corrigit capitulum prædictum: & vult quòd si alia bona non habeat debitor,potest in illis fieri executio.Idem quando debitor in specie illos obligasset.& ex hoc inoleuit communis practica notariorum: qui in instrumentis obligari faciunt ista talia in specie: & hanc materiam tractat Matth.in consti.ab officialibus.col.

32 fin.¶ † Tertiò limita non procedere contra tertium non nominatum in iudicio:quia contra eum non potest fieri executio:secundum Bald.in consil.149.in iij.volum.facit quod not. Bald.& Imo.in l.si binæ.ff.de iniust. rup. testa.& Bald.in l.si prote.in fin. C.de dotis promis.vbi traditur,quòd is, qui non reperitur nominatus in instrumento,non potest ex illo prætendere executionem nec actiuè nec passiuè:quàuis ex eo interesse prætēdat:facit, etiam text.cum sua materia in l.à diuo pio.§.si super rebus.ff.

33 de re iudica. ¶ † Nota hic tamen vnum singulare verbum,quod nunquam obliuiscaris, quòd quando in instrumento est pactum de capiendo, & constitutum precarij, prout communiter istæ clausulæ in instrumentis apponuntur,potest fieri executio adsistentiæ contra tertium possessorem etiam non citatum: & etiam negotio non liquidato.ita mirabiliter tenet Franc.de are.in consi. xxj.colum.penulti.in fin.& colum.fi.

Soci.in

Soci.in consi.lxxxij.col.iij.in iij. vol. quod nota: quia multi doctores de hoc interrogati contrarium respon-derunt.& certè prima facie contrarium videretur respondendum,quando decisio in terminis non ostenderetur.

34 ¶†Quartò limita non procedere in peculio profectitio filij:nam pro delicto vel debito patris non potest fieri executio in dicto peculio, quanuis profectitio ita tenet Bart. & Bal. in l. iij. §. sed vtrum. ff. de mino. & Bald.in l.pen.C.qui bo.ced.pos.

35 ¶†Similiter pro delicto filij non potest fieri executio in peculio aduētitio, etiam super proprietate, quæ est tota filij,ita tenet Barto.in l.si finita.§.si de vectigalibus.ff.de dā.infec.quem ibi sequūtur Imo.& Alex. in xvij.colum.& communiter doct.

36 nam arguendo à fortiori.† pro delicto filij, non potest fieri executio etiam in peculio castrensi:vt est tex. in l.iij.C.de bo.proscript.quod est liberum ipsius filij:ergo multò minus in aduētitio,in quo minus habet iuris. & idem tenet Bald.in l.iij.§.si fi-

37 lius.ff.quod quisque iur. † & an ex delicto patris publicetur vsufructus aduentitiorum, qui est patris? vide Alexan.vbi plenè hæc omnia disputat in d.§.si de vectigalibus. colum. xviij.cum tribus seq. & similiter an pro debito patris possit creditor capere dictum vsumfructum:vide Ioā. and.in addi.Spec.in tit.de pecul.cleri. versi.ad materiam &c.

38 ¶† Quintò limita non procedere in bonis tutoris,in quibus nō fit executio,quando fuit condēnatus pro pupillo tutorio nomine:sed fit in bonis pupilli.text. est & ibi Bald.& docto.in l.j. C. quando fis. vel priua. & not.Bart.in l.uj.ff.de admi.tuto.quod limita non procedere, quando executio fieret pro condennatione expen-

39 sarum.†nam si tutor non habuit iustam causam litigandi, & propterea fuit condemnatus in expensis,fit executio contra eum,& non contra pupillum.tex.est in l.non est ignotum. C.de admi.tuto,& Bar.in l.edita. col. fi.C.de eden.& Bar.in l.qui solidum. §.etiam ff. de leg. ij. & in l. iiij.in prin.ff.de re iudi.

40 ¶† Quid autem in procuratore? vide Bartol.in d.l.iiij.& Angel.& doct. in l.Plaucius.ff.de procu.& Abb.in c.sæpe.in j.not.de app.& veritas,est quòd quando condemnatio expensarum fit ob delictum procuratoris,fit executio cōtra eum.vel si facit aliquid, ad quod non habeat mādatum: aliàs fit contra dominum. & sic patet, quòd contra falsum procuratorem fit executio: vt in d.l.Plaucius.& ibi Bald. & doct. Similiter cōtra procuratorē in rem suam fit executio. vnde venditor,qui defendit emptorem, patitur executionem:secundum Bal.

41 in d.l.Plaucius. † & ex hoc est inductum in regno per regiam pragm. quæ incipit:dubitationem,quòd sententia lata contra emptorem,mandatur executioni contra authorem laudatum ex eodem processu. Et ad id quod dixi de falso procuratore,adde. Alex.in l. inter quos.ff.de damn. infec.Item adde, quòd si dominus scit & patitur falsum procuratorem agere vel defendere, tunc si procurator

non est soluendo, fit executio contra dominum in subsidiũ. ita not. in authen. qua in prouincia C. vbi de cri. agi opor. & Ang. in authen. vt omnes obe. iudi. prouin. colum. j. in fin. versicul. secundò nota. & versic. tertiò nota &c.

42 ¶ † Sextò limita non procedere in bonis singulorum ciuium pro debito vniuersitatis: quod dic, vt per Bald. in l. etiam colum. iiij. circa fin. C. de exe. rei iudi.

43 ¶ † Septimò limita non procedere in bonis monasterij, vt in illis non fiat executio pro debito monachi: quod intellige, nisi sint bona quæsita monasterio per mediũ ipsius monachi: ipse autem monachus nõ potest pro debito carcerari. ita tenet Bal. in authen. causa, quæ. colum. ij. versi. quartum considerandum. C. de epi. & cle.

44 ¶ † Octauò limita non procedere in fructibus præbendę seu beneficij ecclesiastici: quia in eis non fit executio pro condemnatione clerici, dummodo habeat alia bona. sed si alia nõ habeat, potest tunc fieri in dictis fructibus. ita tenent Bart. Alex. & communiter doct. in l. commodis ff. de re iudi. & gloss. & Bald. in l. stipendia. C. de exe. rei iudi. & cano. in c. peruenit. de fideiuss. & in c. j. de appel.

45 ¶ † Nonò limita in stipendijs militũ, quæ similiter capi non possunt, nisi in subsidium: scilicet, non existentibus alijs bonis. tex. est in d. l. commodis. & in d. l. stipendia. & idem in stipendijs doctorum: secundum Abb. & doc. in d. c. peruenit. & idem in armis militum: secundum gloss. in l. nepos Proculo. ff. de verb. signi.

46 ¶ † Decimò limita in libris scholarium, in quibus non potest fieri executio: secundum gloss. in d. l. nepos Proculo. quod tamen eodem modo intelligas: scilicet, quando scholaris habet alia bona. aliàs secus: per d. l. stipendia. & d. l. cõmodis. & not. Spe. in titu. de exe. senten. §. sequitur in fi.

47 † Item intellige, nisi aliquis fecisset expensas funerales scholari mortuo: quia potest pro illis expensis retinere libros. ita not. Iason in l. si non sortem. §. si centum. colum. fi. ff. de condi. inde. & per illam glo. in d. l. nepos Proculo. dicebat Bald. in rub. C. qui bo. ced. poss.

48 † quòd si scholaris cedat bonis, & postea emat libros non debet illis pri-

49 uari. ¶ † Vndecimò limita in fructibus feudi: in quibus non fit executio, nisi in subsidium: scilicet, alijs bonis non existentibus: secundum Alex. in in d. l. commodis. ff. de re iudi. & Imo. in l. si finita. §. si de vectigalibus. ver. quid si agatur contra feudatariũ &c. ff. de dam. infec. & Angel. in l. pro hę

50 rede. §. si quis. ff. de acqui. hære. † An autẽ defuncto feudatario, fiat executio in fructibus feudi contra successorem? dic quòd nõ, si est feudum ex pacto & prouidentia, & successor fecit inuentarium: aliàs secus, si non fecit inuentarium: vel si est feudũ hæreditarium. quia tunc fit executio pro debito defuncti. ita habetur in deci. 26. in fi. & decisi. 240. in fin. concilij Neapol.

51 ¶ † Duodecimò limita, vt pro debito vniuersitatis non possit fieri executio in vijs publicis, & theatris: & alijs similibus, quæ sunt ad vsum ciuium &

uium & ipsius vniuersitatis:sed compellitur potius vniuersitas imponere collectam:secundum Alex.in d.l.cōmodis.ff.de re iudi.& Bart.& doct.in l.iiij.in prin.eo.tit.

52 ¶ † Decimotertiò limita, vt non fiat executio in bonis mariti pro debito vxoris, vel econtrà l.j. & ij.& per totum.C. ne vxo.pro marito.† fallit in
53 casu singulari l. si mater. C. in qui. cau. pig. vel hyp. ta.contrahi. vbi si vxor mortuo viro suscepit tutelam filiorum:& transit ad secunda vota, non redditis rationibus,& non petito tutore, potest pro debito tutelari fieri executio etiam in bonis secundi mariti, quę cēsentur ad hoc ipso iure obligata.vt ibi & tene perpetuò mēti illum casum singularem:quia si de hoc non esset lex scripta, quilibet responderet in contrarium.

54 ¶ † Vltimò posset hîc dubitari, vsque ad quod tempus potest peti executio sententię? dic quòd vsque ad xxx. annos:& non vltra.ita tenet Bald.in l.debitori.colum.fi.C.de pac. & habetur in decisio.245.concil.Neapol.

55 ¶ † An autem possit appellari ab executione? cōmunis conclusio est, quòd non: nisi excedatur modus in exequendo: tunc enim potest appellari, & debet exprimi causa excessus & grauaminis. ita tenet Bartol. in l. ab executore.colum .j. ff. de appella. & Bartol.& docto. in l.ab executione. C. quo. appella. non recip.& Abba. in cap.quod ad consultationem. colum.penul.de re iud.& Pet.Phil.Cor. in consil.lxxj.col.iiij.in fin. in primo volum.

56 ¶ † Respectu autem personæ non potest fieri executio contra personas numeratas in l. ij.iij. & iiij. ff. de in ius.vo. Item, contra doctorem actu legentem.l.medicos. C. de profes. & medi.libr. x. & Card. in cle.ij.in iiij. q.de magi.nec contra clericum pro debito:secundum Abb.& Cano. in c. peruenit.de fideius.& in l.miles.ff.de re iudi.

57 QVARTO, † & vltimò quęritur, ex quibus causis executio impediri potest? & quoniam istas causas plenè attingit Specul.in titul.de exe. senten.§.fin.ideò breuibus me expediam. Et quia inter alias exceptiones impeditiuas executionis, est exceptio nullitatis l.iiij. §. condemnatum. & ibi per docto. ff.de re iudi. & dixi suprà in prima q. adde vnam singularem declarationem, quam posuit Angel.in d.§.condemnatum: videlicet, quòd quando exceptio nullitatis, ponitur coram inferiori iudice ab eo, qui pronuntiauit, nunquam impedit executionem.

58 ¶ † An autem petitio restitutionis in integrum, impediat executionem sententiæ? dic quòd sic.tex.est in l. si causa cognita. C.de transac. & Bald. in consil.ccclviij.in iij.volum.& Socin.in consil.cix.in fin.iiij. volum.& Bartol.in l. defendente. ff. de autho. tuto. & idem Bartol. in l.si prætor. §.Marcellus in fin.ff.de iudi. vbi limitat, nisi restitutio peteretur maliciosè: vel haberet altiorem indaginem.adde Abb.in c.suscitata.de resti.in inte.sed quando executio esset irretractabilis, indistinctè impeditur secundum Alexā. in consi.xvij.col.ij. in primo volum.

59 ¶†Quid de exceptione litis pendentiæ: an impediat executionem sententiæ. dic quòd non: secundum Inn. in c.cùm in re. de offic.deleg.& Lud. Rom.in consil.lxxvj.in fi.& Bal. in l. j.C.si plu.vna senten. & Moder. in.l. iiij.§.condemnatum.ff.de re iudi.

60 ¶†Item, circa executionem, quæ est facienda in persona pro delicto, puta quia aliquis commisit tale delictum, pro quo veniret damnandus ad mortem, vel ad membri mutilationem, potest opponi, quòd ille est homo valde disciplinatus: puta quòd habet aliquam excellentiam in sua arte, vel peritia: adeò quòd est vtilis reipublicæ, quòd sanus viuat: nam ex hac causa non debet mori nec mutilari. ita tenet Alexand. in addit. ad Bartol.in l. quid ergo. §. pœna grauior. in addit.quæ incipit: adde hic, quòd iudex &c.ff.de his, qui not. infa. Idem est, quando post delictum commissum esset lapsum longum tempus: quia est moderanda executio pœnæ corporalis.l. si diutino. & ibi.glo. ff. de pœnis. vbi etiam dicit glo. idem quando aliquis stetit pro delicto carceratus.

61 ¶†Prædictis etiam adde, quòd licet aliàs sit dictum superius, quòd sententia lata cõtra ius litigatoris, mandatur executioni si non fuit ab ea appellatum: nam transit in rem iudicatam. super hoc est sciendum, quòd quanuis elapso tempore appellandi, non possit appellari à tali sententia: tamen potest contra eam peti restitutio in integrum ex clausula generali. & hoc fuit dictum Hosti. quod refert Abb. in c.ij. in fin. de purga. vulga. Verùm dicit Abb.quòd talis restitutio non potest obtineri, nisi à solo principe: vt ibi per eum.

62 ¶† Quid autem si iudex posuit pœnam in casu, quo eius sententiæ non paretur: an possit fieri executio ad talem pœnam? Dic quòd non secundum Alexand. in consi. lxxxj. in fin. secundi volu.

63 ¶†Item circa materiam huius quartæ quæstio. potes dare vnam magistralem doctrinam, quàm tradit Alexand.in consi.xcv.colum.iij. versicu. hodie tamen &c.in ij.vol. videlicet, quòd nulla exceptio requirens altiorem indaginem, quæ ex processu nõ patet, & quæ in continenti probari non potest, impedit executionẽ sententiæ. & colligitur ex dictis doct. in d.§.condemnatum.& per Alexan. in consi. lxxxiij. in v. volu. vbi plus etiam tangit: †an per viam denun- 64
tiationis Euangelicæ possit impediri executio sententiæ, quæ transit in rem iudicatam: & concludit quòd non, nisi in casu, quando victor fateretur eam esse iniquam. Et an possit opponi exceptio compensationis ad impediendam executionem sententiæ.vide Alexan. in consi. lxj. in iij. volu. Reliqua autem pertinentia ad materiam executionis, vide per Spe. in tit.de exec.sent. per totum. & per Alex.& Docto.in d. §. condemnatũ. & in d.l.à diuo Pio.per totam l.ff.de re iudi.& per Bal. Saly. & scribentes in toto tit. C de exec. rei iudic.& in quàmpluribus alijs locis. & per hæc sit impositus finis huic tractatui: qui fuit per me Robertum Marantam Venusinum, incœptus die.xiij mẽsis Nouem

Nouembris, sub anno domini. 1520. completus autem fuit Deo fauente, die xx. mensis Septembris sub anno iubilei. 1525. in vigilia beati Matt. Apostoli. Sit laus omnipotenti Deo, & glorioso Apostolo & Euangelistæ Matthæo, quibus præuijs finem tanto labori imposui. quem tractatum scripsi originaliter manu propria: & similiter iterum manu propria totum exemplaui & correxi. Si igitur in eo aliqua reperiatur mendositas, nō mihi vitio attribuatur: sed potius impressoris errore euenisse quilibet lector arbitretur.

In quorum fidem manu propria me subscripsi. Robertus Maranta Venusi. V. I. D. manu propria.

RÆGESTVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp.

Omnes sunt quaterniones.

Lugduni,

EXCVDEBAT THEOBALDVS PAGANVS.

INDEX ET LOCVPLES
ET FIDELIS IN TRACTATVM
Roberti Maranthæ, Venuſ.

Authore Ioanne Baptiſta Zilleto, Veneto.

DE LITERA A.

Acta

Appellatio

cum

in to

Arbitri

in to

Appellari

Authori

de carce-

Causa

Cita

Citatur

Clericus

Contumnx

Copia

D

Debitor

Euictio

Executio

Executio

F

Feudorum

Hære

Instantia

Intellectus

Iudex

potest

vide sing. ... nu. 27. 27.

Iustitiam

Lex

Leges

sub

lo re

Mens

P

Petitio

Princeps

Q

Quere

S

Sententia

Sententia

Sententia

Suppli

T

V

FINIS.

ADMONITIO.

Lector,ne quid numerorum turbatus ordo, ſæpè nullo interuallo diſcretus,te fallat, primum numerum ad corporis membrum,alterum ad paginam ſeu folium referto.